

Institutul
Național al
Patrimoniului
Ministerul Culturii

CONSILIUL JUDEȚEAN
DÂMBOVIȚA

CRONICA CERCETĂRIILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA

CAMPANIA 2022

CRONICA CERCETĂRIILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA

CAMPANIA 2022

2023

Volum editat de către:

Institutul
Național al
Patrimoniului
Ministerul Culturii

Institutul Național al Patrimoniului

București, str. Ienăchiță Văcărescu nr. 16, sector 4, cod 040157
tel. +4021 336.60.73; +4021 336.54.24; fax: +0211 336 99.04
www.patrimoniu.ro

în parteneriat cu

Consiliul Județean Dâmbovița

Piața Tricolorului nr.1, Târgoviște, Dâmbovița
Cod poștal 130060
tel. 0245 207 600
fax. 0245 212 230
Email: consjdb@cjd.ro

prin

Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște

str. Justiției nr. 7, Târgoviște, jud. Dâmbovița
Cod poștal 130017
tel. 0729 073 122
email: contact@muzee-dambovitene.ro

Volum editat cu consultarea **Comisiei Naționale de Arheologie**
și finanțat de **Consiliul Județean Dâmbovița**

Colegiul științific:

Dr. Dan Aparaschivei
Dr. Ovidiu Cîrstina
Conf. dr. Ioan Carol Opreș
Dr. Roxana Munteanu
Dr. George Bounegru

Colectivul de redacție:

Dr. Dan Aparaschivei, Dr. Roxana Munteanu, Dr. George Bounegru, Dr. Ovidiu Cîrstina, Dr. Victor Sava,
Dr. Constantin Băjenaru, Dr. Nicoleta Man, Prof. dr. Mircea Negru, Dr. Raluca Teodorescu, Conf. dr. Ioan Carol Opreș,
Dr. Andrei Măgureanu

Grafică, machetare, tehnoredactare: Ruxandra Șerban

Copyright © autorii textelor, INP și Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște

Autorii textelor își asumă responsabilitatea conținutului rapoartelor publicate.

Versiunea pe internet a Cronicii Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2022: www.patrimoniu.ro

Cop. I: Așezarea eneolitică Geangoești-Hulă (jud. Dâmbovița) - imagine dinspre vest cu structura de combustie și inventarul de pe podea, din locuința numărul 4. (Foto dr. Ana Ilie)

Cop IV: Așezarea eneolitică Geangoești-Hulă (jud. Dâmbovița) - figurină antropomorfă feminină și vas cu semințe. (Foto dr. Ana Ilie)

ISSN 2343 – 919X

MINISTERUL CULTURII

INSTITUTUL NAȚIONAL
AL PATRIMONIULUI

COMISIA NAȚIONALĂ DE
ARHEOLOGIE

DIRECȚIA PATRIMONIULUI
CULTURAL

COMPLEXUL NAȚIONAL MUZEAL
„CURTEA DOMNEASCĂ” TÂRGOVIȘTE

CRONICA CERCETĂRIILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA

CAMPANIA 2022

a LVII-a SESIUNE NAȚIONALĂ
DE RAPOARTE ARHEOLOGICE

29 - 31 MAI 2023 - TÂRGOVIȘTE

Cuprins

Preambul	7
Introducere. Aserțiuni lapidare despre arheologia românească actuală	8
Lista abrevierilor (instituții)	9
Abrevieri bibliografie	10
Lista rapoartelor de cercetare arheologică sistematică	12
Rapoartele de cercetare arheologică sistematică	17
Lista rapoartelor de cercetare arheologică preventivă	464
Rapoartele de cercetare arheologică preventivă	467
Lista rapoartelor de cercetare arheologică de diagnostic și evaluări de teren	680
Rapoartele de cercetare arheologică de diagnostic și evaluări de teren	682
Lista rapoartelor de cercetare arheologică din campaniile precedente	768
Rapoartele de cercetare arheologică din campaniile precedente	769
Necrolog	855

Preambul

Cronica Cercetărilor Arheologice din România trebuie să fie un reper pentru specialiștii din domeniul arheologiei deoarece este singura publicație anuală care repertoriază cercetările arheologice din toate perioadele istorice la nivel național și relevă un sumar al descoperirilor arheologice accesibil și cercetătorilor din străinătate prin rezumatele în limbă străină ale fiecărui raport. Totodată poate reprezenta o sursă validă de informații și pentru publicul larg în sensul în care rapoartele transmit succint principalele descoperiri arheologice într-un limbaj accesibil.

Comisia Națională de Arheologie și Institutul Național al Patrimoniului au depus un efort intens pentru editarea și publicarea în condiții excelente a ediției din acest an, iar cu sprijinul Complexului Național Muzeal "Curtea Domnească" din Târgoviște, Cronica se prezintă la un standard estetic ridicat.

În publicația din acest an este prezentat raportul de cercetare arheologică preventivă de la Sutoru, jud. Sălaj, unde cercetările arheologice sistematice au fost încununate de rezultate de excepție obținute prin cercetarea arheologică preventivă prilejuită de construirea autostrăzii.

Desfășurată pe parcursul a aproximativ 6 luni, cercetarea a condus la descoperirea a 4130 de contexte arheologice care datează din diferite perioade preistorice și istorice, dintre care menționăm confirmarea și relevarea drumului roman Bologna – Sutor ce tranzitează *vicus*-ul militar de la Sutor pe un segment lung de 166,4 m.

Ministerul Culturii consideră că acest segment poate fi pus în valoare pentru publicul larg și reprezintă o oportunitate pentru a pune în operă un exemplu de bună practică în ceea ce privește protejarea patrimoniului arheologic. Pentru această descoperire a fost declanșată procedura de clasare ca monument istoric individual a drumului roman, în vederea protejării suplimentare a descoperirii arheologice. Sunt convins că autoritățile locale și CNAIR vor contribui pozitiv la acest demers de protejare a patrimoniului arheologic de o importanță deosebită pentru zona comunei Zimbor, județul Sălaj și întreaga regiune.

În 2022, Ministerul Culturii a alocat suma de 1.000.000 lei pentru finanțarea cercetărilor arheologice sistematice în 34 de șantiere arheologice.

Un pas important în direcția reglementării deontologiei profesionale în domeniul arheologiei și al transparenței domeniului arheologiei a fost actualizarea și publicarea în Monitorul Oficial al României, prin consultarea Comisiei Naționale de Arheologie, a Codului deontologic al arheologilor din România.

În 2022 s-au continuat consultările și demersurile privind deblocarea situației cercetării arheologice subacvatice și printr-un act normativ tranzitoriu s-a creat posibilitatea desfășurării cercetării arheologice subacvatice până la îndeplinirea de către muzee și universități a condițiilor impuse în 2021 de Ministerul Apărării Naționale, care reglementează conform legii activitatea desfășurată în mediul subacvatic.

Acest subiect este încă deschis dezbaterii și doresc să fie realizat un cadru legislativ adaptat normelor internaționale prevăzute de Convenția asupra protecției patrimoniului cultural subacvatic. În acest sens, vor continua consultările cu membrii Comisiei Naționale de Arheologie și cu reprezentanții Ministerului Apărării Naționale în sensul identificării unui punct de vedere comun care să respecte atât profesia de arheolog cât și condițiile speciale de protecția și siguranța muncii din mediul subacvatic pentru evitarea oricăror incidente.

În încheiere, adresez arheologilor mulțumirile mele și încrederea în profesia deosebită pe care o practică cu toate sacrificiile și eforturile depuse.

LUCIAN ROMAȘCANU
MINISTRUL CULTURII

Introducere

Aserțiuni lapidare despre arheologia românească actuală

Arheologii din România, fie că se regăsesc sub forma cercetătorilor din institutele Academiei Române, ca muzeografi și cercetători în instituțiile muzeale sau cadre didactice din Universități, formează o branșă restrânsă numeric¹ dar, regretabil, și destul de disipată din perspectiva intereselor de grup.

Parcă în aceste vremuri, când se afirmă din ce în ce mai vocal autointitulații "arheologi amatori", în fapt hobbyiști detectoriști de metale care, cu unele excepții, nu pun mare preț pe principiile științifice și valoarea contextuală a artefactelor, este cu atât mai imperativă o inițiativă de coagulare a puținilor practicanți ai meseriei noastre.

Suntem aproximativ 1000 de profesioniști în Registrul Arheologilor din România, debutanți, specialiști și experți, dintre care, probabil, doar puțin peste jumătate activi în cercetarea arheologică de teren. În ciuda mai multor tentative de a reuni pe cei care profesază în domeniul arheologiei nu am reușit, din păcate, să ne adunăm laolaltă, într-un organism reprezentativ în raport cu alte medii profesionale, politice, de afaceri etc. Din acest motiv, presiunile exercitate de către anumite instituții, politicieni și firme private devin din ce în ce mai pronunțate. Arheologii sunt văzuți, total pe nedrept și fără argumente reale, ca niște obstacole în evoluția urbanistică ce se promovează la nivel național, în extinderea infrastructurii atât de necesare propășirii acestei țări.

Iată, așadar, motive suficiente pentru a relansa un apel la unitate. În același context, Ministerul Culturii, care diriguiește în acest moment arheologia românească și reprezintă garantul protejării patrimoniului arheologic, trebuie să acorde un sprijin suplimentar atât practicanților acestei meserii, cât și, în egală măsură, siturilor arheologice.

Translăm discursul nostru, pe un ton mai optimist, către constatarea existenței unor semne evidente de efervescență constructivă care există în mediul arheologic românesc din ultimii ani. Rezultatele se observă și în publicația de față, *Cronica Cercetărilor Arheologice din România*, care ar trebui să reprezinte o carte de vizită a branșei noastre. Totuși, cred că nu greșesc prea mult când afirm că este, încă, nevoie de mai mult efort concertat pentru ca volumul ce reunește rezultatele unei întregi campanii de cercetări arheologice să poată fi văzut, de către cei interesați din România, dar și de către colegii din afara țării, ca o publicație serioasă și cu adevărat reprezentativă.

Am încercat în acest număr al *Cronicii*, care redă în cele circa 160 de rapoarte rezultatele campaniei de cercetări arheologice din anul 2022, să facem un prim pas în această direcție. Punctual, am solicitat colegilor din țară redactarea obligatorie a unui rezumat într-o limbă de circulație internațională, iar la rapoartele de cercetare sistematică și ilustrația a fost tradusă. Am încercat, de asemenea, o uniformizare a bibliografiei și a sistemului de note. Cert este că nu am reușit tot ce ne-am dorit; se vor regăsi, cu siguranță, destule lucruri de pus la punct, dar avem speranța că în viitor, cu sprijinul tuturor colegilor arheologi, vom aduce această publicație la un nivel ridicat din punct de vedere științific. De altfel, Comisia Națională de Arheologie, singurul organism care poate fi numit reprezentativ la nivelul întregii țări, cel puțin în acest moment, trebuie să se îngrijească mai atent de atribuțiile care îi revin, inclusiv în ceea ce privește ridicarea calității științifice a *Cronicii*. În acest sens, cred că un aspect foarte important merită mai multă atenție: o schimbare de abordare a redactării acestor rapoarte care, pe alocuri, sunt redări fade, hipertehnice a săpăturilor efectuate. Va fi nevoie, pentru ca articolele să capete consistență, de interpretări de situații, de concluzii, chiar de etapă, pe scurt, de esență științifică. Astfel, zecile de rapoarte de cercetare arheologică (sistematică, preventivă, de diagnostic) ar deveni articole științifice, nu foarte extinse, dar care ar surprinde esența cercetării arheologice din România dintr-un an calendaristic.

În final, opinăm că arheologia românească, în anul 2023, are nevoie mai mult ca niciodată de o asociație profesională care să apere interesele membrilor săi. Apoi, se simte nevoia unei strategii de dezvoltare a acestei profesii pe intervale regulate de timp și sunt necesare ajustări legislative majore care să se adapteze la noile realități din societatea noastră, cu reglementări coerente în privința detectorismului și a colecționarilor privați de artefacte². Se impun noi criterii de evaluare a profesioniștilor din domeniu; simțim nevoia unei finanțări consistente pentru cercetarea fundamentală și este de dorit o conlucrare mai activă cu arhitecți specializați în restaurări monumente și situri. Sunt doar câteva deziderate care pot fi atinse doar printr-o comunicare asertivă, dar decisă, în contextul în care tindem să elaborăm un discurs unitar în raport cu ceilalți, indiferent cum s-ar numi partenerii noștri de discuție consensuală sau polemică.

Dr. Dan Aparaschivei
Institutul de Arheologie din Iași – Academia Română-Filiala Iași
Președintele Comisiei Naționale de Arheologie

¹ Salutăm apariția unei istorii a arheologiei românești, redactată de către profesorul clujean Mihai Bărbulescu, *Istoria arheologiei în România*, Editura Academiei Române, București, 2022, în care sunt evocate multe dintre realizările arheologiei românești de când a început a fi percepută ca o profesie dedicată cercetării științifice, dar și neajunsurile, sintetizate, uneori, prea voalat de către autor.

² Materialul redactat de către M. Ciută, OG 43/2000 privind patrimonial arheologic, la 22 de ani de la emitere. Braconajul arheologic și reglementarea colecțiilor private, în *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane Sibiu*, vol. XXIX, p. 147–181 este un studiu-radiografie a cercetării arheologice românești din ultimele două decenii, dar cu o anumită aplecare spre legislația specifică, a calității și numărului profesioniștilor din domeniu, dar și a altor aspecte ce țin de reprezentativitatea „castei” noastre.

Lista abrevierilor (instituții)

AMU	Aix-Marseille Université
APPAT	Asociația pentru Promovarea Patrimoniului Arheologic din Transilvania
BCU București	Biblioteca Centrală Universitară - București
CAU Kiel	Christian-Albrechts-Universität zu Kiel, Germania
CICE Iași	Centrul de Istorie și Civilizație Europeană - Academia Română - Filiala Iași
CM Arad	Complexul Muzeal Arad
CMIA Bacău	Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”, Bacău
CMJ Bistrița	Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud
CMN	Complexul Muzeal Neamț, Piatra-Neamț
CMNM Iași	Complexul Muzeal Național „Moldova”, Iași
CNADNR	Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale din România SA
CNMA Sibiu	Complexul Național Muzeal „Astra” Sibiu
CNMCD Târgoviște	Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească”, Târgoviște
CNRS	Centre national de la recherche scientifique, Franța.
DAI Berlin	Deutsches Archäologisches Institut, Berlin
DC Alba	Direcția pentru Cultură a județului Alba
DC Harghita	Direcția pentru Cultură a județului Harghita
DC Hunedoara	Direcția pentru Cultură a județului Hunedoara
Facultatea de Istorie U București	Facultatea de Istorie a Universității București
GeoEcoMar	Institutul Național de Cercetare - Dezvoltare pentru Geologie și Geoecologie Marină
IA Iași	Institutul de Arheologie- Academia Română - Filiala Iași
IAB	Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” - Academia Română - București
IAIA Cluj-Napoca	Institutul de Arheologie și Istoria Artei - Academia Română, Filiala Cluj-Napoca
ICUB	Institutul de Cercetare al Universității din București
ICAFR București	Institutul de Cercetări Antropologice „Francisc Rainer” București
ICEM Tulcea	Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea
INCDD	Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare Delta Dunării
INFIN București	Institutul Național de Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei” București
INP	Institutul Național al Patrimoniului București
IPJ Neamț	Inspectoratul de Poliție a județului Neamț
ISER București	Institutul de Speologie „Emil Racoviță” București
M Brăila	Muzeul Brăilei
M Caracal	Muzeul Câmpiei Romaniului Caracal
M Gheorghieni	Muzeul „Tarisznys Márton” Gheorghieni
M Sebeș	Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș
MA Mangalia	Muzeul de Arheologie „Callatis” Mangalia
MAE Corabia	Muzeul de Arheologie și Etnografie Corabia
MB Suceava	Muzeul Bucovinei Suceava
MBM Reșița	Muzeul Banatului Montan Reșița
MC	Ministerul Culturii
MC Franța	Ministerul Culturii - Franța
MCC Hunedoara	Muzeul „Castelul Corvinilor” Hunedoara
MCDR Deva	Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva
MCG Oltenița	Muzeul Civilizației Gumelnița Oltenița
MDJ Călărași	Muzeul Dunării de Jos Călărași
MG Năsăud	Muzeul Grăniceresc Năsăudean
MIE Târgu Neamț	Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț
MI Galați	Muzeul de Istorie Galați
MIPP Galați	Muzeul de Istorie „Paul Păltănea” Galați
MI Turda	Muzeul de Istorie Turda
MINAC	Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța
MJ Argeș	Muzeul Județean Argeș
MJ Botoșani	Muzeul Județean Botoșani
MJ Buzău	Muzeul Județean Buzău
MJ Ialomița	Muzeul Județean Ialomița
MJ Mureș	Muzeul Județean Mureș
MJ Olt	Muzeul Județean Olt

MJ Satu Mare	Muzeul Județean Satu Mare
MJ Teleorman	Muzeul Județean Teleorman
MJ Vaslui	Muzeul Județean Vaslui
MJ Vâlcea	Muzeul Județean Vâlcea
MJERG Caransebeș	Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță - Caransebeș
MJI Brașov	Muzeul Județean de Istorie Brașov
MJIA Maramureș	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș
MJIA Prahova	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova
MJIA Zalău	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Zalău
MM București	Muzeul Municipiului București
MM Huși	Muzeul Municipal Huși
MM Tecuci	Muzeul Mixt Tecuci
MN Brukenthal	Muzeul Național Brukenthal, Sibiu
MNB Timișoara	Muzeul Național al Banatului Timișoara
MNCR	Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni Sfântu Gheorghe
MNIR	Muzeul Național de Istorie a României
MNIT	Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei Cluj-Napoca
MNUAI	Muzeul Național al Unirii Alba Iulia
MO Craiova	Muzeul Olteniei Craiova
MSC Miercurea Ciuc	Muzeul Secuiesc al Ciucului, Miercurea Ciuc
MTC Oradea	Muzeul Țării Crișurilor Oradea
ÖAI Viena	Institutul de Arheologie de la Viena
SNR Filiala Craiova	Societatea Numismatică Română, Filiala Craiova
U București	Universitatea din București
UAIC Iași	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași
UAUIM București	Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” București
UBB Cluj-Napoca	Universitatea „Babeș - Bolyai” Cluj-Napoca
UDJ Galați	Universitatea Dunării de Jos Galați
ULB Sibiu	Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu
Univ. Alba Iulia	Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia
Univ. Craiova	Universitatea din Craiova
Univ. Pitești	Universitatea din Pitești
UO Constanța	Universitatea „Ovidius” Constanța
UPM Târgu Mureș	Universitatea „Petru Maior” Târgu Mureș
USM Suceava	Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava
USBPH Cahul	Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul
UT	University of Texas at Austin
UV Târgoviște	Universitatea „Valahia” Târgoviște
UV Timișoara	Universitatea de Vest Timișoara

Abrevieri bibliografie

AMN – *Acta Musei Napocensis*, Cluj-Napoca.
 AMP – *Acta Musei Porolissensis*, Zalău.
 ArhMold – *Arheologia Moldovei*, Iași.
 BCMI – *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, București.
 CA – *Cercetări Arheologice*, București.
 CAB – *Cercetări arheologice în București*, București.
 CCAR - *Cronica Cercetărilor Arheologice din România*.
 CCDJ– *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos*, Călărași.
 EAIVR – *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României*, București.
 IDR – *Inscripțiile Daciei romane*.
 JAHA – *Journal of Ancient History and Archaeology*, Cluj-Napoca.
 MCA – *Materiale și Cercetări Arheologice*, București.
 MemAntiq – *Memoria Antiquitatis*, Piatra Neamț.
 SAA – *Studia Antiqua et Archaeologica*, Iași.
 SCIV(A) – *Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie)*, București.
 StudiaUBB – *Studia Universitatis Babeș Bolyai*, Cluj-Napoca.
 Terra Sebus - *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis*, Sebeș.

Lista rapoartelor cercetărilor arheologice sistematice

1. Adamclisi, jud. Constanța [<i>Tropaeum Traiani</i>] <i>Punct: Străzile ABV IV, AV 2' și AV 3</i>	17
2. Adamclisi, jud. Constanța [<i>Tropaeum Traiani</i>] <i>Punct: Sectorul A, la N de Basilica A</i>	20
3. Adamclisi, jud. Constanța [<i>Tropaeum Traiani</i>] <i>Punct: Sector C (cartier de S)</i>	24
4. Alba Iulia, jud. Alba [<i>Apulum</i>] <i>Punct: Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii - Str. Munteniei nr. 15-17</i>	25
5. Alba Iulia, jud. Alba [<i>Apulum</i>] <i>Punct: Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii - Str. Munteniei nr. 15-17</i>	34
6. Albești, jud. Constanța <i>Punct: Cetate, la 4 km SV de com. Albești</i>	39
7. Ardeu, com. Balșa, jud. Hunedoara <i>Punct: Cetățuie</i>	42
8. Băneasa, com. Salcia, jud. Teleorman <i>Punct: Cetate (între sat și Șoseaua Națională), la sud de movila mică</i>	45
9. Bistricioara, com. Ceahlău, jud. Neamț <i>Punct: - Lutărie III</i>	47
10. Beidaud, com. Beidaud, jud. Tulcea <i>Punct: Sector Așezarea Rurală Romană</i>	52
11. Beidaud, com. Beidaud, jud. Tulcea <i>Punct: Sector Spațiul Funerar al Așezării Rurale Romane</i>	56
12. Berzovia, com. Berzovia, jud. Caraș-Severin <i>Punct: Castrul legiunii IIII Flavia Felix - porta principalis sinistra</i>	60
13. Bologa, com. Poieni, jud. Cluj [<i>Praetorium</i>] <i>Punct: Castrul roman auxiliar (Grădiște)</i>	63
14. Bordușani, jud. Ialomița <i>Punct: Bordușani Popina</i>	67
15. Brusturi, com. Creaca, jud. Sălaj [<i>tetrapylon – principia</i>] <i>Punct: Castrul roman auxiliar (la Ruine)</i>	70
16. Caransebeș, jud. Caraș-Severin <i>Punct: Cetatea Medievală Caransebeș (sector Central), Strada Potocului nr. 22</i>	74
17. Călugăreni, jud. Mureș <i>Punct: Castrul roman, termă și vicusul militar de la Călugăreni</i>	76
18. Căscioarele, com. Căscioarele, jud. Călărași <i>Punct: D'aia Parte</i>	80

19. Câmpulung, jud. Argeș <i>Punct: cartier Pescăreasa. Castrul roman de la Câmpulung – „Jidova”</i>	84
20. Câmpulung, jud. Argeș <i>Punct: Str. Negru Vodă, nr. 76</i>	92
21. Cârloamești, com. Vernești, jud. Buzău <i>Punct: Cetățuia</i>	96
22. Cheia, com. Grădina, jud. Constanța <i>Punct: Vatra Satului</i>	99
23. Costești, com. Costești, jud. Iași <i>Punct: Cier. Lângă Școală</i>	106
24. Covasna, jud. Covasna <i>Punct: Cetatea Zânelor</i>	110
25. Crăsanii de Jos, com. Balaciu, jud. Ialomița <i>Punct: Piscul Crăsani</i>	112
26. Crivina, jud. Timiș <i>Punct: Leopoldsberg</i>	115
27. Dudeștii Vechi, com. Dudeștii Vechi, jud. Timiș <i>Punct: Movița lui Deciov</i>	117
28. Geangoești, com. Dragomirești, jud. Dâmbovița <i>Punct: Hulă</i>	122
29. Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara <i>Punct: Sarmizegetusa Regia</i>	129
30. Gumelnița, mun. Oltenița, jud. Călărași <i>Punct: Măgura Gumelnița (Măgura Calomfirescu)</i>	135
31. Hârșova, jud. Constanța [<i>Carsium</i>] <i>Punct: Cetate, Port - debarcader</i>	139
32. Igrăș, com. Sânpetru Mare, jud. Timiș <i>Punct: Mănăstirea Egres</i>	143
33. Inlăceni, com. Atid, jud. Harghita <i>Punct: castrul roman Vár / Cetate</i>	149
34. Isaccea, jud. Tulcea [<i>Noviodunum</i>] <i>Punct: Cetate</i>	156
35. Istria, com. Istria, jud. Constanța [<i>Histria</i>] <i>Punct: Sector Acropolă Centru-Sud</i>	188
36. Istria, com. Istria, jud. Constanța [<i>Histria</i>] <i>Punct: Sectorul Basilica cu criptă</i>	194
37. Istria, com. Istria, jud. Constanța [<i>Histria</i>] <i>Punct: Sector extra muros Poarta Mare – Turnul Mare</i>	199
38. Istria, com. Istria, jud. Constanța, [<i>Histria</i>] <i>Punct: „Cetatea Histria, Platou”</i>	201
39. Istria, com. Istria, jud. Constanța [<i>Histria</i>] <i>Punct: Cetatea Histria – Sector Sud</i>	207

40. Istria, com. Istria, jud. Constanța [<i>Histria</i>] <i>Punct: Cetatea Histria, Sector Templu</i>	211
41. Jac, com. Creaca, jud. Sălaj <i>Punct: Dealul Cămnin</i>	216
42. Jac, com. Creaca, jud. Sălaj [<i>Porolissum</i>] <i>Punct: Pometul Jacului</i>	217
43. Jucu de Sus, com. Jucu, jud. Cluj <i>Punct: Râțul boilor (parcul industrial TETAROM III)</i>	220
44. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea <i>Punct: Orgame [Argamum]</i>	223
45. Luncani - Piatra Roșie, com. Boșorod, jud. Hunedoara <i>Punct: Piatra Roșie - Cetatea dacică</i>	231
46. Luncasprie, com. Dobrești, jud. Bihor <i>Punct: Peștera Izbucul Topliței de Vida</i>	237
47. Maliuc, com. Maliuc, jud. Tulcea <i>Punct: Taraschina</i>	242
48. Mangalia, jud. Constanța <i>Punct: Necropola tumulară: Movila Neptun, Movila Dulcești; la 1 km vest de intersecția E87 (șoseaua Constanța-Mangalia) cu drumul 39C (intrarea spre Neptun)</i>	252
49. Măriuța, jud. Călărași <i>Punct: La Movilă</i>	257
50. Mintia, com. Vețel, jud. Hunedoara <i>Punct: Micia</i>	259
51. Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba <i>Punct: Bulza</i>	268
52. Ocnița, oraș Ocnele Mari, jud. Vâlcea [<i>Buridava</i>] <i>Punct: Dealul Cosota, Terasa VIII (situl Buridava delimitat la N de pâraul Sărat, la V de drumul comunal, la E și S de Valea Bradului)</i>	271
53. Oltina, com. Oltina, jud. Constanța <i>Punct: Capul Dealului</i>	276
54. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța [<i>Durostorum</i>] <i>Punct: Ferma 4</i>	278
55. Pantelimonul de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța [<i>Ulmetum</i>] <i>Punct: Cetatea romano-bizantină</i>	279
56. Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău <i>Punct: Gruiu Dării</i>	286
57. Poiana Cireșului, mun. Piatra Neamț, jud. Neamț <i>Punct: Valea Doamnei</i>	290
58. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara <i>Punct: La Vie</i>	294
59. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [<i>Romula</i>] <i>Punct: Fortificația centrală</i>	297
60. Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani <i>Punct: Holm/Telescu</i>	305

61. Roșiori, com. Dulcești, jud. Neamț <i>Punct: Țarina Veche/La Humărie</i>	311
62. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [<i>Ulpia Traiana Sarmizegetusa</i>] <i>Punct: Domus procuratoris</i>	317
63. Sălicea, com. Ciurila, jud. Cluj <i>Punct: Vârfu Penii</i>	320
64. Sâncrai, oraș Aiud, jud. Alba <i>Punct: Darvas</i>	325
65. Sântana, jud. Arad <i>Punct: Cetatea Veche</i>	329
66. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [<i>Ilbida</i>] <i>Punct: Cetate</i>	333
67. Stolniceni, mun. Râmnicu Vâlcea, jud. Vâlcea <i>Punct: Stolniceni – Buridava romană (Str. Buridava nr. 31)</i>	357
68. Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași <i>Punct: Malu Roșu</i>	362
69. Susani, com. Traian Vuia, jud. Timiș <i>Punct: Grămurada de la Jupani</i>	367
70. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj <i>Punct: dealul „Cetate”</i>	369
71. Șoimeni, com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita <i>Punct: Dâmbul Cetății „Vardomb”</i>	370
72. Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui <i>Punct: Dealul Miclea/Paic</i>	378
73. Târgoviște, jud. Dâmbovița, str. Calea Domnească nr. 181 <i>Punct: Curtea Domnească din Târgoviște</i>	381
74. Târgșoru Vechi, com. Târgșoru Vechi, jud. Prahova <i>Punct: La Mănăstire</i>	388
75. Tilișca, com. Tilișca, jud. Sibiu <i>Punct: Dealul Cățănaș</i>	389
76. Topalu, jud. Constanța [<i>Capidava</i>] <i>Punct: Sector VII intra muros</i>	393
77. Topalu, jud. Constanța [<i>Capidava</i>] <i>Punct: Sectorul de est (sectoarele IV-V) intra muros</i>	402
78. Topalu, jud. Constanța [<i>Capidava</i>] <i>Punct: Sector X extra muros</i>	414
79. Topolița, com. Grumăzești, jud. Neamț <i>Punct: La nord-vest de sat</i>	417
80. Tulcea, jud. Tulcea [<i>Aegyssus</i>] <i>Punct: Parcul „Monumentul Independenței” („Colnicul Hora”)</i>	422
81. Turda, jud. Cluj [<i>Potaissa</i>] <i>Punct: Dealul Cetății. Castrul legiunii a V-a Macedonica. Sector Canabae Est</i>	428

82. Ungra, com. Ungra, jud. Braşov <i>Punct: Castrul roman şi aşezarea civilă. Pe Hill (Rupea 6 / Szászugra)</i>	438
83. Urlaţi, jud. Prahova <i>Punct: La Câmp/La Islaz</i>	443
84. Valea Stânii, com. Țițești, jud. Argeş <i>Punct: Vărzărie</i>	445
85. Vânători, jud. Galaţi <i>Punct: La Jolică</i>	449
867 Vlădeni, jud. Ialomiţa <i>Punct: Popina Blagodeasca</i>	454
88. Voineşti, com. Lereşti, jud. Argeş <i>Punct: Malul lui Cocoş – „Măilătoia”</i>	458

Adamclisi, com. Adamclisi, jud. Constanța**[Tropaeum Traiani]****Cod RAN:** 60892**Tip de sit:** 11 (locuire civilă), 112 (așezare fortificată), 113 (așezare fortificată), 122 (cetate).**Încadrare cronologică:** 321 (epocă romană timpurie), 322 (epoca romană târzie), 34 (epocă romano-bizantină).**Autorizație nr.** 10/18.03.2022

Colectiv: Nicolae Alexandru (Primăria Mangalia, membru în colectiv), Alexandru Alexiu (Primăria Mangalia, membru în colectiv), Carol Căpiță (Facultatea de Istorie, U București, membru în colectiv), Robert Constantin (Primăria Mangalia, responsabil de sector), Mihai Severus Ionescu, (Baza 90 Aeriană, Otopeni, responsabil de sector), Adriana Panaite (IAB, responsabil de sector), Gabriel Talmațchi (MINAC, responsabil de șantier), Cristina Talmațchi (MINAC, membru în colectiv), Ioana Bogdan-Cătănciu (Cluj-Napoca, pensionară, membru în colectiv), Alexandra Dolea (ÖAI Viena, membru în colectiv), Filica Drăghici (BCU București, membru în colectiv), Liviu Lungu (MINAC, membru în colectiv), Monica Mărgineanu Cârstoiu (arhitect, IAB, membru în colectiv), Constantin Șova (MINAC, membru în colectiv), Ghiorghe Papuc (pensionar, Constanța, membru în colectiv), Eugen Paraschiv-Grigore (MNIR, membru în colectiv), Ioana Paraschiv-Grigore (CNAIR, membru în colectiv), Alina Streinu (MMB, membru în colectiv), Marius Streinu (INP, membru în colectiv), Bianca Grigoraș (INP, membru în colectiv), Florentina Ghemuț (INP, membru în colectiv).

Finanțare: MCPN – 25.000 lei; MINAC – 17.324 lei**Perioada cercetării:** 1 - 31.08; 4-23.09.2022

Cercetările arheologice din campania 2022 s-au desfășurat în două puncte din Sectorul A: în zona străzilor ABV IV, AV 2' și AV 3 (Mihai Severus Ionescu) și la nord de Basilica A (Adriana Panaite) și în Sectorul C (Gabriel Talmațchi).

1. Adamclisi, jud. Constanța**[Tropaeum Traiani]****Punct: Străzile ABV IV, AV 2' și AV 3****Tip de sit:** 11 (locuire civilă), 112 (așezare fortificată), 113 (așezare fortificată), 122 (cetate).**Încadrare cronologică:** 321 (epocă romană timpurie), 322 (epoca romană târzie), 34 (epocă romano-bizantină).

Colectiv: Mihai Severus Ionescu (Baza 90 Aeriană, Otopeni) - responsabil sector; Filica Drăghici (B.C.U. „Carol I” București).

Cercetările arheologice realizate în acest punct al orașului roman târziu au dezvelit parțial străzile ABV IV, AV 2' și AV 3 și șase construcții (printre care și un edificiu impozant în totalitate cercetat, numit A 9, compus din trei camere, o curte interioară și o anexă (posibil construită mai târziu, peste stradela AV 2). Străzile AV 2' și AV 3 delimitează edificiul de alte două clădiri, A 8 la răsărit și A

11 la apus.

Nivelul general surprins prin cercetare arheologică aparține intervalului delimitat de mijlocul secolului al V-lea și sfârșitul secolului al VI-lea d. Chr.

Săpăturile din campania 2022 s-au concentrat în sectorul nordic al străzii ABV IV și au avut ca scop principal continuarea cercetării edificiului A 8, dezvelit parțial în anii 2004 - 2005 (Fig. 1).

Astfel au fost trasate trei secțiuni, cu dimensiunile de 7 x 3 m, S 15, S 16 și S 17, primele două orientate NS iar a treia EV. Scopul cercetării din acest an a fost dezvelirea integrală a încăperii A 8γ și în limita posibilităților, a celorlalte două încăperi. Trasarea primelor două secțiuni a permis surprinderea limitei nordice a celei de-a treia camere, zidul acesteia fiind dezvelit, în ambele secțiuni, imediat sub stratul vegetal (Fig. 2 - 4). Acesta era ușor oblic față de axa est-vest, fapt deloc surprinzător, raportat la același traseu al zidului sudic. Întreaga stradă ABV IV nu are un parcurs liniar, urmând un traseu ESE - VNV, unde, după traversarea cardo, continuă până în turnul T 13. În a doua secțiune, S 16, a fost surprinsă limita estică a încăperii A 8γ, precum și zidul nordic al încăperii A 8β. Zidurile sunt realizate din piatră legată cu pământ și au lățimea cuprinsă între 0,75 m și 0,60 m. Se pot observa ușor două faze de funcționare, una când intrarea dinspre A 8β spre A 8γ funcționa și o alta, când aceasta este blocată, iar accesul, mai târziu, este realizat rudimentar. În interiorul A 8γ a fost identificat, în fața intrării menționate, un al treilea chiup, cu diametrul de 1,25 m. În interior au fost identificate foarte multe fragmente de cărăbune și câteva fragmente ceramice. A treia secțiune, S 17, surprinde zidul nordic al A 8β (identificat deja în S 16). Este realizat din blochete de calcar, cu dimensiunile de 0,30 x 0,20 m, legate cu pământ și este adosat celei de-a treia camere. În interior a fost identificat un *mortarium*, timpuriu, folosit probabil ca spolia în structura zidului (Fig. 5). În colțul de NE, în pământul cu care au fost lipite blochetele, au fost găsite două monede lipite pe revers, un follis de 40 nummi și unul de 20 nummi, datând din timpul împăratului Anastasius. Acestea permit datarea construcției clădirii (și probabil și a celorlalte) în timpul acestui împărat. O altă monedă găsită în trecut, în edificiul A 9, emisă în timpul împăratului Tiberius II Constantin, în anul 7 (numărat din 574 p.Chr., când era cezar sub Iustin II), datează ultima fază de funcționare a clădirilor în 581 p.Chr., aproape de atacul avar din 586 p.Chr.

Abstract

The archaeological research carried out in this part of the late Roman city partially revealed ABV IV, AV 2' and AV 3 streets and six buildings. The general level captured by archaeological research belongs to the interval between the middle of the 5th century and the end of the 6th century AD.

The excavations of the 2022 campaign were concentrated in the northern sector of ABV IV Street and had as their main purpose the continuation of the research of the A 8 edifice, partially uncovered in the years 2004 - 2005. The purpose of this year's research was the complete uncovering of the room A 8g and within the

limits of possibilities, of the other two rooms. Thus, three sections were drawn, with dimensions of 7 x 3 m, S 15, S 16 and S 17, the first two oriented NS and the third EV. Two phases of operation could easily be observed, one when the entrance from A 8b to A 8g was working and another, when it is blocked. Two coins dated to the time of Emperor Anastasius provide the dating of this building.

Illustrations list

Fig. 1. Sector A, Străzile ABV IV, AV 2' and AV 3, Building A 8, aerial photo 2022.

Fig. 2. Building A 8, northern limit of room A 8g.

Fig. 3. Building A 8, the eastern limit of room A 8g and the northern wall of room A 8b.

Fig. 4. Building A 8, entrance between A 8b and A 8g.

Fig. 5. Room A 8b, *mortarium*.

Fig. 1. Sector A, Străzile ABV IV, AV 2' și AV 3, Edificiul A 8, fotografie aeriană cercetări 2022

Fig. 2. Edificiul A 8, limita nordică a încăperii A 8g

Fig. 3. Edificiul A 8, limita estică a încăperii A 8g și zidul nordic al încăperii A 8b

Fig. 4. Edificiul A 8, intrarea dintre A 8 β și A 8 γ

Fig. 5. Încăperea A 8 β , mortarium

2. Adamclisi, jud. Constanța

[Tropaeum Traiani]

Punct: Sectorul A, la N de Basilica A

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 112 (așezare fortificată), 113 (așezare fortificată), 122 (cetate).

Încadrare cronologică: 321 (epocă romană timpurie), 322 (epocă romană târzie), 34 (epocă romano-bizantină)

Colectiv: Adriana Panaite (IAB), Robert Constantin (Muzeul Mangalia), Bianca Grigoraș, Florentina Ghemuț (INP).

Scopul cercetărilor desfășurate cu începere din anul 2005 în sectorul numit convențional Sectorul A, la N de Basilica A este de a pune în evidență, pe de o parte cartierul și trama stradală din această zonă a orașului dar și, pe măsura avansării săpăturii, a anexelor Basilicii A de pe latura de N a edificiului. Sunt avute în vedere aspecte legate de locuirea romană târzie, stratigrafia generală a zonei, precum și modificările urbanistice intervenite în perioada cuprinsă între secolele al IV-lea și sfârșitul secolului al VI-lea - începutul celui următor. Scopul final este acela de a dezveli și cerceta întreaga insula cuprinsă între decumanus, cardo, strada ABV IV.

Cercetările arheologice în Sectorul A, la N de Basilica A din orașul roman Tropaeum Traiani au fost reluate după o întrerupere de șase ani, determinată de lipsa finanțării. În campania 2022 ne-am concentrat asupra edificiului numit convențional A 15, aflat în imediata vecinătate a basilicii.

Cercetarea arheologică propriu-zisă a început abia după îndepărtarea vegetației abundente și îndreptarea profilelor secțiunilor anterior trasate, deteriorate datorită pauzei lungi în care nu s-au efectuat săpături. În mare parte au fost reluate secțiuni anterior deschise, care au fost recurățate, adâncite și extinse și au fost trasate 3 noi secțiuni, numite convențional S 49, 50 și 51 (Fig. 1). Cu dimensiuni dictate de cercetarea arheologică, acestea sunt poziționate la N și E de edificiul A 15, iar cercetarea lor a dus la identificarea parțială a camerei 2 a aceluiași edificiu, cu dimensiunile de 5 x 15 m; de asemenea, au fost dezvelite parțial alte noi construcții, aparținând insulei de locuire din orașul târziu, dar și a unor edificii anterioare.

S 49 (Fig. 2) a fost trasată la N de S 47, cu martor de 1 m și dimensiuni 5 x 3 m. Aici a fost identificat colțul de SV al edificiului A 7, iar în profilul de V un fragment de coloană de calcar, cu lungimea de 1,08 m. Un alt element important este reprezentat de cele două niveluri de călcare identificate lângă edificiul A 7, primul realizat din lut galben bătătorit, amestecat cu pietricele și fragmente ceramice, aflat la -0,75 m de la nivelul actual de călcare, iar cel de-al doilea, mai jos cu cca. 10-15 cm, realizat doar din lut bătătorit.

S 50 (Fig. 3) a fost trasată la V de S 49, cu martor 1 m și dimensiuni 5 x 3 m, aici fiind identificat colțul de SE al edificiului A 10.

Cercetarea a coborât până la adâncimea de cca. -1,00 m unde ne-am oprit pe un nivel de pământ galben, lutos, extrem de bine bătătorit și cu foarte puțin material arheologic.

Edificiul A 15 reprezintă o construcție anexă a

basilicii, care nu are legătură directă cu aceasta, din punct de vedere constructiv. Este foarte posibil ca această construcție să fie mai veche decât basilica, să fi fost reparată – așa cum rezultă din observațiile făcute asupra zidurilor, în mai multe etape, fiind ulterior transformată într-o anexă a basilicii, dar a cărei destinație nu poate fi încă precizată. În plus, a putut fi evidențiată foarte bine intrarea în prima cameră a acestui edificiu și au fost cercetate două posibile intrări în camera 2, una dintre ele prevăzută probabil cu trepte.

La N de încăperea A15/1 unde am trasat anterior S48 am coborât până la adâncimea de cca. 1 m, oprindu-ne pe ultimul nivel de locuire al cetății. În această secțiune nu au fost identificate ziduri sau resturi de fundații, ceea ce confirmă ipoteza unui spațiu deschis (curte?), formulată în urma cercetărilor geo-magnetice realizate în anii trecuți.

Ziduri sau resturi de fundații, aparținând unor construcții anterioare, au fost puse în evidență în secțiuni realizate anterior. Astfel, în S 51 (Fig. 4), trasată la E de S 48 cu martor 1 m și dimensiuni 5 x 3 m, a fost identificat un zid, orientat NS care-l continuă pe cel deja cunoscut din S 40, dar și pornirea spre E a unui al doilea zid, ambele aparținând unui alt edificiu, al cărui plan va putea fi stabilit doar prin cercetări ulterioare.

În zona secțiunilor S 14-16 (Fig. 5) am desființat martorul dintre S 15 și S 16 și parțial pe cel dintre S 14 și S 15. Aici au fost identificate anterior mai multe ziduri, destul de prost conservate, despre care nu putem deocamdată face precizări legate de cronologia lor sau edificiile cărora le-au aparținut. Ceea ce se observă mai clar sunt două linii de zid suprapuse, orientate EV, cu lungimea de cca 10-11 m.

În toate secțiunile cercetate au fost identificate mai multe nivele de călcare, aparținând epocii romane târzii. Sub acestea apare, pe toată suprafața cercetată anul acesta (cca. 250 m²), un strat consistent de umplutură cu pământ galben lutos, care reprezintă nivelarea, prezentă în toate cetatea, de la care începe edificarea orașului roman târziu, odată cu refacerea zidului de incintă, la începutul secolului al IV.

Materialul arheologic rezultat în urma cercetării este reprezentat de ceramică, oase animale, fragmente de sticlă, obiecte de metal și două monede (bine păstrate, găsite într-un strat de dărâmatură surprins în S 39 și S 40). Tot materialul ceramic rezultat în urma cercetării a fost spălat și sortat și depozitat la Muzeul din Adamclisi, unde a început să fie prelucrat. Monedele au fost preluate la Cabinetul Numismatic al Institutului de Arheologie în vederea curățării, datării și conservării.

Abstract

The purpose of the research carried out since 2005 in the sector conventionally called Sector A, to the N of Basilica A, is to highlight, on the one hand, the neighborhood and the street layout in this area of the city, but also, as the excavation progresses, of the annexes Basilica A on the N side of the building. Aspects related to late Roman habitation, the general stratigraphy of the area, as well as the urban changes that took place between the 4th century and the end of the 6th century/beginning of the

next are taken into account. The final goal is to reveal and research the entire island between decumanus, cardo, ABV IV street. After a 6-year break due to lack of funding, in the 2022 campaign previously open sections were reopened, deepened and extended, and 3 new sections were drawn, conventionally named S 49, 50 and 51, our main goal being the research of the Building A 15 (Fig. 1). Building A 15 represents an annex construction of the basilica, which is not directly related to it, from a constructive point of view. It is very possible that this construction is older than the basilica, it was repaired - as it follows from the observations made on the walls, in several stages, being later transformed into an annex of the basilica, but whose destination cannot yet be specified. In addition, the entrance to the first room of this edifice could be very well highlighted and two possible entrances to room 2 were investigated, one of them probably provided with steps. In sections 49 and 50, elements belonging to edifices A 7 and A 10 were identified, as well as a tread level (street? inner courtyard?) made of well-beaten yellow clay mixed with ceramic sherds and pebbles, and in section 51 the continuation of a wall belonging to a building already known and previously investigated through the researches of Sections 40 and 14.

Illustrations list

- Fig. 1. Sector A, to the N of Bas A – drone photo
- Fig. 2. S 49, view from S
- Fig. 3. S 50, view from S, during research
- Fig. 4. S 51, view from S, during research
- Fig. 5. S 14-16, drone photo

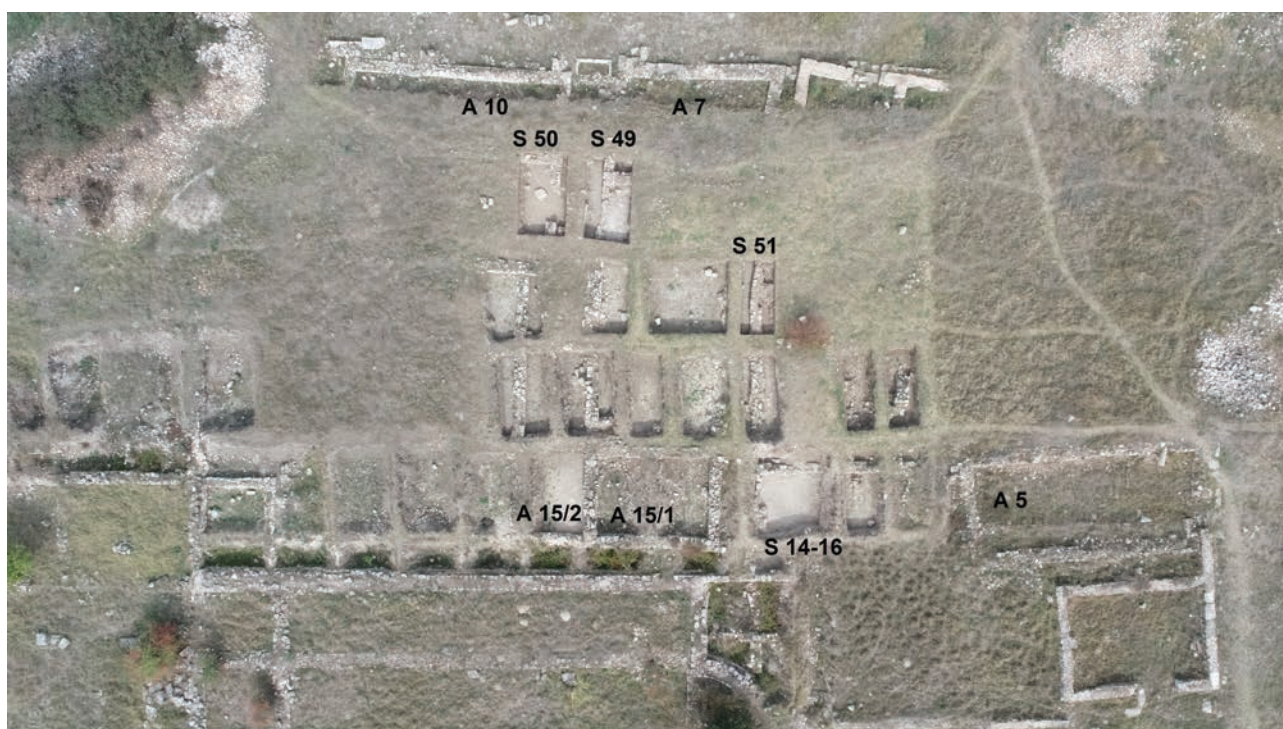

Fig. 1. Sector A, la N de Bas A – fotografie din dronă

Fig. 2. S 49, vedere dinspre S

Fig. 3. S 50, vedere dinspre S,
în timpul cercetării

Fig. 4. S 51, vedere dinspre S,
în timpul cercetării

Fig. 5. S 14-16, fotografie din dronă

3. Adamclisi, jud. Constanța

[Tropaeum Traiani]

Punct: Sector C (cartier de S)

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 112 (așezare fortificată), 113 (așezare fortificată), 122 (cetate)

Încadrare cronologică: 321 (epocă romană timpurie), 322 (epocă romană târzie), 34 (epocă romano-bizantină)

Cod RAN: 60892.08

Autorizație nr. 10/ 18.03.2022

Colectiv: dr. Gabriel Mircea Talmațchi (IAB/MINAC, responsabilul științific al șantierului și responsabil sector cartier de sud), dr. Cristina Talmațchi (MINAC), dr. Constantin Șova (MINAC), dr. Marius Lascu (MINAC), drd. Cristian Cealera (MINAC).

Finanțare: 17.324 lei MINAC

Perioada desfășurării cercetării: 04.09. - 23.09.2022

Scopul săpăturilor arheologice în acest sector îl reprezintă identificarea de noi date privind planimetria acestui cartier și reliefarea unor noi detalii constructive și arhitecturale ale clădirii de tip *domus* descoperită la jumătatea primului deceniu al acestui secol. O parte din activități au fost dedicate finalizării cercetării unor complexe descoperite în cursul unor campanii anterioare (pe laturile de nord și est) și a înregistrării tuturor datelor de interes arheologic. Pentru atingerea obiectivelor propuse au fost efectuate o serie intervenții pe aproape toată suprafața edificiului amintit.

Singura zonă nou deschisă a reprezentat prelungirea secțiunii S 10 cercetată în debutul celui de la doilea deceniu al prezentului secol pe o lungime de 4 m și o lățime de 2,40 m. În această extindere, numită de noi S 10 E (est), se contura la suprafață o zonă cu câteva ziduri care închideau un perimetru aproximativ dreptunghiular. Acolo au fost identificate zidurile unei posibile încăperi, în interiorul căreia se aflau căzute pietre mari, mijlocii și mici, alături de fragmente ceramice romane și sporadice medievale timpurii (unul cenușiu), oase, bucăți mari de chirpic, bucăți de lutuială, rondea din cărămidă, țigle fragmentare, două buze tot fragmentare de dolia etc. În interior perimetrul are o lățime de 1,64 m și lungimea de 2,64 m. Zidurile acestuia, adosate laturii principale de sud a clădirii de tip *domus* au următoarele grosimi: pe est 0,66 m, pe sud 0,64 m și pe vest 0,64 m. Până la o adâncime de 0,70-0,90 m, din punct de vedere stratigrafic, umplutura descoperită se prezenta ca un strat cu pietre și țigle fragmentare. Între 0,90 și 1,05 m urma un strat prăfos (cu o monedă bizantină de la Vasile al II-lea și un inel). Adâncimea maximă la care s-a ajuns este de 1,35 m, într-un strat cenușos prăfos. Pe latura de sud a clădirii se deschide direct spre perimetru o cale de acces de 0,90 m. Aceasta dovedește faptul că perimetrul indicat era în folosință în perioada în care edificiul era funcțional, deservind activitățile cotidiene ale construcției respective, poate un loc de depozitare. De asemenea, menționăm existența unui zid fragmentar care este poziționat aproape pe diagonala perimetrului amintit, spărgând zidul de est, care era realizat probabil într-o fază ulterioară de locuire. Acesta are grosimea variabilă de 0,34-0,40 m. Cercetarea nu este finalizată, va continua și în campania anului 2023.

Printre alte activități desfășurate a fost și cea de

finalizare a săpăturilor din zona curții interioare (a atrium-ului) și a holului central al clădirii, a camerelor A și B. Cu acest prilej, în contextul curățării pământului rezultat de la crearea unei gropi de animal, care pornea de sub holul mic cu podea pietruită orientat vest-est, au fost descoperite o monedă de aur din secolul VI p.Chr. și un inel cu hristogramă. De asemenea, în punctele precizate, odată cu finalizarea săpăturilor, au mai fost descoperite și monede coloniale, romane imperiale și bizantine timpurii, cele mai multe în poziții secundare.

În capetele de est ale fostelor secțiuni S 15-19 au fost eliminate resturile unor martori pentru a surprinde în totalitate al doilea rând de ziduri ale clădirii pe latura răsăriteană, a celor care delimitează o serie de camere interioare (A, B, E și F). S-a acționat pe o zonă lată de 2,5 m și pe o lungime de 16 m, la o adâncime variabilă cuprinsă între 0,75 și 1,10 m. Au fost descoperite cu acest prilej, pe lângă un bogat bagaj ceramic și numeroase materiale din metal, cum sunt fragmente de la accesorii vestimentare, inele, fibule, monede din perioada preromană, romană, bizantină timpurie, bizantină târzie, otomane etc. Zona a fost puternic bulversată de o serie de intervenții antropice din perioadă medievală și modernă când s-a extras piatră fasonată din zona central-nordică a edificiului. Cu acest prilej a fost eliminat un mic martor (cu lungimea de aproape 3 m, lățimea de aproape 2 m și înălțimea de aproximativ 1 m), în camera D, unde a fost descoperit un vas realizat din caolin care conținea 11 monede bizantine din secolele X-XI p.Chr. Vasul, de formă sferică, a fost surprins ușor înclinat spre vest, sub dărâmătura amplă, la baza acesteia și cu gura acoperită și apărată de două tegulae, dintre care una fragmentară, de culoare galbuie. Adâncimea față de înălțimea maximă a martorului și capătul superior al tegulei este de 0,50 m. Sub groapa vasului am identificat un pământ de culoare brun-gălbui, ușor măzăros, cu pigmenți de lut, cu lemn ars, relativ compact. Mica groapă în care era depus vasul era astupată cu un pământ de culoare brun, afânat. Acest vas este poziționat la o distanță de aproximativ 33 m în linie dreaptă față de tezaurul descoperit în 2020, pe direcția nord-est. Este posibil ca cele două descoperiri monetare să poată fi datate, ca moment de depunere, în aceeași perioadă cronologică. De asemenea, în camera D, au fost descoperite alte două monede bizantine din secolele X-XI p.Chr.

Pe latura de nord a edificiului s-au făcut câteva mici sondaje pentru delimitarea marginii complete de nord-vest a incintei clădirii, a colțului de nord-vest și a legăturii dintre laturilor principale de nord și vest. De asemenea, în ultima săptămână de lucru s-a continuat adâncirea cu 0,15 m pe întreaga suprafață și în secțiunea S 28 de la sud de edificiu, începută în campania anului 2021.

În general, în suprafețele cercetate în cursul campaniei din anul 2022, au fost descoperite obiecte arheologice fragmentare și întregi. Sunt piese de vestimentație civile și militare, câteva zeci de monede izolate, în general de bronz (din secolele II-I a.Chr., II-VI p.Chr., X-XI p.Chr. și otomane). O parte importantă a acestora au fost descoperite în poziții secundare. De asemenea, a apărut un bogat material ceramic, sub formă fragmentară, de amfore, ulcioare, castroane, farfurii etc. Nu în ultimul rând reținem și fragmente de sticlă, cele mai multe provenind de la picioare de pahare din epocă romano-bizantină.

Abstract

The purpose of the research in sector C (the southern neighborhood) is to identify new information regarding the planimetry of this neighborhood and highlight new constructive and architectural details of the domus-type building discovered in the middle of the first decade of this century. Part of the activities were dedicated to finalizing the research of some complexes discovered during previous campaigns (on the north and east sides) and recording all the data of archaeological interest.

The only newly opened area was the extension of section S 10 surveyed at the beginning of the second decade of the present century for a length of 4 m and a width of 2.40 m. Thus, the walls of a possible room were identified, inside which they found, among other things, Roman and sporadic early medieval ceramic fragments, bones, fragmentary tiles, etc. Up to a depth of 0.70-0.90 m, from a stratigraphic point of view, the discovered fill appeared as a layer with fragmentary stones and tiles. Between 0.90 and 1.05 m followed a dusty layer (with a Byzantine coin of Basil II and a ring). The maximum depth reached is 1.35 m, in a dusty gray layer. On the south side of the building, a 0.90 m access road opens directly to the perimeter. This proves that the indicated perimeter was in use during the period when the edifice was functional, serving the daily activities of the respective construction, perhaps a storage place. Among other activities carried out was the completion of the excavations in the area of the inner courtyard (the atrium) and the central hall of the building, rooms A and B.

Also, in the eastern ends of the former sections S 15-19, the last remnants of earth were removed to completely capture the second row of walls of the building on the eastern side, of those that delimit a series of interior rooms (A, B, D, E and F). On this occasion, in room D, a vessel made of kaolin was discovered containing 11 Byzantine coins (folles) from the 10th-11th centuries AD, as follows: nine coins from class A2-A3 (from the years 1000-1028 AD, emperors Basil II-Constantine VIII), one from class B (from the years 1028-1034 AD, emperors Constantine VIII-Roman III) and one from class D (from the years 1042-1055 AD, emperor Constantine IX). This discovery confirms the dating of a hoard discovered nearby a few years ago consisting of 61 bronze coins, identifying the same compositional monetary pattern.

4. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]**Punct: Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii - Str. Munteniei nr. 15-17**

Tip de sit: 113 (așezare urbană)

Încadrare cronologică: 153 (Epoca bronzului târziu); 163 (Hallstatt timpuriu); 321 (Epoca romană timpurie); 43 (Epoca medievală); 5 (Epoca modernă)

Cod RAN: 1026.12; **Cod LMI:** AB-I-m-00001.02

Autorizație nr. 46/18.03/2022

Colectiv: dr. Viorica Rusu-Bolindeț (MNIT), responsabil științific, dr. Radu Ion Ota, dr. George Valentin Bounegru, dr. Dan George Anghel, dr. Ilie Alexandru Lascu (MNUAI), dr. Matei Drâmbărean (DJPCN Alba), prof. univ. dr. Mihai Gligor (Univ. Alba Iulia) - membri în colectiv; dr. Călin Șuteu (SC Gigapixel SRL), Alexandra-Paula Sicoe, Iulian-Florin Florea, Nicolae-Dumitru Păclișan, Raul Mihai Ungur, Flaviu Istrate, Cristian-Tiberiu Suciu (absolvenți și masteranzi ai Univ. Alba Iulia), Vlad-Ioan Ciur (absolvent, Facultatea de Istorie, UB), Petru-Cristian Câmpean (absolvent, Facultatea de Istorie și Filozofie, UBB Cluj-Napoca); Gabriela Bălan (voluntar, Seminarul Teologic Ortodox „Sfântul Simion Ștefan” Alba Iulia).

Total finanțare: 37500 lei

Perioada desfășurării cercetării: 1 – 31.08.2022

Obiectivele cercetării:

În campania anului 2022, săpăturile arheologice au continuat în cele două secțiuni aflate în curs de cercetare pe latura sudică a complexului, SXIX/14 și SXX/16 (reunite), pentru dezvelirea Clădirii romane II – un edificiu de mari dimensiuni, care aparține ultimei faze de existență a complexului cercetat (secolul al III-lea p. Chr.) (Pl. I-III). Obiectivul principal l-a constituit, ca și în campaniile precedente¹ continuarea cercetării în interiorul celor două încăperi ale Clădirii romane II – camerele W1 și W2 – pentru a ne edifica asupra modului de organizare internă a acestora (Pl. VII-VIII). De asemenea, deoarece vestigiile romane au fost afectate de intruziuni moderne (o pivniță din lemn (Cx 97) și una din piatră (Cx 20, 20', 90, 90' și fundația zidului Z3/16) aparținând unor clădiri de secol XVIII-XX, de o groapă de scoatere de materialele de construcție romane, practică la sfârșitul secolului al XIX-lea pe o parte a suprafeței cercetate (Cx 106), în campania acestui an am reușit să golim total aceste complexe, în vederea continuării dezvelirii ruinelor romane în campaniile viitoare (Pl. I-V; VII).

De asemenea, cercetările interdisciplinare (fotogrammetrie, ERT, DEM, 3D modelling), precum și scanarea 3D a obiectelor descoperite în *praetorium consularis*, realizate de Călin Șuteu (Sc GigaPixel SRL) au continuat și în acest an, rezultatele acestora fiind prezentate în raportul care însoțește cercetarea arheologică.

Rezultate:

În campania precedentă, cercetarea arheologică s-a concentrat în jumătatea nordică a suprafeței reunite a secțiunilor SXIX/14 și SXX/16, motiv pentru care în anul

¹ Vezi Rusu-Bolindeț et alii 2021; Rusu-Bolindeț et alii 2022.

2022 am încercat să continuăm adâncirea în suprafață în jumătatea sudică a acesteia și să punem în evidență elementele constructive ale Clădirii romane II.

În colțul SE al suprafeței cercetate, în carourile 4-6, vestigiile romane au fost afectate de o pivniță din lemn (Cx 97), ale cărei urme de ardere au fost identificate în campaniile precedente, atât în suprafață, cât și pe profilul estic al fostei secțiuni SXX/16 (Pl. I; III-IV) printr-un strat gros de arsură (Cx 94). Pivnița în discuție a avut atât pereții, cât și fundul realizate din scânduri și bârne de lemn. Astfel, au fost surprinse în suprafață trei din cele patru laturi ale sale: latura nordică, cu L dezvelită de 3,90 m pare să fi reprezentat intrarea în pivniță, ea fiind constituită din trei bârne din lemn (cu dimensiunile, pornind de la E spre V, de 1,47 x 0,20 m; 1,00 x 0,20 m și 1,15 x 0,24 m) (Pl. V/1-2); latura vestică, având L = 3,90 m și I = 0,10 m, a fost construită din scânduri din lemn, dintre care s-au păstrat câteva porțiuni, cea care pornește din colțul NV al pivniței spre S având L = 2,00 m și I = 0,10 m (Pl. V/1-2); latura sudică are L dezvelită = 3,90 m, însă marginile ei nu au fost delimitate de scânduri din lemn, însă este posibil ca ele să fi existat, dar să fi putrezit. Fundul pivniței, aflat la adâncimea de -2,30 m a fost căptușit tot cu scânduri din lemn, însă ele s-au aflat într-o stare precară de conservare, fiind vizibile în suprafață prin pete maronii, care au fost descoperite pe anumite porțiuni, îndeosebi în zona de SE a pivniței, unde umezeala a fost mai pregnantă (Pl. I; V/2). Restul pivniței continuă spre E, ea fiind o structură constructivă impresionantă (suprafața dezvelită a fost de 15,21 m²), în umplutura căreia a fost descoperit mult material arheologic amestecat: preponderent material ceramic (modern și roman), fragmente de cahle smălțuite, fragmente de vase din sticlă, cuie, piroane și alte obiecte din fier, oase de păsări și de animale, material tegular roman fragmentar – dintre care câteva țigle și cărămizi ștampilate cu sigla legiunii XIII Gemina (cu sau fără antroponime) și cea a trupelor însărcinate cu paza guvernatorului.

Pivnița din lemn menționată (Cx 97) pare să fi fost asociată cu structura Cx 102 – o formă rectangulară, aflată la cca. 0,15 m N de ea, cu dimensiunile de 1,90 x 1,60 m, care este posibil să fi reprezentat intrarea în pivniță (?) sau o încăpăre adiacentă a acesteia (?) (Pl. I-II; IV; V/2). Această structură a tăiat și distrus o parte din zidul Z25 (Pl. III-IV; V/2). La golirea ei, s-a constatat prezența aceleiași tip de material arheologic ca și în cazul pivniței din lemn, alături de materialele moderne fiind antrenate și multe artefacte romane.

În extremitatea opusă a aceleiași jumătăți nordice a suprafeței cercetate, respectiv în colțul SE, delimitat de profilele de sud și vest, precum și de latura externă a zidului perimetral Z21 al Clădirii romane II, adâncirea în suprafață ne-a oferit ocazia de a constata existența *in situ* a unei dărâmături aparținând acoperișului unei/unor clădiri romane (Cx 114') (Pl. I; VI). Aceasta se întindea pe toată suprafața menționată, însă o parte a ei a fost deranjată de o groapă modernă (G3/22), care a afectat atât resturile acoperișului amintit, cât și o parte a fundației zidului Z21 (Pl. VI). Această intruziune modernă de la sfârșitul secolului al XIX-lea a urmărit să recupereze materialele de construcție

romane, fapt constatat și în cazul săpăturilor arheologice întreprinse de Adalbert Cserni la Palatul guvernatorului, precum și în săpăturile recente întreprinse de noi, ca în cazul contextului Cx 106, constatat pe întreaga lungime a secțiunilor SXIX/14 și SXX/16, aproximativ pe traseul matorului dintre cele două unități de săpătură, demontat în campania anului 2020².

În ceea ce privește dărâmătura acoperișului descoperită *in situ* (Cx 114'), ea a fost mai pregnantă de-a lungul profilului sudic al fostei secțiuni SXIX/14, unde au fost descoperite trei țigle întregi, ștampilate cu sigla legiunii XIII Gemina (Pl. VI; IX/1-2), care au căzut peste bucăți mari de mortar și fragmente de *opus signinum*, provenite de la demolarea unei/unor clădiri romane. În stadiul actual al cercetărilor, acoperișul respectiv ar putea aparține fie Clădirii romane II, resturile sale fiind descoperite atât în imediata apropiere a ceea ce am considerat latura externă a zidului Z21, cât mai ales în extremitatea SE a spațiului cercetat. Este posibil așadar ca țiglele respective să fi aparținut și unui alt acoperiș – cel al Clădirii romane I, descoperite în secțiunea SXVIII/07, zidul perimetral orientat NV-SE al acesteia continuând sub matorul dintre secțiuni și posibil să fie sub profilul S al fostei secțiuni SXIX/14. Faptul că țiglele ștampilate descoperite *in situ* au același tip de ștampilă – LEG XIII G (Pl. IX/2) – dovedește faptul că, dacă dărâmătura respectivă aparține la două clădiri diferite, ele au fost contemporane, fiind acoperite cu același tip de țigle, produse de soldații legiunii XIII Gemina.

În jumătatea nordică a suprafeței cercetate, am continuat adâncirea în interiorul camerelor W1 și W2. În cazul camerei W1, am procedat la scoaterea fundațiilor zidului Z3/16, care a aparținut pivniței din piatră a clădirii moderne de secol XVIII-XX, care a suprapus în mare parte jumătatea N a fostei secțiuni SXX/16 (Pl. II; VII). De asemenea, am golit structurile moderne Cx 20, 20', 90, 90'; I 91, care au aparținut aceleiași pivnițe. Ele au afectat major interiorul camerei W1, îndeosebi zidul Z24, podeaua din *opus signinum* a acesteia, posibil și instalația de hypocaust aferentă (Pl. VII). Totodată, este posibil să fi descoperit o altă compartimentare a camerelor Clădirii romane II – în prelungirea zidului Z26' (care compartimentează, împreună cu Z26, camerele W1 și W2), a apărut un alt perete din lemn (denumit Z26''), delimitat de tencuială pe laturi, cu dimensiunile de 0,80 x 0,60 m. Împreună cu structura Cx 113 (la rândul ei definită ca un perete de lemn, mărginit de straturi de tencuială, cu orientarea NV-SE), este posibil ca Z26'' să formeze colțul NV al camerei W1 și astfel să avem delimitată o încăpăre de mici dimensiuni (2,80 x 1,90 m) (Pl. VII), urmând ca suprafața aflată la nord de ea și în strânsă legătură cu camera W2 să o definim pe măsură ce avansăm cu cercetarea arheologică.

În cazul camerei W2 (Pl. VIII), am urmărit conturarea zidului perimetral Z21, a cărui elevație și o parte din fundații au fost afectate, așa cum am precizat anterior, de două gropi moderne – Cx 106 și G13/22. Din fericire, fundația lui nu a fost demantelată total pe porțiunile pe care le constatasem în campaniile precedente, ea fiind păstrată aproape în totalitate, astfel încât traiectul zidului Z21 este

² Rusu-Bolindeț et alii 2021, 23, pl. I/1; V-VI.

vizibil pe toată suprafața dezvelită până acum (Pl. II-III).

Materialele arheologice descoperite au aparținut epocii moderne și celei romane. Pentru nivelul corespunzător secolelor XVIII-XX s-au descoperit fragmente ceramice diferite (veselă, material tegular, pipe), sticlărie, oase de animale etc.

Artefactele de epocă romană au fost numeroase, dintre care amintim lămpi ceramice fragmentare de tip Loeschcke X, categorii ceramice aparținând ceramicii fine de masă (bol șampilat cu motive geometrice și vegetale, farfurii și boluri imitații terra sigillata), a celei de bucătărie, de turnat și depozitat. Între recipientele de transport au fost descoperite amfore de import, între care se remarcă o amforă fragmentară de tip Forlimpopoli, subtipul D, descoperită *in situ* în Cx 114' (Pl. IX/1; X/1), precum și o amforă fragmentară de tip Dressel 24 sau Dressel 24 *similis*, care au adus vin, ulei de măsline și *garum* din centre vestice și orientale ale Imperiului roman.

Materialul constructiv șampilat descoperit (țigle, olane, cărămizi, *pylae* de *hypocaust*), reprezentat de 30 exemplare șampilate și cu diferite amprente umane, a fost inventariat și introdus în baza de date. Ștampilele identificate sunt cele cunoscute și din alte campanii, care sunt: fie ale legiunii a XIII-a Gemina fără antroponim – *leg(io) XIII G(emina)*³, *leg(io) XIII Ge(mina)*⁴ or *leg(io) XIII GEM(ina)*⁵ (15 ex.), fie cu antroponime, purtând numele unor *immunes*, care se găseau în fruntea cărămidărilor legiunii XIII Gemina în calitate de *magistri figlinarum* precum: *Ael(ius) Valens*⁶, *Aur(elius) Cono*⁷, *Aur(elius) Demetrius*⁸, *Aur(elius) Godes*⁹, *Aur(elius) Menander*¹⁰, *Lucretius Aqvila*¹¹ ori *Pomponius Fortis*¹² (8 ex.). Au fost descoperite și patru tipuri diferite de ștampile ale gârzii guvernatorului (5 ex.), toate aparținând numai trupei de *pedites*, cu următoarele variante: *P(edites) S(ingulares) C(onsularis)*¹³, *PED(ites) SING(ulares)* cu *hedera* între cuvinte¹⁴ și *PED(ites) SING(ulares)* retrograd¹⁵, precum și în varianta *P(edites) SING(ulares)*¹⁶. În cazul materialelor tegulare șampilate, merită amintite câteva țigle descoperite *in situ*, provenite de la acoperișul unei noi camere a Clădirii romane II, situate în colțul SV al fostei secțiuni SXIX/14 sau care ar putea fi, în egală măsură, aparținătoare de acoperișul ambelor clădiri romane contemporane (I și II). În cazul acestui acoperiș, majoritatea țiglelor descoperite în stare foarte bună de conservare poartă ștampila elegantă a legiunii XIII Gemina

în varianta *leg(io) XIII G(emina)*¹⁷, împreună cu un semn particular reprezentat de o fundiță realizată cu degetele pe una dintre laturile scurte.

În campaniile viitoare, cercetările arheologice se vor concentra pe dezvelirea Clădirii romane II, precum și a fazelor anterioare de locuire romană aflate pe suprafața celor două secțiuni (SXIX/14 și SXX/16) reunite. De asemenea, vom continua cercetările interdisciplinare, precum și prelucrarea și valorificarea științifică a rezultatelor săpăturilor efectuate. Odată cu includerea Palatului guvernatorului Daciei romane de la Apulum pe Lista tentativă UNESCO pentru patrimoniul mondial protejat, conservarea și punerea în valoare a vestigiilor dezvelite din Palatul guvernatorului, ca monument unic în peisajul urban al Apulum-ului și al provinciei Dacia, reprezintă un obiectiv prioritar.

Abstract

During the 2022 campaign, the archaeological excavations focused on the two sections undergoing research on the southern side of the complex, SXIX/14 and SXX/16, in order to unearth the constructive elements of Roman building II – a large-sized edifice that belongs to the last phase of existence of the researched complex (3rd cent. AD) (Pl. I-II, VII-VIII). The main objective was to continue the research inside the two chambers of Roman building II – rooms W1 and W2 – to get an insight into their internal layout. Additionally, because the Roman vestiges had been affected by modern interventions (a timber (Cx 97) and a stone (Cx 20, 20', 90, 90', 91 and the foundation of wall Z3) cellar belonging to a 18th – 20th centuries building; a 19th century pit for extracting Roman materials (Cx 106) dug on a part of the researched area), in this campaign we managed to clear out these features to be able to further unearth the Roman ruins in the following campaigns (Pls. I-III).

The archaeological materials that were discovered belonged to the modern and Roman periods. In the layer corresponding to the 18th – 20th centuries, were found various ceramic fragments (tableware, tegular material, pipes), glassware, animal bones etc.

The Roman age materials were numerous. Among them, we can mention complete and fragmentary ceramic lamps, ceramic categories belonging to fine tableware, kitchenware, pouring, storage and transport – imported amphorae for wine, olive oil and *garum* brought in from western and oriental centres of the Roman Empire etc. (Forlimpopoli, Dressel 24 and 24 *similis* amphorae) and stamped tegular material (30 samples) bearing the stamps of the XIII Gemina legion (either simple or accompanied by anthroponyms) and of the governor's guard (especially of the infantry - *pedites singulares*).

At the same time, inter-disciplinary research was continued on the southern and eastern sides of the site (photogrammetry, ERT, DEM, 3D modelling) (Fig. 2). The 3D scanning of the objects discovered in the *praetorium consularis* was also carried out, in view of the archaeological monograph of the site, to turn to account its historic and archaeological value and also to help popularise it.

³ IDR III/6, 8, 38, 42, 56.

⁴ IDR III/6, 91.

⁵ IDR III/6, 108.

⁶ IDR III/6, 124.

⁷ IDR III/6, 146-146a.

⁸ IDR III/6, 149.

⁹ IDR III/6, 162.

¹⁰ IDR III/6, 164-164a.

¹¹ IDR III/6, 225.

¹² IDR III/6, 240.

¹³ IDR III/6, 273.

¹⁴ IDR III/6, 277.

¹⁵ IDR III/6, 278.

¹⁶ IDR III/6, 282.

¹⁷ IDR III/6, 38.

Illustrations list

Pl. I. Trenches SXIX/14 and SXX/16 during the 2022 campaign (general view from South).

Pl. II. Trenches SXIX/14 and SXX/16 at the end of the 2022 campaign (general view from South-East).

Pl. III. General view with the constructive structures of the Roman Building II (rooms W1-W2) and with the Southern profile of the trenches SXIX/14 and SXX/16 (photo from North-West).

Pl. IV. General view of the timber cellar (Cx 97), of the entrance or of an annex of it (?) (Cx 102) and of the Eastern profile of the trenches SXIX/14 and SXX/16 (photo from West).

Pl. V. Details of: 1. the timber cellar (Cx 97) and of the entrance or an annex of it (?) (Cx 102); 2. the imprint of the timber cellar (Cx 97) at the end of the archaeological campaign (photos from South-East).

Pl. VI. The South-Western corner of the excavated area – the demolition layer of the roofs of the Roman Building I(?) and II (Cx 114'), the modern pit G13/22 and the enclosure wall Z21 (photo from South-West).

Pl. VII. Roman Building II, room W1: details of the enclosure walls Z24-Z25, with the heating installation discovered *in situ* (Cx 112), of the partition walls Z26, Z26', Z26'' and of the internal structure Cx 113, which configure the North-Western corner of the chamber (photo from North-West).

Pl. VIII. Roman Building II, room W2: general view from North-West.

Pl. IX. 1. Roman period artefacts discovered *in situ* in the demolition layer Cx 114'; 2. tile roof stamped LEC XIII C (detail).

Pl. X. 1. Roman period artefacts discovered *in situ* in the demolition layer Cx 114': fragmentary Forlimpopoli amphora, subtype D; 2. fragmentary amphora Dressel 24 or Dressel 24 *similis*, discovered in the demolition layer Cx 24.

Bibliografie:

Rusu-Bolindeț et alii 2010 - Rusu-Bolindeț V., Varga R., Drîmbărean M., Inel C. I., Muntean T., *Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]. Punct: str. Munteniei nr. 15-17 – Sediul guvernatorului consular al celor trei Dacii*, in CCAR. *Campania 2009*, București - Sibiu, 2010, p.13-16.

Rusu-Bolindeț et alii 2021 - Rusu-Bolindeț V., Drîmbărean M., Inel C. I., Oța R. I., Bounegru G. V., Lascu I. Al., Anghel D. G., Șuteu C., Botiș F.-O., Iliescu I.-Al., Constantin A. M., Hancheș Cl-M., Turuș R.-F., *Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]. Punct: str. Munteniei nr. 15-17 – Sediul guvernatorului consular al celor trei Dacii*, in CCAR. *Campania 2020*, București - Sibiu, 2021, p. 23-41.

Rusu-Bolindeț et alii 2022 - Rusu-Bolindeț V., Drîmbărean M., Oța R. I., Bounegru G. V., Lascu I. Al., Anghel D. G., Inel C. I., Gligor M., Șuteu C., Botiș F.-O., Hancheș Cl-M., Turuș R.-F., Ungur R. M., Vi. Ciur, *Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]. Punct: str. Munteniei nr. 15-17 – Sediul guvernatorului consular al celor trei Dacii*, in CCAR. *Campania 2021*, București - Oradea, 2022, p. 22-39.

Pl. I. Secțiunile SXIX/14 și SXX/16 în timpul campaniei 2022 (imagine de ansamblu dinspre S)

Pl. II. Secțiunile SXIX/14 și SXX/16 la finalul campaniei arheologice (imagine de ansamblu dinspre S-E)

Pl. III. Clădirea romană II, camerele W1-W2 și profilul sudic al secțiunilor reunite SXIX/14 și SXX/16 (imagine dinspre N-V)

Pl. IV. Pivnița modernă din lemn (Cx 97), structura aferentă (intrare sau anexă?) (Cx 102) și profilul estic al secțiunilor SXIX/14 și SXX/16 (imagine dinspre V)

1

2

Pl. V. 1. Pivnița modernă din lemn (Cx 97), împreună cu structura Cx 102 (intrare sau anexă?); 2. pivnița modernă din lemn Cx 97 după golire – detalii (imagini dinspre S-E)

Pl. VI. Colțul S-V al suprafeței cercetate, cu dărâmtura acoperișului din țigle a clădirilor romane I(?) și II (Cx 114'), groapa modernă G13/22 și zidul Z21 (imagine dinspre S-V)

Pl. VII. Clădirea romană II, camera W1: detalii ale pilae-lor de hypocaust dezvelite in situ (Cx 112), ale zidurilor compartimentale Z26, Z26', Z26'' și a structurii Cx 113 care delimitează colțul N-V al încăperii (imagini dinspre N-V)

Pl. VIII. Clădirea romană II, camera W2: imagine de ansamblu dinspre N-V

1

2

Pl. IX. 1. Artefacte de epocă romană descoperite in situ în stratul de dărâmatură Cx 114';
2. țiglă ștampilată cu sigla LEC XIII C.

1

2

Pl. X. 1. Artefacte de epocă romană descoperite in situ în straturile de dărâmatură romane: 1. amforă fragmentară de tip Forlimpopoli, subtipul D (Cx 114'); 2. fragment de amforă de tip Dressel 24 sau Dressel 24 similis (Cx 24)

5. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]

Punct: Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii - Str. Munteniei nr. 15-17

Documentarea fotogrammetrică georeferențiată a săpăturilor arheologice sistematice de la Palatul Guvernatorului, campania 2022

Colectiv: Călin Șuteu, SC Gigapixel SRL

Domeniul fotografiei computaționale, eminate digitală precum și cel al procesării computerizate conlucrează în prezent în crearea unor soluții de redare tri-dimensională cât mai complexă a suprafețelor și texturilor obiectelor de patrimoniu dar și a monumentelor și siturilor arheologice, aducând un important aport documentării de specialitate. Fotogrammetria este adeseori definită ca o ramură a topografiei care se ocupă cu studiarea principiilor, metodelor și procedeele de determinare a formei și a dimensiunilor obiectelor pe baza fotogrammelor / fotografiilor.

Documentația fotogrammetrică pe situl de la Apulum - Palatul Guvernatorului (campania 2022_02) (Fig. 1) a fost realizată de la mică altitudine (CRP, de proximitate), fiind suprapusă prin intermediul coordonatelor pe rezultatele din campaniile anterioare. Pentru documentare fotogrammetrică aeriană a fost utilizat un sistem UAV DJI Mavic 3 PRO, controlat manual pentru o acoperire fotogrammetrică optimă, camera fotografică având o focală echivalentă de 28 mm, cu o rezoluție de 20 Mp.

La sol au fost dispuse 6 ținte fotogrammetrice ale căror coordonate au fost culese în sistem Stereo70 cu ajutorul unității GPS RTK de precizie centimetrică Leica GG04. Datele au fost procesate cu ajutorul soluției software Agisoft Metashape v. 1.8.6. Etapele de procesare sunt: extragerea norului de puncte (151 milioane de puncte), crearea suprafeței mesh solide și aplicarea texturii aferente. Odată georeferențiat setul de date în coordonate Stereo70, au putut fi extrase principalele produse fotogrammetrice, orthofotomosaicul, modelul digital al elevației, redarea lor complexă și analiza spațială fiind realizată cu ajutorul aplicației Global Mapper v.22.

Documentarea fotogrammetrică de proximitate (CRP) s-a realizat cu ajutorul unei camere DSLR de mare rezoluție, Nikon D810 (36,2 Mp), echipată cu un obiectiv fix cu focala de 28 mm, pe trepied, fiind utilizate 904 fotografii. Georeferențierea s-a realizat folosind câte 6 ținte fotogrammetrice codificate (12 bits) pentru unitatea de cercetare S19 / S20. Pentru suprafața reunită S19/S20 (Fig. 2) au fost necesare 904 de perspective individuale, ce au permis extragerea unui nor dens de 151,9 milioane de puncte (151.954.934), cu o acoperire la sol (GSD) extraordinară de 0.334 mm/pixel. Modelul 3D rezultat din documentarea de proximitate a fost realizat folosind doar punctele cu un grad de confidență ridicat, norul dens de puncte fiind folosit la crearea unui mesh de mare rezoluție, pe care a fost apoi aplicată textura (Fig. 3).

Rezoluția modelului digital al elevației (DEM) este și ea extraordinară, de 0,673 mm / pixel! Produsele extrase au asociate erori totale de maxim 2,02 cm, în limitele sistemului GPS RTK folosit. Produsele cele mai utile analizei arheologice sunt ortofotomosaicurile georeferențiate, realizate atât pentru grund (Fig. 4), cât și pentru cele patru profi-

le verticale. Împreună cu datele furnizate de modelul digital al elevației (Fig. 5) aceste produse vor sta la baza tranziției spre o documentare digitală (în coordonate naționale) a structurilor identificate, cu o precizie mult mai mare și cu o economie de timp considerabilă (Fig. 6).

Pentru o redare mult mai detaliată a structurilor arheologice prezente a fost realizată o analiză vizuală a indicilor cromatici revelatori, prin intermediul algoritmului Dstretch, permițând o mult mai clară reliefare a contextelor prezente (Fig. 7).

O altă activitate interdisciplinară realizată în campania 2022 a fost scanarea 3D unui set de 20 de artefacte descoperite în acest sit. Digitizarea artefactelor descoperite în situl de la Apulum – Palatul Guvernatorului și aflate în colecțiile Muzeului Național al Unirii Alba Iulia s-a realizat prin metoda luminii structurate, folosind scanner-ul Artec SpaceSpider. Precizia acestui sistem este remarcabilă, de 0.1 mm, acest dispozitiv fiind încadrat în categoria sistemelor metrologice industriale. În vederea publicării au fost realizate planșe tehnice, ortografice, ce înlocuiesc partea desenată cu o redare de tip mesh solid, cu îmbunătățiri de redare specifice (iluminare controlată și redare de tip Lambertian Radiance Scaling).

Colecția poate fi accesată pe pagina muzeului, prin intermediul platformei Sketchfab, <https://sketchfab.com/MNUAI/collections/palatul-guvernatorului-apulum>.

Abstract

The 2022 archaeological campaign benefited again from a detailed 3D photogrammetric documentation, using an UAV (for context) and close range methods (for details). The products generated were georeferenced and consisted mainly in highly detailed orthophotomosaics for the site and excavation unit (ground plan and profiles) as well as digital elevation models, all in very high resolution, well under 1 cm/pixel. A series of 20 artifacts were also digitized in 3D using a structured light metrological grade industrial scanner (0.1 mm resolution), the resulting 3D models being published on the MNUAI virtual museum. All the objects digitized were illustrated using the 3D products, like the high resolution mesh and advanced sectioning/profiling.

Illustrations list

Fig. 1. Aerial perspective of the archaeological site, at the end of the 2022 campaign.

Fig. 2. The cadastral context for the archaeological site, using Stereo70 coordinate system – status for 2022.

Fig. 3. Close-range photogrammetric processing: used photos and their positioning within coordinates; analysis of confidence degree for the dense point cloud.

Fig. 4. Stereo70 georeferenced Orthophotomosaic for the area of trenches SXIX/14 and SXX/16, with an overlay of main archaeological contexts.

Fig. 5. Stereo70 georeferenced digital elevation model for the area of trenches SXIX/14 and SXX/16.

Fig. 6. The use of photogrammetric products in documenting the archaeological research: high resolution orthophotomosaic and digital elevation model of the ground plan (detail).

Fig. 7. Using the Dstretch algorithm to identify archaeological contexts using chromatic contrasts applied to a georeferenced orthomosaic.

Fig. 1. Perspectivă aeriană cu rezervația arheologică „Palatul Guvernatorului Daciei romane de la Apulum” și suprafețele aflate în cercetare la finalul campaniei 2022

documentare fotogrammetrică aeriană și de proximitate (CRP) modelul digital al elevației - DEMc

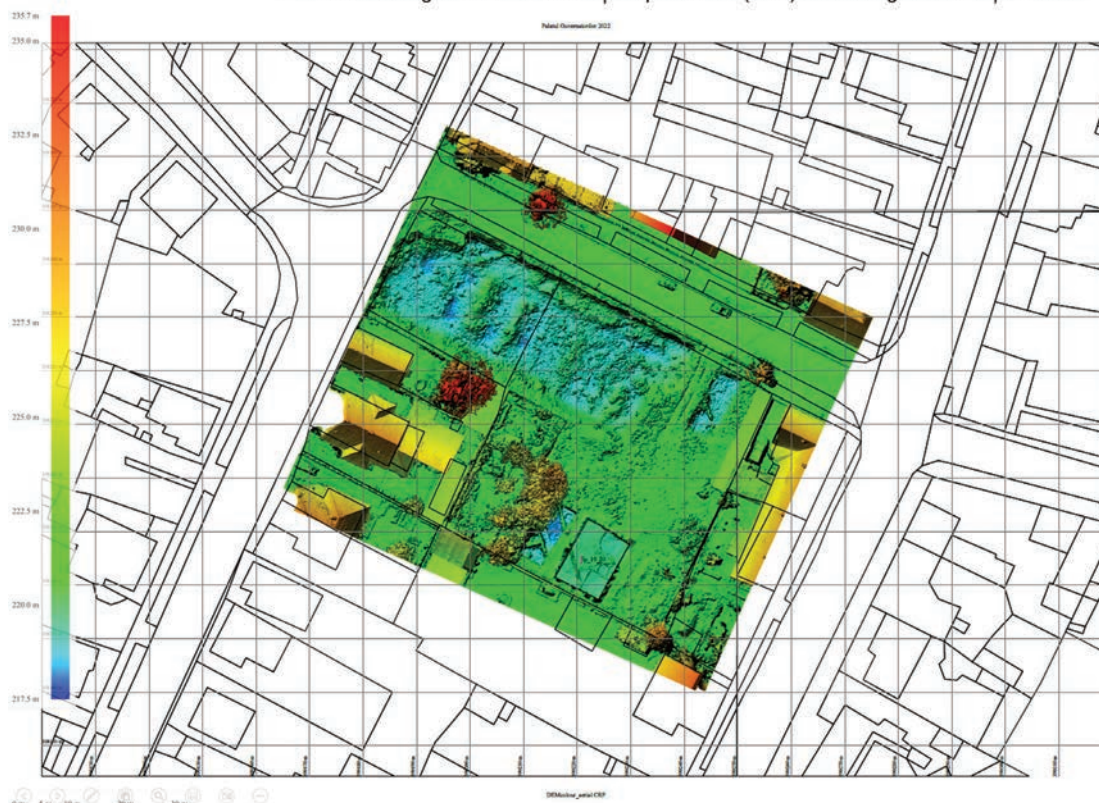

Fig. 2. Contextul cadastral al zonei rezervației arheologice, în coordonate Stereo70 – situația pentru 2022

documentare fotogrammetrică de proximitate (CRP)

precizia punctelor folosite pentru georeferențiere și gradul de suprapunere a imaginilor utilizate

Ground Control Points

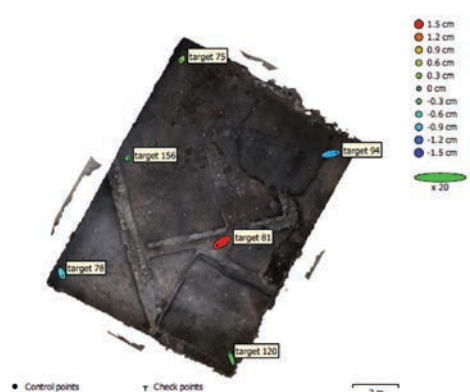

Fig. 3. GCP locations and error estimates.

Z error is represented by ellipse color. X,Y errors are represented by ellipse shape. Estimated GCP locations are marked with a dot or crossing.

Count	X error (cm)	Y error (cm)	Z error (cm)	XY error (cm)	Total (cm)
6	1.40584	1.20654	0.807614	1.85259	2.02098

Table 3. Control points RMSE.
X - Easting, Y - Northing, Z - Altitude.

Survey Data

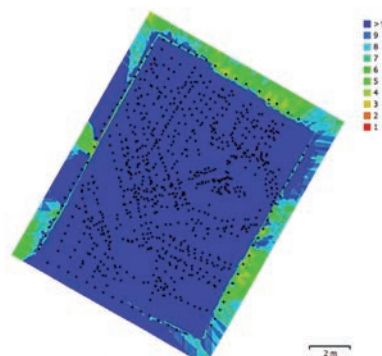

Fig. 1. Camera locations and image overlap.

Number of images:	904	Camera stations:	904
Flying altitude:	1.46 m	Tie points:	943,447
Ground resolution:	0.334 mm/pix	Projections:	2,876,301
Coverage area:	153 m²	Reprojection error:	0.317 pix

Camera Model	Resolution	Focal Length	Pixel Size	Precalibrated
NIKON D810, 28.0 mm f...	7360 x 4912	28 mm	4.88 x 4.88 µm	No

Table 1. Cameras.

Fig. 3. Procesarea fotogrammetrică pentru documentarea de proximitate: fotografiile utilizate și poziționarea lor în coordonate; analiza gradului de confidență a norului dens de puncte.

documentare fotogrammetrică aeriană și de proximitate (CRP) – orthophotomosaic

Fig. 4. Orthofotomosaic georeferențiat în sistem național Stereo70 pentru suprafața secțiunilor SXIX/14 și SXX/16, cu redarea principalelor contexte arheologice identificate

documentare fotogrammetrică aeriană și de proximitate (CRP) modelul digital al elevației – DEM / orthophotomosaic

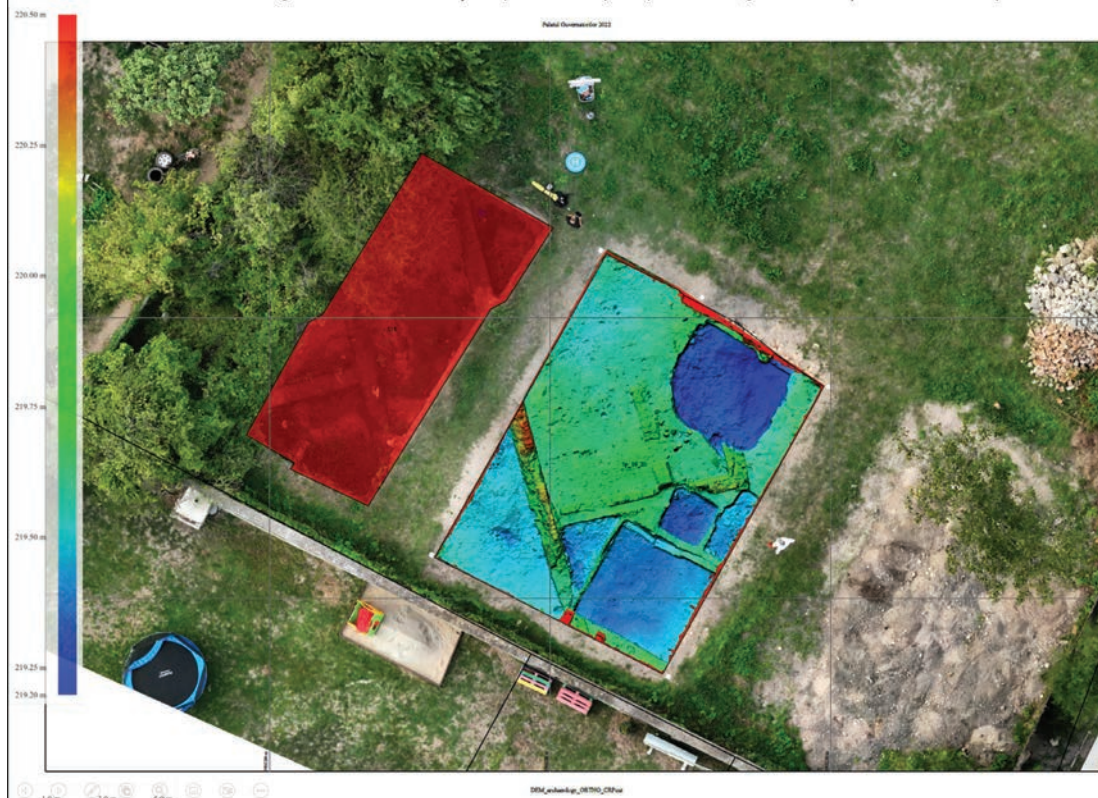

Fig. 5. Model digital al elevației suprafeței secțiunilor SXIX/14 și SXX/16, georeferențiat în sistem național Stereo70

documentare fotogrammetrică de proximitate (CRP) - modelul digital al elevației – DEM, detaliu

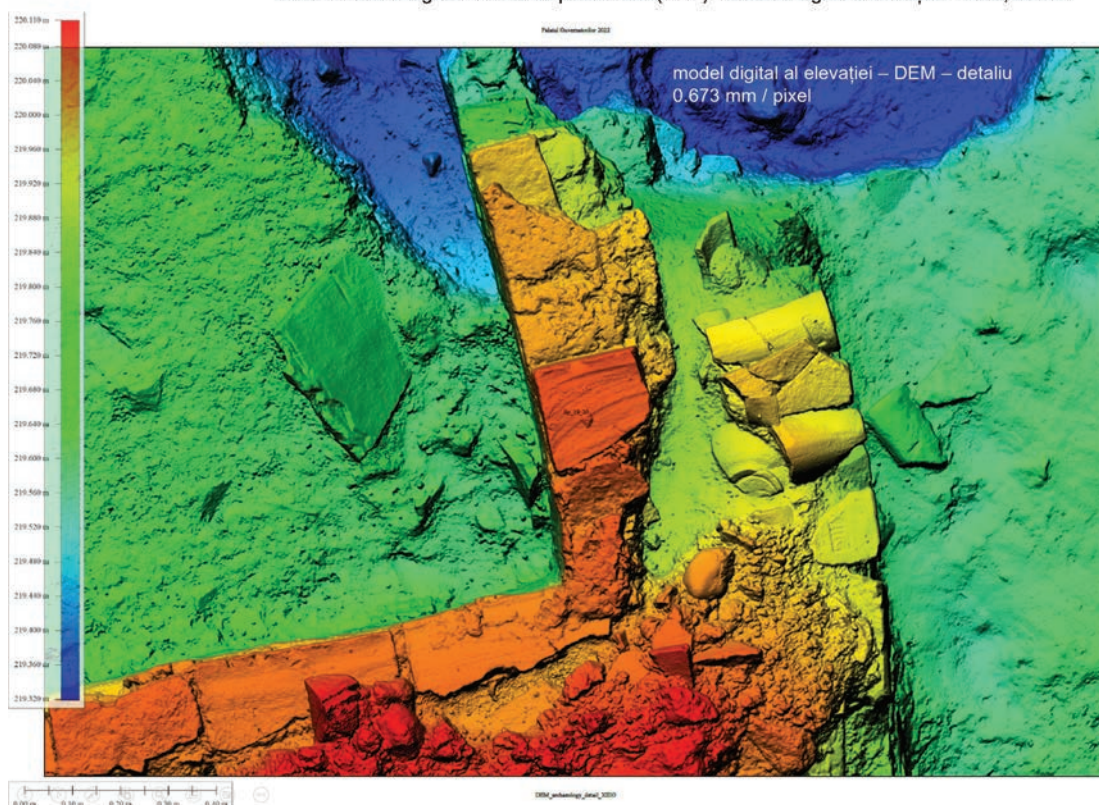

Fig. 6. Utilizarea produselor fotogrammetrice în documentarea cercetării arheologice, orthofotomozaic de mare rezoluție pentru planul general și modelul digital al elevației (detaliu)

Fig. 7. Utilizarea algoritmului Dstretch pentru identificarea complexelor prin contrastul cromatic, aplicat orthofotomozaicului georeferențiat

6. Albești, jud. Constanța

Punct: „Cetate”, la 4 km SV de localitatea Albești

Tip sit: 112 (așezare fortificată)

Încadrare cronologică: 313 (Epoca elenistică)

Cod RAN: 60954.01

Autorizație nr. 73/17.03.2022

Colectiv: dr. Livia Buzoianu - responsabil științific, dr. Marius Lasca, dr. Irina Sodoleanu (MINAC), dr. Nicolaie Alexandru (Muzeul de Arheologie Callatis), dr. Thibaut Castelli (Université Paris Nanterre)

Perioada desfășurării cercetării: august 2022

Așezarea fortificată de la Albești face parte din *chora* coloniei doriene Callatis. Fortificația corespunde deopotrivă tradiției cetăților doriene de fortificare a teritoriilor lor și tacticii grecești de apărare. Se plasează pe limita vestică a teritoriului callatian și pe linia rutieră ce lega SE Dobrogei de Dunăre. Se încadrează în categoria fortificațiilor cu caracter permanent, desemnate prin termenul de *phouria*.

Cercetarea arheologică efectuată în anul 2022, luna august, a constatat în trasarea carourilor 34 și 44 din sectorului D (Fig. 1). Cercetarea a fost precedată de o curățenie și îndepărtarea vegetației pe întreaga suprafață a celor două carouri propuse.

Caroul 44, sectorul D. După îndepărtarea unui strat de pământ constituit din depunerile de la vechile săpături și a stratului vegetal, la -0,30/0,50 m a apărut un nivel de umplutură brun deschis cu material ceramic datat în sec. III a.Chr., mijlocul secolului. După îndepărtarea umpluturii antice, pe aproape întreg caroul a fost descoperit un pavaj din dale mici de calcar. Acesta începe la -0,55, în partea de sud a caroului și urcă până la -0,30 m în partea de nord. Dalele au dimensiunile între 0,40 x 0,30 m și 0,30 x 0,20 m. Situație observată mai puțin pe centrul caroului 44D, unde pe o suprafață de cca. 1 x 1,5 m cercetarea s-a oprit pe un nivel de umplutură constituită dintr-un strat brun cu multe fragmente litice. (Fig. 2)

Caroul 34 sector D. După îndepărtarea stratului vegetal au apărut trei trasee de zid, pe laturile de nord, vest și sud ale caroului. Pe centrul caroului, la -0,50 a fost descoperit un strat brun-deschis, umplutură antică cu materiale ceramice și dărâmtură din blochete de calcar.

După curățarea traseelor de zid și a blochetelor descoperite la acest nivel, a fost identificată următoarea situație: lângă profilul de nord a fost descoperit un zid orientat est-vest, construit din blochete de calcar legate cu pământ, păstrat pe 2/3 asize; lângă profilul de vest a fost descoperit un zid orientat nord-sud, construit de asemenea din blochete de calcar legate cu pământ, păstrat pe 3 asize; lângă profilul de sud, a fost cercetat un al zid, construit în aceeași manieră; paralel cu zidul de lângă profilul de sud, pe o lățime de 0,80 m, a fost identificat un pavaj interior; în continuarea acestui pavaj a fost descoperit un nivel de dărâmtură.

După înregistrarea foto a situației din caroul 34D, a fost îndepărtată dărâmtura descrisă mai sus, iar cercetarea s-a oprit pe un strat brun deschis. Lângă zidul din profil de nord a fost efectuat un sondaj, în urma căruia

a părut un strat brun-gălbui tasat, strat pe care au fost construite zidurile de lângă profilele de nord și vest.

Materialul arheologic descoperit în aceste două carouri, a constatat în fragmente ceramice de la vase de bucătărie sau amfore, datate la mijlocul sec. III a.Chr sau în a doua jumătate a acestui secol.

Concluzii. În caroul 44D cercetarea a dus la descoperirea unui pavaj constituit din dale mici de calcar, la adâncimi cuprinse între -0,30 m și -0,50 m. În caroul 34D au fost descoperite laturile de nord, vest și sud ale unei compartimentări, cu un pavaj interior pe latura de sud. Zidurile acestui edificiu sunt construite din blochete de calcar legate cu pământ și stau pe un strat de pământ brun-galben tasat. Această tasare a fost surprinsă și în cercetările efectuate în sectorul A. Pavajul interior este adosat laturii de sud a compartimentării descrise, are o lățime de 0,80 m.

Cercetarea noastră s-a oprit pe un ultim nivel de locuire în așezarea de la Albești (punct „Cetate”), datat în a doua jumătate a sec. III a.Chr.

Abstract

The fortified settlement of Albești is part of the *chora* of the Dorian colony of Callatis. The fortification corresponds both to the tradition of the Dorian fortresses of fortifying their territories and to Greek defense tactics as well. It is located on the western border of the Callatian territory and on the road linking south-eastern Dobrudja to the Danube. It falls into the category of permanent fortifications, designated by the term *phouria*.

The archaeological research carried out in August 2022 consisted of the investigation of the 34th and 44th grid-squares (by 4x4m) in sector D (see fig. 1). In grid-square 44D the survey revealed a pavement consisting of small limestone slabs at depths between -0.30 and -0.50m. In grid-square 34D the north, west and south sides of a compartment were discovered, with an internal pavement on the south side. The walls of this edifice are built of limestone blocks bound with earth and sit on a layer of yellowish-brown, tamped earth. The compacted earth was also discovered in the research carried out in sector A. The inner pavement is attached to the south side of the described subdivision and is 0.80m wide. Our research stopped on the last level of habitation in the settlement of Albești, dated in the second half of the 3rd century

Illustrations list

Fig. 1. Plan of surveyed grid-squares and stratigraphic profiles

Fig. 2. Grid-square 44D, photo from the north

Fig. 3. Grid-square 34D, photo from the south

Fig. 4. Grid-square 34D, detail

Albești, august 2022.

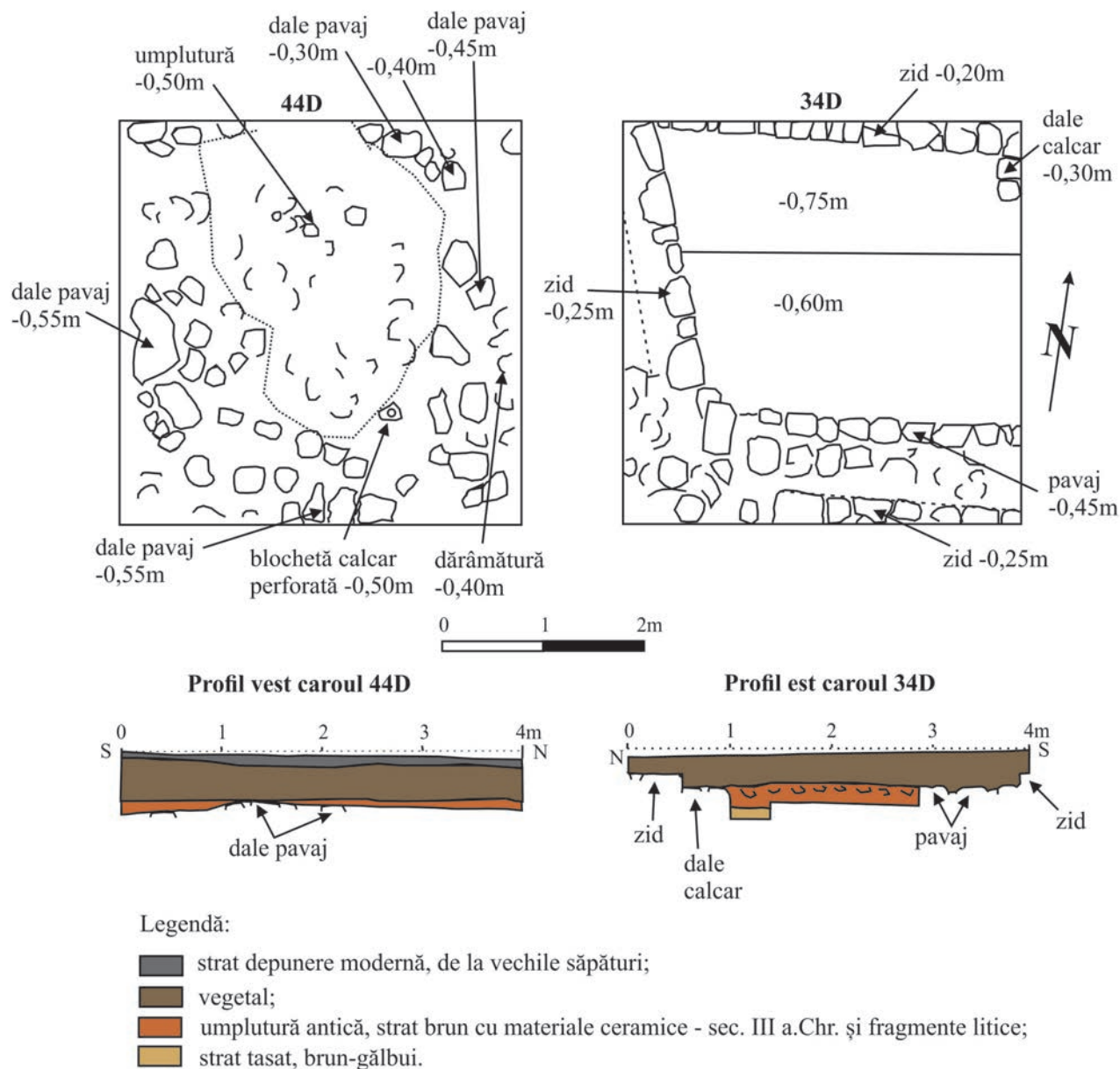

Fig. 1. Plan carouri cercetate și profile stratigrafice

Fig. 2. Caroul 44D, foto de la nord

Fig. 3. Caroul 34D, foto de la sud

Fig. 4. Caroul 34D, detaliu

7. Ardeu, com. Balșa, jud. Hunedoara

Punct: Cetățuie

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 122 (cetate)

Încadrare cronologică: 1 (preistorie), 143 (Eneolitic târziu), 15 (Epoca bronzului), 151 (Epoca bronzului timpuriu), 152 (Epoca bronzului mijlociu), 153 (Epoca bronzului târziu), 16 (Hallstatt), 161 (Hallstatt timpuriu), 213 (Latène târziu), 33 (Epoca post romană), 43 (Epoca medievală), 431 (Epoca medievală timpurie), 432 (Epoca medievală târzie)

Cod RAN: 87870.01

Autorizație nr. 72 /18.03.2022

Colectiv: Iosif Vasile Ferencz - responsabil științific (MCDR Deva); Mihai Cristian Căstăian (MCDR Deva) - responsabil de sector, Dorel Micle (UV Timișoara) - responsabil de sector, Daniel Spânu (IAB), Ionuț Socol - membru în colectiv, Andreea Drăgan, Vasile Palaghie și Cristian Constantin Roman, invitați.

Total finanțare: 25 000 lei

Perioada desfășurării cercetărilor: 13.06 - 25.06; 11.07 - 25.07; 19.09 - 27.09.2022

Cercetările arheologice la Ardeu, în anul 2022 s-au desfășurat în trei etape, în funcție de programul de practică al studenților Universității de Vest din Timișoara și de posibilitățile membrilor colectivului de cercetare. Cele trei etape s-au derulat pe parcursul lunilor iunie, iulie și septembrie.

Pentru campania din anul 2022 ne-am propus să abordăm un sector care a fost sondat cu mai mulți ani în urmă. În anul 2001, Muzeul Civilizației Dacice și Romane din Deva, printr-un colectiv condus de Adriana Pescaru, relua cercetările arheologice la Ardeu, com. Balșa, jud. Hunedoara¹. Scopul campaniei, finanțată de Direcția Județeană a Drumurilor R.A., Hunedoara, a fost acela de a evalua potențialul arheologic al sitului, care urma să fie distrus prin exploatarea pietrei de calcar, în carieră. Pentru campania de cercetări din 2001, strategia de cercetare adoptată a vizat investigarea a trei zone distincte, dar reprezentative pentru sit: platoul superior al cetății, panta sudică a dealului și platoul numit de localnici „Judele”. Acesta din urmă fiind situat la baza dealului „Cetățuie”, spre est.

În secțiunea denumită S2, trasată la baza dealului „Cetățuie” (Fig. 2-3), a fost identificat un complex a cărui interpretare funerară sau de cult era dificil de precizat². Să menționăm că structura respectivă a furnizat numeroase materiale arheologice. Pentru atribuirea unui caracter funerar pledează inventarul precum și modul de amenajare, cu analogii în cadrul construcțiilor funerare contemporane, descoperite în sud-vestul Transilvaniei, datând din aceeași perioadă³. În ceea ce privește datarea, asocierea pieselor cu valoare cronologică descoperite în același context par să indice o dată situată la sfârșitul secolului I î.Chr., sau, eventual, cel mai târziu la începutul primului secol al erei creștine⁴.

¹ Pescaru et alii 2002.

² Pescaru et alii 2002, p. 42; Ferencz 2010, p. 226.

³ Ferencz 2010 p. 226-227, vezi și nota 8.

⁴ Ferencz 2010, p. 227; Ferencz-Dima 2009 p. 20, nota 9.

Pentru campania din anul 2022, nr-am propus abordarea arheologică a sectorului, urmărind mai multe obiective:

1. Reevaluarea profilelor secțiunii S2/2001, prelungindu-le cu cel puțin 3 m, pentru a surprinde și eventualul raport al structurii identificate cu un drum de acces posibil. **2.** Cercetarea întregii structuri identificate în anul 2001, prin intermediul unei unități de cercetare având forma unei suprafețe cu dimensiunea - „standard” specifică cercetărilor de la Ardeu (5 x 5 m). **3.** Cercetarea altor urme de locuire mai vechi sau mai noi decât cea dacică.

Unitatea de cercetare trasată în timpul campaniei din anul 2022, notată Sp10, suprapune parțial secțiunea investigată în anul 2001 și a avut inițial dimensiunile de 5 x 5 m, ulterior fiind extinsă spre nord, cu 1 m. Astfel, la finalul anului 2022, suprafața avea dimensiunile de 5 x 6 m.

Suprafața cercetată de noi a fost acoperită cu vegetație, astfel că debutul cercetării a fost deosebit de dificil deopotrivă datorită cantității mari de piatră acumulată prin eroziune, cât și a rădăcinilor. Pământul excavat a fost cernut prin site, astfel că încă din stratul vegetal au fost recoltate materiale arheologice.

Cantitatea mare de piatră provenind din eroziune, compactarea ei pe măsură ce s-au acumulat straturi succesive, au reprezentat factori care au făcut aproape imposibil să distingem amenajări intenționate. Dificultatea a fost accentuată și de faptul că amenajările erau realizată din aceeași rocă. Cu toate acestea, am reușit să distingem două structuri, având plan cvasi-circular, având la suprafață forma unor movile puțin înalte, cu diametrul de cca. 4 m. O a treia structură pare să se distingă în colțul nord-estic al unității de cercetare.

Sub mantalele din piatră se găsea, în fiecare dintre cele două cazuri, câte o platformă de pământ ars, conținând bucăți de lemn ars. Pe suprafața celor două erau depuse numeroase fragmente ceramice, oase de animale și puține obiecte metalice.

La baza stratului care forma cele două platforme se găsea un lut de culoare galben în care se mai găseau materiale arheologice și oase de animale.

Între particularitățile surprinse în timpul excavațiilor menționăm că în partea vestică a structurii notate cu 1, sub stratul de pământ ars a fost conturată o groapă. Complexul respectiv se vedea și pe profilul înregistrat în anul 2001. Groapa a fost săpată într-un strat de piatră locală și conținea pământ și puține pietre.

În privința celei de a doua structuri, notată cu 2, trebuie să menționăm că pare să fi fost delimitată de o amenajare din piatră.

Puținele oase incinerate care au fost recoltate au fost încredințate spre determinare lui Gal Szilard Sandor, însă, din datele preliminare, ele par să provină de la ovicaprine.

Cercetarea suprafeței Sp10 nu a fost epuizată, motiv pentru care în campania din anul 2023 ne propunem să continuăm investigațiile. De aceea nu vom emite decât concluzii parțiale.

Astfel, putem susține că în suprafața Sp 10/2023 au fost identificate cu siguranță două structuri amenajate,

aparținând epocii regatului dac. Însă în legătură interpretarea naturii celor două, nu avem încă suficiente argumente pentru a ne putea pronunța cu mai multă siguranță. Rămânem însă la părerea că cele mai probabile interpretări au ca obiect domeniul funerar, sau cel sacru.

La cercetări au participat și studenții: Diandra-Natalia Pall-Both, Michael Ferencz Gross, Raul Andrei Gașpar, George Cismaru, Robert Petrovics, Gabriel Șocîte, Bianka Svihran, Dragoș Cotoară, Marian Andrei, Aida Semenescu, Crstian Harambașa, Sima Tamas și Ioana Ferencz, precum și Norbert Frischholz, Victor Hegeduș, Lăcrămioara și Robert Pall-Both, Florin Cazan, Diana Ferencz, Vlad Török, Rareș Socol, Răzvan Malanca și Emanuel Bezeriță.

Abstract

In the summer and autumn of 2023, archaeological research continued at Ardeu. A sector at the base of the Cetățuie hill was targeted where archaeological contexts were reported during the 2001 campaign.

Two structures belonging to the era of the Dacian kingdom have been documented. Regarding the interpretation of the nature of the two, we still do not have enough arguments to be able to pronounce with more certainty. The most likely interpretations at this stage have as their object the funerary domain, or the sacred.

Illustrations list

Fig. 1. The location of the researched sector in the 2022 campaign, in relation to the „Cetățuie” hill from Ardeu (photo Marius Peptan).

Fig. 2. The two structures identified in the 2022 campaign (photo Diandra-Natalia Pall-Both).

Bibliografie:

Ferencz-Dima 2009 - Ferencz, I. V., Dima, C., *Piese de armament dacice descoperite la Ardeu (jud. Hunedoara)*, in *StudiaUBB*, seria Historia, 54, 1-2, Cluj-Napoca, p. 18-34.

Ferencz 2010 - Ferencz, I. V., *Despre o casetă de valori descoperită la Ardeu*, in *Terra Sebus*, 2, 2010, p. 225-233.

Pescaru et alii 2002 - Pescaru, A., Bodó, C., Căstăian, M., Ferencz, I. V., *Ardeu, com Balșa, jud. Hunedoara, punct Cetățuie*, in *CCAR. Campania 2001*, Buziaș, 2002, p. 41-43.

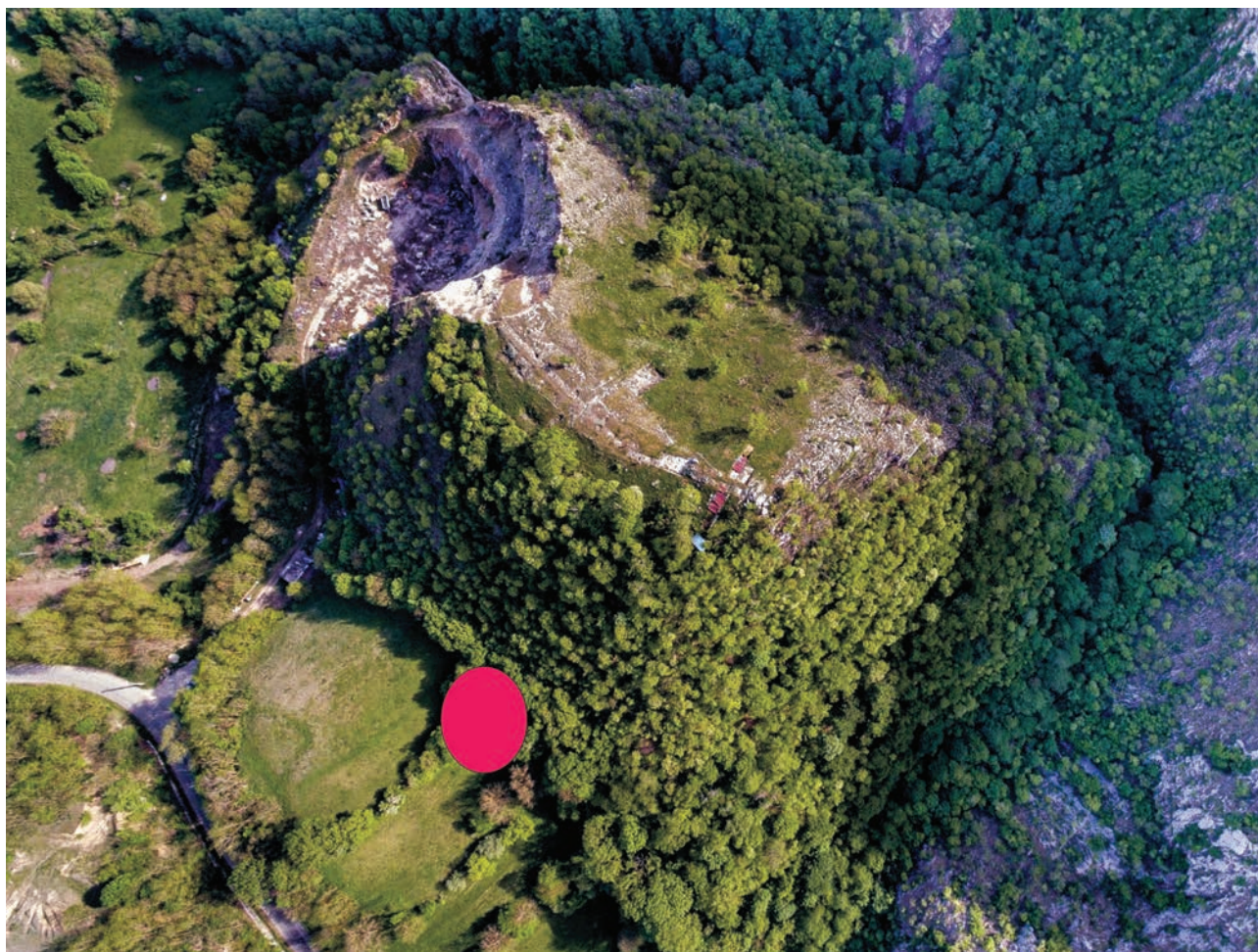

Fig. 1. Amplasarea sectorului cercetat în campania din anul 2022, în raport cu dealul „Cetățuie” de la Ardeu (foto Marius Peptan)

Fig. 2. Cele două structuri identificate în campania din anul 2022 (foto Diandra-Natalia Pall-Both)

8. Băneasa, com. Salcia, jud. Teleorman

Punct: Cetate. Sector: castrul mare, centru

Tip sit: 121 (castru, construcții defensive)

Încadrare cronologică: 32 (Epoca romană, Perioadă: Principat (prima jumătate a sec. III)

Cod RAN: 153954.01; **Cod LMI:** TR-I-s-B-14188

Autorizație nr. 37/18.03.2022

Colectiv: Teodor Eugen S. – responsabil științific (MNIR), Mirea Pavel (MJ Teleorman), Dumitrașcu Emil (MNIR), Ștefan Dan – geofizică (MNCR)

Fonduri MNIR 25000 lei, MC 19500 lei

Perioada desfășurării cercetării: august 2022

Localizarea sitului se află între sat și Șoseaua Națională, la sud de movila mică având coordonate Stereo 70: 497045.41, 270675.71; coordonate geografice: 43.93618940° N, 24.96320533° E.

Cercetările geofizice din 2017 sugeraseră că fortificația mare de la Băneasa are o poartă la mijlocul laturii de est, ceea ce, de la început, era o problemă, câtă vreme porțile de pe laturile de nord și sud sunt tot pe mijlocul laturilor. Avem deci un castru pătrat, cu circulații simetrice...

Săpăturile din 2018-2019 au confirmat poarta de est pe mijlocul laturii. După pauza de finanțare din 2020, am început căutările aceleiași porți de est, de această dată pentru faza a doua de edificare. Așa cum planul atașat arată (dar și reprezentările istorice), castrul mare este tăiat în două părți (doar aparent egale) de o nouă incintă, retrasă însă spre vest cu 74 de metri. Unde să fie această poartă? Fiindcă magnetometria nu dădea o sugestie clară, am plecat de la ipoteza că axul de circulație est-vest fusese preservat. Ipoteza de lucru era susținută de faptul că, pe cercetarea de suprafață, singurul loc cu o concentrare importantă de țigle se află fix pe acest coridor. În consecință, în 2021 s-au amplasat două secțiuni, F (16 x 2,5 m) și G (9 x 2 m), aproximativ în centrul castrului, iar în anul următor încă două secțiuni paralele, orientate similar (V-E), la sud de cele anterioare, respectiv secțiunile I și J, ambele de 14 x 2,5 m.

Având în vedere că săpătura din centrul castrului mare va fi descrisă în detaliu într-un proxim raport publicabil, vom face aici doar o descriere generală a situației găsite.

Săpătura a confirmat ipoteza: noua poartă de est a fost găsită acolo unde a fost căutată, pe axul de circulație est-vest, care pre-exista, doar că la vreo 2 m sud de axul teoretic. Locul de acces este clar marcat de existența întreruperii șanțului nou, cu o deschidere de 4,56 m. Lățimea șanțului este de 5,13 m (în secțiunea G), adâncimea maximă este de 5,07 m (de la nivelul săpării), forma fiind una absolut tipică, cu profil în V, cu pante egale (36°). Deși acest șanț este evident mai mic decât cel al primei faze (6,25 x 2,85), forma lor generică este similară. Dar ce se află în spatele acestei porțițe de acces este încă și mai frapant: un singur turn, centrat pe intrare, cu drumul curgând prin turn. Turnul este simplu, stă pe 4 stâlpi masivi, cu diametre similare, în jur de 64 cm și adâncimi remarcabile, în jur de 1 metru de la nivelul de călcare. Planul turnului are 3,60 x 3 m, cu lungimea spre est (ca și turnul primei faze), ceea ce sugerează că autorul este,

într-un fel sau altul, aceeași persoană sau entitate, ținând cont că astfel de forme și funcțiuni, în secolul al III-lea, sunt rarissime. Analogia celor două faze este critică, fiindcă ea aduce concluzii care, pentru noi, cel puțin, sunt contra-intuitive.

Problema este că pornim de la un castru pătrat (aprox. 140 x 139 m, pe ultimul plan), cu circulații simetrice, și ajungem, prin retragerea laturii de est, la bizara proporție de 140 x 65 m, adică 2,15:1. Nu doar proporțiile sunt șocant de diferite, dar și suprafețele sunt greu comparabile (1,946 ha, respectiv 0,91 ha), presupunând unități militare de clase diferite (prima ar putea fi o cohortă, dar a doua...). Noi am fost tentați să presupunem că avem, în faza a doua, o altă unitate militară, un *numerus*, de pildă. Dar croiul similar al intrărilor de est, cu acele turnuri-poartă, sugerează că ar fi totuși aceeași. Suntem însă în perioada crizei militare și ar trebui să îngăduim că anomaliile au venit la pachet cu vremurile, poate chiar un pic mai devreme de anul 235.

În fine, există și alte coincidențe între amenajările de intrare ale celor două faze, precum profilul extrem de modest al „valului”, cât și palisada care... lipsește (cel puțin din această săpătură). Dar astfel de detalii vom furniza în raportul de detaliu.

Accesul în turn era controlat de o poartă dublă, cu deschideri laterale spre exterior. Între cei trei stâlpi spațiile disponibile pentru trecere sunt foarte modeste, respectiv 1,05 m la nord și 0,91 m la sud de axul central. Evident, poarta era destinată pedestrașilor, nu carelor. Există oare și o altă poartă, mai generoasă? Posibil, dar nu prea se vede unde. La vest, spre râpa Călmățuiului? Avansul râpei spre est, care a mușcat cortina de vest în zona centrală, face ca datele magnetometrice să fie mai puțin clare în acest punct.

Drumul prin turn este realizat cu pietriș mărunț, dar foarte eficient (compact, rezistent). În partea din spate, drumul de acces se încheie pe un drum de margine (*via sagularis*). Spre est drumul se termină brusc, la cota minimă de traversare a șanțului. Deși este o intrare „cruțată”, cota ei se află sub nivelul de călcare, probabil pentru a permite apelor pluviale din șanțul nordic să se scurgă în șanțul sudic. Foarte probabil, acest punct de minim era traversat pe o punte de lemn, al cărui centru era sprijinit pe o pilă de 4 cărămizi (care apar foarte rar la Băneasa!), materiale găsite rostogolite în șanțul nordic. La est de axul șanțurilor de apărare nu mai există urme de drum (curios, nici măcar cel vechi...).

Aglomerația de țigle amintită deja nu se datora acoperirii turnului de acces, cum am presupus anterior, ci unei clădiri alăturate, aflate imediat la nord, probabil un spațiu dedicat gărzilor (turnul este prea mic pentru a putea fi locuit). Aici s-au descoperit mai multe ștampile, primele de la Băneasa (și de pe tot limesul transalutan sudic), descrise în raportul anterior; nu există noutăți, decât alte două exemplare rostogolite mai departe de centru, în secțiunea I.

Noutatea remarcabilă a campaniei 2022 o datorăm geofizicii. S-au făcut mai multe lucrări de gen, dar vom aminti aici doar cea de la Movila Mică. Tumulul are diametrul de cca. 52 m și o înălțime de 3 m (cu regim de teren agricol, din păcate) și se află la 160 m nord de colțul de nord-est al castrului. Magnetometria arată o necropolă cu morminte *busta* (minimum 9), dispuse în semicerc, sugerând că fac parte dintr-un proiect monumental, foarte probabil

ocazionat de un eveniment special (precum asediul care a distrus prima fază a castrului). Evident, descoperirea va schimba câte ceva din strategia de cercetare a anilor viitori.

Abstract

The last two campaigns (2021-2022) were spent in the central area of the large fort (see the map for location). The fort at Băneasa was the largest Roman fortification on *Limes Transalutanus*, at least in its initial shape. The fort has had two main phases: a square precinct (140 x 139 m along the ramparts), put to fire around AD 225; a shrank fort, with the eastern side withdrawn 74 m towards west, resulting an oblong shape, 140 x 65 m, left deserted around AD 245-246, at the *Carpi* invasion.

The gate of the large fort was standing at the half of the eastern side, towards the frontier, a fact proven in two previous campaigns (2018-2019, see *Cercetări Arheologice*, 26, 2019, 103-124). Our intent in 2021-2022 was to find the same gate, but for the second phase of the fort, with the working hypothesis that the road heading the fort would have had the same direction (as *via praetoria* would theoretically has been), almost straight west.

The hypothesis proved right and we found the gap of the defensive ditch (see the second illustration, with the plan of the excavation), blocked by a unique tower-gate, with the pebble road crossing it, as well as 2018-2019, yet much smaller. It worth mention that such a tower-gate has

no analogy for the first half of the third century.

These excavation campaigns brought the first ever stamped tiles known along the *Limes Transalutanus*, south of Argeș River (giving a length of 160 km to the Danube), reading ACL, a stamp already known from Slăveni (the largest fort of *Dacia inferior*, located beyond Olt Valley, 39 km west-northwest of Băneasa), being a perfect fit for one variant. It came out also a graffito brick, written MD, unfortunately with no connection in the historical record.

The tiles from Slăveni came out too late, apparently, as they haven't been used for the tower-gate, but for an annex of the tower, located northwest of the tower. The tower itself has been covered in reed, burned and felt south and west of the tower. Looking at the archaeological inventories (far modest than previously) the fire broke when the fort was already deserted.

The lack of natural resources (stone and wood) asked for a difficult adaptation of the Roman garrison. There are several consequences of this: the iron nails are almost absent, and the wood is used with parsimony, the palisade being rather symbolic.

A full report has been drawn, to be published in *Cercetări Arheologice*, in the second issue of 2023, expected in the late fall.

Illustration

Fig. 1. Orthophoto, the large fort at Băneasa, with the location of the archaeological trenches. Plan of the diggings, 2021-2022.

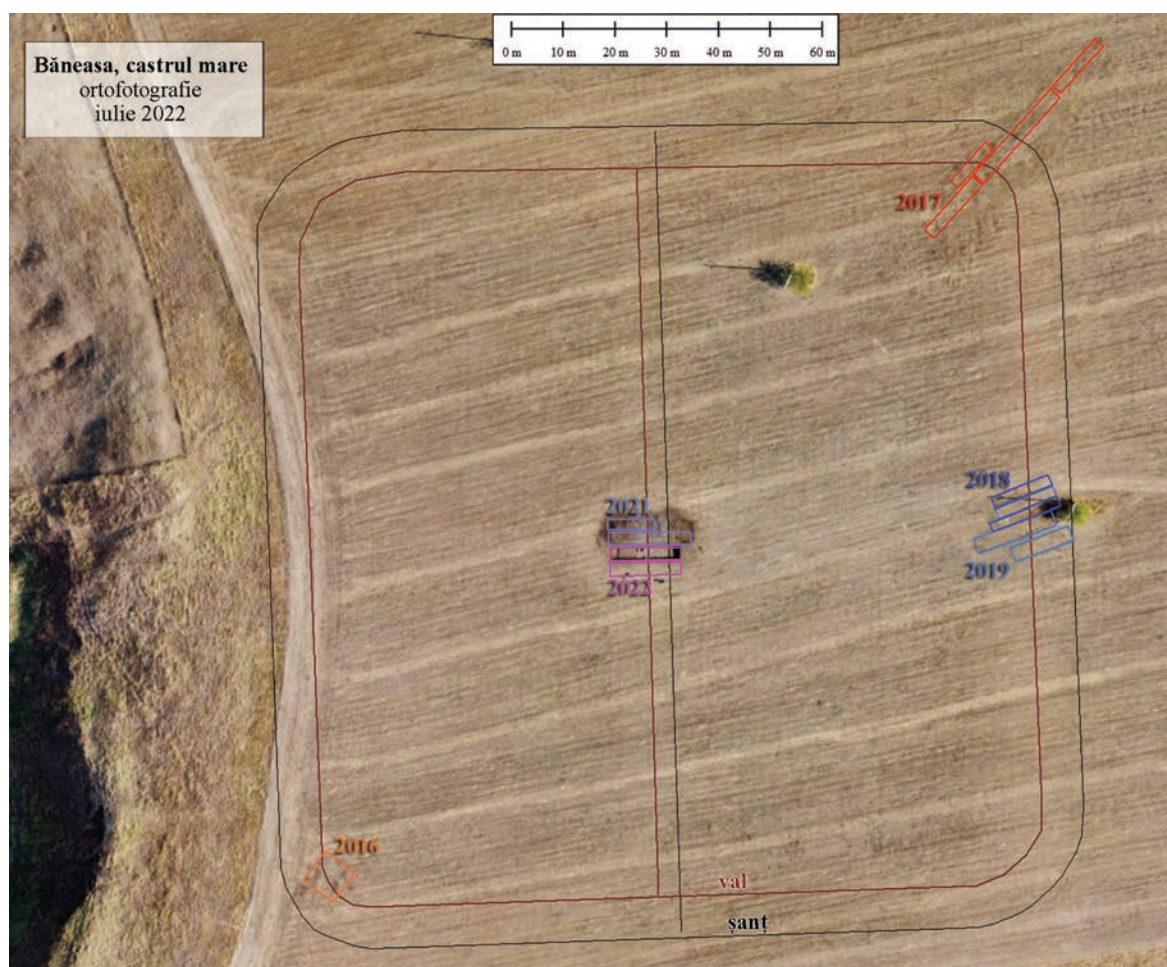

Fig. 1. Băneasa. Plan general

9. Bistricioara, com. Ceahlău, jud. Neamț

Punct: Lutărie III

Tip sit: 116 (așezare sezonieră)

Încadrare cronologică: 113 (Paleolitic superior)

Cod RAN: 122043.03

Autorizație nr. 123/20.06.2022

Colectiv: Mircea Anghelinu (UV Târgoviște) - responsabil științific; Marc Händel (ÖAI Viena); Loredana Niță (UV Târgoviște); Elena Cristina Cordoș (IA Iași); Laëtitia Demay (Muzeul de Istorie Naturală, Paris); Alexandru Ciornei (IAB); Daniel Veres (Institutul de Speologie *Emil Racoviță*, Cluj-Napoca); Norbert Buchinger (Institutul Austriac de Arheologie, Viena); Valentin Georgescu (UV Târgoviște).

Finanțare: UEFISCDI (grant PN-III-P4-ID-PCE-2020-0653), Universitatea din Viena (Austria)

Perioada desfășurării cercetării: 1 - 30.08.2022

Cercetările sistematice în situl *Bistricioara - Lutărie III* (BL III), începute în 2018, au fost reluate în august 2022. Situl, descoperit în anul 2007 într-un profil erodat pe terasa joasă a Bistriței (15-18 m), a fost cercetat prin sondaje în mai multe ocazii (2008 – T0, 2015 – T1, T2), constatându-se astfel caracterul său multistratificat (multiple locuri atribuite paleoliticului superior), precum și gradul bun de conservare a orizonturilor arheologice¹. În 2019, în urma unei campanii de carotare sistematică a zonei, s-a stabilit că situl arheologic se întinde pe o suprafață de cel puțin 2000 m². Grosimea depozitului geologic variază între aprox. 5 m (în partea nordică a terasei) și 9/10 m (în partea sudică a terasei), constând din patru unități litostratigrafice majore (loess și derivate loessice), ce încorporează mai multe unități pedologice (3 paleosoluri și solul Holocen). Din punct de vedere cronologic, secvența geologică suprapusă depozitelor de terasă acoperă ultimul ciclu glaciatic (MIS 5 – Holocen)².

Cercetările din 2022 au vizat, ca și în campaniile anterioare, zona nordică a sitului, cea mai expusă eroziunii. Suprafața deschisă în această campanie (secțiunea T6) a fost de 6 m² (excavații până la adâncimea de 2.45 m). T6 reprezintă în fapt o extindere a zonei cercetate prin secțiunea T5 (2021), spre vest (3 m²) și sud (3 m²). În total, în situl de la BL III a fost cercetată până acum o suprafață de aprox. 44 m² (Fig 1). Au fost colectate 26 de noi probe de cărbune (pentru datări absolute și studii antracologice), precum și probe de sediment și pigmenți și au fost efectuate două noi eșantionări sedimentologice (spațiate la 2 cm) în profilele de Vest și Sud ale T6.

Ca și în campaniile precedente, metodologia de excavare și documentare³ a urmărit recuperarea la un nivel înalt de rezoluție a unui set cât mai bogat de informații. Toate artefactele/geofactele cu dimensiuni mai mari de 1 cm au fost măsurate *in situ* cu ajutorul stației totale. Artefactele mai mici de 1 cm au fost colectate în ansambluri, pe carouri de 1m². Pentru nivelurile mai bine conservate și cu densitate

mare de artefacte, întregul sediment provenit din excavare a fost trecut prin sită (2 mm) sub jet de apă, fiind delimitate în acest scop carouri de 50 cm² (sau colectare contextuală, acolo unde a fost cazul). În ansamblul său, documentarea (stratigrafia geologică și arheologică a sitului, suprafețele de ocupare, poziția artefactelor, structurile antropice, fenomene depozitionale și post-depozitionale etc.) s-a realizat prin măsurători de precizie (stație totală, în sistem de proiecție oficial), descrieri amănunțite și fotogrametrie (ortofotoplanuri și modele tridimensionale georeferențiate). Informațiile colectate au fost introduse în timp real într-o bază de date de teren.

Cercetările din 2022 au confirmat în mare măsură rezultatele obținute în campaniile precedente, fiind reidentificate nivelurile arheologice definite anterior, localizate în partea superioară a secvenței geologice (unitățile lito-stratigrafice G1, respectiv G2), până la o adâncime de aproximativ 2.15 m de la nivelul actual al solului (Fig 2). Așa cum s-a constatat anterior, toate nivelurile arheologice identificate sunt strâns influențate de topografia locală, urmând panta de nivel de aprox. 10° spre Nord și 4° spre Est. Cu toate acestea, situații particulare noi au fost sesizate, fapt ce confirmă gradul ridicat de complexitate al secvenței arheologice conservate în sit.

Cel mai tânăr nivel arheologic identificat la BL III, AH 1.1, se află imediat sub solul Holocen (~ 0.2 m adâncime). Din păcate, vârsta absolută a acestui nivel nu a putut fi determinată până în acest moment. Mai mult, intruziuni ulterioare au fost documentate în T5/2021 și T6/2022, prin prezența unor fragmente ceramice izolate, precum și un posibil fragment de cute. Pe baza ansamblului litic și a stratigrafiei generale însă, cel mai probabil acest nivel este asociat Epigravettianului târziu și/sau Paleoliticului final (Tanged Point Technocomplex - TPT). Ultima încadrare este sugerată de identificarea în noua colecție a unor piese fragmentate cu peduncul lateral, ca și a unor suporturi laminare înguste și drepte, care se evidențiază în raport cu suporturile laminare identificate până acum în acest nivel. Un amestec mecanic al unor ocupații diferite, concentrate topografic, în contextul unei sedimentări lente, dar și al împăduririi recente, poate explica eterogenitatea acestui ansamblu litic.

Nivelul următor (AH 2.1) se află în partea superioară a unității G2, între ~ 0.3 și 0.7 m adâncime. Datarea acestui nivel rămâne și ea problematică, întrucât probele radiocarbon colectate anterior s-au dovedit neviabile. Atât AH 1.1, cât și AH 2.1 sunt reprezentate exclusiv de seturi litice. Resturile faunistice sunt absente și nu au fost identificate structuri. Distribuția spațială a artefactelor face dificilă o eventuală segregare clară a celor două niveluri, ele prezentându-se sub forma unei aglomerări amorse. Colecțiile litice recuperate în 2022 numără aproximativ 350 de înregistrări individuale și 48 de ansambluri (cu piese mai mici de 1 cm), realizate din materii prime diverse (silicilite locale, dar și silex de Prut/Nistru).

Câteva piese litice și fragmente de cărbuni aflate imediat sub PS 1 sugerează prezența unui potențial nivel (identificat deja în campania 2021 și provizoriu denumit AH 2.02) la o adâncime de aprox. 0.8 m. Artefacte aflate într-o poziție comparabilă au fost identificate și în T2/2015.

¹ Anghelinu et alii 2021.

² Schmidt et alii 2020; Anghelinu et alii 2021.

³ vezi Cordoș et alii 2021.

Densitatea rămâne însă foarte scăzută, indicând fie o ocupație sporadică, fie o zonă periferică a unei acumulări mai consistente localizate probabil către sud.

Nivelul AH 2.2 (între aprox. 1 – 1.2 m adâncime) este unul dintre cele mai bogate și bine conservate orizonturi din sit. Ocupația este datată în jurul vârstei de 22.5 ka calBP, fiind asociată Epigravettianului timpuriu. În campania din 2022 au fost descoperite în acest nivel circa 1340 de litice cu dimensiuni mai mari de 1 cm. De asemenea, au fost colectate 61 de ansambluri cu litice mai mici de 1 cm, patru dintre ele constituind, de fapt, rezultate ale cernerii sedimentului din complexul (Cx)1. Deși resturile faunistice identificabile sunt în general absente (cu excepția unor fragmente minuscule, de obicei calcinate), în T6/2022 au fost recuperate 48 de fragmente osteologice. Alte resturi, aflate în condiții de conservare extrem de precare, au fost determinate de specialist *in situ*, recoltarea lor ulterioară fiind imposibilă. Tot în această campanie a fost identificată marginea sud-vestică a Cx1, ce reprezintă de fapt urme consistente ale unei structuri de combustie (cel mai probabil cu două faze), extinse momentan pe o suprafață de aproximativ 6 m² (Fig. 3).

Următorul nivel (AH 2.3 – cca. 24 ka calBP, Epigravettian timpuriu) se află la aproximativ 10 cm sub AH 2.2. Ca și în campaniile precedente, densitatea artefactelor este mai redusă (aproximativ 50 de piese litice și 9 resturi osteologice înregistrate în 2022). Nivelul păstrează însă o concentrație mare de cărbune, cel mai probabil în legătură cu structurile de combustie identificate în campaniile precedente (în T4/2019, T5/2021).

Nivelul AH 2.4 (cca. 26 ka calBP) este de asemenea caracterizat de o densitate scăzută a artefactelor (57 de litice cu dimensiuni mai mari de 1 cm, 10 ansambluri cu piese mai mici de 1 cm și 2 resturi faunistice recuperate). Interesantă pentru acest nivel este prezența unui număr relativ mare de pietre de râu. Amintim că în acest nivel a fost identificată anterior o structură de combustie de formă ovală, pavată cu lespezi. Atribuirea culturală a acestui nivel (Gravettian târziu/Epigravettian timpuriu) rămâne neclară, în lipsa unor elemente diagnostice.

Mult mai consistent rămâne nivelul arheologic AH 2.5, atribuit Gravettianului târziu (aprox. 27.5 ka calBP). Acesta a furnizat de-a lungul cercetărilor o colecție litică și faunistică bogată, la care se adaugă 1650 de piese litice și circa 100 de resturi faunistice recuperate în 2022. Nivelul prezintă o adevărată rețea de structuri (vetre și mai ales gropi), extinsă și în partea nordică a T6. Au fost cercetate patru noi gropi de forme și dimensiuni variabile, vizibil afectate de procese periglaciare, grupate în jurul unei vetre (Cx 20). Conținutul acestor gropi a constat din sediment brun-roșcat, cu mult pigment de cărbune, cu piese litice și resturi osteologice, cele din urmă fiind ocazional recuperate în conexiune anatomică. De asemenea, în partea superioară a gropilor au fost plasate în unele cazuri pietre/lespezi plate de dimensiuni apreciabile (Fig. 4). Eșantionul litic include 1650 piese litice, realizate din silex crețacic (94,7%), gresie, șist negru, chert Eocen (4,6%), silicolit de Toplița, marnă (0,5%) și este format, în mare parte, din piese de tip *esquille* (<5 mm), alături de fragmente indeterminate

(65,8%), așchii și un număr redus de suporturi laminare sau produse de (re)amenajare ale nucleului (*tablettes*, *crêtes*) și corticale. Nucleele sunt absente pentru toate categoriile de materii prime. Pieseile retușate (1,3% din eșantion) aparțin exclusiv categoriei silexului crețacic, având drept suporturi produse laminare. Grupele tipologice includ *burins sur cassure*/pe troncatură (n = 5), *grattoir* (n = 1), vârf *à cran* (n = 1), lamă și lamele retușate marginal (n = 3), lamele *à dos* (n = 10), fragmente indeterminate, provenind din piese retușate fracturate (n = 2). Lama și lamelele retușate sunt reprezentate de suporturi cu una din laturile lungi parțial modificată de retușă directă sau inversă, semiabruptă, sau suporturi cu retușă directă, abruptă, continuă, uni-/bilaterală. Vârful *à cran*, fragmentat în partea mediană și reîntregit, are 74 mm lungime (43 mm lungime pentru pedunculul amplasat lateral dreapta), 17 mm lățime și 4 mm grosime. Talonul și bulbul suportului au fost înlăturate prin retușă directă, abruptă (dreapta) și directă, semiabruptă, parțială (stânga). Extremitatea distală a piesei este formată din convergența marginilor lungi ale suportului, neretușată (stânga) și retușată direct, semiabrupt (dreapta).

Câteva resturi faunistice recuperate la aprox. 5 cm sub AH 2.5 ar putea sugera existența unui orizont Gravettian mai vechi, dar în acest moment nu excludem posibilitatea ca localizarea lor să fie datorată unor procese post-depoziționale.

La baza unității lito-stratigrafice G2 au fost reidentificate cele două lentile consistente de arsură roșiatică (AH 3.0, AH 3.1). Deși ele pot semnala activități antropice, rămân încă neasociate cu materiale arheologice.

În concluzie, cercetările din 2022 au avut ca rezultat re-confirmarea situației arheologice generale descrise pentru situl de la BL III, dar și evidențierea unor potențiale noi prezențe arheologice în sit, ce urmează a fi verificate prin cercetări ulterioare.

Abstract

Bistricioara-Lutărie III is an extensive multi-layered site typical for the Ceahlău area Upper Paleolithic sites concentration in Northeastern Romania. The site has been a focus of preliminary explorations since 2008. High-resolution systematic excavations, including deep-core drilling, were initiated in 2018. Six major Upper Paleolithic layers (Gravettian and Epigravettian), preserved in the upper part of a ca. 10 m thick loess-derives sequence were so far identified. The 2022 campaign (trench T6), which focused on the northern area of the site, confirmed the complexity and good state of preservation of the archaeological sequence, providing hints for the existence of additional Late Upper Paleolithic presences to be confirmed by further research.

Illustrations list

Fig. 1. Trenches and core drills emplacements at Bistricioara - Lutărie III.

Fig. 2. Spatial distribution of find (YZ) plotted on the Western profile (T6/2022)

Fig. 3. AH 2.2 - detail (Complex 1/T6/2022)

Fig. 4. AH 2.5 – details (Complexes 20, 27, 28, and 29/T6/2022)

Bibliografie:

Anghelinu et alii 2021 - Anghelinu, M., Händel, M., Niță, L., Cordoș, C., Veres, D., Hambach, U., Murătoareanu, G., Ciornei, A., Schmidt, C., Sava, T., Mănăilescu, C., Ilie, M., Demay, L., Georgescu, V., *From Gravettian to Epigravettian in the Eastern Carpathians: Insights from the Bistricioara-Lutărie III archaeological site*, in *Quaternary International*, 587-588, 2021, p. 210-229 (<https://doi.org/10.1016/j.quaint.2020.06.044>).

Cordoș et alii 2021 - Cordoș, C., Händel, M., Anghelinu, M., *Acknowledging the mess: Implications of a new documentation system for understanding formation processes of two Paleolithic sites in the Ceahlău Basin (NE Romania)*, in *ArhMold*, XLIV, 2021, p. 7-28.

Schmidt et alii 2020 - Schmidt, C., Anghelinu, M., Hambach, U., Veres, D., Lehmkuhl, F., *Reassessing the timeframe of Upper Palaeolithic deposits in the Ceahlău Basin (Eastern Carpathians, Romania): Geochronological and archaeological implications*, in *Quaternary Geochronology*, 55, 2020, 101020 (<https://doi.org/10.1016/j.quageo.2019.101020>).

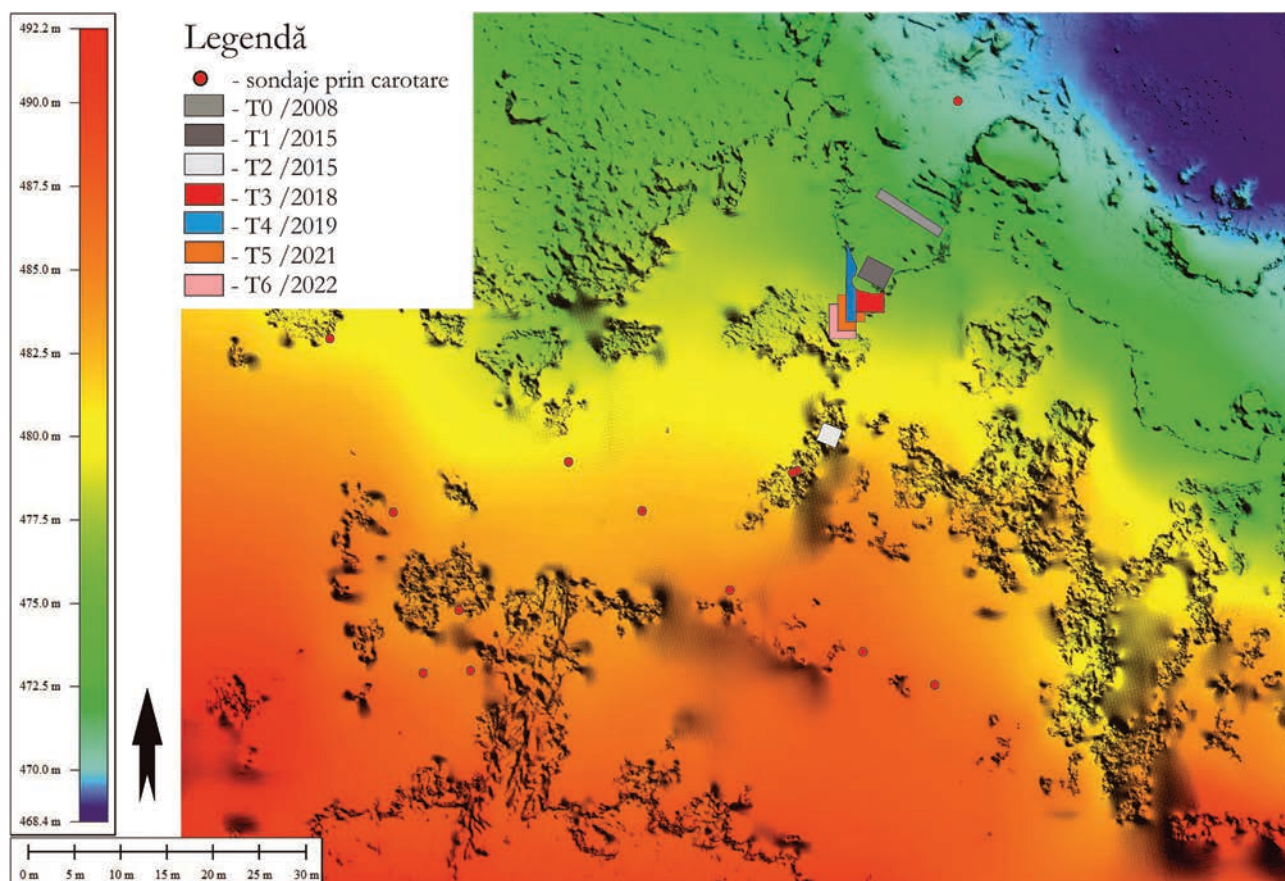

Fig. 1. Amplasarea secțiunilor și sondajelor în situl de la Bistricioara - Lutărie III

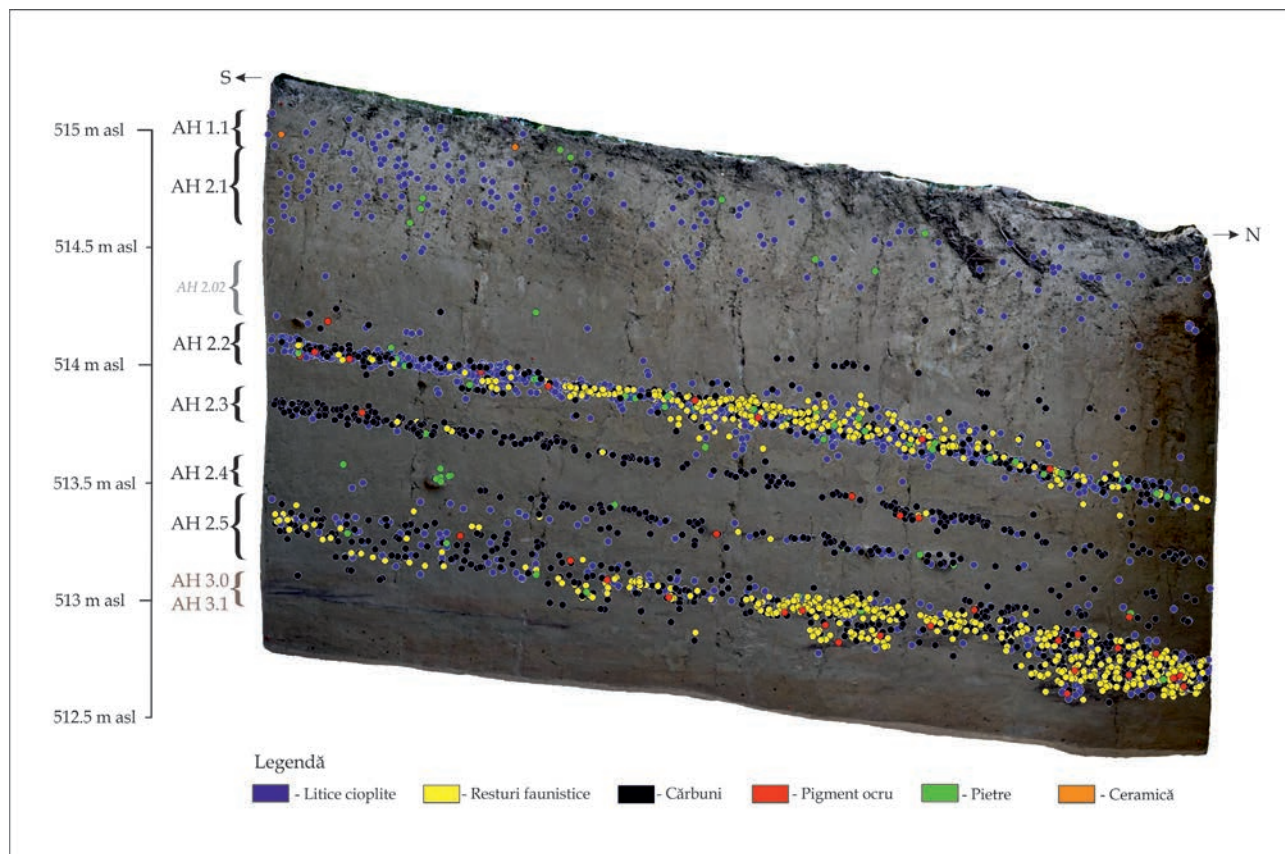

Fig. 2. Distribuția spațială a artefactelor (YZ), proiectate pe profilul vestic al T6/2022

Fig 3. Detaliu AH 2.2 (Cx 1) în T6/2022

Fig 4. Detaliu AH 2.5 (Cx 20, Cx 27, Cx 28 și Cx 29) în T6/2022

10. Beidaud, com. Beidaud jud. Tulcea**Punct: Sector Așezarea Rurală Romană****Tip de sit:** 114 (așezare rurală)**Încadrare cronologică:** 3 (Epoca antică), 321 (Epoca romană timpurie), 322 (Epoca romană târzie)**Cod RAN:** 159856.04; **cod LMI:** TL-I-s-05744**Autorizație nr.** 14/18.03.2022**Colectiv:** conf. univ. dr. Valentin Bottez - responsabil științific; responsabil sector; (Facultatea de Istorie U București), asist. univ. drd. Iulia Iliescu (Facultatea de Istorie U București), muzeograf II drd. Radu-Octavian Stănescu (ICEM Tulcea), CȘ I dr. Gabriel Talmațchi (MINAC), drd. Adrian Șerbănescu, mrd. Andrei Melincianu (Facultatea de Istorie U București).**Total finanțare UB:** 20.600 RON (41000 per total pentru șantierul Beidaud)**Perioada desfășurării cercetării:** 01.09 – 23.09.2022**Obiectivele cercetării:****Obiectivele principale:**

- determinarea unei stratigrafii generale a așezării
- determinarea structurii așezării

Obiective secundare:

- investigarea unei anomalii identificate prin cercetările geofizice, presupusă a fi un cuptor ceramic (Fig. 1)

Rezultatele cercetărilor arheologice și interpretarea lor (Fig. 2 și 3):**Stratigrafia:**

- 1000: strat de depunere vegetală, de o grosime de cca. 10-20 cm (+0.37/+0.13 m; -0.34/-0.40 m);
- 1001: strat de pământ afânat, granulos, de culoare de culoare gri-marونی închis, identificat pe toată suprafața cercetată. Conține o cantitate semnificativă de fragmente ceramice, chirpici; în acest nivel au fost descoperite două monede.
- 1002: strat de pământ, afânat, de culoare brun-gălbui, identificat pe toată suprafața cercetată (-0.12/-0.46 m; -0.40/-0.62; -0.38/-0.53 m). Conține mult chirpici, inclusiv vitrificat și material ceramic (unul cu *graffito* în limba greacă), o monedă. În □ 2B se conturează o structură din chirpici (1007), iar în □ 3-4/B-C apar urmele unei alte structuri din chirpici ars la roșu, orientată NV-SE (1008).
- 1003: strat de pământ compact, de culoare galbenă, cu urme roșiatice (-0.46/-0.58 m; -0.62/-0.75 m).
- 1004: nivel de dărâmtură compus din pământ compact de culoare galbenă și amestecat cu piatră și chirpici (-0.62 m; -0.65 m). Conține chirpici și pietre de dimensiuni mari (exclusiv șisturi).
- 1005: nivel de dărâmtură (identificat la -0.48 m, respectiv -0.56 m) din pământ compact, de culoare gălbuie, amestecat cu piatră și chirpici. Conține mult chirpici, fragmente de cărămidă, șist verde, totul legat de un pământ foarte compact.
- 1006: nivel de dărâmtură (-0.53/-0.69 m) compus din pământ afânat, de culoare brun-gălbuie, amestecat cu chirpici roșiatic. Identificat la est de structura 1008, are în compoziție fragmente de chirpici de culoare roșie, fiind probabil parte a acelei structuri. Suprapus de 1002, acest

nivel nu a fost epuizat.

Structuri constructive:

- 1007: perete de formă rectangulară din cărămizi de chirpici legate cu pământ, cu orientarea ENE-VSV, identificat între -0.49/-0.65 m. Segmentul are 1×0.35×0.15 m.
- 1008: structură liniară de chirpici ars la roșu, păstrat discontinuu pe 1.20 m lungime și 0.14 m lățime (Fig. x), în □ B-C/3-4, la -0.53 m și pare a continua în adâncime. Structura este orientată VNV-ESE, capătul său nordic oprindu-se în structura 1007. Funcționalitatea sa nu poate fi determinată deocamdată.

Analiza preliminară a descoperirilor ceramice indicând intervalul secolelor II – IV p. Chr. Astfel, se poate observa raportul de contemporaneitate ce există între locuirea din așezarea rurală și folosirea spațiului funerar.

Cercetarea geofizică:

Drd. A. Șerbănescu a întreprins investigații arheo-geofizice în așezarea de epocă romană timpurie de la Beidaud. Au fost cartate magnetometric 6,25 ha, fiind identificate opt structuri cu fundația de piatră, precum și structuri liniare, gropi și suprafețe pavate (posibile drumuri), ce indică prezența unei așezări de dimensiuni considerabile. Trei suprafețe fiind cartate în detaliu, două dintre ele inclusiv cu georadarul, acolo fiind identificate structuri cu fundațiile în stare bună de conservare, desfășurate pe verticală între -0,30 și -0,90 m, sub un strat de dărâmtură ce obturează scanarea geomagnetică. Pe lângă acestea a fost detectată o altă anomalie puternic incendiată, cu un diametru de aproximativ 5 m și care ar putea fi amprenta unui cuptor de ardere sau a unei locuințe incendiate și care a fost cercetată arheologic.

Scurta descriere a descoperirilor, cu menționarea locului unde sunt depuse:

Au fost colectate 706 pachete de material ceramic, osteologic, vitric, din metal, zgura, monede (76), artefacte, fragmente arhitectonice și probe. Materialele ceramice, vitrice și osteologice au fost luate prin proces-verbal pentru studiu la Laboratorul de Arheologie (FIUB), urmând să fie returnate ICEM Tulcea după publicare.

Tehnici de cercetare utilizate, analize:

Pentru verificarea unei anomalii (aproximativ 5 m în diametru) identificate pe Dealul cu Cișmea prin cercetări magnetometrice, a fost trasată o primă unitate de săpătură (S01), având dimensiunile de 8 x 3 m, împărțită în carouri de 1 x 1 m și din care a fost investigată doar jumătatea vestica (4 x 3 m); fiecare dintre acestea au fost excavate uniform, pe nivele de pământ de 5-10 cm grosime. Tot pământul din săpătură a fost tamisat, fapt care a dus la colectarea materialului arheologic într-un procent de aproape 100%. Contextele (straturi, structuri constructive) au fost înregistrate pe fișe de tip MoLAS, fotografic (aparatură foto-dronă), prin desen arheologic, altimetric (cu nivela optică, de la un punct fix comun = punctul 0), și cu stația totală (planul detaliat este în curs de elaborare).

Obiective viitoare:

Investigațiile viitoare se vor axa pe delimitarea completă a așezării (geofizică) și pe cercetarea în detaliu a unora din complexe deja identificate.

Propuneri de conservare și punere în valoare:

Toate structurile au fost cu geotextil și acoperite cu pământ. Structurile descoperite nu permit încă punerea în valoare.

Abstract

In 2023, geophysical investigations covering 6.25 ha revealed a large rural settlement (eight structures with stone foundations, two of which were precisely mapped using the georadar). One anomaly (5 m diam.) was chosen to be excavated, and it proved to be a collapsed mud brick structure, dated to the 2nd-4th c. AD.

Illustrations list

Fig. 1. Orthophotomap of the Beidaud Archaeological Microzone, with the location of the ARR and SFARR Sectors (F. Nache)

Fig. 2. Beidaud 2022. The ARR Sector. S01 (V. Bottez)

Fig. 3. Beidaud 2022. The ARR Sector. Plan of S01 (I. Iliescu, R.O. Stănescu, A. Melincianu)

Fig. 4. Beidaud 2022. The ARR Sector. Geophysical prospection (A. Șerbănescu)

Bibliografie:

Bottez 2022 – Bottez, V., *The Beidaud Archaeological Microzone Research Project. Preliminary report on the 2020 and 2021 campaigns*, in CA, 29(1), 2022, p. 35-56.

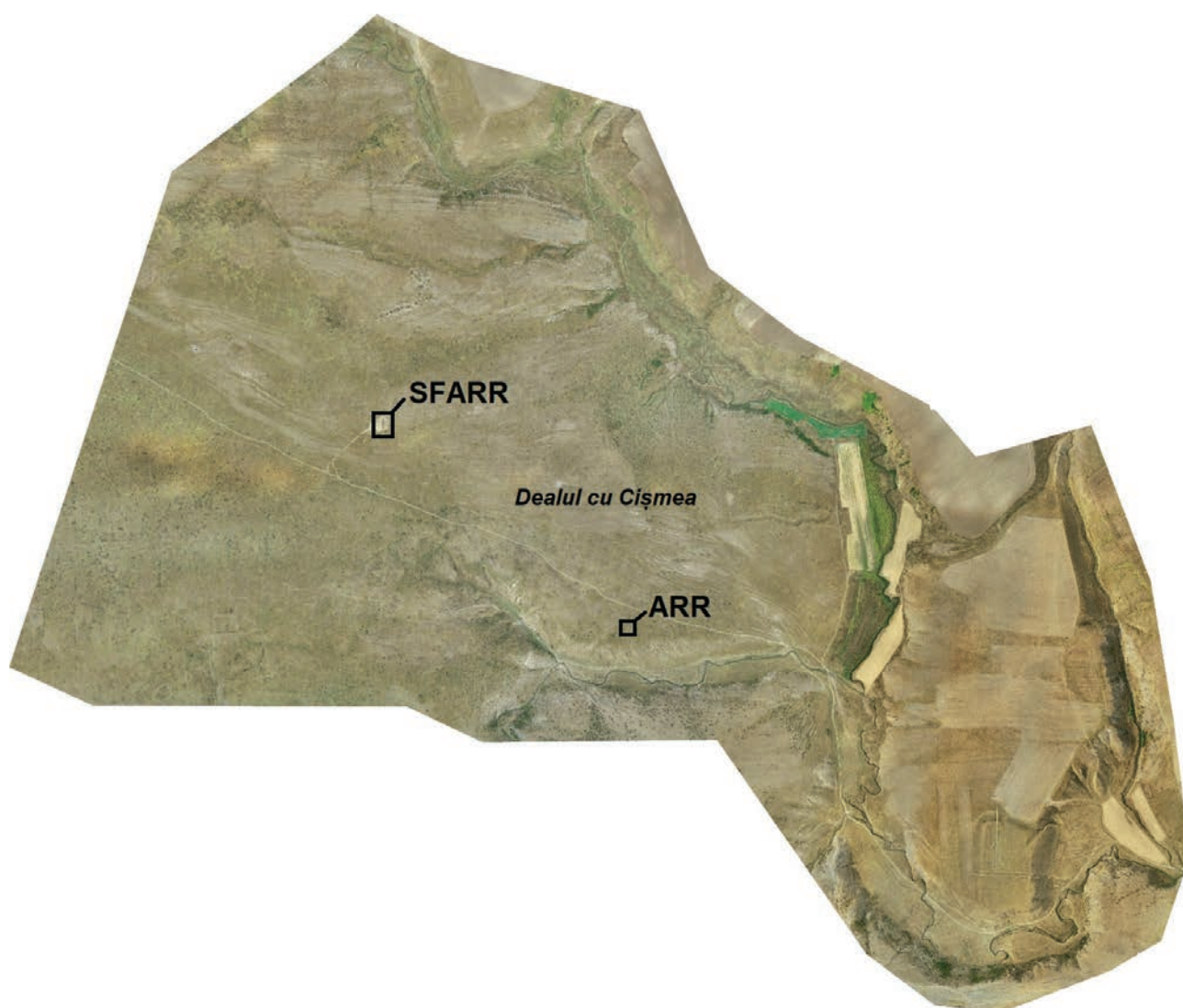

Fig. 1. Ortofotoplan Microzona Arheologică Beidaud, cu localizarea sectoarelor ARR și SFARR (F. Nache)

Fig. 2. Beidaud 2022. Sector ARR. S01 (V. Bottez)

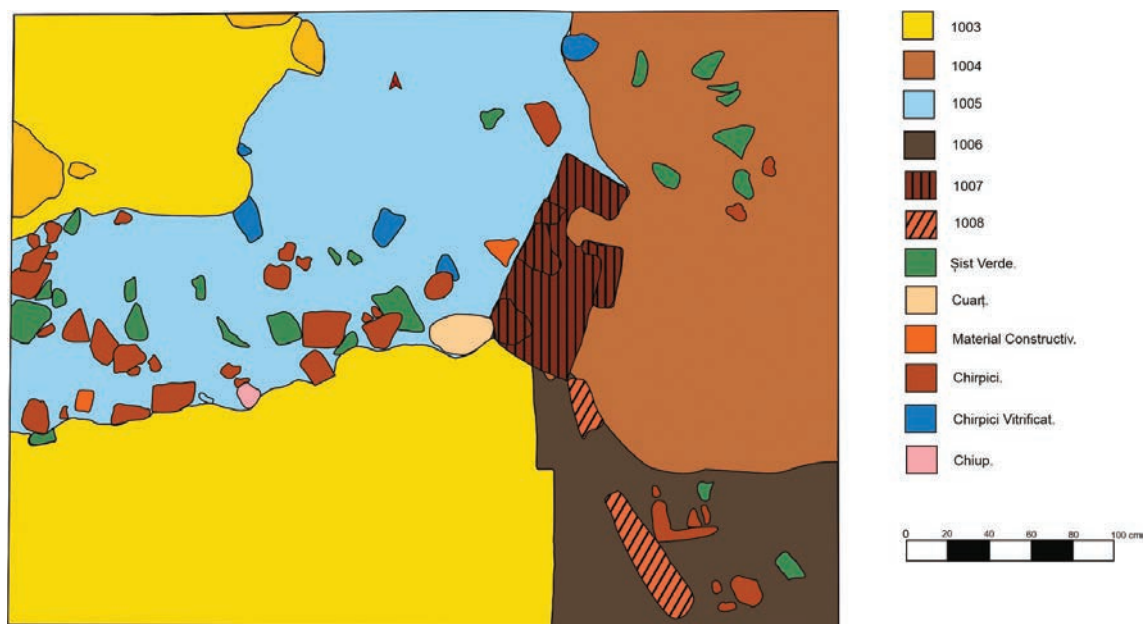

Fig. 3. Beidaud 2022. Sector ARR. Plan S01 (I. Iliescu, R.O. Stănescu, A. Melincianu)

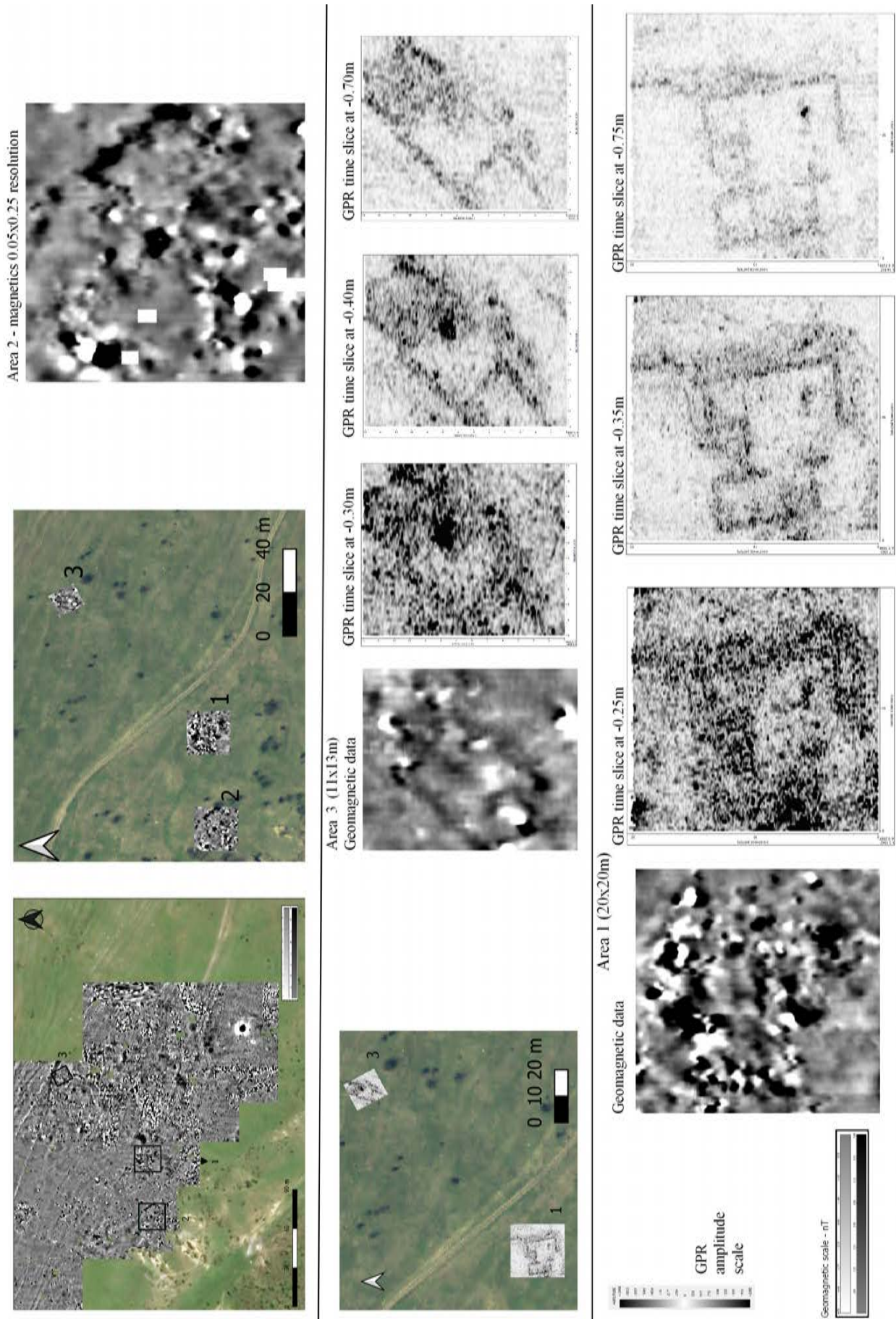

Fig. 4. Beidaud 2022. Sector ARR. Cercetarea geofizică (A. Șerbănescu)

11. Beidaud, com. Beidaud, jud. Tulcea**Punct: Sector Spațiul Funerar al Așezării Rurale Romane****Tip de sit:** 212 (necropola tumulară)**Încadrare cronologică:** 3 (Epoca antică), 321 (Epoca romană timpurie), 322 (Epoca romană târzie)**Cod RAN:** 159856.06 - 159856.25; **cod LMI:** TL-I-s-B-05744**Autorizație nr.** 14/18.03.2022

Colectiv: conf. univ. dr. Valentin Bottez - responsabil științific; resp. sector; (Facultatea de Istorie U București), lect. univ. dr. Alexandra Țârlea, lect. univ. dr. Alexandra Lițu (Facultatea de Istorie U București), asist. univ. drd. Iulia Iliescu (Facultatea de Istorie U București), mrd. Francesca Știrbu mrd., mrd. Radu Penea (mrd. Facultatea de Istorie U București), drd. Anca Dumitru (Constantin) (Facultatea de Istorie U București), dr. Sorin-Cristian Ailincăi (ICEM Tulcea), drd. Radu Stănescu (ICEM Tulcea), asist. univ. dr. Gaëlle Granier (AMU), mrd. Elodie Caserta (AMU), dr. Adrian Bălășescu (IAB), dr. Gabriel Vasile (IAB), dr. Gabriel Talmațchi (MINAC), drd. Sterling Wright (Pennsylvania State University), conf. dr. Adam Rabinowitz (University of Texas at Austin). Studenți/masteranzi/doctoranzi (Facultatea de Istorie U București: Vlad Ciur (licență III), Anamaria Loluță (licență II), Alin-Georgian Palade (licență II), Alis Ungureanu (licență II), Maria Bunda (licență I), Sebastian Claudiu Tudoreci (licență I).

Total finanțare: U București: 20.400 RON (41000 per total pentru șantierul Beidaud)**Perioada desfășurării cercetării:** 01.09 – 23.09.2022**Obiectivele cercetării:****Obiectivele principale:**

- investigarea necropolei tumulare și a relației sale cu așezarea rurală romană

Obiective secundare:

- rafinarea cronologiei spațiului funerar tumular prin continuarea săpăturilor la tumulul **T01** (fig. 1)

Rezultatele cercetărilor arheologice și**interpretarea lor** (fig. 2):**Stratigrafia:**

- **2001:** strat de pământ brun, manta (148,26/147,88 m), afânat, granulos, de culoare gri-marونیu închis (10YR4/2), pe întreaga suprafață a secțiunii. Material ceramic sec. II-III p.Chr.
- **2002:** strat de depunere, manta tumul (147,88/147,49 m), mai compact, granulos, de culoare gri-marونیu închis (10YR4/2), identificat în □ 3-20/A-B; neepuizat.
- **2017:** stâncă nativă (147,88/147,49 m), friabilă, de culoare gri-marونیu deschis (2.5Y6/2), identificat pe toată suprafața secțiunii.

S03

- **3000:** strat de depunere vegetală (148,79/148,08 m), afânat, granulos, de culoare gri-marونیu închis (10YR4/2), identificat pe întreaga suprafață a secțiunii.
- **3002:** strat de pământ brun, manta (148,08/147,84 m), afânat, granulos, de culoare gri-marونیu închis (10YR4/2), identificat pe întreaga suprafață a secțiunii. În compoziția stratului s-au regăsit fragmente osteologice, ceramice și re-

sturile unei bărne arse.

- **3004:** strat de pământ brun, manta (148,29/148,00 m), afânat, granulos, de culoare gri-marونیu închis (10YR4/2).

- **3007:** strat de stâncă nativă (147,98/147,84 m), friabilă, de culoare gri-marونیu deschis (2.5Y6/2), identificat în extremitățile sudice și nordice ale secțiunii **S03**.

Martorul S01/S02

- **1000/2000:** strat de depunere vegetală (148,88/148,72 m), afânat, granulos, de culoare gri-marونیu închis (10YR4/2).

- **1001/2001:** strat de pământ brun, manta (148,72/148,06 m), afânat, granulos, de culoare gri-marونیu închis (10YR4/2).

- **1002/2002:** strat de depunere, manta tumul (148,06 m /147,36 m), mai compact, granulos, de culoare gri-marونیu închis (10YR4/2).

- **1003/2003:** strat de stâncă nativă (147,49/147,36 m), friabilă, de culoare gri-marونیu deschis (2.5Y6/2).

Structuri funerare

SF07 (context **2005=2017, 2020, 2018=3006, 2016, 2019** (fig. 3): structură primară de incinerare (probabil de tip semi-aerian - rug), cu groapa (147,49 m) de formă ovală (orientată E-V), pereți verticali, tăiați în contextul **2002** și un fund foarte neregulat tăiat în stâncă nativă. 1,90 x 0,80 x 0,49 m. La sfârșitul incinerării, rămășițele au fost îndepărtate aproape în întregime.

SF08 (context **2021** (fig. 4): inhumatie (VSV-ENE?), cu descoperiri (craniu fragmentar, vertebră cervical, fragmente de oase lungi, patru șisturi și câteva fragmente ceramice) pe o suprafață rectangulară de 1,65 m N-S și 1,84 m V-E (groapă neconturată, descoperiri pe o adâncime de 0,39 m).

SF10 (contextele **3000, 3001, 3007**): depozit secundar (mormânt) de incineratie, groapă neconturată; identificată prin descoperirea unui craniu fragmentar de individ adult, incinerat, pe o suprafață de 1,50 x 1,50 m.

SF11 (contextele **3001, 3003, 3005, 3007** (fig. 5): structură primară de incinerare (probabil de tip semi-aerian - rug), groapă arsă (2,19 m V-E și 1,11 m N-S; adâncime de 0,33 m), orientată VNV-ESE, rectangulară (colțuri rotunjite); inventarul funerar asociat: fragmente de fier, monedă, o aplică din bronz și fragmentele ceramice (sec. II-III p.Chr.). Este doar groapa de incinerare, prelevarea completă a rezidului fiind transportată în altă parte, potențial pentru a constitui un depozit secundar, și anume mormântul.

Scurta descriere a descoperirilor, cu menționarea locului unde sunt depuse:

Au fost colectate 213 pachete de material ceramic, osteologic, din metal, monedă, artefacte și probe. Materialele ceramice și osteologice au fost luate prin proces-verbal pentru studiu la Laboratorul de Arheologie (FIUB), urmând să fie returnate ICEM Tulcea după publicare.

Tehnici de cercetare utilizate, analize:

Am continuat investigarea **S02** (începută în 2021) din tumulul **T01** și deschiderea spre est a unei secțiuni paralele, anume **S03** (23 x 2 m; caroiaj de 1 m² N-S de la 1-21, E-V de la A-C), separată de **S02** de un martor stratigrafic de 1 m lățime, ulterior eliminat.

Structurile funerare cu suficient reziduu păstrat au fost cercetate prin metoda caroiajului (axe paralele N-S/E-V, de 30x30 cm) pe rânduri de 5 cm, până la epuizarea lor. Tot pământul din structurile funerare a fost tamisat.

Contextele (straturi, structuri constructive) au fost înregistrate pe fișe de tip MoLAS, fotografic (aparat foto+dronă), prin desen arheologic, altimetric (cu nivela optică, de la un punct fix comun = punctul 0 și calculate la cotă absolută), și cu stația totală (planul detaliat este în curs de elaborare). Au fost predate probe pentru analiza de ADN antic.

Obiective viitoare:

În campaniile următoare vom finaliza cercetarea la **T01**, urmând să continuăm investigarea celorlalți tumuli din aliniamentul respectiv.

Propuneri de conservare și punere în valoare:

Descoperirile nu permit punerea în valoare. Toate complexele identificate și necercetate au fost protejate cu geotextil, acoperit cu pământ.

Abstract

In 2022 the excavation of tumulus **T01** continued with the extension eastwards (**S03**). This led to the identification of one inhumation (**SF08**), and three cremation (**SF07** and **SF011** are primary cremation structures, while **SF010** is a secondary deposit - grave) funerary structures. All discoveries date the funerary structures to the 2nd and 3rd c. AD.

Illustrations list

Fig. 1. Orthophotomap of the Beidaud Archaeological Microzone, with the location of the ARR and SFARR Sectors (F. Nache)

Fig. 2. Beidaud 2022. The SFARR Sector. T01. S01, S02 and S03 (V. Bottez)

Fig. 3. Beidaud 2022. The SFARR Sector. SF07 (F. Știrbu)

Fig. 4. Beidaud 2022. The SFARR Sector. SF08 (F. Știrbu)

Fig. 5. Beidaud 2022. The SFARR Sector. SF011 (F. Știrbu)

Bibliografie:

Bottez 2022 – Bottez, V., *The Beidaud Archaeological Microzone Research Project. Preliminary report on the 2020 and 2021 campaigns*, in CA, 29(1), 2022, p. 35-56.

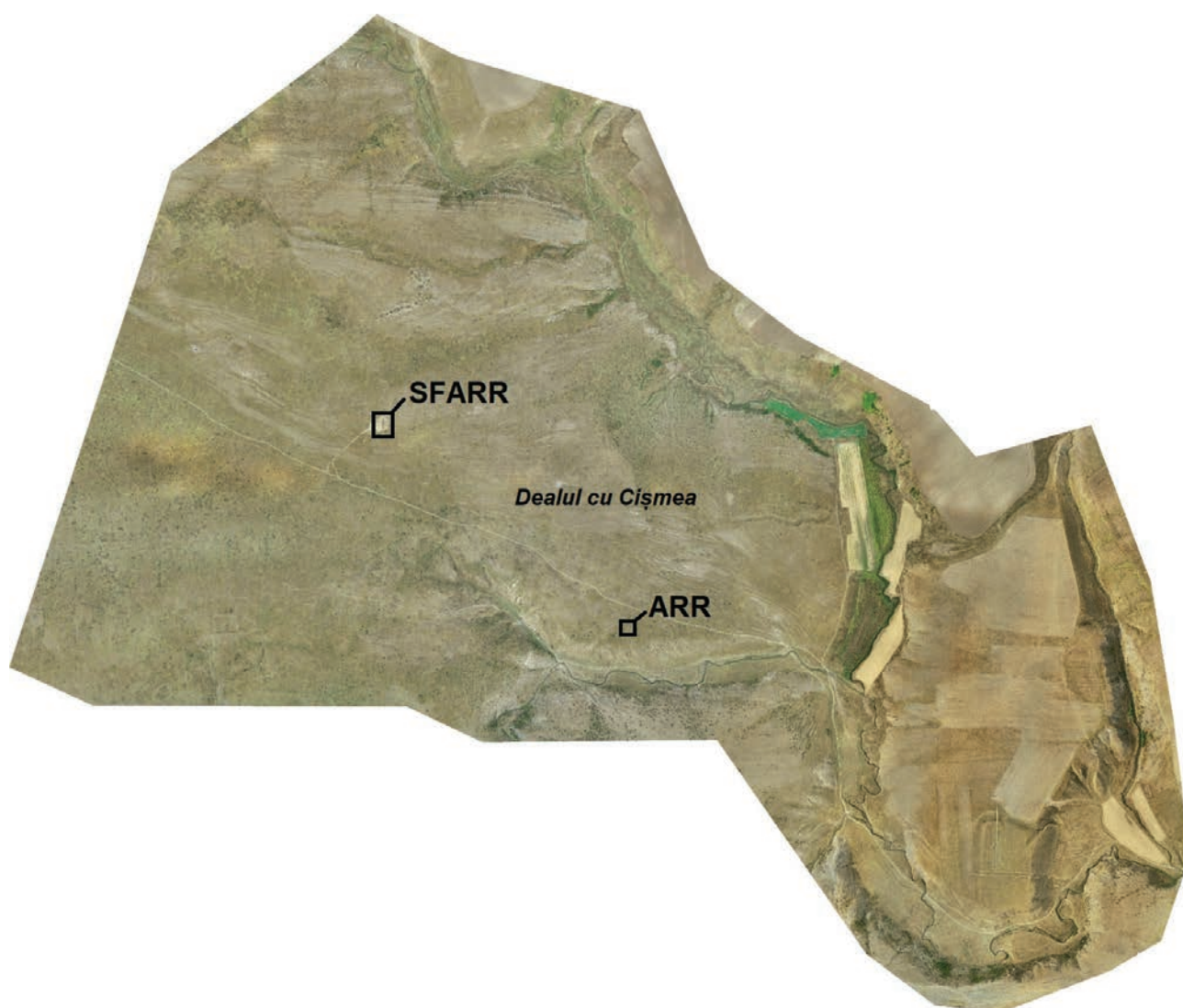

Fig. 1. Ortofotoplan Microzona Arheologică Beidaud, cu localizarea sectoarelor ARR și SFARR (F. Nache)

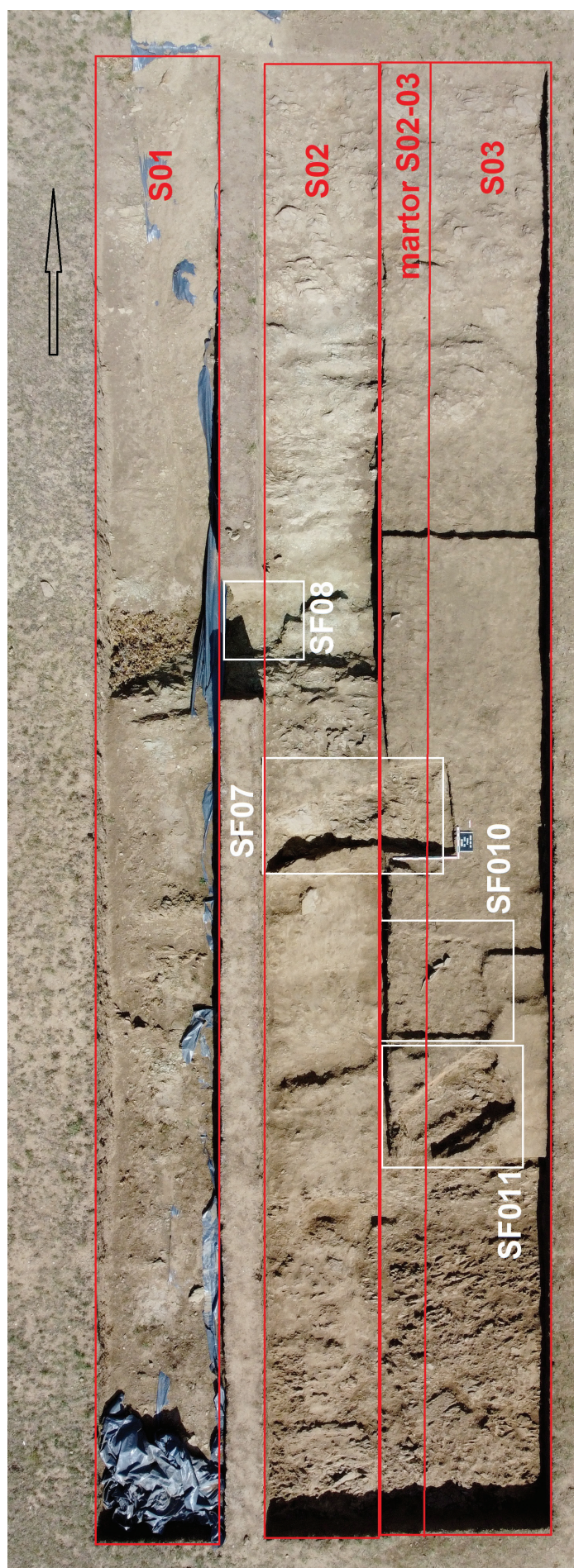

Fig. 2. Beidaud 2022. Sector SFARR. T01. S01, S02 și S03 (V. Bottez)

Fig. 3. Beidaud 2022. Sector SFARR. SF07 (F. Știrbu)

Fig. 4. Beidaud 2022. Sector SFARR. SF08 (F. Știrbu)

Fig. 5. Beidaud 2022. Sector SFARR. SF011 (F. Știrbu)

12. Berzovia, com. Berzovia, jud. Caraș-Severin

Punct: Castrul legiunii IIII Flavia Felix - porta principalis sinistra

Tip de sit: 121 (castru)

Încadrare cronologică: 321 (epoca romană timpurie)

Cod RAN: 51519.01, Cod LMI: CS-I-s-A-10785

Autorizație nr. 89/18.03.2022

Colectiv: Alexandru Flutur (MNB Timișoara) - responsabil științific; Petru Flavius Bozu (MBM Reșița), Adrian-Cristian Ardelean (MNB Timișoara).

Cercetarea arheologică sistematică din castrul legiunii IIII Flavia Felix (Berzovia, jud. Caraș-Severin) s-a desfășurat în perioada 17 octombrie – 11 noiembrie 2022 tot în zona porții *principalis sinistra*, în continuarea celor două campanii precedente (2017 și 2021)¹.

Cele două secțiuni (S6 și S7) au fost executate în spațiul porții *principalis sinistra*. S6 (5 x 3 m) a suprapus parțial secțiunea S5 din 2021, operându-se o extindere spre nord. S7 (17 x 3,5 m) a fost situată la nord de S5 într-o zonă unde puteau fi detectate urmele porții castrului.

În S6, capătul trotuarului, care mărginea *via principalis* pe latura estică, își schimbă treptat compoziția de piatră mărunță și lut într-una preponderent de lut. Aceasta poate indica aici existența spațiului acoperit al porții. Groapa G3 găsită sub amenajarea aleii de mai sus aparținea probabil unui stâlp al porții dintr-o primă fază. Stâlpul a fost scos pentru a face loc unei posibile lărgiri a porții într-o fază secundă. Abia în această perioadă a fost amenajat și trotuarul. Șanțul dintre alee și strada propriu-zisă (remarcat în S3/2017 și S5/2021) a fost prins foarte puțin pe latura vestică a secțiunii S6. În colțul nord-vestic pare să fi existat o mică amenajare din pietriș a unui nivel de călcare în interiorul porții. În S6, materialul arheologic a fost foarte sărac, rezumându-se la câteva mici fragmente ceramice.

Cercetarea din S7 s-a concretizat în principal cu găsirea unei porțiuni din peretele nordic al porții *principalis sinistra*. Dacă în capătul sudic al secțiunii a fost investigată groapa G4 (relativ superficială), care poate indica urma unui stâlp asemănător cu cel de la G3, în partea centrală a lui S7 s-a conturat în mod evident urma peretelui exterior al porții. Un strat de lut amestecat cu bucăți de cărămidă și, sporadic, cu mici bucăți de piatră de stâncă a sugerat posibila existență a șanțului de implantare a peretelui. Până la urmă, am realizat că nivelul era în principal de amenajare a exteriorului clădirii la baza peretelui de lemn. În zona profilului estic am observat că acest strat este tăiat de groapa G5 care, cel mai probabil reprezintă groapa de implantare a unui stâlp al porții într-o ultimă fază. Existența a două faze de construcție a porții a devenit și mai clară după găsirea pe fundul șanțului de implantare a urmei de scoatere G6 a unui stâlp ecarisat, cu o latură vizibilă de 80 cm. Probabil avea secțiunea pătrată (80 x 80 cm). Oricum, stâlpul susținea cu siguranță o poartă de lemn masivă. Pentru a fi scos, a fost tras mai mult spre nord, observându-se o înclinare a peretelui sudic al gropii stâlpului în partea inferioară. Adâncimea prea mare a gropii G6 (ne-am adâncit la peste 2,50 m față de glia actuală), nu ne-a permis săparea ei in-

tegrală, în profunzime. Stâlpul avea probabil capătul ascuțit și a fost bătut în pământ pe fundul șanțului de implantare.

Materialul arheologic din S7 este relativ sărac: fragmente ceramice, cuie de fier, bucăți de cărămidă (fragmente de țigle nu au fost găsite deloc), zgură de fier. Din stratul de amenajare care mărginea clădirea porții în exterior a ieșit o bilă de piatră pentru catapultă, precum și câteva bucăți dintr-un mortarium de ceramică. Pentru prima dată am găsit bucăți de hematit, care confirmă activitatea intensă de reducere a minereului de fier în zona castrului de legiune Berzobis.

În campaniile următoare, pe cât va fi posibil, se va cerceta atât sistemul de fortificație, cât și clădirile interne ale castrului.

Abstract

The 2022 campaign of archaeological excavations in the Berzobis camp had been focused on the area of the *porta principalis sinistra*. Imprints of the timber gate building were identified within the two investigated surfaces, S6 (5 x 3 m) and S7 (17 x 3.5 m).

According to previous observations, the *via principalis* consisted of the road itself, a sidewalk and a ditch between the two. In S6 we identified the end of the sidewalk and the post hole G3 from the first phase of the gate construction. In S7, a portion of the northern wall of *porta principalis sinistra* was found. On the eastern profile, G5 is most likely the pit for implanting a gate pole in a last phase. The existence of two phases of construction of the gate became even clearer after finding on the bottom of the wall ditch the trace of G6 removal hole of a sawn wooden pole.

Illustrations list

- Fig. 1. S6, view to the east.
- Fig. 2. S6, general view, with the G3 pit.
- Fig. 3. S7, general view toward northwest.
- Fig. 4. S7, traces of the gate wall, with the outline of the G5 pit.
- Fig. 5. Pit G5 and the filling in the wall area.
- Fig. 6. S7, eastern profile and the implantation trench of the gate wall.
- Fig. 7. S7, western profile and the first traces of the gate building.
- Fig. 8. S7, gate implantation trench with the trace of the G6 post hole.
- Fig. 9. The trace of the pillar at G6.
- Fig. 10. S7, view to the fortress at the end of the research.

Bibliografie:

Flutur et alii 2022 - Flutur A., Bozu P.F., Ardelean A.-C., *Berzovia, com. Berzovia, jud. Caraș Severin. Punct: Castrul legiunii IIII Flavia Felix - porta principalis sinistra*, in CCAR. *Campania 2021*, Oradea-București, 2022, p. 58-62.

Fig. 1. S6, vedere spre est.

Fig. 2. S6, vedere generală, cu groapa G3.

Fig. 3. S7, vedere generală spre nord-vest.

Fig. 4. S7, urma peretelui porții, cu conturarea gropii G5.

Fig. 5. Groapa G5 și umplutura din zona peretelui.

Fig. 6. S7, profilul estic și șanțul de implantare a peretelui porții.

Fig. 7. S7 – profilul vestic cu primele urme ale clădirii porții.

Fig. 8. S 7 – șanțul de implantare a porții cu urma gropii de stâlp G6.

Fig. 9. Urma stâlpului de la G6.

Fig. 10. S7, vedere spre castru la sfârșitul cercetării.

13. Bologa, com. Poieni, jud. Cluj**[Praetorium]****Punct: Castrul roman auxiliar (Grădiște)**

Tipuri de sit: 121 (castru)

Încadrare cronologică: 32 (Epoca romană - 106-271 p. Chr.)

Cod RAN: 59069.01; Cod LMI: CJ-I-s-A-06975

Autorizație nr. 31/18.03.2022

Colectiv: Felix Marcu - responsabil științific, George Cupcea (MNIT), Maria-Cristina Marton, Ciprian Ciobanu (UBB Cluj-Napoca)

Finanțare MC: 50.000 lei¹

Perioada desfășurării cercetării: sept. - oct. 2022

Sp1 (Fig. 2), cu dimensiunile de 15 x 5 m, orientată N-S, a fost trasată pentru a descoperi colțul de NE al pretoriului, adică intersecția dintre Z2 și Z10. După decopertare a apărut un strat relativ compact de dărâmtură de piatră, care ne-a împiedicat în a identifica precis traseul lui **Z2**, cu excepția probabil a colțului de NE. Stratul compact de dărâmtură cu pământ negru poate fi echivalat cu **Cx5/2012**, explicat la acea vreme ca dărâmtură a zidului perimetral al pretoriului. La înlăturarea acestui strat apare un strat destul de unitar de pământ maroniu-cenușiu, care probabil rămâne a fi explorat în campaniile viitoare. Cercetarea în această suprafață a fost întreruptă din cauza condițiilor meteorologice nefavorabile.

Sp2 (Fig. 3)

Cele două abside descoperite în 1975 prezintă un plan diferit de cel obținut de N. Gudea. Ele nu sunt proiectate spre S direct din zidul perimetral de S al pretoriului (**Z1**), ci corespund unor încăperi care la rândul lor sunt o extindere spre S de la **Z1**.

Așadar, avem de-a face cu o încăpere la V, care este definită de: **Z1**, **Z14** și **Z26** (Fig. 4-5). Probabil că **Cx88** a fost podeaua inferioară a instalației de încălzire din această încăpere, deoarece s-au păstrat atât urmele pilelor, cât una *in situ*. Într-o fază ulterioară, **Z26** se demantelează până la nivelul păstrat, **Z14** se consolidează prin **Z14'** și se construiește **Z25**. Cu această ocazie, se dezafectează instalația de hipocaust din încăperea discutată mai sus și se umple spațiul cu un strat de aproximativ 20 de cm de moloz, urmând a se așterne **Cx87** în întreaga încăpere extinsă prin absidă. Prin urmare, **Cx87** servește drept podea a instalației de hipocaust din a II-a fază, un argument în plus fiind faptul că nu se păstrează mai multe urme de pile pe suprafața ei.

O a doua încăpere este stabilită la E de cea discutată mai sus. În toată această zonă a clădirii se observă câteva probleme de rezistență a zidurilor. Indiciile noastre sunt o serie de crăpături și deplasări importante observate pe traiectul lui **Z13**: în mijlocul canalului de circulare a aerului cald; la intersecția lui **Z31** cu **Z29**, unde se observă intervenții ulterioare de tip plombă ce împiedică stabilirea exactă a relației dintre ele; precum și pe traiectul lui **Z29**.

Datorită poziționării și alinierii dintre **Z14** și **Z29**, putem presupune că au făcut parte din aceeași fază de construcție. Această fază a fost alcătuită dintr-o încăpere rectangulară definită de: **Z14**, **Z29**, **Z31** și **Z13**. Ulterior, odată cu dezafectarea absidei de la E, din motive probabil de rezistență, aceasta a fost închisă prin **Z30**, astfel încăperea de la V primind propria absidă și un nou nivel de călcare, astăzi pierdut. În vederea acestor modificări, **Z14** a fost consolidat de către **Z14'**, **Z26** a fost demantelat până la nivelul la care a supraviețuit, în întreaga încăpere așternându-se podeaua **Cx87**. Aceasta a servit drept podea inferioară a celui de-al doilea sistem de încălzire, acesta din urmă fiind susținut de **Z27**, precum și de un sistem de pile din care au supraviețuit doar câteva fragmente. Odată cu consolidarea lui **Z14** de către **Z14'**, acesta din urmă pare să fi și îngustat o posibilă trecere, vizibilă pe traiectul lui **Z14**, între încăperile din prima fază. Acest lucru, precum și similaritățile evidente, atât de structură, cât și de nivel, între podelele celor două încăperi, ne pot sugera faptul că în cea de-a doua fază avem de-a face cu o singură încăpere absidată în partea de V.

Observații la profilul N-S, prin absida de V:

Succesiunea stratigrafică la N de **Z26**: **Cx89**, **Cx8**, **Cx88**, **Cx13**, iar la S de **Z26** avem numai **Cx87** și **Cx88**.

În concluzie, se confirmă ipoteza conform căreia absida de V este ulterioară încăperii de V, practic o extindere din faza a II-a.

Z25 prezintă o crăpătură structurală în partea de V, similară cu cea din **Z29**. Se observă faptul că **Cx87** a fost amplasată pe un umăr pe care îl face zidul, indiciu al fundației.

La acest nivel, au fost observate și urme ale structurilor din cele două faze de lemn, stabilite de noi în ultimele două campanii, sub forma a două șanțuri de pereți de lemn, parțial suprapuse (**Cx18** și **Cx18'**).

Observații la absida de E:

În urma golirii lui **SG3**, observăm faptul că fundațiile zidurilor **Z13**, **Z31**, **Z32** și **Z34** sunt destul de puțin adânci, aspect care ne poate sugera faptul că toate aceste ziduri fac parte dintr-o eventuală extindere a încăperii de la E, lucru care ar trebui să fie confirmat în eventuala găsire a unui zid în încăperea de la E.

La intersecția **Z29** cu **Z31** și **Z30**, după curățarea și înlăturarea diferitelor plombe, constatăm următoarele: **Z29** se lipește la colțul unui zid ipotetic, aflat sub traiectul lui **Z30**, pentru că în prima fază acesta trebuia să închidă o încăpere. De asemenea, **Z31**, cu tehnică și cotă de fondare identice cu **Z29**, pare să se fi adosat la același zid ipotetic. Sondajul realizat în colțul încăperii de E ne arată deocamdată numai aceste două relații, fără ca să putem stabili dacă **Z31** și **Z13** fac parte din ambele faze sau să fie o doar extindere din faza a II-a.

Sondaj nr. 1: de aproximativ 2 x 1 m, aflat în colțul încăperii de E. A fost trasat cu scopul de a lămuri succesiunea fazelor în această zonă. După îndepărtarea lui **Cx90/2017**, a fost îndepărtat un strat de umplutură (**Cx8**) dintre **Cx90/2017** și **Cx88**, iar dedesubtul lui **Cx88** apare un lut galben compact cu diferiți pigmenți (**Cx20**), care se extinde numai până la aproximativ 70 cm depărtare de **Z13**.

¹ Colectivul de cercetare dorește să mulțumească SC Mobile Distribution SRL, care, prin intermediul Asociației MVSEVM TRANSILVANIAE, a contribuit material la desfășurarea cercetărilor în cursul campaniei 2022.

În restul suprafeței sondate, Cx8 coboară ca într-o groapă până deasupra lui Cx19.

În acest moment nu putem stabili dacă Cx19 este egal cu Cx88 sau nici măcar dacă fac parte din aceeași fază. Singura concluzie probabilă, este că apariția lui Cx19 poate indica faptul că am avut de-a face cu un interior, însă nici nu infirmă posibilitatea extinderii încăperii prin Z31 și Z13.

În plus, apare și Z35, urmele unei structuri zidite aflată la intersecția dintre Z29, Z31 și Z30, care poate fi ultima urmă a ipoteticului zid N-S, care să fie închis încăperea de la E în primă fază, având în vedere situația stratigrafică din sondaj. Toate cele trei ziduri menționate par să se adoseze la acesta, iar Z30 pare să-l fi și încălecat.

Concluzii

Compartimentările aferente celor două abside din sudul clădirii rămân încă a fi lămurite stratigrafic în campania din 2023. Cert este că cele două abside nu au funcționat concomitent, și că cea de la V i-a urmat unei prime tentative, de la E. Cu toate acestea, încăperile rectangulare existau de la bun început, posibil sub forma uneia singure, mai mari, care le reunea pe ambele, și care prezenta, drept proiecție spre S, absida de la E. Probleme serioase de stabilitate și permeabilitate a terenului au făcut ca această structură să fie mutată spre V, și nivelul de călcare, implicit și cel al instalației de încălzire, să fie ridicat semnificativ.

În ciuda presupunerii că toată zona de la V, deci corespunzând colțului de SV al pretoriului, este distrusă de o mare groapă modernă, în colțul de SV al Sp2/2022 apar destul de devreme contexte arheologice. Din nefericire, din cauza acestei distrugerii, nu vom putea identifica vreodată limita de V a acestor încăperi sau relația absolută cu Z1, perimetrul principal al clădirii.

Pentru campania anului 2023, ne propunem aprofundarea și definitivarea cercetărilor în cele două suprafețe abordate în 2022, precum și extinderea spre E a Sp2, pentru lămurirea situației din marginea sudică a pretoriului.

Abstract

This year, the objective was to identify the North-Eastern corner of the praetorium building, the only one not placed on the final plan. Subsequently, we decided to re-discover the apses on the southern edge of the building, researched by N. Gudea. We needed to establish precisely their chronological situation, as we already noticed in 2017 that they could not have existed simultaneously. In this sense, two research surfaces were developed, in the two divergent corners of the praetorium (Fig. 1).

Illustrations list

Fig. 1. Ortophotography of all the researched surfaces.

Fig. 2. Ortophotography of Sp1.

Fig. 3. Ortophotography of Sp2.

Fig. 4 și 5. Drawing of different phases in Sp2.

Fig. 1. Ortofotografie a suprafețelor cercetate

Fig. 2. Ortografiere a Sp. 1

Fig. 3. Ortografiere a Sp 2

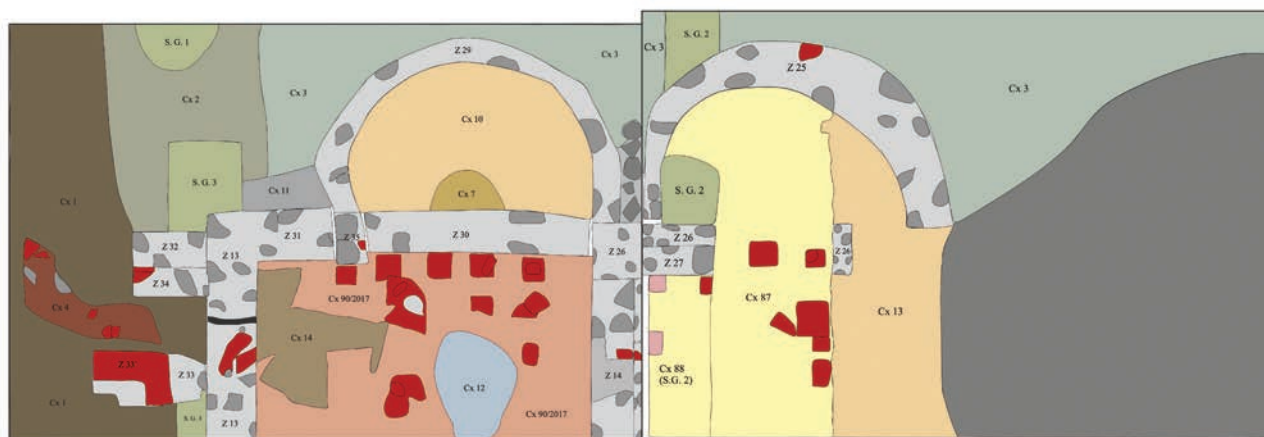

Fig. 4. Grund 1 2022 - Model

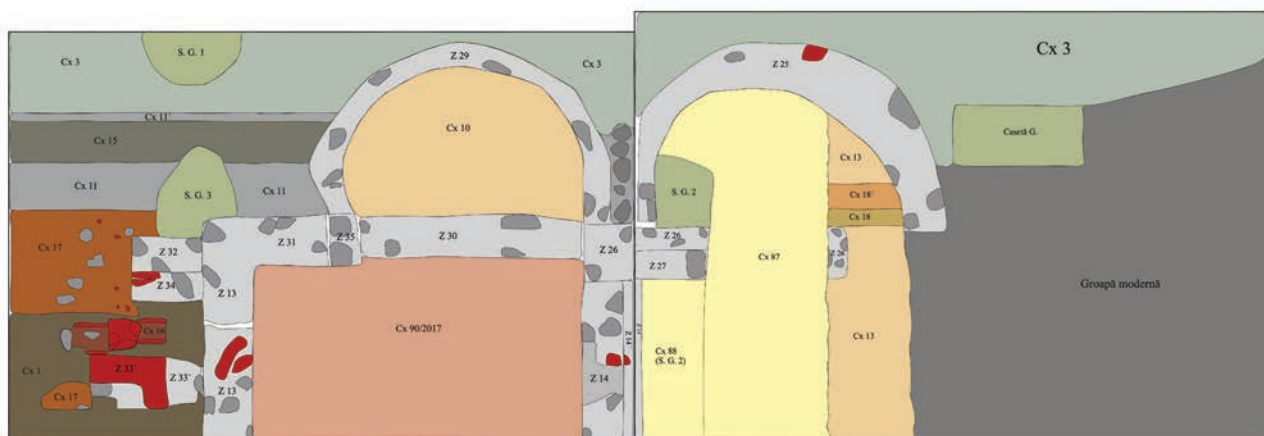

Fig. 5. Grund 2 2022 - Model

14. Bordușani, jud. Ialomița

Punct: Bordușani Popina

Tip de sit: 117 (tell), 111 (așezare deschisă), 211 (necropolă plană)

Încadrare cronologică: 142 (eneolitic mijlociu, cca. 4500-4200 a.Chr.), 21 (La Tène, sec. I a.Chr. - I p.Chr.), 432 (epoca medievală târzie, sec. XVIII)

Cod RAN: 92998.01; **Cod LMI:** IL-I-s-A-14029

Sit de interes național cf. O.M. 2103/23.02.2007

Autorizație nr. 41 / 17.03.2022

Colectiv: Cătălin Bem (MJ Ialomița) - responsabil științific; membri: Florin Vlad, Simona Munteanu, Radu Coman, Ioan Cernău, Cătălina Cernău (MJ Ialomița), Andrei Asăndulescu (UAIC Iași, Centrul de Cercetări Arheoinvest), Tudor Hila (MJIA Prahova), Adrian Bălășescu, Gabriel Vasile, Cătălin I. Nicolae, Mihaela Golea (IAB), Constantin Haită, Valentin Radu (MNIR), Valentin Parnic (MDJ, Călărași).

Finanțare: MJ Ialomița - 85.000 lei și Ministerul Culturii - 25.000 lei

Perioada desfășurării cercetării: august-octombrie 2022

Unul dintre principalele obiective ale campaniilor 2021-2022 a fost inițierea de cercetări noi pentru identificarea eventualelor elemente de delimitare ale *tell*-ului Bordușani Popina. Fără îndoială, beneficiam de concluziile cercetărilor similare – intruzive sau nu –, întreprinse în zeci de *tell*-uri de la nord de Dunăre.

Astfel, am decis să investigăm intruziv, într-o primă etapă (2021), zona sudică a *tell*-ului. Au fost identificate și cercetate parțial atunci cel puțin șase șanțuri de delimitare, de dimensiuni diferite. Toate sunt abandonate la scurt timp după excavare și, exceptându-le pe cele din exteriorul actual al martorului de eroziune pe care s-a dezvoltat *tell*-ul, sunt suprapuse de complexe de locuire Gumelnița – locuințe neincendiate, zone menajere sau de pasaj. Traseele unora dintre șanțuri au fost precizate și magnetic și prin ERT.

În cea de-a doua etapă (2022), ne-am axat atenția cu precădere asupra spațiului de la vest de martorul de eroziune. Zona fusese parțial scanată magnetic în 2021, precizându-se existența unui șanț la baza *Popinei* și a altuia posibil (interpretat și ca eventual paleocanal) la cel puțin 30 m vest de aceasta (Fig. 1).

Au fost trasate trei secțiuni, orientate aproximativ est-vest, cu lățimea de 2 m – S1 (35 m lungime), S2 (25 m) și S3 (14 m). Primele două, paralele între ele, au fost trasate în zona actual inundabilă, cu scopul de a intercepta anomalia magnetică pozitivă relevată de măsurătorile magnetice din 2021. Cea de-a treia, de la baza *Popinei*, urma să verifice cealaltă anomalia pozitivă.

Secțiunile au fost săpate mecanic într-o primă fază, eliminând depunerile coluviale masive în cazul S3 și cele naturale recente din zona S1-S2. Adâncimile maxime de cercetare au fost, pentru S1, 3,20 m, S2 – 3,30 m, S3 – 5,20 m. Profilele lungi ale secțiunilor au fost carioate (1x1 m) pentru analiza fotogrametrică. Cea mai de jos linie de carioaj este la cota -20 față de punctul zero al șantierului arheologic.

Concomitent cu cercetarea arheologică propriu-

zisă a fost realizată scanarea LiDAR (Fig. 1) a aproximativ 8,5 ha, incluzând și zona celor trei secțiuni deschise în campania 2022.

Deși cercetarea celor trei secțiuni nu este încheiată putem avansa o serie de concluzii și ipoteze:

- coluviul masiv din zona S3 (Fig. 2) nu are numai cauze naturale, depunerea lui putând fi pusă în legătură și cu o acțiune de orizontalizare și amenajare (mecanizată) a părții superioare a *Popinei*, poate cu ocazia construirii cantonului silvic și a anexelor acestuia. Aceasta presupune și că microtopografia martorului de eroziune în zona limitrofă S3 era cu totul alta.

- cele două șanțuri de delimitare descoperite în S3 (Fig. 2) – corespunzând anomaliilor magnetice pozitive (Fig. 1) – au aceleași caracteristici cu cele monumentale descoperite și cercetate parțial în zona sudică a *tell*-ului în campania 2021. Materialul ceramic din umplutura lor este în totalitate de factură gumelnițeană.

- anomalia magnetică pozitivă din vestul martorului de eroziune s-a dovedit a fi un paleocanal de mari dimensiuni. Umplutura sa este reprezentată de o succesiune impresionantă de sedimente naturale - nisipoase/siltice/ar-giloase - depuse oblic și având o grosime totală de peste 5 m (Fig. 3). Adâncimea albiei a putut fi precizată numai prin realizarea unor carote sedimentologice care au atins -6,80 m de la suprafața actuală a solului.

- între acest paleocanal și baza *Popinei*, o intervenție antropică (Fig. 4), cu un slab semnal magnetic pozitiv (Fig. 1), se cantonează în zona curbei de nivel de 42,20 m generată de scanarea LiDAR și poate corespunde celui mai excentric șanț descoperit și cercetat parțial în zona sudică a *tell*-ului, în campania 2021.

Abstract

One of the main objectives of the 2021-2022 campaigns was the initiation of new researches in order to identify possible enclosure elements of the Bordușani Popina tell.

Thus, we decided to intrusively investigate, in a first stage (2021), the Southern area of the tell. At least six enclosure ditches of varying sizes were then identified and partially surveyed. All of them are abandoned shortly after their excavation and, except for those on the exterior of the current witness hill on which the tell developed, are superimposed by Gumelnița habitation complexes – unburnt dwellings, household or passage areas. The directions of some of the ditches were also identified through magnetometry and by ERT.

In the second stage (2022), we focused our attention mainly on the space to the West of the witness hill. The area had been partially magnetically scanned in 2021, pointing to the existence of a ditch at the base of Popina and another possible one (also interpreted as a possible paleochannel) at least 30 m West of it.

Simultaneously with the archaeological research itself, the LiDAR scan of approximately 8.5 ha was carried out, including the area of the three sections opened in the 2022 campaign.

Although the research of the three sections is not finished, we can advance a series of conclusions and hypotheses:

- the massive gully in the S3 area has not only natural causes, its deposition can also be linked to an action of horizontalization and (mechanized) preparation of the upper part of the Popina, perhaps on the occasion of the construction of the forester cabin and its annexes. This also implies that the microtopography of the witness hill at the S3 limit was completely different.
- the two enclosure ditches discovered in S3 – corresponding to the positive magnetic anomaly – have the same characteristics as the monumental ones discovered and partially investigated in the Southern area of the tell in the 2021 campaign. The ceramic material in their filling is entirely of Gumelnița origin.
- the positive magnetic anomaly in the West of the witness hill proved to be a large paleochannel. The depth of the bed could only be specified by carrying out some sedimentological cores at -6.80 m from the current surface of the soil.
- between this paleochannel and the base of the Popina, an anthropic intervention, with a weak positive magnetic signal, can be found in the area of 42.20 m contour line

generated by the LiDAR scan and may correspond to the most eccentric enclosure ditch discovered and researched in the Southern part of tell, in the 2021 campaign

Illustrations list

Fig. 1. Magnetic map (2021) of the western part of the site superimposed over the LiDAR generated contours (2022) – equidistance 0,20 m

Fig. 2. S3/2022 – general view

Fig. 3. Sedimentary deposits on the eastern bank of the paleochannel intersected by S1/2022

Fig. 4. S1/2022 – outer ditch, outside the erosion witness

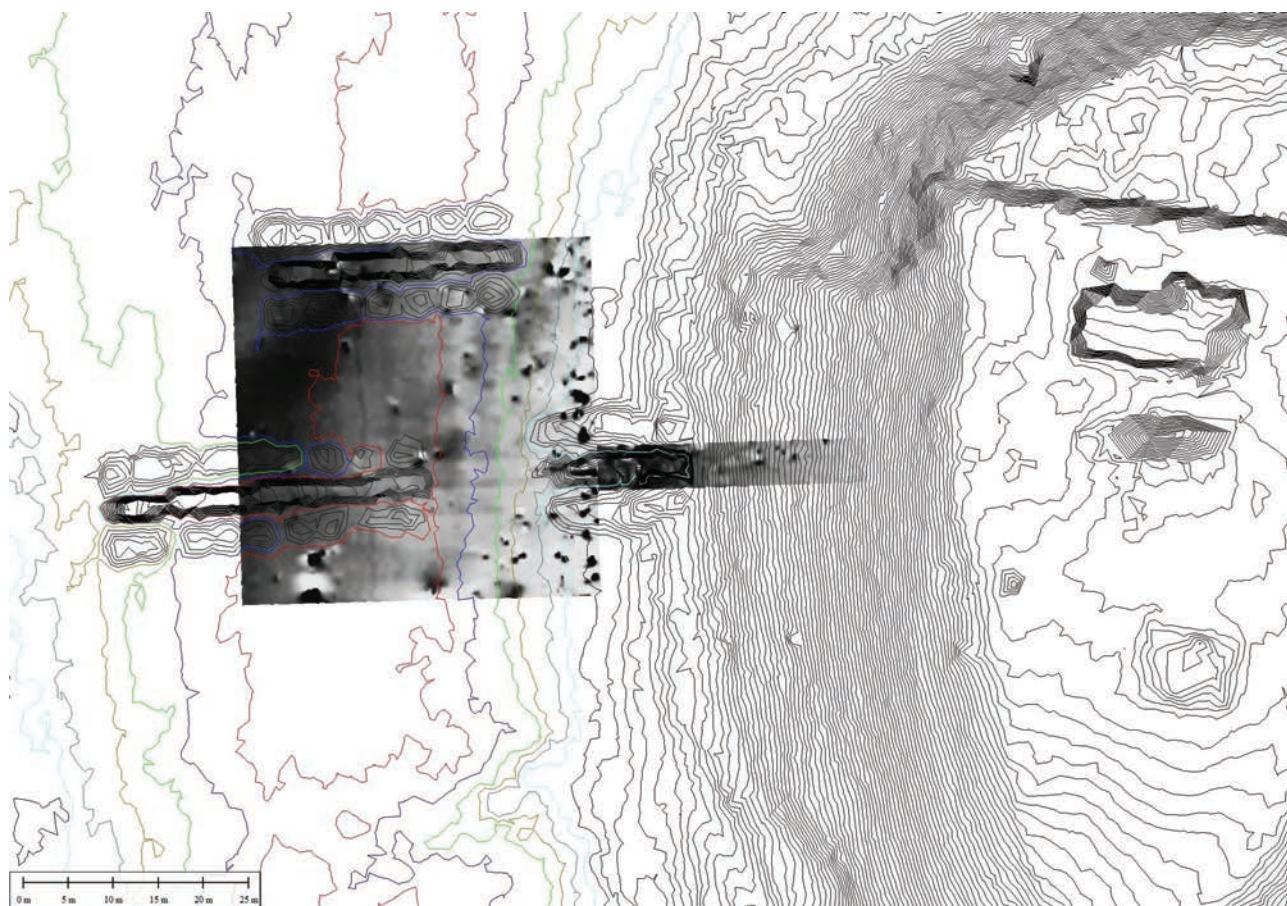

Fig. 1. Harta magnetică (2021) a zonei vestice a Popinei suprapusă peste curbele de nivel generate în urma scanării LiDAR (2022) – echidistanță 0,20 m

Fig. 2. S3/2022 – privire generală

Fig. 3. Detaliu al depunerilor aluviale
de pe malul estic al paleocanalului
interceptat în S1/2022

Fig. 4. S1/2022 – șanțul de delimitare din exteriorul matorului de eroziune

15. Brusturi, com. Creaca, jud. Sălaj**[tetrapylon – principia]****Punct: Castrul roman auxiliar (la Ruine)****Tip de sit:** castru**Încadrare cronologică:** Epoca: romană (106-271 p. Chr.)**Cod RAN:** 140716.01; **Cod LMI:** SJ-I-s-A-04859**Autorizație nr.** 27/18.04.2022**Colectiv:** George Cupcea - responsabil științific, Felix Marcu (MNIT Cluj-Napoca), Dan Deac (MJIA Zalău), Markus Zimmermann (Univ. Bayreuth), Radu Zăgoreanu (CIMJ Bistrița-Năsăud), Cornel Bucurenciu, Evelyn Ciocan, Maria-Cristina Marton, Ciprian Ciobanu (doctoranzi și masteranzi UBB Cluj-Napoca), Mihai Trif (student, U București).**Finanțare** Ministerul Culturii: 20.000 lei**Perioada desfășurării cercetării:** august 2022

Castrul de la Brusturi se află în valea Agrijului, plasat oarecum central în luncă, iar zona de interes pentru cercetarea noastră se situează exact în centrul taberei militare, în fața *principiei*, acolo unde cercetările magnetometrice au identificat o structură de tip *tetrapylon* (Fig. 1, Fig. 2).

Campania anului 2022 a decis continuarea suprafeței S2/2020, de la stadiul la care a fost întreruptă atunci. Spuneam, în cadrul raportului din 2020, că cel mai recent nivel arheologic surprins de noi este, ca în anii precedenți, dărâmătura acoperișului structurilor din zonă. Stratul, aparent unitar de fragmente tegulare, este răspândit pe aproape întreaga suprafață, mai puțin în extremitatea sa nordică. De asemenea, ca nivel de călcare, credem că a fost identificat unul corespunzând fazei principale, definit prin Cx78 și Cx79, sub forma unui strat de *opus signinum* și substrucția acestuia, identificate în cadrul intrării, respectiv în fața intrării în *principia*. În fine, aproximativ de la jumătatea intervalului dintre Cx69 și Cx72, stratul de țigle prăbușit dispare treptat și lasă locul unei alte dărâmături, de această dată probabil a elevației bazelor *tetrapylon*-ului, definită prin Cx71.

Structuri zidite**Cx69 (= Cx8/2018)** – nu au apărut informații suplimentare față de 2020.**Cx72** – a fost curățat mai bine decât în 2020, relevându-se mai clar forma și structura. Este acum cert faptul că în acest caz a supraviețuit numai fundația, formată din piatra vulcanică de carieră care probabil oferă acel contrast superior la măsurătorile magnetometrice. Liantul este rareori observabil, sub forma unui mortar. Apar însă noi informații legate de relația cu celelalte urme de ziduri adiacente acestui context.**Cx73** – orientare E-V, nu se țese cu Cx72, ci îl încalecă, la nivelul fundației, relevante în urma cercetărilor din acest an. Acest fapt ne indică o succesiune cronologică, probabil aparținând vreunei structuri ulterioară *tetrapylon*-ului.**Cx74** – este un zid similar cu Cx73, orientat N-S, identic ca dimensiuni și tehnică, care face colț cu Cx73. Probabil că alături de acesta din urmă și de fundația Cx72, alcătuiau o structură ulterioară *tetrapylon*-ului, care rămâne a fi descoperită la NV de acesta.**Lista contextelor arheologice****Cx98** - lentilă compusă din cărămidă sfărâmată amestecată cu pământ negricios. Cx98 se conturează deasupra lui Cx89, surprins în 2021 în S3/2021 pe o porțiune redusă**Cx99** - lentilă compusă din cărămidă sfărâmată amestecată cu pietre albicioase, conținând foarte puțin material arheologic. Cx99 se conturează lângă șanțul Cx76, în partea de S-E a suprafeței S2/2020.**Cx78/2020** - în urma cercetării și înlăturării sale, s-a dovedit faptul că Cx 78 nu este o podea, cum se credea în 2020. Situat în partea de S a suprafeței S2, pare mai degrabă a fi un strat de nivelare format dintr-un moloz compact, cu fragmente de cărămidă și mortar, probabil provenind din substrucția unei podele.**Cx101** - strat din interiorul zidurilor adiacente (Cx73 și Cx75) pilonului de N-V (Cx72), având o textură similară cu Cx71. Din punct de vedere stratigrafic, se află sub o lentilă de mortar albicios, având grosimea de aproximativ 5 cm, identificată în profilul nordic. Aceasta desparte Cx71 de Cx101.**Cx76** – presupusul prag de intrare în *principia*, din 2020, s-a dovedit a fi un șanț/rigolă, care probabil servea evacuării apelor pluviale ce alunecau de pe panta de N a acoperișului *principiei* sau pur și simplu asigura un circuit general al acestor ape.**Cx71** – confirmă presupunerile noastre din 2020, conform cărora este probabil un alt strat compact de dărâmătură, de această dată probabil a elevației bazelor *tetrapylon*-ului. Se extinde aproape în toată suprafața. Cu excepția intrării în *principia*, iar înlăturarea sa s-a dovedit anevoioasă, din cauza compactării și grosimii sale.

După înlăturarea de pe aproape întreaga suprafață a lui Cx71, au ieșit la iveală câteva contexte relevante și în S3/2021:

Cx59 – un șanț, rigolă, orientată NV-SE, care străbate întreaga suprafață, aproximativ prin mijlocul structurii *tetrapylon*-ului. Probabil că servea tot la drenajul apelor pluviale sau a fost anterioară acestuia. Este destul de bogat în material arheologic, în plus față de descoperiri generice cum ar fi fragmente ceramice și de os, acesta oferindu-ne și un număr impresionant de materiale speciale (de metal), printre care și un fragment de diplomă militară (Fig. 5).**Cx89** - o lentilă albicioasă (mortar, *opus signinum*, cărămidă) situată în spațiul dintre pilonii Cx55 și Cx72. Se întrepătrunde cu Cx98, după cum am menționat mai sus.**Concluzii**La acest stadiu al cercetărilor, putem afirma cu o oarecare certitudine, că *tetrapylon*-ul nu a fost prima structură construită din acest spațiu. Înlăturarea dărâmăturii sale relevă o situație stratigrafică destul de complexă în perioada anterioară, poate chiar și o schimbare în planimetria generală a castrului.

La fel ca în campaniile precedente, suprafața nu a fost acoperită cu pământ în totalitate, ci doar protejată cu material geotextil și un strat de nisip, urmând a fi redescoperită alături de S1/2018 și S3/2019, pentru cercetarea concomitentă a întregii zone.

Abstract

During the campaign of 2022, the surface called S2/2020 was re-opened, in the Western half of the researched area, between S1/2018 and S3A-B/2019. The results confirmed the two Western substructure bases of the tetrapylon and the wideness of the entrance in the principia, but also contributed to the general stratigraphy of the area.

Illustrations list

Fig. 1. Aerial photography of the auxiliary fort of Brusturi.

Fig. 2. Photogrammetry of the researched surface.

Fig. 3. Drawing of Sp2/2022.

Fig. 4.a-b. W and S profile drawings, from Sp2/2022.

Fig. 5. Military diploma fragment, discovered in 2022

Fig. 1. Vedere ariană a sitului

Fig. 2. . Fotogrammetrie a suprafețelor cercetate până în prezent

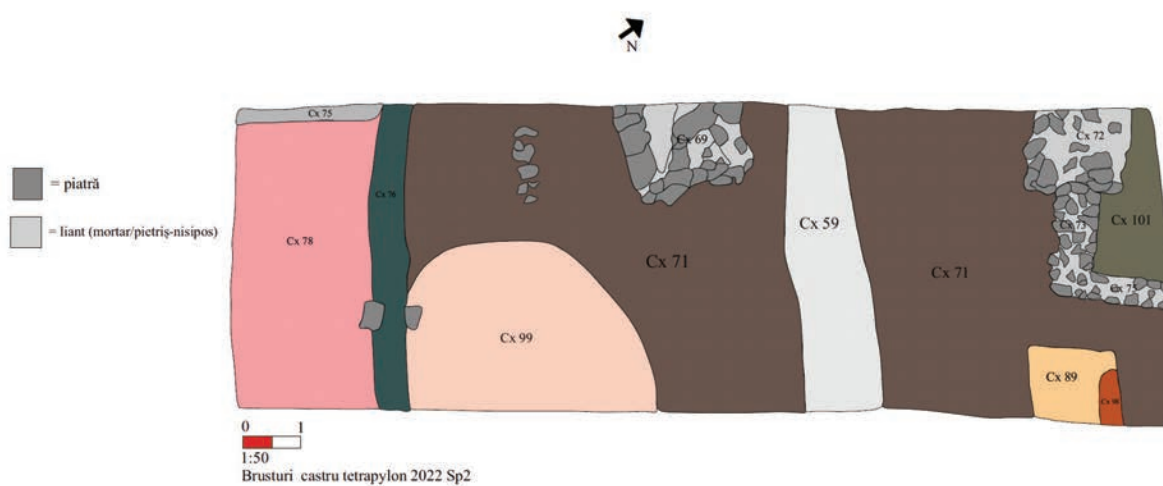
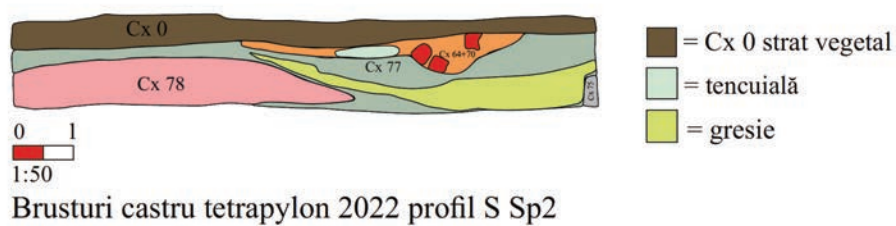
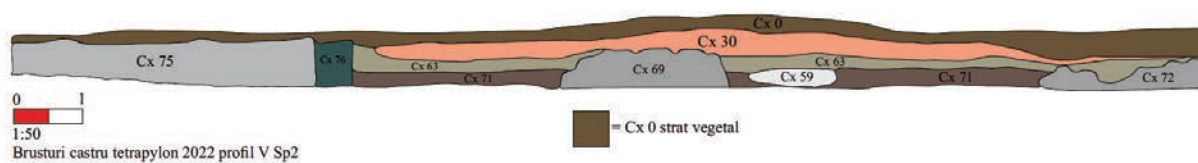

Fig. 3. Desen de plan al Sp2/2022

a

b

Fig. 4. a. Desen profilul de S din Sp2/2022; b. Desen profilul de V din Sp2/2022

Fig. 5. Fragment de diplomă militară

16. Caransebeș, jud. Caraș-Severin**Punct: Cetatea Medievală Caransebeș (sector Central), Strada Potocului nr. 22****Tip de sit:** 1 (locuire), 122 (cetate), 9 (necunoscut)**Încadrare cronologică:** 4 (Epoca medievală)**Cod RAN:** 51029.08; **cod LMI:** CS-I-s-B-10806**Autorizație nr.** 57/18.03.2022**Colectiv:** Oța Silviu (MNIR) – responsabil șantier, Rancu Dacian, Dimitrie Negrei (MJERG Caransebeș) – membrii în colectiv**Total finanțare MNIR:** 35000 lei**Durata desfășurării campaniei:** 3.09. – 7.10.2022

Orașul medieval fortificat Caransebeș se află în apropierea râului Sebeș, la nord de acesta și este suprapus de proprietăți particulare (case grădini, străzi actuale). Situl este unul medieval (fortificații medievale și de tip italian, așezarea din interiorul zidurilor care cuprindea străzi pavate cu piatră, locuințe, ateliere, magazine, biserici și moschei).

Cercetarea a fost una preventivă în cursul anului 2016, pe strada Romanilor, în zona de nord-est a orașului medieval. Din anul 2017 au demarat cercetări sistematice pe o proprietate aflată pe Strada Potocului, în zona de vest a sitului. Orașul medieval a suferit modificări la sfârșitul veacului al XVII-lea, fiind transformat în cetate de tip italian. În secolul al XVIII-lea fortificațiile și clădirile din interiorul acestora au fost demolate de către austrieci, iar pe suprafața sa au fost ridicate casele orășenilor. Resturile zidurilor fortificației interioare se mai păstrează pe alocuri, dar cele mai multe segmente au fost demantelate până aproape de nivelul fundațiilor. Au fost identificate părți ale unui drum interior pavat cu piatră care străbătea orașul de la Poarta de Transilvania la cea de Orșova. El era cunoscut de pe o hartă realizată în cursul secolului al XVII-lea. De asemenea au fost cercetate și fragmente de trotuare și rigole din piatră de râu, aflate la vest de drumul amintit.

În toamna anului 2022, mai precis între 3 septembrie și 7 octombrie, am desfășurat cercetări arheologice pe două proprietăți aflate în interiorul orașului medieval fortificat. Obiectivele au fost acelea de a finaliza ceea ce se începuse în anii precedenți, în zona de sud a unui atelier medieval de prelucrare a fierului și a complexului din proximitate, verificarea traseului fortificației interioare a orașului precum și surprinderea unui posibil monument de cult în interiorul ei.

Cel dintâi dintâi punct află pe strada Potocului¹, iar cea de-al doilea pe Strada Romanilor.

Pe proprietatea de pe Strada Potocului, au fost deschise două casete (**C. 1/2022** și **C. 2/2023**), ambele cu dimensiunea de 3.00 m x 3.00 m. Ele au fost amplasate la vest de mica cetate din interiorul orașului medieval fortificat. Scopul lor a fost acela de a completa informațiile asupra tramei stradale și a complexelor (atelier de prelucrare a fierului, farmacie, locuirea medievală) din imediata ei vecinătate.

Caseta 1/2022 a fost amplasată între Cas. 1 /2019 și Cas. 2/2019. Au fost cercetate nivelul de locuire otoman,

amenajarea austriacă și un fragment din strada pavată cu pietre în jurul mijlocului veacului al XVI-lea². Materialul arheologic este unul relativ sărac și constă din fragmente ceramice de la diverse recipiente, resturi osteologice provenite de la animale, piese de fier diverse și o monedă otomană din timpul stăpânirii austriece.

Cea de-a doua casetă **Cas. 2/2022** a fost amplasată între Cas. 2 /2017 și Cas. 3/2017. Scopul acesteia a fost acela de a surprinde fragmentele din nivelurile de locuire de la vest de strada medievală, necercetate în anii precedenți. A fost identificate nivelurile de locuire austriece, otoman, și cele anterioare, din veacurile XIV-XVI/XVII. Materialele recuperate au fost relativ sărace și constau în fragmente ceramice diverse, fragmente de cahle, bucățele de sticlă, piese de fier, fier topit, resturi osteologice provenite de la animale.

A fost cercetat și un rest din atelierul de prelucrare a fierului care a funcționat în veacul al XVII-lea³ și a fost descoperit și un cuptor premodern.

De asemenea, a fost surprins un fragment de pavaj din piatră măruntă, aparținător unei locuințe mai vechi. Pietrele care îl compuneau au fost fixate pe un strat gros de lut.

Sub acesta era podeaua unei locuințe incendiate. Mai jos era o altă locuință cu mai multe faze de refacere și care avea și un cuptor pentru gătit.

Din păcate materialele arheologice recuperate sunt atipice și momentan nu oferă nici un indiciu clar asupra cronologiei complexelor. Sub acest nivel de locuire este un altul, incendiat și el la rândul său, la fel de sărac în materiale arheologice.

O a treia casetă (**C. 3/2022**) a fost amplasată peste zidul micii fortificații și în fața lui. Ea a fost orientată pe direcția V-E și a avut dimensiunile de 2.00 m x 5.00 m. Cercetarea a completat vechile informații despre modul de construcție a zidului (l=2.00 m, H păstrat în C. 3/2022=0.50 m), precum și fazele distrugerii zonei centrale a orașului medieval. În urma observațiilor s-a constatat din nou că în prima fază a fost distrusă incinta cetății mici, după care a urmat demolarea complexelor din interiorul său.

Materialele arheologice de aici au fost unele extrem de sărace și constau în fragmente ceramice provenite de la recipiente de uz comun, resturi osteologice de la animale, bucăți de fier și cuie. Talpa zidului este realizată și piatră măruntă de râu, înecată în mortar. Șanțul de fundație era unul puțin adânc săpat în piatră măruntă amestecată cu nisip.

Pe proprietatea de pe Strada Romanilor, pandant celei de pe Strada Potocului, a fost trasată o altă casetă (**C.1/B/2022**). Aceasta avea dimensiunile de 2.00 m x 4.00 m și a fost orientată pe direcția N-S. Au fost descoperite două ziduri aproape paralele. Primul avea o lățime de 1.00 m și a fost ridicat din piatră de râu legată cu mortar. Partea sa superioară era dreaptă, iar spre nord a fost tencuit.

² Fragmente de stradă au mai fost cercetate și în campaniile precedente. Vezi Oța 2019, p. 277-292 și Oța, Ardeț, Negrei 2019b, p. 133, 140, Pl. 6/2-3.

³ Oța, An iron processing... (sub tipar); Oța 2022, p. 168, Pl. 7/1-2, p. 161, 169, Pl. 7/3-4.

Pe exterior, spre est avea adosat un mic contrafort. La aproximativ 2.00 m spre nord a fost identificat un al doilea fragment de zid. Acesta avea trei asize din blocuri de piatră (L = 82 cm și H = 51 cm), legate cu mortar.

Spațiul dintre ele a fost umplut cu moloz rezultat din dărâmarea unor construcții, precum și cu plăci sparte de pavaj și tencuială de mortar. Între straturile de moloz erau două faze de ardere.

Materialul arheologic recuperat a fost unul sărac și constă în resturi osteologice umane, animale, fragmente ceramice, piese de fier și un plumb pentru flintă. În această casetă, cercetarea arheologică nu a fost finalizată, ea urmând a fi reluată în anii următori.

Tot materialul arheologic rezultat în urma cercetării se află depus la Muzeul Național de Istorie a României din București. În viitor cercetarea se va concentra pe lucuirea din interiorul orașului, în zona sa central-vestică. Până la achiziția unei proprietăți pe care se pot face în continuare cercetări arheologice și unde se pot pune în valoare resturile de clădiri, drumurile și fragmentele de ziduri sunt protejate cu folie specială și reacoperite cu pământ după fiecare campanie.

Abstract

The research from Caransebeș in 2022 focused on the medieval habitation (the route of the street, iron processing workshop, shop), the route of the fortification inside the city and the verification of the existence of a cult monument. Four sections were made, two of which were in the living area, one near the wall of the inner fortification and another inside it. In the latter, two walls were discovered. One of stone blocks and the other was plastered.

The archaeological material is quite poor and consists of ceramic fragments, stove tiles, osteological remains from animals and humans, iron pieces (nails, horseshoes, buckles, a coin, glass fragments, pieces of iron, pipe fragments etc.).

Bibliografie:

Oța 2019 – Oța, S., *O Stradă în Caransebeșul medieval (secolele XVI-XVII). Primele cercetări arheologice*, in C. Croitoru (ed.), *Miscellanea historica et archaeologica in honorem Professoris*

Ionel Căndea septuagenarii București - Brăila, 2019, p. 277-292.

Oța 2022 - Oța, S., *Excavations from Medieval City of Caransebeș*, in T. Grabarczyk, M. Pogońska-Pol (eds.), *Faces of war*, vol. 6, *City and War*, Łódź, 2022, p. 151-174.

Oța, Ardeț, Negrei 2018 – Oța, S., Ardeț, A., Negrei, D., *Caransebeș, jud. Caraș-Severin, Punct: „Strada Potocului, nr. 22”*, in CCAR. *Campania 2017*, București, 2018, p. 23-24.

Oța, Ardeț, Negrei 2019a – Oța, S., Ardeț, A., Negrei, D., *Caransebeș, jud. Caraș-Severin, Punct: „Strada Potocului, nr. 22”*, in CCAR. *Campania 2018*, București, 2019, p. 34-35.

Oța, Ardeț, Negrei 2019b – Oța, S., Ardeț, A., Negrei, D., *Cercetări arheologice la în orașul medieval fortificat Caransebeș, campaniile 2017–2019 (observații preliminare)*,

in *Acta Musei Caransebesiensis. Tibiscum, S.N., Arheologie-Istorie-Etnografie 9*, Caransebeș, 2019, p. 131-143.

Oța, Ardeț, Negrei 2020 – Oța, S., Ardeț, A., Negrei, D., *Caransebeș, jud. Caraș-Severin, Punct: „Strada Potocului, nr. 22”*, in CCAR. *Campania 2019*, București, 2020, p. 69.

Oța, *An iron processing – Oța, S., An iron processing workshop at Caransebeș (17th century)*, lucrările conferinței naționale de la Zagreb.

S. Oța, *An iron processing workshop at Caransebeș (17th century)*, sub tipar Zagreb.

17. Călugăreni, jud. Mureș

Punct: Castrul roman, *termae* și vicusul militar de la Călugăreni

Tip sit: 12 (locuire militară), 121 (castru), 144 (terme)

Încadrare cronologică: 32 (epoca romană)

Cod RAN: 116616.01; 116616.02

Autorizația nr. 67/2022

Colectiv: Nicoleta Man - responsabil științific, Panczel Szilamer – responsabil de sector, Daniel Cioată – responsabil de sector (MJ Mureș), Manuel Fiedler - responsabil de sector (Universitatea Humboldt Berlin), Angyus Diana, Coralia Bonta (MJ Mureș), Silvia Mustață (UBB), Otvos Kappany (MJ Mureș), David Petruț (UBB Cluj-Napoca) Katalin Sidó, Orsolya Szilágyi, Lehel Barabálszi (MJ Mureș), László Szekernyés (MJ Mureș/UBB Cluj-Napoca), Orsolya Gyurka, Péter Simon, Szabolcs Zsolt Nagy, Bernadett Kovács (UBB Cluj-Napoca), Lóránt Vass (Universitatea Catolică Pázmány Péter), Constanze Höpken (Universitatea Humboldt Berlin), Jana Wertz (Universitatea Humboldt Berlin), Thomas Martin (Universitatea Humboldt Berlin), Christoph Merzenich (Colegiul Universitar Erfurt)

Perioada desfășurării cercetării: 23.05 – 15.09.2022

În campania de cercetări arheologice 2022, s-au continuat săpăturile în două sectoare începute în anii precedenți și anume *principia* castrului și băile castrului. Principalele obiective ale campaniei din anul 2022 au fost următoarele: corelarea datelor oferite de geofizică cu realitățile arheologice, stabilirea planimetriei părții de nord-vest a principiei și a laturii nordice a termelor. De asemenea, s-au urmărit fazele de construcție și de reconstituire a secvenței cronologice a structurii și identificarea tipului de activități care au avut loc aici în epoca romană.

Sectorul I. *Principia* castrului roman

Cercetările arheologice desfășurate începând cu 2013 în clădirea comandamentului (*principia*) din castrul auxiliar (sectorul A) de la Călugăreni au reușit să delimiteze extinderea exactă a clădirii și a unora dintre spațiile interioare. Campania din 2022 a vizat identificarea elementelor structurale din curea interioară și a contextelor legate de ultima perioadă de folosire a basilicii (Fig. 1). Pentru atingerea obiectivelor propuse a fost deschisă suprafața denumită A/2022, care a suprapus parțial zonele cercetate în anii anteriori și care a măsurat 373 mp.

Săpăturile desfășurate în lunile iulie și august s-au concentrat pe partea sudică a basilicii și pe partea vestică a curții interioare. În curtea interioară, sub straturile legate de distrugerea clădirii (staturi de dărâmată și arsură) a fost identificat stratul de pietriș interpretat ca nivelul de călcare din ultima fază de folosire a clădirii. În partea sud-vestică a curții a fost descoperit un puț rectangular captușit cu piatră. Pe latura sudică și nordică a curții am identificat gropile de par aparținând porticului sudic și celui nordic, respectiv straturi masive de arsură care pot fi puse în legătură cu distrugerea podelei de lemn din portic.

În *basilica* au fost identificate structuri și contexte (o posibilă locuință semi-adâncită și gropi de par) care suprapun nivelul de distrugere a clădirii și care pot fi legate

de o utilizare ulterioară a acesteia. Cercetările vor continua în campania din 2023, iar acestea, împreună cu analiza materialului arheologic vor permite o mai bună definire a lor. Sub straturile de distrugere legate de ultima fază de folosire a clădirii s-a conturat nivelul de călcare compus dintr-un lut bătătorit, ușor afectat de distrugerile și de intervențiile ulterioare. La sud de intrarea în *aedes* au fost descoperite straturi succesive de arsură de la diferite activități cultice din această zonă. De asemenea, în colțul sud-estic al basilicii a fost identificat un canal, orientat NE-SV, realizat din piatră și cărămizi, parțial păstrat, care pornește din curte, străbate zidul estic al basilicii și iese din clădire prin zidul sudic de incintă. Canalul poate fi legat de ultima fază de existență a clădirii, iar panta acestuia indică folosirea lui pentru evacuarea apei din interiorul clădirii. A făcut parte, foarte probabil, dintr-un sistem care capta și evacua apa pluvială din curtea principiei.

Sectorul II. Termele castrului roman

În acest an s-a cercetat o suprafață de mari dimensiuni denumită B13, dar pentru o mai mare acuratețe a cercetării, înregistrării și documentării, suprafața a fost împărțită în 4 carouri: B13A, B13B, B13C și B13D, fiecare cu dimensiunile de 5x5m. Caroul B13A a fost extins spre vest cu 4m, cu scopul de a cuprinde un complex nou apărut în B13A. Această suprafață a fost trasată în continuarea suprafețelor B5 și B7, cercetate în anul 2015. Am considerat oportună cercetarea acestei zone, pentru că pe latura de nord a încăperii (*caldarium*), descoperită în B7/2015, sub forma unei nișe rectangulare, a apărut urmele unui prefurnium, Zidurile prefurniumului sunt construite în *opus incertum* din piatră de carieră, în principal calcar, piatră de râu și legate cu mortar alb. Latura vestică a zidului prefurniumului are dimensiunile de 2,40 x 0,50 m, este mult mai bine realizat și mai bine conservat. Dat fiind faptul că, pe această latură apare o nișă dreptunghiulară, cu deschiderea păstrată de 1,00 m. și datorită faptului că latura prefurniumului este adosată acestei nișe, se pare că aceasta a fost realizată sau refăcută într-o etapă mai târzie. Latura sudică este mai slab conservată dar este în schimb ținută cu incinta băilor, ceea ce denotă construcția lor în același timp. Între cele două laturi din piatră, s-a păstrat canalul (L = 1,80 m, I = 1,20 m) construit din lespezi de piatră, care s-au păstrat numai pe latura vestică, latura estică fiind distrusă. Canalul a păstrat urmele de cenușă și cărbune iar lutul de pe fundul canalului s-a cimentat prin ardere. Nu se poate preciza cum era construită suprastructura, canalul se termina la intrarea în zidul nordic al termelor. La fel, ca în multe alte cazuri, suprastructura era probabil, construită sub forma unei bolți din cărămidă, care se sprijinea pe zidurile laterale. Pe latura vestică, mai bine păstrată, pe partea interioară, între zid și canalul propriu-zis, prefurniul era prevăzut cu o treaptă din lut, întărită cu 4 blocuri de piatră. Pe porțiunea lăsată liberă, probabil era amplasată o conductă de apă, formată din tuburi ceramice prin care era adusă apa la terme, era încălzită în bazin și apoi era condusă spre *caldarium*. Fațada prefurniului este slab conservată. Întreaga fațadă are o lățime de 2,40 m (de la exteriorul zidurilor laterale) și o înălțime maximă de 1,50 m. Canalul era prevăzut la intrare cu o lespeze de 0,40 x 0,40 m, amplasată pe două lespezi

de susținere, formând astfel gura de alimentare cu oxigen, necesară întreținerii arderii.

În săpăturile din 2017 a fost identificat un șanț lung de exploatare a pietrei din terme, care se întinde pe toată latura sud-estică a termelor, cu lățimi variabile cuprinse între 1,00 și 1,50 m. Aceeași situație a fost surprinsă în fața prefurniului, chiar lipit de gura prefurniului și care a tăiat toate amenajările din față. Umplutura șanțului mai păstrează sporadic blocuri de calcar, piatră de râu, fragmente de cărămizi și țigle. Reconstituind traseul acestui șanț (care reprezintă cea mai mare zonă distrusă în încercarea de a extrage piatra din zidurile termelor), acesta are în total peste 25 m., ceea ce ne determină să concluzionăm, în această fază a cercetării că, latura de sud-est a reprezentat fațada termelor. Pe latura nord-estică șanțul are aproximativ 10 m. cu aceleași caracteristici.

La distanță de 2,50 m. de peretele lateral stâng al prefurniului a fost descoperită o groapă de deșeuri provenite din exploatarea prefurniului. Groapa de formă conică, cu dimensiunile de 3,10 x 2,40 m. și adâncimea maximă de 2,10 m, este umplută cu cenușă, cărbune și câteva fragmente ceramice.

În campania anului 2023, cercetarea arheologică a sitului de la Călugăreni se va concentra pe cele două sectoare cercetate în anii precedenți.

Abstract

The archaeological excavations in 2022 in the Roman site of Călugăreni were focused on 2 important sectors:

The excavations in the headquarters (*principia*) of the Roman auxiliary fort at Călugăreni (Sector A) continued in 2022: area A/2022 was opened in the southern part of the *basilica* and the western part of the inner courtyard (Fig. 1). After excavating the topsoil and the modern interventions, the features related to the distraction of the building could be documented. Under them, different contexts connected to the latest phases of use of the building were identified as well (stepping levels, postholes belonging to the *porticus* of the courtyard, a well and a sewer).

The *thermae* of the fort, which were caught two segments of the outside wall with the furnace (*praefurnium*), a waste pit serving the furnace, full of ash and coal.

In 2023, the archaeological research of the site of Călugăreni will be focus to continue the excavations in *principia* and *thermae*.

Illustrations list

Fig. 1. Surface A/2022 from the *principia* with the last phase of the buildings use

Fig. 2. B 13 – overview of the *thermae* dig

Fig. 3. Overview of the *praefurnium*

Fig. 4. Details of the component parts of the *praefurnium*

Fig. 5. Details from the facade of the *praefurnium*

Fig. 6. Section of the waste pit near the *praefurnium*

Bibliografie:

Man 2006 - Man, N., *Ceramica șampilată descoperită în castrul roman de la Călugăreni*, in *Marisia*, 28, 2006, p. 113–117.

Man, Cioată 2012 – Man, N., Cioată, D.M., *Archaeological researches in the military vicus from Călugăreni*. in *Marisia* 32, 2012, p. 85–99.

Pánczél 2015 - Pánczél, Sz.-P., *The Roman Fort from Călugăreni (Mureș County, Romania)*, in L. Vagalinski, N. Sharankov (eds.), *Proceedings of the 22nd International Congress of Roman Frontier Studies, Ruse, Bulgaria, September 2012*. Bulletin of the National Archaeological Institute 42, Sofia 2015, p. 909–916.

Gaul, Sági, Vasáros 2014 - Gaul, C., Sági, G., Vasáros, Zs. (eds.), *Identitás és kultúra 1 / Identity and culture 1*. Ipartanszék füzetek 1. Budapest, 2014.

Gaul, Vasáros 2015 - Gaul, C., Vasáros, Zs (eds.), *Identitás és kultúra 2 / Identity and culture 2*. Ipartanszék füzetek 3, Budapest, 2015.

Gaul, Vasáros 2016 - Gaul, C., Vasáros, Zs (eds.), *Identitás és kultúra 3 / Identity and culture 3*. Ipartanszék füzetek 4, Budapest, 2016.

Pánczél et alii 2016a - Pánczél, Sz.-P., Bitay, E., Kacsó, I., Tánaselia, C., Nyulas, D., Veress, E., *Vassalak leletek a római limes erdélyi, Maros megyei szakaszáról (Marosvécs, Mikháza, Felsőrépa)*. FTIR és XRF spektroszkópiai jellemzés / FTIR and XRF Spectroscopic Characterization of Iron Slags Unearthed on the Mureș County Sector (Transylvania, Romania) on the Roman Limes (Brâncovenești, Călugăreni, Vătava), in E. Bitay (szerk./ed.): *A XXI. Fiatal Műszakiak Tudományos Ülésszak előadásai / Proceedings of the XXIIth International Scientific Conference of Young Engineers*, Kolozsvár, 2016, p. 105–108.

Pánczél et alii 2016b - Pánczél, Sz.-P., Höpken, C., Szabó, M., Szabó, A., Fiedler, M., Döhner, G., Kosza, A., *Wachtürme am Dakischen Ostlimes zwischen Brâncovenești und Călugăreni, reis Mureș, Rumänien*, in *Archäologisches Korrespondenzblatt*, 46/2, 2016, 241–254.

Pánczél et alii 2018 - Pánczél, Sz.-P., Mustăță, S., Dobos, A., *A Mikházi római segédcsapattábor kutatása / The research at the Roman auxiliary fort of Mikháza/Călugăreni*, in *Magyar Régészet / Hungarian Archaeology*, 2018 tavasz/spring, p. 13–20 = *A mikházi római segédcsapattábor régészeti kutatása / Archaeological research at the Roman auxiliary fort of Călugăreni*, in D. Dávid, R. Terbe, Zs. Vasáros (eds.), *Identitás és kultúra 5 / Identity and culture 5*. Ipartanszék füzetek 6, Budapest 2018, p. 12–15.

Pánczél et alii 2017 - Pánczél, Sz.-P. Dobos, A., Fiedler, M., Höpken, C., Mustăță, S., *Militärlager und vicus in Călugăreni/Mikháza (Kreis Mureș, Rumänien) am Dakischen Ostlimes*. in *Kölner und Bonner Archaeologica*, 7, 2017, p. 145–154.

Fig. 1. Suprafața A/2022 din principia castrului cu ultima fază de folosire a clădirii

Fig. 2. B13 - vedere generală a săpăturilor din terme

Fig. 3. Vedere de ansamblu a praefurniumului

Fig. 4. Detalii cu părțile componente ale praefurniumului

Fig. 5. Detaliu din fațada praefurniumului

Fig. 6. Secțiune în groapa cu deșeuri de lângă praefurnium

18. Căscioarele, com. Căscioarele, jud. Călărași**Punct: D'aia Parte**

Tip sit: 112 (așezare fortificată), 21 (necropolă).

Încadrare cronologică: 13 (neolitic), 14 (eneolitic), 21 (La Tene).

Cod RAN: 101733.04; **Cod LMI:** CL-I-s-B-14533

Autorizație nr. 120/10.05.2022

Colectiv: Valentin Parnic - responsabil științific (MDJ Călărași), membrii în colectiv Valeriu Sîrbu (IAB), Anișoara Topârceanu (MDJ), Andreea Loredana Parnic (MDJ), Paul Damian (MNIR), Ioan Cernău (MJI), Olguta Androne (DCO).

Perioada desfășurării cercetării: 21.06 -1.07.2022

Situl arheologic din punctul de la *D'aia Parte*, are o suprafață de peste 2 ha fiind situat pe malul de E al lacului Cătălui, la 150 m. N de „Ostrovel” (Pl. 1. a).

Situl getic din sec. IV-III a. Chr de la *D'aia Parte* este unul dintre cele mai importante din zonă, datorită remarcabilului sistem de fortificații, sanctuarelor descoperite aici și inventarului bogat și variat, getic sau grecesc. La aceste descoperiri se adaugă și bogatele vestigii neolitice și eneolitice dar și cele în număr mai mic de alte epoci.

Între anii 1963 - 1971 au fost efectuate la Căscioarele primele sondaje de către Muzeul din Oltenița, iar între anii 1987 - 1991 s-au realizat cercetări arheologice de salvare în aproximativ 11 situri din această zonă. Cercetarea sistematică a complexului arheologic din punctul „D-aia Parte” de pe malul lacului Cătălui de la Căscioarele a început în 1991. Între anii 1992-1996 s-a continuat cercetarea sistematică responsabilii de șantier fiind Done Șerbănescu și Valeriu Sîrbu, iar din colectiv a făcut parte, permanent, Paul Damian.

În timpul acestor campanii de cercetare a fost identificat un centru rezidențial getic din secolele IV-III a. Chr., și a fost cercetat sistemul de fortificație al cetății, care s-a dovedit a fi foarte complex. Totodată, s-a stabilit stratigrafia sitului și, în plus, au fost descoperite două morminte de înhumăție care aparțin culturii Tei.

Săpăturile au fost reluate în anul 2001 de către Paul Damian, responsabil științific, și Valeriu Sîrbu, care au cercetat, în mai multe campanii, fortificațiile de pe laturile de vest, nord și est ale cetății getice, iar Done Șerbănescu a săpat o locuință care aparține culturii Gumelnița A 1.

Cercetările arheologice din acest sit au fost reluate în anul 2022 din inițiativa Muzeului Dunării de Jos Călărași, pe fondul degradării permanente a sitului arheologic. Prin săpăturile arheologice din această campanie ne-am propus: cercetarea în interiorul sistemului de fortificație de pe latura vest și obținerea de noi date asupra stratigrafiei așezării.

În scopul acesta a fost trasată o secțiune paralelă cu S.3, în zona sanctuarelor cu altar decorat, denumită S.11, ce a avut inițial 12 x 2 m, fiind prelungită ulterior spre nord cu încă 4 x 2 m.

În S.11 au fost identificate șase complexe care nu au fost cercetate complet și pe care le vom prezenta succint:

- **C.1** - zonă cu depuneri menajere, descoperită la adâncimea de 0,40 m în partea de nord a caroului 3 și partea de vest a caroului 4, în care au fost identificate fragmente ceramice

getice, numeroase cantitativ, dar și oase;

- **C.2** - probabil locuință, poziționată în zona de sud a caroului 1 de la adâncimea de 0,50 m, în perimetrul căreia au fost descoperite resturi de chirpici arși care păstrează amprenta de nuiiele, dar și multe resturi dintr-o vatră (spartă probabil *in situ*) cu gardină. În zona vetrei au fost găsite mai multe fragmente ceramice neolitice (Pl. 1. b).

- **C.3** - probabil locuință, s-a conturat în partea de nord - est a caroului 6 la adâncimea de 0,50 m. datorită descoperirii unor fragmente de pereți arși cu fățuială și urme de nuiiele (Pl. 1. c).

- **C.4** - groapă menajeră, s-a conturat la adâncimea de 0,85 m. în carourile 3 și 4, în care materialul este neolitic, iar umplutura pare să se fi făcut etapizat având un aspect eterogen, cu lipitură arsă, cărbune și cenușă în compoziție. Din acest complex au fost recuperate mai multe fragmente ceramice și două fragmente de rășniță (Pl. 2. a).

- **C.5** - probabil locuință, a apărut la adâncimea de 0,75 m - 0,85 m în carourile 3 - 4 - 5, în zona căreia a predominat chirpicul ars (culoare cărmiziu intens), lipitura, pereții vitrificați și bucăți mici de arsură (culoare neagră). Între complexul 3 și complexul 5, pământul este amestecat (gri deschis) și conține chirpici ars mărunțit, dar și bucăți de arsură (neagră) (Pl. 2. b).

- **C.6** - groapă menajeră, poziționată în partea de sud-est a caroului 1 și care taie complexul C.2 (locuință). Groapa menajeră este getică după materialul descoperit.

Inventarul arheologic din zona complexelor de pe *D'aia Parte* aparține cu precădere populației culturilor Boian și Gumelnița dar și populației getice și este format din: fragmente ceramice, unelte de silex întregi și fragmentare, statuete fragmentare, herminetă, unelte de os și corn.

La finalul scurtei campanii, secțiunea (S11) a fost acoperită cu folie de plastic și pământ, pentru a conserva complexele identificate și a putea continua cercetările sistematice în 2023. În campania viitoare se dorește extinderea suprafeței pentru a putea cerceta complexele în integralitatea lor.

Abstract

The archaeological site at the D'aia Parte point has an area of over 2 ha, being located on the E shore of Lake Cătălui, 150 m. N from "Ostrovel".

The Getic site from the IV-III BC from D'aia Parte is one of the most important in the area, due to the remarkable system of fortifications, the sanctuaries discovered here and the rich and varied inventory, Getic or Greek. To these discoveries are added the rich Neolithic and Eneolithic vestiges, as well as smaller ones from other eras.

In the 2022 campaign, a section parallel to the section (S.3) was drawn in the area of sanctuaries with a decorated altar, called section S.11, which was initially 12 x 2 m, and was later extended to the north by another 4 x 2 m.

Six complexes have been identified in S.11 that have not been fully investigated.

Illustrations list

Pl. I. Căscioarele, D'aia Parte. 1. General view. 2. Feature C2; 3. Feature C3.

Pl. II. Căscioarele, D'aia Parte. 1. Feature C4; 2. Feature C5

Bibliografie:

Marinescu - Bîlcu 2001 - Marinescu - Bîlcu, S., *A Few Observations on the internal organization of Gumelnița communities on Lake Catalui Islet*, in CCDJ, 19 (*In Memoriam Vladimir Dumitrescu*), 2001, p. 147-153.

Sîrbu 1994 - Sîrbu, V., *Considerații asupra habitatului getic din zona Căscioarele (jud. Călărași)*, in *Revista Bistriței*, 8, 1994, p. 25-33.

Sîrbu et alii 1996 – Sîrbu, V., Damian, P., Alexandrescu, E., Safta, E., Damian, O., Pandrea, S., Niculescu, A., *Așezări din zona Căscioarele - Greaca - Prundu. Mileniul I î. Hr. - I d.Hr.*, Brăila, 1996.

Sîrbu, Trohani 1997 - Sîrbu, V., Trohani, G., *Cités et établissements fortifiés entre les Carpates Méridionales, le Danube et la Mer Noire (Ve - IIIe siècles av. J.-C.)*, in *Proceedings of the Seventh International Congresses of Thracology. The Thracian World at the Crossroads of Civilisations*, I, București, 1997, p. 512-539.

Sîrbu, Damian 2017 - Sîrbu, V., Damian, P., *Căscioarele-D'aia parte – un centre résidentiel gétique au Bas Danube (IVe-IIIe s. av. J.-C.)*, in Zancă, A., Sîrbu, V., Băț, M. (eds.), *Fortificațiile din epoca fierului în spațiul tiso-nistrean - Materialele colloquium-ului de vară de la Saharna, 14-17 iulie 2016// Proceedings of Saharna Summer Colloquium Iron Age fortifications on the Tisa-Dniester space, July 14th-17th, 2016*, Chișinău - Brăila, 2017, p. 149-186.

Pl. I. Căscioarele, D'aia Parte. 1. Imagine generală; 2. Complexul C2; 3. Complexul C3

Pl. II. Căscioarele, D'aia Parte. 1. Complexul C4; 2. Complexul C5

19. Câmpulung, jud. Argeș

Punct: cartier Pescăreasa. Castrul roman de la Câmpulung – „Jidova”

Tip sit: 121 (castru)

Încadrarea cronologică: 321 (Epocă romană timpurie)

Cod RAN: 13506.02

Autorizație nr. 96/17.03.2022

Colectiv: Constantin C. Petolescu – responsabil științific (IAB), Florian Matei-Popescu (IAB), Ion Dumitrescu, Andi Ioan-Pițigoi (MJ Argeș).

Total finanțare: 25000 lei (MJ Argeș)

Perioada desfășurării cercetării: 8.08 – 2.09.2022

Cercetările de la Câmpulung – „Jidova” se desfășoară începând din anul 2015 în suprafața cuprinsă între zidul estic al *praetorium*-ului (clădirea comandantului) și zidul de incintă al castrului (Sp. 2). Existența, în aceasta zonă, a unui spațiu cu o suprafață relativ mare, teoretic liber, cu lungimea de circa 38 m și lățimea de 4-5 m, ridică problema posibilei prezențe a unor construcții¹. La această observație se adaugă și faptul că în cercetările efectuate în anul 1988, în urma extinderii către sud a secțiunii H (trasată de Emilian Popescu și Eugenia Popescu²), a fost identificat un canal din cărămizi amenajat la baza *agger*-ului, a cărui funcționalitate nu a putut fi stabilită la momentul respectiv.

Proiectarea suprafeței Sp. II la est de *praetorium* a ținut seamă de situația obiectivă prezentată mai sus. Astfel, pe lățime s-a urmărit ca în limitele suprafeței să fie prinsă și o porțiune din *via sagularis*, iar lungimea a fost determinată de limitele *praetorium*-ului. Suprafața deschisă măsoară 34 x 7 m. Față de frontul sudic al clădirii comandantului, suprafața a fost împinsă cu 4 m spre nord. Între zidul estic și suprafața a fost păstrat un martor lat de 0,50 m. În campania 2020, la nord de traseul secțiunii H, suprafața a fost extinsă cu încă 3 m spre zidul de incintă al castrului, iar în campania 2022 a fost degajată toată porțiunea cuprinsă între absida băilor identificate în campaniile precedente (vezi mai jos) și zidul de incintă. Suprafața rezultată în spațiul cuprins între traseul secțiunii H și limita nordică a pretoriului a măsurat în lățime 15,70 m (Fig. 1)³.

În partea de nord a suprafeței, începând din campania 2017, au fost surprinse structuri care indicau prezența unor încăperi cu hipocaust. Suprafețele lor au fost degajate în campaniile 2017-2021. A putut fi stabilit traseul relativ a patru încăperi, notate cu litere de la A până la D.

Camera A a apărut la sud de traseul secțiunii H. Ea măsoară 4,40 x 3 m la exterior și 3,60 x 2,16 m la interior, latura lungă fiind orientată relativ vest-est. Podeaua ei era realizată dintr-un strat de *opus signinum* (gros de 0,12 m, cu substrucție de bolovani de râu groasă de 0,30 m). Pereții încăperii au fost în totalitate scoși și aveau o grosime de 0,50-0,60 cm. Ampretele lor au fost observate pe laturile de nord, est și sud. Pe latura de vest, limita substrucției podelei încăperii se afla la 0,60 m față de zidul estic al pretoriului. În momentul amenajării a ținut seamă de prezența rigolei care mărginea *via sagularis*, între peretele estic al încăperii și rigolă a fost lăsat un spațiu cu lățimea de 0,60 m⁴.

Camera B s-a aflat la nord de traseul secțiunii D, ea era lipită de zidul estic al pretoriului. Podeaua ei era realizată din *opus signinum* (din aceasta s-a păstrat o suprafață de 1,60 x 1,30 m) și avea o grosime maximă de 28 cm. Substrucția podelei se constituia din bolovani mici de râu așezați peste un strat de nisip cu consistență lutoasă. Plecând de la limitele substrucției, am putut aprecia dimensiunile camerei B. Acesta măsoară pe direcție vest-est, la interior 4,35 – 4,40 m, iar pe direcție nord-sud, de la limita secțiunii D, substrucția podelei se întinde pe o lungime de 3,70 m, prin urmare, latura estică a încăperii depășea această dimensiune.

La est de camera B, s-a aflat camera C. Aceasta era prevăzută cu hipocaust, în interiorul ei fiind identificate nouă șiruri de pile de hipocaust pe direcție est-vest și șapte pe direcție nord-sud. Zidurile perimetrale ale aceste încăperi au fost în mare parte scoase, mici porțiuni din fundația de cărămidă păstrându-se pe latura sudică (pe o singură asiză) și pe cea estică (două până la trei asize de cărămizi). Încăperea măsoară 3,90/3,80 m x 3,46 m.

În continuarea acestei încăperi se află o absidă - „camera D”. Limita dintre încăperile C și D era marcată de un perete de cărămidă, din elevația cărui s-au păstrat trei asize. Absida (camera D) avea o deschidere de 2,50 m, iar în adâncime, pe direcție vest-est, măsoară 2,04 m. La exterior, zidul ei, foarte bine conservat, se desprinde de peretele încăperii C printr-un decroșaj (Fig. 1).

Deja din campania 2021, unele aspecte cu privire la relația stratigrafică dintre zidul absidei și zidul de incintă al castrului fuseseră observate.

O primă constatare a fost aceea că pentru amenajarea absidei, *agger*-ul, constituit din pietriș, a fost parțial dezafectat. În campania 2022, în momentul degajării *agger*-ul, în porțiunea dintre zidul absidei și zidul de incintă al castrului, decupajul făcut în pietriș se distinge după diferența de culoare. Umplutura decupajului era constituită dintr-un sediment de culoare gri-negricios, având ca incluziuni mici fragmente ceramice, tuburi din boltă, fragmente de țiglă și cărămizi, bolovani antrenați din zidul de incintă. Depunerea a fost sesizată atât în profilul păstrat între zidul absidei și zidul de incintă, cât și în plan (Fig. 2-3). Astfel, s-a constatat că decupajul în *agger* a fost făcut în formă semicirculară, iar cărămizile din paramentul exterior al absidei au fost lipite de *agger*. De aici, a rezultat și suprafața la exterior ușor

¹ Pentru descrierea situației clădirilor din zona centrală a castrului de la Câmpulung – „Jidova”, a se vedea: Petolescu, Cioflan 1995, p. 16-19; Petolescu, Matei-Popescu, Dumitrescu 2021, p. 129-163.

² Popescu, Popescu 1970, p. 251-263.

³ În anul 2015, a fost trasată suprafața Sp. II. Ea a fost intercalată între: zidul estic al pretoriului – la Vest; traseul secțiunii K (trasată de Emilian Popescu la nord de porta principalis sinistra) – la Sud; limita nordică a clădirii pretoriului – la Nord și *via sagularis* - la Est. Suprafața a intersectat secțiunile I, H și D, trasate de Emilian Popescu și Eugenia Popescu, relativ, paralel cu *via principalis* și dispuse în teren astfel: SI, la jumătatea distanței dintre turnul nordic de la *porta principalis sinistra* și turnul de curtină; SH perpendicular pe turnul de curtină și SD la aproximativ 4 m nord față de SH (fig. 1).

⁴ Petolescu, Matei-Popescu, Dumitrescu, Pițigoi, Oproiu 2018, p. 26, 282, fig. 5.

neîngrijită a rosturilor zidului absidei. Zidul de incintă se află la 2,60 m est față de zidul absidei.

Având în vedere că *agger*-ul a fost tăiat de zidul absidei apare evident că primul este anterior celui de al doilea. Zidul de incintă care se sprijină pe *agger* este anterior și absidei și implicit încăperilor cu hipocaust de la est de *praetorium*.

Zidurile încăperilor, deși în mare parte scoase, par a fi fost realizate din cărămidă. Cărămizile utilizate la absidă sunt de diferite tipuri⁵. Pe lângă cărămizi, în opera zidurilor sau altor structuri s-au aflat și alte materiale reutilizate. În nivelul de dărâmtură, dar și într-un rest zid amenajat în capătul de sud al unui canal de hipocaust, s-au aflat blocuri de piatră (calcar de Albești) fasonate. Acestea erau sparte ceea ce indică o reutilizare a lor. Canalul amintit a fost amenajat peste *via sagularis*, fiind marcat de prezența unor bolovani de mari dimensiuni⁶.

La nord de camerele B și C se află un alt șir de încăperi. Acestea erau prevăzute cu hipocaust și depășesc spre nord limita clădirii comandantului.

După cum am subliniat și în rapoartele precedente, încăperile cu hipocaust reprezintă o extindere a clădirii comandantului. Din nevoia de spațiu, o porțiune din *agger* a fost tăiată, iar un segment din *via sagularis* a fost blocat. *Via sagularis* pare a se opri în fața turnului de curtină.

În campania 2022, cercetarea arheologică s-a concentrat în porțiunea dintre zidul estic al absidei și zidul de incintă al castrului. Pentru a observa relația stratigrafică, între zidul absidei și zidul de incintă a fost păstrat un martor lat de 1 m. De asemenea, a rezultat un profil continuu și între zidul estic al clădirii comandantului și zidul de incintă (profilul de nord al Sp.2).

Pe acest profil magistral, s-a observat că la 8,60 m față de zidul estic al clădirii comandantului, marginea *agger*-ului era tăiată vertical de încăperile cu hipocaust. În acest punct, *agger*-ul a fost cruțat pe o lățime de 5,30 m. În schimb, *via sagularis* a fost în totalitate desființată (Fig. 4).

La est de încăperile cu hipocaust, între acestea și zidul de incintă, în campania 2022, *agger*-ul a fost secționat. Astfel, s-a observat că, în partea vest (spre *via sagularis*) *agger*-ul era constituit din pământ galben mai cleios, iar către zidul de incintă, pentru înălțarea sa a fost folosit un pietriș amestecat cu nisip galben. *Agger*-ul are o înălțime maximă de 1,60 m. Sub *agger*, apare un strat constând dintr-un sediment culoare brun-cenușiu, având consistență lutoasă, compact, pigmentat cu cărbune, având ca incluziuni mici fragmente ceramice. Acestea sunt concentrate către zidul de incintă. Stratul acesta, a cărui grosime maximă atinge 0,10 m, se află la nivelul plintei zidului, pe el fiind scurs mortar la momentul construirii zidului de incintă – *Bauschutt*. Sub acest strat se afla o lentilă de pământ galben, groasă de 0,05 m până la 0,07 m. Acesta este depus un strat de culoare brun-cenușiu deschis, steril arheologic (vegetalul antic), sub care se afla un strat de lut galben, gros de 0,50 – 0,60 m. Secvența stratigrafică se încheie cu un strat de pietriș, reprezentând o depunere aluvionară.

Secționarea *agger*-ului ne-a permis să observăm modul în care a fost realizat zidul de incintă. Acesta a fost degajat pe partea dinspre *agger* și partea sa superioară.

Zidul de incintă s-a conturat la adâncimea de 0,30-0,40 m, având o lățime de 1,70-1,75 m. La adâncimea de 1,40 m de la conturare, el prezenta o plintă care ieșea în afara zidului 0,15 – 0,25 m și are o înălțime de 0,35 m, fiind construită din bolovani de râu legați cu un mortar de bună calitate. Elevația zidului de incintă (aici, păstrată până la cota de 1,40 m – 1,50 m) a fost construită în aceeași manieră. Partea superioară a plintei se află la același nivel cu baza *agger*-ului. Sub plintă, fundația zidului a fost constituită astfel, pe stratul de pietriș aluvionar au fost așezate două – trei asize de bolovani mici, legați cu mortar de slabă calitate (cu mult nisip în compoziție), peste aceștia era pusă o asiză de bolovani de mari dimensiuni (cu diametrul de 0,10-0,20 m). Aceștia erau așezați pe cant, între ei fiind aruncat mortar. Între ei și baza plintei au fost puse alte două asize de bolovani mici. Fundația realizată în acest mod avea o înălțime de 0,50 m. Fundația și plinta au fost implantate într-un șanț, amprenta sa fiind sesizată în profil. Șanțul pornea de la baza *agger*-ului (Fig. 8).

Sub *agger*, paralel cu zidul de incintă, la 1,20 – 1,40 m vest față de plintă, aceștia au fost identificate patru gropi de stâlpi. Ele sunt dispuse pe un singur aliniament, iar distanța dintre ele variază între 2,20 și 2,60 m. Numerotarea gropilor s-a făcut în ordinea identificării lor, de la nord la sud. Astfel, groapa nr. 1 este prinsă parțial în profilul de nord al suprafeței. Groapa nr. 2 se află la 2,60 m sud față de groapa nr. 1, groapa nr. 3 era dispusă la 2,30 m față de groapa nr. 2 (între acestea suprafața nu a fost degajată în total, deoarece între ele a fost păstrat un martor lat de 1,00 m). Groapa nr. 4 se afla la 2,20 m față de groapa nr. 3, marginile lor fiind tăiate de traseul secțiunii D (Fig. 7).

Groapa nr. 1 s-a conturat la adâncimea de 1,60 m, avea formă ovală în plan, cu diametrul de 0,70 m, în secțiune era tronconică cu fundul plat. Adâncimea de la conturare măsura 0,70 m. Umplutura gropii consta din două depuneri: la gură, bolovani de mici dimensiuni amestecați cu nisip, textura acesteia fiind similară cu cea a *agger*-ului, iar pe pereții și fund, ea constă dintr-un sediment de culoare brun-cenușie, compact, pigmentat cu cărbune. Umplutura constituită din bolovani descrie amprenta stâlpului. El avea un diametru de 0,30 m. Un aspect important sesizat în cazul acestei gropi este faptul că pietrișul din umplutură pare a se fi scurs din *agger*.

Groapa nr. 2 a fost secționată și golită. Ea s-a conturat la adâncimea de 1,70 m, avea formă ovală în plan, cu dimensiuni 0,53 m x 0,45 m, tronconică în secțiune, cu adâncimea de la conturare de 0,50 m. Umplutura ei era similară cu a gropii nr. 1 și consta la gură și centrul gropii din bolovani mici de râu, iar pe margini și fund din același sediment de culoare brun-cenușiu, compact, lutos și pigmentat cu cărbune. Atât în profil, cât și la momentul golirii, a fost observată o piatră așezată pe cant, probabil de la împănarea stâlpului (Fig. 9b).

Groapa nr. 3 s-a conturat la adâncimea de 1,60 m. Aceasta nu a fost secționată, observațiile fiind făcute la conturarea ei. În plan, prezintă formă ovală, cu dimensiuni

⁵ Petolescu et alii 2021, p. 69.

⁶ Petolescu et alii 2022, p. 85.

de 0,65 m x 0,60 m. Marginea ei sudică a fost tăiată de traseul secțiunii D. La gură, au fost observați trei bolovani, desigur utilizați la împănarea stâlpului. Între ei se observă o pată de formă circulară constituită din pietriș, posibil, amprenta stâlpului. Ea are un diametru de 0,30 m (Fig. 10).

Groapa nr. 4 s-a conturat la adâncimea de 1,60 m. Nici aceasta nu a fost secționată. Ea prezenta formă ovală în plan, măsurând 1,10 m x 0,70 m. Pe margine, umplutura constă din același sediment de culoare brun-cenușie, iar în mijloc au fost observată o pată de formă circulară, constituită din pietriș și lut (Fig. 11).

În relație cu acest șir de stâlpi se află amprenta unei bărne de lemn pe care am identificat-o în campania precedentă la 3,60 m vest față de plinta zidului de incintă. Traseul ei a fost tăiat de zidul absidei și de secțiunea D. Bârna avea o lățime de 0,25 m și o adâncime de 0,25 m. Față de șirul de stâlpi ea se află la 1,50 m (Fig. 12 a-b).

Concluzii: Încăperile cu hipocaust, cel mai probabil niște băi, reprezintă o extindere a clădirii comandamentului într-o epocă mai târzie, cel mai probabil după anul 235. Observațiile stratigrafice ne permit să afirmăm că zidul de incintă și *agger*-ul sunt anterioare încăperilor cu hipocaust. Șirul de gropi de stâlpi sunt și ele anterioare încăperilor cu hipocaust, fiind totodată anterioare și *agger*-ului, care s-a scurs în groapa nr. 1. Rostul acestei structuri nu poate fi deocamdată precizat cu exactitate, dar ne putem gândi la o structură defensivă anterioară realizării *agger*-ului. Nu putem însă preciza, dacă aceasta este contemporană sau anterioară zidului de incintă al castrului. Extinderea săpăturii spre sud și spre nord va aduce clarificări cu privire la această situație constatată în campania din anul 2022.

Abstract

Starting with the year 2015, the archaeological excavations from Câmpulung – Jidova are carried out in the area between the eastern wall of the *praetorium* and the precinct. To the north, four rooms have been excavated. Two of them (rooms A and B) had *opus signinum* floor, and the other two (rooms C and D) had a hypocaust heating system. Other rooms with hypocaust system, still not excavated, are noticed to the north of the rooms B and C. The room D has an apsis heading the precinct. During the 2022 archaeological season we were able to establish the stratigraphic sequence between those rooms, the *agger* and the precinct. As we already highlighted within the previous archaeological reports, those rooms were part of an extension of the *praetorium*. They overlapped entirely the *via sagularis* and cut a part of the *agger*. The limits of the apsis is only at 2.60 m away from the precinct wall.

In the same archaeological season, we dug a cross section into the *agger*, in the area between the hypocaust rooms and the precinct wall. We are thus able to underline some aspects regarding the construction of the precinct wall and of the *agger*. Moreover, under the *agger* we noticed a line of four circular postholes, set at a distance of 2.20-2.60 among them. The line runs parallel at 1.20-1.40 from the precinct. Unfortunately, we are not able to determine their exact function, but they are prior to the *agger* and could

have been part of a wooden defence structure.

Illustrations list

Fig. 1. Layout plan of the rooms excavated during the 2017-2021 archaeological seasons in respect of *praetorium* and the fort precinct.

Fig. 2. The cross section of the *agger* in order to make space for the apsis of the room D.

Fig. 3. The north stratigraphic profile of the witness between the apsis wall and precinct wall.

Fig. 4. The intersections between the hypocaust room and the *agger* on the northern stratigraphic profile of the Sp. 2.

Fig. 5. Cross section through the *agger*: northern stratigraphic profile of Sp. 2.

Fig. 6. The interior precinct wall.

Fig. 7. The layout of the postholes nos. 1-2 in respect of the precinct wall.

Fig. 8. Posthole no. 1 on the northern stratigraphic profile of the Sp. 2.

Fig. 9. Posthole no. 2: a) layout; b) cross section.

Fig. 10. Posthole no. 3.

Fig. 11. Posthole no. 4.

Fig. 12. The wooden beam print on the same line with the postholes; a) the part between the apsis wall and the northern stratigraphic profile of the Sp. 2; b) the part noticed to the south of the older D trench.

Bibliografie:

Petolescu, Cioflan 1995 - Petolescu, C.C., Cioflan, T., *Castrul roman de piatră de la Câmpulung (Pescăreasa, jud. Argeș). Cercetările din anii 1978-1989*, in *Argesis*, seria Istorie, VII, 1995, p. 16-19;

Petolescu, Matei-Popescu, Dumitrescu - Petolescu, C. C., Matei-Popescu, F., Dumitrescu, I., *Noi cercetări arheologice din castrul de la Câmpulung (Pescăreasa, punct Jidova)* (2010-2015), in *MCA*, 17, 2021, p. 129-163.

Popescu, Popescu 1970 - Popescu, Em., Popescu, Eug., *Raport preliminar asupra săpăturilor*

efectuate în anii 1962-1967 în castrul roman de lângă Câmpulung-Muscel (Jidova), in *MCA*, 9, 1970, p. 251-263.

Petolescu et alii 2018 - Petolescu, C.C., Matei-Popescu, F., Dumitrescu, I., Pițigoi, A.-I., Oproiu, E., *Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș, Punct: Castrul roman Câmpulung – „Jidova”*, in *CCAR. Campania 2017*, București, 2018.

Petolescu et alii 2021 - Petolescu, C.C., Matei-Popescu, F., Dumitrescu, I., Pițigoi, A.-I., *Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș, Punct: Castrul roman Câmpulung – „Jidova”*, in *CCAR. Campania 2020*, București, 2021, p. 69.

Petolescu et alii 2022 - Petolescu, C.C., Matei-Popescu, F., Dumitrescu, I., Sava-Moise, M., *Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș, Punct: Castrul roman Câmpulung – „Jidova”*, in *CCAR. Campania 2021*, București, 2022, p. 85.

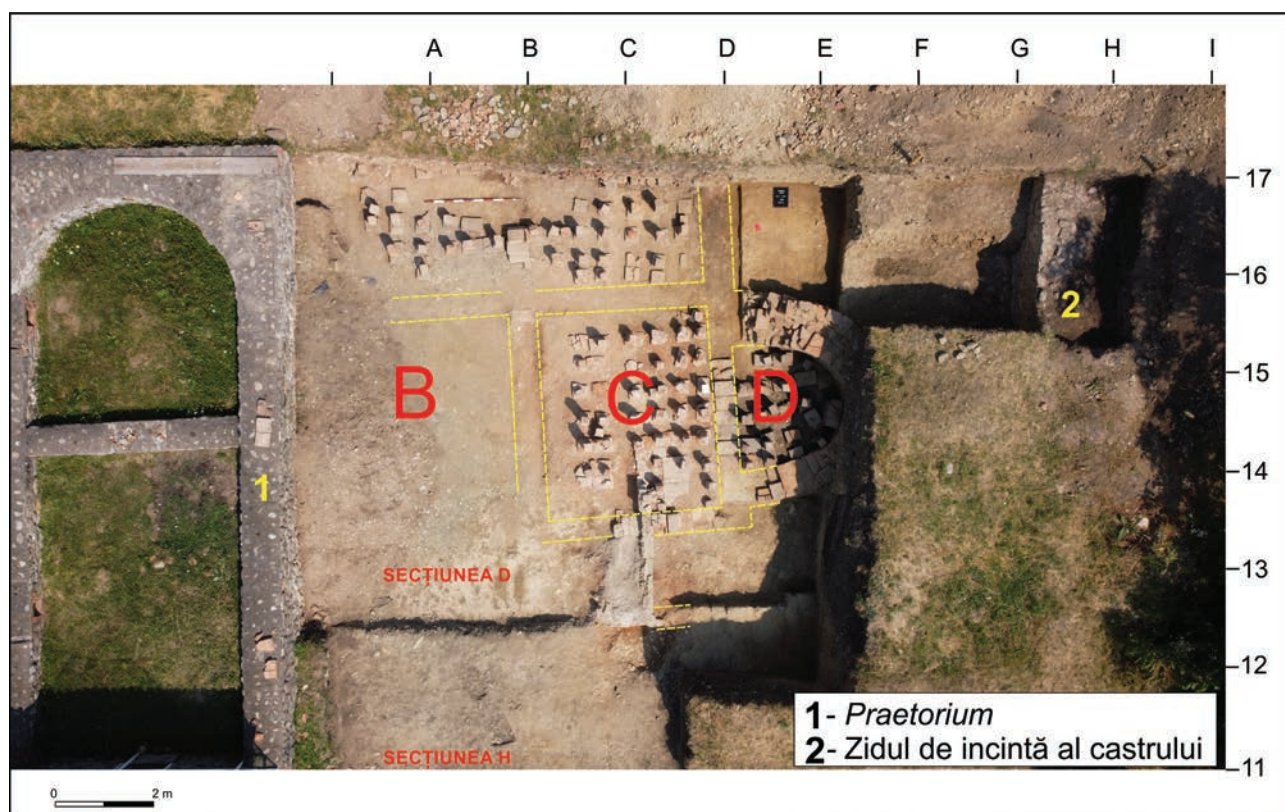

Fig. 1. Dispunerea încăperilor cercetate în campaniile 2017-2021 în raport cu clădirea comandantului și zidul de incintă al castrului de la Câmpulung - Jidova

Fig. 2. Decupajul realizat în agger pentru amenajarea absidei (camera D)

Fig. 3. Decupajul realizat în agger pentru amenajarea absidei (camera D) observat pe profilul de nord al matorului cruțat între zidul absidei și zidul de incintă

Fig. 4. Limitele dintre încăperile cu hipocaust și agger observate pe profilul de nord al Sp. 2

Fig. 5. Secțiune prin agger: profilul de nord al Sp. 2

Fig. 6. Zidul de incintă – paramentul dinspre agger

Fig. 7. Dispunerea gropilor de stâlpi nr. 1 și nr. 2 în raport cu zidul de incintă al castrului

Fig. 8. Groapa nr. 1 surprinsă în profilul de nord al Sp. 2

Fig. 9. Groapa nr. 2: a) la conturare; b) la secționare

Fig. 10. Groapa nr. 3

Fig. 11. Groapa nr. 4

a

b

Fig. 12. Amprenta bărnei de lemn dispusă paralel cu șirul gropilor de stâlpi: a) Segmentul surprins între zidul absidei și profilul de nord al Sp. 2; b) Segmentul surprins în porțiunea de la sud de traseul secțiunii D

20. Câmpulung, jud. Argeș

Punct: Str. Negru Vodă, nr. 76

Tip de sit: 113 (așezare urbană), 212 (necropolă tumulară)

Încadrare cronologică: 16 (Hallstatt), 163 (Hallstatt târziu), 32 (Epoca romană), 43 (Epoca medievală), 432 (Epoca medievală târzie), 5 (Epoca modernă)

Cod RAN: 13506.37

Autorizație nr. 95 din 18.03.2022

Colectiv: Venera Rădulescu - responsabil științific (colaborator MJ Argeș), Marius Păduraru, Ion Dumitrescu (MJ Argeș)

Total finanțare: 25 000 lei (MJ Argeș)

Perioada desfășurării campaniei: 11.07 – 6.08.2022

Cercetarea arheologică din anul 2022 a continuat observațiile în carourile 1-2 (3 x 4 m), din SVI/2021, în carourile 1-3 (2 x 6 m) din SVII/2021 și în martorul, lat de 1 m, dintre SVI și SVII (1 x 6 m). Pe această suprafață, săpătura s-a adâncit până la solul viu, surprins la -1,40 m față de nivelul actual de călcare. Pe profilul de la Vest, imediat sub solul vegetal, se află un pavaj din pietre de râu, realizat în anii 1938-1940, pe suprafața întregii curți. Sub acest pavaj, la -0,30 m de la nivelul actual de călcare, se desenează un strat gros de cca. 0,25 m, compus din nisip, pietriș, mortar, cenușă și rare fragmente ceramice, strat în relație cu etapa de construcție a actualei clădiri (sfârșitul secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea). Acest strat se sprijină pe un strat de pământ purtat, de culoare gri, gros de cca. 0,40 m, bogat în fragmente ceramice din secolele XVII-XVIII (farfurii cu fund inelar, smălțuite policrom, cu decor vegetal, geometric sau acviform), oase de animale, rare fragmente de cărămidă. Sub pământul purtat există un nivel de bolovani proveniți dintr-o nivelare făcută cândva, în secolul al XVII-lea (Fig. 1).

În campania precedentă (2021), pe acest nivel de bolovani a apărut un strat de culoare brun-roșatică, pigmentat cu cărbune provenit din dărâmtura unei sobe¹. Susținem acest aspect, deoarece stratul conține mai multe fragmente de cahle-placă, având ca reprezentare acvila-bicefală.

În colțul de NV al suprafeței cercetate, la -0,94 m, a apărut o conductă de metal foarte corodată, folosită cândva la aducțiunea apei potabile. În același loc, dar la adâncimea de -1,10 m, se află un tub de canalizare, din beton, în funcțiune și astăzi. Șanțul săpat, probabil la sfârșitul secolului al XIX-lea, pentru montarea celor două instalații, a deranjat parțial stratigrafia pe profilele de la Vest și Nord.

Pe profilul de la Vest s-a observat că stratul de bolovani dărâmați, proveniți din mantaua tumulului, a sigilat un nivel de viață medievală din secolele XV-XVI. După degajarea nivelului de bolovani, pe suprafața corespunzând carourilor 1-3 (S VII/2021), de la adâncimea de -0,90 m, s-a conturat podeaua din lut bătut a unei locuințe medievale construită din chirpici (Fig. 2). Din aceasta au fost surprinse, parțial, latura estică, pe o lungime de 3,60 m

(Fig. 3.) și latura sudică, pe o lungime de 2,90 m, și colțul de SE, cu groapa de par ce are diametrul de 0,40 m (Fig. 4). Pereții locuinței se sprijineau pe tălpi de bărne, late de cca. 0,40 m, ușor adâncite în solul viu. Bărnele-talpă au fost așezate pe un strat izolator de pietriș. Ampretele acestor tălpi au fost sesizate prin pământul galben-roșcat, cu pigment de cărbune. Dinspre interior, bărnele-talpă au fost proptite, din loc în loc, cu bolovani. Același procedeu a fost folosit și pentru fixarea stâlpului de colț. Locuința se prelungește dincolo de profilele de N și V ale suprafeței cercetate. Pe podeaua din lut bătut a locuinței se păstrează o zonă cu contur neregulat, de pământ ars până la roșu, cenușă și cărbune. În interiorul locuinței au fost descoperite fragmente din peretele de chirpici, cu amprente de nuiiele, numeroase fragmente de țest și un bogat material ceramic, smălțuit și nesmălțuit, care se încadrează cronologic în secolele XV-XVI: două ceșcuțe cu corp globular și picior, o cană fragmentară, cu picior înalt, fund profilat și deschidere trilobată, cu buză înaltă și cioc de scurgere, fragmente de la oale cu toartă, un castron fragmentar, mai multe fragmente de la farfurii cu fund inelar, smălțuite în două nuanțe de verde, cu decor în *spirală*, fragmente de la o farfurie întregibilă, decorată pe buză cu o suită de pastile verde și roșu, dispuse alternativ, redând schematic conturul unor peștișori, încadrați de valuri. Deși pe suprafața cercetată nu a fost sesizată existența unui soclu care să țină de o instalație de încălzit/pregătirea hranei, au fost descoperite, însă, mai multe fragmente de cărămizi pentru sobă, pământ ars, cenușă, precum și fragmente de cahle-placă, smălțuite și nesmălțuite, cu decor geometric, acviform (coadă de pasăre), scena *Sfântul Gheorghe omorând balaurul*, sau bustul unui personaj, văzut frontal. Din același context au fost scoase la lumină o fusaiolă, obiecte de metal (lame de cuțit, belciug, cuie și piroane, caia, potcoviță, cataramă), foarte multe oase de animale, cenușă, fragmente de la un vas de sticlă, dar și fragmente de sticlă care provin, foarte probabil, de la ferestre. Este prima locuință medievală cercetată la Câmpulung.

În exteriorul laturii de Est a locuinței medievale, la adâncimea de -1 m de la nivelul actual de călcare, s-a profilat o suprafață de 1,50 m x 1 m, cu pământ cenușiu închis/negru, cu incluziuni de cărbune (groapa 15). Aceasta continuă sub profilul de Nord a zonei cercetate. De la conturare coboară doar 0,25 m. În interiorul acestei gropi s-a conturat o altă groapă (groapa 15 A: 0,70 m x 0,64 m). De la conturare, coboară 0,35 m. Umplutura este formată din pământ negru afânat, cărbune, fragmente ceramice foarte mici, atipice. Nu putem preciza deocamdată rostul acestor gropi (Fig. 5).

În SVI, caroul 2, la -0,70 m, pe profilul de la Est, s-au profilat șapte bolovani formând marginea de Nord din mantaua unui tumul cercetat în anul anterior în carourile 4 și 5 (prima epocă a fierului, cultura Ferigile).

Tot materialul arheologic descoperit în campania arheologică din anul 2022 a fost adus la Muzeul Județean Argeș, pentru restaurare. Artefactele descoperite (ceramică, metal, monede, materiale de construcție etc.) vor fi studiate după criterii științifice, pentru a îmbogăți patrimoniul muzeului, unele piese intrând în Expoziția permanentă.

¹ https://patrimoniu.ro/images/Cronica-Cercetarilor-Arheologice-Romania-Campania-2021_2022.pdf, (a se vedea în raport p. 78 și p.81, fig.4-5)..

Săpăturile arheologice viitoare vor continua cercetarea în situl menționat pentru a completa datele obținute până în prezent referitoare atât la prima epocă a fierului cât și la Evul Mediu.

Résumé

A Campulung, rue Negru Vodă 76, la recherche archéologique systématique de la campagne 2022 a poursuivi les observations dans les carrés 1-2, SVI/2021, carrés 1-3, SVII/2021 et dans le témoin entre S VI et S VII. L'investigation a conduit vers l'identification d'une habitation du XVIe siècle avec une structure en bois et des murs en adobe. De cette habitation, les fosses des piliers et d'autres éléments de la structure portante (empreintes de poutres en bois) ont été identifiées. L'inventaire s'est avéré particulièrement riche et varié, composé de pots en céramique possible à compléter et de pièces métalliques.

Liste des illustrations

Fig. 1. Profil stratigraphique Ouest de la tranchée S.VI.

Fig. 2. L'habitation du XVIe siècle – le plan.

Fig. 3. La côte Est de l'habitation du XVIe siècle.

Fig. 4. La côte Sud de l'habitation, sur le tracé duquel sont identifiées un trou de poteaux et les blocs en pierre qui supportaient les poutres du plancher.

Fig. 5. L'habitation et les fosses 15 et 15A.

Fig. 1. Profilul de la Vest al SVI

Fig. 2. Locuința din secolul al XVI-lea la conturare

Fig. 3. Latura de la Est a locuinței din secolul al XVI-lea

Fig. 4. Latura de la Sud a locuinței, cu locul unde era așezat un stâlp și bolvanii pe care se sprijineau bărnele-talpă

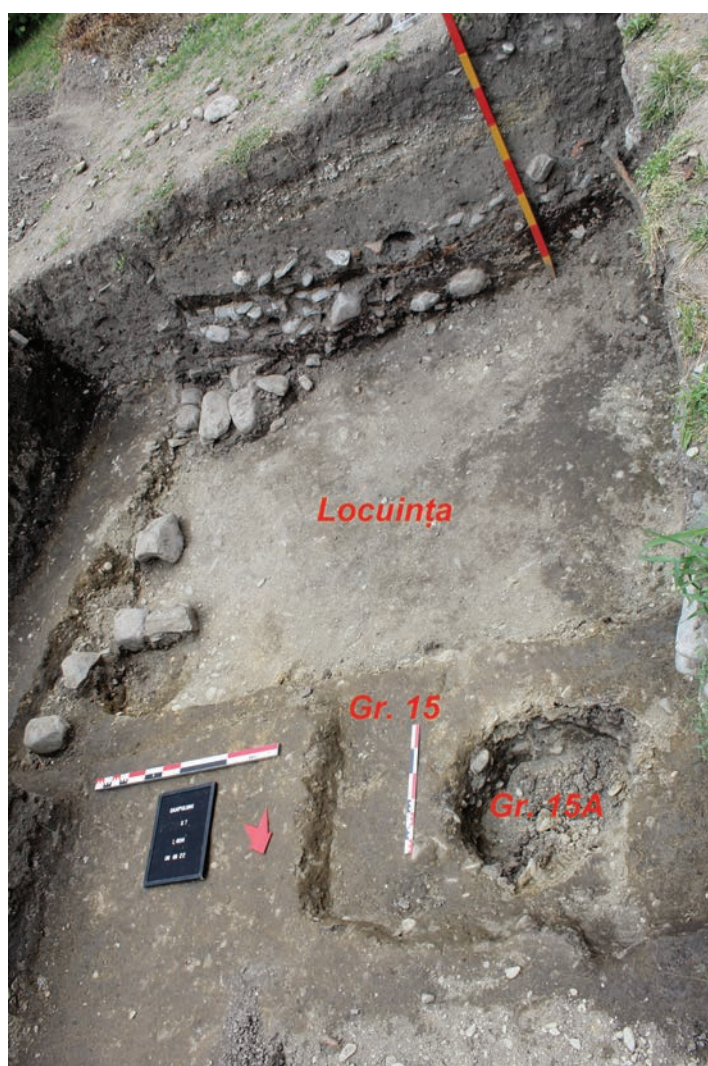

Fig. 5. Locuința și gropile 15 și 15A

21. Cârlomanești, com. Vernești, jud. Buzău**Punct: Cetățuia**

Tip de sit: 111 (așezare deschisă), 112 (așezare fortificată), 21 (necropolă)

Încadrare cronologică: 15 (epoca bronzului), 16 (Hallstatt), 21 (La Tène)

Cod RAN: 50148.01

Autorizația nr. 55/2022

Colectiv: Sebastian Matei - responsabil științific (MJ Buzău), Despina Măgureanu (IAB)

Perioada desfășurării cercetării: 1-30 septembrie 2022

În campania din 2022 a fost continuată săpătura în partea sudică a platoului *Cetățuia*. Subarealul V1aS a fost deschis în anul 2019, vizând cercetarea integrală a unei construcții de suprafață, de dimensiuni importante, Cpl. 35 identificat și cercetat parțial în suprafața V1aN.

În acest an au fost cercetate 20 complexe, dintre care 16 sunt gropi menajere, 2 vetre și o aglomerare de pietre de râu. Deși majoritatea complexelor este reprezentată de gropi, în această campanie am avut șansa de a investiga parțial, urmele unei construcții de suprafață, Cpl. 180. Aceasta a fost identificată inițial în V1aN și înregistrată pe profilul de N, în 2021, suprapusă de Cpl. 35, la adâncimi cuprinse între - 0,80/-0,95 m față de nivelul actual de călcare. Sunt urmele unei construcții de dimensiuni importante, a cărei suprafață o putem estima la minim 30 mp (incluzând partea din martor și V1aN). Resturile descoperite indică existența unui edificiu cu pereți cu structura portantă din stâlpi de colț, bărne cioplite și nuiele pe care s-a aplicat lipitură de lut amestecat cu pleavă și resturi de păioase. Aceste informații au fost recuperate pe baza prezenței și distribuției fragmentelor masive de pereți arși puternic, care au păstrat atât amprenta structurii de lemn, cât și urmele de fătuială. La interiorul Cpl. 180, a fost documentată o podină bătută din lut galben, crud, pe care au fost amenajate două vetre.

Ambele vetre au fost afectate din vechime, cel mai probabil în momentul activității de nivelare a dărâmăturilor arse ale construcției care a fost ridicată la baza primului nivel de locuire geto-dacic.

Vatra Cpl. 179 (-0,93 / -0,96 m ad.) a fost amenajată pe pat de pietre plate de râu, așezate pe podina din lut compact, bătut, din care s-au păstrat zone de 0,30 – 0,40 m diametru, în suprafața cercetată. Vatra a fost dezafectată în vechime și distrusă parțial către NW, înainte de incendiul care a distrus Cpl. 180. Putem susține această ipoteză datorită prezenței, la circa 1,30 m către N, a unor pietre din patul vetrei, pe aceeași podină, pe care s-a amenajat structura de combustie. Dimensiunile păstrate de 0,35 x 0,60 m, indică un diametru de maxim 0,65 m al vetrei. Nu se poate preciza forma.

La circa 1,60 m către E de Cpl. 179, se găsește o a doua vatră, Cpl. 181, care a funcționat în interiorul Cpl. 180. Nu putem preciza dacă în același timp. Această vatră, decorată, a fost înregistrată la - 0,98 / 1,00 m adâncime. Vatra a fost supraînălțată cu circa 10 cm față de nivelul de podina pe care s-a amenajat. De formă rectangulară, doar

latura de N s-a păstrat integral (0,98 m lungime). Suprafața *in situ*, dezvelită parțial, are 0,40 m lățime. Jumătatea de S a fost distrusă din vechime de un complex adâncit săpat ulterior. Decorul vetrei, un chenar dublu și trei cercuri plasate în centru și la colțuri, a fost realizat prin incizarea ultimului strat de lut, aplicat umed, cu ajutorul unei ustensile (foarte probabil din lemn), cu vârf drept, lat de 0,5 cm. Realizarea decorului și combinarea elementelor decorative au analogii cu alte vetre descoperite anterior în așezarea de la Cârlomanești. Bucăți masive din crusta ei au apărut încă de la -0,95 m ad. ceea ce indică, ca și în cazul vetrei Cpl. 179, o acțiune de distrugere și dezafectare, urmată de aruncarea fragmentelor sparte între celelalte resturi de construcție arse.

Stratul masiv de nivelare pe care îl legăm de colapsul Cpl. 180, ocupă în V1aS, carourile c. A 4 - 5, B 5. Lipitura de perete este arsă la roșu sau înnegrită complet, ceea ce sugerează o ardere înăbușită, de lungă durată, până la consumarea oxigenului. Între resturile de dărâmătură au apărut zone cenușoase, mici fragmente de lemn ars, multe bucăți de crustă, fragmente de borcane barbotinate și un picior traforat de fructieră, din pastă neagră, lustruit, specific celei de a doua jumătăți a sec. II a. Chr.

În colțul de SE al suprafeței cercetate, a fost înregistrat Cpl. 165 (c. B 4 - 5), ca o aglomerare de pietre de râu și bolovani masivi. Adâncimea la care au apărut materialele și modul în care arată această structură, permite corelarea cu Cpl. 35 din V1aN. Între pietre erau răspândite oase mari, de vită și cioburi cu un indice de fragmentare medie. Predomină fragmentele de vase modelate cu mâna, dar au sunt și pereți de pithos. Aici au apărut un ac de bronz și un mâner din corn de cerb în curs de prelucrare.

În 2022 am cercetat, integral sau parțial, 16 gropi. Două de stâlpi (Cpl. 176, 177), cu diametre asemănătoare, de circa 0,80 m, cu pietre și bolovani mari de râu și bucăți de calcar fosilifer în umplutură. Zece gropi, au conținut puțin material ceramic, rulat, cu indice ridicat de fragmentare și resturi osoase mici, sparte (Cpl. 163, 164, 166, 167, 172, 178, 183, 184, 185, 186). Umpluturile acestor gropi, slab pigmentate cu lipitură arsă și cărbune, sunt relativ compacte, au lut galben prezent în proporții variabile, pietre și bolovani, de aceea pot fi legate de activitatea de curățare și întreținere a spațiului locuit.

În alte gropi, situate către limita de Vest a suprafeței cercetate, deși cioburile și resturile osteologice sunt puțin numeroase, umplutura conține cenușă și mai ales, numeroase bucăți masive de lipitură arsă de perete și fragmente de vetre simple sau amenajate pe pat de pietre. Astfel, Cpl. 162, 169, 171, 182, pot fi puse în legătură cu efortul de curățare, nivelare și reamenajare a spațiului după distrugerea prin incendiu a construcției – Cpl. 180.

Materialul arheologic descoperit este variat și provine în cea mai mare parte din gropi. Între vasele ceramice menționăm borcane, fructiere, căni, vase de provizii, amfore de import, strecurători, cătui, un fragment de vas colonetă. S-au mai înregistrat câteva creuzete fragmentare și trei fragmente de plastică zoomorfă de tip Cârlomanești. Alături de fragmentele masive ale vetrei decorate Cpl. 181, alte câteva mici bucăți de crustă de la vetre decorate cu incizie sau cu șnurul au apărut în umplutura gropilor și în

stratul de cultură. S-au descoperit doar câteva piese din metal: o verigă din argint (-0,65 m) și piciorul unei fibule din fier (-0,72 m), apărute în strat și din groapa Cpl. 171, o fibulă din bronz de schemă LT D (-0,70 m).

vessels discovered in the settlement of Cârломănești, Buzău county, in *Caietele ARA*, 11, 2020, p. 51-66.

Matei, Măgureanu 2019 - Matei, S., Măgureanu, D., *Cârломănești, com. Vernești, jud. Buzău, punct: Cetățuia*, in CCAR. Campania 2018, București, 2019, p. 87-89.

Abstract

In 2022 we continue the research in the surface from the southern part of Cetățuia Plateau. In this campaign, 20 features were investigated. There were 16 garbage / discard pits recorded next to remains of a large structure, preliminary interpreted as a surface habitational one. This construction was destroyed by a violent fire and then demolished. Inside this structure, two hearths, one of which was decorated, were discovered. The investigated pits, contained large quantities of burnt remains of the clay-walls of different structures next to various ceramic materials.

Illustrations list

Fig. 1. Aerial view of the trench V1aS and the burned remains of the Feature Cpl. 180.

Fig. 2. Detailed view of the decorated hearth Cpl. 181

Bibliografie:

Babeș 1975 - Babeș, M., *Problèmes de la chronologie de la culture geto-dace à la lumière des fouilles de Cârломănești*, in *Dacia* N.S., XIX, 1975, p. 125-139.

Babeș 1994 - Babeș, M., *vocea Cârломănești*, in *EAIVR*, 1994, p. 313-314.

Babeș 2010 - Babeș, M., *Stațiunea geto-dacă de la Cârломănești: dava sau centru religios?*, in *Mousaios*, XV, 2010, p. 123-146.

Gugiu 2004 - Gugiu, D., *Decorated Hearths Discovered in the Cârломănești – Cetățuia Settlement (the county of Buzău)*, in *Daco-geții. 80 de ani de cercetări arheologice sistematice la cetățile dacice din Munții Orăștiei*, 2004, p. 249- 257.

Matei 2009 - Matei, S., *Dava de la Cârломănești, com. Vernești, jud. Buzău*, in *Dacii din Curbura Carpaților. Catalog de expoziție*, Sf. Gheorghe, 2009, p. 95-104.

Matei, Măgureanu 2014 - Matei, S., Măgureanu, D., *Public space – private space in the dava of Cârломănești, Buzău County*, in *Mousaios*, XIX, 2014, p. 219-240.

Măgureanu 2014 - Măgureanu, D., *Considerations on certain types of public edifices investigated at Cârломănești (Buzău County)*, in *Mousaios*, XIX, 2014, p. 241-257.

Matei, Măgureanu, Costache 2015 - Matei, S., Măgureanu, D., Costache, D., *Raport privind cercetările arheologice de la Cârломănești – Cetățuia, jud. Buzău. Campania 2014*, in *Mousaios*, XX, 2015, p. 211-219.

Măgureanu, Matei 2018 - Măgureanu D., Matei, S., *Investigații XRF asupra unui lot de creuzete de la Cârломănești-Cetățuia, jud. Buzău*, in *Saharna Summer Colloquium 2017*, Cluj-Napoca, 2018, p. 155- 181.

Popescu, Măgureanu, Matei 2020 - Popescu, M.C., Măgureanu, D., Matei, S., *Glass finds in Pre-Roman Dacia from the 2nd century BC to the 1st century AD. The glass*

Fig. 1. Vedere aeriană cu secțiunea V1aS și resturile incendiate ale clădirii cpl. 180

Fig. 2. Fotografie de detaliu cu vatra decorată cpl. 181

22. Cheia, com. Grădina, jud. Constanța

Punct: Vatra Satului

Tip de sit: 111 (așezare deschisă), 221 (tumul)

Încadrare cronologică: 141 (Hamangia III), 321 (Epoca romană timpurie)

Cod RAN: 63018.02

Autorizație nr. 76 / 18.03.2022

Colectiv: Valentina Voinea - responsabil de șantier, MINAC), Bartłomiej Szmoniewski (responsabil de sector, Institutul de Arheologie și Etnologie al Academiei Polone, Cracovia), Adrian Bălășescu (arheozoolog, IAB), Valentin Radu (ihtolog, MNIR), Gabriel Vasile (antropolog IAB), Manuela Măiță (membru în colectiv, MINAC), Adrian Irimia (masterand UO Constanța).

Total finanțare: 33.000 lei

Perioada desfășurării cercetării: 8.08 – 9.09.2022

Scurtă prezentare a sitului

Cercetările arheologice sistematice întreprinse în așezarea Hamangia III din punctul Cheia – Vatra Satului au debutat în 2001, suprafața excavată până în prezent ajungând la aproximativ 750 mp. În extremitatea de sud și sud-vest, așezarea a fost suprapusă de un cimitir otoman și de un tumul aplatizat (parțial distrus de lucrări agricole). Sondajele efectuate pe suprafața tumulului în campaniile din anii 2007 (ST.1 și ST.2) și 2010 (ST.3, ST.4 și ST.5) nu au permis datarea acestuia, nefiind descoperite complexe funerare. Ulterior, realizarea unor investigații geofizice prin metoda gradientului magnetic (Dan Ștefan, 2016) a oferit șansa delimitării tumulului, conturându-se un șanț circular cu diametrul de 75 m. În privința așezării eneolitice, semnalele de locuire au apărut pe o suprafață de aproximativ 7 ha, cu mult mai mare decât se estimase în campaniile anterioare.

Obiectivele cercetării:

- identificarea unor complexe funerare și datarea tumulului;
- delimitarea nivelurilor de locuire eneolitice în extremitatea de vest a așezării Hamangia III;
- cercetarea în suprafață a părții de est a așezării Hamangia III, afectată de lucrări agricole.

Rezultate și interpretarea lor

Scurtă descriere a descoperirilor

În campania din anul 2022, cercetările arheologice întreprinse pe șantierul Cheia s-au concentrat în punctul Cheia Vatra Satului, respectiv în zona tumulului aplatizat (parțial distrus de lucrări agricole) ce suprapune așezarea deschisă, atribuită fazei Hamangia III (Pl. I. 1). În secțiunea ST.6, realizată în partea de vest a tumulului, orientată est-vest (25 x 3 m) au fost identificate șapte complexe arheologice (Pl. I.2). Pentru cercetarea în suprafață a complexelor C.3, C.5 și C.6 s-au deschis casele A (2 x 2,5 m), B (2 x 2,5 m), C (3 x 2,5 m) și D (1,75 x 2 m).

Stratigrafie:

0 – 0,20 / 0,30 m - sol vegetal, erodat puternic în partea superioară datorită lucrărilor agricole;
0,30 – 1,20 m - mantaua tumulului, sediment de culoare cenușie – brună, în partea superioară cu lentile de pământ galben;

1,20 – 1,40 m – nivel de călcare Hamangia III – sediment de culoare bej – cenușie;

1,40 - 1,50 m – pământ galben.

Complexele arheologice

Dintre complexele cercetate, trei aparțin culturii Hamangia III, respectiv gropile menajere C.4, C.7 și C.9, alte două reprezintă gropi funerare de epocă romană timpurie - mormânt de incinerare C.5 / M.1 și un mormântul de inhumație C.8 / M.2 (Pl. IV. 3). Mormântul principal M.1 a fost jefuit în antichitate, în apropierea acestuia fiind săpată o groapă C.3 și în peretele ei, în partea dinspre mormânt, o firidă C.6 asemănătoare unui tunel între groapă și mormânt.

Complexele C.3 și C.6 au fost săpate în antichitate de jefuitorii mormântului principal de incinerare C.5/M.1. Aglomerarea de pietre care a acoperit groapa C.3 a apărut la adâncimea de 0,45 – 0,50 m. În apropierea gropii de formă ovală, la aproximativ 0,20 m nord-est s-a descoperit un craniu de lup (*Canis lupus*), având partea frontală orientată spre groapă (Pl. II. 1). Sub stratul de pietre, în sedimentul de culoare cenușie au apărut câteva fragmente de amfore romane timpurii; în același strat au fost antrenate artefacte eneolitice (lame de silex, percutor, fragmente ceramice) provenind din nivelul de locuire Hamangia. Tot în umplutura gropii s-au descoperit oase de pește, cochilii de melci, semințe și cărbune, chirpici ars și nears. Firida C.6 s-a conturat pe peretele de nord-vest al gropii C.3, sub forma unei aglomerări de pietre și a unui sediment de culoare gri – negricioasă (Pl. II. 2). În umplutura firidei s-au descoperit fragmente ceramice provenind de la un opaiț roman (Pl. V. 2).

Complexul C.4 – groapă de mici dimensiuni atribuită fazei Hamangia III, parțial surprinsă la baza profilului de nord al secțiunii ST.6, la adâncimea de 0,45 m, având diametrul D – 1,30 m; partea superioară a gropii a fost afectată de mantaua tumulului. Inventar: un castron întregibil, câteva fragmente ceramice Hamangia III și oase de dimensiuni mari.

Complexul C.5 / M.1 (US 105, 107, 108) reprezintă un mormânt de incinerare, cu ardere pe loc, situat în zona centrală a tumulului, posibil construcția principală a acestuia. Groapa sepulcrală, de formă rectangulară, cu colțurile rotunjite și axul lung orientat pe direcția NV – SE s-a conturat la adâncimea de 1,20 m. Pereții, săpați oblic, au fost puternic arși, mai ales spre bază unde s-a delimitat un șanț cu o lățime de 0,40 m, ajungând până la adâncimea de 2,10 m (Pl. III. 1, 3). În partea superioară a gropii s-au conturat mai multe bucăți de lemn nears (Pl. III. 2), acestea fiind așezate longitudinal deasupra mormântului, după incinerare (US 105). Sub ele a apărut un strat consistent de cenușă și bucăți de cărbune, provenind de la lemnele arse în timpul incinerării (US 107). În jumătatea de nord-vest a mormântului, unde firida săpată de jefuitori a tăiat groapa sepulcrală, s-a descoperit un alt fragment din același opaiț (Pl. V. 2) și cuie de bronz, la adâncimea de 1,90 m. Sub acest strat a apărut un sediment format din cenușă și bucăți mici de oase calcinate, câteva provenind de la calotă craniană, nuci, conuri de brad, semințe, cuie și ținte de fier; Oasele calcinate au fost grupate în două zone – în partea centrală pe o suprafață de 0,15 x 0,20 cm și în jumătatea de nord-vest a gropii (US 108).

Complexul C.7/US 110 – groapă menajeră atribuită culturii Hamangia III, de formă ovală (1,20 x 0,90 m), surprinsă la baza profilului de sud a secțiunii ST.6, la adâncimea de 1,60 m; umplutura sub forma unui sediment de culoare cenușie – negricioasă, amestecat cu bucăți mici de cărbune, cenușă, câteva fragmente ceramice Hamangia III și oase de dimensiuni mari.

Complexul C.8 / M.2 reprezintă un mormânt de inhumatie, cu groapa prevăzută cu o treaptă pe latura de SV. Complexul s-a conturat la adâncimea de 1,85 / 1,90 m având formă aproape pătrată (1,70 x 160 m). După amenajarea treptei (adâncime 2,35 m), groapa sepulcrală s-a îngustat, ajungând la o lățime de 0,90 / 1,00 m. Scheletul a fost depus în poziție decubitus dorsal, orientat SE – NV, cu capul în partea de SE. Peste și sub oase s-au păstrat fragmente de lemn și cuie de fier provenind de la coșciug (Pl. IV.1, IV/2). Inventarul se rezumă la o monedă de bronz, descoperită în dreptul mandibulei (în poziție secundară) și un unguentarium, așezat în mâinile defunctului, pe bazin (Pl. V.1). Moneda de bronz (as), corodată și foarte uzată a fost emisă de Hadrian, la Roma, în anii 125-127¹. Pe baza monedei, mormântul poate fi datat la jumătatea secolului II A.D.

Complexul C.9 reprezintă o groapă de dimensiuni mari, cu contur neregulat, parțial surprinsă în suprafață în caroul 6, pe toată lățimea secțiunii (3 m), la adâncimea de 0,40 / 0,50 m. Umplutura reprezintă un sediment de culoare cenușie-negricioasă, amestecat cu o cantitate mare de cenușă și cărbune, fragmente ceramice Hamangia III (un fragment de capac „căciulă”) și foarte multe oase de dimensiuni mari, piese de silex; baza acestui strat atinge adâncimea de 1,90 m. Până la deschiderea în suprafață a complexului, acesta a fost înregistrat ca o groapă menajeră de mari dimensiuni, din faza Hamangia III.

Cercetările de teren efectuate în zona arată a așezării eneolitice au dus la descoperirea a numeroase piese de piatră – lame, gratoare, percutoare de silex, dălțițe, topoare și râșnițe de piatră, ceramică Hamangia, fragmente de amfore romane și o monedă de bronz (Iustinian I, Cyzicus, follis, a. 544/545), foarte bine conservată (Pl. V.3).

Tehnici de cercetare: metoda microstratigrafică, analize interdisciplinare.

Obiectivele cercetărilor viitoare:

- Extinderea secțiunii ST.6 pentru cercetarea în suprafață a complexului C.9 – Hamangia;
- Deschiderea unei secțiuni perpendiculare pe ST.6, în jumătatea de nord a tumulului.

Abstract

In the 2022 campaign, the archaeological researches carried out on the Cheia site focused on the point of Cheia - Vatra Satului, respectively in the flattened barrow (partially destroyed by agricultural works) that overlaps the open settlement, attributed to the Hamangia III phase. In the section ST.6, made in the Western part of the barrow, oriented East-West (25 x 3 m), seven archaeological complexes were identified. For surface research of complexes C.3, C.5 and C.6, squares A (2 x 2.5 m), B (2 x 2.5 m), C (3 x 2.5 cm) and D (1,75 x 2 m) were opened. Of the investigated complexes, three belong to the culture of Hamangia

III, namely the household pits C.4, C.7 and C.9, two other represent burial pits of Early Roman Period - cremation grave C.5/ M.1 and the inhumation grave C.8/ M.2. The main tomb M.1 has been looted since antiquity, being dug the pit C.3 and in its wall the niche C. 6.

Illustrations list

Pl. I. Cheia Vatra Satului: 1 – aerial photo of the mound (photo by Șt. Georgescu); 2 – North-East view of trench ST.6 (photo by V. Voinea)

Pl. II. Cheia Vatra Satului: 1 – pit C.3 and the *Canis lupus* skull (photo by V. Voinea); 2 – cremation grave C.5 / M.1, pit C.3 and the niche C.6, view from the South (photo by V. Voinea)

Pl. III. Cheia Vatra Satului: 1 – cross-section of the cremation grave C.5 / M.1, view from the South-East; 2 – US 105, detail of the unburnt wood over the cremation grave C.5 / M.1 (photo by V. Voinea); 3 – complexes C.3, C.5 and C.6 at the end of the research (photo by Șt. Georgescu)

Pl. IV Cheia Vatra Satului: 1 and 2 – North-West view of the inhumation grave C.8 / M.2; 3 – trench ST.6, view from the East (photo by V. Voinea)

Pl. V. Cheia Vatra Satului: 1 – inhumation grave C.8 / M.2 (drawing by B. Szmoniewski) and its inventory (coin and unguentarium); 2 – oil lamp found in the cremation grave M.1; 3. coin, surface find (photo by V. Voinea)

Bibliografie:

- Dulama et alii 2021 - Dulama, I., Rădulescu, C., Bucurică, I., Teodorescu, S., Știrbescu, R., Voinea, V., Radu, V., Mărgărit, M., *Noninvasive Analytical Techniques Applied on Pigments Characterization of Ancient Bivalve Shells*, in *Journal of Science and Arts*, 57(4), 2021, p. 1121-1132.
- Haită, Voinea, Szmoniewski 2020 - Haită, C., Voinea, V., Szmoniewski, B., *Analiza micromorfologică a secvenței stratigrafice inferioare din situl Peștera „Craniilor” (sat Cheia, jud. Constanța)*, in *Studii de Preistorie*, 17, 2020, p. 7-19.
- Mărgărit, Voinea 2020 - Mărgărit, M., Voinea, V., *Production of bone rings in the Hamangia settlement of Cheia (Romania)*, in *Pontica* 53, 2020, p. 91-110.
- Mărgărit, Radu, Voinea 2021 - Mărgărit, M., Radu, V., Voinea, V., *Learning about the past testing the possible functions of the *Unio* sp. valve in the Hamangia culture (mill V cal BC)*, in *European Journal of Archaeology*, Volume 24, Issue 2, May 2021, p. 180-203.
- Szmoniewski, Voinea 2020 - Szmoniewski, B., Voinea, V., *Ключи Добруджи: что говорят раннесредневековые находки о людях, живших в пещерах / Cheile Dobrogei: what the Early Medieval Items Found at the Caves Tell us about the People who Lived There*, in *Stratum plus*, 5, 2020, p. 295-312.
- Szmoniewski, Voinea 2021 - Szmoniewski, B., Voinea, V., *The sacred and profane destination of Karst Cave Space. Case study: Cheile Dobrogei*, in Holubeanu, I. (ed.) *History and Theology*, Ed. Universitară, 2021, p. 89-126.

1

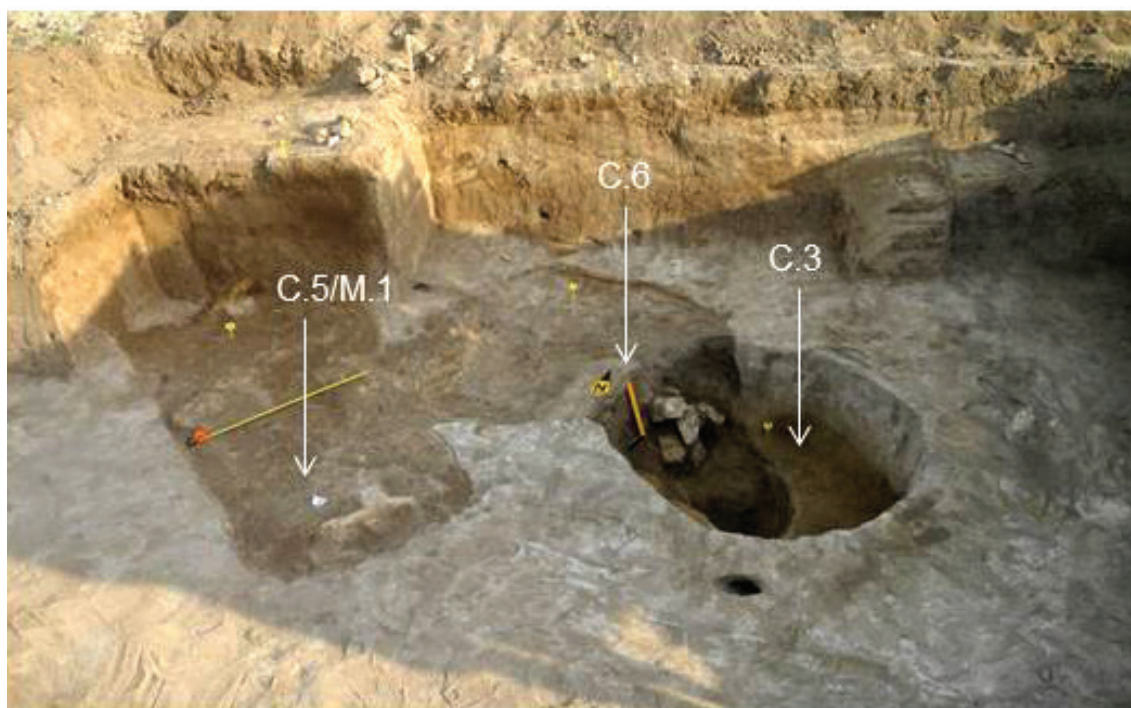

2

Pl. I. Punctul Cheia Vatra Satului: 1 - tumul, fotografie aeriană (foto Șt. Georgescu);
2 - secțiunea ST.6, vedere dinspre nord-est (foto V. Voinea)

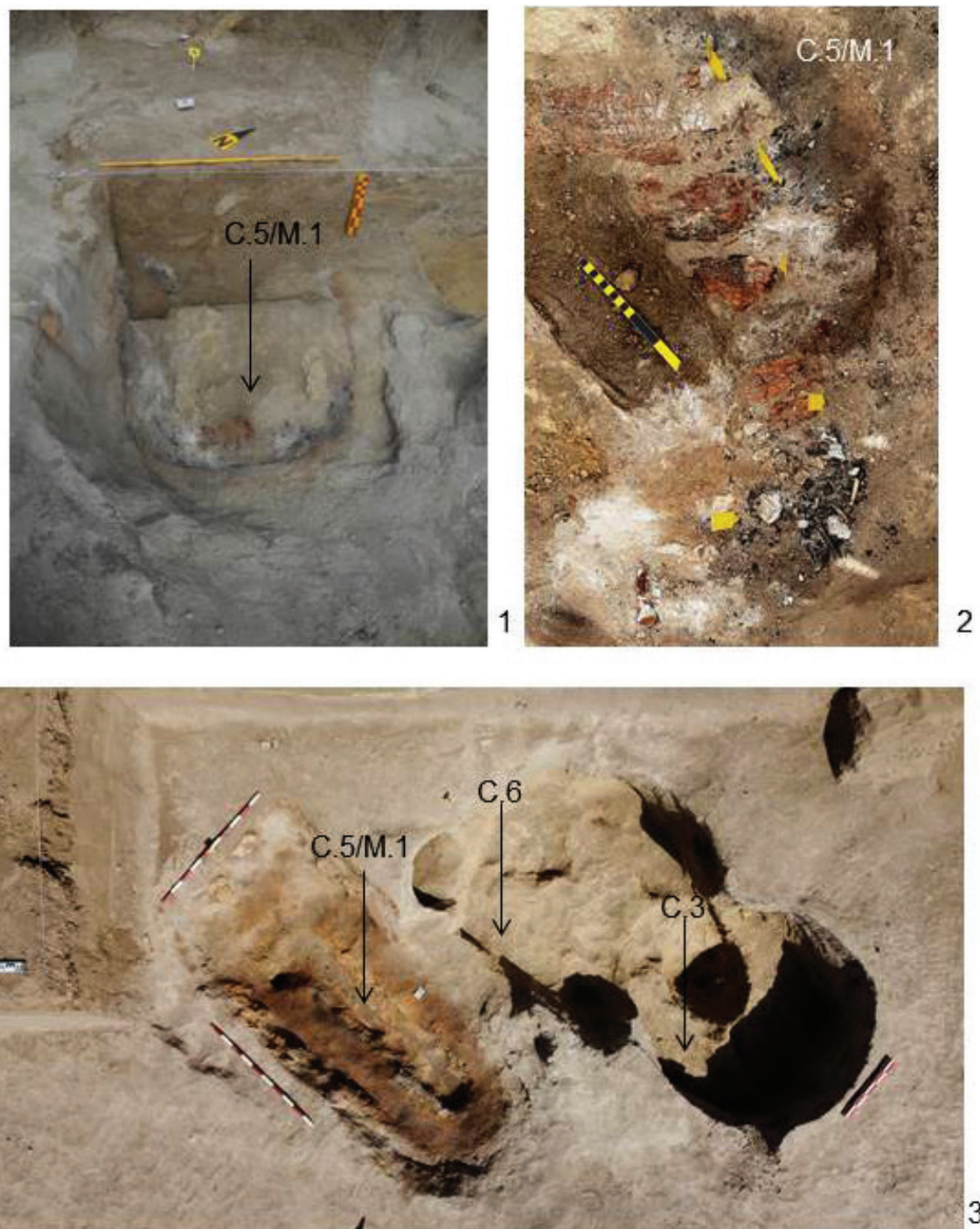

1

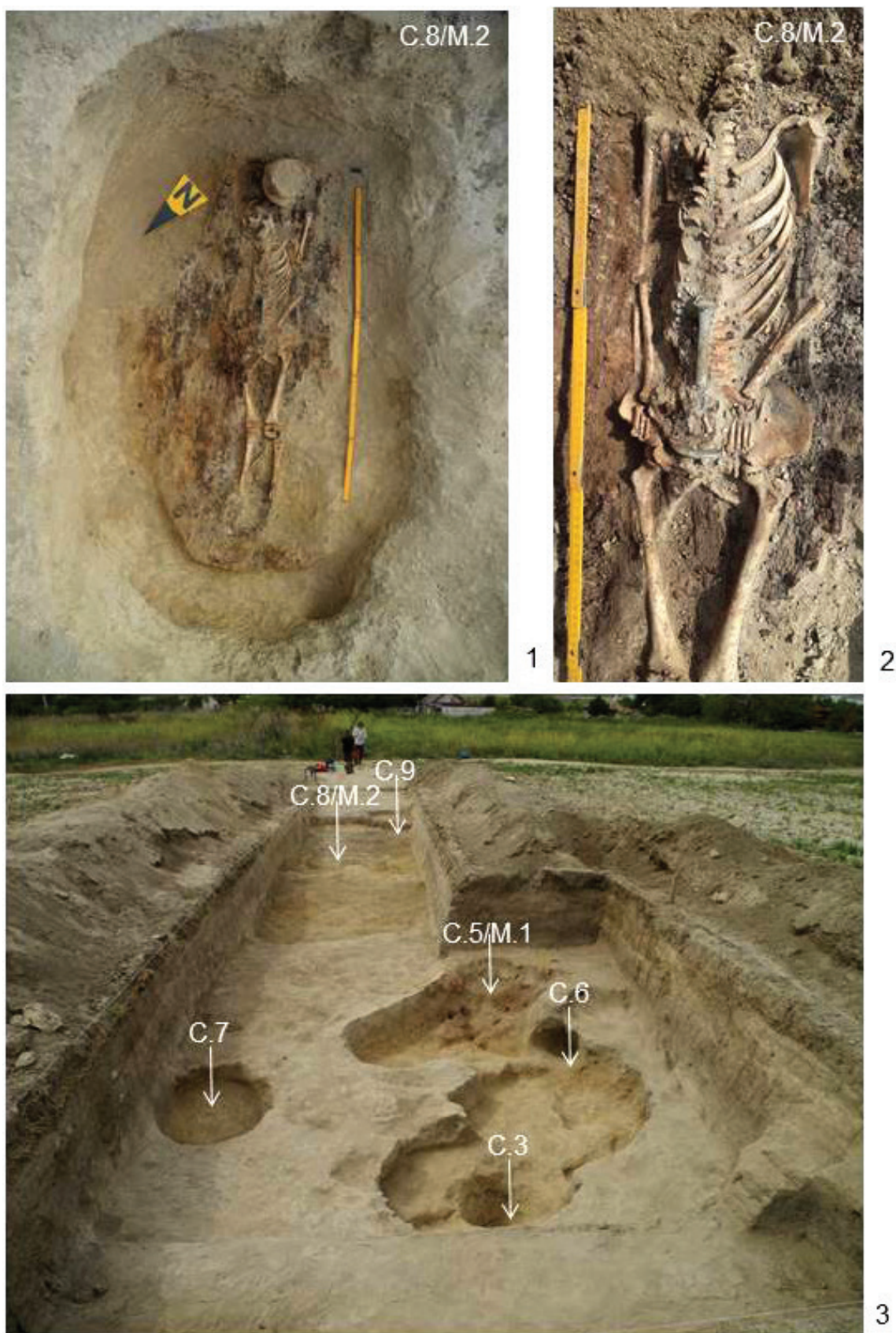

2

Pl. II. Punctul Cheia Vatra Satului: 1 – groapa C.3 și depunerea de craniu *Canis lupus* (foto V. Voinea);
2 – mormântul de incinerare C.5 / M.1, groapa C.3 și firda C.6, vedere dinspre sud (foto V. Voinea)

Pl. III. Punctul Cheia Vatra Satului: 1 – mormântul de incinerare C.5 / M.1 secționat, vedere dinspre sud-est;
 2 – US 105 lemn nears peste mormântul de incinerare C.5 / M.1 detaliu (foto V. Voinea);
 3 - complexele C.3, C.5 și C.6 după demontare (foto Șt. Georgescu)

Pl. IV. Punctul Cheia Vatra Satului: 1 și 2 – mormântul de înmormântare C.8 / M.2, vedere dinspre nord – vest;
3 – secțiunea ST.6, vedere dinspre est (foto V. Voinea)

Pl. V. Punctul Cheia Vatra Satului: 1 – mormântul de înmuție C.8 / M.2 (desen B. Szmoniewski) și piesele de inventar (monedă și unguentarium); 2 – opaiț din mormântul de incinerare M.1; 3 – monedă descoperită passim (foto V. Voinea)

23. Costești, com. Costești, jud. Iași**Punct: Cier / Lângă Școală**

Tip sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 111 (așezare deschisă), 112 (așezare fortificată), 2 (descoperire funerară), 21 (necropolă), 211 (necropolă plană)

Încadrare cronologică: Cucuteni A2-A3 (4450-4300 BC), Cucuteni B1 (3950-3850 BC), Horodiștea-Erbiceni II (3300-3100 BC), Evul Mediu Timpuriu (sec. VIII-XI), necropola medievală târzie (sec. XVI-XVII).

Cod RAN: 95541.01

Autorizație nr. 23/17.03.2022

Colectiv: Sergiu-Constantin Enea – responsabil științific (Liceul Teoretic „Ion Neculce” Târgu Frumos), Felix-Adrian Tencariu, Andrei Asăndulesei, Casandra Brașoveanu, Radu-Alexandru Brunchi (Centrul Arheoinvest, Institutul de Cercetări Interdisciplinare, UAIC Iași și Facultatea de Istorie), Dumitru Boghian (USM Suceava), Ciprian-Cătălin Lazanu (MJ Vaslui).

Au participat studenții Viorel-Daniel Cioată, Ioana-Cosmina Hriniciuc, Serina-Daniela Bobe, Ana-Elena Harhătă, Analisa Ariton, Adina Amărieș, Alina Patriche (Facultatea de Istorie, UAIC Iași).

Finanțare: Sponsorizare Societas Pro Patrimonium Târgu Frumos - 5000 lei

Perioada desfășurării cercetării: 15 - 22.09.2022

Campania de cercetare arheologică sistematică din acest sit s-a desfășurat între 15-22 septembrie 2022, vizând, în principal, continuarea investigațiilor zonei aflată la sud-vest de martorul de eroziune pe care s-a concentrat locuirea (Costești-Cier), realizându-se investigarea geofizică (măsurători magnetometrice) a zonei și săparea unor complexe adâncite, identificate pe această cale.

Prospecțiunile magnetometrice efectuate pentru cunoașterea întinderii locuirii, însumând, deocamdată, o suprafață de 1,2 ha, realizate deopotrivă în punctul Costești-Cier, dar și la SV (curtea Școlii Vechi din Costești) și SE de acesta (zona terenului de sport), au pus în evidență numeroase complexe, cele mai multe gropi, probabil, dar și a unui posibil șanț care pare să delimiteze latura dispresivă (Fig. 1).

În ceea ce privește săpătura arheologică, a fost aleasă o zonă din apropierea și la S de S. IV/2021, cu mai multe anomalii, care sugera o altă aglomerare de complexe adâncite/ gropi. Astfel, a fost trasată secțiunea VI/2022 (7 x 4 m), orientată aproximativ NE-SV. După îndepărtarea nivelului vegetal actual, foarte subțire (10-15 cm grosime) și ca urmare a intervențiilor mecanice, pentru amenajarea terenului de sport, în stratul steril din punct de vedere arheologic, s-au conturat cele șase complexe adâncite (Cx 08-13/Gr. 23-28), care aparțin orizonturilor post-cucuteniene de locuire din sit și din proximitate. Potrivit caracteristicilor acestora (forme, profiluri, dimensiuni, umpluturi), considerăm că au fost gropi săpate, probabil, pentru procurarea lutului, utilizate, ulterior, mai intens sau sporadic, pentru locuire și, ulterior, pentru depozitarea unor resturi menajere (lutuiești dezafectate/abandonate, fragmente ceramice, resturi osteologice și puține artefacte

tipice – litice și materii dure animale).

Descrierea complexelor (Fig. 2)

Cx 08/Gr. 23/2022 (□ 1-3 b-d) era o groapă cu o formă circulară, ușor ovală în plan orizontal și tronconică în profil (Diametre: 1,94 x 1,8 m, 0,4 m adâncime, de la nivelul de identificare) și fundul drept. Acesta suprapunea parțial, spre VSV, Cx 9/Gr. 24/2022. Umplutura sa era alcătuită dintr-un sediment cafeniu-deschis, cu lentile argiloase, în care erau depuse: o lamă fragmentară și un gratoar-străpungător din silex de Prut, puține fragmente ceramice (H-E II) și lutuiești arse.

Cx 09/Gr. 24/2022 (□ 2-4 b-c) avea, de asemenea, o formă circulară, ușor ovală în plan orizontal, dar cu pereții păstrați relativ drepecți și fundul orizontal. A fost suprapusă, la ENE, de Cx 8/Gr. 23/2022 și de Cx 10/Gr. 25/2022, spre VSV, care a determinat restrângerea suprafeței păstrate (dimensiuni: 0,86, probabil din cca. 2 m x 1,58 m, 0,20 m adâncime, de la nivelul de evidențiere). Umplutura sa era compusă dintr-un sol cafeniu deschis, cu pigmentație de lutuiești arse, în care se aflau foarte puține materiale arheologice (H-E II).

Cx 10/Gr. 25/2022 (□ 3-4 b) avea o formă circulară, cvasi-rotundă în plan, cu pereții ușor tronconici/ „cotloniți”, fundul ușor alveolat și era de mici dimensiuni (Diametre ≈ 0,85 m, adâncime păstrată ≈ 0,30 m). Spre ENE, intersecta și suprapunea Cx 9/Gr. 24/2022. Sedimentul din umplutură era de culoare cenușie închisă, cu lentile gălbui, argiloase, în care se găseau foarte puține materiale arheologice (H-E II, Medieval).

Cx 11/Gr. 26/2022 (□ 2-3 a-b) avea o formă cvasi-rotundă în plan, cu pereții ușor rotunjiți și fundul drept (Diametre ≈ 1,15 m, 0,30/0,35 m adâncimea păstrată). Era umplută cu un sediment cafeniu deschis, cu lentile argiloase, de galben, fără inventar.

Cx 12/Gr. 27/2022 (□ 4-5 c-d) era o groapă care prezenta o formă cvasi-ovală în plan, cu pereții neregulați, ușor rotunjiți și avea o treaptă dreaptă, continuată cu fundul alveolat (Diametre 1 x 0,90 m, 0,45 m adâncimea pe treaptă, 0,60 m adâncimea maximă, de la nivelul de identificare). Spre VSV, a fost intersectată, la partea inferioară, de cotlonirea peretelui de ENE al Cx 13/Gr. 28/2022. În umplutura sa, de culoare brună, cu numeroase lentile de umplere, se găseau: un răzuitor din silex de Prut, câteva fragmente ceramice și lipituri arse. (H-E II)

Cx 13/Gr. 28/2022 (□ 5-7 b-d) avea o formă circulară, cvasi-ovală, ușor neregulată în plan, cu pereții oblici și o cotlonire spre ENE, unde intersecta, așa cum arătat anterior, partea inferioară a Cx 12/Gr. 27/2022, și fundul puțin înclinat și alveolat (Diametre: 2,14 x 2 m, 0,90 m adâncime păstrată). Umplutura sa era reprezentată de un sediment de culoare brună deschisă, cu lentile gălbui, argiloase, și cenușoase, cu pigmentații de cărbune și lipituri arse, în care se găsea un material arheologic mai bogat: capătul proximal al unei lame și un burin median pe lamă, din silex de Prut, un frecător/percutor cvasi-sferic din gresie, un pandantiv dintr-un canin (cerb?), destul de multe fragmente ceramice Horodiștea-Erbiceni II, dintre care se remarcă o strachină (Fig. 3.1-2 a-b) și un vas-askos (Fig.

3.3 a-b), parțial întregibil, decorat cu brâie crestate în relief, de factură/influență Cernavoda II¹, împreună cu multe bucăți, unele masive, de lipituri de pereți și, posibil, de platformă, provenind de la o locuință dezafectată din sit. Această groapă poate fi atribuită, cu certitudine, locuirii Horodiștea-Erbiceni II, la fel ca unele dintre complexele cercetate în anii anteriori².

În ceea ce privește atribuirea crono-culturală a complexelor Cx 08 - Cx 12/2022, pe baza grupării acestora, a caracteristicilor generale, a umpluturilor și a asocierii cu unele dintre descoperirile din campania 2021 (ex. Cx 07/Gr. 22/2021), considerăm, chiar în lipsa materialelor ceramice, că este vorba de amenajări de locuit și gospodărești ale comunității Horodiștea-Erbiceni II din sit, în strânsă legătură cu Cx 13/Gr. 28/2022, pentru care datele sunt clare. Și în aceste cazuri, așa cum arată și harta magnetometrică, este vorba de o extindere a locuirii Horodiștea-Erbiceni la vest și sud-vest de punctul Costești-Cier, caracterizată prin numeroase gropi și posibile cuptoare, care erau amplasate pe toate locurile mai înalte dintre cursurile fosile ale Bahluietului.

Cx = complex / archaeological complex

Gr. = groapă / pit

S. = secțiune / excavation trench

Abstract

In the short archaeological campaign from Costești-Cier/Lângă Școală (15-22 September 2022) a new magnetic survey of the site area (1,2 ha) was carried out, and the complexes Cx 08- Cx 13/P. 23-28/2022 were investigated (Horodiștea-Erbiceni culture, phase II, last quarter of the IV millennium BC), in trench S.VI/2022 (7 x 5 m).

Illustrations list

Fig. 1. Magnetic map and trenches IV/2021 and VI/2022 (A. Asăndulesei graphic processing).

Fig. 2. 1-2. The plan and archaeological stratigraphic profiles of Cx 08-Cx 13/2022 complexes in trench S. VI/2022 (drawing by F.-A. Tencariu).

Fig. 3. 1a-b – 2a-b. Bowl; 3a-b. Askos (photo S.-C. Enea; D. Boghian graphic processing).

Bibliografie:

Boghian et alii 2014 - Boghian, D., Enea S.-C., Ignătescu, S., Bejenaru, L., Stanc, S.M., *Comunitățile cucuteniene din zona Târgului Frumos. Cercetări interdisciplinare în siturile de la Costești și Giurgești*, Iași, 2014.

Dinu 1998 - Dinu, M., *Foltești – Cernavodă II. O cultură de origine răsăriteană?*, în *Carpica*, XXVII, 1998, p. 32-43.

Enea et alii 2022 - Enea, S.-C., Boghian, D., Tencariu, F.-A., Asăndulesei, A., Brașoveanu, C., Brunchi, R., Novac, B., Ciobanu, M.- C., Cioată, V.-D., Hrinciuc, I.-C., Bobe S.-D., Lazanu, C.- C., *Costești, com. Costești, jud. Iași, Punct: Cier / Lângă Școală*, în *CCAR. Campania 2021*, București, 2022, p. 96-103.

Abrevieri/Abbreviations

¹ Dinu 1998, fig. 2/7-9 și 3/1-4 (Erbiceni).

² Boghian et alii 2014, 35, pl. XXVII, XXXI/A.3-4; Enea et alii 2022.

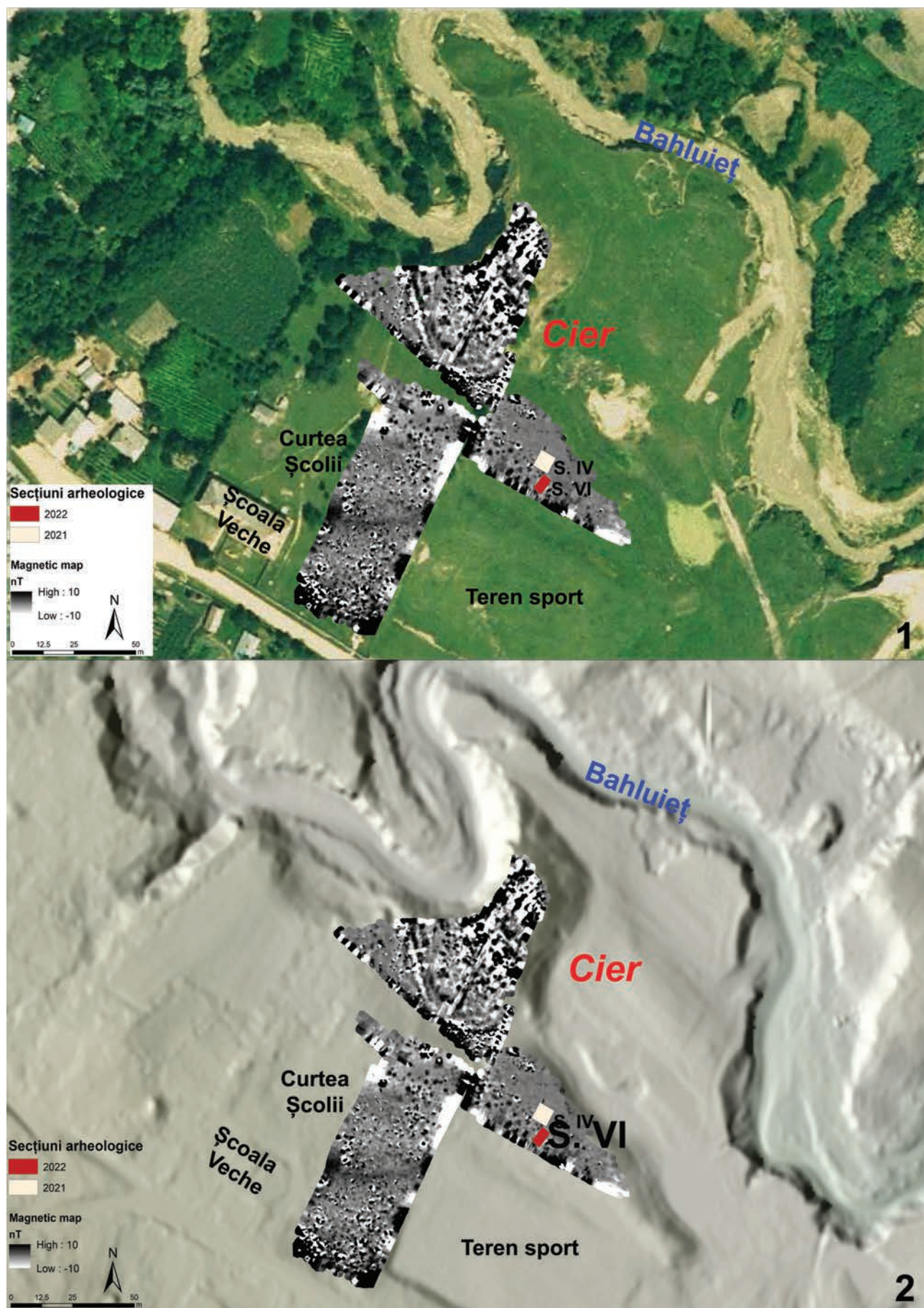

Fig. 1. Costești-Cier/Lângă Școală. 1-2. Harta magnetometrică și amplasarea secțiunilor IV/2021 și VI/2022 (prelucrare grafică A. Asăndulesei)

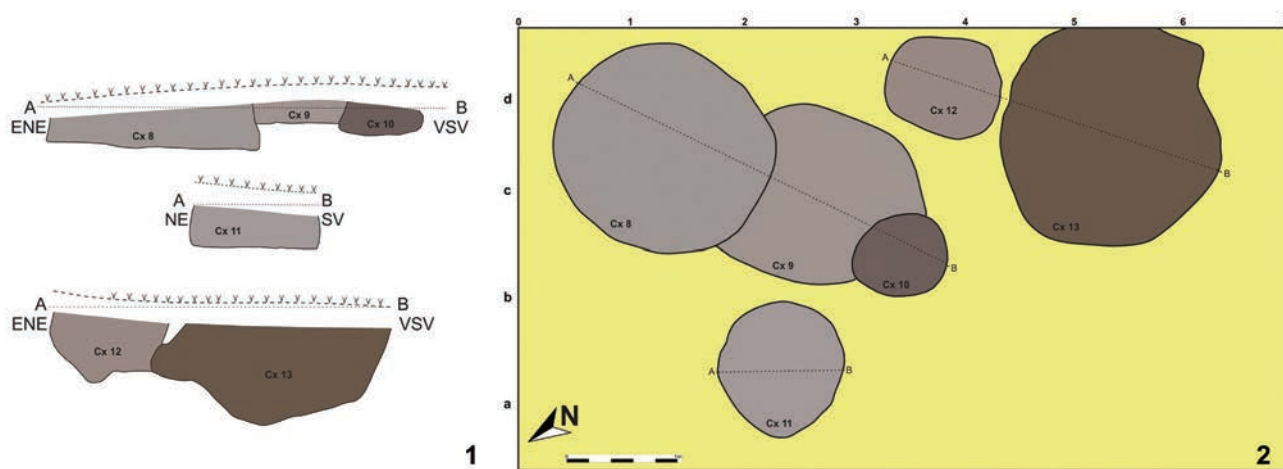

Fig. 2. Costești-Cier/Lângă Școală. 1-2. Planul și profilele complexelor Cx 08-Cx 13/2022 din S. VI/2022 (desen F.-A. Tencariu)

Fig. 3. Costești-Cier/Lângă Școală. 1a-b – 2a-b. Strachină; 3a-b. Askos (foto S.-C. Enea, prelucrare grafică D. Boghian)

24. Covasna, jud. Covasna**Punct: Cetatea Zânelor****Tip de sit:** 1 (locuire), 122 (cetate)**Încadrare cronologică:** 15 (Epoca bronzului), 16 (Hallstatt), 213 (La Tène târziu), 4 (Epoca medievală)**Cod RAN:** 63535.01**Autorizația nr.** 29/18.03.2022**Colectiv:** dr. Paul Pupeză - responsabil științific (MNIT), Dr. Viorica Crișan, dr. Valeriu Sîrbu (IAB), dr. Cătălin Cristescu (MCDR), dr. Oana Tutilă (MCDR), dr. Daniel Cioată (MJ Mureș), dr. Virgil Apostol (IAB), dr. Dan Buzea (MNCR), Dan Ștefan (MNCR)**Finanțare:** Ministerul Culturii 37.000 lei**Perioada desfășurării cercetării:** aug. – sept. 2022

Situl arheologic *Covasna - Cetatea Zânelor* este situat la periferia orașului Covasna, pe Dealul Cetății. Cele mai numeroase descoperiri din sit aparțin epocii dacice, dar s-au găsit și materiale din epoca bronzului sau din Evul Mediu.

Suprafața amenajată de către daci pe Dealul Cetății este de circa 30.000 m², incluzând aici o acropolă și cel puțin șase terase (numerotate convențional cu cifre romane, de la I la VI). Terasele antropogene au fost susținute și apărate de cca. 700 m de ziduri din piatră sumară fasonată, ce aveau în partea superioară o palisadă de lemn. Pe traseul zidului, la intersecția dintre Terasa a II-a și Terasa a III-a, s-a descoperit un bastion patrulater.

Cercetările arheologice s-au concentrat în ultimele campanii în zona bastionului și a zidului de curtină de pe Terasa a II-a (Pl. I/1). Aici s-au descoperit două edificii orientate aproximativ E-V ce aveau acoperișul susținut de stâlpi din lemn dispuși în șiruri (Pl. I/2). Edificiul I se află la nord-est de bastion iar Edificiul II la nord-vest. Până la debutul campaniei din 2022 ambele edificii aveau conturate câte 27 de gropi de stâlpi dispuse pe trei șiruri. În plus, la nord de Edificiul II au fost identificate alte două gropi de stâlpi cu o funcționalitate incertă.

Pentru a delimita Edificiul II spre vest, în campania din anul 2018 a fost trasată o nouă suprafață, denumită SPF II, de cca. 8 x 10 m. În această suprafață în perioada 2018-2021 s-a ajuns cu adâncirea la nivelul Edificiului II și s-a cercetat o parte din nivelurile aferente acestui complex (Pl. I/3).

În campania din anul 2022 s-a reluat cercetarea în SPF II și a continuat delimitarea Edificiului II. A fost demontat martorul (prăbușit) dintre SPF I și SPF II fiind identificate alte patru gropi de stâlpi. S-a ajuns astfel la un număr 31 de gropi de stâlpi dispuse pe trei șiruri, câte 10 pe șirurile laterale și 11 pe cel central. Între șiruri s-au conturat mai multe zone cu arsură roșie, de forma și consistența unor vetre.

La îndreptarea profilului de NE al SPF II au fost identificate alte trei gropi de stâlpi dispuse în același șir cu cele două descoperite în anul anterior. Acest nou șir de cinci gropi este paralel cu celelalte trei din Edificiul II, dar dispus la o distanță de cca. 2,40 m față de 2,20 m cât este distanța aproximativă dintre celelalte șiruri. Totuși, planimetria și stratigrafia similară indică faptul că acest nou șir de gropi de stâlpi face parte tot din Edificiul II. Dacă așa

este cazul se va vedea în momentul extinderii cercetării din SPFII spre nord-est.

Marea majoritate a materialului arheologic a fost descoperit în staturile de pământ cenușiu cu pigment de cărbune care aparțin Edificiului II. Cel mai numeros este materialul ceramic, fiind descoperite fragmente de la vase diverse (fructiere, cești, vase de provizii etc.), unele cu *graffiti*. Materialul special constă din obiecte din argint, bronz sau fier. Dintre obiectele metalice, merită menționat aici descoperirea unei imitații de denar roman republican sau a unei fibule din bronz. De asemenea s-au găsit obiecte din lut (jetoane, fusaiole) sau piatră (cute). Totodată, cantitatea de oase animale descoperite este una deosebită.

Funcționalitatea edificiilor cu șiruri de stâlpi nu este pe deplin stabilită, dat fiind faptul că nu au fost în întregime conturate, iar materialul care le aparține se află în studiu. Poate fi vorba despre temple, de tipul celor cu aliniamente de coloane (dispuse fie pe trei, fie pe patru șiruri), dar nu poate fi exclusă încă și o altă funcționalitate.

Problemele pe care le ridică interpretarea descoperirilor din situl de la Covasna - Cetatea Zânelor sunt numeroase, rezolvarea lor presupunând deschiderea de noi săpături sau continuarea celor vechi. Pe termen scurt se are în vedere continuarea cercetării în apropierea bastionului de pe Terasa a II-a pentru a delimita edificiile cu șiruri de stâlpi. Totodată se are în vedere continuarea cercetării pe latura nord-vestică a Terasei a III-a, pe unde se făcea accesul în cetate și unde probabil a funcționat un alt bastion.

Abstract

The archaeological excavations at Covasna - Fairy Fortress in 2 were placed on the 2nd terrace, near the bastion. The research continued in Edifice II, that probably had three rows of pillars (10 per row, except for the central row, with 11 pillars) or four rows of pillars.

Illustration

Pl. I. Covasna - Cetatea Zânelor 2022. 1. The Site; 2-3 Archaeological units under investigations

Bibliografie:

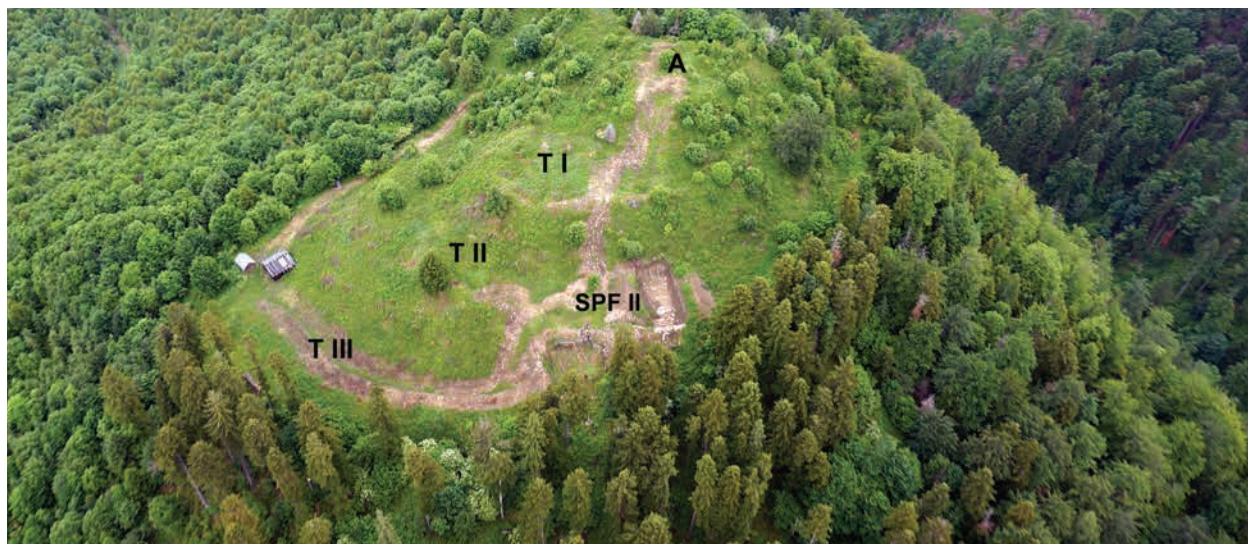
Crișan, Sîrbu, Popescu 2003 - Crișan V., Sîrbu V., Popescu C., *Covasna - Cetatea Zânelor. Un munte fortificat de daci*, în *** *Noi descoperiri arheologice în sud-estul Transilvaniei*, Covasna, 2003, p. 51-72.

Crisan, Sârbu 2009 - Crisan V., Sârbu V., (eds) catalog de expoziție *Cetatea Zânelor de la Covasna*, în *** *Dacii din Curbura Carpaților*, Sfântu Gheorghe, 2009, p. 59-85.

Crisan, Sârbu 2010 - Crisan V., Sârbu V., *Covasna - Fairies Fortress. A Carpathian Mountain Fortified by Dacians*, in Pop H., Băjenaru I. (eds.), *Identități culturale locale și regionale. Studii de arheologie și antropologie istorică*, Cluj-Napoca, 2010, p. 265-285.

Crișan, Sîrbu, Pupeză 2016 - Crișan V., Sîrbu V., Pupeză P., *Covasna - Cetatea Zânelor. Un centru de putere dacic din Carpații Orientali*, Brăila, 2016.

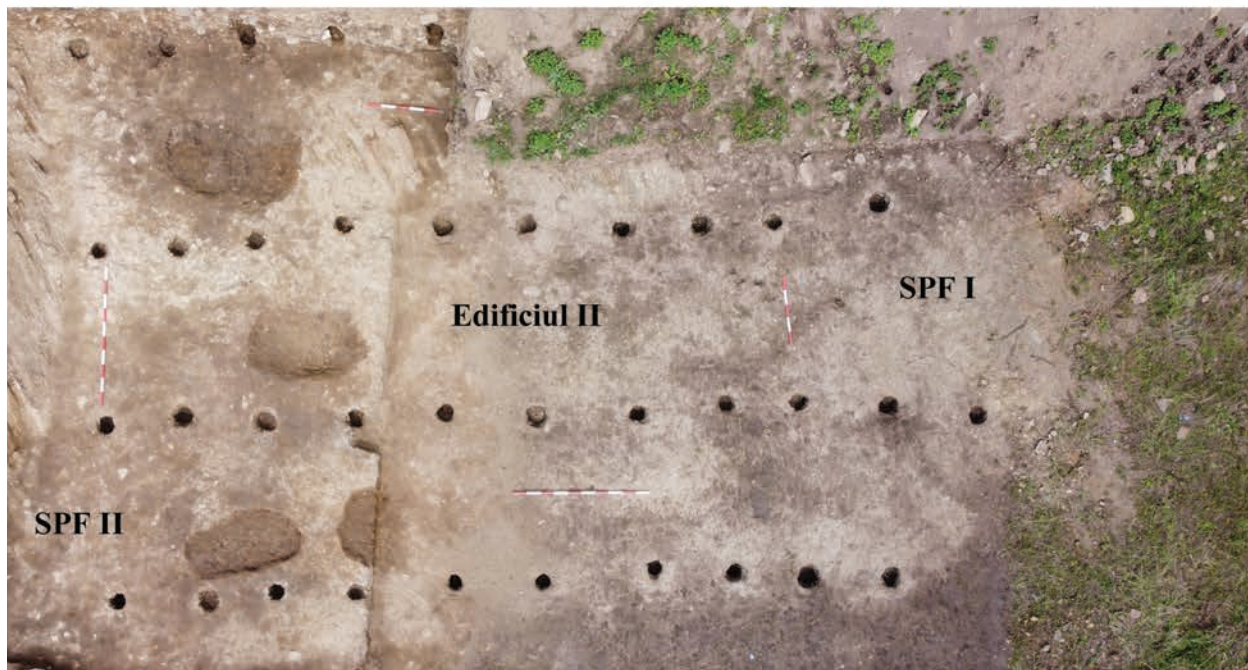
Mărgineanu Cârstoiu, Apostol 2019 - Mărgineanu Cârstoiu, M., Apostol, V., *La fortification dace la Cité des Fées (Covasna). Analyse des structures construites*, in *Caietele ARA*, 10, 2019, p. 89-140.

1.

2.

Pl. I. Covasna - Cetatea Zânelor 2022. 1. Situl; 2-3. Aspecte din cercetarea SPF II

25. Crăsanii de Jos, com. Balaciu, jud. Ialomița

Punct: Piscul Crăsanii

Tip de sit: 11 (locuire civilă); 112 (așezare fortificată)

Încadrare cronologică: 15 (Epoca bronzului); 21 (La Tène); 431 (Epoca medievală timpurie)

Cod RAN: 92934.01

Autorizație nr. 97/17.03.2022

Colectiv: Florin Vlad - responsabil științific (MJ Ialomița), Valeriu Sîrbu (IAB), responsabil de sector pentru Epoca Fierului, Ioan Cernău (MJ Ialomița), responsabil de sector pentru Neo-Eneolitic și Epoca Bronzului, Anișoara Topârceanu (MDJ Călărași)

Total finanțare: 25.000 lei

Perioada desfășurării cercetării: 1.10 - 11.11.2022

Cercetările arheologice din campania 2022 au avut două obiective: primul, și cel mai important, a constat în continuarea cercetării periferiei sudice a așezării, și anume a celui de al patrulea șanț (C146), descoperit în campania 2020.

În acest scop au fost trasate trei secțiuni: SXXVI, SXXXVII și SXL. În acestea, au fost identificate și cercetate cinci complexe arheologice de epocă getică, unele identificate în campaniile anterioare: C146, C166, C167, C170 și C171.

Al doilea obiectiv a constat în identificarea amplorii locuirii medieval timpurii.

În acest scop au fost trasate două secțiuni: SXXX, plus casele A și B, și SXXXVIII, în care au fost identificate patru complexe arheologice de epocă getică - C165, C168, C169, 173 și un sigur complex arheologic al culturii Dridu, locuința - C172.

În continuare, vom prezenta pe scurt complexele arheologice cercetate în această campanie.

Complexul 146 – șanț pentru delimitare sau drenaj, identificat în secțiunile XXXIX și XL. Remarcăm că față de zona centrală, cercetată în campaniile din 2020-2021, unde șanțul avea dimensiuni evident mai reduse, în zona estică șanțul este mai masiv. Lățimea șanțului este relativ constantă, la partea superioară aceasta avea între 2,30 m și 3,00 m, iar la partea inferioară între 1,30 m și 1,40 m. Adâncimea șanțului variază între 1,30 m și 1,60 m, iar panta taluzului are aproximativ 55° pe ambele laturi. Șanțul nu beneficia de o palisadă, însă taluzul nordic este cu câțiva centimetri mai înalt, fapt datorat pantei naturale a terasei. Această situație a făcut ca la baza șanțului să se depună o serie de acumulări aluvionare, observate și în campaniile precedente. În ceea ce privește orientarea, constatăm că șanțul, în zona centrală a platoului este orientat pe direcția est-vest, iar înspre est el își schimbă relativ brusc orientarea spre sud-vest/nord-est.

După cum am mai afirmat, considerăm că umplerea C146 se datorează extinderii așezării civile, situație confirmată și în această campanie prin descoperirea unor complexe, precum C171, imediat posterioare umplerii șanțului. Pe baza contextului stratigrafic șanțul se datează în a doua jumătate a sec. II a. Chr.

Complexul 165 – complex getic, platformă de lut ars. Structura are o grosime ce variază de la 2 la 4 cm. Stratul de lut este foarte compact și curat pe suprafața acestuia, descoperindu-se doar rare fragmente ceramice din sec. II – I a. Chr. Înspre vest a fost identificat un colț al structurii, dar, deoarece complexul a fost cercetat doar parțial, nu putem fi siguri de forma și destinația acestuia.

Complexul 166 - alveolare observată în estul caroului 2 al S XXXVI, continuă în malul estic al secțiunii, fiind descoperit în proporție de 50%; acesta se adâncește până la -1,35 m, rezultând o adâncime reală de 0,35 m. Alveolarea are un diametru de 1,10 m. Umplutura era formată dintr-un sediment nisipos brun-cenușiu, cu aspect relativ omogen, cu rari constituenți antropici în compoziție. Materialul ceramic, foarte rar, era format din fragmente provenite din vase getice.

Complexul 167 - groapă getică, de formă evazată, identificată în vestul caroului 4 al a SXXXVII, fiind cercetat integral prin executarea unei case de 2/1 m. La partea superioară a umpluturii a fost observată o acumulare masivă de fragmente ceramice. Groapa a fost observată de la adâncimea de -0,40 m și se adâncește până la -1,10 m, rezultând o adâncime reală de 0,70 m. Diametrul la gură este de 1,70 m, iar la bază de 1,30 m. Pe baza materialului arheologic și a informațiilor stratigrafice, el se datează în sec. II-I a. Chr.

Complexul 168 - groapă tronconică, descoperită în caroul 9 al XXXV, el continuă în profilul vestic al secțiunii. Groapa a fost observată la -1,20 m și se adâncește până la -2,45 m. Diametrul gropii la gură era de 1 m, iar la bază era de 1,50 m. Umplutura gropii era formată dintr-un sediment nisipos de culoare cenușie, cu aspect omogen, cu numeroși constituenți antropici în compoziție. Fragmentele ceramice provin, preponderent, de la vase locale, majoritatea acumulate la partea inferioară a umpluturii: borcane, cești, fructiere, dar și de la vase de import, precum amforele etc. Pe baza informațiilor stratigrafice și a materialului complexul se datează în sec. II-I a. Chr.

Complexul 169 - groapă tronconică de mari dimensiuni, descoperită în carourile 7-8 ale secțiunii XXXV, observată la -1,60 m și se adâncește până la -2,55 m. Diametrul gropii la gură era de 1,00 m, iar la -2,25 m, la bază, era de 2,40 m. Groapa era direct suprapusă de un complex adâncit de perioadă medievală timpurie, ce pare să fi afectat parțial partea sa superioară. Fragmentele ceramice provin, preponderent, de la vase locale: borcane, cești, strecurători, fructiere, dar și de la vase de import. Pe baza materialului arheologic și a informațiilor stratigrafice el se datează în sec. II-I a. Chr.

Complexul 170 – cuptor descoperit în caroul 1 al secțiunii SXXXIX, la adâncimea de -0,90 m. Pentru cercetarea lui integrală s-a executat o casetă de 2/1 m la est de caroul 1. Cuptorul avea formă pătrată, cu dimensiunile de 1,05/1,05 m, iar partea activă avea 0,90/0,90 m. Deși cupola era complet distrusă, s-a putut determina că gura cuptorului se afla pe latura sudică, datorită acumulărilor masive de cenușă din imediata proximitate, stratul având, pe alocuri, o grosime de până la 0,20 m. Starea de conservare a cuptorului era relativ bună, cupola prăbușită, partea activă și soclul fiind afectate doar parțial de bioperturbări.

În urma cercetării complexului s-a constatat că este o structură de combustie relativ rudimentară, amplasată în aer liber. Cuptorul avea un soclu a cărui grosime varia de la 10 la 16 cm, cu foarte multe fragmente ceramice în structură, majoritatea provenite de la amfore. A avut doar o crustă (parte activă), iar cupola prăbușită era arsă intens. Aceste detalii, coroborate cu cantitatea mare de cenușă acumulată pe latura de sud, ne conduc spre ipoteza unei utilizări intense, însă de scurtă durată.

Complexul 171 –groapă getică evazată, de mici dimensiuni, identificată în estul caroului 3 al secțiunii SXXXIX ; a fost cercetat parțial, deoarece continuă în profilul de est. Groapa a fost observată de la adâncimea de -1,00 m și se adâncește până la -1,50 m, rezultând o adâncime reală de 0,50 m. Diametrul la gură este de 1,10 m, iar la bază de 0,90 m. Pe baza materialului arheologic și a informațiilor stratigrafice, el se datează în sec. II-I a. Chr. fiind puțin posterior șanțului C146.

Complexul C172 – locuință semi-adâncită, descoperită în carourile 6, 7 și 8 ale secțiunii SXXXV. Complexul continua atât în malul estic, cât și vestic al secțiunii, astfel încât forma și orientarea nu au putut fi determinate. Pentru cercetarea zonei de vest a fost executată caseta B, de 8x1m. C172 a fost observat la adâncimea de -0,60 m și se adâncea până la -1,45 m, adâncimea reală a locuinței variind de la 0,70 m la -0,85 m, diferența fiind dată de faptul că locuința a suprapus o groapă getică de mari dimensiuni (C169), a cărei umplutură s-a tasat în timp. La partea inferioară a locuinței a fost identificată o podea cu cel puțin o refacere parțială. Materialul folosit pentru realizarea podelei era lipitura arsă, bine mărunțită, provenită, probabil, din complexul C165. Podeaua a suferit o refacere de amploare în zona nordică, materialul utilizat fiind de această dată lutul nears. Grosimea podelei variază de la câțiva milimetri spre sud, la 2-3 cm spre nord. Remarcăm, de asemenea, că înspre est podeaua era mai subțire și puternic afectată de bioperturbări. Umplutura era foarte omogenă, cu relativ rare fragmente ceramice și oase de mamifer în compoziție, majoritatea fragmentelor ceramice provenind de la vase medievale timpurii, însă fiind antrenate și materiale de epocă getică.

Complexul 173 - alveolare observată în vestul carourilor 5 și 6 ale secțiunii XXXV, nu a fost cercetat integral, el continuă în malul vestic al secțiunii. Complexul a fost observat la -1,10 m, adâncit până la -1,50 m, rezultând o adâncime reală de 0,40 m. Alveolarea are un diametru de 1,35 m. Umplutura complexului era formată dintr-un sediment nisipos, relativ omogen, cu rari constituenți antropici în compoziție. Materialul ceramic, foarte rar de altfel, era format din fragmente provenite din vase locale, getice.

Observații finale

Cercetările s-au desfășurat la periferia sud-estică a așezării geto-dacice, unde stratul arheologic, deși consistent, era relativ sărac în vestigii. Cu toate acestea, cele zece complexe cercetate au oferit un inventar relativ reprezentativ și diversificat.

De o deosebită importanță considerăm a fi cercetarea limitei estice a celui de al patrulea șanț al așezării, precum și identificarea locuirii medieval timpurii, a cărei necropolă a fost cercetată în campaniile 2016, respectiv 2017.

Abstract

The archaeological research continued this year with the research of the southern periphery of the site. The fourth ditch of the settlement was investigated here (C146) within the research units SXXXVI, SXXXVII, and SXL. Other trenches (S.XXX, S.XXXXVIII, Cas. A and B) were opened in order to establish the extent of early medieval habitation. Nine Getic features and an early medieval one were identified and researched.

Illustration

Pl. I. a. SXXXV, C168; b. SXL C146; c. SXXXXIXX C17; d. SXXXV C168, 169; e. defensive system of the Piscul Crăsani *dava*

Bibliografie:

- Andrieșescu 1924 -Andrieșescu, I., *Piscul Crăsani*, in ARMSI, III, Cultura Națională, București, 1924;
- Conovici 1974 - Conovici, N., N. Conovici, *Câteva figurine antropomorfe geto-dacice descoperite la Piscul Crăsani (com. Balaciu, jud. Ialomița)*, in SCIVA, 25, 1974, 2, p. 295-301;
- Conovici 1978 - Conovici, N., N. Conovici, *Cupele cu decor în relief de la Crăsani și Copuzu*, in SCIVA, 29, 2, 1978, p. 165-183;
- Conovici 1979 - Conovici, N., *Șantierul arheologic Piscul Crăsani - 1978, Raport preliminar*, A XIII-a Sesiune Națională de Rapoarte, Oradea, 1979, in *Materiale*, Oradea, 1979, p. 143-145.
- Conovici 1981 - Conovici, N., N. Conovici, *Piese ceramice de interes deosebit descoperite la Piscul Crăsani*, in SCIVA, 32, 4, 1981, p. 571-579.
- Conovici 1987 - Conovici, N., N. Conovici, *Un rhyton ceramic descoperit la Piscul Crăsani*, in *Thraco-Dacica*, VIII, 1987, p. 92-99.
- Conovici 1994 - Conovici, N., Conovici, *Obiecte pentru cult și magie descoperite la Piscul Crăsani*, in *Pontica*, XXVII, 1994, p. 61-83.
- Conovici, Neagu 1981 - Conovici, N., Neagu, M., *Șantierul arheologic Piscul Crăsani*, A XV-a Sesiune Națională de Rapoarte, Brașov, 1981, in *Materiale*, București, 1983, p. 193-200.
- Sîrbu, Constantin 2012 - Sîrbu, V., Constantin, M., *Geto-Dacian Materials from Piscul Crăsani (Crăsani de Jos, com. Balaciu, Ialomița County). Bogdan And Alexandru Ștefan Collection*, in *Istros XVIII*, 2012, p. 77-112.
- Sîrbu et alii 2014 - Sîrbu, V., Cernău, I., Cernău, C., Neagu, M., Vlad, Fl., Ștefan, D., Ștefan, M.-M., Stanc, S., *Cercetările arheologice de la Crăsani de Jos - Piscul Crăsani (com. Balaciu, jud. Ialomița). Campania 2013. Epoca geto-dacică*, in *Istros XX*, 2014, p. 207-257.
- Sîrbu et alii 2022 - Sîrbu, V., Cernău, I., Cernău, C., Vlad, Fl., *Necropola medievală timpurie de la Crăsani de Jos - Piscul Crăsani, com. Balaciu (jud. Ialomița) / Early Medieval Necropolis from Crăsani de Jos-Piscul Crăsani, Balaciu Village (Ialomița County)*, in *Istros*, XXVIII, 2022, p. 257-303.
- Stanc et alii 2019 - Stanc, S.M., Cabat, A., Malaxa, D., Sîrbu,

V., Bejenaru, L., *Evaluation of the Animal Resources Used in the Geto-Dacian Fortress at Piscul Crăsani (Ialomița County), II-I Centuries BC: New Archaeozoological Data*, in *Istros*, XXIV, 2018 (2019), p. 201-217.

Pl. I. a. SXXXV, C168; b. SXL C146; c. SXXXXIXX C17; d. SXXXV C168, 169; e. sistemul defensiv al davei de la Piscul Crăsani

26. Crivina, jud. Timiș**Punct: Leopoldsberg****Tip de sit:** 112 (așezare fortificată)**Încadrare cronologică:** prima epocă a fierului; a doua epocă a fierului**Cod RAN:** 157914.01**Autorizație nr.** 83/18.03.2022**Colectiv:** Andrei Georgescu (MNB Timișoara), Dragoș Diaconescu (MNB Timișoara), Adrian C. Ardelean (MNB Timișoara), Adriana Sărășan (MNB Timișoara), Marina Mustață (IAIA Cluj-Napoca), Bernadett Kovács (IAIA Cluj-Napoca), Ștefan Popa (MNB Timișoara), Bogdan Calotă, Bogdan Lăpușan (IAIA Cluj-Napoca), Diandra-Natalia Pall-Both (IAIA Cluj-Napoca), Ionuț Marteniuc (UV Timișoara).**Finanțare:** MNB Timișoara**Perioadă desfășurării cercetării:** 5 - 30.09.2022

Așezarea de la Crivina-Leopoldsberg (com. Nădrag, jud. Timiș) a fost descoperită și totodată cercetată prin metode non-invasive în anul 2019¹. Cu acest prilej au fost identificate două terase înconjurate din trei părți de cursul râului Nădrag, pe care au fost descoperite urme de locuire datând din epoca Regatului dac, dar și de la sfârșitul primei vârste a fierului. În toamna anului 2020 a fost demarată o primă campanie de săpături arheologice care a avut scopul stabilirii parametrilor cronologici ai locuirii terasei principale². În acest sens, a fost realizată o secțiune de 10 x 2 m în marginea sud-vestică a terasei I, care a avut scopul de a verifica o anomalie geofizică ce ar fi putut reprezenta o structură de fortificare și de a stabili stratigrafia generală a platoului. Săpătura a scos la iveală o situație stratigrafică mai complexă decât anticipasem, fiind identificate trei faze de amenajare a terasei până la adâncimea de 1,20 m, fără a se atinge sterilul arheologic. Totodată, în trei din cele cinci carouri cercetate, la aproximativ 0,30 m adâncime față de nivelul actual de călcare, a fost identificat colțul unei clădiri cu fundație din piatră de râu și pereți realizați din lut. Astfel, principalul obiectiv al campaniei din anul 2022 l-a reprezentat dezvelirea completă a structurii identificată în anul 2020.

Pentru dezvelirea completă a clădirii s-a decis deschiderea unei suprafețe de 6 x 7 m adosate marginii nordice a secțiunii realizate în 2020. Totodată s-a continuat cercetarea în trei din cele cinci carouri ale vechii săpături, unde fusese conservat colțul de sud-est al clădirii. Astfel, a rezultat o suprafață totală cercetată de 8 x 7 m. Aceasta a fost împărțită în 12 carouri de 2 x 2 m și 4 carouri de 2 x 1 m. Carourile din secțiunea 2020 și-au păstrat același indicativ marcat doar printr-o literă, în timp ce în noua suprafață deschisă s-au folosit coduri alfanumerice. Șirul de carouri D1-3 a avut o latură mai scurtă întrucât acoperea o suprafață aflată în afara clădirii cercetate, dar și din cauza existenței mai multor arbori care au îngreunat cercetarea în această zonă.

Decaparea s-a realizat manual, primul strat, cel

vegetal (1001), fiind alcătuit dintr-un pământ de culoare brună, având o consistență moale, cu un conținut bogat de fragmente ceramice de dimensiuni mici, care prezentau urme puternice de rulaj. Sub stratul vegetal a fost identificat un nivel de pământ maroniu, afânat (1016), care sigila ruinele clădirii cercetate. În acest nivel au fost descoperite numeroase fragmente ceramice aparținând orizontului dacic, precum și fragmente ale unor podoabe de sticlă (brățară, măgele) care își au originea într-un orizont cronologic anterior fazei clasice dacice.

De la adâncimea de aproximativ 0,35-0,45 m față de nivelul actual de călcare au fost identificate fundațiile de piatră care delimitează perimetrul clădirii. Acestea au primit diferite numere de context pe măsură ce au fost dezvelite. Zidul sudic, denumit 1005 a fost dezvelit pe o lungime de 8,5 m, având o orientare SE-NV. Spre est, zidul se continuă în afara zonei cercetate, urmând a fi dezvelit complet în campania următoare. Capătul dinspre vest al acestuia se termină cu structură rectangulară din piatră având dimensiunile de 2x2 m. Grosimea zidului avea aproximativ 0,75 m, iar emplectonul acestei structuri rectangulare a fost compus dintr-un sol brun deschis extrem de compact (1020). La nord de această structură rectangulară, zidul se întrerupe pe o lungime de aproximativ 2,80 m, formând ceea ce noi am considerat a fi intrarea în clădire. Celălalt segment al acestei laturi, aflat în colțul nord-vestic al clădirii nu pare să prezinte aceeași structură rectangulară. Cu toate acestea, grosimea fundației de piatră este semnificativ mai mare, față de cea întâlnită pe laturile lungi ale clădirii, având aproximativ 1,35 m. Existența amenajării rectangulară și a zidului masiv pe latura de SV a clădirii poate fi pusă pe proximitatea ei față de marginea terasei și riscul de eroziune la care era expusă clădirea pe această latură. Totodată, amplasarea intrării pe această parte ar putea fi pusă în conexiune cu un eventual drum de acces existent pe panta vestică a terasei I care să conecteze această zonă de terasa a II -a aflată în apropierea râului Nădrag

Zidul nordic al clădirii (1018) a fost surprins parțial în suprafața cercetată, acesta continuându-se către est și urmând a fi dezvelit complet în campania următoare. Grosimea fundației de piatră pe această latură este asemănătoare cu cea de pe latura de SE, având aproximativ 0,60 m.

Zidul în elevație al clădirii a fost realizat dintr-o structură de lemn izolată cu lut. Incendiul care determinat abandonarea clădirii a transformat pereții de lut în chirpici, aceștia prăbușindu-se preponderent în interiorul clădirii. Printre dărâmătura de chirpici (1003) au fost identificate numeroase fragmente de vase întregibile, precum și vase întregi. Cele mai multe dintre acestea au fost arse secundar, „la roșu”, în timpul incendiului care a distrus clădirea. O mică parte însă nu au fost expuse la fel de puternic focului sugerând o intensitate neuniformă a incendiului. Cantitatea impresionantă de vase ceramice distruse în momentul prăbușirii clădirii sugerează un caracter domestic al edificiului. Această ipoteză este susținută și de funcționalitatea acestora, majoritatea fiind vase de provizii de diferite dimensiuni, nelipsind însă nici vasele pentru

¹ Georgescu et alii 2021a.² Georgescu et alii 2021b.

servitul alimentelor sau băuturilor.

După curățarea și documentarea nivelului de dărâmtură s-a continuat cu recoltarea chirpiciului pe carouri spre a fi cântărit pentru a determina direcția prăbușirii zidurilor, dar și pentru a aproxima dimensiunea în elevație a clădirii. Odată înlăturat acest nivel de chirpici, a fost identificat un al doilea nivel de dărâmtură compus de asemenea din bucăți de perete din lut ars și ceramică. După curățarea și documentarea acestuia s-a decis conservarea săpăturii în acest stadiu pentru a fi documentată, în campania următoare, întreaga clădire la acest nivel.

Pentru datarea structurii au fost prelevate mostre de cărbune descoperite împreună cu dărâmtura de chirpici. Din păcate, din cauza proprietăților solului oasele de animale nu s-au păstrat în acest nivel, totuși o mostră de cărbune prelevată din amprenta unei nuiele existente pe un fragmente de perete ars poate oferi o dată apropiată de momentul construcției clădirii.

În concluzie, campania de cercetare din toamna anului 2022 a confirmat existența unei clădiri de mari dimensiuni, având fundație de piatră și pereți din lut aplicat pe structură de lemn. Amplasarea acesteia în marginea terasei și asocierea ei cu un posibil șanț de apărare identificat în măsurătorile geofizice, precum și cantitatea impresionantă de vase ceramice descoperite în dărâmtură, ar putea sugera utilizarea clădirii ca turn-locuință. Determinarea funcționalității, a formei și a cronologiei acestei clădiri reprezintă principalul obiectiv al campaniei viitoare.

Abstract

The Iron Age hilltop settlement from Crivina-Leopoldsberg (Timiș County, Nădrag Comm.) was identified through non-invasive prospections in 2019. The finds dated the site to the Late Iron Age Dacian horizon and to the late Early Iron Age period. In 2020 a 10 X 2 m test trench was excavated near one of the slopes belonging to the main terrace in order to establish the site's stratigraphy. On this occasion the edge of a building with stone foundations and wattle and daub walls was identified.

The main objective of the 2022 excavation was to extend the surface excavated in the previous campaign in order to fully document the entire building. Therefore, an 8 x 7 m surface was excavated which unearthed the remnants of massive rectangular building with uncut stone foundation and wattle and daub walls. The building had a roughly NW-SE orientation with a possible entrance on the western side, towards the slope of the terrace. On this side of the building the foundations of the wall also more massive, stretching to around 1,3 m in thickness. A rectangular structure identified in the southwestern corner of the building was also probably used to strengthen the building on the side near the slope. The building seems to have been put out of use by a fire that destroyed it. Although most of the construction has been identified in the surfaces excavated so far, the exact extent of the building is unknown yet, as it stretches outside the researched area. Determining the complete layout of the structure, its purpose and dating is the main objective of our future campaigns.

Bibliografie:

Georgescu et alii 2021a - Georgescu, A., Ardelean, A.-C., Sărășan, A., Ciobotaru, D., L., Rădac, I., Popa, Ș., Bunoiu, V., Văsăliuț, I., *Crivina-Leopoldsberg – A Newly Discovered Iron Age Hilltop Settlement from Southwestern Romania*, in *Ephemeris Napocensis* 31, 2021, p. 121–138.

Georgescu et alii 2021b - Georgescu, A., Diaconescu, D., Ardelean, A.-C., Sărășan, A., Ciobotaru, D.L., Leonti, I., Bunoiu, V., Slejiuc, I., *Crivina, jud. Timiș. Punct: Leopoldsberg*, in *CCAR. Campania 2020*, București, 2021, p. 83–84.

27. Dudeștii Vechi, com. Dudeștii Vechi, jud. Timiș

Punct: Movila lui Deciov

Tip de sit: 117 (tell)

Încadrare cronologică: 131 (neolitic timpuriu)

Cod RAN: 156721.02

Autorizație nr. 105/18.03.2022

Colectiv: Raiko Krauss - responsabil științific (Universitatea Eberhardt Karls Tübingen, Germania), Dan Leopold Ciobotaru (MNB Timișoara) - membru colectiv

Perioada desfășurării cercetării: 25.07 - 09.09.2022

Campania de săpături desfășurată în perioada 25.07 - 09.09.2022 a dus la finalizarea cercetării arheologice în secțiunea A/B. Aceasta acoperă o suprafață de aproximativ 47,5 metri pătrați și atinge pe alocuri o adâncime de 3 m. Observațiile din teren permit acum o reconstituire detaliată a istoriei ocupației antropice în acest sit. Pe grundul final sunt clar vizibile mai multe șanțuri de fundație suprapuse cu stâlpi din prima fază de construcție aparținând neoliticului timpuriu (Fig. 1). Datele de radiocarbon sugerează că cele mai vechi case au fost construite în secolele 59-58 î.Hr. Cel puțin două subfaze pot fi determinate pe baza traseului șanțurilor de fundare cu gropi de stâlpi și a conexiunilor lor încrucișate. În mod evident, acestea erau clădiri rectangulare de suprafață cu mai multe încăperi. Descoperirile de argilă confirmă că zidăria în elevație a fost construită sub formă de chirpici mixat cu pleavă. Nivelurile podelelor acestor case nu au putut fi documentate decât parțial în timpul săpăturilor. Cu toate acestea, ele pot fi văzute în secțiuni în profilurile principale ale săpăturii (Fig. 2). Diferența de nivel dintre podelele caselor și baza șanțurilor de fundație dovedește că aceste case aveau fundații foarte adânci. Acestea sunt clădiri autonome, iar între corpurile de case se găsesc izolat gropi mai mici. Suprafața relativ limitată excavată din sit până în prezent nu permite formularea unor concluzii ferme cu privire la forma și distribuția caselor. Acestea ar fi putut fi case lungi, împărțite în camere individuale prin pereți transversali. Doar o extindere a zonei de săpătură în acele zone care nu au fost perturbate de complexul de gropi de mari dimensiuni din faza a doua de locuire va oferi informații fiabile.

Primii coloniști au adus cu ei o cultură materială tipică regiunii sudice a Balcanilor. Printre acestea se numără vasele ceramice de culoare roșie, cu o pictură liniară întunecată în stil Starčevo (Fig. 3), precum și unelte din os și piatră caracteristice acestei regiuni. Într-o a doua fază a așezării aparținând neoliticului timpuriu, un complex de gropi de mari dimensiuni a fost construit în partea de sud-vest a suprafeței săpate de noi. Datele de radiocarbon plasează acest eveniment în secolul al 57-lea î.Hr. Umplutura gropii constă în straturi laminate de cenușă și cărbune de lemn care alternează cu straturi de argilă și sedimente (Fig. 4). Se pare că aici au fost aruncate în mod repetat reziduuri de foc de la un cuptor sau o vatră deschisă din apropiere. Aceste straturi sunt foarte bogate în deșeuri organice, care reprezintă o arhivă unică pentru dieta și economia așezării din neoliticul timpuriu. Toate

sedimentele au fost cernute cu o sită cu ochiuri de 1 cm și o selecție reprezentativă a sedimentelor a fost flotată. Fragmentele organice rezultate din flotare sunt în prezent examinate în diferite laboratoare din sud-vestul Germaniei (Universitatea din Tübingen; Laboratorul de arheologie a zonelor umede și subacvatice din Hemmenhofen).

Situl a fost folosit ca loc de înmormântare la trecerea de la neoliticul târziu la epoca cuprului timpurie. În timpul lucrărilor de excavare din 2018 au fost documentate morminte în poziție chircită aparținând epocii și descoperiri individuale relocalate, care au fost prelucrate științific. Ulterior, movila vizibilă ca punct de reper a servit ca loc de înmormântare pentru o înmormântare (călăreț și cal) din perioada medievală timpurie. Această înmormântare a fost, de asemenea, evaluată științific între timp. Alte perturbări ale straturilor așezării preistorice au fost cauzate de viziunea unui bursuc. Straturile superioare ale așezării au fost afectate de agricultura modernă.

Structurile arheologice au fost documentate cu ajutorul tehnicilor de vizualizare tridimensională, iar toate descoperirile au fost înregistrate tahimetric, fie prin măsurători individuale, fie în cadrul unor unități definite stratigrafic. Evaluarea descoperirilor de către o echipă internațională de cercetători a început la sediul Muzeului Comunității Bulgare din Banat, aflat în Dudeștii Vechi. Pe lângă evaluările arheologice, aceasta include, de asemenea, examinări zoologice și botanice ale vestigiilor provenite din așezare, precum și analize arheometrice ale vaselor ceramice și examinări științifice ale conținutului vaselor și ale sedimentelor așezării.

Odată cu lucrările de cercetare arheologică din 2022, împrejurimile sitului *Movila lui Deciov* au fost prospectate geomagnetic (Fig. 5). Șanțul din jurul așezării din neoliticul timpuriu, care fusese deja detectat în măsurătorile anterioare, este acum și mai proeminent. În imediata vecinătate a șanțului așezării există și alte semnale care indică vestigii ale activității antropice. În special în zona de la sud-est de situl neolitic timpuriu se remarcă mai multe structuri liniare care probabil au fost realizate într-o etapă de locuire ulterioară. Pe de altă parte, zona studiată către sud-vest nu prezintă semnale relevante arheologice, cu excepția unor anomalii care provin de la cel puțin două case lungi amplasate în această zonă. Conform formei lor, acestea ar putea fi vestigii ale unor așezări preistorice. Descoperirile de suprafață din această zonă utilizată în scopuri agricole nu indică o perioadă specifică, astfel încât numai săpăturile ulterioare de aici pot oferi informații despre date.

Abstract

During the excavation campaign from 25.07. to 09.09.2022, the work in section A/B was completed. It covers an area of about 47.5 square metres and reaches a depth of 3 metres in places. The observations in the field now allow a detailed reconstruction of the occupation history at this site. Clearly visible in the final planum are several overlapping foundation ditches with posts of the first Early Neolithic construction phase. Radiocarbon dates suggest that the oldest houses were built in the 59th to 58th

centuries BCE. At least two subphases can be determined on the basis of the course of the ditches with posts and their cross-connections. Obviously, these were multi-room buildings in post construction. Finds of burnt clay show that the rising masonry was constructed as wattle and daub. The distance between the house floors and the foundation trenches proves that the houses had very deep foundations. They are free-standing buildings with isolated smaller pits in the areas between the house units. The very partial insight into the settlement so far hardly allows any conclusions about the shape of the houses. They could have been long houses divided into individual rooms by transverse walls.

The earliest settlers brought with them a material culture typical of the southern Balkan region. These include red-slipped ceramic vessels with a linear dark painting in the Starčevo style as well as characteristic bone and stone implements from this region. In a second Early Neolithic settlement phase, a large pit complex was constructed in the southwest of our excavation trench. Radiocarbon dates place this event in the 57th century BCE. The pit fill consists of laminated layers of ash and charcoal alternating with clay and sediment layers. Apparently, fire residues from a nearby oven or open hearth were repeatedly disposed of here. These layers of finds are very richly enriched with organic waste, which represent a unique archive for the diet and economy of the Early Neolithic settlement. All the sediment was sieved with a 1 cm mesh and a representative selection of the sediment was floated. The floating remains are currently being examined in various laboratories in southwestern Germany (University of Tübingen; Laboratory for wetland and underwater archaeology in Hemmenhofen).

The site was used as a burial ground at the transition from the Late Neolithic to the Early Copper Age. During the excavation work in 2018, corresponding hocker graves and relocated individual finds were documented, which have since been scientifically processed. Once again, the flat settlement mound visible as a landmark served as a burial site for an early medieval equestrian burial. This burial has also been scientifically evaluated in the meantime.

The archaeological structures were documented with the help of three-dimensional visualisation techniques, and all finds were recorded tachymetrically either with individual measurements or within stratigraphically defined units. The evaluation of the finds by an international team of researchers began at the Museum of the Banat Bulgarians in Dudeştii Vechi. In addition to the archaeological evaluations, this also includes zoological and botanical examinations of the settlement waste as well as archaeometric analyses of the ceramic vessels and scientific examinations of the vessel contents and settlement sediments.

Accompanying the excavation work in 2022, the surroundings of Movila lui Deciov were geomagnetically prospected. The ditch around the Early Neolithic settlement site, which had already been detected in earlier measurements, is now even more prominent. In the immediate vicinity of the settlement ditch there are further signals indicating settlement activity. Particularly striking in the area to the south-east of the Early Neolithic settlement site are several linear structures that are possibly of later date. The southwestern

survey area, on the other hand, is largely free of survey signals, which, however, makes at least two ground plans of longhouses in this area very prominent. According to their form, they could be prehistoric settlement remains. The surface finds from this agriculturally used area do not indicate a specific period, so that only further excavations here can provide information about the dating.

Illustrations list

Fig. 1. Dudeştii Vechi, *Movila lui Deciov*. Final planum of the Trench IA-B

Fig. 2. Dudeştii Vechi, *Movila lui Deciov*. North-Eastern cross-section of the Trench IA-B

Fig. 3. Dudeştii Vechi, *Movila lui Deciov*. Early Neolithic painted pottery

Fig. 4. Dudeştii Vechi, *Movila lui Deciov*. North-Western cross-section of the Trench IA-B

Fig. 5. Dudeştii Vechi, *Movila lui Deciov*. Magnetic anomaly map of the site and its surroundings

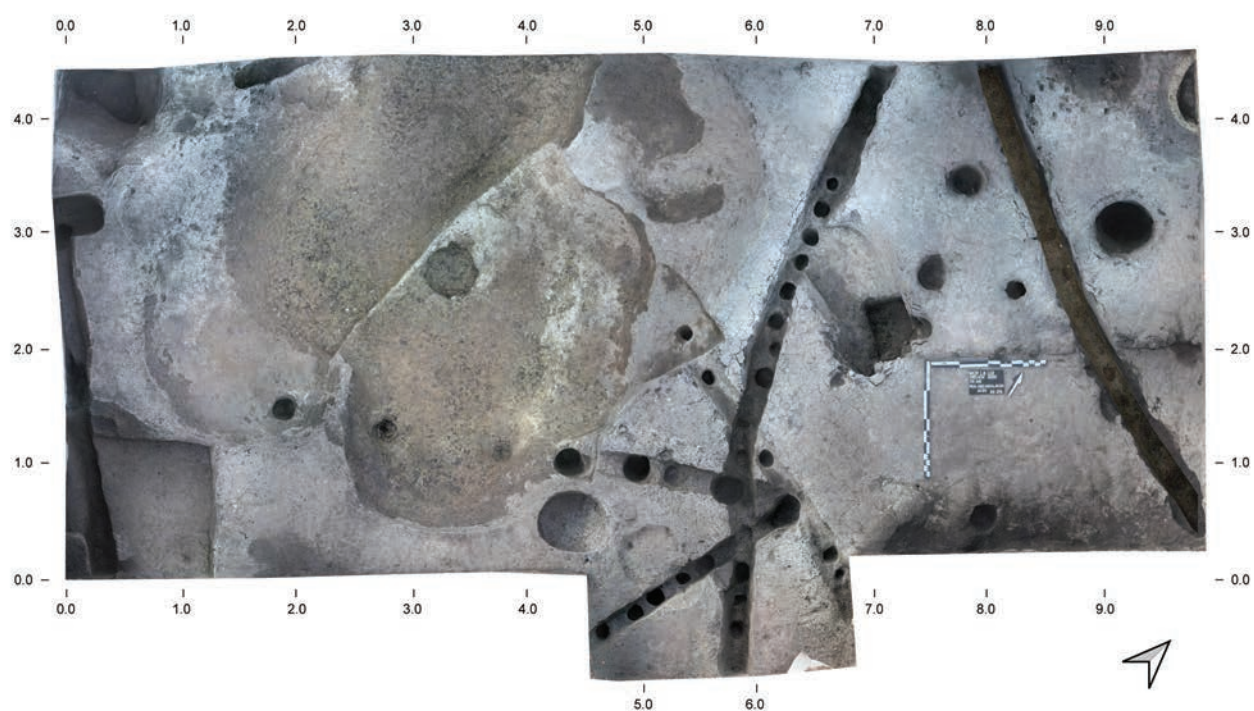

Fig. 1. Dudeștii Vechi, punct Movila lui Deciov. Aspect final al grundului Secțiunea IA-B

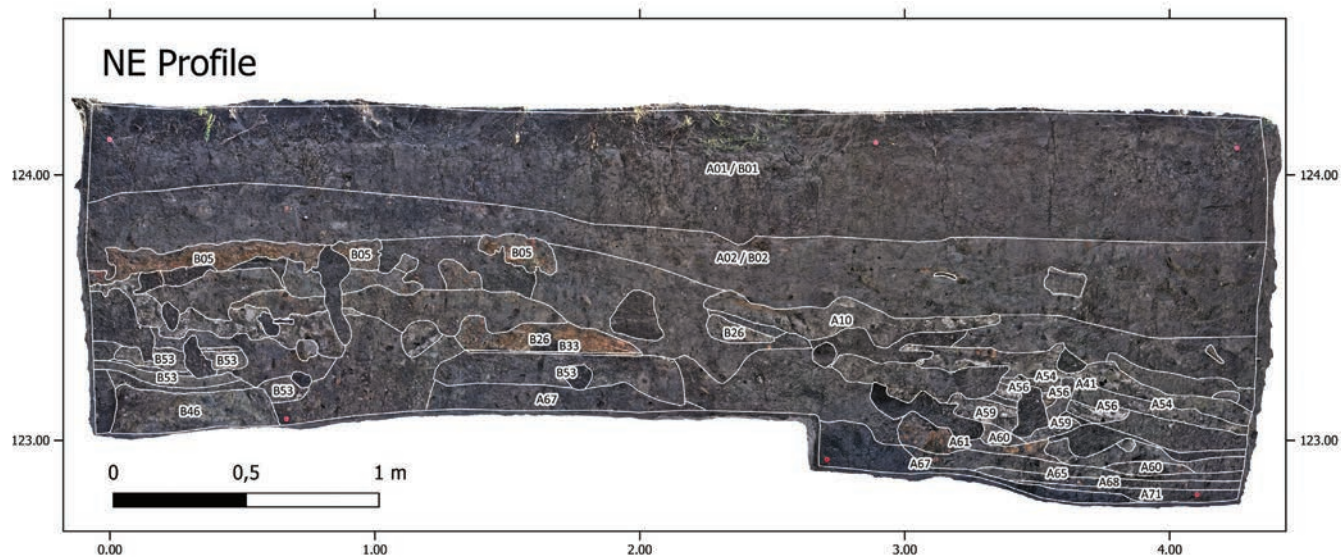

Fig. 2. Dudeștii Vechi, punct Movila lui Deciov. Profilul de nord-est al secțiunii IA-B

Fig. 3. Dudeștii Vechi, punct Movila lui Deciov. Ceramica pictată aparținând neoliticului timpuriu

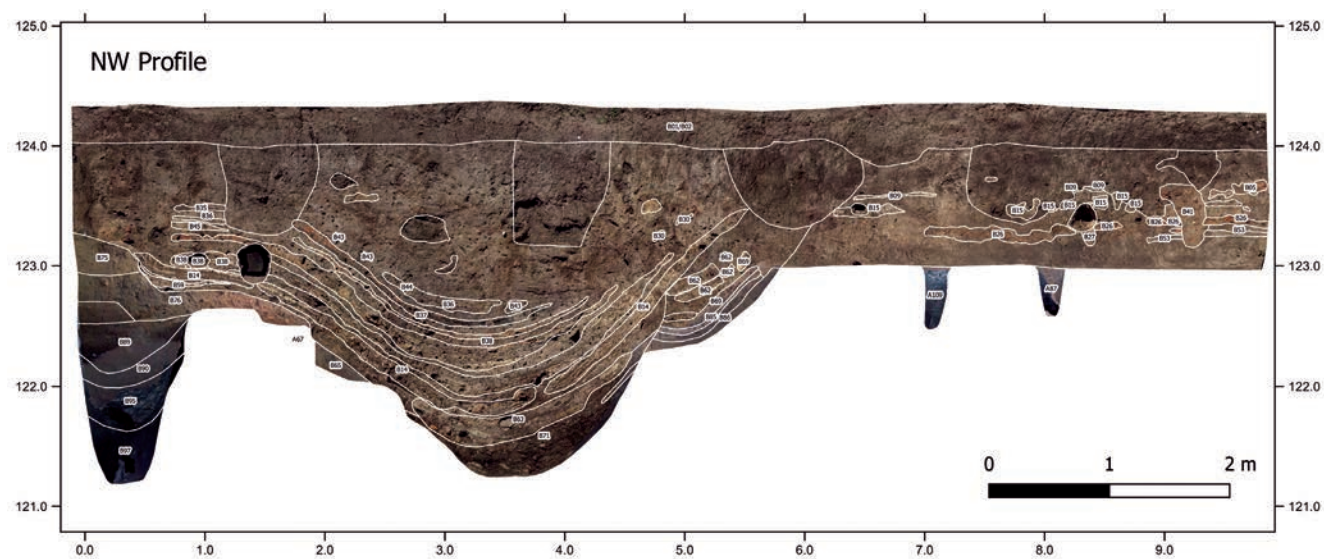

Fig. 4. Dudeștii Vechi, punct Movila lui Deciov. Profilul de nord-vest al secțiunii IA-B

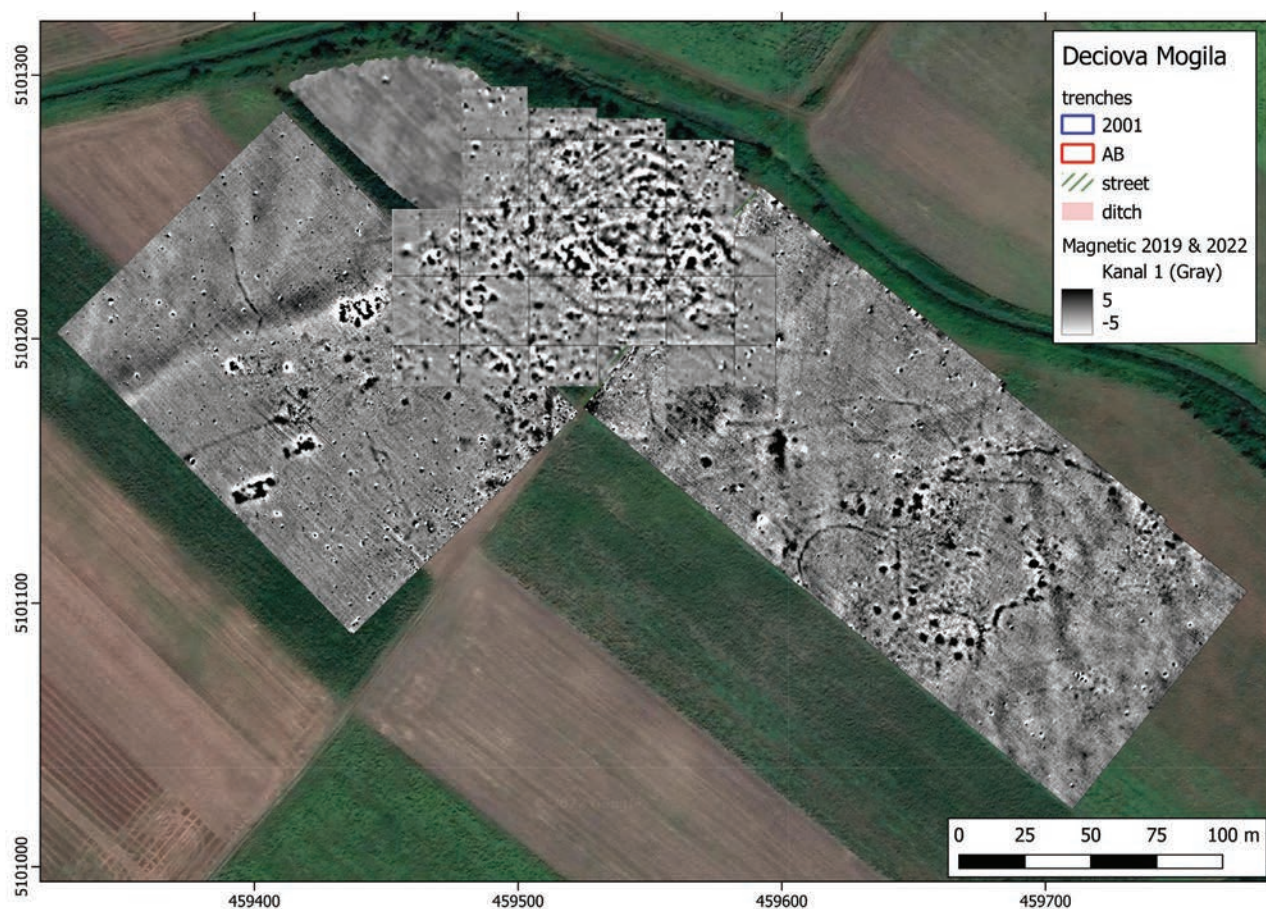

Fig. 5. Dudeștii Vechi. Magnetograma terenului din preajma sitului Movila lui Deciov

28. Geangoești, com. Dragomirești, jud. Dâmbovița

Punct: Hulă

Tip de sit: 117 (tell)

Încadrare cronologică: 143 (eneolitic târziu)

Cod RAN: 67434.01

Autorizație nr. 85/18.03.2022

Colectiv: Ana Ilie – responsabil științific, Bernard Randoin, Ovidiu Cîrstina, Horia Ghiță, Bogdan Ilie (CMNCD Târgoviște)

Total finanțare: 38.800 lei finanțare de către CNMCD Târgoviște

Perioada desfășurării cercetării: 04.07 - 30.08.2022

Cercetarea arheologică de teren s-a desfășurat în perioada 04.07.2022 – 30.08.2022. Activitățile pe șantier, precum și conservarea primară a sitului și a materialului arheologic s-au realizat exclusiv cu fonduri alocate de către Consiliul Județean Dâmbovița, prin Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște, în valoare de peste 38.800 lei, reprezentând plata muncitorilor și consumabile.

Situl din punctul *Hulă* este un *tell* de dimensiuni mici, cu o stratigrafie antropică de cca. 2 m, situat la baza terasei de pe partea stângă a râului Dâmbovița, care actualmente curge la o distanță de cca. 2 km sud de așezare.

În anul 2015 a fost demarat un proiect de cercetare care are în centrul atenției acest sit arheologic (Cîrstina et alii 2016).

Obiectivele campaniei de cercetări arheologice din anul 2022 au vizat pe de-o parte continuarea cercetării în așezare, iar pe de altă parte obținerea de informații despre alte puncte de locuire gumelnițene din jurul *tell*-ului.

Astfel, s-a continuat cercetarea locuinței incendiate nr. 7 din zona de sud-est a așezării de la Geangoești-Hulă, locuința cu pod locuit (Pl. I. a-b). S-au obținute detalii asupra pereților de pe latura de sud și de est. Cu această ocazie s-a constatat faptul că structurile posterioare Cx. 119, Cx. 111/st. 36, Cx. 111/st. 46 sunt în coerență și constituie negativul unei locuințe posterioare, situație care a mai fost sesizată anterior, în zona de SV a *tell*-ului, în campania anului 2019 (Ilie et al. 2020) (Pl. II. a).

Au fost amplasate mai multe axe de secționare prin locuință: ax A-B-B'-B'', care oferă profile prin Cx. 192 – structura de combustie aflată pe platforma înălțată de la parterul locuinței, prin podele locuinței și prin zona adâncită a locuinței, poziționată în treimea sudică a acesteia (Pl. II. b).

Deși nu am definitivat cercetarea Cx. 192, s-a observat că aceasta prezintă patru faze mari, care au presupus și deplasarea ușoară a amplasamentului, fiecare cu cel puțin o refacere a părții active (Pl. I. b-d).

Am mai optat pentru o secțiune GH, care taie locuința longitudinal, pe axul N-S, și trebuia să ofere informații despre o potențială laviță aflată la vest de structura de combustie (Pl. II. c), precum și o altă secțiune transversală prin locuință, ax. IJ (Pl. I. a; Pl. II. d).

S-a observat că platforma de la parter și lavița de pe latura de N au fost construite peste niveluri de locuire anterioare – zone menajere sau distrugere de locuințe neincendiate, iar diferența față de zona de sud, adâncită,

era de ca. 20 cm. La un moment dat, platforma a fost curățată și lărgită, cu ca. 20-30 cm spre S (us 976), iar această activitate, foarte probabil, corespunde celei de-a doua faze din evoluția Cx. 192. Tot acum presupunem că a fost refăcută prispa de pe latura de V.

Dacă în jurul Cx. 192 se observă o activitate intensă de refacere a podelelor, care au aspect laminar, spre profil magistral, spre peretele de V, se prezintă sub forma unor podele groase de ca. 5-8 cm grosime, din lut fără constituienți.

Pe platformă, lângă Cx. 192, spre interiorul camerei au fost descoperite pe ultima podea, o serie de vase – 350, 351, 351a (Pl. I. b), iar pe lângă Cx. 191, alte 5 greutăți din lut nears, de la războiul de țesut identificat în campania 2021, vase și părți de vase, o parte din acestea fiind din inventarul podului.

Un alt obiectiv al campaniei anului 2022 a fost obținerea de informații despre o specie ceramică identificată în campania anul 2016 în zona șanțurilor de delimitare a așezării (Pl. III; Pl. IV. a). Ca atare, în zona de NE au fost trasate 3 secțiuni de control stratigrafic: S.4 (6 x 1 m), amplasat imediat lângă secțiunea magistrală trasată în 1960 și reverificată în campania 2016 (Ilie et al. 2017). La cca. 30 cm distanță N de aceasta, a fost trasată S.5 (6 x 2 m), prelungit spre est cu 1 m, pentru a clarifica anumite situații stratigrafice, iar S.6 (4,60 m x 2 m) a fost trasată pentru a verifica dacă us. 45/2016, înregistrat în S.4 și S.5 drept Cx. 202, continuă, și pentru a recupera material arheologic. De pe fundul acestei structuri, Cx. 202, au fost recuperate o serie de vase sau părți de vase – 332, 333, 334, 337, 338, 339 etc (Pl. IV. b). Tot aici au fost înregistrați și bolovani mari de râu. Structura – un șanț de delimitare, cu aspect diferit în cele trei secțiuni, are o lărgime de 1,50 – 1,70 m și o adâncime de 0,80-1,20 m (Pl. IV. c, Pl. V. a-b). A fost observat că în anumite zone se îngustează și se adâncește, în alte zone are formă literei U, uneori prezintă treaptă, alteori aceasta este absentă. Acest lucru îl considerăm interesant, mai ales că nu au mai fost surprinse două șanțuri, deși ele există în S. 3/2021. Deși, în aceste secțiuni fost înregistrat un alt complex, Cx. 203, situat la 1,80 -1,40 m distanță E de Cx. 202, în S.5 acest complex are interfețele foarte drepte și a fost interpretat mai degrabă ca o zonă de băltire a apei decât un șanț propriu-zis.

Aceste noi observații în zona de delimitare a așezării de pe latura de E au adus și informații despre încadrarea culturală și cronologia locuirii în *tell*. În campania din anul 2016 considerăm că materialul descoperit în această structură este post gumelnițean (Ilie et alii 2017), dar noile informații sugerează că șantul a funcționat și a fost abandonat relativ repede și că este legat de începuturile locuirii în *tell*, în perioada culturii Boian.

Cercetări am desfășurat în zona terasei din apropierea așezării, unde au fost amplasate patru sondaje de 2 x 1 m (S. VI-IX), continuând demersurile începute în anul 2021 de reperare a necropolei așezării (S. I-V) (Ilie et alii 2021) (Pl. III, Pl. V. c-d). Nici anul acesta nu am reușit să identificăm mormintele, mai mult, începem să luăm în considerare ca în fapt cimitirul să nu fie pe terasă, nivelurile de aici sunt extraordinar de dificil de săpat, chiar dacă este

utilizat un târnăcop greu. Evaluăm ipoteza ca necropola/necropolele să fi fost undeva pe grindurile aflate în lunca râului Dâmbovița sau chiar pe terasa de pe partea dreaptă a râului, zonă distrusă prin mutarea albiei râului spre dreapta.

O altă direcție de investigare a fost axată pe reperarea altor locuiri pe o rază de cca. 5 km în jurul *tell*-ului. Prin cercetări de suprafață, au fost recoltate materiale ceramice și silex din două locații, pe care dorim să le verificăm în campania anului 2023.

De asemenea, dorim să continuăm cercetarea în *tell*, în sprăfețele deschise anterior, pentru a definitiva cercetarea structurilor de locuire incendiate identificate.

La finalul săpăturii suprafețele deschise au fost puse în conservare sau aduse la forma inițială, în cazul secțiunilor din terasă. Întregul material prelevat a fost spălat, iar o parte a materialului ceramic a fost marcat. Au fost realizate liste de evidență pe categorii de artefacte și probe. A fost flotat materialul prelevat din zona șanțurilor de delimitare a așezării. Au fost introduse în format electronic înregistrările efectuate pe șantier.

Abstract:

The main goals for the archaeological campaign from 2022 in the Late Copper Age settlement from Geangoești-Hulă were to continue the research of the wattle and daub burned house no. 7, a storey house, and to identify if around the main site there are other traces of human occupation from the same period.

In order to get more data about the defensive system of the settlement we continued with sections in the north-east area of the site (S. IV-VI), and the archaeological material found in the ditch, Cx. 202, including whole vessels or important parts of them, suggests that the site is unexpected older than it was known. The decoration of one of the vessels may suggest that here there is a Boian occupational level.

Another goal was to identify the necropolis of this communities supposed to be on the nearest terrace from the settlement. Four evaluation pits (2 x 1 m) have been unsuccessfully excavated in an area of 400 m distance from the site.

Some surface prospections have been undertaken in an area of 5 km around the site, and two other prehistoric location have been identified, which we intend to verify in the future.

Illustrations list

Pl. I. a. View from the S-W over house no. 7 and the sections through the structure; b. View from the W over the combustion structure, Cx. 192, and the vessels on the floor; c.-d. Fotos during the research of the Cx. 192.

Pl. II. a. Image from the drone at the end of the 2022 archaeological campaign where there are visible the foundation ditch of another house as the sections through house 7; b. Foto of the west BB' section through the platform floor of the house no. 7; c. View of the west HG section through house no. 7; d. Record of house no. 7 on the main section.

Pl. III. The evaluation trenches from the terrace of Dâmbovița

river (S.1-S.9) and at the eastern limit of the *tell* (S. III-S.VI) (2021-2022 archaeological campaign) (by B. Ilie).

Pl. IV. a. View from the E over the evaluation trenches placed on the eastern limit of the settlement; b. Image during the research of Cx. 202, a defensive ditch, in trench IV and V, as well as one of the vessel found on the bottom of the ditch; c. Cx. 202 on the N section of trench V; d. Cx. 203 on the N section of trench V;

Pl. V. A view from the East over the Trench VI; b. South section of S. VI and the record of Cx. 202; d. South section of Trench 9/terrace; d. North section of Trench 7/ terrace.

Bibliografie:

Cîrstina, Olteanu, Ilie 2016 - Cîrstina, O., Olteanu, Gh., Ilie, A., *Geangoești, comuna Dragomirești, jud. Dâmbovița, pct. Hulă*, in CCAR. *Campania 2015*, București, 2016, p. 33-34.

Ilie et alii 2017 - Ilie, A., Haită, C., Năstase, M., Cîrstina, O., *Geangoești, comuna Dragomirești, jud. Dâmbovița, pct. Hulă*, in CCAR. *Campania 2016*, București, 2017, p. 59-60.

Ilie et alii 2020 - Ilie, A., Cîrstina, O., Ilie, B., Iordache, A., *Geangoești, comuna Dragomirești, jud. Dâmbovița, pct. Hulă*, in CCAR. *Campania 2019*, București, 2020, p. 131-143.

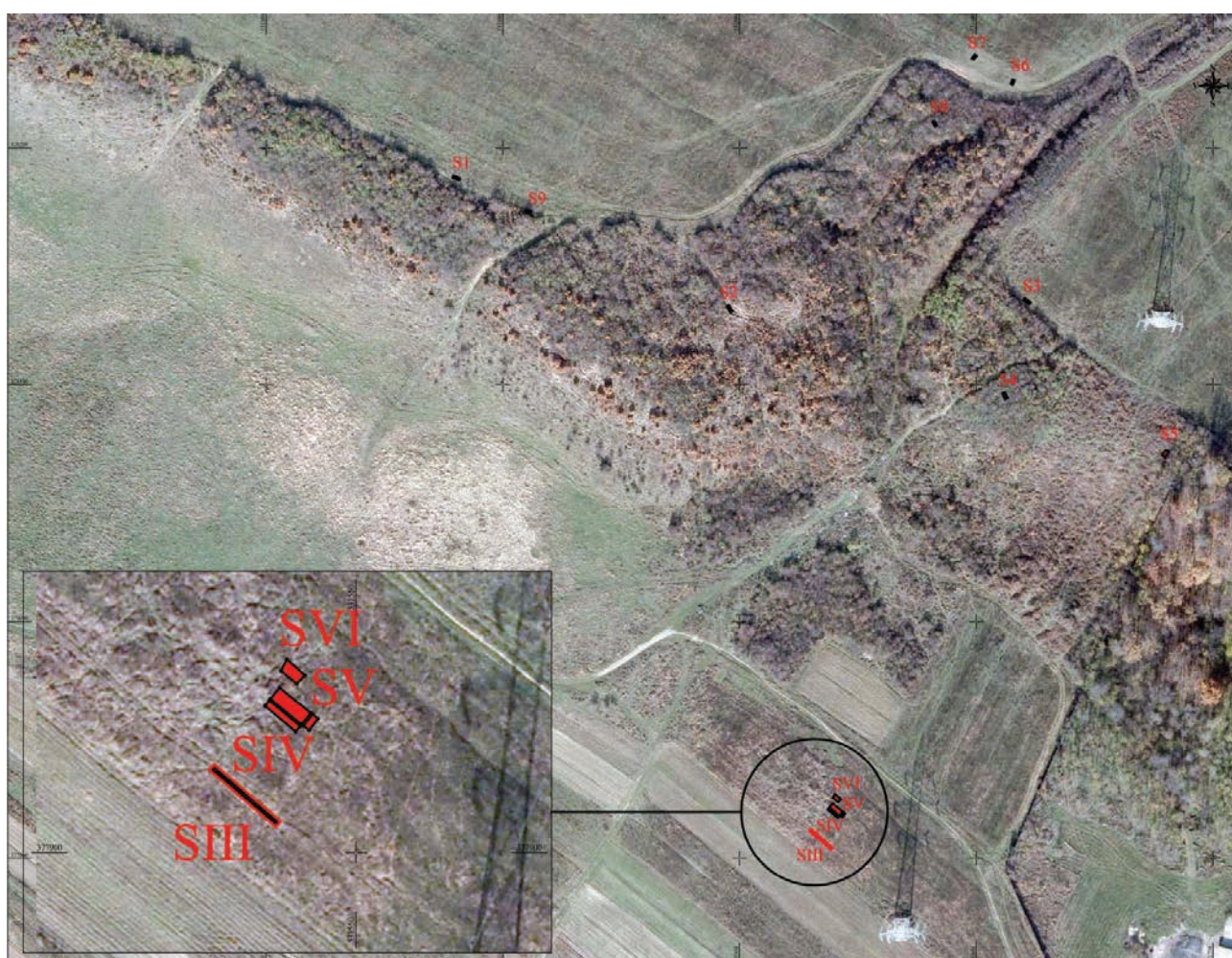
Ilie et alii 2022 - Ilie, A., Cîrstina, O., Ghiță, H., Ilie, B., *Geangoești, comuna Dragomirești, jud. Dâmbovița, pct. Hulă*, in CCAR. *Campania 2021*, București-Oradea, 2022, p. 133-141.

Pl. I. a. Fotografie dinspre SV asupra locuinței nr. 7 pe care sunt marcate o parte din axele de secționare;
b. Fotografie dinspre V asupra Cx. 192 și a vaselor aflate pe podea, la parter, înainte de colapsul locuinței;
c.-d. Fotografii din timpul demontării Cx. 192

Pl. II. a. Fotografie la finalul campaniei 2022, pe care se observă negativul locuinței posteriore, precum și diferite axe de secționare prin locuința nr. 7 (zbor cu drona, B. Ilie); b. Detaliu asupra profilului de V al axului BB', prin platforma locuinței nr. 7; c. detaliu asupra profilului de V al axului GH, pe care se observă lavița de pe latura de N a locuinței; d. Imagine cu profilul magistral care surprinde o imagine în bie a locuinței nr. 7

Pl. III. a. Poziționarea pe un ortofotoplan din 2008 a secțiunilor de evaluare practicate în terasă (S1-S9) și în zona de E, unde au fost interceptate șanțurile de delimitare a așezărilor (S. III- S. VI), în campaniile 2021-2022 (B. Ilie)

Pl. IV. a. Fotografie dinspre E asupra secțiunilor de la limita de E a tell-ului; b. Imagine din timpul cercetării Cx. 202 în S.IV și S.V și v. 333; c. Cx. 202 pe profilul de N a S.V; d. Cx. 203 pe profilul de N a S.V

Pl. V. a. Imagine dinspre E cu S. VI; b. Profilul de S al S. VI pe care se observă Cx. 202; c. Profilul de S a S9/Terasă; d. Profilul de N a S. 7/Terasă

29. Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara

Punct: Sarmizegetusa Regia

Tip de sit: 122 (cetate); 121 (castru); 132 (sanctuar)

Încadrare cronologică: 213 (La Tène târziu), 32 (Epoca romană)

Cod RAN: 90397.01; Cod LMI: HD-I-s-A-03190

Autorizație nr. 30 / 18.03.2022

Colectiv: Răzvan Mateescu - responsabil științific (MNIT Cluj-Napoca); Gelu Florea, Liliana Mateescu – Suciu, Nica Ciubotaru, Ștefan Vasilache (UBB Cluj-Napoca), Cătălin Cristescu, Cristina Bodó, Oana Tutilă (MCDR Deva), Daniel Cioată (MJ Mureș); Gabriela Gheorghiu, Paul Pupeză (MNIT Cluj-Napoca), Emanuel Malinescu, Alexandra Teodorescu (DGAMPT Deva), Darius Sima

Finanțare: Consiliul Județean Hunedoara, Ministerul Culturii

Perioada desfășurării cercetării: iulie – octombrie 2022

Cercetările din anul 2022 de la Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia s-au desfășurat în zona centrală a așezării, pe terasele a IX-a și a X-a din componența sanctuarului (Pl. I / a,b).

Pe prima terasă a fost continuat demersul arheologic început anul trecut prin trasarea unei suprafețe în partea estică, notată convențional SP II / 2021, cu o lungime de 11 m, o lățime de 7 m și orientată NE-SV. În perimetrul ei au fost incluse săpături anterioare în care demersul arheologic nu fusese finalizat (secțiunea A, cu extinderea patrulateră din extremitatea estică, din anul 1950, un sondaj realizat de H. Daicoviciu și suprafața SP VII/2017). Obiectivul principal a constat în identificarea unui nou segment al zidului de susținere a terasei.

Pentru terasa a X-a s-a propus documentarea extremității sudice, zonă în care este presupus traseul ramificației drumului ceremonial care asigura accesul dinspre fortificație spre sanctuar. Astfel, a fost deschisă suprafața SP I / 2022, cu o lungime de 11 m și o lățime de 10 m, orientată NNW – SSE. Ea a fost trasată la o distanță de 4 m față de plintele de andezit ale templului și a inclus două dintre jgheburile de calcar cunoscute încă de la primele săpături (Pl. I / c).

Terasa a IX-a

Obiectivul principal a constat în identificarea unui nou segment al zidului de susținere a terasei. Zidul D, după cum este cunoscut în literatura de specialitate, reprezintă unul dintre elementele constitutive ale sanctuarului de la Sarmizegetusa Regia, obținerea unor informații detaliate cu privire la traseul său și la tehnica de construcție fiind de o mare importanță. Cercetările anterioare au privit doar segmentul orientat NNW-SSE, investigarea sa ridicând de fiecare dată multiple probleme logistice din cauza adâncimii considerabile la care se află în raport cu nivelul actual de călcare.

În aproape toate punctele cercetate ale terasei a IX-a fuseseră observate urmele unor lucrări de anvergură destinate extinderii și înălțării terasei, dar, în absența unor date precise despre configurația terasei în prima fază, delimitată în primul rând de zidul D, eșalonarea lor era sub semnul incertitudinii, inclusiv din punct de vedere cronologic.

În prima etapă a săpăturii actuale au fost cercetate diferitele straturi de amenajare a terasei, pe toată suprafața. În a doua etapă, în primul rând din motive de siguranță (adâncimea mare și consistența straturilor de amenajare din antichitate care ar fi putut genera surpări), săpătura a continuat doar în jumătatea estică, pe traseul prezumtiv al zidului, considerând că el ar fi urmat direcția paramentului interior descoperit în secțiunea din 2020.

În colțul de nord-est, la o adâncime de 3,4 - 3,6 m față de nivelul actual de călcare, au apărut blocuri de calcar și o grupare de bucăți mari de micașist cu aspect de *emplecton*. Conturarea unei limite a aglomerării de pietre, la o distanță de cca. 4 m de la profilul nordic, și orientarea pe care o avea aceasta semnalau o schimbare semnificativă a traseului zidului, astfel că a fost extinsă săpătura și în jumătatea vestică a suprafeței. Astfel, a fost descoperită latura sudică a zidului D ale cărei caracteristici principale vor fi punctate în rândurile următoare (Pl. II / a, c).

Segmentul de zid nou descoperit este orientat SVV – NEE și are aici o grosime de 3,1– 3,2 m. *Emplectonul* este realizat din bucăți mari și medii de micașist, legate cu puțin pământ și așezate cu foarte mare atenție.

La o distanță de aproximativ 4 m față de capătul vestic al segmentului reperat acum, zidul are un colț cu un unghi obtuz. Amintim aici că în raportul de săpătură publicat pentru anul 1951, pe planul intitulat „Incinta sacră a Dacilor”, zidul D este prelungit ipotetic mult spre sud și este figurat cu un asemenea colț.

Zidul a fost demolat în antichitate, demontarea blocurilor fiind dublată de „alunecarea” controlată a pietrelor din structura *emplectonului* dincolo de linia paramentului exterior; aglomerarea de bucăți de micașist observată inițial în colțul nord-estic al suprafeței ilustrează, de fapt, acest fenomen: o masă mare a *emplectonului* a fost împinsă dincolo de colțul zidului, în așa fel încât să contribuie la extinderea și supraînălțarea terasei.

După cum se poate deduce din descriere și observa în imaginile atașate, tehnica de construire este tipică pentru *murus dacicus*, pentru multe dintre blocurile din cele două paramente fiind vizibile locașurile trapezoidale specifice, denumite „babe” încă de la începutul săpăturilor arheologice, după terminologia locală.

Descoperirea este relevantă nu doar pentru că astfel a fost documentat capătul sudic al zidului D, dar și pentru că prin poziția sa și prin documentarea modului în care s-a produs demolarea apare un set nou de informații cu privire la evoluția terasei și, foarte important, a construcțiilor aferente.

Datele arheologice noi arată că într-o primă fază, datată cel mai probabil de la jumătatea secolului I a. Chr., suprafața terasei a IX-a era mult mai redusă decât se credea, de aproximativ 1 200 m², cu mențiunea că doar după identificarea capătului nordic al zidului de susținere și cercetarea limitei de vest îi vor fi determinate precis forma și aria. Acestei faze îi este atribuit și edificiul ale cărui resturi incendiate au fost reperate în cercetările pe suprafețe considerabile.

În a doua fază (sfârșitul secolului I p.Chr. / primii ani ai secolului al II p.Chr.), terasa a fost extinsă considerabil spre sud și spre est, suprafața sa aproape dublându-se. Pe noul nivel, dacii au construit un templu cu o arhitectură monumentală, a cărui planimetrie a fost expusă în rapoartele anterioare.

Stratigrafia înregistrată pentru profilul vestic al suprafeței SP II / 2022 (2021) este elocventă pentru succesiunea diferitelor faze: stânca prelucrată și resturile zidului D au fost „sigilate” cu un strat argilos cu pigmentație de cărbune, peste care a fost pusă o cantitate imensă de pământ cu sfărâmatură și bucăți de micașist, strat aproape perfect orizontalizat, iar deasupra lui a fost amenajată substructura pavajului din bucăți de micașist care aparține ultimei faze constructive (PI. II / b).

Terasa a X-a

Investigarea terasei a X-a a început încă din 1950 și a continuat prin multiple campanii în deceniile următoare, dar numeroase părți au rămas complet sau parțial necercetate. Una dintre ele este reprezentată de extremitatea sudică, unde cercetările arheologice au fost relativ restrânse, demersul fiind invers proporțional în comparație cu intervențiile masive, cu precădere din anul 1980. Urmele acestor lucrări de amenajare a terenului, în mare măsură arbitrară, au fost observate pe toată suprafața notată SP I / 2022, imediat după îndepărtarea stratului vegetal, sub forma unui strat de pământ amestecat cu mari cantități de resturi carbonizate provenite din unul dintre straturile taluzului existent între terasa a X-a și a IX-a (în unele zone, resturile carbonizate s-au păstrat compact, aproape ca în contextul antic – PI. I / c). Totodată au fost identificate urmele săpăturilor mai vechi.

În marginea vestică a suprafeței au fost descoperite două laturi ale fundației unei construcții de mari dimensiuni (CX 108). Latura lungă a fost documentată pe o distanță 6,15 m, cu mențiunea că ea continuă spre SV. Fundația are o lățime de 0,75 m și se adâncește, parțial în stâncă, de la nivelul de conturare cu 0,3 – 0,4 m. Ea este făcută din numeroase piese de calcar sparte și sfărâmată de calcar; în partea superioară, pe mici porțiuni, s-au păstrat bucăți de mortar (PI. III / a, b, c). O secțiune din anii 1976 – 1979, a fost extinsă special pentru a-i urmări traseul pe cca. 2 m, dar dimensiunile reduse ale săpăturii de atunci au împiedicat determinarea tipului de structură. Latura scurtă, perpendiculară pe prima, a fost dezvelită pe o lungime de 1,4 m, lățimea fiind tot de 0,75 m. Datorită proximității cu jgheabul masiv, ea a fost mai puțin afectată de intervențiile contemporane, astfel că folosirea mortarului este mult mai evidentă. În apropierea acestei fundații și a jgheabului de calcar au fost găsite zeci de piese de marmură de la un mozaic, toate în poziție secundară. Edificiul căreia îi aparținea fundația descrisă mai sus a fost dezafectat încă din antichitate, cel mai probabil în momentul în care a fost extinsă terasa a IX-a.

În colțul sudic al suprafeței a fost identificat restul unei podele din lut maroniu, tasat, în care erau prinse bucăți de piatră, îndeosebi micașist (CX 106). Podeaua a fost mult afectată atât de secțiunea și intervențiile contemporane, cât și de fundația care îi suprapune marginea vestică. Suprafața pe care a fost observată este de cca. 5,6 m² și este de consemnat că substructura ei consta într-o succesiune de straturi cu grosimi și texturi diferite (PI. III / a).

Foarte probabil, construcția căreia îi aparținea podeaua avea în structura sa stâlpi din lemn ale căror gropi de implantare au fost descoperite în jumătatea vestică a suprafeței. În campania recentă au fost identificate cinci asemenea gropi (CX 114, CX 115, CX 117, CX 118 și CX 119) dispuse pe două șiruri paralele, orientate NE-SV (PI.

III / a). Ele au forme aproximativ rotunde, cu un diametru cuprins între 1,4 – 1,6 m. Doar una dintre ele a fost cercetată în întregime în acest an. Groapa notată cu CX 114 avea o adâncime de 1,2 – 1,3 m, în mare parte fiind săpată în stâncă. Pereții ei au fost căptușiți cu bucăți mari de micașist, atent așezate pentru a fixa un stâlp de lemn de forma unui dreptunghi cu lungimea de 0,45 m și lățimea de 0,3 m (PI. IV / a). Aproape de fundul gropii a fost găsit un piron din fier (lungimea tijei masive este identică cu lățimea stâlpului de lemn).

Diametrul și adâncimea gropilor de implantare, tehnica lor de amenajare, masivitatea stâlpilor și modul de dispunere arată că ei aparțineau unui edificiu de mari dimensiuni, a cărui planimetrie va trebui completată în anii viitori.

În partea estică a suprafeței, la o adâncime de 0,4 – 0,5 m față de nivelul actual de călcare, s-a conturat o altă groapă (CX 116), cu diametrul de 2 – 2,1 m (diametrul său inițial a fost mai mare, dar intervențiile contemporane au afectat partea superioară a gropii). Ea era săpată în stâncă și ajungea la o adâncime de cel puțin 2,08 m. Umplutura consta într-un lut gălbui, tasat, în care erau prinse, din loc în loc, bucăți de micașist, de dimensiuni variabile (PI. IV / b). Nu este exclus ca această amenajare să fi reprezentat substructura unei plinte, dar subliniem că doar la finalizarea cercetărilor ne vom putea pronunța cu privire la rostul ei (PI. IV / c).

Artefactele descoperite au intrat în patrimoniul Muzeului Civilizației Dacice și Romane din Deva.

Abstract

The 2022 archaeological research at Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia focused on the central area of the site: Terrace IX and Terrace X of the sanctuary. The excavations revealed the southern segment of the retaining wall of the 9th terrace: *wall D*. The wall features an obtuse corner (as presumed by Constantin Daicoviciu in 1951), demonstrating that initially the terrace had a different configuration. The wall was intentionally demolished in antiquity, as a large part of its massive emplecton and some of the limestone blocks were carefully down over the outer side. Its remains were covered by the large amounts of soil and rock which enlarged the layout of the 9th terrace for the construction of the rectangular temple from the last phase.

Interesting structures have been found on the 10th terrace, as well. At first, the foundation of a rectangular building (made with limestone fragments and mortar), intentionally demolished in ancient times. Secondly, five large post holes padded with mica schist pieces and the remains of a clay floor from an older edifice. Finally, a deep pit filled with compact reddish clay and scarce mica schist fragments could perhaps represent the foundation of a column base.

The archaeological material comprises ceramic, iron, glass, bronze, and marble artefacts.

Illustrations list

Pl. I. a. Plan of the sacred area (NHI) with the layout of the surfaces SP I and SP II; b. Terraces IX, X and XI; surface SP I (aspect during the archaeological research).

Pl. II. a, c. Southern side of wall D (aspect during the archaeological research); b. western profile of surface SP II / 2022 (2021).

Pl. III. a, b, c. Surface SP I / 2022 opened on Terrace X (aspect during the archaeological research).

Pl. IV. Timber post hole (CX 114); b. pit dug in the bedrock (CX 116); c. surface SP I (aspect during the archaeological research).

a

b

c

Pl. I. a. Planul zonei sacre (INP) cu amplasarea suprafețelor SP I și SP II; b. terasele a IX-a, a X-a și a XI-a; suprafața SP I (aspect din timpul cercetării arheologice)

Pl. II. a, c. Latura sudică a zidului D (aspecte din timpul cercetării arheologice); b. profilul vestic al suprafeței SP II / 2022 (2021)

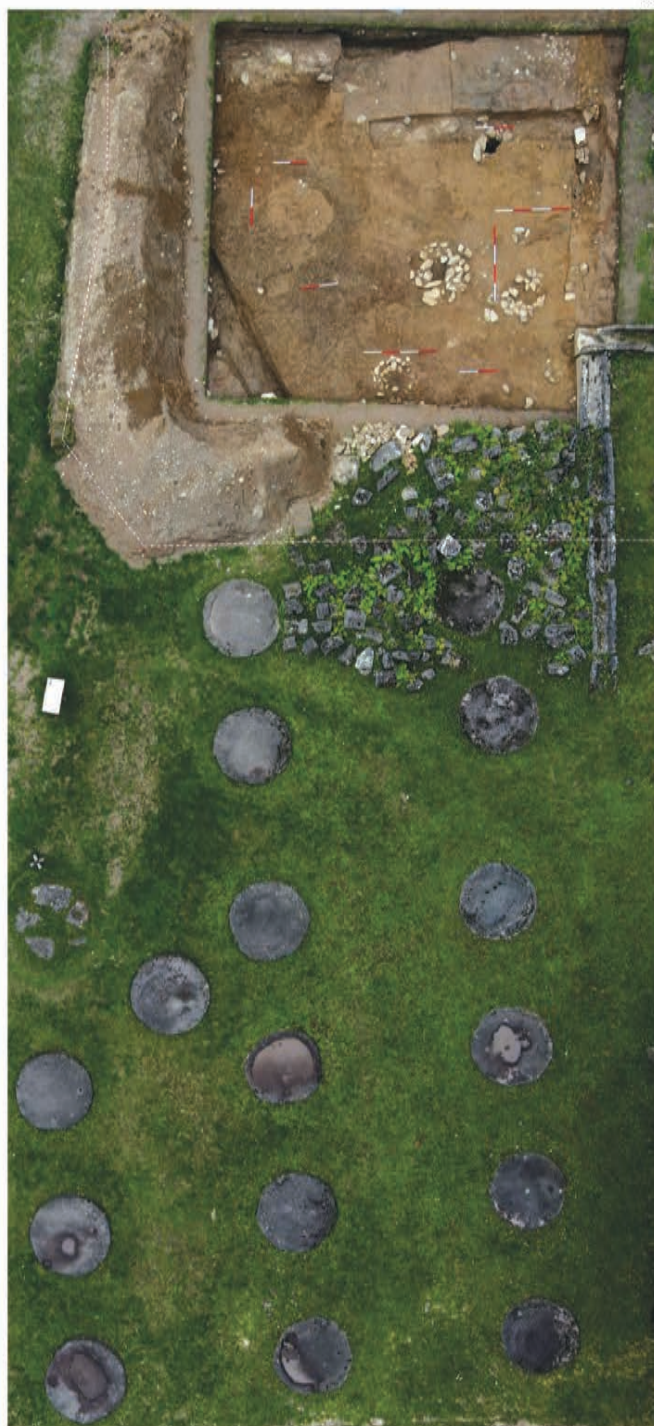
Pl. III. a, b, c. Suprafața SP I / 2022 deschisă pe terasă a X-a (aspecte din timpul cercetării arheologice)

b.

a.

c.

Pl. IV. a. Groapă de implantare a unui stâlp din lemn (CX 114); b. groapă săpată în stâncă (CX 116); c. suprafața SP I (aspect din timpul cercetării arheologice)

30. Gumelnița, mun. Oltenița, jud. Călărași**Punct: Măgura Gumelnița (Măgura Calomfirescu)**

Tip de sit: 111 (așezare deschisă), 117 (tell), 211 (necropolă plană)

Încadrare cronologică: 14 (eneolitic), 142 (eneolitic mijlociu), 143 (eneolitic târziu)

Cod RAN: 100629.01

Autorizația nr. 102 / 18.03.2022

Colectiv: Cătălin Alexandru Lazăr – responsabil științific, Mădălina Dimache, Silviu Cristache, Theodor Zavalaș (MCG Oltenița), Dan Pîrvulescu, Vasile Opriș, Theodor Ignat, Adelina Darie (MM București), Adrian Bălășescu, Mihaela Golea, Gabriel Vasile (IAB), Valentin Parnic (MDJ), Valentin Radu (MNIR), Monica Mărgărit (UV Târgoviște), Cristina Covătaru, Bogdan Manea, Ana Garcia-Vazquez, Gabriel Popescu, Carol Căpiță, Adrian Șerbănescu, Cristian Roth, Vlad Bindea, Andreea Toma (U București), Johannes Müller, Stefan Dreibrodt, Wolfgang Rabbel (CAU Kiel)

Perioada desfășurării cercetării: 06.06 - 05.07.2022

Situl de la Gumelnița, mun. Oltenița, jud. Călărași, este bine cunoscut prin prisma tell-ului de aici, una dintre cele mai mari așezări de acest tip din zona Balcanică. De asemenea, acesta este situl eponim al culturii Gumelnița, fiind compus dintr-o așezare de tip tell, aparținând comunităților gumelnițene, din două necropole corespunzătoare așezării respective, iar în proximitate sunt semnalate și alte locuri atribuite eneoliticului timpuriu (cultura Boian, faza Vidra), eneoliticului final (o necropolă Cernavodă II), epocii bronzului (o așezare atribuită culturii Tei), primei epoci a fierului sau culturii Dridu.

Cercetările în acest sit au fost reluate din 2017, iar până în prezent s-au efectuat cercetări de teren aproape în fiecare an, excepție fiind anul 2020, când datorită situației particulare generate de pandemia COVID-19 nu s-au efectuat săpături.

În campania 2022, colectivul de cercetare de la Gumelnița și-a propus continuarea lucrărilor din campania 2021, activitățile de teren fiind organizate în doar două dintre zonele definite anterior: Zona 1. Sector tell (ce cuprinde perimetrul martorului de eroziune pe care se află așezarea de tip tell); Zona 2. Sector terasă (ce cuprinde terasa de la est și nord de tell, unde au fost identificate necropolele așezării, dar și alte urme de locuire preistorică).

Zona 1 - Sector Tell

În principal, în campania 2022 s-au continuat cercetările în suprafața S1 (16 x 8 m), din zona de sud-est a tell-ului, mai precis în sectoarele I și II. Aici s-a avansat, scopul primar fiind finalizarea locuinței neincendiate L3, dar și a celorlalte structuri adiacente din cele două sectoare, corespunzătoare acestui nivel gumelnițean final. Totodată, acum s-au realizat ultimele observații stratigrafice din suprafața investigată, în vederea procesării datelor din locuințele gumelnițene cercetate până în prezent, în vederea publicării complete.

Săpătura arheologică a fost de mică amploare și a vizat demontarea resturilor de pereți sau golirea gropilor ce se mai aflau în lucru.

Datele cvasi-complete privind descoperirile din campania 2022 vor fi publicate în următorul număr al publicației *Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice*, editată de Muzeul Municipiului București.

Zona 2 - Sector Terasă

După cum s-a punctat și anterior, aici, datorită modificărilor majore ale terenului față de anii '60 ai secolului al XX-lea, când s-au realizat primele cercetări în zona necropolei, strategia de cercetare a fost adaptată la condițiile curente ale zonei, care implică existența unei păduri de salcâmi, gropi de gunoi, terenuri agricole, alături de ruinele fostului Combinat de Îngrășare a porcilor de la Ulmeni, jud. Călărași.

În aceste circumstanțe, în campania 2022, s-a continuat săpătura în secțiunea Son 15 (30 x 2 m), orientată NE-SV, deschise în 2021, în zona din vecinătatea „treptei de terasă” pe care s-au realizat sondajele de verificare din campaniile 2017-2021.

Cercetarea a condus la identificarea a 7 noi morminte, dintre care majoritatea aparțin comunităților gumelnițene (M17-18, M21-M23), iar două sunt încadrate pe baza inventarului funerar în secolele I-III AD (M19-M20). Mormintele gumelnițene conțineau indivizi în poziție chircită, pe partea stângă, orientați pe direcții apropiate de est. Inventar funerar a fost identificat doar în M22 și consta într-o lamă de silex depusă în zona craniului. Mormintele post-eneolitice (M19-M20) conțineau indivizi depuși în poziție întinsă, pe spate, cu inventar funerar ce consta în vase ceramice. Interesant este faptul că mormântul M20 tăia groapa mormântului gumelnițean M21, acesta fiind primul caz de întretăieri de morminte din necropola de la Gumelnița.

În perimetrul secțiunii, alături de morminte, au mai fost identificate o serie de gropi (C14, C17, C20 etc.). În limita nordică a Son 15 a fost identificat complexul C21, care a fost atribuit comunităților Gumelnița și este similar complexului C12, cercetat în 2019 și 2021. Astfel, C21 reprezenta o groapă de dimensiuni mari, de formă circulară, cu mai multe nivele de umplere, ce conțineau resturi osteologice umane, fără conexiune, dispersate, în asociere cu fragmente ceramice gumelnițene, resturi faunistice și alte artefacte arheologice. Toate materialele sunt în analiză.

În final, mai amintim un element remarcabil din campania 2022. Astfel, sub nivelul de înmormântări gumelnițene, în nivelurile de loess, a fost identificat un orizont cu piese litice cioplite, aflate în diverse stadii de prelucrare, grupate la distanțe variate, ce pe baza observațiilor preliminare le atribuim perioadei paleolitice. Această descoperire deschide calea unor investigații paleolitice în situl de la Gumelnița.

Având în vedere cele menționate mai sus, situl Gumelnița demonstrează din nou potențialul arheologic deosebit și particular, ce justifică pe deplin desfășurarea unei cercetări sistematice de lungă durată, care să aducă noi date privind populațiile preistorice din zona Dunării de Jos. Tocmai de aceea, din campania 2023 situl Gumelnița a fost inclus în proiectul de cercetare inter-, multi-, pluri- și transdisciplinară „The dynamics of the prehistoric communities located in the Mostiștea Valley and Danube

Plain (between Oltenița and Călărași)", coordonat de Universitatea din București, în parteneriat cu Universitatea din Kiel (Christian-Albrechts-Universität zu Kiel. Kiel University - CAU), Germania, HoGent, Belgia, Muzeul Dunării de Jos Călărași, Muzeul Municipiului București, Muzeul Civilizației Gumelnița Oltenița și Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București.

Obiectivele principale urmărite în campania din anul 2023 vor fi: 1. Continuarea săpăturilor arheologice și a cercetărilor interdisciplinare din cadrul necropolei eneolitice de la Gumelnița; 2. Continuarea cercetărilor în așezarea de tip tell eponimă aparținând culturii Gumelnița; 3. Realizarea de carotaje sedimentologice și palinologice pentru reconstituirea paleomediului; 4. Realizarea de prospecțiuni tip ERT și GPR pe suprafața tell-ului, în vederea decelării zonelor ocupate de locuirea Gumelnița; 5. Periegeze tip survey în proximitatea sitului.

Tehnica de săpătură arheologică aplicată în situl de la Gumelnița va consta în metoda micro-stratigrafică, înregistrările stratigrafice realizându-se în sistemul unităților stratigrafice (u.s.-uri), în cadrul unor registre de unități stratigrafice și complexe, fiind utilizate fișe tipizate. Ulterior informațiile sunt încărcate într-o bază de date dedicată, realizată sub Acces MS-Office. Sedimentul din complexele cercetate a fost recoltat și sitat sau flotat. Din toate complexele cercetate au fost recoltate probe pentru datări absolute (^{14}C), studii de izotopi stabili (^{13}C , ^{15}N , ^{18}O , ^2H), analize fizico-chimice (fosfați, paleomagnetism, arheomagnetism) și analize de paleoparazitologie și paleogenetică (aDNA).

Materialele arheologice au fost preluate de Muzeul Municipiului București și Muzeul Civilizației Gumelnița din Oltenița.

Materialele faunistice și carpologice vor fi prelucrate și analizate pe teren de către echipa Secției de Bioarheologie a Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” București. Materialele osteologice umane vor fi prelucrate și analizate în Bioarheology Laboratory din cadrul Diviziei ArchaeoSciences din cadrul ICUB (Universitatea București).

Piese de IMDA vor fi analizate în laboratoarele Universității „Valahia” din Târgoviște. Artefactele litice și ceramice vor fi analizate în laboratoarele Facultății de Geologie și Geofizică București. Materialele ceramice se vor analiza la MMB, probele izotopice vor fi analizate în Stable Isotopic Laboratory din cadrul Diviziei ArchaeoSciences din cadrul ICUB (Universitatea București), iar datările ^{14}C AMS sau OSL vor fi realizate la IFIN-HH și UBB-Cluj Napoca.

Celelalte categorii de artefacte, ecofacte, probe sau date vor fi studiate și analizate în laboratoarele Muzeului Civilizației Gumelnița din Oltenița, Muzeului Municipiului București, Universității „Valahia” din Târgoviște și Diviziei ArchaeoSciences din cadrul ICUB, Universitatea din București, dar și în cadrul unor laboratoare din străinătate.

Abstract

The Gumelnița site is the most significant tell settlement North of the Danube. It belonged to the Kodjadermen – Gumelnița - Karanovo VI civilisation in the Balkan area in the second half of the 5th millennium BC. The Gumelnița site is well known to archaeologists, especially for the tell settlement. The tell being on an erosion loess island from the terrace shows an impressive image from the ground level. The erosion loess island is surrounded at east and north by the high terrace of the Danube River and at south and west by its floodplain. The archaeological stratigraphy thickness is over 4 m, the discoveries being attributed to the Gumelnița culture, A2 and B1 phases. The absolute chronology of the tell settlement based on the radiocarbon dating is 4448-4263 cal.BC with a 95.4% probability.

In the 2022 campaign, the research team from Gumelnița proposed to continue the work from the 2021 campaign. The field activities were organised in only two of the previously defined areas: Zone 1. Sector tell (which includes the perimeter of the erosion witness on which the settlement is located). Zone 3. Terrace sector (which consists of the terrace to the east and north of the tell, where the necropolises of the settlement were identified, as well as other traces of prehistoric habitation).

On the tell, research continued in the S1 surface (16 x 8 m), in the southeastern area of the tell, more precisely in sectors I and II. This is where progress has been made, the primary goal being completing the non-burnt house L3 and the other adjacent structures in the two sectors corresponding to this final Gumelnița level.

In the cemetery, the research led to the identification of 7 new graves, most of which belong to the Gumelnița communities (M17-18, M21-M23), and two are classified based on the burial inventory in the 1st-3rd centuries AD (M19-M20). The Gumelnița graves contained individuals crouched on the left side, oriented in directions close to the east. Grave goods were identified only in M22 and consisted of a flint blade. Post-Eneolithic graves (M19-M20) contained individuals laid in a supine position, with a burial inventory consisting of ceramic vessels. Interestingly, grave M20 cut the pit of M21, which is a Gumelnița burial.

Illustrations list

Fig. 1. Gumelnița: Son 15 ortho in Zone 3 and the investigated features in the 2022 campaign.

Fig. 2. Gumelnița: Zona 3 – graves M20 and M21.

Bibliografie:

- Dumitrescu 1925 - Dumitrescu, V., *Fouilles de Gumelnița*, in *Dacia*, II, 1925, p. 29-103.
- Dumitrescu 1966a - Dumitrescu, V., *Gumelnița - sondajul stratigrafic din 1960*, in SCIV, 17, 1, 1966, p. 51-99.
- Dumitrescu 1966b - Dumitrescu, V., *New Discoveries at Gumelnitza*, in *Archaeology*, 19, 3, 1966, p. 162-172.
- Dumitrescu 1993 - Dumitrescu, V., *Oameni și Cioburi*, in CCDJ, XI, 1993, p. 1-220.
- Dumitrescu, Marinescu-Bîlcu 2001 - Dumitrescu, V., Marinescu-Bîlcu, S., *Noi descoperiri de la Gumelnița*, in CCDJ, XVI - XVII, 2001, p. 114-144.

Lazăr 2001 - Lazăr, C., *Date noi privind unele morminte gumelnițene*, in CCDJ, XVI-XVII, 2001, p. 173-183.

Lazăr 2012 - Lazăr, C. (ed.), *The Catalogue of the Neolithic and Eneolithic Funerary Findings from Romania*, București, 2012.

Lazăr et alii 2017 - Lazăr, C., Bălășescu, A., Crăciunescu, I., Covătaru, C., Danu, M., Darie, A., Dimache, M., Frujina, O., Golea, M., Haită, C., Ignat, T., Manea, B., Mărgărit, M., Opriș, V., Radu, V., Sava, T., Sava, G., Ștefan, D., Vasile, G., *Gumelnița: Then and Now. The research results of the 2017 fieldwork*, in *Studii de Preistorie*, 14, 2017, p. 119-174.

Lazăr et alii 2020 - Lazăr, C., Opriș, V., Ignat, T., Manea, B., Frujină, O., Covătaru, C., Darie, A., Bălășescu, A., Radu, V., Vasile, G., Golea, M., Mărgărit, M., Popescu, G., Dimache, M., Pîrvulescu, D., Streinu, M., Șandric, B., Tufaru, M., Iancu, A., Dinu, G., Parnic, V., Căpiță, C., Zavalas, T., Dima, A., Sava, T., *Gumelnița: research results of the 2018 and 2019 fieldwork seasons*, in *Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice*, 6, 2020, p. 13-100.

Lazăr et alii 2021 - Lazăr, C., Opriș, V., Ignat, T., Manea, B., Covătaru, C., Darie, A., Bălășescu, A., Radu, V., Vasile, G., Golea, M., Mărgărit, M., Popescu, G., Toma, A., Dimache, M., Pîrvulescu, D., Parnic, V., Zavalas, T., Carozza, L., *Gumelnița: research results of the 2021 fieldwork season*, in *Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice*, 7, 2021, p. 13-54.

Șerbănescu 1985 - Șerbănescu, D., *Vestigii neolitice descoperite la Ulmeni*, in CCDJ, I, 1985, p. 25-35.

Șerbănescu, Androne 2016 - Șerbănescu, D., O. Androne, O., *Some preliminary considerations regarding the spatial organization on the eponymous settlement of the Gumelnita culture*, in *Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice*, 2, 2016, p. 24-35.

Fig. 1. Gumelnița: Ortofotoplanul Son 15 din Zona 3 și complexele investigate în campania 2022

Fig. 2. Gumelnița: Zona 3 – mormintele M20 și M21

31. Hârșova, jud. Constanța [Carsium]

Punct: Cetate, Port-debarcader

Tip sit: 112 (așezare fortificată); (cetate)

Încadrare cronologică: 4 (Epoca medievală), 5 (Epoca modernă)

Cod RAN: 60810.01

Autorizație nr. 74/18.03.2022

Colectiv: Constantin Nicolae, responsabil științific, Aurel Mototolea, responsabil sector, Irina Sodoleanu și Tiberiu Potârniche, membri în colectiv (MINAC)

Finanțare: 25.000 – MINAC

Perioada desfășurării cercetării: 20.07 - 17.08.2022

Rezultate

Campania 2022 s-a derulat în sectorul portului antic și medieval al cetății de la Hârșova (Foto 1). Acesta s-a amenajat într-un atol de spongieri de origine jurasică erodat spre Dunăre, și chiar ajustat din antichitate după înfățișarea celor două stânci laterale de care s-au prins zidurile (Foto 2, Pl. I -1). În partea inferioară a formațiunii geologice s-au păstrat câteva cioturi de stâncă (Foto 2, Pl. I, 1a, 1b, 1c) de care s-au legat zidurile antice (Foto 1, Pl. I, 2) sau cele medievale (Foto 2, Pl. I, 3, 7) de-a lungul timpului.

Două secțiuni arheologice, una pe centrul spațiului dintre cele două stânci monumentale, cealaltă spre răsărit, au permis în anul 2012 identificarea fazelor antice ale construcțiilor portuare dinspre Dunăre¹. În cadrul cercetării preventive prilejuită de implementarea proiectului de restaurare și valorificare turistică aplicat de Consiliul Județean Constanța pentru sit în anul 2020, s-a identificat un debarcader din piatră care pornea de sub primul zid prins de stâncă din vest (Foto 2, Pl. I, 4). Preliminar, s-a presupus că întregul sistem se datează în secolul al X-lea. Obiectivul a fost cercetat și în cadrul campaniei următoare din anul 2021².

Cercetarea arheologică din 2022 a urmărit stabilirea limitei debarcaderului, spre est. Pentru atingerea obiectivului a fost înlăturată depunerea de la stâncă din partea de vest, și s-a desființat martorul dintre suprafața debarcaderului și secțiunea S 1 P realizată în anul 2020. Săpătura s-a extins mai mult spre nord unde se aflau, la suprafață, resturi de emplecton desprinse din zidul superior și un ciot de stâncă naturală. S-a confirmat stratigrafia obținută prin săpăturile anterioare (campaniile 2012, 2020 și 2021). Depunerile antropice contemporane au fost identificate spre capătul de nord al săpăturii, până la nivelul stâncii, la peste 2 metri adâncime. Originea acestora se explică prin intervențiile masive, de la sfârșitul secolului al XIX-lea și din secolul al XX-lea, asupra resturilor de ziduri de aici care au fost transformate în cariere de piatră destinată construcțiilor moderne din zona portuară a localității.

Săpătura a permis obținerea de date noi cu privire la construcțiile portuare din antichitate și evul mediu. S-a identificat un rest de construcție din faza romano-bizantină (sec. IV-VI) cu același tip de mortar, din nisip, var și cărămidă pisată, întâlnit la zidul cercetat în campania anului

2012 spre est (Foto 2, Pl. I 2b). Cel mai probabil, acest zid a fost ancorat între cele două „bastioane” de stâncă, de la est la vest. Însă la reconstrucția portului din secolul al X-lea, materialul rezultat din demolarea zidului antic a fost refolosit, iar ruina rămasă din acesta a fost suprapusă de noua construcție, după cum se constată din recenta cercetare. Așa se face că zidul antic este vizibil numai în est.

După îndepărtarea depunerilor antropice și aluvionare, s-a surprins, cu destulă greutate, limita de răsărit a debarcaderului. Aceasta se păstrează în condiții precare, fiind demantelată masiv, până la stâncă. În stadiul actual al cercetării s-a surprins până la cca 16-17 m, cu precizarea că în această parte a zidurilor portului s-a intervenit brutal în epoca modernă și s-au demontat aproape toate construcțiile epocii (zidul portului cât și debarcaderul). La curățarea secțiunii realizate în anul 2020 au fost identificate două suprafețe de mortar, relativ omogene ca formă, diferite însă ca structură și mai ales culoare. Nu ne putem pronunța, deocamdată, asupra originii acestora, deoarece imediat, la câțiva metri spre est, în campania din 2012, au fost identificate resturi de ziduri din fazele mai vechi ale activității portuare.

Materialele descoperite în săpătură provin din perioade și epoci diferite amestecate din pricina intervențiilor moderne. Predomină cele de la mijlocul secolului al XX-lea aflate chiar pe resturile debarcaderului. Prezența lor indică faptul că după demantelarea construcțiilor, „golurile” lăsate sunt umplute cu gunoierul adus aici de locuitorii sau comercianții din cartier (fragmente de vase de porțelan, recipiente din sticlă, resturi de metal etc). Materialele ceramice de factură antică (Foto 3, 4, 6), au ajuns aici tot în aceste împrejurări, din depunerea consistentă care a servit la fundarea zidului medieval din secolele XIII-XIX (Foto 2, Pl. I 6). Descoperirile medievale sunt mult mai reduse numeric (Foto 5). În urma extragerii pietrei din restul zidului antic sau cel din secolul al X-lea, precum și din debarcader, operațiuni mai puțin riscante datorită poziției lor în raport cu zidul din ultima perioadă de activitate portuară, nivelele arheologice au fost perturbate până la inversarea lor. Așa se face că fragmente de amfore antice au fost descoperite în partea superioară a depunerii de pământ, în timp ce o diversitate apreciabilă de obiecte, tipice mijlocului secolului al XX-lea, se află deasupra resturilor debarcaderului sau direct pe stâncă.

Nu s-a delimitat cu exactitate lățimea cheiului, pe direcția N-S (Foto 2, Pl. I 5). Acest obiectiv, la care se adaugă cercetarea stratigrafiei pentru toată activitatea portului cetății, din antichitate până în epoca modernă, în acest sector, rămâne pentru viitoarele campanii arheologice.

Abstract

The 2022 campaign took place in the ancient and medieval port sector of the Hârșova fortress. In 2012, two archaeological sections allowed the identification of the ancient phases of the port constructions. Research continued in the 2020 and 2021 archaeological campaigns. The 2022 archaeological survey sought to establish the boundary of the wharf, to the east. The excavation allowed

¹ Nicolae 2019, p. 135-136 (Portul antic).

² Nicolae et alii 2022, p. 155-159.

obtaining new data on port constructions from antiquity and the Middle Ages. The materials discovered in the excavation come from different periods and were mixed due to modern interventions. In the future archaeological campaigns, the exact delimitation of the width of the quay and the research of the stratigraphy for all the activity of the port of the fortress, from antiquity to the modern era, will be pursued.

Illustrations list

Fig. 1. The geological formation in which the ancient and medieval port of the Hârșova fortress is laid out (C. Nicolae)
Pl. I. 1, 1a, 1b, 1c - rocky spurs bordering the harbor to the east and west in ancient and medieval times; 2, 2a and 2b - wall segment from the Late Roman – Early Byzantine period (4th-6th century); 3 - wall from the 10th century; 4 - jetty; 5 - quay made of small stone compacted in the alluvial mud; 6 - fill over which the great wall between the two rocks is built (13th-19th century); 7 - the wall of the medieval port (13th-19th century); 8 - earth fallen from the fortress plateau; 9 - modern deposition alternating with alluvial sediment (Photo and Plan C. Nicolae).

Fig. 2. Pottery discovered in the excavation of the port area (C. Nicolae)

Fig. 3. Pottery discovered in the excavation of the port area (C. Nicolae)

Fig. 4. Pottery discovered in the excavation of the port area (C. Nicolae)

Fig. 5. Pottery discovered in the excavation of the port area (C. Nicolae)

Bibliografie:

Boca 1968 - Boca, M., *Dobrogea veche în stampe și gravuri (1826-1882)*, in *Pontica*, 1, 1968, p. 455-507.

Brătescu 1920 - Brătescu, C., *Dobrogea în sec. XII: Bergeam. Paristrion*. In *Analele Dobrogei*, 1, 1920, p. 3-38;

Brătulescu 1940 - Brătulescu, V., *Cetatea Hârșova în legătură cu Dobrogea și ținuturile înconjurătoare*, in *BMI*, 33, 105, 1940, p. 3-24.

Cantacuzino 1970 - Cantacuzino, Gh., *Cercetări arheologice la fortificațiile de la Hârșova*, in *BCMI*, 3, 1992, p. 58-67.

Ciobanu 1970 - Ciobanu, R., *Un monument istoric puțin cunoscut: cetatea feudală de la Hârșova*, in *BCMI*, 39, 1, 1970, p. 24-30.

Mototolea 2016 - Mototolea, A., *Elemente de urbanism în Dobrogea otomană (sec. XVI-XVIII)*, in *Dobrogea. Coordonate istorice și arheologice*, 2016, p. 167-202.

Nicolae 2010 - Nicolae, C., *Stadiul cercetării arheologice la Hârșova. Contribuții la harta arheologică a localității*, in *Pontica*, 43, 2010, p. 221-249.

Nicolae 2019 - Nicolae, C., *Carsium. Date noi despre planimetria fortificației (sec. IV-VI p. Chr.)*, in *Pontica* 52, 2019, p. 127-146.

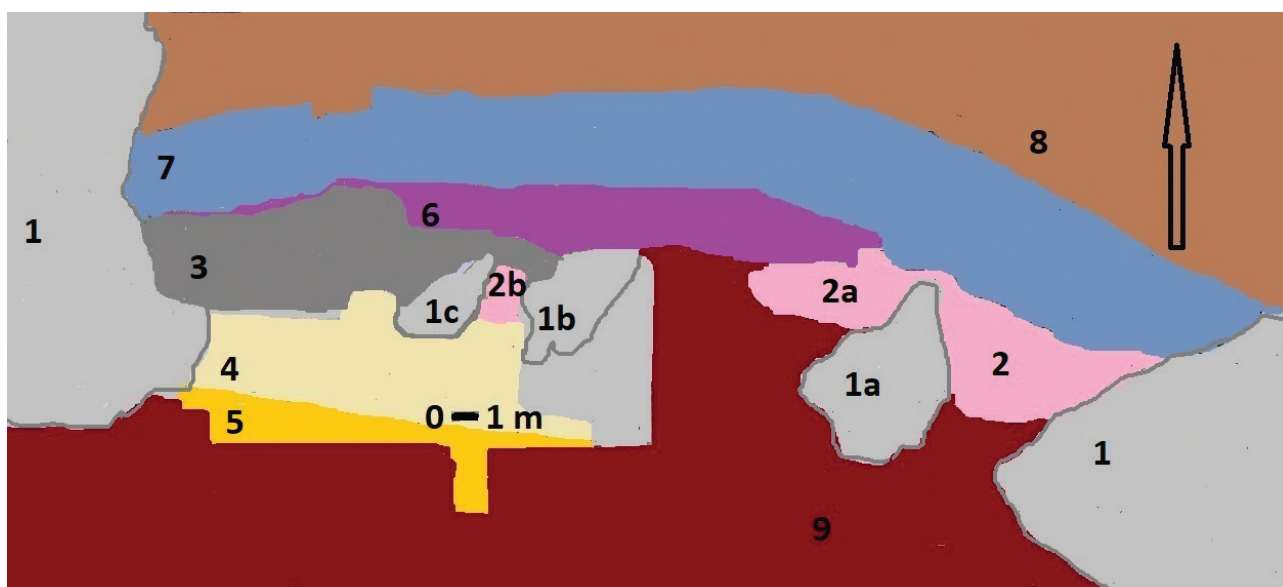
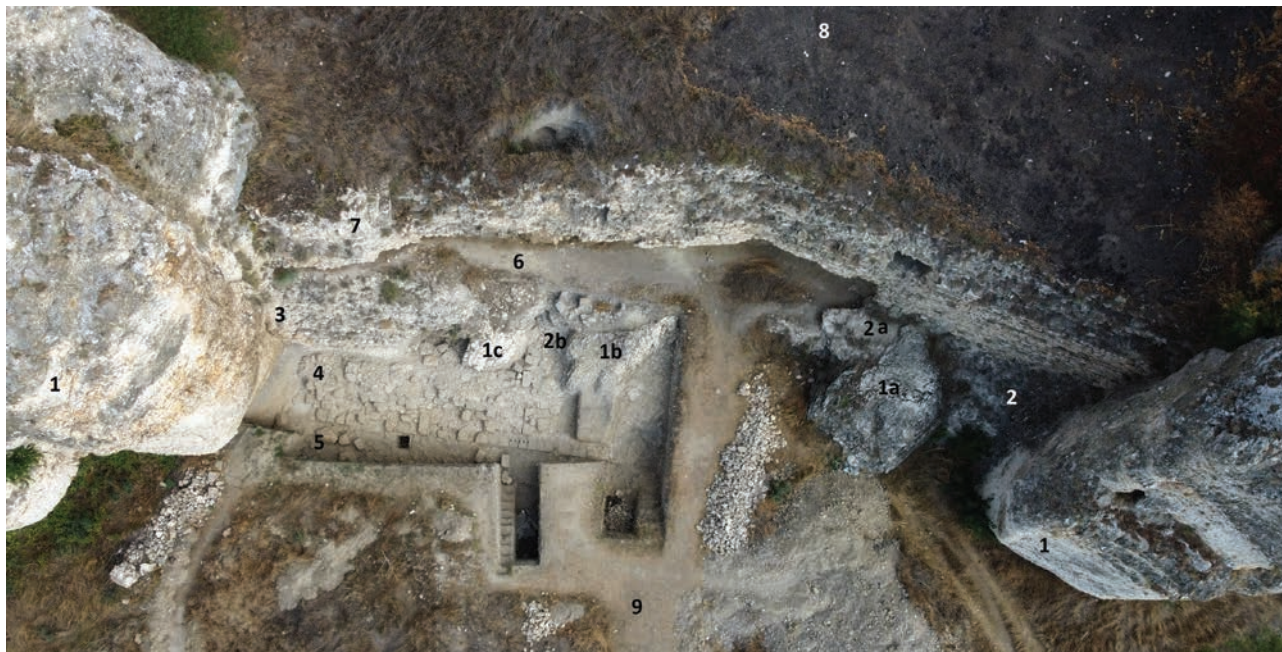
Nicolae et alii 2022 - Nicolae, C., Mototolea, A., Sodoleanu, I., Potârniche, T., *Hârșova [Carsium], Cetate, Port-Debarcader*, in *CCAR. Campania 2021, București-Oradea*, 2022, p. 155-159.

Talmațchi 2000 - Talmațchi, G., *Portul militar și comercial de la Carsium (Hârșova) în epocile istorice română, romano-bizantină și medievală*, in *Anuarul Muzeului Marinei Române*, III/2 2000, p. 35-50.

Stănică, Nicolae, Ciobanu 2021 - Stănică, A.-D.; Nicolae, C., Ciobanu, M. A., *Planurile și prospectele cetății Hârșova în arhivele străine*, Cluj Napoca, 2021.

Fig. 1. Formațiunea geologică în care se amenajează portul antic și medieval al cetății de la Hârșova (C. Nicolae)

Pl. I 1. 1a, 1b, 1c - Pineni stâncosi care mărginesc la est și vest portul în epoca antică și medievală; 2, 2a și 2b - Rest de zid din perioada romano-bizantină (sec. IV-VI); 3 - Zid din secolul al X-lea; 4 - Debarcader; 5 - Cheu din piatră mică compactată în mărul aluvionar; 6 - Umplutură peste care se construiește zidul mare dintre cele două stânci (sec. XIII-XIX); 7 - Zidul portului medieval (sec. XIII-XIX); 8 - Pământ scurs de pe platoul cetății; 9 - Depunere modernă alternând cu aluviuni (Foto și Plan C. Nicolae)

Fig. 3. Material ceramic descoperit în săpătură (C. Nicolae)

Fig. 5. Material ceramic descoperit în săpătură (C. Nicolae)

Fig. 2. Material ceramic descoperit în săpătură (C. Nicolae)

Fig. 4. Material ceramic descoperit în săpătură (C. Nicolae)

32. Igrîș, com. Sânpetru Mare, jud. Timiș**Punct: Mănăstirea Egres****Tip de sit:** 134 (mănăstire medievală)**Încadrare cronologică:** 4 (Epoca medievală)**Cod RAN:** 158751.04**Autorizație nr.** 61/18.03.2022

Colectiv: Daniela Tănase (MNB Timișoara) - responsabil științific, Balázs Major - co-director proiect (Universitatea Catolică „Pázmány Péter”, Budapesta, Ungaria), Zsuzsanna Kopeczny, Ștefan Popa, Cristian Ardelean, Adriana Sărășan (MNB Timișoara), Veronika Németh (Universitatea Catolică „Pázmány Péter” - Budapesta), studenți, masteranzi și doctoranzi de la Universitatea Catolică „Pázmány Péter” din Budapesta.

Perioada desfășurării cercetării: 4 - 29 iulie 2022

În luna iulie a anului 2022 au continuat cercetările arheologice sistematice la mănăstirea medievală cisterciană de la Igrîș, com. Sânpetru Mare, jud. Timiș, care a ființat între sfârșitul secolului al XII-lea și începutul secolului al XVI-lea.

Obiectivul principal în acest an a fost finalizarea cercetării unei biserici mai timpurii, care se datează în secolele XI-XII și care este suprapusă parțial de biserica mănăstirii cisterciene¹. De asemenea, ne-am propus să încheiem cercetarea secțiunilor trasate în anul 2021: A99, B99 și C99, în care s-au săpat absidiile de nord și de sud și porțiunea din fața altarului adăpostit de absida centrală, precum și E4 și E5, unde au mai rămas de cercetat morminte din secolele XI-XII și din perioada mănăstirii cisterciene².

În prelungirea secțiunilor D5/2021 și E5/2021, spre vest, au fost trasate secțiunile D6/2022 și E6/2022, cu dimensiunile de 5 x 5 m, pentru a se dezveli complet partea de vest a turnului bisericii din secolele XI-XII.

La circa 1,10 m adâncime față de nivelul actual de călcare, în interiorul bisericii mănăstirii (secțiunea D6/2022) și la 1,15 m adâncime față de nivelul actual de călcare, în exteriorul acesteia (secțiunea E6/2022), a apărut nivelul de înmormântări din perioada medievală care ajunge până la adâncimea de 2,15 m în interiorul bisericii cisterciene și de 1,60 m în exteriorul acesteia (Fig.1-4).

În secțiunea E6/2022, la o adâncime de 1,10 m față de nivelul actual de călcare s-a conturat negativul unui zid cu lățimea de 0,90 m, care este posibil să fie de la porticul mănăstirii. De remarcat este faptul că sub acesta apar morminte care pot fi puse în legătură cu biserica mai timpurie, când în mod obișnuit existau înmormântări în jurul bisericii. Gropile acestor morminte au fost săpate în stratul de cultură din epoca bronzului. S-a observat că mormintele contemporane cu biserica mai timpurie sunt de regulă înconjurate de cărămizi.

De asemenea, au fost documentate și schelete întregi sau fragmentare ale căror gropi au fost săpate în fundația de lut a bisericii mai timpurii și care se datează prin urmare în perioada de funcționare a abației cisterciene (Fig. 5).

În secțiunea D6/2022, la o adâncime de 0,80 m de

la nivelul actual de călcare, s-a descoperit zidul sudic al navei bisericii cisterciene, iar în profilul vestic a apărut un contrafort (Fig. 6-7). Zidul are o porțiune scoasă complet în epoca modernă, când s-au demolat zidurile pentru a se obține materiale de construcție. Talpa fundației sale este situată la adâncimea de 2,15 m față de nivelul actual de călcare.

În interiorul bisericii cisterciene s-a constatat că gropile celor mai timpurii morminte au fost săpate în stratul de cultură din epoca bronzului, la fel ca în exteriorul acesteia. Nivelul de înmormântări ajunge până la adâncimea de 2,20 m de la nivelul actual de călcare.

În secțiunea E6/2022, la aproximativ 1,20 m adâncime față de nivelul actual de călcare, a apărut fundația de lut galben a zidului vestic al turnului bisericii mai timpurii (Fig. 8). Astfel, s-a conturat întreaga planimetrie a bisericii timpurii a cărei limită de vest coincide cu cea a turnului, situat în partea mediană a laturii sale vestice (Fig. 9-10). Fundația de lut galben, lată de 1,20 m, este scobită de gropi de morminte din perioada mănăstirii cisterciene și păstrează doar pe alocuri două asize de cărămidă. S-a mai constatat faptul că au fost utilizate cărămizi din zidurile bisericii timpurii pentru a înconjura unele morminte din timpul mănăstirii cisterciene.

În secțiunile A99/2021, B99/2021 și C99/2021 a fost finalizată cercetarea nivelului de înmormântări din interiorul bisericii mănăstirii care ajunge până la adâncimea de 2,40 - 3,05 m față de nivelul actual de călcare. Gropile celor mai timpurii dintre morminte, care ajung chiar și până la adâncimea de 3,05 m față de nivelul actual de călcare, au fost săpate în stratul de cultură din epoca bronzului, în care apar sporadic fragmente ceramice și oase de animale.

Materialele arheologice descoperite în campania arheologică din 2022 constau în principal în obiecte care au aparținut defuncțiilor înmormântați în secolele XIII-XV: piese de port și de podoabă, monede. Au mai fost găsite fragmente de pietre sculptate din gresie, fragmente ceramice, obiecte de fier corodate.

Așadar, săpăturile arheologice desfășurate în cursul anului 2022 au adus contribuții importante la stabilirea planimetriei bisericii mănăstirii cisterciene, precum și la cea a bisericii din secolele XI-XII (Fig. 11).

Abstract

In July 2022, systematic archaeological research continued at the medieval Cistercian monastery from Igrîș, Sânpetru Mare commune, Timiș County, which is dated between the end of the 12th century and the beginning of the 16th century.

The main goal this year was to complete the research of an earlier church, which dates back to the 11th-12th centuries and which is partially overlapped by the church of the Cistercian monastery. We also set out to finish the research of the trenches drawn in 2021: A99, B99 and C99, in which we excavated the northern and southern little apses and the side in front of the altar of the central apse, as well as E4 and E5, where graves from the 11th-12th centuries and from the period of the Cistercian monastery

¹ Tănase, Major 2020, p. 448-450.

² Tănase et alii 2022, p. 164-172.

remain to be dug.

In the extension of trenches D5/2021 and E5/2021, to the west, trenches D6/2022 and E6/2022 were drawn, with sizes of 5x5 m, in order to fully reveal the western side of the tower of the church from the 11th-12th centuries.

At about 1.10 m depth from the current tread level, inside the monastery church (trench D6/2022) and at 1.15 m depth from the current tread level, outside it (trench E6/2022), appeared the level of burials from the medieval period that reaches a depth of 2.15 m inside the Cistercian church and 1.60 m outside it.

In trench E6/2022, at a depth of 1.10 m from the current tread level, the negative of a wall with a width of 0.90 m was outlined, which may be from the portico of the monastery.

In trench D6/2022, at a depth of 0.80 m from the current tread level, the southern wall of the nave of the Cistercian church was discovered, and a buttress appeared in the western profile. The wall has a part completely removed in the modern era, when the walls were demolished to obtain building materials.

In trench E6/2022, approximately 1.20 m deep from the current tread level, the yellow clay foundation of the western wall of the earlier church tower appeared. Thus, the entire planimetry of the early church was outlined, whose western limit coincides with that of the tower, located in the middle part of its western side.

In trenches A99/2021, B99/2021 and C99/2021, the research of the level of burials inside the church of the monastery was completed, which reaches a depth of 2.40-3.05 m from to the current tread level.

The artifacts discovered in 2022 consist mainly of objects that belonged to the people buried in the 13th-15th centuries: clothing and jewelry, coins. Fragments of carved sandstone stones, pottery, corroded iron objects were also found.

Illustrations list

Fig. 1. Child graves inside the monastery church.

Fig. 2. Adult graves inside the monastery church.

Fig. 3. Adult grave outside the monastery church.

Fig. 4. Grave dug in the foundation of the church from the 11th-12th centuries, south of the monastery church.

Bibliografie:

Tănase, Major 2020 - Tănase, D., Major, B., *Preliminary Data Regarding the Archaeological Research Performed between 2016 and 2019 at the Cistercian Abbey in Igrış/Egres, Timiș County*, in *Ziridava Studia Archaeologica* 34, 2020, p. 439-454.

Tănase et alii 2021 - Tănase, D., Major, B., Kopeczny, Zs., Popa, Șt., Apostol, V., Langó, P., Lóki, R., Lóki, E., Németh, V., *Igrış, com. Sânpetru Mare, jud. Timiș, Punct: Igrış-mănăstirea Egres*, in *CCAR. Campania 2021*, București-Oradea 2022, p. 164-172.

Fig. 1. Morminte de copii din interiorul bisericii mănăstirii

Fig. 2. Morminte de adulți din interiorul bisericii mănăstirii

Fig. 3. Mormânt de adult din exteriorul bisericii
mănăstirii

Fig. 4. Mormânt săpat în fundația bisericii din
secolele XI-XII, la sud de biserica mănăstirii

Fig. 5. Fundația de lut galben a bisericii
din secolele XI-XII în care au fost săpate
gropi ale mormintelor din perioada mă-
năstirii cisterciene, vedere dinspre vest

Fig. 6. Zidul sudic al bisericii mănăstirii cisterciene, vedere dinspre sud

Fig. 7. Zidul sudic al bisericii mănăstirii cisterciene, vedere dinspre vest

Fig. 8. Limita vestică a bisericii din secolele XI-XII

Fig. 9. Partea de sud-vest a bisericii din secolele XI-XII, vedere dinspre vest

Fig. 10. Fundația turnului bisericii din secolele XI-XII, vedere dinspre sud-vest

Fig. 11. Zidul sudic al bisericii mănăstirii și partea de sud-vest a bisericii din secolele XI-XII, vedere dinspre nord-vest

33. Inlăceni, com. Atid, jud. Harghita**Punct: castrul roman Vár / Cetate****Tip de sit:** 121 (castru)**Încadrare cronologică:** 32 (Epoca romană)**Cod RAN:** 83829.01**Autorizația nr.** 88 / 2022**Colectiv:** Zsolt Visy - responsabil științific (Universitatea din Pécs), Katalin Sidó, Rita Visy-Késmárky, Bence Ábrahám, Simonetta Göblyös – membri în colectiv.**Finanțare:** circa 14800 lei din fonduri private atrase**Perioada desfășurării cercetării:** 17.07 – 5.08.2022

Altfel decât multe alte castre romane din Dacia, fortificația de la Inlăceni este așezată pe un platou, aflat la cumpăna apelor între bazinele hidrografice ale Târnavei Mari și Târnavei Mici, la o altitudine de circa 700-720 m. Locul cunoscut de localnici drept „Cetate” (în lb. maghiară Vár) se află la limita de est a localității Inlăceni (în lb. maghiară Énlaka). O mare parte a terenului pe care este așezat castrul roman este folosit azi drept fâneată.

Situl este cunoscut în literatura de specialitate încă din a doua jumătate a sec. XIX, când a fost descris de F. Müller și ulterior Orbán Balász. Primele săpături documentate științific au fost efectuate de Zoltan Székely în anii 1946-1947 și apoi Mihail Macrea în 1950. În 2008 și 2016 (Fig. 1) castrul a fost cercetat magnetometric de echipe de cercetare din cadrul Institutului German de Arheologie. Din 2016 cercetările de teren au fost reluate de Zsolt Visy.

Cercetările arheologice din campania anului 2022 au fost determinate de nevoia verificării prin săpături a ipotezelor despre cronologia sitului, formulate de Rainer Komp ca urmare a cercetării sale magnetometrice. Așa cum a fost propus în planul multianual de cercetare, în cel de-al treilea an, săpătura s-a concentrat pe turnul de nord din cadrul la porți praetoria. Secțiunea a fost trasată pornind de la rezultatele cercetării magnetometrice ale lui Komp (Fig. 2), care a postulat aici trei faze cronologice. La fel ca și în campaniile precedente, cercetarea din acest an nu a confirmat ipoteza existenței unui val interior și a unui exterior, presupuse de Komp. Obiectivul specific al cercetării din 2022 a fost astfel verificarea poziției porta praetoria și a dimensiunilor turnului.

Săpăturile efectuate la Inlăceni în 2022 au condus în principal la următoarele rezultate:

1. Cercetările din segmentul de vest al secțiunii M-N, cu dimensiunile de 43 x 1 m, nu au putut confirma presupunerea lui Komp despre existența aici a mai multor turnuri de poartă de dimensiuni mari. În partea de est a secțiunii trasate (aproximativ în 1/3) în șanțul de apărare s-a descoperit dărâmătura zidului de apărare din faza de piatră a castrului (Fig. 3).

2. Judecând situația pe baza prospecțiunilor magnetometrice și de suprafață, zidul castrului de piatră continuă pe direcția spre nord față de turnul de nord al porții praetoria. Această situație s-a confirmat de săpăturile din campania raportată. Explicația acestui fenomen, observat și în alte părți ale perimetrului castrului, trebuie căutată după toate probabilitățile în alunecările de teren specifice

acestui areal.

3. Cu regret, zidul de incintă cu o lățime de circa 1,50 m s-a păstrat doar sub nivelul roman de călcare. Cu toate acestea, s-a observat – ca și în cazul cercetărilor de la porta principalis dextra, că au existat două faze de construcție ale castrului. Ridicat pentru prima dată în anul 149, castrul a fost construit fără turnuri de poartă. Acestea de la urmă au fost edificate abia la momentul unor reparații și renovări de la începutul sec. al III-lea, pe locul unor segmente demolate ale zidului de incintă din preajma deschiderii de poartă. În afara de nivelul inferior al zidului, pe partea lui exterioară s-au putut observa urme foarte distruse ale zidăriei unui turn (Fig. 4-5).

4. Au fost cercetate prin săpături trei secțiuni ale turnului de poartă cu o lățime de circa 4,5 m. Din cauza distrugerilor nu s-a putut stabili cu precizie mersul peretelui exterior al turnului. Zidăria pereților laterali ar fi putut atinge grosimea de circa 1 m, iar a celui exterior – de circa 1,20-1,50 m.

5. Pe partea de sud a turnului de poartă s-a descoperit un segment din via praetoria. Din rezultatele cercetărilor anterioare se cunoaște faptul că poarta era dublă, cu un perete ce despărțea drumul de ieșire din castru în două benzi separate. Stâlpul descoperit spre sfârșitul campaniei era plasat pe mijlocul porții duble și a contribuit la estimarea lățimii via praetoria: segmentul descoperit atinge lățimea de 3,5 m și astfel lățimea totală a drumului, împreună cu stâlpul median, poate fi estimată la circa 7,5 m, ceea ce corespunde observațiilor din alte părți.

6. După curățarea dărâmăturii de zidărie, s-a putut cerceta șanțul de apărare a castrului, în care s-au putut identifica trei faze cronologice. Pe partea marginală dinspre interior, șanțul se extinde până sub fundația de piatră a zidului de incintă, astfel încât aici poate fi vorba de faza castrului de pământ. Drept dovadă a acestei interpretări poate servi și fragmentul de terra sigillata, recuperat din stratul fără descoperiri (Fig. 6). Judecând după grosimea redusă a acestui nivel, el poate fi datat în perioada primei jumătăți a sec. II-lea.

7. A doua și a treia fază a șanțului de apărare corespunde castrului de piatră. Mutarea cu 1 – 1,5 m înspre exterior a axului șanțului din faza III-a este o consecință a faptului că turnul de poartă a fost construit în exteriorul zidului inițial. Pe baza acestei constatări, faza a II-a a șanțului – fără descoperiri arheologice, poate fi pusă în legătură cu nivelul inițial de construcție a castrului de piatră în anul 149, iar faza a III-a – cu faza de refaceri de la începutul secolului al III-lea, probabil din perioada împăratului Caracalla, când se construiesc turnurile de poartă (Fig. 7-8).

8. Pe parcursul săpăturilor au fost făcute o serie de descoperiri de piese arheologice, în cea mai mare parte fragmente de vase ceramice. S-au mai descoperit numeroase fragmente de tige și olane. De menționat este un fragment tegular cu urmele unei presupuse inscripții din două rânduri [...]TO / [...]PILA (Fig. 9). Toate aceste piese, la fel ca și arhiva științifică sunt depuse la Muzeul „Molnár István” din Cristuru Secuiesc.

Abstract

Previous results were to determine the full extent and warehouse wing of the principia, followed by the eastern, northern and southern vallum trimming in 2016, 2019 and 2021. The purpose of the excavations was also to verify or refute the three- and four-period defensive works assumed by Komp. The 2022 excavation did not confirm his complicated periodization. The wall of the stone fort runs further north of the northern gate tower of the porta praetoria, based on previous surveys and geophysical surveys. The cause of this phenomenon was the slipping of the clay soil. The porta praetoria had two phases. For the first time, in 149, it was built without gate towers or only with not identifiable inner towers, the known towers were erected only at the time of repair and renovation at the beginning of the 3rd century. On the south side of the gate tower, a detail of the via praetoria was unearthed. The protective trench had three periods. The innermost one extends also under the stone foundation of the castellum, so this was the trench of the palisade camp. The II and III defensive trenches belonged to the stone-walled fortress. The pushing of the axis of trench III by one and a half meters out is a consequence of the fact that the wall of the tower jumped out of the former wall plane. Trench II can be linked to the stone fort in 149 and Trench III to the fort restored at the beginning of the third century, presumably during the time of Caracalla, when the gate towers were built.

Illustrations list

- Fig. 1 - The geophysical measurement of the year 2016 (after Komp 2017)
 Fig. 2 - The periodization of the castellum at Énlaka according to R. Komp (2017) and the trenches in the porta praetoria
 Fig. 3 - The stone wall of the castellum in the trench M-N
 Fig. 4 - The wall of the castellum and that of the gate tower.
 Fig. 5 - The wall of the castellum, the northern gate tower and the via praetoria in the trench M-N-O-P
 Fig. 6 - Terra sigillata sherd with trace of a stamp
 Fig. 7 - The wall of the castellum and ditches
 Fig. 8 - The wall of the castellum and the ditches I-II-III
 Fig. 9 - Part of a later with graffito

Keywords / Cuvinte cheie

Roman limes, castellum, porta praetoria, gate towers, defensive trenches.

Dacia romană, Limes, castru, structura fortificației, porta praetoria, turn de poartă, șanț de apărare

Bibliografie:

- Komp 2017 - Komp, R., *Preliminary Field Report on a Geomagnetic Survey of a Roman Auxiliary Camp in the Community of Inlăceni/Énlaka, Romania*, 17.10.-20.10.2016, in *Ephemeris Napocensis*, XXIV, 2017, p. 249-58.
 Macrea 1957 - Macrea, M. *Apărarea graniței de vest și nord-vest a Daciei pe timpul împăratului Caracalla*, in *SCI-VA*, 8, 1-4, 1957, p. 285-311.
 Macrea 1960 - Macrea, M. *Garnizoanele coortei VIII Raetorum în Dacia, în Omagiu lui Constantin Daicoviciu cu*

prilejul împlinirii a 60 ani, București, 1960, p. 339-352.

Müller 1859 - Müller, F., *Mitteilungen der K.K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmaler*, 4, 1859.

Orbán 1868 - Orbán, B., *A Székelyföld Leírása Történelmi, Régészeti, Természettajzi S Népisme Szempontból. I. Udvarhelyszék*, Pest, 1868.

Popa et alii 2010 - Popa, A, Cocș S., Klein C., Gaiu C., Man N., *Geophysikalische Prospektionen in Ostsiebenbürgen. Ein Deutsch-Rumänisch-Moldauisches Forschungsprojekt an Der Ostgrenze Der Römischen Provinz Dacia*, in *Ephemeris Napocensis*, 20, 2010, p. 101-28.

Székely 1946 - Székely, Z., *A Háromszéki Római Erődrendszer*, in *Jegyzetek. Dacia Történetéhez*, 39-43, Sf. Gheorghe, 1946.

Székely 1956 - Székely, Z., *Raport despre cercetările arheologice executate de Muzeul Regional din Sf. Gheorghe între anii 1945-1955, Inlăceni*, in *Almanah*, 31-40. Sf. Gheorghe, 1956.

Visy 2021 - Visy, Zs., *The Castellum at Inlăceni/Énlaka and the Eastern Limes of Dacia*, in *Angvstia*, 25, 2021, p. 117-40.

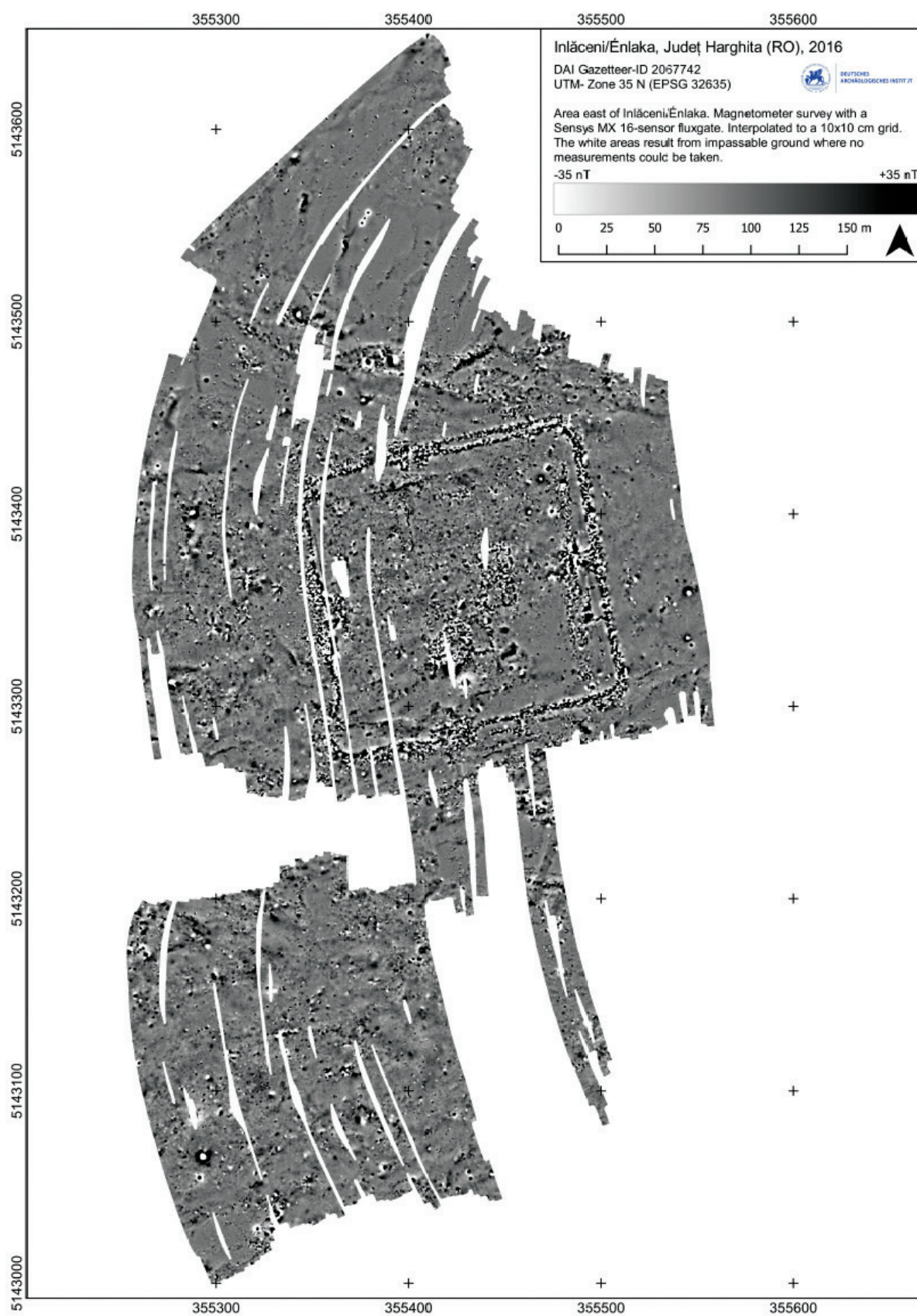

Fig. 1. Rezultatele cercetărilor magnetometrice din anul 2016 (după Komp 2017)

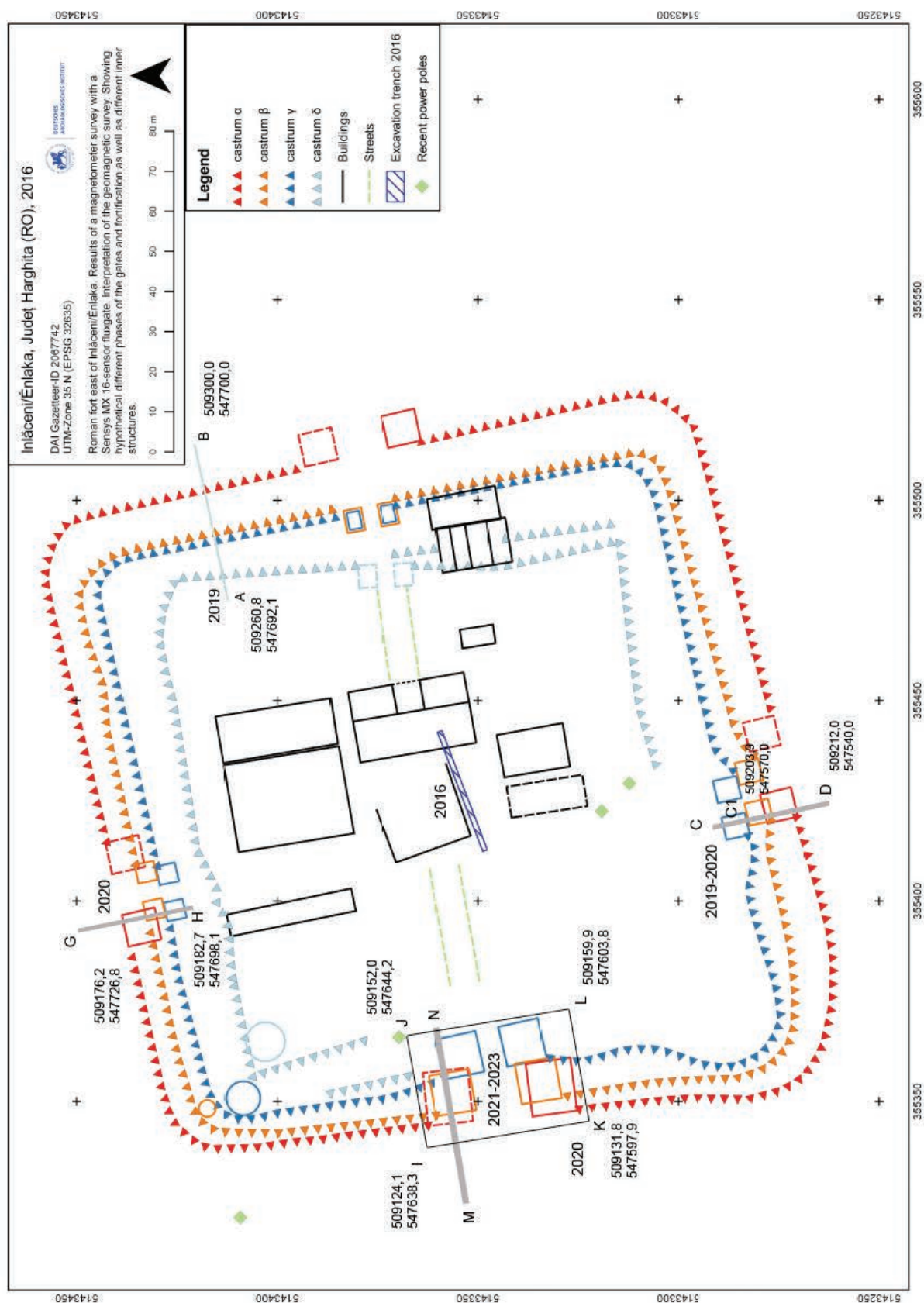

Fig. 2. Interpretarea rezultatelor cercetărilor magnetometrice din 2016 (după Komp 2017) și secțiunile arheologice de verificare

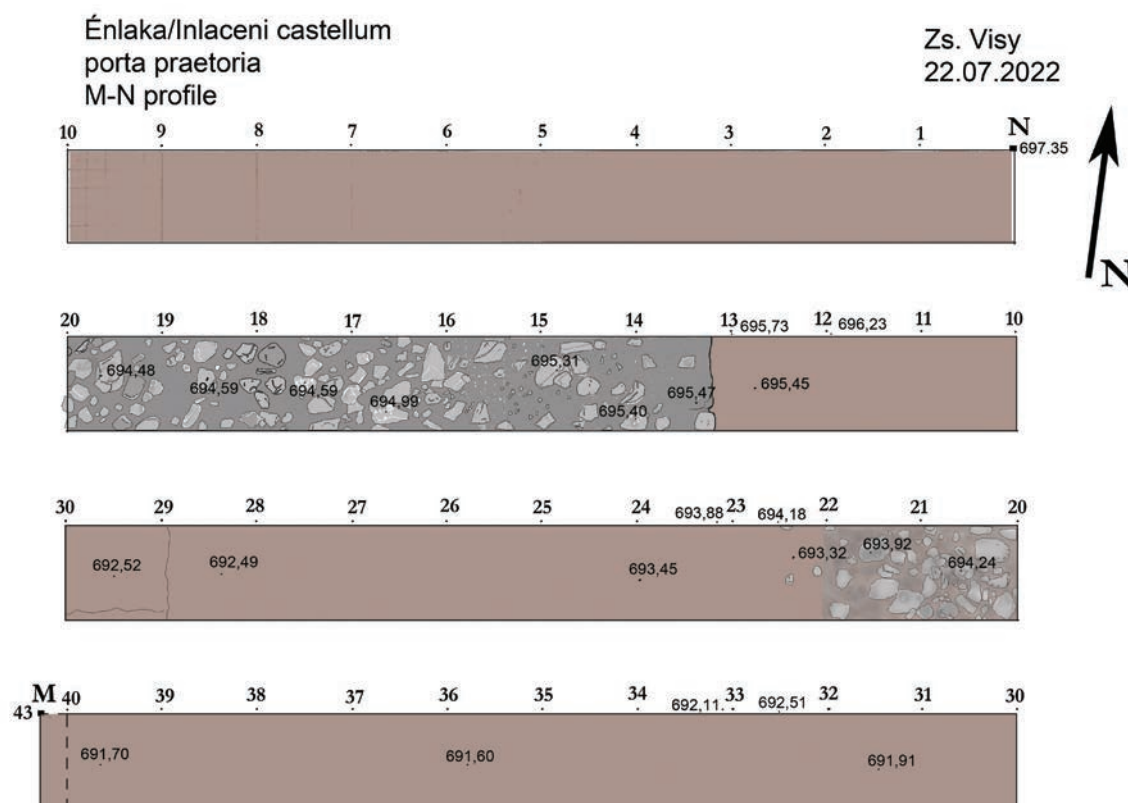
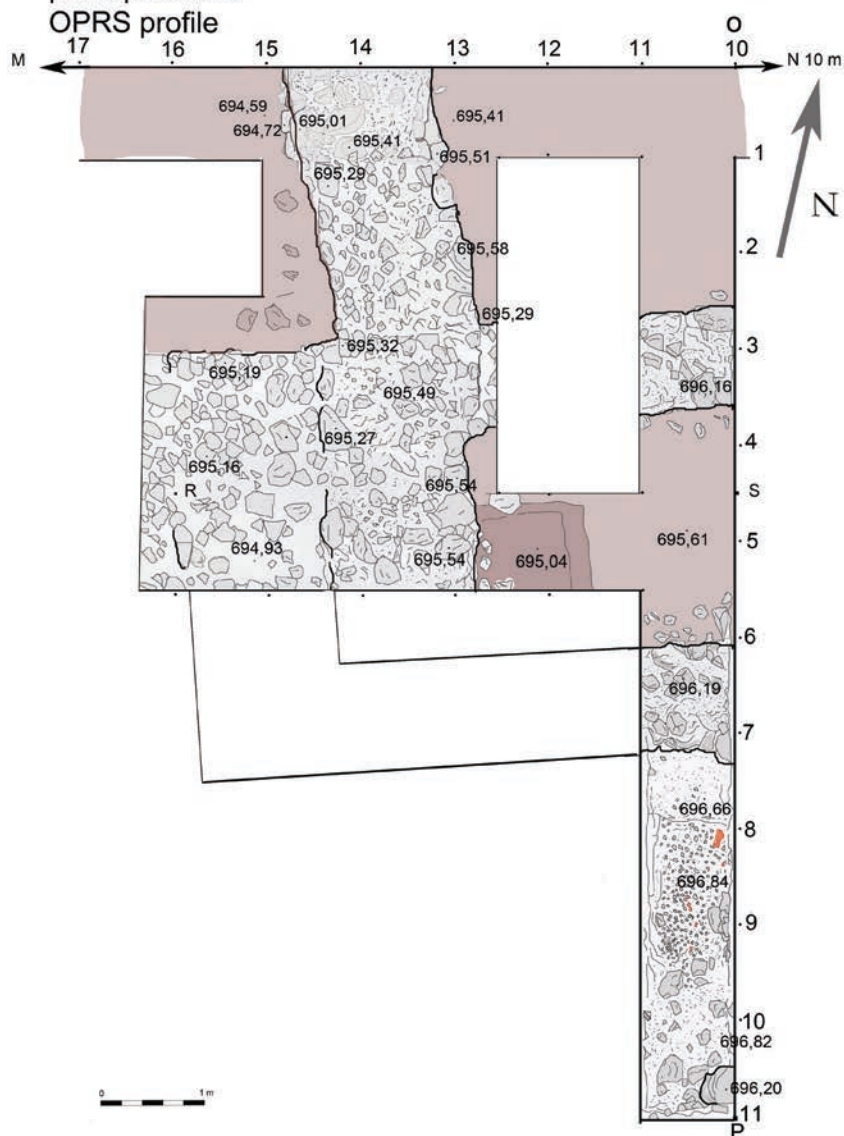

Fig. 3. Imaginea zidului de piatră a castelului în secțiunea M-N

Fig. 4. Zidul de incintă și zidul turnului de nord de la porta praetoria

Zs. Visy
29.07.2022

A photograph of a reddish-brown, irregularly shaped object, possibly a piece of pottery or a small rock, resting on a blue surface. The object has a rough, textured appearance with some darker, possibly charred or stained, areas. A black and white striped ruler is placed horizontally below the object for scale. The ruler has alternating black and white segments. The background is a solid blue surface.

Fig. 6. Fragment de terra sigillata cu urme de șampilă.

Fig. 7. Zidul de incintă și șanțurile de apărare

Énlaka/Inlaceni castellum
porta praetoria
M-N profile

Zs. Visy
03.08.2022

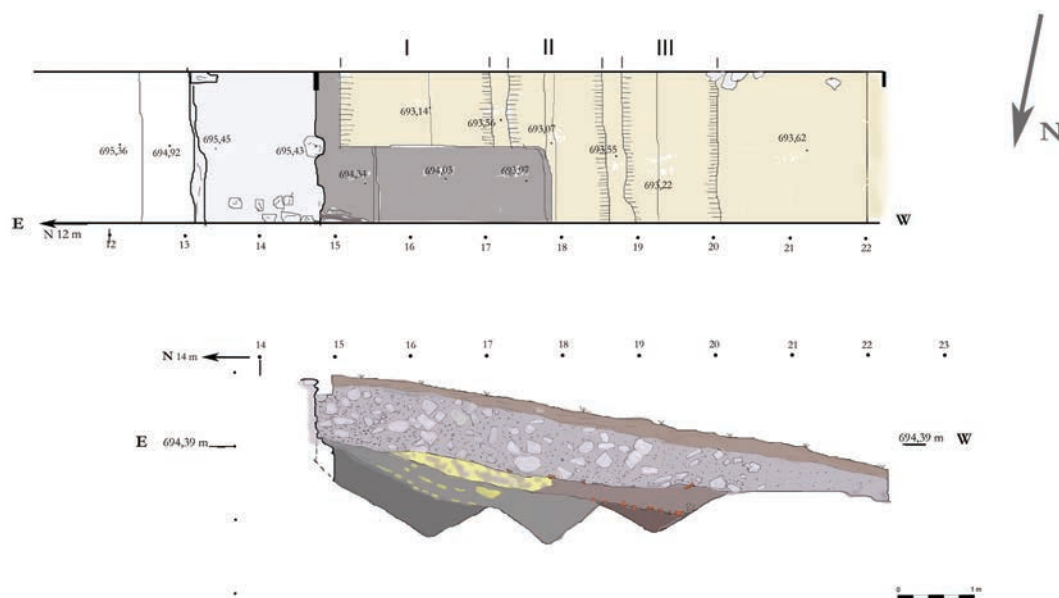

Fig. 8. Zidul de incintă și șanțurile de apărare I – II – III

Fig. 9. Fragment tegular cu urme de graffito

34. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum]**Punct: Cetate**

Tip de sit: 1 (locuire), 112 (așezare fortificată), 119 (așezare civilă), 12 (locuire militară), 125 (fortificații), 21 (necropolă), 211 (necropolă plană), 212 (necropolă tumulară)

Încadrare cronologică: 21 (La Tène), 3 (Epoca antică), 32 (Epoca romană), 321 (Epoca romană timpurie), 322 (Epoca romană târzie), 34 (Epoca romano-bizantină), 41 (Epoca bizantină), 4 (Epoca medievală), 43 (Epoca medievală), 432 (Epoca medievală târzie), 5 (Epoca modernă)

Cod RAN: 159696.05; **Cod LMI:** TL-I-s-A-05804

Colectiv: dr. Aurel-Daniel Stănică - responsabil științific (ICEM Tulcea), drd. Radu Stănescu, dr. Marian Mocanu, drd. Răzvan Cernamoriți, dr. Valentin Panait, dr. Gabriela Radu, Liliana Marcu, Vera Rusu, Mariana Omeniuc, Adina Ailincăi (ICEM Tulcea), dr. Marius Cristian Streinu, dr. Bianca Elena Grigoraș, drd. Alina Iancu, Georgiana Dinu, Marian Tufaru, Florentina Ghemuț, Bogdan Șandric, Mihai Duca, Cosmina Aron, drd. Oana Borlean, Tatiana Iorganda (INP), dr. Alina Streinu (MM București), dr. Gabriel Vasile, Virgil Apostol (IAB), dr. Nicolae Adrian Ionescu, Răzvan Plederer, Daniela Stănică, voluntari (Asociația Pro Noviodunum), drd. Oliver Livanov (INCDD), Adrian Gabriel Tătaru (IGR), dr. Niculina Dinu (M Brăila), Gabriel Cîrștian (student UO Constanța).

Finanțare: Primăria oraș Isaccea, ICEM Tulcea, INP, Asociația Pro Noviodunum

Perioada desfășurării cercetării: 12.04 - 29.09.2022

Campania anului 2022 a avut în vedere următoarele obiective principale:

- Cercetări de teren (Necropolă livadă)
- Cercetările arheologice sistematice în perimetrul fortificației romane târzii și medio-bizantine și în așezarea civilă;
- Reluarea cercetărilor la Turnul Mare;
- Evidențiere trasee ziduri Incinta de Nord;
- Așezarea civilă Est;
- Investigații geofizice Așezare civilă Sud;
- Amenajarea depozitului șantierului;
- Conservarea primară a monumentelor descoperite.

Proiect Parcul Arheologic Noviodunum.**„Restaurare și punere în valoare a monumentului istoric Cetatea „Noviodunum -Faza PT”**

Aurel-Daniel Stănică

În anul 2022, Primăria orașului Isaccea în parteneriat cu Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea, Asociația Pro Noviodunum, S. C. Fruvinis S.A. Isaccea, a implementat proiectul pentru realizarea documentației tehnico-economice (Proiect Tehnic) pentru proiectul *Parcul arheologic Noviodunum. „Restaurare și punere în valoare a monumentului istoric „Cetatea Noviodunum”*. Activitățile s-au derulat în cadrul programului Timbrul Monumentelor Istorice (administrat de Institutul Național al Patrimoniului), subprogramul Elaborare a documentațiilor tehnico - economice pentru investiții asupra monumentelor istorice, în care sunt finanțate proiecte care au ca scop protejarea și promovarea monumentelor

istorice. Anvergura sitului și complexitatea problemelor pe care le ridică restaurarea și punerea în valoare, impune un scenariu de intervenție în direcția restaurării, conservării monumentelor, dar în același timp se dorește și realizarea unei infrastructuri de vizitare/expunere.

Valoarea culturală excepțională a sitului, care a condus la punerea sa sub protecție legală multiplă, corelată cu problemele severe de conservare, impune necesitatea intervențiilor de conservare, restaurare și punere în valoare.

Pentru finalizarea documentației tehnico-economice a fost necesară definirea unor niveluri de călcare (incinta SE) și evidențierea traseelor unor ziduri (incinta N). Scopul intervențiilor arheologice a fost acela de a identifica niveluri de călcare, evidențiere trasee ziduri pentru Incinta de Nord, delimitare și stabilire formă Turn de Colț (T1) tot pentru Incinta de Nord.

Turnul Mare

Radu Stănescu, Aurel-Daniel Stănică, Marian Mocanu

Date generale

Localizat pe Incinta de SE, Turnul Mare al cetății se prezintă ca o veritabilă fortăreață, fiind o dovadă incontestabilă a importanței strategice a Cetății de la Noviodunum. Cercetarea noastră s-a concentrat pe o verificare a paramestrului interior, a plintelor și a stratigrafiei înregistrate în campaniile anterioare.

A fost realizat un sondaj în jumătatea sudică a secțiunii CT 1 din Turnul Mare. Gropi menajere cu material ceramic și sticlă, care se datează în secolele II-III p.Chr. au fost evidențiate în jumătatea sudică a turnului. Aici ne-am adâncit în secțiunea CT I și am stabilit nivelul plintei, pentru a decide modalitatea de valorificare turistică a monumentului.

Istoricul cercetărilor

Primele cercetări au fost realizate în perioadele 1997-2002, respectiv 2004-2009¹.

Are o anvergură de 31,40 m și iese în exteriorul zidului de incintă cu 16,30 m. Metoda de construcție este prin adosare/alipire la zidul de incintă, în prima jumătate a secolului al IV-lea p. Chr. Adâncimea fundației este estimată între 2 și 2,5 m. S-a observat o plintă egalizatoare din blocuri de calcar fasonat și cărămidă. Fundațiile au fost amplasate pe un strat de cultură databil în epoca romană timpurie, fiind surprins șanțul castrului roman de secol II în timpul cercetărilor realizate anterior.

Secțiunile realizate în cadrul proiectului NOVIODVNVM 2000, de colectivul condus de către V. H. Baumann, denu-mite CT 1-10, au permis analiza stratigrafică și individualizarea a nouă niveluri², descrise pe scurt din publicații, de la cel mai recent la cel mai vechi, astfel:

- O „nivelare” masivă cu pământ galben în care apar materiale ceramice de perioadă romană timpurie. Date: secolele XII-XIII;
- Nivel I – primul nivel medio-bizantin, unde au fost observate locuințe semi-îngropate care suprapun/distrug zidurile turnului, respectiv cel de incintă. Date: secolul al XI-lea;

¹ Baumann 2010, p. 57-119, cu bibliografia aferentă.

² Baumann 2010, p. 115-117.

- Nivel II – al doilea nivel de epocă medie bizantină, compus dintr-un sol cenușiu cu urme de pământ ars care suprapune dărâmătura Turnului Mare. Date: prima jumătate a secolului XI;
- Nivel III – ultimul nivel de folosință sporadică a turnului, sol cenușiu cu aspect ars și bulversat. A fost observată incendierea de la sfârșitul secolului al VI-lea. Date: a doua jumătate a secolului al VI-lea;
- Nivel IV – nivel de reconstrucție iustiniană, suprapus de distrugerea masivă din nivelul III. Au fost observate fazele de refacere, nivelare, urmată de distrugere de către populațiile migratoare (huni-kutriguri, slavi, bulgari). Date: jumătatea secolului al VI-lea;
- Nivel V – nivel incendiat, cu un strat gros de dărâmături, între nivelări cu pământ galben. Date: prima jumătate a secolului al VI-lea;
- Nivel VI – nivel incendiat suprapus de un strat de nivelare, cu vase de depozitat cereale (dolia) situate în centru-mijloc, lângă zidul de fațadă. Date: a doua jumătate a secolului al V-lea – secolul al VI-lea;
- Nivel VII – nivel incendiat care suprapune un strat de galben nivelat, în dreptul pilonului lateral-vest. Date: epocă romană târzie.
- Nivel VIII – nivel de construcție, sub o nivelare cu pământ galben, la -0,40 m față de nivelul VII. Pe nivel s-a observat o placă de mortar, adâncitură în sol cu bucăți de material de construcție din ceramică și fragmente de amfore. Date: a doua jumătate a secolului al IV-lea;
- Nivel IX – nivelul de construcție al stilobatului și, implicit, al Turnului Mare. Este compus dintr-un strat subțire de moloz, la aceeași adâncime cu plinta de 0,30 m lățime de pe zidul de fațadă. Date: prima jumătate a secolului al IV-lea.

Sondaj 2022

În perioada iulie-august 2022 a fost realizat un sondaj intruziv orientat aproximativ N-S (la fel ca și fosta secțiune CT-1) cu dimensiunile de $2,45 \pm 0,05$ pe $2,15 \pm 0,05$ m, amplasat la marginea de vest a secțiunii CT-1, în așa fel încât a surprins și o parte din aceasta. Situația acestei intersecții se datorează hazardului intervențiilor naturii, care au măcinat pereții fostei secțiuni CT-1, cauzând prăbușirea lor lină, cu aspectul unei albieri a secțiunii, fapt ce a îngreunat orientarea sondajului.

Obiectivele cercetării acestui sondaj au fost verificarea stratigrafiei înregistrate de V. H. Baumann în cercetările anterioare, verificarea stării de conservare a paramentului interior, a plintelor și a stratigrafiei înregistrate în campaniile anterioare.

Cercetarea a început de la -2,10 m, raportat la nivelul de călcare păstrat în turn, corespunzător nivelului VI. Cota finală a sondajului este -4,65 m, însă nu pe toată suprafața stratigrafică. În decursul cercetării au putut fi identificate și descrise trei complexe arheologice, notate CX 1-3, precum și o serie de straturi arheologice. Datorită relevanței lor, au fost desenate profilele de nord și de est (Pl. 14).

Pe profilul sudic, care se identifică cu paramentul interior al zidului de fațadă, s-au putut observa două elemente constructive: la -2,30 m a fost identificată plinta egalizatoare a zidului de fațadă, compusă din blocuri fasonate și cărămizi legate cu mortar. Corespunde aliniamentul nive-

lului VIII, notat de V. H. Baumann și descris de noi mai sus; la -2,90 m a fost identificată o a doua plintă, mai îngustă, compusă din blocuri nefasonate, medii și mari, legate cu mortar, semnificând nivelul de fundație al zidului. Această fundație a fost găsită într-o stare bună de conservare. Corespunde aliniamentului nivelului IX, notat de V. H. Baumann și descris mai sus. Adâncimea acestui segment de fundație, înregistrată parțial, este de 1,15 m.

Profilul nordic prezintă prima succesiune mai complexă de straturi (numerotate 1-6), după cum urmează:

1. Sol cenușiu, relativ granulos, pigmentat cu mici fragmente de mortar și lemn carbonizat. În acest strat se remarcă și două tipuri de substraturi, dispuse aproximativ orizontal: două lentile de mortar cu nisip și pietriș, precum și patru lentile de lut brun, pigmentat cu fragmente mici de lemn carbonizat (acestea se continuă și pe profilul estic). Incluziunile regăsite sunt pietrele mici și medii, fragmente de material de construcție din ceramică (după formă și compoziție databile în epoca romană târzie) și deșeuri din plastic (sub forma unor fragmente de saci de rafie și folie din poliuretan, dispuse ordonat, orizontal, printre substraturi). Aceste caracteristici ne arată că suprafața stratigrafică cercetată în 2022 a intersectat umplutura vechiului CT-1, pe o adâncime de aproximativ 1,18 m (de la nivelul de călcare păstrat în interiorul turnului);

2. Sol cenușiu compact, poziționat pe același nivel cu stratul (1), dar la vest de acesta, reprezintă umplutura complexului notat cu CX 3, conturat mai vizibil în profilul de vest;

3. Sol cenușiu, granulos, cu fragmente de ceramică și material de construcție din ceramică (databile între secolele IV-V p.Chr.), reprezentând un rest al nivelului VIII notat de V. H. Baumann, cuprins între umpluturile lui CX 3 și a lui CT-1;

4. Sol gălbui pigmentat cu sol cenușiu, cu fragmente ceramice de amfore romane, reprezentând intervalul de trecere de la nivelul VIII la nivelul IX notat de V. H. Baumann. Se află în legătură directă cu stratul (5);

5. Sol galben, cu aspect lutos, rar presărat cu fragmente ceramice de amfore romane târzii, reprezintă nivelarea dintre nivelurile VIII și IX notate de V. H. Baumann. Este prezent și în profilul estic, dar nu atinge fundația zidului de fațadă;

6. Sol brun-gri, cu aspect lutos și fragmente ceramice de amfore, veselă pentru lichide și de servit. Datorită prezenței intruziunilor de pământ galben, precum și a prezenței în profilul de est, într-o dispunere în pantă dintre zidul de incintă, spre zidul de fațadă, considerăm că este tot o fază de nivelare, dar cu pământ din altă sursă, care s-a amestecat cu pământul galben.

Analizând profilul de vest, la -3,20 m s-au conturat primele complexe: două gropi, notate CX 1 și CX 3. Astfel, s-a putut observa faptul că CX 1 este o groapă lipită de zidul de fațadă, mai largă în partea superioară și îngustă la bază, cu dimensiunile înregistrate în sondajul nostru de $0,60 \times 0,50$ m, care pornește din nivelul VI, coborând până la -3,60 m (sau -0,70 m de la plinta fundației). Acest complex intersectează o altă groapă, notată CX 3. Groapa CX 1 este umplută cu un sol cenușiu, granulos, abundent în fragmente de material de construcție din ceramică, bucăți de mortar, pietre mici și medii, fragmente ceramice. Acestea

din urmă constau într-un amestec de fragmente ceramice de epocă romană târzie și timpurie (de la amfore sud-pontice de secol II și veselă de masă de factură pontică și micro-asiatică, la amfore Late Roman 2 și veselă foceană).

CX 3 este o groapă similară cu CX 1, dar cu notabile diferențe. Este identificată în profilele de nord și de vest, limita sa fiind o lentilă de mortar dislocat, cu pietricele – identificată la -2,60 m, până la -4,03 m. Umplutura gropii este formată dintr-un pământ cenușiu, în partea superioară cu un aspect mai lutos și mai sărac în incluziuni (până la -2,90 m), iar în partea inferioară granulos, afânat, similar cu umplutura lui CX 1. Incluziunile prezente sunt fragmentele de material de construcție din ceramică, pietre, fragmente de mortar, lemn carbonizat, fragmente de vase ceramice și fragmente osoase provenite de la animale.

Sub limita inferioară a gropii CX 3, a fost documentat parțial un strat brun-gri cu aspect lutos, la adâncimea de -4,30 m. Se prezintă destul de compact, cu urme de incendiere, pietre căzute peste fragmente mari ale unor amfore de transport, oale, ulcioare cu urme de arsură secundară pe pereți, două fragmente de ceramică getică, precum și patru fragmente de la un ulcior (oinophora) antropomorf, turnat în tipar, cu slip roșu-brun. Analiza primară a materialului ceramic din acest strat ne indică perioada romană timpurie, secolele I - II p. Chr.

Concluzionând, profilul vestic cercetat prezintă doar trei straturi: umplutura lui CX 1 și a lui CX 3, iar sub acesta din urmă un strat brun-gri, lutos, în compoziția căruia intră fragmente de lemn carbonizat, oase de animale și, mai ales, fragmente ceramice mari provenind de la amfore de transport, până la adâncimea de 4,65 m, unde a fost încheiat sondajul.

În final, în cazul profilului de est, groapa notată CX 2 s-a conturat în colțul sud-estic, pe același nivel precizat și în cazul CX 1, adică -3,20 m. Datorită faptului că printre incluziunile sale, la adâncimea de -3,30 – 3,40 m, am identificat ambalaje din plastic databile între anii 2000-2004, am dedus că este vorba despre o intersecție cu o extindere/casetă către vest a fostei secțiuni CT-1.

Secvența stratigrafică estică este compusă din trei straturi și două substraturi, care au corespondență în profilul nordic. Noutatea este că aici se observă panta pe care o au, de la nord la sud, toate straturile. Astfel, primul strat este același cu stratul (1) descris mai sus, adică umplutura vechii secțiuni CT-1, cu completarea că sunt mai abundente deșeurile din material plastic. Apoi, al doilea strat înregistrat corespunde stratului (6) din profilul nordic, intercalat cu cel de-al treilea strat, echivalent cu stratul (5) descris mai sus. Acest aspect „întrețesut” este argumentul pentru care considerăm cele două tipuri de sol, brun-gri și galben, ca fiind două surse de pământ diferite, dar utilizate cu scopul unic de a nivela terenul pentru construcția turnului.

Concluzii/observații

Deși sondajul a fost realizat pe o suprafață mică (5,3 mp), în comparație cu suprafața Turnului Mare, și cu o adâncime de 2,5 m, au fost dobândite o serie de informații importante cu privire la: starea de conservare a zidului de fațadă; elemente ale construcției turnului; densitatea materialelor arheologice din straturile inferioare; efectele intruziunilor cercetărilor arheologice anterioare; prezența unor

complexe arheologice cu dimensiuni considerabile (CX 1, complex descris mai sus) care necesită o atenție sporită în momentul continuării cercetării; stratigrafia incomplet documentată în campaniile anterioare, necesitând completări și nuanțări.

Astfel, starea de conservare a zidului fațadei, cel puțin în cazul paramentului interior, este una bună, având în vedere caracteristicile solului. Mai mult, starea este mult mai bună decât paramentul exterior al zidului, expus la intemperii. Apoi, a putut fi observat o parte din procesul de pregătire a terenului pentru construcția Turnului Mare, folosindu-se două tipuri de pământ (unul brun-cenușiu, iar celălalt galben lutos, adică straturile 5 și 6 din profilul nordic), în proporție relativ egală. Acest nivel conține un număr semnificativ de fragmente ceramice (amfore de transport, veselă de gătit, veselă pentru lichide) care au fost recuperate și sunt în curs de conservare/restaurare și prelucrare.

Nu în ultimul rând, după ce au fost înlăturate straturile de umplutură post-cercetare din campaniile 1997-2009 (mai exact a unei părți din secțiunea CT-1), a început să fie documentată stratigrafia anterioară cronologic nivelului pe care s-au oprit cercetările sus-numite. Astfel, densitatea materialului arheologic din ultimele două straturi (conform profilelor nordic și estic), coroborată cu adâncimea la care se termină CX 3, precum și cu prezența unui strat cu numeros material arheologic, roman timpuriu (secolele I – II p. Chr.), documentat sub CX 3, promit multe descoperiri în viitoarele cercetări.

Incinta de Nord

Aurel-Daniel Stănică, Marian Mocanu, Radu Stănescu, Oliver Livanov

Istoricul cercetărilor

În cazul Incintei de Nord, au fost realizate *săpături arheologice de salvare* în 1955 și 1956, care au fost continuate în 1970 și 1971, cu o înregistrare mai detaliată, însoțită de un plan al monumentelor.

Cele patru campanii de cercetări au fost valorificate în două rapoarte, ce cuprind descrierea descoperirilor începând la de Vest la Est. Au fost realizate un număr de șapte secțiuni, care au surprins ruinele unor construcții civile, edificii termale, succesiuni de ziduri, etc. Pentru incintă avem un plan care consemnează turnurile, cortinele și informații sumare referitoare la tipurile de mortare utilizate.

Astăzi, de-a lungul plajei (Faleză) se pot observa pe cca. 300 m lungime și o lățime de cca. 15 - 20 m, ruinele dinspre N ale orașului și posibil, ale portului antic. Săpăturile arheologice de salvare de pe faleză Dunării, au stabilit „trei faze” de refacere a fortificației. Totodată, s-a observat existența unor edificii importante – două *thermae*, locuințe, o *basilica* și zidul de incintă nordic prevăzut cu 7 turnuri de apărare semicirculare la exterior, dintre care două flancau o poartă sau o instalație portuară. Eroziunea accentuată a malului de apele fluviului, nu au permis evidențierea edificiilor și etapelor de locuire atribuite perioadei medio-bizantine. Punctual au fost înregistrate complexe menajere, instalații de încălzit-gătit, locuințe, „numeroase descoperiri mărunte”, material ceramic divers, acoperă intervalul

secolelor X-XIV.

Intervenția arheologică

Obiectivul cercetării din acest an, a fost acela de defini niveluri de călcare și evidențierea traseelor unor ziduri (incinta N) pentru investiția „Restaurare și punere în valoare a monumentului istoric „Cetatea Noviodunum, – faza PT”.

Nivelul scăzut al Dunării a fost la cote istorice în vara anului 2022, fapt care a permis realizarea de observații inedite pentru Incinta de Nord și presupusul Turn de Colț (Turn I pe planul publicat în 1984)³. Cercetarea s-a realizat în perioada iulie-august.

Au fost evidențiate etapele constructive, care cuprind o amenajare a terenului prin baterea de piloți din lemn (plop) în solul aluvionar, urmată de o platformă din mortar hidrofug, peste care s-a realizat o „țesătură” din bârne de lemn (stejar), apoi baza turnului.

Date tehnice

În toamna anului 2021, au fost vizibile pentru prima dată în ultimii 22 de ani, resturi de zidărie, aparținând acestui element de fortificație. De asemenea, erau vizibile laturile de Est și Nord, care sugerau un anumit contur. Schimbarea configurației malului, datorat eroziunii provocată de apele Dunării, precum și accentuarea pantei pe axa nord-sud, era un alt aspect vizibil. Referitor la presupusul Turn de Colț, nu exista un plan din care să reiasă forma acestuia. Prezența platformei la suprafața solului, dar și dorința de a avea un plan coerent al acestui monument ne-au îndemnat să realizăm săpătura din acest punct.

A fost realizată o casetă de 22 x 21,5 m, plasată în zona cu ruinele presupusului Turn de Colț sau Turn nr. I. Îndepărtarea unei cantități mari de piatră, nisip și aluviuni, a fost una anevoioasă și de durată. Ca prim rezultat, s-a reușit delimitarea frontului dinspre Dunăre al acestui turn, care este unul poligonal. Cu acest prilej, au fost evidențiate două etape constructive, care cuprind și o amenajare a terenului de către constructorii antici.

Au fost abordate laturile de Est și de Vest, într-o primă etapă, pentru o investigare detaliată a fundațiilor. Pentru ambele zone, au fost identificați câte trei piloni din piatră prinsă cu mortar, care sugerează existența unei faze anterioare, ce poate fi datată pe baza mortarului și stilului constructiv în secolul al IV-lea. În lipsa unor analogii, pentru datarea acestor elemente, avem o exemplificare tot la Noviodunum, cu pilonii din Turnul Mare.

Pe latura de Est, pilonii în număr de patru, unul, cel dinspre Dunăre este înglobat în structura turnului, iar doi dintre aceștia cu dimensiunile de 1,90 x 1,50 m și înălțimea de 1 m, iar un al patrulea a fost identificat în secțiunea realizată la 2 m Sud de casetă.

Pe latura de Vest, situația este asemănătoare în ce privește direcția acestor piloni. Astfel, Pilonul 1 și 2 au dimensiunile de 1,70 x 1,20 m, iar Pilonul 3 are aceleași dimensiuni, fiind integrat în zidul de incintă (de N) și Pilonul 4 a fost surprins în secțiunea menționată, acesta fiind integrat și suprapus de zidul de incintă (E). Distanța dintre piloni nu este una standard, fapt care sugerează existența unei diferențe de nivel, dar și o posibilă destinație, cea de

debarcader. De asemenea, fundațiile acestor piloni, săpate într-un sol galben-nisipos, nu se află la aceeași cotă. Acest aspect, sugerează existența unor platforme din lemn, care puteau fi mutate în funcție de nivelul apelor Dunării.

În ambele situații, pilonii sunt surprinși la nivel de fundație, realizată din pietre prinse cu mortar, așezate pe trei asize. Urmează o retragere spre interior (0,10-0,20 m) și un rând (asiză) de pietre ce constituia probabil punctul din care pornea elevația pilonilor, ce puteau susține o structură din lemn.

Am presupus că acești piloni, prezentau o elevație (nu se poate preciza ce înălțime aveau), care susținea o structură/platformă din lemn a unui debarcader, așa cum am precizat mai sus. O altă ipoteză pe care o avansăm în interpretarea existenței aliniamentelor de piloni la malul Dunării, poate fi legată și de un adăpost pentru ambarcațiunile flotei romane (liburna). Eroziunea malului în decursul timpului a afectat și structurile portului cu amenajările specifice sau elementele fortificației romane târzii și eventuale refaceri din epoca medie bizantină.

Revenind la turn, frontul acestuia este delimitat din pietre de talie mică, neregulate. Printre rocile utilizate a fost descoperită și un fragment dintr-o inscripție funerară din marmură, care a fost reutilizată în noua construcție. Pe spatele acesteia se poate observa un strat de mortar alb, care diferă de cel utilizat la platforma turnului.

Piloții din lemn au fost identificați pe latura de Vest a turnului. Aceștia formează un arc de cerc, fiind bătuți în aluviuni. Parii din lemn sunt ascuțiți la partea inferioară, iar la partea superioară sunt erodați. Sunt dispuși pe trei rânduri, majoritatea circulari în secțiune, cu dimensiuni cuprinse 5 și 26 cm. Există și un număr de doi piloți din lemn, care sunt rectangulari.

Pe latura de NV a fost surprins pe o lungime de 5 m, care continuă și în apele fluviului încă 3 m, parte dintr-un zid prăbușit. Se observă alternanța de piatră și rânduri de cărămizi, specifică zidurilor realizate în tehnica *opus mixtum*. Mortarul utilizat are culoare bej-roșatic, cu multe fragmente ceramice, granule de nisip și pietricele. Acest fragment de zid prăbușit reprezintă probabil parte din elevația turnului.

Pe latura de E, între pilonii 1 și 2, a fost descoperită la 0,60 m adâncime, în stratul de aluviuni, o scândură din lemn ce avea lungimea de 2,03 m și o lățime de 0,20 m. La unul din capete, pe ambele laturi prezintă o „decupare”, care indică că această scândură era integrată într-o platformă/podeț. Lângă această scândură a fost descoperit un vas din argint, care după formă și analogii cu descoperiri similare, dar din sticlă, se poate data în secolele XI-XII. Pe toată lungimea acestei extinderi, ce prezenta o adâncime de 0,20 m la Nord și 1,20 m la Sud, a fost surprins un strat consistent de aluviuni, care în nivelurile sale inferioare prezenta fragmente de amfore bizantine, formele 2 și 3 (sec. XI-XII).

Principalele etapele constructive ale turnului cuprind o fază inițială de amenajare a terenului prin baterea de piloți din lemn (plop) în solul aluvionar, urmată de o platformă din mortar hidrofug, peste care s-a realizat o „țesătură” din bârne de lemn (stejar), apoi baza turnului. Au fost

³ Barnea, Barnea 1984, p. 504-505.

prelevate probe de lemn, care au fost trimise *Laboratorului de Biometrie Forestieră* din cadrul Facultății de Silvicultură a Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava.

Roci și mortare utilizate

Mortarul hidrofug utilizat pentru platformă, este realizat pe bază de var, nisip fin, mici fragmente de cărămidă, fragmente ceramice și scoici (pisate?).

Rocile identificate sunt: calcar roșu - triasic, gresii triasice (maronii, roșiatice, gălbui), basalt și predominant calcar cenușiu (triasic). Observațiile sunt valabile și pentru frontul turnului și zidul prăbușit.

În cazul platformei turnului, avem un mortar bej, ce conține bucăți de calcar roșu (local), nisip, spărturi de cărămidă pisată, pietriș (granule maronii). De asemenea, în embleton întâlnim fragmente de *tegulae*, bucăți de calcar și o toartă de amforă tip Zeest 84-85 (sec. II-III p.Chr.).

La piloni a fost utilizat un mortar de culoare gri, grunjos, cu var, nisip, pietricele și scoici în compoziție. Rocile utilizate sunt reprezentate de un calcar cenușiu (triasic) local.

Platforma din bârne

S-a păstrat un mic segment din platforma utilizată de constructorii antici. Aceasta are 4,80 x 2, 80 m. Distanța între bârne este de 0,50/0,80 m, iar între traverse de 1 m. Pe toată platforma se poate observa amprenta acestor bârne, care erau rotunde în secțiune sau pătrate. La un moment dat, Dunărea a distrus o mare parte din platforma realizată din bârne de lemn. Segmentul păstrat era acoperit cu un strat consistent de nisip, din care au apărut mici fragmente de sticlă, borcane (cu ștanța STAS), șuruburi sau sârme din metal.

Materiale arheologice

În urma cercetării efectuată pe latura de nord a cetății Noviodunum, în zona turnului de colț (nord-vest), au fost prelucrate 3629 de fragmente ceramice. În ceea ce privește categoriile funcționale, au fost înregistrate 186 de fragmente ceramice care aparțin unor recipiente de transport (amfore), 49 de fragmente ce aparțin veselei de masă (atât forme închise cât și forme deschise), 62 de fragmente ceramice care aparțin unor tipuri de oale sau alte recipiente întrebuințate la prepararea hranei și 6 exemplare de opaițe în stare fragmentară. La acestea se adaugă 19 fragmente ce nu pot fi clasificate în mod cert într-o anumită categorie funcțională și alte 27 de fragmente ceramice susceptibile de a aparține perioadei medievale.

Din punct de vedere al zonei de proveniență a materialului ceramic specific epocii romane, putem afirma că majoritatea acestuia a fost produs în centrele din aria bazinului pontic (litoralul nordic al Turciei) și în zona Dunării de Jos (provincia Moesia Inferior). Remarcăm și prezența unor importuri din spațiul egeean, cum ar fi amfora pentru ulei Dressel 24 și veselă de masă produsă în zona pergameniană. Câteva fragmente ceramice (în special ceramică de masă) pot fi atribuite unor ateliere din zona Dunării Mijlocii, acestea fiind importate din centre de producție situate în Moesia Superior.

Eșantionul descoperit în campania anului 2022 este încadrat din punct de vedere cronologic între finalul secolului I AD și începutul secolului III AD. Aproape

toate fragmentele ceramice tipice aparțin acestui interval cronologic, fie că ne referim la materialul amforic (se observă cantitatea consistentă a amforelor forma Șelov, variantele B și C) sau la ceramica de masă (ceramică pontică și ESC). În eșantionul studiat au fost identificate foarte puține fragmente ce aparțin unor farfurii focene, specifice primei jumătăți a secolului al VI-lea AD, însă acestea prezintă urme puternice de rulare în apele Dunării.

În ce privește materialul ceramic de perioadă medie-bizantină, avem consemnate pe latura de E în straturile de aluviuni, care ne indică și o distrugere a turnului, un număr de 31 de fragmente ce aparțin amforelor bizantine 2 și 3 (Tip Gunsenin).

Amforele din tipul 2, cunoscute și sub denumirea de amfore piriforme cu guler, sunt ceva mai mari decât cele incluse în tipul 1 și puțin mai târzii, în ceea ce privește datarea. Au corpul ovoidal, alungit, cu diametrul maxim în zona umerilor și fundul rotunjit. Majoritatea au înălțimea cuprinsă între 0,50-0,90 m, diametrul maxim de 0,30-0,35 m și capacitatea de 7-10 litri. Categoria cea mai veche include un număr relativ redus de amfore, la care se remarcă o calitate superioară a pastei, ce pot fi datate în prima jumătate a secolului al XI-lea. Aceasta a circulat o perioadă scurtă de timp, până pe la mijlocul acestui secol sau până la sfârșitul secolului al XI-lea ori începutul celui următor.

Amforele de tipul 3, cunoscute în literatura de specialitate și sub denumirea de amfore piriforme cu toarele supraînălțate, au o înfățișare mai zveltă și sunt lucrate dintr-o pastă de calitate inferioară. Tipul 3 are toarele ovale în secțiune, masive, mult înălțate peste nivelul gurii, care este mai mică și parcă ascunsă între acestea. La Dinogetia un număr mare de fragmente din amforele de tipul 3 a apărut și în nivelul locuințelor de suprafață din incinta fortificată a aceleiași așezări, datat cu monede din timpul împăraților Alexios I și Ioan II Comnenul (1081-1143). În contextele de la Noviodunum, amforele tip 3 sunt datate larg între secolele XI-XII.

Așezare civilă Est

Colectiv: Marius Cristian Streinu, Bianca Elena Grigoraș, Alina Iancu, Georgiana Dinu, Marian Tufaru, Florentina Ghemuț, Bogdan Șandric, Mihai Duca, Tatiana Iorganda, Cosmina Aron, Oana Borlean, Alina Streinu, dr. Nicolae Adrian Ionescu, Răzvan Plederer, Gabriel Cîrșian

În campania din anul 2022 au fost continuate cercetările în S.01 și S.02, propunându-ne să documentăm mormintele identificate, dar necercetate în campania precedentă și continuarea cercetării în adâncime în ambele suprafețe.

Unitățile stratigrafice cercetate în campania din anul 2022 în S.01 (Fir. 1) sunt în număr de 23, după cum urmează:

US.52 se află în nordul S.01 afectând US.61. Reprezintă o groapă aproximativ circulară. Umplutura gropii constă în sediment de culoare brun-roșcată, cu urme de arsură, afânată. Conține fragmente de ceramică, fragmente de materiale de construcție, pietre de mici dimensiuni și

oase de animale.

US.53 se află în nordul S.01. Reprezintă umplutura gropii M.23, cu pământ de culoare gri cenușiu, afânat, care conține pietre ce delimitează o groapă aproximativ dreptunghiulară, orientată est-vest. Conține fragmente ceramice, fragmente de materiale de construcții, monede din bronz, scoabe și piroane din fier și oase de animale.

US.54 se află în nord-estul S.01. Reprezintă groapa M.22 și afectează parțial US.55. Forma este elipsoidală, fiind delimitată de pietre și fragmente de materiale de construcții de dimensiuni mici și medii. Umplutura este caracterizată printr-un sediment de culoare brun-gălbui de consistență tare, conținând fragmente ceramice și oase de animale. Pe fundul gropii au fost identificate un strat de arsură și piroane din fier.

US.55 se află în nord-estul S.01, fiind afectată parțial de US.54. Reprezintă groapa M.24. Aceasta este delimitată de pietre și fragmente de materiale de construcții de dimensiuni mici și medii. Umplutura este caracterizată printr-un sediment de culoare brun-gălbui, consistență prăfoasă, conținând fragmente ceramice și oase de animale.

US.56 se află în nord-estul S.01, fiind afectată parțial de US.58 și US.55. Reprezintă groapa M.25. Este un sediment de culoare gri, consistență prăfoasă, conține fragmente ceramice și oase de animale.

US.57 are o lățime de circa 1 metru și se găsește aproximativ pe mijlocul S.01 pe direcția nord-sud. Este un sediment de arsură de culoare brun-cenușie, consistență făinoasă, conține pigmenți de cărbune, fragmente ceramice, monede și oase de animale.

US.58 a apărut la vest de US.56 și la nord de US.55. Este o groapă cu sediment afânat, de culoare brun-închisă, care conține numeroase fragmente de ceramică și oase de animale.

US.59 se află la sud de US.60, la nord de US.65, la est de US.70 și la vest de US.57. Reprezintă o groapă de formă circulară, delimitată de un șir de pietre, a cărei umplutură are culoarea brun-închisă, de consistență granuloasă și sfărâncioasă, conținând fragmente ceramice, fragmente de materiale de construcție, pietricele și fragmente de oase de animale.

US.60 se află în sudul S.01, la sud de US.59 și la vest de US.57. Reprezintă o groapă de formă circulară, delimitată în partea nordică de un șir de pietre, a cărei umplutură are culoarea brun-închisă, de consistență nisipoasă, conținând fragmente ceramice, fragmente de materiale de construcție, pietre și pigmenți de cărbune.

US.61 se află în nordul S.01, afectată de US.52 și continuă în profilul de nord. Este un nivel de culoare brun-închisă, de consistență nisipoasă, conține fragmente ceramice, fragmente de cărămidă și țigle, fragmente de mortar, pietre de diferite dimensiuni, fragmente de fier și oase de animale.

US.62 se află în sudul S.01, la est de US.66. Reprezintă o groapă care continuă în profilul sudic, de culoare gri-deschisă, consistență granuloasă, conținând fragmente ceramice, fragmente de materiale de construcție și pietre de dimensiuni mici.

US.63 se află în nordul S.01. Reprezintă groapa M.25 având umplutura de culoare gri. Conține fragmente ceramice, fragmente de țigle, fragmente de mortar, pietricele, pigmenți de mortar și de cărbune.

US.64 se află în zona centrală a S.01, la est de US.47. Este un nivel de culoare brun-gălbui, textură fină, prăfoasă, în general cu puțin material arheologic. Conține fragmente ceramice, fragmente de sticlă și oase de animale.

US.65 afectează US.47. Se află la vest de US.64 și la nord de US.59. Reprezintă o groapă de formă circulară, delimitată de un șir de pietre. Umplutura este alcătuită din sediment nisipos, închis la culoare, conține fragmente ceramice, piatră, fragmente de materiale de construcție, oase de animale și cărbuni.

US.66 se află în sudul S.01, la vest de US.62 și la sud de US.47. Este un nivel de culoare gri cenușiu, afânat, care conține fragmente ceramice, fragmente de material de construcție, fragmente de sticlă, fragmente de oase de animale și câteva fragmente de oase umane fără ca acestea din urmă să fie în conexiune cu vreun mormânt.

US.67 se află în nordul S.01. Este un nivel de culoare gri cenușiu, afânat, conține fragmente ceramice, fragmente de material de construcție, brățări din sticlă și oase de animale.

US.68 se află în sud-vestul S.01, la vest de US.11. Reprezintă groapa M.27 cu sediment de culoare brună, consistență prăfoasă, cu urme de arsură. Conține fragmente ceramice, fragmente de material de construcție, piron, capete de cuie și fragmente de oase de animale.

US.69 se află în nordul S.01. Este afectată de US.73 și la nord de US.74. Reprezintă o groapă de formă circulară, cu sediment de culoare brună cu pigmenți de cărbune, fragmente ceramice, fragmente de materiale de construcție, brățară de sticlă și fragmente de oase de animale.

US.70 se află în sudul S.01, la est de US.59. Reprezintă o groapă de dimensiuni mari, a cărei umplutură are culoarea brun-închisă, afânată, cu pigmenți de cărbune, fragmente ceramice, fragmente de materiale de construcție și oase de animale. Cercetarea nu a fost finalizată.

US.71 se află la sud de US.70 și la nord de US.69. Reprezintă o groapă de dimensiuni mari, a cărei umplutură este afânată, are culoarea brun-gălbui și pigmenți de cărbune. Conține fragmente ceramice, de cărămidă și de țigle, bucăți de mortar, piatră și fragmente oase de animale. Cercetarea nu a fost finalizată.

US.72 se află în sud-vestul S.01. Este un nivel de culoare gri cenușiu, afânat, cu incluziuni de cărbune, fragmente ceramice, pietricele și fragmente de oase de animale. Cercetarea nu a fost finalizată.

US.73 se află în nordul S.01, la nord de US.74. Reprezintă o groapă de formă circulară care a afectat US.69. Umplutura are culoarea brun-gălbui, consistență nisipoasă, cu incluziuni de cărbune și numeroase oase de animale.

US.74 se află în nordul S.01, la sud de US.73 și la nord de US.65. Reprezintă o groapă de par, de formă circulară. Umplutura are culoarea brună, nu conține material arheologic, dar pe fundul ei se găsesc două pietre.

US.75 se află în nordul S.01, la est de US.73 și la nord de US.71. Reprezintă o groapă de formă neregulată. Umplutura are culoare brun-închisă, afânată, conține fragmente ceramice, fragment de sticlă și oase de animale.

Unitățile stratigrafice cercetate în campania din anul 2022 în S.02 (Fig. 3) sunt în număr de patru, după cum urmează:

US.07 reprezintă umplutura gropii M.07. Sediment de culoare gri-închisă, consistență nisipoasă, conținând fragmente ceramice, un fragment de piron din fier, o monedă și oase de animale.

US.08 se află în colțul de sud-vest al S.02. Este un nivel de culoare galbenă, tasat, reprezentând un nivel de călcare. Este afectat de US.07 și US.05.

US.09 se află în centrul S.02, având o culoare gri cenușiu, afânat, conținând fragmente ceramice, fragmente de material de construcție și oase de animale.

US.10 se află în nord-vestul S.02, la vest de US.09. Este un nivel de culoare gri cenușiu, sfărâmițos. Cercetarea nu a fost finalizată.

Planul neregulat al casetei, este rezultatul prezenței complexelor funerare și în această zonă.

În campania anului 2022 au fost identificate și cercetate șase **morminte** de înhumatie, în ambele suprafețe. Astfel, în S.01 au fost identificate cinci morminte:

M.22 (Fig. 2) se afla în poziția decubit dorsal, orientat V-E, cu membrele superioare poziționate pe bazin. Starea de conservare a scheletului este precară, păstrându-se aproape integral. Fără inventar.

M.24 se afla în poziția decubit dorsal, orientat V-E, cu membrele superioare poziționate pe bazin. Starea de conservare a scheletului este precară, păstrându-se aproape integral. Fără inventar.

M.25 (Fig. 2) se afla în poziția decubit dorsal, orientat V-E, cu membrele superioare poziționate pe bazin. Starea de conservare a scheletului este precară, păstrându-se aproape integral. Fără inventar.

M.26 se afla în poziția decubit dorsal, orientat V-E, cu membrele superioare poziționate deasupra bazinului. Starea de conservare a scheletului este precară, păstrându-se aproape integral. Fără inventar.

M.27 se afla în poziția decubit dorsal, orientat V-E. Starea de conservare a scheletului este relativ bună, păstrându-se aproape integral, cu membrele superioare poziționate pe piept, iar cele inferioare arcuite spre stânga. Inventarul funerar constă într-o monedă tăiată (stamena devalorizată) și o cruciuliță din piatră.

În S.02 a fost identificat și cercetat un mormânt de înhumatie:

M.05 se afla în poziția decubit dorsal, orientat V-E, i se păstrează numai membrul superior drept care este poziționat deasupra bazinului. Starea de conservare a scheletului este precară, păstrându-se aproape integral. Fără inventar.

Materialul ceramic descoperit în campania anului 2022 aparține, în mare parte, epocii medio-bizantine (Sec. XI-XIII) și în mică măsură epocii romane.

Ceramica romană a fost descoperită în cantități mici, iar tipologic sunt preponderent fragmente de la vase

de transport, de bucătărie și de servit.

Dintr-un total de 450 de fragmente de vase de transport, descoperite în anul 2022, 58% reprezintă fragmente medio-bizantine, iar 42% fragmente de epocă romană, prezentând un grad mare de fragmentare, preponderente fiind fragmentele atipice. Pentru epoca romană timpurie, au fost descoperite cu precădere amforele care provin din centrele de producție pontice și care erau utilizate la transportat vin, datate larg în secolele al II-lea și al III-lea. Pentru epoca romană târzie, au fost descoperite atât amfore pentru vin, cât și pentru ulei. În ceea ce privește amforele pentru vin, ele provin din zona sud-pontică, vest-pontică și levantină. Amforele pentru ulei sunt reprezentate de tipul Pontic Zeest 80, și de cel egeean LRA 2.

Din punct de vedere statistic, ceramica de bucătărie include cele mai numeroase descoperiri, atât cantitativ, cât și tipologic, fiind prezentă în toate contextele arheologice cercetate. Cel mai des întâlnită este oala cu corp bitronconic (denumită generic și vas borcan) și buza profilată și evazată, cu cel puțin nouă variante. Aproape toate fragmentele recuperate prezintă urme de ardere secundară și este foarte probabil să provină din ateliere locale. Ceramica comună include fragmente provenite de la vase de servit, semnificativ mai puțin numeroase decât ceramica de bucătărie. Tot din categoria vaselor de servit fac parte și fragmentele de ceramică fină decorate cu smalt galben și verde, uneori și cu motive decorative geometrice, provenite preponderent de la farfurii și mai rar de la urcioare sau căni. Piese reîntregibile de vase de bucătărie au fost descoperite în US.70. Fragmentele recuperate aparțin perioadei medio-bizantine - secolului al XI-lea. Singurele fragmente de vase din perioada romană au fost descoperite în US.65, în zona platformei cu mortar.

Pentru documentarea celor două suprafețe a fost utilizată tehnica fotogrammetrică cu aparate foto de tip DSLR și dronă utilizând scări grafice pentru precizie, precum și cameră video Insta 360. În S.01 au fost folosite un aparat DSLR și o cameră sferică pentru realizarea imaginilor panoramice. Documentarea a presupus și realizarea unor modele tridimensionale.

Astfel, au fost realizate, modele 3D și ortofotoplanuri ale profilelor de nord, est, sud, vest (Fig. 5) și pentru cel din centrul suprafeței. Profilul de nord a fost realizat pe trei segmente din cauza lungimii și complexității acestuia, rezultând trei modele 3D (Fig. 4). Au fost întâmpinate probleme în realizarea profilului care traversează centrul S.01. Din cauza luminozității slabe și a spațiului îngust, fotografiile nu au fost suficient de clare și modelul 3D prezintă găuri la baza gropii U.70.

Au fost documentate gropile US.59, US.65, US.70 și US.71 realizându-se imagini panoramice cu unghiuri de 150° și 360°, cele din urmă fiind denumite imagini panoramice sferice.

Necropolă Livadă

Colectiv: Aurel-Daniel Stănică, Marian Mocanu, Radu Stănescu, Răzvan Cernamoriți

Ațiunile de defrișare efectuate de S.C. Fruvinis S.A. Isaccea, care administrează complexul pomicol de la Sud, Sud-Est de Cetatea Noviodunum, au oferit o nouă ocazie pentru realizarea unor noi cercetări de teren. Eliberarea suprafețelor de pomii fructiferi, scoaterea rădăcinilor, practicarea de arături, sunt printre lucrările realizate de operatorul agricol.

Complexul pomicol este constituit din mici parcele, delimitate prin drumuri de exploatare. Existența unor toponime utilizate de localnici, nu ne sunt de ajutor în definirea zonelor cu potențial arheologic. Pentru a ușura cercetările noastre de teren, am recurs la utilizarea numerelor cadastrale, care ne sunt utile în a identifica parcelele din livadă.

În raportul pentru campania anului 2017, făceam unele precizări privind complexul pomicol situat la Sud, Sud-Est de cetate și administrat S.C. Fruvinis S.A. Isaccea, care a îngrădit o suprafață de aproximativ 500 hectare. În anul 2020, perimetrul îngrădit a fost extins la 800 hectare. Cu acceptul conducerii societății, am reluat cercetarea de teren a parcelelor din complexul pomicol unde se realizează defrișarea.

Zona de la S și SV de Movila Mare, a vizat parcelele: T47 Li 583, T 46 Li 581, T39 Li 472, T39 Li470, T39 Li 468, T47 Li594, T47 Li595. Parcelele T47 Li 592, T47 Li 622, T 50, localizate la S și SE de reperul menționat, au fost incluse în cercetarea noastră de teren.

Cercetarea de teren din anul 2022, a vizat parcelele situate la V, SV și SE de Movila Mare (Kurgan Vizir). A fost identificat traseul unui drum antic și delimitate încă 12 complexe tumulare. Numeroase fragmente ceramice, sticlă, inclusiv monede, evidențiază segmente din necropola romană timpurie (morminte incineratie) sau nuclee de locuire din hinterlandul Cetății Noviodunum. Harta siturilor identificate în zonă, a fost completată cu noile complexe arheologice.

Cercetări magnetometrice

Oliver Livanov, Adrian Tătaru

În perspectiva extinderii investigațiilor arheologice la SV/SSV de Cetate, au fost realizate cercetări magnetometrice în perimetre despre care avem date cu privire la unele descoperiri întâmplătoare.

Contextul

Investigațiile geofizice pe latura estică a cetății, nu au avut rezultatele așteptate. Intervențiile recente sau din epoca modernă au afectat posibilele structuri din acest perimetru. Rămășițele metalice (proiectile, cartușe, schije, etc.), rezultat al confruntărilor militare din Al Doilea Război Mondial, războaiele ruso-turce, posibile demantelări ale structurilor defensive care au favorizat apariția un strat consistent de dărâmătură, pot reprezenta un alt impediment în obținerea unor rezultate concludente. Acesta este motivul pentru care am identificat un alt perimetru, care este localizat în Așezarea Civilă, la Sud de Cariera lui Flam.

Metoda aplicată

Investigațiile magnetometrice s-au realizat pe o suprafață de teren de cca. 200 - 200 m, localizată la SV - SSV de latura sudică a cetății Noviodunum. Perimetrul cartat a totalizat aproape 2500 mp în campania din 2021 și cca. 17 500 mp în campania din 2022.

Metoda magnetometrică este o investigație geofizică care presupune identificarea contrastelor datorate distribuției corpurilor cu proprietăți magnetice. În arheologie, contrastele de natură magnetică pot apărea datorită incinerărilor, cum ar fi în cuptoarele antice, sau datorită rocilor cu proprietăți magnetice diferite din alcătuirea zidurilor, monumentelor, drumurilor sau mormintelor.

Materialul litic prezent în aceste structuri arheologice poate prezenta în componență variații ale elementului fier (Fe), factor principal în apariția contrastelor magnetice pe care aparatul geofizic îl poate înregistra.

În perimetrul investigat în Așezarea Civilă s-a încercat identificarea amprentelor magnetice ale eventualelor structuri arheologice îngropate. Nu s-a avut în vedere o cartare detaliată a perimetrului ci mai degrabă o detectare a acestor structuri și conturarea lor ulterioară prin alte metode geofizice (GPR, electrometrie sau chiar micro-magnetism).

În faza premergătoare măsurătorilor geomagnetice, a fost trasată o rețea de profile orientate aproximativ NE-SV, cu echidistanța de 1 metru. S-a ținut cont în principal de factorii perturbatori de natură antropică care ar fi putut interfera cu măsurătorile magnetometrice din teren. Astfel, s-a avut în vedere păstrarea distanței de siguranță între profilele cartate magnetometric și sursele perturbatoare cum ar fi gardurile de sârmă, locuințele, rețelele de înaltă tensiune.

Campania din 2021 a avut loc între 30.06 - 01.07.2021, iar cea din 2022, între 18 - 20.04.2022. Pentru măsurătorile de teren s-a folosit un magnetometru GEM Systems GSM-19g ce funcționează pe principiul Overhauser, setat în configurație de gradiometru. Cei doi senzori utilizați au fost amplasați pe verticală la 100 cm unul de altul, fiind purtate de către operator pe un suport tip rucsac, la cca. 60 cm de sol. Pe profile, măsurătorile au fost setate pe modul continuu, magnetometrul înregistrând două citiri la fiecare secundă.

Pentru prelucrarea rezultatelor înregistrate în teren s-a utilizat un software specializat în conturarea, crearea de rețele și de cartografiere a suprafețelor 3D. După prelucrarea datelor, a fost elaborată harta gradientului magnetic vertical ce a stat la baza interpretării anomaliilor magnetice evidențiate și corelarea acestora cu posibile structuri arheologice.

Rezultate. Descriere și interpretare a datelor.

Pentru o mai bună interpretare și vizualizare a anomaliilor magnetice identificate în arealul cartat magnetometric, am considerat mai oportună împărțirea perimetrului investigat în mai multe planșe (conform Planșa 7, pentru detalierea rezultatelor (Planșele 1 - 6).

În **Planșa 1**, sunt reprezentate măsurătorile efectuate în campania din 2021. Se remarcă imediat o anomalie elongată de minim magnetic (între -18 și -4 nT/m) orientată NE-SV (D01). Amprenta magnetică a acesteia sugerează

un posibil drum, realizat cel mai probabil pe o structură din calcar, deoarece această rocă este lipsită de proprietăți magnetice. În zona centrală se remarcă o anomalie de formă circulară (M01), ce variază între -11 și 25 nT. Datorită forme și a intensității anomaliilor, este foarte probabil să avem de a face cu un cuptor de dimensiuni apreciabile. La cca. 22 m NE de centrul anomaliilor M01, se întâlnește anomalia M02, cu aceeași variație a gradientului magnetic vertical (între -11 și 25 nT/m). La 27 m SV de centrul anomaliilor M01 se remarcă anomalia P01, mai redusă ca dimensiune, cu o variație a gradientului magnetic largă (între -52 și 44 nT/m). Această variație de aproape 100 nT/m denotă un câmp magnetic puternic punctual, produs cel mai probabil de un corp metalic de proveniență recentă sau din epocă modernă (?). Anomaliile M01 și M02, situate foarte aproape de anomalia D01, interpretată ca un drum, sugerează o zonă meșteșugărească, posibil cuptoare. Paralel cu anomalia D01, se remarcă anomalia marginală D02 (cca. -4 nT/m), elongată, ușor negativă magnetic, care sugerează de asemenea un drum. Se mai remarcă anomaliile A01 și A02, restrânse spațial și fără variații magnetice majore (între -12 și 18 nT/m).

În **Planșa 2** se continuă câteva din anomaliile identificate anterior în 2021 (D01, D02, M02, A02 - vezi Planșa 1). Se definitivează conturul anomaliilor D01 și D02 considerate drumuri.

Dacă în cazul anomaliilor D02 (între -8 și -3 nT/m), prelungirea acestora este evidentă, nu același lucru îl putem spune despre D01. Cert este că anomalia D01 cotește puțin către anomalia majoră M03, după care se atenuază și în cele din urmă dispare. Însă anomaliile D01a și D01b au aproximativ aceeași intensitate a gradientului magnetic (între -9 și -3 nT/m) ca și D01 (între -14 și -3 nT/m), sunt situate aproximativ pe aceeași direcție (NE-SV) ceea ce ne duce la concluzia că prelungirea anomaliilor D01, identificată ca drum, ar fi dată de cele două anomalii mai sus menționate. Totuși, aceste anomalii pot fi considerate de sine stătătoare, putând desemna monumente sau morminte realizate din materiale fără proprietăți magnetice (posibil calcar, marmură). Faptul că cele două anomalii (D01a și D01b) pot fi explicate în mod diferit se datorează conceptului de ambiguitate a interpretării în geofizică. Tot pe această planșă mai sunt evidențiate anomaliile M03 (după amprenta magnetică pare a fi un cuptor, între -15 și 27 nT/m), P02 (între -18 și 13 nT/m), P03 (între -9 și 20 nT/m), P04 (între -10 și 11 nT/m) - ultimele 3 anomalii sunt mai puțin evidente spațial dar relativ intense magnetic, A03 (anomalie slabă, între -6 și 11 nT/m) și anomalia M04, marginală, destul de răspândită spațial, slabă ca intensitate, între -7 și 6 nT/m, ce pare a fi formată din însumarea mai multor anomalii, care în mod cert va trebui definitivată în campanii viitoare. Faptul că aceste anomalii apar în zona celor două presupuse drumuri (anomaliile D01 și D02), demonstrează prezența unei importante zone extra-murane (meșteșugărească sau funerară?). Acest aspect urmează să fie lămurit de cercetările arheologice.

În **Planșa 3** se prezintă alte două anomalii majore: M05 (între -14 și 23 nT/m), circulară (10 x 11 m) și M06 (între -11 și 27 nT/m), ovoidală (12 x 19 m). Gradientul

magnetic în cazul celor două anomalii nu este foarte intens, sugerând prezența unor structuri din cărămidă (ciste sau cripte) sau posibile morminte de incinerare.

Anomaliile din planșa anterioară, D01 și D02 nu mai sunt evidente în acest perimetru. Dacă în cazul D02, continuarea pe acest segment ar putea fi sesizată slab (între -5 și -3 nT/m) în partea marginală nord-vestică, nu același lucru îl putem spune despre D01. Chiar dacă sunt sesizabile valori ușor negative în zona în care ar fi trebuit să fie anomalia D01, acestea nu invocă o structură arheologică.

În jurul anomaliilor M05 sunt sesizate relativ echidistant alte cinci anomalii: P05 (între -14 și 43 nT/m), P06 (între -26 și 18 nT/m), P07 (între -65 și 101 nT/m), A04 (pozitivă cu valori maxime de 8 nT/m), A05 (între -6 și 10 nT/m). Se remarcă valori ridicate în cazul anomaliilor P05 și foarte ridicate în cazul P07, sugerând și aici, prezența unor obiecte metalice (P07) sau o zonă de incinerare (P05) (?).

În imediata apropiere a D02, se observă alte două anomalii slabe ca intensitate: A06 (între -4 și 6 nT/m) și A07 (între -9 și 8 nT/m), care confirmă continuarea drumului identificat ca D02.

În **Planșa 4** apar câteva anomalii foarte răspândite spațial: M07 (între -41 și 29 nT/m), M08 (între -6 și 14 nT/m), M09 (între -15 și 8 nT/m) și M10 (între -37 și 24 nT/m). Mai apar și câteva anomalii mai puțin evidente: P08 (între -8 și 22 nT/m), P09 (între -11 și 14 nT/m), A08 (anomalie pozitivă cu valori maxime de 15 nT/m), A09 (între -4 și 5 nT/m) și A10 (între -4 și 12 nT/m). Toate aceste anomalii (în afară de M07 care ar putea fi un obiect metalic) pot fi încadrate în categoria structurilor arheologice deoarece prezintă valori mici - medii ale gradientului magnetic vertical.

Anomaliile R01 (între -23 și 57 nT/m) și R02 (între -27 și 31 nT/m), situate în zona sud-estică a planșei, sunt localizate foarte aproape de zona de tranșee, astfel, explicându-se valorile mari ale gradientului magnetic vertical pentru cele două anomalii.

În **Planșa 5** anomaliile sunt mai izolate și mai puțin. Se remarcă P10 (între -26 și 31 nT/m), P11 (între -13 și 11 nT/m), P12 (între -6 și 14 nT/m), P13 (între -20 și 38 nT/m), A11 (între -11 și 5 nT/m), A12 (între -5 și 8 nT/m) și A13 (între -6 și 11 nT/m). Valorile gradientului magnetic vertical sunt ușor ridicate pentru P10 (interval de variație de 57 nT/m) și P13 (interval de variație de 58 nT/m) ceea ce denotă apartenența către o structură de natură antropică modernă (?). Restul anomaliilor magnetice identificate pe Planșa 5, prezintă caracteristici asemănătoare unor structuri de natură arheologică.

Mai trebuie remarcată R03, anomalie de minim ce nu a fost conturată în totalitate fiind localizată la capătul perimetrului cartat, cu -78 nT/m valoare maximă, reprezentând cel mai probabil o parte dintr-o anomalie majoră strâns legată de zona de tranșee.

În **Planșa 6** este reprezentată anomalia M10, conturată parțial în Planșa 4. Este situată pe o movilă, și se bănuiește că ar fi un complex funerar (tumul). Analizând datele, se constată un maxim magnetic în centru, de formă ovoidală alungită, cu valori ale gradientului vertical de până la 6 nT/m. Acest maxim magnetic este înconjurat de un minim cu valori de până la -6 nT/m. În partea sud-estică

a anomaliei sunt conturate extremele înregistrate (-37 și 24 nT/m), cel mai probabil datorită unui obiect metalic (?). Ținând cont de forma, dimensiunile (19 x 16 m) și variația relativ mică a gradientului magnetic vertical se poate spune că amprenta magnetică a anomaliei M10 prezintă caracteristicile unei structuri arheologice importante.

Concluzii

Majoritatea anomaliilor magnetice identificate în perimetrul cartat au intensități relativ mici, sugerând interpretarea acestora ca posibile structuri arheologice.

Teritoriul cartat, fiind unitar din punct de vedere geologic, fără variații de litologie, formează un fond de gradient magnetic, care variază între 0 ± 3 nT/m. Când se depășește acest prag avem de a face cu factori perturbatori, cel mai probabil complexe și contexte de natură arheologică, care interferează cu fondul geologic. Ținând cont de aceste aspecte putem specula că majoritatea anomaliilor magnetice identificate în perimetrul cartat au legături cu trecutul istoric al acestor locuri.

În încheiere trebuie să menționăm faptul că anomaliile identificate marginal trebuie investigate în campaniile viitoare pentru a definitiva forma și traseul acestora împreună cu stabilirea contextelor istorice ale posibilelor structuri arheologice.

Abstract

The 2022 campaign focused on a number of objectives, which are included in the research project. Thus, the systematic archaeological research was continued in the perimeter of the late Roman and mid-Byzantine fortifications and in the civil settlement, the research at the Great Tower was resumed, the paths of the walls of the Northern Enclosure were highlighted. Investigations also continued in the East Civilian Settlement, as well as the geophysical research of some perimeters in the South Civilian Settlement. A series of activities to promote the site, such as the European Days of Archaeology (June 17th, 18th, 19th), educational activities and workshops, the construction of the site's warehouse and the primary conservation of the discovered monuments, were carried out by the site's collective.

In 2022, Isaccea Town Hall in partnership with the Eco-Museum Research Institute „Gavrilă Simion” Tulcea, Pro Noviodunum Association, S.C. Fruvinis S.A. Isaccea, implemented the project for the realization of the technical-economic documentation (Technical Project) for the project Noviodunum Archaeological Park, "Restoration and enhancement of the historical monument "Noviodunum Fortress". The activities took place within the program Timbrul Monumentelor Istorice (administered by the National Institute of Heritage), the sub-program Elaboration of technical-economic documentation for investments on historical monuments, in which projects that aim to protect and promote historical monuments are financed. The scale of the site and the complexity of the problems raised by the restoration and enhancement, impose an intervention scenario in the direction of restoration, conservation of the monuments, but at the same time, the creation of a visiting/

exhibition infrastructure is also desired.

In order to complete the technical-economic documentation, it was necessary to define treading levels (**SE enclosure**) and to highlight the paths of some walls (**N enclosure**). The purpose of the archaeological interventions was to identify treading levels, highlight wall routes for the Northern Enclosure, delimit and establish the shape of the Corner Tower (T1) and for the Northern Enclosure.

In the case of the Northern Enclosure, in the summer of 2022, the water level of the Danube was at its lowest it has been in over a decade, a fact that allowed new observations. The constructive stages were highlighted, which include landscaping by driving wooden piles (poplar) into the alluvial soil, followed by a platform made of hydraulic cement, over which a "fabric" of wooden beams (oak) was created, then the base of the tower.

For the Necropolis - Livada, the 2022 field survey targeted the plots located to the W, SW and SE of Movila Mare (Kurgan Vizir). The route of an ancient road was identified, and another 12 burial mound complexes were delineated. Numerous fragments of ceramics, glass, including coins, highlight segments of the early Roman necropolis (incineration graves) or residential cores from the hinterland of the Noviodunum Fortress. The map of the sites identified in the area has been completed with the new archaeological complexes.

The geophysical investigations consisted of magnetic surveys done on a land surface of which targeted a land surface of approx. 200 - 200 m from the vicinity of the Quarry of Flam (to the SW of the fortress).

In the Eastern Civilian Settlement, research was continued, with the archaeological contexts belonging to the Middle-Byzantine period (6 inhumation graves, household pits, constructive arrangements) from the two boxes being addressed.

Illustrations list

Fig. 1. Vertical image featuring S.01 at the end of the excavation campaign.

Fig. 2. Vertical image featuring M.22 and M.25 from S.01.

Fig. 3. Vertical image featuring S.02 at the end of the excavation campaign.

Fig. 4. The 3D digital model of a part of the northern profile from S.01.

Fig. 5. The 3D digital model of part of the western profile from S.01.

Fig. 6. N Enclosure – Turn Colț (Turn I). Plan

Fig. 7. Necropolis Livada. Sites identified and delineated.

PI. I. Magnetic survey - identified anomalies;

PI. II. Magnetic survey - identified anomalies;

PI. III. Magnetic survey - identified anomalies;

PI. IV. Magnetic survey - identified anomalies;

PI. V. Magnetic survey - identified anomalies;

PI. VI. Magnetic survey - identified anomalies;

PI. VII. Perimeters investigated during the Magnetic survey;

PI. VIII. The Great Tower (TC1). Aspects during the research;

PI. IX. The Great Tower (TC1). Aspects during the research;

PI. X. The Great Tower (TC1). Aspects during the research;

- Pl. XI. SE Enclosure – The Great Tower (trench location). N Profile and E Profile;
- Pl. XII. N Enclosure - Corner Tower (Tower I). Aerial View (2021); Excavation detail (2022);
- Pl. XIII. N Enclosure - Corner Tower (Tower I). Collapsed wall segment in the Danube;
- Pl. XIV. N Enclosure - Corner Tower (Tower I). Inscription fragment;
- Pl. XV. N Enclosure - Corner Tower (Tower I). The network of wooden beams;
- Pl. XVI. N Enclosure - Corner Tower (Tower I). Excavation detail/Retrieved wooden beams;
- Pl. XVII. N Enclosure - Corner Tower (Tower I). E side (silver vessel/wooden plank);
- Pl. XVIII. N Enclosure - Corner Tower (Tower I). E side - excavation detail;
- Pl. XIX. N Enclosure - Corner Tower (Tower I). W/N sides - collapsed wall segment;
- Pl. XX. N Enclosure - Corner Tower (Tower I). N side - collapsed wall segment;
- Pl. XXI. N Enclosure - Corner Tower (Tower I). N side - collapsed wall segment;
- Pl. XXII. IEnclosure - Corner Tower (Tower I). West side - wooden piles driven into the alluvial soil;
- Pl. XXIII. N Enclosure Corner Tower (Tower I). W side - wooden piles driven into the alluvial soil;
- Pl. XXIV. N Enclosure - Corner Tower (Tower I). E side - marble fragment;
- Pl. XXV. N Enclosure - Corner Tower (Tower I). Aerial photograph.

Bibliografie:

Barnea, Barnea 1984 – Barnea, I., Barnea, Al., *Săpăturile de salvare de la Noviodunum*, in *Peuce*, 4, 1984, p. 97-105; 503-518.

Baumann 2010 - Baumann, V. H., *Noviodunum. Șantier arheologic 1995-2009*, Tulcea.

Fig. 1. Imagine perpendiculară care surprinde S.01 la finalul campaniei de cercetare

Fig. 2. Imagine perpendiculară care surprinde M.22 și 25 din S.01

Fig. 3. Imagine perpendiculară care surprinde S.02 la finalul campaniei de cercetare

Fig. 4. Modelul digital 3D al unei părți a profilului de nord al S.01

Fig. 5. Modelul digital 3D al unei părți a profilului de vest al S.01

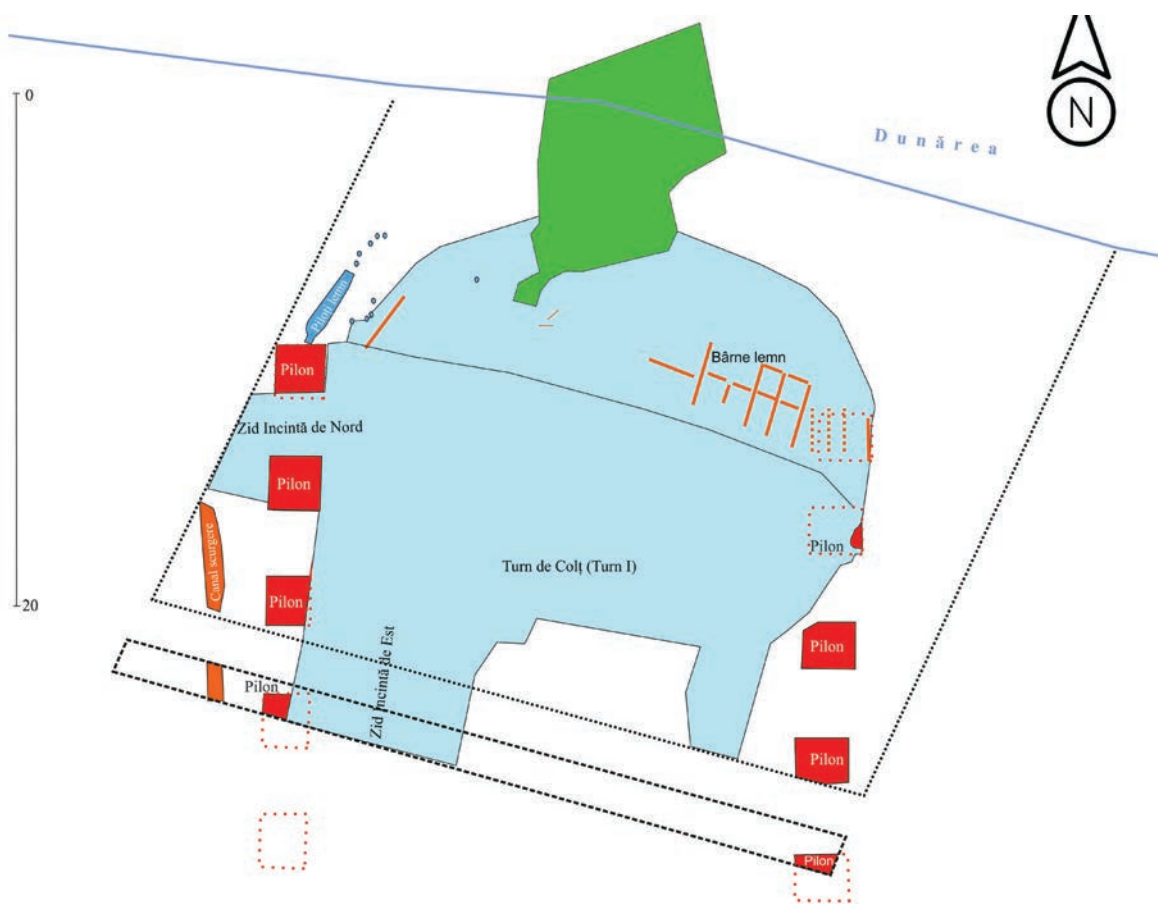

Fig. 6. Incinta Nord – Turn Colț (Turn I). Plan

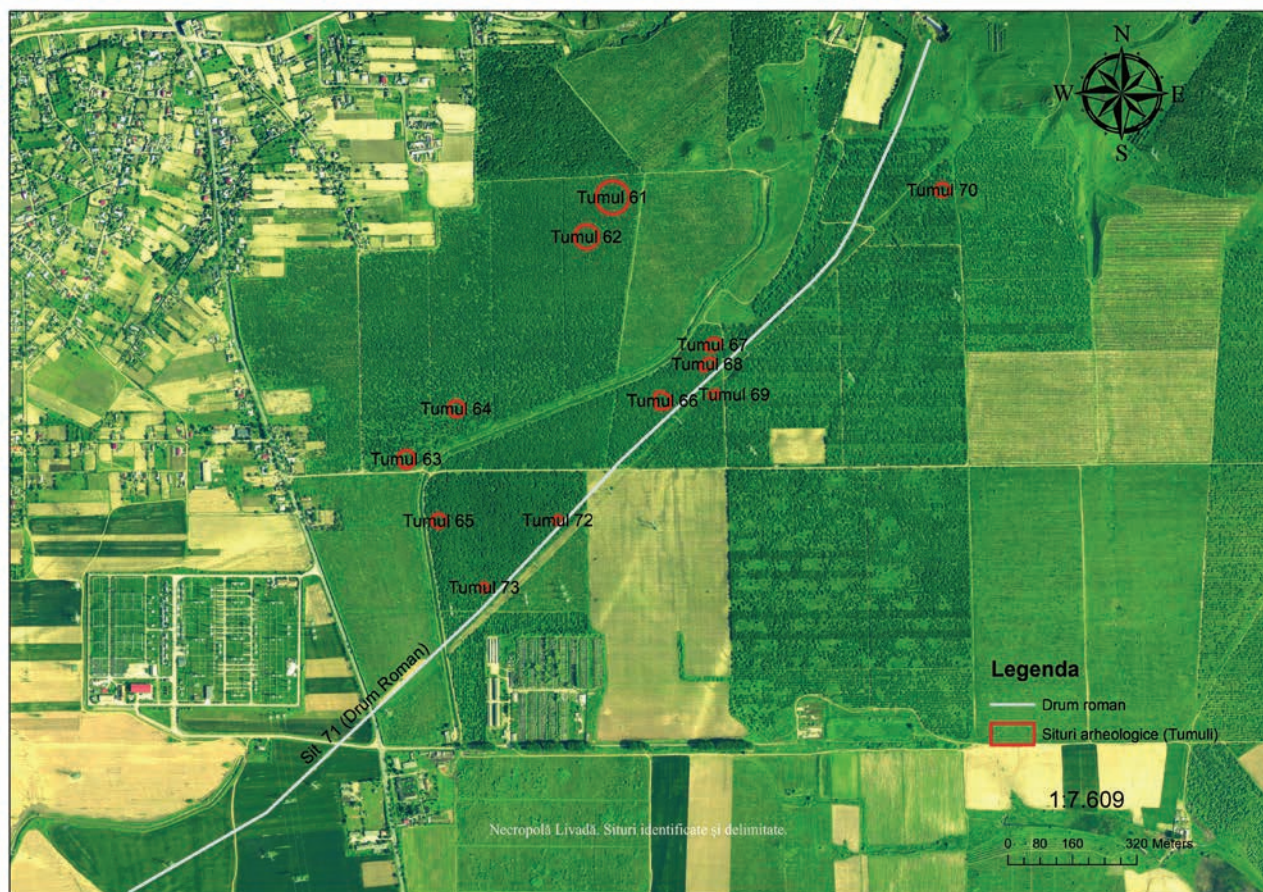
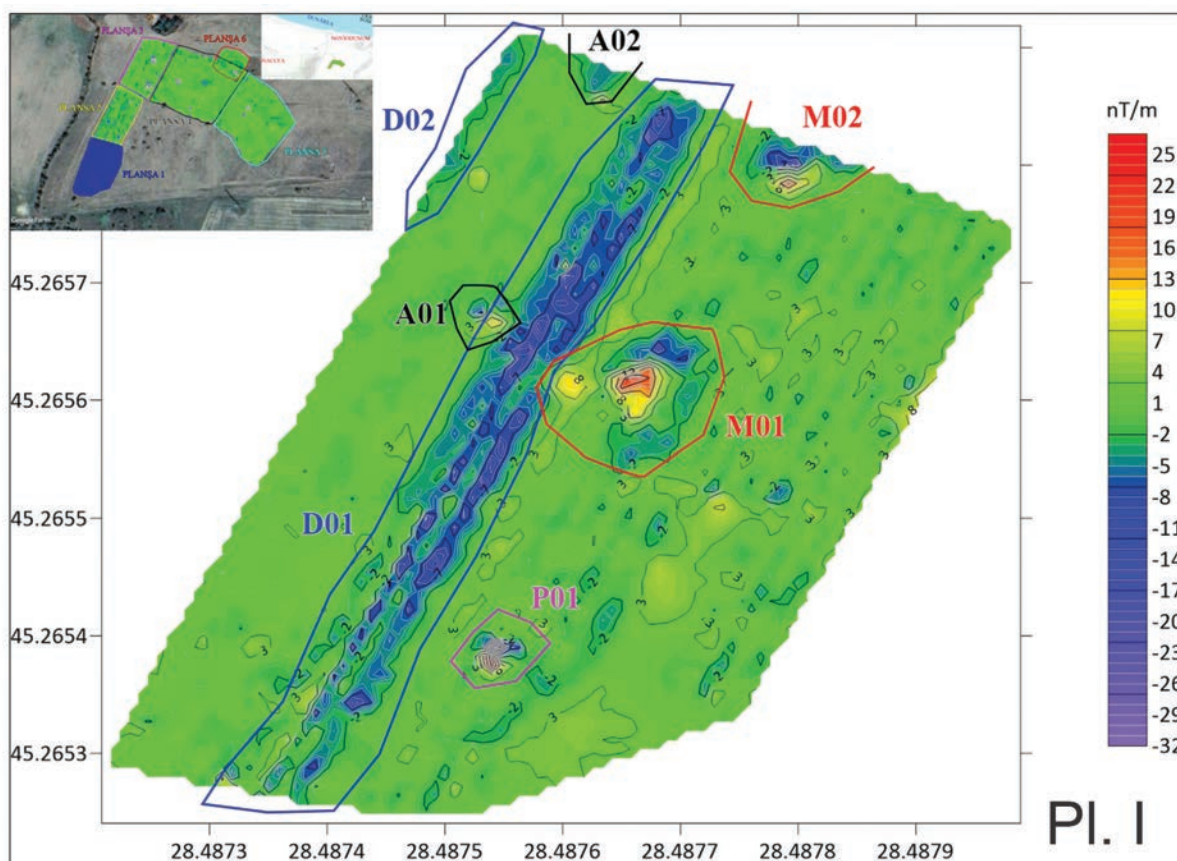
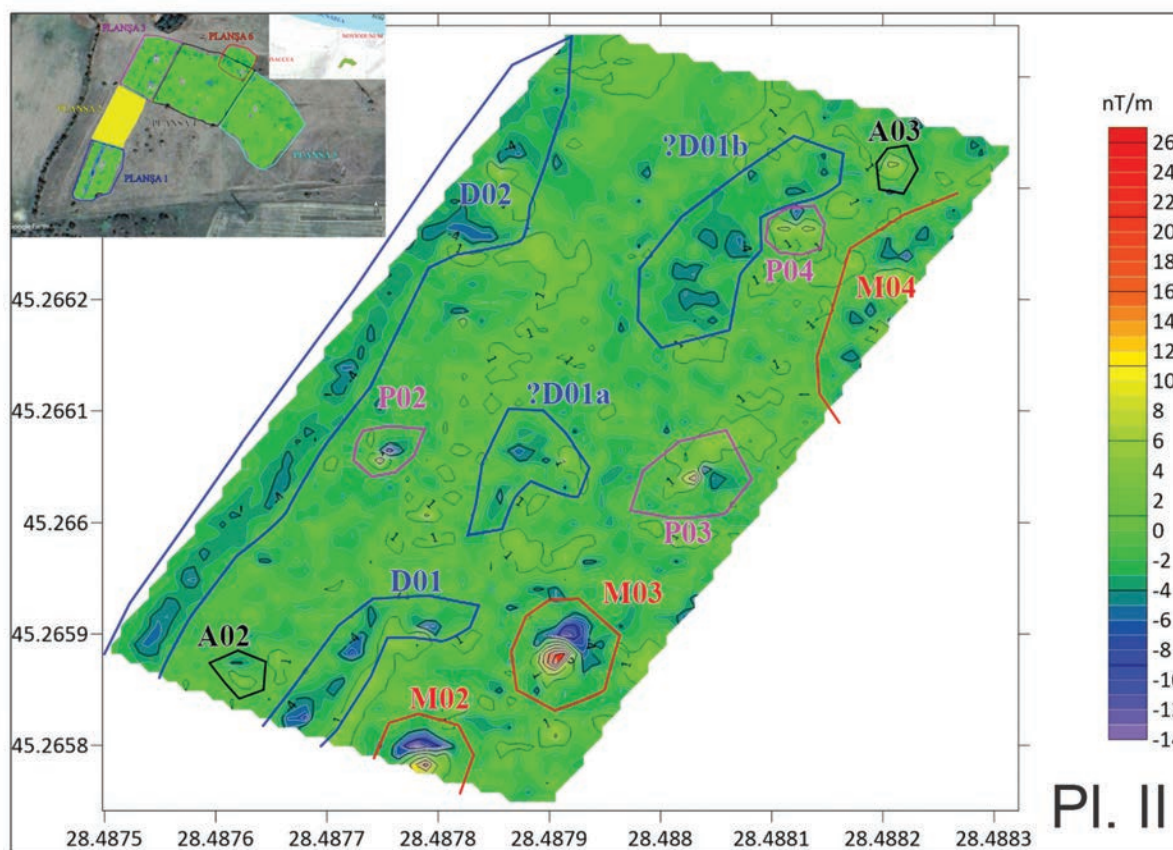

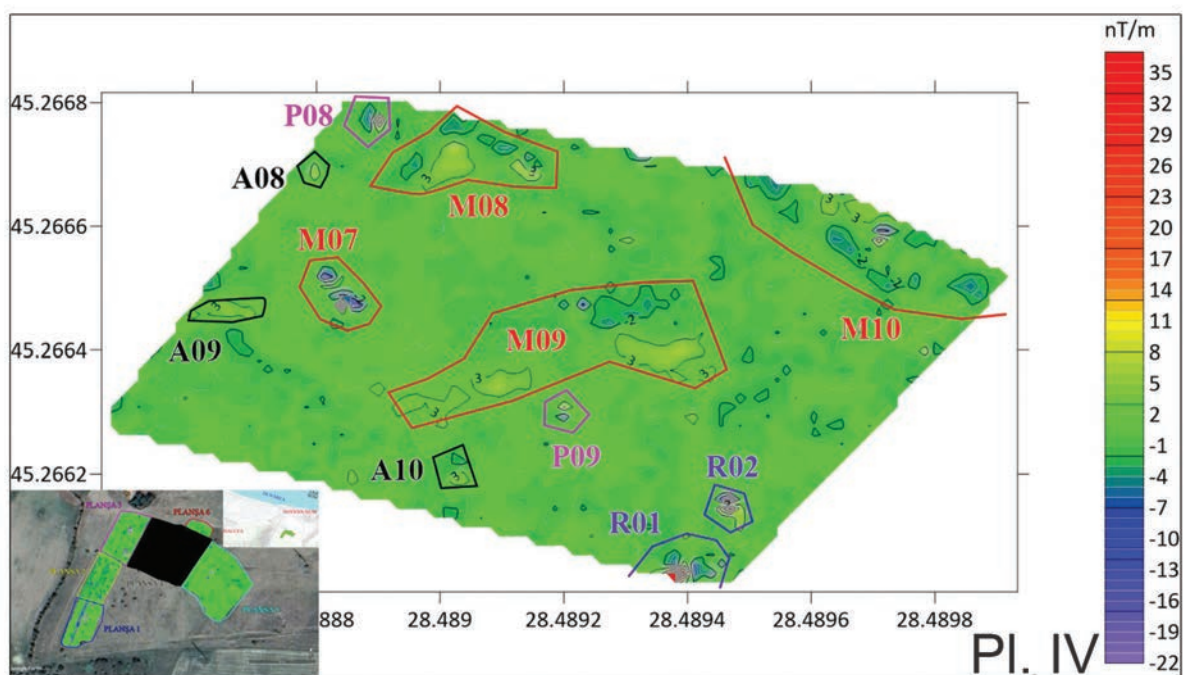
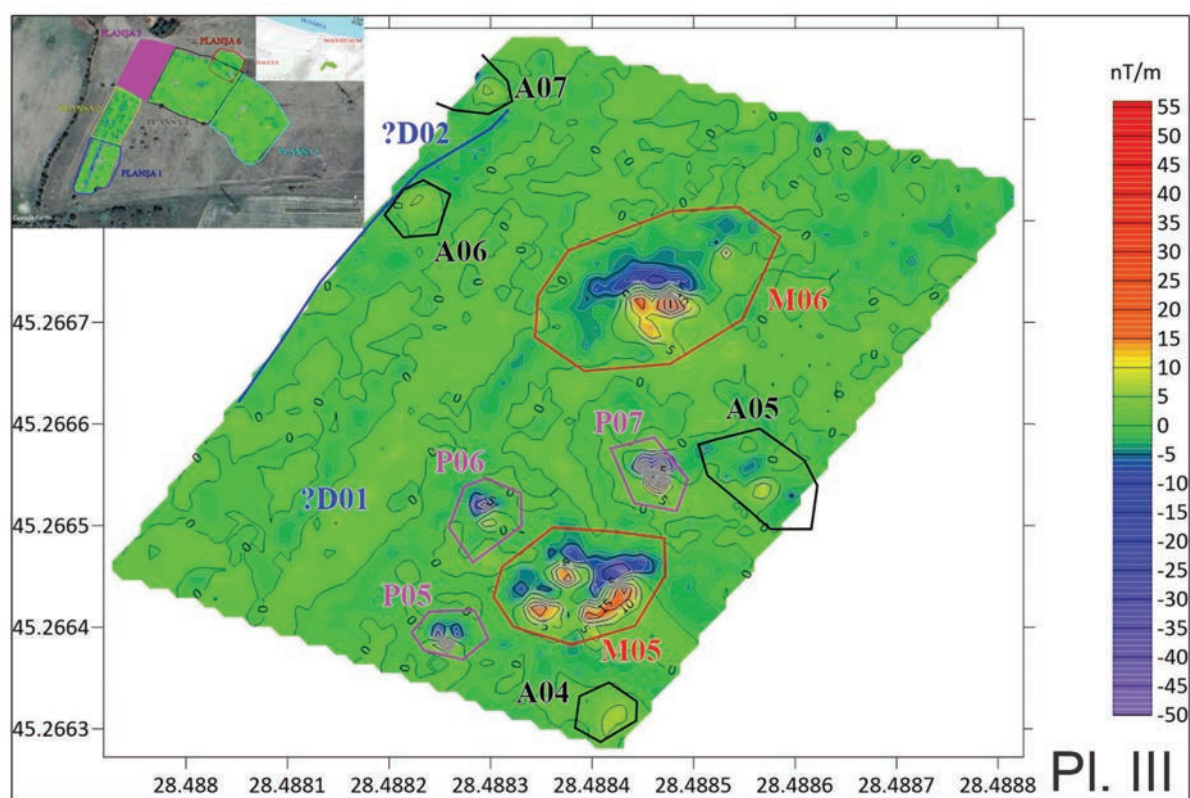
Fig. 7. Necropolă Livadă. Situri identificate și delimitate

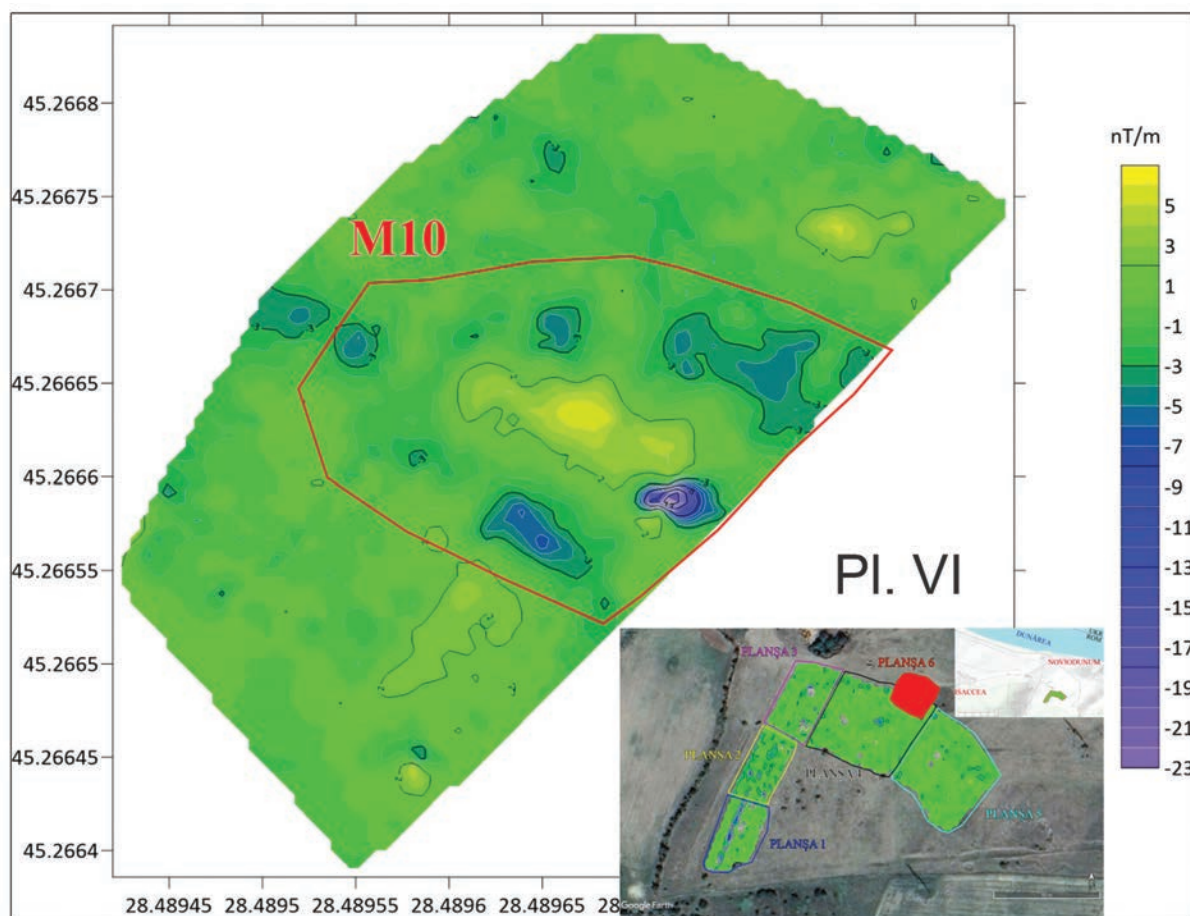
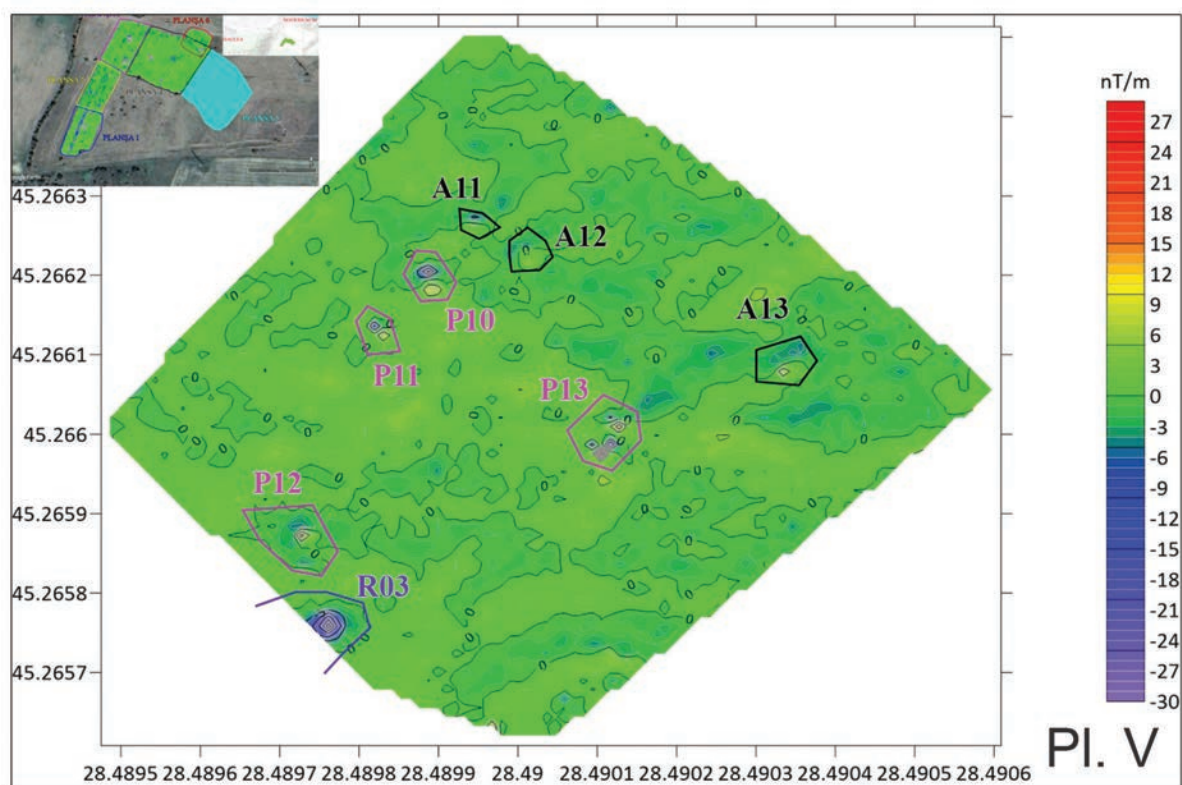

Pl. I. Cercetări magnetometrice – anomalii identificate

Pl. II. Cercetări magnetometrice – anomalii identificate

Pi. VII. Perimetre investigate prin cercetări magnetometrice (2021-2022)

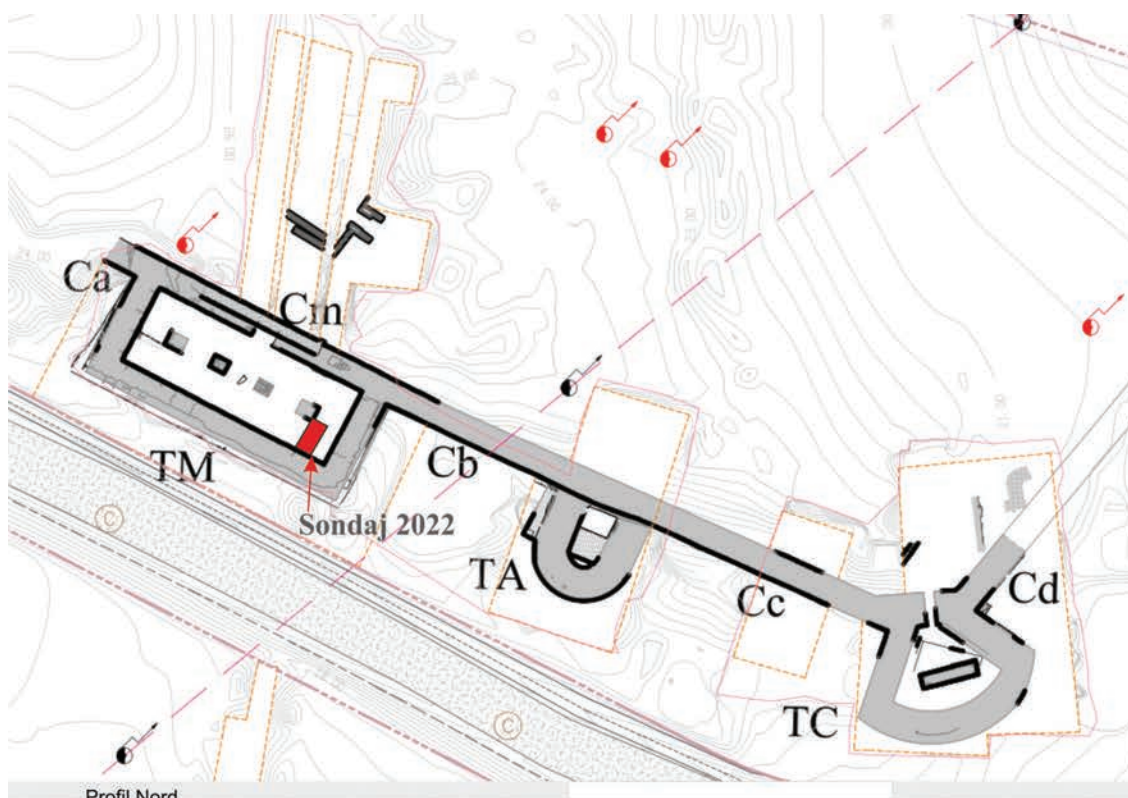
Pl. VIII. Tumul Mare (TC1). Aspecte din timpul cercetărilor

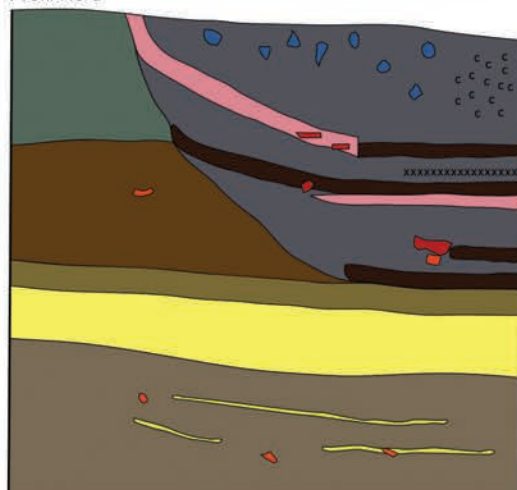
Pl. IX. Tumul Mare (TC1). Aspecte din timpul cercetărilor

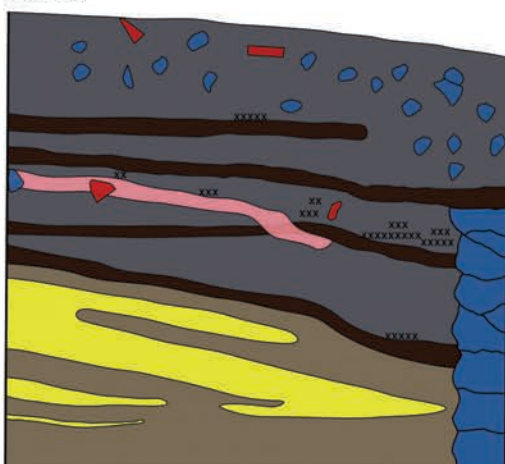
Pl. X. Tumul Mare (TC1). Aspecte din timpul cercetărilor

Profil Nord

Profil Est

Legenda:

Straturi:

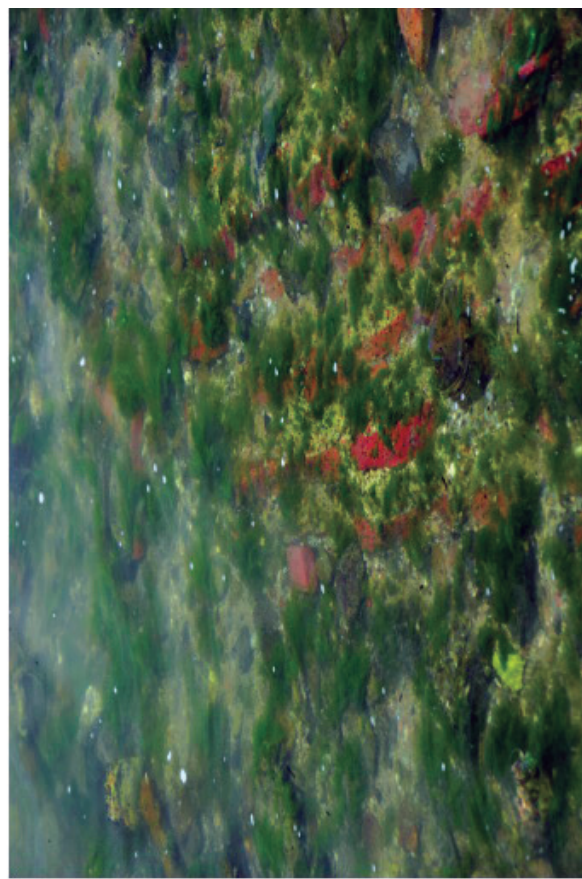
- 1-Cenușiu, pigmentat
- 2-Cenușiu, compact
- 3-Cenușiu, granulos
- 4-Galben pigmentat
- 5-Galben, lutos
- 6-Brun-gri, lutos
- 7-Brun, lutos
- 8-Mortar

Incluziuni:

- xxx Deșeuri din plastic
- Fragmente ceramice
- Material de construcție din ceramică
- Pietre
- ccc Lemn carbonizat

Pl. XI. Incinta de Sud-Est - Turnul Mare (amplasare sondaj).
Profil Nord și Profil Est

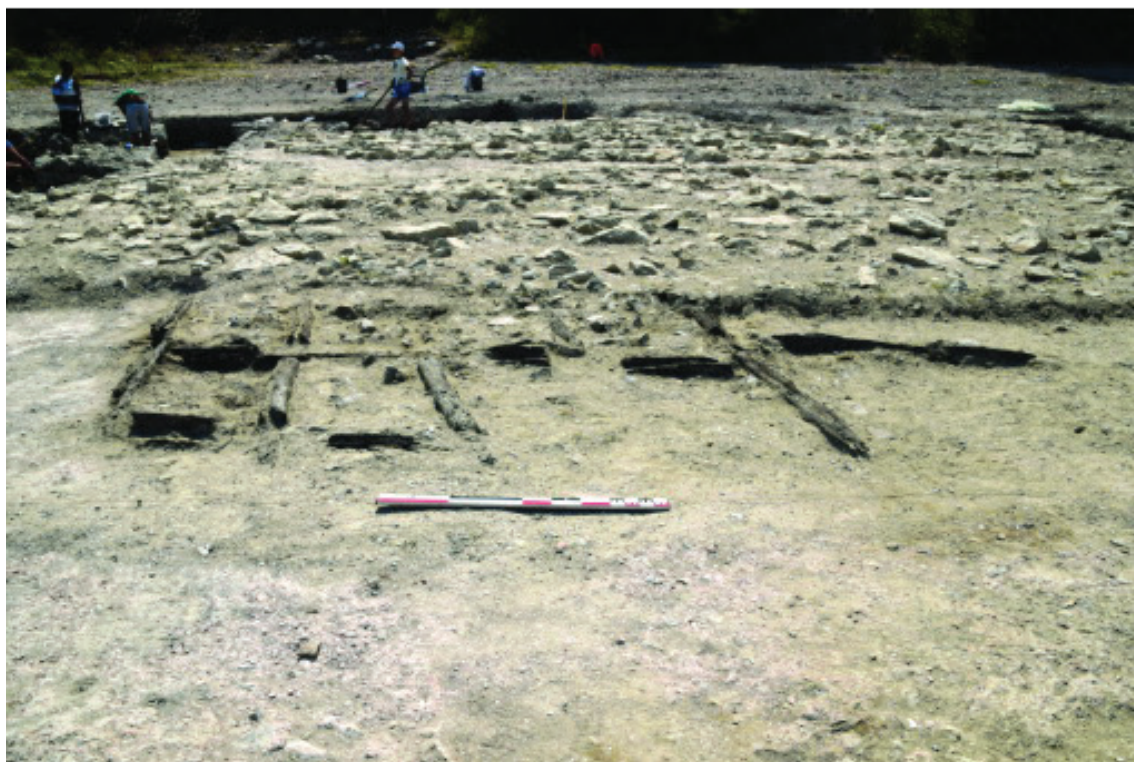
Pl. XIII. Incintă Nord - Turn Colț (Turn I). Zid prăbușit în apele Dunării

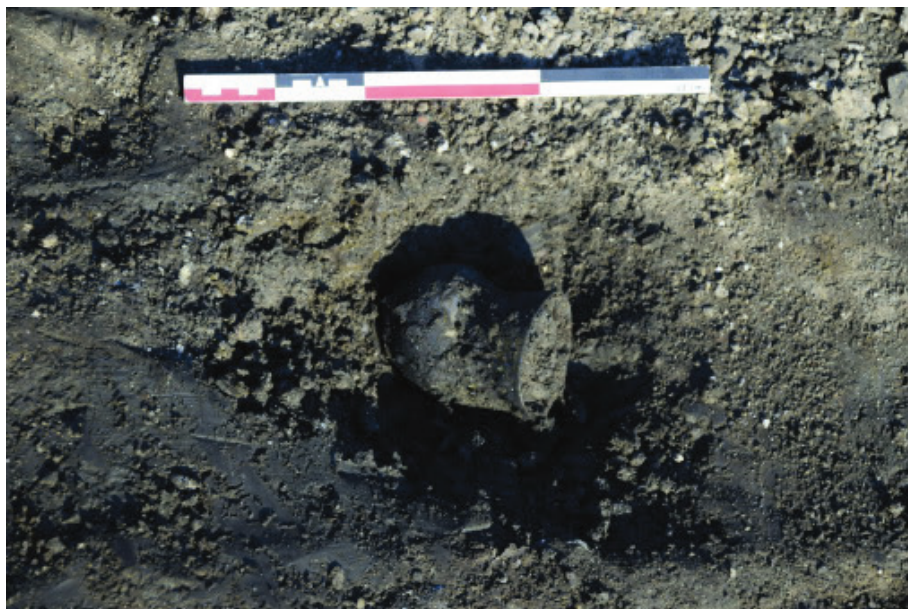
Pl. XII. Incintă Nord - Turn Colț (Turn I). Imagine aeriană (2021)

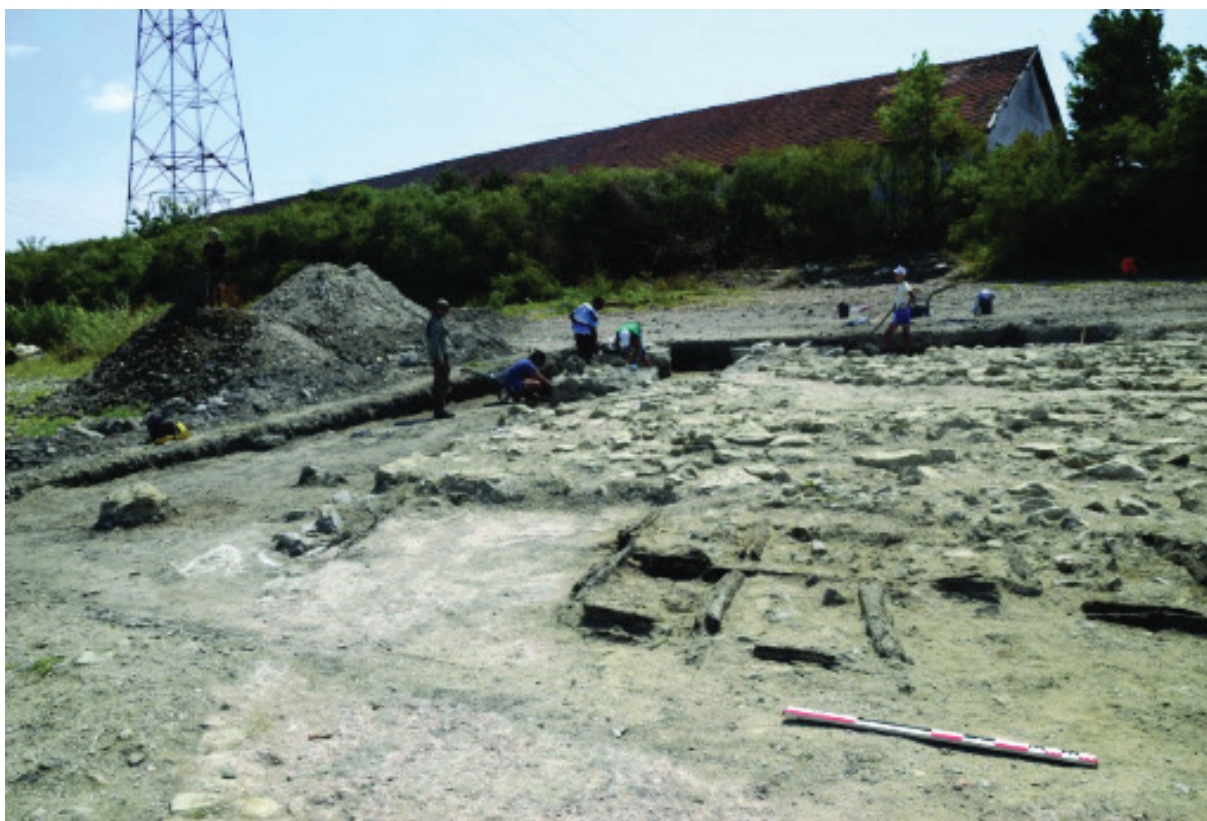
Pl. XIV. Incintă Nord - Turn Colț (Turn I). Fragment inscripție

Pl. XV. Incintă Nord - Turn Colț (Turn I). Reșea bârne din lemn

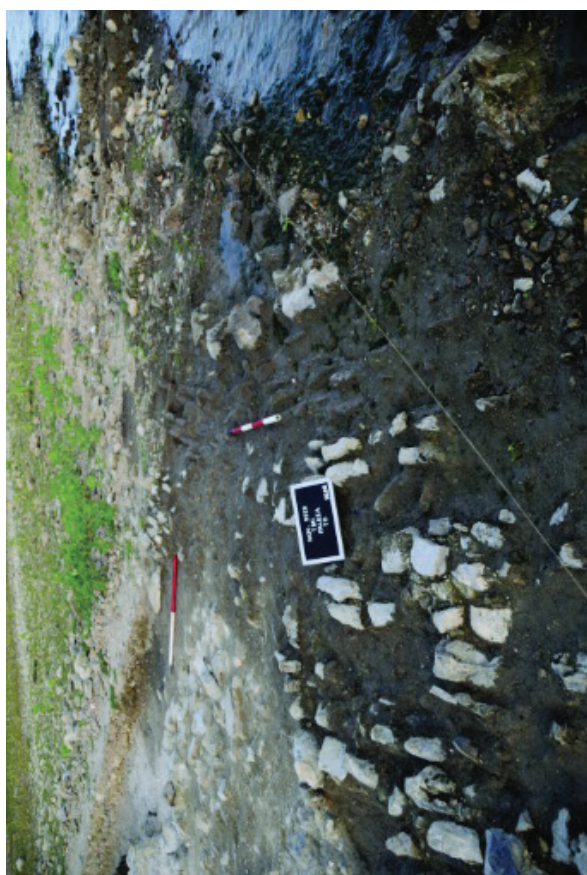
Pl. XVI. Incinta Nord – Turn Colț (Turn I). Aspect săpătură / bârne lemn prelevate

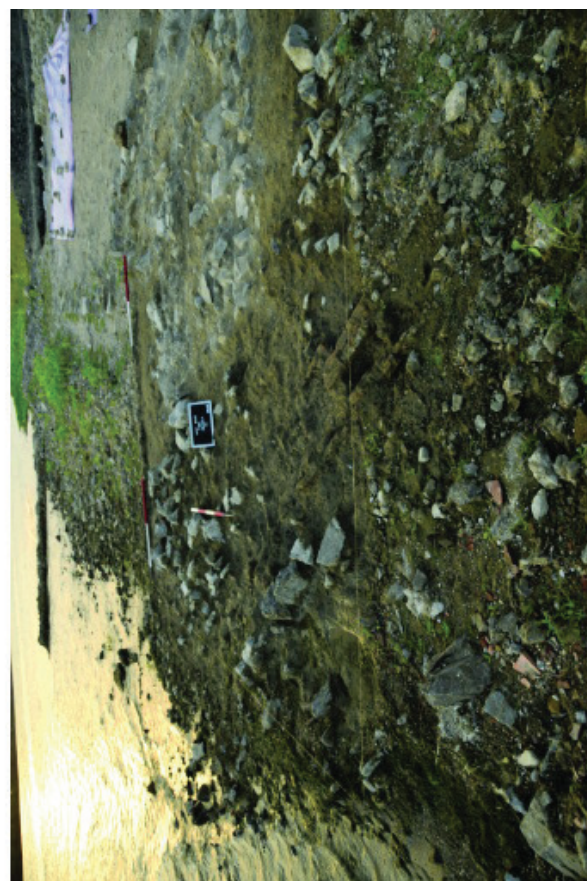
Pl. XVII. Incinta Nord – Turn Colț (Turn I). Latura Est – vas argint / scândură lemn

Pl. XVIII. Incinta Nord – Turn Colț (Turn I). Latura Est – aspect săpătură

Pl. XX. Incinta Nord – Turn Colț (Turn I). Latura Nord – zid prăbușit

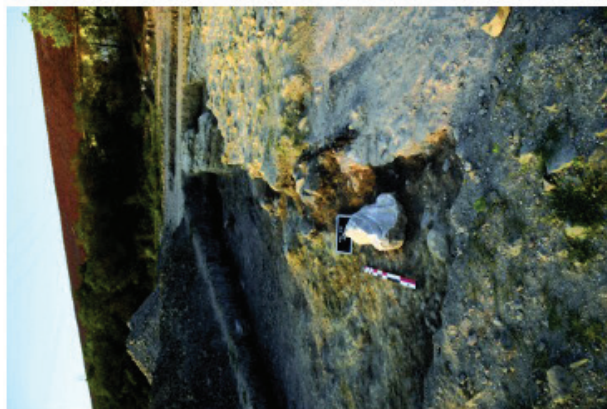
Pl. XIX. Incinta Nord – Turn Colț (Turn I). Latura V-N – zid prăbușit

Pl. XXII. Incinta Nord – Turn Colț (Turn I). Latura Vest – piloți lemn bătuți în solul aluvionar

Pl. XXI. Incinta Nord – Turn Colț (Turn I). Latura Nord – zid prăbușit

Pl. XXIV. Incinta Nord – Turn Colț (Turn I). Latura Est – fragment statuie din mamură

Pl. XXIII. Incinta Nord – Turn Colț (Turn I). Latura Vest – piloți lemn bătuți în solul aluvionar

Pl. XXV. Incinta Nord – Turn Colț (Turn I). Foto aeriană

35. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria]**Punct: Sector Acropolă Centru-Sud****Tip de sit:** 113 (așezare urbană)**Încadrare cronologică:** 3 (Epoca antică), 34 (Epoca romano-bizantină)**Cod RAN:** 62039.01; **cod LMI:** CT-I-s-A-02681**Autorizație nr.** 126/30.06.2022

Colectiv: conf. univ. dr. Valentin Bottez (responsabil sector; Facultatea de Istorie U București), lect. univ. dr. Alexandra Țârlea (Facultatea de Istorie U București), lect. univ. dr. Alexandra Lițu (Facultatea de Istorie U București), asist. univ. drd. Iulia Iliescu (Facultatea de Istorie U București), arh. dr. Virgil Apostol (IAB), drd. Anca Dumitru (Constantin), mrd. Francesca Știrbu, mrd. Radu Penea (mrd. Facultatea de Istorie U București). Colaboratori: dr. Aurel Vâlcu (IAB), dr. Valentin Radu (MNIR); Studenți/masteranzi/doctoranzi Facultatea de Istorie U București: drd. Adrian Șerbănescu, Vlad Ciur (licență III), Zeynel Demir (licență II), Ylva Ivănescu (licență II), Delia Coman (licență II), Horia Dinu (licență II), Cosmin Vasile (licență I), Matei Manță (licență I), Ana Cucu-Oancea (licență I), Claudia Radu (licență I).

Finanțare: Facultatea de Istorie U București 40.924 lei**Perioada desfășurării cercetării:** 01.07 – 31.07.2022**Obiectivele cercetării:***Obiectivele principale:*

- Stabilirea stratigrafiei în zona sudică a acropolei histriene, între Strada C și zidul de incintă roman târziu;
- Cercetarea succesiunii insulelor de locuire din diferitele epoci, pentru a înțelege evoluția urbană în această parte a așezării.

Obiective secundare:

- Cercetarea Insulei (de locuire) Ia (sec. VI-VII);
- Integrarea Insulei Ia în țesutul urban histrian.

Rezultatele cercetărilor arheologice și interpretarea lor:

În 2022, în scopul dezvelirii complete a Insulei Ia, a fost cercetată (fig. 1) două noi casete, **C054** (cu scopul de a avansa cercetarea punctului de întâlnire cu Basilica Pârvan și a limitei sud-vestice a zonei de locuire) și **C058** (între **C057**, **C029** și **C032**, în scopul urmăririi traseului **ST02**), șapte martori (**C001/C021**, **C002/C017**, **C019/C046**, **C019/C051**, **C030/C040**, **C032/C040** și **C039/C040**) și am continuat cercetarea unităților stratigrafice care nu au fost epuizate în campaniile trecute din **C032**.

Stratigrafie

În toate unitățile stratigrafice se regăsesc același tip de strat superior, constituit de depunere modernă și/sau depunere vegetală, care se află deasupra dărămurilor ce aparțin de ultimul nivel constructiv (două straturi: cel superior, gri și cel inferior, galben). Sub acestea apar nivelurile de călcare a ultimei faze de locuire (sec. VI-VII).

Structuri constructive¹ (fig. 2)*Pavaje:*

Au fost descoperite noi segmente din pavajele P003 (2003/17003: carourile B-C₁, +0,29 m; 2,04 x 1,44 m; reprezintă nivelul de călcare al spațiului NSp02² din nucleul nordic al Insulei Ia; fig. 3), P010 (39005/40005, în carourile B-D₁, +0,82 m; 1,57 x 1,16 m; reprezintă unul din nivelurile de călcare ale spațiului SSp11; fig. 4), P011 (39003/40003: caroul A₁, +0,59 m; reprezintă unul din nivelurile de călcare ale spațiului SSp11; fig. 4), T005? (58003: pavaj sau trotuar/bordura, identificat în carourile A₂₋₄, B₄ și C₄, +0,67 m (fig. 5).

Ziduri

Au fost identificate noi tronsoane din Z002 (2004/17004: caroul B₁; +0,49 m; 1,53 x 0,60 x 0,28 m), Z005 (2005/17005: caroul D₁; +0,40 m; 1,6 m x 0,48 m x 0,34 m, două asize păstrate), Z017 (1006/21006: caroul F₁; +0,11 m; 1,38 m x 0,65 x 0,95 m; șase asize păstrate; fig. 3), Z017 (1005/21005: toată suprafața matorului; +0,20 m; 5,24 x 0,80 x 0,95 m fig. 3), Z029 (40006/32006: carourile C-D₁; +0,76 m; partea superioară a zidului este demantelată, formând o intrare, însă pe fața sudică este vizibil până la nivelul substructurii 40003/32003, unde se păstrează patru asize; fig. 4), Z031 (19005/46005: caroul B₁; -0,40 m; 1,80 m x 0,64 m x 0,79 m), Z043 (30007/40007: matorul C030/C040, la cota +0,84 m; H_{max}: 1 m; șapte asize vizibile; (fig. 4), Z058 (40005/32005: carourile D-E₁; 1,10 x 0,70 x 0,50 m; trei asize păstrate), Z060 (19004/46004: caroul A₁; -0,47 m; 1,07 x 0,73 x 0,56 m; șase asize păstrate), Z063 (54008: caroul C₅; +0,47 m; 0,60 x 0,30 m – lățimea nu poate fi stabilită în prezent; trei asize păstrate), Z064 (54006: carourile A-C₁; +0,26 m; 2,9 x 0,80 x 0,63 m; șase asize păstrate), Z068 (54005: carourile A₁₋₃; +0,35 m; 3,5 x 0,65 x 0,78 m; șase asize păstrate), Z069 (58004: carourile C-D₁; 1,35 x 0,35 x 0,30 m; trei asize păstrate (fig. 5).

Trotuare

Au fost identificate noi tronsoane din T004 (19006/46006: carourile C-D₁; -0,13; 6,20 x 1,80 m), T007 (58005: carourile C-D₁, +0,45 m; 2,30 x 0,65 x 0,20 m; paralel cu Z069 (fig. 5).

Segmentele dezvelite în 2022, ale unor structuri constructive deja identificate, au completat imaginea Insulei Ia în ansamblu, iar Z069 și T007 în C058 deja reprezintă primele descoperiri din Insula IIa.

Scurta descriere a descoperirilor, cu menționarea locului unde sunt depuse:

Au fost colectate 706 pachete de material ceramic, osteologic, vitric, din metal, zgura, monede (76), artefacte, fragmente arhitectonice și probe. Toate au fost depuse în Depozitul nr. 5, parte fiind apoi luate prin proces-verbal pentru studiu la Laboratorul de Arheologie (FIUB).

Tehnici de cercetare utilizate, analize:

Săpătura a fost realizată în casete de tip Wheeler (4 x 4 m), despărțite de martori de 1 m. Contextele (straturi, structuri constructive) au fost înregistrate pe fișe de tip

¹ Toate structurile identificate sunt realizate din pietre (șist verde sau calcar), majoritatea nefasonate, dar și fasonate (spolia) în număr mic, legate cu pământ.

² Pentru împărțirea internă a Insulei Ia, vezi Bottez 2022, p. 234, fig. 4.

MoLAS, fotografic (aparatură foto+dronă), prin desen arheologic, altimetric (cu nivela optică, de la un punct fix comun = punctul 0), și cu stația totală (planul detaliat este în curs de elaborare). Analize PGAA pe sticlă, analiză compozițională pe ceramică de masă descoperită.

Obiective 2023:

- Continuarea demersului de epuizare a martorilor stratigrafici din nucleul sudic al sectorului
- Efectuarea unor sondaje în strada C, ST01 și ST02
- Deschiderea unei noi secțiuni la vest de caseta C032

Propuneri de conservare și punere în valoare:

Toate structurile au fost acoperite fie cu carton bitumat, fie cu geotextil și sprijinite cu pietre. După finalizarea cercetării Insulei I α, vom aplica pentru un proiect de restaurare, care să protejeze și să pună în valoare ansamblul, permițând în același timp continuarea cercetării structurilor anterioare.

Abstract

The excavations in the *Acropolis Centre-South Sector* (coordinated by the Univ. of Bucharest) on the acropolis of Istros completed the image of *Insula Ia* (6th – 7th c. AD) through the uncovering of a series of segments of previously-known constructive structures.

Illustrations list

Fig. 1. Histria, the *Acropolis Centre-South Sector* 2022. Excavation units of 2022 (V. Bottez).

Fig. 2. Histria, the *Acropolis Centre-South Sector*. Segments of building structures identified (V. Bottez).

Fig. 3. Histria, the *Acropolis Centre-South Sector* 2022. P003, Z002, Z005, Z017 (V. Bottez).

Fig. 4. Histria, the *Acropolis Centre-South Sector* 2022. P010, P011, Z029, Z043 (V. Bottez).

Fig. 5. Histria, the *Acropolis Centre-South Sector* 2022. C058 (V. Bottez).

Bibliografie:

Bottez 2022 - Bottez, V., *Preliminary report of the excavations at Histria, the Acropolis Centre-South Sector (2017-2018)*, in *Peuce S.N.* 20, p. 129-168.

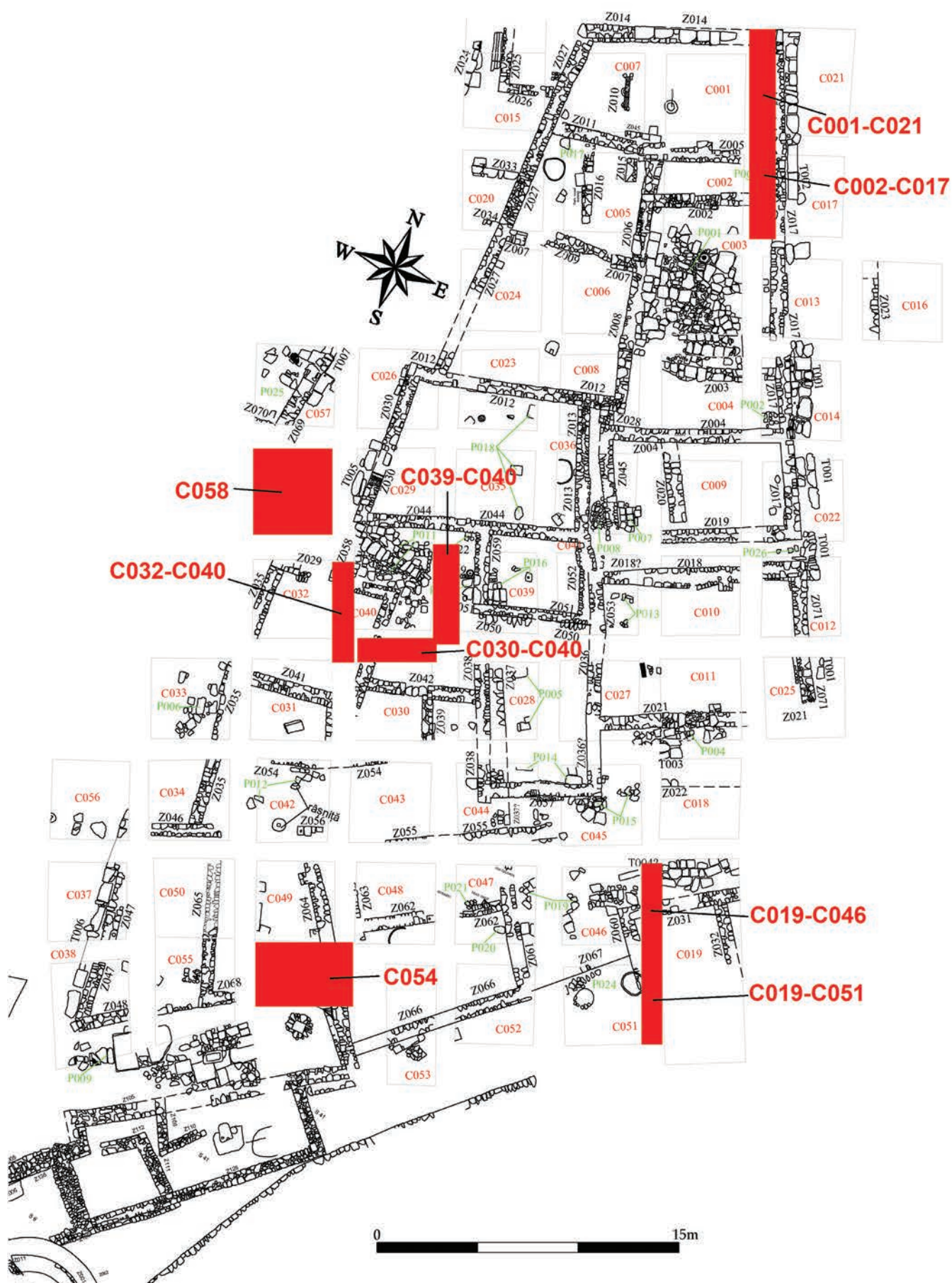

Fig. 1. Histria, Sectorul Acropolă Centru-Sud 2022. Unități de săpătură 2022 (V. Bottez)

Fig. 2. Histria, Sectorul Acropolă Centru-Sud 2022. Segmente de structuri constructive identificate (V. Bottez)

Fig. 3. Histria, Sectorul Acropolă Centru-Sud 2022. P003, Z002, Z005, Z017 (V. Bottez)

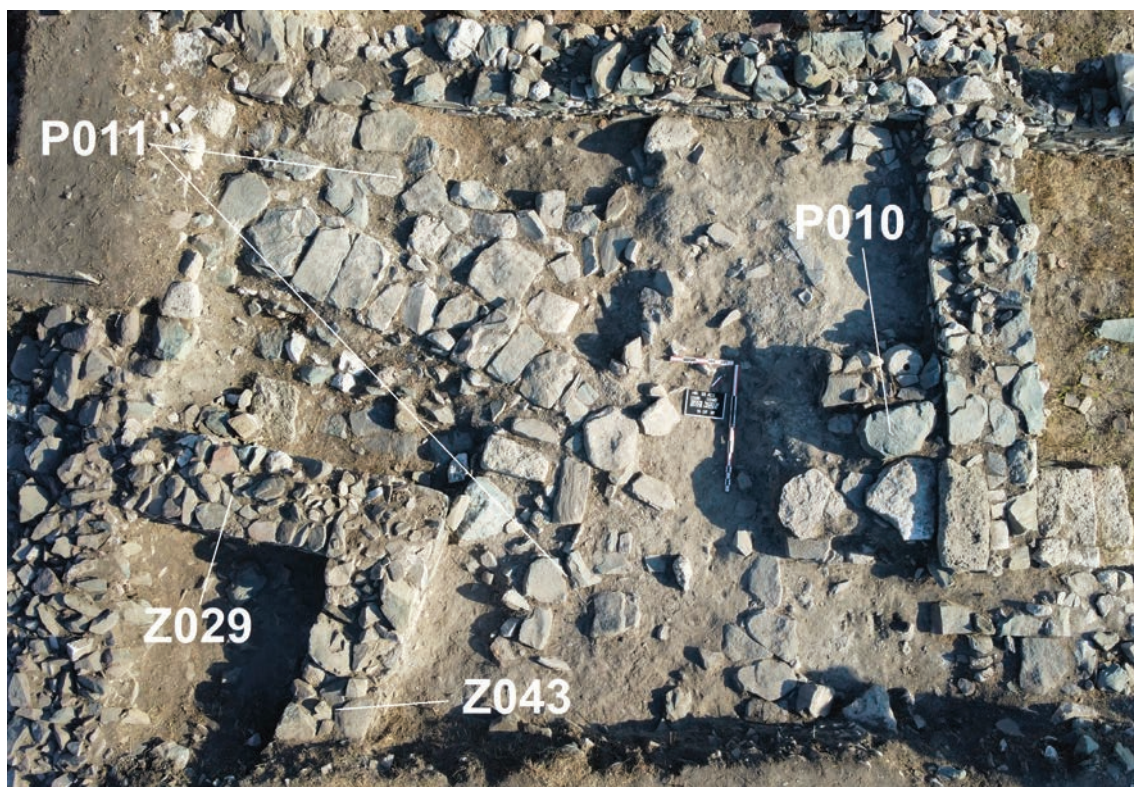

Fig. 4. Histria, Sectorul Acropolă Centru-Sud 2022. P010, P011, Z029, Z043 (V. Bottez)

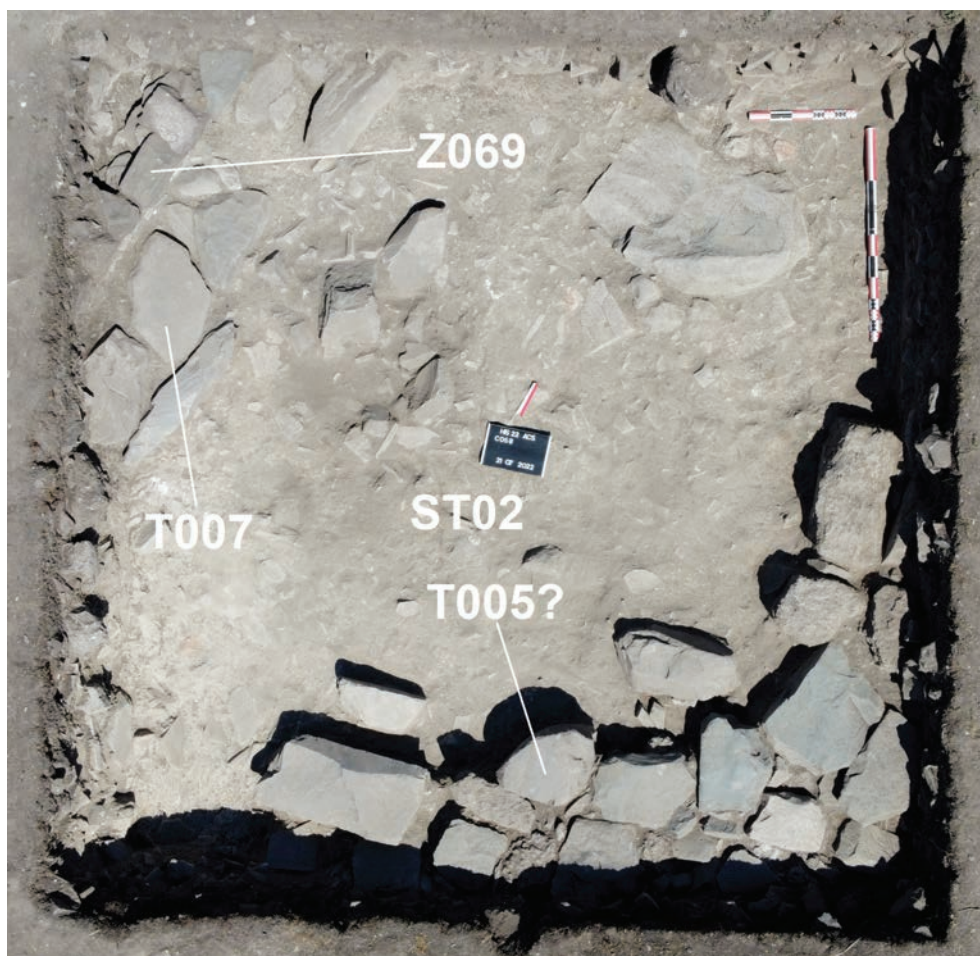

Fig. 5. Histria, Sectorul Acropolă Centru-Sud 2022. C058 (V. Bottez)

36. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria]**Punct: Sectorul Basilica cu criptă****Tip de sit:** 113 (așezare urbană)**Încadrare cronologică:** 3 (Epoca antică); 322 (Epoca romană târzie); 34 (Epoca romano-bizantină)**Cod RAN:** 62039.01; **Cod LMI:** CT-I-s-A-02681**Autorizație nr.** 126/30.06.2022**Colectiv:** Irina Achim (IAB, responsabil științific de sector); Mihai Dima (BNR); Bianca Profiran (Facultatea de Istorie U București); Mara Catargiu (masterand, Univ. Alba Iulia)**Finanțare:** 25.000 lei/3 – Ministerul Culturii prin Programul Național de Finanțare a Cercetării Arheologice (pentru toate cele trei sectoare ale IAB)**Perioada desfășurării cercetării:** 17 – 31.08.2022

Campania 2022 s-a desfășurat în a doua jumătate a lunii august cu un efectiv de cinci lucrători și cu participarea a doi colaboratori. Cercetarea s-a derulat pe o arie foarte restrânsă situată la nord, respectiv vest față de basilica paleocreștină, până la limita estică a clădirilor de pe flancul nordic al Pieței Mari¹ a orașului roman-târziu (Fig. 1). A fost avută în vedere completarea datelor stratigrafice privind zona de la vest de edificiul creștin, dar și stabilirea configurației încăperii 1 din Grupul I de clădiri cercetate de A. Petre în sectorul *Poarta Mare* în anii 1958² și 1959.

Tehnici de cercetare

Pentru investigarea sectorului care face obiectul raportului, în campania 2022 a fost utilizată exclusiv săpătura arheologică propriu-zisă de suprafață, în perimetre aflate deja în cercetare din campaniile anterioare (caseta B4) sau în unități de cercetare noi (secțiunea S5) (Fig. 2). O serie de investigații non-intruzive (prospecțiuni geofizice) s-au desfășurat în zona de la est de *Basilica cu criptă* în cursul lunii iulie 2022³, fiind conduse de drd. Adrian Șerbănescu (UB) (Fig. 1).

Rezultate și interpretare

Au fost supuse investigării două nivele de sol reprezentate de podele din lut și nivelurile aferente de distrugere prin incendiere ale unei încăperi ale cărei limite nu pot fi precizate în acest stadiu al cercetării (în caseta B4), precum și suprafața carosabilă a străzii A și un canal de evacuare a apelor uzate, în zona de la vest de edificiul creștin (secțiunea S5). Vestigiile scoase la lumină sunt atribuibile perioadei romane târzii și romano-bizantine.

Secțiunea S5 (Fig. 3–4)

Secțiunea S5 se află imediat la vest de narthex-ul basilicii creștine, ocupând o mică suprafață în direcția

Pieței Mari și a porții principale a orașului roman târziu (dimensiuni: 5 x 3 m) (Fig. 3–4).

În perimetrul cercetat s-au conturat două, posibil trei amenajări distincte:

► suprafața carosabilă a străzii A, identificată pe toată lărgimea secțiunii, cu lacune vizibile în jumătatea sudică, în zona fațadei edificiului creștin, în direcția Pieței Mari (Fig. 4);

► în jumătatea estică a casetei, un canal de evacuare a apelor uzate având un traseu NNE-SSV (Canal C2-2), continuarea spre nord a unei instalații hidraulice identificată în anul 2002 (Canal C2)⁴, în secțiunea magistrală S1 (Fig. 4);

► în jumătatea vestică a secțiunii, practic la limita sa vestică, la circa 2,10 m distanță față de C2-2, pare să se întindă aproape pe toată lungimea secțiunii, dar și dincolo de limitele sale, în direcția Pieței Mari, un alt posibil canal sau rigolă (C5?) pentru drenarea apelor uzate; amenajarea urmează un traseu paralel cu C2-2 și pare să se dirijeze în pantă lejeră către sud, în direcția străzii care conduce la Poarta mare (Fig. 4).

Caseta B4 (Fig. 5)

Investigată cu începere din 2021, caseta se situează la limita nordică a zonei cercetate, fiind încadrată la sud de caseta C4, la vest de caseta B3, la nord de S3 (2007) și are dimensiuni identice cu casetele învecinate (4 x 4 m).

În campania 2021 s-a putut constata existența unei gropi moderne de intervenție care afectează succesiunea stratigrafică în jumătatea sudică a casetei, lucru remarcat și de A. Petre cu câteva decenii în urmă⁵. Cu toate acestea, singurele structuri constructive identificate se situează în jumătatea sudică a zonei cercetate, în chiar perimetrul gropii moderne.

În jumătatea nordică a casetei (carourile A1 și B1) ar fi de remarcat absența oricărei structuri constructive din zidărie și identificarea unor nivele succesive de funcționare a(le) unei/unor construcții ușoare, din materiale perisabile (chirpic) afectate de incendii, așa cum o sugerează stratul de argilă rubefiată, cu urme de cărbune de lemn și un abundent material tegular (țigle, olane), toate provenind de la sistemul de acoperire al unei încăperi de dimensiuni încă neprecizate.

În jumătatea sudică a casetei, mai exact în caroul A2 (zona sud-vestică a secțiunii), se remarcă două structuri constructive care în această fază a cercetării nu pot fi puse în legătură directă cu alte construcții din vecinătate:

► la limita dintre caroul A1 și A2: o structura denumită Z32, care se prezintă sub forma unei aglomerări de pietre de formă rectangulară (amenajarea măsoară 0,90 m pe axul nord-sud și 0,68 m pe axul est-vest), formată din blochete semifasonate de calcar, montate în pământ galben, puternic solidificat. Amenajarea se situează la adâncimi cuprinse între 1,28 și 1,57 m (Fig. 5);

► la baza profilului sudic, un aliniament de pietre pe direcție nord-nord-est – sud-sud-vest – structură denumită Z31. Z31 măsoară circa 2,50 m lungime și o înălțime conservată ce variază între 0,12 și 0,20 m. Vestigiile sale se află la adâncimi care variază între 1,25 și 1,45 m (Fig. 5).

¹ Mai precis Grupul I de construcții de pe latura de nord a Pieții Mari, situat între străzile A și B – conform notațiilor lui A. Petre (vezi Petre 1962, în particular p. 392-396, pl. IV). Această clădire complexă și străzile adiacente sunt rediscutate de Munteanu 2011, în particular p. 236–238, fig. 1–4.

² Petre 1962, p. 392, pl. IV (cu bibliografia).

³ Prospecțiunile geofizice întreprinse în Sectorul Basilica cu criptă în anul 2022 au fost realizate cu sprijinul financiar și logistic al Asociației Cetatea Histria, ca parte dintr-o colaborare academică cu specialiști de la Universitatea din București începută încă din anul 2017, în vederea valorificării cât mai ample a rezultatelor obținute.

⁴ Achim 2014, p. 268, fig. 8; Achim et alii 2021, p. 480, fig. 1.

⁵ Petre 1962, p. 392, pl. IV.

Scurtă descriere a descoperirilor

În plus de structurile constructive amintite deja, în campania 2022 au fost identificate și recoltate diferite artefacte, după cum urmează: 14 monede de bronz a căror cronologie se întinde de la epoca elenistică la finele secolului VI p.Chr.; material ceramic în stare foarte fragmentară, care acoperă perioade mari de timp și epoci diverse (de la perioada elenistică la cea de-a doua jumătate a secolului al VI-lea p.Chr.). Remarcăm prezența printre descoperiri a mai multor fragmente de opaiț de perioadă romană târzie și romano-bizantină, a unui capac de chiup fragmentar, a unor fragmente de boluri cu decor în relief, precum și a unui fragment cu firnis negru și *graffito*, dar și a unui posibil tipar pentru producerea bolurilor cu decor în relief. Mobilierul metalic, puternic corodat și afectat de combustie, se compune în principal din cuie și piroane provenind cu precădere din caseta B4. Materialele rezultate din cercetarea de teren din anul 2022 au fost transportate și se află în studiu la IAB (București).

Obiectivele cercetărilor viitoare

Data fiind diminuarea continuă a finanțărilor, obiectivele de cercetare sistematică într-un șantier cu o problematică atât de complexă ca cea a Histriei sunt an de an tot mai greu de îndeplinit în totalitate. Se impune continuarea săpăturilor în zonele care au făcut obiectul cercetării în 2018, 2021 și 2022, până la limita estică a complexului arhitectural de pe latura de nord a Pieței Mari, cu scopul de a stabili o diagramă cronologică cât mai completă a edificiilor romane târzii și protobizantine reperate aici din 1958 încoace. Concomitent, se cere lămurită, fie numai și secvențial, organizarea și evoluția în timp a arterelor de circulație care racordează basilica paleocreștină la zona învecinată.

Propuneri de conservare, protejare și punere în valoare

Ar fi de menționat și faptul că, cercetarea arheologică fiind încheiată de o bună perioadă de timp în interiorul basilicii paleocreștine și la nord de aceasta, este imperios necesară protejarea și conservarea primară a structurilor dezvelite și rămase expuse, pentru a evita degradarea lor iremediabilă. În acest sens, începând cu campania 2022, s-a alăturat colectivului de cercetare un masterand arhitect a cărui activitate vizează elaborarea unui plan multianual de conservare primară a vestigiilor monumentului creștin care constituie punctul central al sectorului, precum și a zonei învecinate.

La încheierea cercetării în campania 2022, structurile în curs de investigare au fost acoperite cu carton asfaltat, piatră și pământ, cu scopul de a fi protejate până la următoarea campanie.

Résumé

Dans la campagne 2022, les recherches de terrain se sont déroulées dans une zone très restreinte située au nord, respectivement à l'ouest de la basilique paléochrétienne, jusqu'à la limite orientale des bâtiments situés sur le flanc nord de la Grande place de la ville romaine tardive (Fig. 1). L'objectif majeur fut celui de compléter les données stratigraphiques concernant la zone située en façade de

l'édifice chrétien et d'établir la configuration de la salle 1 du groupe I des bâtiments étudiés par A. Petre dans le secteur de la *Grande Porte* en 1958 et 1959.

La zone considérée a fait l'objet d'une fouille archéologique de surface, dans des périmètres en cours d'exploration depuis les campagnes précédentes (aire ouverte B4) ou dans de nouvelles unités de fouille (aire ouverte S5) - Fig. 2. De plus, en juillet 2022 une série d'investigations non intrusives (prospections géophysiques) eurent lieu dans la zone à l'est de la Basilique à crypte, avec le concours de l'Université de Bucarest (Drd. Adrian Șerbănescu) - Fig. 1.

Les opérations de terrain ont permis de dégager deux niveaux de sol représentés par des chapes d'argile, ainsi que deux couches épaisses de démolition post incendie à l'intérieur d'une pièce dont les limites ne peuvent être précisées à ce stade de la recherche (aire ouverte B4), mais aussi la surface carrossable de la rue A et un égout dans la zone située à l'ouest du bâtiment chrétien (aire ouverte S5). Les vestiges dégagés sont attribuables à la période romaine tardive et protobyzantine.

Liste des illustrations

Fig. 1. Histria romaine tardive – vue aérienne sur le périmètre de la Grande Porte et le secteur de la basilique à crypte (V. Bottez)

Fig. 2. Secteur de la basilique à crypte - vue aérienne de la zone étudiée dans la campagne 2022 (aires ouvertes B4 et S5) (L. Clianțe)

Fig. 3. Secteur de la basilique à crypte – l'aire ouverte S5 et ses abords (L. Clianțe)

Fig. 4. Secteur de la basilique à crypte, l'aire ouverte S5 : vue depuis le nord sur les structures exhumées en 2022 (I. Achim)

Fig. 5. Secteur de la basilique à crypte, l'aire ouverte B4 : vue depuis l'ouest sur les structures exhumées en 2022 (I. Achim)

Bibliografie:

Achim, Dima 2018 - Achim, I., Dima, M., *Istria, județul Constanța [Histria]. Punct: Basilica cu criptă*, in CCAR. *Campania 2018*, București-Sibiu 2019, p. 90–96.

Achim, Dima 2021 - Achim, I., Dima, M., *Istria, județul Constanța [Histria]. Punct: Basilica cu criptă*, in CCAR. *Campania 2021*, București-Oradea 2022, p. 211–217.

Achim et alii 2021 - Achim, I., Bottez, V., Angelescu, M., Clianțe, L., Țârlea, A., Lițu, A., *A city reconfigured: old and new research concerning Late Roman urbanism in Istros*, in: G. Tsetschladze, A. Avram, J. Hargrave (eds.), *The Greeks and Romans in the Black Sea and the Importance of the Pontic Region for the Graeco-Roman World (7th century BC – 5th century AD)*. 20 Years On (1997-2017). *Proceedings of the Sixth International Congress on Black Sea Antiquities* (Constanța, 18–22 September 2017), Oxford, 2021, p. 477–487.

Munteanu 2011 - Munteanu, F., *Contribuții la topografia Histriei romane târzii (II)*, in SCIVA 62.3–4, 2011, p. 233–249.

Petre 1962 - Petre, A., *Sectorul «Poarta Mare»*, in E. Condurachi și colaboratorii, *Șantierul Histria*, in MCA 8, 1962, p. 389–396.

Fig. 1. Histria romană târzie – perimetrul Porții Mari și sectorul Basilica cu criptă, vedere din dronă (V. Bottez)

Fig. 2. Sectorul Basilica cu criptă - fotografie din dronă a zonei cercetate în campania 2022 (caseta B4 și secțiunea S5) (L. Cliante)

Fig. 3. Sectorul Basilica cu criptă – secțiunea S5 și vecinătățile sale (L. Cliante)

Fig. 4. Sectorul Basilica cu criptă, secțiunea S5: vedere dinspre nord asupra structurilor dezvelite în 2022 (I. Achim)

Fig. 5. Sectorul Basilica cu criptă, Caseta B4: vedere dinspre vest asupra structurilor dezvelite în 2022 (I. Achim)

37. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria]**Punct: Sector extra muros Poarta Mare****– Turnul Mare****Cod tip de sit:** 122**Cod încadrare cronologică:** 3, 313, 32, 331, 332**Cod RAN:** 62039.01; **Cod LMI:** CT-I-s-A-02681**Colectiv:** Paul Damian (responsabil sector), Adela Bâltac, Eugen Paraschiv-Grigore (MNIR), Virgil Apostol (IAB)**Finanțare:** 33.000 lei Muzeul Național de Istorie a României**Perioada desfășurării cercetării:** 1–31.08.2022

Investigațiile arheologice din sectorul *extra muros* Poarta Mare – Turnul Mare au început în anul 2000, având ca obiectiv general surprinderea unor aspecte ale locuirii romane timpurii, eventual ale celei elenistice, din perimetrul central al așezării histriote în aceste epoci. Cercetările efectuate în campaniile 2000–2008, 2013–2014, 2016–2019, 2021¹ au oferit date stratigrafice ale zonei și care au dus la descoperirea unor edificii și a altor complexe arheologice, databile din epoca elenistică târzie până în ultimul nivel roman timpuriu (nivelul I C²); câteva complexe pot fi plasate și ulterior ridicării incintei romane târzii. Mai mult decât atât, cele două străzi și trei edificii identificate aici au condus la conturarea unei planimetrii coerente pentru epoca Principatului. Datorită finalizării cercetării în zona exterioară incintei târzii, din campania 2021 cercetarea s-a mutat în zona intramurană pentru completarea planimetriei identificate în zona extramurană și, deci, pentru finalizarea cercetării în sectorul Poarta Mare – Turnul Mare.

Așa cum aminteam și anterior³, în suprafața intramurană dintre Porta Mare și Turnul Mare au mai fost întreprinse cercetări anterioare, rezultatul acestora fiind expuse sumar în monografia din anul 1956⁴. Ulterior în zonă au avut loc mai multe procese de restaurare a zidurilor, astfel încât cercetarea noastră a fost limitată și adaptată la situația din teren.

Obiectivele noastre imediate au fost identificarea intersecției dintre artera e⁵ și strada nr. 2⁶, identificarea traseului arterei e, joncțiunea dintre străzile b și e, surprinderea limitelor edificiilor 2 și 3. Pentru aceasta am continuat cercetarea în suprafețele deschise anterior⁷ (respectiv SIII–VI) și au fost deschise altele noi (SVII–SIX).

Suprafața SIII = încăperea 14⁸. A fost îndepărtat murtorul stratigrafic până la stratul de lut bătătorit sesizat anterior. Sub acesta era dispus un zid? orientat E–V realizat din calcare și șisturi (Lp = 4,45 m, l = 0,72 m), dispus pe întreaga lățime a casetei, însă față de zidurile anterioare nu suprapunea și plinta incintei. Astfel, cercetarea s-a desfășurat doar în jumătatea de nord, respectiv între zidul nou descoperit și zidul din șisturi descoperit în campania precedentă. Cercetarea din această zonă a confirmat faptul că, atât zidul de nord, cât și zidul de est al încăperii 14 au mai multe faze de construcție, toate databile în epoca romană târzie. S-a constatat că zidul din șisturi este ridicat direct pe plăcile străzii. Chiar dacă spațiul rămas spre cercetare a fost foarte îngust (2,20 m), obiectivul a fost atins deoarece au fost descoperite atât plăcile străzii nr. 2 EM (vizibil L = 4,60 m, l = 1 m), cât și zidul de nord al edificiului 3 EM (Lp = 4,40 m, l vizibil = 0,60 m). Și aici s-a constatat faptul că strada a suferit o nivelare cu lut bătătorit păstrat pe alocuri pe cca 0,10–0,20 m. Tot pe alocuri se păstrează și statul de lut ars și dărâmat (păstrat pe cca 0,36 m) de la prăbușirea edificiului 3 EM.

Suprafața IV = încăperea 14a⁹.

În vederea atingerii obiectivului avut în această casetă, respectiv surprinderea intersecției dintre strada 2 EM și strada e, a fost practicat un sondaj acolo unde situația ne-a permis. Astfel, a fost desființat o porțiune din zidul surprins la nord, paralel cu cel restaurat, cel mai probabil o fază anterioară. S-a constatat că sub acesta erau dispuse mai multe blocuri de piatră de dimensiuni mari și tuburi din piatră de la apeducte, refolosite în fundația zidurilor de nord ale încăperii 14a. După îndepărtarea unui strat consistent de depuneri de pământ cenușos-roșiatic cu material arheologic divers (gros între 0,50–0,70 m) la cota de –1,78 m au fost surprinse dalele străzii e. Deoarece aceste dale erau distruse spre est, s-a putut continua cercetarea astfel încât la cota de –2,70 m a fost surprins fundul canalului străzii și tot la acest nivel a fost sesizat și intersecția dintre canalele străzii 2 EM cu canalul străzii e. Dacă canalul străzii 2 are o orientare E–V și vine oarecum central pe spațiul străzii, canalul străzii e are o mică deviație spre est față de traseul dinspre nord spre sud. Acest detaliu indică faptul că traseul canalului străzii e dinspre sud este dirijat spre canalul străzii 2 EM, lucru susținut și de faptul că plăcile canalului la sud sunt cu 3 cm mai sus decât cele de nord și vest. Cel mai probabil că traseul străzii 2 EM nu continuă spre est deoarece plăcile sunt mărginite de un zid din calcare orientat N–S. Nu s-a constatat existența unei borduri de stradă la est.

Suprafața SV = încăperea 13. Pentru continuarea cercetării a fost necesară evacuarea celor două chiupuri identificate anterior. Astfel, s-a constatat că vasul central era implantat în stratul de dărâmat al edificiului 2 EM, și pentru o cât mai bună fixare s-au folosit fragmente ceramice, pietre de dimensiuni medii și lut. În zona de nord-est a fost cruțat nivelul de călcare aferent încăperii 13, astfel că cercetarea s-a concentrat în jumătatea vestică și pe traseul ipotetic al străzii 2 EM. Astfel, s-a putut realiza

¹ Despre cercetările din acest sector, vezi Damian, Bâltac 2003–2004, p. 131–147; cu completările din CCAR 2006, p. 195–197; CCAR 2007, p. 198–200; CCAR 2008, p. 165–166; CCAR 2009, p. 134–135; CCAR 2014, p. 63–64; CCAR 2015, p. 80–81; CCAR 2017, p. 74–75; CCAR 2018, p. 65–66; CCAR 2019, p. 85–86; CCAR 2020, p. 211; CCAR 2022, p. 222–223.

² Pentru siglele cronologice de la Histria, vezi Suceveanu, *Histria VI*, p. 13–39; 75–92.

³ CCAR 2022, p. 222.

⁴ *Histria I*, p. 112–115.

⁵ Pentru siglele arterelor rutiere de la Histria, vezi Suceveanu, *Histria VI*, p. 76–85 și fig. 8–50.

⁶ Pentru această nouă arteră identificată de noi anterior în exteriorul incintei târzii, vezi CCAR 2017, p. 75; CCAR 2018, p. 65–66; CCAR 2019, p. 86.

⁷ CCAR 2022, p. 222–223.

⁸ Pentru siglele încăperilor, vezi *Histria I*, planșa I.

⁹ CCAR 2022, p. 222 și nota 9.

obiectivul urmărit și anume surprinderea traseului străzii 2 EM și limita de sud a edificiului 2 EM. Atât pe stradă, cât și în interiorul încăperii edificiului s-a constatat un strat mare de dărâmătură, constând din material tegular (foarte multe cărămizi întregi), fragmente de chirpici, lut ars, lemn carbonizat, mortar din nisip și var, rar materiale arheologice. Nivelul de călcare al edificiului consta din plăci de calcar foarte frumos prelucrate, pe alocuri crăpate sub greutatea dărâmăturii. Zidul de sud al edificiului 2 era construit din blocuri de calcar legate cu mortar așezare orizontal sau vertical astfel încât aspectul exterior era ce al unui *opus graecum*. După numărul mare de cărămizi căzute pe stradă, reiese că elevația acestuia era compusă din aceste cărămizi, legate cu mortar, iar cel din interiorul clădirii indică faptul că edificiul era acoperit cu tegule și olane.

Suprafața SVI = încăperea 10. A continuat cercetarea în stratul de pământ cenușos/negru, afânat cu foarte multe pietre, șisturi și calcare, cel mai probabil pământ pus din alte săpături¹⁰. La cota de -1,48–1,55 m au fost identificate plăcile străzii, care erau prăbușite pe centru (în canalul străzii), astfel încât la -1,75–1,85 m au fost surprinse bordurile verticale ale canalului ($l = 0,15–0,20$ m), iar fundul acestuia la -2,52 m cu o pantă spre sud (-2,36 m). La est de stradă a fost descoperită și un fragment din bordura ei ($L_p = 1,70$ m, $l_p = 0,20–0,25$ m), posibil chiar urma unui zid de edificiu adosat străzii. Din cauza zidului de vest al încăperii 10 nu putem cerceta și bordura și latura de vest a străzii, totuși cercetarea de aici ne-a facilitat înregistrarea traseului străzii **e** și respectiv limita de est a edificiului 2.

Suprafața SVII = încăperea 11¹¹. Deoarece cercetările anterioare au condus la descoperirea a numeroase complexe¹², cercetarea noastră a fost limitată la zona de nord a spațiului definit încăperea 11. Astfel, s-a constatată că strada identificată anterior continuă cu o rigolă ($l = 0,40$ m) construită tot din șisturi și calcare, așezate vertical pe margini, traseul acesteia continuând pe lângă zidul de nord al încăperii 9, iar pavajul străzii continuă spre est pe lângă zid, toată amenajările fiind aferentă complexelor târzii. Este posibil ca spre nord aceste complexe să fi fost deranjate de cercetări anterioare. Cercetarea nu a fost finalizată.

Suprafața SVIII a fost deschisă în zona încăperii 8, pentru identificarea traseului străzii **e**. Astfel a fost îndepărtat un strat consistent (cca 1 m) de pământ cenușos afânat cu multe fragmente ceramice diverse (majoritatea pereți și toarte, foarte diversificate, de la arhaice la romane-târzii) și relativ multe pietre, cel mai probabil strat de umplutură din cercetările anterioare. Sub acest strat a fost înregistrate plăcile străzii **e**, iar la vest de acesta un strat de dărâmătură roșie specific edificiilor 1–3 EM. De asemenea, a fost surprins și zidul de est al edificiului 2 EM, adosat bordurii de vest a străzii. A fost surprins și canalul străzii **e** ($L_{vizibilă} = 1$ m, $l = 0,80$ m), la cota de -2,78 m.

Suprafața IX. Pentru o mai bună evidență a fost

folosită sigla SIX pentru zona de intersecție a străzilor **e** și **b**, chiar dacă nu are forma specifică unei suprafețe. Artera **b** în zona de joncțiune cu artera **e** a mai fost cercetată anterior, pe planul redat în Histria I acesta apare până în dreptul joncțiunii cu artera **e**. La începutul anilor 90 pe lângă zidul de sud al încăperii 5 s-a practicat o secțiune¹³ pentru a se surprinde traseul spre est al arterei **b**, obiectiv care nu a fost atins, iar pământul rezultat din această săpătură a fost depus la sud de sondaj. Pentru o mai bună înțelegere a situației am fost nevoiți să evacuăm acest pământ până la nivelul de la care s-a pornit săpătura. De asemenea, a fost nevoită și evacuarea unui bloc imens din calcar.

Astfel, a fost îndepărtat un strat de pământ cenușos afânat cu fragmente ceramice diverse, pietre de diferite dimensiuni și chiar calcare exfoliate din plăcile străzii până la zidul oblic de pe strada târzie. S-au constatat faptul că traseul străzii **b** continuă spre est chiar dacă după joncțiunea cu strada **e** acesta nu mai este orientat V–E și are o deviație spre nord. La nord de stradă au fost surprinse urme dintr-un zid construit în tehnica *opus graecum*, cel mai probabil un nou edificiu, pandant al edificiului 1 EM. Canalul străzii **b** este construit din calcare așezate pe verticală perpendiculare pe plăci orizontale, foarte bine îmbinate. S-a constatat că la nivelul canalelor nu există o intersecție propriu zisă, canalul străzii **b** continuă (mai exact vine) dinspre est și merge spre vest (urmând panta naturală), pe când strada **e** prezintă un canal doar în dreptul edificiului 1 EM spre nord, din nou urmând panta; apoi canalul străzii pornește din dreptul edificiului 2 EM spre sud spre canalul străzii 2 EM.

Cercetarea arheologică din acest an a condus la atingerea unor obiective specifice, dintre care cele mai importante erau traseele și joncțiunile celor trei străzi, astfel încât planimetria zonei să fie completată într-un mod coerent.

Abstract

Our research continued in the intramural area to identify the junction between streets **b**, **e** and No. 2 to complete the planimetry of the area and data obtained previously. Thus, the intersections between **e** and 2 EM streets were captured, as well as portions of the route of **e**. At the same time, parts of the walls of buildings 2 and 3 were also found, as well as the level of the footing in building no. 2.

Bibliografie:

Damian, Băltăc 2003-2004 – Damian, P., Băltăc, A., *Date preliminare despre cercetările arheologice din sectorul extra muros Poarta Mare – Turnul Mare (2000–2004)*, in SCIVA, 54–55, 2003–2004, p. 131–147.

Histria I – *Histria. Monografie arheologică*, vol. I, București, 1954.

Suceveanu, *Histria VI* – Suceveanu, Al, *Histria VI. Les Thermes Romains*, București–Paris, 1982.

¹⁰ În *Histria I*, p. 113, se menționează traseul unui canal undeva în zona încăperilor 8–10 fără alte precizări, astfel încât putem bănuși că aici s-a efectuat unul dintre sondaje.

¹¹ CCAR 2022, p. 223, nota 11.

¹² *Histria I*, p. 113.

38. Istria, com. Istria, jud. Constanța, [Histria]**Punct: Cetatea Histria, Platou****Tip de sit:** 113 (așezare urbană); 211 (necropolă plană)**Încadrare cronologică:** 312 (Epoca clasică); 313 (Epoca elenistică); 321 (Epoca romană timpurie); 322 (Epoca romană târzie)**Cod RAN:** 62039.01; **Cod LMI:** CT-I-s-A-02681**Autorizație nr.** 3/17.03.2022**Colectiv:** Adam Rabinowitz (UT), Liviu Mihail Iancu (Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului din București), Elijah Fleming (UT), Patricia Neuhoﬀ-Malorzo (UT), Zoe Rabinowitz (Liceul de Artă „McCallum” Austin), Sterling Wright (Pennsylvania State University), Inga Gluszek (Universitatea „Nicolaus Copernicus” Toruń), Maria-Cristina Popescu (MNIT), Alin George Panaite (U București), Oxana Ciudin (USBPH Cahul), Vitalie Ciudin (USBPH Cahul); alte determinări tipologice și analize C₁₄: Thibaut Castelli (UMR 7041 Archéologies et Sciences de l'Antiquité Paris); Katherine Reinberger (University of Georgia)¹**Finanțare:** Cercetările arheologice au fost finanțate de către UT, prin programele Centennial Professorship in Classical Archaeology și Planet Texas 2050. Resurse financiare secundare au provenit dintr-o sponsorizare SC Trident Pharma SRL.**Perioada desfășurării cercetării:** 01-30.07.2022**Scurtă prezentare a sectorului**

Sectorul denumit generic „Platou Est” a fost delimitat pe Platoul cetății Histria, ca urmare a cercetărilor din proiectul Histria Multiscalar Archaeological Project (HMAP) din 2018 și 2019, când au fost efectuate prospecțiuni magnetometrice pe o suprafață de 2,43 ha, respectiv au fost deschise două secțiuni: KT (Kiln Trench, 6 m x 6 m, extindere a sondajului TT3/2018) – unde au fost descoperite morminte dintr-o necropolă plană din perioadele romană timpurie și romană târzie, suprapuse unui cuptor anterior de vase ceramice; RT (Road Trench, 7 m x 1,5 m, extindere a sondajului TT1/2018) – unde a fost descoperit un drum care a funcționat cel puțin în perioada romană, cu orientarea ESE-VNV, punctul său de plecare fiind Poarta I a zidului de incintă din perioada romană timpurie. În 2021, săpăturile arheologice au continuat doar în KT: secțiunea a fost extinsă cu 1 m spre V, a fost cercetat mormântul M. 6, în cistă din lespezi mari de piatră, cu osemintele a cel puțin 18 indivizi, au fost investigate zonele de la N și V de cuptor, unde au fost descoperite noi structuri constructive ale unor morminte, o mare groapă cu material ceramic elenistic și un strat de distrugere, cu un pronunțat aspect cenușos și o mare densitate de fragmente ceramice.

Obiectivele cercetării din 2022

Săpăturile au urmărit cercetarea structurilor constructive descoperite în 2021, asociate ipotetic unor morminte, și a gropii cu ceramică elenistică, inclusiv prin extinderea KT către N. Ele au mai vizat punerea în evidență pe o suprafață largă a stratului cu un pronunțat aspect

cenușos, pe care l-am asociat unei potențiale distrugerii a zonei, și prelevarea de mostre și material arheologic pentru evaluarea gradului de conservare a resturilor vegetale carbonizate și datare. A fost planificată și reluarea cercetărilor magnetometrice, pentru a preciza mai bine capacitatea acestei metode non-intruzive de a contribui la identificarea complexelor arheologice precum cuptoarele de olărit, ori mormintele în mari ciste de piatră, precum și de a înțelege repartiția pe Platou a instalațiilor artisanale cu mari arderi de combustibil, precum cuptorul din KT.

Rezultate și interpretarea lor

În SV secțiunii KT, unde anterior fuseseră descoperite o mică structură de țigle, o amforă romană timpurie spartă pe loc, oase mari de vită și alte câteva posibile elemente ale ritualului funerar, a fost identificat într-o mică cistă acoperită cu bolovani mormântul de inhumație al unui infant, cu vârsta de sub 1 an, în poziție de decubitus dorsal, orientare E-V, capul spre V, fără inventar funerar (M. 7). Analiza tipologică a amforei romane și datele preliminare C₁₄ de la mostrele de țesut osos animal și uman asigură datarea la mijlocul sau în a doua jumătate a secolului II e.n. Cealaltă ipotetică structură funerară identificată în 2021 în vecinătate, formată din plăci de șist verde așezate pe cant, lângă care s-a descoperit un fragment de piatră cretoasă, pe care era scrijelit portretul unui bărbat, similar stelelor funerare scitice târzii din SV Crimeei din sec. II-III e.n., nu a putut fi asociată unui mormânt. Plăcile se aflau într-o groapă a cărei parte inferioară a fost folosită ca vizuină de popândăii europeni (*Spermophilus citellus*), dar care pare a fi fost totuși inițial rezultatul unei intervenții antropice deocamdată dificil de interpretat, abia ulterior extinsă prin activitatea animală.

În N secțiunii a fost operată o extindere de 3 m, astfel încât KT a atins dimensiunea de 9 m x 7 m. Succesiunea primelor straturi (vegetal, arătură din perioada comunistă, acumulare din perioada ulterioară abandonării necropolei, straturi asociate folosirii necropolei în perioadele romană timpurie și romană târzie) este aceeași ca în campaniile precedente. Pentru două alinamente de pietre descoperite la o adâncime mică în straturile de arătură și de acumulare din perioada posterioară abandonării necropolei, neînsoțite de alte materiale arheologice, similare altuia găsit în 2021, în extensia operată atunci spre V, cea mai plauzibilă explicație arată că sunt urmele unor morminte și alte amenajări funerare din perioada romană târzie distruse de arăturile din perioada comunistă. În N extensiei, la mijlocul distanței dintre profilurile V și E, a fost descoperit un mormânt în cistă de plăci de piatră cu o lungime între 50 și 80 cm, cu orificii astupate cu țigle, cioburi și pietre, în care fuseseră inhumați doi copii sub zece ani, cu scheletele orientate E-V, cu capetele spre V, dezarticulate de intervențiile posterioare ale popândăilor (M. 8). Datarea mormântului fără inventar se bazează pe rezultatele preliminare C₁₄ ale mostrelor prelevate de la defuncți: a doua jumătate a sec. al III-lea e.n. Tehnica constructivă pledează și ea pentru datarea în perioada romană timpurie, fiind identică celei a structurii descoperite în 2021 în apropiere, dar la o adâncime mai mare. Cu această ocazie, a putut fi cercetată complet și această structură, care s-a dovedit

¹Alte abrevieri: UT – The University of Texas at Austin; USBPH Cahul – Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” Cahul.

a fi și ea amenajarea unui mormânt de înhumatie al unui copil de câțiva ani (M. 9). Spre deosebire de majoritatea mormintelor de copii din KT, acesta nu a fost deranjat de popândăi, astfel încât osemintele orientate E-V, cu capul spre V, se aflau în articularea lor anatomică, iar inventarul mormântului a fost găsit intact: un șirag de 11 mărgel de chihlimbar, un mic vas de ceramică cu două toarte, trei jetoane de ceramică și o posibilă monedă de bronz puternic corodat. A fost recuperat și acul de fier cu care fusese prins giulgiul funerar. Aspectele stratigrafice și tipologice ale mormântului, împreună cu rezultatele preliminare ¹⁴C, indică ca dată probabilă a doua jumătate a sec. al II-lea și începutul sec. al III-lea e.n.

Al patrulea mormânt a fost descoperit într-o nișă executată pornind de la groapa de acces la mormântul în cistă M. 6. Situat la cea mai mare adâncime înregistrată până acum, este un mormânt de înhumatie al unui adult, orientat E-V, cu capul spre V, fără inventar funerar (M. 10). Rezultatele preliminare ¹⁴C plasează mormântul în intervalul 420-539 e.n.

Alte descoperiri cu caracter funerar, dar care nu au putut fi cercetate complet, au fost făcute în spațiul cuprins între M. 8, la N, și M. 6 și M. 10, la S. La cca. 1 m N de M. 6 și paralel cu acesta, au fost descoperite trei dale orizontale care acoperă un nou mormânt în cistă cu lespezi mari de piatră. Spre E de el și imediat la S de M. 8, a fost delimitată o groapă, la a cărei margine estică au fost identificate deja oase mărunte de la picioarele unui adult și ale unui copil. Rămâne de văzut dacă această groapă este una de acces către noul mormânt în cistă, similară gropii de acces către M. 6 (și în aceea au fost descoperite tarsiene și metatarsiene dispartate), sau este un mormânt de sine stătător.

În afara descoperirilor funerare de epocă romană, s-a mai putut constata că groapa din NE secțiunii KT, săpată în dărâmătura de lut galben, umplută cu pietre de dimensiuni mici și mijlocii, fragmente de ceramică elenistică și, pe lângă oase animale obișnuite, cantități mari de oase de pește și de cochilii de midii, continuă și spre N, dar și spre S. În final, lungimea maximă a gropii, pe direcția N-S, este de cca. 4 m, iar lățimea sa, de la marginea sa de V, până în profilul de E al KT, este de cca. 2,5 m. În realitate, vorbim de un sistem format din două gropi cvasi-rectangulare, orientate N-S, căci compoziția umpluturii în extremitatea vestică, pe o lățime de aprox. 1 m, este întrucâtva diferită, abundența oaselor de pește și a cochiliilor de midii fiind cu mult mai mare. În apropiere de fundul celor două gropi, mai ales înspre nord, a fost identificată pe direcția N-S o separație de lut galben, diform, în care sau în apropierea căreia se găseau cuie mari de fier. În jumătatea sudică a gropii estice, în profilul E, o structură liniară de lut galben, conținând și unele pietre de mici dimensiuni, orientată N-S, a fost de asemenea documentată. În groapa estică, fundul este amenajat în trei trepte, cu o diferență de nivel de cca. 5 cm între ele, cea mai joasă fiind situată la N. Interpretarea acestor gropi anterioare necropolei romane timpurii – M. 9 secționează în două groapa vestică – rămâne deocamdată deschisă.

Aceste descoperiri fac ca stratul gros de cenușă găsit în 2021, probabil contemporan cu abandonarea cupto-

rului de ceramică, să se fi păstrat pe o suprafață restrânsă, de cca. 2 m²: gropile cu ceramică elenistică, oase de pește și cochilii de midii, precum și M. 9 l-au înlocuit la E; la S și SV a fost înlăturat prin amplasarea M. 6 și a gropilor de acces la acest mormânt; la N și NV au intervenit al doilea mormânt în cistă din mari lespezi de piatră și groapa în care deocamdată au fost găsite doar oasele unor picioare umane. Rămâne de văzut dacă suprafața se mai prelungește spre V, între cele două mari morminte în cistă, și dacă stratul se mai păstrează și în alte părți ale KT (de ex. la N, în jurul M. 8). În 2022 au fost prelevate mostre pentru analiza gradului de conservare a resturilor vegetale, ocazie cu care au fost colectate și unele fragmente ceramice din cantitatea foarte mare care se regăsește în acest strat. Printre ele, se numără o șampilă englică heracleotă, databilă, după cronologia înaltă, la cca. 380 î.e.n., iar după cea joasă la 340 î.e.n., și un *fish-plate* atic cu firnis negru, datat cca. 350 î.e.n. Până la analiza completă a materialului ceramic nu putem emite totuși o concluzie definitivă privind datarea stratului.

Chiar și așa, există premise ca ipoteza inițială potrivit căreia cuptorul din KT ar fi fost distrus la finalul perioadei elenistice să fie abandonată. Acum pare mai plauzibil ca instalația artizanală să fi fost dezafectată în a doua jumătate a sec. al IV-lea î.e.n., după care să fi fost săpate gropile cu ceramică elenistică și oase de pește, pentru ca începând cu sec. al II-lea e.n. zona să ia caracter funerar. Situații arheologice similare care atestă o distrugere semnificativă în a doua jumătate a sec. al IV-lea î.e.n., precum și discontinuități de locuire a spațiului în perioada elenistică au mai fost semnalate pe Platou, cu diverse interpretări istorice².

Cercetările magnetometrice din 2022 au acoperit o suprafață de 1,2 ha, între vestul Platoului (zona „Cuptoare”, cercetată în anii 1960-1970) și arealul de 2,43 ha din centrul și estul Platoului, investigat prin aceeași metodă în 2018. Noile cercetări demonstrează că măsurarea câmpului magnetic permite identificarea pe Platou a instalațiilor meșteșugărești precum cuptoarele, figurate ca mari anomalii pozitive circulare, cu contur distinct negativ, care nu par a fi concentrate într-un unic cartier meșteșugăresc, ci răspândite individual sau în grupuri mici. Ea permite și identificarea tramei stradale din perioada autonomă și a drumurilor din afara zidului de incintă din perioada romană. Nu există rezultate concludente pentru identificarea mormintelor în ciste de piatră, precum M. 6.

Scurtă descriere a descoperirilor

Principalele obiecte descoperite au fost deja amintite. Majoritatea celorlalte descoperiri sunt fragmentele ceramice, preponderent elenistice și romane. Epigrafic, se remarcă 6 toarte șampilate de vase și 2 *graffiti*, dintre care unul notează un numeral. Ca și în trecut, au fost găsite fragmente de figurine de teracotă, dar și 5 discuri corodate de bronz, identificate prezumtiv ca monede. Experiența cu descoperirile de acest fel arată că gradul de coroziune este atât de ridicat, încât pentru multe dintre ele identificarea preliminară nu poate fi confirmată nici în urma curățării

² Coja 1964, cu interpretare diferită în Pippidi 1977, p. 384-385 și Alexandrescu 2005, p. 106-109; Condurachi, Dimitriu 1954, p. 214, 216-217, 230.

lor. Deocamdată, singura certitudine este că într-una din gropile cu material elenistic din NE KT a fost descoperită o monedă de bronz cu roată pe avers. Alte descoperiri metalice sunt foițele de bronz și plumb, cuiele și piroanele de fier, un vârf de săgeată cu rol monetar, două inele de bronz și o lamă de fier foarte corodată. Cea mai mare parte a obiectelor sunt depozitate la Histria, celelalte fiind analizate la IAB, în București.

Tehnici de cercetare

Procedeele pentru realizarea și documentarea săpăturilor sunt cele utilizate și anterior, descrise în raportul din CCAR, Campania din 2019.

Prelevarea de mostre și analizele de laborator utile pentru arheologia mediului înconjurător și stabilirea interacțiunilor factorului uman cu acesta au continuat în 2022. Datele analizelor ADN-ului antic uman și bacterian din microbiomul oral și analizele multi-izotopice pentru cercetarea dietei (C/N) și a mobilității umane (Sr/O) rezultate din mostrele colectate în 2019 și 2021 sunt în curs de sistematizare, în timp ce noi mostre au fost prelevate de la defuncții descoperite în 2021 și 2022, potrivit abordării sistematice de eșantionare stabilite anterior. Prelevarea de eșantioane de apă în vederea obținerii unor referințe pentru valorile izotopice obținute de la indivizii umani a continuat și ea, mostre fiind culese de la un izvor de la Cheile Dobrogei.

Rezultatele datării ^{14}C ale unor oase umane și animale prelevate în 2021 întăresc concluziile obținute pe baze stratigrafice și tipologice. Unul din oasele de bovină folosit în ritualul funerar asociat M. 7, poate fi datat în a doua jumătate a sec. I – sec. al II-lea e.n. Trei oase de ovicapride din groapa de acces la M. 6 și dintr-una din gropile cu material ceramic elenistic datează probabil din sec. al V-lea î.e.n., întărind ipoteza că aici necropola romană suprapune (și adeseori deranjează) în cea mai mare parte direct un strat important de locuire din perioada clasică. Două mostre de țesut osos uman prelevate în M. 6 pot fi datate în sec. al III-lea ori la începutul sec. al IV-lea e.n. Datele preliminare C_{14} ale mostrelor prelevate în 2022 au fost menționate mai sus („Rezultate și interpretarea lor”).

În această campanie, au fost prelevați 40 l de pământ, în special din stratul de cenușă asociat unei potențiale distrugerii în a doua jumătate a sec. al IV-lea î.e.n., care a fost supus flotației. Rezultatele sunt în prezent examinate pentru realizarea unor studii paleobotanice despre interacțiunile dintre om și mediu la Histria, în antichitate.

În premieră în HMAP au fost realizate mularje după 21 de maxilare și mandibule animale care, împreună cu analizele multi-izotopice și C_{14} vor permite completarea datelor zooarheologice inclusiv cu elemente legate de mobilitatea animalelor domestice. Tot pentru întâia dată, mostrele de sol colectate sunt analizate sub aspectul amprentei lipidelor tetraeterice specifice bacteriilor descompunătoare termo-sensibile, pentru reconstituirea paleoclimatului din morminte, și sub cel al ADN-ului din mediu, care ar putea oferi, de pildă, date privitoare la folosirea articolelor din lână în ritualurile funerare.

Obiectivele cercetărilor viitoare:

1. Cercetarea noului mormânt în cistă din lespezi mari de piatră și a gropii de la E de el;
2. Atingerea în întreaga KT a nivelului distrugerii cu material din sec. al IV-lea î.e.n., acolo unde s-a păstrat;
3. Excavarea stratului de distrugere și stabilirea unei datări certe și precise;
4. Cercetarea exhaustivă a cuptorului, inclusiv pe laturile sale sudice și estice;
5. Continuarea colectării și analizării resturilor organice ce pot oferi date despre interacțiunile complexe dintre comunitatea histriană și mediul înconjurător;
6. Secționarea drumului din RT pentru stabilirea cronologiei sale;
7. Continuarea cercetărilor magnetometrice.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare

Complexele arheologice au fost acoperite cu material geotextil și un strat de 20 cm grosime de pământ, pentru protecție până la reluarea săpăturilor în 2023. Mormintele și alte complexe arheologice (ex. gropile din NE KT) au fost documentate 3D, prin fotogrametrie. Formularea unor propuneri de conservare și punere în valoare este prematură, dat fiind stadiul cercetării.

Abstract

The Histria Multiscalar Archaeological Project, a joint program of The University of Texas at Austin and the Institute of Archaeology “Vasile Pârvan”, carried out a research campaign consisting of excavation, geophysical prospection, and materials analysis in the “Plateau” area at Histria in July 2022. The focus of this campaign was on the completion of the exploration of the Roman-period burials in the “Kiln Trench” opened in 2019; the clarification of the chronology of a thick layer of burned material associated with the destruction of the eponymous Greek-period pottery kiln in this trench; the expansion of the 2018 magnetometric survey to connect our excavation area with the pottery-production area identified along the city walls to the west in the 1960s and 70s in order to determine if kilns were spread throughout the urban fabric; and the analysis of the ceramic materials recovered in the 2018-2022 seasons. This campaign also saw extensive sampling of human and animal bone, human teeth and dental calculus, carbonized organic remains, and soil for laboratory analysis (radiocarbon; C/N isotopes for diet; Sr/O isotopes for human and animal mobility; human ancient DNA and aDNA of the oral microbiome, as well as environmental DNA; archaeobotanical classification; bacterial tetraether lipids as a possible soil-temperature proxy for paleoclimate reconstruction).

Excavation in the Kiln Trench, which was expanded to 9 m x 7 m, produced evidence for five new Roman tombs, four of which were excavated during this campaign and one of which - another tomb covered with large slabs, like the tomb excavated in 2019 - will be investigated in 2023. We were also able to explore part of the thick layer

of burned debris that we associate with the destruction of the kiln complex; a well-dated amphora stamp and diagnostic black-gloss pottery from this layer suggests that a destruction date in the 4th c. BC may be more likely than the destruction date in the 1st c. BC that we had assumed. Refinements to the chronology of this sector may have implications for the longstanding discussion about 4th-c. BC destruction levels on the Plateau and their relation to historical events (Coja 1964; Pippidi 1977, p. 384-385; Alexandrescu 2005, p. 106-109). New magnetometry work expanded the 2018 magnetometry survey by 1.2 ha and connected the Kiln Trench with the area along the city walls to the W where a number of kilns were excavated in the 1960^s and 1970^s. In addition to providing further evidence for the street grid of the Greek settlement, this survey identified at least three new probable kilns, recognizable as strong positive magnetic anomalies surrounded by a halo of negative magnetism, spread out through the urban fabric.

Programs of materials study and scientific analysis continued in 2022. Study of the Hellenistic and Roman ceramics, especially the finewares, clarified the chronology and depositional history of the area, which seems to have seen notable activity in the 5th and 4th centuries BC, but may have been used for the dumping or clean-up of discarded material between the 2nd/1st c. BC and the 1st c. AD. Radiocarbon analysis has demonstrated that the Roman necropolis was in use from around AD 100 to the 5th or early 6th c. AD, and ongoing genetic analysis is intended to determine whether the individuals in the cemetery were related. Preliminary results of isotopic analysis for diet and mobility suggest that at least some of these individuals spent their childhoods elsewhere, and that dietary patterns differed across the population. Ongoing programs of molecular and isotopic analysis will also contribute information on oral health, funerary practices, and animal husbandry.

Illustrations list

Fig. 1. Plan of KT

Fig. 2. The cist grave M. 9, lined and covered with small stone slabs

Fig. 3. Heracleian amphora neck with englyphic stamp, 4th century BC

Fig. 4. Map of the magnetometric results of 2018 and 2022

Bibliografie:

Alexandrescu 2005 – Alexandrescu, P., *Histria VII. La Zone Sacrée d'époque grecque*, București, 2005.

Coja 1964 – Coja, M., *Zidul de apărare al cetății Histria și împrejurările istorice ale distrugerii lui în secolul al IV-lea î.e.n.*, in SCIV, 15/3, 1964, p. 383-400.

Condurachi, Dimitriu 1954 – Condurachi, Em., Dimitriu, S., *Sectorul locuințelor din Nord-Estul cetății (Sectorul X)*, in Em. Condurachi et alii, *Histria. Monografie arheologică*, vol. I., București, 1954, p. 205-231.

Pippidi 1977 – Pippidi, D. M., *Les Macédoniens en Scythie Mineure de Philippe II à Lysimaque*, in *Ancient Macedonia II. Papers read at the Second International Symposium held in Thessaloniki*, 19-24 august 1973, Salonic, 1976, p. 381-396.

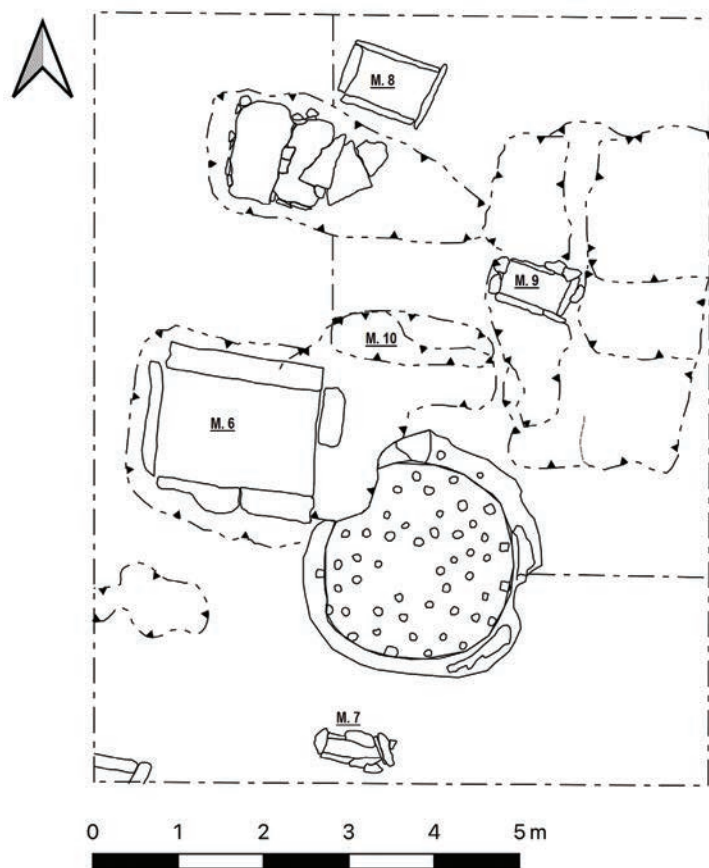

Fig. 1. Histria – Platou. Planul suprafeței KT

Fig. 2. Histria – Platou. Mormântul în cistă din lespezi de piatră M. 9

Fig. 3. Histria – Platou. Șampilă englică pe gâtul unei amfore heracleote, secolul al IV-lea î.e.n.

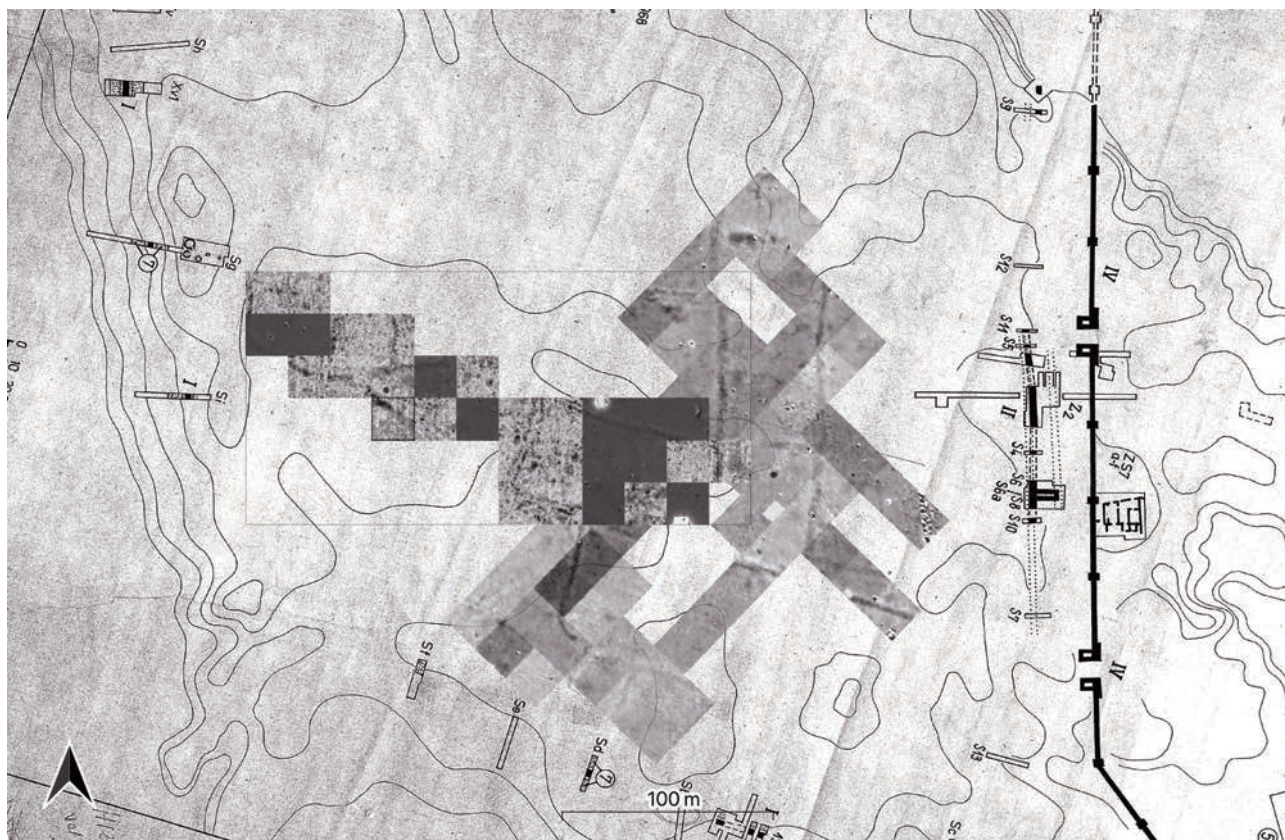

Fig. 4. Histria – Platou. Hartă cuprinzând rezultatele explorărilor magnetometrice din 2018 și 2022

39. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria]

Punct: Cetatea Histria – Sector Sud

Tip de sit: 113 (așezare urbană)

Încadrare cronologică: 3 (Epoca antică), 321 (Epoca romană timpurie), 322 (Epoca romană târzie)

Cod RAN: 62039.01; Cod LMI: CT-I-s-A-02681

Autorizație nr. 126/30.06.2022

Colectiv: Mircea Mihail Dabîca - responsabil de sector (IAB)

Total finanțare 25 000 lei (pentru tot șantierul arheologic)

Perioada desfășurării cercetării: 1 – 16.08.2022

Histria Sector Sud, campania 2022

Din anul 2010 obiectivul principal al cercetării arheologice în **Sectorul Sud** de la Histria este punerea în evidență, atât din punct de vedere științific dar și muzeistic, a orașului roman timpuriu de la Histria, mai puțin cunoscut și cercetat în economia investigațiilor arheologice de pe acest sit. În campania din anul 2022, cercetarea arheologică în **Sectorul Sud** al cetății greco-romane Histria s-a concentrat în colțul de NE al suprafeței S15, în zona martorului dintre fostele secțiuni S3a și S3b. (Fig. 1)

Această campanie arheologică s-a desfășurat în perioada 01.08.2022 – 16.08.2022 cu un număr de 5 muncitori. Cercetarea arheologică a fost finanțată de către Ministerul Culturii și Cultelor prin contractul nr. 2401/08.06.2022.

Scurt istoric

În campania arheologică din anul 2012, într-o a treia etapă de cercetare în sub-secțiunea S3b, în caroul 9 și la adâncimea de -1,20 m, a fost descoperit un zid (Z8) lat de aproximativ 1,80 m, orientat E-V, cu un contrafort în caroul 10 de 0,50 m, zid din piatră de șist verde legată cu mortar. Acesta coboară în adâncime până la -2,45 m, fiind de fapt fundația acestui zid. Continuarea acestei structuri constructive impozante a fost identificată în aceeași campanie arheologică și în secțiunea de verificare S 5 (6 m x 2 m) situată la 3,50 vest de S3b, unde s-a surprins continuarea acestui zid atât spre vest, dar și un colț al lui care îndreaptă zidul spre nord (Z10). De asemenea, continuarea acestei structuri a fost sesizată și în extremitatea nordică a S3b, unde la adâncimea de -2,00 m a apărut, după toate probabilitățile, latura de nord a unui posibil **edificiu public de mari dimensiuni**, aici fiind surprinsă doar o lățime de 1,60 m din lățimea totală a acestui zid (Z9), care mai continuă și sub martorul dintre S3a și S3b. Concluzia noastră din campania arheologică 2012 a fost că este foarte posibil ca aceste ziduri de piatră legate cu mortar, Z8, Z9, Z10, cu lățimi foarte mari, să facă parte dintr-un edificiu de epocă romană timpurie, de mari dimensiuni (aproximativ 20 m lățime) (Fig. 2), cu o funcționalitate publică, oficială, având în vedere atât poziționarea sa în mijlocul orașului roman timpuriu, cât și faptul că, în campania din 2011 cât și în cea din anul 2012 s-au descoperit mai multe fragmente de tencuială pictată între cele două limite de nord și de sud ale secțiunii S3b. Ca urmare a acestei importante descoperiri arheologice s-a impus nevoia cercetării și analizării din punct de vedere planimetric a acestei structuri constructive de mari proporții, de epocă romană timpurie

(secolul III p.Chr.), precum și a structurilor arheologice conexe acestei clădiri oficiale, respectiv orizontul de locuire romană timpurie și cele două necropole care suprapun acest edificiu.

Sector Sud 2022

Datorită timpului scurt avut la dispoziție în campania din anul 2022 (două săptămâni), obiectivul central al cercetării arheologice din Sectorul Sud a fost continuarea identificării planului arhitectonic al *edificiului roman timpuriu de mari dimensiuni* cu un caracter public, comercial (*horreum*) (Fig. 2), mai exact a laturii de nord, unde ne-am propus să descoperim primul contrafort/pinten de sprijin de pe această latură. Motivul pentru care am decis această abordare în campania 2022 se datorează descoperirilor din campaniile precedente, când au fost identificați din punct de vedere arheologic alți 3 contraforți/pinteni de sprijin, doi pe latura de sud (în campania 2012, contrafortul nr. 2 și în campania 2021, contrafortul nr.1) și unul pe latura de nord (campania 2016, contrafortul nr. 2) alături de cele două colțuri ranforsate ale clădirii, cel de SV (campania 2012 și 2018) și NV (campania 2014). Am dorit să vedem în primul rând dacă se respectă distanțele dintre contraforții/pinteni de sprijin de pe latura de sud și în al doilea rând, să putem oferi în final, o posibilă reconstituire planimetrică a edificiiului roman timpuriu (*horreum*).

Pentru atingerea acestui obiectiv au fost continuate cercetările arheologice în colțul de NE al suprafeței S15, deschisă în campania din 2017, în zona fostului martor dintre secțiunile mai vechi S3a și S3b, unde a fost deschisă o casetă de 4 m x 2,20 m, caseta S3a/S3b. Mai întâi am curățat pământul căzut din 2012 până astăzi, aici fiind descoperite și 3 monede passim. După aceasta am continuat să desființăm martorul dintre fostele secțiuni S3a și S3b, mai exact nivelul de pământ galben cu mortar (-1,38 m) și nivelul de pământ galben (-2,03 m). În partea sudică a casetei am ajuns pe situația din 2012 (Fig. 3), unde la adâncimea de -2,43 m am redescoperit latura N a zidului edificiiului roman timpuriu (Z9), fundația acestuia demantelată (Fig. 4), și la adâncimea de -2,24 m partea mai bine păstrată din fundație (Fig. 4). După mai multe calcule și verificări am decis să lărgim cu 30 cm caseta spre E, pentru a avea în final și un al doilea profil relevant peste acest zid de nord și pentru a surprinde în totalitate posibilul contrafort nr. 1, astfel caseta ajungând la dimensiunile de 4 m x 2,50 m. Cu ocazia extinderii casetei spre E, în nivelul de pământ gri cenușiu am descoperit alte 2 monede, la adâncimea de -0,95 m și, în nivelul de galben, la adâncimea de -1,57 m o a treia monedă.

Spre finalul acestei scurte campanii arheologice, ne-am atins obiectivul propus, astfel că am descoperit în nivelul de pământ brun cafeniu, contrafortul/pintinul de sprijin nr. 1 de pe latura de nord a edificiiului roman timpuriu (CfN1), păstrat și acesta la nivel de fundație (Fig. 5). Acesta a fost descoperit la adâncimea de -2,22 m partea de V, -2,23 m la mijloc și -2,17 m partea de V. Astfel, în caseta din această campanie am surprins latura de S a zidului nordic (Z9) pe o lungime de 2,32 m, iar pe latura N, pornind de la V spre E, avem 0,80 m din lungimea zidului nordic, apoi contrafortul/pintinul de sprijin (CfN1) cu o lățime pe partea de V de 0,58

m, o lungime de 1,63 m și cea de-a doua lățime de 0,60 m, și apoi încă 0,04 m din lungimea zidului Z9, care continuă în profilul de E. Mai menționăm faptul, că în această casetă, zidul nordic al edificiului roman timpuriu (Z9), mai exact fundația acestuia, are o lățime surprinsă arheologic de 1,75 m la V și 1,76 m la E.

În final, trebuie să mai precizăm că atât zidul nordic (Z9) cât și contrafortul/pintenul de sprijin numărul 1 (CfN1) sunt păstrate la nivel de fundații (ca și restul segmentelor cunoscute de până acum) și la aproximativ aceeași cotă (zid nordic (Z9) -2,43 m, contrafort/pinten de sprijin (CfN1) -2,23 m). Zidul nordic Z9 din caseta S3a/S3b, de anul acesta, are, așa cum am văzut mai sus, aproape aceeași lățime de 1,80 m și este construit, la fel ca și contrafortul/pintenul de sprijin (CfN1) din piatră de șist verde legată cu mortar, la fel ca și restul segmentelor cunoscute până acum.

Rezultatele cercetării arheologice din această campanie ne permit în acest moment să vorbim puțin, cu destulă siguranță, despre planimetria acestui monument pe laturile de sud și de nord. Astfel, pornind de la colțul exterior de SV al clădirii, acesta fiind de fapt un colț ranforsat, cu o lungime de 2,10 m și o lățime de 0,60 m, zidul sudic al edificiului roman timpuriu (Z8) continuă spre est pe o lungime de 4,50 m, până la contrafortul/pintenul de sprijin numărul 1 (CfS1), cel descoperit în totalitate în campania 2021 (cu dimensiunile de 0,60 x 1,65 m) după care este de presupus, conform descoperirilor și măsurătorilor din acest an, că mai continuă pe o distanță de 4,50 m spre est, până la cel de-al doilea contrafort/pinten de sprijin (CfS2) descoperit parțial în campania din 2012. În lumina descoperirilor din această campanie, la fel se prezintă situația și pe latura de nord a edificiului roman timpuriu, unde pornind de la colțul exterior de NV al edificiului, tot un colț ranforsat, cu o lungime de 2,10 m și o lățime de 0,65 m, zidul nordic al edificiului (Z9) continuă spre est pe o lungime de 4,50 m, până la contrafortul/pintenul de sprijin nr.1 (CfN1), cel descoperit în totalitate în această campanie (cu dimensiunile de 0,60 x 1,63 m) după care este de presupus, conform descoperirilor și măsurătorilor și din acest an, că mai continuă pe o distanță de 4,50 m spre est, până la cel de-al doilea contrafort/pinten de sprijin (CfN2) descoperit parțial în campania din 2016. Cercetările arheologice viitoare și descoperirea în suprafață a părții vestice a edificiului vor rafina și îmbunătăți planimetria acestui monument.

În finalul acestei campanii arheologice au fost înregistrate rezultatele cercetării arheologice prin fotografie, desen tehnic (grund și profile), ridicare topografică (dr. Cătălin Pavel) și două modele 3D (Luca Angelescu).

Concluzii preliminare

În actualul stadiu al cercetării arheologice, apare destul de clar că acest mare edificiu public este construit la începutul secolului III p.Chr. (probabil în timpul lui Septimius Severus). Edificiul a suferit o mare distrugere la mijlocul secolului III p.Chr., probabil cu ocazia faimoasei „distrugerii a Histriei” (*excidium Histriae*) în urma devastatorului raid gotic din anul 251 p.Chr., distrugere evidențiată arheologic, atât în partea de nord a edificiului, cât și în cea de sud și vest. Din punct de vedere numismatic se constată că o bună parte dintre monedele descoperite (un procent de aproape

80%) sunt puternic afectate de efectele unui mare incendiu, multe dintre ele fiind topite sau parțial topite. Distrugerea este urmată de o refacere parțială, timp în care clădirea a continuat să fie folosită, dar la alte proporții. Conform evidenței numismatice distrugerea ei definitivă a avut loc către sfârșitul secolului III p. Chr. și în primul deceniu al secolului IV p.Chr. Terenul pe care a fost amplasat acest edificiu este ocupat ulterior, de prima necropolă romană târzie atestată în această zonă, cea din secolul IV- sfârșitul secolului V p. Chr. De asemenea, nu este exclus ca traseele celor două alei de vizitare a sitului, cea de sud și cea de vest, să fi reprezentat în antichitate limita dintre zona mai înaltă a cetății (unde este amplasat edificiul roman timpuriu) și zona cu apa și mlăștinoasă din S și SV. Astfel se poate vorbi în acest moment, cu titlul de ipoteză de lucru și despre o posibilă funcționalitate a acestui edificiu de utilitate publică / comercială, adică antrepozite (*horreum*), orientate cu latura lungă pe direcția E-V, lonjând în acest fel, zona portuară de S a Histriei.

În privința inventarului mobil descoperit în campania arheologică 2022, menționăm fragmente ceramice romane, timpurii (secolele II-III p.Chr.) în cantitate apreciabilă, dar și romane târzii (secolul VI p.Chr.), oase, cărămizi, țigle, fragmente de blocuri din calcar, marmură, 7 monede, și nu în ultimul rând opaițe fragmentare și întregi, oase prelucrate, cuie, piese din bronz, plumb și fier, fragmente din recipiente de sticlă și de statuete teracotă.

Abstract

The report presents the main results of the 2022 systematic archaeological campaign in Histria, Sector South. Given the short period available for excavations (two weeks), the main objective of the archaeological research in the South Sector was to continue researching the large Early Roman edifice with a public, commercial character (*horreum*), more precisely its northern part, where we set out to discover the first buttress/support spur on this side. The discovery of such buttress/support spur, along with three others uncovered during previous campaigns, finally allowed us, and with sufficient certainty, to talk about the planimetry of this monument on the southern and northern sides. Further archaeological research and surface discovery of the western part of the edifice will refine and improve the understanding of this monument's planimetry.

Illustrations list

Fig. 1. South Sector General Plan 2018, with the graphic representation of the researched area in the 2022 archaeological campaign

Fig. 2. The Early Roman edifice, with red

Fig. 3. N side of the early Roman edifice in 2012

Fig. 4. N side of the early Roman edifice in 2022

Fig. 5. Buttress/support spur CfN1

Fig. 1. Plan general Sector Sud 2018, cu reprezentarea grafică a zonei cercetate în campania arheologică 2022

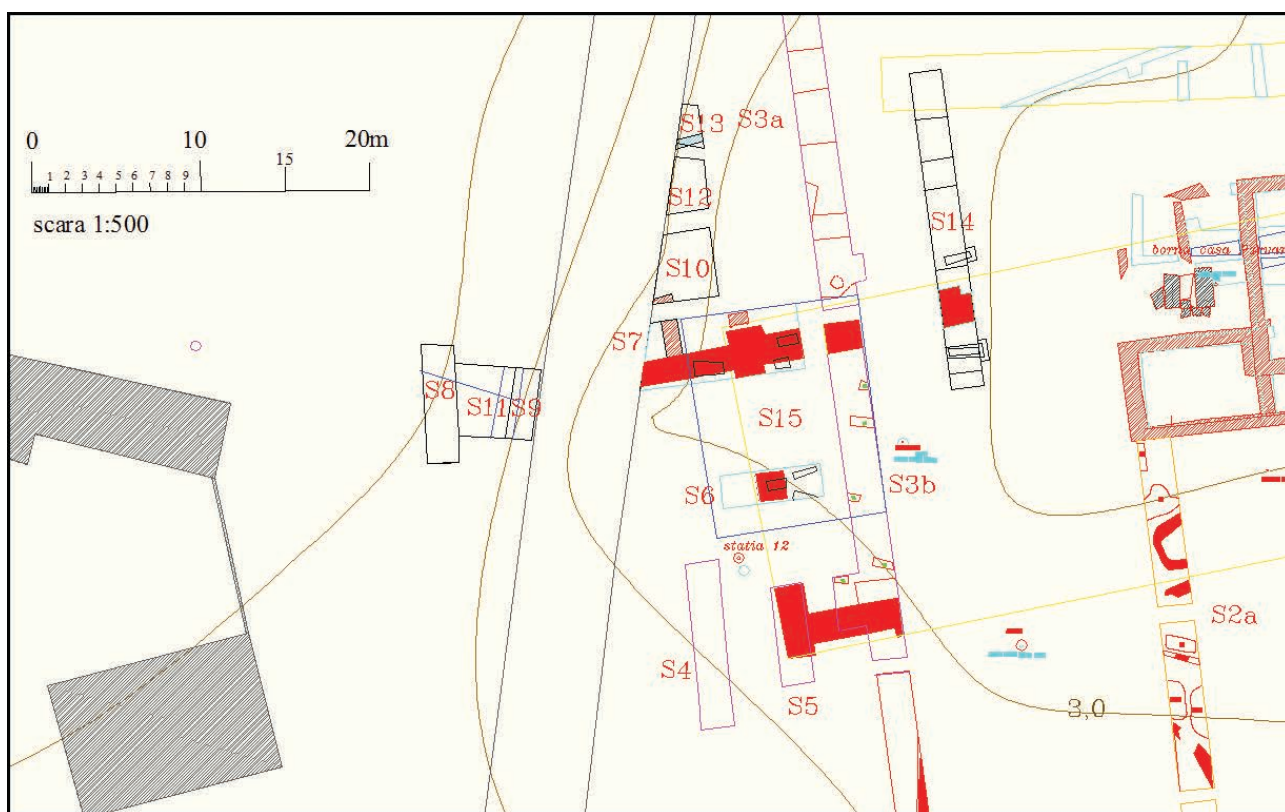

Fig. 2. Edificiul roman timpuriu, cu roșu

Fig. 3. Latura N a edificiului roman timpuriu în 2012

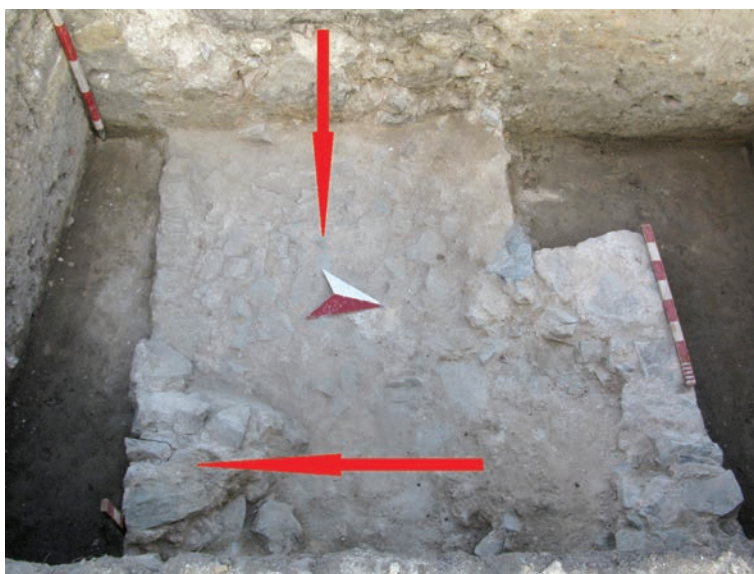

Fig. 4. Latura N a edificiului roman timpuriu în 2022

Fig. 5. Contrafortul CfN1

40. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria]

Punct: Cetatea Histria, Sector Templu

Tip de sit: 112 (așezare fortificată); 113 (așezare urbană); 122 (cetate); 131 (templu); 132 (sanctuar)

Încadrare cronologică: 311 (Epoca arhaică); 312 (Epoca clasică); 313 (Epoca elenistică (cod 313); 321 (Epoca romană timpurie); 322 (Epoca romană târzie)

Cod RAN: 62039.01

Colectiv: Iulian Bîrzescu (IAB, responsabil de sector). La săpături au participat și contribuit Liviu Mihail Iancu (Institutul Levantului, București), Florina Panait Bîrzescu (IAB), Dragoș Hălmași (IAB), Ioana Alani (studentă, Facultatea de Istorie, UBB Cluj-Napoca), Talida Radu (studentă, Facultatea de Istorie, UAIC Iași). Cercetarea zidului de incintă roman târziu din sectorul T a fost continuată în acest an de către Cătălin Pavel (UO Constanța) (a se vedea raport separat pentru punctul Belvedere)

Finanțare: Cercetările arheologice sistematice din luna august au fost finanțate din fonduri proprii, din acțiuni de voluntariat și de către Ministerul Culturii, care a asigurat plata a doi muncitori

Perioada desfășurării cercetării: 1 - 31.08.2022

Cercetări în interiorul Templului A¹

Cercetările din ultimii ani din sectorul Templu (cunoscut în literatură și ca Zona sacră) au fost concentrate înainte de toate pe identificarea limitelor sanctuarului și pe cunoașterea activității de cult din perioada arhaică. În ultimul deceniu săpăturile din sectorul T au fost adesea întrerupte sau reduse la cercetarea unor suprafețe mici, chiar și așa existând rezultate notabile. De exemplu dacă în campania anterioară, din anul 2020, au fost aduse noi date fundamentale cu privire la limita de est a sanctuarului, în campania din acest an cercetările s-au dovedit fructuoase îndeosebi pentru faza arhaică a sanctuarului histrian.

În campania din anul 2022 săpăturile au fost efectuate în interiorul templului A, aici fiind deschise două suprafețe (S1/2022, S2/2022) de 4,2 x 4,2 m (cu un martor de 1m între ele), ce au continuat săpăturile efectuate în interiorul templului A între 2017-2019. O a treia suprafață de 6,4 x 4 m, S3/2022, aflată în partea de nord a templului și cercetată în anul 2017, a fost redeschisă pentru noi înregistrări (modelare 3D) și verificări. În acest areal au avut loc săpături sistematice în anii '50 și '60 ai secolului trecut, care au condus la dezvelirea templului și a unei case de epocă romană târzie, publicate în monografia Histria I de către Dionisie Pippidi (București 1954) și în raportul din *Materiale și Cercetări Arheologice* 9, 1970. După dezvelirea templului săpăturile s-au oprit pe un nivel arhaic, doar lângă ziduri efectuându-se mici sondaje până pe stânca nativă de șist verde, astfel că pe anumite porțiuni exista posibilitatea de a cerceta straturi nederanjate din epoca anterioară ridicării templului din piatră, respectiv din primul secol din existența principalului sanctuar histrian. Reluarea săpăturilor începând cu anul 2017 a avut drept

scop identificarea limitei estice a ariei sacrificiale anterioare ridicării templului din piatră, cercetată la vest de templu între 2013 și 2015, precum și lămurirea primelor construcții de cult din această parte a sanctuarului.

În campaniile anterioare, în partea de nord a templului A, săpăturile au fost oprite pe o lutuială arhaică, dezafectată lângă zidurile templului doar de săpăturile vechi și de două gropi de epocă clasică timpurie (al doilea sfert al secolului al V-lea a.Chr.). Puținele informații din rapoartele trecute ne-au condus la o reluare a problematicei acestei lutuiei arhaice, în acest sens deschizând anul acesta cele două suprafețe înspre sud. Astfel, după demontarea maritorilor dintre S1/2022 și S3/2022, după ce am curățat vechile sondaje din anii '50 și am săpat ce mai rămăsese din umplutura de pământ cu scoici, oase și fragmente ceramice rulate, ce a aparținut fazei clasice a templului, am obținut un perimetru de 24,7 m și o suprafață totală de 16,2 m² pentru lutuiala galbenă amintită, din care aprox. 6 m² au fost cercetați anul acesta în S1. Limita sudică a lutuiei este dată de zidurile masive ale templului A, care separă încăperea de nord de cea din centru². Spre deosebire de lutuiala documentată până acum, în S1/2022 este mult mai bine păstrată. Mai mult, pe o suprafață relativ mare sunt păstrate straturi succesive de lut și pământ lutos cenușos, aparținând fără îndoială unei podele de tipul cunoscut în literatură ca „temelii olbiene”. Șase astfel de straturi au fost descoperite în partea de est a suprafeței cercetate. Numărul acestor straturi trebuie să fi fost mai mare, în acest moment este dificil de estimat grosimea inițială a podelei și de stabilit nivelul de călcare pe această fundație, un motiv fiind dat și de lipsa unor legături stratigrafice directe între lutuială și zidurile templului, aici efectuându-se săpături sistematice în trecut. În acest context trebuie amintit faptul că în sondaje mai vechi „temelia olbiană” a fost săpată, documentată și chiar publicat un desen al acesteia (Histria I, p. 251, fig. 99), dar a rămas neinterpretată și nediscutată ulterior. Săpăturile din acest an în suprafața S1 au condus la o reluare a interpretării acestei podele, unice ca structură în sanctuarul histrian, fiind până în momentul de față și cea mai veche „temelie olbiană” de la Histria³. Față de alte descoperiri mai târzii, din epoca elenistică, temelia arhaică are straturile de lut și cenușă mai subțiri (3- 5 cm grosime pentru straturile galbene), în schimb duritatea lutului și lipsa de alte incluziuni (ceramică, pietre oase, etc.) sunt aceleași. Sub temelia olbiană se află un mic strat de umplutură, după care urmează o nivelare a terenului cu pietre mărunțite. Rolul acestei nivelări cu pietre este fie de pavaj, fie cel mai probabil de strat de drenaj pentru temelia olbiană, pentru a asigura o mai bună izolare împotriva umezelii. Din săpăturile din 2017, umplutura de pământ de sub lutuială conține fragmente ceramice anterioare ultimei treimi a secolului al VI-lea a.Chr. Sub nivelul cu pietre, așa cum a fost documentat până acum, urmează stratul de pământ brun de pe stânca de șist, strat ce a avut rol de nivelare a terenului la sfârșitul secolului al VII-lea - prima jumătate a secolului al VI-lea a.Chr. În S1, ca și în S3, săpăturile au

¹ Descoperirile din campania 2022 sunt păstrate în depozitele 1 și 8, depozite organizate pentru sectorul T.

² În literatură încăperea de nord este cunoscută fie ca naos (D.M. Pippidi, în *Histria* I, p. 247-264), fie ca adyton (P. Alexandrescu, în *Histria* VII, p. 80).

³ Cu literatură despre fundații olbiene de la *Histria*, la Dimitriu 1966, p. 473-487.

fost oprite pe nivelul părții rămase din temelia olbiană, mai jos mergând până la stâncă doar în porțiunile, unde au fost executate sondaje în anii '50.

La sud de S1, săpăturile din suprafața S2/2022 au avut rolul să lămurească limitele temeliei olbiene. Aceasta nu se mai întâlnește spre sud, dincolo de zidul masiv de la mijlocul templului din S1/2022. Cel mai probabil acest zid a funcționat odată cu temelia olbiană. Dacă avem în vedere planul templului, grosimea și structura zidului, nu este exclus ca atât acest zid masiv, cât și „temelia olbiană” să fi aparținut inițial unei construcții sacre mai vechi decât templul arhaic târziu, construcție ale cărei fundații au fost ulterior integrate templului de la sfârșitul secolului al VI-lea și apoi templului de la mijlocul secolului al V-lea. Cercetările viitoare vor putea lămurii această ipoteză.

În S2 am curățat de pământ sondajele mai vechi de lângă ziduri și am îndepărtat umplutura de epocă clasică timpurie din interiorul pronaosului. Sub această umplutură pe o suprafață de 3 m² a fost scoasă la iveală podeaua templului arhaic. Spre deosebire de „temelia olbiană” din adyton, podeaua din pronaos păstrează și suprafața de călcare. Mai mult înspre mijlocul pronaosului au fost descoperite urme de arsură, cel mai probabil de la o bârnă căzută. Podeaua pronaosului este din lut galben compact, fără multe incluziuni, și este așezată pe o umplutură de pământ afânat, sub care se află un strat de scoici, ce avea probabil rol de drenaj, sub care urmează stratul de pământ brun de pe stânca de șist.

În ceea ce privește suprafața S3/2022 singurele observații noi, în afară de cele despre „temelia olbiană”, sunt despre zidurile aflate la 80 de cm de închiderea templului pe latura de nord. Unul dintre aceste două ziduri a fost semnalat în cercetările vechi, un al doilea a fost dezvelit în 2017 și sunt de pus acum în legătură cu o fază mai recentă a templului, cel mai probabil de la sfârșitul epocii clasice - începutul epocii elenistice. În acest moment nu este foarte clară funcția acestor ziduri, de întărire a fundațiilor și/sau doar de a închide un nou spațiu. Sigur ele fac parte din construcția templului clasic târziu / elenistic și închideau o încăpăre de dimensiuni reduse (6,20 x 0,80 m). Datarea acestor ziduri după secolul al IV-lea a.Chr. se sprijină în primul rând pe analiza pietrelor folosite aici, respectiv calcare cochilifere, conglomerate și spolii din calcar turonian, pe lângă șisturile verzi. Primele amintite sunt folosite îndeosebi din secolul al IV-lea la Histria. În al doilea rând modul de asamblare a acestor pietre diferă de cel din perioadele arhaică și clasică timpurie, părând mai degrabă să aparțină unei faze de reparații. Săpăturile viitoare de la est și nord de aceste ziduri ar putea să aducă noi date cu privire la rolul lor.

Ultimul obiectiv de menționat din campania din acest an din sectorul Templu îl reprezintă reluarea săpăturilor din interiorul puțului din templu A. Până acum am îndepărtat depuneri moderne până la cca. 2,20 m față de gura puțului. Scopul săpăturii este acela de a corela datele mai vechi cu problematica noastră, respectiv cercetarea nivelelor timpurii din sanctuar.

Abstract

In 2022 the excavations in the sanctuary - known in the literature as Sacred Area from Histria - were carried out inside the temple A, with the aim to identify the eastern limits of a sacrificial area prior to the construction of the stone temple, investigated west of the temple between 2013 and 2015, as well as to clarify the first cult constructions in this part of the sanctuary. Systematic excavations took place here in the 50^s and 60^s of the last century, which led to the discovery of the temple and a late Roman house, published in the monograph *Histria I* (Bucharest 1954) by Dionisie Pippidi and in a report from the review *Materiale și Cercetări Arheologice* 9, 1970. After the temple was uncovered, the excavations stopped on an archaic level. Only near the walls small trenches have reached the native green schist rock, so that on certain places there was the possibility to uncover undisturbed layers from the time before the construction of the stone temple, respectively from the first century of the existence of the main Histrian sanctuary (second half of 7th century - mid 6th century BC).

Illustrations list

Fig. 1. Temple A, view from the west with the three trenches, S1-S3/2022

Fig. 2. Temple A, S1 and S3, the so-called “Olbian foundation”, view to the north

Fig. 3. The “Olbian foundation” from temple A

Fig. 4. Temple A, S2/2022, after cleaning the old excavations.

Bibliografie

Dimitriu 1966 – Dimitriu, S., *Despre „temeliile olbiene” de la Histria*, in *SCIVA*, 17, 3, 1966, p. 473-487.

Histria I – Histria. *Monografie arheologică*, vol. I, București, 1954.

Histria VII – Histria VII. *La zone sacrée d'époque grecque (Fouilles 1915-1989)*, București, 2005.

Fig. 1. Templul A, vedere dinspre vest cu cele trei suprafețe cercetate, S1-S3/2022

Fig. 2. Templul A, S1 și S3, „temelie olbiană”, vedere înspre nord

Fig. 3. „Temelia olbiană” din templul A

Fig. 4. Templul A, S2/2022, după curățarea săpăturilor vechi

41. Jac, com. Creaca, jud. Sălaj**Punct: „Dealul Cămnin”**

Tip de sit: 125 (incintă fortificată), 42 (carieră), 143 (construcție), 115 (amenajări rupestre)

Încadrare cronologică: 16 (prima epocă a fierului), 32 (Epoca romană), 33 (Epoca post-romană)

Cod RAN: 140734.03

Autorizație nr. 12/18.03.2022

Colectiv: Ioan Bejinariu - responsabil științific; Horațiu V. Cociș - membru în colectiv (MJIA Zalău)

Perioada desfășurării cercetării: 29.07. – 11.08.2022

Localitatea Jac aparține administrativ comunei Creaca, aflată în partea centrală a județului Sălaj, în nord-vestul României. Din punct de vedere geografic ne situăm în mijlocul unei unități de legătură între Transilvania și regiunea Tisei Superioare, iar acest caracter este dat de amplasarea în vecinătatea trecătorii „Poarta Meseșană”. Dată fiind situarea sitului de pe „Dealul Cămnin” în apropierea Complexului arheologic de la Porolissvum, în unele scrieri stațiunea arheologică este în mod eronat localizată în localitatea Moigrad, care administrativ aparține comunei Mirșid. „Dealul Cămnin” (alt. 350 m) este localizat la nord-nord-vest de satul Jac. La sud de deal curge firul văii Pometului. Stațiunea arheologică se află pe un platou cu o formă aproximativ trapezoidală. Accesul spre platou nu este foarte dificil, cu excepția zonei sudice și a celei sud-estice unde pereții sunt aproape verticali pe unele porțiuni, dar actualul aspect se datorează exploatării pietrei în epoca romană. Cercetările arheologice au dovedit existența unor vestigii din mai multe perioade ale trecutului. Este vorba despre o incintă fortificată din prima epocă a fierului, o carieră romană pe partea sudică și sud-estică a dealului, resturile unei construcții romane (posibil turn de lemn ?) amplasate în zona cea mai înaltă a dealului, precum și cel puțin două amenajări rupestre care aparțin perioadei post-romane, ambele săpate în peretele carierei. La suprafața terenului sunt evidente urmele amenajării defensive aferente incintei din prima epocă a fierului care urmează laturile platoului. Acestea sunt foarte vizibile mai ales pe laturile de vest și nord-vest, unde poate fi sesizată și albierea șanțului aferent valului. Incinta fortificată măsoară aproximativ 270 x 240 m (6,5 ha).

În anul 1958, respectiv 1994 au fost practicate o serie de sondaje arheologice care au vizat studierea elementelor defensive, respectiv zona construcției romane unde sunt vizibile la suprafață urmele unei incinte mai mici. Cercetările au fost reluate în anul 2015 și continuate în anii următori. Noile cercetări au vizat toate monumentele arheologice cunoscute în zona „Dealului Cămnin”. Rezultatele imediate au demonstrat că fortificația fusese în mod eronat atribuită perioadei medievale timpurii (sec. IX / X – XI), însă, în realitate, aparține primei epoci a fierului. Ultimele campanii de cercetare arheologică sistematică s-au concentrat însă doar pe incinta fortificată.

Cercetarea arheologică sistematică derulată în anul 2022 a vizat două obiective. Primul a constat în sondarea unei zone aflată spre limita sud-estică a incintei, acolo unde

zona fortificată se îngustează. În acest sector, la suprafață se observă o „anomalie” care părea să sugereze că inițial incinta fortificată s-ar fi terminat în acest loc, iar ulterior s-ar fi extins ceva mai spre sud-est, până în zona unde au fost surprinse elementele defensive cu ocazia cercetărilor din campania anului 2018. Secțiunea deschisă în acest scop (S2/2022, 17,00 m x 1,50 m, orientare aproximativ nord-sud) nu a dovedit însă existența unor amenajări antropice cu caracter defensiv în acest sector. „Anomalia” observată la suprafață care ar fi sugerat un șanț colmatat în acest sector s-a dovedit a fi naturală.

La începutul anului 2020 au fost efectuate investigații magnetometrice pe o suprafață de circa 2500 m² în câteva zone unde densitatea redusă a arborilor a permis. Una dintre zonele vizate de aceste prospecțiuni non-invasive s-a aflat chiar în proximitatea intrării în incinta fortificată, identificată pe latura de sud-est cu ocazia cercetărilor trecute. Pe această latură elementele defensive (val și șanț) sunt foarte vizibile la suprafață și se observă clar cum traseul ambelor se întrerupe în zona intrării. În acest sector a fost deschisă o suprafață (S1/2022, 12,00 m x 1,50 m, orientare aproximativ nord-sud) perpendiculară pe suprafața S1/2018 care a sondat anterior zona intrării. Indiciile arheologice descoperite ne-au confirmat că suprafața a surprins o parte din zona de intrare în incinta fortificată. Între 5-12 m ai suprafeței, de la adâncimea de -0,60 m a apărut un strat compact, clar definit de pământ ars la roșu, amestecat cu bucăți de chirpici și cărbune. La baza acestui strat au apărut conturul unor gropi și urmele unor tălpi de amplasare a structurii palisadei. Acest strat nu a fost surprins între 0 – 5 m ai secțiunii. În acest sector au apărut între 2,5 – 4 m urma unei tălpi orientată est-vest, și trei gropi de stâlp de-o parte și de alta a tălpii, iar o a patra groapă de stâlp a fost surprinsă în secțiunea S1/2018. Interpretarea situației arheologice sugerează că de la m.5 începe amenajarea palisadei, iar spre nord avem zona de intrare în incinta fortificată. Pentru o privire mult mai clară și pentru o reconstituire a sistemului de intrare va fi nevoie ca în campaniile următoare să decoperăm o zonă mult mai amplă, însă acest deziderat s-ar putea împlini în cel puțin două campanii de cercetare în actualele condiții de finanțare și costuri ale forței de muncă. Materiale ceramice nu au fost descoperite în actuala campanie de săpătură și în general, așa cum am precizat în rapoartele anterioare apare puțină ceramică în săpătură și mai ales, pe o zonă îngustă în spatele valului.

Ultimele cercetări începute în anul 2015 au dovedit că incinta fortificată de pe „Dealul Cămnin” din localitatea Jac, com. Creaca, jud. Sălaj a fost amenajată în prima epocă a fierului și nu în perioada sec. IX/X – XI așa cum au dat-o cei care au făcut primele sondaje, iar informația a fost preluată ulterior și de către alți cercetători ai perioadei timpurii a Evului Mediu din Transilvania. Toate dovezile arheologice acumulate până acum sugerează că fortificația nu a fost locuită permanent. Dealtfel nu au fost surprinse deloc urmele unor locuințe. Probabil este vorba despre o incintă de refugiu. Materialul arheologic constă mai ales din ceramică, foarte puțină și foarte fragmentară care apare, așa cum precizam mai sus, de regulă în spatele valului.

Ceramica descoperită aparține stilului ceramic Gáva, după toate indiciile perioadei „clasice” a acestei culturi. Singura piesă de metal descoperită este un topor de fier apărut în campania anului 2018 în zona din spatele sistemului defensiv de la extremitatea sudică a incintei. Perioada de utilizare a incintei a fost destul de scurtă. Palisada a fost distrusă datorită unui incendiu masiv ale cărui urme au fost surprinse în toate suprafețele care au vizat amenajarea defensivă. După distrugere nu a mai fost refăcută. În peisajul arheologic și strategic al zonei trecătorii „Poarta Meseșană” tăiată de valea Ortelecului, incinta fortificată de pe „Dealul Cămnin” nu are o poziție foarte favorabilă. Este lipsită de o perspectivă directă asupra văii menționate, în schimb are posibilitatea de a controla o rută secundară, alternativă a primei ce putea fi folosită pentru a atinge zona trecătorii și anume valea Pomătului.

Abstract

In the summer of 2022, the archaeological excavations at the fortified precinct in the village of Jac, Creaca commune, Sălaj county, started in 2015, continued. In order to verify the results of the non-invasive research in 2020, a survey section was opened in the south-eastern part of the premises where in 2018 the entrance was identified. The research intersected a boundary of defensive arrangements (complex palisade) and several complexes which apparently belong to the area of the entrance to the enclosure. To get a clearer picture of what the entrance looked like, a future excavation on a larger area is required.

Bibliografie:

Bejinariu 2018 - Bejinariu, I., *Between Transylvania and Upper Tisza region. Poarta Meseșană / Meseș Gate in the Bronze Age and First Iron Age*, in L. Nagy Márta, L. Szölösi Katalin, (eds.), „Vadrózsából tündércsípő csináltam”. *Tanulmányok Istvánovits Eszter 60. Születésnapjára / "To make a Fairy's Whistle from a Briar Rose". Studies presented to Eszter Istvánovits on her sixtieth Birthday*, Nyíregyháza, 2018, p. 97-110.

Cosma 2002 - Cosma, C., *Vestul și nord-vestul României în secolele VIII-X d. H.*, Cluj-Napoca, 2002.

Rusu 1974 - Rusu, M., *Cetatea Moigrad și Porțile Meseșului, în Sub semnul lui Clio. Omagiu Acad. Prof. Ștefan Pascu*, Cluj-Napoca, 1974, p. 265-279.

42. Jac, com. Creaca, jud. Sălaj [Porolissum]

Punct: Pometul Jacului

Tip de sit: 113 (așezare urbană), 121 (castru)

Încadrare cronologică: 32 (Epoca romană), secolele II-III p. Ch.

Cod RAN: 142159.01; 142159.03

Cod LMI: Sj-I-m-A-04909.01; Sj-I-m-A-04909.03

Autorizație nr. 70/18.03.2022

Colectiv: Coriolan Horațiu Oprean - responsabil științific (Academia Română - IAIA Cluj-Napoca); Vlad-Andrei Lăzărescu - șef sector (Academia Română - IAIA Cluj-Napoca); Vago Katalin - masterand (UBB Cluj-Napoca)

Perioada desfășurării cercetării: 06.09-14.10.2022

În anul 2022 cercetările arheologice au fost orientate către un obiectiv ceva mai puțin studiat în ultimii ani, respectiv zona „vămii romane” de la Porolissum. În acest sens a fost necesară adoptarea unei noi strategii de cercetare dat fiind faptul că zona respectivă fusese deja sondată în anii 1986-1988. Dintre cele două barăci identificate cu acea ocazie, una a fost cercetată integral (baraca 1), în vreme ce a doua baracă a fost doar secționată. Era deci necesară reluarea cercetărilor pentru a verifica și clarifica stratigrafia internă a structurii, precum și cronologia sa. Cercetările au fost orientate către următoarele direcții:

1. Realizarea unei noi ridicări topografice a zonei vămii și realizarea unui ortofotoplan actual;
2. Cercetarea prin sondare a unui colț al barăcii în care să putem reidentifica și re poziționa secțiunile efectuate de către N. Gudea (S1/2022);
3. Continuarea cercetărilor pe toată latura de sud a barăcii prin efectuarea a încă două casete (S2/2022 și S3/2022).

Cu ocazia cercetărilor din anii '80 au fost stabilite mai multe faze de construcție ale acestei clădiri de lemn, precum și faptul că se află în imediata apropiere a rigolei drumului ce străbătea partea centrală a incintei ovale a acestui „milecastle”.

Investigațiile de micro-topografie efectuate anul acesta s-au concentrat cu precădere asupra zonei vămii romane.

Cu această ocazie, au fost deschise 3 casete amplasate în așa fel încât să putem identifica într-o manieră cât mai corectă secțiunea magistrală realizată în anii '80 de către N. Gudea. Într-o primă etapă a fost deschisă S1/2022 cu dimensiunile de 10 x 5 m.

Din punct de vedere stratigrafic, au fost documentate 3 etape evolutive ale zonei. O primă etapă anterioară construirii vămii romane, urmată de etapa reprezentată de vama în sine (la rândul său cu două faze: una de lemn și una de piatră), pentru ca într-o a treia etapă să avem de-a face cu prăbușirea acestei structuri și cu acumularea în timp a unui nivel post-clădire. În final, o a patra etapă documentată este reprezentată de amenajarea zonei în cadrul proiectului de restaurare a sitului roman de la Porolissum în anul 2016.

Stratigrafia deși nu foarte complexă furnizează numeroase elemente care ajută la o etapizare corectă a succesiunilor constructive din zonă. În S1/2022 au fost documentate cele mai importante elemente din punct de vedere stratigrafic, elemente ce au putut fi urmărite și în restul

casetelor excavate.

Așadar, anterior construirii vămii romane, a fost documentat faptul că zona a fost locuită, câteva gropi menajere constituind dovada unor asemenea realități (respectiv CXT 17 și CXT 21). Întreaga zonă a fost ulterior nivelată, cel mai probabil în vederea construirii *burgus*-ului vămii, baraca propriu-zisă având două faze succesive, documentate și de către N. Gudea, respectiv o fază de lemn, și una de piatră / o etapă în care baraca putea fi tot de lemn, dar construită pe o talpă de piatră. Dărâmarea incintei vămii și etapa ulterioară acestui moment este sugerată de CXT 6 și CXT 3, ambele fiind suprapuse nivelului de dărâmătură a incintei vămii.

Aceleași succesiuni stratigrafice au putut fi urmărite și în S2/2022, respectiv S3/2022 cu toate că depunerea arheologică nu a atins adâncimi atât de mari în zonele respective (stratul geologic aflându-se la aprox. -60 cm).

Pe baza descoperirilor din campania anului 2022 s-au putut stabili atât etapele principale de funcționare a complexului vămii romane de la Porolissum, în același timp realizându-se și corecțiile topografice ale planurilor anterioare realizate de către N. Gudea. Materialul arheologic recoltat nu a putut oferi date concrete în legătură cu funcționalitatea acestei barăci. Ca ipoteză de lucru propunem identificarea acesteia (împreună cu baraca nr. 1 excavată deja) drept spații de lucru utilizate de către funcționarii vamali, sau anexe legate de activitățile cotidiene.

Materialul arheologic recoltat este unul relativ sărac, în comparație cu cel recoltat din baraca 1. Au fost recoltate câteva fibule și monede datând din perioada domniei lui Antoninus Pius, precum și câteva elemente de echipament militar roman și armament, ceramică (în majoritate veselă). Lipsesc total vasele lucrate cu mâna prezente în baraca 1. Surprinde numărul redus de fragmente de țigle, ceea ce contravine propunerii de reconstituire a barăcilor prezentat de N. Gudea, în care clădirile cu pereți de lemn sunt prevăzute cu acoperiș de țiglă.

Săpăturile au fost executate manual, pământul fiind evacuat cu roabele. Toate materialele arheologice au fost înregistrate cu stația totală. Contextele arheologice au fost înregistrate prin fișe de context arheologic (model MoLAS) permițând astfel elaborarea schemei stratigrafice (Harris Matrix), completate de documentarea topografică și fotogrametrică a tuturor contextelor cercetate.

În campaniile viitoare vom continua proiectul de cercetare al vămii prin intermediul unor sondaje efectuate în centrul și pe latura de est a barăcii în ideea de a putea stabili pe baza materialului arheologic și a elementelor constructive potențiale compartimentări și în ultimă instanță determinarea funcționalității acestei structuri.

Întrucât gradul de conservare al structurilor este extrem de precar, nu se poate pune problema conservării și punerii în valoare a acestor elemente.

Abstract

During the 2022 archaeological campaign, the excavations had as their main focus the so-called "customs point" at Porolissum. Due to the fact that part of this structure was already researched during the 1980', it was necessary to adapt our strategy in order to bring new data concerning the exact topography of barrack no. 2 as well as to accurately map N. Gudea's old trenches. At the same time, the stratigraphic sequence as well as the chronology of the building needed re-evaluation. We were able to establish three phases of this building: 1) a first phase dating before the building was erected, 2) the second phase belonging to the "customs point" and a 3) third phase of habitation after the structure collapsed. From a functional point of view, barrack no. 2 (together with barrack no. 1) probably served as work-spaces for military in charge with taxation activities.

Illustrations list

Pl. I. Orthophoto depicting the spatial distribution of the trenches excavated in 2022.

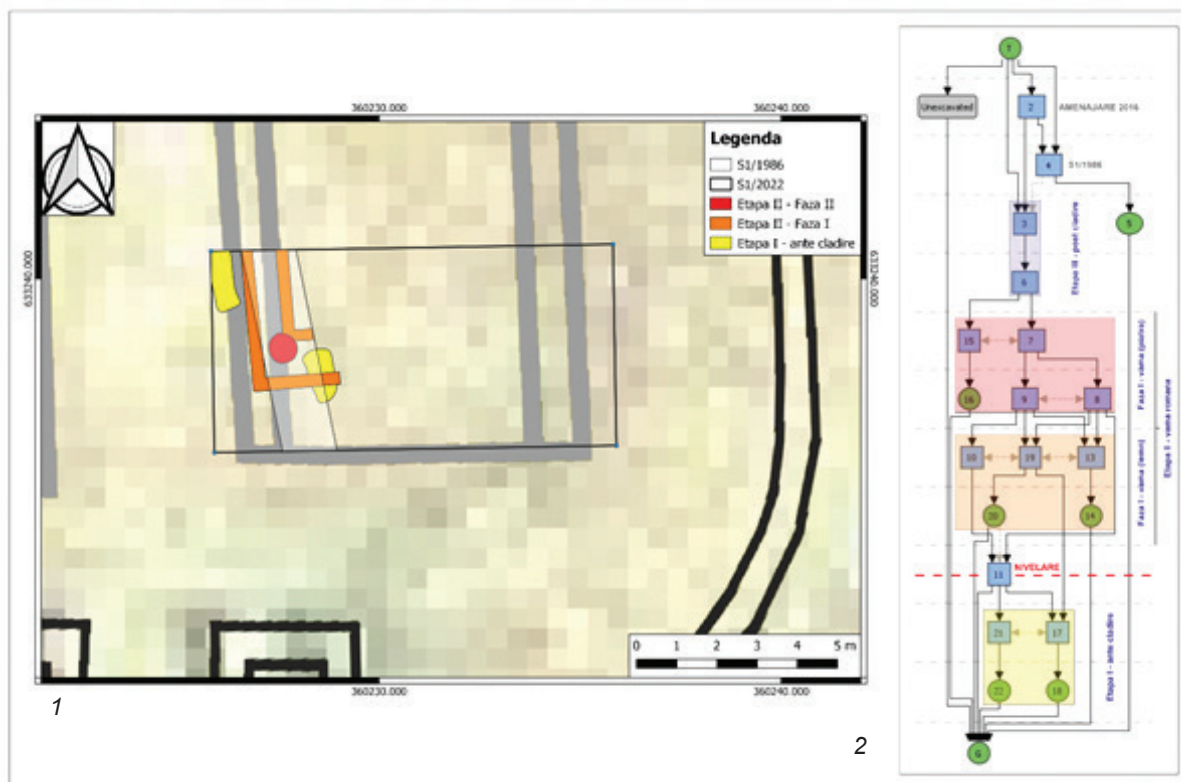
Pl. II. Plan of the archaeological excavation (1), together with the Harris Matrix and correction of the older plan compiled by N. Gudea (2).

Bibliografie:

- Gudea 1996 - Gudea, N., *Porolissum: un complex daco-roman la marginea de nord a Imperiului Roman. II, Vama romană: Monografie arheologică. Contribuții la cunoașterea sistemului vamal din provinciile dacice*, Cluj-Napoca 1996.
- Opreanu, Lăzărescu 2016 - Opreanu, C.-H., Lăzărescu, V.-A., (eds.), *Landscape Archaeology on the Northern Frontier of the Roman Empire at Porolissum*, Cluj-Napoca 2016.
- Opreanu 2018 - Opreanu, C.-H., *The Garrison of the Roman Fort at Porolissum (Dacia). The Analysis of the Tile-Stamps*, in *Open Archaeology* 4, 2018, p. 365-372.

Pl. I. Ortofotoplan ilustrând amplasarea casetelor cercetate în campania anului 2022

Pl. II. Planul topografic al casei (1), împreună cu schema stratigrafică și corecțiile aduse planului (2) - (elaborat de N. Gudea)

43. Jucu de Sus, com. Jucu, jud. Cluj

Punct: Râțul boilor (parcul industrial TETAROM III)

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)

Încadrare cronologică: 4 (Epoca medievală); 431 (Epoca medievală timpurie)

Cod RAN: 58268.05

Autorizație nr. 39/18.03.2022

Colectiv: Kori-Lea Filipek (University of Derby; Transylvania Bioarchaeology – Project Co-ordinator and Lab Director), Katie White-Iribhogbe (formerly Tucker) (Research Associate, SOAS, University of London) and Ioan Stanciu (Institute of Archeology and Art History) – Site Directors, Tessi Loeffelmann (Assistant Site Director, Vrije Universiteit Brussel, Durham University), Megan Oliverson (Assistant Lab Director), Matthew Crowther (Teesside University), Timea Ramsey, Teodor Tranca (Durham University). The remaining project team was composed of field-school

Perioada desfășurării cercetării: 01.06 – 30.06.2022

Jucu Project Background

The site of Jucu de Sus is located 21 km northeast of Cluj-Napoca and is situated on the floodplain, 500m to the north west of the Someșul Mic River. The sites there was identified and partially excavated in 2007 prior to the construction of the TETAROM III industrial park. The excavation identified a Roman period villa rustica, a necropolis with cremations and the corresponding 8th century settlement, limited evidence for the location of an 11th – 12th century AD settlement, and a cemetery that partially overlay and cut through the walls of the Roman buildings. Fifty-seven inhumation burials were excavated from the cemetery that were thought, on the basis of the associated artefacts, to be associated with the 11th – 12th century AD settlement, although human remains (cremations) associated with the 8th century settlement were also identified.

The skeletal analysis of these has been underway since the 2014 season. The re-analysis of the remains from the 2007 excavation has also been in progress since the 2015 season, although many individuals known to have been excavated and included in the preliminary skeletal analysis¹ are currently missing. Due to the Covid-19 pandemic, excavations and analyses were suspended in 2020 and 2021, but resumed in 2022.

Aims of the 2022 Excavations

The main aim of the 2022 season was to complete the excavation of squares C0, C1 and C2, which had been partially excavated in the 2014 (surface burials in squares C1 and C2 and a small extension in square C0), 2016 (a small extension in square C2), 2018 (a small extension in square C0) seasons, and 2019 seasons (further burials in squares C0, C1, and C2). Excavation in the 2022 season focused on squares C0, C1, and C2, although a new square to the east of C2, named D2, was also laid out and the turf and topsoil removed before the decision was made to focus

solely on the other squares.

2022 Excavation Results

Five features were completely excavated this season, comprising four single inhumation graves, and an animal burrow that contained human remains. A further two graves, and five features were identified and given context numbers but were not excavated.

Excavated inhumation graves: *burial 49* (the non-adult skeleton / SK321 was orientated with their head at the west end of the grave and was supine and extended); *burial 50* – Fig. 1 (the adult skeleton / SK325 was orientated with their head at the west end of the grave and was supine and extended with the arms straight by the sides); *burial 51* (the non-adult skeleton / SK328 was orientated with their head at the west end of the grave and was supine; the right arm was straight by the body, but the rest of the skeleton was disturbed so the original body position could not be determined); *burial 52* (the non-adult skeleton / SK334 was orientated with their head at the north end of the grave and was supine and extended, with the left arm straight by the side). Identified graves but not excavated: *burials 53 and 54*.

Site Summary and Discussion

Three of the inhumation graves excavated this season, B.49, B.50, B.51 were orientated west-east or south-west to north-east and form part of the previously excavated 11th – 12th century AD cemetery. The north-west to south-east orientated grave (B. 52), the only north-south grave that has been excavated from the cemetery so far, seems to belong to an earlier phase, as it is cut by at least three later features, at least one of which is a grave. A radiocarbon sample should be taken from this burial to confirm whether this is the case.

All but one of the burials excavated this season were non-adults, consistent with the findings from the 2019 season, when five out of the six excavated burials were non-adults and supporting the thesis that there may be zoning by age within the cemetery. However, unlike in 2019 when the burials were found to be accompanied by unusual items of personal adornment, only Burial 52 contained an object, the hoof from a cloven-hoofed mammal (SF32) found under the cranium. The only other special find was a silver earring of the same type as previously found within the cemetery (SF31), which was found in the fill of unexcavated grave [337]. The top of the cranium of this burial was exposed but it is currently not possible to determine whether the burial is of an adult or older non-adult.

Human Skeletal Analyses and Summary

By the end of the 2022 excavation season, 38/47 of the skeletal remains from the Transylvania Bioarchaeology and Institute of Archaeology and Art History (Cluj-Napoca) excavations have been analysed, with several avenues of further investigations underway. To date, of the remains excavated under the current project design, the breakdown of biological sex is 32% of the excavated population is male, 29% of excavated population is female, and 39% Indeterminate (Fig. 2), with the average height of males standing at 165 cm, and females at 156.35 cm (Fig. 3).

When examining the age-at-death of individuals excavated from Jucu, a distinct catastrophic mortality

¹ Diana, Meșter 2013.

profile emerges (Fig. 4). A catastrophic mortality profile indicates a large mortality curve affecting all members of the population over a short period of time², and may be the result of infectious disease, natural disaster, food insecurity, or a combination of syndemic factors. This mortality profile is consistent with the narrow range provided from previous radiocarbon dates of 1070 – 1154 calAD³.

Several types of disease and trauma continue to be recorded in the human skeletal remains, with many skeletons exhibiting numerous concurring conditions at the time of death. Within the Jucu population, 75% of males showed some sign of non-violent skeletal trauma, 61% of individuals showed evidence of metabolic disease, including 100% of all children, and 42% demonstrated lesions consistent with chronic infections, indicating a high pathogenic case load within the population. Of particular interest was the evidence for neoplastic disease (cancer) present in four individuals. These lesions are currently being further investigated in collaboration with histopathologists and oncologists from the UK.

Human Remains Summary and Discussion

As more skeletal analyses are undertaken, a larger view of health and disease in Jucu is continuing to develop. Additionally, skeletons from the previous 2007 excavations are being reanalysed to be incorporated into the larger data set as a number of errors were discovered from the previous publication⁴. Age-at-death distributions demonstrate a catastrophic mortality profile with all members of the population equally at risk. The pathologies present on the human remains indicate high levels of metabolic stress amongst the children, and chronic infectious diseases amongst the adults. Radiocarbon dates from site place the inhumations from Jucu within the 1016-1154 calAD range, with a clear spike for all individuals between 1070-1154 AD, implying the cemetery was only used for 1-2 generations, which is consistent with the mortality profile. Excavations and subsequent analyses such as these will better the understanding of culture and health in the past and present.

Rezumat

După întreruperea din anii 2020-21, cercetarea sistematică a cimitirelor medievale timpurii a fost reluată; printre ruinele unei *villa* romane și în spațiul din vecinătatea imediată s-a aflat o necropolă de incinerăției (urne) din secolul al VIII-lea, ulterior au intervenit inhumări mai târzii, respective un cimitir databil în secolele XI-XII. La distanțe mici fuseseră identificate încă din anul 2007 (cercetare preventivă) așezările corespunzătoare, cea din secolul al VIII-lea fiind deja investigată în bună parte. Raportul de față prezintă succint rezultatele obținute în campania din anul 2022, cercetate fiind doar câteva morminte de inumație. De asemenea pe scurt, sunt precizate rezultatele examinărilor bio-arheologice susținute până acum.

Bibliografie:

- Diana, Meșter 2013 - Diana A., Meșter M., *Meeting an Early Medieval Community: A Preliminary Analysis of the Human Skeletal Remains from the Jucu Cemetery (Cluj-Napoca, Romania)*, in R. Dobrescu, (ed.) *MCA*, 2013, p. 199-218.
- Filipek et alii 2020 - Filipek, K. L., Tucker, K., Stanciu, I., Loeffelmann, T., Oliverson, M., Crowther, M., Kohnle, C., Beck, S., *Jucu de Sus, com. Jucu, jud. Cluj. Punct: „Râțul boilor (parcul industrial TETAROM III”*, in *CCAR Campania 2019*, București, 2020, p. 214-221.
- Illsley 2013 - Illsley, W., *Desk Based Assessment: Jucu de Sus*. Unpublished report.
- Margerison, Knüsel 2002 - Margerison, B. J., Knüsel, C. J., *Paleodemographic comparison of a catastrophic and an attritional death assemblage*, in *American Journal of Physical Anthropology*, 119 (2), p. 134-143.
- Stanciu 2014 - Stanciu, I., *A Well from the Early Medieval Settlement at Jucu de Sus (Cluj County, North-Western Transylvania)*, in S. Cociș (ed.) *Archäologische Beiträge: Gedenkschrift zum Hundertsten Geburtstag von Kurt Horedt*, Cluj-Napoca, 2014, p. 325-339.

Fig. 1. Skeleto 328 in grave [323], after removal of tile covering (Structure 324), Burial 50

SEX ESTIMATION OF INDIVIDUALS AT JUCU

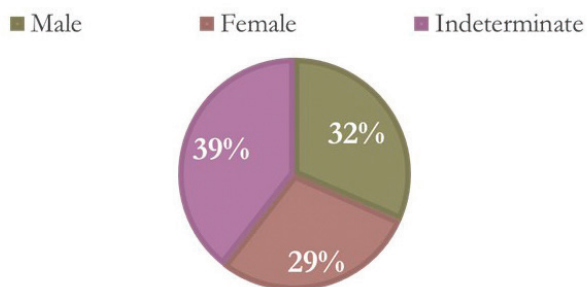

Fig. 2. Distribution of biological sex from human remains excavated at Jucu

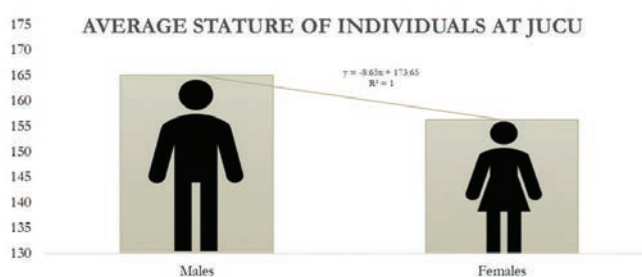

Fig. 3. Height of individuals excavated at Jucu

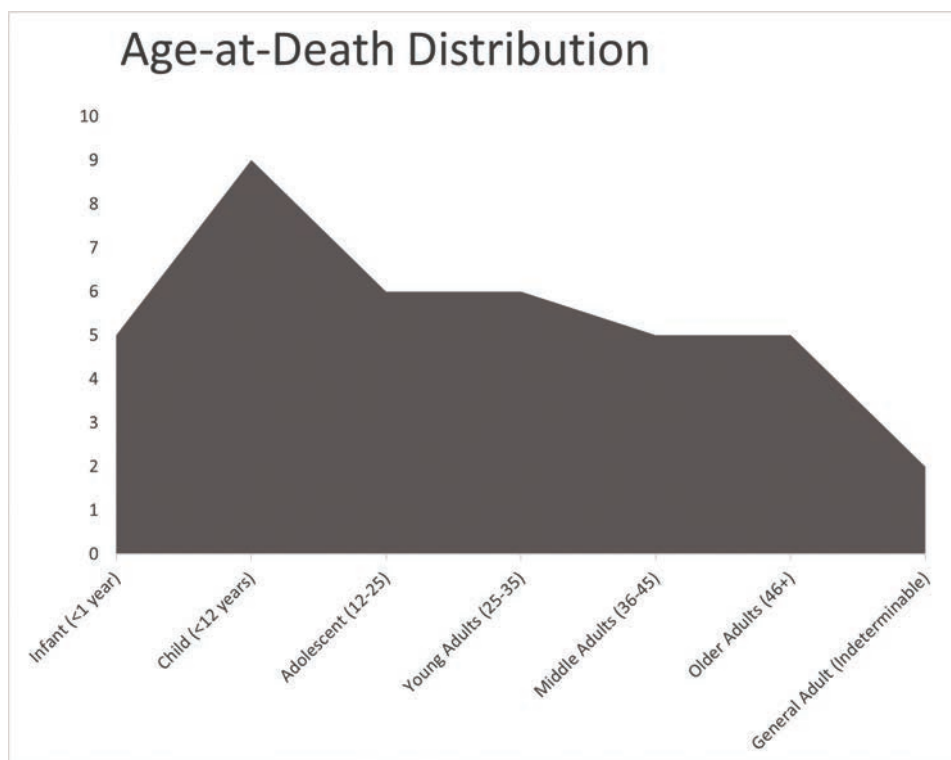

Fig. 4. Mortality profile from individuals excavated at Jucu

44. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea**Punct: Orgame / Argamum**

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 112 (așezare fortificată), 113 (așezare urbană), 119 (așezare civilă), 122 (cetate), 13 (structură de cult / religioasă), 133 (biserică), 2 (descoperire funerară), 21 (necropolă), 211 (necropolă plană), 212 (necropola tumulară)

Încadrare cronologică: 1 (Preistorie), 16 (Hallstatt), 3 (Epoca antică), 31 (Epoca greacă), 311 (Epoca arhaică), 312 (Epoca clasică), 313 (Epoca elenistică), 321 (Epoca romană timpurie), 322 (Epoca romană târzie), 34 (Epoca romano-bizantină), 41 (Epoca bizantină)

Cod RAN: 160653.02.02; 160653.02.03;

Cod LMI: TL-I-m-A-05808.01; TL-I-m-A-05808.02;

TL-I-m-A-05808.03

Colectiv: Dorel Paraschiv, George Nuțu, Gabriel Grumăzescu (ICEM Tulcea), Mihaela Iacob (MC), Ștefan Honcu, Lucian Munteanu (IA Iași), Martin Lemke (University of Warsaw, Faculty of Archaeology, Department of Barbaricum and Roman Provincial Archaeology), Vadim Ovsyanikov (Odesa), Teodosia Bortă (studentă, UAIC Iași)

Finanțarea: de Ministerul Culturii și ICEM Tulcea.

Perioada desfășurării cercetării: octombrie 2022

Cercetarea s-a desfășurat în luna octombrie, pe trei sectoare: Turnul 1, Incintă Nord și Bazilica 1.

Sectorul T 1

Dorel Paraschiv, Gabriel Grumăzescu,
Vadim Ovsyanikov, Teodosia Bortă

Exterior turn

În acest an, în C1 și la începutul C2 (în exteriorul turnului, la N) am continuat săpătura până la stâncă.

Profilul de V

Lângă prima fază a zidului turnului fusese surprins în campania precedentă șanțul lui Nicorescu. Acesta are adâncimea de 78 cm și lățimea de 35 cm la actualul vegetal, respectiv 25 cm la bază. Șanțul a surprins prima fază a elevației turnului, din care se mai păstrează o singură asiză cu înălțimea de 22-28 cm și cca. 20 cm din fundație. Fundația zidului se găsește la 4,90 m S de țărușul 0. Lățimea plintei de de doar 5-8 cm.

A fost surprins un singur nivel de călcare, la adâncimea de 1,30 m în dreptul zidului (zid care apare la 38 cm) și la 1,42 m spre N, zona fiind mai înaltă deoarece s-a depus dărâmătură din piatră și mortar din șanțul lui Nicorescu. Nivelul se păstrează pe o lățime de 3 m de la zid (de fapt, de la fundație, care era vizibilă pe o înălțime de 40-45 cm), după care, spre N, urmează primul șanț de apărare. De la nivelul de călcare pornea șanțul pentru fundație, care are adâncimea de 60 cm, ajungând până la stâncă și lățimea (la exteriorul acesteia) de 50-55 cm.

Profilul de E

În profilul de E, fundația primei faze a zidului exterior al turnului (latura de N) apare tot la 4,90 m S de țărușul 0. Șanțul lui Nicorescu are adâncimea de 72 cm și lățimea de 40 cm în partea superioară, respectiv 25 cm la bază.

Elevația zidului apare la 45 cm, iar fundația la 65 cm.

Și în acest profil se observă un singur nivel de călcare, pe o lățime de 2,50 m de-a lungul zidului, după care, spre N, începe primul șanț de apărare. Nivelul apare la adâncimea de 90-95 cm. De la acesta pornește șanțul de fundație, care are adâncimea de 88 cm, ajungând la stâncă, și lățimea de 60 cm în partea superioară și 50 cm la bază.

De la nivelul de călcare amintit, săpătura s-a realizat până la stâncă (până la adâncimea de 50-60 cm în profilul de V și 90 cm în cel de E), într-un strat de pământ brun cu pietricele, în care nu au fost identificate materiale arheologice.

Zidul de N

La exterior, în campania precedentă, am surprins elevația celei mai târzii faze, din care se păstrează doar două asize din blocuri paralelipipedice din calcar. Cea superioară are înălțimea de 10 cm, iar cea inferioară de 28 cm. Urmează o plintă cu înălțimea și lățimea de 8 cm, apoi o nouă asiză cu înălțimea de 20 cm. Blocurile au lungimea cuprinsă între 30 și 50 cm. Grosimea acestei faze a zidului e de 1,60 m (1,68 cu plinta). Zidul amintit a fost așezat pe unul anterior, după ce a fost nivelat la orizontală. Din prima fază am surprins o asiză din blocuri paralelipipedice cu înălțimea de 25 cm, urmată de o plintă cu lățimea de 5-8 cm și de fundație. Grosimea primei faze a zidului de N al turnului e de 2,90 m (2,98 cu plintă).

Interior turn**Laturile interioare**

Dimensiunile acestora au fost deduse în campania precedentă, considerând că acestea sunt simetrice față de intrare. Tot atunci au fost cercetate și ultimele două niveluri de locuire (N 1 și N 2).

Zidurile turnului (cele de V și de E) se adosează incintei. Turnul a fost adosat incintei în sec. VI (probabil în timpul lui Iustinian). Până la acea dată am avut o poartă, care a devenit intrare în turn. Celor două niveluri de călcare din interiorul turnului le corespund două faze de construcție. Faza târzie se păstrează mai bine decât la exterior, pe 2-6 asize. Acestea îi corespunde N 1, nivel de la care sunt vizibile și una sau două asize de la faza anterioară.

La adosarea de incintă, zidul vestic apare la adâncimea de 30 cm și se păstrează pe două asize din ultima fază, cu înălțimea totală de 45 cm. La capătul nordic apare imediat sub actualul nivel de călcare și se păstrează pe o înălțime de 90 cm, pe 4 asize. Aceeași situație o avem și la capătul vestic al zidului nordic. Capătul estic al zidului nordic se păstrează pe 98 cm, pe 5 asize. Zidul estic se păstrează, pe aproape întreaga lungime, pe 6 asize cu înălțimea totală de 95-98 cm, apărând imediat sub actualul nivel de călcare. În zona adosării peretelui estic la incintă se păstrează o sindură asiză din cea de-a doua fază de construcție. Distrugerea poate fi datorată săpăturilor lui Nicorescu.

Distincția dintre cele două faze de construcție ale turnului nu este sesizabilă în zonele de adosare (în colțul de SV, respectiv în cel de SE). Treptat, spre S se naște o plintă, care la capetele laturilor de V și de E are lățimea de 10 m. Pe latura de S, aceasta are 6-8 cm. Din elevația

primei faze de construcție a turnului se păstrează doar două asize, cu înălțimea totală cuprinsă între 42 și 48 cm; sub acestea, urmează fundația.

În colțul de SV al turnului s-a realizat un mic sondaj, cu dimensiunile de 70 x 70 cm. Am constatat că fundația primei faze a zidului turnului, cu o înălțime de 1,45 m, este așezată direct pe stâncă. În această zonă stâncă se găsește la 2,60 m față de actualul nivel de călcare. Cu 38 cm mai jos decât limita dintre fundația și elevația laturii de V a turnului apare și fundația laturii exterioare a incintei, marcată printr-o plintă cu lățimea de 7-10 m. Spre E, la 76 cm de intrare, aceasta coboară cu 36 cm, formând primul prag al porții. Al doilea prag, marcat doar în zona laturii interioare a incintei, este cu 25 cm mai sus.

Nivelul 3, anterior construcției turnului, a fost cercetat pe cca. 3/4 din suprafața acestuia. S-au păstrat ca martori, în sfertul de NV, porțiuni din N 1 și N 2, legate de cele două faze ale turnului. N 3 constă într-o podea din lut galben, cu resturi de mortar și urme de arsură. În această etapă, suntem în exteriorul incintei, în fața unei mici porți. Nivelului îi corespunde prau superior al porții. De pe acesta au fost recoltate mai multe materiale: cel puțin două amfore LR 2 întregibile datate în sec. IV-V, una LR 1 fragmentară, vase de bucătărie și de băut, două ulcioare din sticlă, probabil întregibile, mai multe picioare conice de pahare și două monede.

Sondajul din colțul de SV al turnului a fost continuat și în fața pragului exterior al porții, sub N 3. Cu 40 cm mai jos de acesta a apărut un alt nivel (N 4), constând într-un strat gros de mortar, cu puternice urme de incendiere. Acestuia îi corespunde primul prag al porții, și, implicit, construcția incintei.

Dimensiunile turnului

Anul trecut am dedus dimensiunile turnului pe baza simetriei presupuse a laturilor. În timpul iernii profilele din interiorul turnului s-au prăbușit și acesta a fost curățat integral. Dimensiunile laturilor celei de-a doua faze sunt următoarele:

- latura de E – 4,64 m;
- latura de V – 4,70 m;
- latura de N – 4,51 m;
- latura de S (la incintă) – 4,66 m (1,44 m – tronsonul estic + 1,44 m – intrarea + 1,78 m – tronsonul vestic).

La prima fază de funcționare, acestea sunt:

- latura de E – 4,56 m;
- latura de V – 4,64 m;
- latura de N – 4,35 m;
- latura de S – același ca cele menționate anterior, pe tronsoane.

Turnul este asimetric. Probabil că intrarea nu este simetrică pe latura de S a acestuia datorită configurației terenului.

Poarta, respectiv intrarea în turn, are aceeași deschidere în toate fazele de funcționare.

Zidul de incintă în zona porții

Tronsonul de E se păstrează pe 4 asize (pe o înălțime de 76 cm de la primul prag) corespunzătoare unei prime faze și pe alte 4 uneia ulterioare (pe o înălțime de 75 cm la colțul de NE al porții, la exterior). La colțul interior de

NE al turnului zidul celei de-a doua faze se păstrează pe o înălțime de 1,10 m, fiind realizat din pietre neregulate. Colțul de SE al porții (cel interior) se păstrează pe o înălțime de 90 cm (4 asize) corespunzătoare primei faze și pe 80 cm (5 asize) corespunzătoare celei de-a doua.

Tronsonul de V al incintei se păstrează pe 5 asize (pe o înălțime de 95 cm de la primul prag) corespunzătoare primei faze și pe 2 asize (pe o înălțime de 35 cm) corespunzătoare celei de-a doua la colțul de NV al porții. La colțul interior de SV al turnului acesta se păstrează pe 2 asize (46 cm) de la plintă (aceasta urcând cu 36 cm față de pragul porții) corespunzătoare primei faze și pe 3 asize (60 cm) corespunzătoare celei de-a doua. La colțul de SV al porții (la interior) distincția dintre cele două faze e greu de sesizat, zidul păstrându-se pe o înălțime de 1,08 m (5 asize).

Am putea presupune că a doua fază a incintei este corespunzătoare turnului (care are, clar, chiar două faze constructive), însă acesta e (la fel de clar) adosat.

Grosimea zidului de incintă este de 2,65-2,66 m, în cazul ambelor tronsoane (de o parte și de alta a porții, respectiv a intrării în turn. Primul prag al porții, spre exterior (spre viitorul turn) iese cu doar 2-3 cm față de linia incintei. Spre interior, acesta iese cu 25 cm în cazul tronsonului vestic și cu 17 în cazul celui estic. Primului prag îi corespunde nivelul 4. Al doilea prag a fost realizat doar la interiorul incintei, ținându-se cont de linia acesteia. Este în pietre legate cu pământ, are o grosime maximă de 68 m și e situat cu 18-20 cm mai sus decât primul. În interiorul cetății îi corespunde un nivel slab consistent cu mortar, iar în exterior (în viitorul turn) trebuie legat de nivelul 3.

Interior cetate

În campania precedentă, în porțiunea vestică a secțiunii ne-am oprit pe o placă de mortar cu o grosime de până la 18 cm, ce era suprapusă de o lutuală cu grosimea de 8-15 cm. Mortarul a fost realizat din var, nisip și fragmente de cărămidă. În jumătatea de E, unde placa avea o grosime de cca. 2 cm, ne-am adâncit 20-30 cm într-un strat de umplutură. Spre capătul secțiunii, în C 6, am descoperit un zid din piatră legată cu pământ, orientat aproximativ NVV – SEE, care nu ține cont de clădirea din sectorul Incintă Nord. Nivelul corespunzător plăcii (căci aceasta nu se mai păstrează spre capătul de S al secțiunii) acoperea zidul amintit. Placa de mortar și lutuala corespund celor două faze ale turnului, deci în timpul funcționării acestuia edificiul căruia-i aparținea zidul legat cu pământ fusese dezafectat.

În profilul de V, placa se găsește la 1,68 m față de cel mai înalt punct. Am păstrat o porțiune de 2 x 2 m din placă lângă incintă, la V de intrare și ne-am adâncit sub aceasta, spre S. La 75 cm sub placă, în zona intrării, se păstrează un nivel de mortar corespunzător acesteia (porții cetății). Spre zona de mijloc a secțiunii am săpat într-un strat de umplutură ce conținea și fragmente de stâncă. În colțul de SV al secțiunii, lângă zidul legat cu pământ, am dat de o zonă cu pietre de mari dimensiuni și mortar, cu o suprafață de cca. 2,5 mp.

Turnul 1, S 2 (la E de turn)

La E de S 1 (la 1,70 m de zona la care latura de E a turnului se adosează incintei) am trasat un sondaj orientat

V – E, cu dimensiunile de 2,10 x 1,70 m. Dimensiunile reduse ale sondajului se datorează faptului că ne aflăm chiar pe marginea falezei și datorită configurației terenului și a datelor de care dispuneam ne așteptam ca zidurile, dacă mai existau, să fie puternic deteriorate.

Latura estică exterioară a celei de-a doua faze a turnului a apărut la adâncimea de 30-40 cm față de actualul nivel de călcare și se păstrează pe cel mult 4 asize, pe o înălțime de 85 cm. Grosimea zidului acestei faze e de 1,70 m, ca în cazul laturii de N. Sub acesta a apărut prima fază a zidului exterior al turnului, latura fiind la 1,15 cm spre E, deci grosimea inițială e de 2,85 m. Au fost documentate doar ultimele două asize, pe o înălțime de 25 cm.

Latura exterioară a incintei a fost surprinsă la adâncimea de 80 cm, pe toată lungimea sondajului. Înălțimea maximă la care se păstrează, în zona adosării zidului turnului, e de 42 cm (3 asize) de la prima fază a acestuia.

După documentare, sondajul a fost acoperit.

Materiale arheologice

Materialele arheologice descoperite în contexte în această campanie (ceramică, vase de sticlă, monede) aparțin în exclusivitate perioadei romano-bizantine. La acestea se adaugă câteva fragmente de vase-borcan date în sec. XI-XII, provenite din pământul rezultat din prăbușirea martorilor, ce trebuie legate de altele descoperite în campania precedentă în interiorul turnului, în stratul superior al dărâmăturii.

Sector Incintă Nord

George Nuțu, Martin Lemke

Cercetările arheologice sistematice din campania anului 2022 pe sectorul Incintă Nord s-au axat pe deschiderea unei noi suprafețe în proximitatea secțiunii II. Aceasta este perpendiculară pe incintă (la nord), iar extremitatea sudică atinge zona de acces spre Basilica I. Orientarea generală este nord-sud și are dimensiunile de 10x20 m din care am reușit decaparea a aproximativ un sfert din suprafață. În zona de nord a suprafeței s-a excavat până la -1,80 m față de nivelul incintei.

Zidul de incintă (Curtina A) a fost identificat pe un traseu de 10 m. Adâncimea la care s-a oprit cercetarea este de -1,80 m față de cota superioară a incintei. Zidul a fost lucrat în manieră îngrijită, asize regulate formate din blocuri bine fasonate, pietre de talie alternând cu blochete de dimensiuni medii. Cercetările practicate în perioada interbelică de către Paul Nicorescu sunt evidențiate pe ambele profile. În general, prezintă aceleași caracteristici: pe profilul de vest șanțul are 0,30 m adâncime, iar lățimea este de 0,75 m. Pe profilul de est șanțul are adâncimea de 0,45 m și lățimea de 0,45 m.

Din punct de vedere stratigrafic, primul strat [4100] este format din vegetal cu grosimea de 0,15-0,20 m. Următorul strat [4200] este format din dărâmătura zidului de incintă, majoritatea blocurilor fiind pietre de talie prinse într-un strat masiv de mortar albicios amestecat cu cărămidă și cochilii; acest strat se păstrează pe o lungime de cca. 4,20 m de la zidul de incintă spre zona *intra muros*,

iar adâncimea maximă este de 1,60/80 m. Ultimul strat [4300] atins pe parcursul acestei campanii este format din dărâmătura unui edificiu și este format din blochete fasonate sumar, de dimensiuni mici și medii prinse într-un pământ cenușiu, neomogen. Grosimea maximă a acestui strat este de 0,50/60 m fiind relativ plan de la cca. 5 m de incintă spre zona intramurană.

Cercetarea arheologică s-a axat pe identificarea primară a unui edificiu (E 2) care pare să prezinte aceeași orientare (nord-sud) cu E 1 cercetat pe parcursul campaniilor 2017-2020. În această campanie s-a reușit conturarea a două încăperi din acest edificiu, restul planimetriei urmând să facă obiectul cercetărilor viitoare.

Prima încăpere de la nord a E 2 [4301] are latura de nord [4302] lucrată în *opus incertum*, din blochete sumar fasonate legate cu pământ; lățimea este cuprinsă între 0,62-0,67 m, iar latura a fost surprinsă pe o lungime de 4,30 m. La fel ca în cazul E 1, între zidul de incintă și încăperea nordică a E 2 a fost lăsat un culoar de trecere de aproximativ 1 m lățime. Zidul de sud [4303] al încăperii este lucrat în manieră similară, iar lățimea este de 0,57-0,73 m. Ultimul nivel de locuire databil în a doua jumătate a sec. VI p.Chr. apare la -1,80 m față de cota superioară a zidului de incintă. Acest nivel este format dintr-o pământ neomogen, cu mult mortar în compoziție și este perforat de dărâmătura incinte.

A doua încăpere [4306] din E 2 se conturează imediat sub vegetal și prezintă în zona superioară un strat compact de dărâmătură. Lățimea acestei încăperi este de 5,50 m. Sub stratul compact de dărâmătură a apărut ultimul nivel de locuire (N I) datat în sec. VI p.Chr. prin fragmente de amfore (LR 1, LR 2 și LR 4), ceramică de bucătărie și rare fragmente de ceramică fină. N II a fost surprins mai clar în proximitatea laturii de nord a [4306] și este reprezentat de un pământ cenușiu, neomogen, perforat de blochete din elevația zidurilor. N II apare la -0,70 m față de nivelul actual de călcare și a fost cercetat sumar în campania acestui an. Totuși, de existența acestui nivel anterior pot fi asociate două laturi ale încăperii anterioare (un zid la nord și altul la vest din piatră legată cu pământ), cea de nord fiind practic adosată la [4303].

[4307] este latura de sud a încăperii nr. 2 [4306] și este lucrat în manieră similară celorlalte ziduri din [4301], iar lățimea este cuprinsă între 0,70-0,80 m.

Materialul arheologic este relativ modest, ca peste tot în ultimul orizont de locuire argamens. Ceramica este reprezentată de fragmente de amfore LR 1, LR 2, Opaiț B V, ceramică comună și fină. Au mai fost descoperite materiale de construcție (*tegulae* și *imbrices*), fragmente de material vitric, inclusiv o bază de stemmed goblet. Obiectele din metal sunt reprezentate de o limbă de curea (în vegetal), numeroase piroane și alte obiecte din fier. Oasele de animale au fost descoperite în cantități relativ mici.

Sector Basilica I

George Nuțu, Dorel Paraschiv

Zona de fractură a promontoriului nord-estic de la Capul Dolojman este cel mai expus segment din Argamum.

În particular, zona Basilicii I este extrem de expusă eroziunii provocate de vânturi și diferenței de temperaturi care determină fracturarea conglomeratului de calcar care constituie atât substratul zonei, dar și principalul material de construcție folosit la Argamum. Acest edificiu religios cu dimensiuni modeste (20,60x7 m) a fost cercetat succesiv, între 1926-1932 de Paul Nicorescu și, ulterior, în anii '70 de către Andrei Opațiș. În primul caz a fost realizat un relevu și au fost oferite o serie de observații privind planimetria și orizontul cronologic de funcționare al edificiului. Cercetările celui de al doilea autor au rămas inedite. În linii mari, cronologia edificiului a fost stabilită între sfârșitul sec. V și sfârșitul sec. VI p. Chr., cu cel puțin două faze de funcționare.

Absida este semicirculară, are raza de 2,80 m și este adosată zidului de incintă. Modificarea traseului acestuia pentru a proteja absida Basilicii I dovedește că cel puțin această zonă a edificiului nu a fost refăcută în perioada împăratului Justinian.

În campania acestuia a fost investigată zona centrală a absidei păstrată la nivelul primei asize de blocuri de calcar legate cu pământ. Astfel, în segmentul central al absidei, imediat după paramentul interior, au fost identificate trei blocuri de calcar decorate cu câte o cruce de tip grec flancată de literele A și Ω. Primul dintre blocuri [BAS I/1001] este fasonat îngrijit și este dintr-un calcar gălbui (de Bașchiori?) care a permis realizarea unor incizii de calitate. Celelalte două blocuri [BAS I/1002-3], de asemenea din calcar, au forme neregulate și au fost fasonate sumar, piatra (calcar, de asemenea) fiind mai dură. Toate cele trei blochete au fost așezate direct pe stâncă, la baza fundației absidei și reprezintă o formă de *consecratio* a lăcașului de cult, probabil încă din prima fază de construcție, la sfârșitul sec. V p. Chr.

Abstract

The Tower 1 Sector

During this campaign, the sides of the two phases of the tower were set, both dated to the 6th century AD. The tower is appendant to the enclosure wall. The entrance to the tower was originally a fortress gate, as the discovery of the thresholds argues.

The Incintă Nord Sector

The archaeological research of this campaign on the North Enclosure sector focused on the opening of a new area in the proximity of area II. This new area is perpendicular to the enclosure (to the north), and the southern extremity touches the access area to Basilica I. The general orientation is north-south and has dimensions of 10 x 20 m of which we managed to strip approximately a quarter of the surface. In the northern area of the surface, up to -1.80 m was excavated from the level of the enclosure.

The enclosure wall (Curtain A) was identified along a 10 m length. The depth at which the survey stopped is -1.80 m from the upper level of the enclosure. The archaeological research focused on the primary identification of new residence (E2) that appears to have the same orientation (north-south) as Residence 1 (E1) investigated during the 2017-2020 campaigns. During this field season, it was

possible to outline two rooms of this building. The rest of the layout will be the subject of future research.

The Basilica I Sector

During this field season, the central area of the apse preserved at the level of the first assize of limestone blocks bound with earth was investigated. In the central segment of the apse, immediately after the inner wall, three limestone blocks decorated with a Greek-type cross flanked by the letters A and Ω were identified. The first of the blocks [BAS I/1001] is neatly shaped and is of a yellowish limestone (of Bașchiori origin?) which allowed for some quality incisions. The other two blocks [BAS I/1002-3], also of limestone, are irregular and were simply shaped, the stone (also limestone) being harder. All three blocks were placed directly on the rock, at the base of the apse foundation, and represent perhaps a form of consecratio of the place of worship, probably from the first construction phase, at the end of the 5th century AD.

Illustrations list

Fig. 1-4. Argamum, Tower 1 Sector

Fig. 5-6. Argamum, Tower 1 Sector. Details

Fig. 7. Argamum, Incintă Nord Sector

Fig. 8. Argamum, Basilica 1 Sector

Fig. 1-2. Argamum, Turnul 1

Fig. 3-4. Argamum, Tumul 1. Vedere interioară

Fig. 5-6. Argamum, Turnul 1. Detalii

Fig. 7. Argamum, Incintă N

Fig. 8. Argamum, Bazilica 1

45. Luncani - Piatra Roșie, com. Boșorod, jud. Hunedoara

Punct: Piatra Roșie - Cetatea dacică

Tip de sit: 122 (cetate)

Încadrare cronologică: 213 (La Tène târziu)

Cod RAN: 88500.02; Cod LMI: HD-I-s-A-03200

Autorizație nr. 30 / 18.03.2022

Colectivul: Răzvan Mateescu - responsabil științific, Gelu Florea, Liliana Mateescu – Suciu, Nica Ciubotaru (UBB Cluj-Napoca), Cătălin Cristescu, Oana Tutilă, Cristina Bodó (MCDR Deva), Despina Măgureanu (IAB), Daniel Cioată, Ștefan Vasilache (MJ Mureș), Alin Henț, Emanuel Malinescu, Alexandra Teodorescu (DGAMPT Deva), Gabriela Gheorghiu, Paul Pupeză (MNIT Cluj-Napoca)

Finanțare: Consiliul Județean Hunedoara, Ministerul Culturii

Perioada desfășurării cercetării: 14.06 – 3.07.2022

În anul 2022, cercetările arheologice din cetatea dacică de la Luncani - Piatra Roșie s-au desfășurat pe platoul superior și pe terasa I.

Demersul arheologic a avut drept obiectiv principal documentarea planimetriei a două dintre edificiile cu baze de piatră. În primul caz este vorba despre o clădire de mari dimensiuni, amplasată în partea nordică a platoului, iar în al doilea despre construcția rotundă cu absidă careia îi sunt asociate discurile din fier cu reprezentări zoomorfe, prezente adesea în literatura de specialitate sub denumirea de „scuturile” de la Piatra Roșie.

Totodată, prin cercetarea arheologică s-a urmărit și aprofundarea unor informații cu privire la tehnicile constructive, la evoluția cronologică, la funcționalitatea edificiilor menționate și, nu în ultimul rând, la diferitele amenajări antice ale terenului.

„Clădirea k – o”

În campania din anul 1949, în treimea nordică a platoului superior, arheologii au aflat elementele din piatră provenite de la trei construcții: șase tamburi din calcar de la un templu și baze de calcar de la două edificii rectangulare de mari dimensiuni.

Edificiul amplasat în partea nord-vestică a platoului avea cinci încăperi, notate cu literele k – o, a căror suprafață însumată era de peste 300 m². Cercetarea edificiului s-a rezumat la urmărirea liniei elementelor de calcar prin intermediul unor secțiuni înguste, ceea ce a și indus o serie de erori în privința măsurătorilor și întocmirii planului. Din documentația de șantier reiese că o singură încăpere (n) a fost cercetată complet atunci.

La începutul demersului arheologic recent doar câteva dintre piesele de calcar aparținând fundației clădirii erau vizibile, planul ei fiind mai degrabă sugerat de șanțurile săpate în anul 1949 (Pl. I / a, b, c). Suprafața notată convențional SP I / 2022 a fost trasată astfel încât să suprapună complet încăperile nordice (m și o) și parțial încăperile din mijloc (l și n). Ea a avut o lungime de 14,5 m și o lățime de 12,5 m, cu mențiunea că pe latura vestică a fost lăsată o porțiune de 6,2 m x 2 m, necercetată din cauza prezenței unor copaci.

Între rezultatele importante ale cercetării menționăm în primul rând documentarea fundației din piese de calcar pe segmente aferente încăperilor l – o (Pl. II / a, b). Astfel, a fost obținut un plan detaliat pentru încăperile amintite, iar prin suprapunerea cu planurile edite ale clădirii au rezultat o serie de diferențe, unele dintre ele majore.

Cercetarea a evidențiat limitele săpăturilor întreprinse în anul 1949 în căutarea bazelor de piatră și astfel s-a observat că planurile menționate anterior sunt schematizate. Laturile încăperilor au fost redată într-un mod grafic care sugerează identificarea fundațiilor pe toată lungimea, dar, în realitate, doar latura nordică a fost descoperită în întregime, celelalte fiind documentate parțial.

Încăperea m este pătrată (latura interioară măsoară 8,5 – 8,6 m); o parte dintre elementele de calcar din colțul nord-vestic lipsesc (nu este exclus ca ele să fi fost dislocate după săpătura condusă de Constantin Daicoviciu).

Pe latura sudică a încăperii au fost descoperite două piese dreptunghiulare din calcar cu dimensiuni mai mari decât bazele pereților (0,65 m x 0,40 m, respectiv 0,6 m x 0,4 m) care reprezentau, cel mai probabil, pragul de trecere dintre încăperile m și l.

În campania din anul 1949, bazele dispuse pe latura estică au fost dezvelite pe o lungime de aproximativ 3,6 m. S-a observat că aici stânca a fost nivelată și șanțuită special pentru amplasare pieselor de calcar; totodată, este de consemnat că unele dintre baze se află cu 3-5 cm sub cota maximă înregistrată pentru stâncă.

Încăperea o are forma unui dreptunghi cu lungimea de 8,5 m și lățimea de 3,5 m (dimensiuni măsurate la interior). Pentru latura estică s-a constatat că linia bazelor de calcar se întrerupe pe o lungime de 4,8 m, segment pe care a apărut stânca îndreptată. Cu toate că pe planul publicat în monografia din 1954 latura amintită apare ca fiind compusă complet din elemente de calcar, configurația stâncii și modul de dispunere a bazelor arată că realitatea antică este cea documentată prin săpătura recentă.

Un detaliu planimetric foarte important a fost observat în privința „prelungirii peretelui estic”. Pe planul din monografia citată, bazele de calcar sunt redată rectiliniu, dar în suprafața trasată recent au fost descoperite trei dintre ele, cu o lungime însumată de 0,9 m, care descriu o linie curbă. Este de subliniat că piesele respective sunt amplasate într-un șanț săpat în stâncă, astfel că este de exclus ipoteza deplasării lor după momentul dezvelirii. Inițial s-a presupus că ar marca prezența unui „cerdac sau pridvor deschis”, dar, foarte probabil, ele aparțin peretelui unei încăperi a cărei cercetare se numără între obiectivele propuse pentru campania următoare.

În cursul cercetării a fost descoperită o cantitate foarte mare de fragmente de la pereții interiori și exteriori ai edificiului. Numeroase fragmente sunt de dimensiuni relativ mari (0,2 – 0,25 m lungime și 0,1 m – 0,15 m grosime), pe ele fiind vizibile amprentele nuielilor și parilor din structura pereților. Stratul alcătuit din bucățile de pereți avea o grosime cuprinsă între 0,2 m și 0,3 m, iar sub acesta a apărut podeaua, din lut galben, foarte bine tasat, cu o grosime de cca. 0,1 m, pe alocuri mai puțin. Sub ea se afla un strat roșatic, cu aspect lutos și cu pietre de dimensiuni mici, cu o grosime de 0,12 – 0,15 m, pus direct pe stâncă.

În colțul de sud-vest al încăperii *m* și sud-est al încăperii *o* (Pl. II / c) au apărut aglomerări de fragmente ceramice, preponderent de la vase de provizii / chiupuri de dimensiuni medii și mari. Pe lângă buzele, pereții și fundurile de chiupuri, au fost descoperite fragmente de fructiere, de vase-borcan, de vase de tip *krater* etc. Cuțile din gresie și țițele de fier reprezintă alte categorii de artefacte găsite aici, atât în încăperile *m* și *o*, cât și în *I* și partea nordică a edificiului, suprapuse parțial de SP I / 2022.

Construcția cu absidă de pe terasa I

Cercetările din anul 2021 au dovedit că încăperile *d* și *e* (prima patruleteră, a doua absidă) evidențiate de Constantin Daicoviciu pe terasa I reprezintă partea centrală a unui edificiu rotund a cărui circumferință era marcată de prezența pieselor de calcar aduse din cariera de la Măgura Călanului. În masa de bucăți de perete au fost descoperite *in situ*, la o distanță de 1,8 – 2 m de la bazele de piatră ale peretelui absidei, patru grupări de elemente din calcar dispuse în arc de cerc.

Schimbarea majoră a planimetriei impunea extinderea cercetării arheologice, în primul rând pentru a documenta încă o porțiune a „ringului de piatră”. Ca atare, suprafața SP II / 2022 (7 x 4 m) a fost deschisă în imediata apropiere a unității de cercetare denumită convențional SP I / 2021 (Pl. III / b).

După îndepărtarea stratului vegetal actual și al pământului de aruncătură rezultat în urma săpăturii din 1949, pe o mare parte a suprafeței au apărut fragmente de lipitură arsă, unele dintre ele având o suprafață cu aspect de tencuială.

La o distanță de cca. 1,9 m de bazele din piatră ale peretelui absidei, spre nord-vest, s-a conturat o groapă cu diametrul de 0,6 – 0,7 m în care a fost aflată o grupare de piese de calcar „de Măgură Călanului” care corespunde traseului în arc de cerc descris de grupările similare identificate în SP I / 2021. Astfel, este confirmată existența unui cerc în jurul încăperilor *d-e*, subliniind că doar la finalizarea cercetării întregii suprafețe va fi certă planimetria generală a edificiului. Piese de calcar aveau rolul de a susține un stâlp din lemn a cărui grosime poate fi estimată în funcție de diametrul gropii (Pl. IV / a).

La vest de absidă, la o distanță cuprinsă între 0,48 m și 0,9 m față de bazele de calcar, au fost găsite câteva bucăți din crusta unei vetre distruse încă din antichitate. A fost descoperit un mic fragment *in situ* din această vatră amenajată direct pe podeaua din lut gălbui, foarte bine tasat. (Pl. IV / b).

În colțul nord-vestic al suprafeței, la o adâncime de 0,3 m – 0,4 m, a apărut stânca nativă, îndreptată sumar. Tot acolo a fost documentată o aglomerare de pietre (calcar local), așezate peste stâncă și prinse într-un strat de pământ roșiatic (Pl. IV / a). Rostul ei pare să fie legat de amenajarea terenului în vederea ridicării edificiului cu absidă, cu atât mai mult cu cât modul de așezare a pietrelor dă un aspect ușor curbat întregii aglomerări, dar nu sunt de exclus, în această etapă a cercetării, și alte posibile ipoteze.

În diferite contexte au fost aflate cinci țițe decorate din fier. Cel puțin una dintre ele este identică cu țița păstrată pe bordura unuia dintre discurile de fier cu reprezentări

zoomorfe. Detaliul este important, mai ales că în săpătura recentă a fost descoperit un fragment de tablă de fier care provine, cel mai probabil, de la un asemenea disc (doar după curățarea fragmentului în laborator presupunerea noastră va fi confirmată sau infirmată).

Toate artefactele au intrat în patrimoniul Muzeului Civilizației Dacice și Romane din Deva.

Abstract

In the year 2022, the archaeological research in the Dacian fortress of Luncani – Piatra Roșie focused on the upper plateau and Terrace I.

The aim of the campaign was to document the planimetry of two structures with stone foundation, partially investigated for the first time by Constantin Daicoviciu in the summer of 1949: the building *k-o* identified in the northern third of the upper plateau as a large construction with five chambers (more than 300 m²) and the apse building on the Terrace I.

The archaeological material comprises potsherds, many from massive storage jars, iron tacks and whetstones.

Illustrations list

Pl. I. a, b, c. The fortress plateau (images with the traces of the 1949 excavations)

Pl. II. a – Building *k-o* (limits of the 1949 excavations and layout of the limestone bases); b – Building *k-o* (aspect during the archaeological research); c – Chamber *o* (aspect during the archaeological research)

Pl. III. a – Terrace I seen from the fortress plateau; b. The apse edifice on Terrace I (layout of surface SP II / 2022)

Pl. IV. a – Surface SP II / 2022 (aspect during the archaeological research); b. Surface SP II / 2022 (hearth fragments)

a.

b.

c.

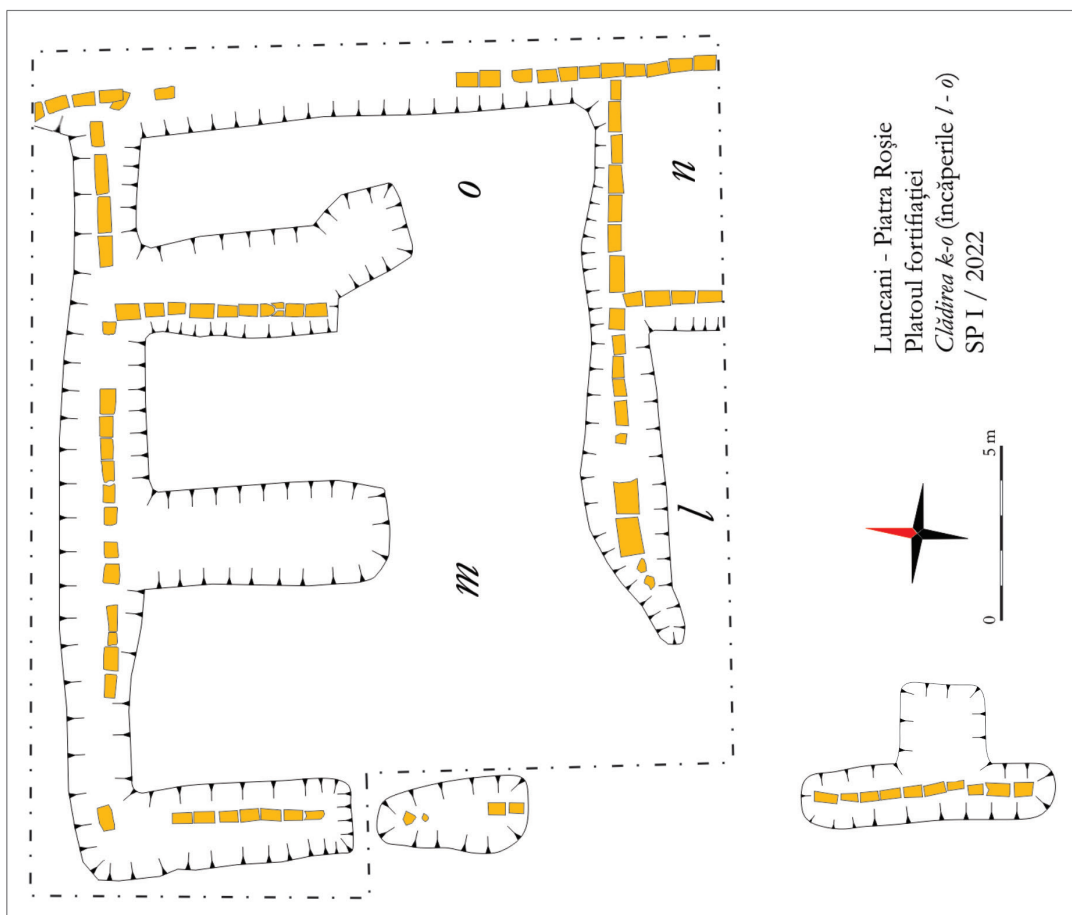
Pl. 1 / a, b, c – Platoul fortificației (imagini cu urmele săpăturilor din anul 1949)

b.

c.

a.

Pl. II / a – Clădirea k-o - limitele săpăturilor din anul 1949 și dispunerea bazelor de calcar; b – Clădirea k-o (aspect din timpul cercetărilor arheologice); c – Încăperea o (aspect din timpul cercetărilor arheologice)

Pl. III / a – Terasa I văzută de pe platoul fortificației; b – Edificiul cu absidă de pe terasa I (amplasarea suprafeței SP II / 2022)

Pl. IV / a – Suprafața SP II / 2022 (aspect din timpul cercetărilor arheologice); b – Suprafața SP II / 2022 (fragmente de vatră)

46. Luncasprie, com. Dobrești, jud. Bihor**Punct: Peștera Izbucul Topliței de Vida****Tip sit:** 2 (descoperire funerară), 115 (locuire în peșteră)**Încadrare cronologică:** 132 (neolitic mijlociu), 141 (eneolitic timpuriu), 143 (eneolitic târziu), 151 (epoca bronzului timpuriu)**Cod RAN:** 29207.01**Autorizație nr.** 125/20.06.2022**Colectiv:** Florin Gogâltan – responsabil științific (IAIA, Cluj-Napoca), Călin Ghemiș (MTC Oradea), Andrea Demjén (MNIT), Szilárd Gál (MJ Mureș), Ioana Meleg (UBB Cluj), Bogdan Onac (Universitatea South Florida/UBB Cluj), Aritina Haliuc (UBB Cluj-Napoca), Augustin Nae (Institutul de Speologie „Emil Racoviță” al Academiei Române), Viorel Lascu (Spelemat), Răzvan Dumbravă (UBB Cluj-Napoca), Tudor Rus (Centrul pentru Arie Protejate și Dezvoltare Durabilă Bihor), Adrienn Lőrincz (doctorand Universitatea Debrecen), Zoltán Botha (doctorand UBB Cluj-Napoca), Miruna Oana, Denis Mereuță (studenți UBB Cluj-Napoca)**Total finanțare:** 192.470 lei (salarii), 86.744 lei (analize ADN), 26.000 (datări AMS), 12.606 (deplasări teren): finanțare de la Ministerul Educației și Cercetării, CNCS/CCCDI-UEFISCDI, număr proiect PN-III-P4-ID-PCE-2020-0518-P, în cadrul PNCDI III; 10.000 lei MTC Oradea**Perioada desfășurării cercetării:** 04 - 22.07. și 17 - 22.10.2022

Peștera „Izbucul Topliței de Vida” este situată pe teritoriul unui sit de importanță comunitară (sit natura 2000) ROSCI0062 Defileul Crișului Repede – Pădurea Craiului. Cavitățile este amplasată la o altitudine de 250 m în resurgența/izbucul văii Toplița, afluent pe partea stângă al râului Vida, la circa 1,5 km pe drumul forestier ce pornește de la barajul lacului de acumulare Vida. Peștera face parte din sistemul carstic al Platoului Răcaș (între văile Vida și Albioara) din Munții Pădurea Craiului. Ea prezintă o dezvoltare de 350 metri de galerii cunoscute; din galeria principală, sifonată între 1978-2018 datorită construirii lacului de alimentare a exploatării miniere, se ramifică o diaclază îngustă care face legătura cu „Sala mare” sau „Sala mormintelor” (Fig. 1/1).

Pe direcția de acces în peșteră, după traversarea celor două sifoane la aproximativ 60 metri de la intrare în peretele stâng al cavității se deschide o galerie lungă de 6 metri, situată la cca. 3 m de baza galeriei de acces și care continuă cu o sală („Sala mare”/„Sala cu morminte”) lungă de 40 de metri și lată de circa 6 metri. Pe talvegul peșterii au fost identificate complexe cu depuneri de vase și fragmente ceramice, oase umane și de animale, cereale, topoare din cupru, inele din aur etc. Starea generală a sitului este bună, cu deranjamente cauzate de viituri, căderi de pietre și de accesul scafandrilor/speologilor.

Cunoscută specialiștilor datorită cercetărilor efectuate de către I. Emödi și G. Halasi în anii '80 ai secolului trecut, cercetarea arheologică sistematică și cea multidisciplinară a peșterii a demarat abia în vara anului 2018 sub coordonarea lui C. Ghemiș, M. Rotea, I.N. Meleg, M. Robu, M.G. Netea și V. Lascu.

Un alt proiect de cercetare a debutat în anul 2021. Obiectivele propuse în cadrul grantului de cercetare intitulat

Reconstrucția paleodinamicii spațio-temporale de la biomolecule vechi la sisteme interconectate: o privire de ansamblu asupra sedimentelor din peșteri (Cod proiect: PN-III-P4-ID-PCE-2020-0518-P - 2022-2023) coordonat de dr. Ioana Meleg (Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj Napoca) sunt următoarele: realizarea unei baze de date arheologice și fotogrammetrice a sitului; datarea absolută a descoperirilor (datări AMS); analiza antropologică a osemintelor umane; realizarea de profile stratigrafice și interpretarea lor; analiza dinamicii sedimentelor și semnificația paleohidrologică și paleoclimatică a acestora; analiza demografică, taxonomică și ecologică a faunei din perioada timpurie a epocii bronzului; determinarea și analiza speciilor de plante, pe baza probelor de semințe depuse în peșteră; reconstrucție paleoclimatică pe baza analizei polenului din sedimente și a semințelor descoperite în contextele arheologice.

În cursul săpăturilor din campania anului 2021 a fost deschisă o singură suprafață (Caseta 1: 2,30x1,0 m) lângă intrare pe partea stângă a „Peșterii uscate”, care se află deasupra părții active a sistemului de peșteri Toplița de Vida. De asemenea a fost spălat sedimentul evacuat din zona de acces în „Sala mare”/„Sala cu morminte”, în mare parte remaniat datorită viiturilor din peșteră. Au fost recuperate semințe carbonizate întregi, fragmente ceramice rulate precum și material osteologic de microfaună. În luna decembrie, după achiziționarea costumelor de scafandru uscate, au fost prelevate primele probe pentru ADN și datare AMS.

În vara anului 2022 au fost întreprinse cercetări arheologice și în „Sala mare”/„Sala cu morminte”. Scopul cercetării a fost acela de a documenta și investiga unele contexte arheologice aflate în zona de acces în sit, descărcarea acestora de sarcină arheologică, săparea a două schelete umane aflate *in situ*, din care unul a fost datat absolut în bronzului timpuriu (cca. 2400-2300 BC) și prelevarea de alte probe pentru datare AMS, ADN fosil, etc.

Metoda de cercetarea fost stabilită de comun acord cu membrii colectivului: identificarea zonei de cercetare, semnalizarea și documentarea suprafeței înainte de începerea săpăturii, urmată de investigarea arheologică propriu-zisă. În partea sud-vestică a peșterii a fost trasată caseta C1_CX006 cu dimensiunea de 2,00 x 1,60 m (Fig. 1/1). Inițial ea a avut 2,00 x 1,20 m, dar pentru a cerceta întregul schelet denumit de noi M1 am fost nevoiți să lărgim caseta. Pentru o documentare amănunțită, caseta a fost împărțită în 12 carouri cu suprafețe variabile: carourile 1-8 au avut dimensiunile de 0,50 x 0,50 m, 2a și 3a de 0,40 x 0,50 m, iar carourile 9-12 de 0,20 x 0,50 m (Fig. 1/2).

În prima fază a săpăturii arheologice au fost curățate cele două schelete aflate parțial la suprafața peșterii (Fig. 2/1). După finalizarea decopertării scheletelor a fost realizată documentarea fotografică, desenul tehnic al casetei și scanarea 3D. După documentarea amănunțită, au fost scoase scheletele, împachetate în alufolie și așezate în cutii din plastic închise ermetic. Ulterior oasele au fost spălate și uscate treptat în mediu controlat.

După scoaterea scheletelor umane s-a continuat cercetarea pentru a atinge stânca nativă, documentându-se cu mare atenție fiecare etapă de lucru (fotografii, desene

tehnice și scanări 3D). Având în vedere că profilul nordic al casei prezenta un potențial mare din punct de vedere științific, au fost prelevate probe de sediment, probe pentru datări AMS și ADN fosil (Fig. 2/2). După finalizarea cercetării, suprafața deschisă a fost plasată pe planul topografic al sitului (Fig. 1/1).

Tot sedimentul evacuat, atât din zona de acces în sit cât și din caseta C1_CX006, a fost transportat afară din peșteră. La intrarea în peșteră s-a amenajat o stație de sitare pentru spălarea sedimentului. Pentru sitare au fost utilizate patru site având ochiuri de dimensiuni diferite, iar materialul arheologic rezultat în urma spălării (fragmente ceramice, oase de animale, cereale și sedimentul rămas în sita cu ochiurile cele mai mici) a fost uscat și împachetat pe carouri și pe dimensiunea sitelor.

Rezultate preliminare. În caseta deschisă au ieșit la iveală rămășițele a două schelete umane. Mormântul de copil M1 (infans II, în vârstă de aprox. 12-14 ani) identificat în carourile 1, 2, 2a, 3, 3a, 7 și 8, era în poziție decubit dorsal, orientat pe direcția N-S. Brațele defunctului se găseau pe lângă corp, antebrațul stâng ușor îndoit, așezat în apropierea genunchiului stâng. A fost identificată numai amprenta bazinului stâng, lipsind ambele femure ale copilului, *in situ* păstrându-se doar tibia stângă. Craniul împreună cu mandibula era dislocat, fiind identificat pe abdomen, respectiv lângă brațul și palma dreaptă a scheletului. În locul craniului am găsit un inel de buclă realizat din cupru. Celălalt mormânt, M 2 (infans I, în vârstă de aprox. 6 ani) a fost identificat la sud de M1, în carourile 2 și 3. Din schelet s-au păstrat în poziția anatomică numai câteva fragmente din craniu și câțiva molari, coloana vertebrală, partea dreaptă a cutiei toracice, brațul stâng și antebrațul drept așezat pe lângă corp (Fig. 2/1). Din cauza umezelii constante oasele erau foarte sfărâmițoase. Pe lângă schelete au fost descoperite fragmente ceramice aparținând neoliticului mijlociu (aflate în poziție secundară), cereale și fragmente de lemn carbonizat.

Sub nivelul scheletelor umane (la o adâncime de aprox. 0,20 m), au fost identificate numeroase fragmente ceramice, oase de animale, cereale carbonizate și unelte din piatră calcificate în talvegul peșterii. În colțul nord-vestic al casei am surprins o zonă cu urme puternice de ardere: cenușă, cărbune, fragmente ceramice, cereale arse. Toate aceste descoperiri sugerează existența în peșteră a unui nivel de locuire care pe baza datelor AMS și a fragmentelor ceramice se datează în etapa finală a neoliticului mijlociu (sfârșitul mileniului VI – începutul mileniului V BC).

În toamna anului 2022, am continuat săpăturile și în Caseta 1, deschisă anul anterior la intrarea în așa numita „Peștera uscată”, aflată deasupra părții active a sistemului de peșteri Toplița de Vida. La adâncimea de 1,60 m a fost atins nivelul din bronzul timpuriu, contemporan cu depunerile din „Sala mare”/„Sala cu morminte”. Investigațiile vor continua și anul următor.

De asemenea am deschis o casetă de 2,80 x 1,50 m, pe panta care coboară spre intrarea în Izbul Topliței de Vida, pentru a verifica poziția stratigrafică a unor fragmente ceramice Tiszapolgár și Coțofeni descoperite la suprafață. Din nefericire bogatul material arheologic descoperit în

săpătură s-a dovedit a fi în poziție secundară, fiind scurs din zona de intrare în „Peștera uscată”. Din ambele case au fost prelevate probe pentru datare AMS și trimise laboratorului din Debrecen.

Abstract

The cave "Izbul Izbul Topliței de Viață" is part of the karst system of the Răcaș plateau in the Pădurea Craiului Mountains. It presents a development of 350 meters of known galleries, from the main gallery, a narrow diacle branches off and connects to the "Sala Mare" or "Sala Mormintelor" (Fig. 1/1). Complexes of pottery and ceramic fragments, human and animal bones, cereals, copper axes, gold rings, etc. have been identified on the cave slope. The general condition of the site is good, with disturbances caused by floods, rock falls and access by divers/speologists.

Known to specialists thanks to the research carried out by I. Emödi and G. Halasi in the 80s of the last century, systematic and multidisciplinary archaeological research of the cave will only start in the summer of 2021.

The proposed objectives of the research grant entitled *Reconstructing spatio-temporal palaeodynamics from ancient biomolecules to interconnected systems: an overview of cave sediments* (Project code: PN-III-P4-ID-PCE-2020-0518-P - 2022-2023) coordinated by dr. Ioana Meleg (Babeș-Bolyai University, Cluj Napoca) are the following: the creation of an archaeological and photogrammetric database of the site; the absolute dating of the finds (AMS dating); the anthropological analysis of the human remains; the creation of stratigraphic profiles and their interpretation; the analysis of sediment dynamics and their paleohydrological and paleoclimatic significance; demographic, taxonomic and ecological analysis of Early Bronze Age fauna; determination and analysis of plant species based on seed samples deposited in the cave; palaeoclimatic reconstruction based on analysis of sediment pollen and seeds found in archaeological contexts.

In the summer of 2022 the archaeological research was initiated in the "Great Hall"/"Hall of Tombs". The purpose of the research was to document and investigate two human skeletons *in situ*, one of which was absolutely dated to Early Bronze (ca. 2400-2300 BC) and further sampling for AMS dating, fossil DNA, etc. (Fig. 1/2, 2/1-2).

Illustrations list

Fig. 1. 1. Plan of the "Great Hall"/"Hall with tombs" in the cave "Izbul de Toplița de Vida". 2. Image made during the research.

Fig. 2. 1. Ground plan of C1_CX006. 2. Northern profile of the C1_CX006.

Bibliografie:

Ghemiș 2013 - Ghemiș, C., *Izbul Topliței*, in R. Oanță-Marghitu, E. Oberlander-Târnoaveanu (eds.) *Aurul și argintul antic al României*, București 2013, p. 198, cat. nr 14.
Ghemiș et alii 2020 - Ghemiș, C., Rotea, M., Palincăș, N.,

Netea, M., Emődi, J., Sava, T., Meleg, I., Lascu, V., Robu, M., Baci, M., Marin, T., Răchită, M., Jeican, I., Gâza, O., Dima, A., *The graves of the Roșia group from Izbucu Topliței cave: A first assessment of their absolute chronology*, in S. Forțiu, (coord.), *ArheoVest, VIII: In Honorem Alexandru Rădulescu*, Szeged, 2020, p. 89-108.

Gogâltan, Demjén, Ghemiș 2022 - Gogâltan, F., Demjén, A., Ghemiș, C., *Luncasprie, com. Dobrești, jud. Bihor, Punct: Peștera Izbucul Topliței de Vida*, in CCAR. *Campania 2021*, București-Oradea 2022, p. 245-247.

Halasi, Emődi, 1985 - Halasi, G., Emődi, I., *Descoperire arheologică în peștera Izbucul Topliței*, in SCIVA, 36, 3, 1985, p. 232-234.

Molnár, Ghemiș 2003 - Molnár, Z., Ghemiș, C., *Contribuții la problematica grupului Roșia. O descoperire provenită din peștera Izbucul Topliței*, in *Ephemeris Napocensis*, XIII, 2003, p. 41-92.

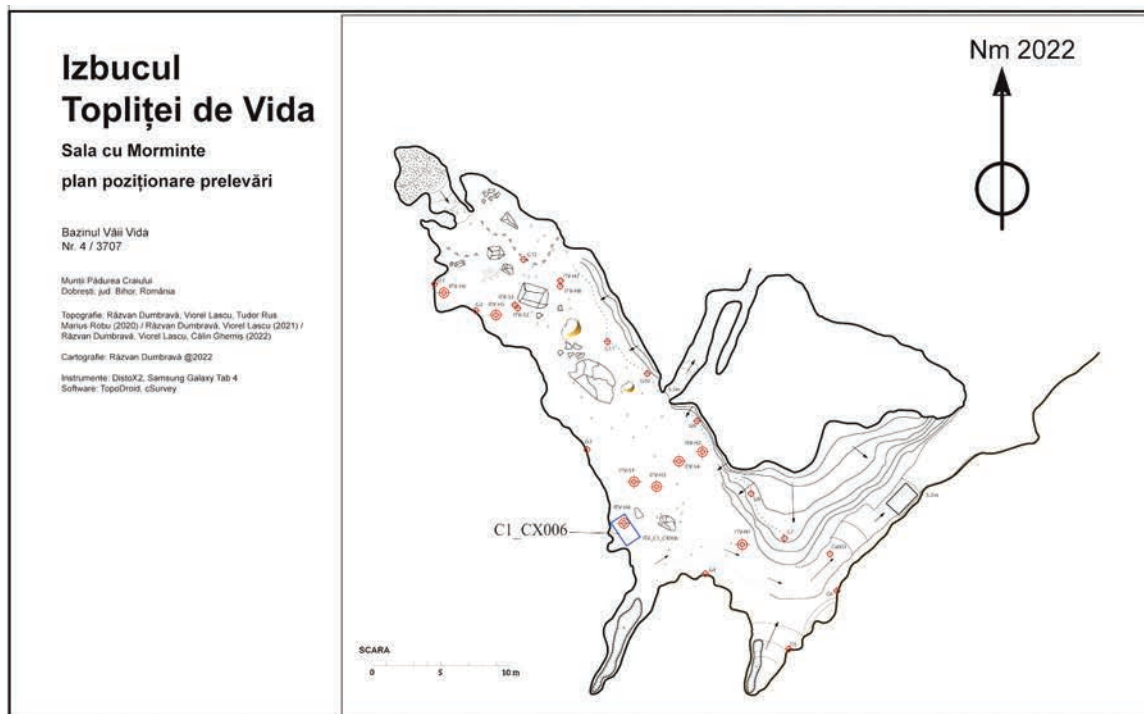

Fig. 1. 1. Planul „Sălii mari”, „Sala cu morminte” din peștera „Izbucul Topliței de Vida”
2. Imagine din timpul cercetărilor

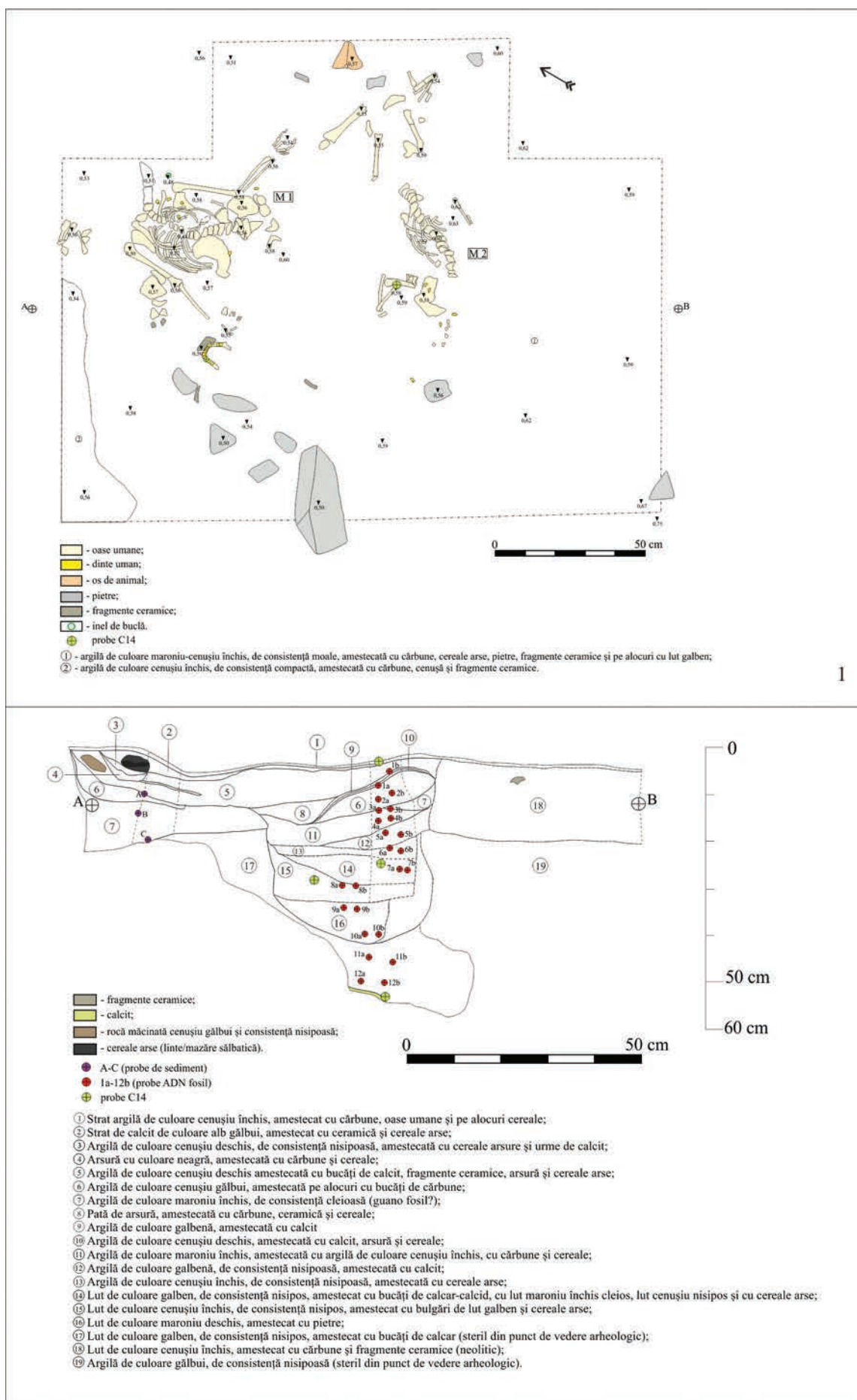

Fig. 2. 1. Grundul casei C1_CX006. 2. Profilul nordic al casei C1_CX006

47. Maliuc, com. Maliuc, jud. Tulcea**Punct: Taraschina****Tip sit:** 117 (*tell*)**Încadrare cronologică:** 14 (Eneolitic), 15 (Epoca bronzului), 21 (La Tène), 32 (Epoca romană), 43 (Epoca medievală)**Cod RAN:** 160298.01**Autorizația nr.** 90/2022

Colectiv: Cristian Micu – responsabil; Florian Mihail, Sorin Cristian Ailincăi, Gabriel Grumăzescu, Răzvan Cernamoriți (ICEM Tulcea); Constantin Haită, Valentin Radu (MNIR); Adrian Bălășescu (IAB); Mihai Constantinescu (Institutul de Antropologie „Francisc I. Rainer” București); Mihaela Danu (UAIC Iași), Laurent Carozza, Albane Burens, Valette Philippe (UMR 5602 Geographie de l'Environnement, Toulouse), Jean-Michel Carozza, François Lévêque (Université de La Rochelle), Noelle Provenzano, Robin Furestier (CNRS, UMR 5140, Lattes-Montpellier), Laurence Manolakis (CNRS, UMR 8215 Trajectoire, Paris) – membri ai colectivului

Finanțare Ministerul Culturii: 37 500 lei; finanțare Ministerul Afacerilor Externe Franța: 15 000 euro

Perioada desfășurării cercetării: 08.08. – 26.09.2022

Cercetările din anul 2022 pe situl Maliuc-Taraschina au fost realizate pe suprafața numită convențional Zona 3, în carourile K-T/29-36. În acest context, a fost finalizat studiul nivelurilor ocupaționale și de construcție din structura de locuire UND 1. De asemenea, a fost cercetată o parte a nivelurilor anterioare acestui complex. Săpăturile din anul 2022 au inclus și zona exterioară locuinței.

**Cercetările din interiorul structurii de locuire
UND 1**

În campania din acest an a continuat cercetarea US 3043 pe o mică porțiune din imediata apropiere a limitei de vest a locuinței. Așa cum am precizat și în rapoartele anuale anterioare, această unitate stratigrafică reprezintă o asociere de fragmente de chirpici incendiați și noduli rezultați din transformarea materialului de construcție. US 3043 se individualizează în cadrul UND 1 datorită prezenței numărului mare de vase înregistrate. În partea de sud-est a Zonei 3 a fost cercetată US 3062, identificată la sfârșitul campaniei 2021. Acesta corespunde unor plăci din chirpici asociate cu o parte a inventarului locuinței (ceramică, un topor din piatră) (Pl. I). Având în vedere caracteristicile celor două unități stratigrafice mai sus amintite, s-a considerat că ele pot fi echivalente. Trebuie de asemenea menționat că în zona aflată la nord de complexul Fy 3030 (vatra locuinței), în carourile N34-35 și O34-35, a fost finalizată și cercetarea US 3059 – sediment compact, eterogen, brun-deschis, pe alocuri gălbui, asociat cu granule de chirpici arși și nearși – considerată o variantă locală a US 3043.

În imediata apropiere a complexului Fy 3030, în carourile N31-32 și O31-32, a fost finalizată cercetarea US 3033, pentru a cărei interpretare a fost luată anterior în considerare ipoteza unei „banchete” realizată din plăci de chirpici arși. După demontarea fiecărei plăci s-a putut observa că US 3033 reprezintă o parte a nivelului de distrugere din locuință (Pl. II), ce suprapune fragmentele

a cinci vase, reunite în US 3068 (Pl. III), amplasate pe podeaua UND1, lângă peretele de est al acestei structuri de locuire, în carourile O31-32.

Pe suprafața carourilor Q30-31, R30-31 și S30-31 a fost finalizată cercetarea US 3050, definită în campaniile anterioare pe baza stratului omogen de cochilii din specia *Unio* (Pl. IV).

Pe suprafața carourilor P33-34, Q33-34, R33-34 și S33-34 a fost cercetată US 3055, descoperită în campania anterioară în zona de nord-vest a locuinței. Acest nivel ocupațional a fost definit pe baza unui sediment negru, cu o grosime de câțiva milimetri, considerat a fi rezultat din arderea materiilor vegetale (Pl. V-VI).

Niveluri ocupaționale au fost considerate la rândul lor US 3067 – sediment eterogen, brun-mediu, asociat cu cenușă, resturi de faună și foarte puține fragmente ceramice de mici dimensiuni, identificat în partea de sud-vest a Zonei 3 – și US 3064 – sediment compact, eterogen, galben, asociat cu o cantitate mică scoici (întregi și fragmente), fragmente ceramice, resturi de faună, aflat în jumătatea de vest a zonei amintite.

În zona de nord-est a locuinței a fost finalizată cercetarea structurii de combustie Fy 3030, identificată anterior în carourile N33-34 și O33-34. În timpul demontării complexului au fost identificate două faze de refacere și mai multe etape de amenajare a părții active a vetrei (Pl. VII). Sub acest complex au fost individualizate US 3072, ce reprezintă un sediment compact, eterogen, brun mediu, asociat cu rare fragmente ceramice de mici dimensiuni, granule chirpici, resturi de faună, și US 3074, cu o structură în mare parte asemănătoare, ambele interpretate ca fiind parte a unui soclu amenajat pentru structura de combustie.

US 3066 corespunde unui sediment compact, eterogen, gălbui, cu o grosime de 8-14 cm, ce reprezintă o succesiune de podele, niveluri de refacere și niveluri ocupaționale. În structura acestora din urmă au fost observate microresturi de faună (Pl. VIII). În zona de est a locuinței a fost sesizată o ușoară înclinare spre marginile complexului. O succesiune de podele serios afectate de galeriile de animale, denumită convențional US 3076, a fost cercetată în partea de nord a UND 1.

În această ultimă campanie din Zona 3 a fost finalizată cercetarea US 3061, considerată a fi un fragment din segmentul de est al peretelui UND1. Traseul acestui segment ar putea indicat de US 3079. În zona de nord a structurii de locuire traseul peretelui ar putea fi indicat de US 3070.

În zona ocupată de UND1, dar anterioare acestei structuri, au fost individualizate și cercetate în parte următoarele unități stratigrafice:

- US 3073 – sediment compact, eterogen, asociat cu fragmente de chirpici, scoici (întregi și fragmentare), fragmente ceramice și resturi de faună, identificat în jumătatea de vest a Zonei 3, ce poate reprezenta o nivelare anterioară locuinței UND 1;

- US 3075 – sediment compact, eterogen, bej-deschis, identificat în jumătatea de nord a Zonei 3, ce poate reprezenta o nivelare anterioară locuinței UND 1.

Cercetările din zona exterioară structurii de locuire

În acest spațiu au fost cercetate următoarele unități stratigrafice:

- US 3036. Începută încă din campaniile precedente, cercetarea acestei unități din marginea de vest a Zonei 3 a fost finalizată în acest an;

- US 3056 – sediment eterogen, puțin compact, brun mediu, asociat cu fragmente ceramice și resturi de faună, interpretat ca fiind un nivel de acumulare aflat la vest de UND 1, zonă în care a fost cercetat și US 3078.

- US 3069 – sediment eterogen, compact brun-închis, cu numeroase concrețiuni, asociat cu fragmente de chirpici arși, oase de mamifere și pești, identificat de-a lungul segmentului de nord al peretelui structurii UND 1, interpretat ca un nivel de circulație exterior locuinței.

- US 3077 – sediment eterogen, brun mediu, asociat cu fragmente ceramice și resturi de faună, aflat la est de UND1, a fost interpretat ca fiind un nivel de acumulare exterior acestei structuri.

La sfârșitul campaniei au fost actualizate bazele de date pentru materialul arheologic studiat și diagrama stratigrafică pentru Zona 3.

Piese de piatră

Florian Mihail, Robin Furestier

1. Piatră cioplită

În acest an au fost analizate cele 40 de piese descoperite în campania arheologică 2021. Acestea au fost identificate în nouă unități stratigrafice. Cu excepția US 3035, în care au fost înregistrate 26 exemplare, în celelalte unități stratigrafice au fost descoperite 1-3 piese. Starea lor de conservare este foarte bună. Numai cinci piese au fost puternic arse.

Determinarea materiei prime a relevat o situație constantă în inventarul tipurilor, care se manifestă prin predominarea tipului A (silex balcanic) – 24 exemplare. Numărul redus de piese descoperite în Zona 3 în campania 2021 nu ne permite restituirea în totalitate a lanțului operator.

Tipul de produs predominant este piesa de tip *esquille*. Majoritatea exemplarelor au fost înregistrate în timpul triajului sedimentului sitat anterior sub jet de apă. Patru dintre cele șase lame au fost obținute din silex balcanic (tipul A) și corespund fragmentelor meziale. Toate elementele au dimensiuni reduse.

Singura așchie identificată a fost debitată din silex de tip C și aparține etapei de pregătire a exploatarei nucleului. Lamela (silex de tip F) s-a păstrat sub forma unui fragment proximal.

În jur de 25% din elementele descoperite în campania 2021 reprezintă obiecte finite, repartizate în trei tipuri: piese cu retuș marginale (șapte exemplare), gratoar (două exemplare) și armatură (un exemplar).

Piese cu retuș marginale au fost amenajate pe fragmente proximale și meziale de lame (cinci elemente), așchie și așchie laminară. A fost preferat silexul de tip A. Din punct de vedere al dimensiunilor, acest grup este uniform, cu lățimea cuprinsă între 9 și 18 mm și grosimea

între 3 și 7 mm.

Suporturile folosite pentru gratoare sunt reprezentate de două fragmente meziale de lame (silex de tip A și C). Pe unul din cele două exemplare retușele se regăsesc doar pe partea distală, dar pe cel de-al doilea acestea acoperă și marginile.

Armatura este amenajată pe un suport indeterminat de silex B. Acest obiect este triangular, cu baza dreaptă și marginile puțin convexe (L – 32 mm; l – 25 mm; gros. – 4 mm). Piesa a fost descoperită în US 3036 (ansamblul E5), ce corespunde zonei exterioare locuinței UND 1. Cele două fețe ale suportului au fost retușate în tehnică bifacială, totală, invazivă.

2. Piatră șlefuită

Inventarul pieselor de piatră șlefuită este compus din patru exemplare. Având în vedere numărul lor redus, am decis să le prezentăm individual.

- Șlefuitor (L – 42 mm; l – 14 mm; gros. – 11 mm). Această piesă reprezintă un galet triangular utilizat în forma sa naturală. Una din cele două fețe a fost folosită ca parte activă. Suprafața sa a devenit aplatizată din cauza tocirii.

- Frecător. A fost descoperit doar un mic fragment. Piesa a fost realizată din gresie. Pe zona păstrată sunt vizibile două fragmente ale părții active, care au un aspect aplatizat din cauza tocirii. Acest exemplar a fost expus unei arderi puternice.

- Râșniță (L conservată – 160 mm; l – 178 mm; gros. – 57 mm). Piesa s-a păstrat în stare fragmentară. Fața sa inferioară are un aspect convex. Partea activă este foarte tocită. Marginile au fost fasonate prin percuție.

- Frecător trapezoidal (L – 118 mm; l1 – 60 mm; l2 – 50 mm; gros. – 11 mm). Această piesă, de formă trapezoidală, a fost amenajată pe o gresie. Suprafața sa a fost fasonată prin abraziune. Talonul este oblic dar cu una din suprafețe neregulată. Partea activă este convexă. Gradul de uzură este avansat și este vizibil datorită desprinderii de așchii din partea activă.

Date arheozoologice

Valentin Radu, Adrian Bălășescu

Materialul faunistic prezentat în acest raport a fost înregistrat în timpul campaniei 2021. Fragmentele analizate au fost descoperite în Zona 3, în special în locuința UND 1, și prezintă toate caracteristicile unor deșeuri menajere.

Au fost studiate resturi de faună din mai multe unități stratigrafice aflate în legătură cu structura de locuire mai sus menționată¹: în afara locuinței (US 3035 și US 3038); în interiorul locuinței (US 3042, US 3043 și US 3044); un strat de cochilii (US 3050) pentru care s-a presupus inițial o poziție anterioară locuinței.

Determinările anatomice și taxonomice pentru fauna de la Taraschina au fost realizate cu ajutorul colecțiilor de anatomie comparată din cadrul Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” București și Muzeului Național de Istorie a României București. Menționăm că am utilizat metodele deja prezentate în lucrările lui V. Radu², pentru moluște,

¹ Carozza et alii 2021, p. 82, fig. 6.

² Radu 2011.

pești și reptile, și A. Bălășescu³, pentru mamifere.

Materialul faunistic

Lotul constituit în campania 2021, în Zona 3, conține 286 resturi faunistice ce aparțin următoarelor clase de animale: moluște, pești, reptile, păsări și mamifere.

Din punct de vedere al numărului de resturi (NR), moluștele sunt cele mai numeroase (63,28%), ele fiind urmate de mamifere (25,65%) și pești (10,69%). Resturile de broaște țestoase și păsări sunt rare (0,34% și respectiv 0,05%). Unitățile stratigrafice în care s-au înregistrat cele mai multe resturi se regăsesc în ansamblul E5 (1389 resturi, ce reprezintă 66,6%) și în structura de locuire UND 1, ansamblul E8 (462 resturi, ce reprezintă 22,1%).

Moluște

Au fost inventariate 886 resturi. Bivalvele din genul *Unio* și *Anodonta* sunt cel mai bine reprezentate (1179 resturi), cu valori ce variază între 86% în ansamblul E5 și în jur de 95% în structura de locuire UND 1. Din cauza gradului avansat de fragmentare, bivalvele fără o determinare specifică a genului *Unio* sunt cele mai numeroase (între 64% și 69%). Speciile determinate *Unio tumidus* (între 25% și 28%) și *Unio pictorum* (între 4% și 9%) reprezintă aproximativ o treime. Raportul *Unio/Anodonta* este net în favoarea *Unio* (între 1/0,03 și 1/0,09). O comparație între înălțimile valvelor de *Unio tumidus* prezente sub locuința UND 1 cu cele din interiorul și exteriorul acesteia ne indică o relativă omogenitate a mărimilor.

Speciile considerate intruzive, mai ales gastropodele terestre *Helix* sp. și *Cepaea* sp., sunt prezente în unitățile stratigrafice din ansamblul E5 și UND 1. Valorile lor nu depășesc 3,5%.

Au fost identificate de asemenea resturi de gastropode *Viviparus* sp. (5%), *Lithoglyphus naticoides* (un rest), *Esperiana* sp. (șapte resturi) și *Theodoxus* sp. (două resturi).

Mai trebuie amintite cinci resturi de *Dreissena* sp. și două de *Cardium* sp.

Pești

Au fost studiate 223 resturi, ce aparțin unor taxoni de apă dulce caracteristici Dunării: sturioni (Acipenseridae), știucă (*Esox lucius*), crap (*Cyprinus carpio*), lin (*Tinca tinca*), babușcă (*Rutilus* sp.), roșioară (*Scardinius erythrophthalmus*), somn (*Silurus glanis*) și șalău (*Sander lucioperca*). Cele mai frecvente specii consumate – crapul, somnul și șalăul – sunt reprezentate atât de oasele craniului, cât și de cele ale vertebrelor. Dimensiunile indivizilor sunt adesea mari dar în cazul somnului au fost identificate și câteva exemplare mici (50 cm).

Reptile

Resturile identificate corespund în special unor părți din carapacea și plastronul broaștei țestoase de apă (*Emys orbicularis*).

Păsări

A fost identificat un singur fragment de os de pasăre.

Mamifere

În acest an au fost studiate 535 resturi. Printre acestea se regăsesc și cinci resturi de corn de cerb (*Cervus elaphus*). Deoarece nu știm dacă acestea din urmă au fost recoltate sau dacă animalele cărora le-au aparținut au fost

vâdate, am decis să le includem separat în cadrul statisticii. Gradul de determinare taxonomică este destul de scăzut – în jur de 46,3% NR (246 NR) – ceea ce indică starea avansată de fragmentare a elementelor scheletice.

Lista speciilor din campania 2021 cuprinde 11 taxoni, dintre care cinci sunt domestici – vită (*Bos taurus*), oaie (*Ovis aries*), capră (*Capra hircus*), porc (*Sus domesticus*) și câine (*Canis familiaris*) – și șase sălbatici – cerb (*Cervus elaphus*), mistreț (*Sus scrofa*), cal (*Equus ferus*), lup (*Canis lupus*), vulpe (*Vulpes vulpes*) și iepure (*Lepus europaeus*).

Grupul de *Sus domesticus/Sus scrofa* (sau *Sus* sp.) corespunde fragmentelor de suine (4,4%), pentru care nu am fost în măsură să stabilim o clasificare taxonomică precisă (legat de statutul lor de animal domestic sau sălbatic), atât datorită fragmentării, cât și vârstei tinere a indivizilor în momentul sacrificării sau vânătorii.

Resturile de animale domestice predomină (91,9%), ceea ce indică importanța creșterii animalelor. Bovinele (43,5%) ocupă prima poziție, fiind urmate de caprine (39,1%). La mare distanță se regăsesc câinele (6%) și porcul (3,2%).

Vânătoarea este reprezentată de șase specii și importanța sa este redusă, pentru că aceasta atinge doar 3,6% din NR. Printre resturile de animale sălbactice cele de vulpe sunt cele mai numeroase (1,6%) dar acest lucru nu este surprinzător dacă luăm în considerare caracterul antropofil al acestei specii.

Concluzii

Așa cum se remarcă și în raportul anterior, marea varietate și bogăția faunistică a eșantionului din Zona 3 ne sugerează că populația eneolitică de la Taraschina practica numeroase activități, cum ar fi: culesul moluștelor, pescuitul, vânătoarea și creșterea animalelor. Această diversitate de activități, legată de paleoeconomia animalieră, sugerează că mediul înconjurător din perioada corespunzătoare Eneoliticului era diferit de cel actual și favoriza creșterea animalelor.

Prezentul studiu arheozoologic al Zonei 3 sugerează că creșterea animalelor (mai ales bovine și caprine) a ocupat un loc foarte important. Porcul, animal domestic crescut în special pentru consum, este foarte slab reprezentat în lotul analizat, importanța sa fiind extrem de redusă. Vânatul constituie un aport foarte redus în dieta comunității. Culesul moluștelor și pescuitul contribuiau de asemenea la diversificarea dietei.

Resumé

La dernière campagne de fouille conduite sur le tell de Maliuc-Taraschina (août-septembre 2022) s'est révélée exceptionnelle. L'objectif de cette opération était d'achever la fouille des sols d'une unité d'habitation en cours d'étude et de mettre en lumière les aménagements réalisés préalablement à son édification. Notre fouille a confirmé l'existence d'une partition de l'espace intérieur. Des zones de stockage étaient matérialisées par la présence de nombreuses céramiques complètes et exceptionnellement bien préservées (vases de stockages et vaisselle) disposées

³ Bălășescu 2014.

de long des parois de l'unité d'habitation. À proximité d'une sole foyère, nous avons pu identifier une quantité de rejets issus du traitement des produits de la pêche (restes osseux et amas d'écaillages), formant de minces dépôts épais de 2 à 6 mm. Dans la même zone, des pièces archéologiques exceptionnelles à forte valeur symbolique, ont été mises au jour.

Liste des illustrations

- Pl. I. Taraschina. Zone 3. US 3062
- Pl. II. Taraschina. Zone 3. Us 3033 et US 3068
- Pl. III. Taraschina. Zone 3. US 3068
- Pl. IV. Taraschina. Zone 3. US 3050
- Pl. V. Taraschina. Zone 3. US 3055
- Pl. VI. Taraschina. Zone 3. US 3055
- Pl. VII. Taraschina. Zone 3. Fy 3030
- Pl. VIII. Taraschina. Zone 3. US 3066

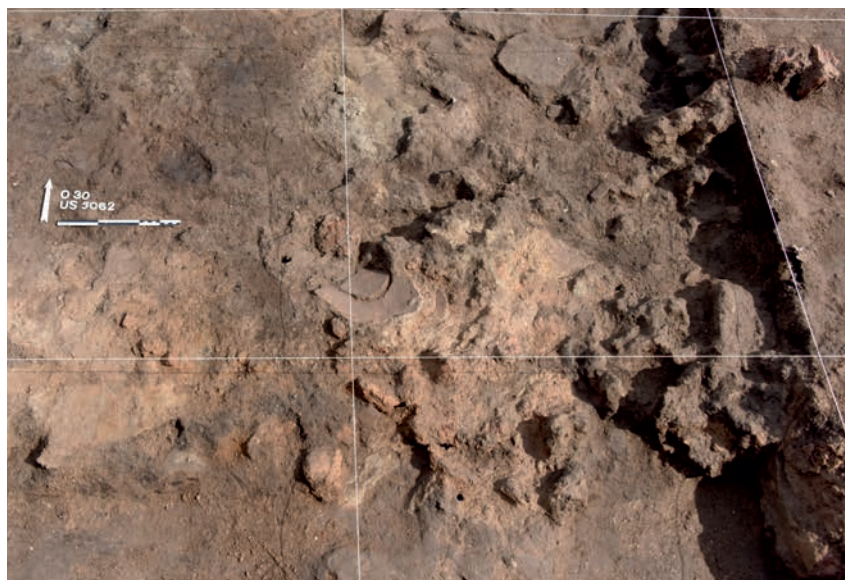
Bibliografie:

Bălăşescu 2014 - Bălăşescu, A., *Arheozoologia neo-eneoliticului de pe Valea Teleormanului, Muzeul Național de Istorie a României, Colecția Muzeului Național, Seria Cercetări Puridisciplinare, XIV, Cluj-Napoca, 2014.*

Carozza et alii 2021 - Carozza, L., Bălăşescu, A., Burens, A., Carozza, J.-M., Danu, M., Furestier, R., Haită, C., Ilie, C., Lévêque, F., Manolakis, L., Messenger, E., Mihail, F., Provenzano, N., Radu, V., Stefan, C., *Le tell submergé de Taraschina – bilan de quatre années de fouille*, in L. Carozza, C. Micu, C. (resp.), *Société et environnement durant le Néolithique et les âges des Métaux dans le delta du Danube (Roumanie). Rapport de mission archéologique, sous-commission Europe-Maghreb*, rapport 2021, p. 71-142.

Radu 2011 - Radu, V., *Le Néolithique de la Roumanie Méridionale: Exploitation des ressources aquatiques dans les cultures Boian et Gumelnița*, Sarrebruck, Editions Universitaires Européennes, 2011.

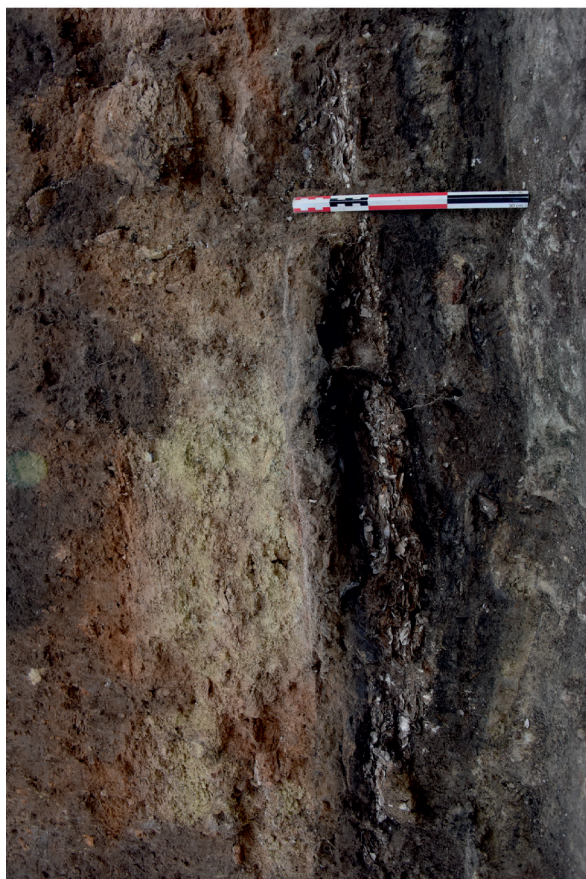
Sîrbu, Ștefan, Ștefan 2021 - Sîrbu, V., Ștefan, M.M., Ștefan, D., *A Monumental Hellenistic Funerary Ensemble at Callatis on the Western Black Sea*, Archaeopress, 2021

Pl. I. Taraschina. Zona 3. US 3062

Pl. II. Taraschina. Zona 3. US 3033 și US 3068

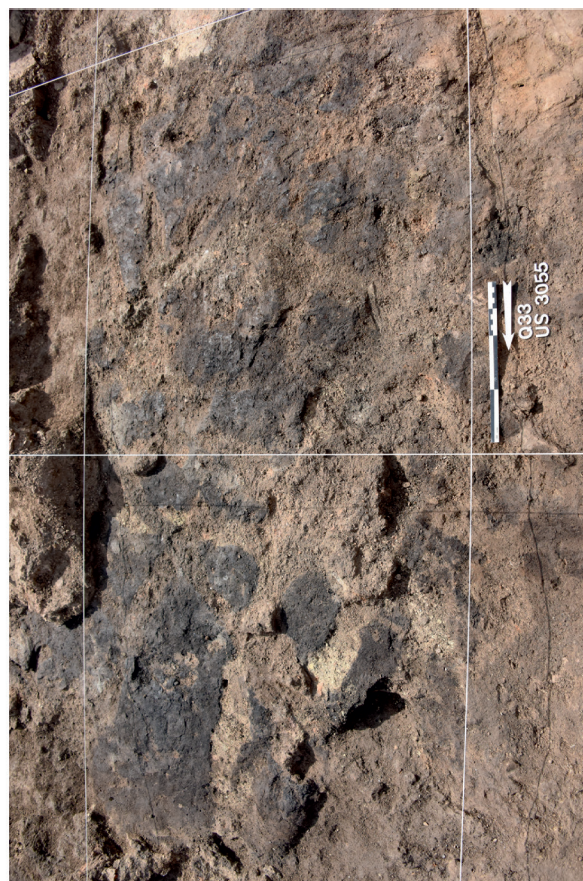
Pl. IV. Taraschina. Zona 3. US 3050

Pl. III. Taraschina. Zona 3. US 3068

Pl. VI. Taraschina. Zona 3. US 3055

Pl. V. Taraschina. Zona 3. US 3055

Pl. VII. Taraschina. Zona 3. Fy 3030

Pl. VIII. Taraschina. Zona 3. US 3066

48. Mangalia, jud. Constanța**Necropola tumulară**

Puncte: *Movila Neptun, Movila Dulcești; la 1 km vest de intersecția E87 (șoseaua Constanța-Mangalia) cu drumul 39C (intrarea spre Neptun), de o parte și de alta a drumului neasfaltat ce merge spre localitatea Vânători*

Tip sit: 212 (necropolă tumulară)

Încadrare cronologică: 313 (Epoca elenistică)

Cod RAN: 60491.04

Autorizație nr. 42/18/03/2022

Colectiv: Dan Ștefan (responsabil de șantier) (MNCR Sfântu Gheorghe); Maria-Magdalena Ștefan (MNIR); Valeriu Sîrbu (IAB); Nicolae Alexandru (Muzeul Callatis, Mangalia); Mihai Ionescu (Muzeul Callatis, Mangalia); Diana Sonu (MM București)

Total finanțare: 30.000 lei

Perioada desfășurării cercetării: 17-30.10.2022

Campania de cercetări din 2022 s-a concentrat, ca și cea a anului precedent, pe periferia nordică a necropolei tumulare callatiene, aflată la 7 km depărtare de Poarta de Nord a orașului antic. În acest sector, în lungul drumului ce făcea legătura în antichitate între Callatis și Tomis, se individualizează în peisaj un grup coerent de șase movile funerare organizate pe două șiruri paralele – atât între ele cât și cu vechiul drum. Dimensiunile acestor movile variază, trei sunt foarte aplatizate, având mai puțin de 1 m înălțime (au și fost de astfel reperate prin fotografii aeriene și studii LiDAR), o a treia are 2 m înălțime (T4), iar alte două sunt monumentale: Movila Neptun (T6) are 5,50 m înălțime, 40 m diametru, în timp ce Movila Dulcești (T3), la 12 m înălțime și 75 m diametru, poate fi considerată una dintre cele mai mari din toată Tracia nord-estică.

În campania 2022 am explorat Movila Neptun – cea mai sudică a grupului tumular discutat aici. Aceasta acoperă un cavou unicameral de tip macedonean cunoscut încă din 1970, dar cercetat atunci și publicat doar sumar (Irimia 1983), rămas în paragină. Movila este în prezent acoperită de pădure tânără și subarboret dens, și suferă de pe urma deversărilor necontrolate de deșeuri menajere și de construcție ca multe zone din apropierea litoralului.

Obiectivele campaniei au fost: punerea în siguranță a construcției, curățarea interiorului de deșeuri până pe nivelul antic de călcare, acoperirea spărturii din boltă și, pe un alt plan - documentarea fațadei prin tehnici fotogrammetrice și LiDAR, dar și printr-o săpătură pentru a înțelege modul de realizare a accesului antic în cavou și pentru a contribui la stabilirea cronologiei construcției și a eventualelor etape de utilizare. În acest scop a fost deschisă o secțiune, S1-2022, de 18,5 m lungime și 4,50 m lățime, ce face legătura între marginea vestică a bolții și exteriorul movei – pe direcția ENE-VSV încadrând stânga-dreapta urmele unei mai vechi săpături colmatate nedocumentate. O a doua secțiune (S2-2022 de 1,5 x 12,8 m, orientată aproape V-E) a fost deschisă aproximativ pandant (pe o axă aflată cu doar 1.5 m mai spre nord decât malul nordic al S1), pe latura opusă a movei (în spatele cavoului).

Enumerăm câteva dintre rezultatele preliminare ale

acestei cercetări aflată în curs:

- Cavoul a fost construit, ca și cel de la Documaci, la suprafața solului, nu în adâncime. Cota superioară absolută a nivelului de construcție este relativ unitară pe întreaga lungime a mantalei spre vest – 48,60 m în fața intrării în cavou, 48,30 m în limita vestică a mantalei.
- Nivelul de construcție este format din praf, așchii și fragmente de calcar (sub formă de pietricele. Acesta a fost identificat pe întreaga lățime a secțiunii și pe lungime de 4,4 m spre vest într-o formă compactă, apoi pe încă 8 m sub formă de pigmenti și pete rare distribuite la suprafața solului pe o cotă de nivel similară – o suprafață considerabilă ce indică că o bună parte din cioplire s-a petrecut la fața locului.
- Din primii 4,40 m de la fațadă s-au recuperat din acest nivel de construcție câteva fragmente de amfore elenistice, în principiu atipice, dar și o bază de la ceea ce pare o amforă de Sinope databilă general în secolul III a. Chr., fără a se putea încadra mai precis.
- Cavoul nu a avut dromos. Cele două blocuri paralelipipedice prelucrate descoperite in situ în fața fațadei, din care unul în poziție verticală așezat în prelungirea intrării – stau pe pământul de deasupra pavajului și sunt încadrate în straturile oblice de construcție a mantalei ce se prelungesc neîntrerupt peste ele în pereții laterali ceea ce indică că blocurile au fost abandonate ulterior ridicării zidăriei, împreună cu alte resturi de construcție.
- Lipsa lentilelor de așchii de cioplire intercalate cu straturile de construcție în manta, pe lângă pereții cavoului, sugerează că acesta a fost ridicat – cel puțin în zona fațadei – complet în elevație nesusținut de pământ (contrar modelului documentat la Documaci sau Sboryanovo) mantaua fiind adăugată ulterior.
- Din stratigrafia disponibilă se observă două faze de asamblare a mantalei – o primă etapă de ridicare ce corespunde în mare înălțimii pereților cavoului, până la începutul bolții – aici lentilele de lut sunt mai scurte, mai groase și relativ orizontalizate; și o a doua – în principiu corespunzătoare bolții – formată dintr-o alternanță de straturi extrem de fine, centimetrice, mai lungi, cu o înclinare oblică evidentă – dinspre cavou spre exterior. Interfața dintre cele două forme de construcție a mantalei este marcată și de nivelul de săpare a câtorva gropi cu profil tronconic de dimensiuni diferite (cel puțin trei), din care una, surprinsă în profilul nordic, la 4,40 m vest de fațadă, măsoară 1,90 m adâncime și 1,50 m diametru. Această groapă a coborât exact până pe nivelul de construcție, dar nu l-a perforat. Nu a conținut niciun fel de material sau pigmenti, umplutura sa fiind extrem de afânată. Aceste gropi sunt antice, precedând cu puțin momentul asamblării finale a mantalei.

Abstract

The research campaign of 2022 focused on the northern periphery of the Callatian tumuli necropolis, located at 7 km distance from the North Gate of the ancient city. In this sector, along the road that connected Callatis and Tomis in antiquity, a coherent group of six burial mounds organized on two parallel rows - rises individualized in the

landscape. This year we excavated Movila Neptun, the most southern of them 5,5 m high, 40 m in diameter, containing a Macedonian type tomb which was first surveyed in 1970 (Irimia 1983).

Illustrations list

Fig. 1. A group of mounds located 7 km north of Mangalia: a - altimetric profile calculated on the digital model of the terrain obtained by LiDAR scans; b – plan of the mounds on LiDAR terrain model; c – aerial photo of the tumuli view to northwest; d - the plan of the trenches made in 2021 at Movila Dulcești; e – the excavation plan carried out in 2022 at Movila Neptun.

Fig. 2. Movila Neptun, S1-2022; a – the facade during excavations; b – the northern profile in which the two stages of mantle uplift can be observed, as well as one of the pits that mark this transition.

Fig. 3. Movila Neptun, S1-2022, the facade of the tomb and the construction level in front of the entrance, excavation aspects.

Bibliografie:

Irimia 1983 - Irimia, M., *Date noi privind necropolele din Dobrogea din a doua epocă a fierului*, in *Pontica* 16, 1983, p. 69-147.

Sîrbu, Ștefan, Ștefan 2021 - Sîrbu, V., Ștefan, M.M., Ștefan, D., *A Monumental Hellenistic Funerary Ensemble at Callatis on the Western Black Sea*, Archaeopress, 2021.

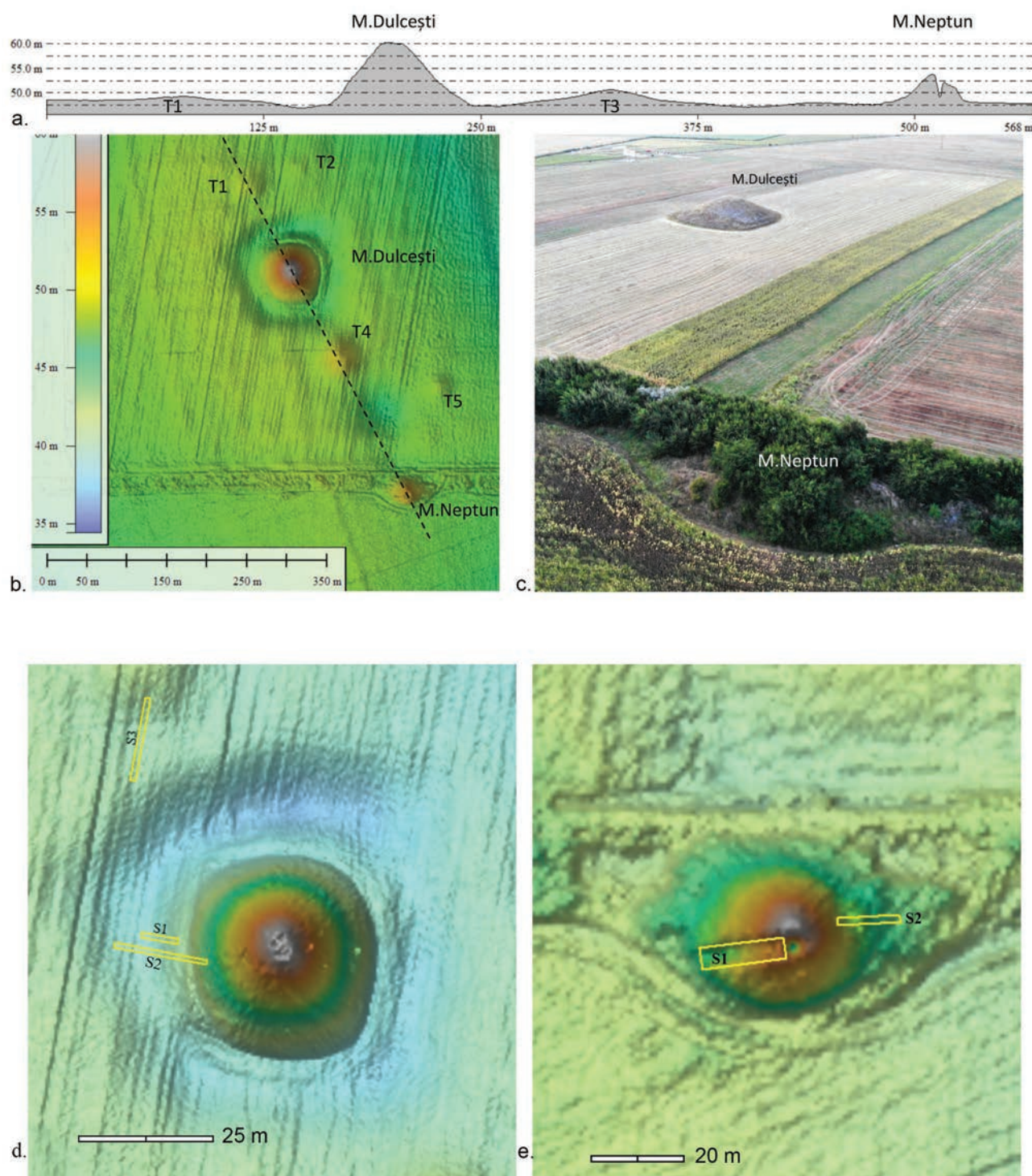

Fig. 1. Grup tumular la 7 km nord de Mangalia: a - profil altimetric calculat pe modelul digital al terenului obținut prin scanări LiDAR; b - planul movilelor și modelul de teren LiDAR; c - fotografie aeriană a grupului tumular spre nord-vest; d - planul secțiunilor realizate în 2021 la Movița Dulcești; e - planul săpăturilor realizate în 2022 la Movița Neptun

a.

b.

Fig. 2. Movița Neptun, S1-2022; a – fațada în timpul săpăturilor; b – profilul nordic în care se pot observa cele două etape de ridicare a mantalei, precum și una dintre gropile ce marchează această tranziție

Fig. 3. Movila Neptun, S1-2022, fațada cavoului și nivelul de construcție din fața intrării, aspecte de săpătură

49. Măriuța, com. Belciugatele, jud. Călărași**Punct: La Movilă****Tip de sit:** 117 (tell), 21 (necropolă)**Încadrare cronologică:** 14 (Eneolitic)**Autorizație nr.** 121/10.05.2022**Cod RAN:** 101136. 01**Colectiv:** Valentin Parnic - responsabil științific (MDJ Călărași), Cătălin Lazăr, Bogdan Manea, Cristina Covătaru (U București), Anișoara Topârceanu, Andreea Loredana Parnic (MDJ Călărași)**Perioada desfășurării cercetării:** 22.08 - 22.09.2022

În campania din anul 2022 cercetările s-au desfășurat în punctul La Movilă, având ca obiectiv cercetarea complexelor descoperite în anii anteriori. Cele mai importante dintre acestea sunt locuințele SL 7 și SL 8. De asemenea, a fost trasată o secțiune nouă, SI tell, cu scopul de a verifica existența unui eventual sistem de delimitare a tell-ului.

În paralel s-a urmărit și interpretarea rezultatelor prospecțiunilor non - intruzive realizate pe terasa de vis a-vis de tell.

Toate datele obținute au fost introduse în Baza de Date a șantierului.

Locuința SL 7

Locuința neincendiată descoperită în SB, St 2, 4 și SC St. 1, 2 pe o suprafață de aproximativ 45 mp.

Pentru construcția locuinței a fost nivelată ușor partea superioară a zonei de deșeuri menajere C 67 (US 1328, US 1408, US 1216, US 1212).

Pereții au fost construiți în tehnica paiantei, cu sistem de rezistență format din bărne îngropate, între care a fost practică o împletitură de nuiele. Pe unele bucăți de chirpici au fost identificate amprente de bărne care făceau parte din structura de rezistență a locuinței. Forma acestora este rotundă, cu diametrul cuprins între 12 - 16 cm, plasate la distanțe cuprinse între 60 - 90 cm.

Locuința are patru niveluri constructive reprezentate de podele. Astfel, prima podea a locuinței este construită pe patul de amenajare și are aspectul unui lut galben - nisipos. A fost descoperită pe întreaga suprafață păstrată a locuinței, cu o grosime medie de 1,5 cm.

La acest nivel este construită structura de combustie C 47.

A doua fază constructivă este reprezentată de un lut galben nisipos amestecat cu materii vegetale. A fost descoperită pe toată suprafața păstrată, cu o grosime de cca. 2 cm.

A treia fază constructivă a locuinței este reprezentată de un lut galben nisipos cu resturi vegetale în compoziție.

Ultimul moment constructiv este un amestec de lut galben nisipos cu resturi vegetale.

Fiecare dintre acestea se individualizează clar prin nivelele ocupaționale rezultate în urma activităților din interiorul locuinței.

Distrugerea locuinței, se prezenta sub forma unor pachete de lut, având în compoziție materii vegetale, căr-

bune și lentile de cenușă.

După încheierea evoluției locuinței și distrugerea acesteia spațiul este utilizat în scopuri menajere.

Locuința SL 8

Locuința neincendiată descoperită în SB, St. 1, 3 pe o suprafață de aproximativ 41 mp. Datorită faptului că zona de nord vest era afectată de intervenții ulterioare, planul locuinței nu au putut fi determinat cu exactitate.

Locuința a fost construită pe un pat de amenajare reprezentat de un sediment de culoare gri-gălbui, care avea în compoziție chirpic ars și nears, cărbune, scoici, ceramică și cenușă, rezultat al nivelării părții superioare a zonei menajere anterioare.

În evoluția locuinței s-au determinat cinci momente constructive reprezentate de refaceri ale podelelor.

Podeaua locuinței a fost evidențiată pe toată suprafața ocupată de aceasta, construită dintr-un lut galben amestecat cu foarte puține resturi vegetale și avea o grosime de 2 - 3 cm.

Pe întreaga suprafață păstrată a fost descoperit un sediment brun cenușiu, rezultat în urma activităților antropice care au avut loc în interiorul locuinței.

Odată cu amenajarea primei faze constructive este construită și structura de combustie C 38.

Locuința cunoaște două momente ale distrugerii.

Primul, este reprezentat de un sediment de culoare galbenă - chirpici nears, dezagregat datorită abandonării și puțin cărbune.

După abandonarea (faza I a abandonului), locuinței spațiul ocupat de aceasta a continuat să fie utilizat ca zonă menajeră, aici fiind descoperită o depunere de resturi menajere pe o suprafață de 4 m², în zona sudică a locuinței.

Distrugerea finală a locuinței constă într-un sediment, nisipos, de culoare galbenă, amestecat cu fragmente de cărbune, scoici, ceramică și oase, descoperită pe o suprafață de cca. 40 mp.

Conservarea primară a vestigiilor arheologice, în vederea continuării cercetărilor în campania 2023, s-a realizat cu folie de plastic și pământ.

În funcție de bugetul disponibil, cercetările viitoare vor viza continuarea cercetărilor în suprafețele SB și SC, investigarea structurilor neincendiate, continuarea cercetărilor din necropola eneolitică.

Abstract

The site Măriuța, La Movilă is located 200 m east of the village, on the terrace of the Mostiștea river, inside of a river bend. The site is bordered by the river on its eastern and western sides.

During the 2022 campaign, features SL 7 and SL 8 (unburnt remains of dwellings) as well as the surrounding household area were investigated.

Illustration

Pl. I. Măriuța - La Movilă. 1 Aerial view; 2. Dwellings SL 7 and SL 8.

1

2

Pl. I. Măriuța – La Movilă. 1 Vedere aeriană; 2. Locuințele SL 7 și SL 8

50. Mintia, com. Veșel, jud. Hunedoara

Punct: „Micia”

Tip de sit: locuire civilă, locuire militară - castru, necropolă, construcții

Încadrare cronologică: sec. II p. Chr. - VII p. Chr.

Cod RAN: 91991.01; 91991.08; **Cod LMI:** HD-I-s-A-03214

Autorizație nr. 34/18.03.2022

Colectiv: Mihaela Simion - responsabil științific (MNIR); Decebal Vleja (MNIR), Ionuț Bocan (MNIR), Cătălina - Mihaela Neagu (MNIR), Marius Barbu (MCDR) Ioana Barbu (MCDR), Mihaela Maria Barbu (MCDR), Alexandru Bărbat (MCDR), Oana Tutilă (MCDR), Costin-Daniel Țuțuianu (MCDR), Margareta Arsenescu

Finanțare: MC - 37500, MNIR 42500, CJ Hunedoara (MCDR) - 30000. Total - 110. 000 lei.

Perioada desfășurării cercetării: august - septembrie 2022 - săpături sistematice; noiembrie-decembrie 2022 - investigații non invazive

Premise¹

Așezarea romană de la Micia este situată pe malul de sud al Mureșului, la circa 3 km față de defileul Brănișca, cel mai îngust loc al văii râului. Ea este alcătuită din castrul auxiliar cu o suprafață de aproximativ 7,2 ha și din așezarea civilă adiacentă (inclusiv necropolele de est și de vest).

Cercetarea acestui important ansamblu arheologic a început la sfârșitul secolului al XIX-lea, cu importante rezultate, cu toate întreruperile și distrugerile suferite de sit, mai ales în contextul construirii căii ferate Arad-Deva, a actualului traseu al DN 7 și mai ales, odată cu suprapunerea sa parțială de Termocentrala Mintia².

Începând din anul 2013 a fost deschis un nou sector, denumit convențional N-E Amfiteatru A, a cărui cercetare aduce importante clarificări cu privire la evoluția așezării romane dar și asupra situației ocupării spațiului investigat în epocile anterioare și ulterioare perioadei romane. Pe baza investigațiilor non-invazive, realizate în perioada 2014 – 2018, în anul 2019, acest sector de cercetare a fost extins către vest cu un nou punct de cercetare, denumit convențional sector N-E Amfiteatru B³.

În campania din anul 2022 cercetările arheologice sistematice s-au desfășurat conform proiectului de cercetare aprobat, în două sectoare distincte. A continuat cercetarea edificiului roman denumit convențional E 1 și a zonei din imediata sa vecinătate din cadrul sectorului N-E Amfiteatru B precum și în Sectorul „Castrul Roman”.

Cercetarea din Campania 2022

Activitatea de teren, respectiv săpăturile arheologice din cadrul cercetărilor arheologice sistematice, s-a desfășurat în perioada august-septembrie 2022 și a fost localizată în

sectorul N-E amfiteatru B și în sectorul „Castrul Roman”. (Fig. 1) Au continuat, deasemenea, investigațiile non-invazive în cuprinsul sitului delimitat, în această campanie fiind abordate terenuri amplasate în jumătatea de sud a castrului⁴. În această campanie am început curățarea de vegetație, degajarea pământului provenit din vechile săpături cu verificarea prin tamisare și igienizarea fostului sector de cercetare S-E Amfiteatru⁵ în vederea realizării unei ridicări topografice și a integrării lui în proiectul preconizat de punere în valoare a sitului de la Micia.

a. Sector N-E Amfiteatru B (Fig. 2, 3)

În acest sector cercetarea s-a concentrat în partea de vest a edificiului E 1. A fost trasată o nouă unitate de cercetare, Sp 1, cu dimensiunile de 29 x 3 m. Suprafața este paralelă cu unitățile de cercetare C 1, C 2, C 3, C 4, C 5 și C 21 deschise în campaniile trecute, fiind orientate pe axa N-S. După realizarea înregistrărilor a fost demontat martorul stratigrafic dintre C 1 și C 21. (Fig. 4)

Pe baza investigațiilor din această campanie de cercetări arheologice sistematice s-au putut face o serie de observații de nuanță referitoare la cronologia și funcționalitatea spațiului cercetat. Au fost realizate observații cu privire la caracteristicile constructive ale E 1 precum și la evoluția spațiului construit, anterior funcționării E 1, în ultima fază. Se constată că E 1 suprapune, în jumătatea vestică, un edificiu anterior (E 1a), cu fundațiile dezafectate. Șanțurile de fundație ale acestei construcții au fost umplute cu pietriș compactat, nefiind exclusă o reutilizare parțială a lor pentru susținerea unor pereți despărțitori ușori aparținând compartimentării E 1, așa cum indică o situație surprinsă în C 3 și C 4. (Fig. 5, 5a) Astfel, în această zonă este vizibil cum fostele fundații ale edificiului E 1a, umplute cu pietriș și compactate, au fost reutilizate prin placarea cu lespezi de piatră semifasonată, moment clar cronologic în conexiune cu o recompartimentare a E 1.

O situație deosebită a fost constatată în partea de sud a perimetrului investigat. Astfel, desființarea martorului stratigrafic dintre C 1 și C 21 precum și deschiderea noii suprafețe au permis o serie de observații de detaliu cu privire la evoluția spațiului construit.

Așa cum constatasem în campania din anul 2019⁶, partea de sud a E 1 fusese major afectată de o serie de intervenții ulterioare, dintre care cea mai semnificativă (G1/2019) este o groapă de mari dimensiuni, săpată de la nivelul de abandon al E 1, acoperită cu lespede de prag a intrării E1 refoolosită în acest scop și ulterior deranjată de o altă intervenție voluntară. Desființarea martorului a permis rafinarea cronologiei acestui moment. Trebuie precizat că din umplutura G 1 a fost recuperat un fragment de inscripție, din andezit, cu urme puternice de ardere pe suprafață. (Fig. 6)

Pentru zona de sud se constată o cădere vizibilă de nivel (de cca. 0,50 m), sugerând amenajarea unor trepte de acces către E1, pe latura de sud. (Fig. 7) După demontarea

¹ Textul raportului a fost redactat de Mihaela Simion, Marius Barbu (Sector „Castrul Roman”) și Ionuț Bocan (considerațiile asupra materialului arheologic).

² Un cuprinzător istoric al cercetării, începând cu primele investigații asupra Miciei, până la nivelul anilor 2002 este disponibil la I. Andrițoiu 2003, p. 181 – 202.

³ Pentru campaniile 2013-2019 precum și pentru un succint istoric al cercetării zonei vezi Simion et alii în CCAR 2018, p. 92-94; CCAR 2019, p. 131 – 133; CCAR 2020, p. 249 – 253.

⁴ Investigațiile non invazive s-au realizat în perioada noiembrie - decembrie de către dr. Alexandru Popa.

⁵ Sector investigat sub coordonarea dr. Liviu Petculescu, în perioada 2000-2010.

⁶ Simion et alii, CCAR 2020, p. 249 – 253.

dărâmurii acestei amenajări au fost dezvelite o serie de structuri anterioare, dintre care cea mai notabilă este traseul unui canal din piatră surprins parțial în C 21, la cota de - 1.40 m. La aceeași cotă, în extremitatea de sud a Sp 1 este vizibil colțul unei alte amenajări din piatră. (Fig. 8) Tot acest nivel anterior funcționării E 1 dar și E 1a, este suprapus, pe alocuri de o nivelare cu pământ galben. Acolo unde nu este vizibilă nivelarea amenajarea E 1 și a E 1a suprapun direct un nivel de distrugere, constând în arsură, cărbune, urme de bărne arse, urme de pereți arși, material arheologic consistent și fragmentar. (Fig. 9, 10)

O situație aparte se constată în C 20, unde arsura, fragmentele de zgură precum și piese fragmentare din bronz cu bavuri de turnare nefinisate, sugerează prezența, în perioada anterioară funcționării E 1, unui cuptor dezafectat și nivelul de prelucrare a bronzului. (Fig. 11)

Relațiile și planimetria acestui nivel distinct anterior vor fi investigate în campaniile ulterioare, după degajarea în întregime a E1.

Se cuvine menționat faptul că din nivelul de distrugere constatat pe întreaga suprafață au provenit o serie de elemente de armament și echipament militar (vârfuri de săgeți, vârfuri de lance, aplice, bunoni) dintre care cel mai semnificativ este un pinten germanic din bronz.

Pe baza analizei preliminare a materialului arheologic și a observațiilor stratigrafice, combinate cu analiza surselor istorice putem sugera o serie de ipoteze de lucru:

- Nivelul de locuire pentru care se constată urmele de distrugere – al doilea sfert al secolului al II-lea p. Chr. cu un final legat de evenimentele dramatice din timpul războaielor marcomanice, ce au afectat, fără îndoială și Micia.

- Așezarea civilă de la Micia, la sfârșitul secolului al II-lea și primii ani ai secolului al III-lea este resistematisată. Astfel, se construiesc clădiri de piatră, cu orientări și funcționalități diferite, se retrasează și se regândește întreg țesutul urban.

- Zona investigată funcționează inițial ca zonă de locuire privată și producție care, după evenimentele ce au prilejuit un nivel masiv de distrugere și incendiere, este regândită în ceea ce privește funcționalitatea, prin construirea E1, fiind atribuită spațiului public.

- Amenajarea și funcționarea Edificiului nr. 1 – ultimele două decenii ale secolului al II-lea și primele două decenii ale secolului al III-lea p. Chr.

b. Sector „Castrul Roman”

În campania din vara anului 2022 s-a continuat cercetarea celor două unități de cercetare (S 1 și S 2) deschise în campaniile anterioare, amplasate în jumătatea nordică a castrului, în vecinătatea drumului de rond (*via sagularis*) de pe latura estică a fortificației, acolo unde cercetările noninvazive indicau prezența unor construcții lungi și compartimentate, orientate în paralel cu latura scurtă a fortului (E-V). Campaniile precedente puseseră în evidență mai multe structuri post-romane, o etapă de final a locuirii romane, precum și un drum perpendicular pe *via sagularis* și încăperile unei barăci (posibil apartamentul unui ofițer, având în vedere caracteristicile și amplasarea sa), datând din prima jumătate a secolului al III-lea. (Fig. 12)

S 1

Campania din anul 2022 a demarat prin înlăturarea ultimelor elemente constructive care țineau de clădirile din lemn și chirpici, cercetate în campania anterioară. În cadrul lucrărilor de îndreptare și curățare a pereților secțiunii, au fost identificate încă trei fragmente tegulare purtând ștampila *Alaei I Hispanorum Campagonum*, numărul total al acestora ridicându-se la 15. Sub nivelul de amenajare a barăcilor din perioada severiană, a fost identificat un nivel de lutuire, gros de aproximativ 20-25 cm care acoperea întreaga suprafață a secțiunii S 1 (15 x 3 m). După săparea acestui strat bine tasat și lipsit de materiale arheologice, a fost conturat un nivel de arsură intensă, denumit Context 14 (C 14). C 14 apare la 1,10 m adâncime față de actualul nivel de călcare și pare a constitui un strat de nivelare a unor structuri din lemn și chirpici distruse prin incendiere. Campania din anul 2022 s-a oprit la faza de curățare a acestui nivel, în zona centrală a secțiunii fiind identificate urmele a două pavimente. Cx 26 este realizat din opus signinum și continuă sub profilul estic al secțiunii S1, în timp ce Cx 27 este constituit din mortar alb și în profilul vestic al acestuia. Cele două structuri constituie, cel mai probabil, podelele unor camere a căror caracteristici urmează să fie cercetate în cadrul campaniilor următoare. Materialele arheologice apărute în timpul conturării contextului C 14 sunt reprezentate de numeroase fragmente ceramice și osteologice, dar și din piese de echipament militar uman și de harnașament, specifice secolului al II-lea. Întreg lotul de materiale poartă urme de ardere secundară.

S 2

A fost excavat nivelul vegetal, în care lucrările agricole amestecaseră materiale ceramice fragmentare de factură romană și post-romană (sec IV – VI). La 0,25 m adâncime, a fost descoperit un nivel bogat în chirpici și fragmente ceramice aparținând secolului al IV-lea. Campania din anul 2022 s-a concentrat pe cercetarea acestui context (C 12), asemănător cu C 1 cercetat în S1/2020. C 12 are o consistență sporită și conține mult chirpici între metrii 1-3 (capătul vestic al secțiunii S 2, aflat în vecinătatea lui S 1), mai apoi devenind mai puțin dens și aproape dispărând între metrii 9-10 (capătul estic al secțiunii S 2), fapt ce indică prezența unei structuri/construcții din chirpici în partea vestică a suprafeței cercetate, denumită Cx 25. Și materialele arheologice recuperate din acest nivel gros de aproximativ 10-15 cm, se concentrează cu precădere în jumătatea vestică a unității de cercetare. Ele constau în fragmente osteologice animale, fragmente de vase ceramice lucrate la roată și cu mâna, dintr-o pastă nisipoasă de culoare cenușie sau cărămizie. Având în vedere amplasarea și caracteristicile complexului Cx 25, putem afirma că el constituie limita nordică a celei de-a doua faze a locuinței Cx 7 cercetată anterior în secțiunea S 1.

În vecinătatea locuinței Cx 25 au fost identificate și o serie de materiale speciale precum două fusaiole (una din ceramică și cealaltă din corn de cerb), un cuțitaș, o lamă de topor și un vârf de săgeată din fier, cu trei aripioare cu profil frânt, specific lumii hunice.

După cercetarea contextului C 12, s-a observat că acesta fusese amplasat peste o platformă formată din frag-

mente de cărămizi prinse într-o șapă de mortar alb, care constituie, cel mai probabil, un element constructiv al ultimei faze de locuire romană. Această platformă, identificată și în cadrul prospecțiunilor georadar și denumită Contextul 11 (C 11), apare la aceeași adâncime și are același rol ca și pavajul C 2, realizat dintr-o aglomerare de fragmente tegulare fără mortar, surprins în S1/2020.

Campania din anul 2022 s-a oprit la conturarea acestei platforme de cărămizi, apărută la adâncimea de 0,35 m, urmând să fie cercetată în campaniile viitoare, atât ea cât și partea nordică a locuinței adâncite Cx 7, care dezafectează pavajul amintit și care se află amplasată în colțul de sud-vest al secțiunii S 2, acolo unde continuă structura cu două faze de construcție deja cercetată în S 1. (Fig. 13)

Abstract

The Roman settlement of Micia is located on the south bank of the Mures, about 3 km from the Brănișca defile, the narrowest place in the river valley. It consists of the roman auxiliary camp with an area of approximately 7.2 ha and the adjacent civil settlement (including the eastern and western necropolises).

Sector NE Amphitheater

Based on the investigations from this systematic archaeological research campaign, a series of nuanced observations could be made regarding the chronology and functionality of the researched space. The main conclusions:

The civil settlement from Micia, at the end of the 2nd century and the first years of the 3rd century, is resystematized. Thus, stone buildings are built, with different orientations and functionalities, the entire urban facies is withdrawn and rethought.

The investigated area initially functions as a private residential and production area which, after the events that caused a massive level of destruction, is rethought in terms of functionality, through the construction of E1, being attributed to public space.

Building no. 1 dates back to the last two decades of the 2nd century and the first two decades of the 3rd century AD.

"Roman Fort" sector

The research area is located in the northern half of the Roman Fort, in the vicinity of the via sagularis on the eastern side of the fortification. The main results: - several post-Roman structures, a final stage of Roman habitation, a road perpendicular to the via sagularis and the rooms of a barrack (possibly an officer's apartment, given its characteristics and location), dating from the first half of the 3rd century AD.

Illustrations list

Fig. 1. Micia, Vețel, Hunedoara county, aerial view from the West - location of the researched area in 2022.

Fig. 2. Research evolution in the N-E Amphitheater B sector, 2019 - 2022.

Fig. 3. General aerial view from the East of the surface investigated in the 2022.

Fig. 4. Micia, NE Amphitheater, 2022, aerial view - research units marked.

Fig. 5. Micia, NE Amphitheater, C3 - detail with the foundation.

Fig. 5a. Micia, NE Amphitheater, C3 - general image from the East.

Fig. 6. Micia, NE Amphitheater, detail with the southern profile of C 1 with the inscription fragment.

Fig. 7. Micia, NE Amphitheatre, 2022 - South half of the investigated surface.

Fig. 8. Micia, NE Amphitheatre, 2022, aerial image with the structures on the southern side of SP 1 and C 21.

Fig. 9. Micia, NE Amphitheatre, 2022, detail with the Western profile after dismantling the C 12 /C1 bench.

Fig. 10. Micia, NE Amphitheatre, 2022 - detail with the level of burning/destruction prior to the construction of E1.

Fig. 11. Micia, NE Amphitheatre, 2022, aerial image of the burned area from C 20.

Fig. 12. Micia, Roman Fort - aerial view with the research units marked.

Fig. 13. Micia, Roman Fort - detail during the research Cx. 7 and C.12 (pavement).

Bibliografie:

Andrițoiu 2003 - Andrițoiu, I., *Istoricul cercetărilor privitoare la așezarea și fortificația romană de la Micia*, in *Sargeția*, XXXI, 2003, p. 181 – 202.

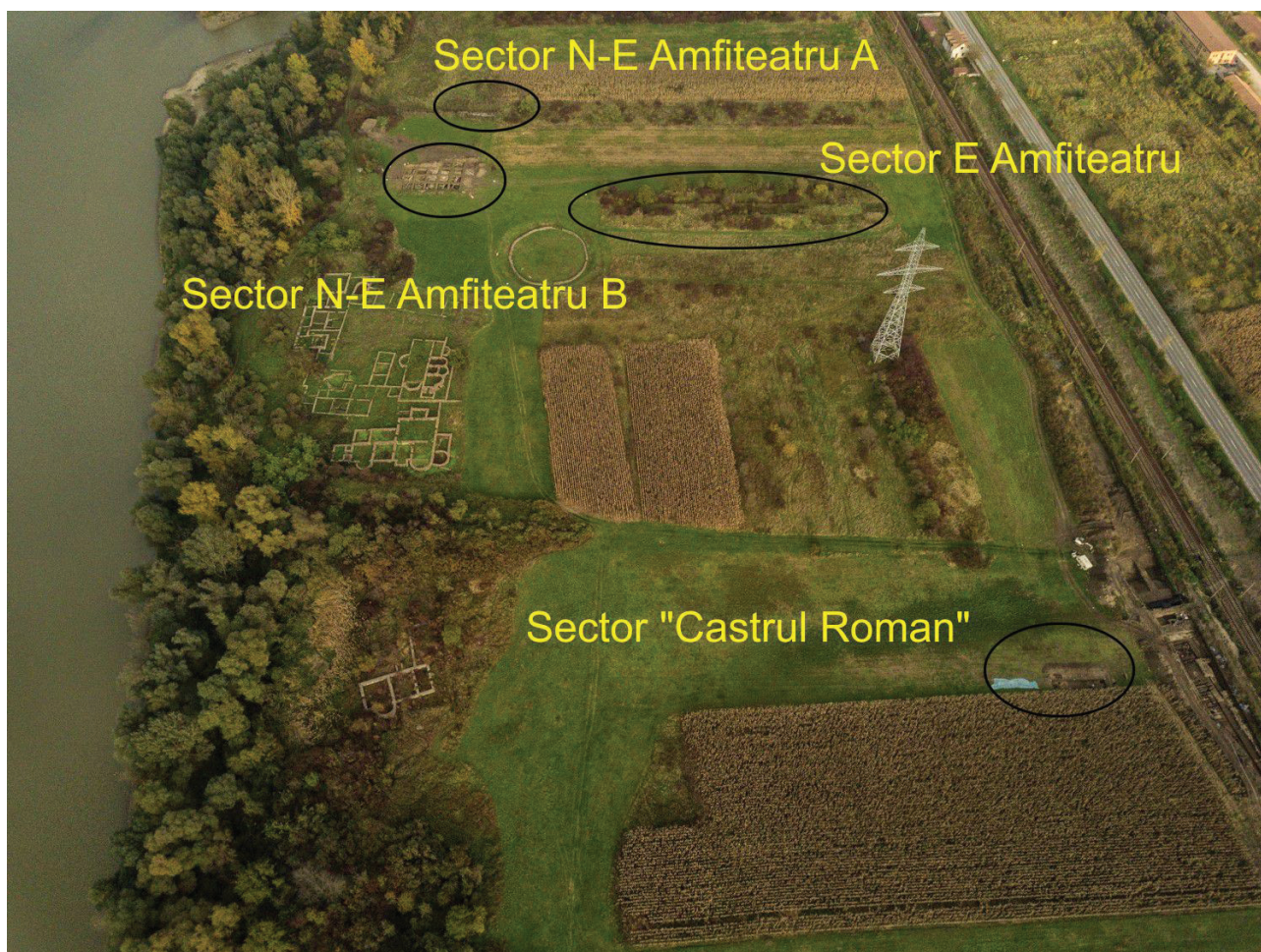

Fig. 1. Vedere aeriană dinspre Vest - localizarea sectoarelor de cercetare din campania 2022

Sector Nord-Est Amfiteatru B

Fig. 2. Evoluția cercetărilor în sectorul N-E Amfiteatru B, perioada 2019 - 2022

Fig. 3. Suprafața investigată în campania din anul 2022, vedere aeriană generală dinspre Est

Fig. 4. Sector NE Amfiteatru, Campania 2022, imagine aeriană cu marcarea unităților de cercetare

Fig. 5. Sector NE Amfiteatru, detaliu cu secționare fundației dezafectate – C3

Fig. 5a. Sector NE - Amfiteatru, imagine generală dinspre est a C3

Fig. 6. Sector NE Amfiteatru, detaliu cu profilul de sud a C 1 cu fragmentul de inscripție în profil

Fig. 7. Sector NE Amfiteatru, Campania 2022, imagine cu jumătatea de S a suprafeței investigate

Fig. 8. Sector NE Amfiteatru, Campania 2022, imagine aeriană cu structurile din partea de Sud a SP 1 și C 21

Fig. 9. Sector NE Amfiteatru, Campania 2022, Detaliu cu profilul de Vest după demontarea matorului dintre C 12 și C1

Fig. 10. Sector NE Amfiteatru, Campania 2022, Detaliu cu nivelul de arsură/distrugere anterior construcției E1

Fig. 11. Micia, Sector NE Amfiteatru, Campania 2022. Imagine aeriană a zonei de arsură din C 20

Fig. 12. Micia, Sector Castrul Roman. Imagine aeriană cu marcarea unităților de cercetare

Fig. 13. Micia, Sector Castrul Roman. Detaliu din timpul cercetării cu locuința Cx 7 și pavajul C.12

51. Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba**Punct: Bulza****Tip de sit:** 111 (așezare deschisă); 118 (villa rustica)**Încadrare cronologică:** 16 (Hallstatt); 21 (La Tène); 32 (Epoca romană)**Cod RAN:** 1053.06**Autorizație nr.** 92/18.03.2022**Colectiv:** Aurel Rustoiu – responsabil științific; Mariana Elena Egri (IAIA Cluj-Napoca), Matthew McCarty (University of British Columbia, Vancouver), Andreea Maria Drăgan, Georgeta El Susi, (IAIA Cluj-Napoca); Gabriel Dan Balteș, Gabriel Tiberiu Rustoiu (MNUAI); Adrian Cătălin Căsălean, Iosif Vasile Ferencz (MCDR); Andrei Valentin Georgescu (MNB Timișoara); Beatrice Elena Ciută (UAB) – membri în colectiv; Bernadett Kovács, Diandra Natalia Pall-Both (SCOSAAR Cluj-Napoca) – doctoranzi; Marina Musteață, Bogdan Lăpușan, Emilia Georgiana Tănăsă, Nica Ciubotaru, Paul Sorin Lăcraru, Boglárka Gloria Munteanu (UBB Cluj-Napoca) – studenți masteranzi**Total finanțare:** 26250 lei (Ministerul Culturii și MNUAI)**Perioada desfășurării cercetării:** 18.07 – 13.08.2022

Cercetările arheologice sistematice ale sitului de la Oarda-Bulza au fost inițiate în anul 2018 ca parte a unui mai amplu proiect multianual de cercetare a hinterland-ului agricol al conurbației romane de la Apulum, intitulat *Apulum Roman Villa Project*, care este dezvoltat de IAIA Cluj în colaborare cu University of British Columbia, Vancouver și MNUAI, și finanțat printr-un grant de cercetare acordat de SSHRC Canada și prin fonduri acordate de Ministerul Culturii și Consiliul Județean Alba.

Prima campanie de săpături arheologice sistematice s-a desfășurat în anul 2019, având ca țintă cercetarea sectorului sudic al clădirii principale A, precum și a sectorului vestic al anexei B. Cercetările de teren au continuat și în anii următori, continuându-se investigațiile multidisciplinare sistematice în clădirea principală a *villa*-ei, concomitent cu demararea săpăturilor arheologice în zona anexelor, în așa-numita „curte de lucru” aflată la sud de clădirea principală. Obiectivul cel mai important din această zonă este reprezentat de cel mai mare dintre cele trei *horrea* identificate anterior prin investigații geofizice, convențional denumit C.

În acest an au fost extinse cercetările arheologice sistematice și în sectorul nordic al clădirii principale A, mai precis în zona intrării aflate în colțul nord-vestic. Investigațiile geofizice din anul 2018 au identificat aici o intrare largă, flancată de două turnuri identice, orientate NV – SE, care includ fiecare cel puțin două încăperi, din care cele exterioare sunt absidate. Obiectivul principal al acestui demers a fost investigarea structurilor construite ale intrării, inclusiv tehnicile de construcție, elementele arhitecturale și cronologia acesteia.

În acest scop, a fost deschisă o suprafață cu dimensiunile de 8 x 4 m, orientată NV – SE și amplasată între cele două turnuri de intrare. Astfel, au fost identificate: șanțul de implantare a pragului intrării, care trebuie să fi fost construit din lespezi de piatră, demantelate cândva după abandonarea clădirii, o parte din pavajul interior din fazele a doua și a treia, urmele unor structuri din prima fază a *villa*-ei, deman-

telate înaintea extinderii clădirii în faza a doua, precum și o serie de intervenții aparținând perioadei post-romane.

Din structurile aparținând primei faze constructive s-a păstrat în această zonă doar un nivel subțire de dărâmatură, conținând material tegular fragmentar, mortar, piatră de râu și sporadic fragmente ceramice, care a fost nivelat sistematic înaintea construirii structurilor aparținând fazei a doua. Pavajul interior a fost amplasat peste această nivelare, utilizând o tehnică asemănătoare construirii drumurilor romane. Astfel, un strat compact de lut brun a fost așternut peste stratul de dărâmatură nivelat sistematic, peste care a fost așternut un alt strat compact de pietriș și mortar. Acesta a fost suprapus de un strat de piatră de râu acoperit cu un strat gros de mortar, cel din urmă fiind păstrat doar parțial. Este posibil ca peste acest strat de mortar să fi fost amplasate dale de piatră, care însă nu s-au păstrat *in situ*, câteva fiind însă recuperate din arătură în campaniile anterioare (Fig. 1).

Aceiași faze constructive îi aparține și intrarea propriu-zisă, din care s-a păstrat doar șanțul de implantare a pragului, cu dimensiunile de 7,20 x 0,80 x 0,55 m. Datorită dimensiunilor și prezenței mortarului în umplutură, se poate presupune că pragul a fost construit din lespezi de piatră fixate pe o fundație din pietriș legat cu mortar, ale cărei resturi pot fi observate în stratigrafie. Lespezile de piatră au fost demantelate cândva după abandonarea clădirii, gropile intervențiilor fiind observate de-a lungul laturii nordice a șanțului de implantare.

Peste pavaj a fost identificat un nivel parțial afectat de intervenții ulterioare, constând din cărămizi și țigle, unele întregi, dar și multe cuie și piroane din fier, care au aparținut acoperișului și elevației superioare a turnului estic, aflat în imediata vecinătate. Peste acesta a fost identificat un alt nivel constând din pietre de râu, multe bucăți de mortar și fragmente mărunte de cărămizi, puternic afectat de intervențiile din perioada post-romană sau medievală, dar mai ales de lucrările agricole moderne. Acest nivel sugerează prăbușirea unei părți din fundația din piatră de râu legată cu mortar alături de o parte din elevația zidului. Succesiunea stratigrafică indică degradarea treptată a clădirii după abandonare, începând cu prăbușirea acoperișului, apoi a zidurilor, în interiorul și exteriorul clădirii principale.

Cantitatea de material arheologic recuperat din zona intrării este redusă, constând mai ales din piese constructive din fier (cuie, piroane, scoabe), ceramică și puține resturi osteologice. Au fost de asemenea prelevate probe de sol din diferite contexte pentru analize palinologice și paleobotanice. Analizarea celor din urmă a identificat un număr redus de resturi macrobotanice (exclusiv cereale și specii ruderales) comparativ cu sectorul sud-estic al aceiași clădiri A, lucru explicabil prin funcționalitatea diferită a celor două spații.

În zona *horreum*-ului C, suprafața cercetată în anul 2021 a fost extinsă anul acesta spre vest și sud prin deschiderea unei noi suprafețe cu dimensiunile de 7x3,5 m, cu scopul de a clarifica unele aspecte privind arhitectura și tehnicile constructive utilizate la această clădire, precum și planimetria presupusei compartimentări observate în campania anului 2021 în colțul nord-estic. Un alt scop a fost și prelevarea de probe de sol suplimentare pentru

completarea datelor privind funcționalitatea clădirii și impactul acesteia în sistemul economic al *villa*-ei.

Din păcate, *horreum*-ul C este puternic afectat de lucrările agricole, fiind situat într-o zonă mai înaltă a terasei, astfel că doar partea inferioară a fundațiilor a putut fi identificată *in situ*. Acestea au fost construite din piatră de râu legată cu mortar de bună calitate, având contraforți rectangulari masivi spre exterior. Pereții au fost aparent construiți din bârne și chirpic, după cum o dovedesc numeroasele fragmente recuperate, iar acoperișul a fost din țiglă.

În cursul cercetărilor (Fig. 2), sub nivelele aparținând perioadei romane provinciale, au fost identificate o locuință semi-adâncită, de formă rectangulară cu colțuri rotunjite și o groapă de provizii cvasi-circulară aparținând grupului cultural Cugir-Band. Ambele au fost afectate de fundațiile *horreum*-ului. Materialul arheologic asociat a constat din fragmente ceramice și osteologice și câteva piese de silex.

La limita vestică a suprafeței cercetate, în interiorul *horreum*-ului, a fost identificat un mormânt de incinerare a cărui groapă ovală, cu o adâncitură circulară în mijloc, a fost săpată în podeaua clădirii, atingând nivelul preistoric. Majoritatea resturilor cinerare, precum și inventarul constând din obiecte de vestimentație și podoabe din bronz și fier puternic arse, au fost depuse în adâncitura centrală. Groapa mormântului a fost acoperită cu țigle romane luate din acoperișul prăbușit al *horreum*-ului. Inventarul funerar recuperat pare să sugereze o datare de la sfârșitul secolului al III-lea și până în secolul al IV-lea p. Chr., după abandonarea clădirii respective, care era probabil deja în ruine.

Inventarul arheologic asociat *horreum*-ului constă din materiale de construcție din fier (cuie, piroane), ceramică și piatră, un număr relativ redus de fragmente de vase ceramice, inclusiv amfore, precum și oase de animale foarte fragmentate, de asemenea într-un număr relativ redus. Din imediata apropiere a ariei cercetate, din arătură, au fost recuperate câteva unelte agricole (un lanț de plug, o seceră fragmentară) și meșteșugărești (o *dolabra*, un perforator, o daltă), care pot să provină din aceeași clădire (Fig. 3).

Campania arheologică a anului 2022 a adus o serie de informații științifice importante privind cronologia și fazele constructive principale ale complexului agricol roman de tip *villa rustica* de la Oarda-Bulza, organizarea internă a acestuia, planimetria clădirii principale A și a *horreum*-ului C și detaliile lor constructive. De asemenea, cercetările arheologice din zona *horreum*-ului C au oferit informații suplimentare privind locuirea terasei înalte a pârâului Bulza la începutul primei vârste a fierului. Tot în acest areal a fost identificat și un prim mormânt databil după abandonarea provinciei Dacia, o informație arheologică relevantă ce vine în completarea datelor obținute în campaniile anterioare privind soarta clădirilor *villa*-ei în perioada post-provincială.

Abstract

The archaeological campaign conducted in 2022 on the site at Oarda-Bulza continued the systematic investigation of the main building A, initiated in 2019, and of the largest *horreum* of the *villa*, conventionally named C.

In the case of the main building A, the main objectives of this year were: to identify and investigate the constructive techniques and architectural elements of the north-western entrance, as well as its chronology and fate after the building was abandoned in the mid 3rd century AD. The investigations unearthed the construction trench of the threshold, whose stone slabs were robbed during the post-provincial period, a well-set pavement at the entrance in the building, and a levelling layer containing construction debris from the first phase of the *villa*.

In the case of the *horreum* C, the main objectives of this year were: to clarify the stratigraphy and chronology of the building, its structural elements and building techniques, and to identify its precise functionality, including the goods stored inside. Therefore, the area opened last year was expanded to the west and south. Although the structure was significantly damaged by modern agriculture, it was still possible to identify the general layout of the structure and fragments of the walls made of timber with wattle and daub.

The archaeological investigations also unearthed a semi-sunken hut and a storage pit belonging to the Cugir-Band cultural group, which were partially damaged by the Roman foundations, as well as a post-provincial cremation burial inside the ruins of the *horreum*.

Aside from the fieldwork and the laboratory-based analysis of the recovered artefacts, the archaeological campaign of 2022 also continued the interdisciplinary investigations of the last campaigns, including the systematic analysis of the botanical, palynological and faunal remains. The preliminary results of these studies have offered more information about the agricultural and husbandry practices in the *villa rustica*, and about the diet of the inhabitants.

Illustrations list

Fig. 1. Stratigraphy of the inside paving, with the foundation trench of the threshold of the main building A entrance (photo ARVP)

Fig. 2. Foundations of the north-eastern corner of the *horreum* C, with a Cugir-Band sunken hut and a storage pit, and the burial pit of grave M1 (photo ARVP)

Fig. 3. Iron *dolabra* from the area of *horreum* C (photo ARVP)

Bibliografie:

- Rustoiu, Rustoiu 2000 - Rustoiu, A., Rustoiu, G. T., *Așezări din a doua vârstă a fierului descoperite recent pe teritoriul orașului Alba Iulia*, in *Apulum* 37, 1, 2000, p. 177-192.
 Rustoiu et alii 2020 - Rustoiu, A., *The role of Iron Age settlements at Oarda-Bulza in the agricultural exploitation of the middle Mureș valley*, in *Apulum* 57, 1, 2020, p. 93-112.
 Rustoiu et alii 2020 - *Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Bulza - villa rustica de la Oarda-Bulza*, in *CCAR. Campania 2019*, București 2020, p. 255-257.
 Rustoiu et alii 2021 - *Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Bulza - villa rustica de la Oarda-Bulza*, in *CCAR*.

Campania 2020, București - Sibiu 2021, p. 207-210.
Rustoiu et alii 2022 - Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba.
Punct: Bulza - villa rustica de la Oarda-Bulza, in CCAR.
Campania 2021, București - Oradea, 2022, p. 274-277.
McCarty et alii. - Provincializing Roman Dacia: The
Canadian-Romanian Apulum Roman Villas Project 2018-

2019, in *Mouseion* 18.3, 2021, 350-378.

Ciută, Egri 2021 - Ciută, B., Egri, M., *Archaeobotanical data
from villa rustica at Oarda-Bulza (Alba County). The 2019
campaign*, in *Ephemeris Napocensis*, 31, 2021, p. 139-150.

Fig. 1. Stratigrafia pavajului interior, cu șanțul de implantare a pragului intrării în clădirea principală A (foto ARVP)

Fig. 2. Fundațiile colțului nord-estic al horreum-ului C, cu o locuință și o groapă de provizii Cugir-Band și groapa mormântului M1 (foto ARVP)

Fig. 3. Dolabra din fier din zona horreum-ului C (foto ARVP)

52. Ocnița, oraș Ocnele Mari, jud. Vâlcea**[Buridava]**

Punct: Dealul Cosota, Terasa VIII (situl Buridava delimitat la N de pârau Sărat, la V de drumul comunal, la E și S de Valea Bradului)

Tip de sit: așezare și necropolă

Încadrare cronologică: sec. I a. Chr – sec. I p. Chr.

Cod RAN: 168194.01-04

Autorizație nr. 11/18.03.2022

Colectivul: dr. Constantin Augustus Bărbulescu - responsabil științific (Universitatea Pitești); Sorin Ilie Cociș (IAIA Academia Română), Ovidiu Udrescu (Univ. Pitești), Laurențiu Mecu, Alexandru Nălbitoru, Claudiu Tulugea, Ion Tuțulescu (MJ Vâlcea), Ion Andi Pițigoi (MJ Argeș)¹

Perioada desfășurării cercetării: iulie - august 2022

Situl dacic de epocă clasică de la Ocnița, județul Vâlcea identificată încă din ultimul sfert al secolului al XX-lea cu antica Buridava este considerată ca fiind una dintre cele mai importante așezări din arealul sud Carpatic. Campaniile arheologice din anii 2016-2021 au confirmat existența aici a unei necropole dacice².

Cercetările arheologice din această campanie au avut ca scop efectuarea unei prime săpături pe Terasa V, acolo unde Dumitru Berciu efectuase deja excavări în perioada 1979-1992³. Pornind de la scanarea LIDAR, de la informațiile culese din carnetele de săpătură și articolele publicate, am reușit să refacem planul cercetărilor de pe Terasa V (Fig. 1).

Conform datelor culese, Terasa V era lipsită de locuințe, aici fiind cercetate, până la finele campaniei 1992, 126 de gropi, a căror funcționalitate era diversă, după cum se exprima profesorul Berciu: *gropi menajere, gropi cu depuneri rituale sau morminte*. Toate gropile au fost săpate în stânca locală și umplute pe parcursul nivelului II, *cel mai bogat*, ultimul nivel de locuire III, fiind destul de subțire și slab documentat⁴. În plus, se considera, că aceste gropi sunt dispuse de-o parte și de alta a drumului antic, care

traversează TV și ajunge pe Acropola lui C1⁵.

Terasa V era considerată de către profesorul Berciu, ca fiind un spațiu aparte, dedicat unor depuneri cu caracter ritual și de trecere spre zona Sacră, fără alte urme de locuire,

Rolul cercetării noastre a fost să încercăm clarificarea unor aspecte importante susținute de profesorul Dumitru Berciu: stratigrafia terasei; poziționarea secțiunilor trasate anterior; rolul și funcționalitatea gropilor; existența drumului dacic amenajat; existența altor tipuri de amenajări, inclusiv locuințe;

Pornind de la aceste aspecte, dar și de la refacerea Planului General al săpăturilor de pe această terasă, am decis trasarea unei secțiuni de 20 m lungime x 2 m lățime, orientată de la Nord la Sud. Practic aceasta traversa aproape în întregime platoul terasei V, pe zona mediană. Intenția a fost și de a intersecta secțiunile lui Dumitru Berciu, S XVI și S XVIII, ceea ce s-a și întâmplat. Totodată, la 10 m de profilul de Sud al SI/2022 a fost lăsat un martor de 0,50 m, cu scopul de a secționa presupusul drum antic, care era plasat de către D. Berciu în acest sector.

Încă din stratul vegetal am remarcat prezența unor fragmente ceramice de mici dimensiuni, dar și a unor resturi cinerare împrăștiate pe o suprafață întinsă, lucru care se datorează pe de-o parte alunecărilor de teren, iar pe de altă parte rădăcinii copacilor, care au distrus diversele amenajări – situația fiind similară și pe terasa VIII. Odată cu înlăturarea acestui strat vegetal, de 5 -12 cm, am pătruns direct în nivelul antic.

Au fost puse în evidență complexe arheologice de formă ovală sau rotundă având un conținut compact de fragmente ceramice, pietre de râu și bucăți de tuf. Acestea s-au dovedit a fi structuri de tip moviliță, care erau situate deasupra unor gropi săpate în stâncă. Conținutul acestora este similar cu cel al gropilor, aparține aceluiași orizont de depunere, în anumite situații acesta era distrus, datorită alunecărilor de teren sau copacilor crescuți. Remarcăm practic că gropile aveau deasupra o structură sub forma unei movilițe.

Au fost identificate șapte gropi, patru dintre acestea păstrând această structură de tip moviliță. Structurile și gropile au fost secționate, realizându-se profilele de săpătură specifice.

M1 s-a conturat imediat sub stratul vegetal sub forma unei structuri de formă circulară formată din fragmente ceramice, fragmente de oase, bucățele de chirpic și pietre de râu. Structura este prinsă în profilul de Est, ceea ce ne-a permis secționarea directă a acesteia. În mod real structura de formă circulară s-a dovedit a fi o groapă săpată în stâncă. Groapa are formă poligonală, cu un diametru de 96 cm (N-S), ajungând până la 100 cm adâncime față de nivelul actual (Fig. 2). Există un singur nivel de depunere, compact, format din fragmente ceramice, resturi cinerare, cărbune, bucăți de tuf, pietre de râu. Groapa săpată în stâncă are deasupra o structură de tip moviliță. Spre deosebire de situația de pe Terasa VIII, aici avem de-a face inclusiv cu prezența unor oase de animale, depuse fie în interiorul gropii, fie în partea superioară – în capacul de

¹ La campania anului 2022 au mai participat făcând parte din colectiv: Aurora Pețan (Universitatea de Vest Timișoara); Ion Gavrilă (Institutul de Cercetări Socio-Umane „Constantin Nicolescu-Ploșor” Craiova al Academiei Române). La cercetări au mai participat studenți și voluntari: Bianca Neacșu, Bogdan Velcescu, Vlad Bulea, Ionuț Cristescu, Tudor Desrobitu, Andrei Frăsineanu, Adrian Mihail, Mădălin Pința, Vasile Tănase, Raluca Drăghici, Radu Zlătaru, Marian Cioboată, Silviu Ghinea, Valentin Mocanu, Cosmin Bloju, Octavian Bărbulescu. Finanțarea a fost asigurată de către Universitatea din Pitești și Asociația pentru Apărarea Drepturilor Tinerilor Vâlcea.

² Bărbulescu et alii 2022; Udrescu 2022, p. 483-496; Bărbulescu 2020, p. 167-188.

³ Berciu, Iosifaru, Diaconescu 1993, p. 149-156; Berciu, Iosifaru, Diaconescu 1992, p. 113-119; Berciu 1981.

⁴ Berciu, Iosifaru, Diaconescu 1993, p. 151: „Gropile se grupează în general câte trei (pl. II), fiind deopotrivă risipite și pe restul terenului terasei. Trebuie totuși menționat că aceste gropi, ale nivelului II, se află de o parte și de alta a drumului antic, ele având o anumită funcțiune, legată desigur, de viața economică și comercială a comunității locale (...)”.

⁵ Berciu, Iosifaru, Diaconescu 1993, p. 149.

tip moviliță. Totodată, se remarcă că oasele de animale nu au fost trecute prin foc, așa cum este cazul fragmentelor cinerare din interiorul gropii, care probabil sunt de natură umană.

M2 este tot o groapă săpată în stâncă, în acest caz nu am putut remarca existența unei movile deasupra. Groapa se conturează la -45 cm față de actualul nivel de călcare. Noua structură a fost și ea surprinsă în profilul de Vest, dar a fost secționată și de la Nord la Sud, pentru a se obține, un profil dublu (Fig. 3). Groapa are la nivelul superior un strat compact de fragmente ceramice, bucăți de tuf, pietre, cărbune, oase incinerate. Dimensiunile gropii: 135 cm diametru pe latura de vest, cu o adâncime maximă față de nivelul stâncii de 125 cm. Inventarul este format dintr-o fusaioară, un vas borcan întreg, depus la marginea gropii, orientat cu gura spre vest (în interiorul vasului bucățele de cărbune, cenușă, pământ). Stratigrafia arată că avem de-a face cu un singur nivel de umplere.

M3 este o structură de suprafață de tip moviliță, care se continuă sub forma unei gropi săpate în stâncă. Are un diametru la gură de 0,90 m, săpată sub formă de clopot, diametru în zona centrală de 100 cm, ajungând până la o adâncime de 0,77 cm. Inventarul este unul excepțional: o spadă de tip sarmatic⁶, un bol costat (Fig. 7) din sticlă aparținând grupei C⁷, respectiv Isings f17, numeroase fragmente ceramice, resturi cinerare, oase de animale, cenușă, cărbune, bucăți de vatră (Fig. 4). Spada era depusă alături de resturile cinerare⁸ și de bolul așezat cu gura în jos, oasele de animale au fost așezate într-o parte a gropii. Din punct de vedere cronologic, atât spada, cât și bolul de sticlă corespund jumătății secolului I p. Chr.

M4 este o groapă săpată în stâncă, s-a conturat la -37 cm, față de nivelul actual, este traversată în zona centrală de profilul de Vest al SI/2022, are un diametru de 80 cm (este aproape circulară 80 x 85 cm), adâncimea maximă fiind de 65 cm. Din inventarul gropii amintim: ceramică fragmentară, oase incinerate într-o cantitate mică, cenușă, cărbune, o cheie romană din bronz.

M5 este o structură de tip moviliță, care se continuă cu o groapă săpată în stâncă. Are un diametru la gură de 120 cm, formă de vas borcan, cu un diametru maxim de 132 cm. Adâncimea maximă fiind de 165 cm. Inventarul constă în fragmente ceramice, bucăți de tuf, pietre de rău, cenușă, oase incinerate, oase de animale neincinerate, cărbune. Un singur nivel de umplutură al gropii (Fig. 5a - 5b).

M6 s-a conturat sub forma unei depuneri de fragmente ceramice, pietre de rău, asemănătoare unei ciste și s-a dovedit a fi o groapă săpată în stâncă. Diametrul gropii este de 100/118 cm, adâncimea maximă 118 cm. Din inventarul lui M6 se remarcă fragmente de tuf, oase prinse în pământul din interiorul unei căui, care era așezată cu gura în jos, lângă se afla o fusaioară. Structura este traversată de murtorul intermediar al SI (fig. 6).

M7 este o groapă de mari dimensiuni, care nu a putut fi cercetată în întregime în această campanie. Din perspectiva inventarului, aceasta a prelevat ceramică fragmentară, bucăți de tuf, piatră, cărbune, cenușă.

Cercetările începute pe Terasa V ne confirmă existența aceluiași tip de monument arheologic desco-

perit și pe Terasa VIII. Nu există două sau trei niveluri așa cum susținea Dumitru Berciu, ci un singur nivel cronologic aparținând în principal secolului I p. Chr., gropile aparțin acestui interval de timp. Din păcate nu s-a confirmat existența vreunui drum dacic amenajat, cel puțin nu în acest sector al terasei a V-a.

Putem afirma cu certitudine că gropile săpate în stâncă și amenajările de tip moviliță sunt similare cu descoperirile de pe terasa VIII și că avem de-a face cu depuneri funerare. Singura diferență marcantă de până acum este legată de prezența în gropi a oaselor de animale. Acestea nu au fost incinerate, ci depuse alături ca ofrande, fiind dispuse distinct față de resturile de pe rugul funerar. Există în mod clar o depunere compactă a resturilor cremației, inclusiv a unui inventar trecut prin foc. Inventarul depus ulterior (în timpul umplerii gropilor și amenajării monumentului) nu prezintă urme de ardere. Acest aspect a fost remarcat și în cazul descoperirilor de pe Terasa VIII.

În această campanie am definitivat și cercetarea din SVIb, de pe Terasa V, acolo unde rămăsese de epuizat M36, un mormânt săpat în stâncă.

Cercetările de pe această terasă vor fi continuate în campania anului 2023, când vom relua și cercetarea de pe Terasa V. Pornind de la analizele publicate de curând despre descoperirile campaniilor 2016-2021 de la Buridava, puteam afirma cu certitudine că avem de-a face cu o necropolă, prima de acest fel aparținând cronologic perioadei clasice în spațialitatea dacică. Resturile cinerare din această campanie au fost prelevate și predate spre analiză colegilor de la INML.

Abstract

The archaeological research from this campaign was meant to carry out a first excavation on Terrace V, where Dumitru Berciu had already carried out excavations between 1979 and 1992. We sought to clarify a number of important aspects related to the conclusions of Professor Dumitru Berciu, namely: the stratigraphy and control of the previously drawn sections; the role and functionality of the pits; the existence of an arranged Dacian road; the existence of other types of facilities, including houses. The archaeological discoveries from this campaign confirm the existence on this terrace of a Dacian necropolis belonging to the classical era.

Illustrations list

Fig. 1. The general excavations plan on Terrace V (after D. Berciu/Vlad Lăzărescu/C. Bărbulescu)

Fig. 2. M1- Image from the research

Fig. 3. M2 – Image from the research/ jar deposited next to the cremated remains

Fig. 4. M3 – Sarmatian type sword and Roman glass vessel

Fig. 5a and fig. 5b. Sections through the M5

Fig. 6. Section through the M6

Fig. 7. Ribbed Cup or Bowl

Bibliografie:

Babeș 1982 - Babeș, M., Recenzia volumului *Buridava dacică*, în *SCIVA*, 33, 2, 1982, p. 250-257.

Bărbulescu 2020 - Bărbulescu, C. A., *Gropi și câmpuri de gropi în perioada clasică a civilizației dacice – Practica nemuririi la geto-daci. O perspectivă arheologică și etnografică (I)*, în *Miscelanea Historica et Archaeologica in memoriam Dumitru Berciu*, Brăila, 2020, p. 167-188.

Bărbulescu et alii 2022 - Bărbulescu, C. A., Curcă, G. C., Roșu, M., Porosnicu, I., Bită, B. I., Tiseanu, I., Udrescu, O., *An anthropological-multidisciplinary analysis of the cinerary remains discovered at Ocnîța – Buridava Pars est in toto et totum est in parte*, în *JAHA*, X.4, 2022, (în curs de apariție).

Bârcă 2009 - Bârcă, V., *Călăreții stepelor. Sarmații în spațiul nord-pontic / Horsemen of the steppes. The sarmatians in the pontic region*, Cluj-Napoca, 2009.

Berciu 1981 - Berciu, D., *Buridava dacică*, București, 1981.

Berciu, Iosifaru, Diaconescu 1992 - Berciu, D., Iosifaru, M., Diaconescu, M., *Descoperiri și însemnări de la Buridava dacică*, X, în *Thraco-Dacica*, XIV, 1-2, 1992, p. 113-119.

Berciu, Iosifaru, Diaconescu 1993 - Berciu, D., Iosifaru, M., Diaconescu, M., *Descoperiri și însemnări de la Buridava dacică*, XI, în *Thraco-Dacica*, XIV, 1-2, 1993, p. 149-156.

Eisen 1927 - Eisen, G. A. *Glass: Its Origin, History, Chronology, Technic and Classification to the Sixteenth Century*, v. 1. New York, 1927.

Istvánovits, Kulcsár 2008 - Istvánovits, E., Kulcsár, V., *Sarmatian swords with ring-shaped pommels in the Carpathian Basin*, în L. Kocsis (ed.), *The Enemies of Roma. Proceedings of the 15th International Roman Military Equipment Conference, Budapest 2005*, JRMES 16, 2008, p. 95–105.

Udrescu et alii 2022 - Udrescu, O. V., Plaiasu, A. G., Bărbulescu, C. A., Ducu, M. C., Moga, S. G., Negrea, D. A., *Analysis of archaeological sword materials from Buridava site*, în *Journal of Science and Arts*, 22, 2, 2022, p. 483-496.

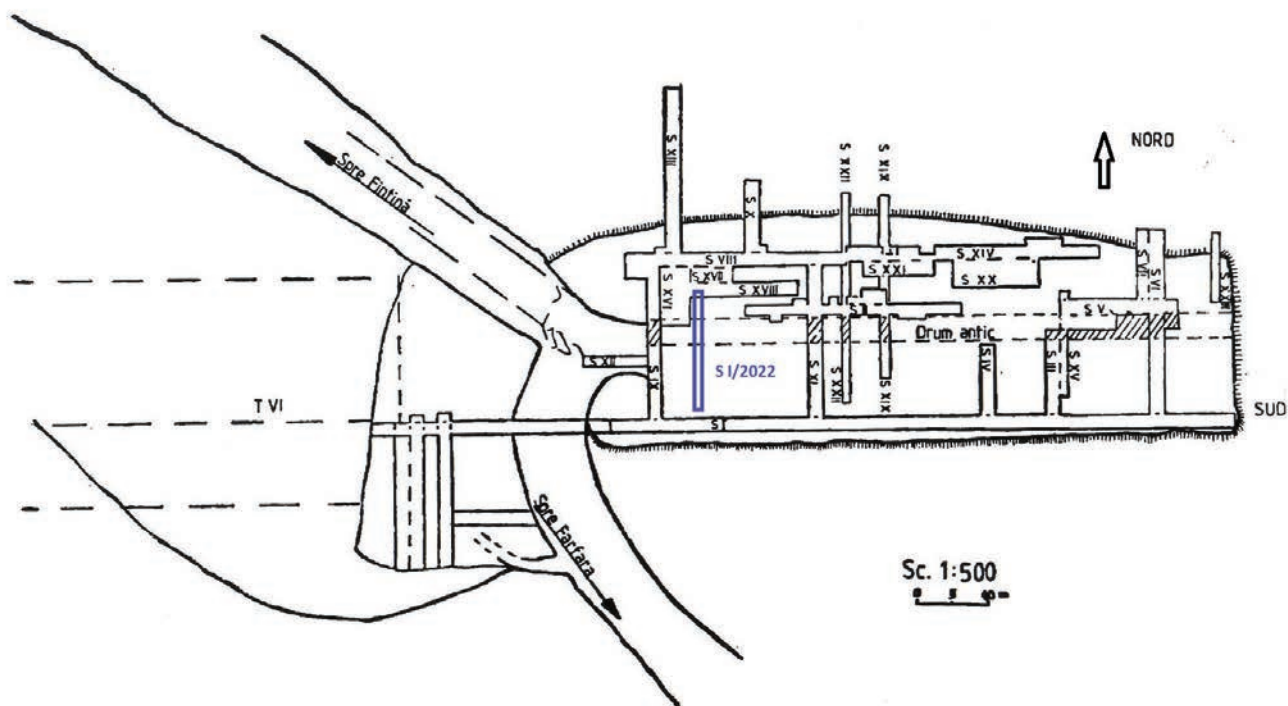

Fig. 1. Planul general al săpăturilor pe Terasa V (după D. Berciu/Vlad Lăzărescu/C. Bărbulescu)

Fig. 2. M1 - imagine din timpul cercetărilor

Fig. 3. M2 – Imagine din timpul cercetărilor. Vas borcan depus alături de resturile cinerare

Fig. 4. M3 – Spadă de tip sarmatic și vas roman din sticlă

Fig. 5a și Fig. 5b. secțiuni prin M5

Fig. 6. Secțiune prin M6

Fig. 7. Bol costat din sticlă

53. Oltina, com. Oltina, jud. Constanța**Punct: Capul Dealului****Tip de sit:** 112 (așezare fortificată)**Încadrare cronologică:** 431 (Epoca medievală timpurie)**Cod RAN:** 62495.01**Autorizația nr.** 77/18.03.2022**Colectiv:** Cristina Talmațchi – responsabil științific, Constantin Șova (MINAC)**Finanțare:** 20.000 lei Ministerul Culturii și 23.350 lei MINAC**Perioada desfășurării cercetării:** 1 - 31.08.2022

Campania de săpătură arheologică sistematică din 2022, în așezarea fortificată de perioadă medieval-timpurie de la Oltina „Capul Dealului”, a vizat sectoarele de est și vest ale sitului, urmărindu-se: obținerea de noi date referitoare la tehnica de construcție și structura sistemului defensiv al așezării, respectiv a relației dintre acesta și locuirea din secolele IX-XI; reconfigurarea situației planimetrice, în cele două sectoare și pe faze de locuire, prin adăugarea noilor descoperiri; determinarea densității de locuire în zonele cercetate și a activităților meșteșugărești desfășurate aici; finalizarea unor complexe cunoscute.

Sectorul A

În acest sector a continuat cercetarea arheologică în secțiunea S III (de 28 x 3 m), dispusă E-V, perpendicular pe valul de pământ. Pe creasta valului s-a trecut de nivelul cu întăritură din lemn, ajungându-se la un strat cu pământ galben, în care apar sporadic fragmente ceramice medieval-timpurii de mici dimensiuni.

În jumătatea de est a perimetrului cercetat, au fost identificate două noi complexe (Cpl. 9/2022 și 10/2022), reprezentând o locuință adâncită și un cuptor scobit, ambele intrând parțial sub unul din profilele secțiunii.

Din inventarul locuinței amintim ceramică medieval-timpurie, împungător din os și coarne de cerb. Cuptorul scobit se află la 0,27 m sud de Cpl. 3/2018 și aparține unui complex suprapus parțial de acesta, relevând o succesiune cronologică. Din Cpl. 3/2018 provine o probă de os care indică, conform analizei de datare radiocarbon (C-14), funcționarea acestuia în intervalul anilor 860-980.

Cele două complexe medievale timpurii au fost supuse conservării in situ, urmând a fi finalizate în viitoarele campanii arheologice.

Sectorul B

În partea de est a așezării cercetarea a fost concentrată în perimetrul unei casete plasate pe partea sudică a SIB, de 3,5 x 8 m, carourile 12-25; în carourile 26-46, pe toată suprafață, inclusiv extinderea spre sud din anii anteriori; în extinderea secțiunii spre vest, pe o suprafață de 3 x 6,5 m, după un martor de 1 m; respectiv, într-un perimetru nou deschis, SIIB, de 2,5 x 10 m.

În SIB au fost identificate opt complexe noi și au fost finalizate două complexe începute în campaniile anterioare (Cpl. 3b/2021 – locuință și Cpl. 7/2016 – cuptor cu groapă de acces, întregit acum prin extinderea suprafeței secțiunii spre sud). Complexele noi, constau în: 5 locuințe, 2 gropi cu întrebuințări diverse și 1 cuptor circular, toate din secolele IX-XI.

Dintre locuințele cercetate, se distinge Cpl. 2/2022 prin modul de amenajare al cuptorului, care prezintă în partea păstrată (el a fost parțial distrus de una din gropile Cpl. 1/2012), pe marginea, 10 găuri semicirculare, oblice, lutuite, care au susținut cofrajul din lemn utilizat la realizarea cupolei cuptorului. Acest mod de construire a bolții cuptorului, cu urme clare, este înregistrat pentru prima dată în așezarea de la Oltina și, din câte cunoaștem, în Dobrogea, pentru această perioadă. Un alt cuptor, tăiat de groapa de acces a Cpl. 7/2016, prezenta două refaceri ale vetrei, însumând trei vetre suprapuse.

În Cpl. 7/2022 a fost identificată o piatră de la o instalație mecanică de măcinat cereale, reutilizată la construirea unui cuptor. Aceasta arată una din ocupațiile principale ale locuitorilor așezării, relevând, totodată, gradul dezvoltării tehnice din această perioadă¹.

Dintre complexele noi au fost finalizate cinci, pentru celelalte, protejate până la momentul continuării cercetării, fiind necesară extinderea suprafeței de cercetare sau dezafectarea parțială a unor complexe lucrate în această campanie, fiind parțial sub acestea.

În SIIB, deschisă pe o zonă înălțată situată pe limita estică a sitului, între SIB și calea de acces în așezare, cu scopul de a identifica posibile urme ale sistemului defensiv, ne-am adâncit până la -0,55 m fără a observa, în acest stadiu, o amenajare specială a terenului. Pe suprafața secțiunii au fost descoperite, alături de ceramică, două monede bizantine (sec. XI), una romană (de la Traian, post anul 106) și o aplică cordiformă (sec. X).

Din complexe și din nivelurile de locuire a fost recoltat un divers material de interes arheologic, constând în: ceramică medievală timpurie (arsă în atmosferă reducătoare sau oxidant, ornamentată prin tehnica lustrului și a inciziei, unele vase având suprafața acoperită cu smalt verde-oliv sau cu vopsea); mărgelile din sticlă; obiecte din fier (lame de cuțit, vârf de săgeată, cuie); fusaiole din lut; ascuțitori din cărămidă și piatră pentru împungătoare din os; greutăți din lut pentru plasa de pescuit; împungătoare din os; bile pentru praștie; monede; un cercel; o cataramă și două aplice pentru centură; gresii; silexuri; material faunistic etc. Majoritar, materialul aparține secolelor IX-XI. Ca excepții, amintim o monedă romană (vezi mai sus) și una din perioadă otomană. Reduse cantitativ, au apărut și fragmente ceramice specifice perioadei romane timpurii (secolele I-II).

Cercetarea desfășurată în acest an în așezarea fortificată medievală timpurie de la Oltina-„Capul Dealului” completează și aduce informații importante referitoare la tehnica de construcție a sistemului defensiv și structura acestuia. Urmele structurii de lemn au fost observate și în această campanie, găurilor de pari aflate pe coama valului, înregistrate în 2018, adăugându-li-se unele noi. Totodată, a fost înregistrată existența unui strat de pământ galben, cu sporadice fragmente ceramice medieval-timpurii, sugerând posibila amenajare a nivelului respectiv în această perioadă. Referitor la fazele de locuire, au fost îmbogățite informațiile despre tipurile de locuințe și modul de dispunere a acestora în planul așezării, despre modul de clădire al instalațiilor de foc (prin identificarea unui mod de amenajare necunoscut în

așezare și în zonă) și despre meșteșugurile practicate aici.

În campaniile viitoare se dorește continuarea cercetării atât în sectoarele vizate în acest an, cât și în sectorul C, în vederea completării datelor referitoare la sistemul defensiv, la planimetria așezării și evoluția acesteia în timp.

Descoperirile noi constituie dovada importanței cercetării acestui sit, informațiile obținute până acum arătând că așezarea de la Oltina are un specific aparte, comparativ cu ceea ce s-a cercetat în Dobrogea și cu ceea ce se cunoaște referitor la secolele IX-XI în sud-estul României. Ea poate avea o contribuție importantă în completarea imaginii existente la Dunărea de Jos înainte și după revenirea bizantină în teritoriul dunăreano-pontic, după cum a dovedit până acum.

Materialul rezultat a fost depozitat la MINA Constanța.

Abstract:

The 2022 systematic archaeological excavation campaign, in the medieval-early fortified settlement of Oltina „Capul Dealului”, targeted the eastern and western sectors of the site.

In the eastern sector, eight new complexes were identified in the SIB and two complexes started in previous campaigns were completed (Cpl. 3b/2021 – dwelling and Cpl. 7/2016 – oven with access pit, now completed by expanding the area of the section to the south). The new complexes consist of: 5 dwellings, 2 pits with various uses and 1 circular oven, all from the 9th-11th centuries. Among the dwellings investigated, Cpl. 2/2022 through the layout of the oven, which shows in the preserved part (it was partially destroyed by one of the pits Cpl. 1/2012), on the edge, 10 semicircular, oblique, plastered holes, which supported the wooden formwork used when making the oven dome. This way of building the dome of the oven, with clear traces, is recorded for the first time in the settlement of Oltina and, as far as we know, in Dobrudja, for this period. Another oven, cut by the access hole of Cpl. 7/2016, presented two hearth restorations, totaling three overlapping hearths.

In the same sector, the SIIB was opened, on an elevated area located on the eastern boundary of the site, between the SIB and the access road to the settlement, with the aim of identifying possible traces of the defensive system. At this stage, no special landscaping was observed. Along with ceramics, two Byzantine coins (11th century), a Roman one (from Trajan, post year 106) and a cordiform applique (10th century) were discovered on the surface of the section.

In the western sector, research continued in section S III, arranged perpendicular to the earth vallum. On the crest of the vallum, the level with wooden reinforcement was passed, reaching a layer of yellow soil, in which small early medieval ceramic fragments appear sporadically. In the eastern half, two new complexes have been identified (Cpl. 9/2022 and 10/2022), representing a deepened dwelling and a hollowed oven.

The resulting material was stored at MINA Constanța.

Bibliografie:

Paraschiv-Talmațchi, Șova 2021 - Paraschiv-Talmațchi, C., Șova, C., *Production Space Versus Living Space. Constructions with Grinding Devices in Mainland Dobrudja*, in n K. László, D. Băcuet-Crișan, I. Stanciu, F. Mărginean (eds.), *Exploring Dwellings and Manufacturing Spaces in Medieval Context (7th-14th Centuries)*. Orbis Medievalis III, Cluj-Napoca, 2021, p. 137-156.

54. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța [Durostorum]

Punct: Ferma 4

Tip de sit: 11, 111, 21

Încadrare cronologică: 32, 321, 322, 4

Cod RAN: 62547.01; Cod LMI: CT-I-s-A-02719

Autorizație nr. 36/18.03.2022

Colectiv: Paul Damian (responsabil), membrii: Adela Băltăc, Eugen Paraschiv-Grigore (MNIR)

Finanțare 33.000 lei MNIR; 25.000 Ministerul Culturii

Perioada desfășurării cercetării: 1–31.07.2022

Cercetările arheologice din campania 2022¹ au continuat în Sectorul *Cartier Terme* având ca obiectiv zona de la est de edificiul nr. 2, atât pentru completarea planimetriei acestui complex, cât și a cercetării complexelor identificate aici.

Cercetarea asupra edificiului nr. 2 din *Cartierul Terme*, aflat la cca 25 m nord de Terme², a fost reluată din campania 2019³, fiind puse în evidență noi ziduri și au fost surprinse noi porțiuni din traseele conductelor de alimentare cu apă. Cercetarea din campania 2022 s-a concentrat în suprafețele deschise anterior (C.25–C.26), totodată fiind deschise noi suprafețe spre est (C.27–28). Astfel, în zona definită de zidurile descoperite anterior⁴ care, cel mai probabil reprezintă o anexă a edificiului, a fost sesizat un pământ galben-maroniu, foarte bine bătorit, cu puțini pigmenți de calcare și tegule, cel mai probabil un strat de nivelare a zonei. Această nivelare s-a mai constatat și pe zone extinse din toate suprafețele (C.25, C.26). Tot în această parte (în suprafața C26) au fost identificate un cuptor de ars material din lut, un zid la sud de acesta, o groapă, un mormânt de înhumatie și a fost continuată cercetarea traseul conductei nr. 4.

Cuptorul (aflat la 2,30 m est de Z12⁵) are o formă aproximativ ovală în plan (diam = 0,90 m), cu pilon central de susținere a solei realizat din cărămizi lipite cu lut. Pe latura de vest cuptorul avea dispuse două cărămizi verticale, formând un canal, probabil pentru curățarea cenușii, care era depozitată într-o groapă sesizată în această zonă. Gura de alimentare era dispusă spre NV (1,30 x 0,55 m) și avea pe direcția focarului implantat un tub de conductă (diam = 0,17 m) așezat vertical pe aceeași linie cu pilonul central, cel mai probabil pentru evacuarea fumului. La sud de cuptor (la 0,20–0,30 m) se distinge un zid (Lp = 3 m, l = 0,60 m) demantelat (?), din fragmente de calcare, al cărui traseu nu continuă nici spre est, nici spre vest (spre Z12), ceea ce pare a fi mai degrabă un paravan pentru cuptor decât un zid interior al încăperii definite de zidurile Z12–14.

La 3 m nord-est de cuptor a fost identificată și parțial cercetată o groapă (dimensiuni investigate = 2,70 x 3,40

m). Groapa avea în componență multă cenușă, fragmente ceramice și sticlă, iar în partea inferioară a fost surprins traseul unei noi conducte (L surprinsă = 2,40 m). Aceasta este formată din turburi de conducte cu diametru mai mic decât a celor patru de până acum (diam = 8 cm), iar înspre profilul de nord al gropii se observă că erau protejate cu tegule (0,40 x 0,35 m). Este conducta descoperită la cea mai mare adâncime până acum. Groapa nu a fost finalizată nici spre nord și nici spre est.

Traseul conductei nr. 4 a fost surprins în anii anteriori în casele C.23–C.24 și anul acesta în zona estică a suprafețelor C.25–C.26, pe o lungime calculată de 13 m, fiind acoperit pe alocuri cu un strat din cărămidă pisată (în C.23, C.26); unele tuburi sunt sparte din vechime, altele de arătura adâncă specifică viței-de-vie, fiind chiar dislocate de pe traseu.

În suprafața C27, după înlăturarea statului de arătură (cu o grosime de cca. 0,40–0,50 m), a fost constată o structură realizată în principal din pietriș de râu, pe alocuri fragmente tegulare, tegule pisate, lut ars, rare fragmente ceramice, rar fragmente de calcar pisat, fragmente de crustă vitrifiată, fragmente marmură, ceea ce reprezintă fie o amenajare a unei curți interioare, fie o cale de acces (L = 9 m, l = 1,50–2 m). În carourile 5–6, în această structură s-a amenajat un jgheab (L surprinsă = 2 m, l = 0,20 m) din materiale tegulare așezate vertical pe margine, având o pantă descendentă de la sud spre nord.

La cca. 1,50 m sud-est de cuptor, în dreptul conductei nr. 4, a fost surprins un nou mormânt de înhumatie al unui copil. Pe latura de sud mormântul era protejat de o olană de mari dimensiuni (L = 0,65 m), așezată vertical, iar conducta era parțial spartă în zona picioarelor. Orientat V–E, mormântul era parțial deranjat, capul și coastele fiind deplasate spre nord, ceea ce indică faptul că dacă a fost amenajat și spre nord cu material tegular, zona a fost perturbată ulterior, cel mai probabil de arătură. Fără inventar, M15 este cel mai estic mormânt identificat până acum în necropola cercetată de noi⁶ și care se datează după cel de-al doilea sfert al secolului al IV-lea p. Chr.

Și în acest an a fost recoltat un material arheologic bogat, cel mai numeros fiind cel din lut: ceramică, teracote, opaițe, tuburi de conducte și tegule (unele purtând ștampila legiunii a XI-a Claudia) și care se află în curs de restaurare și prelucrare în Laboratoarele și depozitele MNIR.

Abstract

In the campaign 2022 (for ancient *Durostorum* and previous research on this site, see footnote no. 1) we have resumed research in Sector *Quarter Thermae*. Archaeological research was concentrated and east of the building no. 2 (to complete the planimetry of this complex). We excavated a pottery kiln, a waste pit, new parts of the water pipes no 4, and a child inhumation grave.

Bibliografie:

Damian, Băltăc 2007 - Damian, P., Băltăc, A., The Civil Roman Settlement at Ostrov-Durostorum, in V. Sîrbu, Șt. Stanciu (eds.) *Acts of the International Colloquium Important Sites from the Pre-Roman and Roman Time on the Lower Danube Valley (4th century BC–4th century AD)*. Istros, 14, 2007, p. 61–70.

⁶ În campaniile anterioare au fost identificate și cercetate 14 morminte de înhumatie, vezi CCAR 2003, p. 223; CCAR 2004, p. 226; CCAR 2005, p. 250; CCAR 2006, p. 248; CCAR 2008.

¹ Despre problematica anticului *Durostorum*, vezi Damian, Băltăc 2007, p. 61–70. Rezultatele cercetărilor arheologice din acest sector sunt publicate în rapoartele anuale (CCAR), din campania 1997 până în 2021. În campania 2015 au fost realizate doar prospecțiuni geofizice, iar în anul 2020, din cauza pandemiei, nu au fost efectuate cercetări de teren.

² Damian, Băltăc, p. 66

³ CCAR 2020, p. 266; CCAR 2022, p. 284.

⁴ CCAR 2022, p. 284.

⁵ CCAR 2022, p. 284.

55. Pantelimonul de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța [Ulmētum]

Punct: Cetatea romano-bizantină

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 112 (așezare fortificată), 113 (așezare fortificată), 122 (cetate)

Încadrare cronologică: 322 (Epoca romană târzie), 34 (Epocă romano-bizantină)

Codul RAN: 62618.01

Autorizație nr. 78 / 18.03.2022

Colectiv: Gabriel Mircea Talmațchi responsabil științific; Constantin Băjenaru, Dan Vasilescu, Oana Grigoruță, Cătălin Mircea Nopcea (MINAC)

Total finanțare: 25.000 lei - Ministerul Culturii și 4.000 lei - MINAC

Perioada desfășurării cercetării: sept. – oct. 2022

Cercetările arheologice din acest an s-au desfășurat în două puncte aflate în zona *extra muros* a fortificației romane târzii și bizantine timpurii: Sector Extra Muros Sud, respectiv Sector Sud-Vest. Pentru îndeplinirea obiectivelor propuse, s-a utilizat un număr de 13 muncitori pe toată durata săpăturilor.

Sector Extra Muros Sud

Constantin Băjenaru, Gabriel Mircea Talmațchi, Dan Vasilescu, Oana Grigoruță, Cătălin Mircea Nopcea

În această campanie a fost trasată și finalizată o secțiune cu dimensiunile de 20 x 4 m (S VI), orientată N-S și dispusă la V de secțiunea S V cercetată în anul 2019, pe aceeași pantă lină și îngustă situată la aproximativ 60 m S-E de poarta de S-V a fortificației. Obiectivele principale au constat în evidențierea stratigrafiei pantei, identificarea altor morminte din necropola de epocă romană târzie și stabilirea încadrării cronologice a șanțului de mari dimensiuni surprins în secțiunile S III și S V.

S-a optat pentru o împărțire a secțiunii în cinci carouri de 4 x 4 m, numerotate de la N spre S. Astfel, au fost identificate nouă complexe arheologice, dintre care două reprezintă morminte de înhumatie (M 35 – surprins parțial în secțiunea S V – M 37), a căror cercetare integrală a presupus efectuarea unor casete. În preajma acestora, pământul galben steril (loess) a fost atins la adâncimi cuprinse între -0,25/0,30 și -0,50/0,60 m sub nivelul actual al terenului.

Spre deosebire de secțiunile S III – S V cercetate anterior, în S VI s-a constatat o intensitate mai ridicată a activităților antropice, majoritatea fiind asociată cu prima etapă de funcționare a fortificației, corespunzătoare secolului al V-lea (nivelurile N3-N2). De asemenea, ponderea materialelor arheologice romane timpurii este mult mai redusă raportat la aceleași suprafețe. Nivelul de călcare antic s-a evidențiat pe mici suprafețe din jumătatea de nord a secțiunii (carourile 2-3), la adâncimi cuprinse între -0,15 și -0,25 m.

Complexul C 1 a fost surprins în carourile 1-2 și reprezintă șanțul identificat în anul 2019, cu orientare ENE-VSV. Segmentul cercetat are o lungime de 4,00 m, limita

de nord a acestuia aflându-se parțial în afara secțiunii. Deși la conturare (-0,20/0,40 m) prezenta o lățime considerabilă (cca. 6 m), anvergura reală este de 2,80 m, cu restrângeri succesive până la fund, de 2,50 m, 1,20 m și 0,40 m. Privit în secțiune, șanțul are forma literei „V”, cu baza ușor albiată. A fost săpat în pantă descendentă către ENE, cu o mică deviație către est, pornind aproximativ de la mijloc spre aceeași direcție, până la adâncimea maximă de -3,05/3,15 m (profil est/vest). Astfel, diferența de nivel a pământului galben steril, raportată la profilurile de E și V ale secțiunii, este de cca. 0,60 m.

Puțin sub nivelul de călcare actual, șanțul era suprapus parțial de un strat alcătuit din pământ cu pigment albicios (mortar), amestecat cu numeroase pietre și fragmente de la materiale de construcții (cărămizi, țigle, olane), care reprezintă pământul excavat de Vasile Pârvan în anii 1911-1914, aruncat spre valea pârauului Pantelimon. Materialele arheologice recuperate constau într-o mixtură de modern (multiple resturi metalice) și antic. Sub acest strat au urmat mai multe depuneri similare ca nuanță (gri-negricios / gri închis) și consistență, care constituie, cel mai probabil, vegetalul post-antic. Majoritatea descoperirilor aparțin categoriei ceramicii și sunt specifice sec. IV-V, cu câteva databile în perioada medievală timpurie.

Șanțul propriu-zis a fost conturat clar la adâncimea de -1,10 m și prezenta două straturi principale, compacte, cu urme de mortar. Se pare că umplutura acestuia constituie rezultatul unei dezafectări intenționate, produsă fie spre finalul domniei împăratului Iustinian I, fie în timpul lui Iustin II. Ipoteza are la bază descoperirea a două monede de același fel (*decanumnia*) în partea inferioară a umpluturii, datate în anii 559/560, respectiv 564/565 p.Chr. Din punct de vedere cronologic, omogenitatea materialului arheologic recuperat poate fi considerat un argument suplimentar. Astfel, se constată o pondere ridicată a fragmentelor ceramice din prima jumătate a secolului al V-lea, perioadă care corespunde cu nivelul N3 din interiorul fortificației (c. 400?/410-440/450 p.Chr.). Pământul și resturile menajere au fost probabil aduse de pe platoul ocupat de aceasta, odată cu reamenajarea spațiului interior și/sau a zonei *extra muros* adiacente. De asemenea, remarcăm prezența unei aglomerări de oase umane în primul strat de umplere, câteva fiind aflate în conexiune anatomică. Având în vedere existența orizontului funerar identificat *intra muros* și asociat cu faza B a nivelului N4 (c. 383/388-395/400? p.Chr.), acestea ar putea avea aceeași proveniență precum restul materialelor.

Din analiza preliminară a situației arheologice, rezultă faptul că amenajarea șanțului a avut loc odată cu ridicarea fortificației (nivelul N4/N3) și în scop defensiv, probabil ca măsură suplimentară într-o zonă unde marginea platoului nu era suficient de abruptă. Un *terminus post quem* l-ar putea constitui moneda de tip *SECVRITAS REIPVBLICAE*, emisă în anii 364-375 p.Chr., descoperită pe fundul complexului.

În cuprinsul carourilor 3-4 a fost cercetat un șanț de proporții mai reduse (C 2), dispus aproximativ pe direcția pantei (NV-SE). Acesta intersecta un alt șanț (C 2A), orientat aproximativ E-V, cu care se afla în legătură.

Colmatarea pereților celor două complexe și intervențiile antropice ulterioare au creat impresia unei structuri de mari dimensiuni la conturare (- 0,40 m), cu dimensiunile de 5,50/6,00 x 4,00 m. De fapt, în perioada de utilizare, șanțul C 2 avea o lățime maximă estimată la cca. 2,00 m, iar cea minimă de 0,40 m. C 2A pornea de la o lățime de cca. 1,60 m și se restrângea până la 0,30 m, în partea inferioară. Adâncimea maximă față de profilul de V al secțiunii este de -2,80 m pentru C 2, respectiv -2,10 m pentru C 2A. Ambele au fost săpate sub forma literei „V”, în pantă descendentă dinspre V-NV spre E-SE, cu o cădere accentuată în zona de intersecție (diferența de nivel atinge 0,70 m). Având în vedere aspectul lor, acestea ar putea reprezenta canale de colectare a apei pluviale.

Conform datelor preliminare, perioada de amenajare și funcționare a celor două șanțuri se plasează în prima jumătate a secolului al IV-lea, interval care ar corespunde cu faza A a nivelului N5 din cuprinsul fortificației (c. 324-367). Dezafectarea lor a avut loc în a doua jumătate a aceluiași secol, fie pe cale naturală, fie printr-o acțiune antropică coordonată, precum în cazul complexului C 1. În acest sens, amintim prezența unei monede din anii 353-354, de tip *FEL TEMP REPARATIO* (FH3), în partea inferioară a primului strat de umplere al șanțului C 2, caracterizat printr-un amestec de pământ cu numeroase pietre, fragmente de cărămizi, olane și țigle. Ambele complexe și spațiul dintre ele au fost astupate parțial prin depuneri succesive de pământ gri, gri-gălbui și gălbui compacte, dar neuniforme, cu rare materiale arheologice. Acestea reprezintă rezultatul colmatărilor, fără a exclude și posibilitatea unor nivelări etapizate, păstrându-se, totuși, într-o anumită măsură, forma albiată a șanțurilor. Dezafectarea totală în perioada menționată mai sus este susținută și prin alte două descoperiri monetare de tip *GLORIA ROMANORVM* (8), recuperate din straturile întărite, care se datează în intervalul 364-378.

Ulterior, în adâncitura astfel creată pe traseul șanțului C 2, au început să se arunce numeroase resturi menajere, majoritatea dinspre N, unde terenul era mai ridicat, ce au atins pe alocuri o grosime considerabilă (cca. 1,00 m). Depozitarea lor s-a produs în cel puțin două faze, marcate prin cele două straturi identificate, de consistență similară (prăfos/afănat), care prezentau bucăți de cărbune, alături de lentile de arsură și cenușă. Acestea erau separate de un strat de pământ gălbui tare, cu o grosime variabilă (de la 0,05 până la 0,20 m) și desfășurat pe o suprafață de cca. 4,50 x 2,70 m. Amenajarea lui s-a efectuat tot dinspre N, urmărindu-se, probabil, nivelarea totală a fostului șanț.

Straturile post-dezafectare au oferit un bogat material arheologic, destul de unitar, din care amintim: materiale de construcții fragmentare (cărămizi, țigle, olane); fragmente ceramice lucrate la roată (amfore, veselă de bucătărie etc.) și cu mâna, unele fiind arse secundar; fragmente de opaiț; monede; fragmente de la recipiente din sticlă; materiale reziduale (zgură); resturi osteologice de proveniență animală. Pe baza acestora, se poate admite ca încadrare cronologică preliminară a depunerilor prima jumătate a secolului al V-lea, cea mai recentă monedă fiind datată în anii 425-435 p.Chr.

Șanțul C 3 a fost surprins în carourile 4-5 și constituie cel mai târziu complex din suprafața cercetată (sec. al

VI-lea), capătul lui de nord secționând parțial umplutura superioară a C 2A. Segmentul finalizat are o lungime de cca. 4,50 m, fiind conturat la -0,35/0,60 m (profil E/V). Săpat sub forma literei „U”, pe direcția NV-SE, prezenta o lățime maximă de 1,00 m, restrângându-se la bază până la 0,40 m. Adâncimea finală de -1,00 m s-a înregistrat în colțul de SE al secțiunii. Din umplutură s-au extras puține materiale arheologice, majoritatea reprezentând fragmente ceramice și resturi osteologice de proveniență animală.

O situație stratigrafică mai complexă s-a constatat în zona complexului C 1, unde au fost identificate cel puțin trei intervenții antropice, a căror concentrare pe o suprafață restrânsă a creat inițial impresia unei evazări întinse a șanțului către S. Urmând ordinea cronologică, precizăm mai întâi complexul adâncit C 4, dispus perpendicular pe șanț și amenajat sub forma unui bordei, cu intrare de formă dreptunghiulară (1,10 x 0,95 m), realizată în pantă descendentă către NV (de la -0,60 m până la -0,80 m). Limitele lui de S și V s-au conturat clar, cea de E se află în afara secțiunii, iar la N intersecta marginea de S a șanțului, pe care sigur a secționat-o, rezultând astfel un fel de „breșă”, fără însă a putea stabili cu certitudine relația stratigrafică între cele două complexe (utilizate simultan?). Astfel, suprafața la interior măsoară cca. 5 m², cu adâncimea maximă atinsă la -1,10 m. Se pare că prima fază a dezafectării a presupus o umplere lentă, în care au fost antrenate, lângă peretele de V, câteva oase umane, inclusiv fragmente de craniu (copil?). La un moment dat, în zona intrării s-au acumulat numeroase resturi menajere, surprinse sub forma unui strat de pământ gri-cenușiu prăfos/afănat amestecat cu arsură. Din datele preliminare, materialele arheologice recuperate din acesta nu depășesc sec. al V-lea, dezafectarea complexului fiind plasată sigur după anul 388, conform descoperirilor monetare. Ca *terminus ante quem* amintim prezența unui *pentanummius* emis de Iustin II în anii 565-578, asociat cu un strat sau nivel de călcare care suprapunea umplutura corespunzătoare intrării lui C 4.

Atât C 1, cât și C 4 au fost secționate de un complex (C 6) cu marginile mult evazate, baza aparent de formă circulară (dm. max. = 1,30 m; dm. min. = 0,50 m) și adâncimea maximă de - 1,50 m. Desfășurat și în afara secțiunii, către E, prezenta două straturi de umplere: pământ gri-gălbui întărit în partea inferioară, respectiv pământ gri-negricios, amestecat cu pietre, bucăți de mortar și fragmente de materiale de construcții, în partea superioară. Pe baza unui număr redus de fragmente ceramice descoperite, dintre care câteva smălțuite, groapa (?) s-ar plasa în perioada medievală târzie, fără a exclude posibilitatea unei datări chiar mai recente. La V de complexul C 4 a mai fost identificată o amenajare, probabil contemporană cu C 6, ce a secționat atât evazarea șanțului C 1, cât și mormântul M 37. Limita de E a acesteia nu a putut fi clar stabilită, însă se continuă către V, în afara secțiunii.

Ultimele trei complexe pe care le vom descrie au un caracter funerar, însă doar două pot fi încadrate ca morminte. Complexul C 5 prezintă o situație aparte, remarcându-se printr-o aglomerare de oase umane pe o suprafață restrânsă (0,55 x 0,40 m), conturată la doar 10 cm sub nivelul actual de călcare. Acestea erau depuse

unele peste altele, fără a se afla în conexiune anatomică, alcătuind un „strat” cu grosimea de 0,20 m. Probabil se aflau într-un recipient biodegradabil, peste care s-au așezat câteva pietre, evidențiate în partea superioară. Având în vedere descoperirea a trei cranii, oasele provin de la cel puțin trei indivizi, însă, raportat la numărul lor total, scheletele sunt incomplete. În ceea ce privește datarea acestui complex, precizăm recuperarea unui număr redus de fragmente ceramice antice, care par a fi specifice sec. IV-V. Amenajarea lui s-a efectuat nu mai devreme de jumătatea secolului al IV-lea, deoarece suprapunea parțial camera de acces a mormântului M 35.

Surprins parțial în cadrul secțiunii S V din anul 2019, mormântul M 35 a fost finalizat în această campanie. Amplasat între C 2 și C 4, complexul s-a conturat la adâncimea de - 0,35 m, sub forma unei gropi rectangulare (1,95 x 1,10 m), care reprezenta camera de acces spre o firidă laterală (1,85 x 0,55 m), săpată către N-NE și blocată cu cinci dale de cărămidă dreptunghiulare (0,35 x 0,30 m). Mormântul a fost amenajat în două trepte, cu pornire de la -1,00 m (camera de acces) și până la -1,40 m (firidă). Înălțimea firidei este estimată la cca. 0,50/0,60 m. Defunctul era depus în poziție decubit dorsal, cu capul la V și ambele mâini pe bazin, majoritatea oaselor aflându-se în conexiune anatomică. Chiar dacă nu prezenta inventar, datarea acestuia în secolul al IV-lea este atestată prin două monede (*terminus post quem* 341-348 p.Chr.) și câteva fragmente ceramice recuperate din umpluturile camerei de acces și a firidei.

Mormântul M 37 era amplasat lângă marginea de S a complexului C 1, în colțul de SV al caroului 2, fiind afectat pe mare parte din suprafață de o intervenție antropică, efectuată în perioada post-antică. Conturarea lui s-a făcut mai mult pe baza aglomerării de dale și țigle de cărămidă, surprinse de la - 0,25 m sub nivelul actual. Cercetarea completă a necesitat trasarea unei casete (1,60 x 1,30 m), care a relevat orientarea acestuia pe direcția E (cap) – V, defunctul fiind acoperit cu un șir alcătuit din trei dale întregi și două țigle fragmentare, desfășurate pe o lungime de 1,45 m și o lățime de 0,40 m, mărginite la V de câteva pietre. Interesant este faptul că acestea erau depuse atât deasupra oaselor aflate în conexiune anatomică (L = 0,50 m), cât și de la abdomen spre picioare, în zona secționată a mormântului, unde se aflau doar câteva și acelea deranjate. De altfel, la cca. 1,50-2,00 m distanță spre NE de acesta, au fost recuperate alte oase umane, aproximativ de la același nivel, care ar putea aparține aceluiași schelet. Situația stratigrafică ne indică existența unui mormânt în groapă simplă (ad. max. = -0,55 m), acoperită cu dale și țigle, fără a exclude și varianta de mormânt în firidă laterală, orientată către N. Se pare că defunctul era depus într-o parte, cu privirea spre S și probabil în poziție chircită, fără obiecte de inventar. Cel mai probabil acesta aparține aceluiași orizont funerar cu blocaj al firidei, pe fundul complexului fiind descoperită o monedă plasată sigur în intervalul 336-348.

Ca urmare a cercetărilor efectuate, s-a recuperat un lot consistent de materiale arheologice, majoritatea alcătuit din fragmente ceramice (sec. II-VI p.Chr.), urmate de resturi osteologice de proveniență animală și obiecte de metal, dintre care amintim 133 de monede (sec. II-VI p.Chr.).

Sector Sud-Vest

Gabriel Mircea Talmațchi, Dan Vasilescu,
Oana Grigoruță

Obiectivul principal al campaniei 2022 a constat în continuarea cercetărilor din secțiunea S VIII, aflată în zona *extra muros* aferentă turnului patrulater de S-E (T8), inițiate în anul 2019. Săpăturile s-au concentrat pe o suprafață de cca. 48 m², care corespunde cu carourile 1-4, urmărindu-se îndepărtarea nivelului corespunzător vegetalului post-antic (abandon fortificație) și surprinderea pantei terenului către E. În mod firesc, grosimea acestui nivel nu este uniformă, fiind mai subțire în apropierea fortificației și din ce în ce mai gros spre vale (S-E), până la un maxim de 0,30 m (caroul 4). Acesta acoperea stratul de dărâmtură și demantelare a incintei, sub aglomerarea de pietre fiind alcătuit doar dintr-un amestec de mortar cu nisip și cărămizi, pe care am început să îl îndepărtăm, oprindu-ne la adâncimea de -0,90 m. De asemenea, s-a mai cercetat parțial șanțul efectuat de Vasile Pârvan pentru dezvelirea incintei (ad. max. = -0,95 m față de nivel conturare), evidențiindu-se construirea acesteia în terase. În urma săpăturilor a rezultat un număr redus de materiale arheologice, dintre care amintim fragmente ceramice majoritar specifice sec. V-VI p.Chr. și 12 monede din bronz (sec. IV-VI p.Chr.) și argint (otomane).

Materialul rezultat a fost depozitat la MINA Constanța.

Abstract

This year the archaeological research at Ulmetum continued both in Extra Muros South Sector and South-West Sector.

An area of 80 m² was excavated in the Extra Muros South Sector revealing nine archaeological complexes and other traces of habitation mostly dated in the 5th century AD (fortification's N3-N2 levels). A large ditch (C1) with a probable defensive role stands out among them. It seems that it was made simultaneously with the erection of the fortification (N4/N3 level) and functioned until it was covered in the second half of the 6th century AD. Two graves (M35, M37) are to be mentioned that confirm the westward extension of the Late Roman necropolis identified in 2019.

In the South-West Sector the research was limited to a smaller area (48 m²) near T8 tower and consisted in removing the layers below the scattered debris of fortification's enclosure wall.

Illustrations list

- Fig. 1. Extra Muros South Sector. Section S VI (overview)
- Fig. 2. Extra Muros South Sector. Features C 1 and C 4
- Fig. 3. Extra Muros South Sector. Features C 2 and C 2A
- Fig. 4. Extra Muros South Sector. Feature C 3
- Fig. 5. Extra Muros South Sector. Feature C 5
- Fig. 6. Extra Muros South Sector. Grave M 35
- Fig. 7. Extra Muros South Sector. Grave M 37
- Fig. 8. South-West Sector. Overview of the excavated area (to the southeast).

Fig. 1. Sector Extra Muros Sud. Secțiunea S VI (imagine de ansamblu).

Fig. 2. Sector Extra Muros Sud. Complexele C 1 și C 4.

Fig. 3. Sector Extra Muros Sud. Complexele C 2 și C 2A.

Fig. 4. Sector Extra Muros Sud. Complexul C 3.

Fig. 5. Sector Extra Muros Sud. Complexul C 5.

Fig. 6. Sector Extra Muros Sud. Mormântul M 35.

Fig. 7. Sector Extra Muros Sud. Mormântul M 37.

Fig. 8. Sector Sud-Vest. Privire de ansamblu a zonei cercetate (către S-E).

56. Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău

Tip sit: 111 (așezare deschisă), 122 (cetate)

Încadrare cronologică: 13 (neolitic), 14 (eneolitic), 15 (Epoca bronzului), 21 (Lat Tène)

Punct: Gruiu Dării

Cod RAN: 48539.01

Autorizația nr. 58/17.03.2022

Colectiv: Valeriu Sirbu - responsabil științific (IAB), Sebastian Matei, Roxana Munteanu, Daniel Garvăn, Laurențiu Grigoraș (MJ Buzău)

Total finanțare: 45.000 lei (MJ Buzău)

Perioada desfășurării cercetării: 1-31 august

În vara anului 2022 au fost reluate săpăturile în situl de la Pietroasa Mică - *Gruiu Dării*, având ca obiective continuarea cercetării consistentelor depuneri din sectorul *intra muros* (secțiunile 28-31) și deschiderea unei noi suprafețe de cercetare (secțiunea 35) în sectorul de vest (*extra muros*), cu scopul de a înțelege modul în care s-au format aceste două zone ale sitului. În secțiunile 28-31 s-a urmărit, în principal, epuizarea nivelelor din a doua epocă a fierului și atingerea, pe întreaga suprafață, a depunerii din epoca bronzului.

Din cauza degradării în timp a martorilor dintre secțiunile 28-31, s-a luat decizia demontării acestora până la cota de aproximativ -1,10 m, după ce în prealabil au fost desenate și fotografiate profilele.

În ceea ce privește săpătura, aceasta s-a adâncit în toate secțiunile cu 0,35/0,40 m, fiind epuizate ultimele resturi din nivelul de sec. II-I a. Chr. și întreaga depunere getică de sec. IV-III a. Chr., groasă de aproximativ 0,25 m. În toate cele 4 secțiuni a fost atinsă depunerea din epoca bronzului, care începe de la cota de aproximativ -1,50 m față de nivelul actual de călcare.

În această campanie au fost cercetate, integral sau parțial, 10 complexe noi (5 getice, unul din sec. II-I a. Chr. și 4 din epoca bronzului), la care se adaugă 5 complexe descoperite în anii anteriori.

În ceea ce privește cele 5 complexe vechi, 4 dintre ele au fost cercetate complet: complexul 263, cuptor menajer, și groapa 308, finalizate odată cu demontarea martorului dintre S.28 și S.29; complexele 306 și 31, gropi tangente cu paramentul interior al fortificației, aflate în S.29, respectiv în S.31.

Singurul complex din epoca fierului din limitele S. 28-31 a cărui cercetare nu a fost finalizată care continuă este groapa 273, descoperită în anul 2018, în secțiunea S30, la cota de -0,65 m, din umplutura căreia au fost recoltate mai multe vase întregi și numeroase fragmente ceramice, bucăți de lipitură arsă și cărbune. Groapa, cu dimensiuni de 1,70 - 1,40 m la nivelul -1,50, continuă mai jos de adâncimea la care ne-am oprit în campania 2022.

Așa cum menționam mai sus, din cele 10 complexe noi identificate, doar 6 aparțin epocii fierului. Complexul 322 reprezintă o groapă dacică de sec. I a. Chr. și a fost observată clar în grund odată cu intrarea în nivelul de sec. IV-III a. Chr. și în profil în urma demontării martorului dintre S.28 și S.29. Umplutura este relativ afânată și conține

numeroase fragmente ceramice, oase de animale, crustă de vatră în poziție secundară și două vase în miniatură. Așa cum s-a observat pe profilul de NE al S.28, groapa este săpată de la cota de -0,60 m, iar la cota de -1,65 m are un diametru de peste 1,20 m.

Celelalte 5 complexe aparțin sec. IV-III a. Chr. și reprezintă 4 gropi, respectiv un rest din podina unei construcții descoperită în S.31.

Gropile getice au fost descoperite în S.28, S.29 și S.31. Dintre acestea remarcăm groapa 327, descoperită în S.28, carou D. S-a observat inițial ca o aglomerare de fragmente ceramice care provin de la o lekane lucrată la mână, parțial întregibilă și numeroase fragmente de amforă, toate alături de un borcan întreg, cu gura invazată și prevăzută cu 4 butoni cilindrici fixați sub gură. Cea mai mare parte din acest complex intră în malul de SV al S.28.

Materialul arheologic descoperit în 2022 este bogat, predominând vasele ceramice. Notăm descoperirea în groapa 273 a unui capac lucrat la roată, ars oxidant și decorat cu brăduți și benzi late lustruite, și a unui kantharos, parțial întregibil, lucrat tot la roată și ars reducător. Două ceșcuțe-opaiț au fost descoperite în complexul 322, iar în complexul 308 un vas în miniatură și o fibulă filiformă întreagă din bronz, care se datează în a doua jum. a sec. I a. Chr.

Pe lângă numeroase fragmente ceramice descoperite, provenind de la toate tipurile de vase specifice celei de a doua epoci a fierului, notăm și un fragment de tipar din lut pentru modelarea bolurilor cu decor în relief. Tiparul este modelat la roată dintr-o pastă fină, cărămizie. În interior se păstrează foarte bine, în negativ, o palmetă alungită, decor foarte des întâlnit pe bolurile pseudo-deliene.

Din fier au fost descoperite lame de cuțit și alte unelte și ustensile fragmentare. Singura piesă din argint o reprezintă o verigă. În afara acestor piese au mai fost descoperite numeroase fusaiole și jetoane din lut.

În cursul săpăturilor din 2022 au fost identificate patru complexe care datează din *epoca bronzului* (o groapă, o vatră și două structuri cu pietre). Cercetarea acestora este în stadiul incipient (fiind delimitate și documentate), toate fiind păstrate *in situ* până la reluarea săpăturilor în 2023.

Cpl. 324 constă într-un aliniament de pietre (cele mai multe sunt bucăți plate de rocă nefasonată, având latura de cel mult 0,30 m) cu orientare NV-SE, identificat în limitele S. 29, la adâncimea de 1,48-1,52 m. Segmentul observat are o lungime de 3,64 m și o lățime de 0,35/0,45 m. Spre NV continuă dincolo de limitele secțiunii, spre pantă, în timp ce capătul de SE este secționat de o groapă din a doua epocă a fierului. Se află la partea superioară a depunerilor din epoca bronzului, fiind, foarte probabil, deranjat, în parte, de locuirile ulterioare. Aceleași structuri îi aparțin, credem, și pietrele răspândite în apropiere, la vest de acest aliniament. În stadiul actual este greu de precizat dacă aceste pietre au făcut sau nu parte dintr-o structură mai complexă. În apropiere s-au conturat, la aceeași cotă a săpăturii, două gropi de stâlp având diametrul de 0,25-0,30 m; relația între aceste trei complexe va face obiectul cercetărilor din 2023.

În jurul aliniamentului de pietre se găsesc fragmente ceramice Monteoru, inclusiv un fragment dintr-un cățel de vatră.

La distanță mică față de aliniamentul de pietre (cca. 0,50 m spre vest), în apropierea matorului între S. 29 și S. 31, la -1,64 m, s-a conturat o groapă (Cpl. 331), cu diametrul de 0,60 m, identificată datorită structurii mai afânate a sedimentului. Nu se deosebește cromatic de nivelul înconjurător.

În S. 28, în apropierea profilului de SE, la adâncimea de 1,40-1,55 m, a fost delimitată o aglomerare de pietre, fără un contur coerent (Cpl. 329). Acestea sunt răspândite pe o suprafață de cca. 5 mp – mai răzlețe în partea de est, mai compacte în cea de vest. Cele mai multe dintre pietre sunt de dimensiuni mici (cu latura de cca. 0,10 m), dar parte a aceleiași aglomerări sunt și două blocuri neregulate, cu latura de aproape 0,60 m. Printre pietre s-au observat oase de animale și câteva fragmente ceramice. Au fost prelevate două probe (ose de bovidae) pentru datare radiocarbon.

Această aglomerare de pietre suprapune, parțial, resturile unei posibile construcții în limitele căreia s-a conturat o vatră. Existența construcției de paiantă, presupusă pe baza slabelor urme de lipitură arsă, observate pe o suprafață de cca. 2 mp în apropierea vetrei, va trebui verificată la reluarea cercetărilor în 2023.

Vatra (Cpl. 328), având o crustă mozaică relativ bine păstrată, a fost identificată la -1,41/1,51 m. Este parțial suprapusă și deranjată de Cpl. 329 spre sud; totodată, partea de nord este tăiată de o groapă getică (Cpl. 319), care a provocat înclinarea întregii structuri de combustie pe un ax S-N. Dimensiunile păstrate ale vetrei sunt de 0,95 x 0,60 m. Aspectul acesteia corespunde celui al structurilor de combustie din bronzul mijlociu documentate în trecut la Gruiu Dării (astfel de vetre sunt de obicei de formă circulară, cu diametrul de un metru).

Atât în jurul vetrei, cât și printre pietrele care compun Cpl. 329, se găsesc fragmente ceramice din prima fază a culturii Monteoru (cu stilul ceramic Ic3). Cu totul sporadic, în zona de contact între nivelul getic și cel din epoca bronzului, s-au observat și câteva fragmente ceramice Monteoru târzii (decor incizat, formând cusături și arcade), dar fără a se contura un nivel stratigrafic de sine-stătător care să corespundă acestui palier cronologic dinspre finalul bronzului mijlociu. Probele prelevate din Cpl. 328 vor oferi un reper mai clar privind limita superioară a depunerii din epoca bronzului.

Secțiunea 35 a fost trasată pe platoul situat la V de incinta dacică, în marginea de N, la 11 m E față de S34 (cercetată în campaniile anterioare). Prin această nouă secțiune s-a urmărit stabilirea intensității locuirii neoneolitice și limitele acesteia în jumătatea vestică a sitului. A avut dimensiunile de 6x2 m, iar săpătura a coborât până la -0,50 -0,60 m, în funcție de configurația terenului. Sub nivelul vegetal (gros de cca. 0,10 m) a fost identificat un strat de culoare neagră, dur, cu aspect măzăros la uscare, cu grosime cuprinsă între 0,10 și 0,40 m, cu puține fragmente ceramice și oase de animale în amestec. La baza acestui strat a fost identificat sterilul arheologic (cenușiu, dur, cu plasticitate ridicată). Fragmentele ceramice descoperite aparțin culturii Cucuteni.

Abstract

The 2022 excavations at Pietroasa Mică focused on completing the investigation of the Iron Age layers in the research units opened in recent years (Trenches 28-31). At the same time, in order to understand how the different sectors of the site were formed, we continued the research outside the Dacian enclosure (Trench 35).

Six Iron Age features were investigated – a pit from the 1st century AD, four other pits from the IVth-IIIrd centuries BC and a fragment of a clay floor (perhaps the remains of an ill preserved construction).

Other four features identified this year belong to the Bronze Age (Early Monteoru) layer (two stone structures, a hearth and a small pit). None were completely investigated.

Outside the enclosure, in Trench 35, the archaeological deposit is less consistent. The only materials identified are a few Chalcolithic sherds (Cucuteni).

Illustrations list

Pl. I. Pietroasa Mică – Gruiu Dării. 1. Overall image of research units S. 28-31; 2. Feature 327 and the South-Western cross-section of S. 28.

Pl. II. Pietroasa Mică – Gruiu Dării. 1. S. 29, features 324 and 331; 2. S. 28: Iron Age and Bronze Age features.

Bibliografie:

Dupoi, Sîrbu 2001 - Dupoi, V., Sîrbu, V., *Incinta dacică fortificată de la Pietroasele-Gruiu Dării, județul Buzău (I)*, Buzău, 2001.

Garvăn, Grigoraș, Munteanu - Garvăn, D., Grigoraș, L., Munteanu, R., *Descoperiri recente Starčevo-Criș în Subcarpații Buzăului*, in *Mousaios*, XXV, 2022, p. 9-38.

Grigoraș et alii 2022 - Grigoraș, L., Munteanu, R., Garvăn, D., Dumitrașcu, V., *Archaeological research at Pietroasa Mică – Gruiu Dării (2019–2020). The Late Chalcolithic period*, in *MCA S.N.*, XVIII, 2022, p. 45-74.

Sîrbu 2008 - Sîrbu, V., *Les figurines anthropomorphes et zoomorphes découvertes dans l'enceinte sacrée dace de Pietroasa Mică-Gruiu Dării (dép. de Buzău)*, p. 177-193, in A. Avram, V. Lungu, M. Neagu (eds.), *Philias Charin. Mélanges à la mémoire de Nicolae Conovici*, Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, XXV, Călărași, 2008.

Sîrbu, Matei 2013a - Sîrbu, V., Matei, S., *A Dacian Fortress from Pietroasa Mică-Gruiu Dării*, in C. Schuster, O. Cîrstina (eds.), *Settlements, Fortresses, Artefacts. The Thracians and their Neighbours in the Bronze and Iron Ages, vol. I, Proceedings of the 12th International Congress of Thracology, Târgoviște, 10th -14th September 2013*, Târgoviște, 2013.

Sîrbu, Matei 2013b - Sîrbu, V., Matei, S., *Pietroasa Mică – «Gruiu Dării»: établissement, citadelle et lieu de culte à l'époque géotodace (IVe s. av. J.-C. – Ier s. ap. J.-C.)*, in *Thraco-Dacica*, IV-V, SN, 2012-2013 (2013), p. 109-134.

Sîrbu, Matei, Dupoi 2005 - Sîrbu, V., Matei, S., Dupoi, V., *Incinta dacică fortificată de la Pietroasa-Mică – Gruiu Dării, com. Pietroasele, jud. Buzău (II)*, Buzău, 2005.

Sîrbu et alii 2011 - Sîrbu, V., Matei, S., Costache, D., Grigoraș, L., El Susi, G., *Pietroasa Mică-Gruiu Dării, jud. Buzău. Descoperirile din epocile eneolitică și a bronzului (III)*, Brăila-Buzău, 2011.

Sîrbu et alii 2014 - Sîrbu, V. Matei, S., Ștefan, M.-M., Ștefan, D., *The Geto-Dacian Cult Place from Pietroasa Mică-Gruiu Dării, Buzău County (Romania), in Proceedings of the International Colloquium Residential Centres (dava, emporium, oppidum, hillfort, polis) and Cult Places in the Second Iron Age*

of Europe, Buzău (Romania), 23rd -26th October 2014, Buzău, Mousaios, XIX 2014, p. 343-371.

Sîrbu et alii 2020 - Sîrbu, V., Matei, S., Munteanu, R., Garvăn, D., Grigoraș, L., *Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău. Punct: Gruiu Dării, in CCAR. Campania 2019, București 2020, p. 280-285.*

1

2

Pl. I. Pietroasa Mică – Gruiu Dării. 1. Imagine de ansamblu cu secțiunile 28-31; 2. Imagine cu complexul 327 și profilul de SV al S.28.

1

2

Pl. II. Pietroasa Mică – Gruiu Dării. 1. S. 29, complexe 324 și 331; 2. S. 28. Complexe din epoca fierului și din epoca bronzului.

57. Poiana Cireșului, mun. Piatra Neamț, jud. Neamț

Punct: Valea Doamnei

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)

Încadrare cronologică: 113 (paleolitic superior)

Cod RAN: 120735.04

Autorizație nr. 87/17.03.2022

Colectiv: Elena-Cristina Nițu - responsabil științific, (CNMCD Târgoviște); Marin Cârțumaru (UV Târgoviște); Ovidiu Cîrstina, Florin Ionuț Lupu, Marian Leu, Horia Ghiță (CNMCD Târgoviște); Constantin Preoteasa, Vasile Diaconu (CMN); Mădălin Cornel Văleanu (CMNM Iași)

Total finanțare: 30.330 lei (dintre care 20.330 lei finanțare Ministerul Culturii și 10.000 lei finanțare CNMCD Târgoviște)

Perioada desfășurării cercetării: 1 - 26.08.2022

Localizată în municipiul Piatra Neamț, așezarea de la Poiana Cireșului este unul dintre cele mai reprezentative situri paleolitice din România și printre cele mai importante situri gravetiene din Europa. Cercetările arheologice de aici au o istorie îndelungată, fiind începute în 1968, dar săpături sistematice s-au realizat mai târziu, din 1998 până în prezent, cu unele întreruperi. Acestea s-au concentrat pe investigarea părții superioare a depozitului, în foarte puține situații săpăturile atingând 6 m adâncime. Au fost identificate mai multe locuiri care beneficiază de zeci de datări AMS, realizate în diverse laboratoare (Beta Analytic, ORAU-Oxford, Erlanger, RoAMS-IFIN HH), toate oferind un cadru cronologic coerent și consistent. Până în prezent, sunt mai bine cunoscute patru niveluri arheologice: un nivel Epigravettian și trei niveluri gravetiene, numerotate Gravetian I, II și III, separate prin straturi sterile groase, însă ultimele campanii au reliefat posibilitatea existenței unor locuiri mai timpurii¹. În general, vârsta acestora este situată între 20.000 și 37.000 de ani uncal. B.P.

În privința descoperirilor, este deja cunoscut că situl a furnizat ansambluri faunistice foarte bogate, raportat la locuirile gravetiene de la noi din țară, precum și o colecție impresionantă de materiale dure animale și materiale litice. De asemenea, numărul mare de obiecte de artă descoperite reprezintă o caracteristică distinctă față de toate siturile paleolitice de pe valea Bistriței. Colecția de la Poiana Cireșului se caracterizează printr-o diversitate semnificativă și cuprinde circa 85 % din întregul număr de podoabe și peste 90 % din toate obiectele de artă descoperite până acum în așezările paleolitice din România².

Metodologia utilizată, circumstanțele și datele din teren, precum și rezultatele cercetărilor anterioare, au făcut subiectul a numeroase publicații din țară și străinătate, de aceea nu vom mai insista asupra lor în acest raport.

Pentru campania de cercetări din anul 2022, au fost urmărite următoarele obiective:

- înțelegerea funcției sitului și identificarea ariilor de activitate în cadrul locuirilor descoperite în sit;
- abordarea interdisciplinară a cercetării arheologice prin efectuarea de noi analize;
- recuperarea și înregistrarea de noi materiale litice și osteologice în scopul caracterizării modului de exploatare a

resurselor animale, gestiunea resurselor minerale și determinarea caracteristicilor tehnice ale industriei litice;

- promovarea și valorificarea rezultatelor.

Campania din anul 2022 s-a concentrat pe continuarea săpăturilor în secțiunea XVI, începută anul precedent. Cercetările anterioare s-au finalizat cu demontarea în totalitate a primului nivel Gravetian (pe o suprafață de 9 m²) și 2/3 din cel de-al doilea, locuirile mai vechi urmând să fie săpate în etapele următoare. Pentru că cele mai vechi niveluri sunt la adâncimi mai mari de 5 m și este nevoie de o suprafață amplă pentru a ne adânci, în condițiile în care este necesară crearea unor trepte pentru siguranța malurilor, secțiunea menționată a fost mărită cu încă 3 m² pe latura sudică, totalizând 12 m².

Ca urmare a măririi secțiunii, pe 3 m² a fost surprins și nivelul Gravetian I (20.000 ani uncal. BP), care este cea mai bogată locuire din așezare (Pl. I). Materialele recuperate sunt similare celor din campaniile anterioare, cuprinzând fragmente osteologice, marea majoritate fiind oase de ren, precum și piese litice caracteristice acestei locuiri. Uneltele predominante sunt *burin*-ele (diedre, simple sau duble) și, într-o mai mică măsură, gratoarele sau uneltele duble - *gratoar-burin* -, precum și lamelele și micro-lamelele retușate fin marginal, în timp ce lamelele *à dos* nu sunt prea numeroase. La fel ca în anul precedent, se remarcă prezența unor zone cu urme de arsură. Cea mai importantă descoperire este un pandantiv din piatră, care are conturul incizat (Pl. I/b). Trebuie remarcat că un pandantiv similar, dar care pe lângă contur mai are gravuri și pe ambele fețe, a mai fost descoperit în anul 2013 tot în acest nivel³. Descoperirea este semnificativă, în Paleoliticul din România fiind găsite doar patru pandantive din piatră gravate, dintre care două descoperite la Poiana Cireșului.

În cazul nivelului Gravetian II am reușit să suprimem suprapunerea a două locuiri: prima densitate era concentrată la adâncimea de 3 m (Pl. II/a, b), iar cea de-a doua la aproximativ 3,30 m (Pl. II/ c, d). Deși nu s-au evidențiat densități mari, se remarcă o zonă cu arsură în prima locuire, precum și fragmente faunistice bine conservate și materiale litice în cea de-a doua. În privința celui mai vechi nivel Gravetian (26/27.000 uncal. BP), din 12 m², urmele de locuire s-au concentrat îndeosebi pe un singur m² (Pl. II/c, e). Acestea sunt reprezentate printr-o zonă de combustie, delimitată parțial prin blocuri de piatră de dimensiuni medii, în care au fost descoperite puține materiale litice cioplite și câteva fragmente osteologice. Prin urmare, pe o mare parte din zona săpată nu sunt urme care să reflecte activități ale comunităților paleolitice.

La finalul săpăturii, adâncimea maximă la care s-a ajuns a fost de 4 m, urmând ca în campania viitoare să continuăm săpătura pentru identificarea nivelurilor mai vechi. Cercetarea din acest an a contribuit la obținerea unor noi informații privind repartiția ariilor de activitate în nivelurile gravetiene II și III, care abia în ultimii ani au fost săpate pe suprafețe mai mari și pot oferi o imagine mai coerentă asupra zonelor locuite. Desigur, descoperirea unui nou obiect de podoabă reprezintă o contribuție importantă, având în vedere că acest tip de piese sunt destul de rare în Paleoliticul din România.

Abstract

In the 2022 archaeological campaign at Poiana Cireșului Paleolithic settlement, was continued the excavation of the XVI section, started in the previous year when they were excavated 9 sqm (the entire Gravettian I layer and 2/3 of the second), in the central part of the site. The mentioned section was enlarged by another 3 sqm on the southern side, totaling 12 sqm. Therefore, on 3 square meters, the Gravettian I layer (20,000 years uncal. BP) was also identified, which is the richest occupation in the settlement. Beside faunal remains, lithic materials and combustion traces, the most important find is a stone pendant, which has an incised outline. It should be noted that a similar pendant was discovered in 2013 also in this level. The research from this year also contributed to obtaining new information regarding the distribution of activity areas in the Gravettian levels II and III.

Illustrations list

Pl. I. Images taken during the 2022 campaign. Details of the Gravettian I layer (a, c); incised stone pendant (b).

Pl. II. Images taken during the 2022 campaign: Gravettian II and III layers.

Bibliografie:

Cârciumaru et alii 2010 - Cârciumaru, M., Anghelinu, M., Steguweit, L., Niță, L., Fontana, L., Brugere, A., Hambach, U., Mărgărit, M., Dumitrașcu, V., Cosac, M., Dumitru, F., Cârștina, O., *The Pluri-stratified Upper Paleolithic Site From Poiana Cireșului, Piatra Neamț. Recent Results and Future Prospects*, in C. Neugebauer-Maresch, L., Owen, (eds.), *Aspects concerning the Middle and Eastern European Upper Paleolithic-Methods, Chronology, Technology and Subsistence, Symposium Wien, 9-11 November, 2005*, Mitteilungen der Prähistorischen Kommission ÖAW, 2010, p. 209-219.

Cârciumaru, Nițu 2018 - Cârciumaru, M., Nițu, E.-C., *Symbolic Behavior and Art on the Territory of Romania from the Middle Palaeolithic to the Mesolithic (55,000-7,500 B.P.) / Comportamentul Simbolic și Artă pe teritoriul României din Paleoliticul mijlociu până în Mezolitic (55.000-7.500 B.P.)*, Târgoviște, 2018.

Cârciumaru et alii 2016 - Cârciumaru, M., Nițu, E.-C., Cârștina, O., Goutas, N., *The Engraved Stone Pendant from Poiana Cireșului-Piatra Neamț, Romania. New Contributions to the Understanding of Symbolic Behaviour in Gravettian*, in *Archaeology, Ethnology & Anthropology of Eurasia*, Institute of Archaeology and Ethnography of the Siberian Branch, Russian Academy of Sciences, 4, 2016, p. 35-45.

Cârciumaru et alii 2018 - Cârciumaru, M., Nițu, E.-C., Goutas, N., Otte, M., *Poiana Cireșului-Piatra Neamț (Romania)*, in *L'Anthropologie*, 122, 2018, p. 220-260.

Nițu et alii 2021- Nițu E.-C., Cârciumaru, M., Goutas N., Cârștina O., Nicolae A., Lupu F.I., Leu, M., *The cultural dynamics of Upper Paleolithic to the East of the Carpathians reflected by the characteristics of the Bistrița Valley settlements (Romania), with special focus on the*

occupations from Poiana Cireșului site, in G. Lengyel, J. Wilczyński, M. Sánchez de la Torre, X. Mangado, J. M. Fullola (eds.), *Studies on the Palaeolithic of Western Eurasia, Proceedings of the XVIII UISPP World Congress (4-9 June 2018, Paris, France)*, Volume 14, Session XVII-4, Session XVII-6, 2021, p. 88-101.

Nițu et alii 2019 - Nițu, E.-C., Cârciumaru, M., Nicolae, A., Cârștina, O., Lupu, F.I., Leu, M., *Mobility and social identity in the Early Upper Palaeolithic: new personal ornaments from Poiana Cireșului site (Piatra Neamț, Romania)*, in *PLoS One*, 2019, 14(4).

Pl. I. Imagini din timpul săpăturilor arheologice din campania 2022. Detalii cu densitatea materialelor în nivelul Gravetian I (a, c);
pandativ din piatră gravat (b)

Pl. II. Imagini din timpul săpăturilor arheologice din campania 2022: nivelurile Gravetiene II și III

58. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare jud. Hunedoara

Punct: La Vie

Tip de sit: 1 (locuire); 11 (locuire civilă); 111 (așezare deschisă); 114 (așezare rurală); 116 (locuire sezonieră); 2 (descoperire funerară); 21 (necropolă); 211 (necropolă plană); 4 (exploatare/carieră); 42 (carieră)

Încadrare cronologică: 1 (preistorie); 112 (paleolitic mijlociu); 113 (paleolitic superior); 131 (neolitic timpuriu); 142 (eneolitic mijlociu); 143 (eneolitic târziu); 151 (epoca bronzului timpuriu); 153 (epoca bronzului târziu); 2 (protoistorie); 21 (La Tène); 32 (epoca romană); 321 (epoca romană timpurie); 322 (epoca romană târzie); 43 (epoca medievală); 5 (epoca modernă)

Cod RAN: 90672.02

Autorizația nr. 71/18.03.2022

Colectiv: Gică Băeștean – responsabil științific (MCDR Deva), Angelica Bălos (DJC Hunedoara), Marius Gheorghe Barbu – responsabil sector (MCDR Deva), Ioan Alexandru Bărbat – responsabil sector (MCDR Deva), Ioana Lucia Barbu (MCDR Deva), Daniel-Costin Țuțuianu (MCDR Deva), Oana Cornelia Tutilă (MCDR Deva), Mihaela-Maria Barbu (MCDR Deva), Antoniu Tudor Marc (MCDR Deva), Andrei Gonciar, William Daniel Henry – colaboratori (Archaeotek Canada)

Perioada desfășurării cercetării: 6.06 – 29.07.2022

Campania arheologică din anul 2022 s-a desfășurat în perioada 6 iunie – 29 iulie, concentrându-se asupra continuării cercetării arheologice în suprafața Sp. II și având drept scop principal colectarea de date privind succesiunea fazelor și subfazelor romane, din partea centrală a *villa*-i de la *Rapoltu Mare - La Vie*.

Suprafața Sp. II

Lucrările efectuate în vara anului 2022 s-au îndreptat asupra cercetării jumătății estice a suprafeței Sp. II, acolo unde clădirea de tip „vagon”, aparținând secolului al III-lea, intersectează și suprapune o clădire anterioară, datată în secolul al II-lea, ambele identificate și cercetate parțial începând cu vara anului 2016. Astfel, unitatea de cercetare obținută prin unirea secțiunilor S 7 și S 10 a abordat latura sudică a clădirii de secol al III-lea, în vederea completării planimetriei acesteia, în timp ce secțiunile S 9 și S 14 au vizat cercetarea evoluției structurilor mai timpurii, de la nord de această clădire.

S. 7 + S10 (Fig. 1)

În această unitate s-a finalizat cercetarea nivelului de călcare aparținând secolului al III-lea d. Hr. În interiorul celei de a treia camere a clădirii de tip „vagon” fusese identificat încă din campaniile anterioare un complex adâncit (Cx 44), situat în proximitatea zidului de sud al clădirii (Z 31). Structura, sub forma unei gropi patrulatere cu latura de aproximativ 1,20 m, s-a conturat în nivelul de călcare al locuinței, sub dărâmătura acoperișului incendiat al acesteia. În campania din acest an, groapa a fost secționată parțial, stabilindu-se că ea fusese săpată inclusiv în stânca nativă, având o adâncime de cel puțin 1,50 m (nefiind atins încă fundul). La vest de Cx 44, în apropierea colțului camerei, a

fost identificată o platformă din țigle și cărămizi, dispuse sub forma unui patrulater cu laturile de 0,80 x 0,90 m. Această structură denumită Cx 46 a fost construită direct pe podeaua de pământ, fără a se fi folosit vreun tip de liant și constituie o amenajare adiacentă gropii Cx 44. Ambele structuri au fost acoperite de dărâmătura acoperișului incendiat al clădirii, aspect ce dovedește faptul că groapa Cx 44 fusese săpată și era în uz în timpul folosirii clădirii de tip „vagon”. Funcționalitatea acestei structuri rămâne incertă până la finalizarea cercetării acestui complex și până la obținerea unor rezultate ale analizelor probelor de sol din umplutura sa, însă până în momentul de față, rolul de cămară/beci pentru păstrarea alimentelor pare a fi cel mai plauzibil. În umplutura acumulată după abandonarea complexului, au fost identificate fragmente tegulare, fragmente ceramice, doi denari emiși de Elagabalus și Severus Alexander, precum și un mic inel din bronz cu montură din pastă de sticlă.

În cea de a doua cameră a clădirii de tip „vagon”, la – 0,48 m adâncime față de actualul nivel de călcare, a fost identificat pavajul curții din prima fază de funcționare a *villa*-i. La fel ca și în celelalte zone în care a fost surprins, acesta este format dintr-un strat gros de 5-8 cm de travertin bine tasat. Deasupra sa, a fost cercetat nivelul de călcare aferent acestei faze, între puținele materiale descoperite aici remarcându-se mai multe oase de cal.

S. 9 (Fig. 2)

Lucrările din cadrul secțiunii S. 9 s-au axat pe cercetarea zonei situată la nord de clădirea de secol al III-lea (de tip „vagon”), acolo unde în campaniile anterioare fuseseră cercetate structurile aparținând fazei a III-a de funcționare a *villa*-i și unde se contura nivelul de călcare din interiorul clădirii de mari dimensiuni, aparținând primei faze și delimitate de temeliiile zidurilor Z 33 (spre est) și Z 24 (spre sud). La o adâncime de – 0,52 m față de actualul nivel de călcare, a fost identificată o podea din lut, puternic arsă în urma distrugerii violente a clădirii. În timpul secționării, s-a constatat faptul că această podea, groasă de 8-10 cm, suprapunea o altă podea fățuită, realizată din același tip de material, fapt ce indică o utilizare destul de îndelungată a acestei structuri.

S. 14 (Fig. 3)

Secțiunea S. 14, trasată în campania anterioară, cu scopul de a surprinde continuarea nordică a clădirii de secol al II-lea cercetată în secțiunile S. 9, S. 11 și S. 12, a fost extinsă cu 1 m spre nord (ajungând la dimensiunile de 4 x 5 m) datorită faptului că în extremitatea nordică a ei se distinge, imediat sub stratul vegetal, un nivel abundent de dărâmătură de acoperiș, într-o zonă în care cercetările noninvazive nu surprinseseră prezența unor structuri. După îndepărtarea acestui nivel de dărâmătură, s-a constatat că în colțul nord-vestic al secțiunii apare colțul unei clădiri cu talpă din piatră, ce se întinde spre nord și spre vest. Cele două ziduri, denumite Z 36 și Z 37, au temeliiile realizate din pietre de toate tipurile (andezit, travertin, micașist, piatră de râu), legate cu pământ și eleviația din chirpici. Z 36 are o lățime de 0,60 m, este orientat pe direcția est-vest, a fost surprins pe o lungime de 1,70 m și intră în profilul vestic al secțiunii S. 14. Z 37 are o lățime de 0,70 m, este orientat pe

direcția nord-sud, a fost surprins pe o lungime de 1,60 m și intră în profilul nordic al secțiunii S. 14.

Clădirea, al cărei colț sud-estic este definit de intersecția zidurilor Z 36 și Z 37, este amplasată la 8 m înspre nord față de clădirea de tip „vagon” datată în prima jumătate a secolului al III-lea d. Hr., fiind dispusă în aceeași planimetrie cu aceasta. Ea pare a fi o construcție târzie, realizată din materiale reutilizate, ale cărei caracteristici urmează să fie cercetate în campaniile viitoare.

Abstract

The archaeological campaign from 2021 in the site of Rapoltu Mare-La Vie (Rapoltu Mare Commune, Hunedoara County) was held in two seasons, from June 6th to July 29th. The main purpose was to continue the excavation of the previous years in the area of Sp. II trenches.

The works carried out in the summer of 2022 focused on the research of the eastern half of the surface of Sp. II where the „vagon” type building belonging to the 3rd century intersects and overlaps an earlier building, dated to the 2nd century, both identified and partially researched since the summer of 2016. Thus, the research unit obtained by joining the sections S 7 and S 10 approached the southern side of the 3rd century building in order to complete its planimetry, while sections S 9 and S 14 aimed at researching the evolution of the earlier structures north of this building.

Illustrations list

Fig. 1. SpII S7 and S10. Aerial view during the archaeological excavations.

Fig. 2. SpII S9. Detail with the building clay floor from the first phase of the Roman villa.

Fig. 3. SpII S 14. Aerial view during the archaeological excavations.

Bibliografie:

G. Băeștean, A. Bălos, M. G. Barbu, I. A. Bărbat, A. Gonciar, A. Brown, I. L. Barbu, D. C. Țuțuianu, O. C. Tutilă, M. M. Barbu, I. C. Codrea, *Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara. Punct: La Vie*, în CCAR, *campania 2016*, București, 2017, p. 109-111.

G. Băeștean, A. Bălos, M. G. Barbu, I. A. Bărbat, I. L. Barbu, C.-D. Țuțuianu, A. T. Marc, M.-M. Barbu, A. Gonciar, *Rapoltu Mare, jud. Hunedoara. Punct: La Vie*, în CCAR, *campania 2019*, Buzău, 2020, p. 286-287.

G. Băeștean, A. Bălos, M. G. Barbu, I. A. Bărbat, I. L. Barbu, C.-D. Țuțuianu, M.-M. Barbu, O. C. Tutilă, A. T. Marc, A. Gonciar, *Rapoltu Mare, jud. Hunedoara. Punct: La Vie*, în CCAR, *campania 2020*, Sibiu, 2021, p. 235-238.

M. G. Barbu, I. A. Bărbat, *New Archaeological Information Regarding the Exploitation of Andesite in Măgura Uroiului (Hunedoara County)*, în *Sargetia. Acta Musei Devensis*, serie nouă, VIII, 2017, p. 71-121.

M. G. Barbu, I. A. Bărbat, *Noi informații arheologice privind exploatarea andezitului la Măgura Uroiului (jud. Hunedoara)*, în *Banatica*, 27/I, 2017, p. 187-231.

M. G. Barbu, I. A. Bărbat, G. Băeștean, A. Bălos, A. Gonciar,

A. Brown, *Raport preliminar privind cercetările arheologice de la Rapoltu Mare - La Vie, campaniile 2013-2015*, în *Banatica*, 26/I, 2016, p. 273-321.

M. G. Barbu, I. A. Bărbat, G. Băeștean, I. L. Barbu, M.-M. Barbu, C.-D. Țuțuianu, A. T. Marc, A. Bălos, A. Gonciar, A. Brown, *Raport preliminar privind cercetările arheologice de la Rapoltu Mare - La Vie, campania 2017*, în *Banatica*, 29/I, 2019, p. 67-93.

Fig. 1. SpII S7 + S10, vedere aeriană din timpul cercetării

Fig. 2. SpII S9. Detaliu cu podeaua de lut a clădirii aparținând primei faze romane

Fig. 3. SpII S14, vedere aeriană din timpul cercetării

59. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt**Punct: Fortificația centrală [Romula]****Tip de sit:** 113 (așezare urbană)**Încadrare cronologică:** 321 (Epoca romană timpurie); 322 (Epoca romană târzie)**Cod RAN:** 126754.01**Autorizație nr.** 62/17.03.2022**Colectiv:** Mircea Negru – responsabil științific (Facultatea de Istorie U București, Univ. Spiru Haret, Univ. Craiova), Florin Ciulavu, Mihaela Bleoancă (MJ Olt), Sabin Popovici (Muzeul Romanatului Caracal), Dan Bălțeanu (DJC Dolj), Laurențiu Comănescu (DJC Olt), Ilinca Artene (Colegiul Național Ion Creangă București)**Perioada desfășurării campaniei:** 1 - 31.08.2022

Scopul cercetării. Săpăturile arheologice din campania anului 2022, fac parte dintr-un proiect multianual, care are ca scop cercetarea unor structuri arheologice în zona central-estică a Sectorului Fortificația Centrală.

Obiectivele cercetărilor arheologice au fost continuarea delimitării clădirilor identificate în campania din anul 2021, descoperirea de noi structuri arheologice, culegerea de noi informații științifice privind perioada datată după domnia împăratului Filip Arabul, procesarea materialelor și informațiilor științifice colectate.

Metodologia cercetării

Conform proiectului multianual de cercetare, în anul 2022, au fost practicate, la est de secțiunea S2/2021, un număr de 8 casete cu laturile de 4,00 m, cu un martor între ele de 1,00 m. Acestea au fost dispuse pe două rânduri, având orientarea NE-SV. Săpăturile arheologice au fost mai intense în casetele C1 - C4, ele urmând a continua în anul 2023, mai ales în casetele C5 - C8.

Anterior începerii cercetărilor arheologice au fost efectuate investigații geofizice prin metoda electromagnetă, pentru obținerea de informații suplimentare privind structurile arheologice din zona supusă cercetării. De asemenea, a fost efectuat un zbor cu o dronă cu senzor termic a Universității din București, pentru culegerea de date privind zona de est a sitului arheologic.

Structuri arheologice

În continuarea săpăturilor arheologice anterioare, în cadrul campaniei arheologice din anul 2022, a continuat cercetarea clădirilor A2 și B1, dar a fost surprins și un zid care aparține unei alte clădiri, notate A3. De asemenea, au fost descoperite o serie de gropi, un pavaj de cărămidă (Cx 18) și amenajări din mortar (Cx 10, 24), ce pot fi datate în epoca romană, urme de locuire din perioada romană târzie (Cx 6-7, 13/2022), dar și intervenții din epoca modernă.

Clădirea A2. Acestei clădiri, identificate anterior în cadrul secțiunii S2/2021, în carorurile 1-4, îi pot fi atribuite două ziduri, notate Cx 23/2022 și Cx 25/2022.

Primul zid dintre ele (Cx 23/2022), orientat NV-SE, a fost descoperit în caseta C4, c. 2/G-H. El are o fundație din pietriș de râu, cu o lățime de 0,68-0,72 m. La adâncimea de -1,17 m de la nivelul actual de călcare a fost surprins primul rând de cărămizi de deasupra fundației. Cărămizile păstrate pe fundație sunt fragmente, ceea ce s-ar putea

explica prin re folosirea lor.

Al doilea zid (Cx 25/2022) a fost descoperit în caseta C3, c. 1-2/E, de la adâncimea de -1,15 m, de la nivelul actual de călcare. Pe fundația din pietriș de râu, elevația zidului cu lățimea de 0,80-0,84 m, a fost realizată din fragmente de cărămizi romane. Acest zid este perpendicular pe cel prezentat anterior și intră în profilul de sud-vest al casei, unde se leagă de un alt zid al acestei clădiri, descoperit în anul 2021.

Clădirea A3. Din această clădire a fost surprins un zid din cărămidă de tip *sesquipedales* (Cx 26/2022). Zidul a identificat în caseta C3, c. 1-2/F, de la adâncimea de -1,45 m, față de nivelul actual de călcare, având lățimea de 1,05 m. Pentru construirea zidului au fost folosite cărămizi de tip *sesquipedales*, așezate pe două rânduri. Cărămizile au fost legate cu lut.

Clădirea B1, surprinsă în secțiunea S1 din anul 2021, continuă în caseta C1. Cercetarea ei este în curs, în anul 2022 fiind surprinse doar amprente a două ziduri.

O serie de complexe arheologice aparțin unui strat de cultură, care începe în a doua jumătate a secolului al III-lea p.Chr. și continuă probabil în primele decenii ale secolului al IV-lea p.Chr.

În campania arheologică din anul 2022, acestui strat de cultură îi aparțin mai multe zone cu podele din lut (Cx 6-7, 13/2022), un sistem de construcție diferit de cel din perioada romană de până la mijlocul secolului al III-lea p.Chr.

Astfel, în caseta C1, c. 1-2/B, de la adâncimea de 0,72 m, a fost identificat un strat de lut bătut de culoare cenușiu-gălbui (Cx 6/2022), care intră în peretele de nord-est al casei. Acesta nu are o formă ce poate fi definită geometric și indică doar folosirea spațiului amintit în perioada târzie, fără a avea mai multe informații privind destinația sa.

În caseta C1, c. 1-2/F, la adâncimea de -1,05 m a fost surprinsă o suprafață, aproximativ rectangulară (Cx 7/2022), din pământ lutos de culoare castaniu-gălbui. Ea a fost afectată de intervenții ulterioare și continuă în profilul de nord-est al casei amintite.

O altă podea (Cx 13/2022) a fost descoperită în cadrul casei C1, c. 1-3/A-B, unde a fost conturată la adâncimea de 0,91 m. Ea a fost realizată dintr-un strat de pământ compact de culoare negricioasă.

Materialul arheologic descoperit în cursul cercetărilor este deosebit de bogat. El constă în fragmente de vase și lămpi ceramice, monede, obiecte din os, sticlă, bronz și plumb, oase de animale etc., de epocă romană, care au fost înregistrate în inventarul de șantier. În mod sporadic, în poziție secundară, au fost descoperite și fragmente ceramice din neolitic, care reprezintă sub 1% din totalul ceramicii descoperite în această campanie arheologică.

Concluzii. În campania din anul 2022 au fost identificate și cercetate o serie de structuri arheologice din perioada romană și romană târzie, dar și contexte arheologice mai târzii, din epoca modernă.

Descoperirile arheologice din ultimii ani au pus în evidență existența unui strat de cultură, care poate fi datat cu începere din a doua jumătate a secolului al III-lea p.Chr.,

după domnia lui Filip Arabul, fără a exclude continuarea sa până la primele decenii ale secolului al IV-lea.

Rezultatele cercetărilor arheologice urmează a fi publicate *in extenso* în Seria Romula, Rapoarte arheologice.¹

Abstract

The archaeological excavations from the 2022 campaign are part of a multiannual project aiming to research several archaeological structures in the middle/central-eastern Central Fortification Sector identified by the geophysical investigation.

As a follow-up of the 2021 campaign, the 2022 archaeological excavations not only continued the examination of the A2 and B1 buildings but also facilitated the discovery of a new building's wall, referred to as A3. Furthermore, pits and mortar arrangements were found during the excavations. They are dated to the Roman Period, before the middle of the 3rd century AD. Some archaeological contexts present signs that the buildings were inhabited in the late 3rd century AD (Cx 6-7, 13/2022). There are also modern-day signs of interventions.

Illustrations list

Pl. I. Romula. Central Fortification Sector. The location of the researched areas. 1. Orthophoto plan 2. Lidar image.

Pl. II. Romula. Central Fortification Sector. 1-2. Aerial photographs of the researched areas.

Pl. III. Romula. Central Fortification Sector. 1. Overview picture from the ongoing research. 2. Archaeological complexes in C2. box

Pl. IV. Romula. Central Fortification Sector. Archaeological complexes. 1. Cassette C1. 2. Cassette C3.

Bibliografie:

Negru 2022 – Negru, M. (coord), *Raport privind cercetările arheologice din anul 2013/Report on archaeological research from 2013*, Romula. II. Seria Rapoarte arheologice/Series of Archaeological Reports, Cluj-Napoca, 2022.

Negru, Schuster 2016 - Negru, M., Schuster, C. (eds.), *Raport privind cercetările arheologice din anul 2015*, Romula. I, Seria Rapoarte arheologice, Târgoviște, 2016.

Investigații geofizice la Reșca - Romula. Punctul Fortificația centrală

Colectiv: Florina Chitea (Facultatea de Geologie și Geofizică U București, Institutul de Geologie, Academia Română, Societatea de Geofizică Aplicată din România), Bogdan Barbu (UB Facultatea de Geologie și Geofizică U București, Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Geologie și Ecologie Marină, Societatea de Geofizică Aplicată din România), Mircea Negru (Facultatea de Istorie, U București, USH, UC), Florin Ciulavu (MJ Olt), Mihaela Bleoancă (MJ Olt), Sabin Popovici (Muzeul Romanășului Caracal), Adrian Diaconu (Geotesting SRL, Societatea de Geofizică Aplicată din România), Silviu Jureschi (Geotesting SRL), Nicolae Cruceru (Institutul de

Speologie Emil Racoviță, Academia Română), Ilinca Artene (Colegiul Național Ion Creangă București)

Zona supusă diagnosticului geofizic din anul 2021 este amplasată în partea de nord-est a ariei cunoscute sub numele de Fortificația Centrală, centrul orașului roman Romula (Pl. V. 1a).

Metodologia aplicată. Scopul studiului geofizic a constat în evaluarea prin tehnici non-invasive și non-distructive a prezentei în subsol a unor elemente sau părți din structuri de interes arheologic din perimetrul menționat.

În campania din anul 2021 s-au aplicat două tehnici geofizice, din categoria metodelor electromagnetice de mare rezoluție la adâncime mică. Într-o primă etapă s-a utilizat un echipament (EM38) bazat pe tehnica inducției electromagnetice (EMI), cu bobine amplasate la o distanță fixă de 1 m, un echipament destinat studiilor de mică adâncime pentru investigarea solurilor și studii geofizice pentru domeniul arheologiei.

O a doua etapă de lucru a constat în utilizarea metodei Ground Penetrating Radar (GPR), scanând perimetrul simultan cu două antene (200 respectiv 600MHz, frecvența centrală).

Analiza și interpretarea datelor geofizice. Zona supusă diagnosticului geofizic se prezintă sub forma unui număr mare și complexe de anomalii geofizice, detectate prin ambele metode aplicate (EMI - Figura 1a și GPR – Pl. V. 1b, c, d). Pe baza hărților obținute prin tehnica inducției electromagnetice (Pl. V. 1a) s-au putut observa zone cu încărcătura diferențiată de material arheologic. În anumite sectoare predomină o acumulare de anomalii dipolare în timp ce în alte zone, variația proprietăților geofizice este mult mai mică.

Aceste observații sugerează o diferențiere în ceea ce privește caracteristicile materialului îngropat la mică adâncime, cu zone în care predomină materiale cu proprietăți magnetice (cărămida arsă, ceramică), continuitatea acestor anomalii fiind întreruptă de alinamente ale unor materiale fără proprietăți magnetice semnificative.

Numărul și intensitatea anomaliilor sunt semnificativ mai ridicate în partea de nord a panoului de lucru, unde se remarcă un trend de aliniere a anomaliilor pe direcția preferențială NV-SE. Această orientare corespunde și cu traseului identificat ca aparținând unui zid de apărare construit din cărămidă, menționat în cercetările arheologice anterioare.²

Conform datelor GPR, efectele geofizice ale structurilor îngropate au fost remarcate preponderent sub formă de anomalii de tip hiperbole (Pl. V. 1b, d) și liniare (Pl. V. 1c), dispuse la diferite adâncimi. În radiograma din Pl. V. 1d (al cărei profil a fost dispus paralel, în imediata vecinătate a zonei cercetate) se poate observa o anomalie de tip hiperbolă, corelată ulterior măsurării cu acumulări de fragmente de cărămidă, aflate la aproximativ 0,55-0,65 m, care se extind până la caseta practică. Reflexiile din partea superioară provin de la amestecul de fragmente de cărămizi dispersate într-un strat de pământ depus ulterior abandonării orașului roman. Reflexia mai puternică (ringing effect) din această imagine, provine de la un obiect metalic aflat aproape de suprafață. Radargrame cu anomalii de tip

¹ Negru 2022; Negru, Schuster 2016.

² Vlădescu 1986, p. 35-38, Fig. 19-23; Tudor 1978, p. 186, Fig. 42, 1.

limită plană, corelate de-a lungul mai multor profile paralele sunt exemplificate în Pl. V. 1c.

Concluzii. Disponerea anomaliilor geofizice a permis identificarea unor perimetre geometrizate și surse liniare de interes arheologic.

Abstract

The near-surface archeological remains of the northeastern part of the area known as the Central Fortification were subject to a geophysical survey in 2021.

By means of the geophysical data, several zones in the northeastern part of the Roman city center have been outlined, that could represent traces of habitation, possibly with burning points and areas with remains of construction materials with slight magnetic properties. The disposition of the geophysical anomalies allowed the identification of some geometrized perimeters and linear sources of archaeological interest.

Illustration

Pl. V. Plan of the area submitted for geophysical investigation (a) and results obtained by means of electromagnetic induction (Figure 1a) and ground penetrating radar (b-d) Ec- Map of electrical conductivity. K – Map of magnetic susceptibility

Bibliografie:

Tudor 1978 - Tudor, D., *Oltenia romană*, Ediția IV, București, 1978.

Vlădescu 1986 - Vlădescu, C., *Fortificațiile romane din Dacia Inferior*, București, 1986.

Cercetări complexe arheometrice ale materialelor arheologice cu metode avansate fizico-chimice

Colectiv: Petre Badica, Andrei Alexandru-Dinu, Maria A. Grigorescu, Mihai Burdusel, Gheorghe V. Aldica, Viorel Sandu, Cristina Bartha, Silviu Polosan, Andrei Galatanu, Victor Kuncser, Mihai Enculescu, Claudiu Locovei, Ion Porosnicu, Ion Tiseanu, Marilena Ferbinteanu (Institutul de Fizica Materialelor), Ionuț Savulescu (Facultatea de Geografie, U București), Mircea Negru (Universitatea „Spiru Haret”, U Craiova, U București), Nicolae Dan Batalu (Universitatea Politehnică București)

În anul 2022 au fost finalizate și publicate primele rezultate complexe ale studiilor asupra unor cărămizi de tip *sesquipedales*, atât nearse, cât și arse. Proprietățile materiei prime pentru fabricarea cărămizilor de la Romula au fost analizate prin tehnici avansate de caracterizare fizico-chimică, precum microscopie electronică acompaniată de analiză locală chimică cu microsondă electronică, spectroscopii de fluorescență de raze X, în infraroșu, de masă și Mossbauer, colorimetrie în spectrul standard solar sau albastru, magnetometrie, măsurări de rezistență mecanică la compresiune și încovoiere, de conducție termică, tomografie computerizată de raze X, analiză

termo-gravimetrică și simulări de proprietăți mecanice cu element finit.³

Rezultatele au pus într-o lumină nouă cărămizile romane prin faptul că acestea sunt asemănătoare materialelor moderne „inteligente”, având capacitatea de a se adapta, păstrându-și integritatea la variațiile de mediu, cum ar fi cele climatice de umiditate și temperatură sau mecanice (rezultate în urma modificărilor de relief, de exemplu cutremure, alunecări de teren etc). Aceste particularități explică durabilitatea excepțională, a acestor materiale ceramice și a construcțiilor realizate cu ajutorul lor.

Investigațiile efectuate sugerează că arhitecții și constructorii romani aveau un control avansat asupra selecției materiilor prime locale cât și în stabilirea rețetelor și tehnologiilor de fabricație a cărămizilor sau altor materiale de construcție, utile pentru obținerea de materialele cu proprietăți speciale menționate.

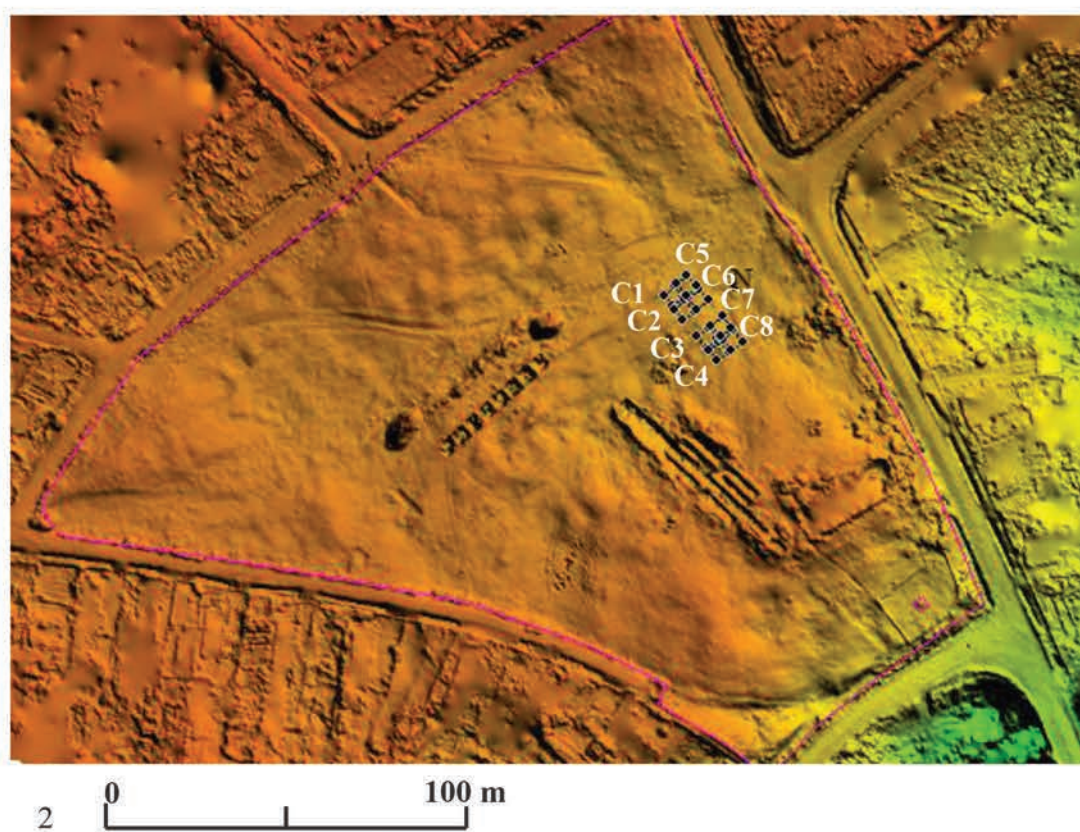
Abstract

Some mud and burnt bricks has been the subject of an ongoing complex archaeometric study using advanced physical and chemical characterization methods and simulations.

Bibliografie:

Badica et alii 2022 - Badica, P., Alexandru-Dinu, A., Grigorescu, M. A., Burdusel, M., Aldica, G. V., Sandu, V., Bartha, C., Polosan, S., Galatanu, A., Kuncser, V., Enculescu, M., Locovei, C., Porosnicu, I., Tiseanu, I., Ferbinteanu, M., Savulescu, I., Negru, M., Batalu, N. D., *Mud and burnt Roman bricks from Romula*, *Scientific Reports*, volume 12, Article number: 15864 (2022), <https://www.nature.com/articles/s41598-022-19427-7>.

³ Badica et alii 2022.

Pl. I. Romula. Sectorul Fortificația Centrală. Amplasamentul suprafețelor cercetate. 1. Ortofotoplan. 2. Imagine LIDAR

1

2

Pl. II. Romula. Sectorul Fortificația Centrală. 1-2. Fotografii aeriene ale suprafețelor cercetate

1

2

Pl. III. Romula. Sectorul Fortificația Centrală. 1. Imagine de ansamblu din timpul cercetărilor.
2. Complexe arheologice în caseta C2

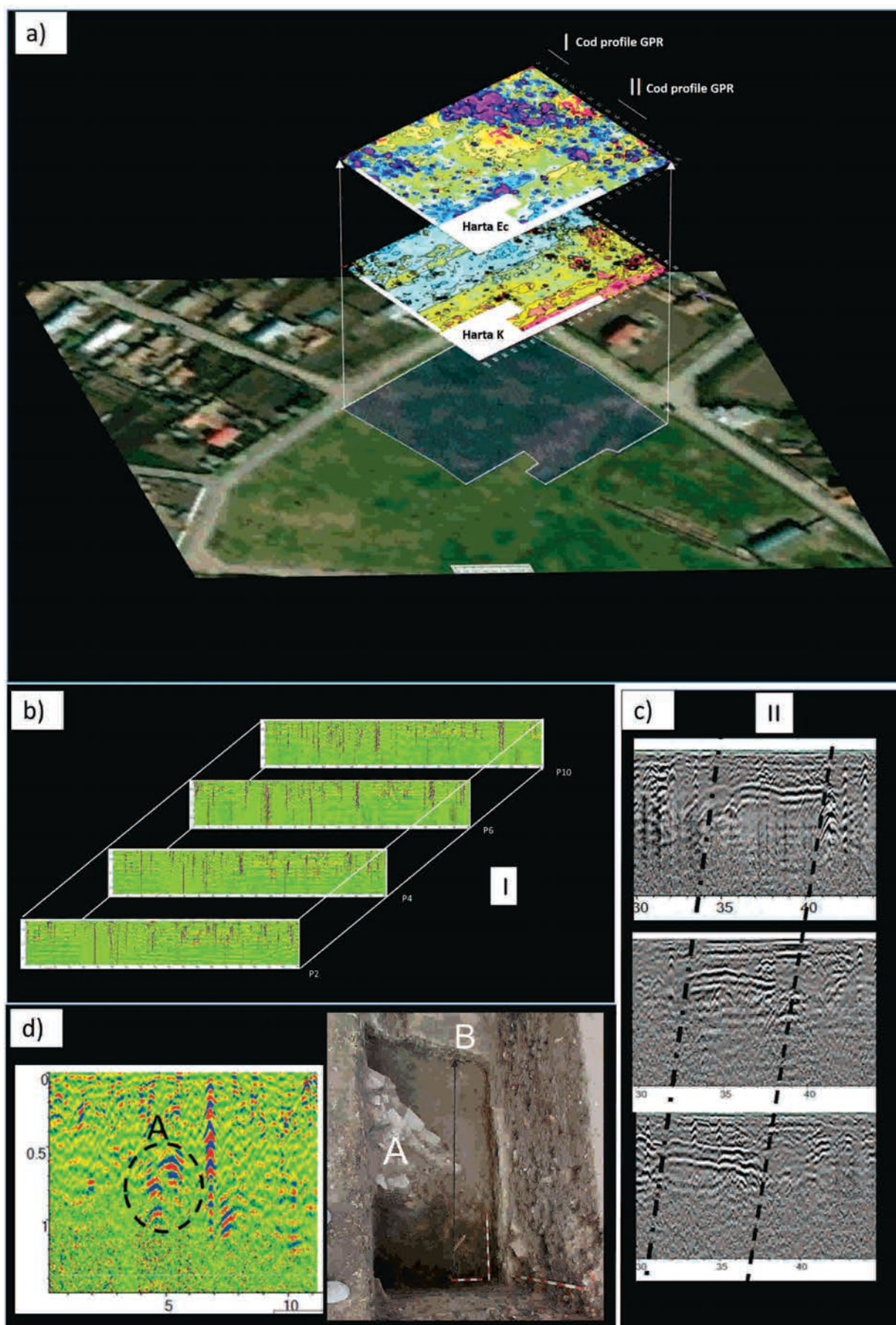

1

2

Pl. IV. Romula. Sectorul Fortificația Centrală. Komplexe arheologice. 1. Caseta C1. 2. Caseta C3

Pl. V. Planul zonei supus investigației geofizice (a) și rezultate obținute în urma măsurătorilor prin inducție electromagnetică (a) respectiv prin aplicarea metodei georadar (b-d). Harta Ec- Harta de conductivitate electrică. Harta K - Harta de susceptibilitate magnetică

60. Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani**Punct: Holm/Telescu**

Tip sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 111 (așezare deschisă), 112 (așezare fortificată)

Încadrare cronologică: Cucuteni A-B1 (4100-4000 BC), Cultura Noua II (1400-1200 BC); sporadice urme de locuire Hallstatt canelat (sec. XI BC), Sântana de Mureș-Cernjahov (sec. III-V p. Chr.)

Cod RAN: 38740.03

Autorizație nr. 22/18.03.2022

Colectiv: Dumitru Boghian - responsabil științific (USM Suceava), Aurel Melniciuc, Eduard Gheorghe Setnic, Alexandru Ciobanu (MJ Botoșani), Andrei Asăndulescu (UAIC Iași), Alexandru Pascariu, Irina Rusu, Sorin Ignătescu, Dumitru-Ionuț Stigleț (USM Suceava)

Perioada desfășurării cercetării: 19 - 30.09.2022

Cercetarea arheologică s-a realizat în perioada 19-30.09.2022, investigându-se cea de-a cincea secțiune transversală (S. VIII/2022), în zona megastructurii, pentru cunoașterea elementelor constructive, a destinației, funcționalității și racordarea cu celelalte complexe; coroborarea datelor arheologice (stratigrafice și planimetrice); recuperarea, conservarea, restaurarea patrimoniului, cu finalitatea valorificării muzeale, științifice și didactice.

Secțiunea VIII/2022 (35 x 3,20 m; 112 mp) a fost cercetată parțial, în sectorul sud-estic al megastructurii vizate, cvasi-central pe aceasta, într-o zonă, foarte densă a elementelor de construcție (Fig. 1). De la începutul cercetării, între 2-29 m și -0,35 m și -0,85 m adâncime, au apărut cvasi-continuu structurile/locuințele S/L 5-7, prezentând mai multe niveluri de lipituri arse, din care cauză am reușit doar investigarea completă și demontarea primului nivel al acestora (m. 2-29) și efectuarea celei de-a doua demontări, pentru 11-22 m. Extremitățile secțiunii, pe traseele șanțurilor de împrejmuire ale megastructurii, au fost investigate exhaustiv (0-3 m, 21,5-23,5 m și 28-35 m, între -1,70 m și -2,25 m față de suprafața actuală). Suprafața cercetată a fost prezervată cu folie polietilenică și acoperită cu pământ.

S-a putut observa că în S. VIII/2022 realitățile arheologice sunt parțial asemănătoare cu cele din S. IV/2016, S. V/2018, S. VI/2019 și S. VII/2021¹, diferențele constând în prezența suprafețelor extinse și continue de lipituri arse, suprapuse/orientate diferit, care indică o altă componentă înălțată a megastructurii.

Stratigrafic, în nivelul arabil (cernoziom calcic levi-gat; 0-0,30/0,35 m) au fost identificate doar materiale dispartate: cucuteniene, Noua și contemporane. Sub acesta, bine individualizat, în zonele fără mase compacte de lipituri, se observă stratul post-eneolitic (-0,30/-0,35 și -0,50/-0,60 m), brun-cenușiu, cu multe lipituri arse, mărunte și purtate, urme de cărbune, fragmente ceramice Noua și cucuteniene. Către baza acestuia (-0,50/-0,60 m), în zonele fără lipituri compacte (0-3 m, 21,5-23,5 m și 28-35 m) s-au identificat suprafețe de „pavaje” discontinue, din lespezi mici și medii

de calcar, care pot fi puse în legătură cu nivelul de călcare și eventuale amenajări ocupaționale Noua, cu locuri de prelucrat silexul și piatra și puține fragmente ceramice tipice (oale-sac, cu brăie simple în relief).

Deși crestele lipiturilor S/L 6 apar, în zona centrală (11-21 m), de la -0,35 m, nivelul cucutenian, compus dintr-un sol faeozionic, brun cu diferite nuanțe, „încărcat” cu lipituri mărunte, cărbuni dispați, puține materiale osteologice, fragmente ceramice și piese litice, se găsește între -0,60 m și -0,90/-1 m. Cele trei niveluri sunt afectate de numeroase bioperturbații, care împiedică decelarea detaliilor stratigrafice. Sub -1/-1,10 m se găsește solul loessoid, brun deschis-gălbui, în care, în anii anteriori, au fost găsite câteva piese litice din silex de Prut, de tip Gravettian oriental.

Structura/Locuința S/L 5/2022 (Fig. 2) s-a conturat între 3-7 m, de la -0,60/-0,65 m, culmea lutuielilor arse fiind în dreptul m. 5-5,40. Prezenta aceeași înclinare a lutuielilor spre NNE-ENE, către șanțul de împrejmuire (ENE), unde „fața” acestora se găsea la -0,90/-0,95 m. La prima demontare s-a constatat că lipiturile mai mari se găseau pe „coama” structurii, unele prezentând urmele unor „plase”/panouri de nulele paralele, altele cu amprente de pari/stâlpi destul de robuști ($\varphi = 12-15$ cm), căzute divers: NNE-SSV și NNV-SSE. Majoritatea lipiturilor erau informate, fără urme de substrucție lemnoasă, rupte și rulate. Au fost recuperate, deocamdată, fragmente ceramice de la vase întregibile, câteva oase și piese litice. Considerăm că este vorba de continuitatea sud-estică a peretelui de incintă de ENE, definit anterior.

Structura/Locuința S/L 6/2022 (Fig. 4) centrală, este deosebit de mare (7/8-21,5 m), pluri-compartimentată, fiind mai înaltă decât componentele învecinate ($\approx 0,35/0,40$ m). La prima demontare s-a constatat că în dreptul 11-21,5 m, majoritatea lutuielilor arse, cu paie/pleavă în compoziție, erau plate (5-7/8 cm), unele relutuite, „spongioase”/expandate și ușoare, căzute în 1-3 straturi, într-o oarecare conexiune, fie orizontal, fie denivelat, peste instalațiile, gropile și podelele parțial adâncite. Acestea proveneau de la partea superioară a pereților, „timpanului” acoperișului și de la planșeu/plafon. De asemenea, s-au observat mai multe moduri de prăbușire a tavanului și pereților arși, mai ales spre interiorul încăperilor.

Sub acestea este prezent cel de-al doilea nivel de lutuie masivă, continue, cu urmele elementelor robuste de substrucție lemnoasă (lodbe, „dulapi”, lătuoaie; $\varphi = 20-30$ cm) și straturi groase de argilă (10-20 cm). Pare a fi vorba de un planșeu masiv ($\square 16$ a-c) și de un perete central, de rezistență. Între aceste straturi de lipituri nu au fost găsite materiale arheologice. Doar în $\square 11$ b-c, la -0,60/-0,65 m, într-un spațiu cu puține lutuie, sub acestea, se afla un vas mare, spart pe loc. Între 7-9/10 m (Fig. 3), suprafața cu lipituri este extinsă, putând fi vorba de amenajări complementare S/L 6: intrări, prispe acoperite, atenanse.

Structura/Locuința S/L 7/2022 (Fig. 5/1-2) identificată între 23,5/24-28,5 m (de la -0,60/-0,65 m adâncime), era alcătuită din lutuie masivă de perete, cu argilă, nisip și materiale vegetale, având impresiuni de stâlpi și panouri de nulele „țesute” paralele, și lipituri mărunte, amorfe, purtate

¹ A se vedea rapoartele privind campaniile arheologice 2016-2019 și 2021, publicate în CCAR 2017-2022.

fie spre zona interioară, fie spre sau chiar în șanțul de împrejmuire de la VSV (-0,90/-1 m). Cele mai multe lutuiei se aglomerau în □26-27 b-c, probabil în dreptul unui stâlp de rezistență, dovadă a peretelui de incintă de la VSV de S/L 6 și a complexelor gospodărești.

Șanțul de împrejmuire NNE-ENE a fost surprins parțial (partea de VSV; m. 0-3). Profilul de SSE (Fig. 5/3) arată că avea fundul adâncit în pantă lină, între -0,90/-1 m (m. 3) până la -1,75 m (m. 0). În umplutură, într-un sol aluvionat, brun-cenușiu închis, se găseau puține materiale ceramice, osteologice și o aglomerare de lutuiei „scurse” din S/L 5 (□1-2 b, -1,05 m).

Șanțul de împrejmuire SSV-VSV identificat între 30 M și 34,75 M (-1/-1,10 m), cu fundul la 32,15-32,60 m (-2,10/-2,15 m), avea o adâncime maximă de ≈ 1 m (Fig. 5/4). În umplutură, într-un sol faeozionic, se găseau fragmente ceramice, osteologice, puține piese litice (silex și piatră) tipice, lutuiei „scurse” din S/L 7, aglomerate pe centrul amenajării (-1,50-1,80 m).

Cercetarea, chiar parțială, a S. VIII/2022 validează multe dintre datele stratigrafice și planimetrice dobândite anterior, iar rezultatele vor fi completate în campania viitoare.

Abstract

In the archaeological campaign of 2022 (19-30 September), Trench S. VIII/2022 (35 x 3,20 m; 112 sqm) was partially excavated, in which new segments and components of the structures/dwellings S/D 5-7 and enclosure ditches from the ENE and VSV of the quasi-central megastructure in the site were investigated.

Illustrations list

Fig. 1. Ripiceni - Holm. The Trench S. VIII/2022 location (graphic processing A. Asăndulesei)

Fig. 2. Ripiceni - Holm. 1-2. The Structure/Dwelling S/D 5/2022 (m. 3-7), NNW and SSE views (photo Al. Pascariu; graphic processing D. Boghian)

Fig. 3. Ripiceni-Holm. 1-2. The space between S/D 5 and S/D 6/2022 (m. 5-10), NNW and SSE views (photo Al. Pascariu; graphic processing D. Boghian)

Fig. 4. Ripiceni - Holm. The Structure/Dwelling S/D 6/2022. 1-2. M. 11-15 (before and after first dismantling), NNW view; 3. M. 15-19,5, NNW view; 4. M. 18-21,5, NNW view; 5. M. 15-21,5, SSE view, (photo Al. Pascariu; graphic processing D. Boghian)

Fig. 5. Ripiceni - Holm. 1-2. The Structure/Dwelling S/D 7/2022, m. 24-29, NNW and SSE views; 3. The SSE profile of ENE enclosure ditch; 4. The SSE profile of WSW enclosure ditch (photo Al. Pascariu; graphic processing D. Boghian).

Abrevieri / Abbreviations

S/L = Structură/Locuință

S/D = Structure/Dwelling

Sqm = Square meters

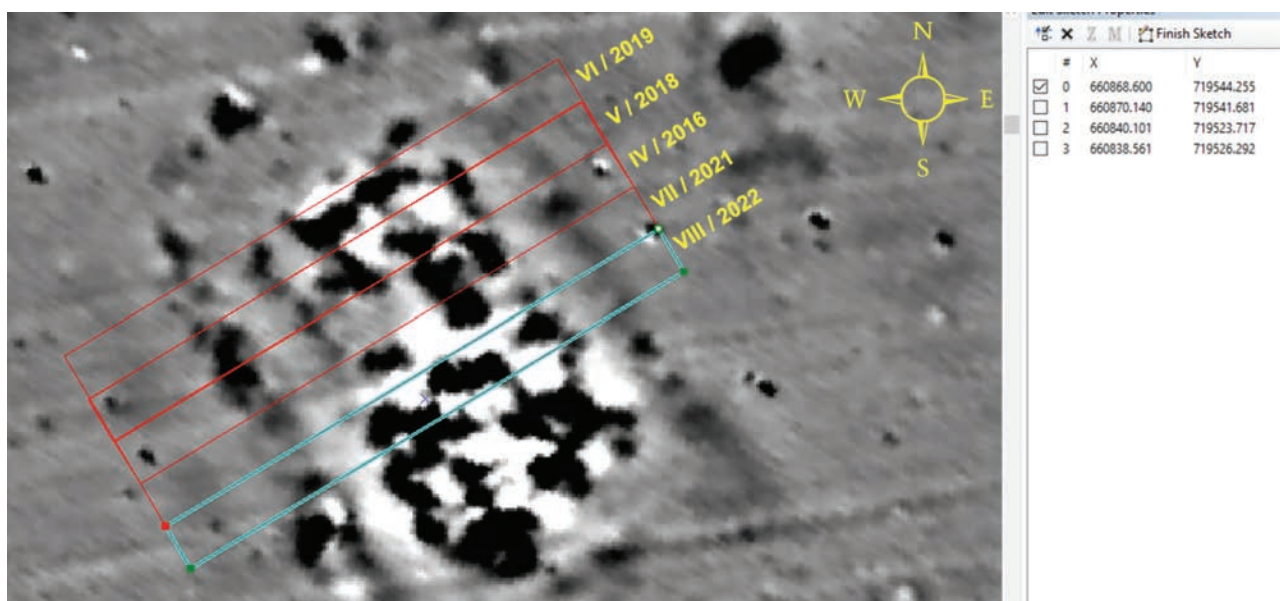

Fig. 1. Ripiceni-Holm. Amplasarea secțiunii S. VIII/2022 (prelucrare grafică A. Asăndulesei)

Fig. 2. Ripiceni-Holm. 1-2. Structura/Locuința S/L 5/2022 (m. 3-7), vederi NNV și SSE (foto Al. Pascariu; prelucrare grafică D. Boghian)

Fig. 3. Ripiceni-Holm. 1-2. Spațiul dintre S/L 5 și S/L 6/2022 (m. 5-10), vederi NNV și SSE
(foto Al. Pascariu; prelucrare grafică D. Boghian)

Fig. 4. Ripiceni-Holm. Structura/Locuința S/L 6/2022. 1-2. M. 11-15 (înainte și după prima demontare), vedere NNV; 3. M. 15-19,5, vedere NNV; 4. M. 18-21,5, vedere NNV; 5. M. 15-21,5, vedere SSE (foto Al. Pascariu; prelucrare grafică D. Boghian)

Fig. 5. Ripiceni-Holm. 1-2. Structura/Locuința S/L 7/2022, m. 24-29, vederi NNV și SSE; 3. Profilul de SSE al șanțului de împrejurire ENE; 4. Profilul de SSE al șanțului de împrejurire VSV (foto Al. Pascariu; prelucrare grafică D. Boghian)

61. Roșiori, com. Dulcești, jud. Neamț**Punct: Țarina Veche/La Humărie**

Tip sit: Sit pluristratificat: secolele III-II a.Chr., I a.Chr., II-III p.Chr. și VI-VII p.Chr. - 111 (așezare deschisă)

Încadrare cronologică: 21 (La Tène), 32 (Epoca romană), 34 (Epoca romano-bizantină)

Cod RAN: 122.533.01

Autorizație nr. 116/18.03.2022

Colectiv: George-Dan Hânceanu – responsabil științific, Vasile Diaconu (CMN Neamț), Costin Croitoru (M Brăila) – membri

Finanțare: 25.000 lei

Perioada desfășurării campaniei: 18.07 – 05.08.2022

În perioada iulie – august 2022 s-a efectuat cea de-a douăsprezecea campanie arheologică de cercetări sistematice în situl de pe terasa superioară a râului Moldova, de la Roșiori, comuna Dulcești, județul Neamț. Obiectivul propus a fost de a finaliza cercetarea buzei prăbușite a terasei din sectorul nordic a sitului și deschiderea unei secțiuni, dispusă în cel mai îndepărtat punct al aceleiași sector, cu scopul depistării limitei de locuire.

Prin urmare, au fost trasate două secțiuni (notate S.XX și S.XXI), prima în latura de nord, iar cealaltă pe buza terasei sectorului de nord:

a) Secțiunea S.XX (orientată NE 40° – SV 220°) a fost deschisă în zona unei foste căi de acces a satului, mai departe de secțiunile trasate în anii anteriori. Dimensiuni: 16,00 m lungime x 2,50 m lățime.

Stratigrafic, după vegetal, nivelul cel mai consistent este cel al „dacilor liberi”, urmat de stratul de locuire al populației getice și bastarne (secolul I a.Chr.). În privința complexelor arheologice au fost descoperite trei locuințe (Pl. I/1), dintre care doar două au fost investigate exhaustiv (notate L.1, L.2, suprapuse), ultima fiind doar parțial cercetată, întrucât a fost surprinsă în capătul secțiunii. Această locuință (notată L.3) va fi cercetată în campania anului viitor.

L.1 a fost descoperită la 0,30-0,40 m adâncime, în zona carourilor c.₁-c.₃. De formă rectangulară, aceasta avea ceramică modelată cu mâna (vase borcan, cățui de culoare cărămizie), dar și din varianta lucrată la roată, îndeosebi de culoare cenușie (vase de provizii, vase borcan, căni, cănițe, străchini, fructiere) (Pl. II/1-3). În amestec s-au găsit și fragmente de la amfore romane, de culoare gălbuie și cărămizie, dar puține cantitativ. Interesant de menționat este *pandantivul cu verigi*, găsit în amestec cu ceramica din locuință (Pl. II/3). Pe latura estică era o groapă menajeră, de formă circulară (notată Gr.1, surprinsă între 0,60-1,10 m adâncime, cu diametrul de 0,90 m), care conținea oase animaliere și ceramică fragmentară de la vase dacice, atât modelate cu mâna, cât și la roată. L.1 aparține nivelului de locuire din veacurile II-III p.Chr.

L.2 din stratul de locuire getic și bastarnic al secolului I a.Chr. era suprapusă de prima locuință (c.₁-c.₃). Tot rectangulară, situată la 0,60 m adâncime, conținea în inventar fragmente de la cățui și vase borcan getice, de tip „sac”, în amestec cu vase fragmentare bastarne, de

culoare neagră, cu toarta sub forma literei X. Importante de semnalat sunt și piesele metalice: două verigi din bronz, psalia și cercelul de tip „secure” din fier, două brățări torsionate, fragmentare, din bronz (Pl. II/6; III/1-3).

L.3 face parte tot din nivelul locuirii secolelor II-III p.Chr., doar că, datorită surprinderii parțiale în capătul nordic al secțiunii (c.₈), nu a permis să fie investigată exhaustiv. Este situată tot la 0,30-0,40 m adâncime, asemenea L.1. Au fost descoperite doar câteva fragmente ceramice de la vase borcan, modelate cu mâna și căni cenușii, lucrate la roată. O piatră maronie, rectangulară, de dimensiune mare (posibil râșniță), poate sugera prezența în preajmă a unei vetre de foc, încă nedescoperită (situație similar întâlnită în locuința L.2 din S.XVII/2021).

În afara locuințelor semnalate, în aceeași secțiune au fost identificate și cercetate, pe profilele stratigrafice ale laturilor de est și vest, alte două gropi menajere (notate Gr.2 și Gr.3), cu ceramică fragmentară datată în secolele II-III p.Chr. Gr.2 a fost surprinsă între 0,60-1,50 m adâncime și avea un diametru de 1,00 m, iar Gr.3 se situa între 0,40-1,00 m adâncime și avea 0,80 m diametrul. În preajma Gr.2 au fost descoperite două mărgelile albe (Pl. II/4, 5), de forme și materii prime diferite.

Din punct de vedere stratigrafic, nivelurile de locuire ale secțiunii nu sunt la fel de consistente, precum cele dinspre centrul sitului, în zona buzei prăbușite a terasei. Remarcăm lipsa nivelurilor din secolele III-II a.Chr. și VI-VII p.Chr., aspect ce indică o încetare a locuirii spre latura de nord, pentru comunitățile din perioadele de timp menționate; indiciu care poate sugera o apropiere de limita locuirii sitului.

b) Semnalăm anterior scopul secțiunii S.XXI (orientată NE 10° – SV 200°), de a investiga exhaustiv buza prăbușită a terasei sectorului nordic, în vederea „salvării” complexelor și artefactelor; situație impusă de starea actuală a locului. Această acțiune, impusă de starea terasei, a început din campania precedentă, prin intermediul secțiunilor S.XVIII și S.XIX/2021¹.

În cazul secțiunii anului 2022, dispusă în paralel cu buza prăbușită a terasei, se observă că nivelul dominant de locuire este cel al așezării „dacilor liberi”, cu o grosime de circa 0,80 m. Celelalte straturi sunt prezente, dar mai slab evidențiate.

În nivelul secțiunii S.XXI (dimensiuni: 8,20 m lungime x 2,50 m lățime) s-a descoperit îndeosebi ceramică dacică, caracteristică perioadei secolelor II-III p.Chr. Au fost identificate și cercetate complexe arheologice și anume două gropi: prima, circulară (notată Gr.1, surprinsă între 1,10-1,40 m adâncime și cu diametrul de 1,10 m) cu puțină ceramică lucrată la roată și la mână. A doua este de formă ovală (notată Gr.2, situată între 1,40-2,20 m adâncime și cu dimensiunile gurii de 1,40 m x 1,00 m) și avea în inventar vase fragmentare, printre care se aflau plăcuțe și obiecte de bronz nefinalizate (Pl. I/2). Ultima groapă deservea un cuptor, care avea o cupolă din pietre de râu prăbușită și o vatră cu grosimea de circa 15-20 cm, intens zgurificată în partea inferioară (Pl. IV/3). Pe vatră se aflau fragmente de creuzete. Instalația de foc era situată între 1,00-1,40

¹ A se vedea numărul precedent al CCAR 2022, p. 300-304.

m adâncime și avea în lateral o piatră ovală, groasă, de dimensiune mare. Pe ambele părți aceasta are semne incizate (Pl. IV/4-7), care nu permit încă identificarea posibilei funcționalități. Alături de vatră s-a găsit o cataramă din bronz, un pandantiv din argint (Pl. III/4, 5) și altul din bronz, ultimul nefinalizat. Atât lângă vatră, cât și în inventarul Gr.2 erau plăcuțe fragmentare și două pandantive tubulare din bronz, neterminate (Pl. IV/1, 2). În campaniile trecute, în aceeași zonă, au fost descoperite mai multe plăcuțe din bronz și piese în diferite stadii de prelucrare. Aceste argumente sugerează că respectivele plăcuțe serveau unui meșter local ca materie primă pentru confecționarea manuală de pandantive pentagonale, amulete tubulare și alte piese, destinate membrilor comunității „dacilor liberi” de la Roșiori.

În următoarea campanie de săpături arheologice ne propunem să atingem prin cercetări limita de locuire nordică a sitului și să începem investigarea buzei terasei prăbușite din sectorul de sud.

Abstract

In the 2022 campaign, the archaeological research focused on the northern side of the site, with the aim of identifying the habitation limit. In parallel, the archaeological investigation had in mind the probing of the collapsed lip of the terrace, on which the site is located, with the aim of „saving the vestiges”. Therefore, section S.XX was opened on the northern side and section S.XXI was drawn on the collapsed lip of the terrace. Three dwellings were discovered and investigated in section S.XX: one Getic (noted L.2, from the 1st century BC), superimposed by another Dacian (noted L.1, 2nd-3rd century AD) and the last one (noted L.3, 2nd-3rd century AD), discovered at the opposite end of the first two. In L.1 there was a household pit (noted Gr.1). In both the L.1 and Gr.1 inventory, Dacian fragmentary handmade and wheelmade pottery was found (jars, censers, cups, jugs, bowls, fruit bowls). In section S.XXI two pits were discovered (noted Gr.1 and Gr.2), the first with a small inventory, and the second with fragmentary ceramics and bronze objects (plaques and tubular pendants). Gr.2 served the hearth of an oven, next to which a bronze buckle and two pentagonal pendants were discovered, one of silver and one of bronze. The archaeological complexes of this section date back to the 2nd-3rd centuries AD.

Illustrations list

Pl. I. 1, section S.XX; 2, section S.XXI.

Pl. II. 1-3, Dacian ceramic fragments (3, including Roman amphora fragment and pendant with chains); 4, 5, beads; 6, iron psalium (S.XX).

Pl. III. 1, 2, bronze links; 3, bronze bracelet fragment; 4, bronze buckle; 5, silver pendant. 1-3 (S.XX) and 4, 5 (S.XXI).

Pl. IV: 1, bronze pendant around the hearth of the oven; 2, the bronze plaque at the base of Grp.2 serving the oven; 3, the hearth of the oven and service pit (marked Grp.2) in section S.XXI; 4-7, the stone with signs above the oven hearth (before and after washing).

1

2

Pl. I. 1, secțiunea S.XX; 2, secțiunea S.XXI.

1

2

3

4

5

6

Pl. II. 1-3, fragmente ceramice dacice (3, inclusiv fragment de amforă romană și pandantiv); 4, 5, mărgel; 6, psalie din fier (S.XX).

1

2

3

4

5

Pl. III. 1, 2, verigi din bronz; 3, fragment de brățară din bronz; 4, cataramă din bronz; 5, pandativ din argint. 1-3 (S.XX) și 4, 5 (S.XXI).

1

2

3

4

5

6

7

Pl. IV. 1, pandativ de bronz din preajma vetrei cuptorului; 2, plăcuță de bronz de la baza Grp.2 de deservire a cuptorului;
3, vatra cuptorului și groapa de deservire (notată Grp.2) din secțiunea S.XXI;
4-7, piatra cu semne de deasupra vetrei cuptorului (anterior și după spălare)

62. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara

[Ulpia Traiana Sarmizegetusa]

Punct: *Domus procuratoris*

Tipuri de sit: 11 (așezare civilă)

Încadrare cronologică. (Epoca romană; Perioada 106-271 p. Chr.

Cod RAN: 91063.01; Cod LMI: HD-I-s-A-03205

Autorizație nr. 47/18.03.2022

Colectiv: Felix Marcu - responsabil științific (MNIT), George Cupcea (MNIT), doctoranzi: Cornel Bucurenciu, Maria-Cristina Marton, Evelyn Ciocan și studenții: Ciprian Ciobanu, Cristina Vlad, Ana-Maria Stănescu, Ovidiu Cozma și Oltea Diaconescu (UBB Cluj-Napoca)

Finanțare MC: 50.000 lei

Perioada desfășurării cercetării: iulie 2022

SP4 (fig. 1)

O **primă fază** de construcție este definită de Z2 și Z19, care, după cum spuneam mai sus, par că se Țes. Din această fază ne supraviețuiește doar demolarea, sub forma contextului Cx 103, care a servit alături de contextele Cx 105, Cx 106, Cx 107, Cx 108 și Cx 109, drept amenajare a contextului Cx 15'. Datorită compoziției umpluturii Cx 103, precum și prezenței arsurii pe fața sudică a lui Z19, putem presupune că, în această primă fază, dezafectarea a fost făcută prin incendiere.

O **fază ulterioară** este reprezentată de Z5, Z20, precum și de Z2, a cărui elevație a fost suplimentată/completată. Toate aceste trei ziduri definesc o încăpăre încălzită printr-o instalație de *hipocaustum*, al cărei nivel inferior este Cx 15'. Partea superioară a acestui sistem nu a supraviețuit, așa cum a fost menționat deja în raportul din anul 2021, dar cel mai probabil, ultimele urme ale sale sunt reprezentate de Cx 10'/2021. Z21 și Z22 sunt două ziduri subțiri, care par a fi dintr-o încăpăre aparținând unei faze ulterioare.

Spărtura de formă trapezoidală a Cx 103 în zona zidului Z2, poate prezenta o posibilă urmă a *praefurnium*-lui din faza I. Probabil că la intersecția lui Z2 cu Z19' exista un colț, însă deocamdată nu putem spune cu exactitate, ipoteza că Z2 a fost folosit și în faza a II-a rămânând deocamdată validă.

SP5 (fig. 2). Sp5 este deschisă în continuarea lui Sp4 spre N, pe aceeași lățime. Este puternic afectată, cel puțin în **faza a II-a**, de o groapă modernă, care merge înspre nord, însă pot fi făcute câteva observații.

În această suprafață au supraviețuit doar urmele arheologice din faza a II-a. Podeaua inferioară a unui sistem de încălzire într-o încăpăre definită de Z2, Z20 și Z23. Această încăpăre pare să se fi mărginit cu cea de la S, aparținând tot fazei a II-a, deși urmele unor pile de hipocaust păstrate pe Z20 pot indica faptul că, la un moment dat era o singură încăpăre între Z5 și Z23. Este posibil ca Z23 să închidă în partea nordică această încăpăre.

SP6 (fig. 3)

Faza I este definită de Z4, Z4', Z3, Z8 și Z1.

Z4, Z4' și Z3 definesc un interior înspre N-V, în

care cel mai probabil nivelul de călcare trebuia să fie fost pe crepida lui Z4. Structurile arheologice din dedesubtul acestui nivel de călcare sunt distruse de groapa modernă (Cx 002). S-au mai putut observa urmele câtorva contexte arheologice (Cx 114, Cx 117, Cx 119 și Cx 120). Cx 114 și Cx 118, probabil că sunt amenajări în vederea podelei, iar celelalte, cărămizile din Cx 119 și Cx 120, probabil că erau legate de canalul Cx 113 și de o eventuală instalație de încălzire de sub podeaua din această încăpăre.

Z8, probabil identic cu Z1/2019, este posibil să fi definit o clădire la S, despre care nu se pot spune multe în acest moment, cu excepția relației cu Z4' definite de interstițiul menționat anterior.

Notă: În privința lui Z7: având în vedere faptul că este implantat la o adâncime mare și direct pe solul viu, este posibil să facă parte din cea mai timpurie structură. În acest caz, la un moment dat trebuie să fi fost tăiat de Z6 și să fi definit o încăpăre alături de Z5.

Faza II

După demolarea clădirilor din faza I, s-a trecut la implantarea zidurilor Z2, Z2' și Z5 descrise anterior.

Între Z2' și Z5 nu s-a păstrat nici o urmă de amenajare, tot spațiul fiind distrus de groapa modernă, cu excepția crepidelor lui Z2' și Z5. Acestea pot indica un nivel de călcare într-un interior definit de cele două ziduri, similar sau chiar identic cu cel descoperit în secțiunea orientată E-V, la aproximativ 20 m S de Sp6. Diferența de nivel dintre crepelele menționate anterior este de 20-25 cm, însă aceasta nu exclude posibilitatea amenajării unui interior în acest spațiu. La E de Z5 se definesc cel puțin două încăperi: una spre S, definită de Z5 și Z6, al cărei nivel de călcare este podeaua Cx 102 și o altă încăpăre înspre N, definită de Z5, Z6 și Z7, anterioară încăperii de mai sus menționată, nivelul ei de călcare fiind Cx 100, dacă nu cumva Cx 100 este partea inferioară a unui sistem de încălzire care poate fi pus în legătură cu plomba de cărămidă a lui Z6.

Concluzii

Avem de-a face cu un complex de clădiri monumental, amenajat în diferite faze, pe diferite planimetrii, nu întotdeauna complementare. Pentru acest moment, putem stabili o succesiune minimă de 3 faze de construcție, doar parțial încălecate, la E, în suprafețele SP4 și 5 (fig. 4).

Clădirea a beneficiat de instalație de încălzire sub podea (*hypocaustum*) în cel puțin două dintre fazele de existență, ceea ce susține calitatea sa de edificiu public, chiar și înainte de instalarea procuratorului financiar al Daciei Superior la Ulpia Traiana Sarmizegetusa.

Viitoarea campanie va trebui să lămurească suplimentar relațiile stratigrafice și cronologia relativă, prin adâncirea în nivelurile inferioare ale SP4 și 5.

Abstract

The managerial situation in place after the death of Prof. Al. Diaconescu in the fall of 2021, has driven the newly formed research team to attempt to finish the already opened surfaces. Therefore, the research continued in the surfaces called SP4 (7x5,5 m) și SP6 (10x5 m) and another one, in between, was opened, called SP5 (5,5x5,5 m). Most of the results attempt to clarify the chronological succession of the building phases.

Illustrations list

Fig. 1. Drawing of Sp4.

Fig. 2. Drawing of Sp5.

Fig. 3. Drawing of Sp6.

Fig. 4. Orthophotography of Sp4, Sp5 și Sp6.

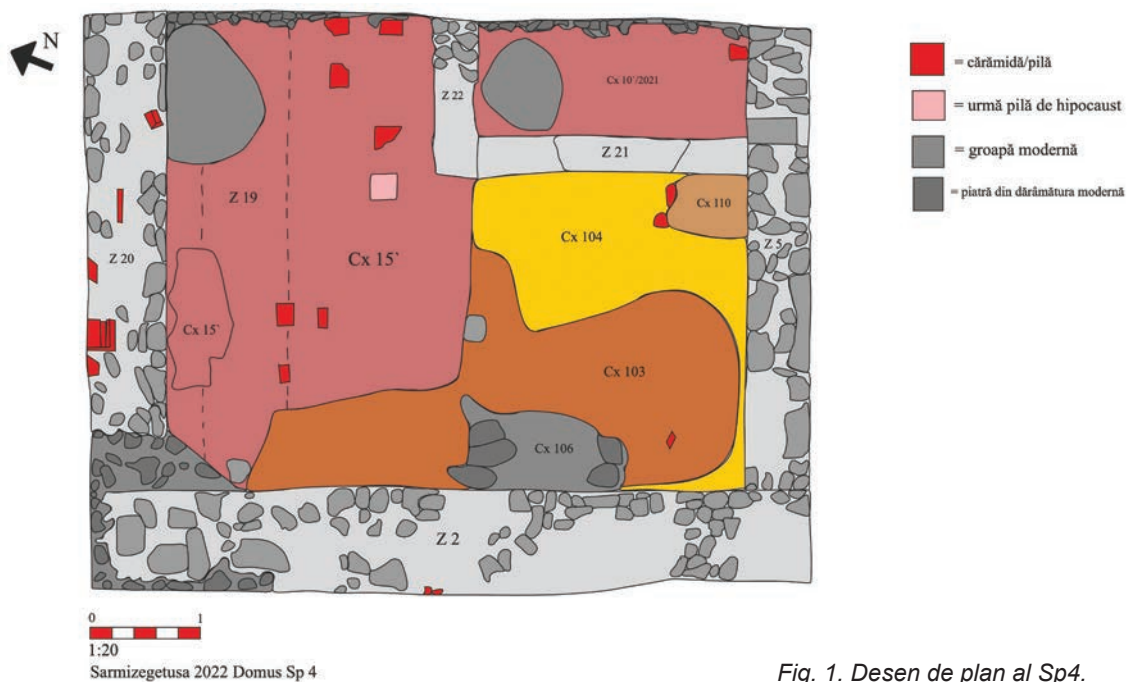

Fig. 1. Desen de plan al Sp4.

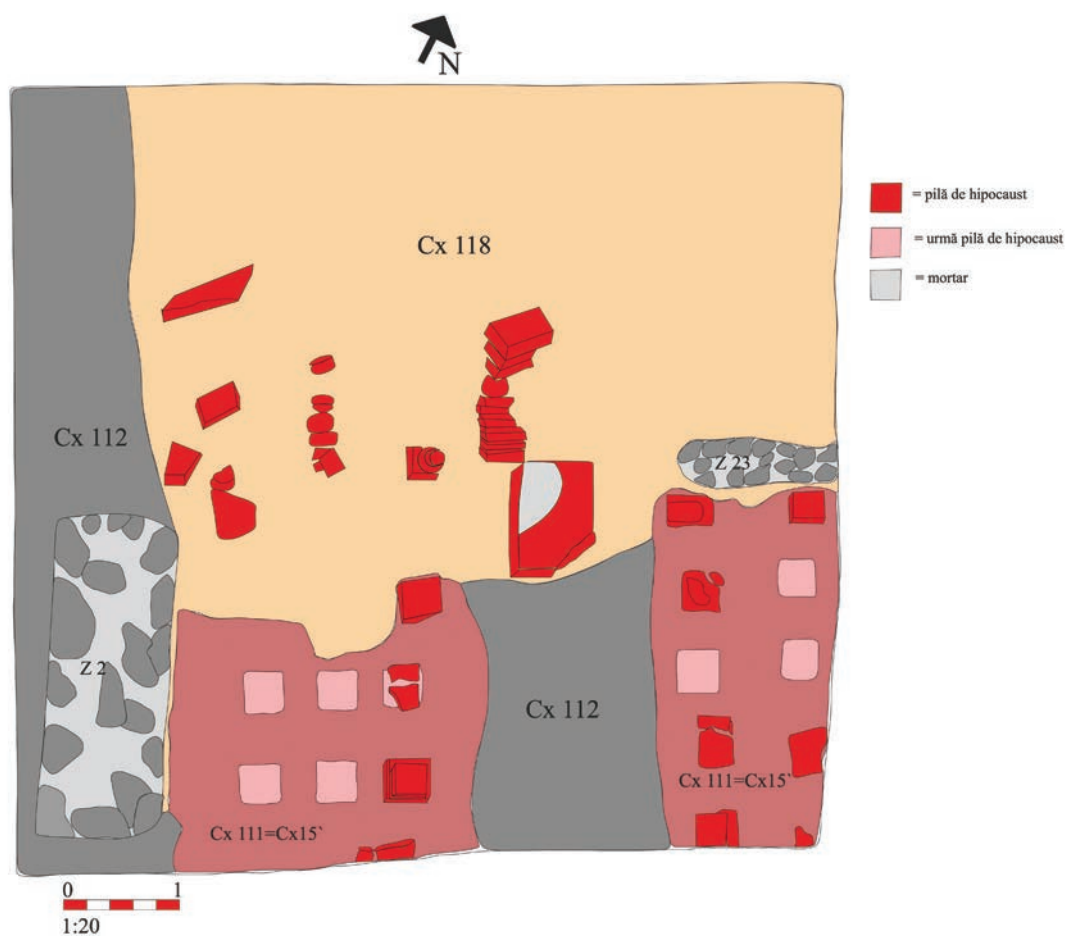

Fig. 2. Desen de plan al Sp5.

Sarmizegetusa 2022 Domus Sp 6

Fig. 3. Desen de plan al Sp6

Fig. 4. Fotografie verticală a secțiunilor Sp4, Sp5 și Sp6.

63. Sălicea, com. Ciurila, jud. Cluj**Punct: „Vârful Penii”****Tip sit:** 122 (cetate)**Încadrare cronologică:** 213 (La Tène târziu), 43 (Epoca medievală)**Cod RAN:** 57289.05**Autorizație nr.** 93/18.03.2022**Colectiv:** Dinu Ioan Bereteu - responsabil științific (MNIT), Andreea Maria Drăgan (IAIA Cluj-Napoca), Ștefan Vasilache (UBB Cluj-Napoca)**Perioada desfășurării cercetării:** iulie – noiembrie 2022

Situl arheologic de la Sălicea – „Vârful Penii” este situat la nord-est de localitatea Sălicea, la limita dintre teritoriul acesteia și cel al municipiului Cluj-Napoca, la extremitatea nordică a crestei „Peana”, mărginită la est de Pârâul Penii, iar la vest de DJ 107R, respectiv „Râtu Penii”. Situl se află pe teritoriul ambelor localități, însă aparține într-o proporție mai mare localității Sălicea.

Fortificația dacică din acest punct a fost identificată în primăvara anului 2009, nefiind cunoscută anterior. Fortificația este una de tip promontoriu barat, platoul fortificat fiind protejat de două șanțuri de apărare, situate pe șaua îngustă dinspre sudul platoului (Fig. 1). Primul șanț de apărare, cel de sub buza platoului, este de dimensiuni considerabil mai mari, atât ca adâncime, cât și ca deschidere, față de cel de al doilea șanț, aflat la cca. 17 m spre sud. Șaua de acces se află la un nivel mai jos decât cel al platoului, astfel că nu a fost ridicat și un val de pământ pe marginea platoului, dar putem presupune existența unei palisade, cel puțin în această parte. Un posibil al treilea șanț de apărare a fost identificat la cca. 150 m spre sud de al doilea șanț, în punctul din care șaua începe să se lătească înspre sud. Platoul fortificat se prezintă etajat, pe două niveluri, cel superior situându-se în partea de nord. În apropierea platoului se află mai multe terase cu aspect parțial antropoc, însă nu cunoaștem deocamdată extinderea reală a locuirii în afara spațiului fortificat. Starea de conservare a sitului este una relativ bună, cu excepția unor zone de pe platou, afectate în cel de-al Doilea Război Mondial. Până acum nu au mai fost efectuate cercetări arheologice în cetatea dacică de la Sălicea, campania de cercetare din anul 2022 fiind prima desfășurată în cadrul sitului.

Obiectivele principale ale primei campanii arheologice au fost acelea de a stabili stratigrafia sitului pe platoul fortificat și de a identifica eventuale complexe de locuire. Deși era prevăzută o cercetare mai amplă pentru prima campanie de săpătură, pe baza forței de muncă disponibile a fost investigată o singură suprafață, de 4 x 4 m, denumită Sp I/2022. Aceasta a fost trasată în zona centrală a platoului (pe nivelul său inferior), în dreptul lățimii maxime a acestuia, latura estică a suprafeței cercetate urmând axul lung al platoului, astfel încât orientarea suprafeței nu corespunde punctelor cardinale, fiind determinată de orientarea platoului; prin urmare, orientarea N-S a suprafeței cercetate prezintă o deviație de cca. 20° spre E. Pe de altă parte, la poziționarea și dimensionarea unității de cercetare s-a ținut

cont și de posibilitățile oferite de spațiile mai largi fără arbori, având în vedere că situl arheologic se află pe suprafața unei rezervații naturale, parte a sitului Natura 2000 Făgetul Clujului – Valea Morii (ROSCI0074), cercetarea arheologică realizându-se și cu acordul Agenției Naționale pentru Arie Naturale Protejate (nr. 262/STCJ/06.05.2022).

Suprafața solului în cadrul Sp I/2022 nu este una plană, ci ușor înclinată înspre sud, nivelul cel mai ridicat atingându-se în colțul de N-E, iar cel mai scăzut în cel de S-V, diferența de nivel dintre cele două puncte fiind de cca. 30 cm, aceasta fiind determinată de configurația stâncii native (ce urcă din acest punct spre nivelul superior al platoului). În stratul vegetal, afânat, de culoare brună-închis, au fost descoperite, în poziție secundară (antrenate de o rețea densă de rădăcini), relativ numeroase fragmente ceramice dacice, fragmente de chirpici cu amprente de pari și nuiile, precum și un cuțit de fier de mici dimensiuni, cu lama ușor curbată (Pl. I/3). De asemenea, în partea inferioară a stratului vegetal, cu precădere în apropierea profilului vestic, au fost descoperite și câteva fragmente ceramice medievale (databile cu probabilitate în sec. XIII – XIV). Acestea din urmă documentează o locuire medievală (necunoscută anterior, pe baza cercetărilor de suprafață) de foarte scurtă durată pe platou, relevantă nu doar de numărul foarte mic al fragmentelor ceramice descoperite, ci și prin faptul că locuirea respectivă nu a format un strat de cultură (cel puțin pe nivelul inferior al platoului; totuși, nu ar fi exclus ca locuirea medievală să aibă o corespondență stratigrafică pe nivelul superior al platoului). Locuirea medievală a avut probabil un caracter de refugiu (posibil fugari din Cluj), fiind evident că locul respectiv nu a fost ales întâmplător, ci tocmai datorită posibilităților de apărare, oferite atât de configurația dealului, cât și de existența elementelor de fortificație din a doua epocă a fierului. Nu credem că există o intervenție medievală asupra elementelor de fortificație dacice, însă rămâne ca acest aspect să fie stabilit cu certitudine în campania de cercetare din anul 2023.

Stratigrafia este una relativ simplă (Fig. 2-3). Sub stratul vegetal urmează un strat de cultură dacică, consistent, cu o grosime variabilă în cadrul unității de cercetare, de 35-42 cm, format dintr-un sol de culoare cenușie, compact, afectat pe alocuri de galerii de rozătoare. În acest strat au fost descoperite numeroase fragmente ceramice dacice, lucrate cu mâna și la roată, fragmente de chirpici cu amprente de pari și nuiile, câteva fragmente calcinate de oase de animale, iar în imediata apropiere a profilului vestic, la o adâncime cuprinsă între 25-50 cm (față de secvența respectivă a profilului vestic), a fost descoperită o râșniță dacică rotativă (Fig. 4), întreagă (*meta* și *catillus*), în poziție funcțională (cu *catillus*-ul alunecat câțiva cm spre sud, iar *meta* ușor înclinată spre vest), cu diametrul pietrelor de 32 cm (Pl. I/5). Așa cum indică și situația stratigrafică, nivelul pe care a fost descoperită râșnița constituie un nivel de călcare (chiar dacă râșnița a fost așezată în antichitate pe un soclu de lemn, ulterior putrezit). Râșnița provine, foarte probabil (nu au fost efectuate deocamdată analize petrografice), din atelierele de la Ciceu-Corabia. De asemenea, pe același nivel, în colțul sud-vestic, a fost descoperit un fragment dintr-o piatră pentru ascuțit (sau

şlefuit), fină şi extrem de dură, de dimensiuni relativ mari, probabil de forma unui paralelipiped dreptunghic (Pl. I/2). Ambele laturi perpendiculare ale fragmentului prezintă urme de utilizare îndelungată, care a determinat o uşoară adâncire a suprafeţelor respective. Fiind de dimensiuni mari, şi având o greutate considerabilă, credem că este vorba de o cute specială, fixă, care a fost utilizată, cel mai probabil, într-un atelier, situat undeva în apropiere, pe nivelul inferior al platoului. Mai mult, în acelaşi carou şi la aceeaşi adâncime au fost descoperite şi două gresii plate, dar friabile şi cu o textură grunjoasă.

Sub acest ultim nivel de locuire dacică se află un alt strat de cultură, cu o grosime mai redusă decât cea a stratului superior, variabilă în cadrul suprafeţei cercetate, de 14-26 cm, format dintr-un sol de culoare brună, mai afânat decât în stratul superior şi afectat dens de galeriile de rozătoare. Între cele două straturi nu s-a format o interfaţă intermediară, vizibilă stratigrafic, care să indice un eventual *hiatus* de locuire. Stratul conţine fragmente ceramice dacice, lucrate cu mâna şi la roată, fragmente de chirpici cu amprente de pari şi nuiiele, fragmente de oase calcinate de animale, dar şi mici bucăţi de cărbune. Singura piesă întreagă descoperită în acest strat, chiar sub *meta* râşniţei, este o fusaiolă bitronconică (Pl. I/1). Nici în acest nivel nu au fost identificate complexe de locuire. Acest prim nivel de locuire a fost probabil nivelat în vederea amenajării locuirii din ultima fază.

Urmează stratigrafic un strat nisipos, afânat, cu o grosime variabilă, de culoare gălbui-cenuşie, vălurit, format din mai multe straturi aluvionare, delimitate de interfeţe brune-ruginii. Acest strat conţine o reţea densă de galerii de rozătoare, în care au fost antrenate fragmente ceramice şi de chirpici, aflate în poziţie secundară; prin urmare, stratul în sine poate fi considerat steril din punct de vedere arheologic. Acesta suprapune solul gălbui-roşiatic, lutos, compact, cu pietriş în compoziţie, streril arheologic, care îmbracă stâncă locală, şi care conţine şi lentile de lut curat, alb sau gălbui.

Materialele descoperite nu permit o încadrare cronologică mai precisă a locuirii dacice, ci doar una largă (sec. I a. Chr. – I p. Chr.). În suprafaţa cercetată nu s-au constatat urme evidente de distrugere (incendiere), fiind de presupus că cetatea dacică a fost părăsită paşnic, cel mai probabil la începutul sec. II p. Chr.

Pe panta sudică a platoului (la vest de şanţul mare), a fost descoperită la suprafaţă, în poziţie secundară, o spatulă de bronz, de mici dimensiuni (7,5 cm), întreagă (Pl. I/4). Piesa prezintă urme de rulare, patina fiind deteriorată parţial pe toate suprafeţele (locul de descoperire fiind chiar pe traseul frecventat de drumeţi şi biciclişti), dar fără să fie modificată forma piesei. Având în vedere poziţia de descoperire a piesei, aceasta nu putea proveni din spălarea umpluturii şanţului, ci doar de pe platou. Instrumentul medical este de tip spatulă-sondă (*spathomela*). Piesa este una de import, dar nu putem exclude posibilitatea prezenţei unui medic din lumea greco-romană (împreună cu instrumentarul său medical) în cetatea dacică de la Sălicea. Materialele arheologice descoperite se păstrează în Muzeul Naţional de Istorie a Transilvaniei.

Abstract

The main purpose of the first archaeological research campaign at the Sălicea – „Vârfu Penii” was to establish the stratigraphy on the fortified plateau. In the research unit Sp I/2022, with the dimensions of 4x4 m, two Dacian habitation levels have been identified. A few medieval ceramic fragments have also been discovered, belonging to a short habitation, which did not form a cultural layer. The Dacian materials consist of hand- and wheel-worked pottery fragments, adobe fragments, an iron knife, a fragment of a massive whetstone, a complete rotary quern (*meta* and *catillus*) and a bitronconic spindle whorl. To these add some fragments of animal bones, as well as a bronze *spatula* that has been discovered in secondary position on the southern slope of the plateau.

Illustrations list

Fig. 1. Sălicea – „Vârfu Penii” (LiDAR-DTM).

Fig. 2. Sp I/2022 – eastern profile.

Fig. 3. Sp I/2022 – southern profile.

Fig. 4. Rotary quern in situ.

Pl. I. Archaeological materials: bitronconic spindle whorl (1), whetstone fragment (2), iron knife (3), bronze spatula (4), rotary quern (5).

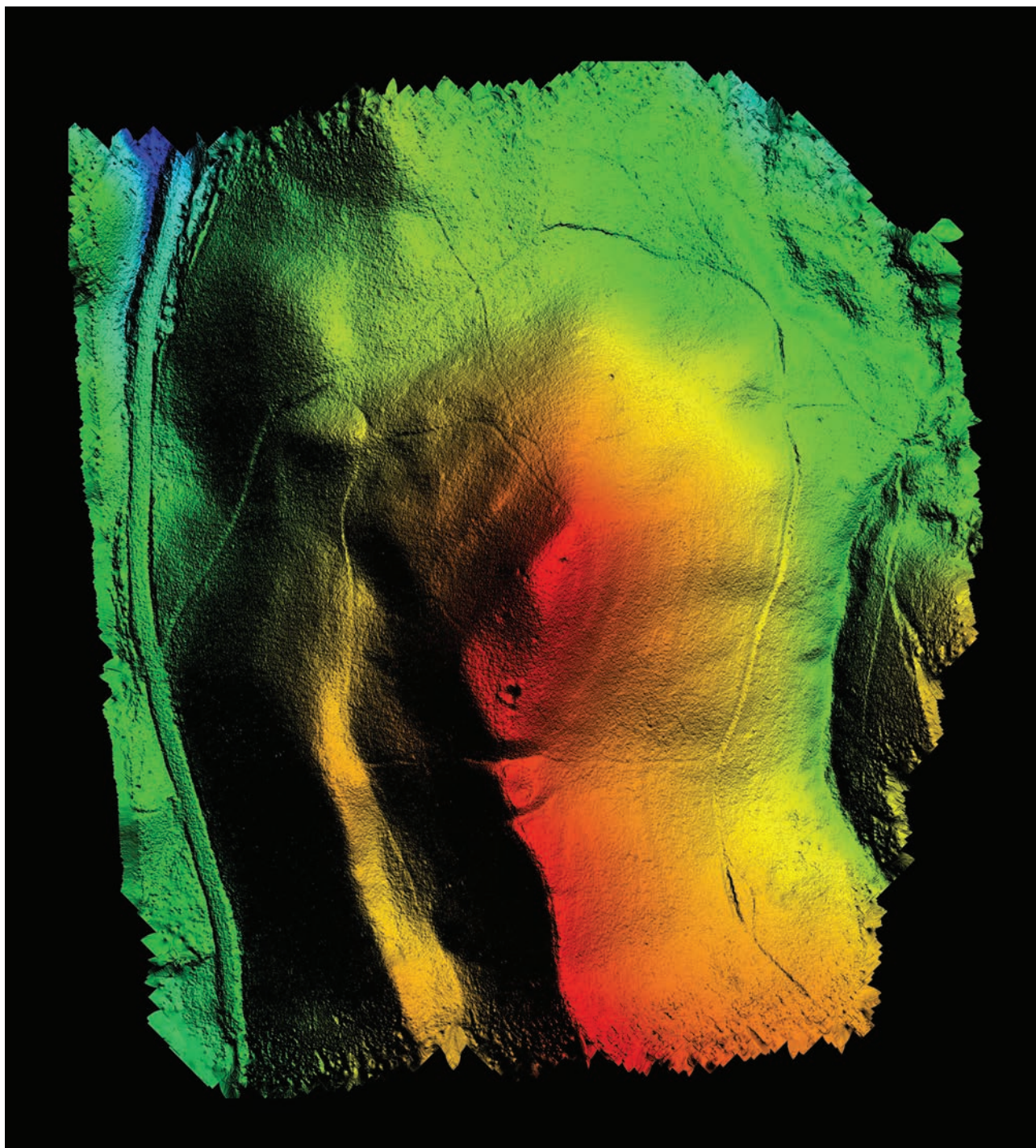

Fig. 1. Sălicea – „Vârful Penii” (LiDAR-DTM).

Fig. 2. Sp I/2022 – profilul estic.

Fig. 3. Sp I/2022 – profilul sudic.

Fig. 4. Râșniță rotativă în situ.

Pl. I. Materiale arheologice: fusaiole bitronconice (1), fragment de piatră pentru ascuțit (2), cuțit de fier (3), spatulă de bronz (4), râșniță rotativă (5).

64. Sâncrai, oraș Aiud, jud. Alba**Punct: Darvas****Tip de sit:** 211 (necropolă plană)**Încadrare cronologică:** 163 (Hallstatt târziu); 212 (La Tène mijlociu)**Cod RAN:** 1311.02**Autorizație nr.** 117/18.03.2022**Colectiv:** Aurel Rustoiu – responsabil științific, Mariana Egri, Andreea Drăgan (IAIA Cluj-Napoca), Adrian Cătălin Căsălean (MCDR Deva), Georgeta El Susi (IAIA Cluj-Napoca), Beatrice Ciută (Univ. Alba Iulia), Gabriel Baltes, Gabriel Tiberiu Rustoiu (MNUAI), Szilárd Sándor Gál (MJ Mureș) – membri în colectiv; Bernadett Kovács, Diandra Natalia Pall-Both (SCOSAAR Cluj-Napoca) – doctoranzi; Marina Musteață, Bogdan Lăpușan, Emilia Georgiana Tănasă, Paul Sorin Lăcraru, Boglárka Gloria Munteanu (UBB Cluj-Napoca) – studenți masteranzi**Total finanțare:** 26100 lei (MNUAI)**Perioada desfășurării cercetării:** 1-15.10.2022

Situl arheologic din punctul Darvas a fost identificat în anul 2015 cu ocazia efectuării unui diagnostic arheologic pe traseul viitoarei autostrăzi Sebeș–Turda. Acesta se află situat în hotarul satului Sâncrai (municipiul Aiud), pe terasa înaltă de pe malul stâng al râului Mureș, la cca. 850 m spre est de castelul Kemény din localitate. În anul 2016 au demarat săpături arheologice preventive de amploare. Acestea au evidențiat faptul că în aria supusă investigațiilor s-au succedat două necropole. Prima dintre acestea se datează la sfârșitul primei epoci a fierului și aparține orizontului „scitic” din Transilvania, în timp ce a doua aparține fazei mijlocii a celei de-a doua epoci a fierului, mai precis fazei La Tène C2. Pentru orizontul „scitic”, au fost dezvelite 93 de complexe arheologice, în timp ce pentru orizontul corespunzător fazei mijlocii a celei de-a doua epoci a fierului au fost dezvelite 8 complexe arheologice funerare. Cu ocazia săpăturilor preventive, s-a observat că aria ocupată de înmormântări se extinde spre vest, în afara zonei afectate de construirea autostrăzii. Ca urmare, cercetarea sitului de la Sâncrai-Darvas a continuat prin săpături arheologice sistematice începând cu anul 2020.

În campaniile de săpături sistematice, desfășurate în anii 2020-2021, au fost dezvelite 14 morminte, toate aparținând orizontului „scitic”. Unele dintre acestea au fost de inhumatie, altele de incineratie, în câteva cazuri fiind identificate morminte duble (a se vedea mai pe larg rapoartele preliminare publicate în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România – 2021 și 2022*). În contextul acestor săpături, resturile umane inhumate sau incinerate au beneficiat de analize antropologice complexe (Sz. S. Gál), au fost efectuate analize paleozoologice asupra ofrandelor de animale (G. El Susi), precum și analize paleobotanice ale probelor de sol din morminte și din vasele inventarului funerar (B. Ciută). De asemenea, au fost prelevate și probe de sol pentru analiza polenului fosil (R. Grindean, colaborator de la Facultatea de Geologie a Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca), care au furnizat date esențiale pentru reconstituirea peisajului antic din zona necropolei. Acestea

au fost comparate și cu evoluția vegetației din zonă, așa cum este ea ilustrată de coloanele polinice prelevate dintr-o turbărie din apropierea necropolei de la Sâncrai (analize R. Grindean, în curs de publicare).

În campania din anul 2022 au fost continuate săpăturile în sectorul vestic al necropolei, fiind deschise, prin mijloace mecanizate, trei suprafețe paralele cu cele din anii anteriori. Au fost astfel dezvelite opt complexe arheologice. Dintre acestea, șase morminte aparțin necropolei orizontului „scitic”, un mormânt se datează în La Tène C2, iar un complex nu conține material arheologic și nu poate fi datat mai exact.

Din punct de vedere al riturilor funerare, patru morminte aparținând orizontului „scitic” sunt de inhumatie, în gropi cvasi-rectangulare, orientate NV-SE. Un mormânt este biritual, alături de schelet fiind descoperite și câteva oase incinerate, probabil umane (analiza antropologică va lămuri acest aspect). Un alt mormânt este de incineratie în urnă, aceasta din urmă fiind reprezentată de un castron, iar groapa fiind circulară. Majoritatea defuncțiilor inhumate au fost depuse în poziție întinsă, într-un sigur caz acesta fiind chirchit. Observațiile preliminare asupra scheletelor din trei morminte de inhumatie indică faptul că defuncții au fost copii sau adolescenți. Coroborând datele obținute cu cele din anii anteriori se poate observa că în acest sector al necropolei se concentrează un număr mai mare de morminte de copii decât în alte sectoare. Aceste observații vor fi verificate în anii următori și vor fi relaționate și cu datele furnizate de analizele antropologice asupra scheletelor menționate.

În ceea ce privește inventarele arheologice, ele sunt compuse din vase ceramice (vase bitroconice, cești, străchini și/sau castroane) și, uneori, cuțite de fier de uz menajer. Majoritatea mormintelor conțineau și ofrande de carne. În această campanie nu au fost descoperite morminte cu arme.

Mormântul aparținând orizontului La Tène este de incineratie. Groapa are formă rectangulară și este orientată NV-SE. Oasele calcinate au fost descoperite într-o strachină depusă în extremitatea de NV a gropii, dar și în groapă, în apropierea vasului. Atât în strachină, cât și pe fundul gropii, au fost descoperite mărgelile de sticlă de culoare albastră, provenind de la un șirag. Mărgelile similare au mai fost găsite în timpul săpăturilor preventive din 2016 în morminte datate în aceeași perioadă (La Tène C2). Strachina, lucrată cu mâna din pastă fină, este de tipul „cu picior pedestal”, putând fi datată în aceeași etapă a La Tène-ului. La vest de strachină, în marginea gropii a fost depusă și o cană ceramică.

Groapa aflată în apropierea mormântului La Tène are formă circulară și nu conține nici un fel de inventar. Ea aparține cu siguranță ariei necropolei, fără a putea fi datată într-o etapă sau alta.

La fel ca în campaniile anterioare, fiecare mormânt identificat și săpat a fost georeferențiat, apoi desenat și fotografiat, inclusiv fotogrammetric, în vederea realizării unor modele digitale 3D. De asemenea, în fiecare caz a fost întocmită o fișă de mormânt care cuprinde descrierea complexului, a ritului și ritualului funerar, a inventarului, a stării sale de conservare și a scheletului. Au fost de

asemenea înregistrate tipul și numărul de probe prelevate, precum și datele topografice aferente fiecărui context arheologic. Materialul arheologic din fiecare mormânt a fost ridicat individual, înregistrat fotografic și în baza de date, iar apoi împachetat conform regulilor de prelevare și conservare primară, în vederea predării la laboratorul de restaurare al MNUAI. Vasele ceramice au fost ridicate fără a fi golite de conținut, acest lucru urmând a se face în condiții de laborator. Această procedură permite prelevarea de probe de sol și organice, dar și identificarea unor eventuale artefacte sau macroresturi. Resturile osteologice umane și ale ofrandei animale, prezente în fiecare mormânt, au fost prelevate separat și înregistrate pentru analize. După golirea fiecărui mormânt, s-a realizat o altă serie de înregistrări fotogrammetrice și topografice, iar în final s-au prelevat probe de sol pentru investigații micromorfologice, macrobotanice și biochimice. Probe similare au fost anterior prelevate din vecinătatea scheletelor umane și a vaselor ceramice. De asemenea, au fost demarate o serie de analize micromorfologice, geochimice, bioantropologice, antracologice, arheozoologice și arheobotanice.

Campania arheologică a anului 2022 a adus o serie de informații științifice importante privind sectorul vestic al necropolei scitice de la Sâncrai-Darvas, incluzând informații noi despre practicile funerare ale acestei comunități și despre modul de integrare a spațiului funerar în peisajul antic. Analizele bioantropologice, arheozoologice, arheobotanice și palinologice, care sunt în curs, vor oferi de asemenea informații importante privind vârsta, sexul biologic și genul decedaților, dar și despre practicile agricole sau pastorale ale comunităților respective. Datele topografice indică faptul că necropola scitică este mai întinsă decât s-a anticipat inițial, extinzându-se până la marginea vestică a terasei înalte a Mureșului. Acest fapt face necesară continuarea investigațiilor arheologice de teren în sectorul vestic în tot ansamblul său.

În ceea ce privește înmormântările din epoca La Tène mijlocie (sub-faza C2), descoperirea mormântului de incinerare, probabil feminin, indică faptul că necropola aparținând acestei perioade se extinde și spre vest, în campaniile viitoare fiind posibilă dezvelirea altor complexe funerare similare.

Abstract

The Iron Age cemeteries from Sâncrai-Darvas are located on a high terrace on the left bank of the Mureș River. The site was initially identified in 2015 during the evaluation survey conducted before the construction of the Sebeș–Turda motorway. Preventive archaeological excavations were conducted in 2016, the results indicating that the cemeteries are extending outside the western limit of the motorway. Systematic archaeological investigations were initiated in 2020 and continued during the following years, targeting the western area of the site. During the archaeological campaigns of the 2020-2021, the team unearthed a total number of 14 graves, all belonging to the "Scythian" horizon. Eight other funerary features have been investigated in the archaeological campaign of 2022. Six

of them belong to the cemetery of the "Scythian" horizon, one can be dated to the La Tène C2, and one pit that is lacking an inventory cannot be properly dated. Four graves belonging to the "Scythian" horizon are inhumations, one grave is bi-ritual, with some probably human cremated bones discovered next to a skeleton, and another grave is a cremation in urn. The funerary inventories consists of ceramic vessels (bi-tronconical jars, beakers, bowls and/or dishes), sometimes also including iron knives. The majority of the graves also contained meat offerings. The single grave belonging to the La Tène C2 period is a cremation. Burnt human bones have been found both inside a bowl and on the bottom of the pit, together with blue glass beads. The preliminary results of this campaign have provided important information regarding the extension of the Scythian cemetery and the associated funerary practices, and the origins of some artefacts. Likewise, the grave dated to the La Tène C2 period indicate that the Late Iron Age cemetery is also extending to the west, requiring the continuation of systematic archaeological investigations during the following years.

Illustrations list

Fig. 1. Cremation grave M16 dated to the La Tène C2 from Sâncrai-Darvas (photo M. Egri)

Fig. 2. Inhumation grave M22 from the Scythian cemetery at Sâncrai-Darvas (photo M. Egri).

Fig. 3. Inhumation grave M17, with the skeleton in a crouched position, from the Scythian cemetery at Sâncrai-Darvas (photo M. Egri).

Fig. 4. Inhumation grave M19 of a child from the Scythian cemetery at Sâncrai-Darvas (photo M. Egri).

Bibliografie:

Balteș 2020 - Balteș, G., *Simboluri cu conotație magico-religioasă incizate pe vase ceramice descoperite în necropola scitică de la Sâncrai (jud. Alba)*, in *Apulum* 57, 2020, p. 79-92.

El Susi 2018 - El Susi, G., *Animal offerings in Scythian necropolises in Transylvania*, in *Terra Sebus* 10, 2018, p. 39-63.

Rustoiu 2019 - Rustoiu, A., *A female shaman of the Scythian age from Transylvania*, in *Archaeological explorations of magic and witchcraft in Iron Age Transylvania*, Cluj-Napoca 2019, p. 54-70.

Rustoiu, Egri 2020 - Rustoiu, A., Egri, M., *The dynamics of collective identities and cultural encounters in the eastern Carpathian Basin during the Late Iron Age*, in G. Pierrevelcin et alii (eds), *Unité et diversité du monde celtique – Unity and Diversity in the Celtic World. Actes du 42e colloque international de l'AFEAF*, Paris, 2020, p. 449-468.

Rustoiu et alii 2017 - Sâncrai, oraș Aiud, jud. Alba. Punct: Darvas, in *CCAR. Campania 2016*, București 2017, p. 210-211.

Rustoiu et alii 2021 - Sâncrai, oraș Aiud, jud. Alba. Punct: Darvas, in *CCAR. Campania 2020*. Sibiu-București, 2021, p. 255-257.

Rustoiu et alii 2021 - Sâncrai, oraș Aiud, jud. Alba. Punct: Darvas, in *CCAR. Campania 2021*. Oradea-București, 2022, p. 318-320.

Fig. 1. Mormântul M16 de incinerare datat în La Tène C2 de la Sâncrai-Darvas (foto M. Egri)

Fig. 2. Mormântul M22 de înhumare din necropola scitică de la Sâncrai-Darvas (foto M. Egri).

Fig. 3. Mormântul M17 de înhumare în poziție chircită din necropola scitică de la Sâncrai-Darvas (foto M. Egri).

Fig. 4. Mormântul M19 de înhumare (copil) din necropola scitică de la Sâncrai-Darvas (foto M. Egri).

65. Sântana, jud. Arad**Punct: Cetatea Veche****Tip sit:** 125 (fortificație)**Încadrare cronologică:** 153 (Epoca bronzului târziu)**Cod RAN:** 12108.06**Autorizație nr.** 63/18.03.2022

Colectiv: Florin Gogâltan (IAIA Cluj-Napoca), Victor Sava (CM Arad), Dragoș Diaconescu (MNB Timișoara), Rüdiger Krause (Universitatea Goethe/Frankfurt am Main), Alexandru Hegyi (Universitatea din Kyoto), Cristian Ioan Cireap, Daniel Preda (CM Arad), Vlad Murgu, Andrei Mărincean, Oriana Dolog, Ingo Reiss, Kirsten Scheinberger, Denis Mereuță, Mihnea Negoescu, Alexandru Micu, Alexandra Stache, Teodora Călin

Perioada desfășurării cercetării: 08.08-11.11.2022

Cercetările arheologice recente în fortificația epocii bronzului târziu de la Sântana-Cetatea Veche au demarat pe parcursul anului 2008. În colaborare cu Universitățile din Bochum și Timișoara a fost investigată geofizic o suprafață restrânsă din colțul sud-estic al fortificațiilor III și IV. În toamna anului 2009, cu ocazia unei săpături arheologice preventive, a fost sondată partea nordică a fortificației a III-a. Așezarea Baden, aflată tot în partea nordică a sitului, a fost cercetată în vara anului 2011.

Săpăturile au fost reluate în 2018 când fortificația noastră, alături de cea de la Teleac, a fost selectată pentru săpături arheologice sistematice în cadrul proiectului LOEWE - „Prähistorische Konfliktforschung – Burgen der Bronzezeit zwischen Taunus und Karpaten”. Începând cu acel an a fost investigată latura nord-estică a fortificației a III-a și cea estică a fortificației I. Ca urmare a acestor săpături am constatat că, deși cele două fortificații au fost construite într-un interval cronologic restrâns, ele au fost realizate în mod diferit. Fortificația I este compusă dintr-o palisadă, parii de lemn fiind implantați într-un șanț de fundare, întreaga structură fiind mai apoi lutuită. În fața palisadei a fost săpat, pe alocuri, un șanț de apărare, credem nefinalizat. În schimb, fortificația a III-a prezintă un val imens (aprox. 27 m lățime și 2.5 m înălțime) ridicat din pământ bătut. Pe coama sa a fost construit un zid compus dintr-o rețea de pari, prinși între ei cu scânduri și nuiele, spațiul fiind umplut cu lut. Ulterior fața exterioară și interioară a zidului a fost lutuită în mod repetat cu ocazia unor reparații. În fața valului de pământ și lemn a fost săpat un șanț de apărare, dublat în anumite zone. Pe baza celor 26 de date 14C avute deocamdată la dispoziție putem preciza că fortificația a III-a a început să fie construită în intervalul de aprox. 1450-1400 BC și a suferit o primă distrugere pe la 1350 BC. În jurul anului 1250 BC întreaga fortificație a fost incendiată și distrusă, așezarea fiind abandonată definitiv.

Poate cel mai interesant aspect rezultat în urma săpăturilor noastre este faptul că am putut stabili modul în care fortificația a fost asediată și distrusă. Printre resturile arse ale fortificației a III-a au fost descoperite aproape o sută de proiectile de praștie realizate din lut, dar și vârfuri de săgeți din bronz. În șanțul de apărare al aceleiași fortificații sunt consemnate fragmente osteologice umane,

unele dintre ele prezentând urme de traume. Numeroase alte fragmente osteologice umane sunt prezente în șanțul de apărare al fortificației I. Majoritatea acestora aparțin unor bărbați maturi, dar au mai fost identificați copii și femei. Interesante sunt oasele inferioare ale unui bărbat matur, dispuse în poziție anatomică sub resturile palisadei fortificației I, care prezintă urme de expunere la soare și intemperii (analize dr. Angela Simalcsik).

Măsurătorile magnetometrice efectuate pe parcursul anului 2018, pe o suprafață de 102 ha, au oferit un set de informații valoroase și cu privire la structura internă a sitului. Printre numeroasele anomalii identificate în interiorul celor patru sisteme de fortificare se remarcă rămășițele a 29 de clădiri. Majoritatea au o formă dreptunghiulară și sunt orientate nord-vest – sud-est, fiind dispuse în perimetrul fortificației I. Cele mai multe clădiri au o suprafață cuprinsă între 50 și 200 m², dar există și cazuri spectaculoase, cum ar fi cea denumită de noi structura nr. 1, care ocupă o suprafață de aprox. 1700 m².

Resturile acestei structuri reprezintă de fapt cel mai înalt punct din interiorul fortificației, fiind cu aproape 2 m mai înalt decât zona din împrejurimi. Interesant este faptul că această ridicătură a fost observată cu prilejul unor cercetări de suprafață ale lui Egon Dörner și Mircea Rusu la Sântana în primăvara anului 1952. Ei remarcă că: *Această cetate de pământ constă din două cercuri concentrice, cel interior necomplet înspre Sud-Est, ambele înconjurând o ridicătură în formă de movilă, care pare a fi centrul fortificației*. Într-adevăr clădirea este localizată pe latura sud-estică a fortificației I.

În cazul structurii nr. 1, studierea anomaliilor magnetometrice la o rezoluție de – 3 nT / + 3 nT, sugerează faptul că avem de-a face cu cel puțin trei construcții distincte. Construcția nr. 1, cea mai mare amenajare, circumscrie un dreptunghi cu latura lungă de 58 m și cea scurtă de 31.6 m, închizând o suprafață de 1360 m² sau de ca. 1700 m² incluzând zidurile. Pe baza distribuției anomaliilor, construcția 1 a fost afectată considerabil de lucrările agricole, în unele zone putându-se observa *șirurile succesive de arătură*.

Construcția nr. 2 nu poate fi delimitată foarte clar. Colțul său sudic este mai vizibil, dar restul amenajării se poate identifica doar pe baza unor posibile gropi de par, care jalonează conturul construcției. Forma acesteia este dreptunghiulară, cu lungimea de 42.8 m și lățimea de 19 m, închizând o suprafață de aprox. 770 m².

Construcția nr. 3, față de celelalte două amenajări, pare ușor deviată spre sud-vest. Aceasta are o formă dreptunghiulară și este prevăzută pe latura nord-vestică cu o absidă. Anomaliile care delimitează acest perimetru de aprox. 32.5 x 18.2 m (ca. 350 m² interiorul sau 525 m² incluzând zidurile) sunt puternice, reprezentând foarte probabil o structură arsă intens. Latura sud-estică prezintă urmele unui posibil perete interior. În zona mediană a celor trei construcții există probabil un șir de gropi de pari. În lipsa unor informații suplimentare, nu putem preciza cărei construcții îi aparțin aceste gropi de pari.

În campania de săpături arheologice a anului 2019, pe lângă sondarea sistemului de fortificare a incintei I, ne-am propus săparea structurii nr. 1. În acest scop întreaga clădire și zona adiacentă a fost împărțită în 100 de griduri/carouri cu dimensiunile de 7 x 5 m (Fig. 1). Dispus de

la sud-est spre nord-vest, toate gridurile au fost reunite sub denumirea de secțiunea S7. Pe parcursul campaniei 2019 și 2020 au fost investigate gridurile G52 și G63. Prin alegerea lui G52 am putut cerceta latura nord-vestică a construcției nr. 1. În tandem a fost deschis gridul G63 pentru a verifica atât construcția nr. 2 cât și cea cu nr. 3, dar și pentru a avea un profil stratigrafic prin cele trei amenajări. Pentru a obține date suplimentare privind construcția nr. 2 și nr. 3, campaniile de săpături a anilor 2021 și 2022 au fost dedicate cercetării gridurilor G53 și G54.

Pe baza informațiilor stratigrafice, a datelor 14C și a investigării unor contexte, putem oferi unele detalii cu privire la încadrarea cronologică și modalitatea de ridicare a celor trei construcții. Stratigrafic, cea mai veche construcție este nr. 3, fapt dovedit și de datele 14C. Clădirea prezintă un șir de pari/stâlpi triunghiulari, înveliți de la nivelul de călcare cu lut și vopsiți cu alb. Acest lucru, ca și lipsa unor resturi de la un perete, sugerează o construcție deschisă, cel puțin în această parte. În exteriorul clădiri a fost surprins un strat de arsură, care a rezultat din distrugerea unui presupus fronton de lut, dispus în partea superioară a stâlpilor, decorat cu motive meandrice sau spiralice, a parilor/stâlpilor lătuți și a acoperișului. În interior clădirea a fost prevăzută cu o podea de lut. În unele locuri podeaua a fost decorată cu șiruri de motive geometrice. La un anumit timp, această primă podea decorată a fost abandonată și s-a amenajat deasupra ei o nouă podea. Ambele podele au numeroase lipituri intermediare. Bogatul material ceramic și numeroasele oase de animal identificate pe ambele podele indică o utilizare intensă și constantă a acestui spațiu. Nivelul superior al construcției nr. 3 este reprezentat de un strat de cenușă, indiciu concludent privind existența unui incendiu, care a dus la distrugerea ei. Peste acest nivel a fost pus intenționat un strat de lut negru. Datele 14C prelevate din stâlpii construcției arată că aceasta a fost ridicată în intervalul de aprox. 1450-1370 BC. Cele din interior, colectate de pe ambele podele, indică o perioadă de utilizare în intervalul de aprox. 1420-1315 BC.

Construcția nr. 2 a fost cercetată prin G53 și G63. Ea este marcată de un șir de gropi de pari cu diametrul de cca. 1 m. Gropile de implementare a parilor/stâlpilor sunt rectangulare cu colțurile rotunjite. Forma parilor/stâlpilor variază, fiind circulari sau triunghiulari. Umplutura gropilor este reprezentată de un lut de culoare galbenă. Stratigrafic, aceste gropi taie stratul de lut negru care acoperă construcția nr. 3, fiind astfel ulterioare ei. Construcția nr. 2 nu a fost arsă. Mai mult, nu am identificat vreun nivel de utilizare a sa.

După scoaterea parilor/stâlpilor construcției nr. 2, întreaga suprafață a fost acoperită cu un strat de până la 1 m de lut galben, ceea ce explică și umplutura gropilor. În acest strat compact de lut galben, a fost săpat un șanț puțin adânc, din care a fost ridicat un zid realizat din pari de lemn, uniți cu scânduri și nuiele. Exteriorul și interiorul acestui zid a fost lutuit. Zidul reprezintă o parte a construcției nr. 1, cea mai nouă. Acesta a fost identificat doar în G52. Datele 14C indică faptul că respectiva construcție a fost utilizată între aprox. 1400-1260 BC.

Mai trebuie precizat că șanțul în care a fost implementat zidul construcției nr. 1 taie o groapă de par mai veche. Sub resturile zidului și a nivelului său de amenajare,

s-a conturat un șir de gropi de pari/stâlpi cu diametrul de 0,80-1 m. Din punct de vedere stratigrafic putem asocia acest șir de pari/stâlpi cu construcția nr. 2, care astfel ar prezenta două șiruri de pari/stâlpi, sau cu o altă amenajare.

Din punct de vedere cronologic atât structura nr. 1 cât și cele două fortificații (I și III) sunt contemporane.

Pe latura sud-estică a fortificației, încă de pe vremea primei ridicări topografice iosefine (1769-1772), au fost consemnate trei movile. Dintre acestea, cea din mijloc se remarcă prin dimensiunile sale de aproape 10.000 m². Începând cu campania anului 2022 ne-am propus să cercetăm arheologic și această amenajare antropică. Investigațiile geofizice ne-au arătat existența în interiorul movilei a unei structuri de formă dreptunghiulară.

Pentru a verifica veridicitatea măsurătorilor geofizice a fost deschisă o secțiune (S8) cu dimensiunile de 40 x 2,5 m, dispusă pe latura nord-estică a movilei (Fig. 2). Săpăturile arheologice din acest an au confirmat existența unei structuri din lemn și lut, care potrivit magnetometriei ar avea o lungime de 44 m și o lățime de 18 m. Cercetarea s-a oprit pe această structură, urmând ca în anii viitori să ne lămurim asupra caracterului său funerar sau de altă natură.

Abstract

Magnetometric measurements carried out during 2018 on an area of 102 ha have also provided a valuable set of information on the internal structure of the Late Bronze Age mega fort/site at Sântana-Cetatea Veche. Among the numerous anomalies identified within the four fortification systems, the remains of 29 buildings stand out. Most of them have a rectangular shape and are oriented north-west-south-east, being arranged in the perimeter of fortification I. Most of the buildings have a surface between 50 and 200 m², but there are also spectacular cases, such as the one we call structure no. 1, which occupies an area of approx. 1700 m².

This structure was investigated during 4 archaeological campaigns (2019-2022) (Fig. 1). In the case of structure no. 1, the study of magnetometric anomalies at - 3 nT / + 3 nT resolution suggests that we are dealing with at least three distinct constructions. Structure 1, the largest structure, circumscribes a rectangle with a long side of 58 m and a short side of 31.6 m, enclosing an area of 1360 m² or ca. 1700 m² including walls. Based on the distribution of anomalies, Building 1 has been considerably affected by agricultural works, with successive rows of ploughing visible in some areas.

Building No. 2 cannot be clearly distinguished. Its southern corner is more visible, but the rest of the construction can only be identified on the basis of possible postholes which mark the outline of the building. Its shape is rectangular, 42.8 m long and 19 m wide, enclosing an area of about 770 m².

Building No. 3, compared to the other two constructions, seems to be slightly deviated to the southwest. It is rectangular in shape and has an apse on the north-west side. The anomalies delimiting this perimeter of approx. 32.5 x 18.2 m (ca. 350 m² inside or and 525 m² including walls) are strong, most likely representing an intensely burnt structure. The south-eastern side shows

traces of a possible inner wall. In the middle area of the three constructions there is probably a row of postholes. In the absence of further information, it is not possible to say to which building these postholes belong.

On the basis of stratigraphic information, ¹⁴C data and the investigation of some contexts, we can provide some details on the chronological setting and the manner of construction of the three buildings. Stratigraphically, the oldest construction is No. 3, which is also proven by the ¹⁴C data. The building has a row of triangular stakes/pillars, covered from the level of the ironing with clay and painted white. This, as well as the lack of remains of one wall, suggests an open construction, at least in this part. A burnt layer was found on the exterior of the building, resulting from the destruction of a presumed clay fronton, arranged at the top of the pillars, decorated with meandering or spiral motifs, of the clay walls/pillars and the roof. Inside, the building was provided with a clay floor. In some places the floor was decorated with strings of geometric motifs. At some point this first decorated floor was abandoned and a new floor was laid over it. Both floors have numerous intermediate gluings. The rich ceramic material and numerous animal bones identified on both floors indicate intensive and constant use of this space. The upper level of building no. 3 is represented by a layer of ash, a conclusive indication of a fire that led to its destruction. A layer of black clay has been deliberately laid over this level. The ¹⁴C data taken from the pillars of the building show that it was erected between ca. 1450-1370 BC. Those from the interior, collected from both floors, indicate a period of use between ca. 1420-1315 BC.

Building No. 2 has been investigated by G53 and G63. It is marked by a series of postholes with a diameter of ca. 1 m. The pits for the implementation of the walls/posts are rectangular with rounded corners. The shape of the pillars varies from circular to triangular. The filling of the pits is a yellow clay. Stratigraphically, these pits cut through the black clay layer that covers building no. 3, thus being later. Building no. 2 was not burnt. Furthermore, we did not identify any level of use.

After the removal of the walls/posts of building no. 2, the entire surface was covered with up to 1 m of yellow clay, which also explains the filling of the pits. A shallow trench was dug in this compact layer of yellow clay, from which a wall was built of wooden posts, bonded together with planks and timbers. The exterior and interior of this wall was clay-built. The wall is a part of the newest building No. 1. It was only identified in G52. The ¹⁴C data indicate that this construction was used between ca. 1400-1260 BC.

From a chronological point of view both structure no. 1 and the two fortifications (I and III) are contemporary.

On the south-eastern side of the fortification, three mounds have been recorded since the time of the first Josephine topographical survey (1769-1772). Of these, the one in the middle stands out for its size of almost 10,000 m². Starting with the 2022 campaign, we intend to carry out archaeological research on this human structure as well. Geophysical investigations have revealed the existence of a rectangular structure inside the mound.

In order to verify the accuracy of the geophysical measurements, a section (S8) measuring 40 x 2.5 m was

opened on the north-eastern side of the mound (Fig. 2). Archaeological excavations confirmed the existence of a wooden and clay structure, which according to magnetometry was 44 m long and 18 m wide. The research has stopped on this structure, and in the coming years we will clarify its funerary or other nature.

Illustrations list

Fig. 1. Sântana - Cetatea Veche. Geophysical scan of Structure 1, showing (in red) the investigated grids.

Fig. 2. Sântana - Cetatea Veche. Photograph of section S8.

Bibliografie:

Gogâltan, Sava 2010 - Gogâltan, F., Sava, V., *Sântana Cetatea Veche. O fortificație de pământ a epocii bronzului la Mureșul de jos. A Bronze Age earthwork on the lower Mureș*, Arad, 2010.

Gogâltan, Sava 2012 - Gogâltan, F., Sava, V., *War and Warriors during the Late Bronze Age within the Lower Mureș Valley*, in Ziridava. *Studia Arheologica*, 26/1, 2012, p. 61-81.

Gogâltan, Sava 2018 - Gogâltan, F., Sava, V., *A Violent End. An Attack with Clay Sling Projectiles against the Late Bronze Age Fortification in Sântana, South-Western Romania*, in S. Hansen, R. Krause, R. (Hrsg.), *Bronzezeitliche Burgen zwischen Taurus und Karpaten. Beiträge der Ersten Internationalen LOEWE Konferenz vom 7. bis 9. Dezember 2016 in Frankfurt/M. Bronze Age Hillforts between Taurus and Carpathian Mountains. Proceedings of the First International LOEWE Conference, 7-9 December 2016 in Frankfurt/M*, UPA, 319, Bonn, 2018, p. 349-369.

Gogâltan, Sava, Mercea 2012 - Gogâltan, F., Sava, V., Mercea, L., *Sântana, jud. Arad. Punct: Cetatea Veche*, in CCAR. *Campania 2011*, București, 2012, p. 126-127.

Gogâltan, Sava, Krause 2019 - Gogâltan, F., Sava, V., Krause, R., *Sântana „Cetatea Veche”. A Late Bronze Age Megafort in the Lower Mureș Basin in Southwestern Romania*, in S. Hansen, R., Krause, R. (Hrsg.), *Materialisierung von Konflikten. Beiträge der Dritten Internationalen LOEWE-Konferenz vom 24. bis 27. September 2018 in Fulda. / Materialisation of Conflicts. Proceedings of the Third International LOEWE Conference, 24-27 September 2018 in Fulda*, UPA, 319, Bonn, 2019, p. 191-221.

Gogâltan et alii 2013 - Gogâltan, F., Sava, V., Mercea, L., *Sântana „Cetatea Veche”. Metal and power*, in Ziridava. *Studia Archaeologica*, 27, 2013, p. 21-72.

Gogâltan et alii 2019 - Gogâltan, F., Sava, V., Krause, R., Lie, M., *Sântana, jud. Arad, Punct: Cetatea Veche*, in CCAR. *Campania 2018*, București 2019, p. 173-174.

Gogâltan et alii 2020 - Gogâltan, F., Sava, V., Krause, R., Lie, M., *Sântana, jud. Arad, Punct: Cetatea Veche*, in CCAR. *Campania 2019*, București, 2020, p. 311.

Gogâltan et alii 2021 - Gogâltan, F., Sava, V., Krause, R., Lie, M., *Sântana, jud. Arad, Punct: Cetatea Veche*, in CCAR. *Campania 2020*, București-Sibiu, 2021, p. 258-259.

Gogâltan et alii 2022 - Gogâltan, F., Sava, V., Cireap, I.,

Preda, D., Krause, R., *Sântana, jud. Arad, Punct: Cetatea Veche*, in CCAR. *Campania 2021*, Oradea-București, 2022, p. 326-327.

Krause et alii 2022 - Krause, R., Sava, V., Stobbe, A., Gogâltan, F., *Zentrale Großbauten der spätbronzezeitlichen Mega-Site von Sântana im rumänischen Kreischland*, in E. Kaiser, M. Meyer, M., Scharl, S., Suhrbier (Hrsg.), *Wissenschichten. Festschrift für Wolfram Schier zu seinem 65. Geburtstag*, Rahden/Westf., 2022, p. 411-426.

Sava 2020 - Sava, V., *The Late Bronze Age Pottery in the South-Eastern Carpathian Basin*, in *Slovenská Archeológia*, LXVIII, 2, 2020, p. 253-296.

Sava, Gogâltan, Krause 2019 - Sava, V., Gogâltan, F., Krause, R., *First Steps in the Dating of the Bronze Age Mega-Fort in Sântana-Cetatea Veche (Southwestern Romania)*, in S. Hansen, R. Krause (eds.), *Bronze Age Fortresses in Europe. Proceedings of the Second International LOEWE Conference, 9-13 October 2017 in Alba Julia, UPA*, 335, Bonn, 2019, p. 161-176.

Sava et alii 2014 - Sava, V., Andreica, L., Pop, X., Gogâltan, F., *Out of ordinary or common burial practice? A Funerary Discovery from the Baden Settlement at Sântana "Cetatea Veche"*, in *Ziridava. Studia Arheologica*, 28, 2014, p. 39-76.

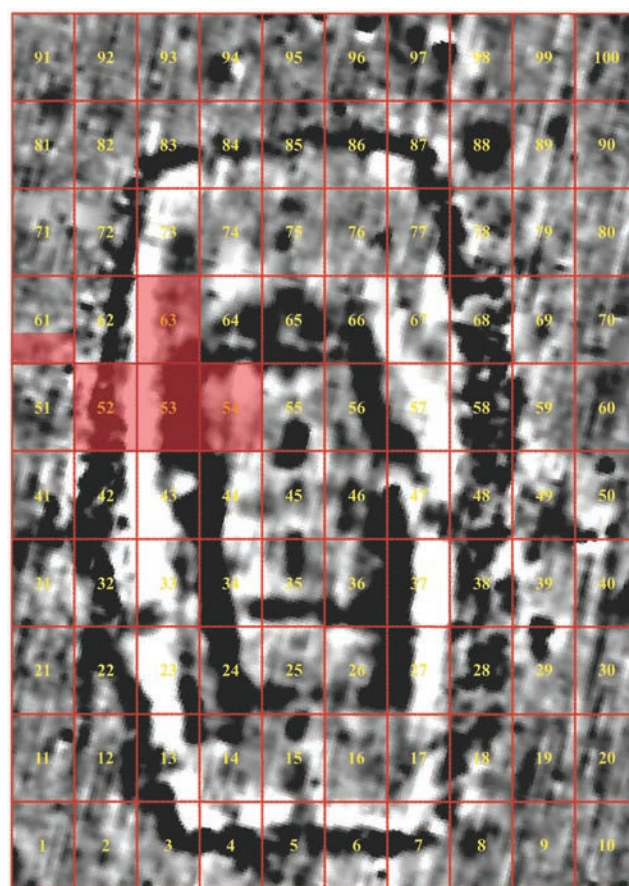

Fig. 1. Scanare geofizică a structurii 1, cu indicarea gridurilor (cu roșu-cele săpate)

Fig. 2. Fotografie a secțiunii S8

66. Slava Rusă, com. Slava Cercheză [Ibida] jud. Tulcea

Punct: Cetate

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 112 (așezare fortificată), 113 (așezare urbană), 119 (așezare civilă), 12 (locuire militară), 122 (cetate), 124 (fort), 13 (structură de cult / religioasă), 133 (biserică), 2 (descoperire funerară), 21 (necropolă), 211 (necropolă plană)

Încadrare cronologică: 1 (Preistorie), 11 (Paleolitic), 113 (Paleolitic superior); 14 (Eneolitic); 15 (Epoca bronzului); 16 (Hallstatt); 2 (Protoistorie), 21 (La Tène), 3 (Epoca antică), 31 (Epoca greacă), 313 (Epoca elenistică), 321 (Epoca romană timpurie), 322 (Epoca romană târzie), 34 (Epoca romano-bizantină), 41 (Epoca bizantină), 4 (Epoca medievală)

Cod RAN: 161277.01.01; 161268.01.01

Cod LMI: TL-I-s-A-05926; TL-I-s-A-05927; TL-I-m-A-21048; TL-I-s-B-05924

Autorizația nr. 99 / 18.03.2022

Colectiv: Dorel Paraschiv (ICEM Tulcea), Mihaela Iacob (MC), Gabriel Grumăzescu (ICEM Tulcea), Costel Chiriac, Dan Aparaschivei, Alexander Rubel, Ștefan Honcu, Lucian Munteanu, Sever Boțan, Alexandru Berzovan, Andrei Baltag, Daniel Malaxa (IA Iași), Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba, Iulian Moga, Simina Stanc (UAIC Iași), Andrei-Dorian Soficaru, Ciprian Crețu (ICAFR București), Natalia Mateevici-Culai (Muzeul de Istorie Națională a Moldovei Chișinău), Alessandro Teatini, Antonio Ibba (Universita degli Studi di Sassari), Decebal Nedu, Arthur Tuluș (UDJ Galați), Virgil Apostol (IAB), Ana-Irina Chiricuță, Mioara Samoilă, Veronica Burtea, Anca Luca, Dumitru Dumitrescu, Călin Birzu, Ștefan Bîlici, Marius Streinu, Oana Borlean (INP), Maria Violeta Răileanu Mandache (DJC Galați), Costel Haită (MNIR), Robin Symons, Petre Colțeanu, Vadim Ovsyanikov (cercetători independenți), Ovidiu Albert (Colegiul Național „Roman Vodă” Roman), Cozmin Broșteanu, Flavian Chiloș, Vasile Gabriel Moraru, Laura Gheorghiu, Sofia Sălăjan, Vlad Iamandi, Ioan Grămadă, Rareș Mihail Popa, Alexandru Grămadă, Bogdan Chiriloaie, Anca Mihala Ghiurco, Adelina Picior, Gabriel Alex Spataru, Mihai Purici, Ionuț Andrei Chirilă, Paula Elena Hristache, Bianca Roiu, Robert Gabriel Simalcsik, Dragoș Mihai Chiper, Cristian Constantin Condurachi, Constantin Ciobanu, Bogdan Ionuț Rusu, Ștefan Vasiliu, Teodosia Bortă, Emanuel Lungu, Nicoleta Svitic, Ioan Rotaru, Alessio Matei, Andrei Constantin Schipor, Oxana Demciuc, Bogdan Tincă, Andrei Tiberiu Condac, Vlad Burlacu, Dan Ghițu, Dimtrie Bârliba, Mădălina Guței, George Robert Berezovschi, Cosmina Emanuela Botnariuc, Mihai Răzvan Olariu, Marius Orășanu, Paul Sebastian Lup, Andreea Raluca Noroc, Aurelian Nedelcu, Ramona Claudia Maței, Maria Gabriela Prisecaru, Ana Maria Ionesei, Narcis Șerban, Izabela Sucilă, Mara Stoian (absolvenți, doctoranzi, masteranzi și studenți UAIC), Ana Manolache (studentă, Facultatea de Arhitectură „G.M. Cantacuzino”, Universitatea Tehnică „Gh. Asachi” Iași), Adrian Ioniță, Ana Ștefan, Leyla Aksač, Sebastian Dumitrescu, Radu Văcălie, Antonia Paraschiv (masteranzi și studenți UB), Veronica Ștefănescu (absolventă UAUIB București), Vlad Roșu

(absolvent UBB), Mihai Păcurețu (masterand UBB Cluj-Napoca), Bogdana Eftimie (masterandă, Univ. Alba Iulia), Giuseppe Antonino Abis, Giancarlo Deruda, Manuel Mainetti (studenți, Università di Sassari), Riccardo Grasso (student, Università di Catania), Mackenzie Masters (doctorandă, Universitatea York), Alexandu Geambașu, Daniela-Florina Lungu, Nicoleta-Alexandra Nicolae (Ungureanu), Sorin Penciu, Alexandru-Gheorghe Pricop, Cătălin-Dănuț Zaharia, Laurentiu-Ciprian Bernea, Ioana Bularcă, Andrada-Ștefania Carp, Valeriu Ciobanu, Dorian-Alexandru Enache, Costel-Daniel Lifciu, Andrei-Cătălin Manea, Andreea-Georgiana Toader, Elena-Gabriela Vrânceanu (studenți UDJ Galați), Andreia Valentina Vrânceanu Ciobanu, Cosmin Banu, George Constantin Arhip, Victor-Ștefan Toma, Bianca Nicoleta Vochițoia, Alina Hosu, Mihai Chiriloaie (voluntari), alți voluntari (Asociația „Mușatinii” Roman).

Perioada desfășurării cercetărilor: iulie-septembrie 2022

Cercetarea s-a realizat în perioada iulie-septembrie 2022, pe mai multe sectoare. Aceasta a fost finanțată de ICEM Tulcea, Ministerul Culturii, Università degli Studi di Sassari, Ministero degli Affari Esteri, Asociația Ibida Tulcea și persoane fizice.

La debutul campaniei (3-10 iulie) s-a desfășurat proiectul *Laboratorul de arheologie*, finanțat de Ministerul Educației din Fondul pentru Situații Speciale, applicant: Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie din cadrul Universității „Dunărea de Jos” Galați.

În perioada 5-18 septembrie s-a desfășurat Școala de vară de conservare și restaurare primară, finanțată de Institutul Național al Patrimoniului și Asociația Ibida Tulcea.

Sector Curtina G – Turnul 8 – Curtina H

Colectiv: Dorel Paraschiv, Mihaela Iacob, Gabriel Grumăzescu, Costel Chiriac, Vadim Ovsyanikov, studenți și masteranzi UAIC Iași

În această campanie am continuat cercetările în secțiunea începută în 2021, secțiune aproximativ perpendiculară pe incintă (pe curtea H), cu dimensiunile de 20 x 6 m, orientată N – S, situată la E de faza timpurie a turnului.

Curtina H

La adâncimea de 1,70 m (luată de la nivelul actual de călcare, din zona de deasupra micii porți identificate în campania anterioară) a apărut un nivel de călcare slab consistent ce a putut fi observat doar de-a lungul incintei, pe o lățime de cca. 1,50 m, datat, probabil, spre sfârșitul sec. VI. Nivelul este suprapus de un strat masiv de dărâmatură de pietre, tegule și mortar și de vegetal, acesta din urmă având o grosime maximă de 20 cm. În profilul de E al secțiunii stratul de dărâmatură se păstrează pe o lățime de 3,30 m (pe direcția S – N). Ca și în profilul de E al secțiunii învecinate, realizată pentru cercetarea zonei de NE a primei faze a turnului (sau a „turnului mare”), spre N, în continuarea acestuia strat de dărâmatură, a fost identificat un șanț de demantelare de perioadă modernă, cu lățimea de 1,80 m și adâncimea de 1,50 m. Șanțul a

distrus aproape în totalitate latura exterioară (de E) a turnului mare, până la fundație. Doar colțul de SE, în zona de îmbinare (țesere) cu incinta se păstrează pe o înălțime de 1,55 m de la plintă (cinci asize) și cel de NE, pe 1,12 m (patru asize). Șanțul modern de demantelare s-a umplut, în timp, cu pietre și pământ.

La adâncimea de 1,90-2,00 m a fost descoperit un alt nivel, consistent. Pe acesta, la 3,00 m de latura de E a porții, a fost identificată o amenajare din pietre. E vorba de un șir din șase pietre fasonate, aranjate în linie, pe o lungime de 1,90 m, perpendicular pe incintă. Din capătul de N al rândului pornesc (sau se păstrează) două pietre, spre V. Nu știm la ce folosea această amenajare. Am păstrat-o și ne-am adâncit spre V. Nivelului în discuție îi corespunde reconstrucția incintei, și a turnului (realizarea turnului mic) și blocarea micii porți.

La 2,30-2,40 m a fost surprins un alt nivel de călcare, care conține și pietre de mici dimensiuni. Pe acesta au fost descoperite monede din sec. V. La aceeași adâncime a apărut și plinta zidului exterior al turnului mare, cu două trepte. Prima treaptă (cea de sus) are lățimea de 20 cm și înălțimea de 25-27 cm, iar a doua are lățimea de 12-15 cm și aceeași înălțime. La baza celei de-a doua trepte a apărut și plinta incintei, aceasta având lățimea de 30-32 cm. Treptele plintei turnului sunt realizate din pietre fasonate, legate cu mortar.

La nivelul plintei incintei a apărut un alt nivel (cel constructiv), din pământ tasat și resturi de mortar, datat cu monede din sec. IV, la adâncimea de 2,75 m. Fundațiile au fost cercetate pe o suprafață redusă (1,50 m de-a lungul incintei și 2,00 m pe latura turnului), doar pe o adâncime de 25 cm. Acestea sunt realizate din pietre neregulate, înecate în mortar.

Poarta mică

Mica poartă de pe curtea H, cu o lățime de 1,15 m, a fost construită în sec. IV, odată cu incinta. Aceasta prezintă un prim prag, așezat direct pe plintă, realizat din pietre fasonate, legate cu mortar. Pragul are înălțimea de 12-15 cm, deci a apărut la adâncimea de 2,60 m față de actualul nivel de călcare și iese spre exterior cu 25 cm, deci este mai îngust decât plinta incintei cu 5-7 cm. Din prag am surprins doar o piatră, încastrată în latura de V a porții. Deasupra primului prag urmează un strat de umplutură din pietre și pământ, pe care s-a realizat un al doilea, cu o lățime de 45-55 cm (în afara incintei), tot din pietre legate cu mortar. Acestuia îi corespunde nivelul datat în sec. V, aflat la adâncimea de 2,30 m față de actualul nivel de călcare. Poarta a fost blocată, cel mai probabil, atunci când a funcționat nivelul cu amenajarea din pietre, datat în sec. VI (în timpul domniei lui Iustinian), când a fost refăcută incinta și a fost construit turnul mic.

Blocajul porții se păstrează pe o înălțime maximă de 85 cm de la cel de-al doilea prag, datat în sec. V (3-5 asize din pietre de mici dimensiuni, cioplite cu grijă, legate cu mortar). Partea superioară a blocajului s-a prăbușit, chiar dacă laturile porții se mai păstrează pe o înălțime de 70 cm (cea de E), respective 85 cm (cea de V). Acestea din urmă au fost surprinse, în campania precedentă, la adâncimea de 75 cm față de nivelul actual de călcare, sunt realizate

din blocuri paralelipipedice din pietre de mari dimensiuni (cu lățimea de până la 80 cm și înălțimea de până la 50 cm) și se păstrează pe aceeași înălțime. Latura de V a fost surprinsă în totalitate, pe cinci asize pornind de la plintă, pe o înălțime de 2,00 m, iar cea de E pe șase asize de la nivelul datat în sec. V, pe o înălțime de 1,75 m.

Zona de N a secțiunii

Pe profilul de N, la adâncimea de 1,30 m, a apărut un nivel slab consistent, discontinuu (ultimul nivel de călcare). Deasupra acestuia se găsește un strat de pământ amestecat. La 1,60 m a fost identificat următorul nivel, din pământ tasat, cu resturi de mortar, căruia, spre S, îi corespunde nivelul de refacere a incintei (din sec. VI).

Pe profilul de E, la 1,90 m față de capătul de N al secțiunii, a apărut un șanț care perforază nivelul cu mortar. Șanțul este orientat NEE – SVV și conține o aglomerare de pietre neregulate. Nivelul nu are continuitate în zona de N și în cea de S a secțiunii, fiind perforat de șanțul de demantelare de perioadă modernă amintit mai sus.

Materialele arheologice

Materialele arheologice nu sunt prea numeroase, având în vedere faptul că ne aflăm în exteriorul incintei. Acestea constau în:

- amfore LR 1, LR 2, LR 3, LR 4, Kuzmanov XV, Kuzmanov XVI, Opaț B V, conice sinopeene;
- veselă de masă microasiatică (LRCW);
- veselă de băut și de bucătărie de factură locală;
- fragmente de picioare de sticlă și de geam;
- un tipar din piatră.
- monede datate în sec. IV-VI.

Pe lângă piesele romao-bizantine din contexte clare, au apărut și câteva fragmente ceramice romane timpurii și din prima epocă a fierului.

Sector Turnul 10

Colectiv: Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba (responsabil), Dorel Paraschiv, Gabriel Grumăzescu, Iulian Moga, Sofia Sălăjan, Vlad Iamandi, Bogdan Tinică, Mădălina Guței, Cosmina Botnariuc, Andrei Tiberiu Condac, Teodosia Bortă, Dan Ghițu, Bogdan Rusu, Vlad Burlacu, Robert Berezovschi, Răzvan Olariu, Paul Lup, Aurelian Nedelcu, Marius Orășanu, Ramona Maftei, Maria Prisecaru, Raluca Noroc

Campania din 2022 a vizat continuarea dezvelirii zidului de incintă al cetății romane de epocă târzie în proximitatea Turnului 10. A fost continuată cercetarea secțiunii S8, deschisă și săpată încă din 2018, prelungită în extra-muros cu 3 m lungime înspre nord. Astfel, s-a realizat dezvelirea paramentului interior și exterior al zidului de incintă și intersecția acestuia cu turnul T10. În interior, s-a continuat curățenia și s-au confirmat rezultatele săpăturilor anterioare. Putem spune că în interiorul zidului de incintă interpretarea săpăturii este una definitivă. Strada de secol VI, situată de-a lungul zidului de incintă, a fost surprinsă în secțiunea S8 parțial, prin dale care nu au fost mutate de intervențiile ulterioare, în special din perioada medievală. Această perioadă este ilustrată printr-un bordei descoperit în mijlocul secțiunii, cu un nivel de arsură puternic, datorat

focului amenajat în această locuință datând din perioada medievală, dar și ărin descoperiri ceramice datând din această perioadă pe tot parcursul campaniei. În ceea ce privește exteriorul zidului de incintă, pe paramentul exterior se observă foarte bine nivelul de reparație de secol VI (Iustinian). În prelungirea secțiunii S8 s-a constatat existența unui strat gros de dărâmtură, ilustrându-se astfel distrugerea (prin prăbușire și/sau demantelare) înspre exterior a zidului, lucru confirmat și de configurația terenului. În campania 2022 s-a descoperit un nivel de pământ galben tare, datat prin monede în secolul al IV-lea.

Sector I

Colectiv: Alexander Rubel, Ștefan Honcu - responsabil sector, Lucian Munteanu, Bogdan Chiriloaie, Ionuț Chirilă, Adelina Picior, Alina Neagu

Campania arheologică din anul acesta, de la Sectorul I, s-a desfășurat pe durata a trei săptămâni și a vizat completarea și verificarea informațiilor obținute în urma scanărilor magnetometrice și a săpăturilor anterioare efectuate în acest sector al cetății, cu privire la existența unei clădiri de „tip insula” în acest punct.

În această campanie s-a urmărit dezvelirea laturii de nord și a colțului de nord-vest ale clădirii identificate în urma scanării magnetometrice, astfel încât să obținem o imagine completă a acestei părți din edificiu dar și a fazelor de utilizare a acestuia. Astfel, a fost deschisă o nouă secțiune (S2) orientată est-vest, cu laturile de 9x5 metri, împărțită în carourile 1A/9A-1E/9E. Un alt obiectiv urmărit pe parcursul cercetărilor arheologice a fost acela de a atinge același nivel în secțiunea S1 și în arealul Ext. 1.

În secțiunea S1 am continuat cercetările în zona camerei R1, în partea de nord-est a acesteia. În urma sondajului (5,25 m x 3,25 m) practicat în această suprafață s-a constatat că sub nivelul de incendire identificat în campania anterioară a funcționat un alt edificiu. Astfel a fost identificat colțul de sud-est a unei noi clădiri a cărei ziduri au fost scoase definitiv din uz în momentul construirii edificiului de secol VI. Din acesta se păstrează doar trei rânduri de asize (pietre din calcar de dimensiuni medii și mici) din calcar legate cu pământ galben. Latura de est a acestuia a fost parțial distrusă de „postamentul” construit în secolul al VI-lea p.Chr. Aferent acestui edificiu a fost identificată și resturile unei podele din lut galben, tasată amplasată în zona profilului de nord a secțiunii. În ceea ce privește încadrarea cronologică a clădirii nou identificate suntem, momentan, de părere ca aceasta poate fi plasată cândva în perioada secolului al IV-lea p.Chr. Ipoteza noastră este sprijinită, pe de o parte, de descoperirea unei monede în liantul dintre pietrele de calcar ale edificiului, dar și de materialul arheologic specific acestui veac. Un argument în plus în vederea susținerii acestei ipoteze ne este dat și de monedele de realizare a clădirii mult mai îngrijit decât cel din veacurile următoare. Tot în această suprafață de lucru a fost identificat, în colțul de sud-est a camerei R1, lângă podeaua de dale, un suport pentru susținerea unui vas de provizii/amfore realizat de șase bucăți de piatră cu cărămidă în formă circulară.

În zonă exterioară edificiului, în secțiunea S1, caroul 1 și în zona Ext. 1 au fost identificate două segmente de stradă și, în colțul de sud-vest a clădirii, a fost identificat un nou zid amplasat în continuarea laturii acestuia. Din varii motive această nouă descoperire nu a putut fi cercetată întucât aceasta continuă în profilul de vest al secțiunii S1. Revenind la segmentele de strada identificate, acestea ocupă o suprafață de aproximativ 25 de m². **Strada 1** a fost construită în zona Ext.1 pe o suprafață de 1,75 m² în exteriorul nucleului principal al edificiului adosată laturii de sud a acestuia. Strada a fost contruită din pietre de calcar medii și mici, tasate legate între ele cu pământ galben. În stadiul actual al cercetării noastre suntem de părere că strada a funcționat odată cu ridicarea edificiului, cândva în secolul al VI-lea p.Chr.

Strada 2 corespunde din punct de vedere al momentului realizării cu construirea nucleului secundar al edificiului aflat în curs de cercetare. Strada a fost contruită din pietre de calcar medii și mici, tasate legate între ele cu pământ galben pe o suprafață de aproximativ 22,5 m². Ambele străzi au fost identificate prin scanările geomagnetice, astfel că cercetările arheologice confirmă încă o dată acuratețea rezultatelor oferite de metodele non-invasive.

În cea de-a doua suprafață de lucru, Ext.1 am continuat cercetarea zonei rămase neexcavate în campania de anul trecut, în interiorul camerei R2 a clădirii. La fel ca în jumătatea anterior excavată, anul acesta am înlăturat unitatea stratigrafică US 0003. **US 0003** reprezintă restul plafonului de lut a tavanului camerei R2 a edificiului, cu lungimea de 2,5 m și lățimea de 1,5 m (3,75 m²), identificată în partea de vest a Ext. 001. Acest strat este compact, de culoare brun-gălbui amestecat cu resturi de ceramică romană-târzie, pietre, fragmente de cărămidă și tegulae dar oase de origine animală și fragmente de sticlă de geam. Din US 0003 a fost recuperată o monedă de a doua jumătate a secolului al VI-lea p.Chr. Astfel că în urma înlăturării unității US 0003 am identificat două unități stratigrafice US0004 și US 0005, ambele au rămas necercetate. US 0004 constă într-un strat de mortar surprins pe o suprafață de 1,5 m² pe latura de sud a camerei R2 și, parțial în zona laturii de vest a aceleiași camere. US 0005 a fost identificată tot în interiorul camerei R2 pe o suprafață de aproximativ 5,5 m². Această de marginește la sud și vest cu US 0004 și constă dintr-un strat de lut/chirpic ars.

Secțiunea S 2 a fost amplasată la nord de S1 și de Ext. 1 fiind orientată pe direcția E-V cu dimensiunile de 9x5 m având ca scop identificarea colțului de nord-vest și a laturii de nord a edificiului. Pe suprafața acestei secțiuni au fost cercetate cinci unități stratigrafice, una a fost cercetată parțial, iar alte două au rămas necercetate. Prima unitate stratigrafică cercetată, **US 0001** reprezintă de fapt nivelul vegetal actual. Acesta fost identificat pe toată suprafața de lucru și constă dintr-un pământ cenușiu-brun, sfărâmicos, cu pietre mici din calcar, tegulae, ceramică romană târzie și medio-bizantină, oase de origine animală și piroane din fier. Stratul are o grosime variabilă cuprinsă între 15 și 20 de centimetri. Următorul strat identificat **US 0002** se întinde pe toată suprafața deschisă spre a fi cercetată și are o

rgosime de 10-15 cm. Acest strat constă dintr-un pământ brun-cenușiu, sfărâmbos în compoziție cu mici blocuri de calcar, tegulae, oase și ceramică medio-bizantină. US 0002 este suprapus de US 0001, iar la rândul său US 0002 suprapune pe US 0003. Din categoria materialelor deosebite descoperite în această unitate stratigrafică se remarcă un pinten din fier și o monedă bizantină, artefacte ce ne oferă o datare cronologică, provizorie în secolul al XIV-lea. US 0002 poate fi identificat cu nivelul de funcționare a bordeiului medio-bizantin cercetat în campania anului 2020.

Cea de-a treia unitate stratigrafică cercetată, US 0003, reprezintă nivelul de dărâmtură a edificiului aflat în curs de investigație. Grosimea acesteia este de 0,20-0,35 cm, iar suprafața ocupată este de 45 de m². Aceasta se prezintă ca un strat compact de pietre din calcar de diferite dimensiuni provenite de la distrugerea laturii de nord (US 0005) a edificiului și de la unitatea stratigrafică US 0004. Acest nivel de distrugere, US 0003, a fost suprapus de US 0002 iar la rândul ei acoperă pe US 0004, US 0005, US 0006, US 0007 și US 0008. În urmă înlăturării stratului de dărâmtură am putut constata că unitatea stratigrafică US 0003 provine, o dată de la latura de vest (US 0004) a nucleului principal al edificiului ce a căzut dinspre est spre vest, iar cealaltă parte a dărâmturii provine de la latura de nord (US 0005) a nucleului secundar al clădirii ce a căzut de la nord înspre sud.

Celelalte nucele identificat US 0004 și US 0005 reprezintă laturile de nord și de vest a edificiului investigat. Unitatea stratigrafică US 0004 are o lungime de 4,80 m și o lățime de 0,70/5 m și a fost contruită din pietre mari și medii fasonate legate cu pământ negru.

Unitatea stratigrafică US 0005 are o lungime de 3,90 m și o lățime de 0,70/0,80 m și a fost contruită din pietre mari și medii fasonate legate cu pământ negru. Ambele unități stratigrafice au fost construite în secolul al VI-lea p.Chr.

Unitatea stratigrafică US 0006 a fost identificată la vest și vest de US 0004 și la sud de US 0005 pe o suprafață de 4 x 4,5 m din care a fost cercetată jumătatea situată în imediata apropiere a laturii de nord a edificiului (US 0005) și 5,5 x 5 m. US 0006 constă dintr-un pământ brun amestecat cu chirpic ars, blocuri de calcar tegulae și olane ce reprezintă, cel mai probabil, acoperișul unei camere aflate sub investigație. Grosimea stratului este de 20-25 de centimetri.

În parte de est a lui US 0006 au fost identificate alte două unități stratigrafice rămase necercetate US 0007 și US 0008. US 0007 taie US 0006 și este plasată în colțul de nord-est al secțiunii S2. US 0007 are următoarele dimensiuni 1 m x 0,60 m și reprezintă o groapă.

Ultima unitate stratigrafică identificată este US 0008 taie, deasemenea US 0006 și are dimensiunile de 1,70 x 1,80 m. Aceasta este plasată aproximativ la mijlocul secțiunii S2 la joncțiunea dintre US 0004 și US 0005 în partea de est.

În concluzie cercetările arheologice desfășurate anul acesta în sectorul I al cetății Ibida au avut ca scop aflarea planimetriei edificiului, aflat sub investigații, a funcției și a nivelurilor de locuire aferente clădirii denumite, ipotetic,

„insula”. Astfel, într-o prima etapă de derulare a săpăturii am deschis o nouă suprafață de lucru (S2), am cercetat integral 5 unități stratigrafice, una parțial și alte două au fost identificate. Dintre acestea putem spune că deschiderea unei noi secțiuni ne-a permis să aflăm planimetria edificiului și să consolidăm existența nivelului medio-bizantin din cetate.

Secțiunea S1 a fost împărțită în două suprafețe de lucru. Acest fapt ne-a permis să obținem succesiunea nivelurilor de locuire din acest sector identificând latura și colțul de sud-est a unui nou edificiu ce momentan îl plasăm cronologic în veacul al IV-lea p.Chr. În același timp au fost identificate și cercetate două segmente de stradă ce mărginesc pe latura de sud clădirea identificată.

În partea de est a secțiunii S1 în zona denumită Ext. 1 am cercetat jumătatea de vest a camerei R2 identificând două noi unități stratigrafice, din care ne atrage atenția în mod deosebit US 0004 care se constituie dintr-un strat de mortar, în condițiile în care până acum toate zidurile și amenajările din acest sector s-au făcut cu pământ galben.

Concluziile preliminare obținute în urmă campaniei arheologice din acest an sunt: 1) identificarea unui nou edificiu datat în secolul al IV-lea p.Chr.; 2) constatarea a unei noi etape de evoluție a edificiului, dacă până acum se credea că avem de-a face cu două etape de evoluție a clădirii anul acesta am reușit să identificăm una nouă, care nu a putut fi evidențiată de rezultatele scanărilor geomagnetice; 3) au fost identificate două străzi construite în etape distincte de timp; 4) materialul arheologic aflat în acest edificiu este bogat, ceea ce ar putea constitui un indiciu în aflarea funcției acestuia.

Sector Curtina X – Fortificație (F)

Colectiv: Dan Aparaschivei (responsabil), Andrei Baltag, Cozmin Broșteanu, Mihai Chiriloaie, Adrian Ioniță, Ioan Grămadă, Vasile Gabriel Moraru, Flavian Chilcoș, Emanuel Lungu

Campania de cercetări arheologice din anul 2022 din sectorul Curtina X - Fortificație a avut ca obiective, stabilite, de altfel, chiar la finele campaniei precedente, extinderea secțiunii F1 (SF1) spre nord, pentru a surprinde, eventual, latura de nord a fortificației colinare (F) și detalii ale intersecției cu Curtina X (CX) din cetatea mare, dar și extinderea SF1 spre vest pentru a identifica elementele componente ale curtinei F1 (CF1), inclusiv cu paramentul interior și intersecția sa cu turnul I (unu). De asemenea, cercetarea pe niveluri arheologice a interiorului turnului I, pentru a surprinde evoluția cronologică a locuirii în acest sector al complexului ibidens, a reprezentat, încă de la început, un aspect foarte important pentru a stabili și relația cronologică dintre cetate și această fortificație colinară, considerată de noi, cel puțin până în prezent, anexă a cetății mari.

Din nou, am beneficiat de mobilizarea exemplară a colegilor mai tineri doctoranzi și masteranzi de la Universitățile din Iași și București, dar și a unui absolvent al Facultății de Istorie a Universității din Iași, precum și a unui elev pasionat de arheologie.

Așa cum precizăm și la începutul campaniei prece-

dente, deschiderea acestui sector, în corelație directă cu cel de la CX, a fost determinată de decizia de a clarifica, în sfârșit, raportul dintre cetatea mare a complexului de la Ibida cu fortificația colinară.

Astfel, în 2021 trasăm o secțiune pe dealul pe care este situată fortificația anexă (F), în continuarea CX. Așadar, secțiunea, denumită SF 1, trasată pe direcția N-S, cu dimensiunile de 4x16 m, pe o pantă foarte pronunțată, urma traseul incintei fortificației anexe și chiar din primele zile am putut identifica punctul de intersecție dintre cele două incinte ale celor două fortificații, și constatam că, la prima vedere, este vorba despre o adosare a CX la CF 1 și nu de o țeșere între fortificații, așa cum prognoزام înainte de începerea cercetării din teren. Spre sud identificăm și latura de nord a turnului I. În interiorul acestuia, la finele campaniei trecute ne opream pe un nivel format din arsură neagră pe alocuri, iar pe o porțiune de circa o treime aveam o arsură roșie. Aici am identificat și primele artefacte din sectorul cercetat, o monedă care se datează la Mauricius Tiberiu și o cataramă de bronz cu placă mobilă, caracteristică sfârșitului secolului al VI-lea sau, mai degrabă, primei părți a veacului următor.

Prin urmare, pentru a ne atinge obiectivele acestei campanii am extins secțiunea SF1 cu doi metri spre nord pentru a încerca să surprindem incinta fortificației F pe latura sa de nord sau orice element arhitectural care să ne ajute a înțelege raportul dintre cele două incinte.

Apoi, în același context, SF1 am extins-o cu încă patru metri spre vest pentru a avea acces la întreaga lățime a curții F1, dar și pentru a surprinde punctul de conjuncție cu turnul I. În acest sens, SF1 a căpătat dimensiunile de 18 m lungime pe 8 metri lățime, devenind, astfel, o suprafață de cercetare reprezentativă pentru obiectivele propuse. Numerotarea carourilor rămâne de la 1 la patru, dinspre nord spre sud, la care se adaugă caroul 1' ce cuprinde prelungirea de doi metri spre nord.

Încă din primele zile ale campaniei am putut măsura lățimea CF1, care este de 2,90 m. Am reușit să dezvelim această curtină pe întreaga sa lungime, de 10,20 m, măsurat de la conjuncția cu T I și până la contrafortul sau pintenul dinspre nord.

Paramentul exterior (spre est) al incintei este constituit din piatră fasonată, blochete de dimensiuni mari, care sunt prinse cu mortar și bine rostuite. Interesant este că la îmbinarea cu T I zidăria pare a fi adosată și nu țeșută, dar este posibil, totodată, ca rostuială foarte bine realizată să creeze această senzație. În acest punct, de conjuncție cu T I în extramuros, am descoperit deja 2,50 din elevația incintei care se constituie din opt asize de piatră. De la intersecția cu T I până la intersecția cu CX am măsurat 5,35 m. Paramentul interior al zidului de incintă este realizat din piatră de mari dimensiuni, amestecată cu piatră medie, dar tăiată mai grosier, clar diferită ca prelucrare de cea din paramentul exterior.

În punctul în care CF1 intră în profilul de vest avem descoperit circa 2,20 m din elevația zidului. Emplectonul folosit la zid este, așa cum descriam și după campania anului trecut, format din piatră de dimensiuni medii, înecată în mortar alb, de consistență sporită.

Cele mai interesante elemente arhitecturale se regăsesc, însă, la capătul de nord al CF1. Aici am putut cerceta, în prima fază, ceea ce noi considerăm a fi doi contraforti sau „pinteni”. Reamintim, în primul rând, acel contrafort care a fost identificat încă de anul trecut, cu asize de cărămidă, pe care, acum, am reușit să îl dezvelim aproape în totalitate. Ca și dimensiuni, are 3,10 m lungime, contracarând dinspre nord-est CF1, la un unghi de circa 45°. Lățimea sa este de doar 0,30 m, cu cinci asize de cărămidă în partea superioară, dar și alte două asize din blochete de piatră atent fasonate, atât cât am putut identifica până la -0,90 m, adâncimea la care am ajuns în această campanie, aceasta fiind și înălțimea sa actuală, bine păstrată mai ales la colțul de S-E.

Un al doilea „pinten”, care, în opinia noastră, exprimată în actualul stadiu de cercetare, poate fi latura unei porți, iese pe direcția nord-vest – sud-est cu circa 1,40 m, formând un unghi obtuz cu CF1 și având latura de nord și cea de vest formate din blochete de calcar fasonat, de circa 0,45 m lățime. În actualul stadiu al cercetării, se pare că avem latura de est a unei porți de intrare dinspre cetatea mare către această fortificație.

Ambele contraforturi sunt țeșute cu incinta CF1. De la pintenul nr. 2, sub CF1 pornește deja o plintă lată de 0,15 m, surprinsă pe circa 0,60 m lungime.

În ceea ce privește turnul I, am reușit să descoperim latura sa de nord pe 8,60 m pe direcția E-V. În partea superioară se pot vedea bine asizele de cărămidă rectangulară, cu straturi de mortar alb. Este foarte bine documentată, astfel, tehnica de construcție, chiar dacă sunt demantelate masiv aceste asize de cărămidă.

În ceea ce privește interiorul, am surprins deja intrarea în turn, dinspre vest, acolo unde avem deja elemente concludente despre ambele laturi. Cea de nord este descoperită în marte parte, iar cea de sud intră în profilurile de vest și sud. Lățimea intrării în T I este de 1,50 m, dar ea pare că se îngustează, de vreme ce pe profilul de vest aceasta măsoară 1,70 m, iar la mijloc are 1,60 m.

Latura de nord a intrării măsoară 1,80 m pe partea care intersectează peretele de nord al turnului și 1,68 m pe cea care intră în profilul de vest. Această latură este clar țeșută cu latura zidului T I.

Latura de sud a intrării a fost descoperită pe circa 1,00 m pe latura sa de nord și tot atât pe latura de est. Spre sud și vest intră în profiluri. Această latură are patru asize de piatră, de 0,61 m înălțime și tot atâtea asize de cărămidă, de 0,30 m lățime. Se păstrează și rostuiala, dar destul de deteriorată față de paramentul zidului incintei. Sub aceste asize de cărămidă se mai poate observa o altă asiză de piatră.

În dreptul intrării, între cele două laturi, am ajuns la -0,90 m adâncime și ne aflăm pe un nivel de moloz format din piatră mărunță, mortar alb și fragmente de cărămidă. De altfel, în apropiere, am și identificat o monedă din secolul al IV-lea, care provine, cel mai probabil, din nivelurile anterioare celui pe care ne aflăm în interiorul turnului.

Astfel, aici, în interior, am reușit să săpăm nivelul de arsură post antic, semnalat chiar de la finele campaniei anterioare, surprins pe toată suprafața acestui turn, la circa

-1,20 m (față de cel mai înalt punct). Sub acest nivel avem un strat de dărâmtură cu mortar alb, piatră de dimensiuni mici și medii și fragmente de cărămidă, cu o grosime de circa 0,40 m. Urmează un strat de arsură neagră care se întinde, de asemenea, pe toată suprafața interioară a T I și care reprezintă, în opinia noastră, nivelul de distrugere de la finele secolului al VI-lea și începutul celui următor. Față de campania de anul trecut am mai curățat acest nivel, iar apoi am secționat interiorul, concentrându-ne săpătura pe partea de est, pe o suprafață ce măsoară 3,00 m (pe latura V-E) pe 3,10 m pe latura N-S. Ne-am adâncit până la circa 0,15-0,20 m. Am putut remarca, astfel, mai multe zone distincte de arsură, atât neagră (de la structuri de lemn – poate platforme ale turnului), cât și roșiatică. În primul rând, lângă zidul de nord al T I se păstrează o zonă de dărâmtură care, probabil, a acoperit arsura anterioară. Lângă profilul de sud, pe care am fost nevoiți să îl extindem cu 0,50 m din cauza prăbușirii sale în timpul iernii trecute, am putut delimita o suprafață de arsură neagră masivă, pe circa 2,00x2,00 m. În centrul zonei de cercetare este o altă zonă cu arsură roșiatică.

Ca material arheologic am putut identifica șase piroane de fier, de dimensiuni variabile și păstrate destul de fragmentar, sticlă, oase de animale mici, scoici și cinci monede. În afară de moneda de secol IV (Constantiu II), ieșită din nivelul de moloz de la intrarea în turn, mai dispunem din acest nivel de arsură, relevant, în opinia noastră, pentru stratigrafia complexului, de alte patru monede de secol VI (Justinian, Justin II, și două Mauricius Tiberius).

Pentru campaniile următoare considerăm că esențiale vor fi următoarele obiective:

1. Cercetarea stratigrafică a interiorului turnului T I, care ar trebui să ne lămurească și relativ la etapele de funcționare, respectiv distrugere sau, eventual, refacere a turnului și, poate chiar a întregii fortificații colinare;

2. Extinderea săpăturii către partea de nord - nord-vest pentru a identifica, eventual, pandantul laturii de est a intrării dinspre cetatea mare către fortificație;

3. Identificarea unor soluții provizorii de conservare primară, în perspectiva realizării unui proiect de restaurare a complexelor identificate și aflate, acum, în curs de cercetare.

Complexul M 141

Colectiv: Andrei Soficaru, Ciprian Crețu, Ana Ștefan, Leyla Aksač, Mackenzie Masters

Anul acesta s-a reluat cercetarea complexului M 141 (aflat la 15 în fața turnului 10), ce a fost descoperit în 2008 și care după o cercetare preliminară s-a demonstrat că a fost o groapă comună cu 29 de indivizi. Deoarece săpătura a fost întreruptă cu ani în urmă, s-a început curățarea și golirea secțiunii de pământul depus în această perioadă, pentru a se ajunge pe nivelul cu oasele umane.

În capătul sudic, la cca. 2 m adâncime față de nivelul actual de călcare, au fost găsite pietre și țigle fără vreo legătură între ele, iar ulterior au mai apărut oase de animale, pietre, o bucată de zgură, cioburi și un fragment

de fier. La 0,50 de profilul de nord și la aproximativ aceeași adâncime au fost găsite oase umane, alături de pietre, fragmente de țigle, ceramică și cărămidă. Acestea sunt fix sub nivelul de dărâmtură care acoperea groapa.

Săpătura s-a concentrat în partea nordică a secțiunii, unde pe o adâncime de cca. 0,20 m au mai fost descoperite numeroase fragmente de oase, de adulți, și de dimensiuni diferite: fragmte de calotă, de femure, tibii, vertebre, mandibule.

Basilica *extra muros*¹

Colectiv: Mihaela Iacob, Alessandro Teatini, Dorel Paraschiv, Giuseppe Antonino Abis, Giancarlo Deruda, Manuel Mainetti, Riccardo Grasso

Campania de cercetări arheologice de la basilica paleocreștină *extra muros* s-a desfășurat în perioada 30 iulie - 21 august 2022 cu participarea efectivă a patru studenți italieni, cărora li s-au adăugat, și în acest an, studenți de la Universitățile din Iași și Galați. Poziția clădirii este la începutul vastei necropole romane târzii, care pornește din această zonă, nu departe de Poarta de Nord, și se întinde spre vest pe câțiva kilometri spre Mănăstirea Uspenia. Basilica se află la câteva zeci de metri nord de zidurile cetății corespunzătoare Turnului nr. 10; cercetările au început în 2019 și au continuat în 2021, când a fost scos la lumină aproape întregul perimetru al clădirii, tot atunci demarând și sondajul din zona absidei². Încă din prima campanie de cercetare au putut fi identificate două faze de construcție, acest aspect fiind apoi clarificat, în ceea ce privește caracteristicile fiecărei faze, în cadrul campaniei următoare: în prima fază s-a construit o simplă aula mononavată, fără nartex și de dimensiuni reduse (9,40 m lungime și 5,70 m lățime), în timp ce în a doua fază clădirea a fost considerabil mărită, chiar dacă rămâne tot uninavată: i se adaugă un nartex spre vest, pentru a ajunge la o lungime totală de 19,20 m (inclusiv nartexul) și o lățime de 8,45 m. Pereții primei faze au fost abandonați și rași până la nivelul de călcare al noii basilici, fiind incluși în pavimentul acesteia, astfel încât noua clădire a incorporat-o complet pe cea mai veche. Orientarea basilicii rămâne tot est-vest, cu absida la est și intrarea la vest, iar zidurile sunt construite din același material: piatră și pământ ca liant. Pardoseala celei de-a doua faze, care s-a pierdut aproape în totalitate din cauza activităților agricole care au deranjat întreaga suprafață a complexului, era alcătuită din plăci de piatră, dintre care doar câteva au rămas pe loc; mult mai bine conservată este însă podeaua fazei mai vechi, imediat sub cea din faza a doua, construită din cărămizi pătrate care, în zona prezbiteriului, au latura de 51 cm. În primele două campanii am putut culege informații utile despre cronologia fazei a doua, datată în cursul sec. al

¹ Finanțarea Misiunii Arheologice Româno-Italienne a fost asigurată de Ministero italiano degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale / Direzione Generale per la Diplomazia Pubblica e Culturale, Ufficio VI - Cooperazione culturale in ambito multilaterale, missioni archeologiche.

² Unele informații asupra rezultatelor primei campanii de cercetare sunt la: Iacob et alii 2021, p. 65, Iacob, Paraschiv, Teatini 2021, p. 262-264 și Iacob, Paraschiv, Teatini 2022, p. 339-340.

VI-lea atât pentru construcția, cât și pentru distrugerea ei, aceasta întâmplându-se cândva, între domnia lui Tiberiu II Constantin și cea a lui Mauricius Tiberius.

Lucrările din 2022 s-au desfășurat în două sectoare distincte: unul în interiorul basilicii și unul imediat în exterior, la est de absidă. Sectorul interior a vizat dezvelirea în întregime, în suprafață, a pavimentului identificat anterior doar în absidă; săpătura a implicat înlăturarea stratului superficial de materiale de construcție prăbușite, în mare măsură înlăturat de lucrările agricole care au determinat și îndepărtarea aproape totală a lespezilor de piatră ale pavimentului din faza a doua, astfel că doar câteva sunt, prin urmare, în poziția inițială. Acestea sunt așezate direct, așa cum se verificase deja în absidă, pe pardoseala de cărămidă a primei faze, cu câteva bucăți de piatră sau cărămidă folosite ca pene. Stratul subțire de pământ dintre cele două pardoseli a fost, de asemenea, puternic afectat de intemperii, conservând foarte puține materiale ceramice care nu au putut oferi indicii clare de natură stratigrafică: este vorba despre fragmente de ceramică comună și un singur fragment dintr-o amforă Late Roman 1. Pardoseala primei faze a fost scoasă la lumină, până la finalul campaniei, aproape în totalitate, cu excepția unei fâșii de aproximativ 2 m lungime situată în vecinătatea intrării în basilica veche. Prezența în pardoseală a unei adâncituri destul de largi, care traversează întreaga suprafață de la nord la sud chiar dincolo de absidă, trezește un mare interes: este vorba, evident, despre urma incintei prezbiteriale care despărțea aula de prezbiteriu, incintă din care s-au păstrat doar două blocuri de piatră - unul în poziție centrală și unul la capătul nordic, în timp ce cel de la capătul opus s-a pierdut cu siguranță. Aceste blocuri făceau, probabil, parte din stâlpi mici, de care era legat gardul despărțitor. Această descoperire este extrem de importantă deoarece constituie prima dovadă arheologică a unei utilizări liturgice efective a acestui spațiu arhitectural.

Un alt detaliu deosebit este zona prezbiteriului: cărămizile pătrate mari, cu latura de 51 cm, se opresc în fața zidului despărțitor, unde se află un ultim rând, în timp ce sala este pavată cu cărămizi pătrate mai mici (cu latura de 32 cm), cu excepția unui aliniament de la est la vest care traversează suprafața longitudinală, în care găsim din nou cărămizi mari, plasate pentru a marca spațiul în poziție aproape centrală. Majoritatea cărămizilor de pe podea sunt marcate de urme de verificare făcute în pasta crudă, atât rectilinii, cât și curbilinii, mai dense și mai complexe la cărămizile mai mari, pe care, totuși, nu par să fi fost construite motive decorative organice. O lacună în cărămizile de la nivelul pavimentului în apropierea peretelui sudic al clădirii se datorează cu siguranță lucrărilor agricole care au provocat și distrugerea zidului adiacent, care este mult mai prost conservat decât celelalte laturi ale structurii din prima fază. O altă lacună în același paviment, lângă pereții de nord și în fața lacunii descrise anterior, pare a avea o formă regulată; suprafața acesteia nu a fost încă scoasă în totalitate la lumină, astfel că unul dintre obiectivele următoarei campanii de cercetare va fi deci acela de a clarifica natura acestor lacune, concomitant cu degajarea suprafeței întregii clădiri spre pronaos.

La exteriorul basilicii, zona cercetată din spatele absidei a fost extinsă, pe toată lățimea clădirii, până la aprox. 4,5 m spre est. Aici a fost deschis un nou sector în corespondență cu axa longitudinală a clădirii, începând de la profilul exterior al peretelui absidal până la limita zonei de săpătură, cu lățimea de 3 metri și jumătate în direcția nord-sud. Scopul acestei intervenții este de a verifica o eventuală prezență a înmormântărilor apărute în relație directă cu basilica extra muros: această verificare este de o importanță primordială pentru a clarifica natura clădirii, respective, dacă este vorba de o basilica cimiterială, așa cum ar putea-o sugera amplasarea sa la marginea necropolei orașului. În sectorul cercetat nu au fost găsite înmormântări, dar a fost identificat nivelul antic de călcare din exteriorul clădirii, pe care s-a construit amenajarea ce descrie un perimetru, constituită din plăci și cărămizi, al cărui profil corespunde, în linii mari, cu mijlocul unei forme ovale. În acest nivel de călcare a fost descoperit un follis din anul 408 d.Hr., o referință cronologică utilă pentru frecvența zonei în care se afla basilica funcțională.

S-a decis efectuarea unui sondaj în interiorul acestui perimetru constituit din pietre și cărămizi, cu dimensiunile de 3 m (est-vest) x 1,5 m (nord-sud), în virtutea poziției acestei amenajări pe axa mare a clădirii; s-a constatat că este vorba de un singur rând de pietre, așezate pe nivelul de călcare; săpătura adâncă de 1,4 m, a scos la iveală prezența unei mici „cariere” antice de lut, probabil exploatate pentru obținerea liantului folosit la construcția zidurilor basilicii. „Cariera” a fost umplută după exploatarea, astfel că în această umplutură s-au găsit materiale foarte variate împreună cu oase împrăștiate, inclusiv umane, împrejurare care nu este surprinzătoare având în vedere poziția în zona necropolei. Printre aceste materiale remarcăm, pe lângă fragmente de ceramică comună, fragmente de amfore LR 1 și 2, un fragment de amforă Kuzmanov XV și unul de la o piesă conică de Sinope, toate, așadar, așezate într-un orizont antic târziu. Cu siguranță, mai vechi este un fragment interesant din buza unui vas de masă din ceramică „marmorată” din zona pontică, produs probabil la Troesmis sau Durostorum în secolul al II-lea p. Chr., categorie ceramică ce a constituit obiectul unei difuzări regionale care a atins și Ibida. Sondajul a fost reumplut cu pământ din motive de siguranță. Viitoarele campanii de cercetare din acest sector, în afara clădirii, vor avea ca scop extinderea suprafeței corespunzătoare nivelului antic de călcare deja identificat; dacă basilica ar avea cimitir, va fi astfel posibil să se identifice eventualele înmormântări făcute pe această suprafață de teren, apoi să evalueze dacă există o relație de dependență efectivă față de clădirea de cult.

Bibliografie:

- Iacob et alii 2021 - Iacob, M., Mihailescu-Bîrliba, L., Paraschiv, D., Teatini, A., *La forteresse d'Ibida. Un projet archéologique italo-roumain*, in D. Moreau, F. Matei-Popescu (eds.), *La Dacie et la frontière danubienne de l'empire romain*. Les Dossiers d'Archéologie, 40, 2021, p. 64-65.
- Iacob, Paraschiv, Teatini 2021 - Iacob, M., Paraschiv, D., Teatini, A., *Slava Rusă, com. Slava Cerceză, jud. Tulcea*.

Punct: (L)Ibida. *Sectorul Basilica extra muros*, in CCAR. *Campania 2020*, București – Sibiu, 2021, p. 262-264.

Iacob, Paraschiv, Teatini 2022 - Iacob, M., Paraschiv, D., Teatini, A., *Slava Rusă, com. Slava Cerceză, jud. Tulcea* [(L) Ibida]. *Punct Basilica extra muros*, in CCAR. *Campania 2021*, Oradea-București, 2022, p. 339-340.

Mocanu 2002 - Mocanu, M., *Some Considerations about Pontic Marbled Tableware*, in S.-P. Boțan, Șt. Honcu (eds.), *In medias res antiquorum. Miscellanea in honorem annos LXV peragentis Professoris Costel Chiriac oblata*, Cluj-Napoca, 2022, p. 143-148.

Școala de vară dedicată conservării și restaurării primare a zidărilor antice

Inițiatori: Mihaela Iacob, Ștefan Bîlici, Ana-Irina Chiricuță, Dorel Paraschiv

Colectiv: Ana-Irina Chiricuță (restaurator, coordonator al școlii de vară și lector al atelierului de conservare primară), Mioara Samoilă, (restaurator, specialist MC, lector al atelierelor de conservare primară și proiectare), Veronica Burtea (restaurator, specialist MC, lector al atelierului de conservare primară), Călin Bârză (restaurator, specialist MC, lector al atelierului de conservare primară), Dumitru Dumitrescu (specialist MC, lector al atelierului de conservare primară), Ștefan Bâlici (arhitect, specialist MC, Ordinul Arhitecților din România, lector al atelierului Proiectare), Anca Luca (inginer geolog, investigații mortare), Mihaela Iacob (lector, istoricul cercetărilor arheologice de la (L)Ibida, asigurarea suportului științific privind vestigiile asupra cărora au avut loc intervențiile), Dorel Paraschiv (lector, istoricul cercetărilor arheologice de la (L)Ibida)

Participanți: Bogdana Eftimie, Sebastian Dumitrescu, Ioan Grămadă, Vadym Ovsianikov, Teodosia Bortă, Vlad Roșu, Gabriel Alex Spataru, Mihai Păcurețu, Maria Răileanu, Ana Manolache, Alina Hosu, Veronica Ștefănescu, Antonia Paraschiv

În cadrul Școlii de vară dedicate cercetării și conservării primare a zidărilor antice (ediția a doua) organizată de Institutul Național la Patrimoniului împreună cu Asociația Ibida, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea și Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, s-au realizat mai multe intervenții de conservare asupra zidărilor cetății și s-au realizat cercetări la cavoul Tudorca. Zonele pe care s-a intervenit în perioada 5-18 septembrie sunt Curtina G în două areale și Turnul 10. Au fost continuate acțiunile de conservare începute în anul precedent la care s-a adăugat și studiul cavoului Tudorka în vederea realizării unui proiect de intervenții de urgență pentru conservarea structurii și a componentelor murale.

Pentru atelierul de conservare au fost utilizate rezultatele analizelor compoziției fazelor solide și a rețetelor de preparare a mortarelor pentru stabilirea metodologiei de intervenție atât la Turnuri cât și la Curtină. Starea de conservare foarte precară a zonei de curtină din proximitatea Turnului 7 a impus realizarea unor intervenții de anvergură. Paramentul și mare parte din emplecton prezentau o

prăbușire amplă. Mortarul de rosturi sau de umplere era aproape complet friabilizat și își pierduse rezistența mecanică, astfel elementele litice nu se mai susțineau. S-a luat decizia unei consolidări a zonei prin injectări și completare a elementelor dislocate sau pierdute, deci prin reșeserea elementelor litice cu mortar nou, compatibil cu cel original. În rosturile degradate și-au făcut loc de creștere diverse plante. A fost necesară degajarea zonei și desfăcerea controlată a elementelor litice până la un nivel la care s-a identificat mortar destul de rezistent de care să se lege completarea. După curățarea zonei de pulberi și elemente organice, în structura mai rezistentă s-au realizat injectări cu mortare compatibile specifice pentru restaurare. Zona superficială a mortarului a fost impregnată în mai multe rânduri cu apă de var pentru a-l consolida și a-i reda proprietățile mecanice. Pentru completare s-au utilizat atât elementele extrase din structură dar și alte moloane din sit rezultate din dărâmtură. Acestea au prelucrate punctual pentru a obține forma dorită. Mortarul utilizat pentru completări a fost un amestec de liant de var gras cu agregate obținute în mare parte de pe sit (mortar vechi pisat, cărămidă, piatră) cu nisip dar și cu un adaos de mortar hidraulic specific care să crească rezistența mecanică și rezistența la umiditate a completării. Pentru alegerea și potrivirea blocurilor de calcar provenite din dărâmtură s-a urmărit caracterul zidăriei originare, pietrele fiind alese ținând cont de dimensiunile blocurilor originale. În unele cazuri a fost necesară cioplirea anumitor pietre, care nu permiteau șeserea zidăriei. Pentru prinderea pietrelor cu mortar, acesta a fost aplicat, pe suprafața umezită în prealabil, un prim strat presat pentru a asigura o bună aderență la mortarul original, iar următorul strat a fost aplicat grosier pentru a permite umplerea spațiilor dintre pietre în momentul așezării acestora. Din cauza iregularității blocurilor de piatră, spațiile rămase între acestea au fost umplute cu spărtură de piatră înglobată în mortar. Pentru refacerea mortarelor de rost dintre pietre, între rosturi, mortarul a fost pus până aproape de nivelul pietrelor și a fost texturat pentru a conferi o textură apropiată de cea originală. Zidul Curtinei G prezenta lipsuri ale blocurilor de piatră la nivelul primelor două rânduri superioare ale zidăriei, fiind retras în plan pe aproape întreaga lungime. Intervenția de completare a zidăriei s-a realizat până la acest nivel, adâncimea zonei fiind de aproximativ 60 cm. Peste această zonă, cu lățime considerabilă s-au poziționat blocuri de piatră care să asigure marginea superioară a zidului, împiedicând prăbușirea acesteia. Această completare a zidăriei Curtinei G din proximitatea Turnului 7 s-a realizat parțial. Este necesară continuarea intervențiilor de refacere a zidăriei din piatră dar acest lucru implică un efort substanțial pentru degajarea dărâmăturii care acoperă zidul.

Pentru Zona Turnului 10 s-a intervenit punctual la zona de naștere a unei bolți care păstra elemente în poziția originală. Aceste elemente sunt foarte valoroase din punct de vedere științific, pentru cunoașterea tehnicii de construcție și reprezentau un detaliu de tehnică care necesita conservare imediată. Și în acest caz, mortarul care acționa ca liant al elementelor litice și al cărămidilor era friabilizat complet. Înainte de degajarea zonei de depuneri s-au realizat ancorări punctuale și injectări cu rol de consolidare pe poziție a elementelor în pericol de

pierdere. După stabilizare, s-a realizat curățarea de pulberi și alte depuneri organice și s-au consolidat elementele de cărămidă și piatră. Pentru că în acest caz nu s-au putut desface elementele (pentru a nu pierde niciun detaliu de tehnică - spre exemplu unghiul exact în care erau poziționate cărămizile pe diagonală sau grosimea exactă a mortarului dintre rosturi), s-au realizat multe etape de impregnări cu apă de var pentru consolidare și injectări cu mortar specific pentru a crește rezistența mecanică a mortarului existent. Și în acest caz s-a utilizat pentru injectare și completare mortar compatibil cu cel original după rețeta stabilită în urma concluziilor analizelor de mortare și a observațiilor realizate in situ.

În zona de Curtină dintre Turnul 8 și Turnul 10 s-au continuat acțiunile de consolidare a mortarelor de rosturi aparente care aparțin perioadei sec. IV și VI, consolidarea zidăriei prin injectare și completare cu mortar, consolidarea elementelor litice prin injectarea unui consolidant mineral specific pentru piatră, ancorări punctuale cu mortar ale zonelor dislocate și în pericol de pierdere; completări cu mortar și fragmente de piatră și cărămidă în zonele cu lacune ample care prezentau un risc de sensibilizare a structurii din cauza golurilor.

Toate materialele utilizate au fost în parte materiale dedicate pentru intervenția de restaurare, mortare prefabricate specifice cu conținut de ingrediente compatibile, testate și omologate pentru restaurare și în parte materiale recuperate din sit și prelucrate. Tehnicile de lucru au fost cele vechi stabilite după analiza suprafețelor iar rețetele de mortare au fost elaborate și adaptate în urma analizelor de laborator a mortarelor originare și în urma realizării mai multor serii de testare pentru a urmări compatibilitatea, rezistența în timp, reversibilitatea dar și recunoscutibilitatea materialelor noi puse în operă.

În cadrul atelierului de proiectare au fost adunate date tehnice și au fost prelevate probe pentru analiză pentru realizarea unui proiect de intervenție de urgență la cavoul romano-bizantin.

Laboratorul de arheologie

Responsabili proiect: Arthur Tuluș, Decebal Nedu (UDJ Galați)

Coordonator workshop: Mihaela Iacob

Participanți: Alexandu Geambașu, Daniela-Florina Lungu, Nicoleta-Alexandra Nicolae (Ungureanu), Sorin Penciu, Alexandru-Gheorghe Pricop, Cătălin-Dănuț Zaharia, Laurentiu-Ciprian Bernea, Ioana Bularcă, Andrada-Ștefania Carp, Valeriu Ciobanu, Dorian-Alexandru Enache, Costel-Daniel Lifciu, Andrei-Cătălin Manea, Andreea-Georgiana Toader, Elena-Gabriela Vrâncianu (studenți UDJ), Sofia Sălăjan, Vlad Iamandi (masteranzi UAIC Iași), Radu Văcălie (masterand U București)

Workshop-ului „Laboratorul de arheologie, Ibida - Slava Rusă 3-10 iulie 2022” a avut drept scop introducerea studenților, masteranzilor și doctoranzilor participanți de la cele două universități (UDJ, UAIC, UB) în domeniul complex și vast al cercetării arheologice din perspectivă inter- și multidisciplinară. În cadrul workshop-ului au

îmbinat prezentările de tip prezentare interactivă cu demonstrațiile practice și activitatea pe teren și în depozitul bazei arheologice. Lectorii au fost, în mare măsură, membri ai colectivului de cercetare de la șantierul (L)Ibida, dar și invitați din țară și străinătate. Au fost abordate următoarele teme: Istoricul cercetărilor de la (L)Ibida-Slava Rusă (D. Paraschiv, M. Iacob); Tehnici și metode moderne de cercetare în arheologie (Petre Colțeanu, MINA Constanța); Epigrafia în sprijinul arheologiei. Studiu de caz cetatea Ibida (Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba); A general guide to Roman ceramics, to the study of Roman ceramics, and what they can tell us (Robin P. Symonds); Introducere în ceramologie (Ștefan Honcu, D. Paraschiv); Conservarea primară în arheologie: tehnici de intervenție și metode de analiză a materialelor (Ana-Irina Chiricuță); Vesela de sticlă în antichitate (Sever Boțan); Rit și ritual funerar în necropola cetății Ibida (Laura Gheorghiu); Bioarheologia – analiza contextuală a rămășițelor umane. Teorie și practică (Ciprian Crețu); Sedimentologie și micromorfologie – aplicații în arheologie (Constantin Haită); Introducere în arheozoologie (Daniel Malaxa); Numismatică și arheologie. Studiu de caz: circulația monetară la Ibida (Mihaela Iacob). Au fost organizate vizite de documentare la cetatea medievală Enisala și la cetatea greco-romană Orgame/Organum.

Abstract

In the *Curtina G – Turnul 8 – Curtina G Sector*, research continued in the section north of the small gate identified in the previous campaign. Two thresholds were discovered, one dated to the 4th c., contemporary with the enclosure, and the other built in the 5th c. In the 6th c. the gate was blocked.

In the *T10 Sector* research continued in S 8 (outside the enclosure, at the junction with the west side of the tower). Two levels corresponding to the two main construction phases (4th and 6th c.) were identified.

In the *I Sector* the north side of the building was uncovered. Its development stages were established to be between the 4th and 6th c. Also, two streets were partially investigated.

In the *X Sector* the research continued at the junction of the fortress wall with the annexed fortification. Section SF1 was extended north and westward, measuring 18 x 8 m. We researched a section of the F1 courtyard, two counterforts woven into it and, in part, T 1 (including the entrance).

At the M 141 burial complex (mass grave with remains from at least 29 individuals), located north of T 10, other fragments of human bones were recovered.

At the *extra muros* Basilica, the brick floor of the first phase was excavated. It is a single nave building without a narthex, measuring 9,40 x 5,70 m.

The Conservation and Restoration Summer School continued this year. There were interventions at the G courtyard and towers 8 and 10; to which was added the study of Tudorka tomb for a future emergency intervention project for the conservation of the structure and mural components.

The “Archaeology Laboratory” workshop was attended by bachelor’s, master’s and doctoral students from UDJ, UAIC and UB. The lecturers were members of the research team from the (L)Ibida site, but also guests from home and abroad.

Illustrations list

- Pl. 1-2. (L)Ibida, *Curtina G – Turnul 8 – Curtina H* Sector
Pl. 3. (L)Ibida, *Turnul 10* Sector
Pl. 4-5. (L)Ibida, *I* Sector
Pl. 6-9. Ibida, *Curtina X – Fortification* Sector
Pl. 10-11. (L)Ibida, *Bazilica extra muros* Sector
Pl. 12-13. (L)Ibida, The Conservation and Restoration Summer School
Pl. 14-15. (L)Ibida, The Archaeology Laboratory

Pl. 1. (L)Ibida, Sectorul Curtina G – Turnul 8 – Curtina H

Pl. II. (L)Ibida, Sectorul Curtina G – Turnul 8 – Curtina H

Pl. III. (L)Ibida, Sectorul Turnul 10

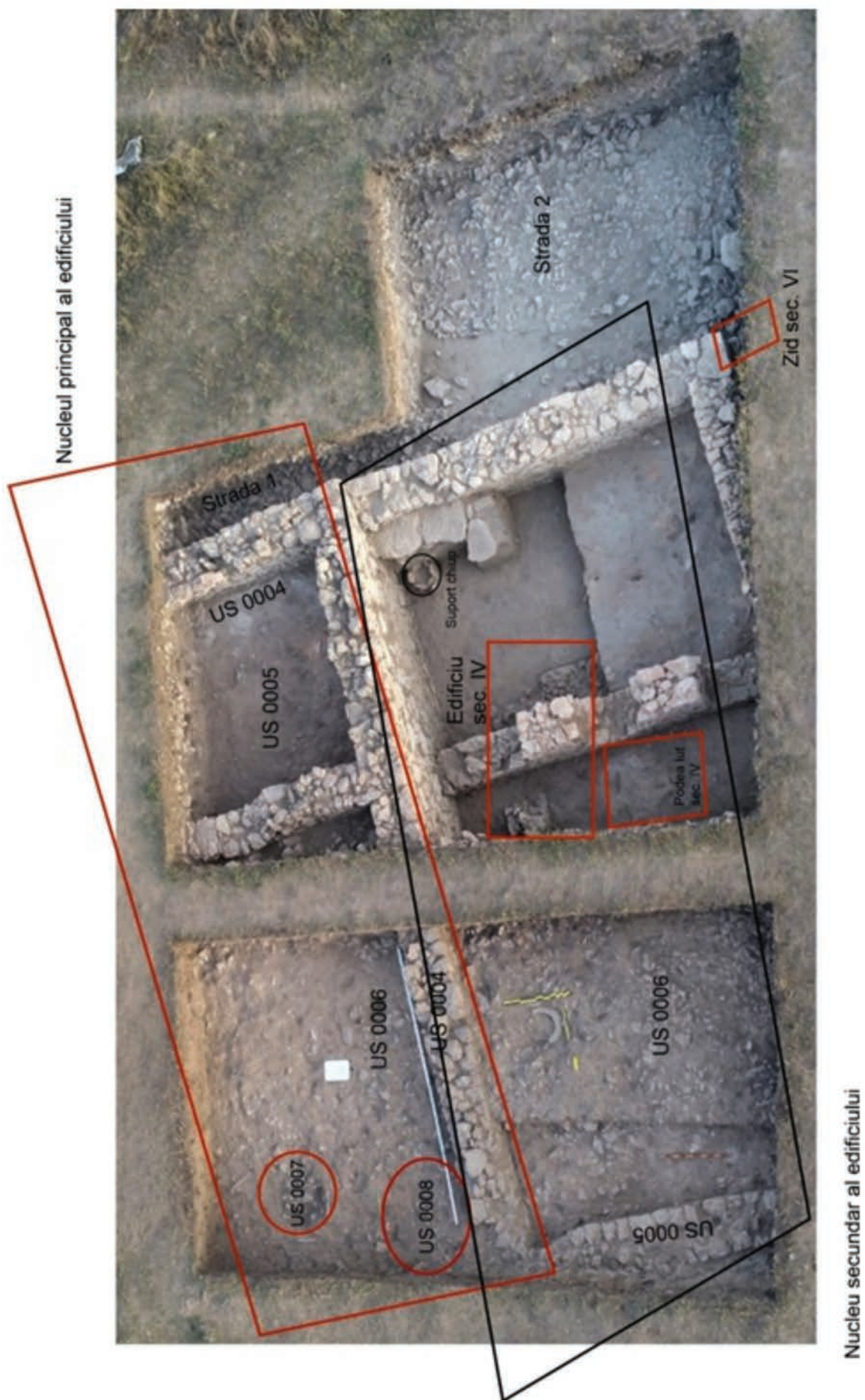

Amplasarea secțiunii S2

US 0003

Pl. IV. (L) Ibida, Sectorul I

Pl. V. (L)Ibida, Sectorul I

1.

2.

Pl. VI. Ibida, Sectorul Curtina X – Fortificație

1.

2.

Pl. VII. Ibida, Sectorul Curtina X – Fortificație

1.

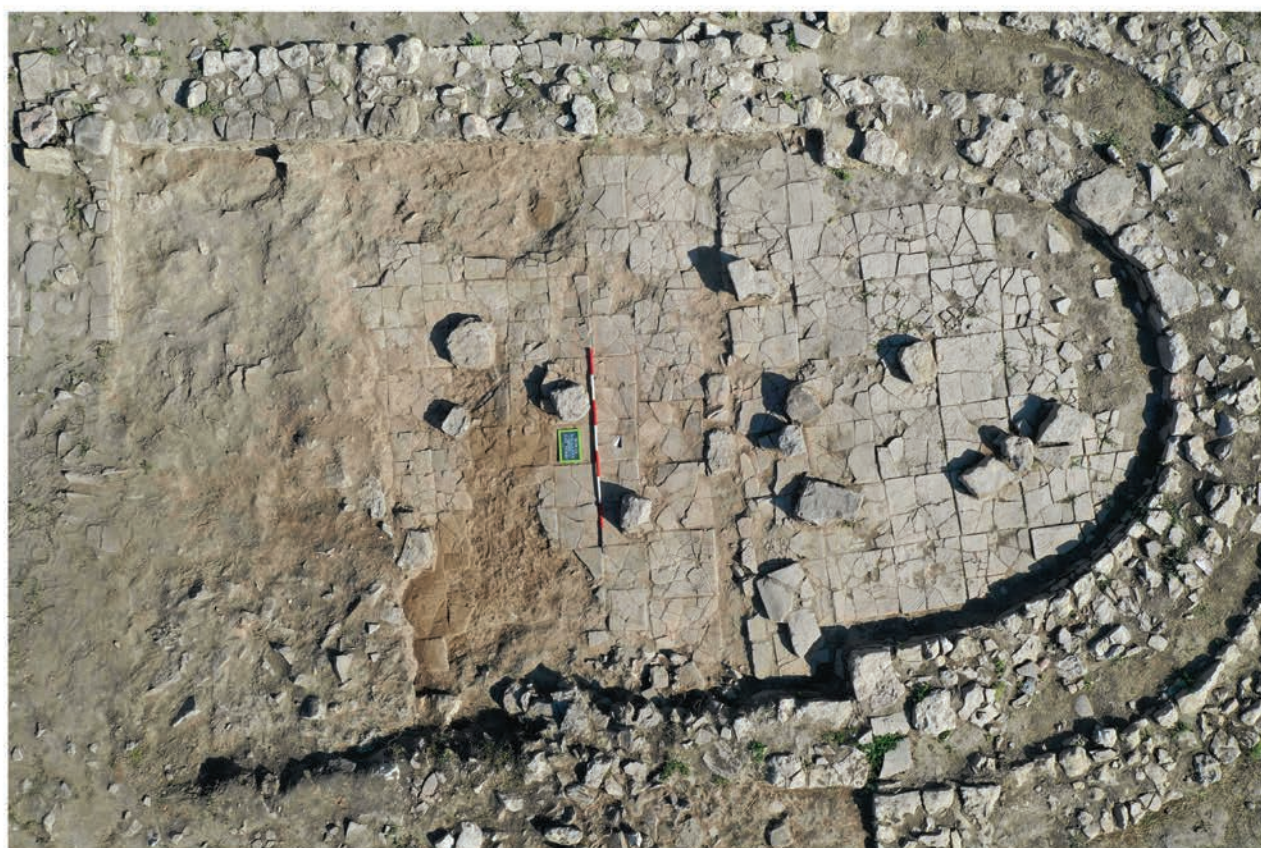

2.

Pl. VIII. Ibida, Sectorul Curtina X – Fortificație

Pl. IX. Ibida, Sectorul Curtina X – Fortificație

Pl. X. (L)Ibida, Sectorul Bazilica extra muros

Pl. XI. (L) Ibida, Sectorul Bazilica extra muros

Pl. XII. (L)Ibida, Școala de vară de conservare și restaurare primară

Pl. XIII. (L)Ibida, Școala de vară de conservare și restaurare primară

Pl. XIV. (L)Ibida, Laboratorul de arheologie

Pl. XV. (L)Ibida, Laboratorul de arheologie

67. Stolniceni, mun. Râmnicu Vâlcea, jud. Vâlcea

Punct: Stolniceni – Buridava romană (Str. Buridava nr. 31)

Tip de sit: 111 (așezare civilă)

Încadrare cronologică: 32 (Epocă romană)

Cod RAN: 167561.01; Cod LMI: VL-I-s-A-09580

Autorizație nr. 127/16.09.2022

Colectiv: Ovidiu Țentea - responsabil științific (MNIR), Ioana Manea (MM București), Claudiu Tulugea (MJASV), Vlad Călina (colaborator MNIR), Eduard Andrei Ghinea (colaborator MNIR). Au participat Miruna Libiță (master UB), Alexandru Obrejan (student UV Timișoara) și Adrian Bogdan (student UBB Cluj-Napoca).

Finanțare: Muzeul Județean Aurelian Sacerdoțeanu Râmnicu Vâlcea, Consiliul Județean Vâlcea

Perioada desfășurării cercetării: 11 – 24.09.2022

Situl se află la circa 7 Km sud de Râmnicu Vâlcea, vis-a-vis de Combinatul Chimic Govora, pe malul drept al Oltului, la cca. 100 m de acesta.

În acest sit au fost întreprinse săpături sistematice între anii 1956-1958, 1962-1965 și 1967 de către D. Tudor și între 1971-1992 de către Gh. Bichir. Au fost identificate două grupuri de terme și șase niveluri de locuire (cinci romane, iar al șaselea datat după retragerea romanilor din Dacia). Primele construcții datează din vremea lui împăratului Traian și la realizarea lor participă trupe aduse din Moesia Inferior, precum legiunile *I Italica*, *V Macedonica*, *XI Claudia* și din unitățile auxiliare *cohors II Flavia Bessorum*, *cohors IX Batavorum*, *pedites singularis*. Perioada de maximă înflorire a centrului de la Buridava aparține niv. I-IV (Traian-Filip Arabul). Nivelul V corespunde intervalului Filip Arabul – Aurelian. Ultimul nivel de locuire, VI, se datează la sfârșitul sec. III (post 275) și primele decenii ale sec. IV p. Chr.

Informațiile epigrafice atestă activitatea cohortelor *I Hispanorum* (papirul Hunt – *Buridavae in vexillatione*), *I Brittonum* (IDR II 560, *CORSMB - I Augusta Nerviana Pacensis milliaria Brittonum* sau *cohors I milliaria Brittonum*, identitatea celor două unități nefiind încă pe deplin stabilită), *II Flavia Bessorum* (IDR II 561-562). De asemenea, a fost atestat material ceramic ștampilat al celor trei legiuni ale Moesiei inferioare (*V Macedonica*, *I Italica*, *XI Claudia*), precum 85 de cărămizi sau țigle cu ștampila *P(edites) S(ingularis)*, cel mai probabil fiind vorba de garda guvernatorului Moesiei Inferioare, deși o posibilă prezență a procuratorului presidial la Buridava nu poate fi cu totul exclusă.

Proiectul nostru a constituit o primă etapă de identificare, cartare și clarificare a planimetriei clădirilor și a constatării stării de conservare a sitului în vederea realizării unui suport documentar coerent, care să fundamenteze proiecte de intervenții de urgență, de conservare și de punere în valoare a sitului, aflat într-o stare de degradare accentuată. Principalele probleme de la care am pornit au fost starea ruinelor decoperate de cantitatea enormă de vegetație, dar mai ales documentația precară referitoare la

structurile constructive păstrate în rezervația arheologică.

Cercetarea desfășurată a avut ca scop identificarea tuturor structurilor arheologice din Therme 2 și documentarea lor în vederea realizării unui plan coerent de conservare primară și punere în valoare. Din punctul de vedere al planimetriei a putut fi reconstituit planul clădirii termelor mici. În singurul plan publicat în 1992 de către Bichir apar doar 3 încăperi a căror planimetrie este incompletă cât și 6 ziduri, restul structurilor nefiind înregistrate. În această campanie am reușit să documentăm 13 încăperi și 28 de ziduri pe care le-am înregistrat fotografic și desenat, astfel că planul a fost adus la zi. T1 este într-o stare de conservare îngrijorătoare. Am putut observa că zidurile acoperite cu șapă greioasă de mortar, care pe alocuri au contribuit la prăbușirea unor structuri de zidărie, s-au păstrat mai bine decât cele fără șapă. În partea sudică a edificiului am realizat câteva umpleri parțiale a spațiului dintre marginea săpăturii și prima structură de zidărie, ajutând la crearea unei rampe de acces către o săpătură foarte adâncă din vecinătatea gardului, transformată între timp în groapă de gunoi.

În prima parte am realizat curățirea sitului de vegetație și de depuneri de pământ ale structurilor arheologice pentru o evaluare cât mai corectă a stadiului lor de conservare. Echipa a fost compusă din 4 studenți și 5 arheologi. Cercetarea arheologică s-a desfășurat atât în perimetrul încăperii C12, care a fost dezvelită de depunerile de nisip și pământ din anii 1980 dar și în anumite zone de interes pentru a stabili existența unor structuri. Săpătura a fost realizată manual de echipa de cercetare. De asemenea, s-au realizat prospecțiuni geofizice atât în perimetrul sitului cât și pe proprietățile învecinate pentru a putea avea o imagine mai detaliată a întregului complex. Investigațiile au avut un caracter de diagnostic, semnalând concentrări semnificative de structuri constructive, dar fără a se putea identifica elemente planimetrice coerente.

Descrierea situației arheologice

Camera 1 (C1) este o absidă delimitată de zidul Z2 (semicircular) și contraforții CF/1 la N și CF/2 la SV. Dimensiunile lui CF/1 sunt de l 1,20 m, h: 0,50 m și CF/2 de l: 1,20 m, h: 0,40 m. Contraforții sunt construiți din piatră de râu legată cu mortar.

Zidul Z2 este realizat din piatră de carieră în elevație cu dimensiunile de l: 0,80 m, h: 1 m. Elevația are șase asize, iar din fundație se pot observa trei asize din piatră de râu cu dimensiunile: 0,33 x 0,14 x 0,12 m / 0,44 x 0,20 x 0,08 m. Fundația este realizată concomitent cu cei doi contraforți la o dimensiune ce se poate observa astăzi. Dimensiunile interioare ale absidei sunt: pe axa NE-SV de 3,70 m, respectiv 2,20 m pe axa NV-SE, până la intersecția cu axa dată de contraforții CF/1 și CF/2 spre interiorul absidei. Nu a fost înlăturat stratul de dărâmătură în întregime sa, dar judecând după cota absidei nivelul de călcare antic reprezentat de podea nu se mai păstrează.

Perimetrul zidului Z2, calculat pe exterior este de aproximativ 11 m, grosimea de 0,80 m iar elevația de 0,80 m. Pe latura nordică a absidei din C1, orientat NV apare un contrafort denumit Z1, lung de 1,50 m și lat de 0,90 m, păstrat pe o înălțime de aproximativ 0,20 m. Acesta este

realizat din pietre de carieră și de râu prinse cu mortar, fiind adosat absidei (Z2).

Camera 2 (C2) este delimitată de zidurile Z22 (N), Z2 (NV), Z23 (SE), Z4 (SE), Z3 (SV). Comunică cu încăperea C1 printr-un spațiu de 2,80 m cuprins între contraforții CF/1 și CF/2. Aceasta a fost cercetată parțial în zona de SV cuprinsă între zidurile Z3 și Z4. Totodată, pe mai mult de jumătate din suprafața porțiunii de SE a C2 nu a fost cercetată sau săpătura s-a oprit pe un nivel de călcare antic pe care noi nu l-am investigat în această campanie.

Zidul Z22 (porțiunea dintre CF/1 și Z24) atât cât este vizibil în acest moment este realizat în aceeași tehnică cu CF/1 – din piatră de râu de dimensiuni mici și mijlocii legată cu mortar alb. Porțiunea vizibilă din CF/1, respectiv Z22 din interiorul lui C2 este reprezentată din piatră de râu legată cu mortar, aplatizată, de la care elevația zidului pare să fie din cărămidă, fapt indicat de un fragment de cărămidă păstrat *in situ*. Același aspect îl are zidul Z8 din camera C3 pe o porțiune de aprox. 1 m, dar la o cotă superioară.

Extremitatea de SV a C2 dată de zidul Z3 care este circular, iar Z4 care este un zid dispus oblic, ușor curbat, aproape drept are aspectul unei abside atipice.

Dacă Z3 construit din pietre de carieră legate cu mortar este asemănător absidei din C1 și a Z4 construit din piatră de râu conferă acestui spațiu un aspect atipic. Între zidurile Z3 și Z4 se află un spațiu liber de 0,90 m, construit în mod intenționat în această manieră. Funcționalitatea acestui spațiu (de comunicare) rămâne a fi stabilit în campaniile viitoare.

Aspectul și tehnica de construcție a lui Z4, după cum vom vedea și în alte situații următoare (vezi Z22) poate indica o etapă ulterioară de construcție.

Camera C3 este compusă din Z8, Z22, Z9 și zidul semicircular Z7. Delimitarea spațiului absidei semicirculare de restul camerei se face prin doi contraforți (CF/3? și CF/4?) din care au fost surprinse contururile parțiale ale fundației realizată din piatră de râu.

Zidul Z8 cuprins între Z22 (S) și CF/3 (N) este construit din piatră de râu, cota fiind păstrată cu aprox. 0,30 m mai sus decât a CF/1 (vezi descrierea anterioară).

Zidul Z22 (partea nordică) cuprins între Z8 și Z9 nu a putut fi cercetat. Se observă o parte din fundația din piatră de râu și elevația din piatră de carieră, cuprinzând maxim două asize spre NV.

Zidul Z9 cercetat parțial este delimitat spre NE de interiorul camerei C5 la nivelul fundației și zona de intersecție cu Z22. Fundația este realizată din patru asize din piatră de râu de dimensiuni mijlocii și mari. La nivelul superior al fundației, aproximativ la cota de la care pornește elevația se observă dispunerea aleatorie a unor fragmente de țiglă și cărămidă, care în mod general când sunt găsite în elevație sunt interpretate ca asize de construcție cu rol în prevenirea fisurilor în zidărie.

Zidul Z7 este un zid semicircular, care delimitează absida camerei C3 spre nord, cel mai probabil marcat în interior de bazele contraforților CF/3 și CF/4, asemeni absidei din C1. Fundația este realizată din pietre de râu de dimensiuni mici și mijlocii, observându-se un număr de trei asize (până la acest moment). Interesant de observat că în proximitatea contrafortului CF/3, la nivelul inferior

al fundației a fost identificat un fragment de țiglă, situație asemănătoare cu cea din fundația lui Z9.

Elevația se păstrează în partea de NE a camerei, unde au fost identificate patru asize ale zidului realizate din piatră de carieră, având o înălțime de 0,60 m (0,90 m cu tot cu fundație).

Zidurile Z5 și Z6 sunt identificate în exteriorul absidei, perpendiculare pe aceasta și reprezintă substrucțiile unui *praefurnium*. Acesta este descris atât de Z5 și Z6 cât și de îngroșarea zidului absidei Z7 spre exterior, având următoarele dimensiuni: Z5 - L: 1,20 m, l: 0,70 m; Z6 - L: 1,30 m, l: 0,70 m. Distanța dintre aceste două ziduri este de 0,60 m spre sud și de 0,80 m spre nord. Cel mai probabil porțiunea superioară a *praefurnium*-lui era construită din cărămizi după cum se poate observa pe o porțiune din Z5, respectiv pe amprente din mortar lăsate pe blocurile de carieră. Aproximativ la aceeași cotă se observă un fragment de cărămidă, în imediata vecinătate, pe zidul Z7, cotă care corespunde bazei elevației lui Z7. Cele două ziduri ce țin de *praefurnium*, pe porțiune păstrată, sunt construite din piatră de carieră de dimensiuni mari, legate între ele cu mortar de culoare albă.

Camera C4 este amplasată la limita de NE a edificiului. Are formă rectangulară, delimitată de zidurile Z11 (întrerupt la mijloc), Z11, Z12, Z13 și Z14. Dimensiunile sale sunt de: L: 2,85 m, l: 2,80 m. Este construită din ziduri din piatră de carieră de dimensiuni mijlocii și mari. Cercetarea nefiind finalizată nu cunoaștem grosimea zidurilor Z11, 12, 14. Zidul Z13 (sud) are o grosime de 0,40 m. Pe latura de NE (în Z11) este realizată o deschidere lată de 1 m care este posibil să reprezinte un alt *praefurnium*.

Camera C5 are o formă dreptunghiulară, fiind delimitată de laturile lungi ale zidurilor Z13 (N) și Z22 (S), iar pe cele scurte de Z9 (NV) și Z18 (SE).

Z17 pe lungimea lui C5 se conturează cu dificultate, doar la nivelul fundației realizată din piatră de râu de dimensiuni mici și mijlocii. Grosimea fundației este de 0,80 m.

Z18 are elevația din piatră de carieră care se țese cu elevația lui Z22. Elevația acestui zid conține sporadic pietre de râu folosite cu scopul de a fixa pietrele de carieră, lucru sesizat pe partea de NE a lui Z18, respectiv în elevația lui Z22.

Camera C6 este delimitată de zidurile Z17 (N), Z18 (V), Z19 (E) și Z22 (S), având dimensiunile de: L: 3,90 m, l: 1,90 m. Camera nu a fost cercetată arheologic. Camera C7 de formă pătrată, delimitată de Z17 (N), Z19 (V), Z20 (E) și Z22 (S) având dimensiunile L: 3,50 m, l: 3,90 m. Camera nu a fost cercetată arheologic.

Camera C8 este delimitată de Z22 (N), Z23 (V), Z24 (E) și absida Z27 (S). Lățimea acestei camere este de 4,30 m. Z23 (V), Z24 (E) și Z27 (S) sunt construite în elevație din piatră de carieră.

Camera C9 are o formă trapezoidală, fiind delimitată de Z22 (N), Z24 (V), Z25 și Z25' (E) și Z28 (S), toate realizate din piatră de carieră apărând contemporane. Zidurile pe interior au următoarele lungimi: Z22: 5,85 m, Z24: 6,60 m, Z25: 6,10 m iar Z28: 6,40 m. Pe direcția lui Z25 înspre Z22 (N), la aprox. 3,30 m față de Z28 apare prima cărămidă a canalului. Acest canal are o lungime de 1 m și o întrerupere de 1 m către Z25 (aproximativ 1 m) după care zidul se continuă pe o lungime de aproximativ 1,3 m și

se intersectează cu Z22.

Camera C10 este delimitată de Z22 (N), Z25-Z25' (V), Z20 (E) și Z30 (S), având dimensiunile de: L: 7,50 m, l: 3,20 m. Camera nu a fost cercetată arheologic.

Camera C11 este delimitată de Z17 (N), Z20 (V), Z21 (E) și Z30 (S), având dimensiunile de: L: 12,00 m, l: 5,60 m. Camera nu a fost cercetată arheologic.

Camera C12 este construită odată cu C9, fiind delimitată de Z28 (N) și Z29 (S) care este un zid de formă circulară reprezentând $\frac{3}{4}$ dintr-un cerc. Astfel că încăperea C12 reprezintă o piscină cu acces din C9, în care se cobora probabil pe trei trepte vizibile parțial în interiorul camerei de-a lungul zidului Z28, la SE de acesta. Podeaua este realizată în tehnica *opus signinum*, cu o mică diferență de nivel înspre SE unde este mai ridicată (aprox. 0,15 m). Pe partea de NV, în apropierea lui Z28 apare o groapă ce sparge podeaua, de formă ovală cu latura lungă de aprox. 1 m. Nu a fost cercetată integral.

Zidul Z29 cu grosimea de 0,70 m a fost construit din piatră de râu legată cu mortar, în cea mai mare parte distrus. Mai mult de jumătate din traseu a fost acoperit cu o șapă de ciment realizată la finalul cercetării arheologice din anii 1980. În punctul maxim al absidei se observă un contrafort (Z31) cu dimensiunile de L: 1,60, l: 0,90 m, acoperit de șapă și marcat pe planul publicat de Gh. Bichir. În partea nord-estică a Z29, în apropierea canalului de deversare a apei se observă că a fost tencuit pe interior.

Zidul Z28 este construit din pietre de carieră și se păstrează la o cotă de 0,51 m. Într-o mică porțiune se păstrează o șapă subțire de mortar care poate marca nivelul de la care a fost construit pragul de cărămidă. La nivelul păstrat se observă dispunerea unui start de mortar cu pietriș fin și pietre mărunțite peste care venea pragul sau elevației de cărămidă (lățimea lui este de 0,80 m, dintre care 0,20 m sunt reprezentați de crepidă).

Zidul Z30 are o lungime totală de 9,00 m, cu o lățime de 0,80 m și este construit din pietre de râu prinse cu mortar. Pe o porțiune de aproximativ 5 m este acoperit de șapa de ciment din anii 1980. Are orientarea NV-SE și se intersectează cu Z21 (E) și Z20 (V) apoi cu Z29 în dreptul canalului de evacuare a apei. În capătul dinspre Z21 s-a observat folosirea unei bucăți de țiglă (fragmentară) în construcția sa, cât și urme de mortar. Aceasta era ștampilată și se pot distinge literele COH.

Zidul Z21 nu a fost cercetat, din observațiile făcute putem spune că în construcția sa s-au folosit pietre de carieră de dimensiuni mijlocii și mari, iar lungimea sa este de aprox. 15 m (E).

Spațiul (C13) delimitat de zidurile Z10 (N) și Z13 pe latura de NNE, Z20 spre SSV, Z9 spre NNV și Z17 spre SSE se prezintă ca un culoar îngust de 1,80 m ce se desfășoară de-a lungul încăperilor C5, C6 și C7 (S). Acest spațiu nu a fost cercetat.

Este foarte probabil ca zidurile Z13, Z20, Z17 și Z21 să închidă o altă încăpere de formă patrulateră, denumită de noi C14, din care se făcea accesul în C13. Zona de intersecție a zidurilor Z13 cu Z21 a fost cercetată parțial printr-un mic sondaj. Din păcate, cercetarea s-a oprit pe un nivel ce pare a fi de dărâmtură, unde am identificat mici bucăți dintr-o podea distrusă și părți de tencuială,

amestecate cu pământ, pietriș și pigment de mortar. Adâncimea sondajului a fost de – 60 cm; la această cotă nu a putut fi identificată intersecția zidurilor. Ipoteza noastră se bazează pe faptul că zidul Z13 se prelungește spre SE pe o distanță de 1,5 m, iar Z17 se intersectează cu Z21, fiind latura de NE a camerei C11 și având o lungime exterioară de aproximativ 5 m.

Obiectivele campaniei 2023 sunt: finalizarea sondelele destinate recuperării informațiilor săpăturilor vechi nedocumentate din edificiul T2, realizarea de sonde de verificare în clădirea T1 (*Thermae Mari*) în vederea verificării planimetriei și a completării informațiilor lacunare.

Realizarea unor prospecțiuni geofizice pe suprafețe cât mai extinse întrucât potențialul acestui tip de investigații este unul foarte mare.

Abstract

Archaeological research at the Stolniceni-Buridava romana site was resumed in 2022 with the goal of identifying and documenting all of the archaeological structures in *Thermae 2* in order to create a cohesive primary conservation and enhancement plan. The last *Thermae* plan was released in 1992, and only six walls and three chambers were visible in *Thermae 2* sector. During this campaign, we were able to document 13 rooms and 28 walls, which we photographed and drew in order to bring the plan up to date. Surveys are needed to gather stratigraphic data that will provide chronological information on how the T1 and T2 buildings functioned. The outline of the walls of the T1 building (large thermal baths) will be determined, on the next campaign, based on this information in order to complete the conservation plan.

Illustrations list

Fig. 1. Stolniceni – Râmnicu Vâlcea, Buridava, orthophotos (2020, 2021, 2022).

Fig. 2. Stolniceni – Râmnicu Vâlcea, Buridava, oblique drone photograph, west view (2022).

Fig. 3. Stolniceni – Râmnicu Vâlcea, Buridava, site plan (Bichir et alii, 1992: fig. 1) overlaid on 2021 orthophoto.

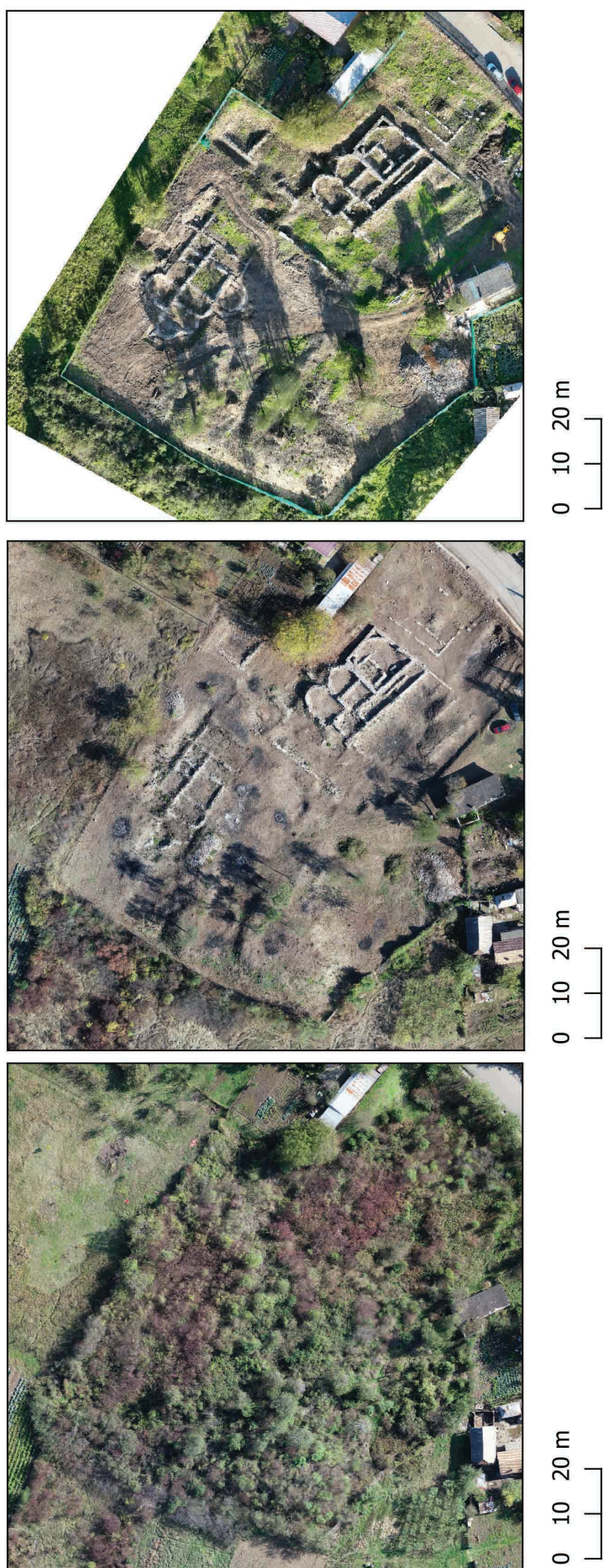

Fig. 1. Stolniceni – Râmnicu Vâlcea, Buridava, ortofotoplanuri (2020, 2021, 2022).

Fig. 2. Stolniceni – Râmnicu Vâlcea, Buridava, fotografie oblică din dronă, vedere dinspre vest (2022).

Fig. 3. Stolniceni – Râmnicu Vâlcea, Buridava, suprapunerea planului (Bichir et al. 1992: fig. 1) pe ortofotoplan 2021

68. Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași**Punct: Malu Roșu**

Tip sit: 1 (locuire), 2 (descoperire funerară), 111 (așezare deschisă), 117 (tell), 211 (necropolă plană)

Încadrare cronologică: 14 (eneolitic), 142 (eneolitic mijlociu), 143 (eneolitic târziu)

Cod RAN: 104216.01, 104216.02, 104216.03, 104216.08, 104216.21

Autorizația nr. 102/18.03.2022

Colectiv: Cătălin Alexandru Lazăr – responsabil, Cristina Covătaru, Bogdan Manea, Adrian Șerbănescu, Valentin Radu, Andreea Toma, Marian Voicu, Cristian Roth, Vlad Ioan, Gabriel Popescu, Ionela Opreș, Ana Garcia-Vasquez, Aurelien Tafani, Petra Coman, Mihaela Iacob (ICUB), Theodor Ignat, Vasile Opreș, Adelina Darie, Dan Pîrvulescu (MM București), Adrian Bălășescu, Mihaela Golea (IAB), Valentin Parnic, Andreea Parnic (MDJ Călărași), Mihai Florea (MNIR), Monica Mărgărit (UV Târgoviște), Carol Căpiță (FIB), Mădălina Dimache, Theodor Zavalas (MCG Oltenița), Cornelis Stal (HoGent, Ghent, Belgia), Johannes Müller, Robert Hofmann, Wiebke Kirleis, Mila Shatino, Stefan Dreibrodt, Wolfgang Rabbel (CAU Kiel, Germania), studenți, masteranzi și doctoranzi FIB, CAU Kiel și HoGent.

Perioada desfășurării cercetării: 7.07 - 27.08.2022

Începând din 2021, cercetările din situl arheologic Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași, se desfășoară în cadrul proiectului de cercetare inter-, multi-, pluri- și transdisciplinară „The dynamics of the prehistoric communities located in the Mostiștea Valley and Danube Plain (between Oltenița and Călărași)”, coordonat de Universitatea din București, în parteneriat cu Universitatea din Kiel (Christian-Albrechts-Universität zu Kiel. Kiel University - CAU), Germania, HoGent, Belgia, Muzeul Dunării de Jos Călărași, Muzeul Municipiului București, Muzeul Civilizației Gumelnița Oltenița și Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București.

Cercetările arheologice din campania 2022 au vizat continuarea obiectivelor demarate în 2021, atunci când proiectul internațional de față a debutat. În 2022 s-au desfășurat cercetări arheologice în aria siturilor Sultana și Chiselet, în paralel cu un *survey* destinat cartării Lidar a văii Mostiștei și Dunării (sectorul Călărași-Oltenița).

Sultana - Sectorul Terasă

În acest punct, s-au continuat investigațiile legate de zona de sub construcția incendiată eneolitică C1/2014, identificată anterior și aflată în curs de cercetare de 8 ani. Reamintim că, această construcție, cu dimensiuni considerabile, a fost identificată în limita de est a necropolei preistorice de la Sultana-Malu Roșu, iar pentru cercetarea sa a fost deschisă o suprafață de 18.4 x 16.4 m (Son 1/2015 - Son 1/2016), amplasată la cca. 70 m vest de așezarea de tip tell, la sud de Son 1/2014.

În campania 2022, cercetările au vizat continuarea cercetării șanțurilor de fundație ale construcției C1/2014, în limita lor de sud și a zonei centrale, de sub podeaua construcției în discuție. Cercetarea a condus la identificare

a două morminte de înhumare.

Mormântul M107 reprezenta o groapă de formă ovală, neregulată, realizată direct în nivelul de loess, și conținea un individ adult, de sex feminin, în poziție chirchită, accentuată, pe partea stângă, orientat est-vest. Poziția chirchită accentuată, poziția femurelor și tibiilor, dar și a brațelor, indică o posibilă legare a corpului înainte de a fi depus în groapa funerară. În acest sens au fost colectate mai multe probe de sol.

Mormântul M108 a fost descoperit în proximitatea lui M107. Groapa funerară avea formă ovală, neregulată, realizată direct în nivelul de loess. În aceasta a fost depus un individ adult, de sex feminin, așezat în poziție chirchită, pe partea stângă, orientat est-vest. În zona toracelui au fost identificate mai multe mărgelile din *Spondylus*, ce făceau parte probabil dintr-un colier.

Totodată, în zona *off-tell* a continuat și cercetarea suprafeței Son 2/2021 (45 x 15 m), pentru cercetarea unei alte construcții *off-tell*, identificate inițial în 2015-2016. Aici, în urma prospecțiunilor magnetometrice și ERT, a fost o identificată altă mega-structură similară cu cea cercetată, amplasată la cca. 40 m est de C1/2014. Aceasta, a fost notată C12/2016 și a fost verificată în 2016 printr-un sondaj arheologic (Son 2/2016 – 3 x 1 m), ce a fost săpat doar până la nivelul de distrugere al construcției respective, ce se prezenta sub forma unui nivel de chirpici ars, eterogen, ce conținea numeroase materiale arheologice eneolitice.

În noua suprafață, Son 2/2021, s-a continuat îndepărtarea us T1001, un nivel situat sub actualul sol vegetal (cca. 20-30 cm). În acest us s-au identificat mai multe aglomerări de materiale arheologice (mai ales ceramică) specifice secolului al IV-lea AD.

Conservarea primară a vestigiilor arheologice, în vederea continuării cercetărilor în campania 2023, s-a realizat cu folie de plastic și pământ.

Chiselet, jud. Călărași**Punct: Sectorul Tell. Măgura Fundeanca / Fundu Chiselet**

În zona așezării tell din punctul Fundu Chiselet, aparținând culturii Gumelnița, pe baza prospecțiunilor non-intruzive (ERT, GPR, magnetometrie, seismice) și carotajelor geomorfologice realizate aici, în 2021, s-a decis deschiderea unei cercetări extensive în acest sit. Una dintre informațiile cele mai interesante legate de acest sit, obținute în 2021, se referă la stratigrafia antropică a tell-ului de la Chiselet, care era de cca. 9 m (deci cu peste 5 m mai mare decât se știa din investigațiile anterioare interbelice ale Hortensiei Dumitrescu).

În campania 2022 s-a procedat la împărțirea virtuală a suprafeței tell-ului în sectoare de 10x10 m, notate numeric. S-au deschis 3 sectoare (S3, S5 și S7) în zona centrală, în limita intervenției non-autorizate din perioada comunistă. În S3 și în S5 au fost identificate o serie de secțiuni rectangulare (2x1 m), care aveau în bază lemn, fiind vorba probabil de sondajele Hortensiei Dumitrescu sau gropi moderne ale unor stâlpi de electricitate din perioada comunistă.

În toate cele trei sectoare investigate în campania 2022 s-a identificat un nivel de abandon al aşezării („closer”) ce consta într-un strat de vase sparte pe loc, în asociere cu piese de silex, râşniţe, piese miniaturale, pietre, bucăţi de chirpici, oase de animale şi scoici. Se remarcă numărul mare de resturi ihtiologice şi malacologice. După modul de distribuţie al vaselor sparte pe loc din acest „closer”, dar şi a modului de fragmentare, se pot identifica cel puţin două momente de aruncare a recipientelor ceramice. Ceramica aparţine culturii Gumelniţa, la fel ca şi restul materialelor arheologice, dar se remarcă şi fragmente ceramice Cernavodă asociate acestor vase gumelniţene.

Dunărea şi Valea Mostiştei

În vederea completării setului de date geo-spaţiale deţinute pentru valea Mostiştei, în campania 2022 s-a procedat la o serie de scanări Lidar. Cum de la începutul anului ICUB este capabil să implementeze propria combinaţie UAV/ALS, demersul respectiv a fost unul facil. Componenta principală a sistemului nou obţinut este drona Quantum Trinity F90+. În plus, sistemul conţine o staţie de referinţă pentru poziţionarea sistemului global de navigaţie prin satelit (GNSS), cinematică post-procesare (PPK) şi o staţie de control pentru planificarea şi monitorizarea zborului. UAV este o platformă verticală de decolare şi aterizare (VTOL) cu un timp operaţional de peste 90 de minute, o viteză maximă la sol de 17 m/s şi o altitudine maximă de 3500 m MSL. Platforma are capacitatea de a transporta diferite tipuri de încărcături utile, care sunt oferite ca module diferite. Printre altele, pentru acest sistem este disponibil un modul de scanare cu laser aeropurtat. Acest modul este un senzor Qube 240 ALS. Conform specificaţiilor, sistemul poate capta nori de puncte cu o viteză de 240k puncte pe secundă, având o precizie între 1,8 şi 2,5 cm şi o precizie mai mică de 3,0 cm la o altitudine de 140 m deasupra nivelului solului (AGL). Densitatea punctelor şi precizia se vor reduce în mod evident în funcţie de viteză la sol şi altitudinea de zbor.

În cadrul lucrărilor arheologice de teren din Bazinul Mostiştei şi Valea Dunării, multe situri au fost înregistrate folosind modelare 3D pe bază de imagini aeriene în anii anteriori, cum ar fi Sultana Malu Roşu, Gumelniţa, Ulmeni, Spanţov, Şeinoiu, Măriuţa şi aşa mai departe. De menţionat că două suprafeţe relativ mari au fost acoperite în campania precedentă din vara anului 2021. În Sultana, a fost generată o actualizare a modelului de ansamblu 2018 pentru întregul platou care conţine aşezarea tell, aşezarea plană şi acropola. Zborul a rezultat într-o serie de fotografii cu un GSD de 2,5 cm, care este şi rezoluţia ortofotografiei finale. Aceste date nu numai că permit documentarea lucrărilor arheologice de teren care au avut loc în timpul campaniei, dar vor fi incluse şi în seria temporală iniţiată în 2018 şi continuată până în 2022, pentru a investiga amploarea proceselor de eroziune a falezei.

O altă contribuţie semnificativă la proiect se referă la cartografierea zonei din jurul aşezărilor Chiselet tell din valea Dunării. Un zbor ALS a fost organizat pentru a acoperi o suprafaţă mare de aproximativ 1600 x 2550 m cu o densitate de puncte de 94 puncte/m². Rezultatul este

convertit într-un DEM rasterizat cu a. rezoluţie de 25 cm. O umbră de deal a acestui DEM este acoperită şi de senzorul multispectral, care a permis calculul compozitelor de culori adevărate şi false, aşa cum s-a discutat mai devreme. Atât harta de umbra dealului, cât şi compozitul de culori false acoperă planul de la est al aşezării şi dezvăluie câteva canale vechi de râu care erau prezente în zonă înainte de cultivarea sistematică în secolul trecut. Astfel, aceste date sunt folosite pentru a pune situl arheologic într-un context spaţial şi istoric mai larg, ceea ce va fi de ajutor pentru cercetările viitoare. Pentru transparenţă şi susţinerea conceptului de *open acces* a fost dezvoltat un site web pentru a facilita acest schimb de date, care poate fi accesat prin <https://geo.hogent.be/sultana>.

Tehnica de săpătură arheologică aplicată în situl de la Sultana-Malu Roşu constă în metoda micro-stratigrafică, înregistrările stratigrafice realizându-se în sistemul unităţilor stratigrafice (u.s.-uri), în cadrul unor registre de unităţi stratigrafice şi complexe, fiind utilizate fişe tipizate. Ulterior informaţiile sunt încărcate într-o bază de date dedicată, realizată sub Acces MS-Office. Sedimentul din complexele cercetate a fost recoltat şi sitat sau flotat. Din toate complexele cercetate au fost recoltate probe pentru datări absolute (¹⁴C), studii de izotopi stabili (¹³C, ¹⁵N, ¹⁸O, ²H), analize fizico-chimice (fosfaţi, paleomagnetism, arheomagnetism) şi analize de paleoparazitologie şi paleogenetică (aDNA).

Materialele arheologice au fost preluate de Muzeul Dunării de Jos Călăraşi, Muzeul Municipiului Bucureşti şi Muzeul Civilizaţiei Gumelniţa Olteniţa.

Materialele faunistice şi carpologice vor fi prelucrate şi analizate pe teren de către echipa Secţiei de Bioarheologie a Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” Bucureşti. Materialele osteologice umane vor fi prelucrate şi analizate în Biorachaeology Laboratory din cadrul Diviziei ArchaeoSciences din cadrul ICUB (Universitatea Bucureşti). O parte din probele arheobotanice (antracologie şi palinologie) vor fi analizate la Universitatea din Kiel (Germania). Piese de IMDA vor fi analizate în laboratoarele Universităţii „Valahia” din Târgovişte. Artefactele litice şi ceramice vor fi analizate în laboratoarele Facultăţii de Geologie şi Geofizică Bucureşti. Materialele ceramice se vor analiza la MMB, probele izotopice vor fi analizate în Stable Isotopic Laboratory din cadrul Diviziei ArchaeoSciences din cadrul ICUB (Universitatea Bucureşti), iar datările ¹⁴C AMS sau OSL vor fi realizate la IFIN-HH, UBB Cluj şi la Universitatea din Kiel (Germania). Analizele fizico-chimice, dar şi studiile pedologice, sedimentologice şi micromorfologice se vor desfăşura la Universitatea Bucureşti şi Universitatea din Kiel (Germania).

În funcţie de bugetul disponibil, cercetările viitoare vor viza continuarea săpăturilor planificate în cadrul proiectului internaţional „The dynamics of the prehistoric communities located in the Mostiştea Valley and Danube Plain (between Olteniţa and Călăraşi)”.

Abstract

In 2022, we continued the interdisciplinary research project, "The dynamics of the prehistoric communities located in the Mostiștea Valley and Danube Plain (between Oltenița and Călărași)", led by the University of Bucharest in partnership with Christian-Albrechts-Universität zu Kiel. Kiel University (Germany), HoGent (Belgium), Lower Danube Museum in Călărași, Bucharest Municipality Museum, Gumelnița Civilisation Museum in Oltenița and „Vasile Pârvan” Archaeological Institute Bucharest (Romania). That new project involved excavations, cores, surveys, sampling and prospects in the archaeological sites on the Mostiștea Valley and Danube River basin.

The archaeological investigations in the 2022 campaign took place in the Terrace Sector (Off-tell habitation) for the Sultana site, and on the tell settlement at Chiselet site. Also, we made a series of non-intrusive investigations (e.g., GPR, ERT, Magnetometry, Seismic prospects, core-drills, and UAV flights) in these tell settlements but also some Lidar flights on Mostiștea Valley and Danube.

Illustrations list

Fig. 1. Sultana: Map of the area investigated in the 2022 campaign.

Fig. 2. Sultana: Off-tell Sector – graves M107 and M108.

Fig. 3. Chiselet: Tell Sector - aspects of the archaeological research in the 2022 campaign.

Bibliografie:

Andreescu, Lazăr 2008 - Andreescu R., Lazăr, C., *Valea Mostiștei. Așezarea gumelnițeană de la Sultana Malu Roșu*, in *CA*, 14, 2008, p. 55-76.

Andreescu et alii 2015 - Andreescu, R.R., Lazăr, C.A., Florea, M., Dumitrașcu, E., Opreș, V., Voicu, I., Crăciunescu, M., Golea, M., Darie, A., Bălășescu, A., Radu, V., Vasile, G., Ignat, T., Mărgărit, M., Nicolae, C., Sandu, R., Șendrea, L., Parnic, V., Neagu, M., Chitonu, M., Pârvan, I., *Sultana, com. Mănăstirea*, in *CCAR. Campania 2014*, București, 2015, p. 134-136.

Andreescu et alii 2016 - Andreescu, R.R., Lazăr, C.A., Florea, M., Dumitrașcu, E., Voicu, M., Crăciunescu, I., Golea, M., Darie, A., Sandu, R., Bălășescu, A., Radu, V., Haită, C., Ignat, T., Opreș, V., Mărgărit, M., Nicolae, C., Parnic, V., Neagu, Răbincă, I., Predoi, A., *Sultana, com. Mănăstirea*, in *CCAR. Campania 2015*, București, 2016, p. 91-93.

Lazăr 2014 - Lazăr, C., *The Eneolithic Necropolis from Sultana-Malu Rosu (Romania) – A Case Study*, in L. Oosterbeek, C. Fidalgo, C. (eds.), *Mobility and Transitions in the Holocene. Proceedings of the XVI World Congress of the International Union of Prehistoric and Protohistoric Sciences (Florianopolis, Brazil, 4-10 September 2011 in Wortley, South Gloucestershire)*, Vol. 9, BAR, International Series, no. 2658, Archaeopress, Oxford, 2014, p. 67-74.

Lazăr et alii 2008 - Lazăr, C.A., Andreescu, R.R., Ignat, T., Florea, M., Astaloș, C., *The Eneolithic Cemetery from Sultana-Malu Roșu (Călărași county, Romania)*, in *Studii de Preistorie*, 5, 2008, p.131-152.

Lazăr et alii 2009 - Lazăr, C.A., Andreescu, R.R., Ignat, T.,

Mărgărit, M., Florea, M., Bălășescu, A., *New Data on the Eneolithic Cemetery from Sultana-Malu Roșu (Călărași county, Romania)*, in *Studii de Preistorie*, 6, 2009, p. 165-199.

Lazăr et alii 2012 - Lazăr, C., Voicu, M., Vasile, G., *Traditions, Rules and Exceptions in the Eneolithic Cemetery from Sultana-Malu Roșu (Southeast Romania)*, in R. Kogalniceanu, R. Curca, M. Gligor, S. Stratton (eds.), *HOMINES, FUNERA, ASTRA. Proceedings of the International Symposium on Funerary Anthropology, June 5-8, 2011, Alba Iulia*, BAR, International Series, no. 2410, Archaeopress, Oxford, 2012, p. 107-118.

Lazăr et alii 2018 - Lazăr, C.A., Andreescu, R.R., Florea, Dumitrașcu, E., Voicu, M., Crăciunescu, I., M., Radu, V., Haită, C., Ignat, T., Opreș, V., Darie, A., Mărgărit, M., Bălășescu, A., Golea, M., Nicolae, C.I., Soficar, A.D., Parnic, V., Covătaru, C., Frujina, O., Manea, B., *Sultana, com. Mănăstirea*, in *CCAR. Campania 2017*, București 2018, p. 129-131.

Lazăr et alii 2019 - Lazăr, C.A., Andreescu, R.R., Florea, M., Voicu, M., Radu, V., Haită, C., Ignat, T., Opreș, V., Darie, A., Pîrvulescu, D., Mărgărit, M., Bălășescu, A., Golea, M., Crăciunescu, I., Soficar, A.D., Parnic, V., Iordan, T., Covătaru, C., Frujina, O., Manea, B., Șerbănescu, A., Savu, M., Stal, C., Stan, S., *Sultana, com. Mănăstirea*, in *CCAR. Campania 2018*, București, 2019, p. 195-198.

Lazăr et alii 2021 - Lazăr, C.A., Andreescu, R.R., Florea, Voicu, M., Radu, V., Haită, C., Ignat, T., Opreș, V., Darie, Pîrvulescu, D., Mărgărit, M., Bălășescu, A., Golea, M., Soficar, A.D., Parnic, V., Parnic, A., Covătaru, C., Frujina, O., Manea, B., Șerbănescu, A., Popescu, G., Crăciunescu, I., Căpiță, C., Țârlea, A.C., Dimache, M., Cristache, S., Gureșoae, V., Androne, O., Ungureanu, T., Zavalas, T., Stal, C., *Sultana, com. Mănăstirea*, in *CCAR. Campania 2020*, București-Sibiu, 2021, p. 268-271.

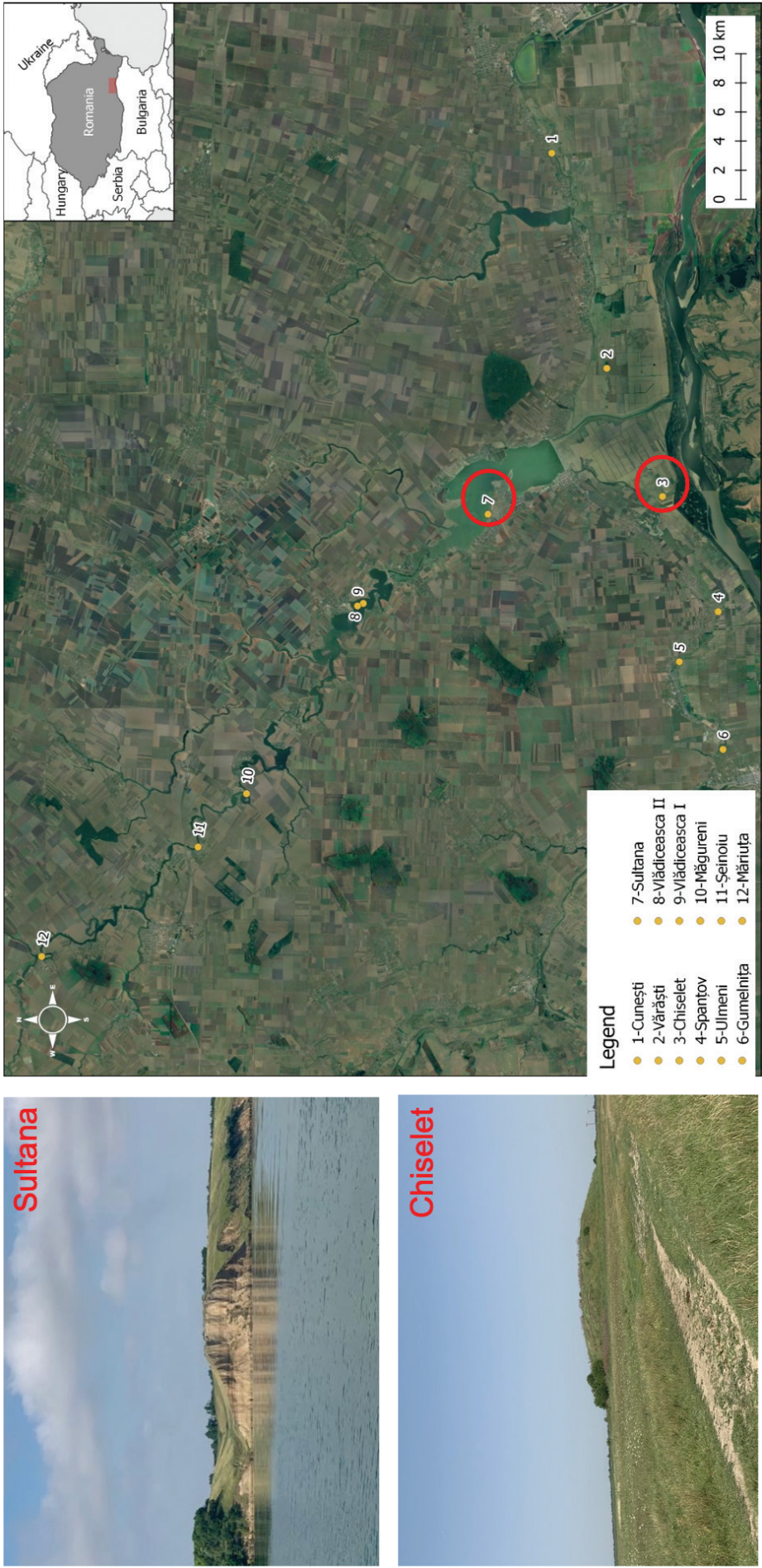

Fig. 1. Sultana: Harta zonei investigate în campania 2022.

Fig. 2. Sultana: Sectorul off-tell – mormintele M107 și M108.

Fig. 3. Chiselet: Sectorul Tell – aspecte din tipul cercetărilor din campania 2022.

69. Susani, com. Traian Vuia, jud. Timiș**Punct: Grămurada de la Jupani****Tip de sit:** 212 (necropolă tumulară)**Încadrare cronologică:** 153 (Epoca bronzului târziu), 161 (Hallstatt timpuriu)**Cod RAN:** 159124.03**Autorizația nr.** 49/18.03.2022**Colectiv:** Dragoș Diaconescu (MNB Timișoara) – responsabil științific; Victor Bunoiu (DJC Timiș); Răzvan Pinca (Muzeul de Istorie, Etnografie și Artă Plastică, Lugoj); Sofia Berteș (DJC Timiș); Iulian Leonti (MJERG Caransebeș); Ionuț Marteniuc (UV Timișoara); Robin DiPaquale (Quataert) (University at Buffalo, New York)**Perioada desfășurării cercetărilor:** 4.07 – 05.08.2022.

Echipa de cercetare a fost formată din 5 arheologi (1 expert, 2 specialiști, 2 debutanți), 1 doctorand de la Buffalo University pentru studiul oaselor calcinate, un masterand în specializarea arheologie al Universității de Vest din Timișoara și 5 studenți ai specializării Istorie din cadrul Universității de Vest din Timișoara, precum și un voluntar.

Obiectivul principal a fost abordarea sectorului de S-V al movilei, sector ce avea latura nordică de 12 m, corespunzătoare carourilor 13-18 ale secțiunii S1/2017-2018, respectiv metrilor 24-36 (de la est spre vest) din cadrul aceleiași unități de cercetare.

Campania anului 2022

Latura estică a suprafeței de cercetare (SIE/2022), corespunzătoare și profilului stratigrafic documentat în această campanie a avut 10 m (liniile de carouri A, B, C, D și E, denumite în această ordine de la nord către sud). Pentru surprinderea șanțului care circumscrie movila, latura de est a fost completată spre sud, pe linia profilului estic al SIE, prin practicarea unei secțiuni denumită SIE/1, cu dimensiunile de 5 x 1 m, în jumătatea de est a carourilor 13 F, 13G și, parțial, 13H. La finalul campaniei, în dorința de surprinde relația stratigrafică dintre nivelul 10a (nivel situat la baza movilei)¹ și nivelul steril situat în zona periferică a movilei, dar totuși acoperit de nivelurile constitutive ale acesteia, această unitate de cercetare a fost prelungită cu 2 m spre nord, dimensiunile sale finale fiind 7 x 1 m.

Latura sudică a SIE a coincis cu latura sudică a carourilor 13E-16E, 17D și 18C, iar latura vestică a SIE a fost desemnată prin laturile vestice ale carourilor 16E, 17D și 18A-18C. Carourile au avut în continuare dimensiunea de 2 x 2 m. Astfel unitatea de cercetare SIE/2022 a avut o suprafață de 110,25 m².

Săparea mecanizată a fost făcută prin niveluri orizontale artificiale, urmate de raderi manuale și documentări fotografice succesive a *grundiss*-urilor obținute. Nu au fost observate intervenții antropice ulterioare construirii movilei. După această etapă a urmat săparea manuală a părții inferioare a pachetelor stratigrafice constitutive ale movilei (în special pachetul stratigrafic 9), ce avea o grosime de 0,50 m.

Curățarea nivelului 10 și a părții superioare a nivelului 10a a fost făcută prin șpăcluire și curățare cu

aspiratorul industrial, această metodologie de cercetare oferind rezultate foarte bune din perspectiva documentării fotografice.

Nivelul 10 a fost surprins în carourile 13A, 13B, 13C, 14A ocupând toată suprafața acestor sectoare de săpătură și în carourile 14B (90% din suprafață), 14C (70% din suprafață), 13D (60% din suprafață), 14D (cca. 10% din suprafață) și 15A (50% din suprafață). Ca și în campaniile anterioare, suprafața nivelului 10 a relevat resturi de materie lemnoasă (așchii, frunze, ramuri), fapt care, cel mai probabil prin mineralizare a conferit culoarea brun-roșcată a acestui nivel, care se distinge clar sub miezul tumulului numerotat cu numărul 9 în cadrul stratigrafic general al pachetelor de lut care compun movila.

În timpul săpării manuale a părții exterioare a mantalei tumulului (nivelul 1)², în carourile 18B și 17D au fost surprinse două aglomerări ceramice (notate cu 1 și, respectiv, 2), la o adâncime de 1,65 m respectiv 2,50 m, cote raportate la profilul estic al suprafeței cercetate. De asemenea, în același context stratigrafic, între nivelurile constitutive 1 și 6a, în carourile 17B-18B (parțial) și 17C, la cca. 30 de cm deasupra nivelului 10a, s-au conturat două lentile de pământ ars, de culoare brun-vișinie care pot fi puse în legătură, cel mai probabil, cu două locuri de foc temporare din timpul edificării movilei. Prima dintre ele conținea și cărbune de lemn, fapt ce a dus la colectarea unei probe pentru datarea cu ¹⁴C.

Pe o direcție N-S a fost surprins un aliniament de stâlpi ce îl continuă, spre sud, în mod clar, pe cel surprins în campania 2018 în tronsonul vestic al S1/2017-2018³. Acest aliniament străbate pe rând, de la N la S, carourile 14A, 13A, 13B, 13 C și 13D, în partea sa sudică fiind suprapus de profilul de est al SIE. Tot acest aliniament, împreună cu segmentul cercetat în 2018 a primit indicativul de Gard 1. Important de precizat este că acest Gard 1 este perfect paralel cu axa lungă a Structurii 1⁴.

În caroul 18B pe partea superioară a nivelului 10a a fost identificat și cercetat complexul C.56, ce se prezenta sub forma unei depuneri de resturi cinerare în strat (asemănător cu complexul C.2/2017⁵) ce conținea oase calcinate, cărbune de lemn și obiecte mărunte de bronz fragmentare. În cadrul nivelului 10a, aproape suprapus de complexul C.56, a fost cercetat mormântul de incinerare M4/2022 ce consta într-un singur vas de tip amforetă. Tot în nivelul 10a, în caroul 17c a fost descoperit vasul 1/2022, în fapt o ceașcă cu toarta supraînălțată.

Complexele C.57 (c. 13E), C.58 (c. 13E și 14E) și C.59 (c.14A) sunt complexe adâncite ce taie nivelul 10a. Complexul C.59 poate fi pus în legătură cu o eventuală demontare sau deteriorare a celui mai nordic stâlp de lemn cercetat în 2022, din cadrul Gardului 1.

În vecinătatea imediat sudică a C.59, foarte aproape înspre vest de Gardul 1 a fost identificat, încorporat în nivelul 10a complexul C.60 care constă de fapt într-un mormânt de incinerare în urnă. Subliniem faptul că, la fel ca și în cazul M3/2020, complexul C.60 era încorporat în nivelul 10a și suprapus de nivelul 10.

¹ Diaconescu et alii 2018a, p. 29; Diaconescu et alii 2020, p. 354; Diaconescu et alii 2021, p. 272; Diaconescu et alii 2022, p. 351.

Concluzii

Observațiile făcute cu prilejul cercetărilor din anul 2022 ne oferă posibilitatea să afirmăm că Gardul 1 este construit/amenajat în același timp cu Structura 1, poziția lor paralelă fiind un bun argument conjunctural că fac parte din aceeași strategie în ceea ce privește ritualul funerar din tumulul de la Susani.

Este clar că apariția și formarea nivelului 10 este strâns legată de prelucrarea și amenajarea structurilor de lemn (i.e. Structura 1 și Gardul 1) ce taie și suprapun nivelul 10a, nivel ce se constituie în baza movei funerare.

Și în tronsonul cercetat în campania 2022 au fost identificate morminte de incinerare în urnă (M4 și C.60). Poziționarea spațială a acestor morminte nu ne indică la acest moment existența unui model predefinit de amplasare a acestora.

La finalul campaniei, sectorul de S-V al movei a fost refăcut cu mijloace mecanizate, profilele stratigrafice fiind conservate astfel. Materialul arheologic rezultat a fost predat către Muzeul de Istorie, Etnografie și Artă Plastică, Lugoj, beneficiarul patrimoniului material în cadrul proiectului de față.

Mulțumiri

Ținem să mulțumim și cu această ocazie domnului Gabriel Olariu și Primăriei comunei Traian Vuia pentru susținerea oferită, Muzeului Național al Banatului, Direcției Județene de Cultură a județului Timiș și Primăriei Municipiului Lugoj pentru sprijinul financiar oferit proiectului și Universității de Vest pentru transportul logisticii și sprijinul oferit prin grupul de studenți ce și-au efectuat practica de specialitate pe șantierul de la Susani. Acestora, Blîndu Damaschin, Goleșie Sergiu, Lupulescu Daniel, Pascu Cătălin și Tănase Vasile Vlad le suntem recunoscători pentru ajutorul oferit. Aceleași gânduri le adresăm și voluntarului Bogdan Calotă.

Abstract

The archaeological research of the 2022 campaign at Susani - Grămurada de la Jupani consisted in the opening of the SIE research unit. The Fence no. 1 first identified in 2018 campaign was researched. This fence is clearly contemporary in terms of construction to Structure no.1. Likewise this fence is parallel to the long axis of the Structure no. 1 imposing the idea that these two elements are part of the same ritual complex. Another two cremation graves incorporated in layer 10a and deposited in pottery urns (M4 and C.60) were identified. A deposition in layer of the cremation remains (like C.2 from 2017) was also found (i.e. C.56).

Bibliografie:

Diaconescu 2018a - Diaconescu D., Bunoiu V., Muscalu-Crețescu A., Leonti I., Hegyi A., Pinca A. Tincu S., *Susani, com. Traian Vuia, jud. Timiș, punct: Grămurada de la Jupani*, in CCAR. *Campania 2017*, București, 2018, p. 131-132.

Diaconescu 2018b - Diaconescu, D., Bunoiu, V., Hegyi, A., Pinca, R., Rusu, A., Quatert, R., Leonti, I., Berteau, S.,

Raport de cercetare arheologică privind obiectivul de la Susani, com. Traian Vuia, jud. Timiș. Punct: Grămurada de la Jupani, in *Patrimonium Banaticum*, VIII, 2018, p. 25-35.

Diaconescu 2019 - Diaconescu, D., Bunoiu, V., Pinca, R., Berteau, S., Bica, M., Quatert, R., Leonti, I., *Susani, com. Traian Vuia, jud. Timiș, punct: Grămurada de la Jupani*, in CCAR. *Campania 2019*, București, 2020, p. 353-356.

Diaconescu 2021 - Diaconescu, D., Bunoiu, V., Pinca, R., Berteau, S., Leonti, I., Marteniuc, I., Ianculescu, F., Frențoni, D.N.I., Săndulescu, A., Quatert, R., *Susani, com. Traian Vuia, jud. Timiș, punct: Grămurada de la Jupani*, in CCAR. *Campania 2020*, București-Sibiu, 2021, p. 272-274.

Diaconescu 2022 - Diaconescu, D., Bunoiu, V., Pinca, R., Berteau, S., Leonti, I., Marteniuc, I., Quataert, R., *Susani, com. Traian Vuia, jud. Timiș, punct: Grămurada de la Jupani*, in CCAR. *Campania 2021*, Oradea-București, 2022, p. 351-353.

70. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj**Punct: dealul „Cetate”****Tip de sit:** 122**Încadrare cronologică:** 152, 213, 42**cod RAN:** 139893.04**Autorizație nr.** 66/18.03.2022**Colectiv:** Horea Pop - responsabil științific, Horațiu Cocîș (MJIA Zalău)**Finanțare:** 13.950 lei**Perioada desfășurării cercetării:** 07 - 22.07.2022**Scurtă prezentare a sitului**

Cu altitudinea maximă de 372 m și o diferență de nivel de 170 m, dominând valea Crasnei, dealul „Cetate” este legat de restul „Măgurii” printr-o șa lungă de 100 m, lată de 30 și se prezintă ca un mamelon tronconic, platoul său superior, de formă ovală, având diametrele de 30-40 m. Vizibile la suprafață sunt o parte a ruinelor incintei medievale din piatră prost conservate, la baza căreia este observabil șanțul, actualmente colmatat. Fortificația și locuirea de pe „Cetate” este acropola așezării civile situate semicircular la baza dealului. În urma campaniilor arheologice (au fost investigați 1500 mp) au fost identificate două zone de fortificare ale dealului în LaTene D. Aceasta a fost cea de-a 13-a campanie, cercetările arheologice la Șimleu Silvaniei pe dealul „Cetate-Varhegy”, desfășurându-se în cadrul programului *Cetățile necunoscute ale Sălajului și Sacru și profan la dacii din nord-vestul României*. Sondaje și intervenții amatoricești s-au făcut de-a lungul timpului, iar cercetările sistematice au debutat abia în anul 1992 și s-au derulat până în anul 2022 cu intermitențe. Locuirea pe deal începe în bronzul mijlociu, dar cea mai intensă se constată în epoca dacică (sec. I î.Chr. - I p.Chr.). În această perioadă sunt amenajate succesiv trei fortificații din lemn și pământ care barau calea de acces pe șaua de legătură sau înconjurau concentric mamelonul superior al dealului. În cercetările arheologice au fost descoperite locuințe, șoproane, cuptoare menajere, vetre de foc, gropi de provizii și rituale. A fost cercetat și un atelier metalurgic în care se realizau și replici fidele ale monedei romane ale vremii. Inventarul arheologic dacic descoperit este extrem de bogat: veselă dacică, instrumente și ustensile din fier, bronz, lut, piatră, os, accesorii vestimentare și podoabe din fier, bronz și argint, arme și elemente de echipament militar din fier și bronz, monede dacice, celtice, grecești și romane izolate din bronz și argint și două tezaure de monede romane din argint. Fortificația, care era de altfel reședința aristocratică ce stăpânea și proteja așezarea civilă de la baza dealului, a fost cucerită și distrusă la războaiele daco-romane de la debutul sec. II p.Chr. Abia în sec. XI pe deal este amenajată o altă fortificație, medievală de astă dată, cu mai multe faze din lemn și cu două faze din piatră începând cu sec. XIII. Cetatea din piatră, ridicată din inițiativă nobiliară, avea o incintă cu zid gros de 2,6 m, cu diametre de 30 x 40 m prevăzută spre NV cu un donjon (turn) cu plan aprox. pătrat (8 x 8 m la exterior și 5 x 5 m la interior) păstrat pe max. 5 m elevație. În interiorul reședinței nobiliare a fost amenajată și o fântână adâncă din piatră

cu diametrul de 3 m și mai multe locuințe cu pardoseala realizată din mortar. Inventarul fortificației medievale, care a funcționat până în sec. XV, este ceramic, dar mai ales metalic: unelte și ustensile din fier, arme (cuțite, vârfuri de săgeți) și elemente de harnașament și echipament militar (fragmente de armuri, zale, pintenii, zăbale), piese de vestimentație (aplici, inele), materiale de construcție (cuie, scoabe), monede ale regilor arpadieni sau din alte centre de emisiuni.

Obiectivele cercetării

Anul acesta, 2022, am încheiat cercetările la Șimleu Silvaniei – „Cetate/Varhegy”, cu cea de-a 13-a campanie arheologică, la 30 de ani de la debutul acestora în anul 1992. Pentru acest an ne-am propus cercetarea extremității estice a terasei T2 cu atelierul metalurgic dacic, în ideea verificării situației arheologice din acest sector neinvestigat.

Rezultate și interpretarea lor

Legat de această fortificație este și un craniu uman, descoperit în acest an, care probabil era fixat pe palisada dacică pentru a înfricoșa asediatorii. Totodată au fost descoperite încă 5 monede romane din argint (denari), care fac parte din tezaurul dacic împrăștiat la amenajarea ultimei fortificații, descoperit parțial în anul 2008. Astfel tezaurul ajunge la 27 monede. În capătul estic al terasei cu atelierul metalurgic a fost descoperită ceramică dacică fragmentară modelată cu mâna, grosieră, dar și fină la roata olarului. Totodată au apărut și picuri din argint și bronz, dar și un ciocănel de bijutier din fier, specifice prelucrării metalelor neferoase. În suprafața acestei terase au mai fost descoperite deșeuri din bronz și fier, dar și un număr considerabil de fibule (broșe) din bronz, de proveniență romană de import, care ne duce cu gândul la un spațiu unde meșterii le comercializau.

Scurtă descriere a descoperirilor

Cercetarea din acest an a adus informații prețioase despre funcționalitatea periferiei nordice a terasei cu activități metalurgice. Totodată, surprinderea extremităților vestice ale ultimei faze a fortificației dacice, și raportul dintre aceasta și terasa amintită, ne aduce elemente suplimentare de datare ale acestora prin piesele descoperite anul acesta. Terasa respectivă își învetează se pare activitatea la mijlocul sec. I p.Chr. De altfel este anulată și prin amenajarea ultimei fortificații dacice la finalul sec. I p.Chr. sau la debutul celui următor.

Tehnici de cercetare utilizate: Au fost săpați aproape 70 mp în 6 suprafețe care au surprins nu doar extremitatea estică a terasei T2 ci și capătul aplatizat al fortificației dacice din pământ și lemn datată la cucerirea romană de la începutul sec. II d.Chr.

Obiectivele cercetărilor viitoare: publicarea rezultatelor cercetării sub formă monografică.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: Primăria Șimleului și-a propus o întreținere constantă a sitului prin cosiri repetate de-alungul anului viitor pentru transformarea platoului într-un loc de belvedere.

Abstract

In 2022, the research at Șimleul Silvaniei-Cetate / Varhegy, was completed with the 13th archaeological campaign, 30 years after their debut in 1992. For this year we proposed researching the eastern extremity of terrace T2 with the Dacian metallurgical workshop, with the aim of verifying the archaeological situation in this uninvestigated sector. Almost 70 square meters were excavated in 6 areas which captured not only the eastern extremity of the T2 terrace but also the flattened end of the Dacian earth and wood fortification dated to the Roman conquest at the beginning of the 2nd C. AD. Linked to this fortification is also a human skull, discovered this year, which was probably fixed on the Dacian palisade to frighten the besiegers. At the same time, 5 more Roman silver coins (denarii) were discovered, which are part of the Dacian hoard scattered during the development of the last fortification, partially discovered in 2008. Thus the hoard reaches 27 coins. At the eastern end of the terrace with the metallurgical workshop, fragmentary Dacian pottery, shaped by hand, coarse, but also fine on the potter's wheel, was discovered. At the same time, silver and bronze picks appeared, as well as an iron jeweler's hammer, specific to the processing of non-ferrous metals. On the surface of this terrace, bronze and iron waste was also discovered, as well as a considerable number of bronze fibulae, imported from the Roman origin, which leads us to think of a space where craftsmen sold them. The research, carried out by the County Museum of History and Art in Zalău, within the Unknown Fortresses of Sălaj Program, financed by the Sălaj County Council, took place between July 7-22, 2022.

Bibliografie:

Pop 2006 - Pop, H., *Fortificațiile dacice din vestul și nordul vestul României*, Cluj-Napoca, 2006, p. 35-39

71. Șoimeni, com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita**Punct: Dâmbul Cetății „Vardomb”**

Tip de sit: 1 (locuire), 112 (așezare fortificată)

Încadrare cronologică: 142 (Eneolitic mijlociu), 143 (Eneolitic târziu), 151 (Epoca bronzului timpuriu), 152 (Epoca bronzului mijlociu), 33 (Epoca post-romană)

Cod RAN: 83384.01

Autorizație nr. 17/18.03.2022

Colectiv: Valerii Kavruk - responsabil științific (MNCR); membri: Dan - Lucian Buzea, Puskás József, Călin Dan Ștefan (MNCR), Roxana Munteanu (MJ Buzău)

Total finanțare: 15.000 lei

Perioada desfășurării cercetărilor: 01.06 - 30.08.2022, 15.10 - 30.10.2022

Păuleni-Ciuc – Dâmbul Cetății „Vardomb” (Șoimeni) este unul dintre cele mai relevante situri arheologice din estul și sud-estul Transilvaniei, în special în ceea ce privește vestigiile culturilor Cucuteni-Arșud, Costișa-Ciomortan și Wietenberg.

Poziția geografică, topografia și morfologia sitului

Situl se află la extremitatea estică a Transilvaniei, la contactul dintre Munții Ciucului și depresiunea omonimă, la cca. 8 km est de Olt, cca. 10 km sud-vest de izvorul Trotușului și cca. 15 km est de Pasul Vlăhița. Situat pe o șa a unui pînten vestic al Culmii Viscolului, la 840-849 m asl, și înconjurat de formațiuni de relief mai înalte, acest sit este greu accesibil și are o vizibilitate foarte limitată. Situl cuprinde un promontoriu natural și poalele acestuia. Promontoriul este de formă ovală, de 105 m (SV-NE) x (70 m SE-NV) și se înalță cu cca. 3 – 6 m deasupra poalelor sale imediate. Platoul promontoriului, de cca. 80 m (SV-NE) x 50 m (SE-NV), este delimitat din vest, nord și est de urmele vizibile ale unui val în formă de potcoavă. La poalele vestice, nordice și estice ale promontoriului, pe o fâșie lată de cca. 35 m, se află urmele a 4 până la 7 șanțuri paralele marginilor promontoriului.

Istoricul cercetărilor

Primele cercetări în acest sit au fost efectuate în anii 1954, 1956, 1960 și 1967, sub conducerea lui Székely Zoltán, iar din anul 1999 până în prezent cercetările sunt efectuate sub egida Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni. Până în 2019, cercetările au vizat în principal platoul promontoriului, unde s-au descoperit urme consistente de locuire, producție și ritual. În ceea ce privește sistemul defensiv al sitului, doar unele dintre segmentele componentelor acestuia – valul aflat la marginile platoului și un șanț aflat la poalele imediate ale promontoriului – au fost parțial cercetate prin săpături arheologice.

Cercetări efectuate în anii 2019-2022

Obiectivul principal al campaniilor din 2019-2022 a fost cercetarea structurilor defensive ale sitului și corelarea acestora cu etapele de ocupare relevate pe platoul promontoriului. În acest scop, la marginile platoului, pe panta promontoriului și în jurul acestuia, au fost efectuate cercetări geofizice, filmări multispectrale din drone și scanări LiDAR. Acestea au relevat numeroase indicii de

structuri defensive. Zonele cu astfel de anomalii au fost cercetate prin 4 secțiuni arheologice: S.I, S.III, S.IV și S.V.

S.I inițial a fost deschisă în anul 1956. Această, lată de 1-2 m și lungă de 38 m, traversa de la sud la nord partea central-estică a platoului, inclusiv valul aflat la marginea sa nordică. În anii 1999-2018, S.I. a fost extinsă la nord – până la poalele promontoriului, la nord-est și est – până la creasta valului, la sud – până la punctul de accentuare bruscă a pantei pînului pe care se află situl. În urma acestor cercetări, s-a constatat că în zona cercetată valul de la marginea nordică și nord-estică a platoului suprapune urme consistente de ocupare Cucuteni A, Cucuteni A-B, Bodrogkeresztúr și Coțofeni (II). În profilele stratigrafice transversale ale valului secționat de S.I se observau mai multe depuneri succesive, realizate din șist, lut și pământ amestecat. În plus, în S.I se evidențiau numeroase gropi de pari și/sau stâlpi aparținând unor structuri de lemn realizate în diferite faze ale amenajării valului. Sub partea exterioară a valului, S.I. a secționat urme a două structuri adâncite. Prima dintre acestea, lată de cca. 3 m și adâncă de cca. 1,7 m, avea pereții relativ verticali și fundul drept. Caracterul acestei structuri nu a putut fi definit. A doua structură s-a dovedit a fi un șanț săpat la poalele promontoriului. Întrucât panta promontoriului a fost puternic afectată de repetate surpări și alunecări, aceste structuri nu au putut fi raportate la stratigrafia sitului. De aceea, în campaniile din anii 2020-2022, peretele vestic al segmentului nordic al S.I., pe o lungime de 15 m, a fost îndreptat și taluzat, obținându-se astfel un profil stratigrafic mai clar. În profilul stratigrafic al segmentului nordic al S.I, au fost evidențiate mai multe unități stratigrafice (US 1 – 13), după cum urmează:

US 1 – *stratul steril* format din depuneri aluviale de sisturi intercalate cu lentile de argilă. Apare la ad. 3,3 m de la suprafața actuală a terenului la capătul sudic al profilului și 0,6 m la capătul nordic al acestuia. Prezintă o pantă de cca. 30°.

US 2 – partea nordică a *Locuinței 5 (L.5)*. Surprinsă în partea sudică (superioară) a pantei promontoriului, la ad. de 1,8 – 2,2 m de la suprafața actuală a terenului. Umplutura acestui complex prezintă trei depuneri succesive, de jos în sus:

US 2.1 – o depunere de argilă tasată ce pare să fi servit la orizontalizarea pantei. Lungimea – 3,5 m, grosimea – 0 m (sud) și 0,6 m (nord).

US 2.2 – o depunere în formă de lentilă convexă cu vârful în sus, formată din dărâmături de pereți (fragmente arse de lipitură de lut cu amprente de cadru de lemn). A fost urmărită pe o lungime de 4 m și atinge grosimea de 0,5 m. O probă (lemn carbonizat) prelevată din această depunere a furnizat data ^{14}C de 4486-4251 cal BC, iar ceramica găsită printre dărâmături este de factură Cucuteni A.

US 2.3 – o depunere de pământ ce suprapune direct dărâmăturile locuinței L.5. S-a format după abandonarea L.5 și este compusă din sol negru pigmentat cu fragmente mărunte de lemn și lut ars. Lungimea păstrată – cca. 2 m, grosimea – cca. 0,25-0,35 m.

US 3 – un complex adâncit aflat în apropierea nordică imediată a L.5. Secționează depunerea de lut aflat la baza L.5 și stratul steril, până la adâncimea de 1,75 m de

la suprafața US 2.1 în partea sudică și 0,5 m de la suprafața stratului steril în partea nordică. Are pereții aproape verticali și fundul orizontal. Lățimea la gură – cca. 3 m, iar la fund – cca. 2,5 m. Pe fundul complexului au fost descoperite câteva fragmente ceramice de factură Cucuteni.

US 4 – o depunere de pământ ce suprapune direct US 2.3. Se prezintă sub forma unei dungi de pământ negru-cenușiu pigmentat cu fragmente mărunte de lemn carbonizat și lut ars. Lungimea – 4 m, grosimea – 15-20 cm. În cuprinsul depunerii se află fragmente ceramice de factură Cucuteni, Bodrogkeresztúr și Coțofeni (faza II). O probă (lemn carbonizat) prelevată din partea superioară a acestei depuneri a fost datată prin metoda ^{14}C cu 3824±25 BP, respectiv 2297-2204 cal BC (1σ) și 2433-2147 cal BC (2σ). Probabil, undeva între limitele acestui interval de timp trebuie situat *terminus post quem* al datei ridicării primului nivel al valului.

Unitățile stratigrafice aferente valului defensiv de la marginea platoului promontoriului

În zona sudică (superioară) a pantei, S.I secționează două depuneri masive (US 5 și US 6), ambele delimitate din nord de urmele unor gropi de stâlpi și/sau pari (a se vedea mai jos).

US 5 – o depunere ce se suprapune direct peste stratul de dărâmături aferente L.5. Este formată din pământ negru aparent omogen, gros de 0,5 m la capătul nordic și 0,7-0,8 m la cel sudic. Din nord, în profilul documentat, această depunere este delimitată de conturul unei gropi de stâlp (gr. nr. 1).

US 6 – o depunere ce suprapune direct US 5. Este formată din lut în amestec cu șist, aparent omogenă, groasă de 1 – 1,1 m. La baza acestei depuneri se observă un rând orizontal de pietre de mici dimensiuni. Din nord este delimitată de conturul unei gropi de par (gr. nr. 2) ce perforează gr. nr. 1.

Corelația cu stratigrafia zonei centrale a valului, stabilită anterior¹, permite interpretarea US 5 și US 6 drept prima și, respectiv, a doua depunere a valului.

Șanțuri

S.I. a secționat cel puțin 3 șanțuri (Pl. I/1-3), dintre care șanțul nr. 1 (US 7) în partea sudică (superioară) a pantei promontoriului, șanțul nr. 2 în partea nordică (inferioară) a acesteia, iar șanțul nr. 3 – la poalele nordice ale promontoriului, în proximitatea imediată a acestuia.

US 7 – *șanțul nr. 1* a fost identificat în partea superioară a pantei, secționând US 3 și 4. Profilul șanțului este în forma de V, deschiderea la gură – cca. 4 m, adâncimea – cca. 1 m de la suprafața inițială a pantei. Secționează US 4 (depunerea de pământ de unde provine proba datată între 2433 și 2147 cal BC), US 3 (complexul adâncit), US 2.1 (depunerea de argilă tasată aflată la baza L. 5) și US 1 (stratul steril). Umplutura șanțului prezintă mai multe lentile de pământ ce coboară dinspre ambele margini. Este posibil ca unele dintre acestea să reprezinte umpluturi ale unor șanțuri (US 7.1 ? și US 7.2 ?) săpate succesiv în umplutura șanțului inițial.

US 8 – *șanțul nr. 2* a fost surprins la periferia nordică a S.I, în partea inferioară a promontoriului. S-a păstrat

¹ Căvruc 2000.

doar partea sudică a acestuia, pe o lungime de cca. 2,5 m și o lățime sub 0,5 m. Are un contur foarte lin și conține pământ de culoare gri-maronie. Partea nordică a acestuia este secționată de alt șanț (nr. 3) și suprapusă de o dungă de pământ care corespunde cu una dintre lentilele din umplutura șanțului nr. 1 (US 5).

US 9 – *șanțul nr. 3* a fost descoperit la poalele nordice ale promontoriului, în imediata vecinătate a acestuia. Are pereți vertical-oblici și fundul ușor rotunjit. Lățimea la gură – cca. 1,3 m, adâncimea – 1,3 m. În umplutura șanțului se află o aglomerare compactă de pietre de mari dimensiuni. Acestea par să fi ajuns în șanț, prin rostogolire (?), de pe coama valului, unde, după toate indiciile, pare să fi fost amenajată o structură de piatră (eventual, un val de pământ și piatră?). În partea inferioară a umpluturii acestui șanț au fost găsite câteva fragmente mici de vase ceramice de factură Cucuteni, un fragment de factură Jigodin (o toartă în bandă cu decor realizat cu sfoară răsucită) și altul (o toartă lipită de pântecul unui vas cu corp globular-bitronconic), probabil de factură Ciomortan.

Depuneri ale valului alunecate pe panta promontoriului (US 10 – 14) au fost identificate în jumătatea superioară a pantei, după cum urmează, de jos în sus:

US 10 – o depunere formată din șist, de culoare galbenă, lungă de cca. 7 m și lată de 0,25 – 0,5 m, înclinată spre exteriorul promontoriului. Suprapune direct US 4 și umplutura superioară a șanțului nr. 1.

US 11 – o depunere de pământ amestecat, de culoare maronie, lungă de cca. 2 m și groasă până la 0,6 m, înclinată spre exteriorul promontoriului. Suprapune direct partea sudică a US 10.

US 12 – o depunere de pământ amestecat de nuanță gri-maronie, în formă de lentilă convexă, lungă de cca. 2 m și lată de până la 0,25 m, aflată imediat peste partea centrală a US 10.

US 13 – o depunere formată din șist, în formă se lentilă biconvexă, lungă de cca. 4,5 m, lată până la 0,5 m, înclinată spre exteriorul promontoriului, aflată direct peste depunerile US 10, US 11 și US 12.

Deasupra tuturor acestor depuneri, se află o depunere (US 14) de pământ amestecat, de cca. 0,2 – 0,5 m grosime, rezultat din depunerea pământului provenind din diverse intervenții în sol efectuate în cuprinsul sitului pe parcursul secolului XX.

Urme de structuri de lemn. În profilul S.I cercetat în anii 2020-2022 se observă urme a 4 gropi de stâlpi și/sau pari (Pl. I/1), după cum urmează:

Groapa de stâlp nr. 1 a fost identificată în partea sudică (superioară) a pantei promontoriului. Lată de cca. 0,5 m și lungă de 0,6 m, are umplutură formată din șist mixt și se intercalează între US 2.2 și US 2.3 din nord și US 5 din sud. Groapa perforează US 4 și US 2.3. Pe de altă parte, conturul gr. nr. 1 este suprapus direct de US 10. Prin urmare, gr. nr. 1 aparține unei structuri de lemn aferentă uneia dintre cele mai timpurii faze ale valului.

Groapa de stâlp nr. 2 a fost identificată în partea sudică (superioară) a pantei promontoriului. Este lată de cca. 0,2 m, lungă de cel puțin 1 m și este ușor oblică, cu căderea spre sud. Conturul acestei gropi perforează US

10 și umplutura gropii de stâlp nr. 1 și este suprapus de US 11. Astfel, ea aparține unei structuri ce datează dintr-o perioadă de după alunecarea primei depuneri de șist și dinaintea alunecării celei de-a doua depuneri.

Groapa de stâlp nr. 3, identificată în partea sudică (superioară) a pantei promontoriului. Lată de cca. 0,25 m și lungă de cca. 0,7, conturul acestei gropi are umplutura formată din șist mixt, perforează US 6 și este suprapus de US 11. Astfel, gr. nr. 3 este relativ contemporană cu gr. nr. 2.

Groapa de stâlp nr. 4, identificată în partea de mijloc a pantei promontoriului. Lată de cca. 0,25 m și lungă de cca. 0,75 m, are umplutura formată din pământ negru. Perforează US 10 și US 12 și este suprapusă de US 13. Astfel, gr. nr. 4 aparține unei structuri ce datează dintr-o perioadă de după alunecarea primelor 3 depuneri și dinaintea alunecării celei de-a patra depuneri a valului (US 13).

Astfel, profilul stratigrafic al sectorului nordic al S.I arată că dinaintea celei dintâi ocupări umane, pe locul sitului a existat un promontoriu natural format din depuneri aluviale succesive formate din șisturi și argilă.

Cele mai timpurii vestigii arheologice surprinse în acest profil datează din al treilea sfert al mil a V-lea a. Chr. și aparțin culturii Cucuteni (A): urmele locuinței L.5 și șanțul nr. 2.

L.5 este suprapusă de o depunere mixtă care conține fragmente ceramice de factura Bodrogkeresztúr (ultimul sfert al mil al V-lea a. Chr.) și Coțofeni II (ultimul sfert al mil al IV-lea a. Chr.), precum și elemente datând din epoca bronzului timpuriu (2.433-2.147 cal BC) nedefinite cultural.

Celelalte elemente surprinse în profilul studiat includ urmele unor structuri defensive care pot fi sincronizate cu urme de ocupare Ciomortan (cca. 2150-1.950 cal BC) și Wietenberg (cca. 1.950-1.650 cal BC).

Ocupării Ciomortan îi pot fi atribuite gropile de stâlp nr. 1 și 4, depunerile de șist și pământ amestecat ale valului, precum și șanțul 1 (eventual 1a și 1b).

Ocupării Wietenberg îi pot fi atribuite șanțul nr. 3 și urmele unei posibile structuri de piatră amenajată pe coama valului preexistent (aglomerarea de pietre din umplutura șanțului nr. 3 și gropile de pari nr. 2 și 3). Șanțul nr. 3, după toate aparențele, este contemporan cu o structură de piatră amenajată pe coama valului. Aceasta, după cum au arătat cercetările anterioare, suprapune locuințele Wietenberg II pe panta interioară a valului. În aceste condiții, șanțul nr. 3, la fel ca și structura din care provin pietrele din umplutura acestuia, poate fi atribuit, deocamdată ipotetic, uneia dintre ocupările de după cea aferentă locurii Wietenberg II atestate în cuprinsul sitului: Wietenberg III (cel mai probabil), perioadei dacice sau celei post-romane.

S.III a fost deschisă în anul 1956 de Székely Zoltán la marginea sud-vestică a promontoriului ocupat de sit. Inițial, aceasta (22 x 1 m) secționa periferia platoului și panta exterioară a promontoriului de la NE la SV. În anii 2019-2022, S.III a fost extinsă considerabil astfel încât spre finalul campaniei din anul 2022 ea secționa partea sudică a sitului, cuprinzând cca. 13 m din periferia platoului, panta promontoriului (cca. 8 m) și șaua aflată în fața acestuia (43 m), în total cca. 64 m (Planșa I/4). La marginea platoului, pe o lungime de 4 m, S.III a fost lărgită cu 6 x 4 m, respectiv 2

x 4 m, despărțită de un martor de 1 m lățime.

Săpăturile efectuate în S.III a ajuns la stratul steril. Acesta a apărut la adâncimi cuprinse între 0,7 și 0,9 m și se prezintă, în mod preponderent, ca o depunere masivă de șisturi intercalate cu lentile de argilă, iar pe alocuri, sub forma unor plăci de rocă de piatră.

În S.III au fost descoperite și parțial dezvelite câteva complexe. Dintre acestea, la marginea platoului au fost descoperite următoarele:

Cx III/01 – urme puternic deranjate ale unei structuri, dezvelită parțial pe o suprafață de cca. 4,5 (NE-SV) x 1,8 m. În cuprinsul acestui complex pământul și roca erau pe alocuri arse la roșu. Stratul steril – roca de piatră și șist – a fost perforat de trei gropi de par, iar în solul deasupra acestuia se aflau numeroase fragmente ceramice de factură Wietenberg.

Cx III/02 – urmele unei structuri adâncite, dezvelită parțial, săpată în rocă până la ad. de 1,4 m. Umplutura acesteia este formată de pământ negru și fragmente ceramice de factură Cucuteni.

Cx III/03 – urmele unei structuri de piatră (foarte probabil, parte a unei structuri defensive), dezvelită parțial, pe o suprafață de 4 (NE-SV) x 6 (SE-NV) m. Grosimea maximă a stratului de piatră aferent acestui complex este de 0,5 m. Suprapune parțial *Cx III/02* (Wietenberg). Printre pietrele acestui complex se aflau fragmente ceramice izolate de factura Cucuteni, Ciomortan și Wietenberg. Unul dintre acestea din urmă este decorat cu zig-zag excizat („dinți de lup”), decor specific fazelor III și IV ale culturii Wietenberg (element considerat ca fiind preluat de la cultura Suci de Sus).

Cx III/04 – urmele unei porți care traversa valul de șist ridicat în perioada Ciomortan, nivelat aproape în întregime în perioada ocupării Wietenberg. În plan, avea forma unui culoar lat de 2,2 m și lung de cel puțin 2 m (fiind dezvelit parțial, nu am putut stabili cât de mult se extinde spre interiorul și exteriorul incintei sitului). De ambele laturi ale acestui culoar, au fost descoperite urme de gropi de stâlpi. Acestea, de ambele laturi ale porții se integrează în rânduri de gropi de pari care marchează palisada construită de-a lungul marginii sud-vestice a platoului. În mijlocul porții au fost identificate urmele arse ale unei structuri de lemn. Umplutura complexului – pământ puternic pigmentat cu urme de lemn ars și pete cu urme de ardere la roșu. Pe fundul culoarului, ușor deasupra rocii native, zăceau urme a patru schelete umane, parțial în ordinea anatomică, arse pe loc, parțial și neuniform. Acestea sunt puternic deranjate (Planșa II/1-5). Alături de oasele umane se afla o amforetă aproape întreagă și fragmente de alte vase ceramice, toate de factură Ciomortan. La marginea sud-vestică a porțiunii cercetate a culoarului se află o aglomerare de semințe de cereale carbonizate. Datele ¹⁴C obținute din 6 probe prelevate din acest complex (oase umane, cărbune de lemn, semințe) se încadrează în intervalul 3682 – 3611 BP, respectiv 2194 – 1895 cal BC (1σ) sau 2135 – 1936 cal BC (2σ).

Șanțuri defensive descoperite în S.III

În S.III au fost descoperite urme a 4 șanțuri, după cum urmează:

Șanțul nr. 1 (Planșa I/5) a fost surprins pe panta sud-vestică a promontoriului (ad. max. 1,4 m, lă gură – 3,2

m). Are pereții oblici și fundul relativ orizontal. Umplutura șanțului – pământ gri-maroni pigmentat cu mici fragmente de lemn carbonizat și câteva fragmente ceramice de factura Cucuteni. O probă prelevată din acest șanț (cărbune de lemn) a fost datată cu 4446-4333 cal BC.

Șanțul nr. 2 a fost surprins la poalele sud-vestice ale promontoriului, în imediata apropiere a acestuia. Are pereții oblici și fundul rotunjit. Este lat de 5,3 m la gură și adânc de 1,1 m. Umplutura șanțului – pământ negru-cenușiu. În partea de jos a șanțului se observă o dungă compactă formată din pietre similare cu cele din *Cx III/03*. În plus, în profilul secțiunii între cele două complexe se observă un rând continuu de pietre, ceea ce sugerează contemporaneitatea șanțului nr. 2 cu structura piatră de pe marginea platoului. O probă prelevată din acest șanț (os de animal) a fost datată prin ¹⁴C în intervalul 1947-1766 cal BC.

Șanțul nr. 3 a fost surprins la 10 m sud-vest de promontoriu. Este în forma de U, lat de 3,2 m la gură și adânc de 1 m. Umplutura – pământ cenușiu. În partea superioară a acesteia apar câteva pietre. O probă prelevată din acest șanț (cărbune de lemn) a fost datată prin ¹⁴C în intervalul 1874-1630 cal BC.

Șanțul nr. 4 a fost surprins la 35 m sud-vest de promontoriu. Este în formă de V, are lățimea la gură – 3,4 m și o adâncime de 2,1 m. Umplutura șanțului prezintă cel puțin 3 depuneri succesive, la baza celei de jos observându-se o arsură în forma unei dungi de culoare neagră și roșie. Două probe prelevate din acest șanț (cărbune de lemn și os de animal) datează din intervalul 2133-1775 cal BC.

Astfel, din cele 4 șanțuri descoperite în S.III, unul (nr. 1) datează din eneolitic și corespunde ocupării Cucuteni A, 2 șanțuri (nr. 2 și 3) datează din epoca bronzului mijlociu și corespund ocupării Wietenberg. Șanțul nr. 4 pare să fi fost săpat inițial la finalul epocii bronzului timpuriu – în timpul ocupării Ciomortan, iar apoi a fost reamenajat și folosit în epoca bronzului mijlociu – în timpul ocupării Wietenberg. Întrucât șanțurile nr. 2 și 3 par să fie contemporane cu *Cx III/03*, iar ultima este asociată cu ceramica Wietenberg III, ambele șanțuri și *Cx III/03* pot fi atribuite, prezumtiv, ocupării Wietenberg III.

S.V, lungă de 36 m (SSV – NNE) și lată de 1,8 m a secționat marginea de NNE a promontoriului și o fâșie lată de 35 m din fața acestuia. În această secțiune au fost surprinse urme a 7 șanțuri, după cum urmează:

Șanțul nr. 1, surprins la marginea de NNE a promontoriului, la ad. de 0,8 m. Lățimea la gură – cca. 3 m, ad. – 1,6 m. În umplutura șanțului au fost descoperit un fragment de figurină de lut ars și câteva fragmente ceramice, toate de factură Cucuteni.

Șanțul nr. 2 (Pl. II/5), descoperit la ad. de 0,7 m, în imediata apropiere a șanțului nr. 1, pe care parțial l-a secționat. Lățimea la gură – 1,9 m, ad. – 2,8 m. În umplutura acestui șanț se află pietre de dimensiuni mari și medii.

Șanțul nr. 3, descoperit la 1,3 m nord de șanțul nr. 2, la ad. de 1,2 m. Lățimea la gură – 3,4 m, ad. – 2,6 m. În umplutura acestui șanț se află pietre de dimensiuni foarte mari și pietricele mărunte.

Șanțul nr. 4, descoperit la 7,2 m de promontoriu, la ad. de 0,3 – 0,5 m. Lățimea la gură – 2,3 m, ad. – 1 m.

Umplutura șanțului – pământ negru în amestec cu cenușă și cărbune. În partea inferioară se observa un strat subțire de arsură de culoare neagră, gros de cca. 2-4 cm, iar sub acesta – un strat de lut ars la roșu, gros de 6-10 cm. O probă prelevată (cărbune de lemn) din acest șanț a fost datată în intervalul 242-375 cal AD.

Șanțul nr. 5 a fost descoperit la 14,5 m de promontoriu, la adâncimea de 0,8 m. Lățimea la gură – 1,8 m, ad. – 1,3 m. Umplutura – pământ cenușiu în amestec cu fragmente de șist. În partea superioară a umpluturii șanțului au fost descoperite câteva fragmente ceramice de factură Wietenberg, unul dintre care este ornamentat pe marginea buzei cu zig-zag excizat („dinți de lup”), element specific fazelor III și IV a acestei culturi.

Șanțul nr. 6 a fost descoperit la 17,5 m de promontoriu, la ad. de 0,3 m. Lățimea la gură – 4,85 m, ad. – 1,2 m. Umplutura șanțului prezintă trei secvențe, de sus în jos: un strat de culoare brun-cenușie lung de 4,2 m și gros de 10-30 cm; un strat brun-negricios, lung de 1,6 m și gros de 10-34 cm; un strat brun-gălbui, gros de 10-30 cm.

Șanțul nr. 7 a fost descoperit la 25 m de promontoriu, la ad. de 0,1 m. Lățimea la gură – 1,7 m, ad. – 0,62 m. Pe toată suprafața inferioară a acestui șanț se află un strat de pământ ars la roșu, gros de 2-4 cm. O probă prelevată din acest șanț (cărbune de lemn) a fost datată în intervalul 2027-1882 cal BC.

Astfel, în S.V au fost descoperite 7 șanțuri. Cel mai timpuriu dintre acestea, realizat la marginea exterioară a promontoriului, după toate probabilitățile, datează din eneoliticul mijlociu și aparține locuirii Cucuteni A, iar cel mai târziu, săpat la 7,2 m de promontoriu, datează din epoca romană târzie sau post-romană, cu atribuirea culturală încă nedefinită. Șanțul nr. 7 datează, probabil, din intervalul 2027-1882 cal BC și corespunde cu ocuparea Ciomortan sau Wietenberg II. Șanțul nr. 5, în baza ceramicii specifice fazei III a culturii Wietenberg descoperite în umplutura acestuia, poate fi datat aproximativ cu secolele XVIII - XVII î. Hr. Celelalte șanțuri identificate în S.V vor putea fi datate după ce vor fi stabilite conexiunile cu șanțurile descoperite în S. I și S. III și vor fi obținute noile datări ¹⁴C.

Unele concluzii

Cele mai importante rezultate ale cercetărilor recente din situl Păuleni - *Dâmbul Cetății* vizează structurile defensive ale acestuia. Cercetările au relevat faptul că situl a fost fortificat în cel puțin patru perioade de ocupare: Cucuteni-Ariușd, Ciomortan, Wietenberg și perioada romană târzie / postromană timpurie.

Descoperirea în sectorul nord-vestic al sitului a unei porți cu urme a patru indivizi arată că situl a avut cel puțin două porți în timpul ocupării Ciomortan (o poartă similară a fost descoperită anterior și în sectorul nord-estic al valului). Ambele porți, la un moment dat, au fost folosite pentru anumite ritualuri care implicau înmormântări umane colective. Se pare că aceste ritualuri au avut loc nu cu mult timp înainte de abandonarea sitului.

În ceea ce privește ocuparea sitului în epoca bronzului mijlociu, recente cercetări arată că ocuparea Wietenberg a sitului a parcurs două faze care corespund fazelor II și III ale acestei culturi.

Abstract

Păuleni-Ciuc - *Dâmbul Cetății* (Șoimeni) is located on the eastern edge of Transylvania, on the border between the Ciuc Mountains and the Ciuc Basin. It occupies a naturally well-defended egg-shaped promontory (ca. 105 m x 70 m) and a strip up to 35 m wide around it. The promontory plateau (ca. 80 m x 50 m) is bounded by the still clearly distinguishable traces of a horseshoe-shaped defensive rampart. At the foot of the promontory, traces of two to three ditches are clearly distinguishable. Previous research has revealed evidence of occupation of the site from the Eneolithic (Cucuteni, Bodrogkeresztúr, Coțofeni), Bronze Age (Ciomortan, Wietenberg) and Iron Age (Dacian).

In 2019-2022, the research focused on the defensive structures of the site, aiming at establishing their essential characteristics, age, and relation with the occupation periods of the site. To this end, geophysical and UAV explorations have revealed a series of anomalies in the form of curved lines parallel to the edges of the promontory. To clarify their nature, these anomalies were sectioned by three archaeological trenches: S.I, S.IV, and S.V.

S.I. In 2019-2022, the works in S.I focused on the outer slope of the promontory. The excavations revealed the remains of a house built at the edge of the plateau, a layer of mixed soil above it, three ditches, and a few deposits belonging to the rampart built of schist and clay. The house contained Cucuteni-style pottery. The mixt earth layer over it contains Bodrogkeresztúr and Coțofeni pottery, as well as small remains of charcoal from the Early Bronze Age. Ditch no. 2, dug at the outer end of the slope, seems to belong to the Cucuteni occupation, ditch no. 1, dug closer to the top of the slope, most likely belongs to the Ciomortan occupation, and ditch 3, dug at the foot of the slope - to the Wietenberg onr. According to the available ¹⁴C data, the Cucuteni house dates from 4486-4251 cal. BC, while the most recent deposit under the rampart dates from 2433-2147 cal. BC.

S.III (64 x 1.8 m) cut through the southwest sector of the plateau, the outer slope of the promontory, and the saddle in front of it. Several features have been revealed in this excavation trench. Of these, in the south-western part of the plateau, was partially revealed a pit dug in the bedrock, with Cucuteni pottery in the infill; a gate with the partially burnt skeletal remains of four humans in it, together with Ciomortan pottery and some cereal seeds; the remains of a poorly preserved surface structure associated with Wietenberg (III) pottery; a cluster of stones that appears to come from a defensive rampart built of stone and earth over the above-mentioned features.

A shallow ditch (no. 1) was uncovered in the outer slope of the promontory, and in front of it, on a 35 m interval - 3 other ditches (no. 2, 3 and 4).

According to the available ¹⁴C dates, the ditch no.1 dates to 4446-4333 cal BC, the ditch no. 2 dates to 1947-1766 cal BC, the ditch no. 3 dates to 1874-1630 cal BC, the ditch no. 4 – to 2133-1775 cal BC, the gate – to 2135-1936 cal BC.

S.V measuring 36 m (SSV - NNE) x 1.8 m, was

excavated in 2021 and 2022. It cut through the northern edge of the promontory and a 35 m wide strip at its foot. 7 ditches were uncovered in the excavation trench. The earliest of them, dug at the outer edge of the promontory, in all likelihood dates from the Middle Eneolithic and belongs to the Cucuteni A occupation of the site. The latest ditch, dug 7.2 m from the promontory, dates from the Late Roman or Post-Roman period. Ditch no. 7, on the basis of its ^{14}C date (2027-1882 cal BC), with no diagnostic finds, may belong to the Ciomortan or Wietenberg II occupation. Trench no. 5, based on the Wietenberg III pottery found in its fill, can be dated to ca. 1800 - 1650 BC. The other ditches uncovered in S.V will be dated once the connections with the ditches uncovered in S. I and S. III are established and new ^{14}C dates are obtained.

Some conclusions

Most essential results of the recent research in the Păuleni – *Dâmbul Cetății* site concern its defence structures. These have revealed that the site was fortified in at least four occupation periods: Cucuteni-Ariușd, Ciomortan, Wietenberg, and late Roman / early post-Roman period.

The discovery in the north-western sector of the site of a gate with the remains of four humans shows that the site had at least two gates during the Ciomortan occupation (a similar feature was previously discovered in the north-eastern sector of the rampart). Both gates were at one point used for certain rituals involving collective human burials. It appears that these rituals took place not long before the abandonment of the site.

Recent research strongly suggests that the Wietenberg occupation has gone through two phases corresponding to phases II and III of this culture.

Illustrations list

Pl. I. Păuleni-Ciuc–*Dâmbul Cetății*. Stratigraphic trenches I (1-3) and III (4-5). 1: stratigraphic section of the outer slope of the rampart (SI). 2-3: details of the stratigraphic section of the outer slope of the rampart (SI). 4: general view of trench III. 5: ditch no. 2 (SIII). Wietenberg Culture.

Pl. II. Păuleni-Ciuc–*Dâmbul Cetății*. Section III. 1: detail of human skull with burn marks; 2: trace of the ramparts/palisade ditch, view from west; 3 – human skeletal remains, view from north; 4: detail from SIII of the ditch of the rampart/palisade and the gate; 5: digital elevation model with the human remains, charcoal and charred seeds. *Legend:* orange – human bones in anatomical position (Sk 1); blue – human bones in anatomical position (Sk 2); purple – human bones in disturbed position (Sk 3); green – human bones in disturbed position (Sk 4); red – pottery fragments; black – burning marks with charcoal and charred seeds; black lines – features contour lines.

Bibliografie:

Buzea, Lazarovici 2005 - Buzea, D.-L., Lazarovici, Gh., *Descoperirile Cucuteni-Ariușd de la Păuleni-Ciuc – Ciomortan „Dâmbul Cetății”*. *Campaniile 2003-2005. Raport preliminar*, in *Angvstia*, 9, 2005, p. 25-89.

Cavruc 2000 - Cavruc, V., *Noi cercetări în așezarea Păuleni (1999-2000). Raport preliminar. Prezentare generală*, in

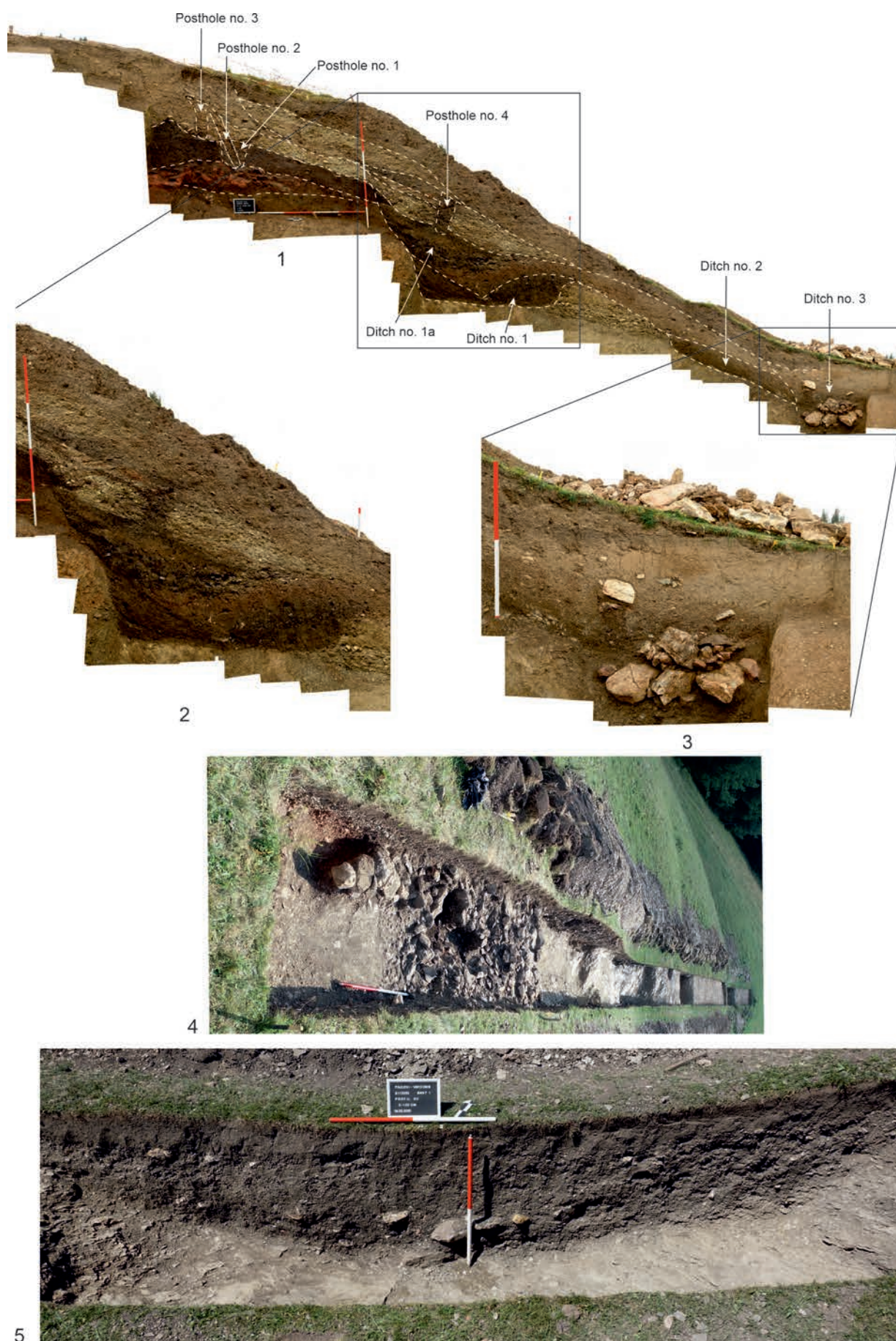
Angvstia, 5, 2000, p. 93-102.

Cavruc, Buzea 2022 - Cavruc, V., Buzea, D., *Noi cercetări privind epoca bronzului în așezarea Păuleni (Ciomortan). Campaniile din anul 2001-2002. Raport preliminar*, in *Angvstia*, 7, 2002, p. 41-88.

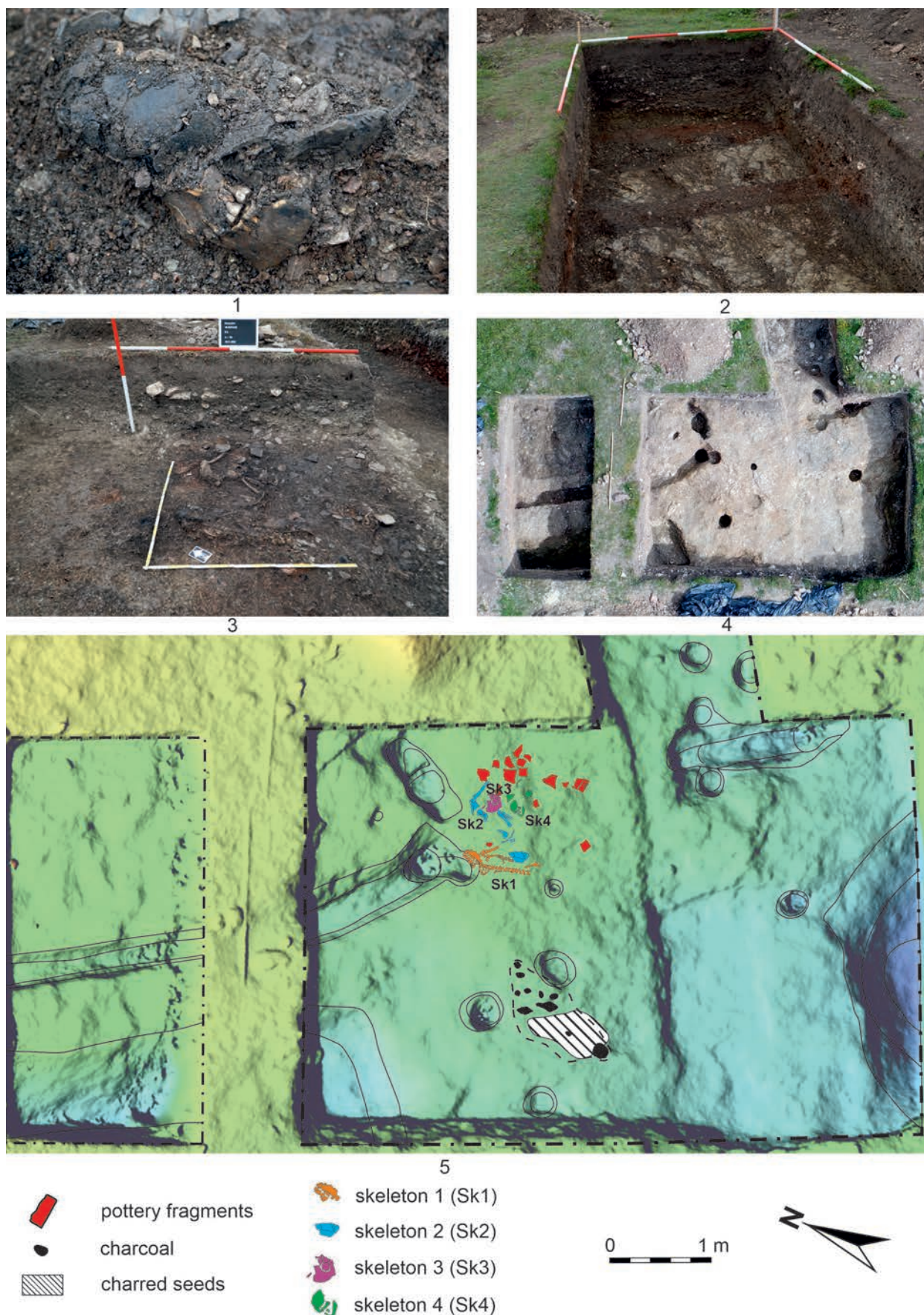
Cavruc, Rotea 2000 - Cavruc, V., Rotea, M., *Locuirea Wietenberg de la Păuleni (campaniile 1999-2000)*, in *Angvstia*, 5, 2000, p. 155-172.

Székely 1970 - Székely, Z., *Cultura Ciomortan*, in *Aluta*, II, 1970, p. 71-75.

Székely 1971 - Székely, Z., *Contribuții la cunoașterea epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*, in *SCIV*, 22, 3, 1971, p. 387-400.

Pl. I. Păuleni-Ciuc-Dâmbul Cetății. Secțiunea I (1-3) și III(4-5). 1: Profilul vestic al secțiunii (SI) – vedere generală. 2-3: detalii stratigrafice de panta accentuată a dâmbului (SI). 4: Vedere generală a Secțiunii III. 5: Șanțul 2 - detaliu (SIII). Cultura Wietenberg

Pl. II. Păuleni-Ciuc-Dâmbul Cetății. Secțiunea III. 1 – detaliu craniu uman cu urme de arsură; 2 – urmele șanțului de fondare a valului/palisadei, vedere dinspre vest; 3 – depunerea cu schelete umane, vedere dinspre nord; 4 – detaliu S III cu șanțul de fondare a valului/palisadei și a porții; 5 – modelul digital al terenului suprapus de complexul cu schelete umane și arsură. Legendă: portocaliu - oase umane, schelet în poziție anatomică (M1); albastru – oase umane, schelet în poziție anatomică păstrată parțial (M2); mov – oase umane, schelet răvășit, păstrată parțial (M3); verde – oase umane, schelet răvășit, păstrată parțial (M4); roșu – fragmente ceramice; negru – arsură/lemn ars și cereale?; linie neagră contur – gropi.

72. Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui**Punct: Dealul Miclea/Paic**

Tip sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 111 (așezare deschisă), 112 (așezare fortificată), 2 (descoperire funerară), 21 (necropolă), 211 (necropolă plană)

Încadrare cronologică: Cucuteni A2-A3 (4450-4300 BC), Noua I (sec. XVI-XIV BC); sporadice urme carpice (sec. II-IV p. Chr.).

Cod RAN: 166244.01

Autorizație nr. 13/17.03.2022

Colectiv: Sergiu-Constantin Enea – responsabil științific (Liceul Teoretic „Ion Neculce” Târgu Frumos), Ciprian-Cătălin Lazanu (MJ Vaslui), Dumitru Boghian (USM Suceava), Andrei Asăndulesei, Felix-Adrian Tencariu (UAIC Iași).

Finanțare: MJ Vaslui 10.000 lei

Perioada desfășurării cercetării: 8 - 13.08.2022

Campania arheologică din anul 2022 s-a desfășurat între 08 și 13 august, fiind cercetată Cas. IX/2022 (Fig. 1), cu dimensiunile 5 x 6 m (pe direcțiile NNE-SSV și NNV-SSE). Această secțiune a fost trasată în continuitatea vest-sud-vestică a S. I/2011-S.III/2012, la 25,5 m pe aceeași direcție de la drumul de tarla de la marginea de ENE a suprafeței (25,5 - 30,5 m, în planul general al secțiunilor corelate), aproximativ în centrul complexului ceramic și osteologic de la VSV de L. 1/2011-2012, caracterizat printr-o aglomerare deosebită de materiale pe adâncimea de -0,40 - 0,90 - 1 m, mai ales între -0,60 și -0,90/1 m (Fig. 2).

Cas. IX/2022 a fost cercetată parțial (doar stratul Noua I și cel de-al doilea nivel de locuire cucuteniană, faza A3 clasică), reușindu-se să se întregască unele complexe arheologice semnalate anterior¹. În aceste condiții, s-a observat că și în această secțiune se repetă/păstrează planimetria și stratigrafia deja definită.

Sub stratul vegetal actual, cu o grosime de 0,25-0,30 m, alcătuit din cernoziom, în care se găseau multe materiale arheologice, decontextualizate de arăturile repetate (piese de silex și piatră, fragmente ceramice, figurine antropomorfe și zoomorfe), s-a individualizat nivelul post-eneolitic (-0,30 - 0,50/0,60 m), în care se găseau puține fragmente ceramice Noua și cucuteniene purtate, fără a forma complexe arheologice propriu-zise. De-abia de la -0,60 m a început individualizarea complexului gospodăresc menționat (ceramic, litic și osteologic), dar fără urmele unor eventuale instalații de foc (vetre), deși câteva lipituri arse de vatră („mozaicale”) și de perete răspândite au fost găsite.

Acesta era compus din două aglomerări cvasi-circulare, una mai mare și cealaltă mai mică, alcătuite din râșnițe sparte (nicovale ?), cele mai multe cu partea activă (alveolarea) în sus, numeroase fragmente ceramice, pictate și uzuale, probabil întregibile, unelte de piatră (topoare, dălți), unelte de silex de Prut, în majoritate, dar și balcanic și volhynian (lame, gratoare), mici și mijlocii, piese din os/corn, care par a vorbi de existența unor adăposturi pentru desfășurarea unor activități (măcinarea ceramicii (?)) pentru

incluziuni în noile produse, prelucrarea unor artefacte de os și corn de cerb, ultimele „lepădate” etc.); apoi, au fost descoperite statuete antropomorfe, zoomorfă și podoabe. Nu este exclus ca materialele descoperite să reprezinte partea superioară a unor eventuale gropi, așa cum se observă în profilele șanțului de control (SC/2022; 5 x 0,5 m) realizat în partea de NNV a secțiunii, dar ipotezele de lucru vor fi verificate în campania viitoare.

Dintre descoperirile deosebite, trebuie amintite cele șase mărgel de cupru, împreună cu altele din lut, posibil pierdute, în condiții nepașnice, la abandonarea locuirii Cucuteni A3. De asemenea, merită a fi menționate fragmentele ceramice cu decor incizat, ștanțat și canelat, dintre care se întregeste un pahar, asemănătoare cu cele din aspectele nordice (Truşești-Borisivka; Drăgușeni-Jura) și, în special, grupul Sabatinivka I², unele forme deosebite ale ceramicii fine, pictate, cu protome zoomorfe, precum și statuetele antropomorfe, care se înscriu în seriile deja cunoscute și publicate³.

În mod cert, campania viitoare va aduce necesarele clarificări planimetrice, stratigrafice, contextuale și funcționale ale complexului din Cas. IX/2022.

Abstract

In the 2022 campaign (8-13 August), Cas. IX/2022 (5 x 6 m) was partially investigated, identifying a Cucuteni A3 household complex, composed of two quasi-circular agglomerations, with stone grinders (anvils?), an important quantity of painted and usual pottery, flint and lithic tools, bone/horn artefacts, anthropo- and zoomorphic figurines, clay and copper ornaments.

Illustrations list

Fig. 1. Tăcuta-Dealul Miclea / Paic. Orthophoto and drawing of Cas. IX/2022 (level -0.60/-0.70 m) (photo by A. Asăndulesei, drawing S. Popovici).

Fig. 2. Tăcuta-Dealul Miclea / Paic. Correlation of the trenches S. I/2011-S.III/2012 with Cas. IX/2022 (graphic processing D. Boghian).

Bibliografie:

Boghian et alii 2012 – *Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui. Punct: Dealul Miclea (Paic)*, in CCAR. *Campania 2011*. Târgu Mureș-București, 2012, p. 269-271.

Boghian et alii 2013a – *Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui. Punct: Dealul Miclea/Paic*, in CCAR. *Campania 2012*, Craiova-București, 2013, p. 205-206, 371.

Boghian et alii 2013b – *Rezultate preliminare ale cercetărilor interdisciplinare din situl de la Tăcuta - „Dealul Miclea” (Paic), jud. Vaslui*, in A. Stavilă, D. Micle, A. Cîntar, C. Floca, S. Forțu (eds.) *ArheoVest, I. In Memoriam Liviu Măruia, Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie*, Vol. II, Szeged, 2013, p. 487-508.

Boghian et alii 2014 – *Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui Punct: Dealul Miclea/Paic*, in CCAR. *Campania 2013*, București, 2014, p. 136-137, 426-429, Fig. 1-4.

¹ Boghian et alii 2011, p. 269-271; Boghian et alii 2013a, p. 205-206, 371; Boghian et alii 2013b, p. 489; Boghian et alii 2014, p. 136-137, 426-429, Fig. 1-4; Boghian, Lazanu, Enea 2022, p. 15-24.

² Лобанова, 2021; Kiosak, Lobanova 2021, p. 25-46.

³ Boghian, Lazanu, Enea 2022, pp. 25-102, pl. I-VIII, XII passim.

Лобанова 2021 - Лобанова, М. А., Історія населення Середнього Побужжя: сабатинівська група пам'яток культурно-історичної спільноти Трипілля-Кукутені, Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія», Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Одеса, 2021 (http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/science/razovi_spec_vcheni_rady/df41051026/diss_lobanov_ma.pdf).

Kiosak, Lobanova 2021 - Kiosak, D., Lobanova, M., On the chronology of the Sabatynivka group of the Cucuteni-Trypillia cultural complex (Central Ukraine), in *Sprawozdania Archeologiczne*, 73.2, 2021, p. 25-46.

Abrevieri / Abbreviations

Cas. = Casetă / Square trench

S. = Șanț

SC = Șanț control

L. = Locuință

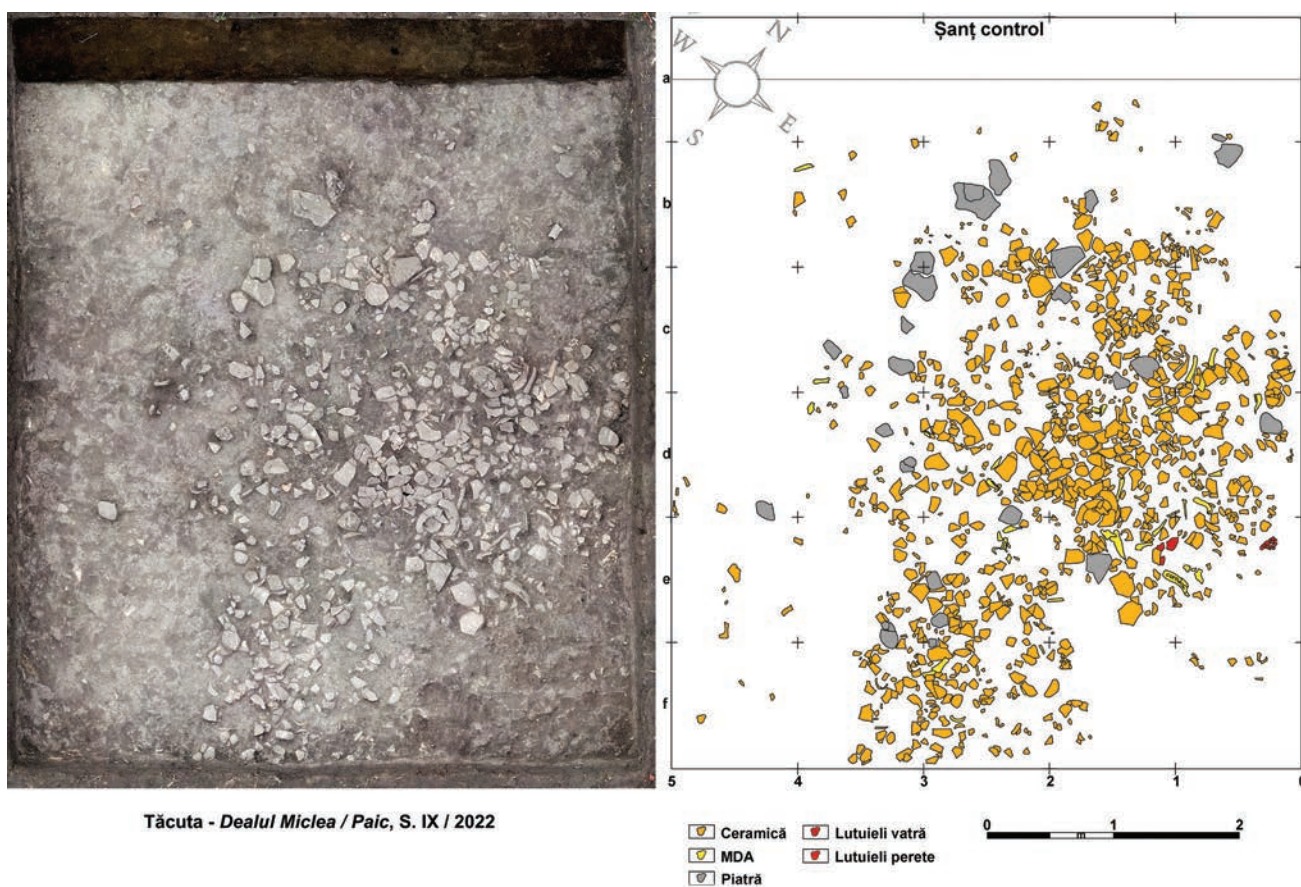

Fig. 1. Tăcuta - Dealul Miclea / Paic. Ortofotografie și desen ale Cas. IX/2022 (nivelul -0,60/-0,70 m)
(foto A. Asăndulesei, desen S. Popovici)

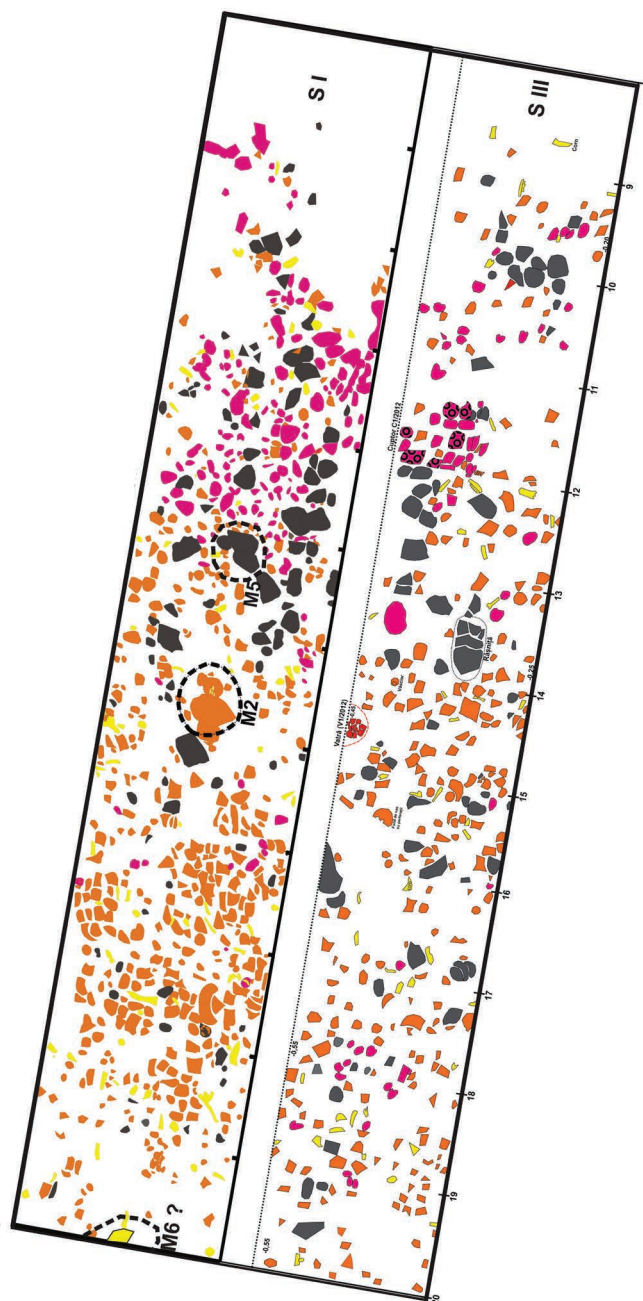
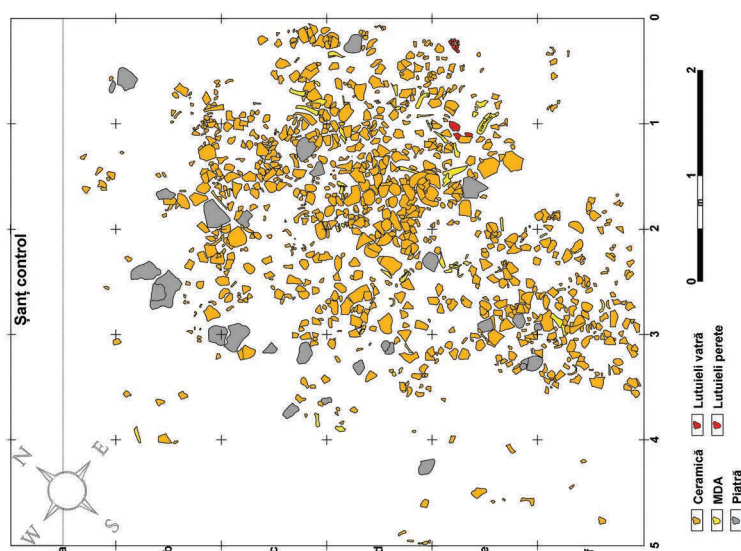

Fig. 2. Tăcuta-Dealul Miclea / Paic. Corelarea șanțurilor S. I/2011-S.III/2012 cu Cas. IX/2022 (prelucrare grafică D. Boghian)

73. Târgoviște, jud. Dâmbovița,**Punct: Curtea Domnească din Târgoviște, str. Calea Domnească nr. 181****Tip de sit:** 113 (așezare urbană)**Încadrare cronologică:** 4 (Epoca medievală)**Cod RAN:** 65351.19; **Cod LMI:** DB-II-a-A-17237**Autorizația nr.** 131/27.10.2022**Colectiv:** Florin Gabriel Petrică - responsabil științific, Minodora Cârțumaru, Mihai Claudiu Năstase, referent Florin Grăjan (CNMCD Târgoviște), Adrian Ioniță (IAB)**Finanțare:** Consiliul Județean Dâmbovița prin CNMCD Târgoviște**Perioada desfășurării cercetării:** 27.10 – 29.11.2022

Cercetările arheologice din anul 2022 s-au desfășurat în Sectorul C¹ al incintei Curții domnești, noile investigații încadrându-se într-un raport de continuitate al precedentelor campanii din anii 2020 și 2021². Cercetarea s-a desfășurat în spațiul cuprins între Biserica „Sf. Vineri” la est, Casa Bălașa la nord, zidul de incintă la sud și Casa Dionisie Lupu la sud-vest, după ce, în același areal, în anterioarele două campanii, au fost descoperite vestigiile unei locuințe medievale de zid, denumită L1C, din care păstrat doar pivnița (Fig. 1 și 3).

În campania anului 2022, s-a urmărit relevarea extremității de nord-vest a locuinței, singura latură rămasă neinvestigată, restul construcției, precum și alte complexe arheologice descoperite fiind cercetate în campaniile precedente.

S-au trasat două secțiuni, S.4/2022 (7,00 x 1,50 m) și S.5/2022 (14 x 1,00 m) numerotate în asociere și continuitate cu secțiunile din campaniile anilor 2020-2021. Pentru relevarea unor situații, s-au mai deschis, în raport stratigrafic cu S.4, două casete, C1 (2,20 x 0,80 m) și C2 (2,20 x 1,50 m).

S4, orientată nord-est-sud-vest, paralelă cu latura de nord a S.3/2001 a fost trasată pentru a surprinde segmentul de nord-vest al locuinței medievale de zid, structură descoperită și cercetată în campaniile din 2020 și 2021 (Fig. 2).

În suprafața acestei secțiuni, a apărut, la adâncimea de - 0,15 m, fundația zidului de incintă (Z3) datat în secolul al XIX-lea, care a împărțit secțiunea în două părți distincte sub aspectul descoperirilor. În segmentul secțiunii de la est de zid, a apărut, la adâncimea de - 0,45 m, așa cum era de așteptat, zidul de nord-vest al clădirii medievale (Z1) care conturează și întregeste, astfel, planul construcției recent descoperite. Pentru relevarea colțului de nord-est al pivniței, s-a deschis Casetă 2 (C2). Zidul are o grosime de 0,60 m. Imediat sub Z3, a fost identificat un alt zid (Z2),

de perioadă medievală, cu o fundație puțin adâncă, aflat în legătură cu locuința. Este situat la distanța de 1,75-1,80 m nord de zidul casei. Cel mai probabil, zidul este parte componentă a unei scări, dispusă pe latura scurtă a casei. Faptul că zidurile casei cu cele ale scării nu se țin între ele sugerează faptul că scara a fost adosată mai târziu. Fundația scării este alcătuită tot din bolovani de râu legați cu mortar. Zidul fundației are o lățime de 0,60 m, iar lățimea structurii respective este de circa 1,80 m.

În partea de est a secțiunii, la adâncimea de circa -1,00 m a apărut un strat de pietriș, reprezentând un vechi nivel de călcare (NC I), probabil anterior casei de zid, succedat la cota de -0,75 m de un alt strat, mai recent, tot din pietriș (NC II), aparținând, probabil, nivelului inițial de funcționare a locuinței. În segmentul de vest al secțiunii, la cota de -1,00 m, în asociere cu nivelul de pietriș menționat mai sus (NC I), spre centrul secțiunii, a apărut amprenta unei gropi circulare, cu diametrul de 1,80 m. La partea superioară, la nivelul NC I, groapa era căpăcuită de o șapă de mortar. Groapa, în care s-au găsit numeroase fragmente ceramice databile în secolul al XV-lea, se adâncește până la cota de -2,10 m față de cota actuală de călcare și -1,20 m față de NC1, cu care este contemporană.

Între Z1 (al pivniței) și Z2 (al scării) pământul este afânat. Adâncirea săpăturii a relevat faptul că atât fundația scării, cât și colțul de nord-est al casei medievale au fost fondate într-un nivel de umplutură adânc (foarte probabil o groapă). În această umplutură au fost descoperite numeroase fragmente de ceramică de uz comun și smălțuită, cărbone, cenușă, pigmenți var, bolovani, fragmente de cărămidă uscată la soare, foarte friabilă. O precizare: Z1 și Z2 au fost demantelate de la același nivel (circa 0,45 m). La est de Z1, în interiorul beciului, la adâncimea de -0,75 m, a fost descoperit un fragment de capitel sculptat.

În groapa circulară de la vest de zid s-a recoltat o cantitate mare de bolovani de dimensiuni medii, asemănători cu cei folosiți la construcția casei L1C. Tot din interior provin numeroase fragmente de ceramică de uz comun și smălțuită, oase de animale, inclusiv un astragal perforat (amuletă sau piesă de joc).

În spațiul dintre zidul casei și cel al fundației scării au apărut, la adâncimea de -0,80 m, fragmente de mortar, un indiciu că anterior acestor construcții existau în zonă unul sau mai multe edificii de zidărie. Au mai fost descoperite, la cota de -1,00 m și fragmente de cahle precum și ceramică orientală.

Din fundația scării nu s-au mai păstrat decât două asize de bolovani legați cu mortar, restul fiind demantelat, ca și locuința, până la cota de -0,45 m față de actualul nivel. Cota tălpii fundației scării este de -0,85 - 0,90 m față de cota actuală de călcare. Interesant este faptul că în fundația zidului scării, în locul unde aceasta se adosează zidului pivniței, s-au găsit două fragmente de ceramică, tipice pentru secolul al XV-lea. Aceștia li se adaugă un fragment ceramic surprins în mortarul fundației zidului scării.

S.5, orientată NV – SE, a fost plasată între zidul de incintă și fundațiile „caselor slujitorilor”. Capătul de est al secțiunii se oprește în zidul de incintă din secolul al XIX-lea, ce taie în două curtea bisericii „Sf. Vineri”. Secțiunea a

¹ Sectorul C include spațiul demarcat la vest de zidul brâncovenesc (cca. 1698), la sud și est de zidul de incintă (1596; 1645), la nord de zidul grajdurilor lui Dionisie Lupu (1802), incluzând Biserica Sfânta Vineri (sec. XV), Casa Bălașa (1656) și Casa Dionisie Lupu (1802). Curtea Domnească din Târgoviște a fost împărțită în patru mari sectoare de cercetare, codificate A, B, C, și D. A se vedea Constantinescu et alii 2009, p. 160-161.

² Petrică et alii 2021, p. 278-285; Petrică et alii 2022, p. 366-367; Cârțumaru, Petrică 2022.

avut ca scop sondarea terenului în zona unde prezumtiv se închidea arcul de cerc format de un vechi șanț de apărare, surprins în anii 1976 și 1986 în zona porții brâncovenești. Traseul acestui șanț a fost probat și prin cercetările geofizice din anii 2020-2021.

Stratigrafie: S.5: profil sud – la partea superioară se află nivelul vegetal (0,20 m în capătul de est și 0,40 în cel de vest), a cărui cotă actuală a rezultat din restaurările anilor 1960-1970 și 2008-2010. În capătul de vest, la - 0,60 m se observă un strat de argilă roșcată, gros de 0,15 m, depus peste un nivel de pământ (gros de 0,30 m) ce are în componență oase, fragmente mici de ceramică, cărbune, care se pierde în solul steril, aflat la cota de -1,10 m. O secvență stratigrafică interesantă o întâlnim în carourile 4-8, unde, sub niveluri de umpleri și nivelări ale terenului, la adâncimea de - 0,70 - 0,80 m se află o lentilă de pământ lutos, cu grosime variabilă (între 3 și 8 cm). Aceasta coboară spre adâncimea de - 1,70 m, urmând o pantă lină în care sunt vizibile intervenții antropice. Între carourile 8-11, acest nivel, ce se aseamănă cu o lutuială, suprapune o lentilă de moloz, cu o grosime maximă de 0,10 m. Din dreptul caroului 9 se observă o adâncire a solului, realizată antropoc până la cota de - 2,00 m. La baza acestui șanț, chiar deasupra sterilului (o argilă roșcată cu pietre și bolovani), pe o lungime de aproximativ 3,60 m, se observă un nivel consistent de arsură *in-situ*, gros de circa 6 cm. Deasupra nivelului de lutuială, pe alocuri, se văd (în caroul 7 în special), fragmente de cărămidă spartă. În această zonă situată la est, solul steril se află la adâncimea de -1,25 m. Diferența de nivel față de zona de la vest indică prezența unui șanț realizat antropoc. În umplutura acestui șanț se găsesc poziționate, de la bază către partea superioară, niveluri de pământ, lentile de pietriș dispuse orizontal, pământ amestecat cu pietriș, pământ în combinație cu moloz și chiar un nivel unitar de moloz. Profilul de nord se prezintă în mod aproape identic cu cel sudic. Pentru relevarea întregului profil al șanțului este necesară prelungirea spre est a secțiunii.

Rezultatele obținute în urma cercetării acestei suprafețe confirmă existența unui șanț, săpat foarte probabil într-o veche viroagă naturală a terenului. Acesta înconjură complexul casă-biserică, ipotetic aparținând unui complex boieresc urban, funcțional de la mijlocul secolului al XV-lea și până la sfârșitul secolului al XVI-lea.

În vederea obținerii unor informații suplimentare, se dorește în campania anului 2023:

- prelungirea spre est a S.4/2022, pentru a putea crea un front de cercetare mai amplu și astfel a obține elemente de datare mai clare a gropii în care s-a fundat colțul de nord-vest al L1C.

- prelungirea spre est a S.5/2022 pentru a obține un profil complet al șanțului ce înconjură curtea bisericii Sf. Vineri.

Abstract

The archaeological researches in 2022 were carried out within the precinct of the Princely Court of Târgoviște - nowadays an open-air museum – over an area generally labelled Sector C. The new investigations were subsequent, but not only chronologically, to those from 2020 and 2021. The research took place in the space bordered by the Church „St. Parascheva” (popular also known as St. Friday) to the east, Lady Bălașa's Hospice to the north, the enclosure wall to the south and abbot Dionisie Lupu's House to the southwest, after, in the same area, in the previous two campaigns, were discovered the remains of a medieval dwelling - L1C - from which was kept only the stone masonry cellar. The 2022 research campaign, set as its task the excavation of the north-western extremity of the dwelling, the only side remaining obscure, the rest of the construction, as well as other archaeological complexes discovered, being investigated in the previous campaigns.

Illustrations list

Fig. 1. Archaeological sections - 2020-2022 - general plan.

Fig. 2. Archaeological sections - 2020-2022 - area layout plan.

Fig. 3. Archaeological structures and features - 2020-2022 - layout plan.

Fig. 4. Sector C - aerial photo. Detail photo over Section 4 (S 4).

Bibliografie:

Constantinescu et alii 2009 - Constantinescu N., Ionescu C., Diaconescu P.-V., Rădulescu V., *Târgoviște reședință voievodală (1400-1700). Cercetări arheologice (1961-1986)*, Târgoviște, 2009.

Petrică et alii 2021 - Petrică F. G., Cârciumar M., Năstase M.-C., Ioniță A., *Târgoviște, jud. Dâmbovița. Punct: Curtea Domnească din Târgoviște*, in CCAR. *Campania 2020*, Sibiu-București, 2021, p. 278-285.

Petrică et alii 2022 - Petrică F. G., Cârciumar M., Năstase M.-C., Grăjdan F., Ioniță A., David C., 2022, *Târgoviște, jud. Dâmbovița. Punct: Curtea Domnească din Târgoviște, Sector C, incinta bisericii „Sf. Vineri, Campania 2021*, in CCAR. *Campania 2021*, Oradea-Burești, 2022, p. 366-367.

Cârciumar, Petrică 2022 - Cârciumar M., Petrică F.G., *În umbra puterii. O curte boierească din Târgoviștea secolelor XV-XVI*, in Simpozionul *Artă și civilizație medievală* (ediția XXVII) - *Familii, reședințe și ctitorii boierești din Moldova și Țara Românească (secolele XV-XVII)*, Suceava, 2022.

Cârciumar 2022 - Cârciumar, M., *Sub lupa arheologului: Biserica „Sfânta Vineri” din Târgoviște*, in O. Cîrstina, E. C. Nițu (eds.), *O viață dedicată Paleoliticului. Studii în onoare Marin Cârciumar. Life dedicated to the Paleolithic. Studies in honorem Marin Cârciumar*, Târgoviște, 2022, p. 385-400.

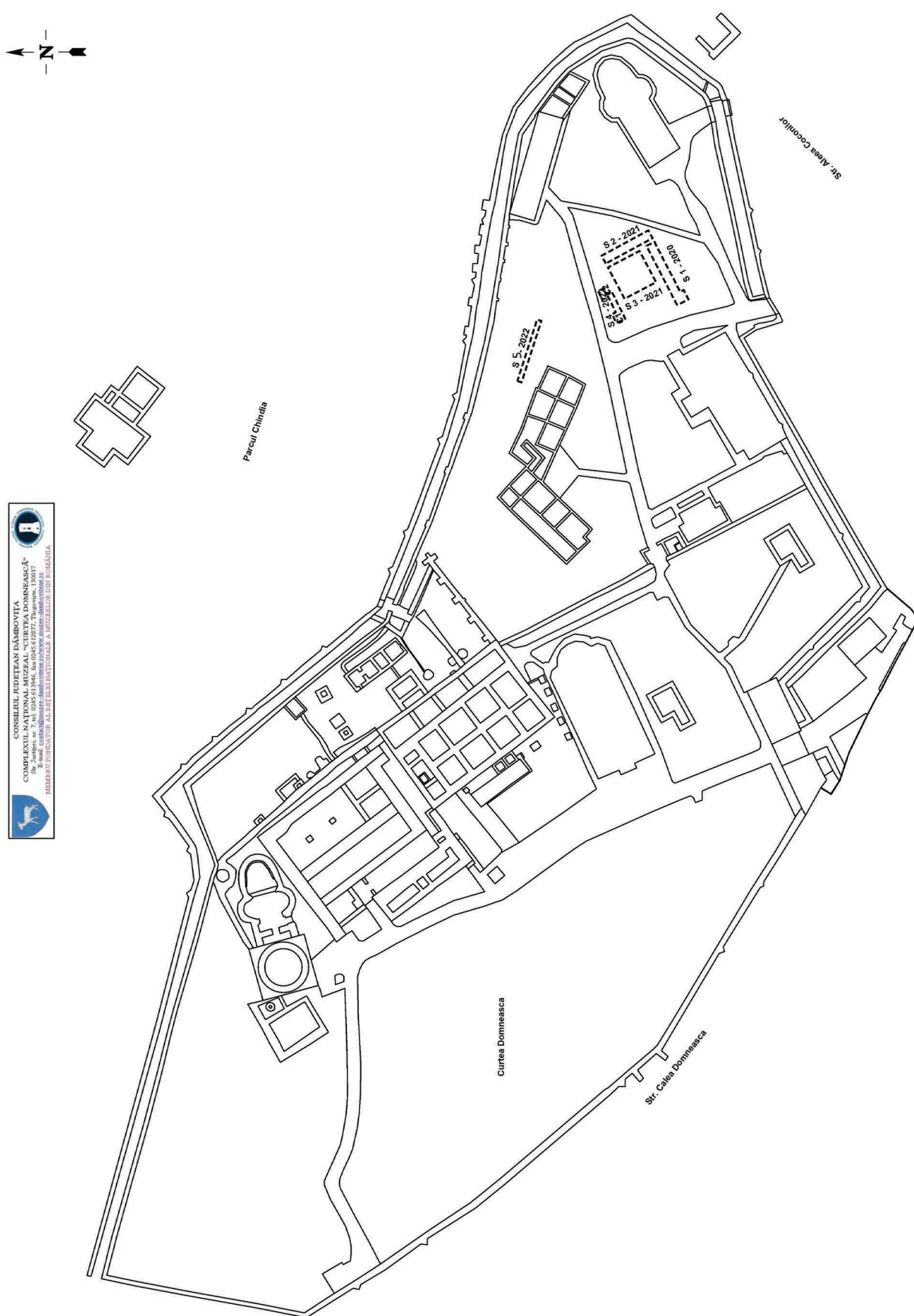

Fig. 1. Plan general al secțiunilor arheologice 2020-2022

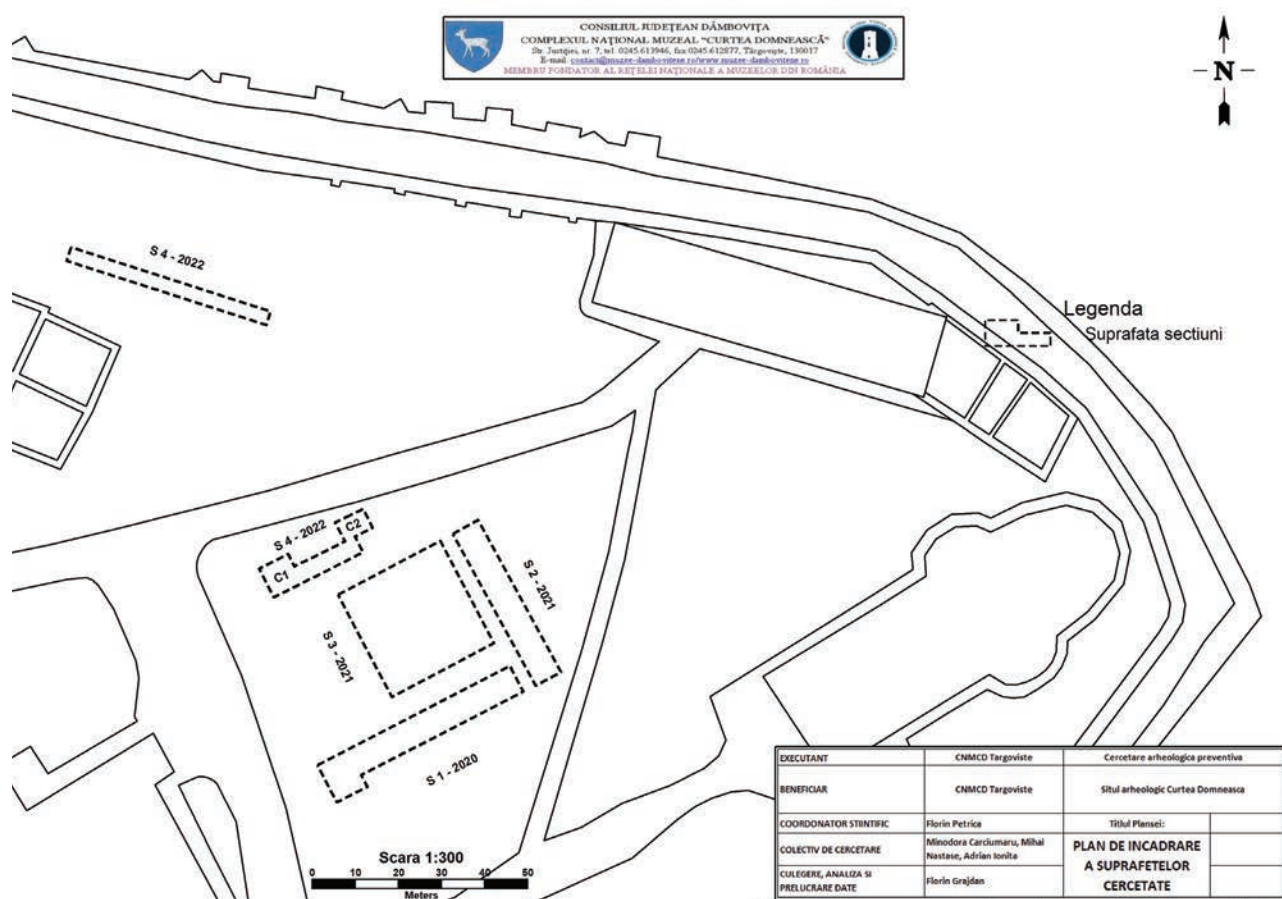

Fig. 2. Plan încadrare suprafețe cercetate 2020-2022

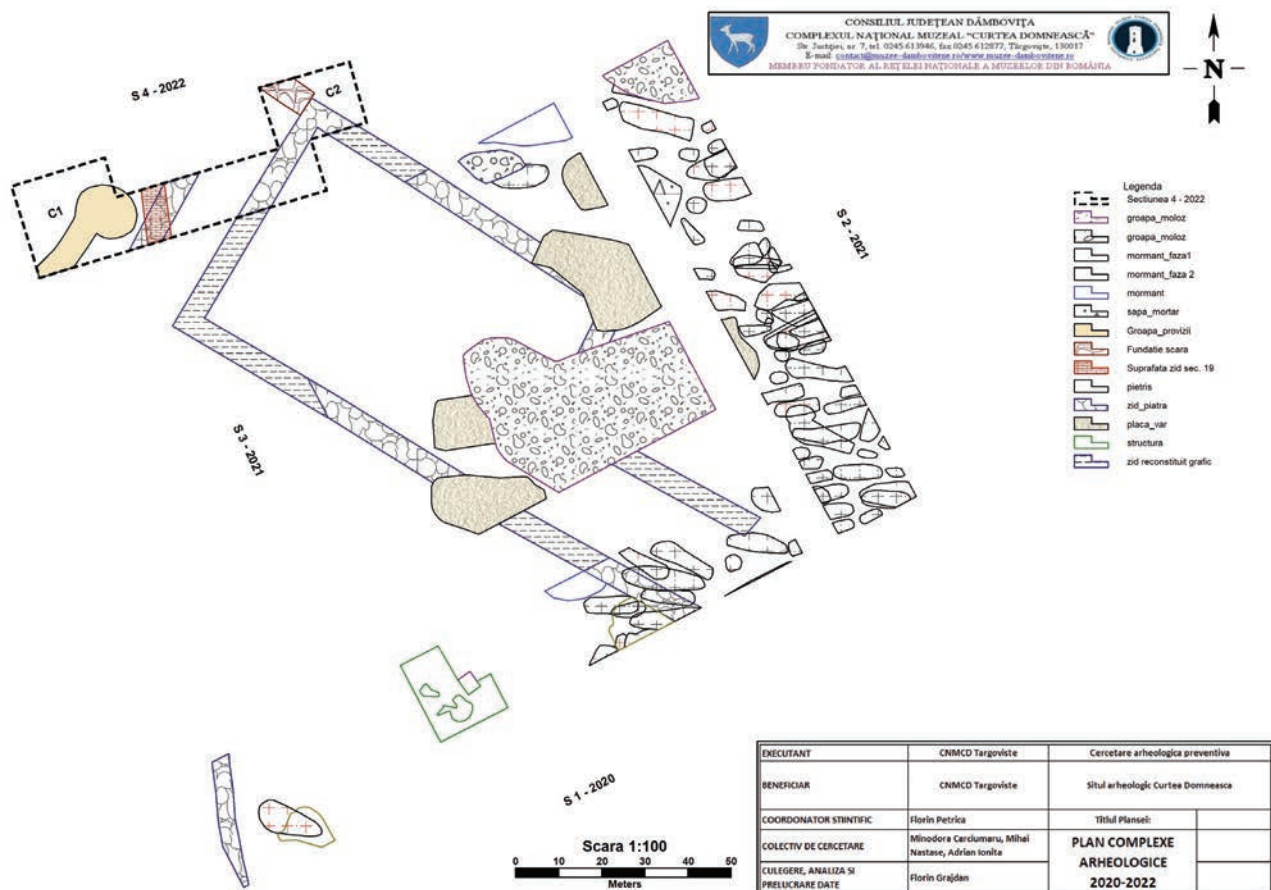

Fig. 3. Plan complexe arheologice 2020-2022

Fig. 4. Foto aeriană sector C și detaliu S.4

74. Târgșoru Vechi, com. Târgșoru Vechi, jud. Prahova

Punct: „La Mănăstire”

Tip sit: 1 (locuire); 111 (așezare deschisă); 113 (așezare urbană); 114 (așezare rurală); 121 (castru); 13 (structură de cult/religioasă); 133 (biserica); 144 (terme); 211 (necropolă plană); 322 (monument)

Încadrare cronologică: 1 (Preistorie); 13 (Neolitic); 15 (Epoca bronzului); 16 (Hallstatt); 21 (La Tène); 322 (Epoca romană târzie); 42 (Epoca migrațiilor); 43 (Epoca medievală)

Cod RAN: 130927.01

Autorizație nr. 101/18.05.2022

Colectiv: Andrei Mircea Măgureanu (IAB) – responsabil științific, Bogdan Ciupercă, Alin Anton, Cătălin Dîscă, Tudor Hila (MJIAPh)

Perioada desfășurării cercetării: 21.07 - 14.10.2022

Bine-cunoscut în literatura de specialitate, în special datorită castrului roman, a necropolei din secolele III-IV p. Chr. și târgului medieval, Târgșoru Vechi (Fig. 1) continuă să fie cercetat de mai bine de 60 de ani, potențialul său arheologic fiind departe de a fi epuizat.

Ultimele săpături sistematice întreprinse în zonă au condus la finalizarea cercetărilor în casele XVI și XVIII și deschiderea a două case noi numerotate cu XIX, respectiv XX. Dimensiunile noilor suprafețe deschise au fost de 10 x 4 m în cazul primei dintre acestea, respectiv 5 x 4 în cazul celei de-a doua, în ultimul caz restrângerea suprafeței fiind determinată de proximitatea limitei de proprietate.

În total au fost investigate un număr de 15 complexe arheologice, pentru 12 dintre acestea cercetările fiind finalizate (Cpl. 1/2019, 2/2019, 3/2019, 4/2019, 5/2019, 6/2019, 7/2019, 8/2019, 1/2021, 1/2022, 2/2022 și 4/M1/2022), pentru celelalte 3 urmând a continua în campaniile viitoare (Cpl. 3/2022, 5/2022, 6/2022).

Materialele descoperite datează cu precădere din epoca migrațiilor (ceramică și olane specifice secolelor VIII - X p. Chr.) și din perioada medievală (fragmente de ceramică și cărămidă). Pe lângă acestea au mai fost descoperite și materiale preistorice (ceramică și unelte de piatră) și piese de epocă romană (fragmente de ceramică și țiglă).

Majoritatea complexelor investigate sunt reprezentate de gropi (Cpl. 2/2019, 3/2019, 4/2019, 5/2019, 6/2019, 7/2019, 8/2019, 1/2021, 1/2022, 2/2022, 5/2022 și 6/2022; Fig. 3 și 4) cu diferite caracteristici și dimensiuni, unele având funcționalitate încă nedeterminată. În afară de gropile menționate au mai fost cercetate 2 locuințe adâncite databile în secolele VIII-X p. Chr. (Cpl. 1/2019 și 3/2022) și un mormânt de înhumatie (Cpl. 4/M1/2022).

Prima locuință cercetată (Cpl. 1/2019) a fost delimitată în plan în colțul de SV al casei XVIII, la adâncimea de -0,65 - 0,70 m față de nivelul actual de călcare, ca un complex de formă dreptunghiulară cu dimensiunile de 3,40 x 2,90 m. În colțul de sud-est al complexului, în zona unei instalații de foc realizată din lipitură de lut și piatră de râu, au fost identificate numeroase fragmente de ceramică și olane, bucăți de cărbune și urme de arsură (Fig. 2). Pe lângă acestea din interiorul locuinței au mai fost recuperate mai multe fragmente osteologice,

bucăți de țiglă de epocă romană, precum și unele bucăți de piatră și gresie care este posibil să fi fost utilizate în diverse activități gospodărești.

Cea de doua locuință (Cpl. 3/2022; Fig. 4), cercetată doar parțial, a fost identificată în colțul de SV al casei XX la adâncimea de -0,45 - 0,50 m față de nivelul actual de călcare. Din întreaga structură în cursul acestei campanii a fost surprinsă doar instalația de foc și colțul de nord-est al locuinței pe o lățime de 0,55 m și o lungime de 1,60 m. În perimetrul instalației de foc, realizate din lipitură de lut și piatră de râu, au fost identificate fragmente ceramice, bucăți de cărbune și oase. Spre est, în zona instalației de foc locuința Cpl. 3/2022 era tăiată pe o lungime de 0,40 m de mormântul de înhumatie Cpl. 4/M1/2022.

Mormântul de înhumatie Cpl. 4/M1/2022 a fost identificat pe limita sudică a casei XX, la adâncimea de -50 m față de nivelul actual de călcare (Fig. 4). Groapa mormântului avea în plan o formă aproximativ rectangulară cu o lățime de 0,55 m și o lungime de 1,60 m. Defunctul, cu înălțimea de aproximativ 1,50 m, era depus pe spate, orientat pe direcția vest – est, cu picioarele întinse, brațele flexate și palmele așezate pe bazin. Singura piesă de inventar care a fost găsită în mormântul în discuție este un colț de mistreț prins pe un fragment din mandibula animalului și depus în zona bazinului, în partea stângă a defunctului.

Abstract

Archaeological research at Targșoru Vechi, known especially for the Roman fort, the necropolis from the III-IV centuries AD and the medieval town, has been going on for over 60 years, and the archaeological potential of the site is far from being exhausted.

The last systematic excavations undertaken in the area led to the completion of research in surfaces XVI and XVIII and the opening of two new surfaces (XIX and XX).

In total, a number of 15 archaeological features have been investigated, for 12 of them the research has been completed, for the other 3 they will continue in future campaigns.

The discovered materials mainly date from the early medieval period (pottery specific to the 8th - 10th centuries AD) and from the classical medieval period (ceramic and brick fragments). In addition to these, prehistoric materials (ceramics and stone tools) and pieces from the Roman period (fragments of pottery and tiles) were also discovered.

Most of the investigated features are represented by pits with different characteristics and sizes. Apart from the mentioned pits, two pit-houses from the 8th-10th centuries BC and an inhumation grave were also investigated.

Illustrations list

Fig. 1. Târgșoru Vechi, Prahova County – „La Mănăstire” – placement of archaeological research

Fig. 2. Târgșoru Vechi, Prahova County – „La Mănăstire” – fireplace of Cpl. 1/2019.

Fig. 3. Târgșoru Vechi, Prahova County – „La Mănăstire” – cross section of Cpl. 7/2019

Fig. 4. Târgșoru Vechi, Prahova County – „La Mănăstire” – inhumation grave Cpl. 4/M1/2022, fireplace of dwelling Cpl. 3/2022 and pit Cpl. 6/2022

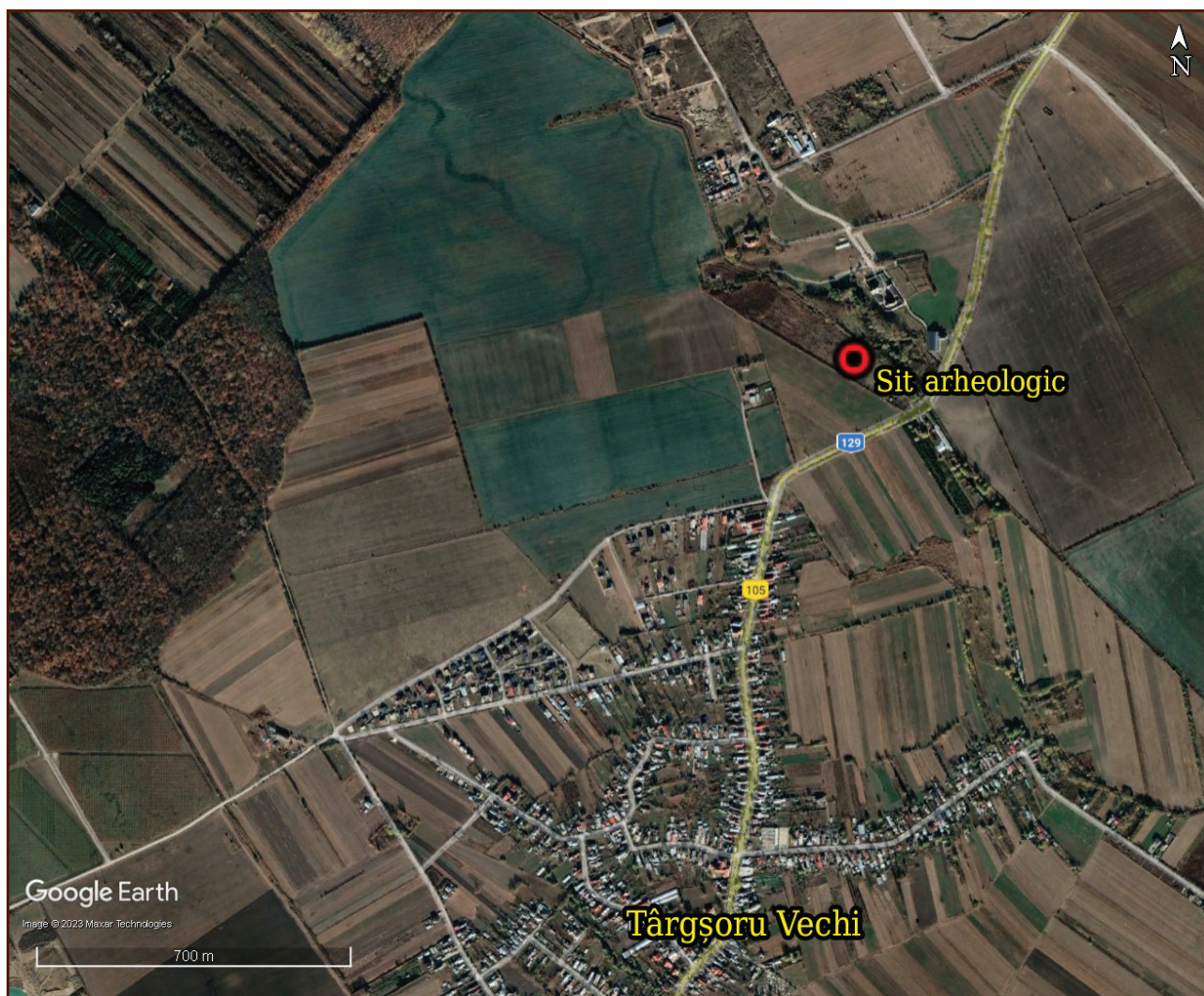

Fig. 1. Târgșoru Vechi, jud. Prahova – „La Mănăstire” - localizarea cercetărilor.

Fig. 2. Târgșoru Vechi, jud. Prahova – „La Mănăstire” – instalația de foc a Cpl. 1/2019.

Fig. 3. Târgșoru Vechi, jud. Prahova – „La Mănăstire” – profilul gropii Cpl. 7/2019.

Fig. 4. Târgșoru Vechi, jud. Prahova – „La Mănăstire” – mormântul inhumație Cpl. 4/M1/2022, instalația de foc a locuinței Cpl. 3/2022 și groapa Cpl. 6/2022.

75. Tilișca, com. Tilișca, jud. Sibiu**Punct: Dealul Cățanaș**

Tip de sit: 1 (locuire), 112 (așezare fortificată), 122 (cetate), 211 (necropolă plană)

Încadrare cronologică: 153 (Epoca bronzului târziu), 161 (Hallstatt timpuriu), 162 (Hallstatt mijlociu), 212 (La Tène mijlociu), 213 (La Tène târziu)

Cod RAN: 145916.01

Autorizație nr. 45/ 18.03.2022

Colectiv: Gheorghe Vasile Natea - responsabil științific (MN Brukenthal); Mihail Chideș, Adrian Georgescu, Christian Kaiser, Sabin Adrian Luca, Ecaterina Natea, Vasile Palaghie, Florentin Perianu, Maria Raluca Teodorescu (MN Brukenthal) - membrii în colectiv

Total finanțare: 50.000 lei

Perioada desfășurării cercetării: 18.07 – 30.09.2022

Scurtă prezentare a sitului:

Dealul „Cățanaș” este situat în imediata apropiere a drumului care duce din Galeș spre Tilișca, pe partea dreaptă. Spre est se învecinează cu vatra Galeșului, spre vest cu dealul „Cetate”, iar spre sud este mărginit de vatra Tilișcăi. În partea de nord are din nou ca vecin un deal, „Dumbrăghița”.

Înălțimea „Cățanașului” atinge în partea sud-vestică 712 m, ridicându-se deasupra comunei Tilișca cu peste 100 de metri.

Așezarea dacică de pe dealul „Cățanaș” a intrat în circuitul științific acum mai bine de trei decenii - cu toate că existența sa fusese semnalată încă din secolul trecut - iar de atunci încoace o serie de studii și articole au încercat să pună în valoare diferitele aspecte legate de viața celor care au populat zona care ne interesează. O sinteză s-a realizat odată cu apariția lucrării monografice a regretatului prof. univ. dr. Nicolae Lupu, după o cercetare asiduă și sistematică, întinsă pe parcursul mai multor zeci de ani (remarcăm în acest context că cercetările arheologice au avut loc în perioada 1959 – 1965, iar publicarea exhaustivă a rezultatelor lor în anul 1989). Din anul 2003 până în anul 2006 au fost reluate cercetările sub conducerea regretatului conf. univ. dr. Dumitru Popa, rezultatele fiind publicate într-o serie de studii; din anul 2018 cercetările au fost reluate de colectivul mai sus menționat.

Așezările de pe „Cățanaș” aparțin ambelor epoci ale fierului, hallstattienii ocupând porțiuni mai puține și mai restrânse ca suprafață. Din perioada La Tène au fost descoperite până în prezent două turnuri locuință, aflate pe un platou arcuit pe culme și cu terase în pante. Dealul respectiv a fost fortificat cu valuri de pământ și șanțuri de apărare, amplasate pe pantele de est, vest și nord, pe acestea dezvoltându-se și așezarea. Datată de la mijlocul secolului II î. Chr. până la cucerirea romană, cetatea de la Tilișca - „Cățanaș” este una dintre cele mai importante din această zonă.

Obiectivele cercetării: În campania din anul 2022 ne-am propus continuarea cercetării pe marginea întărită a platoului superior.

Rezultatele cercetării:

Pe marginea întărită a platoului superior s-a extins suprafața 1/2019 spre est, cu 2 m, în scopul dezvelirii și cercetării integrale a locuinței datată la jumătatea secolului I î. Chr., cercetată parțial în campaniile anterioare. Între 0 și -0,20 m se află stratul vegetal, compus din frunze și rădăcini, între -0,20 și -0,30 m se află un strat de depunere, iar sub acest strat, între -0,30 și -0,60 m, se află un strat de cultură datat la mijlocul secolului I î. Chr., în care a fost cercetată latura estică a locuinței, fiind surprinse gropi de stâlp, circulare, cu un diametru de 30-35 cm și o adâncime de 50-60 cm (Foto. 1), precum și un număr mare de materiale arheologice, în speță fragmente ceramice și piese din metal (fier și bronz). În colțul sud-estic al suprafeței a fost descoperită o groapă circulară (Gr. 4), cu diametrul de 1,20 m și adâncimea de 0,60 m (Foto. 2). În umplutura gropii au fost găsite următoarele materiale arheologice: patru vase ceramice întregibile; două brățări (Foto. 3) și o aplică, din bronz; un umbo, o seceră, un vârf de suliță, un fragment de zăbală, un cosor, toate din fier.

Sub nivelul de locuire datat la mijlocul secolului I î. Chr. a fost identificat un strat de amenajare a terasei, ce are o grosime de 10 - 15 cm (-0,60 – -0,75 m), format din stâncă fărâmițată, foarte compact. Sub el se află un alt strat de locuire (-0,75 – -0,90 m) datat la sfârșitul secolului II – începutul secolului I î. Chr., în care au fost descoperite numeroase fragmente ceramice și două structuri circulare din piatră de râu și stâncă locală, ce au un diametru de 1,20 m (Foto. 4).

Pe latura de vest a suprafeței s-a deschis secțiunea 1/2022, prin prelungirea profilului de nord al suprafeței, în scopul obținerii unei stratigrafii complete a terasei. În capătul de vest al secțiunii a fost identificat valul superior de apărare, realizat din piatră și pământ, iar în spatele lui, la adâncimea de -20 cm, au fost identificate trei șiruri de gropi de stâlp, ce provin probabil de la o palisadă (Foto. 5).

Abstract

On the reinforced edge of the upper plateau, surface 1/2019 has been extended to the east, with another 2 m, until the depth of =0,30 m - -0,60 m where there's a layer of culture dated from the middle of the 1st century B.C. . In this layer we concentrated our research on the eastern side of a dwelling, where there were found circular pits with a diameter of 30-35 cm and a depth of 50-60 cm (Photo. 1). In this area we also discovered several artifacts: ceramic and metal fragments. A circular pit (Gr.4) with a diameter of 1.20 m and a depth of 0.60 m was discovered in the south-eastern corner of the surface (Photo. 2). Four complete ceramic vessels were discovered in the filling of the pit; two bracelets (Photo. 3) and a bronze appliqué; an umbo, a sickle, a spearhead, a fragment of a sable, a 'cosor' type knife, all made of iron.

Beneath the dwelling layer dated to the middle of the 1st century B.C., a 10-15 cm thick layer of terrace development was identified, made up of very compact uncut rock. Beneath this one there is another dwelling layer (-0.75 – -0.90 m), dated at the end of the 2nd century – the beginning of the 1st century B.C., in which several ceramic fragments

and two circular structures with a diameter of 1.20 m, made of local river stone and rock were discovered (Photo. 4).

On the western side of the researched surface, section 1/2022 was opened, by extending the northern profile of the surface. At the western end of the section the following discoveries were made: the upper defensive wall, made of stone and earth and behind it, at a depth of -20 cm, three rows of post pits were identified, probably coming from a palisade (Photo . 5).

Illustrations list

Fig. 1. Overview of surface S 1 – the 2022 archaeological campaign

Fig. 2. Pit hole G4 – during the research

Fig. 3. Pit hole G4 – details during the research

Fig. 4. Circular stone structures

Fig. 5. Section s I / 2022 – Post holes, before and after research

Fig. 1. Imagine de ansamblu a suprafeței 1 – campania 2022

Fig. 2. Groapa G 4 - imagine din timpul cercetării

Fig. 3. Groapa G 4 – detaliu din timpul cercetării.

Fig. 4. Structuri circulare din piatră.

Fig. 5. Secțiunea S I/2022 – gropi de stâlp, înainte și după golire

Topalu, jud. Constanța [Capidava]**Punct: Cetate**

Tip de sit: Fortificație romană (castellum); Fortificație medievală timpurie

Încadrare cronologică: sec. II – înc. sec. VII p. Chr.; sec. IX – jum. sec. XI p. Chr.

Codul RAN: 63063.01-12

Autorizație nr. 75/17.03.2022

Colectiv: Ioan Carol Opreș - responsabil științific (Facultatea de Istorie, U București). Instituția organizatoare a cercetării arheologice: MINAC

Finanțare: 50.000 lei, Ministerul Culturii (cofinanțare MINAC, MNIR)

Perioada desfășurării cercetării: 4 – 17.07.2022 (Sectorul X *extra muros*); 1 – 31.08.2022 (Sector VII *intramuros*)

76. Topalu, jud. Constanța [Capidava]**Punct: Sector VII intra muros**

Alexandru Rațiu (MNIR), Ioan Carol Opreș (Facultatea de Istorie, U București), Ioana Manea (MM București)

Cercetarea sistematică din 2022 s-a concentrat în jurul edificiului cunoscut în literatura de specialitate sub numele de „*Principia* romană târzie” de la Capidava, mai precis la vest și sud-vest de acesta, la marginea terasei aflate către Dunăre. Săpătura propriu-zisă a edificiului cu absidă (*principia*) s-a încheiat în vara anului 2019. Cercetat în primul rând de către echipa MNIR, responsabilă de acest sector, săpăturile concentrate în acest obiectiv au fost reluate (după intervenții inițiale în anii 1950) începând din anul 2013. Abordarea ansamblului a fost proiectată conform unui plan multianual, implicând o săpătură în suprafață (cu carouri de 4 x 4 m, fără martori). Clădirea a fost împărțită prin mijloace topografice, mai întâi în 20, iar apoi în 28 de astfel de carouri, cercetarea lor urmând apoi o ordine prestabilită, în așa fel încât să permită înregistrarea cât mai multor informații stratigrafice.

Obiectivul/rezultatul cercetărilor arheologice din campania 2022

În cadrul campaniei din 2022 de la Capidava, în sectorul VII, cercetat sub conducerea echipei MNIR, s-a dorit cercetarea zonei situată la sud de *principia*, unde în campaniile trecute s-a descoperit o parte a unui *peristyl* (respectiv o bază de coloană în poziției primară pe o asiză din blocuri de piatră). De asemenea în această zonă, în cadrul campaniei din anul 2021, s-a conturat un nivel de locuire de secol VI p. Chr., bogat în artefacte specifice acestei perioade: amfore, fragmente de opaițe, fragmente de ceramică fină etc.

Principalul scop pentru care am concentrat săpătura la sud de edificiu a fost pentru a putea stabili eventuale legături urbanistice cu alte ansambluri contemporane. Suntem interesați, de asemenea, să elucidăm chestiunea *peristyl*-ului mai ales în contextul descoperirilor frecvente de resturi de coloane din această zonă. Cu titlu de ipoteză, resturile acestei clădiri, din care se păstrează elemente monumentale, ar putea reprezenta un *praetorium*, în directă legătură cu comandamentul trupei de cavalerie care

staționează la Capidava în epocă romană târzie.

Cercetarea s-a desfășurat între 1.08 – 31.08.2022, cu un colectiv sub coordonarea MNIR, care mai reunește specialiști de la FI-UB și MMB, respectiv studenți (licență/master/doctorat) și voluntari. În ultima parte a perioadei au fost realizate măsurile de conservare primară, prin acoperirea elementelor de zidărie și complexe identificate cu material geotextil cu nisip. Au mai fost realizate în această parte finală a campaniei din sectorul VII măsurători și înregistrări, ambalarea materialelor arheologice descoperite în campania curentă.

Metodologie: Începerea propriu-zisă a săpăturilor a fost precedată de o curățare temeinică a săpăturii din anii trecuți, cât și a zonei ce urma a fi cercetată. Zonele destinate cercetării au fost împărțite în suprafețe de 4 x 4 m. Suprafața totală cercetată a fost de aproximativ 152 mp, cu o adâncime medie de 1,2 m.

În campania din anul 2022, în sectorul VII au fost deschise 9 noi unități de săpătură, numerotate S44-S52, dar cercetarea a continuat și în alte suprafețe deschise în anii anteriori. În acest sens, a continuat cercetarea în secțiunea S38, iar martorul orientat NV-SE, ce se afla între secțiunile S38, S47 și S33, S32, a fost demontat.

Metodele de înregistrare a rezultatelor săpăturii au fost cele uzuale: desen de săpătură cu scara de 1:20 cm, fotografii digitale, caiet de săpătură și de pachete. La finalul cercetării s-a făcut o ridicare topografică cu ajutorul unei drone, ocazie cu care s-a făcut și un model 3D al monumentului și al săpăturii. Înregistrarea s-a făcut contextual.

Stratigrafia generală a săpăturii:

Contextul nr. 1 - nivelul vegetal actual, de culoare brun cenușiu închis (negru), cu grad de compactare scăzut, frecvente rădăcini și urme de rădăcini, permeabil, cu foarte puține materiale contemporane remaniate, rar și materiale arheologice, în special fragmente tegulare; are o grosime de cca. 0,10 – 0,15 m;

Contextul nr. 2 - nivel antropic, sediment de culoare cenușiu închis, omogen, grad de compactare foarte scăzut, conține fragmente ceramice de mici dimensiuni, oase animaliere, fragmente rulate de țigle și cărămizi și pietre nefasonate de mari dimensiuni. Acest context reprezintă nivelul de bordeie medio-bizantine de secole IX-XI p. Chr.; are o grosime de maximă de 0,30 m.

Contextul nr. 3 - nivel antropic, sediment de culoare brun-închis, structură granulară, relativ eterogenă, ce reprezintă nivelul de locuire de sfârșit de secol VI p. Chr., ultimul al cetății în integralitatea sa. Conține artefacte din ceramică, fier, bronz sau os, fragmente de țigle romane, fragmente din vase de sticlă. Are o grosime de cca. 0,20 – 0,30 m. Contextul este mărginit la limita sa inferioară de o podea lutuită, de culoare galben deschis, compactă, cu o grosime de cca. 0,15 m. Nivelul este incendiat.

Contextul nr. 4 - nivel antropic, sediment de culoare brun-gălbui, structură granulară, relativ eterogenă, constituind nivelul de locuire de secol V p. Chr. Conține artefacte din ceramică, fier, bronz sau os, fragmente de țigle romane, fragmente din vase de sticlă. Are o grosime de cca. 0,15–0,20 m. Contextul este mărginit la limita sa de jos de

o podea lutuită, de culoare galben-deschis, compactă, cu o grosime de cca. 0,10 - 0,15 m.

Contextul nr. 5 - nivel antropic, sediment de culoare brună, structură granulară, relativ eterogenă, constituind nivelul de locuire de secol IV p.Chr. Conține artefacte din ceramică și fragmente din vase de sticlă. Are o grosime de cca. 0,15 m. Contextul este mărginit la limita sa de jos de o podea din cărămizi prinse în mortar pe o substrucție din lut bătătorit.

Contextul nr. 6 - nivel antropic, sediment de culoare galben-maronie, structură prăfoasă, relativ eterogenă, constituind nivelul de locuire de sec. II – III p.Chr. Conține artefacte din ceramică și fragmente din vase de sticlă, dar și materiale din bronz sau fier. Are o grosime de cca. 0,40 m. Contextul este mărginit la limita sa de jos fie de un pavaj din pietre de râu (în cazul stradelor), fie de o podea din lut bătătorit.

Descrierea unităților de săpătură din cadrul campaniei 2021

Scurt istoric al săpăturii

În campaniile anterioare (2013-2016) au fost cercetate 14 dintre suprafețele propuse, denumite S1–S14, iar în fiecare dintre acestea a fost atins nivelul de sfârșit de secol IV p.Chr., corespunzător contextului nr. 5. În campania 2017 s-au deschis alte opt astfel de suprafețe, numerotate în continuare S15–S22, împreună cu o secțiune de sondaj denumită temporar S23. S-a convenit în cadrul echipei de cercetare adâncirea, respectiv atingerea și cercetarea în noile secțiuni inclusiv a nivelului corespunzător contextului nr. 4. Suprafețele au fost săpate succesiv, înregistrându-se atât fotografic și grafic secvențele stratigrafice de pe profilele care ulterior au fost demontate.

De asemenea, a fost continuată cercetarea și în primele 14 suprafețe a nivelului amintit. În 2018 s-au deschis cinci secțiuni, numerotate S24–S27 și S30, și care au fost cercetate până la nivelul podelei de sec. IV p.Chr. De asemenea, s-a deschis și S27 în colțul de nord al edificiului, unde cercetarea a ajuns la nivelul de locuire roman târziu. Cercetarea a continuat și în S23, unde s-a descoperit o parte dintr-un portic al unei clădiri de mari dimensiuni din epoca Principatului. În decursul campaniei din anul 2019 au fost deschise 6 noi unități de săpătură, numerotate S31–S36, dar cercetarea a continuat și în alte suprafețe deschise în ani anteriori și astfel s-a definitivat cercetarea propriu-zisă a edificiului. În 2021 am mai deschis 6 noi suprafețe de săpătură, numerotate **S38–S43**, dar s-a continuat cercetarea și în alte două suprafețe (**S29**, **S34** și **S35**) deschise anii anteriori.

În 2022 s-au deschis nouă secțiuni (S44–S52) și s-a continuat cercetarea în suprafețele deschise anii anteriori (S38, S41–43). Martorul dintre S38, S47 și S32 și S33 a fost demontat, materialul arheologic fiind recuperat și înregistrat conform.

Suprafețele S 44-45, 51-52 (dimensiuni 4 x 4 m) situate la SV de suprafețele S34-35, fiind paralele cu acestea, așezându-se pe o suprafață de 4 x 4 m fiecare. Acestea nu au fost deschise simultan, ci două câte două, primele fiind suprafețele S44 și S45. În această arie s-a surprins un nivel de locuire ce aparține nivelului 3 al stratigrafiei noastre

reprezentat de o locuință, ale cărei limite nu au fost identificate. Pentru a putea să delimităm suprafața locuinței, ne-a extins în partea de SV cu alte două suprafețe – S51 și S52. Au fost identificate o bază și un fus de coloană, ambele în poziție secundară, alături de numeroase artefacte confecționate din ceramică, sticlă, metal și piatră.

Suprafețele S46 -47 sunt situate la NV de S43 și S38. Am dorit să ne extindem cu cercetarea spre NV pentru a putea afla mai multe informații despre clădirea cu peristyl. În această zonă ne-am oprit pe nivelul de sec. VI p.Chr., unde am identificat o groapă menajeră, umplută cu material fragmentar ceramic (platouri din ceramică fină cu decor șampilat sub formă de cruce) și sticlă, plus patru cărămizi întregi așezate „pe cant” deasupra gropii. S-a observat continuarea canalului spre est și s-a dezvelit platforma din dale de piatră pe care erau amplasate coloanele, probabil reprezentând intrarea în clădire.

Suprafața S48, 49 și S50 sunt situate la NV de suprafețele S46 și S47 și au fost deschise pentru a putea urmări taserul Străzii β descoperită în S39 din 2021. Fiecare dintre cele trei secțiuni are o suprafață de 4x4 m, cu o adâncime maximă de 1.2 m. În cadrul acestei suprafețe a fost identificată o porțiune din Strada β care coboară dinspre NV și cotește către E. În partea de SV (S48) a fost dezvelit zidul incintei târzii, cercetarea surprinzând cota de fundare, dar și stratul de arsură anterior. Zidul are o lățime înregistrată până la această dată de 1,4 m și este realizat din piatră de dimensiuni mici și mijlocii, legată cu mortar, direcția sa fiind NV-SE. A fost surprins pe o distanță de aprox. 20 m lungime. De asemenea, au mai fost identificate o bază de coloană în poziție secundară (S48) și alte două baze la limita dintre S49-50 cu S47-48.

Suprafețele S43 și 38 sunt situate la NV de S41 și S42 și au dimensiune de 4 x 4 m fiecare. Acestea au fost deschise simultan în campania din 2021, dar nu au fost definitivate atunci. În campania din 2022 am redeschis cercetarea în aceste două zone. Aici s-a identificat un nivel de locuire datat pe baza materialului ceramic în sec. al VI-lea, adică contextul 3 al stratigrafiei generale din această zonă. Suprafața cercetată a surprins pe latura dinspre Dunăre zidul de incintă târzie și totodată un canal de scurgere ce are legătura cu Strada β descoperită în 2021.

Suprafețele S41 și S42 sunt situate la SE de S43 și S38, fiind deschise în campania din 2021. În această arie a fost identificate două gropi (G2 și G3) care probabil erau folosite la deversarea apei din canal. Groapa G2 este de formă rotundă, cu un diametru de 1,25 m și o adâncime maximă de 0,84 m, în umplutură a fost descoperită o monedă. Groapa G3 are o formă aproximativ ovală, fiind mărginită pe latura de NV de un zid, lungimea maximă este de 3,40 m cu o adâncime de 0,75 m. În umplutura sa au fost descoperite o monedă și un obiect din fier. Foarte probabil ca cele două gropi să fi comunicat între ele.

Materialul arheologic descoperit

Materialul descoperit este eterogen compus în mare parte din artefacte ceramice. Pe lângă ceramică, au fost descoperite și alte obiecte confecționate din materiale precum os, metal sau sticlă. Pentru artefactele din ceramică putem aminti piese găsite întregi, precum: o *ampulla* de

mari dimensiuni cu decor vălurit, o cană trilobată, oale cu 2 torți și boluri din ceramică fină. Totodată, au fost descoperite numeroase amfore de tip LR1 și LR2 sparte *in situ*, alături de vase de mici dimensiuni. Pentru artefactele din sticlă putem menționa un pahar fragmentar cu decor, fragmente de candelă, pahare sau o mărgă de dimensiuni medii. A fost descoperit și material de construcție – cinci cărămizi (patru întregi și una fragmentară, dispuse pe cant deasupra gropii G1) ce aveau decorate cu linii în X realizate în pasta crudă cu ajutorul degetelor.

Obiective pentru campania din 2023

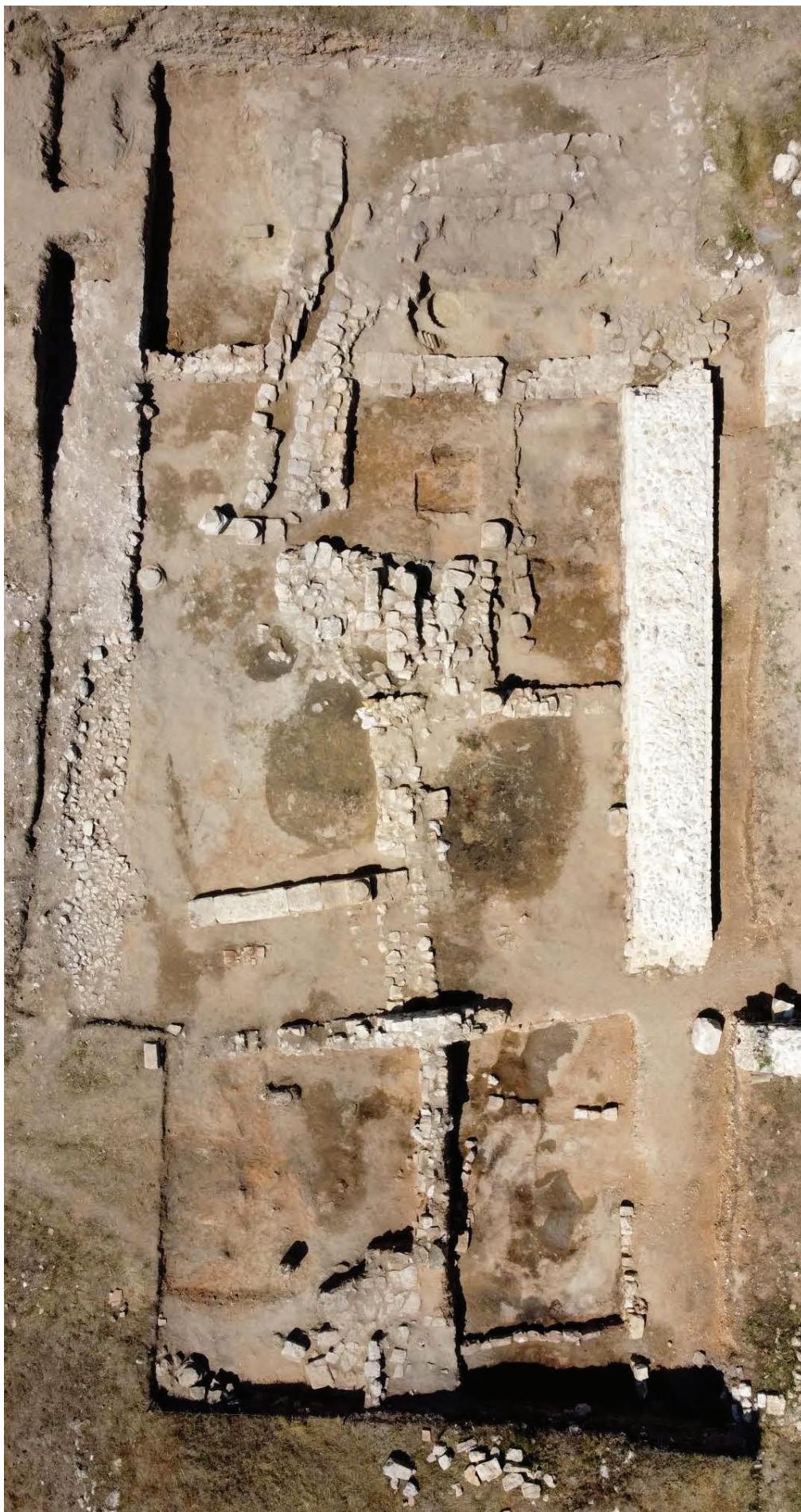
În campania viitoare ne propunem să continuăm și să extindem cercetarea în zona peristilului pentru a elucida proveniența bazelor și fragmentelor de coloane. De asemenea intenționăm extinderea săpăturii înspre sud-vest, pentru a înțelege mai bine forma și funcționalitatea incintei sudice. De asemenea ne interesează legătura dintre cele două clădiri, *principia* și „clădirea cu *peristyl*”, legătură reabilitată prin intermediul Străzii β la care aveau ieșire ambele.

Abstract

During the 2022 campaign from Capidava, from sector VII, it was desired to research the area south of the *principia*, where in past campaigns part of a *peristyle* was discovered (respectively a column base in the primary position on a limestone slab). In this area, in the year 2021, a 6th century habitation level was outlined, rich in artifacts specific to this period: amphorae, fragments of oil lamps, fragments of fine ceramics, etc. The main reason why we concentrated the excavation south of the *principia* was to be able to establish possible urban links with other contemporary buildings and complexes. The research was carried out during the month of August with a team under the coordination of MNIR, which also brings together specialists and students from FI-UB and MMB. Following this campaign, we found the connection with the inner facing of the enclosure wall of the Late fortification, but also the traces of a large building, built parallel to the *principia* which included a *peristyle* with at least 10 limestone columns. In the next campaign we hope to learn more about the functionality, the absolute chronology of this building and its role within the Capidava fortification.

Illustrations list

- Pl. I. Orthophotoplan of the 2022 excavation.
- Pl. II. The 2022 excavation plan.
- Pl. III. South-East profile of sections S 44 – S 45.
- Pl. IV. North-West profile of sections S48, S49, S50.
- Pl. V. Drawing of the North-West profile of sections S48, S49, S50.
- Pl. VI. The southwestern wall of the late enclosure.
- Pl. VII. Details of the column bases in the peristyle area.
- Pl. VIII. Artefacts discovered during the 2022 campaign.

Pl. I. Sector VII intra muros - Ortofotoplanul săpăturii din 2022

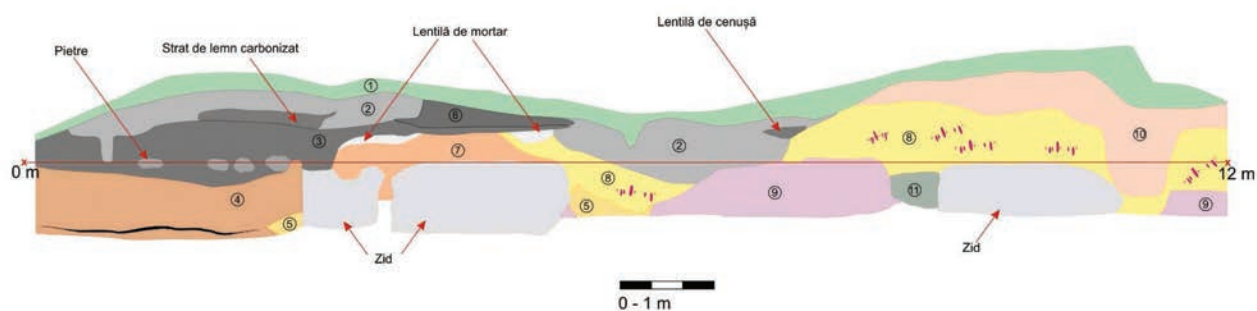

Pl. III. Sector VII intra muros - Profilul S-E, secțiunile S44 - S 45 (2022)

Pl. IV. Sector VII intra muros - Profilul N-V – S48, S49, S50 (2022)

Profilul de N-V, secțiunile S48, S49 și S50.

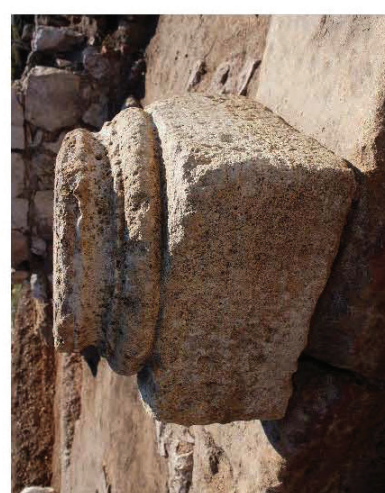
Legendă:

- 1: Strat vegetal;
- 2: Strat de pământ cenușiu, friabil, amestecat cu pietre;
- 3: Strat de pământ cenușiu deschis, compact cu incluziuni (piatră, mortar);
- 4: Strat de culoare galbenă, compact ce include chirpici, fragmente de cărămidă și cărbune. La bază se observă o lentilă de cenușă, grosă de 1-2 cm;
- 5: Strat de argilă galbenă;
- 6: Strat de pământ negru, friabil;
- 7: Strat de pământ roșcat, friabil cu pigment de mortar și fragmente de cărămidă;
- 8: Pământ galben-deschis, amestecat cu chirpici și fragmente de cărămidă;
- 9: Stânca nativă - sterilul arheologic;
- 10: Strat de pământ friabil, amestecat cu dărâmatură, piatră și fragmente de cărămidă;
- 11: Dărâmatură de zid.

Pl. V. Sector VII intra muros - Desen al profilului de NV – S48, S49, S50

Pl. VI. Sector VII intra muros - Zidul incintei târzii de SV (2022)

Pl. VII. Sector VII intra muros - Detalii cu bazele de coloane din zona peristyl-ului

Pl. VIII. Sector VII intra muros - Material arheologic descoperit în campania din 2022 (detalii cu contexte)

77. Topalu, jud. Constanța [Capidava]**Punct: Sectorul de est (sectoarele IV-V)****intra muros**

Ioan Carol Opriș (Facultatea de Istorie U București), Tiberiu Potârniche (MINAC)

Sectorul de EST (sectoarele IV - V). Cercetările arheologice desfășurate în sectorul estic al cetății de la Capidava au debutat în data de 19 septembrie 2022, având ca scop principal continuarea investigațiilor realizate în campaniile precedente în zona edificiului E2, dispus perpendicular pe curtea F, finalizarea cercetărilor în încăperea C10, realizarea unui sondaj în spațiul dintre edificiul E2 și camera C10 precum și cercetarea a două secțiuni noi în încăperea C5, plasată la est de edificiul E2 și adiacentă curții F.

Edificiul E2: Încăperile C8A, C8B, C7

Edificiul E2 este situat în partea de nord a sectorului de est, având latura de nord-est alipită curții F. Cu o formă dreptunghiulară alungită, clădirea are componența sa 3 camere denumite în ordinea descoperirii lor: C8A, C8B și C7.

Cercetările arheologice efectuate aici au fost stopate în anul 1996 pe un nivel de distrugere localizat cronologic în a doua jumătate sau chiar spre sfârșitul secolului al VI-lea p.Chr. Această situație nu este singulară în sectorul estic al Capidavei, ea fiind recent documentată și în ceea ce privește situația din edificiul E1. În cadrul campaniei 2006 au fost efectuate o serie de lucrări de conservare și restaurare asupra zidurilor perimetrice, în special asupra celor localizate în C8A. În campania din anul 2019 a fost reluată cercetarea din acest obiectiv prin investigarea secțiunii S2, fără ca aceasta să fie epuizată. Ulterior, cercetările întreprinse în campaniile din anii 2020 și 2021 au continuat investigația arheologică atât în secțiunea S1 cât și în secțiunea S2. În vara anului 2020, au fost efectuate lucrări de restaurare asupra edificiului mai sus menționat, lucrări realizate în cadrul proiectului de restaurare recent încheiat la Capidava. Aceste lucrări au vizat refacerea și consolidarea zidurilor perimetrice, prin adăugarea unei asize de cărămidă pe baza amprentelor păstrate în mortarul original precum și a două asize de protecție, realizate din blocuri de piatră.

Menționăm succint datele relevante asupra metodologiei de lucru abordată. Datorită dimensiunilor reduse ale edificiului (14,35 m x 5,08 m), s-a luat decizia de a realiza două secțiuni stratigrafice, dispuse perpendicular pe curtea F și cu un martor de 1,00 m între ele, tocmai pentru a surprinde cât mai bine datele stratigrafice. În două secțiuni, denumite convențional S1 și S2, săpătura s-a desfășurat simultan în toate cele 3 încăperi. În campania din anul 2019 a fost investigată secțiunea S2, debutând astfel tocmai din motive de evacuare a pământului rezultat din săpătură; ulterior, în campaniile din anii 2020 și 2021 au fost investigate ambele secțiuni, pentru în campania din 2022 să se realizeze demontarea marilor și finalizarea complexelor de adâncime.

Încăperea C7: în 2022 am efectuat demontarea matorului stratigrafic (7,80 m x 1 m) dintre secțiunile S1 și S2, operațiunea fiind necesară atât pentru recuperarea

materialului arheologic, cât și pentru verificarea informațiilor dobândite în urma campaniilor precedente.

Cercetarea anterioară a relevat prezența unor ziduri demantelate, corespunzătoare fazelor mai vechi de locuire. În această categorie se înscriu următoarele complexe:

Zidul Z1, realizat din piatră legată cu pământ, orientat NE-SV, prezent pe întreaga amprentă a încăperii C7, având o lungime de 6,80 m și lățimea variabilă între 0,70-0,73 m. Zidul a fost conturat la adâncimea de 0,80 m, prezintă o înălțime de 0,40 m și păstrează un număr maxim de patru asize, realizate din blocuri de piatră de talie medie, unele dintre acestea fiind atent prelucrate. Spre sud-vest, la intersecția cu zidul perimetral al C7, starea de conservare a zidului Z1 este precară, fiind păstrate doar două asize.

Complexul a fost identificat și în exteriorul încăperii C7, fiind prezent atât în încăperea C8B, cât și în încăperea C10, spre sud-vest.

Zidul Z2, realizat din piatră legată cu pământ, orientat NV-SE, plasat perpendicular pe zidul Z1 și „țesut” cu acesta are o lungime de 3,40 m și o lățime de 0,71 m. Zidul a fost conturat la adâncimea de 0,95 m, prezintă o elevație de 0,45 m și păstrează un număr de 3 asize, realizate din blocuri de piatră de talie mică și medie.

Zidul Z3, realizat din piatră legată cu pământ, orientat NV-SE, plasat cvasiparalel față de zidul Z2 are o lungime de 3,45 m și a fost conturat la adâncimea de -1,10 m. Prezintă două faze, suprapuse, din acest motiv lățimile fiind variabile: I1 = 0,40 m și I2 = 0,50 m. Cea mai veche dintre faze, căreia îi corespunde I2 păstrează două asize, în timp ce faza mai târzie (aferentă I1) doar o asiză. Zidul Z3 este suprapus de către aliniamentul zidului Z1, motiv pentru care îl putem considera mai timpuriu față de acesta. Un alt argument pentru această interpretare este acela că în timpul săpăturii arheologice, dar și la demontarea matorului stratigrafic, au fost identificate două straturi de nivelări dispuse succesiv peste zidul Z3, iar mai apoi peste zidurile Z2, respectiv Z1.

Zidul Z4, denumit astfel pe baza situației identificate în campania 2021, când nu cunoșteam continuarea sa pe direcția NE – SV din cauza existenței matorului stratigrafic, s-a dovedit a fi un cuptor de dimensiuni apreciabile. Mai mult, în urma demontării matorului din încăperea vecină C8B s-a putut constata faptul că acesta continuă și dincolo de latura de NE a încăperii C7, fiind suprapus de zidul de compartimentare adăugat într-o perioadă târzie. În ceea ce privește complexul Z4, acesta descrie o formă cvasicirculară, ușor elipsoidală, având dimensiune de 2,50 x 1,80 m. Lățimea zidului este variabilă, fiind înregistrate valori de la 68 la 55 cm. Zidăria se păstrează pe trei asize, o asiză fiind realizată din pietre de dimensiuni mari și medii, iar două din pietre de mici dimensiuni dispuse dezordonat. Construcția a fost identificată într-o stare de conservare relativ precară, fiind deranjată probabil de amenajările mai târzii. Gura cuptorului a fost amenajată prin inserarea între asizele de zidărie a unor fragmente de țiglă, deschiderea acesteia fiind de 60 cm. În partea dreaptă, spre sud a fost identificată și o gaură utilizată probabil pentru tiraj, de formă eliptică, având dimensiunile de 20 x 18 cm. Complexul a fost conturat la o adâncime de -0,60 m.

Pe lângă aceste patru complexe, rămășițe ale unor structuri de locuire realizate din piatră legată cu pământ, au fost identificate și o serie de alte complexe, cinci la număr, în urma răzuirilor succesive. Este vorba despre patru șanțuri denumite convențional Ș1-Ș4, precum și de o groapă circulară – G5. Aceste complexe au fost identificate la cota de -1,70 m, în nivelul de loess și reprezintă, după toate probabilitățile, cele mai timpurii amenajări din perimetrul cercetat.

În campania din anul 2022 au fost sondate doar șanțul Ș1, precum și groapa G5. Întrucât aceste complexe au fost identificate spre sfârșitul campaniei, am preferat să adoptăm metoda conservării și să reprogramăm cercetarea acestora pentru campania din anul viitor.

În ceea ce privește situația celor patru șanțuri, acestea sunt dispuse perpendicular pe traseul zidului Z1, fiind paralele între ele și suprapuse de complexul sus-amintit. În aceeași situație se înscrie și groapa G5, suprapusă parțial de zidul Z1, în colțul de sud.

Groapa G5: groapă de formă eliptică, săpată în loess, având secțiune evazată, a fost identificată la adâncimea de -1,70 m, dimensiunile la conturare fiind de 0,50 x 0,45 m. În campania din anul 2022 au fost cercetați primii 20 cm, suficient pentru a constata faptul că groapa se evazează puternic. Din umplutura acesteia au fost recuperate câteva fragmente ceramice ce provin din partea inferioară a unui vas de tip „sac” databil, în linii generale, în prima epocă a fierului. În absența altor elemente revelatoare și datorită calendarului înaintat al săpăturii, am preferat să programăm și investigarea detaliată a acestui complex tot în campania din anul viitor.

Din punct de vedere stratigrafic au putut fi identificate două nivelări succesive, realizate cu pământ galben tasat puternic. Sub aspect cronologic s-a putut constata faptul că asistăm la cel puțin două secvențe de demantelare, prima fiind reprezentată de grupajul de șanțuri, alături de care putem include și complexul G5, iar cea de a doua, mai târzie, reprezentată de asocierea zidurilor Z1 – Z2 – Z3. Peste acestea din urmă, demantelate practic la aceeași cotă, a fost realizată o nivelare masivă, peste care s-a amenajat podeaua viitoarei încăperi C7.

Astfel, alături de săpătura ocazională de demontarea matorului stratigrafic dintre secțiunile S1 și S2, au fost practicate o serie de sondaje de control, suprafața cercetată în încăperea C7 însumând cca. 20 m² pe verticală săpătura desfășurându-se de la cota 0, până la -1,80 m.

Încăperea C8B: În 2022 am efectuat demontarea matorului stratigrafic (1,90 x 1,00 m), după ce, anterior, în campaniile 2019, respectiv 2021, au fost investigate secțiunile S1 și S2. Pe parcursul cercetării au fost surprinse atât nivelul de distrugere de la sfârșitul secolului al VI-lea, cât și un nivel anterior, databil în secolul al IV-lea p.Chr. Pe verticală săpătura s-a oprit la -1,60 m; la -1,45 m a fost identificată o șapă realizată din mortar hidrofug, de culoare roz, care prezintă un relief ondulat. Șapa a fost identificată pe aproape întreaga suprafață a încăperii C8B și prezintă o înclinare abruptă către sud. În urma cercetării arheologice a putut fi observat faptul că complexul Z4 din încăperea C7 continuă și în interiorul încăperii C8B, descriind o formă

circulară, afectată la partea superioară de amenajările mai târzii. Peste șapa de mortar a fost identificat un alt fragment de zidărie, denumit Z5, ce pare, după toate probabilitățile, conectat perpendicular la traseul zidului Z1, reprezentând latura de NE a edificiului susținut de acesta. Cât privește șapa de mortar hidrofug, s-a constatat faptul că ea nu este prezentă în exteriorul edificiului trasat de conturul zidului Z1, ci doar la interiorul acestuia. Identificarea unui mic șanț înclinat către NE, precum și relieful vălurit, ne poate sugera ipotetic varianta unei amenajări antropice necesare preluării și degajării apei pluviale scurse de pe pantele acoperișului – fiind identificată astfel limita de NE a edificiului databil în secolul al IV-lea p.Chr.

Încăperea C8A: Și în această încăpere am procedat la demontarea matorului stratigrafic dintre secțiunile S1 și S2, cercetate în prealabil în campaniile anterioare, respectiv 2019 și 2021. În urma cercetărilor, în această zonă au fost identificate o serie de complexe notabile, între care menționăm un canal de scurgere, dispus pe toată amprenta încăperii C8A și orientat pe direcția NV – SE. Canalul a fost realizat din pietre de dimensiuni medii, tencuit cu mortar hidrofug, având panta de scurgere spre SE.

Un al doilea complex de interes îl reprezintă zidul masiv identificat pe latura de est a încăperii C8A, suprapus de cortina F. Acest zid a fost realizat din blocuri masive de piatră legate cu mortar, din care au fost identificate cinci asize. Zidul este prezent pe toată latura estică a încăperii C8A, are lățimea de 0,80 m, înălțimea pastrată fiind de 1,10 m. Spre S2, traseul său a fost întrerupt de amplasarea unui *dolium* întreg, dar afectat de presiunea pământului. Vasul de provizii descoperit în campania din anul 2021 prezintă în partea sa superioară multiple crăpături și zone fisurate, astfel încât, din rațiuni de conservare, am preferat să nu investigăm această zonă sensibilă. Totuși, în acest punct, se impun o serie de observații importante: poziția vasului, al treilea pe o axă coliniară pe direcția NE – SV în cadrul edificiului E2 și plasat la același nivel, certifică nivelul final, databil în a doua jumătate al secolului al VI-lea, precum și un amplasament relativ plan.

Sub aspect stratigrafic nivelul de loess a fost identificat la adâncimea de -1,40 m adâncime, de la care se remarcă absența materialului arheologic. Totuși identificarea zidului amintit mai sus ne-a îndemnat să continuăm săpătura până la -1,70 m, cotă la care a fost consemnată cea de a cincea asiză.

În campania din anul 2022 ne-am propus investigarea amănunțită a acestui zid, precum și verificarea cotei la care se înregistrează stânca naturală în încăperea C8A. Din acest motiv, în colțul de nord al încăperii am efectuat un sondaj având dimensiunile de 1,50 x 1,00 m, pornind de la adâncimea de -1,70 m. Săpătura s-a efectuat încă 1,70 m, fără a mai înregistra nicio asiză, dar și fără a identifica obiectivul propus – stânca naturală. Din acest motiv, datorită adâncimii considerabile (cca -3,50 m), coroborat cu înălțimea zidurilor perimetrare existente, am considerat oportună încheierea sondajului propus. Totuși, întrucât spațiul a permis, am efectuat sondarea pentru încă 1,00 m cu ajutorul unei tije metalice, în 6 puncte distincte, fără a întâlni nici de această dată stânca naturală. În acest context, o concluzie

preliminară ar putea fi aceea că platoul de stâncă pe care a fost amenajată fortificația de la Capidava dispune de o morfologie variată, masivul înregistrând o pantă mai abruptă către NE. Această informație ar putea fi probată prin efectuarea unui sondaj de control plasat extra-muros pe curtea F, obiectiv pe care ni-l propunem pentru campaniile viitoare.

Încăperea C10: este situată la vest de edificiul E2, iar cercetarea arheologică efectuată aici a fost oprită în campaniile din anul 1997-1998. Zidurile perimetrice descriu un traseu trapezoidal, cu baza mică către nord – vest. În toamna anului 2019 a fost efectuată restaurarea și consolidarea zidurilor perimetrice existente ale încăperii în cadrul proiectului de restaurare recent încheiat. Cu acel prilej au fost identificate accesul plasat pe latura sudică, precum și o posibilă ieșire situată la est. Tot atunci a fost formulată ipoteza că încăperea C10 reprezintă o construcție adosată în componența edificiului E2, ca urmare a legăturii înregistrate pe latura nordică a zidului.

Metodologic, suprafața încăperii C10 a fost împărțită în trei secțiuni denumite convențional SI-SIII, orientate pe direcția E-V, pentru verificarea informațiilor de ordin stratigrafic. În campaniile anterioare au fost cercetate secțiunile SI, respectiv SIII, obținându-se astfel două profile ce au reprezentat marginile secțiunii SII, ultima fiind cercetată parțial în campania din anul 2021.

Anul acesta am continuat investigarea secțiunii SII având lățimea de 2,00 m și lungimea de 5,50 m, însumând o suprafață de aproximativ 11,00 m². Cercetarea arheologică s-a efectuat de la adâncimea de -1,65 m și până la -2,25 m, fiind înregistrat un nivel anterior celui databil în secolul al IV-lea p.Chr. Este vorba în acest caz despre o nouă demantelare, a unui stabiliment timpuriu, databil pe baza materialelor identificate în secolele II-III p.Chr. Scopul principal al cercetării a fost acela de a identifica eventualele legături dintre o serie de complexe (șanțuri de demantelare) identificate parțial în campania anterioară, complexe prezente atât în secțiunea SI, cât și în secțiunea SIII.

La adâncimea de -2,25 m au fost identificate două șanțuri de dimensiuni diferite (Ș1 și Ș2), dispuse perpendicular unul față de celălalt, ambele fiind perforate ori străjuite de gropi de par de formă prismatică ori circulară.

Șanțul Ș1 are o lungime de 2,37 m și o lățime variabilă cuprinsă între 0,35 - 0,30 m. Orientarea acestuia este NV – SE, iar adâncimea păstrată de numai -0,10 m. Complexul reprezintă rezultatul unei demantelări masive, fiind puternic afectat de amenajările ulterioare. Prin cercetarea acestuia au fost identificate cinci gropi de par dispuse tangențial, patru dintre ele fiind de formă dreptunghiulară. Din umplutura sa au fost recuperate câteva fragmente ceramice databile în epoca romană timpurie.

Șanțul Ș2 are o lungime de 4,81 m și o lățime variabilă cuprinsă între 0,60 – 0,30 m. Orientarea sa este NE – SV, iar adâncimea păstrată de cca. 0,33-0,35 m. Din umplutura acestuia au fost recuperate câteva fragmente ceramice asemănătoare celor descoperite în complexul Ș1. A fost remarcată și prezența a patru gropi de par în axul median al șanțului. În acest context considerăm că cele două complexe sunt contemporane și reprezintă urmele unei barăci militare databile în epoca Principatului. Respectiva interpretare este întărită și de descoperirea în

stratul de demantelare a unei cărămizi purtând ștampila LEG XI CL, precum și a unor fragmente ceramice bine determinabile (opaiș atelier OCTAVI).

Un alt complex extrem de interesant identificat la sfârșitul campaniei din anul 2021 este reprezentat de groapa G4, plasată în colțul vestic al încăperii C10. După reconturarea complexului, în această campanie am efectuat cercetarea sa, prin metoda secționării mediane.

Groapa G4: groapă circulară, săpată în loess, având secțiunea convexă și diametrul de 1,46 m, care a fost conturată la adâncimea de -2,25 m. În urma cercetării acesteia am putut consemna adâncimea de -1,10/-1,15 m de la conturare, complexul încheindu-se pe patul de stâncă naturală, la adâncimea de -3,40 m. Din umplutura complexului au fost recuperate cantități însemnate de țigle sparte și fragmente de olană, precum și numeroase fragmente ceramice provenite în special de la veselă de bucătărie. Alături de acestea se remarcă prezența unei monede, precum și a unui obiect metalic – vârf de suliță. Poziționarea gropii G4 ce atinge tangențial traseul șanțului Ș2 ne-a permis interpretarea succesiunii cronologice dintre cele două complexe, groapa circulară dovedindu-se mai târzie, acest amănunt fiind vizibil în urma secționării practicate pe direcția NV – SE, perpendicular pe traseul șanțului Ș2.

Datorită faptului că atât în încăperea C10, cât și în încăperile C7, respectiv C8B aferente edificiului E2 a fost identificat traseul zidului Z1 realizat din blocuri de piatră legate cu pământ demantelat ordonat pentru amenajarea nivelului de călcare din secolul al VI-lea p.Chr., am considerat oportună efectuarea unui sondaj pe coridorul dintre cele două suprafețe (E2 (C7) / C10), pentru verificarea continuității acestuia sau pentru identificarea unei limite, respectiv a unei succesiuni de clădiri.

Sondaj E2 (C7)/ C10: Pentru verificarea continuității traseului zidului Z1 am efectuat un sondaj cu lungimea de 3,00 m și lățimea de 1,55 m în coridorul dintre cele două încăperi. Cercetarea arheologică a relevat prezența zidului Z1, realizat în aceeași tehnică (piatră și pământ) pe întreaga lățime a sondajului. În plus, cercetarea a relevat existența unui al doilea zid, paralel cu Z1, plasat mai la sud, care nu se înscrie încă în niciunul dintre aliniamentele cunoscute. Sondajul a fost efectuat până la adâncimea de -1,20 m, fiind urmărite primele trei asize ale zidului Z1.

Sub aspect stratigrafic au fost identificate următoarele straturi:

- strat de loess, nivel rezultat în urma proiectului de restaurare din anii 2017-2018.
- strat de arsură având o consistență granuloasă și mult sediment de cărbune și lemn carbonizat, abundent în fragmente de sticlă de geam – reprezentând posibila distrugere a C10.
- strat de nivelare realizat cu pământ galben puternic tasat peste care au fost așezate minuțios țigle ceramice fragmentare.
- strat de umplutură/nivelare în care au fost amenajate cele două ziduri identificate.

De remarcat este faptul că peste segmentul de zid demantelat a fost practică o amenajare cu țigle, în scopul de a spori și mai mult gradul de stabilitate al solului.

Materialele arheologice recuperate sunt reprezentate de fragmente ceramice, precum și material osteologic și piese din fier (în special piroane).

Pe baza acestor noi informații putem documenta prezența unui edificiu de dimensiuni însemnate, depășind în momentul actual 16,00 m, fără a fi cunoscute limitele spre vest și sud.

Alături de cercetările întreprinse în spațiul edificiului E2, precum și în încăperea C10, un alt obiectiv important al campaniei din anul 2022 în sectorul de Est al fortificației de la Capidava l-a reprezentat reluarea cercetărilor în încăperea C5. Acest perimetru alipit curții F se situează pe terasa înaltă din vecinătatea turnului T6. Cercetările arheologice efectuate aici au fost stopate la începutul anilor 1990, fiind identificat un nivel de călcare databil în secolul al VI-lea, marcat printr-un pavaj realizat din dale de cărămidă. În urma cercetărilor anterioare au fost identificate o serie de vase de provizii (*dolia*), recuperate cu destinație muzeistică.

Încăperea C5: Amplasamentul are lungimea de 10,60 m și lățimea de 4,90 m, motiv pentru care ne-am propus cercetarea acestuia prin trasarea a patru secțiuni dispuse perpendicular pe curtea F. Datorită faptului că încăperea prezintă două căi de acces - prima situată pe latura de est, iar cea de a doua pe latura de sud -, lățimile secțiunilor propuse au fost dictate și de accesul, respectiv de metoda de evacuare a pământului din săpătură. Nu în ultimul rând, menționăm faptul că pe amprenta edificiului au fost identificate două baze de piatră cu rol de susținere a pilor necesare acoperișului, iar pentru verificarea legăturii stratigrafice am optat să trasăm secțiunea 3 tangentă la una dintre acestea, modificând astfel echilibrul dintre secțiunile proiectate.

Scopul pentru care am decis reluarea cercetării în acest segment este acela de a verifica traseul și situația locală a incintei, în raport cu informațiile recent obținute în încăperea C8A.

Secțiunea S1: dispusă perpendicular pe curtea F, având lungimea de 4,90 m și lățimea de 3,00 m. Cercetarea arheologică efectuată aici a relevat faptul că din punct de vedere stratigrafic situația este unitară pe întreg segmentul curții F. A fost identificată plinta la adâncimea de -0,40 m. Sub nivelul de călcare databil în secolul al VI-lea, marcat în secțiunea S4 prin dalele de pavaj de cărămidă, se înregistrează un nivel de incendiere marcat prin resturi lemnoase carbonizate și pământ ars de culoare roșie. Pe întreaga suprafață a secțiunii S1 nivelul pavajului este puternic perturbat, elementele de legătură fiind vizibile doar în colțul de vest, acolo unde a fost identificată o mică porțiune de șapă de mortar ce poartă încă amprenta dalei de cărămidă. Sub nivelul pavajului de cărămidă se înregistrează o zonă puternic tasată, de consistență dură, amenajată cu pietre de mici dimensiuni și sol galben. În ceea ce privește baza din piatră destinată susținerii stâlpului de acoperiș am observat faptul că aceasta a fost amenajată pe un soclu realizat din pietre de mici dimensiuni. În urma răzuirilor de control au fost identificate două gropi distincte denumite G6, respectiv G7.

Groapa G6 este de formă circulară și după toate probabilitățile aparține vasului de provizii nr. 3, extras după campaniile din anii 1990. Pentru a stabili forma și

dimensiunile exacte am efectuat secționarea pe jumătate, cercetând doar primii 40 cm. La polul opus, groapa G7, localizată spre latura vestică a încăperii C5, reprezintă un complex extrem de interesant. În urma răzuirilor de control a fost identificată o structură de formă cvasicirculară, având dimensiunea de 1,80 x 2,00 m și marcată prin sol de culoare roșie și crustă de arsură. Conturarea s-a realizat la adâncimea de -0,95 m. În urma secționării am constatat că adâncimea finală a gropii este de doar 35 cm, iar fundul acesteia este amenajat cu țigle având dimensiunile de 50 x 40 cm fiecare. Din cauza presiunii pământului s-a produs o fractură pe latura de est, țiglele păstrându-și însă conexiunea inițială. Având în vedere poziționarea complexului, adiacent la canalul de evacuare al apelor pluviale plasat între încăperile C8A respectiv C5, putem lua în calcul existența unei dotări suplimentare și care deservea această instalație. Complexul astfel identificat a rămas sigilat și va fi investigat în campania viitoare.

Secțiunea SIII: dispusă perpendicular pe curtea F, cu lungimea de 4,90 m și lățimea de 2,50 m. Trasarea acestei secțiuni s-a făcut ținând cont de amplasarea celei de a doua baze de stâlp, astfel încât profilul de pe latura vestică să fie tangențial cu baza stâlpului. În urma cercetării arheologice au fost identificate câteva complexe reprezentate de ziduri și gropi. Într-o primă instanță se remarcă groapa g1, groapă de chiup ce a putut fi surprinsă atât în suprafață, cât și pe profilul de sud al secțiunii. Din umplutura acestui complex a fost recuperată o cantitate însemnată material ceramic fragmentar, precum și două fragmente ale unor capace de *dolia* realizate din cărămizi ajustate. În urma săpăturii arheologice s-a putut constata faptul că starea de conservare a curții F în acest perimetru este excelentă, fiind încă vizibile urmele de tencuială. Din punct de vedere stratigrafic, au putut fi identificate o serie de nivelări succesive realizate cu pământ galben, întrerupte interstițial de depuneri firave de bulgări de mortar. Acest element ne poate conduce la ideea că zona reprezintă o amenajare intenționată a zonei de construcție a zidului de incintă. În cel de-al doilea carou al secțiunii a fost identificat un zid masiv realizat din piatră legată cu pământ, având lungimea de 2,70 m și lățimea medie de 0,60 m. Zidul se conturează la adâncimea de -0,40 m, prezintă o elevație de cel puțin 90 cm și păstrează încă cinci asize clare. Orientarea acestuia este NNW-SSE, fiind vizibil pe întreaga lățime a secțiunii. La baza acestuia, spre vest, a fost identificată o zonă de dărâmtură puternic bulversată de pe suprafața căreia au putut fi recuperate cantități însemnate de zgură metalică și de sticlă. Săpătura a fost oprită la adâncimea de -1,30 m și va continua în campania viitoare.

În concluzie, principalele rezultate ale campaniei sunt reprezentate de confirmarea și întregirea traseului zidului Z1 prezent în încăperile C10, C7 și C8B, precum și identificarea limitei acestuia spre nord; cercetarea și confirmarea existenței nivelului timpuriu, prin baraca investigată în încăperea C10; identificarea unor faze de construcție anterioară, precum șanțurile Ș1-Ș4 și groapa G5 din încăperea C7; informațiile referitoare la relieful platoului stâncos în segmentul C8A adosat curții F.

Au fost recuperate de asemenea elemente de

acoperiș, vase ceramice, întregi sau întregibile, piese din sticlă și os, monede din bronz și alte obiecte mărunte. Cercetările au fost documentate atât în scris, cât și digital, prin fotografii. Au fost de asemenea efectuate înregistrări grafice, fiind întocmite grundriss-uri și profile la scări convenabile. În cursul săpăturii propriu zise cercetările au fost documentate suplimentar prin realizarea unor fotografii aeriene captate cu ajutorul dronei.

Abstract

The archaeological research carried out in the eastern sector of the fort from Capidava started on September 19th 2022, aiming to continue the investigations carried out in the previous campaigns in the area of the E2 edifice. The latter is perpendicular to curtain F of the *castellum*. Other research objectives were completing the research in room C10, carrying out a survey in the space between edifice E2 and room C10, as well as the investigation of two new sections in room C5. Building C5 is placed east of edifice E2 and adjacent to curtain F.

Building E2, rooms C8A, C8B, C7. The building is located in the northern part of the eastern sector, with the northeastern side represented by curtain F. It had a rectangular, elongated shape and 3 rooms, conventionally named in the order of their excavation: C8A, C8B and C7. During the 2022 campaign we focused on the dismantling of the stratigraphic wall between sections S1 and S2, in order to recover the archaeological material and for checking the information already acquired during the previous campaigns.

Room C10 is located to the west of building E2. In 2022 we continued the investigation of the SII section, documenting three new complexes dating back to the Principate (2nd-3rd centuries): two dismantling trenches, distributed perpendicularly from each other and representing the traces of the early barracks, as well as a circular pit (G4).

Due to the fact that the course of wall Z1 was identified in both room C10 and in rooms C7 and C8B of E2 edifice, we considered it opportune to carry out a trial trench in the corridor between the two surfaces (E2 (C7) / C10). Its purpose was to verify again the course of the wall and to establish a limit and a sequence of buildings, respectively.

In Room C5, the archaeological research was resumed by investigating sections S1 and S3. Two circular pits (G6 and G7) were identified, as well as a wall made of stone bounded with earth (Z1).

In conclusion, the most significant results of the campaign are the confirmation and completion of the course of wall Z1, observed in rooms C10, C7 and C8B, as well as the identification of its limit to the north; the confirmation of the existence of an early Roman layer, dating back to the 2nd – 3rd centuries, more precisely a barrack, to the interior of the Late Roman/ Early Byzantine room C10.

Illustrations list

Pl. I. Capidava, Eastern sector (Sectors II, IV-V intra muros)
– the areas excavated in the 2021 and 2022 campaigns.

Pl. II. Aerial view of E2 and C10 buildings at the end of 2022 excavation season.

Pl. III. Room C10.

Pl. IV. Survey E2(C7)/ C10, to verify the course of wall Z1.

Pl. V. Building E2, room C7, view from south (top) and north (bottom).

Pl. VI. Building E2, room C7, disposition of trenches Ș1-Ș3 and pit G5.

Pl. VII. Room C5, Section S1, Complex G7.

Pl. I. Capidava, sectorul de Est – suprafețele cercetate în campaniile 2021 și 2022

Pl. II. Capidava, sectorul de Est – Imagine aeriană a edificiului E2 și a C10 cu rezultatele campaniei 2022

Pl. III. Capidava, sectorul de Est – Încăperea C10, imagine de ansamblu

Sondaj E2(C7)/C10,
la debutul lucrărilor.

Sondaj E2(C7)/C10,
detaliu al nivelării de peste zidul Z1,
tigle și pamânt galben puternic tasat.

Vedere dinspre sud.

Vedere dinspre nord.

Pl. IV. Capidava, sectorul de Est – Sondaj E2(C7)/ C10, pentru verificarea traseului zidului Z1

Pl. V. Capidava, sectorul de Est – Edificiul E2, încăperea C7, vedere dinspre sud (sus) și nord (jos)

Pl. VI. Capidava, sectorul de Est – Edificiul E2, încăperea C7, dispoziția șanțurilor Ș1-Ș3 și a gropii G5

C5, S1.
Complexul G7 la sectionare.
Detalii dinspre nord-est și dinspre sud.

C5, S1. Complexul G7, la finalul campaniei 2022.

Pl. VII. Capidava, sectorul de Est – Încăperea C5, secțiunea S1, complexul G7

78. Topalu, jud. Constanța [Capidava]**Punct: Sector X extra muros****Cod sit:** 63063.10

Colectiv: dr. Cătălin Dobrinescu (MINAC), prof. univ. dr. Zeno Karl Pinter (ULB Sibiu - Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu), dr. Claudia Urdusia (MN Brukenthal), Beatrice Kelemen (UBB Cluj-Napoca), Vitalie Bodolică (MINAC), cadre didactice, doctoranzi și studenți ai (ULB Sibiu - Facultatea de Științe Socio-Umane – Departamentul de Istorie, Patrimoniu și Teologie Protestantă), cadre didactice și masteranzi ai UBB Cluj-Napoca; voluntari

Perioada desfășurării cercetării: 4 - 17.07.2022

Suprafața cercetată: Cercetarea din anul 2022 a continuat cercetările anterioare din anii 2010-2021 de la Capidava, sector X, terasa B și s-a concentrat în special asupra necropolei medievale de aici, în vederea surprinderii și cercetării limitei sud-estice a acesteia. Cercetarea a fost continuată în secțiunile deschise în anii trecuți, S VII și S VIII, cât și în secțiunea S IX, deschisă la V de S VIII, păstrând martor de 1 m.

Obiectiv / rezultatul cercetărilor arheologice din campania 2022:

Campania 2022 din sectorul X extramuran al cetății Capidava a continuat cercetarea sistematică a necropolei medievale aflate la est de cetate, mai precis a limitei sale estice / sud-estice. Până în prezent au fost cercetate sistematic 51 morminte din această parte a necropolei: 5 în campania 2010, 4 în campania 2013, 9 în campania 2014, 6 în campania 2016, 6 în campania 2017, 4 în campania 2018, 5 în campania 2019 și 12 în campania 2021. Campania 2022 a continuat cercetarea secțiunilor S VII și S VIII, deschise la nord și respectiv vest de S VI cu martor de 1 m între ele, dar și a secțiunii S IX, deschisă la V de S VIII, păstrând martor de 1 m între ele. Cercetarea a dus la descoperirea a 5 morminte de înhumăție, toate orientate V-E, din care 3 aparținând unor adulți.

Complexele sus-menționate se prezintă astfel:

M 56 – Mormânt de copil, aflat în secțiunea S VIII, cu groapă care nu poate fi deosebită de stratul zonei. Umplutură de pământ cenușiu amestecat cu galben. Scheletul a fost așezat în decubit dorsal, orientat E-V, cu un braț pe bazin și unul pe piept spre gât. Oasele de la genunchi în jos au fost deranjate la descoperire. Are toți dinții erupți. Adâncime la conturare: -0,90 m. Adâncime finală totală: -1,12 m.

M 57 – Mormânt adult, aflat în secțiunea S IX, cu groapă aprox. dreptunghiulară, săpată în stratul zonei. Umplutură de pământ cenușiu amestecat cu galben. Scheletul a fost așezat în decubit dorsal, orientat E-V. Oasele de la gât la bazin au fost deranjate. Pe bazin a fost așezată o piatră. Adâncime la conturare: -0,90 m. Adâncime finală totală: -1,00 m.

M 58 – Mormânt de adult, aflat în aflat în caroul 1 de la S al secțiunii S IX, cu groapă ce nu poate fi distinsă de stratul din zonă, dar care a fost marcată lateral de două pietre. Umplutură de pământ galben, fin, afânat, cu rar pigment cărbune. Scheletul a fost așezat în decubit dorsal, orientat E-V și deranjat ulterior de la cap în jos. Din inventarul

mormântului au fost recuperați 4 cercei tip ciorchine din bronz. Adâncime la conturare: -1,04 m. Adâncime finală totală: -1,20 m.

M 59 – Mormânt de adult, surprins lângă profilul de N al secțiunii S IX, cu groapă dreptunghiulară cu pereți verticali. Pentru a fi surprins în întregime a fost desființat profilul dintre S VIII și S IX și s-a casetat zona o jumătate de metru spre N. Umplutură de pământ afânat, cenușiu, cu pietricele. Scheletul a fost așezat în decubit dorsal, orientat E-V, cu brațele pe bazin. Din inventarul bogat al mormântului au fost recuperați: 8 cercei tip ciorchine din bronz din zona urechilor, 2 inele de pe falange din care unul cu vultur, mărgelile din sticlă, din zona gâtului, ce înșirate formează un șirag de 2,10 m (estimate 400 mărgelile) și două mărgelile mari ovale, de asemenea din sticlă, fără perforație, din care una fragmentară găsită în zona gâtului și una întreagă din zona bazinului. Adâncime la conturare: -1,00 m. Adâncime finală totală: -1,25 m.

Inventarul mormintelor descoperite pe această terasă în campaniile anterioare (inel cu pentagramă, cercel-verigă, cercei semilunulari, butoni-pandantivi, brățară, verigi, toate din bronz și un pandantiv globular de sticlă, cercei cu montură biconică pe verigă) au dus la datarea mormintelor în secolul al X-lea – începutul secolului XI p.Chr.¹ Mormintele descoperite în campania 2022, alături de inventarul lor – mărgelile, cercei și inele de bronz (cu paralele în sud-estul Europei, în special din secolul al X-lea p.Chr.²), indică apartenența la același orizont de înmormântare.

Desene realizate în 2022: Planurile secțiunilor S VII, S VIII, S IX în actualul stadiu al cercetării, cu figurarea mormintelor M 55 – M 59.

Fotografii realizate în 2022: Fotografii digitale generale ale tuturor suprafețelor aflate în lucru și fotografii generale și detaliate ale fiecărui mormânt, precum și fotografii ale materialului special rezultat în urma campaniei.

Materialul arheologic din anul 2022: Marea majoritate a materialului arheologic recuperat constă în oase umane și de animale. Oasele umane au fost descoperite în mare parte în conexiune anatomică, în morminte, dar avem de asemenea și oase ce nu se prezintă în conexiunea anatomică, ca în cea mai mare parte a mormintelor M 57 și M 58. Cele de animale au fost descoperite separat, în stratul de cultură din zonă sau în umplutura mormintelor. Ambele categorii au fost trimise pentru analize la Centrul de Biologie Moleculară din cadrul Institutului de Cercetare în Bio-Nano-Științe al Universității "Babes-Bolyai" din Cluj-Napoca. Inventarul mormintelor se află în curs de restaurare. Din stratul de cultură au fost recuperate de asemenea mai multe materiale ceramice, care se află în depozitul șantierului. Cronologic, materialul recuperat din complexe poate fi atribuit secolelor X – XI p.Chr. (cel aflat *in situ*), dar și perioadei anterioare (în mare parte în poziție secundară și asociat cu primul). Cătălin Dobrinescu (MINAC), Zeno Karl Pinter (ULBS), Claudia Urdusia (MNB Sibiu), Beatrice Kelemen (UBB Cluj-Napoca), Vitalie Bodolică (MINAC)

¹ Pinter et alii 2011, p. 387-400.

² Radičević 2003, p. 223-247.

Abstract

The systematic research of the necropolis in Capidava (sector X extramuros) has continued in 2022. In this campaign there were researched 5 more graves of the Eastern – South Eastern side of the necropolis (conventionally named M 56 – M 59). All of them were oriented West-East and 3 belonged to adults. From their inventory there were recovered 12 bronze earrings, 2 bronze rings, and 400 glass beads, most of these from grave M 59. They indicate a dating of these graves and of the necropolis in the 10th century – possibly the beginning of the 11th.

Illustrations list

Fig. 1. Capidava X, 2022 campaign. Grave M 58

Fig. 2. Capidava X, 2022 campaign. Grave M 59

Fig. 3. Capidava X, 2022 campaign. Bronze rings found in Grave M 59

Fig. 4. Capidava X, 2022 campaign. Glass beads found in Grave M 59

Bibliografie:

Pinter et alii 2011 - Pinter, Z.K., Dobrinescu, C.I., Dragotă, A., Kelemen, B., *Cercetări preliminare în necropola medievală de la Capidava (com. Topalu, jud. Constanța)*, in *Pontica*, XLIV, 2011, p. 387-400.

Radičević 2003 - Radičević, D., *Archaeological sites from 10th -11th century in Čačak and the surrounding*, in *Journal of the Serbian Archaeological Society*, 19, 2003, p. 223-247

Fig. 1. Sector X extra muros - Mormântul M 58 (2022).

Fig. 2. Sector X extra muros - Mormântul M 59 (2022).

Fig. 3. Sector X extra muros - Inele găsite în M 59 (2022).

Fig. 4. Sector X extra muros - Mărgelile găsite în M 59 (2022).

79. Topolița, com. Grumăzești, jud. Neamț**Punct: La nord-vest de sat****Tip de sit:** 1 (locuire); 11 (locuire civilă); 111 (așezare deschisă)**Încadrare cronologică:** 1 (preistorie), 13 (neolitic), 141

(eneolitic timpuriu), 153 (Epoca bronzului târziu),

2 (protoistorie), 21 (La Tène), 322 (Epoca romană târzie)

Cod RAN: 122944.01**Colectiv:** Vasile Diaconu - responsabil științific, Dumitru-Ionuț Stigleț, Alexandru Gafincu, George-Dan Hânceanu, Constantin Preoteasa, Ciprian Dorin Nicola (CMN Neamț)**Finanțare:** 40 000 lei.**Perioada desfășurării cercetărilor:** 18.07 -12.08.2022

În campania din anul 2022 principalele obiective au fost verificarea unor anomalii indicate de scanările geo-fizice, care au fost interpretate ca fiind posibile gropi și o locuință, dar și prelevarea unor probe pentru studii interdisciplinare (arheozoologie, pedologie, datări absolute, analize polinice). Într-o primă fază a fost trasată o secțiune (S.VIII), în partea de nord a sitului, orientată N-S, pe terenul lui G. Arnăutu, la limita de proprietate cu D. Olteanu. S. VIII a avut o lungime de 20 m și lățimea de 2 m, fiind împărțită în 10 carouri egale (Pl. I. 1, 2). Deși în perimetrul respectiv erau indicate câteva posibile gropi, cercetarea arheologică a infirmat acest fapt. Singurul complex arheologic identificat în această suprafață (Cplx. 1) a fost un segment dintr-un șanț îngust, cu profilul dreptunghiular, care a fost săpat, cel mai probabil, în perioada modernă, așa cum o arată observațiile stratigrafice (Pl. I. 3). În umplutura sa au fost identificate doar câteva fragmente ceramice atipice și bucăți mici de chirpic ars, provenite din solul folosit la umplerea respectivului șanț. Având o lățime maximă de 0,40 m și adâncimea de 0,70 m, șanțul era orientat NV-SE, fără a putea fi stabilită, în acest moment, utilitatea sa.

La 30 m N față de S.VIII a fost deschisă Cas. B, cu dimensiunile de 10 x 4 m, împărțită în 10 carouri de 2 x 2 m. Suprafața amintită a fost trasată tot la limita proprietăților menționate la începutul raportului, fiind orientată N-S. În □ A3-5 s-a descoperit o masă compactă de lipitură arsă, provenind de la pereții incendiați ai unei locuințe, numită convențional L.5 (Pl. II. 1-3). Peste resturile locuinței se aflau fragmente ceramice de la câteva recipiente ceramice care au fost sparte pe loc (Pl. II. 4), probabil ca parte a unor comportamente legate de abandonul spațiului respectiv. După demontarea luteiilor arse, a căror grosime era de aproximativ 0,15-0,20 m, nu a fost observată platforma locuinței, cel mai probabil podina fiind amenajată sumar din pământ bătătorit. Printre resturile de chirpic ars au fost identificate fragmente ceramice, plastică antropomorfă și piese litice, dar toate acestea se aflau într-o cantitate mică.

Cplx. 2 este o groapă identificată la 1,3 m S față de L.5, având formă ovală în plan, cu diametrele de 0,95 x 0,73 m și adâncimea maximă de 0,15 m (Pl. III. 1, 2). Sedimentul din umplutură, de culoare neagră, conținea doar câteva fragmente ceramice atipice, de factură eneolitică.

În continuarea Cas. B a fost deschisă Cas. C, cu dimensiunile de 4 x 4 m. În □ A1 a fost surprinsă doar o porțiune din pereții L.5. Tot în această suprafață a fost des-

coperit un vas de mari dimensiuni, spart pe loc (Pl. III. 3).

În □ A2 a fost identificat parțial Cplx. 3, reprezentat de o vatră exterioară, păstrată destul de precar (0,40 x 0,25 m). În imediata apropiere se afla o lespede de piatră, de dimensiuni medii și un fragment dintr-o râșniță (Pl. III. 4).

L.5 nu a putut fi cercetată integral deoarece o jumătate a acesteia se afla pe proprietatea vecină celei unde a fost făcută săpătura și nu am avut acordul proprietarului pentru a investiga complexul în integralitatea sa.

După demontarea structurii de locuire atribuită eneoliticului, în colțul de nord-vest al Cas. B a fost realizat un sondaj de 1 x 1 m (Pl. III. 5), cu scopul de a preleva eșantioane pedologice. Astfel, sub nivelul aparținând culturii Precucuteni, între 0,8 -1,0 m au fost identificate mai multe fragmente ceramice care aparțin culturii Ceramicii Liniare (Pl. IV. 1-3). Este vorba atât de ceramică fină, cât și grosieră, care confirmă faptul că prima comunitate care a locuit în acest punct a fost una neolitică.

Sondajul amintit a fost săpat până la adâncimea de 3 m.

Ca și în campaniile trecute, vestigiile arheologice cele mai numeroase aparțin culturii Precucuteni, fiind reprezentate de resturi ceramice, materiale osteologice, reprezentări antropomorfe și piese litice (Pl. IV. 4-11).

Pe lângă materialele specifice neo-eneoliticului, au mai fost identificate și fragmente ceramice atribuite bronzului târziu, dar și din perioada sec. IV p. Chr.

Pentru că în cadrul cercetărilor noastre am pus accentul pe studiile interdisciplinare, amintim faptul că din săpăturile de până acum au fost deja investigate eșantioane ceramice atribuite culturilor Precucuteni și Noua¹, materialul osteologic eneolitic se află deja în curs de analiză, iar unele fragmente de vase specifice culturii Ceramicii Liniare urmează să fie studiate din perspectivă tehnologică.

Abstract

In the archaeological campaign of 2022, in the Topolița site were investigated three areas, located in different areas of the settlement. Section S. VIII, placed in the northern part of the site, indicated a low frequency of this area in the Eneolithic period. According to the geophysical map, at 30 m south of S.VIII, there was an anomaly that was interpreted as a possible dwelling. For confirmation, two surfaces were opened, respectively Cas. B and Cas. C. In the mentioned perimeter, a portion of a burnt house (L.5), specific for the Precucuteni culture, was investigated.

In Cas. B some pottery fragments specific to the Linear Pottery Culture were discovered, attesting a Neolithic habitation of this area.

Illustrations list

Pl. I. Topolița - *La nord-vest de sat*, section S. VIII; 1, 2, general aspects of the excavation; 3, modern ditch; 4, fragmentary vessel *in situ*.

Pl. II. Topolița - *La nord-vest de sat*. Cas. B and C: 1-3, details with dwelling L.5; 4, vessel broken on the spot.

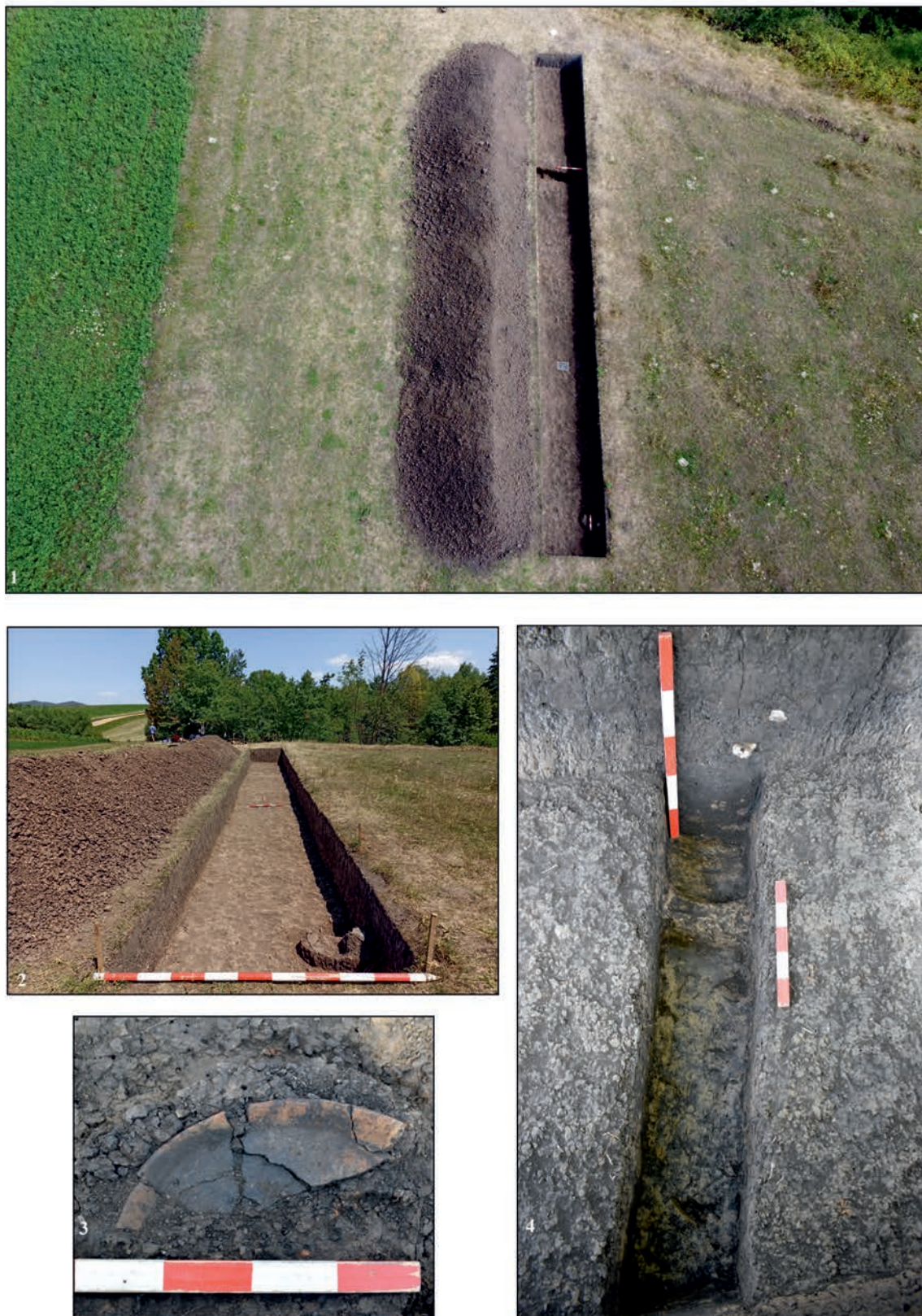
Pl. III. Topolița - *La nord-vest de sat*: 1, 2, Pit 1/2022; 3, vessel broken on the spot; 4, hearth; 5, geological survey; 6, fragments of burnt clay from the walls of dwelling L.5.

¹ Mățău et alii 2021, p. 194-210

Pl. IV. Topolița- *La nord-vest de sat*: 1-3, fragments of vessels specific to the Linear Pottery culture; 4, miniature throne; 5-7, anthropomorphic representations; 8, flint core; 9-11, chisel and stone axes.

Bibliografie:

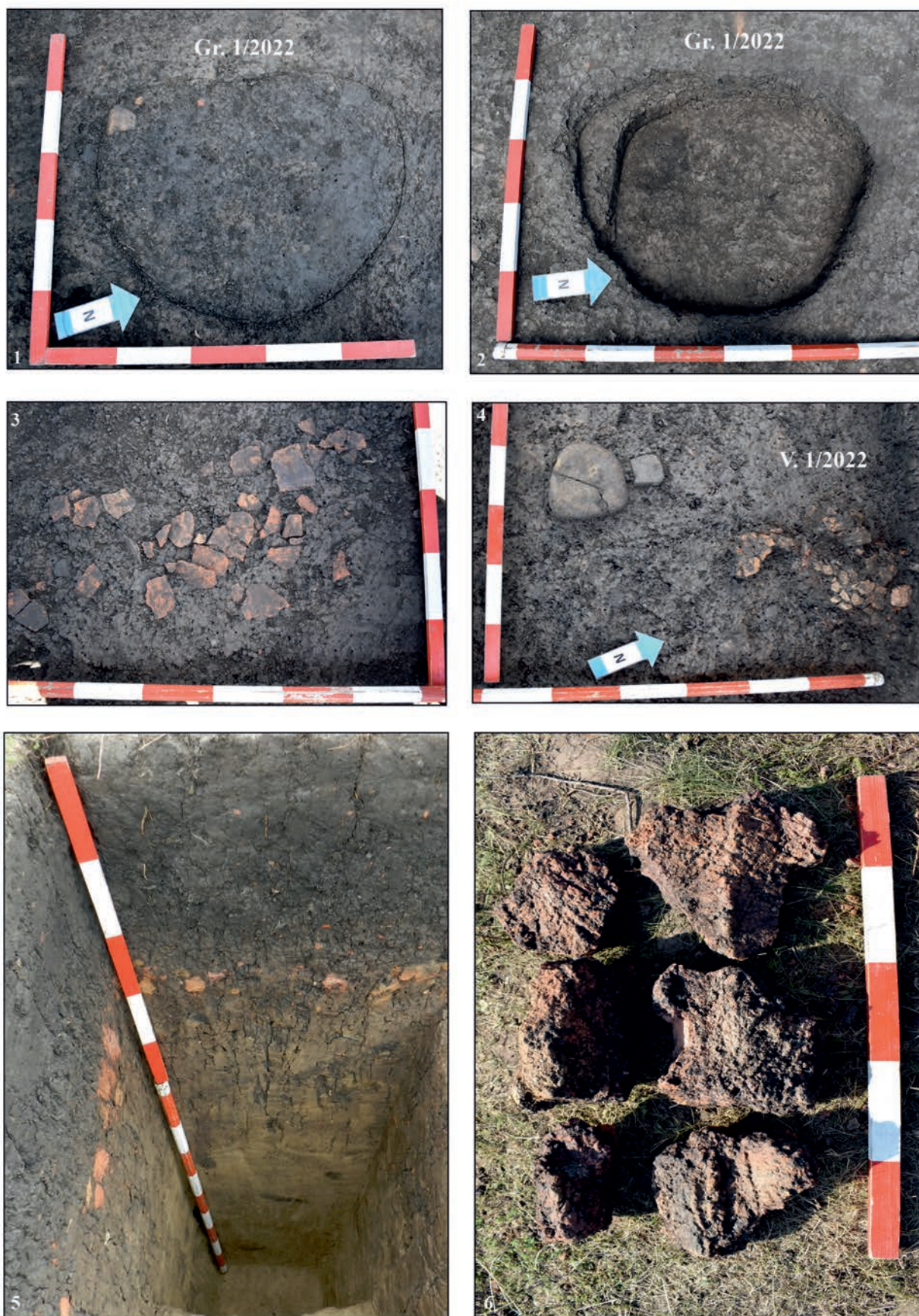
Mățău et alii 2021 - Mățău, F., Diaconu, V., Pintilei, M., Chișcan, O., *Insights into the production technology of Late Bronze Age pottery identified at Topolița (Neamț County)*, in SAA, 27/2, Supplementum – Honoraria, 2021, p. 194-210.

Pl. I. Topolița - *La nord-vest de sat*, secțiunea S. VIII: 1, 2, aspecte generale ale săpăturii; 3, șanț modern; 4, vas fragmentar in situ

Pl. II. Topolița - La nord-vest de sat, Cas. B și C: 1-3, detalii cu locuința L.5; 4, vas spart pe loc

Pl. III. Topolița - La nord-vest de sat: 1, 2, Groapa 1/2022; 3, vas spart pe loc; 4, vatră; 5, sondaj geologic; 6, fragmente de lipitură arsă din pereții L. 5

Pl. IV. Topolița - La nord-vest de sat: 1-3, fragmente de vase specifice culturii Ceramicii Liniare; 4, tron miniatural; 5-7, plastică antropomorfă; 8, nucleu de silex; 9-11, dălțiță și topoare de piatră

80. Tulcea, jud. Tulcea [Aegyssus]**Punct: Parcul „Monumentul Independenței” („Colnicul Hora”)****Tip de sit:** 112 (așezare fortificată); 113 (așezare urbană)**Încadrare cronologică:** 322 (Epoca romană târzie)**Cod RAN:** 159623.01: **Cod LMI:** TL-I-m-A-05718**Autorizație nr.** 100/18.03.2022**Colectiv:** George Nuțu, Marian Mocanu, Gabriela Radu, Gabriel Grumăzescu, Răzvan Cernamoriți, Radu Stănescu (ICEM Tulcea), Dan Aparaschivei, George Bilavski (IA Iași), Simina Stanc (Facultatea de Biologie, UAIC Iași), Iulia Dumitrache, Talida Radu (UAIC Iași, Facultatea de Istorie), Alexandru Suharoschi (Muzeul UAIC Iași), Radu Pîrnău, Bogdan Roșca (Institutul de Geologie al Academiei Române, filiala Iași), Sorin Anghel, Gabriel Iordache, Andrei Gabriel Dragoș, Ioan Cornel Pop, Adrian Popa (GeoEcoMar București), Andrei Popovici (UO Constanța, Facultatea de Istorie și Științe Politice)**Finanțare:** Consiliul Local al Municipiului Tulcea; ICEM Tulcea**Perioada desfășurării cercetării:** iulie – septembrie 2022

Cercetările arheologice s-au desfășurat în perioada iulie - septembrie, pe trei sectoare cu finanțarea exclusivă a Consiliului Local al Municipiului Tulcea și a Institutului de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” din Tulcea.

Sector ARIA C

În campania anului 2022, cercetarea arheologică din Aria C a șantierului Aegyssus, a avut loc între 11 și 29 iulie. Având în vedere că în această campanie Ministerul Culturii nu a mai asigurat finanțare pentru șantierul arheologic Aegyssus, cercetarea a fost restrânsă la limita sudică a S 2 (carourile 6 și 7, deschise în campania precedentă). Prelungirea către sud a S 2 a avut ca scop verificarea informațiilor oferite de cercetarea geofizică efectuată în campaniile precedente și de a documenta modul în care evoluează spațiul aflat la est de așa-zisa „palestra” în epoca romană târzie.

În vara anului 2021, în carourile 6 și 7 ale S 2, a fost conturată o structură de locuire de formă rectangulară. Colțurile acesteia sunt marcate de pietre refolosite din construcțiile romane târzii, în timp ce elevația a fost realizată din chirpici. Structura amintită a fost datată pe baza evidenței numismatice în intervalul secolelor al XI-lea și al XII-lea.

În vara anului 2022 am adâncit săpătura în caroul 6 (cu 0,40 m față de cota înregistrată în campania precedentă), secționând astfel ceea ce se păstrează din structura de locuire descrisă în paragraful anterior. Săpătura noastră s-a desfășurat într-un strat compact de pământ roșiatic, strat de incendiu documentat pe toată suprafața sectorului Aria C, atât în S 1 cât și în S 2. A fost recuperată o cantitate apreciabilă de material ceramic, în mare parte specific secolului IV, dar și cu anumite intruziuni din secolele ulterioare (câteva fragmente de ceramică focceană și amfore LRA 2). Monedele recuperate sunt specifice secolului al IV-lea, cu excepția unui exemplar care poate fi datat în secolul al VI-lea sau în perioada medievală (moneda este în proces de restaurare).

La limita nordică a caroului 6, în stratul descris anterior, a apărut gura unui vas de provizii de tip *dolium* ce pare a fi păstrat în întregime. Trebuie menționat că în stratul de pământ incendiat au fost descoperite fragmente din pereții unor asemenea vase. Din păcate momentul dezafectării acestora nu poate fi indicat cu precizie, însă în stadiul actual al cercetării înclinăm spre perioada medievală. În altă ordine de idei, gura chiupului descoperit în 2022 este din punct de vedere stratigrafic sub nivelul de funcționare a structurii de locuire din perioada medievală. Astfel, rămâne problematică datarea momentului în care vasele de provizii au fost acoperite definitiv, încetând a mai fi folosite.

În campania următoare vom continua adâncirea săpăturii în carourile 6 și 7 pentru a verifica, pe deoparte, existența altor vase de provizii, iar pe de altă parte, pentru a încerca să clarificăm relația cronologică între acestea și elementele arhitectonice (fie ele romane sau medievale) din sectorul Aria C. De asemenea, avem în vedere extinderea suprafeței cercetate către sud, în continuarea caroului 7.

Sector ARIA B

Campania anului 2022 s-a concentrat în încăperea de vest de palestră, la nord de aceasta și în colțul de sud-vest al palestreii. A fost continuată cercetarea contextelor din anii anteriori și a altora noi descoperite în acest an (Fig. 1).

Cx 27. Groapă surprinsă în profilul de vest al semi-sectiunii practicate în „palestra”, sub martorul scos în anul anterior. Acest complex a perforat o dărâmtură în conexiune cu Cx 26 (zidul de sud al unui edificiu bizantin timpuriu cercetat parțial în campaniile trecute și datat în sec. al V-lea p.Chr.). Această dărâmtură constă într-o aglomerare de blochete medii, fasonate sumar, *tegulae* și o piatră de moară fragmentară. Acest complex s-a conturat la -1,80 m față de cota ±0 și are o formă ovală cu diametrul de 1,50/60 m și adâncimea de 0,40 m. În umplutură (pământ cenușiu, neomogen) au apărut blocuri masive de piatră fasonată, câteva fragmente de țigle și fragmente rare de mortar albicios cu cărămidă în compoziție. Materialele arheologice din umplutură constau într-o bază de *unguentarium* din sticlă, fragmente de amfore LRA 1 și sticlă vitrifiată, alături de oase de animale. Acest complex pare să reprezinte o intervenție din perioada modernă, când au fost efectuate lucrări de extracție a pietrei antice pentru refolosirea acesteia. În același timp, forma și diametrul sugerează o groapă pentru un *dolium*, întrucât se aliniaza cu restul bazelor descoperite la sud (Fig. 4).

Cx 23 s-a conturat la 1,00-1,20 m spre profilul de vest și constă într-o aglomerare de blochete din piatră de dimensiuni medii, *tegulae* și cărămidă cu baza pe un nivel de pământ galben tasat cu țigle și olane. Formele ceramice sunt numeroase, chiar dacă extrem de fragmentare. În general, ceramica este târzie, lucru indicat și de cele trei monede de sec. al IV-lea p.Chr. descoperite aici, alături de un braț transversal de la o fibulă cu capete în formă de bulbi de ceapă (tip Zwiebelknopffibel). Alte materiale descoperite sunt: fragmente de sticlă topită, nuclee de fier și oase de animale. Forma acestui complex, precum și materialele în poziție secundară indică o asociere cu un șant de demantelare al unui edificiu roman târziu, posterior orizontului de funcționare al termelor (după mijlocul sec. al

V-lea p.Chr.).

Cx 33 este un alt nucleu de dărâmtură (3,74 x 1,20 m) identificat în proximitatea CX 27 și compus din pietre sumar fasonate dispuse peste o nivelare cu pământ galben tasat. Din această zonă a fost recuperat un fragment de amforă Kapitän 2, în poziție secundară, dar și un gât fragmentar de amforă Paraschiv 8D. În nivelul de pământ galben (nivelare) a fost descoperit un opaiț fragmentar cu ansa antropomorfă, fragmente de amfore Dr. 24, LRA 1, o bază de Pontic Red Slip și patru monede lipite între ele.

Cx 37 este un canal deversor păstrat pe aproximativ 8 metri lungime și orientat NE-SV. Acesta avea rolul de a evacua apa pluvială spre exteriorul așezării, sub nivelul de funcționare al termelor, în direcția curții D și a Turnului 4 (notat anterior D). Latura de vest este mai bine păstrată și este formată din două asize de cărămidă și piatră legate cu un mortar roșiatic, cu multă cărămidă în compoziție. Latura de est, în schimb, este păstrată precar, cu numai două rânduri de cărămidă în zona de nord. Interiorul canalului, atât cât s-a păstrat, are la bază un pat de cărămizi, iar pe margini alte cărămizi dispuse vertical pentru a asigura curgerea apei și pentru susținerea capacului din cărămizi sau pietre plate. Din acest canal numai zona de nord a fost cercetată în campania acestui an, segmentul de sud fiind dezvelit în campaniile din anii 1970-1980. De asemenea, acest context este tăiat de Cx 16 (secțiune de control realizată pe parcursul vechilor cercetări).

Cx 38 a fost evidențiat în zona de sud a încăperii de vest (R1) și ocupă aproximativ tot sfertul de sud-est al acesteia. Acest context este un strat compact de *tegulae* de circa 9,50 m² (2,30 x 4,10 m), căzut peste o podea realizată din pământ galben tasat. Într-o fază ulterioară, peste podeaua cu nivelul de țiglă căzută a fost realizată o nivelare cu pământ curat peste care a funcționat un pavaj din plăci de calcar din care a fost surprins un mic segment (Cx 21). Deși nu este evidențiat pe singurul plan general al cercetărilor vechi, CX 38 a fost cu siguranță atins, dar, în același timp, pare să reprezinte și limita inferioară pe care s-au oprit săpăturile anterioare. Zona de vest a Cx 38 a fost tăiată de Cx 17, probabil un sondaj realizat pe parcursul vechilor cercetări, ulterior acoperit și peste care a fost așezată o bază de coloană lucrată rudimentar.

Cx 21 este un pavaj reprezentând nivelul III de funcționare al încăperii de vest (R1). A fost surprins pe o suprafață redusă (1,50 x 0,75 m), la -2 m față de cota ±0. Din punct de vedere constructiv, pavajul a fost așezat pe un pat de mortar albicios, diferit de mortarul utilizat la ridicarea elevației încăperii și este realizat din țigle fragmentare și chiar fragmente de olane. Este păstrat lângă latura de est a încăperii și prezintă o orientare generală pe direcția NV-SE.

Cea mai importantă descoperire din campania acestui an este un *edificiu format din două încăperi* ale cărui ziduri au fost demantelate sistematic în perioada modernă (Fig. 2-3). Din acest edificiu orientat, în ansamblul său, pe direcția NV-SE, au fost identificate până în prezent două încăperi, respectiv trei segmente de ziduri. Din prima încăpere (de nord) s-au păstrat două laturi – de sud-vest (Z25), respectiv de nord-est (Z28).

Încăperea nr. 1 păstrează dimensiunile (vizibile) de 6,40 x 7,50 m, cu o suprafață de aproximativ 48 m². Z25

reprezintă zidul median (de compartimentare a edificiului) și a fost surprins pe o lungime de 7,40 m (până în profilul de vest al suprafeței), iar lățimea este constantă, de 0,70 m. Demantelarea sa este clară în particular pe profilul de vest al suprafeței și începe la -1,20/-1,30 m sub cota ±0 (nivelul actual de călcare). De asemenea, pe acest profil amprenta demantelării este mai mare și orientată spre sud, ceea ce indică un posibil colț al încăperii. Pentru verificarea situației stratigrafice au fost executate două sondaje. Z28 este tronsonul de nord-est al edificiului (latura de est a încăperii nr. 1). Și această latură este construită în manieră asemănătoare, din piatră legată cu mortar albicios și se păstrează pe o lungime de 6,40 m până la intrarea în profilul de nord al suprafeței.

Sondajul 1/2022 a fost practicat în exteriorul încăperii de vest a palestei, în carourile M-N46 și are dimensiunile de 2,60 x 1,50 m. Adâncimea la care s-a ajuns este de -2,00 m unde ne-am oprit pe un nivel de pământ galben, tasat (nivelare) în care au fost descoperite patru monede. Trei dintre acestea au fost descoperite în proximitatea profilului de vest, iar una în colțul de nord-est, în zona zidului demantelat sistematic (Z25). Pe același nivel de pământ galben acoperit cu un strat consistent de arsură a fost descoperită și o monedă mai bine păstrată emisă de Tacitus (276 p.Chr.).

Sondajul 3/2022. Pentru verificarea adâncimii fundației acestui edificiu am practicat un sondaj în proximitatea profilului vestic cu dimensiunile de 1,50 x 0,70 m. Astfel, am constatat că baza fundației este la -3,00 m față de cota ±0, iar înălțimea totală a zidului în această zonă a fost, înaintea demantelării, de 1,80 m. Deși scoasă sistematic, fundația și elevația au fost realizate din piatră legată cu mortar din care s-au păstrat numeroase nuclee mărunte *in situ*. În umplutură s-au descoperit câteva materiale arheologice, în special fragmente de *tegulae*, *imbrices*, câteva fragmente ceramice caracteristice secolului al IV-lea p.Chr., o pansă de la o amforă LRA 1, dar și trei fragmente de la o oală de bucătărie lucrată grosier (medio-bizantină?).

Încăperea nr. 2 păstrează dimensiunile (vizibile) de 7,50 x 7,40 m, cu o suprafață de aproximativ 55 m². S-a putut cerceta latura comună a celor două încăperi și Z29 – latura de sud-est a încăperii nr. 2. Acest tronson este păstrat pe lungimea de 7,40 m, extremitatea de sud fiind tăiată, probabil, de o casetă realizată în timpul unor cercetări mai vechi. Lățimea este identică cu cea a zidurilor Z25 și Z28. Se păstrează, la fel ca în cazul celorlalte două laturi, exclusiv urmele demantelării constând în linia internă, respectiv exterioră a paramentelor și un nucleu format din piatră mărunță amestecată cu mortar albicios.

În ceea ce privește planimetria, cronologia și funcționalitatea acestui edificiu putem avansa o serie de ipoteze incipiente, susceptibile de corecturi sau nuanțări în viitor. Deși nu există mențiuni sau date referitoare la această structură, este sigur că a fost surprinsă pe parcursul vechilor cercetări din anii 1970-1980, când a fost investigată așa-numita „*palestra*”. Cu această ocazie a fost, probabil, identificat nivelul superior de la care începea demantelarea. Analizând profilurile actuale reiese că demantelarea acestui edificiu s-a petrecut în perioada medievală sau modernă.

Din punct de vedere cronologic se poate avansa

ipoteza că această structură a funcționat după momentul dezafectării termelor, poate la mijlocul sec. al V-lea p.Chr.

În ceea ce privește funcționalitatea edificiului, un posibil răspuns este oferit de o serie de baze de *dolia* descoperite în ambele încăperi. În încăperea nr. 1 a funcționat cel puțin un *dolium* (Cx27) din care s-a păstrat exclusiv groapa. În încăperea nr. 2 se păstrează bazele sau gropile a alte cinci *dolia* – trei grupate în colțul de nord-est (Cx30-32), unul în cel de sud-est (Cx34) și, posibil, groapa unui *dolium* în zona de vest a încăperii (Cx41).

Sector Vest

Cercetările pe acest sector s-au concentrat în campania acestui an doar în direcția extinderii suprafeței investigate anterior cu o nouă suprafață care măsoară 2,00 x 9,00 m, spre vest. Adâncimea maximă a decapării a fost de aproximativ 1,00 m. Acest strat corespunde, la fel ca în restul sitului, nivelului afectat de intervențiile din perioada modernă. Materialele arheologice descoperite sunt în poziție secundară și sunt eşalonate din perioada romană târzie și bizantină timpurie până în perioada modernă. În campania viitoare urmărim atingerea locuirii medio-bizantine și cercetarea integrală a structurilor din această perioadă definite în campaniile trecute.

Lucrări de consolidare ale unor structuri arheologice

Lucrările de consolidare și conservare efectuate pe parcursul acestui an, sub coordonarea dr. Gabriela Radu, s-au concentrat asupra unei structuri semicirculare cercetată în campaniile anterioare (Cx2 – Fig. 1). Aceasta este situată în proximitatea laturii de vest a anexei de pe latura vestică a palestreii. Structura este păstrată inegal, fiind afectată de o serie de intervenții din perioada medievală și modernă. Forma generală este semicirculară, deși aceasta poate fi rezultatul unor intervenții ulterioare. Zidul are o lățime cuprinsă între 0,20 și 0,30 m și a fost realizat într-o manieră neîngrijită, din țigle legate cu pământ. Asizele au fost completate aleatoriu cu panse provenite de la *dolia* și unele blochete fasonate sumar din calcar și șist. Diametrul interior al acestei structuri este de 3,20 m, iar cel exterior este de circa 3,80 m. Baza se află la -1,90 m față de nivelul actual de călcare și este constituită dintr-un pământ gălbui, relativ ferm, cu mult pigment de mortar. În ceea ce privește funcționalitatea acesteia, absența mortarului hidrofug elimină ipoteza unui bazin. Forma și modul de construcție indică, mai curând, o structură cu rol de depozitare în perioada ulterioară de funcționare a edificiului termal de la Aegyssus (post jumătatea sec. al V-lea p.Chr.).

La o evaluare atentă a manierei constructive a acestei structuri se observă că zidăria este realizată din piatră, olane sparte și resturi de cărămidă, țiglă, toate acestea sunt prinse între ele cu pământ. Materialul de umplutură dintre rosturi prezintă o slabă aderență la elementele ceramice și litice. Rosturile prezintă lacune, cavități vizibile care sunt formate din cauza aderenței slabe a amestecului utilizat, sub influența factorilor de mediu ce acționează asupra zidului permanent.

Pentru consolidarea acestui material a fost pulverizată o soluție de Fluorine CP, pe bază de fluor, elastomeri și polimeri acrilici solvabilizați în acetonă, cu rezistență la razele UV, substanță reversibilă. Inițial, întreaga suprafață

verticală a fost fixată cu această soluție. Spațiile lacunare au fost completate cu amestec de pământ extras din săpătură (din proximitate); ca liant s-a utilizat Fluorine CP. S-a realizat un amestec solid, plastic, ce s-a introdus cu ajutorul unor spatule. După uscare, materialul adăugat nu prezintă diferențe majore față de cel autentic. Nu s-a realizat fixarea suprafeței superioare deoarece în această zonă este necesar un material mai rezistent la intemperii care să împiedice pătrunderea apei pluviale în zid, dar care să fie cât se poate de compatibil cu materialele originale. Până la soluționarea acestei probleme a fost recomandată acoperirea structurii pentru protejarea sa.

Abstract

Aria C Sector. During field season 2023 we continued the excavation in square 6 thus sectioning what is preserved from the previously discovered housing structure. Our excavation was carried out in a compact layer of reddish soil, a documented fire layer on the entire surface of Area C sector, both in S 1 and S 2. An appreciable amount of ceramic material was recovered, mostly specific to the 4th century AD, but also with certain intrusions from later centuries (a few fragments of Phocaeen pottery and LRA 2 amphorae). The coin evidences are specific to the 4th century, with the exception of one specimen that can be dated to the 6th century or the medieval period.

Aria B Sector. The 2022 campaign focused on the room west of the palestra, and in the southwest corner of it. The most important discovery from this year's campaign is a building consisting of two rooms whose walls were systematically dismantled in the mediaeval or during the modern period. Of this building oriented, as a whole, in the NW-SE direction, two rooms, respectively three segments of walls, have been identified so far. Two sides of the first (north) room have been preserved - the southwest (Z25) and the northeast (Z28). Regarding the planimetry, chronology and functionality of this edifice, we can advance a series of initial hypotheses, susceptible to corrections or nuances in the future. Although there are no mentions or data regarding this structure, it was certainly observed during the old research of the 1970^s-1980^s, when the so-called "palestra" was investigated. On this occasion, the upper level from which the dismantling began was probably identified.

Analysing the current profiles, it appears that the dismantling of this building took place in the medieval or modern period. From a chronological point of view, we can advance the hypothesis that this structure functioned after the bath complex was decommissioned, perhaps in the middle of the 5th century AD. Regarding the functionality of the building, a possible answer is provided by a series of *dolia* bases discovered in both rooms. In room, no. 1 at least one *dolium* (Cx27) of which only the pit was preserved. In the room no. 2, the bases or pits of five other *dolia* are preserved – three grouped in the northeast corner (Cx30-32), one in the southeast corner (Cx34) and possibly the pit of a *dolium* in the western area of the room (Cx41).

West Sector. During the 2023 field season, research on this sector focused on expanding the area

previously investigated with a new area measuring 2.00 x 9.00 m, towards the west. The maximum depth reached was approximately 1.00 m. This layer corresponds, as in the rest of the site, to the level affected by the interventions of the modern period. The archaeological materials discovered are in a secondary position and date from the late Roman and early Byzantine periods to the modern period. In the upcoming campaign, we aim to investigate the Middle-Byzantine habitation and complete research of the structures from this period defined in the past campaigns.

Consolidation works of some archaeological structures. The consolidation and conservation work carried out during this year, under the coordination of Gabriela Radu Ph.D, focused on a semicircular structure researched in previous campaigns (Cx2 – Fig. 1). The structure is unevenly preserved, being affected by a series of interventions from the medieval and modern periods. The general shape is semicircular, although this may be the result of later interventions. The wall is between 0.20 and 0.30 m wide and was made in a sloppy manner, of tiles bound with earth. The inner diameter of this structure is 3.20 m, and the outer one is approx. 3.80 m. The base is -1.90 m from the current tread level and consists of a yellowish, relatively firm soil with a lot of mortar pigment. As for its functionality, the absence of waterproof mortar eliminates the hypothesis of a pool. The form and construction method indicate, rather,

a structure with a storage role during the later period of operation of the bath complex from Aegyssus (post half of the 5th century AD). To strengthen this structure, a solution of Fluorine CP, based on fluorine, elastomers and acrylic polymers solvated in acetone, with resistance to UV rays, reversible substance, was sprayed. Initially, the entire vertical surface was fixed with this solution. The lacunar spaces were filled with soil mixture extracted from the excavation (from the vicinity); Fluoline CP was used as a binder. A solid, plastic mixture was created, which was introduced with the help of spatulas. After drying, the added material does not show major differences from the genuine one. Fixing of the upper surface was not achieved because in this area a more weather-resistant material is needed to prevent rainwater from entering the wall, but which is as compatible as possible with the original materials. Until this issue is resolved, covering the structure to protect.

Illustrations list

Fig. 1. Research layout from the 2022 field season in Area B

Fig. 2. Aerial view of the western annex and the *palaestra* (A. Stănică/ICEM)

Fig. 3. Aerial view with the dismantled building and the western annex – detail

Fig. 4. Cx 27 – view from the east

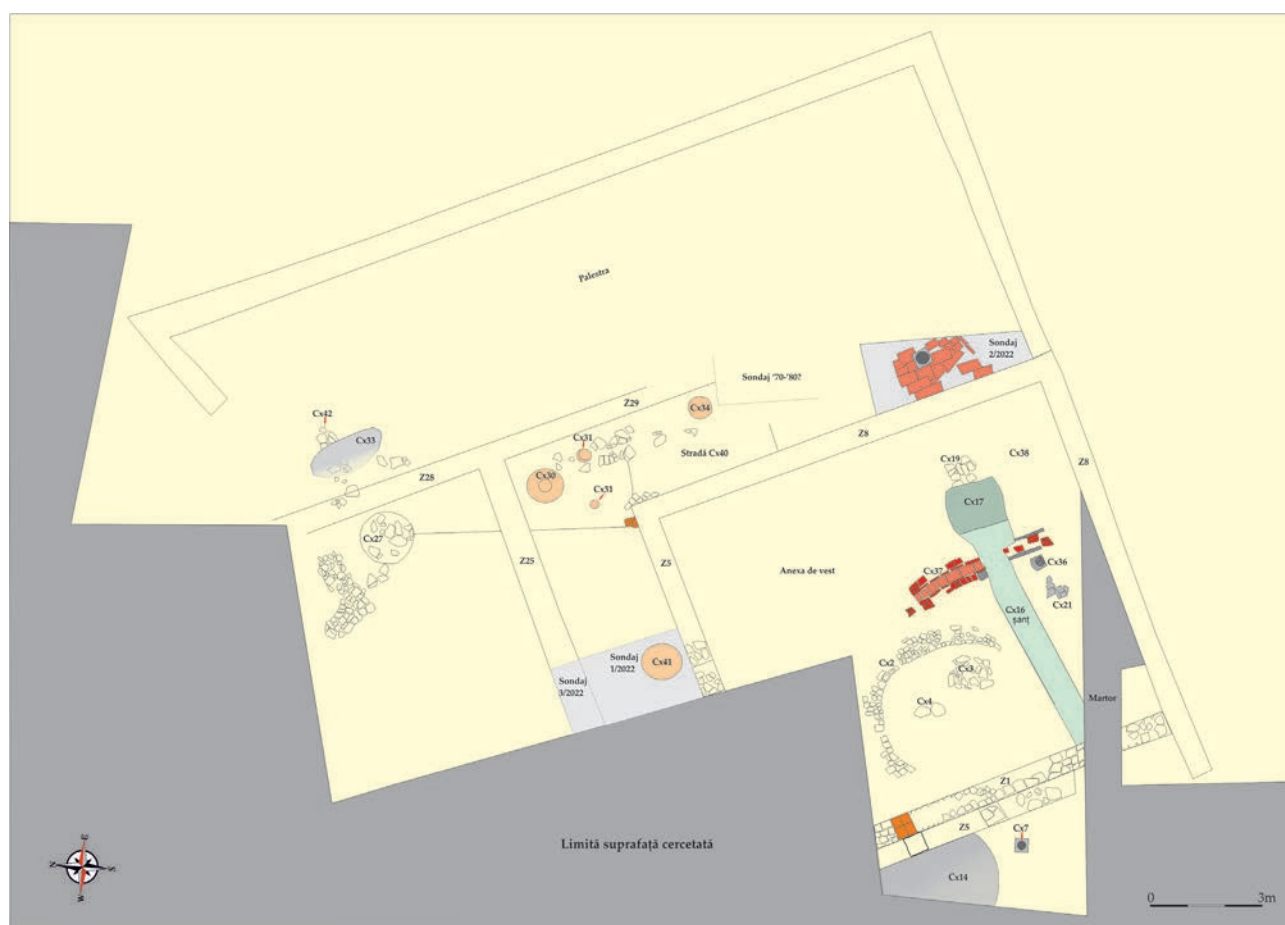

Fig. 1. Planul cercetărilor din campania 2022 în Aria B

Fig. 2. Vedere aeriană a anexei de vest și palestrei (A. Stănică/ICEM)

Fig. 3. Vedere aeriană cu edificiul demantelat și anexa de vest – detaliu

Fig. 4. Cx 27 – vedere de la est

81. Turda, jud. Cluj [Potaissa]**Punct: Dealul Cetății. Castrul legiunii a V-a Macedonica. Sector Canabae Est**

Tip sit: 119 (așezare civilă)

Încadrare cronologică: Epoca romană

Cod RAN: 52268.01

Autorizația nr. 28/18.03.2022

Colectiv: prof.dr. Sorin Nemeti – responsabil științific, prof. dr. Mihai Bărbulescu, conf. dr. Florin Fodorean, drd. Luciana Nedelea, drd. Timea Varga, drd. Matyas Jozsef (UBB Cluj-Napoca), drd. Paul Chiorean (Muzeul de Istorie Turda), lect. dr. Fábrián István (Universitatea „George Emil Palade” Târgu Mureș), dr. Irina Nemeti (MNIT Cluj-Napoca)

Perioada desfășurării cercetării: 7.09 – 3.10.2022

Cercetările arheologice s-au desfășurat prin Programul Național de Finanțare a Cercetărilor Arheologice din România al Ministerului Culturii (buget finanțare: 50000 lei). Lucrările de cercetare arheologică s-au desfășurat în intervalul 7 septembrie – 3 octombrie 2021.

Proiectul multianual de cercetare 2022-2026 prevedea pentru campania 2022 sondarea zonei aflate la est de *Domus*, edificiul din zona civilă (*canabae*) cercetat în campaniile arheologice din anii 2017-2021.

Pornind de la observațiile făcute pe rezultatele cercetărilor non-invasive (scanare magnetometrică, fotografii aeriene și fotografia LiDAR) s-a decis sondarea unei zone situate în centrul platoului de cca. 10 ha situat la vest de castru, unde cercetările din ultimii ani au identificat locuirea civilă (*canabae*) din vecinătatea castrului legionar. Campania a debutat cu trasarea unei secțiuni-sondaj orientată nord-sud peste drumul care iese din *porta decumana* a castrului și se îndreaptă spre vest (drum principal care este *decumanus* al *canabae*-lor) (Pl. I), în zona unor denivelări rectangulare vizibile pe fotografia LiDAR din anul 2022.

S01/2022, cu dimensiunile de 25 x 2 m; orientată nord-sud; adâncime maximă: -1,40 m; caroiag linier 1 m.

În secțiunile din campania 2022 au fost identificate urmele a trei edificii romane care vor fi numerotate cu cifrele II-IV (clădirea I fiind cea amplasată spre nord vest, cercetată parțial în campaniile din anii 2017-2021, anume *Domus I*)

Edificiul II

În extremitatea sudică a secțiunii, în carourile 1-3, la sud de *decumanus* din *canabae*, exista o construcție romană amplasată perpendicular pe drum (Pl. II). Se observă un nivel de călcare cu câteva lespezi de piatră în colțul sud-estic al secțiunii; se mai păstrează trei lespezi așezate pe un nivel de prundiș la adâncimea de -0,95/-1 m de la nivelul actual de călcare. Dimensiuni lespezi: 0,54 x 0,43 x 0,10 m; 0,39 x 0,37 x 0,10 m; 0,39 x 0,29 x 0,14 m.

Se păstrează amprente de un colț de încăpere, urmele a două ziduri excavate, Z1 și Z2. Zidul Z1 este perpendicular pe *decumanus* și se observă în secțiune pe o lungime de 2,60 m. Zidul Z2 se observă doar pe o lungime de 0,70 m și pare că nu a fost țesut cu zidul Z1, astfel că trebuie interpretat ca un perete de compartimentare. Fundațiile acestor ziduri au fost excavate integral,

groapa de scoatere observându-se de la o adâncime de -0,70 m, dar amprente se conturează bine în grund la adâncimea de -1,20 m. În profilul vestic se observă și un nivel de călcare, o amenajare cu prundiș gălbui la cca. -0,70 m. Același prundiș se regăsește și în alveolele fundațiilor excavate, de unde rezultă faptul că această clădire (edificiul II) a fost desființată încă din epocă romană. Probabil momentul desființării trebuie legat de cel al unei lărgiri a drumului *decumanus*, dat fiind că prundișul gălbui din partea superioară a drumului este similar cu cel din alveolele zidurilor scoase Z1 și Z2 și cu cel de pe nivelul de amenajare de la -0,70 m. În concluzie, Z1 era un zid exterior al edificiului II, perpendicular pe *decumanus*, iar Z2 un zid de compartimentare. Lespezele din colțul format de cele două ziduri indică mai degrabă un pavaj exterior, deci încăperea de locuit se afla spre sud-vest, iar zona pavată cu lespezi este un exterior (portic?, zonă de acces?). În această fază preliminară a cercetării se poate propune, cu titlu de ipoteză, ca edificiul II să fie o clădire de tip *Streifenhaus* amplasată lângă *decumanus* și demolată în momentul lărgirii drumului.

La nord de edificiul II, în carourile 3-9, stratigrafia originală este afectată de intervențiile medieval-moderne.

În carourile 3-9, la adâncimea de -0,40/-0,45 m se observă diferite amenajări medievale: aliniamente de piatră de carieră, un pietrar cu piatră de râu și material tegular roman și o groapă tăiată de profilul vestic. Pietrarul și dipunerea pietrelor de carieră și a gropii indică amenajarea unei locuințe de suprafață medievale lângă fostul drum roman. Platforma de piatră de râu și material tegular roman are dimensiunile de 1,10 x 1 m. În partea nordică aliniamentul de piatră de carieră, care marchează marginea locuinței, este paralel cu drumul roman (Pl. II).

Sub nivelul gropii de intervenție medieval-moderne (**G1**), la adâncimea de -1,50 m, la nivelarea fundului secțiunii se conturează amprenta unui perete de lemn, orientat paralel cu drumul (Pl. III). Amprenta peretelui are o lățime medie de 0,60/0,65 m și se vede în secțiune pe o lungime de 2,60 m. Zidurile edificiului II și peretele de lemn de lângă *decumanus*, deși au aceeași orientare, nu aparțin aceleiași clădiri: sunt ziduri construite și desființate în straturi de locuire diferite, cum se poate observa din profilele stratigrafice. Peretele din lemn aparține unei clădiri din faza I de existență a canabelor, identificată ca atare și în zona situată la nord-vest, *Domus I*. Zidurile Z1 și Z2 aparțin unei clădiri cu pereți din piatră, din faza II de locuire în *canabae*, care la rândul ei este demolată într-o epocă ulterioară.

Decumanus

În carourile 6-18 este intersectat oblic drumul care iese din castru și merge spre nord-vest, care poate fi identificat cu *decumanus* al *canabae*-lor (Pl. IV). Drumul are o lățime în secțiune de 9,40 m, dar fiind tăiat oblic, lățimea drumului poate fi estimată la cca. 6,50 m (doar lățimea lentilei de prundiș, fără rigole).

Spre sud se observă că drumul a fost reamenajat, pentru că apare pe o lățime de cca. 1,50 m o fază inițială a sa, situată la o adâncime diferită. Se observă și rigola sudică a primei faze a drumului. Acest drum din faza inițială

se distinge doar în partea sudică, restul fiind suprapus de cel din de amenajare cu prundiș gălbui. Lentila lui este vizibilă la -0,90 m și continuă spre sud cu rigola, care coboară până la -1,30 m. Marginea sudică a acestui drum are o bordură din bolovani de râu.

Partea superioară a drumului după reamenajare, în centrul lentilei de prundiș, apare deja sub nivelul pământului arat, la -0,35 m. Spre marginile drumului lentila de prundiș coboară spre rigolă până la -0,65 m.

Rigolele sudice observate la cele două faze ale drumului sunt puțin adânci, fiind situate în susul pantei. Apa pluvială era colectată în principal de rigola nordică, care coboară până la adâncimea de -1,10 m și are o lățime de cca. 1 m. Nu s-au păstrat lespezi, dar nu este sigur că ele au existat. Drumul nu are nici borduri din blocuri sau lespezi de piatră așa cum avea *cardo* din zonda nord-vestică a *canabae*-lor sau drumurile principale din castru.

Edificiul III

În carourile 19-22 apare colțul unei clădiri amplasată de-a lungul drumului (Pl. V). Paralel cu drumul este identificată fundația unui zid din piatră de carieră. Era un zid sec, fără mortar, din care se mai păstrează doar o asiză așezată pe un pat de pietriș. Zidul este vizibil imediat sub nivelul pământului arat, de la -0,45 m, și are o lățime medie de 0,60/0,65 m. În dreptul cotei 19,50 m face colț cu un alt zid, Z4, din care se mai păstrează doar talpa din bolovani de râu și piatră de carieră. Deasupra acesti tălpi mai exista cel puțin o asiză de piatră de carieră, așa cum se poate observa în profilul estic. Spre nord de aceste ziduri, în exteriorul clădirii, se observă un nivel de călcare cu pietriș și mortar la -0,60/-0,70 m. Pe acest nivel sunt căzute țiglele acoperișului, așa cum se poate observa în profilul estic.

Edificiul III trebuie identificat cu o clădire cu pereți de lemn pe o fundație de zid sec, poate tot o casă de tip Streifenhaus de lângă drum.

S02/2022, cu dimensiunile de 20 x 2 m; orientată est-vest; adâncime maximă: -1,60 m; caroiă liniar 1 m.

Edificiul IV

În partea vestică a secțiunii în carourile 1-10, a fost identificat colțul unei clădiri (Pl. VI). În carourile 5-6 apare un zid masiv din piatră de carieră cu mortar (Z5), orientat vest-est, deci paralel cu *decumanus*. Zidul are o lățime medie de 0,65 m și se mai păstrează patru asize, așezate peste o fundație masivă de pietriș. Partea superioară a zidului este vizibilă de la -0,30 m și coboară la nivelul fundației de pietriș până la adâncimea de -1,20 m. Poate fi interpretat ca zid de compartimentare a unei clădiri, amplasate perpendicular pe *decumanus*. Zidul delimitează două încăperi: camera 1, spre sud-vest și camera 2, spre nord-est.

Zidul face colț cu un altul, Z6, complet excavat în epocă modernă și din care se mai păstrează doar talpa fundației de pietriș și câteva pietre. La nivelul tălpii fundației zidul Z6 are o lățime medie de cca. 0,90 m și, astfel, poate fi identificat cu un zid exterior al acestui edificiu masiv.

Carourile 1-6 corespund unui interior al camerei 1 a edificiului IV. Stratigrafia în acest interior (pe profilul estic) se prezintă astfel:

1. Humus modern 0/-0,30 m
2. Nivele de depunere medieval-moderne -0,30/-0,55 m

3. Nivelul de lut amestecat cu pământ negru -0,55/-0,75 m
4. Nivele succesive de lut galben și pământ negru (nivele succesive de călcare romane) -0,75/-1 m
5. Nivel de cultură cu pământ gri afânat și material roman -1/-1,15 m
6. Podea de lut arsă -1,15/1,20 m
7. Nivel de arsură cu cenușă și cărbune -1,20/-1,30 m
8. Pământ negru (steril arheologic) -1,30/-1,45 m.

Apoape de zidul Z5 s-a descoperit o vatră deschisă amenajată cu bordură de piatră și material tegular roman și având în centru o lentilă circulară de lut ars la roșu. Ca formă și tehnică de realizare este foarte asemănătoare cu vatra găsită în *Domus 1* în campaniile din anii 2019-2020, în prima fază a clădirii de piatră. Vatra din edificiul IV apare la -0,95 m, de la nivelul actual de călcare/ Lentila de lut ars are un diametru de 0,70 m și întreaga structură circulară cca. 1 m. Sub vatră, la -1,15 m se găsește o podea de lut arsă la roșu, aparținând probabil unei construcții de lemn incendiate din prima fază de locuire. Această podea se observă și în colțul sud-vestic unde este tăiată de profilul vestic la adâncimea de cca. -1,10/-1,15 m.

Camera 2. Stratigrafie (profil nordic, 6,50 m):

1. Humus modern 0/-0,25 m.
2. Nivele de depunere medieval-moderne -0,25/-0,50 m
3. Strat compact de nivelare cu lut galben (nivelare pentru edificarea ultimei faze romane din piatră a edificiului, faza II b) -0,50/-0,70 m.
4. Nivele succesive de lut galben și pământ negru, cu material roman (nivel de cultură în camera 2 în faza principală de piatră, faza IIa) -0,70/-1,05 m.
5. Nivel de călcare (podea din lut galben) -1,05/-1,10 m.
6. Nivel de cultură cu pământ gri afânat și material roman (nivel de cultură din faza I de lemn) -1,10/-1,20 m
7. Pământ negru (steril arheologic) -1,20/-1,30 m.

Din camera 2 s-a dezvelit doar o mică suprafață, un colț format de zidurile Z5 și Z6. Imediat sub stratul de depunere medieval-modernă se observă un strat compact de lut galben gros de cca. 20 cm și care trebuie interpretat ca o nivelare pentru edificarea ultimei faze de piatră romane, o situație similară cu cea întâlnită la *Domus 1*. Stratul acesta se observă mai puțin compact și în camera 1, unde este probabil afectat de intervențiile medievale. Ultimul nivel de călcare în camera 1 și 2 a edificiului IV se află deasupra acestui strat. Nivelul de lut suprapune și vatra din camera 1, astfel că aceasta ar trebui să aparțină primei faze a clădirii din piatră (faza Ia). Sub nivelul vetrei și în camera 2 la aceeași adâncime se află un nivel cu material tegular și multe fragmente de vase sparte (pereți de chipuri, boluri, ulcioare) care aparține primului nivel de locuire în zonă, adică fazei I aparținând unor clădiri anterioare din lemn desființate la edificarea clădirii de piatră.

Gropile G2-G6.

În carourile 7-20 s-a intersectat o zonă amplasată în exteriorul acestui edificiu IV. Aici, la nivelarea la -1,20/-1,25 m s-au identificat o serie de gropi circulare sau de formă neregulată, având în umplutură lut și material ceramic roman.

Groapa **G2** este de formă ovoidală neregulată și puțin adâncă, cu dimensiunile de 2,50 x 0,80 m, este săpată

de la adâncimea de -1,12 m și se adâncește până la -1,60 m.

Groapa **G3** are un plan de formă circulară și are un diametru de 1,30 m. Este săpată de la adâncimea de 1,15 m și coboară până la -1,45 m.

Groapa **G4** este o groapă de formă circulară, de mici dimensiuni, cu un diametru de 0,55 m. Are o formă tronconică la golire și se conturează la adâncimea de -1,30 m, continuând până la -1,60 m.

Groapa **G5** are formă circulară și un diametru de 1,10 m. Fiind intersectată de profilul sudic se poate observa că este săpată din nivelul de dărâmătură post-romană, de la adâncimea de -0,75 m și coboară până la -1,50 m.

Groapa **G6** este, de asemenea, o groapă de formă circulară și are un diametru 0,80 m. Este amplasată la marginea unui drum medieval-modern realizat din piatră de râu. Este săpată, ca și G5, de la o adâncime de cca. -0,80 m și coboară până la -1,45 m.

Gropile G2, G3 și G4 sunt săpate din nivelele romane de locuire, de sub stratul de lut aparținând nivelării pentru amenajarea ultimei faze de piatră. Astfel ele aparțin cu siguranță epocii romane și probabil primei faze de locuire în *canabae*, faza I a clădirilor din lemn. Gropile G5 și G6, de formă și consistență asemănătoare, sunt săpate de la cca. 0.75/0.80 m și par să taie ultimul nivel roman, cel al amenajării cu lut galben. Probabil aparțin ultimei faze de locuire romană.

Drumul medieval

În carourile 16-19, la adâncimea de -0,45 m, imediat sub humusul modern, s-a identificat un drum medieval-modern, pe direcția sud-nord, cu borduri din piatră de carieră reutilizată din zidurile romane și pavat cu piatră de râu mărunță (Pl. VII). Din bordura vestică se mai păstrează doar o piatră, dar din cea estică 9 pietre, pe toată lățimea dezvelită în secțiune. Lentila de pavaj cu piatră de râu are o lățime de 3,05 m, iar drumul cu borduri 3,70 m. Tehnica de construcție și poziția stratigrafică (suprapune toate nivelele de locuire romane) permite identificarea lui cu un drum medieval.

Noile informații obținute prin cercetarea din anul 2022 au permis identificarea drumului principal din *canabae* și a trei clădiri din zona centrală a locuirii civile de pe platou (edificiile II-IV). În zona edificiilor II și IV s-au identificat și resturile unor construcții din lemn aparținând primei faze de locuire civilă pe platoul de la vest de castru. De asemenea au putut fi documentate și masivele intervenții în epoca medievală, care au dus la desființarea construcțiilor romane și la amenajarea acestui spațiu, în epoca medievală târzie, așa cum s-a observat și în zona situată la nord-vest (*Domus I*). Fazele de evoluție a locuirii civile din *canabae*, identificate prin campaniile din anii 2017 - 2021 în zona *Domus I*, se verifică și în această zonă. Drumul principal *decumanus* are două faze de amenajare, fiind lărgit spre nord. Un perete de lemn din zona edificiului II și nivelele de podele arse din edificiul IV documentează o locuire în faza I, cu clădiri modeste din lemn desființate sau incendiate la construcția edificiilor din piatră, ca în zona *Domus I*. Edificiul II este o clădire din piatră dintr-o fază intermediară, desființată de romani probabil în momentul lărgirii drumului *decumanus*. Fazele de piatră IIa și IIb identificate în zona

nord-vestică (*Domus I*), pot fi descrise și în cazul clădirii mari din piatră (edificiul IV), unde sunt separate de același strat de nivelare/amenajare cu lut galben compact.

Abstract

Potaissa. The fortress of the legio V Macedonica. Sector Canabae East.

The research project for 2022 campaign propose an excavation in the area east of Domus I, a civil building in the *canabae* of the *legio V Macedonica*, previously researched in the 2017-2021 archaeological campaigns. The new information obtained through the research of 2022 allowed the identification of the main road and three buildings in the *canabae* central area (buildings II-IV). In the area of edifices II and IV, the traces of some wooden constructions belonging to the first phase of civil habitation on the plateau west of the fort were also identified. It was also possible to document the massive interventions in the medieval-modern era that led to the destruction of Roman constructions. The evolution stages of the civilian settlement, identified in the Domus I area, could be also verified here. The main road (*decumanus*) has two development phases, being widened to the north. A wooden wall in the edifice II area and burnt floor levels in edifice IV document the first phase of the civil settlement, with modest wooden houses dismantled or burned during the construction of the stone edifices, as in the Domus I area. Edifice II is a stone building from an intermediate phase, dismantled by the Romans probably at the time of the widening of the *decumanus*. The stone phases IIa and IIb identified in the north-western area (*Domus I*) can also be described in the case of the large stone building (edifice IV), where they are separated by the same leveling layer with compact yellow clay.

Illustrations list

- Pl. I. The fortress of the *legio V Macedonica*. General view.
- Pl. II. S01/2022. Building II (up). Medieval structure (down).
- Pl. III. The wooden wall from 4-6 squares (S01/2022).
- Pl. IV. S01/2022. The Roman road.
- Pl. V. S01/2022. Building III.
- Pl. VI. S02/2022. Building IV.
- Pl. VII. S02/2022. The medieval road.

Pl. I. Castrul legiunii V Macedonica și sectorul canabae. Vedere generală

Pl. II. S01/2022. Edificiul II (sus). Amenajarea medievală (jos)

Pl. III. Peretele de lemn din carourile 4 - 6 (S01/2022)

Pl. IV. S01/2022. Drumul roman

Pl. V. S01/2022. Edificiul III

Pl. VI. S02/2022. Edificiul IV

Pl. VII. S02/2022. Drumul medieval

82. Ungra, com. Ungra, jud. Braşov**Punct: Castrul roman şi aşezarea civilă. Pe Hill (Rupea 6 / Szászugra)****Cod tip de sit:** 119 (aşezare civilă), 121 (castru)**Cod epocă:** 32 (Epocă romană), 33 (Epocă post-romană)**Cod RAN:** 42165.08**Autorizaţie nr.** 65.18.03.2022**Colectivul:** dr. Ştefan Honcu - responsabil ştiinţific, (IA Iaşi); membrii în colectiv: dr. Dumitru Dănuţ Aparaschivei, dr. Lucian Munteanu, dr. Sever-Petru Boţan, drd. Andrei Baltag (IA Iaşi), dr. Radu Iustinian Zăgreanu (CM Bistriţa-Năsăud)**Total finanţare:** 18500 lei (sumă obţinută de la FFF)**Perioada desfăşurării cercetării:** 17-31.07.2022

Situl a intrat de curând în literatura de specialitate, cu ocazia unor cercetări de suprafaţă realizate de către Silviu Gridan şi Olimpia-Mary Gridan. Ulterior, aceştia au publicat un studiu cu primele informaţii despre existenţa castrului. Astfel, în 2017 o echipă condusă de profesorul Petru Urdea, împreună cu Silviu Gridan şi Alexandru Hegyi au efectuat primele cercetări non-invasive. În anul 2018 au fost realizate primele cercetări arheologice invazive pe latura de nord a castrului. Acestea au fost conduse de către Radu Zăgreanu şi au avut drept rezultat identificarea unei faze de lemn, a două şanturi de apărare, probabil a unei faze din piatră (?), precum şi o locuire ulterioară abandonului castrului. Până în momentul de faţă, nu avem foarte multe cunoştinţe despre istoricul sitului, motiv pentru care o cercetare arheologică sistematică este binevenită şi ar completa lipsa informaţiilor despre evoluţia şi rolul deţinut de castru în cadrul provinciei romane Dacia (Pl. I).

Obiectivul cercetării arheologice: - verificarea elementelor de fortificare a structurii castrului, - identificarea structurilor din aşezarea civilă, - determinarea fazelor de construcţie, - determinarea unităţii/unităţilor militare care au construit şi/sau staţionat în castru - determinarea duratei de funcţionare a castrului, - evidenţierea rolului castrului în politica strategică de apărare a Provinciei Dacia.

Campania arheologică 2022

Ştefan Honcu (IA Iaşi) Silviu Gridan (ArheoVest), Sever-Petru Boţan (IA Iaşi), Radu Iustinian Zăgreanu, (CM Bistriţa-Năsăud) Daniel Malaxa (IA Iaşi), Dan Aparaschivei (IA Iaşi), Lucian Munteanu (IA Iaşi), Andrei Baltag (IA Iaşi), Horia Pirău (Muz. Ţării Făgăraşului, Valer Literat Făgăraş) Bogdan Chiriloaie, Ionuţ Chirilă, Mălina Libiţ, Alex Cornea, Adelina Picior, Simina Vălcinski (studenţi Fac. de Istorie UAIC Iaşi),

Campania arheologică de anul acesta s-a desfăşurat în conformitate cu obiectivele propuse în proiectul de cercetare. În perioada de timp în care ne-am desfăşurat activitatea s-a urmărit verificarea unor anomalii apărute, pe latura de est a castrului, în urma scanărilor geomagnetice. Astfel s-a deschis o suprafaţă de lucru, denumită convenţional S2, cu laturile de 10 x 5 m împărţită în carouri de 1x1 m, latura mare notată cu cifre de la 1 la 10, iar latura mică cu litere de la A-E (Pl. 1). Au fost cercetate cinci unităţi stratigrafice după cum urmează:

US 0001 - Strat vegetal de culoare brună cenuşie, cu un procent scăzut de intruziuni (2% pietriş, pietre de calcar şi resturi vegetale). În interiorul carourilor B3-5; F3-5 extragerea rădăcinii unui copac a dus la formarea unei gropi care a distrus stratul până la o adâncime de aprox. 40 cm. În interiorul caroului B1 din colţul de N-E a fost descoperit un proiectil de balistă de 8-10 cm cu 3 feţe plate. Carourile A1-6; E1-6, reprezintă pământ adus. În acest strat au fost descoperite sporadice fragmente ceramice şi de cărămidă. Această unitate stratigrafică suprapune pe US 0002.

US 0002

Reprezintă un strat vegetal, artificial (este de fapt pământul vegetal tras de plug la marginea proprietăţii terenului) de culoare cenuşie, granulos, sfărâmişos, eterogen, care a fost suprapus de US 0001. În compoziţia acestei unităţi stratigrafice au fost identificate fragmente ceramice, pietre de râu de dimensiuni mici, cărămidă şi fragmente de sticlă modernă. Prezintă o grosime de 15-20 cm, pe toată suprafaţa; în carourile A5-10; E5-10, stratul este mai subţire de doar 15 cm. Din punct de vedere cronologic unitatea stratigrafică cercetată este plasată în perioada contemporană. Se aseamănă cu US 0001 care o şi acoperă iar la rândul ei suprapune pe US 0003 şi US 0004.

Abia începând cu **US0003** (Pl. II) a fost identificat un prim nivel arheologic foarte bine conturat - ce consta dintr-o amenajare de pietre de râu şi din calcar, ce reprezintă de fapt, un nivel de amenajare pentru o viitoare construcţie din piatră. În această unitate stratigrafică au fost descoperite foarte multe materiale arheologice din fier (cuie, scoabe, încuietori etc. (Pl. III), ceramică şi sticlă, oase de origine animală, neprelucrate, sticlă toate aduse, cel mai probabil, de pe suprafaţa castrului fiind folosite într-un nivel anterior. În momentul în care US0003 a fost realizat s-a utilizat, ca material, pietriş, nisip, pietre din calcar verzui şi o gresie locală de culoare cărămie. Pământul adus a fost tasat în straturi succesive de 5 cm.

Cea de patra unitate cercetată, **US0004**, (Pl. II) reprezintă nivelul de funcţionare a unităţii stratigrafice anterioare prezentate. Strat de pământ de culoare brună cenuşie, este sfărâmişos şi granulos ce are în compoziţie piatră, fragmente ceramice, un opaiţ întreg, dar şi o fibulă din fier de tipul Almgren 7 Seria 1. *Fibulele de acest tip* au fost încadrate într-un interval cronologic extins, corespunzător etapelor B2/C1-C2 (anii 150/160 – 310/320 p. Chr.) (Pl. III). În Dacia, ele au fost datate după războaiele marcomanice, până în prima jumătate a secolului al III-lea p. Chr. (tip Cociş 32). În teritoriile „barbare” din vestul şi nord-vestul provinciei, se consideră că folosirea lor s-a realizat până mai târziu, atingând al treilea sfert al secolului¹. În arealul culturii „Cerneahov”, de pe fostul teritoriu al URSS-ului, fibulele respective au fost datate începând cu secolul al III-lea p. Chr., până în prima jumătate a celui următor.² Fibula pe care o prezentăm are analogii cu piese descoperite deopotrivă în Dacia (tipul Cociş 32a2a2 – cat. no. 1612) - castele de la Porolissum şi la Bucium, cât şi în lumea „barbară”. Această unitate stratigrafică este acoperită de US 0002, se mărgineşte cu US 0003, acoperă pe US 0005 şi este tăiată

¹ Cociş 2004, p. 134-135.² Ambroz 1966, p. 73.

de US 0003.

Ultima unitate stratigrafică **US0005**, reprezintă un nivel de umplutură și conține, ceramică, sticlă și fragmente fier, ținte de la sandale dar și o frumoasă phaleră din bronz. Stratul are de culoarea brun-cenușiu, maroniu, cu o componență în care se regăsesc pietre și rădăcini. US 0005 este acoperit de US 0004 cu care se aseamănă, se mărginește cu US 0003 și acoperă pe US 0006.

Dintre descoperirile arheologice, ceramica de bucătărie în special, își are bune analogii în castrul legionar de la Vindonissa, lagăr de unde a fost mutată legiunea a XI-a Claudia în Dobrogea. Se pare că olarii legiunii confecționau acest gen de vase în perioada anilor 70-101 p.Chr. și în vechiul castru de la Vindonissa, deci originea vaselor în discuție este fără îndoială occidentală. Producerea acestora și la Durostorum, începând cu sfârșitul secolului II p.Chr., nu trebuie să ne surprindă, deoarece astfel de practici sunt frecvente în mediul militar unde olarii confecționau, în prima instanță, forme de vase pe care le cunoșteau deja³.

Concluzii preliminare: în urma cercetărilor arheologice întreprinse anul acesta au fost identificate mai multe unități stratigrafice, în număr de 6, din care au fost cercetate 5. S-a constatat că anomaliile rezultate în urma scanărilor geomagnetice ce au fost interpretate ca un posibil zid de incintă, par să fie plauzibile, cu atât mai mult cu cât scanările geomagnetice de anul acesta au relevat existența unor structuri din piatră în perimetrul castrului.

Materialul arheologic descoperit anul acesta se află la restaurare la Muzeul „Valer Literat” Făgăraș conform protocolului de colaborare încheiat între Institutul de Arheologie Iași și Muzeu.

Abstract

In 2015 field research carried out on the territory of the commune of Ungra led to the identification of a Roman fort on a point known by the locals as "On The Hill" at cca. 5 km away from the Roman fort from Hoghiz. On this occasion, several specific artifacts were recovered, among which can be counted a significant number of stone projectiles, ceramic fragments, *tegulae mammata*, coins, etc. Later, here were carried out geo-magnetic researches that confirmed the existence of a Castrum with sides of 130x110 meters. In the summer of 2022, a team of specialists from the Archaeological Institute of Iași, together with colleagues from the Bistrița Năsăud Museum Complex and Arheovest Association, began excavating the eastern side of the camp. Five stratigraphic units were investigated from which materials specific to the period were recovered – a bronze phalera, an iron fibula, ceramic fragments, glass fragments and iron objects – which gave us a good chronology on the fortification stages of habitation.

The present archaeological situation is also to be clarified by future archaeological research.

Illustrations list

Fig. 1. The location of the fortlet Ungra-Rupea 6 – after Țentea, Matei-Popescu, Călina 2021, p. 83.

Fig. 2. Aerial view of the fortlet with the location of section no. S2.

Fig. 3. Photos with the stratigraphic units US 0003 and US 0004.

Fig. 4. Archaeological material found in stratigraphic unit US 0004: projectiles, nails, iron fibula, roman lamp and iron chain.

Bibliografie:

Ambroz 1966 - Ambroz, A. K., *Fibuly juga Evropejkoj časti SSSR II v. do n.e. – IV v. n.e.*, Arkheologija SSSR, D1-30, Moskva, 1966.

Cociș 2004 - Cociș, S., *Fibulele din Dacia Romană / The Brooches from Roman Dacia*, Cluj-Napoca, 2004.

Honcu 2017 - Honcu, Șt., *Ceramica romană de bucătărie din Dobrogea (secolele I-III p.Chr.)* Biblioteca Istorică, Seria Arheologie 15, Colecția Scythia Minor, Seria Arheologie 1, Constanța, 2017.

Țentea, Matei-Popescu, Călina 2021 - Țentea, O., Matei-Popescu, F., Călina, V., *Frontiera romană din Dacia Inferior. O trecere în revistă și o actualizare. 1*, in CA, 28.1, 2021, p. 9-90.

³ Honcu 2017, *passim*.

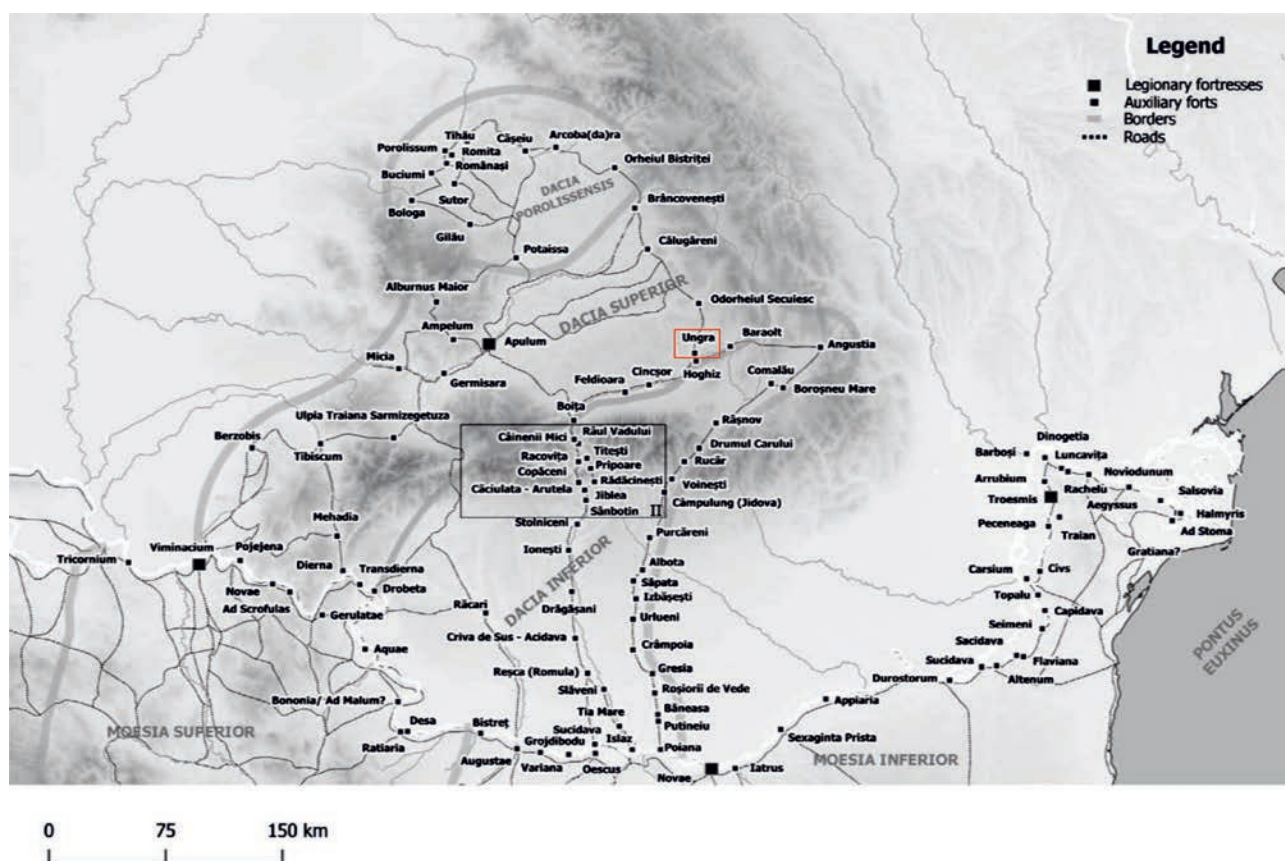

Fig. 1. Localizarea castrului de la Ungra - Rupea 6 – după Țentea, Matei-Popescu, Călina 2021, p. 83

Fig. 2. Vedere aeriană a castrului și amplasarea secțiunii S2

Fig. 3. Fotografii cu unitățile stratigrafice US 0003 și US 0004

Fibula din fier de tipul ALMGREN & Seria 1, Opaț roman descoperit în US 0004 descoperită în US 0004

Fig. 4. Materiale arheologice descoperite în unitatea stratigrafică US 0004: proiectil, cuie, fibulă de fier, lampă romană și lanț de fier

83. Urlați, jud. Prahova

Punct: „La Câmp”/„La Islaz”

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 111 (așezare deschisă)

Încadrare cronologică: 1 (Preistorie), 131 (Neolitic timpuriu), 142 (Eneolitic mijlociu), 15 (Epoca bronzului), 152 (Epoca bronzului mijlociu), 33 (Post-romană), 42 (Epoca migrațiilor), 432 (Epoca medievală târzie)

Cod RAN: 131639.01

Autorizație nr. 108/18.03.2022

Colectiv: Alin Frînculeasa - responsabil științific, Octav Negrea (MJIA Prahova)

Perioada desfășurării cercetării: 15.06.-15.08.2022

Începute în anul 2004, reluate în anul 2013, cercetările arheologice sistematice de la Urlați sunt derulate în cadrul unui proiect care și-a propus abordarea ariei nordice a culturii Gumelnița, a dinamicii locuirii neo-eneolitice în această zonă, cu o preocupare pentru locuirea din zona de deal sau din imediata apropiere a acesteia. Importante au devenit și obiectivele datând din primul mileniu creștin și evul mediu clasic cercetate în campaniile anterioare, marcate de descoperirea unor locuințe adâncite (bordeie) și gropi de extragerea lutului, dar și materiale arheologice, în special ceramică fragmentară și un depozit din piese de metal (fier+o tablă din bronz).

Stratigrafia sitului surprinsă în campaniile anterioare este următoarea: după 0,20-0,25 m de sol afectat de arătură, cu materiale arheologice aflate în poziție secundară, urmează o depunere negricioasă groasă de circa 0,30 m. În acest strat găsim materiale specifice sec. XVI-XVII, V-VII, II-III, epocii bronzului (cultura Tei) și celei eneolitice (cultura Gumelnița). Urmează apoi un scurt episod steril definit de un strat argilos, de culoare gălbuie, gros de maxim 10 cm ce suprapune o locuire insesizabilă pe profil atribuită epocii neolitice timpurii (cultura Starčevo-Criș).

În această campanie ne-am propus și am reușit finalizarea cercetării zonei de nord a săpăturii arheologice realizată anterior, pe lățimea deja existentă de 23 m. Prin urmare, suprafața săpată până în prezent este de 61 x 25 m (1525 mp), la care se adaugă o seciune de 15 x 1 m. În această campanie săpătura a acoperit o suprafață de circa 250 mp după cum urmează:

- S.VII/Nord - a fost amplasat la nord de S.I, în continuarea segmentului sudic al secțiunii; a avut dimensiunile de 29 x 1 m.
- Suprafața A - a fost amplasată la 0,5 m est de S.VII/Nord; a avut dimensiuni de 14,40 x 3,60 m.
- Suprafața B - a fost amplasată la 0,5 m nord de S.IV/Nord, la 1 m sud de caseta A. A avut dimensiuni de 13,30 x 3,60 m.
- Suprafața C - a fost trasată la est de suprafața B (în continuarea acesteia). A avut dimensiuni de 11 x 2 m, orientată aproximativ est-vest. A fost trasată între suprafețele B și D.
- Suprafața D - amplasată la limita de est a săpăturii, la est de suprafața C; a avut dimensiuni de 18 x 5 m.
- Caseta A - a fost amplasată în continuarea suprafeței B și a S.VI/N pentru a săpa în întregime complexul denumit B.2. A avut suprafața de 3,3 x 2 m.

Au fost descoperite, identificate și cercetate două locuințe adâncite, două gropi menajere (complexe de tip

groapă de extras lutul transformate în gropi cu umplutură menajeră în care ceramică fragmentară, oase de mamifere) atribuite culturii Tei, două gropi menajere aparținând culturii Gumelnița (diam. 0,45-0,55 m, adâncimea de 0,30-0,40 m) și o groapă din epoca medievală (diam. 1,20 m, se adâncea până la -0,70 m). Dacă gropile Gumelnița au avut un inventar săracios (ceramică fragmentară și chirpici ars), în cele două gropi atribuite culturii Tei au fost descoperite numeroase fragmente ceramice de la vase decorate cu *Besssenstrich*, incizii, brâu alveolat. Importantă este Gr.1/brz, descoperită în suprafața C, surprinsă la -0,30 m, iar baza la -0,50 m, avea diametrul de 0,95 m, în care se aflau numeroase fragmente ceramice, din care două vase întregibile, dar și ceramică decorată în manieră care poate fi atribuită culturii Monteoru (decor incizat de tip *cusătură*).

Locuințele adâncite aveau forma rectangulară cu colțurile ușor rotunjite, puțin adânci (nu mai mult de 0,5 m); am identificat urmele unor stâlpi de lemn folosiți la structura locuinței. Una din locuințe (B.1/2022) avea spațiul pentru cuptor rezervat (1x1,10 m) în colțul de ESE, dar care nu fusese amenajat (scobit). Avea dimensiuni de aproximativ 2,8x2,5 m, adâncimea de 0,5 m. Au fost descoperite în umplutura complexului câteva fragmente ceramice lucrate la mână. Locuința poate fi atribuită culturii Ipotești-Cândești (sec. V-VII d.Hr.). A doua locuință (B.2/2022) avea dimensiuni ceva mai mari (3,8x3 m), adâncimea de circa 0,40 m; colțul de NNW intra în profilul săpăturii, prin urmare nu am putut verifica dacă are cuptor; în umplutura acestuia, dar și pe podea, au fost descoperite câteva fragmente ceramice care datează din epoca medievală (sec. XVI-XVII).

Cel mai consistent lor de material arheologic descoperit în această campanie este încadrat în cultura Gumelnița. Sunt numeroase piesele din silex și fragmentele ceramice. Au fost recuperate și câteva unelte din piatră șlefuite, inclusiv râșnițe, frecătoare, percutoare, dar și plastică antropomorfă, zoomorfă, toată fragmentară. A fost descoperit și un lot modest de ceramică fragmentară neolitică, atribuită culturii Starčevo-Criș. Dominantă este ceramica modelată grosier, ce are pleavă tocată în pastă, suprafețele exterioare roșiatice, miezul negricios. Apar și fragmente cu o angobă roșiată. Un fragment de toartă de amforă, dar și câteva cioburi cenușii lucrate la roată sunt contemporane cu locuirea din sec. II-III d.Hr., identificată în anii anterior de prezența unei locuințe adâncite fără cuptor, o groapă, dar și alte materiale ceramice specifice.

Abstract

In this campaign, we managed to complete the research of the northern area of the previously carried out archaeological excavation, on the already existing width of 23 meters. Therefore, the excavated area covers a surface of 61 x 25 m (1525 sq m). We discovered two dwellings and a pit attributed to the medieval era, two pits attributed to the Tei culture (with Monteoru sherds), two pits belonging to the Gumelnița culture and Starčevo-Criș pottery.

Illustration

Pl. I. Urlați, 2022 campaign: aerial images during archaeological research

Bibliografie:

Anton, Frînculeasa, Negrea 2020 - Anton A., Frînculeasa A., Negrea O., *Un depozit de piese din metal din epoca medievală descoperit în localitatea Urlați (jud. Prahova)*, in *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie*, 12, p. 91-116.

Frînculeasa et alii 2018 - Frînculeasa A., Preda B., Garvăn D., Nica T., Negrea O., *La hotarul nordic al culturii Gumelnița: așezarea de la Urlați (jud. Prahova)*, in *Buletinul Muzeului Județean Teleorman*, 10, 2018, p. 237-278. Frînculeasa A., Preda B., Garvăn D., Nica T., Negrea O. (2018) *La hotarul nordic al culturii Gumelnița: așezarea de la Urlați (jud. Prahova)*, *Buletinul Muzeului Județean Teleorman*, 10, p. 237-278.

Pl. I. Urlați, campania din anul 2022: imagini aeriene din timpul cercetărilor arheologice

84. Valea Stânii, com. Țițești, jud. Argeș**Punct: Vărzărie****Tip sit:** necropolă de incinerare,**Încadrare cronologică:** prima epocă a fierului**Colectiv:** Dragoș Măndescu – responsabil științific, Ioan-Andi Pițigoi (MJ Argeș)**Autorizație nr.** 26/18.02.2022**Cod RAN:** 19383.01**Total finanțare:** 42346 lei (21725 lei MJ Argeș + 20621 lei Ministerul Culturii)**Periada desfășurării cercetării:** 7.10 – 29.11.2022

În toamna anului 2022 s-a desfășurat cea de-a noua campanie de săpături arheologice sistematice în situl de la Valea Stânii, cercetările fiind inițiate aici în anul 2014.

În campania 2022, cercetarea arheologică s-a reințors în zona nordică a necropolei de incinerare de tip Ferigile, din prima epocă a fierului, deoarece am obținut accesul pe două proprietăți ce ne-au fost inaccesibile în anii anteriori, acolo unde unele complexe funerare fuseseră deja identificate în campania 2020 (imediat la vest de **T 22**). Obiectivul principal al cercetării arheologice de la Valea Stânii rămâne în continuare cercetarea integrală a necropolei de incinerare din prima epocă a fierului, dar ritmul de înaintare, condiționat de existența mâinii de lucru și de primirea accesului pe proprietățile private, este unul lent și anevoios. Din cei circa 40 de tumuli identificați ai necropolei (mulți din ei însă distruși în mare parte sau chiar complet de lucrările agricole anuale), la finalul campaniei 2022 putem spune că am epuizat circa 70% (27 tumuli cercetați în intervalul 2014-2022).

Localizarea complexelor în teren s-a făcut parțial (tumulul 26 de pe proprietatea Dinescu) încă din toamna anului 2020, din timpul cercetării tumulului 22 (situat pe proprietatea Chiuță), dar și la începutul campaniei actuale, ca urmare a investigațiilor geofizice noninvasive (ert + georadar) efectuate pe proprietățile Dinescu și Joița, două sectoare (separate de proprietatea Chiuță, cercetată în 2020) ce au însumat o suprafață de circa 1500 m².

Suprafețele selectate pentru cercetare au fost localizate în zona de N a necropolei de incinerare din prima epocă a fierului, pe loturile agricole din proprietățile Ion Joița (tumulul 25) și Fredy Dinescu (tumuli 26-27 și posibilul tumul 28). În campania 2022 au fost cercetați trei noi tumuli: T25 (pe proprietatea Ion Joița), T26 și T27 (ultimii doi pe proprietatea Fredy Dinescu), și presupus un altul (T28?), toți situați în zona nordică a necropolei. Pietrele din manta au fost descoperite la adâncimi cuprinse între -0,15 și -0,37/-0,4 m (într-un caz chiar și la -0,5 m, o adâncime atipică pentru acest sit), dispuse pe 1-4 staturi succesive, pe zone aproximativ ovale, cu diametrele de 4,25 x 3,5 m (T25), 10,5 x 8 m (T26), respectiv 4,5 x 3,5 m (T27). Inventarul funerar (preponderent ceramic) indică o fază timpurie a grupului Ferigile (tranziția de la orizontul Ferigile-Sud la orizontul Ferigile-Nord).

T25 a fost un cenotaf sau, mai probabil, a fost jefuit din vechime, cum indică lipsa pietrelor din manta în zona centrală a acesteia. Mantaua avea o formă aproximativ

ovală, cu diametrele maxime de 4,25 x 3,5 m. Sub pietre, strat geologic steril (pietriș aluvionar cu granulație mică, amestecat cu nisip compact, foarte dur) care începe deja la adâncimea de -0,45 cm.

T 26 fusese identificat (și cercetat parțial în extremitatea estică a mantalei de pietre) încă din campania 2020, imediat la vest de T22. S-a dovedit că este un tumul de mari dimensiuni, nederanjat de lucrările agricole. Mantaua din bolovani de râu avea o formă ovală, orientată E-V, cu diametrele de circa 10,5 x 8 m, pietrele din zona centrală apărând la adâncimi de 0,25/0,3 m. Nu este exclus ca extremitatea vestică a mantalei (rămasă deocamdată neexplorată), având pietrele dispuse evident mai jos (-0,4 și chiar -0,5 m), să aparțină altui tumul aflat în imediata vecinătate dinspre SV și suprapus parțial de T26. Această posibilitate va fi verificată în campania viitoare. Pietrele ce alcătuiau mantaua, de dimensiuni medii, erau dispuse pe două și trei straturi (chiar patru straturi în zona centrală corespunzând mormântului) și stăteau într-un pământ negru, pământ care a fost identificat foarte clar și deasupra acestora. Este singurul caz deocamdată în această necropolă când stratul de pământ ce acoperea mantaua de piatră a tumulului este clar distins, ca un strat gros de circa 7-8 cm, mai consistent la extremitatea de N a mantalei T 26, pierzându-se treptat către centrul acesteia. În multe locuri pe pietrele din manta au fost găsite particule de lemn ars și mici fragmente de oase nearse. Zona mormântului, aflat central, era delimitat de o serie de bolovani din manta de mari dimensiuni și care descriu o zonă ovală cu dimensiunile de circa 2 x 1,5 m. În această zonă, sub pietrele din manta (la adâncimi cuprinse între -0,35 și -0,45 m), mormântul se prezenta sub forma unei aglomerări masive de fragmente ceramice provenind de la mai multe vase de forme și dimensiuni diferite, oase calcinate (cantitate mare, comparativ cu majoritatea mormintelor cercetate până acum) și particule de lemn ars depuse pe solul antic, imediat deasupra nivelului de steril (nisip aluvionar). Printre oase, câteva podoabe mărunte, fragmentare, din bronz (verigă subțire) și fier (pandantive) și mici mărgelile de caolin. Alte oase calcinate au fost depuse într-o cană întregibilă, depusă oblic, laolaltă cu celelalte fragmente ceramice. În marginea de SE a mantalei, parțial sub pietrele acesteia, în spațiul care delimitează T 26 de T 27, au fost depuse alte fragmente ceramice (-0,35/-0,37 m). Sub pietrele din marginea de NV a mantalei, la -0,5 m, chiar pe sterilul aluvionar, au fost găsite câteva fragmente de oase nearse (de animal?).

T 27 este un tumul de mici dimensiuni (4,5 x 3,5 m) situat imediat la ESE de T26. Pietrele din manta așezate pe unul sau două straturi, aflat mai sus decât cele ale tumulului vecin, la adâncimi cuprinse între 0,15 și 0,2 m, indică faptul că acest complex este posterior T 26. De altfel, stratul de pământ negru ce acoperea T26 în imediata vecinătate dinspre NV, nu a mai fost surprins și în cazul T27. În sfertul NE, sub pietre (-0,43), a fost depusă într-o mică groapă săpată în pietrișul aluvionar, o urnă (borcan pântecos) acoperită cu capac (ceașcă mare), care nu conținea decât oase calcinate în cantitate infimă. În groapă, îndeosebi la bază, dar și în urnă și în jurul acesteia, a fost depusă o cantitate însemnată de lemn ars (cărboni). În jumătatea de

vest, pe solul antic (-0,35) au fost depuse câteva fragmente ceramice.

T 28 (?) a fost numai presupus în vecinătatea de N și NV a T26. Marginea de N a mantalei T 26 suprapunea o platformă de pietre de râu dispuse pe unul sau două straturi, aflată mai jos, la adâncimi cuprinse între 0,4 și 0,45 m, care nu a fost cercetată decât pe o lungime de maximum 2 m mai departe către N, până la capătul suprafeței investigate. Stratul de pământ negru de peste pietre era aici foarte clar marcat. Sub pietrele mantalei au fost găsite numai un fragment de lutuială arsă (-0,6 m adâncime) și o mică groapă conținând cărbune și câteva fragmente ceramice arse secundar (-0,76 m). Cercetările vor continua aici în campania 2023.

Totodată, a fost întregită imaginea arheologică a zonei din imediata vecinătate estică a tumulului 22 cercetat în campania 2020, unde fusese reperată o concentrare difuză de pietre la 0,5 m E distanță de marginea tumulului respectiv. Prin intermediul unei secțiuni de control trasată la marginea de V a proprietății Joița (10 x 2 m, orientare NW-SE) și racordată la extremitatea de NE a secțiunii din 2022, a reieșit că pietrele identificate în 2020 se dezvoltă pe o mică suprafață către E, cu același aspect: pe un singur strat ce se întindea pe o suprafață totală de circa 21 m², la adâncimi cuprinse între -0,18 m și -0,23 m, fără să fie compacte (păreau mai degrabă împrăștiate, deranjate din poziția inițială), fără o formă clară în plan și fără inventar. Asemănători ca aspect și dimensiuni cu pietrele din mantaua tumulului 22 aflat imediat la V, găsirea unei explicații coerente pentru menirea acestor bolovani se dovedește dificilă, deocamdată. Putem avansa cel puțin trei ipoteze: fie au făcut parte inițial din manta, de unde au fost la un moment dat scoși și îndepărtați din motive necunoscute, fie vor fi fost aduși la locul mormântului, dar au rămas nefolosiți în etapa construirii mantalei, fie, în sfârșit, provin din mantaua unui tumul mai mic, cu diametrul de maximum 4,75 m, distrus (sau cel puțin puternic deranjat) poate chiar cu ocazia construirii mantalei T 22 (afectarea mantalelor unor tumuli apropiați cu ocazia amenajării unor tumuli noi a mai fost constatată în această necropolă).

Cercetările din campania 2022 pe șantierul arheologic sistematic Valea Stânii au condus la înțelegerea mai aprofundată a realităților specifice arealului din zona nordică a necropolei din prima epocă a fierului (densitatea tumulilor, dispunerea acestora, starea de conservare), într-o zonă unde nu avusesem acces anterior (două proprietăți private) și unde se conturează o nouă aglomerare de tumuli (pe proprietățile Dinescu și Chiuță, probabil și mai departe către V, pe proprietatea Ionescu).

A rezultat o suprafață totală cercetată de 261,5 m² (178 m² pe proprietatea Joița și 83,5 m² pe proprietatea Dinescu), peste tot aplicându-se săpătura altimetrică pe sectoare. În total, au fost excavați circa 120 m³ de pământ și pietre de râu (din mantaua tumulilor). Au fost prelevate in situ probe de lemn ars (din tumulii 26 și 27 și din posibilul tumul 28) și de oase calcinate (din tumulul 26) pentru analiză radiocarbon, continuând colaborarea cu Laboratorul AMS din Poznań. Piese arheologice au fost recoltate pe secțiuni și complexe și înaintate la sfârșitul

fiecărei zile de lucru spre curățare și conservare primară în laboratoarele de restaurare ale Muzeului Județean Argeș. Jurnalul de șantier, documentația foto, listele de inventare și toată arhiva sunt stocate pe dispozitivul mobil PC portabil destinat șantierului și pe DVD-uri aferente fiecărei campanii, de asemenea pe hard disk extern conținând arhiva șantierului, în cadrul Muzeului Județean Argeș.

Abstract

In the fall of 2022, the ninth systematic excavation campaign took place at the Valea Stânii site (a cremation necropolis dating back from the Early Iron Age, belonging to Fergile group), the program of research being initiated here in 2014. Of the approximately 40 identified small barrows of the necropolis (many of them, however, mostly destroyed or even completely destroyed by the annual agricultural works), at the end of the 2022 campaign it can be said that we have succeeded to explore up about 70% (27 barrows researched between 2014 - 2022). The areas selected for research were located in the N area of the necropolis, on the agricultural plots of the locals. In the first stage of the campaign, non-invasive geophysical investigations (ert + georadar) were carried out on a total area of 1500 m². Then it was passed to the excavation of three new barrow: T25-T27, another one (T28?) being supposed to be nearby. The barrows' mantles of stones were found at depths between -0.15 and -0.37/-0.4 m (in one case even at -0.5 m, an atypical depth for this site), arranged on 1 to 4 successive layers, on approximately oval areas, with diameters of 4.25 x 3.5 m (T25), 10.5 x 8 m (T26), respectively 4.5 x 3.5 m (T27). The burial inventory (predominantly pottery) indicates an early phase of the Ferigile group (the transition from Ferigile-South horizon to Ferigile-North horizon). Funding was provided by Argeș County Museum and the Ministry of Culture. The archaeological materials and the entire documentation are kept in Argeș County Museum.

Illustrations list

- Fig. 1. Valea Stânii, 2022 campaign – barrow 25.
- Fig. 2. Valea Stânii, 2022 campaign – barrow 26 during the unveiling of the embankment of stones.
- Fig. 3. Valea Stânii, 2022 campaign – barrows 26 and 27. View from the West.
- Fig. 4. Valea Stânii, 2022 campaign – barrows 26 and 27. Vertical (drone) view.

Bibliografie:

- Măndescu 2016 - Măndescu, D., *The Necropolis from Valea Stânii (Argeș County) and a comparative approach to the Late Hallstatt Ferigile Group features*, in V. Sîrbu (ed.) *Interdisciplinary Methods of Research for Prehistoric and Protohistoric Funerary Monuments. Proceedings of the 15th International Colloquium of Funerary Archaeology, Brăila, 20-22 May 2016*, Brăila, 2016, p. 153-180.
- Măndescu 2020a - Măndescu, D., *Între Est și Vest. Conexiuni interculturale în Prima Epocă a Fierului reflectate în necropola de la Valea Stânii, jud. Argeș*, in A. Zănoci

(ed.), *Relații interculturale în spațiul tiso-nistean în epoca fierului. Materialele colloquium-ului de vară de la Saharna, 16-19 iulie 2019*, Chișinău, 2020, p. 7-22.

Măndescu 2020b - Măndescu, D., *The Necropolis at Valea Stânii (Argeș County): Common Elements and Particularities in the Ferigile Group*, in E. Teleaga (ed.),

Funeralkultur der Thraker, Skythen und Griechen des 7. bis 5. Jahrhunderts v. Chr. an der unteren Donau, SEAT 5, 2020, p. 291-308.

Fig. 1. Valea Stânii, campania din anul 2022 – T25

Fig. 2. Valea Stânii, campania din anul 2022 – T26 în timpul dezvelirii mantalei

Fig. 3. Valea Stânii, campania 2022 – T26 și T 27. Vedere dinspre V

Fig. 4. Valea Stânii, campania 2022 – T26 și T 27. Vedere din plan vertical

85. Vânători, jud. Galați**Punct: La Jolică****Tip sit: 1, 11, 111, 2, 311****Încadrare cronologică:** 1, 15, 151, 153, 16, 161, 162, 43, 432**Cod RAN:** 75169.01; **Cod LMI:** GL-I-s-B-02997**Autorizație nr.** 110/10.03/2022**Colectiv:** Sorin-Cristian Ailincăi - responsabil științific, (ICEM Tulcea) Adrian-Ionuț Adamescu, Tudor Mandache, Florian Mihail, Mihai Dan Constantinescu, Alexandru Popa; Instituția organizatoare a cercetării arheologice: MIPP Galați**Finanțare:** Ministerul Culturii, MIPP Galați**Perioada desfășurării cercetării:** iulie-august 2022**Introducere**

Începând cu anul 2017 au fost reluate cercetările arheologice în situl arheologic de la Vânători - *La Jolică*, jud. Galați¹. Pe parcursul a trei campanii (2017-2019) au fost cercetate mai multe suprafețe, totalizând aproximativ 1400 mp². După o pauză de doi ani, săpăturile au fost reluate.

Descrierea cercetărilor din campania 2022

În vara anului 2022 cercetările noastre s-au concentrat în nordul sitului, prin prelungirea spre vest a Suprafeței 3, începută în 2019³ (Fig. 1). Noul perimetru a avut o suprafață de 11,50 x 10 m, fiind împărțit în carouri de 2 x 2 m. Numerotarea carourilor a fost făcută cu litere pe profilul de N și cifre pe cel de E (Fig. 2).

Descrierea structurilor arheologice⁴

În decursul cercetărilor au fost identificate și cercetate mai multe structuri arheologice (Fig. 2). Acestea pot fi atribuite unei necropole medievale dar și unor locuri din epoca bronzului și prima epocă a fierului.

Necropola medievală (sec. XVI-XVII). În nivelul 3100 au fost săpate mai multe **morminte de înhumatie**, după cum urmează: **Cx. 3103/2019-2022** – mormânt de adult identificat în c. 3/A. Groapa avea o formă rectangulară. La adâncimea de -1,10 m au apărut primele urme ale unui sicriu. Individul a fost depus în poziție decubit dorsal, orientat pe direcția NV-SE. Craniul era înclinat pe partea dreaptă, membrul superior drept era așezat pe piept, iar cel stâng pe abdomen. Inventar: o monedă; **Cx. 3108/2019-2022** – mormânt de adult. Groapa avea o formă neregulată, partea care adăpostea scheletul superior fiind mai largă. Defunctul a apărut la adâncimea de -1,20 m, fiind depus în poziție decubit dorsal, orientat pe direcția NV-SE. Craniul era aplecat spre dreapta. Brațele erau așezate cu palmele pe abdomen iar coatele erau depărtate de corp. Fără inventar; **Cx. 3112** – mormânt de adult, cercetat în c. 4/A. Groapa era aproximativ rectangulară. Defunctul a fost depus în poziție decubit-dorsal, orientat pe direcția VNV-ESE, cu mâinile depuse pe abdomen. Fără inventar; **Cx. 3113** – mormânt de copil, identificat în c. 1/C-D. Groapa mormântului avea o formă rectangulară, cu dimensiunile de 1,15 x 0,75 m. Defunctul a fost depus în poziție decubit

dorsal, orientat pe direcția V-E. Brațul drept era așezat pe torace iar cel stâng pe abdomen. Craniul era tasat. Fără inventar; **Cx. 3114** – mormânt cercetat în c. 2/B-C. Groapa avea o formă rectangulară cu dimensiunile de 1,60 x 0,60 m. Defunctul depus în poziție decubit dorsal, orientat NV-SE. Capul era îndreptat pe partea stângă, iar membrele superioare erau așezate pe torace. Fără inventar; **Cx. 3115** – mormânt de copil identificat în c. 2/C. Groapa avea dimensiunile de 0,90 x 0,40 m. Din pământul de umplutură au putut fi recuperate câteva oase de la membrele inferioare și câteva de la coloana vertebrală. Poziția acestora indică faptul că defunctul a fost depus în poziție decubit dorsal, pe direcția NV-SE. Fără inventar; **Cx. 3116** – mormânt de adult indentificat în c. 1/B-C. Groapa mormântului avea o formă rectangulară, cu dimensiunile de 1,80 x 0,50 m. Defunctul a fost depus în poziție decubit dorsal, cu membrele superioare așezate pe torace. Fără inventar; **Cx. 3117** – mormânt de adult cercetat în c. 2-3/C. Groapa acestuia avea formă rectangulară cu dimensiunile de 1,20 x 0,50 m și era orientată pe direcția NV-SE. Oasele defunctului au fost adunate și dispuse grupat în partea de E a gropii; **Cx. 3118** – mormânt de copil cercetat în c. 3/A. Groapa avea o formă rectangulară cu dimensiunile de 0,70 x 0,30 m. Defunctul a fost depus în poziție decubit dorsal, orientat pe direcția V-E. Membrele superioare erau așezate de-a lungul corpului. Fără inventar; **Cx. 3119** – mormânt de adult identificat în c. 3/A-B. Groapa avea o formă ovală. S-au putut observa urme de sicriu. Este parțial suprapus de mormântul Cx. 3103. Defunctul a fost depus în poziție decubit dorsal, orientat de direcția V-E. Membrele superioare erau așezate pe abdomen. Fără inventar; **Cx. 3120** – mormânt de copil, cercetat în c. 1-2/A-B. Groapa mormântului avea o formă rectangulară cu dimensiunile de 1,10 x 0,50 m. Defunctul a fost depus în poziție decubit dorsal, membrele superioare erau așezate pe piept. Inventar: o monedă găsită sub mandibulă; **Cx. 3121** – mormânt de copil descoperit în c. 2/A. În plan, groapa avea o formă rectangulară, cu dimensiunile de 0,70x0,40 m. Defunctul a fost depus în poziție decubit dorsal, orientat V-NV-E-SE. Inventar: o monedă găsită în zona craniului; **Cx. 3122** – mormânt de adult identificat în c. 1-2/B-C. Groapa mormântului avea dimensiunile de 2,10 x 0,60 m. Individul a fost descoperit la adâncimea de -1,10-1,20 m și era bine conservat. A fost depus în poziție decubit dorsal, orientat pe direcția V-E, iar membrele superioare erau așezate pe abdomen. Fără inventar; **Cx. 3123** – mormânt de adult identificat în c. 2/B-C. Groapa mormântului era aproximativ rectangulară și avea dimensiunile de 2,00 x 0,60 m. Defunctul a fost depus în poziție decubit dorsal, orientat pe direcția NV-SE. Membrele superioare erau așezate pe abdomen. Inventar: un bumb din bronz; **Cx. 3124** – mormânt de copil identificat în c. 1/A. Groapa mormântului era aproximativ rectangulară și avea dimensiunile de 0,70 x 0,40 m. Defunctul a fost depus în poziție decubit dorsal, orientat V-SV-E-NE, brațele erau așezate pe lângă corp. Inventar: monedă în zona bazinului; **Cx. 3125** – mormânt de adult identificat în c. 2/A. Groapa mormântului era de formă ovală, neregulată. Individul a fost depus în poziție decubit dorsal, orientat pe direcția NV-SE, membrele superioare erau așezate pe

¹ Pentru un istoric al cercetărilor, vezi Ailincăi et alii 2014.² Ailincăi et alii 2019a; Ailincăi et alii 2019b; Ailincăi et alii 2020.³ Ailincăi et alii 2020.⁴ Numerotarea structurilor o continuă pe cea din campania 2019.

abdomen. Fără inventar.

Structuri de locuire din perioada timpurie a epocii bronzului și prima epocă a fierului. În aceeași suprafață au fost cercetate și o serie de structuri de locuire ce pot fi datate cel mai probabil la începutul mileniului I a.Chr. Acestea par să fi distrus un nivel de locuire la începutul epocii bronzului.

Descrierea structurilor de locuire: **Cx. 3226** – groapă cercetată în c. 1/E-F, la adâncimea de -0,30 m. În plan, aceasta avea o formă ovală, cu dimensiunile de 1,50 x 1,25 m. Groapa avea baza dreaptă, iar pereții au fost săpați oblic. Baza a fost atinsă la adâncimea de -1,00 m. Din pământul de umplutură au fost înregistrate fragmente ceramice de la un vas borcan și un vas bitronconic, oase și piatră; **Cx. 3227** – identificat în c. 1-2/E-F, la adâncimea de -0,50 m. În plan, groapa este de formă ovală, cu dimensiunile de 1,40 x 0,95 m. Complexul este suprapus în mică parte de Cx. 3226. Baza este dreaptă și pereții săpați oblic până la adâncimea de 1,00 m. În pământul de umplutură, de culoare cenușiu, au fost descoperite fragmente ceramice; **Cx. 3228** – cercetată în c. 2-3/E-F, la adâncimea de -0,50 m, groapa era ovală în plan cu dimensiunile de 1,50 x 1,10 m. La secționare, s-a observat că pereții au fost săpați oblic spre exterior până la adâncimea de -0,70 m. În pământul de umplutură au fost descoperite câteva fragmente ceramice; **Cx. 3229** – groapă de formă ovală în plan, identificată în c. 2/D, la adâncimea de -0,50 m. Aceasta avea un diametrul maxim de 1,40 m. Din punct de vedere stratigrafic aceasta suprapune Cx. 3232 și 3240 și este suprapusă de Cx. 3114 și 3234. Complexul a fost secționat pe direcția NE-SV și s-a observat că baza este dreaptă iar pereții au fost săpați oblici. Din pământul de umplutură au fost recoltate fragmente ceramice, oase și piatră; **Cx. 3230** – complexul a fost identificat în c. 2/E-F, la adâncimea de -0,60 m. A fost evidențiat printr-un sol cenușiu în amestec cu multe fragmente de oase și câteva fragmente ceramice. Acesta se prezintă sub forma unei albieri, reprezentând probabil o vatră cu diametrul 0,60 m. A fost suprapus parțial de Cx. 3227; **Cx. 3231** – groapă identificată în c. 1/D-E. A fost suprapusă de mormântul medieval Cx. 3112. Avea o formă ovală în plan, cu dimensiunile de 1,20 x 1,15 m. Pereții au fost săpați oblic spre exterior până la adâncimea de -1,15-1,20 m. În pământul de umplutură au fost descoperite fragmente ceramice de la două vase bitronconice, dar și oase și pietre; **Cx. 3232** – structură de locuit identificată în c. 2-4/D-E, la adâncimea de -0,70 m. În plan, aceasta avea o formă ovală cu dimensiunile de 2,20 x 1,80 m. Complexul a fost secționat pe direcția NE-SV, împreună cu Cx. 3229. Pe suprafața sa au fost delimitate și două gropi de par (3232-1 și 3232-2), una de formă dreptunghiulară și cealaltă de formă patrată. În pământul de umplutură au fost descoperite fragmente ceramice, dintre care un fragment decorat cu motive imprimate. Au mai fost descoperite oase și bucăți de piatră. Tot în pământul de umplutură a apărut și un pandativ din os. Stratigrafic, Cx. 3232 este suprapusă de Cx. 3229; **Cx. 3233** – structură de mari dimensiuni, ovală în plan. Complexul a fost identificat pe baza urmelor de cenușă în amestec cu fragmente ceramice, la adâncimea de 0,70 m. Dimensiunile sale erau de 2,80 x 2,30 m. La adâncimea de -0,85 m, a apărut o suprafață tasată, de culoare gri, iar pe direcția E-V au fost înregistrate trei gropi de par.

Amenajarea suprapune Cx. 3239; **Cx. 3234** – groapă ovală în plan, cu diametrul de 1,50 m. A fost identificată în c. 2-3/C-D, la adâncimea de 0,70-0,80 m. Baza este ușor concavă, iar pereții au fost săpați oblic spre exterior până la -1,10 m. În pământul de umplutură au fost descoperite fragmente ceramice, oase și pietre. Cx. 3234 suprapune Cx. 3240 și 3229; **Cx. 3235** – structură identificată în c. 3/A-B, la adâncimea de -0,90 m. A fost puternic afectată de un mormânt medieval (Cx. 3119). În plan, complexul avea o formă aproximativ pătrată cu dimensiunile de 1,20 x 1,10 m. Pereții au fost săpați oblic până la adâncimea de -1,10 m. Latura de N era puternic arsă, având culoarea roșie. Din pământul de umplutură au fost adunate fragmente ceramice, oase și pietre; **Cx. 3236/3214 (2019)** – groapă de formă ovală în plan, cu dimensiunile de 1,70 x 1,40 m, complexul a fost identificat în c. 4/A, la adâncimea de 0,80 m. Pereții au fost săpați oblic spre exterior până la adâncimea de 1,30 m. Din pământul de umplutură au fost adunate fragmente ceramice, pietre și o cantitate mare de oase; **Cx. 3237** – groapă identificată la adâncimea de -1,30 m, în c. 3/A. Avea o formă circulară în plan, cu diametrul de 1,30 m. Complexul a fost afectat de două morminte medievale (Cx. 3103 și 3119). Pereții au fost săpați oblic spre exterior, până la adâncimea de -1,50 m. Din pământul de umplutură au fost prelevate fragmente ceramice, oase și pietre; **Cx. 3238** – structură identificată parțial în c.1/D, la adâncimea de 0,70 m. Apare sub forma unei platforme de lut pe suprafața căreia s-au găsit fragmente ceramice, oase și pietre. Lângă platformă, în partea de N, au apărut două gropi de par situate una lângă alta. Era suprapusă de Cx. 3113, 3242 și 3246; **Cx. 3239** – groapă ovală în plan, cu dimensiunile de 1,70 x 1,30 m. Complexul a fost identificat la adâncimea de 1,10 m în c. 3-4/B-C, sub Cx. 3233. În profil, groapa are baza dreaptă și cu pereții săpați oblic până la -1,90 m. Din pământul de umplutură au fost recuperate fragmente ceramice, oase și pietre; **Cx. 3240** – complex identificat în c.2/C-D la adâncimea de -1,15 m. Acesta avea o formă ovală în plan, cu dimensiunile de 1,00 x 0,80 m. Groapa are baza dreaptă și cu pereții săpați oblic până la -1,35 m. Din pământul de umplutură s-au recoltat fragmente ceramică, oase și pietre. Stratigrafic aceasta era suprapus parțial de Cx. 3229 și 3234; **Cx. 3241** – groapă cercetată în c. 2/A, la adâncimea de -1,20 m. În plan, groapa este de formă ovală cu dimensiunile de 1,60 x 1,20 m. Complexul a fost afectat de un mormânt medieval (Cx. 3125). La secționare s-a observat că baza era dreaptă, iar pereții erau săpați oblic spre interior. Din pământul de umplutură au fost recoltate fragmente ceramice, oase și pietre; **Cx. 3242** – groapă de formă aproximativ circulară în plan, descoperită în c. 1-2/C-D, la adâncimea de -0,90 m. Diametrul său este de 1,60 m. A fost secționată pe direcția N-S. Avea baza dreaptă și pereții săpați oblic. Din pământul de umplutură au fost adunate oase, fragmente ceramice și pietre. Stratigrafic, aceasta suprapunea Cx. 3238 și 3246; **Cx. 3243** – groapă de formă ovală în plan, cu dimensiunile de 2,00 x 1,60 m. Complexul a fost descoperit în c.1-2/A-B, la adâncimea de -0,90 m. A fost deranjat de un mormânt medieval (Cx. 3122). Baza este ușor concavă, iar pereții au fost săpați oblic până la adâncimea de 1,40 m. Din pământul de umplutură au fost recuperate puține fragmente ceramice; **Cx. 3244** – groapă de formă aproximativ circulară în plan, cu diametrul de 1,60

m. A fost descoperită în c.1-2/A-B, la adâncimea de -0,90 m. Complexul a fost deranjat de două morminte medievale (Cx. 3122). Baza este dreaptă iar pereții au fost săpați oblic spre interior până la adâncimea de 1,40 m. Din pământul de umplutură au fost recuperate puține fragmente ceramice; **Cx. 3245** – avea o formă aproape circulară, cu diametrul de 0,75 m. Groapa a fost cercetată în c.1/A, la adâncimea de 1,00 m. Avea baza dreaptă și cu pereții săpați oblic spre interior până la adâncimea de 1,70 m. În interiorul său au fost descoperite câteva fragmente ceramice. Complexul este suprapus parțial de Cx. 3243; **Cx. 3246** – descoperit în c.1 B-C la adâncimea de -1,00 m, complexul a fost cercetat parțial. Stratigrafic acesta suprapune Cx. 3238 și este suprapus de 3242 și 3116. A fost descoperit în c.1-2/A-B, la adâncimea de -0,90 m. Pereții săi au fost săpați oblic spre exterior până la adâncimea de 1,40 m. Din pământul de umplutură au fost recuperate puține fragmente ceramice; **Cx. 3247** – groapă de par ovală în plan, identificată în c. 1/B, la adâncimea de -1,00 m. Aceasta avea dimensiunile de 30×20 cm.

Cercetări arheometrice (Alexandru Popa)

Având în vedere descoperirea în anul 2019 a unei înmormântări duble și a unui depozit de brățări de bronz în Suprafața 4, pe care le considerăm contemporane cu cimitirele de la Stoicani și Orlivka, în anul 2022 am efectuat pe această terasă o evaluare arheometrică non-invazivă folosindu-se metoda cartării gradientului vertical al câmpului magnetic terestru. Utilizarea acesteia a făcut posibilă realizarea unor hărți magnetice, ce reprezintă interpretarea arheometrică a potențialului arheologic a suprafeței terenului supus evaluării (aprox. 1 ha) (Fig. 1).

Pentru achiziția de date arheomagnetice de la suprafețele delimitate în cadrul evaluării de față a fost utilizat un magnetometru pentasenzorial, prevăzut cu cinci sonde de tip FGM650B. Din păcate, la fel ca și în cazul încercărilor anterioare, cantitatea mare de deșeuri contemporane depozitate în ultimii zeci de ani pe tot situl au determinat numeroase anomalii de amplitudine magnetică mare, care nu au origine paleoarheologică. Alături de acestea au fost înregistrate o serie de anomalii de dimensiuni mici, cunoscute drept „bi-poli metalici”. Ele se remarcă prin forma aproximativ rotunda, cu jumătățile în culori opuse, adică negru și alb – corespunzând unor valori magnetice foarte ridicate și respectiv foarte joase. De regula este vorba de obiecte separate, dispuse la anumite adâncime în sol. Natura paleo-arheologică a acestei categorii de anomalii nu poate fi determinată doar pe baza măsurărilor gradientului magnetic al solului. De cele mai deseori, este vorba de obiecte de dimensiuni mici și proprietăți magnetice, ajunse neintenționat în pământ în ultimii 100 de ani. În fine, alături de acestea au putut fi localizate și structuri de origine probabil arheologică. Ele nu au o configurație clară sau bine conturată, dar se deosebesc de cele din restul arealului cercetat.

Considerații finale

Cercetările efectuate în anul 2022 le completează pe cele din campania 2019. Mai întâi, prin prelungirea Suprafeței 3 am căutat să documentăm potențialul arheologic al acestui sector. Se poate observa densitatea ridicată a structurilor cercetate, atât în cazul cimitirului medieval

din sec. XVI-XVII⁵, cât și urmelor de locuire de la începutul mileniului I a.Chr. și a celor din perioada timpurie a epocii bronzului.

Din păcate inițiativa noastră de a identifica prin metode neinvazive existența unui eventual cimitir de tip Stoicani în sectorul Suprafeței 4 nu au dat rezultatele așteptate și probabil atenția noastră se va concentra în extinderea săpăturilor în această zonă.

Abstract

In 2022, an area of 115 sqm was investigated, as an extension of Area 3 (2019). On this occasion, 16 medieval tombs (16th-17th centuries) were investigated, as well as several structures from the Early Bronze Age and Early Iron Age.

Illustrations list

Fig. 1. Vânători–La Jolică. The topographic plan of the site (2017-2019, 2022).

Fig. 2. Vânători–La Jolică. The plan of the archaeological excavations (2022).

Bibliografie:

- Ailincăi, Adamescu, Mihail 2014 - Ailincăi, S. C., Adamescu, A., Mihail, F., *Noi date despre începuturile epocii fierului la Dunărea de Jos. Așezarea de la Vânători–La Jolică, jud. Galați*, in SCIVA, 65, 1-2, 2014, p. 5-48.
- Ailincăi et alii 2019a - Ailincăi, S.C., Adamescu, A., Mihail, F., Constantinescu, D., Mandache, T., *Vânători, jud. Galați, Punct: La Jolică*, in CCAR. Campania 2017, București 2018-2019, p. 384-387.
- Ailincăi et alii 2019b - Ailincăi, S.C., Adamescu, A., Mihail, F., Constantinescu, D., Mandache, T., *Vânători, jud. Galați, Punct: La Jolică*, in CCAR. Campania 2018, București, 2019, p. 244-247.
- Ailincăi et alii 2020 - Ailincăi, S.C., Adamescu, A., Mihail, F., Constantinescu, D., Mandache, T. 2020, *Vânători, jud. Galați, Punct: La Jolică*, in CCAR. Campania 2019, București 2020, p. 428-434.
- Brujako 2005 - Brujako, I. V., *Kimmerijcy, frakijcy i mogil'nik Stoicany*, in Revista Arheologică, S.N., 1, 2, p. 202-211.
- Mandache, Adamescu, Ailincăi 2021 - Mandache, T., Adamescu, A., Ailincăi, S. C., *A forgotten cemetery at the edge of Lake Brateș. Funerary finds unearthed in the area of Vânători–La Jolică archaeological site*, in SAA, 27, 2, p. 84-103.

⁵ Mandache, Adamescu, Ailincăi 2021.

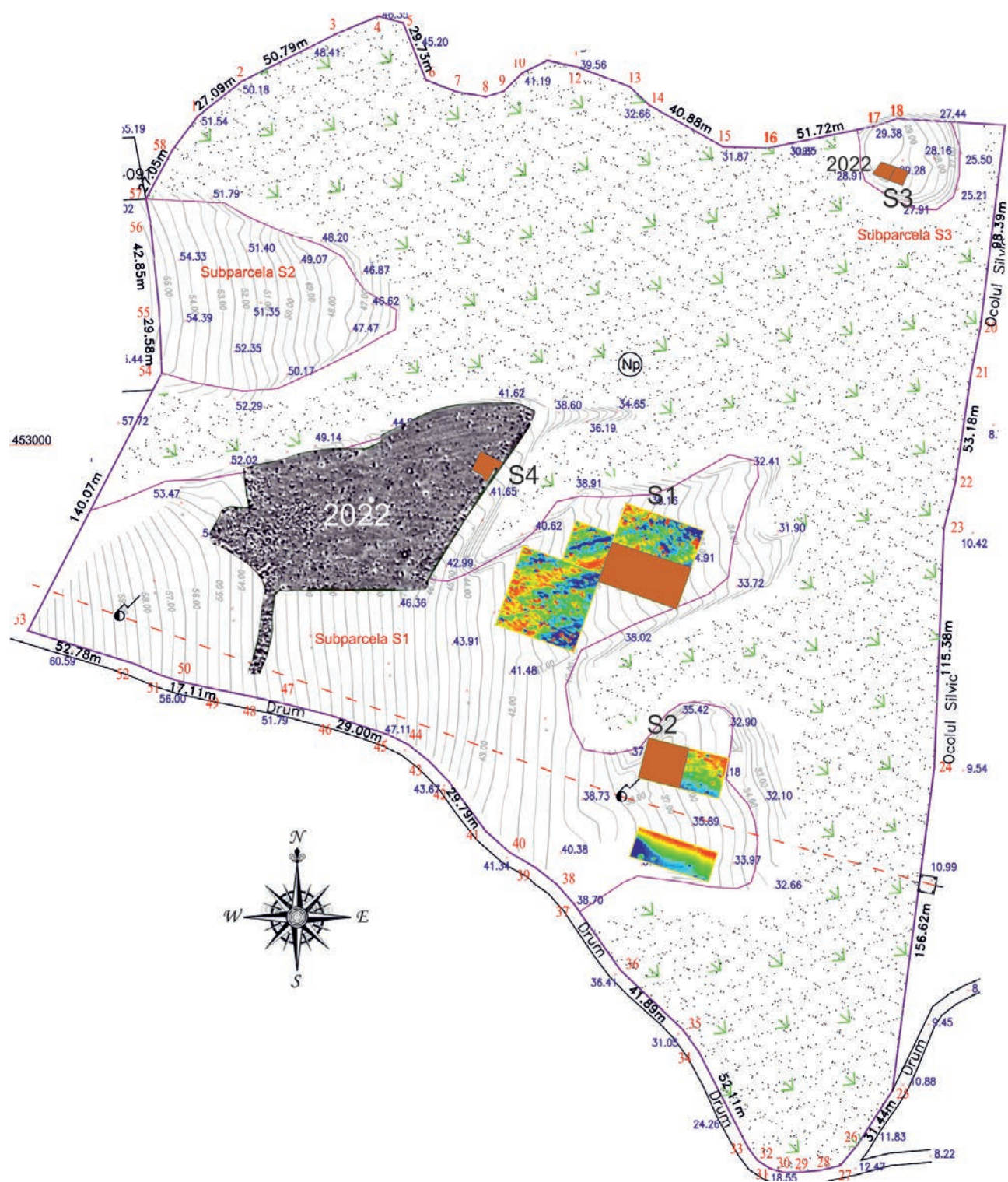

Fig. 1. Ridicarea topografică a sitului de la Vânători – La Jolică (2022)

86. Vlădeni, jud. Ialomița**Punct: Popina Blagodeasca****Tip de sit:** 111 (așezare deschisă)**Încadrare cronologică:** 21 (La Tène), 42 (Epoca migrațiilor), 431 (Epoca medievală timpurie)**Cod RAN** 94802.03**Autorizație nr.** 114/17.03.2022**Colectiv:** Dr. Emilia Corbu - responsabil științific, Niculina Dinu, membru.**Finanțare:** 35000 lei**Perioada desfășurării cercetării:** 1-30.06.2022

Săpăturile arheologice desfășurate conform planului de săpătură au decoperit o suprafață de 92 m² (cas. A74-A79). S-au descoperit zece complexe din trei epoci istorice¹.

Cele mai multe aparțin stratului medieval-timpuriu unde au fost evidențiate două niveluri de locuire. Primul (de sus în jos) numit al „locuințelor de suprafață”. Cel de al doilea este cel al așezării de secol IX. Datorită intersecțiilor în inventarul complexelor se aflau patru categorii ceramice: nisipoasă, cenușie, din pastă roșie și lucrată cu mâna care au fost analizate statistic. (Tab.I)

Evul mediu-timpuriu (sec. VIII-XI)

Nivelul locuințelor de suprafață se descrie de la 0,15-0,20 m ca un sediment pigmentat cu paientă, pietre și fragmente ceramice. Pe alocuri, sedimentul devenea negru, mâlos, cleios cu multă cenușă de lemn, dovezi ce întăresc ipoteza că au fost locuințe din lemn.

Nivelul așezării din sec. IX-X.

1) Bordeul nr. 16 (Cas. A72-A75-A77)

Avea plan dreptunghiular orientat NV-SE de 3,5 x 5 m, cu podea la -1,23 m și trei refaceri. În colțul de NE se afla un cuptor de pietre a cărui vatră fusese podită cu fragmente ceramice (Fig.1).

2) Bordeul nr. 17 (cas. A76-SR c. 9-10) are plan pătrat cu latura de 4,6 m, orientat NV-SE. Podeaua din lut neamenajat se afla la 1,60 m. Pe latura de NE se aflau trepte pe o lățime totală de 1 m care făceau ca groapa bordeiului să aibă dimensiunile de 4 x 3,5 m. Pe centrul bordeiului se aflau grămezi de pietre răvășite care acopereau o suprafață de 2,5 x 8 m. Printre ele se aflau depuse două crani și mai multe oase de animal. Un schelet aproape întreg din aceeași specie de animal (lup sau câine) se afla în colțul estic. Sub pietre se mai păstrau câteva fragmente de vatră, pe o suprafață de 1,60 x 0,40 m, dovadă că pietrele proveneau de la un cuptor de pietre dezafectat și împrăștiat din vechime. (Fig. 2).

3) Bordei 18 (cas. A77 c.2) va fi finalizat în campania viitoare.

Antichitatea târzie și epoca migrațiilor-sec.V-VII

4) Catacomba nr. 2 (cas. A74 c. 3-4). În campania precedentă o groapă medievală a intersectat o altă groapă. Ideea că ne aflăm în fața unei catacombe și nu a unei gropi oarecare ne-a fost sugerată de faptul că gura gropii se descrie la -1,15 m sub un strat de pământ galben neatins, ceea ce presupune un spațiu de acces care s-a dovedit

a fi un fel de șanț săpat în trepte orientat NE-SV, lung de 2 m, cu o lățime variabilă între 0,50 – 1 m. Pe prima treaptă la -0,70 m se afla un craniu uman și fragmente de coloană vertebrală, aflate în poziție secundară². Șanțul ne sugerează că a fost un dromos care ducea spre o cameră funerară. Aceasta se prezenta ca o groapă cu gura rotundă de 1,35 x 1,50 m și adâncimea de 2,35 m. Groapa era puternic boltită spre est unde avea diametrul de 2,20 m. Diametrul bazei era de 2 m (Fig. 3). În partea superioară a gropii sedimentele erau brun-maronii, afânate, pigmentate cu galben, lemn ars, zgură. În colț se afla o depunere de paientă arsă. Spre fundul gropii acestui sediment se adăuga paientă arsă, cărbune, cenușă, material ceramic și osos fragmentar. Această catacombă a suferit o intervenția secundară încă din vechime, ceea ce face posibil ca o parte din materialul arheologic descoperit să fi fost antrenat din stratul arheologic.

6) Segment de palisadă (cas.A78 c.2-4)

7) Segmentul era orientat NV-SE și a fost studiat pe o lungime de 4 m. Arăta ca un șanț adânc de 0,94 - 1 m, cu pereții evazați, având lățimea la bază de 0,50-0,60 m și la gură de 0,94 - 1 m (Fig.4).

8) Au mai fost descoperite două gropi una în cas. A75, c.4 și alta în A79, c1-SO 10, cercetate parțial.

Evul mediu-târziu

9) Mormânt nr. 1/2022 (cas. A78 c.2). Groapa mormântului se descria la -0,35 m. Dimensiuni de 2 x 0,90 m cu o treaptă pe latura de sud, adâncă de -1,10 m. Era orientată E-V. Scheletul se afla în decubit dorsal cu capul de vest. Fără inventar.

10) Groapa de bucate (cas. A78,c.4)

Gura cu dm de 1,70 m Forma ovală cu orientarea NV-SE. D.B.- 2 x 1,80 m Ad. De 2,17 m.

Abstract

Ten archaeological complexes from three historical ages has been discovered on only 92 m² surface excavated. Most of them belonged early-middle age layer with two levels. The first is „level of houses”. The second is settlement of 9th c.AD. Four categories of pottery: sandy, gray, red and hand-made were discovered in every complex because many intersections. A statistical analyse has been made for every kind of pottery (tab. I). A katacomb, a segment of palisade, two pits (unfinished yet) has been researched from late antiquity. A storage pit and a grave belonged late middle-age (16th c.AD).

Illustrations list

Fig. 1. Plan of pit-house no.16 and other two features under excavation

Fig. 2. Plan of pit-house no. 17

Fig. 3. Catacomb intersected by a medieval pit (foreground)

Fig. 4. Plan of grave no. 1, and the palisade segment intersected by a medieval pit

¹ Adâncimile din text sunt date de la nivelul actual al solului.

² Numit inițial în carnetul de șantier: M1.

Tabel I

Complex	Ceramică nisipoasă	Ceramică cenușie	Pastă roșie	Lucrată cu mână	Total
Bordei 16 (cas. A72-A77)	260 fg./66,7%	61 fg./15,7%	35 fg./8,9%	34 fg./8,71 %	390 fg.
Bordei 17 (cas.A76-SR c.9-10)	118 fg./66,7%	30 fg./16,9%	22 fg./12,4%	7/ 3,95%	177 fg.
Nivelul LS-cas.A77	181 fg. /76%	23 fg. /9,6%	19 fg. / 7,9%	15 fg. / 6,3%	238 fg.
Nicelul LS Cas.A76	31 fg./40,7%	17 fg./22,3%	9 fg. /11%	19 fg. / 25%	76 fg.
Groapa (cas. A75,c.2)	50 fg./32%	21 fg./13,46%	24 fg./15,38%	61/39,1%	156 fgm.
Katacomba (cas. A74,c.3-4)	-	24 fg./ 18,75%	38 fg./ 29,68%	66 fg. /51,56%	128 fg.
Palisada (cas. A78,c.2-4)	9 fg./47,3%	3 fg. / 15,7%	4 fg./21%	3 fg. /15,7 %	19 fg.
Groapa getică (cas. A79,c.1)	1 fg./5,2%	2 /10,52%	10 fg./52,63%	5 fg./26,3%	19 fg.

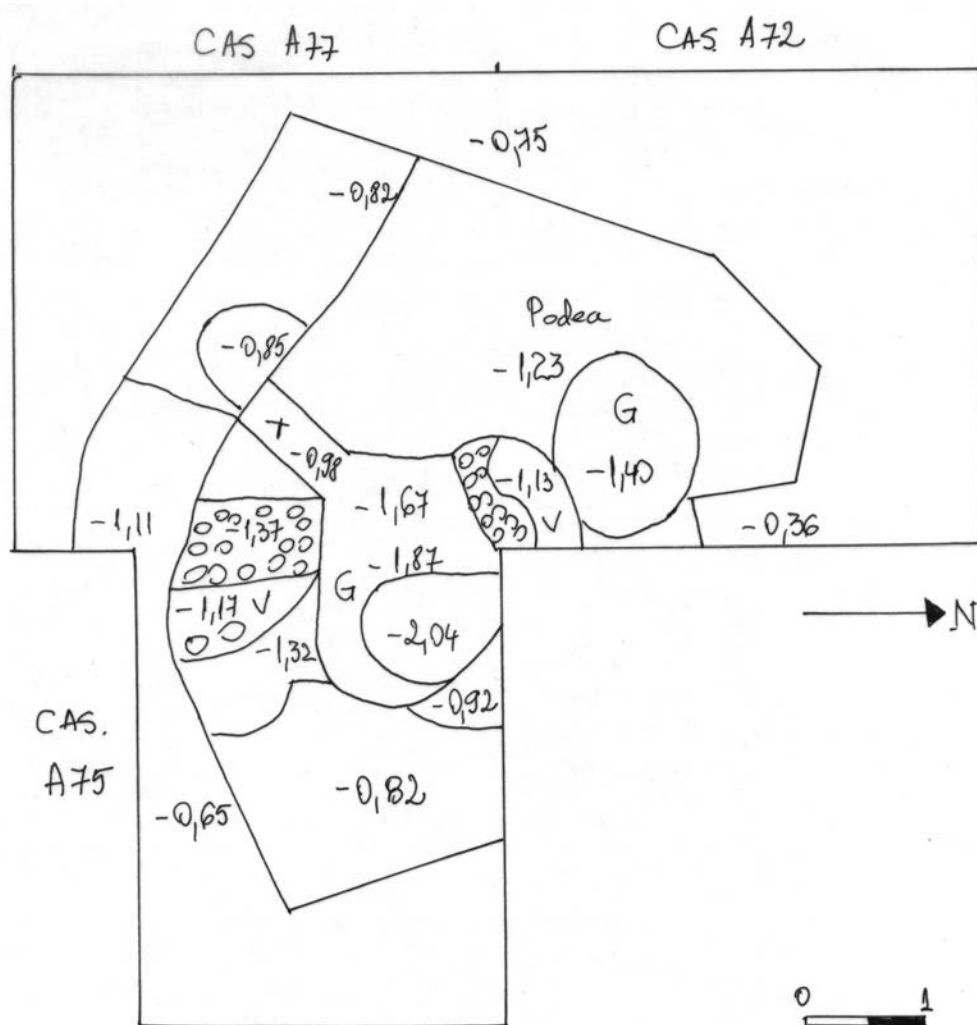

Fig.1. Planul bordeiului nr.16 și alte două complexe aflate în lucru

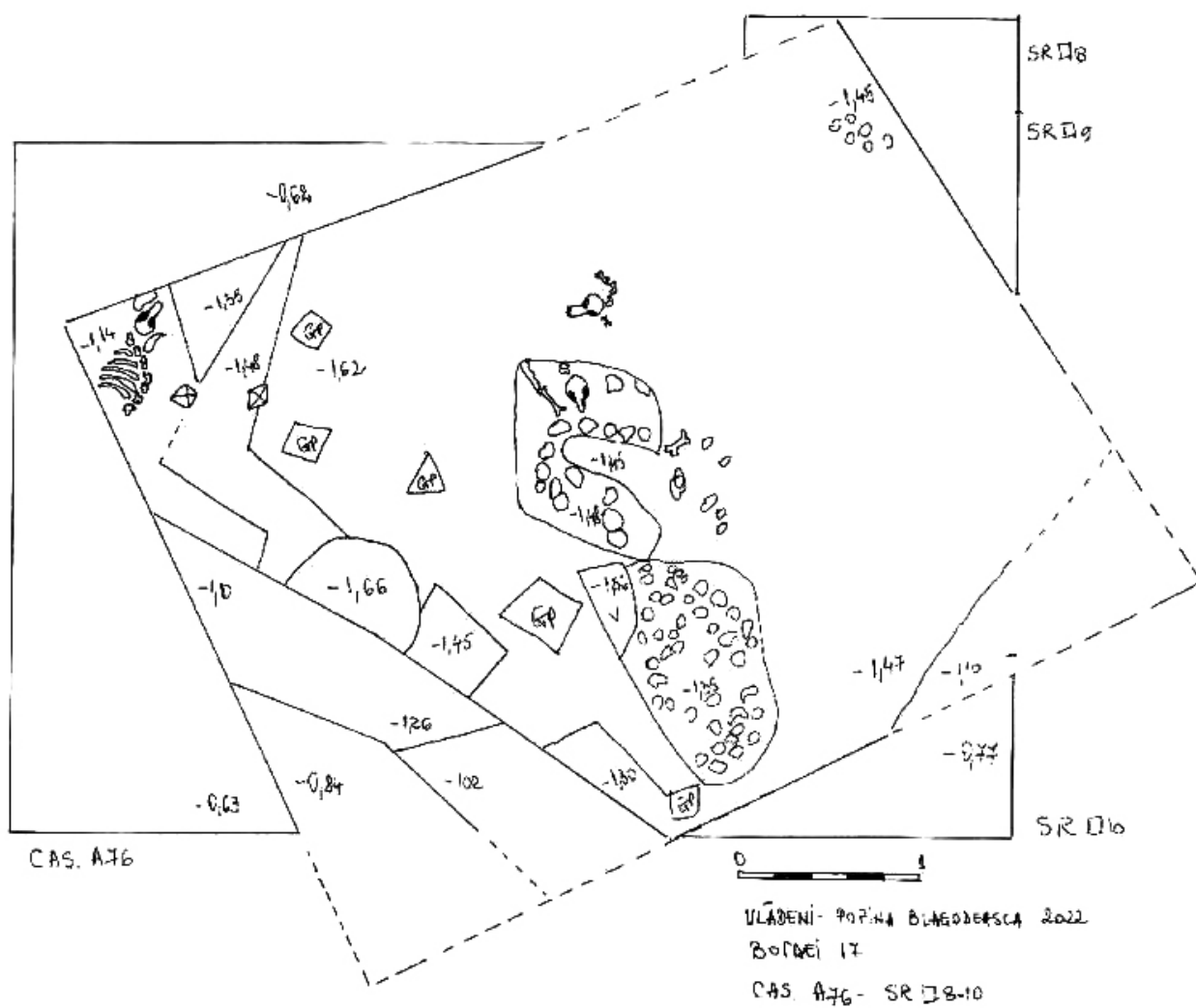

Fig. 2. Planul bordeiului nr. 17

Fig.3. Catacomba intersectată de o groapă medievală (în prim plan)

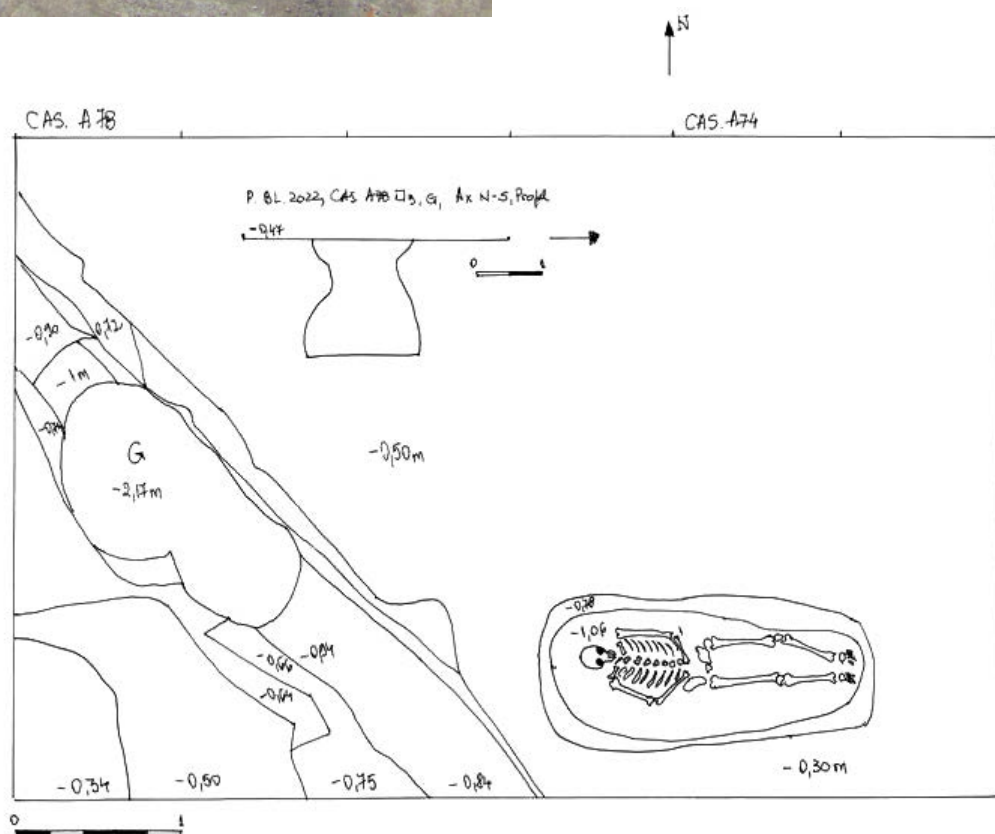

Fig.4. Planul mormântului nr.1, a segmentului de palisadă intersectat de o groapă medievală

87. Voinești, com. Lerești, jud. Argeș**Punct: Malul lui Cocoș – „Măilătoia”****Tip de sit:** terme militare**Cod RAN:** 16935.01**Autorizație nr.** 94/17.03.2022**Colectiv:** Florian Matei-Popescu - responsabil științific (IAB); Ion Dumitrescu, Mădălina Sava-Moise (colaborator) (MJ Argeș)**Total finanțare:** 20.000 lei (MJA)**Perioada desfășurării cercetării:** 5 – 17.09.2022

Începând din campania 2020, cercetările arheologice de la Voinești (comuna Lerești, județul Argeș) au fost concentrate în colțul de nord-vest și pe latura de nord a clădirii băilor militare. Prin aceasta, s-a urmărit clarificarea aspectelor legate de planimetria și funcționalitatea încăperilor.

Pe latura de nord a clădirii băilor, în campania 2021, au fost trasate două secțiuni: S6 (29,40 m x 2 m) și S7 (29,40 m x 2 m). Secțiunile au fost orientate Vest-Est și dispuse în capătul suprafețelor Sp. E, Sp. F, Sp. H și Sp. G. Prin intermediul lor s-au degajat parțial structurile unui *praefurnium* și colțul de nord-vest al încăperii C7.

Reamintim că în campania 2021, secțiunea S6 a intersectat traseul zidului Z22, care închidea în partea de nord încăperea C7. Zidul era realizat din piatră de carieră nefasonată (șisturi) legată cu mortar. El avea o lățime de 0,75-0,80 m. Traseul său a fost întrerupt de șanțul conductei magistrale de alimentare cu apă a orașului Câmpulung (executat în anul 1986). Zidul se continua și la est de șanțul conductei, dar el a fost demantelat din epoca romană. Totodată, s-a observat că, pentru nivelare, peste zidul demantelat a fost depus un strat de lut galben, gros de 0,15-0,20 m. El nu conține urme de arsură. Un alt aspect sesizat, a fost acela că Z22 era suprapus de un zid a cărei orientare era Nord-Sud – Z23. Acesta a fost construit după demantelarea lui Z22 (Pl. I).

Pe traseul zidului Z23, a fost identificată și o boltă realizată din cărămizi care poate fi legată, desigur, de prezența unei încăperi cu hipocaust. Acest fapt este întărit și de descoperirea în *in situ* și două tuburi ceramice care făceau parte din sistemul de susținere a podelei hipocaustului (*suspensura*).

Toate aceste situații descrise arată că în partea de est, clădirea băii este extinsă și sunt făcute și unele recompartimentări ale spațiilor¹.

Tot în campania 2021, în partea de vest a S6 au apărut structuri care indicau prezența unui *praefurnium*. Alte două *praefurnia* au fost identificate în campaniile precedente pe latura de est a încăperii C1 (*praefurnium* nr. 1) și pe latura de sud a încăperii C3 (*praefurnium* nr. 2). Acesta a fost denumit *praefurnium* nr. 3.

În campania 2022, cercetarea am urmărit degajarea integrală porțiunii din *praefurnium*-ului nr. 3 aflată în S6. De asemenea, pentru a stabili relația dintre Z21 și Z22, între carourile 4 – 9, murtorul dintre S6 și S7 a fost demontat (carourile au fost notate cu cifre arabe, iar suprafețele lor au măsurat 2 m x 2 m).

Praefurnium-ul nr. 3 a fost amenajat pe latura nordică a încăperii C8. Pe zona în care era amenajat, la adâncimea de - 0,80-1,00 m, s-a conturat un nivel de dărâmtură relativ compact, constituit din bolovani, țigle și cărămizi. Sub acest nivel de dărâmtură au fost identificate traseele celor două ziduri pe care se sprijinea bolta *praefurnium*-ului. Bolta din cărămizi era în totalitate prăbușită.

Amenajarea *praefurnium*-ului era similară cu a celorlalte două *praefurnia*, respectiv, cu doi pereți realizați din bolovani legați cu mortar pe care se sprijinea bolta de cărămizi. În cazul de față, în S6, cei doi pereți au fost surprinși pe lungimea de 1,00 m, peretele vestic și de 0,95 m, peretele estic, restul structurii lor se continuau în profilul sudic al secțiunii. Peretele vestic al *praefurnium*-ului avea o lățime maximă de 1,00 m, iar cel estic de 0,95 m. Cei doi pereți s-au conturat la adâncimea de 0,75-0,86 m, iar vatra a apărut la adâncimea de 1,90 m de la nivelul actual de călcare. Între cei doi pereți, *praefurnium*-ul avea o deschidere de 0,75 m. Deasupra vetrei, la înălțimea de 0,75 m, începea baza bolții *praefurnium*-ului. De la această cotă pereții *praefurnium*-ului se îngustau cu 0,28 – 0,30 m, dimensiune care corespunde cu lățimea peretelui bolții, realizat din cărămizi (Pl. II. a).

Praefurnium-ul a fost amenajat relativ la jumătatea zidului nordic al încăperii C8 (Z18), situație observată și în cazul *praefurnium*-ului nr. 1.

Pentru amenajare *praefurnium*-ului și a accesului la acesta, s-a săpat în pământul virgin o groapă de formă rectangulară. Amprenta ei a fost observată în traseul S6. În profilul de nord al S6, dar și în plan, s-a constatat că ea fost săpată în trepte, adâncimea maximă fiind atinsă la gura de alimentare a *praefurnium*-ului. Accesul pentru alimentarea *praefurnium*-ului cu combustibil se făcea prin partea de vest, unde sunt prezente treptele săpate. Aceste au fost realizate prin cruțarea stratului de pietriș, iar pentru consolidare au fost folosiți bolovani și cărămizi.

Groapa amenajării s-a conturat la 1,40 m și se adâncea cu încă 0,40 m. Umplutura ei era constituită din pământ amestecat cu foarte mult cărbune și cenușă. Groapa avea o lungime de 2,50 m și a fost surprinsă în S6 pe lățimea de 0,75, suprafața ei continuând în profilul de nord al secțiunii (Pl. II. b).

În umplutura acestei amenajări au apărut fragmente ceramice și două piese de plumb, având o formă similară cu a unor scoabe. O a treia piesă de plumb a fost găsită la est de *praefurnium*.

Piese de plumb, mai exact două conducte de plumb, a descoperit în colțul de nord-vest al clădirii băilor și profesorul de istorie de la școala Voinești, Marin I. Bădescu, piese astăzi dispărute². Probabil, și cele trei piese descoperite de noi sunt legate tot de sistemul de alimentare cu apă a băilor (posibil elemente de la conductele de alimentare cu apă).

Zona în care era amenajat *praefurnium*-ul nu era închisă de un zid de piatră, ci era protejată de o structură ușoară, probabil, un acoperiș susținut pe stâlpi de lemn. De aici, și cantitatea mare de cărbune găsită în umplutura amenajării din fața gurii *praefurnium*-ului.

O amenajare similară celei din descrise anterior a

¹ Matei-Popescu, Dumitrescu, Sava-Moise 2022, p. 435-441.

² Bădescu 2009, p. 60-62, Fig. 42-43.

fost sesizată și în cazul *praefurnium*-ului nr. 2.

În raport cu frontul nordic al încăperii C7, latura nordică a încăperii C8 era mai retrasă cu 3,60 m; *praefurnium*-ul și amenajările legate de aceste fiind intercalate în spațiul rezultat între zidul nordic al C8 (Z18) și zidul vestic al C7 (Z21) (Pl. III. a).

În privința relației dintre zidurile de vest (Z21) și de nord al încăperii C7 (Z22), s-a observat că ele se Țes, iar Z22 nu mai continuă și spre vest. Cele două ziduri marchează închiderea încăperii C7 și totodată colțul de nord-vest al clădirii băii (Pl. III. b).

La 2,15 m est față de colțul camerei C7, a fost amenajat un portic. El avea o lățime de 0,85-0,90 m. Fundația pe care se sprijinea acest portic de lemn era realizată din una până la două asize de pietre legate între ele cu lut. Zidul de vest al acestui portic era mai îngust, măsurând 0,65 m, cel de nord atingând în unele puncte lățimea de 0,85 m. Zidul nordic și întreg porticul sunt întrerupe de traseul șanțului conductei magistrale de alimentare cu apă a orașului Câmpulung.

În fața porticului (în partea de nord), mai multe pietre așezate relativ ordonat par a marca un pavaj. Pe acest pavaj au apărut mai multe fragmente ceramice și o cutie.

Relativ o cantitate mare de material arheologic a apărut și în spațiul dintre zidul vestic al camerei C7 și *praefurnium*-ul nr. 3. Dintre materiale descoperite amintim mai multe fragmente provenind e la o amforă din pastă roșie cu gât cilindric.

Concluzii

În campania 2022, s-a observat că instalația de încălzire a încăperii C8 era alimentată de *praefurnium*-ul nr. 3. Colțul încăperii C7 reprezintă totodată și colțul nord-vestic al clădirii băilor. Porticul de pe latura nordică marchează intrarea în clădirea băilor.

Deocamdată, în stadiul actual al cercetării, în sectorul de vest, clădirea băii nu pare a fi suferit schimbări de plan. Extinderea clădirii se face spre colțul de nord-est și spre est. Tot în această zonă sunt constatate și reconfigurări. Aceste schimbări de plan nu sunt determinate de vreun eveniment istoric sau distrugerii, ci sunt probabil determinate de nevoia de spațiu. Acel strat de nivelare făcută peste Z22 (demantelat) nu conține urme de arsură.

Abstract

During the 2022 archaeological season the excavations were conducted mainly in the area of the *praefurnium* no. 3 and on the northern side of the room 7 (C7). This *praefurnium* was constructed just like the other two previously excavated *praefurnia*, nos. 1-2, the vault was laid on two side walls made of stone bound with mortar. The open between the two walls is of 0.75 m and the vault is 0.28-0.30 m thick.

In the front of the *praefurnium* a rectangular hole was dug. The stairs noticed on the west side provide access to the *praefurnium*.

The intersection of the walls 21-22 (Z21-22) defines the corner of the room 7 (C7), while the front of the room exceeds 3.60 m northwards the room 8 (C8), the *praefurnium* no. 3 being located between the western wall

of the room 7 (C7) and the northern one of the room 8 (C8).

On the northern side of the room 7 (C7) a wooden porch, 0.85-0.90 m wide, has been noticed, raised upon one or two layers of stones bound with mud.

On the western side of the bathhouse, there were not noticed any changes or extensions of the building, there being only notice on the eastern side. However, they were not caused by any destructions or historical events, but only by the needs of extension of the bathhouse.

Illustrations list

Pl. I. The general layout plan of the archaeological excavations at Voinești.

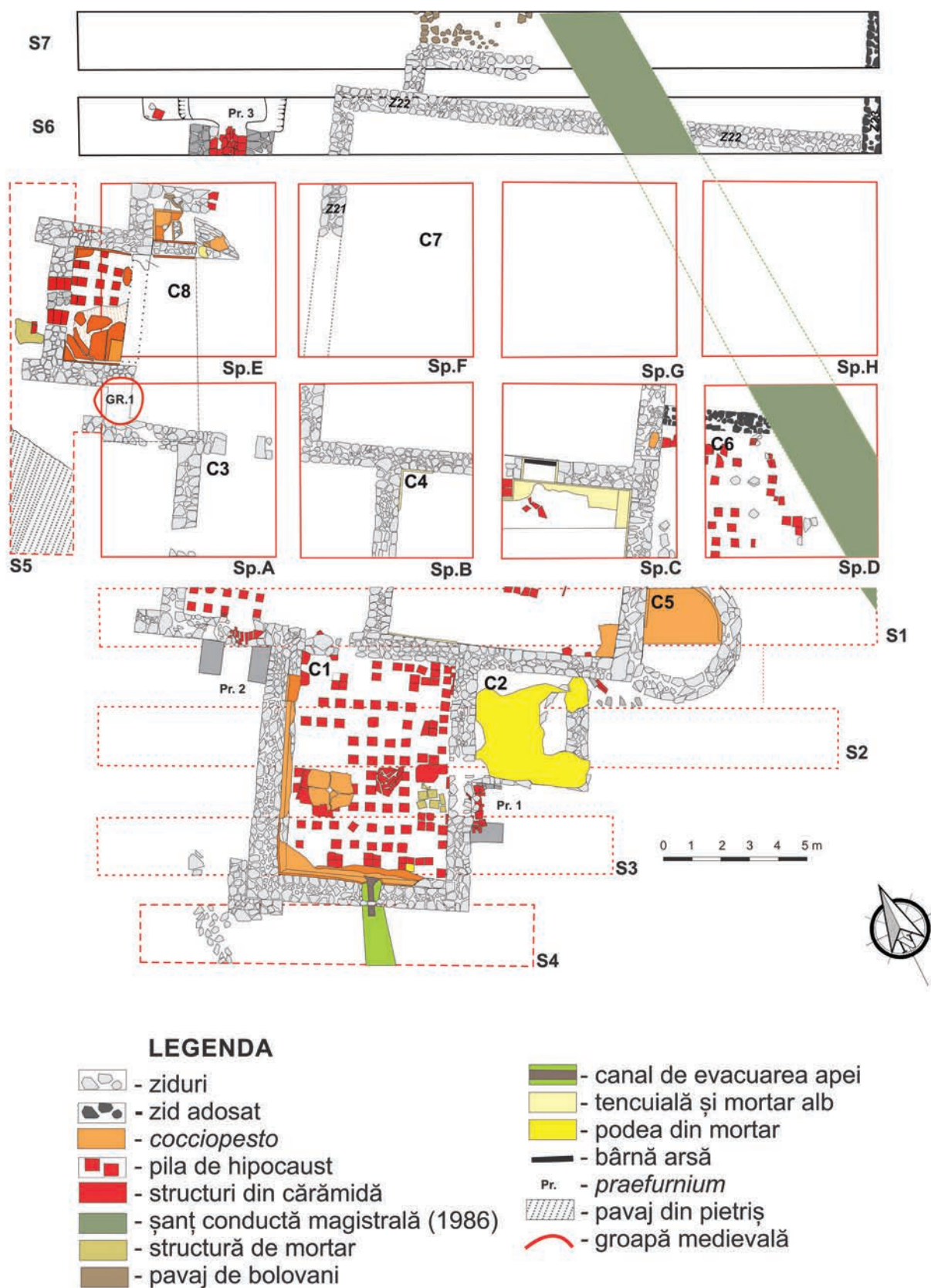
Pl. II. *Praefurnium* no. 3: a) the fireside; b) the hole in the front of the fireside.

Pl. III. The north-western corner of the bathhouse of Voinești: a) *praefurnium* no. 3 and the northern side of the room 7 (C7) with the wooden porch (photo: Dan Răcășanu 2022); b) the wooden porch of the northern side of the bathhouse.

Bibliografie:

Bădescu 2009 - Bădescu, M. I., *Complexul roman de la Voinești - Muscel*, Câmpulung-Muscel, 2009.

Matei-Popescu, Dumitrescu, Sava-Moise 2022 - Matei-Popescu, F., Dumitrescu, I., Sava-Moise, M., *Voinești, com. Lerești, jud. Argeș Punct: Malul lui Cocoș – Măilătoiaia*, in CCAR. *Camoania 2021*, Oradea-București, 2022, p. 435-441.

Pl. I. Planul general al cercetărilor arheologice de la Voinești

a

b

Pl. II. Praefurnium-ul nr. 3: a) Gura de alimentare; b) Amenajarea din fața gurii de alimentare a praefurnium-ului.

a

b

Pl. III. Colțul de nord-vest al clădirii băilor de la Voinești: a) Dispunerea în plan a praefurnium-ului nr. 3 și latura nordică a C7 cu porticul (foto. Dan Răcășanu 2022); b) Porticul de pe latura nordică a clădirii băilor

Lista rapoartelor cercetărilor arheologice preventive

88. Alba Iulia, jud. Alba <i>Punct: Bulevardul Republicii nr. 3</i>	467
89. Badon, com. Hereclean, jud. Sălaj <i>Punct: Badon-Nove/Pietriș</i>	475
90. București, <i>Punct: Biserica Manea Brutaru, str. General Budișteanu nr. 4</i>	477
91. București <i>Punct: Biserica Mavrogheni - Izvorul Tămăduirii</i>	480
92. București <i>Punct: Biserica Popa Nan Str. Popa Nan, nr. 47. Liceul Waldorf</i>	485
93. București <i>Punct: Situl arheologic „Chitila – Așezare”, șos Chitilei 242, sect. 1</i>	487
94. București <i>Punct: Sit lacul Tei Debarcader, str. Tuzla nr. 50</i>	494
95. București, <i>Punct: Străulești – Măicănești Șos. Gheorghe Ionescu Sisești, 303-309</i>	504
96. Căldărușani, com. Gruiu, jud. Ilfov <i>Punct: Șos. Mănăstirea Căldărușani, nr. 119</i>	507
97. Chișoda, com. Giroc, jud. Timiș <i>Puncte: Valul Roman, Livezi</i>	513
98. Ciuperceni, jud. Teleorman <i>Punct: Mănăstirea „Sf. Ioan Valahul”</i>	515
99. Cluj-Napoca, jud. Cluj <i>Punct: Str. M. Kogălniceanu cu străzile adiacente (Gaál Gábor, Hermann Oberth, Emmanuel de Martonne)</i>	520
100. Constanța, jud. Constanța <i>Punct: Bd. Aurel Vlaicu, nr. 158 (centrul comercial Hornbach)</i>	527
101. Constanța, jud. Constanța [Tomis] <i>Punct: necropola orașului antic, str. Vasile Pârvan, nr. 18-18A</i>	534
102. Coșeiu, jud. Sălaj <i>Punct: Biserica Reformată, clopotniță</i>	539
104. Cuca, jud. Galați <i>Punct: Tumul 1</i>	541
104. Dej, jud. Cluj <i>Punct: Parcul Mic (Piața Bobâlna, str. Bobâlna). Ansamblul urban „Centrul Istoric Dej”</i>	544
105. Platoul Dumbravă, comunele Bârsești, Vrâncioaia, Negrilești și Tulnici, jud. Vrancea <i>Punct: Necropole tumulare de incinerare „Lacul Dumbrăvii” - Tumul 46</i>	554

106. Fetești, com. Adâncata, jud. Suceava <i>Punct: La Schit</i>	557
107. Galați, jud. Galați <i>Punct: Situl arheologic Bărboși-Tirighina Galați - S.C. DEMCAR 200 S.R.L.</i>	558
108. Gherghița, com. Gherghița, jud. Prahova <i>Punct: Biserica Domnească: „Sf. Procopie” - 1641. „La Târg” (Orașul medieval)</i>	562
109. Hotărani, com. Fărcașele, jud. Olt <i>Punct: str. Recunoștinței. Sector: „La Turn”</i>	565
110. Iași, jud. Iași <i>Punct: Situl Centrul istoric – Curtea Domnească Iași – Casa Ghica-Daniel/Hotel Petersburg</i>	568
111. Iași, jud. Iași <i>Punct: Situl Centrul istoric – Curtea Domnească Iași – strada Sf. Atanasie, 1A</i>	575
112. Iași, jud. Iași <i>Punct: str. Trei Ierarhi, nr. 7B - Centrul istoric și Curtea Domnească Iași</i>	582
113. Mangalia, jud. Constanța [Callatis] <i>Punct: str. Negru Vodă, nr. 41</i>	590
114. Măgureni, com. Măgureni, jud. Prahova <i>Punct: Malul Proviței</i>	598
115. Nufăru, com. Nufăru, jud. Tulcea <i>Punct: Curtea școlii</i>	602
116. Oradea, jud. Bihor <i>Punct: Sit VI – Drum de legătură Km. 12+850 – 12+950</i>	605
117. Palazu Mare, Constanța, jud. Constanța <i>Punct: Malul Alb, str. Prelungirea Viilor - str. Fuiorului</i>	608
118. Pericei, com. Pericei, jud. Sălaj <i>Punct: Keller tag</i>	613
119. Pitești, jud. Argeș <i>Punct: Biserica „Sfinții Îngeri” (a fostului schit Buliga), Str. Armand Călinescu nr. 44</i>	615
120. Popești, oraș Mihăilești, jud. Giurgiu <i>Punct: la nord de DJ 412 A</i>	622
121. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula] <i>Punct: str. Caracal. Sector: Sectorul de Sud-Est</i>	625
122. Sântandrei, com. Sântandrei, jud. Bihor <i>Punct: Sit II - Șanțul Inginerilor</i>	628
123. Sântion, com. Borș, jud. Bihor <i>Punct: Dealul Mănăstirii</i>	629

124. Sebeșul de Jos, com. Turnu Roșu, jud. Sibiu <i>Punct: Biserica Ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului”</i>	631
125. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj <i>Punct: strada Oașului nr. 9</i>	638
126. Sitaru, com. Grădiștea, jud. Ilfov <i>Punct: Mănăstirea „Sfântul Nicolae”</i>	640
127. Sutor, com. Zimbor, jud. Sălaj <i>Punct: Valea Căpușului</i>	647
128. Tâncăbești, com. Snagov, jud. Ilfov <i>Punct: situl Tâncăbești - Cf. PUG – 42 A 117</i>	656
129. Târgșoru Vechi, com. Târgșoru Vechi, jud. Prahova <i>Punct: Balastiera Holcim</i>	663
130. Tecuci, jud. Galați <i>Punct: Necropola medievală a vechii Biserici „Sfântul Gheorghe”, str. 13 Septembrie</i>	666
131. Zalău, jud. Sălaj <i>Punct: Strada Unirii 13, curtea / parcare Colegiului Național „Silvania”</i>	672
132. Zăuan, com. Ip, jud. Sălaj <i>Punct: „Dâmbul cimitirului” - Biserica Reformată</i>	675

88. Alba Iulia, jud. Alba**Punct: Bulevardul Republicii nr. 3****Tip de sit:** 11 (locuire civilă), 21 (necropolă)**Încadrare cronologică:** 15 (Epoca bronzului), 32 (Epoca romană), 42 (Epoca migrațiilor), 5 (Epoca modernă)**Autorizație nr.** 641/15.11.2021**Colectiv:** George Valentin Bounegru - responsabil științific (MNUAI), Vitalie Bârcă (IAIA Cluj-Napoca), Cristinel Plantos, Costin Daniel Țuțuianu (membri în colectiv), Andrei Melincianu (student)**Perioada desfășurării cercetării:** martie-mai 2022

Proprietatea face parte din arealul mai extins pe care se întindea odinioară necropola nordică de la Apulum, necropolă cercetată începând cu finalul anilor '70 ai secolului trecut¹.

Obiectivele cercetării au fost generate de proiectul municipalității din Alba Iulia care vizau „Regenerarea urbană a zonei bazinului olimpic prin amenajarea de spații verzi și construirea unei baze sportive și de agrement”, investigația arheologică reprezentând o etapă prealabilă în vederea obținerii certificatului de descărcare de sarcină arheologică și/sau a avizelor de specialitate, după caz.

Cu ocazia cercetării, care a vizat o suprafață de 7552,13 mp, au fost descoperite un număr de 216 complexe arheologice, cărora li s-au mai adăugat o serie de anomalii antropice, rezultatul unor acțiuni din perioada contemporană, zona fiind acoperită cu betoane cândva la mijlocul anilor '80 ai secolului XX (Pl. I).

Complexele arheologice cercetate aparțin mai multor secvențe cultural-cronologice. Astfel, din **epoca bronzului** provin trei complexe ce fac parte dintr-o așezare al cărui nucleu se găsește pe parcelele învecinate, bine evidențiată prin săpături anterioare. Cercetarea noastră a confirmat una dintre limitele acestei locuiri, cele trei complexe descoperite, (Cx 9, Cx 30 și Cx 132), fiind reprezentate de gropi cu profilul în formă de clopot și un inventar reprezentat de fragmente ceramice și resturi de chirpici, ce pot fi încadrate în faza târzie a epocii bronzului.

Următoarea secvență cultural-cronologică aparține **epocii romane** și reprezintă majoritatea covârșitoare a structurilor identificate și cercetate. Dintre aceste complexe un număr de 100 sunt morminte la care se mai adaugă alte 4 complexe, (Cx 175, Cx 176, Cx 177 și Cx 213), care după forma gropilor și amplasare sunt susceptibile a fi aparținut tot unor structuri funerare, mai precis unor morminte de copii care, în urma factorilor tafonomici sau a braconajului, nu au mai păstrat resturile scheletale. Mormintele cercetate fac parte din vasta arie funerară situată în partea nordică a canabelor Legiunii a XIII-a Gemina, necropolă care se situa de o parte și de cealaltă a drumului ce lega Apulum de Ampelum și, mai departe, de zona auriferă a Munților Apuseni. Din punct de vedere al ritualului de înmormântare, acestea sunt similare celor cercetate anterior pe proprietățile învecinate, fiind caracterizate de biritualism. În cazul de față, predomină numeric mormintele de inhumație, fiind cercetate 61 de astfel de structuri, în vreme ce incinerăția

este reprezentată de 39 de complexe.

Mormintele de inhumație pot fi atribuite, la o primă observație din teren, unui număr de 48 copii, iar 13 aparțineau cu certitudine unor subiecți adulți. Privitor la mormintele fără resturi osteologice păstrate, ele par a fi aparținut unor copii, judecând după forma și dimensiunile gropilor. Situații similare au fost sesizate și în cercetările desfășurate între anii 2018-2021 pe suprafața învecinată. În mormântările unor subiecți *infans* erau efectuate, ca și cele de adulți, în gropi de formă rectangulară cu colțurile rotunjite sau ovale. După modul de realizare, mormintele cercetate erau atât în cistă cât și în groapă simplă, fiecare dintre cele două modalități având mai multe variante de realizate.

Astfel, în cazul mormintelor ce au folosit materialul tegular, un prim mod de construire consta din realizarea unor asize perimetrale, compuse din câte 3-5 straturi de cărămizi întreșesute, pentru a forma, pe cele patru laturi ale gropii, o „cutie” în care era depus trupul defunctului. În unele cazuri groapa avea fundul pavat cu material tegular.

Un alt tip de amenajare presupunea realizarea unei trepte interioare, pe care era dispus un rând de cărămizi, aceasta fiind realizată atât pe laturile lungi ale gropii cât și pe toate cele patru. În nișa astfel rezultată era depus corpul defunctului, acoperirea fiind efectuată cu un capac realizat, probabil din scânduri.

O altă variantă de cistă presupunea realizarea unor pereți din cărămizi, așezate în cant, peste care era format un acoperiș plan, tot din material tegular (Pl. II).

Inhumațiile în groapă simplă presupuneau, în primul rând, realizarea unei gropi care la partea inferioară era restrânsă față de nivelul de săpare prin realizarea unor trepte cruțate în solul galben/steril fie pe laturile lungi sau pe toate cele patru. Ca și în cazul înmormântărilor în cistă, această treaptă avea același rol de susținere a capacului din lemn.

Cel de-al doilea tip de amenajare a mormintelor în groapă simplă, sesizat de către noi, este ilustrat de gropi care prezintă aceleași dimensiuni atât la conturare cât și la baza inferioară. În aceste cazuri, defunctul era depus într-un sicriu realizat din scânduri din lemn, descompuse în timp, din care s-au mai păstrat doar cuiele. În cazul în care acestea lipsesc, este de presupus că defunctul a fost înmormântat fără sicriu, învelit într-un material textil.

Ritul incinerării este documentat, așa s-a precizat mai sus, printr-un număr de 39 descoperiri. Din punct de vedere stratigrafic, în sectorul studiat, gropile s-au conturat în stratul de contact dintre solul negru vegetal și cel galben steril. În câteva cazuri, partea superioară a gropii mormântului era afectată de lucrările agricole, resturile cinerare fiind împrăștiate imediat sub stratul vegetal. De altfel, numărul complexelor identificate de către noi nu reprezintă neapărat numărul de morminte de incinerăție care au existat în antichitate pe acel areal. În unele morminte de inhumație s-a constatat prezența, în umplutura gropii, a unor fragmente osteologice, de factură umană, arse, ceea ce ne-a condus spre ipoteza că o serie de morminte de incinerăție au fost distruse, ulterior, prin săparea gropilor aferente unor morminte de inhumație. Spre aceeași ipoteză

¹ Vezi Bounegru 2017.

ne conduc și resturile cinerare aflate sporadic în complexele arheologice datate în perioada migrațiilor care, din punct de vedere al ocupării spațiului, succed pe cele de epocă romană.

Tipologic, mormintele de incinerare descoperite de noi, pe suprafața cercetată, fac parte din cele două categorii consacrate, anume de tip *bustum*, respectiv cu ardere la *ustrinum* (Pl. III).

Tot din perioada romană provin o serie de complexe care reprezintă resturile unor incinte funerare păstrate sub forma unor șanțuri cu profilul în forma literei „V” (Pl. IV). Două închid incinte erau circulare (Cx 116 și Cx 140) iar altele patrulatere (spre exemplu Cx 167, Cx 168, Cx 169). În alte cazuri s-au păstrat doar anumite segmente de incinte. S-a constatat prezența mormintelor atât în interiorul lor cât și suprapunând/tăind aceste șanțuri.

Inventarul funerar, aflat în curs de restaurare, este sărac fiind întâlnite asocierile clasice de ceramică și monede. Excepție fac două morminte, (Cx 172 și Cx 167), descoperite neșefuite din care s-au recuperat bijuterii din aur (Pl. V).

În ceea ce privește cronologia complexelor de perioadă romană, ele se încadrează în linii mari pe durata existenței Provinciei Dacia.

În cadrul acestei cercetări preventive, au fost făcute și câteva descoperiri care se încadrează în **perioada migrațiilor**, fiind reprezentate de un număr de nouă gropi de provizii, cu gura circulară în plan, săpate conic, cu partea de jos ascuțită, având umplutura constând din pământ și cenușă la care se adaugă resturi osteologice de factură animalieră, respectiv fragmente tegulare romane, reutilizate (Pl. VI).

A doua categorie de descoperiri aparținând acestei perioade este ilustrată de două morminte de inhumare, defuncții fiind adulți și fac parte din necropola atribuită triburilor gepide, cercetată în zonă. Mormintele se caracterizează prin gropile lungi, săpate foarte adânc dar adesea braconate. Unul dintre cele două complexe funerare, Cx. 192 a fost descoperit neșefuit, inventarul funerar fiind compus din pieptene și cataramă ovală.

În fine, un ultim orizont cronologic, pus în evidență de cercetarea noastră, aparține epocii moderne, fiind reprezentat de un bordei, de formă rectangulară care, prin inventarul său, (inclusiv o monedă emisă în vremea Mariei Thereza), se datează după a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Abstract

In the spring of 2022, a 7552,13 m² area was excavated in Alba Iulia, street Republicii no. 3. A number of 216 archaeological features were discovered and investigated in the occasion. These were chronologically framed to the late Bronze Age and the Roman and Migration periods.

Bibliografie:

Bounegru 2017 - Bounegru, G., *The northern Necropolis of Apulum, Ambulance station 1981-1985*, Cluj-Napoca, 2017.

Pl. I. Aspecte din timpul cercetării

1

2

Pl. II. Cx 35

1

2

3

4

5

Pl. III. Mormânt de incinerare Cx 14

1

2

Pl. IV. Cx 140

1

2

3

4

5

6

Pl. V. Mormânt cu piese de aur Cx 172

1

2

3

Pl. VI. Groapă perioada migrațiilor Cx 158

89. Badon, com. Hereclean, jud. Sălaj**Punct: Badon-Nove/Pietriș****Tip de sit:** 11 (locuire civilă)**Încadrare cronologică:** 15 (Epoca bronzului), 32 (Epoca romană), 431 (Epoca medievală târzie)**Cod RAN:** 141394.01 și 141394.07**Autorizație nr.** 264 /14.07.2022**Colectiv:** Dan Băcuet, Crișan (MJIA Zalău), Horea Pop - responsabil sector (MJIA Zalău)**Finanțare:** 770 lei**Perioada desfășurării cercetării:** 4 august 2022

Cercetările arheologice preventive au avut ca scop eliberarea terenului de sarcină arheologică în zona care urmează să fie afectată de investiția *Realizare acces teren* în localitatea Badon, în zona sitului *Nove/Pietriș*.

Localitatea Badon este amplasată în partea estică a *Depresiunii Silvaniei*, pe cursul văii Zalăului. Situl de la Badon-Nove/Pietriș este amplasat pe o terasă înaltă (terasa a II-a) de pe partea stângă a văii Zalăului, pe latura stângă a șoselei Zalău – Satu Mare.

Situl este cunoscut de mai mult timp prin cercetări arheologice de suprafață iar cu ocazia unor săpături de salvare efectuate în anii 1975-1976 au fost identificate materiale arheologice atribuite epocii bronzului, epocii romane și evului mediu timpuriu, fără a fi identificate și complexe arheologice. De amintit proximitatea necropolei și așezării de la Badon-Doaște din care cauză situl apare și ca Badon-Doaște/Nove/Pietriș. În punctul Doaște în anii 1987-1989 au fost realizate cercetări arheologice sistematice cu ocazia cărora au fost cercetate morminte de incinerare atribuite epocii romane și complexe atribuite evului mediu timpuriu. Tot în acest unct în anul 2009 au fost realizate cercetări arheologice preventive fiind identificate și numeroase complexe arheologice atribuite epocii romane și evului mediu timpuriu. În anii 2016-2017 au fost executate mai multe campanii de cercetări arheologice (supraveghere sau cercetare preventivă) care au dus la identificarea unei așezări aparținând epocii bronzului în punctul *Nove/Pietriș*.

Obiectivele cercetării

Cercetări arheologice preventive în vederea salvării eventualelor vestigii arheologice afectate de investiția *Realizare acces teren*. Terenul studiat se află parțial pe platoul unei terase din partea stângă a văii Zalăului și 2/3 din teren pe o pantă cu pietriș. Pentru depistarea, cercetarea și salvarea eventualelor urme arheologice au fost trasate 8 unități de cercetare arheologică preventivă (secțiuni arheologice notate S1 / 2022– S8 / 2022) pe zona de terasă și restul suprafeței (S 9) a fost decopertat complet. În urma cercetărilor arheologice preventive derulate cu această ocazie au fost descoperite artefacte și complexe arheologice (Cx 1 și Cx 2). Suprafața afectată de proiect: 1197 mp.

Rezultate și interpretarea lor

Pe suprafața care urmează să fie afectată de investiție au fost trasate 8 secțiuni cu dimensiunile de 1,5 x 25 m. Suprafața S9 este suprapusă pe partea nordică a terenului acoperind 2 / 3 din total.

Din punct de vedere stratigrafic, în toate cele 9

unități de cercetare arheologică preventivă a fost constatată aceeași succesiune:

- humus cenușiu-marونی (0,00 – 0,25 - 0,30 m)
- lut galben (steril din punct de vedere arheologic în S1-8) sau pietriș/balast pe partea de pantă a terenului (în S9)

Suprafața studiată este amplasată pe o terasă înaltă (terasa a-II-a) de pe partea stângă a văii Zalăului, pe latura stângă a șoselei Zalău – Satu Mare. Pentru depistarea, cercetarea și salvarea eventualelor urme arheologice au fost trasate 9 unități de cercetare arheologică preventivă (secțiuni arheologice notate S1/2022–S8/2022 pe terasa superioară, iar S9 pe restul de 2/3 din teren). În urma cercetărilor arheologice preventive derulate cu această ocazie au fost descoperite două complexe arheologice (Cx1-locuință din epoca bronzului și Cx2 - cuptor menajer medieval).

Complexul Cx1: adăpost-locuință sezonieră cu diametrul de 2,5 x 2 m, adâncită 0,2 m, surprinsă la -0,25 m între 3-6 m ai secțiunilor S5 și S6. Umplutura complexului este un sol cenușiu cu materiale arheologice fragmentare și un vas (oală) spart pe loc, ornamentat cu 2 butoni perforați legați între ei cu șir de alveole. Nu au fost surprinse elemente din structura vreunui acoperiș.

Complexul Cx2: cuptor/pietrar? precar conservat, care taie Complexul Cx 1 pe latura sudică. Surprins la -0,25 m adâncime între 3-4 m ai secțiunii S5. Diametrul complexului este de 1 m și adâncimea sa, de la conturare, este de 0,3 m. La baza complexului au fost surprinse urme de arsură roșie și neagră, iar în umplutură un sol negricios cu pigmenți ceramici, chirpici și câteva pietre. Totodată au fost descoperite oase de animale și fragmente ceramice modelate la roata rapidă și majoritar la cea încheată.

Scurtă descriere a descoperirilor

Singurele artefacte, care pot oferi repere cronologice complexelor descoperite, sunt fragmentele ceramice descoperite în inventarul acestora. Ceramica descoperită în complexul Cx 1, este fragmentară, cu excepția vasului ornamentat întregibil. Au mai fost descoperite câteva fragmente de „vas cuptor” și un „frecător” din cuarțit. Toate acestea ne asigură datarea complexului în bronzul mijlociu confirmând existența sitului preistoric pe terasa cercetată anterior.

Pentru complexul Cx 2 ceramica și ornamentele prezente pe suprafața fragmentelor descoperite asigură o datare largă într-o perioadă de sinteză materială precum sunt secolele XII - XIII.

În urma cercetărilor arheologice preventive, derulate cu această ocazie, doar între 3-6 m ai unităților de cercetare arheologică preventivă nr. 5 și 6 au fost descoperite complexe arheologice (Cx1 și Cx 2). Acestea se află de altfel la periferia sudică a sitului investigat parțial anterior. De altfel din acest sector panta coboară accentuat, astfel că putem constata o diferență de nivel de 14 m între punctul cel mai de jos și cel de pe terasa pe care s-au așezat comunitățile de-a lungul timpului.

Tehnici de cercetare utilizate

Suprafața studiată este amplasată pe o terasă înaltă (terasa a-II-a) de pe partea stângă a văii Zalăului, pe latura

stângă a șoselei Zalău - Satu Mare. Pentru depistarea, cercetarea și salvarea eventualelor urme arheologice au fost trasate mecanizat 9 unități de cercetare arheologică preventivă (secțiuni arheologice notate S1/2022–S9/2022).

Obiectivele cercetărilor viitoare: publicarea rezultatelor cercetării în Acta Musei Porolissensis.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: nu este cazul.

Abstract

The researched area is located on a high terrace (terrace no. 2) on the left side of the Zalău Valley and on the left side of the road connecting Zalău to Satu Mare. An important part of the researched area falls down the hill towards the first terrace, having a difference of 14 m from the area where archaeological vestiges emerged. In order outline, investigate and save the archaeological features eight trenches were excavated (conventionally labelled as S1 to S 8/2022 which cover the southern part of the researched area of 25 by 35 meters) while the rest was completely excavated (S9/2022). The results have yielded that only in the trenches S5 and S6, between meters 3 and 6 archaeological features existed, namely Cx1 dating to the Bronze Age and Cx2 to the medieval period, 12th – 13th centuries. These are located on the southern periphery of the site partially investigated in a previous research. The discoveries are rather rich given that just two archaeological features were found.

Bibliografie:

Matei, Stanciu 2000 - Matei, A. V., Stanciu, I., *Vestigii din epoca romană (sec. II-IV p.Chr.) în spațiul nord-vestic al României*, Zalău, Cluj Napoca, 2000.

90. București,**Punct: Biserica „Manea Brutaru”, str. General Budișteanu nr. 4****Tip de sit:** 133 (biserică)**Încadrare cronologică:** 432 (epoca medievală târzie)**Cod LMI:** B-II-m-A-18236**Autorizație:** 63/30.03.2022**Colectiv:** Theodor Ignat – responsabil de șantier, Diana Sonu, Ioana Manea, Adelina Darie, Radu Nicolae (MM București).**Perioada desfășurării cercetării:** Campania 2020-2022

În perioada iulie 2020 - octombrie 2022 au avut loc săpături arheologice preventive atât în interiorul bisericii „Sf. Nicolae” Manea Brutaru cât și în exteriorul ei (Fig.1).

Pe strada General Budișteanu la nr. 4, lângă intersecția dintre Calea Griviței cu prelungirea Bulevardului Dacia și strada Mircea Vulcănescu, se află Biserica „Sf. Nicolae” Manea Brutaru, monument înscris în Lista Monumentelor Istorice 2015 la poziția 515 cod B-II-m-A-18236 (1787).

Conform informațiilor pe care le avem până la acest moment știm că istoria bisericii începe în a doua jumătate a sec al XVIII-lea, mai exact în anul 1777 când trei negustori Gheorghe, Ioan și Manea¹ din mahalaua Popa Radu ridică o biserică din lemn. La numai 10 ani distanță, se ridică o nouă biserică, de data această din cărămidă, lucru aflat din pisană bisericii. Cutremurul din anul 1838 a zdruncinat biserica, dărâându-se turla. În anul 1858 a fost reparată, refăcându-se și catapeteasma, adusă de la metohul Arhiepiscopiei Râmnicului, iar în 1898, a fost pictată din nou.

Obiectivele principale

Obiectivele cercetării au fost verificarea stratigrafiei și a complexelor arheologice. Un alt obiectiv a fost verificarea informației conform căreia, înainte de ridicarea prezentei biserici, pe locul său fusese o biserică de lemn. De asemenea, ne-am propus verificarea existenței fundației turnului clopotniță, azi dispărut.

Metodologie

În august 2020 au debutat cercetările premergătoare proiectului de consolidare al bisericii, într-o primă etapă având ca scop subzidierea fundației, astfel că s-a decis verificarea stratigrafiei prin realizarea unor sondaje, iar în final s-a hotărât ca săpătura să se realizeze în suprafață pentru zona naosului, pronaosului și pridvorului. Aria bisericii (141 m²) a fost împărțită în carouri pentru a facilita recoltarea materialului arheologic.

În cea de a doua etapă, cercetarea arheologică preventivă s-a desfășurat în exteriorul bisericii, perimetral, pe o lățime de 1,5-2 m. Suprafața din exteriorul bisericii afectată de lucrările de consolidare este de circa 140 m². Au fost trasate până la acest moment două secțiuni, urmând excavarea celorlalte două de pe latura de N și V. Secțiunea S1 de-a lungul zidului de N al bisericii, până la absida de N a naosului, pe o lungime de 19,27 m și o lățime de 2 x 2,80 m, iar secțiunea S2 la E de absida altarului, pe o lungime de 4,70 m și o lățime de 2,20 x 4 m.

Rezultatele săpăturilor arheologice preventive

În prima etapă a cercetării din interiorul bisericii au fost identificate și excavate 117 morminte și 34 de reînhumări. Pe lângă complexele funerare au mai fost descoperite trei cripte, hornul unui sobe dezafectate, gropile în care au fost sprijinite schelele utilizate la zidire și realizarea frescei originale, o lespede cu inscripție amplasată în poziție secundară la nivelul vechiului paviment din cărămidă al bisericii, un trotuar care a fost dezafectat la momentul construirii pridvorului și o piatră de moară sub treptele căii de acces originală, din exterior în pronaos.

În cea de-a doua etapă de cercetare ce s-a desfășurat în exteriorul bisericii au fost identificate și excavate până la acest moment un număr de 79 de morminte și 22 de reînhumări. Pe lângă complexele funerare au mai fost identificate trei ziduri în partea de sud a bisericii, având orientare E-V, iar pe latura nordică a zidului bisericii a fost descoperită fundația turnului care permitea accesul în turla clopotniță a bisericii. Fundația aceasta a fost întretesută cu fundația lăcașului. Cercetările la exteriorul Bisericii nu sunt finalizate, urmând a fi continuate în campania din 2023.

În general mormintele cercetate au avut un inventar compus din monede turcești, rusești și românești din timpul regatului (găsite în mormintele din exteriorul bisericii). Pe lângă acestea au fost descoperite și elemente de port și podoabă (cercei, butoni, nasturi, bumbi, ace de păr, ș.a.). În cadrul celorlalte complexe au fost descoperite materiale ceramice, sticlă (în special candelă în stare fragmentară) și piese din metal. Au existat cazuri în care, în afară de cuiele de la sicriu nu au fost identificate alte elemente de inventar.

Abstract

Archaeological research carried out between 2020-2022 inside the church of St. Nicholas Manea Brutaru in Bucharest led to the discovery of 196 graves and other 56 re-burials. The church dating from the second half of the 18th century overlaps a cemetery with at least 4 phases in which most of the 196 graves had funeral inventory. Apart from these, other archaeological features were uncovered, the most significant being the foundation of the bell tower discovered on the north side of the church.

Bibliografie:

- Florescu 1935 – Florescu, G. D., *Din vechiul București*, București, 1935.
- Giurescu 1966 – Giurescu, C.C., *Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, București, 1966.
- Stoica et alii 2000 – *Atlas-Ghid. Istoria și arhitectura locașurilor de cult din București*, București, 2000.

¹ Florescu 1935, p. 23.

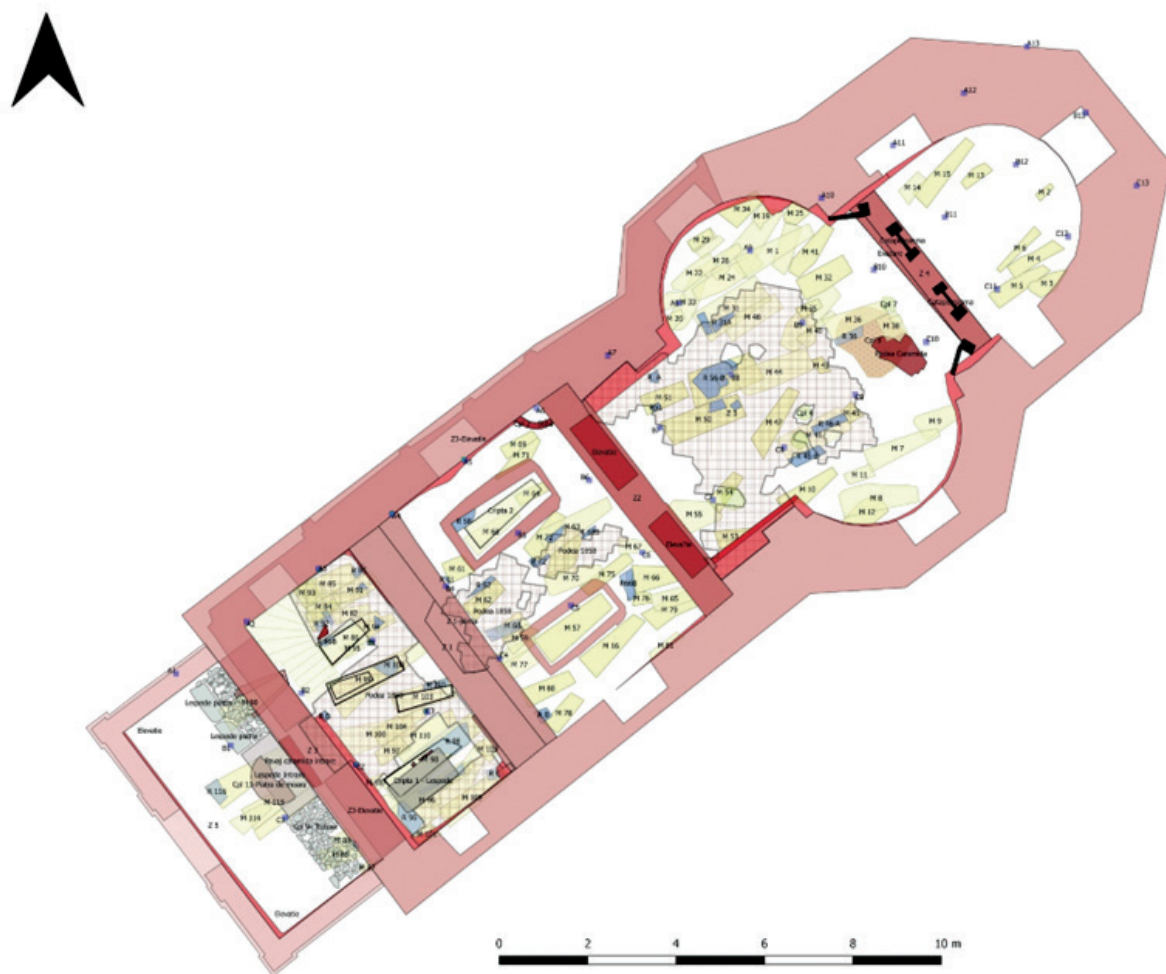

Fig. 1. Planul cercetărilor arheologice de la interiorul Bisericii (campania 2021)

Fig. 2. Detalii de săpătură din absida de nord (2021)

Fig. 3. Stadiul cercetărilor de la exteriorul Bisericii (2022)

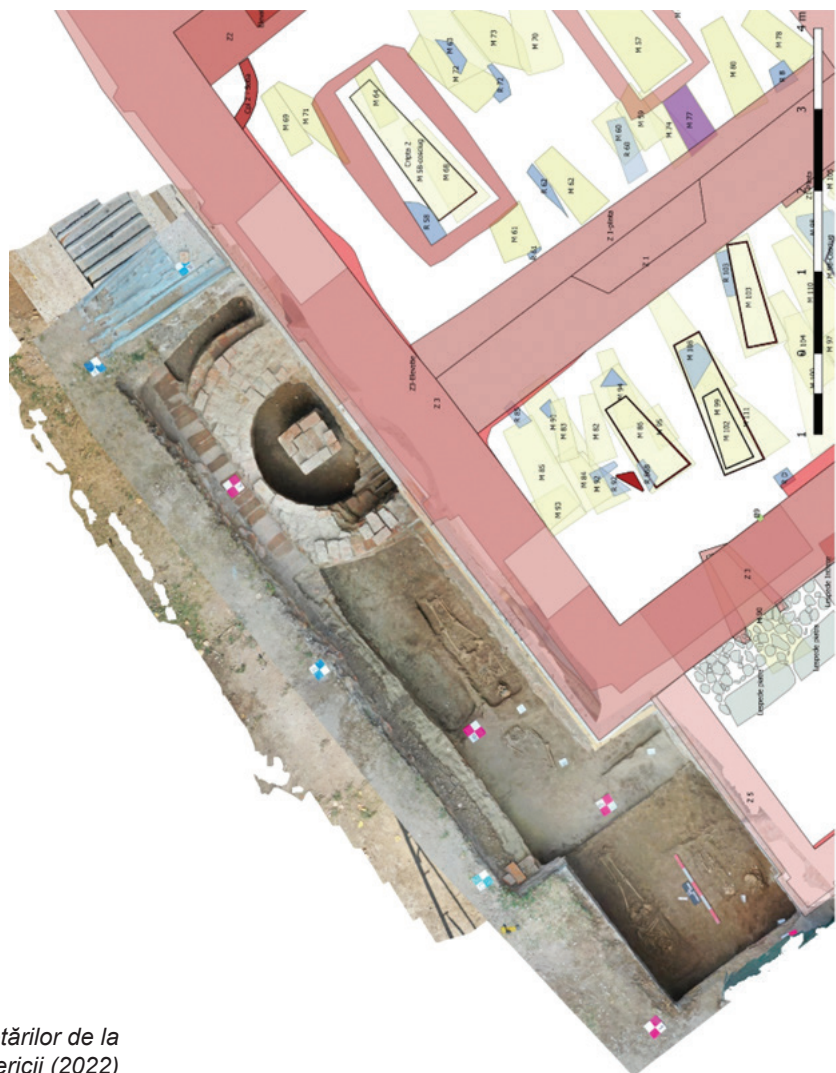

Fig. 4. Detaliu al cercetărilor de la exteriorul Bisericii (2022)

91. București

Punct: Biserica Mavrogheni „Izvorul Tămăduirii”

Tip de sit: 133 (biserică)

Încadrare cronologică: 432 (Epoca medievală târzie)

Cod RAN: 179132.189; **Cod LMI 2015:** B-II-m-B-19231

Autorizație nr. 563/15.09.2021

Colectiv: Theodor Ignat – responsabil de șantier, Diana Sonu, Radu Nicolae (MM București).

Perioadele desfășurării cercetării: 15.12.2021-18.01.2022 și 23.08-23.09.2022

În perioada 15.12.2021-18.01.2022 și 23.08 - 23.09.2022 au avut loc săpături arheologice preventive în perimetrul sitului Biserica Mavrogheni - „Izvorul Tămăduirii”.

Domnitorul Nicolae Petru Mavrogheni (1786-1790) a ctitorit, în afara orașului, la capul Podului Mogoșoaiei (actuala Calea Victoriei), pe o suprafață de 16 hectare, un complex de clădiri. Din aceste ctitorii s-a păstrat una singură, biserica construită în cursul anului 1787 având hramul „Izvorul Tămăduirii”. Lăcașul de cult a fost grav afectat de cutremurul din 1838, fiind reconstruit pe aceleași temelii în 1847¹.

În 1895, pe latura de est a parcelei care se întindea până la șoseaua Kiseleff, a fost ridicată Școala primară „Mavrogheni”², în prezent școala Gimnazială „I. H. Rădulescu”. Intervențiile care au avut loc în perioada comunistă când pe locul unei încăperi mai vechi a fost construită actuala sală de sport, a suprapus parțial cimitirul din jurul lăcașului de cult care a funcționat cel mai probabil de la sfârșitul secolului XVIII și până la începutul secolului XX.

În 2018 Muzeul Municipiului București a derulat primele cercetări cu caracter preventiv în perimetrul sitului și au fost identificate 95 de morminte în incinta Școlii Generale nr. 11, aflată în spatele altarului Bisericii.

Obiectivul principal al săpăturilor din campania 2021-2022 a fost identificarea limitei nordice, vestice și sudice a cimitirului. Această nouă cercetare a fost necesară întrucât scheletele cercetate în campania din 2018 în incinta Școlii nr. 11 au fost deja analizate antropologic, iar cercetarea integrală a cimitirului oferă acum posibilitatea publicării rezultatelor.

Metodologia de cercetare pentru suprafața afectată de proiect, 414 mp, a constat în săpătură de tip *open area*. Săpătura s-a realizat în cea mai mare parte mecanizat și apoi manual în zona obiectivelor arheologice identificate. Prima suprafață cercetată, S1 (362 m²) (Pl. I), a fost cea de la N de biserică, între casa parohială și curtea școlii, iar cea de-a doua S2, mult mai mică (52 m²) (Pl. II), la S de biserică, lângă gardul școlii. Datele au fost înregistrate pe fișe tip (fișă de secțiune, fișă de complex). Controlul spațial și altimetric al săpăturii s-a făcut prin intermediul măsurătorilor cu o stație totală Leica TS06 plusR.

Rezultatele săpăturilor arheologice preventive

Mormântul 1/2022 (M 96), S1 (Pl. III) - Groapa de

formă rectangulară (1,70 x 0,65 m) conține un schelet de adult depus în poziție decubit dorsal; orientarea scheletului: 214° SV; scheletul este complet, iar oasele sunt bine conservate. Inventar: o monedă la încheietura mâinii stângi.

Mormântul 2/2022 (M97), S1 - A fost descoperit la nici 0,30 m sud de M 3/2022 (M98), dar are o altă orientare față de acesta. Din punct de vedere cronologic, acesta este anterior mormântului M3/2022 (M98). Argument în acest sens este faptul că mormântul este suprapus de zidul de sud al cripei și intră în profil. Din acest motiv, mormântul nu a putut fi cercetat integral, orientarea scheletului nu s-a putut determina cu exactitate în lipsa jumătății superioare a acestuia, dar poziția membrelor inferioare sugerează orientarea V-E.

Complexul 3, S1 (Pl. III) - Reprezintă fundația unei construcții din cărămidă legată cu mortar ce are o formă rectangulară (2,85 x 2,90 m) identificată la circa 0,20 m față de nivelul de călcare și s-a păstrat pe o înălțime de doar 0,35 - 0,40 m cu 4-6 asize de cărămidă. Mult sub cota tălpii fundației, în perimetrul acestei structuri, a fost identificat un mormânt notat M3/2022 (M98). Încadrarea planimetrică în perimetrul structurii ne face să credem că fundația descoperită a aparținut probabil unui cavou.

Mormântul 3 (M98), S1 (Pl. III) - Groapa de formă rectangulară conține un schelet de subadult depus în poziția decubit dorsal. În acest caz a fost identificat sicriul bogat decorat cu piese din tablă de bronz (1,5 x 0,30/0,60 m). Scheletul este foarte degradat de agenții tafonomici; orientarea scheletului: 241° SV. Inventar: ace de păr, nasturi mari de metal, nasturi globulari, o monedă, o cataramă de curea, pantofi din piele cu un mic bot metalic.

Mormântul 4/2022 (M99), S1 - Groapa de formă rectangulară care conține un singur individ adult depus în sicriu în poziția decubit dorsal, cu membrele superioare întinse și plasate pe bazin, iar cele inferioare întinse și paralele; scheletul este complet și foarte bine conservat; orientarea scheletului: 212° SV. Inventar: cinci nasturi și două potcoave de mici dimensiuni amplasate sub calcaneele ambelor membre inferioare.

Mormântul 5/2022 (M100), S1 - Groapa conține un singur individ în poziția decubit dorsal. Scheletul este foarte slab conservat și reprezentat; orientarea scheletului: 240° SV. Inventar: o monedă, patru nasturi mari, rotunzi cu pâslă, trei nasturi globulari din sticlă verde, patru nasturi albi de ebonită.

M 6/2022 (M101), S2 - Mormântul unui adult cu scheletul un singur individ în poziția decubit dorsal în conexiune anatomică, poziționat decubit dorsal. Scheletul este slab conservat și relativ bine reprezentat; orientare: 247° SV. Sicriul a fost deranjat în zona membrelor inferioare, partea care se păstrează având lungimea de 1,30 m. Se păstrează lemnul sicriului foarte bogat decorat pe capac și pe lateral. Inventar: un inel sigilar din bronz, capse și nasturi metalici, foarfece de fier.

Complexul 1, S1 - groapă rectangulară (1,75 x 1,60 x 1,20 m) surprinsă la -2,82 m, la 10 m N-V de Complexul 3. Umplutura nu este omogenă și este compusă dintr-un sediment cenușiu, slab compact ce conține foarte multe materiale ceramice. Interesant este faptul că în această

¹ Giurescu 1962, p. 377.

² Mucenic 2006, p. 269.

groapă au fost descoperite foarte multe vase întregi, dar și întregibile, datate la mijlocul secolului al XIX-lea. Pe baza gropii au fost identificate în zona colțurilor trei gropi de formă circulară cu un diametru de circa 0,20 m. Presupunem că a existat și ce-a de-a patra groapă, însă aceasta nu a fost surprinsă.

Complexul 2, S1 - groapă de mari dimensiuni descoperită în partea de N-E a secțiunii. Groapa a fost cercetată parțial deoarece fost secționată de profilul secțiunii suprafeței afectate de proiectul viitoarei construcții (diametru 4,60 m și adâncimea de 1,96 m). Umplutura nu este omogenă și este compusă dintr-un sol negru, afânat cu incluziuni de fragmente de material ceramic, fragmente de sticlă de la ferestrele construcțiilor, numeroase cuie și pi-roane, o balama de ușă, o aplică de bronz, o periută de os care a avut perii cusuți la ambele capete, două fragmente de potcoave și două monede. Aproape de baza gropii, la 1,70 m adâncime se poate observa un strat subțire de pete de mortar și var alb. Tot în această zonă au fost descoperite câteva cochilii mari de scoici. La baza gropii, solul este tot negru-cenușiu, dar mai tasat. Latura de est a gropii a fost tăiată de două morminte paralele (M4/2022 și M5/2022).

Complexul 4, S2 (Pl. IV) - în partea de S-E a secțiunii, la adâncimea de 0,5 m au fost identificate mai multe cărămizi dispuse liniar, având în rosturi și în jurul lor nisip. După dezvelirea manuală a complexului, a fost identificat un segment dintr-o conductă de aducție a apei, pe direcția NV-SE, acoperită în partea superioară și pe laterale de cărămizi, spațiile libere fiind umplute cu nisip. Conducta era realizată din tuburi ceramice de formă cilindrică, smălțuite pe partea interioară, îmbinate cu ajutorul unui mortar pe bază de var ce păstrează amprente de fibre vegetale. După demontarea conductei, s-a observat că aceasta era așezată pe un pat de cărămizi așezate liniar.

Abstract

The archaeological excavation in the Mavrogheni-Izvorul Tămăduirii Church (1787) area between December 2021 and September 2022 led to the discovery of 5 new graves and one tomb. Two of these had rich inventories. At the same time, the western and northern limits of the cemetery were identified, two household pits filled with various whole or fragmented ceramics, glass and metal artifacts, as well as a section of a water supply pipe.

Bibliografie:

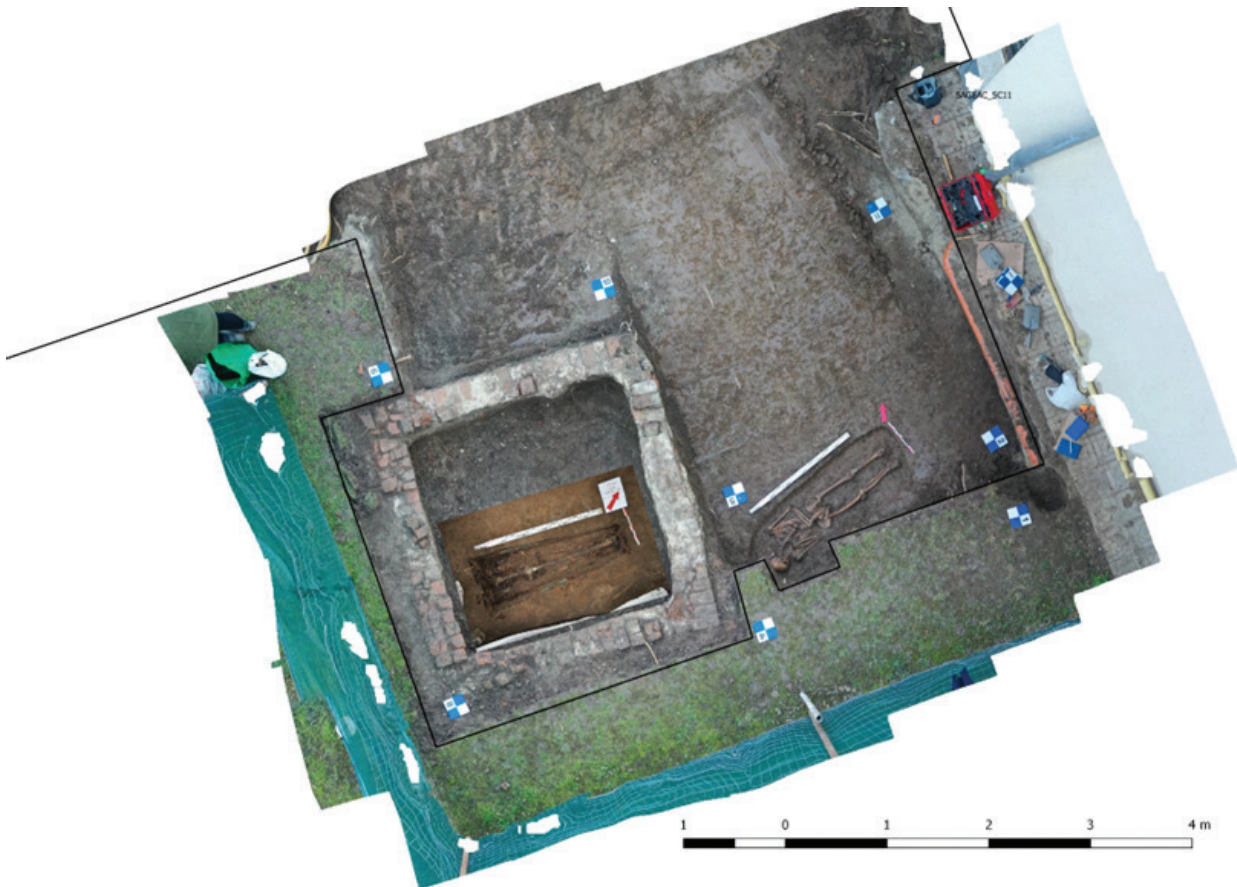
- Dulciu 2016 - Dulciu, D., *Efemeride istoriografice. Pisanii bucureștene recente*, București, 2016.
- Ionescu-Gion 1899 - Ionescu-Gion, G., *Istoria Bucureștilor*, București, 1899.
- Giurescu 1962 - Giurescu, C. C., *Istoricul ctitoriilor bucureștene ale lui Nicolae vodă Mavrogheni*, in *Biserica Ortodoxă Română*, LXXX, 1962.
- Lapedatu 1908 - Lapedatu, A., *Catagrafia bisericilor bucureștene la 1810*, București, 1908.
- Mucenic 2006 - Mucenic, C., *Biserica „Izvorul Tămăduirii” – Mavrogheni și Casa Apelor din marginea Bucureștilor. Istoric și semnificație*, in *Monumentul*, VII, 2006, p. 261-269.

Pl. 1. Planul cercetărilor arheologice – Suprafața 1 - (campania 2021-2022).

Pl. II. Planul cercetărilor arheologice
– Suprafața 2 (campania 2022)

Pl. III. Suprafața 1 – Ortorectoplan al complexelor funerare M96 și M98.

a.

b.

c.

d.

e.

Pl. IV. Suprafața 2- Complexul 4 – vedere dinspre nord-vest (a), dinspre sud-est (b), dinspre vest (c), dinspre est (d), dinspre nord-est (e).

92. București

Punct: Biserica „Popa Nan”,

Str. Popa Nan, nr. 47. **Liceul Waldorf**

Tip de sit: 11 (necropolă); 211 (necropolă plană)

Încadrare cronologică: 5 (Epocă modernă)

Autorizație nr. 296/18/07/2022

Cod LMI: cod LMI B-II-m-B-19450.

Colectiv: Theodor Aurelian Ignat, Sorin Cleșiu, Radu Nicolae (muzeograf) (MM București)

Mahalaua Popa-Nan și Delea-Nouă, între Calea Călărășilor (atunci Șoseaua Vergului) și fosta stradă Labirint, în jurul bisericii, până în șoseaua ce duce la Cioplea, pe locurile zise „Gura Lupului” s-a închegat în jurul bisericii Popa Nan ctitorită în 1719, în mijlocul unei zone cu livezi de pomi fructiferi unde existau aproximativ 90 de case de negustori.

Mahalaua Popa Nan apare și se dezvoltă în perioada anilor 1700 și 1800, când orașul București își dublează suprafața, ca urmare a intensificării activităților comerciale și a stabilirii negustorilor la periferii

Inițial, mahalaua era formată din vreo câteva zeci de case, ai căror locuitori erau negustori de legume și crescători de viermi de mătase. În această zonă unde se găseau vreo nouăzeci de case „cu întinse livezi, maidanuri și gropi de nisip”, Popa Nan, ajutat „cu strânsură de la credincioși și din economiile lui”, pune temelii unei biserici mici, cu o turlă și învelită cu șindrilă.

Astfel, ajutat și de credincioșii „Ruse, Ecaterina, Manole, Marula” ridică biserica la 1719. Biserica este refăcută între anii 1764-1765 de „Dumitrache grămăticul” ajutat de „Dudul zătarul” ispravnic și de căpitanii Stan și Radu. În anul 1910, biserica se prăbușește fiind apoi reconstruită după planurile arhitectului Cristofi Cerchez.

Pe planul cadastral de la 1895-1896, în proximitatea bisericii, pe limita sa de nord, apare o clădire care cel mai probabil este casa în care astăzi funcționează grădinița Waldorf de la nr. 113.

Pe planul cadastral de la 1911 regăsim aceeași clădire sub denumirea de „Casa Școalei” pe limita de nord-est a proprietății Bisericii Popa Nan (Planșa 3/1). Ca și astăzi, intrarea în clădire se făcea de pe latura de sud a construcției.

Principalele rezultate ale cercetării

Așa cum am arătat mai sus, clădirea unde astăzi funcționează grădinița nr. 113, Waldorf care conform planului cadastral de la 1911 era denumită „Casa Școalelor”, suprapune cimitirul care a existat în proximitatea bisericii Popa Nan. (În aria de protecție a monumentului). Sub tenacul recentă a pereților s-au putut observa și zugrăveli mai vechi cu detalii ornamentale specifice secolelor XIX-XX.

Zidurile acestei clădiri, așa cum vom vedea mai departe, afectează mai multe morminte ale acestui cimitir. Descoperirea osemintelor umane în timpul construirii clădirii îi va determina pe constructori să le „așeze” pe lângă fundație în ideea superstiției manifestate de a nu „deranja” pe cât posibil mormintele. Câteva morminte sunt parțial sau

total distruse de șanțurile de implantare a fundațiilor clădirii, iar altele au fost în timpul recentului proiect de consolidare a clădirii.

În funcție de compartimentarea actuală, sectoarele de cercetare corespund camerelor clădirii. Astfel, accesul se făcea din vestibul spre est în camera I care suprapune parțial și pivnița și unde a fost identificat mormântul M7 (pe latura de vest). La vest se făcea accesul în camera II unde au fost identificate mormintele M1-M6 și M12. De asemenea din vestibul se făcea accesul la nord spre un hol și spre camera III unde a fost identificată o singură groapă modernă în care au fost descoperite câteva fragmente osoase umane aflate în poziție secundară. În vestibul au fost cercetate mormintele M 8, 9, 10, 11. De asemenea și în holul care despărțea camera I de camera III au fost descoperite oase umane aflate în poziție secundară pe lângă fundații.

În afara celor 12 morminte descoperite au fost identificate și alte oase umane așezate pe lângă fundațiile clădirii identificate în poziție secundară. Lângă zidul de nord al camerei III a fost identificată și o groapă modernă având în umplutură fragmente ceramice, materiale de construcții, cenușă, lemn ars, dar și câteva resturi osoase umane (femure) depuse pe lângă zidul de fundație. Alte fragmente umane au fost descoperite în holul care desparte camera I de camera III. Stratigrafia cimitirului este sugerată de suprapunerea unor mormintelor, ca de pildă M1, M4 și M5 sau M10 și M11, care sugerează existența a cel puțin două orizonturi de înhumare ale cimitirului. Elementele de inventar funerar sunt puține, acestea constând în monede (monede otomane?) perforate și legate de încheietura mâinii drepte. Într-un singur caz au fost identificate elemente vestimentare: copci, ace de păr, bumbi.

Abstract

The Waldorf kindergarten building no. 113, which according to the cadastral plan from 1911 was called „The School House”, overlaps stratigraphically the cemetery that existed in the vicinity of the „Popa Nan” Church located at 47A Popa Nan Street in Bucharest. Under the recent daub from the building walls, older paintings with ornamental details specific to the 19th-20th Centuries could also be observed.

The base levels of this building affect several graves of the past cemetery. A few tombs are partially or totally destroyed by the old trenches of the building base levels or accidentally during the recent building consolidation project.

We discovered and excavated 12 graves with partially preserved human remains. The few funerary inventory items consist of coins (Ottoman coins?) tied to the right wrist and clothing items consisting in buttons, hairpins or bracelets.

Pl. I. 1. Imagine georeferențiată cu localizarea clădirii Școlii Waldorfin în incinta căreia au fost descoperite morminte aparținând vechiului cimitir al bisericii Popa Nan; 2. Planul clădirii Școlii Waldorf cu imaginile ortorectificate ale mormintelor descoperite și cercetate arheologic

93. București

Punct: șos Chitilei 242, sect. 1.

Situl arheologic „Chitila – Așezare”

Cod tip de sit: 11 (Locuire civilă)

Încadrare cronologică: 14 (Eneolitic), 21 (La Tène)

Cod LMI : B-I-s-B-17858

Autorizație nr. 474/18.07.2022

Colectiv: Raluca Iosipescu - responsabil științific, Mihai Duca, Sergiu Iosipescu; Instituție organizatoare: INP

Perioada desfășurării cercetării: iulie – august 2022

Situl arheologic „Chitila – Așezare” se află pe un teren unde a funcționat în ultimele decenii ale sec. XX Întreprinderea de Legume și Fructe care dispunea de depozite, platforme de sortare, sere, hale, linie de cale ferată pentru transportul de mărfuri; ulterior pe teren a fost amenajată Fabrica de Bere - Băuturi Chitila.

Supravegherea arheologică a fost impusă prin Aviz nr. 1065/02.05.2022 emis de Direcția pentru Cultură a Municipiului București pentru continuarea lucrărilor „*Construire ansamblu de locuințe colective, subsol tehnic parțial, P+4E, P+6E, anexe, organizare de șantier, drum, parcuri amenajări exterioare, piscină, posturi de transformare*”. O parte din întreg amplasamentul proiectului se afla în zona de protecție a sitului „Chitila – Așezare” (cod LMI B-I-s-B-17858) datat secolele VI – VII p. Chr.

Supravegherea arheologică s-a desfășurat pe o arie limitată, reprezentată de conturul fundațiilor a două imobile denumite C1 și C2 care se vor construi la limita de sud-est a zonei de protecție a sitului. Obiectivele supravegherii au constat în observarea, cercetarea și înregistrarea datelor arheologice.

Inițial, întreaga zonă era acoperită de o platformă din plăci de beton care a fost înlăturată prin mijloace mecanizate. Adâncimea săpăturii a variat deoarece terenul prezintă o pantă naturală către E. Săpătura propriu-zisă s-a efectuat mecanizat cu un excavator cu cupă cu dinți. Pe cea mai mare parte a suprafeței au fost descoperite vechi instalații care țineau de funcțiunile industriale anterioare (țevi, camere de vizitare, fundații de susținere pentru stâlpi, traverse de lemn, diferite camere subterane din beton. În timpul excavării cu cupă cu dinți s-a conturat ceea ce părea inițial a fi o podea de cărămidă, astfel încât s-a procedat la curățarea ei pentru a identifica un posibil complex arheologic. După curățare s-a observat că podeaua de cărămidă, suprapusă de o placă de beton, era așezată pe un strat de pământ compact de culoare cafenie. Pavimentul de cărămidă se întindea pe o lungime (atât cât a putut fi surprinsă) de aprox. 17-20 m, observându-se foarte bine pe profilul de N al săpăturii. Continuând excavarea, sub nivelul de pământ de culoare cafenie au fost descoperite țevi și alte structuri de beton, ceea ce a confirmat faptul că pavimentul de cărămidă reprezenta tot o fază de amenajare contemporană, ulterior abandonată. După ce s-a efectuat săpătura mecanizată aproape de cota de fundare prevăzută în proiect s-a solicitat beneficiarului ca ultimii 20-25 de cm să fie săpați cu o cupă de taluz pentru a putea observa existența unor eventuale complexe arheologice. Nu s-a

procedat la utilizarea cupei de taluz decât după înlăturarea rămășițelor fostei platforme, prezența acestora făcând practic imposibilă săpătura. Săpătura cu cupă de taluz a început de la V către E și, după aprox. 25 m, în pământul galben, s-a conturat o pată de culoare neagră ce părea a fi o groapă, iar în continuare, pe următorii 20-25 de metri s-au conturat încă alte 4 complexe. În aceste zone a fost oprit utilajul pentru a putea curăța zona și a verifica dacă este vorba despre complexe arheologice sau doar urme ale intervențiilor contemporane.

Exceptând cele 5 potențiale zone arheologice, pe jumătatea de E a tronsonului au mai fost identificate alte pete de culoare, însă acestea s-au dovedit a fi urme ale unor scurgeri de apă, pământul având o culoare verzuie și un miros specific de măr.

Identificarea limitelor pentru 4 din cele 5 gropi s-a putut face cu ușurință, pentru ultimul complex însă a fost mai dificil. Astfel, după identificarea complexelor s-a trecut la cercetarea lor prin golirea pe contur. Complexele arheologice pot fi definite ca gropi menajere datorită conținutului lor și a modului în care materialul arheologic a fost descoperit și identificat. Materialul arheologic este preponderent ceramic, la care se adaugă așchii de silex, tuf vulcanic și oase de animal. Spre deosebire de datele cunoscute, materialul arheologic indică prezența culturii Boian, faza Bolintineanu (5300-5000 a. Chr.) și epoca La Tène (sec. V-I a. Chr.).

Cx 1. Au fost descoperite mai multe fragmente ceramice sparte din vechime și de silex. Diametrul complexului este de 1,70 m, adâncimea de 0,36 m, groapa având un profil în mâner de coș.

Cx 2. S-a conturat ca o pată de culoare neagră de formă rotundă de mici dimensiuni cu diametru de 0,50 m și adâncime de 0,25 m. În urma golirii pe contur a gropii, în interiorul ei nu a fost descoperit material arheologic.

Cx3. Reprezintă o groapă menajeră în formă de clopot cu diametrul la gură de c. 1,64 m, la bază c. 1,94 m și adâncime de 0,70 m. Materialul ceramic descoperit este fragmentar, spart din vechime, amestecat cu pământ.

Cx4. În acest complex nu a fost descoperit nici un material arheologic. Probabil groapa și acumularea de apă stătută poate fi pusă în legătură cu scurgerea unor țevi care aparțineau de instalațiile utilizate anterior.

Cx 5. Materialul arheologic descoperit constă în fragmente ceramice, fragmente și așchii de silex.

Complexele arheologice identificate și cercetate au fost cruțate de intervențiile și construcțiile succesive ce au avut loc în această zonă. Complexele au rămas nederanjate sub platformele de beton amenajate pentru funcționarea întreprinderilor care s-au succedat pe acest amplasament. Faptul că nu au fost realizate intervenții majore la adâncimi mari pe acest tronson a contribuit la păstrarea lor. Pe de altă parte, nu se poate generaliza această observație, în proximitatea zonei unde au fost descoperite complexele arheologice, au existat intervenții moderne care au afectat subsolul pe adâncimi mult mai mari (cuzineți de beton pentru susținere a stâlpilor pentru hale, încăperi sau fundații subterane din beton, conducte din fontă etc)

Supravegherea arheologică realizată la limita zonei de protecție a sitului „Chitila – Așezare” nu a identificat

urme aparținând epocii migrațiilor, sec. VI-VII p. Chr., dar a pus în evidență existența unor urme antropice constând în gropi menajere din preistorie, necunoscute până în acest moment. Având în vedere rezultatele cercetării arheologice nu putem afirma dacă vestigiile descoperite aparțin unei locuri sezoniere sau unei așezări cu o viață mai îndelungată.

Din cele 5 complexe descoperite 2 se încadrează cronologic eneoliticului (Cx1 și CX5), 1 epocii La Tène (Cx3) iar 2 reprezintă intervenții moderne.

Abstract

The archaeological survey was carried out on a limited area located in the protection zone of the archaeological site „Chitila - Așezare” (LMI code B-I-s-B-17858), dated in the 6th - 7th centuries BC. No traces belonging to the period of migrations were identified, but anthropic traces consisting of household pits from prehistoric times were highlighted. The archaeological material discovered consists of ceramic fragments, flint chips, volcanic tuff and animal bones. Contrary to the known data, the archaeological material indicates the presence of the Boian culture, the Bolintineanu phase, and from La Tène era.

Illustrations list

- Fig. 1. General plan of the archaeological excavations
- Fig. 2. Aerial photograph from North-East with the positioning of the discovered complexes
- Fig. 3. Plan, profile, location of the Cx1, Cx2, Cx3 complexes
- Fig. 4. Plan, profile, location of the Cx4, Cx5 complexes
- Fig. 5. Black pottery with incised decoration from Cx1
- Fig. 6. Pottery with incised decoration from Cx1
- Fig. 7. Flint fragments from Cx1
- Fig. 8. Fragments of polished black pottery from Cx3
- Fig. 9. Flint fragments from Cx5
- Fig. 10. Pottery fragments from Cx5

Fig. 1. Plan general al cercetării arheologice

Fig. 2. Fotografie aeriană dinspre N-E cu poziționarea complexelor descoperite

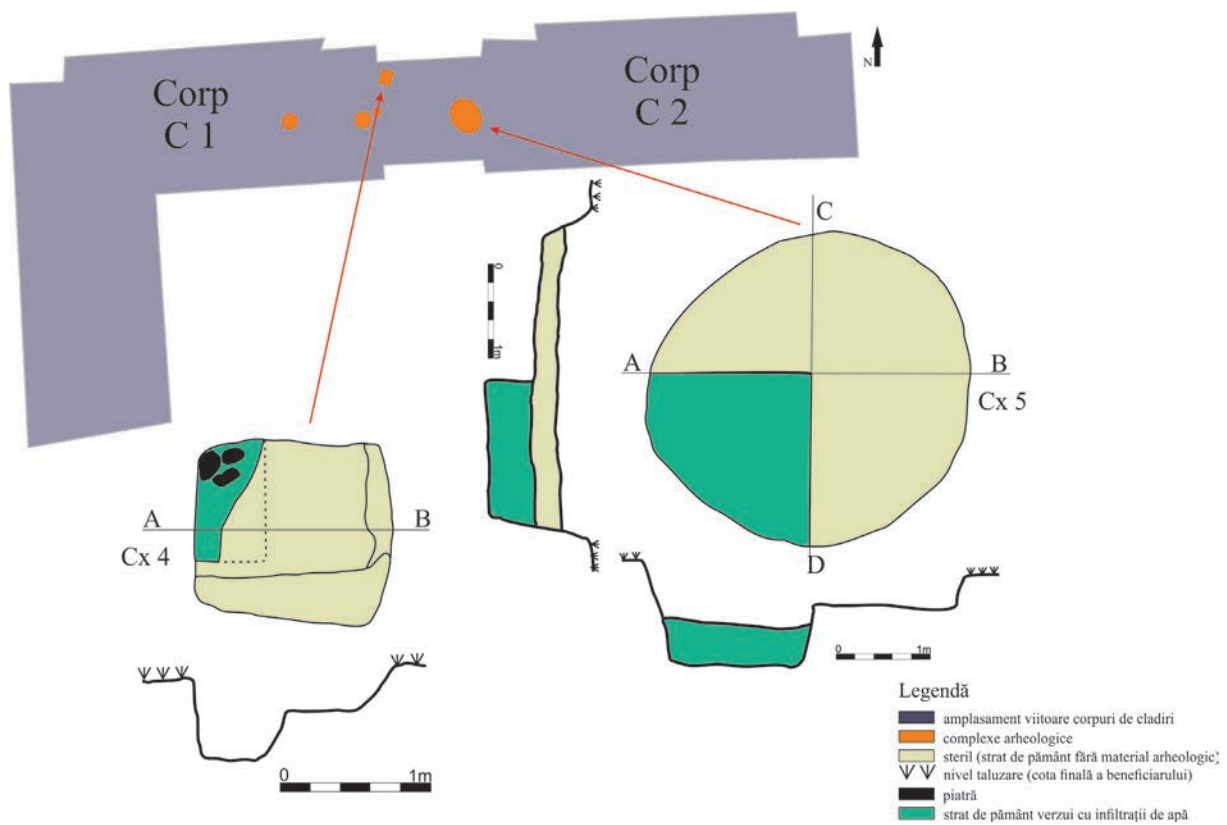
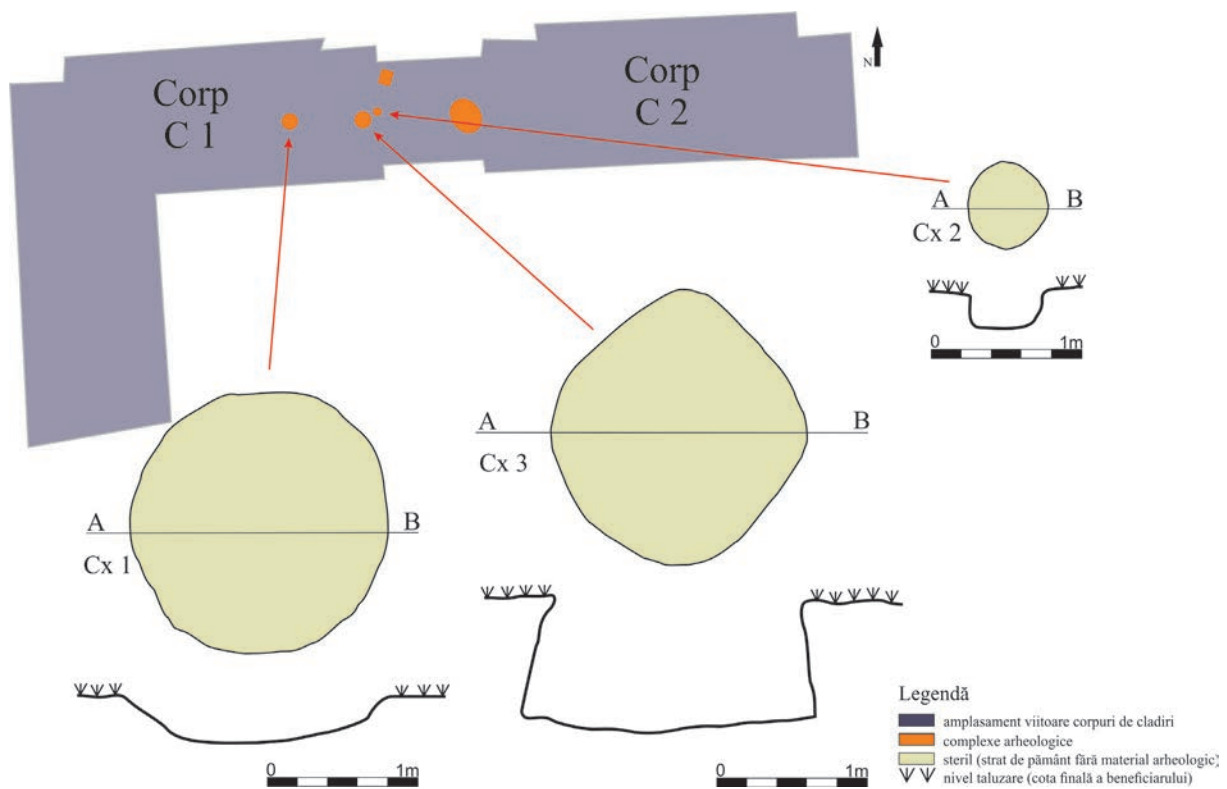

Fig. 5. Ceramică neagră cu decor incizat din Cx1

Fig. 6. Ceramică cu decor incizat din Cx1

Fig. 7. Fragmente de silex din Cx1

Fig. 8. Fragmente de ceramică neagră lustruită Cx3

Fig. 9. Fragmente de silex din Cx5

Fig. 10. Fragmente de ceramică din Cx5

94. București

Punct: Str. Tuzla nr. 50. Sit lacul Tei Debarcader

Tip de sit: 11 (locuire civilă)

Încadrare cronologică: 42 (Epoca migrațiilor), 431 (Epoca medievală timpurie)

Cod RAN: 179132.19; **Cod LMI:** B-I-s-B-17876

Autorizație nr. 483/04.08.2021

Colectiv: Theodor Ignat – responsabil de șantier, Ioana Manea, Diana Sonu (MM București), Vlad Bîndea (student), Toma Bucuroiu (student).

Perioada desfășurării cercetării: oct. 2021 - ian. 2022

În perioada octombrie 2021-ianuarie 2022 au avut loc săpături arheologice preventive în aria sitului Lacul Tei Debarcader, mai exact în punctul str. Tuzla nr. 50. Situl Lacul Tei – Debarcader a fost identificat în 1927, de către Dinu V. Rosetti, pe malul lacului Tei, în locul de unde se extrăgea lut pentru utilizare casnică. Ulterior identificării sale, Rosetti face cercetări de mică amploare alături de Ion Nestor în perioada interbelică. Au fost identificate gropi, cu un numeros inventar ceramic. Caracteristicile materialului identificat în săpăturile de aici aparținând epocii bronzului au determinat creionarea caracteristicilor culturii Tei¹ și a caracteristicilor sitului eponim². Tot aici au fost identificate morminte de incinerare în groapă getice din sec. IV-II a. Chr.³, ceramică și obiecte aparținând culturii Chitila Militari din sec. II-III p. Chr., piese de port și podoabă din sec. VI p. Chr. și armamentul unui călăreț maghiar din sec. X p. Chr.⁴

Obiectivul principal al săpăturilor din 2021-2022 a fost identificarea eventualelor vestigii arheologice pe suprafața unde a funcționat o parcare a fostului club Bamboo, alături de verificarea informațiilor cu privire la stratigrafia verticală, dar și orizontală a sitului arheologic de la Debarcader-Lacul Tei.

Metodologia de cercetare - pentru suprafața afectată de proiect - de 815 m² - metoda de săpătură aleasă a fost de tip *open area*, în pase altimetrice, în primă etapă pentru decopertare. Decopertarea s-a făcut mecanizat, până la identificarea primelor vestigii arheologice. Ulterior, săpăturile au fost continuate manual și ocazional mecanizat atunci când stratigrafia indica prezența umpluturilor moderne. Datele au fost înregistrate pe fișe tip (fișă de secțiune, fișă de complex). Toate descoperirile au fost înregistrate prin măsurători topografice în sistem cartografic Stereo 70 (stație totală Leica TS06 Plus), desene (planuri ale profilurilor, grundului etc.).

Rezultatele săpăturilor arheologice preventive

Cercetarea desfășurată a avut rolul de a identifica eventualele complexe arheologice și de a le cerceta, astfel că au fost identificate 61 de complexe arheologice, dintre care cinci locuințe de tip bordei, patru dintre ele cu instalații de foc – trei cuptoare și o vatră, iar restul complexelor sunt gropi unele menajere sau de provizii. Bordeiele au

dimensiuni relativ mici (Cpl 1 – 7,8 mp; Cpl 5 – 8,5 mp; Cpl 7 – 12,7 mp; Cpl 8 – 20,9 mp; Cpl 32 – 9,7 mp), orientare generală NE-SV, având instalația de foc fie în interior, fie crăpată în perete în partea de NV. Unul dintre bordeie (Cpl 32) nu a avut instalație de foc la interior. În schimb, în apropierea acestuia (la circa 3 metri spre vest) a fost descoperită o vatră exterioară care ar fi putut funcționa concomitent cu acest bordei.

Interesată este multitudinea de gropi (42 de complexe) ce se află într-o ordine aparent aleatorie pe o suprafață ce însumează aproximativ 360 mp. Unele dintre aceste gropi (Ex. Cpl 15, 56, 57, 58 și 61) sunt suprapuse de bordeiele din secolele VI-VII. La acest moment nu putem spune cu siguranță dacă toate cele 42 de gropi sunt anterioare locuirii de sec. VI-VII, întrucât cele mai multe dintre gropi nu au avut inventar. Materiale ceramice ne sugerează o încadrare largă în perioada secolelor III-V. În privința bordeielor, ținând cont de tehnica de construcție și de tipologia cuptoarelor completate de materialul ceramic, putem spune cu certitudine că orizontului cronologic al acestor descoperiri este în perioada sec. VI-VII, aparținând culturii Ipotești-Cândești/Ciurel.

Abstract

A preventive excavation was carried out from October 2021 to January 2022 in the immediate area of the Lake Tei - Debarcader site, specifically in a former parking lot located at 50 Tuzla Street. The excavation of 815 square meters uncovered 61 archaeological features. Five dwellings, three kilns, and a fire pit dating to the 6th and 7th centuries were identified, along with 42 other pits of various sizes and orientations that predate the dwellings.

Bibliografie:

Bichir 1984 - Bichir, Gh., *Geto-dacii din Muntenia în epocă romană*, București, 1984.

Leahu 1966 - Leahu, V., *Cultura Tei*, București, 1966.

Rosetti 1932 - Rosetti, D. V., *Câteva așezări și locuințe preistorice din preajma Bucureștilor*, București, 1932.

¹ Leahu 1966, p. 62-72.

² Rosetti 1932, p. 10.

³ Rosetti 1932, p. 12, p. 15, nota 38.

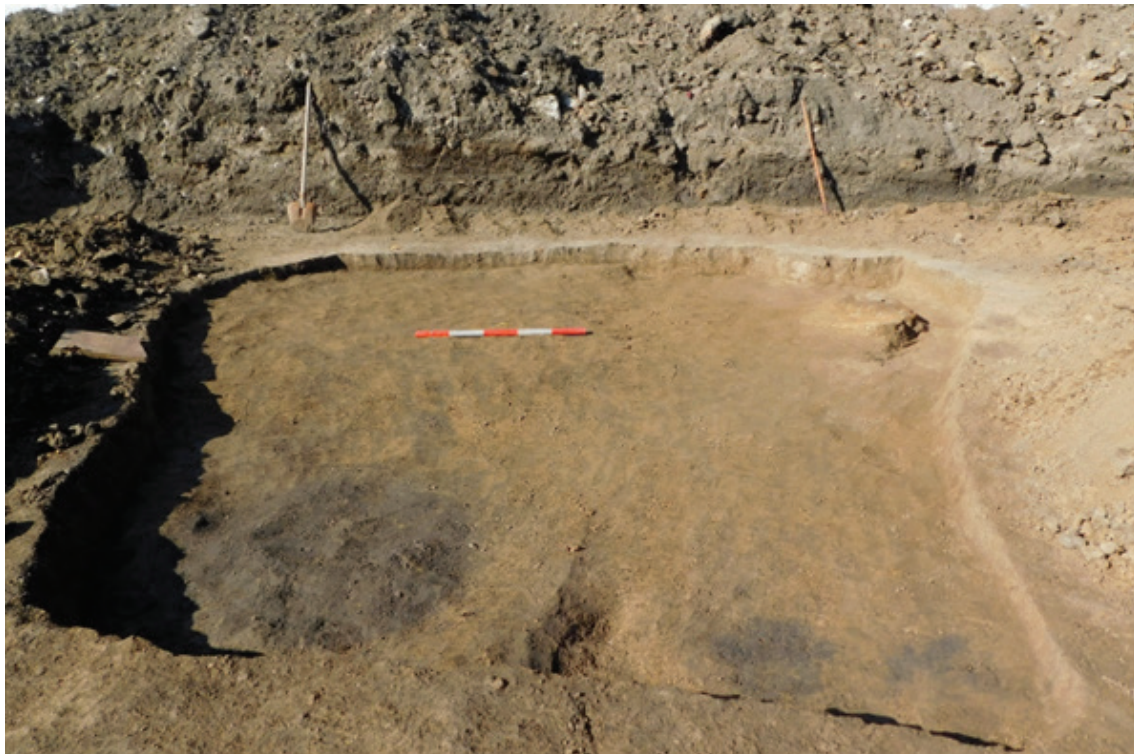
⁴ Pe malul lacului, spre grădina Tei, a fost descoperită o sabie de fier - gen arpadian și un topor de fier - gen franciscan.

Pl. I. Fotografie din dronă cu Cpl 7 - Cpl 12 – Cpl 55

Pl. II. Complexul Cpl 12 – cuptor

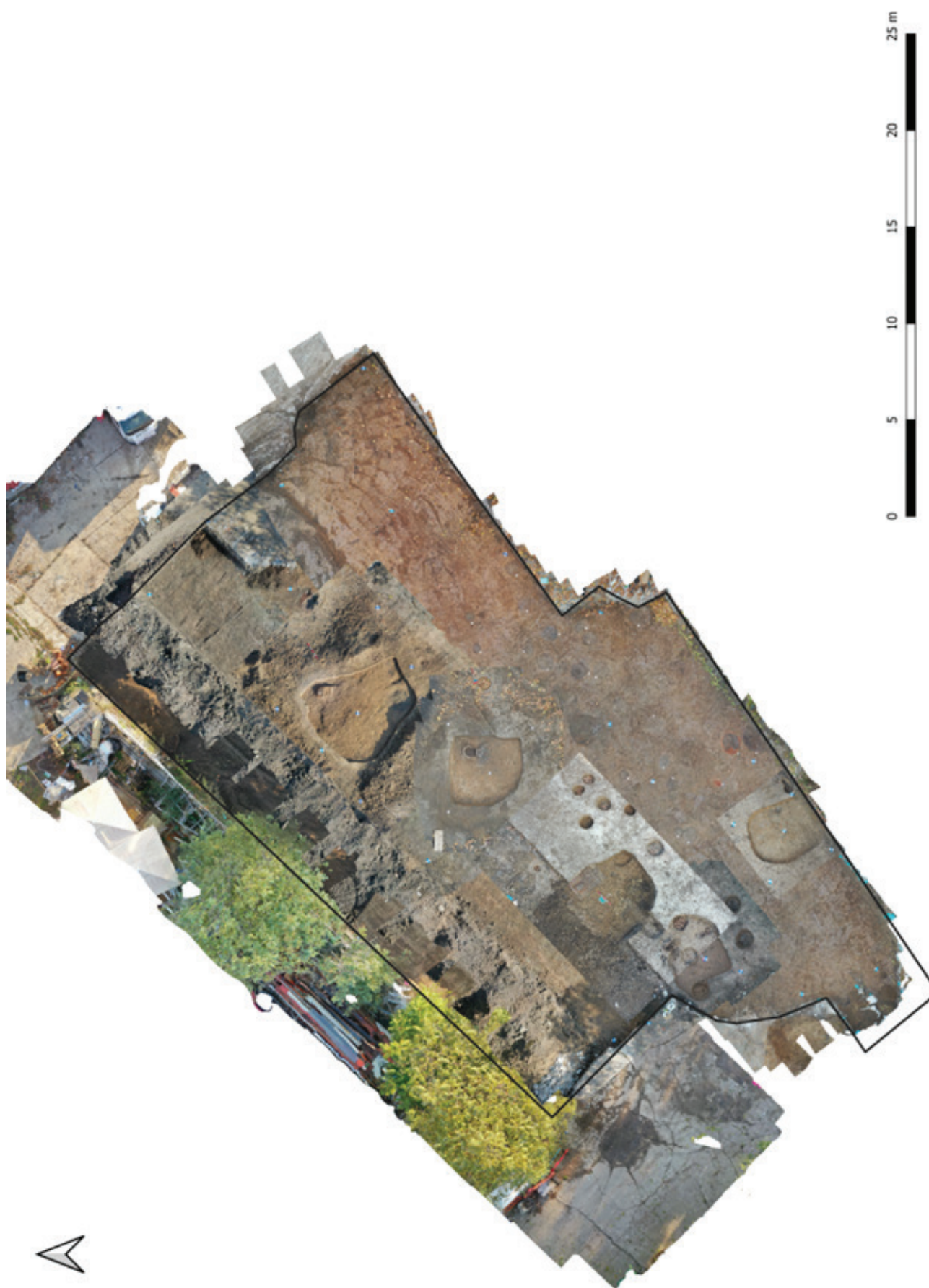
Pl. III. Complexul Cpl 8 – locuință

Pl. IV. Complexele Cpl 57, 59, 60 – gropi (1); Complexul Cpl 61 – groapă (2)

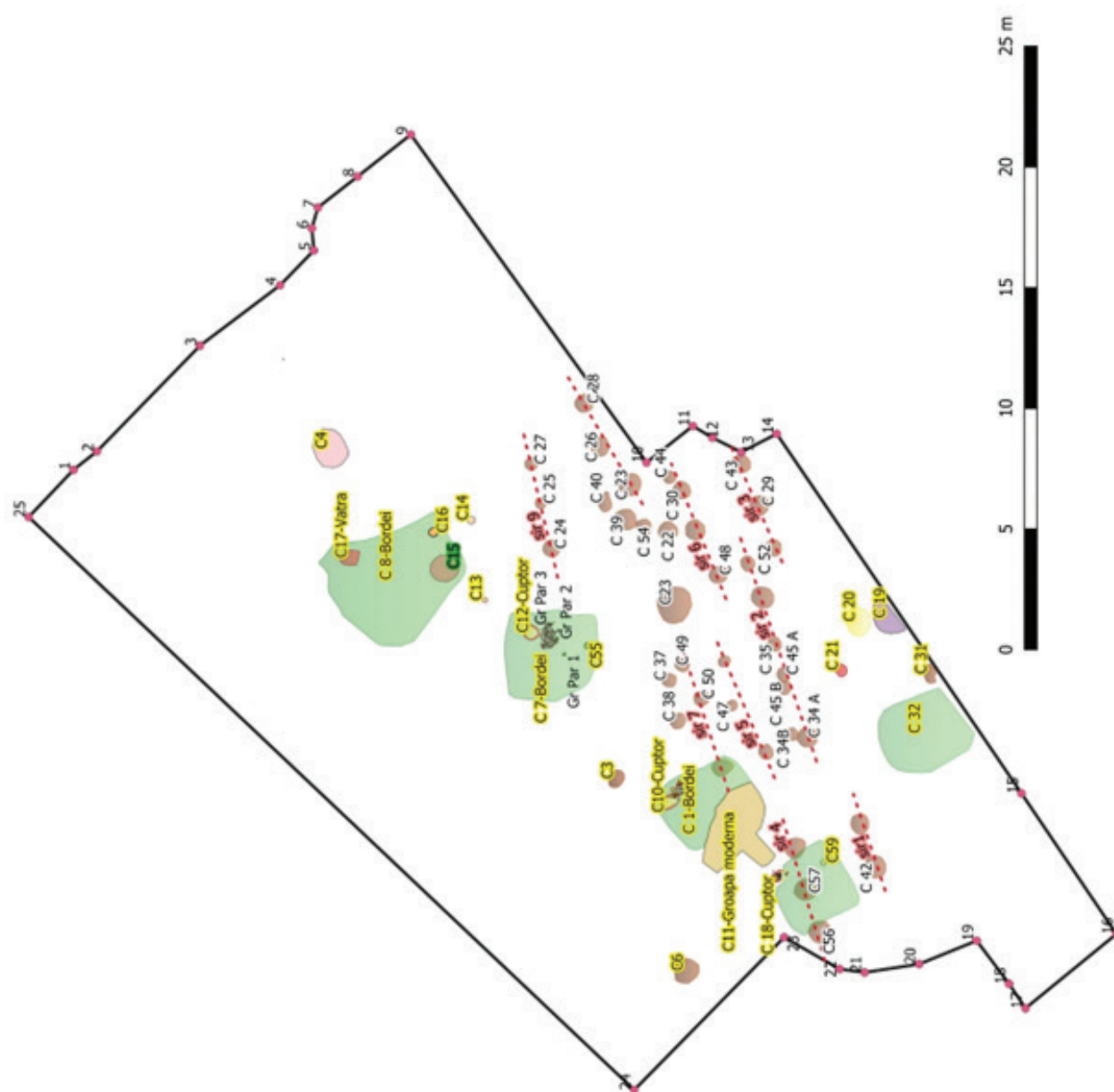
Pl. V. Complexul Cpl 29 – groapă

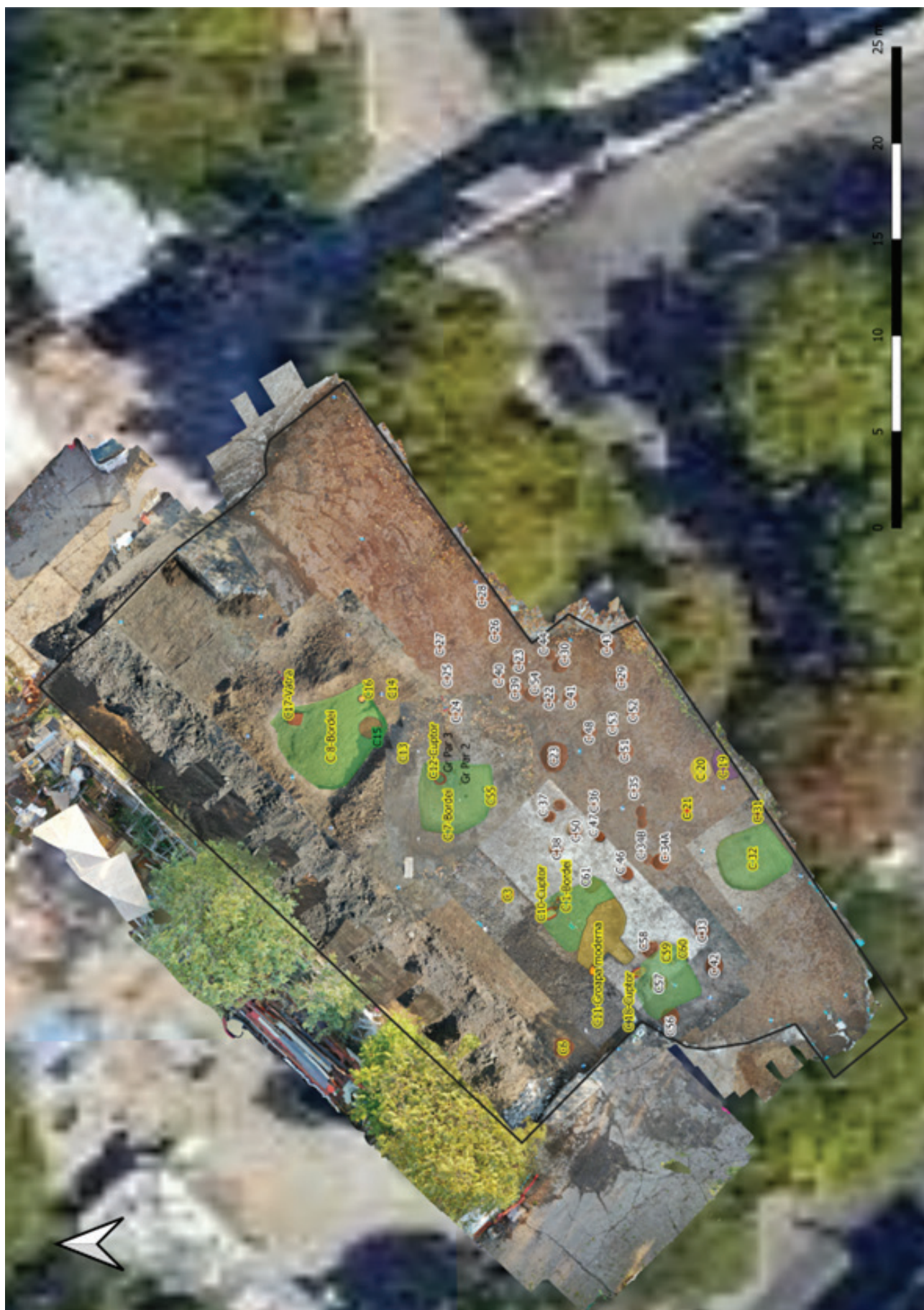
Pl. VI. Fotografie din dronă cu Bordeiele dar și „câmpul de gropi” la momentul identificării

Pl. VII. Fotografie din dronă cu gropile și bordeiele descoperite

Pl. VIII. Planul descoperirilor arheologice cu ipoteza de interpretare a aliniamentelor de gropi

Pl. IX. Planul descoperirilor arheologice

95. București,**Punct: Străulești - Măicănești. Șos. Gheorghe Ionescu Sisești, 303-309****Tip de sit:** 111 (așezare deschisă)**Încadrare cronologică:** 32 (Epoca romană)**Cod RAN:** 179132.60 / **LMI 2015** – B-I-s-A-17862**Autorizație nr.** 83/31.03.2022**Colectiv:** Theodor Ignat - responsabil științific, Radu Nicolae (muzeograf) (MM București)**Perioada desfășurării cercetării:** 5.05 - 13.05.2022

Situl Străulești-Măicănești este situat în partea de nord-vest a municipiului București, pe malul stâng al râului Colentina, între malul nordic al lacului Grivița și șoseaua Gheorghe Ionescu Sisești, la est de pâraul Mogoșoaia.

Descoperirile din cadrul sitului datează din epoca neolitică, epoca Bronzului timpuriu, culturile Tei, Glină III, epoca daco-romană (sec. II-IV), epoca migrațiilor (sec. VI-VII), epoca medievală timpurie (sec. X-XI), epoca medievală (sec. XIV-XVI).

În anul 2009 o echipă din partea Muzeului Municipiului București aflată sub coordonarea domnului Gheorghe Mănucu-Adameșteanu a efectuat cercetări preventive pe terenul de la numerele 303-309. Cu această ocazie au fost cercetate mai multe complexe arheologice din așezarea de secol III cercetată inițial de Margareta Constantiniu în anul 1960, dintre care amintim 3 cuptoare, o locuință de suprafață și cinci gropi menajere.

În 2022, pe aceeași proprietate, o echipă din partea Muzeului Municipiului București a efectuat cercetări arheologice preventive pentru un proiect de instalare a unei conducte de gaz. Pe traseul șanțului pentru conductă a fost identificat în profil, urmele unei structuri de combustie și o locuință adâncită. Pentru cercetare amănunțită a fost deschisă o casetă de aproximativ 11,50 m². Condițiile din teren nu au permis cercetarea integrală a locuinței, întrucât aceasta se extindea în afara limitelor proprietății.

După deschiderea casetei a putut fi cercetată o locuință și, în interiorul ei, un cuptor, datate în perioada secolelor II-III d. Hr.

Complexul 1 este o locuință adâncită, săpată în argila galbenă, iar podeaua este înclinată de la nord spre sud, conformându-se cu relieful din vechime. Între limitele casetei, locuința a fost surprinsă parțial, fiindu-i identificat doar limita nordică. Conține cantități mari de ceramică specifică secolelor II-III, oase de animale și un număr mic de fragmente de chirpici ars și de crustă de vatră. Nu au fost identificate obiecte așezate direct pe podeaua locuinței sau în zona cuptorului, ceea ce ar indica că locuința era curată în momentul abandonului.

Complexul 2 este un cuptor în formă de potcoavă, săpat în peretele nordic al locuinței. Grosimea amprentei termice era de aproximativ 0,12 metri. Plita a fost amenajată cu un strat de lut netezit și nu prezenta semne de refacere. Umplutura cuptorului nu conținea materiale arheologice.

Inventarul arheologic, recuperat exclusiv din umplutura locuinței, constă în fragmente ceramice, fragmente de oase animale, dinți de animale, fragmente de plită și chirpici

ars. Ceramica este atât locală, de tradiție *La Tene*, cât și de import, anume fragmente din amfore pontice, ulcioare de mici dimensiuni și un blid. Două dintre fragmentele osoase prezintă urme de descărnare, iar altul este calcinat.

Concluzii

Locuința identificată a fost datată, pe baza materialului ceramic, în perioada secolele II-III d. Hr., ca aparținând culturii Chilia-Militari. În baza analogiilor cu materialul recuperat în campaniile precedente, precum și a poziționării locuinței, considerăm că aceasta face parte din așezarea cercetată în anul 2009.

Abstract

The archaeological campaign of 2022 has unearthed a dwelling and a domestic oven dated to the 2nd-3rd centuries (Chilia - Militari culture). Judging by the similarities between the recovered archaeological materials and the proximity of the dwellings, we conclude that the features we have discovered belong to the same settlement as the ones excavated during the 2009 campaign, on the same property.

Bibliografie:

Bichir 1973 - Bichir, Gh., *Cultura carpică*, (Biblioteca de arheologie XX), București, 1973.

Bichir 1984 - Bichir, Gh., *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, București, 1984;

Ciașescu, Gligor 2006 - Ciașescu, M. Gligor, M., *Un ansamblu ceramic de perioadă severiană de la Alba Iulia. Contribuții la istoria economică a așezărilor de la Apulum*, in *Apulum*, XLIII/1, 2006, p. 237-251.

Constantiniu 1962 - Constantiniu, M., Sectorul Străulești - Lunca, p. 79-104, in M. Constantiniu, Panait I. Panait, *Săpăturile de la Bucureștii Noi*, in *CAB*, I, 1962, p. 77-138.

Diaconu 1965 - Diaconu, Gh., *Târgșor. Necropola din secolele III-IV e. n.*, București, 1965.

Mănucu-Adameșteanu et alii 2005 - Mănucu-Adameșteanu, Gh., Căpățână, D., Boroneanț, V., Palincaș, N., Măgureanu, A., *Săpăturile arheologice de salvare la Pantelimon (2004)*, in *CAB*, VI, 2005, p. 83-172.

Negru, Schuster, Moise 2000 - Negru, M., Schuster, C. F., Moise, D., *Militari-Câmpul Boja. Un sit arheologic pe teritoriul Bucureștilor*, București, 2000.

Negru 2007 - Negru, M., *Militari Câmpul Boja (vol. III). Settlements of 2nd - 4th Centuries A.D. (Archaeological excavations since 2001-2006)*, Târgoviște, 2007.

Rosetti 1936 - Rosetti, D. V., *Din preistoria Bucureștilor. I. Civilizația tip București*, București, 1936.

Șovan 2009 - Șovan, O., *Necropola de tip Sântana de Mureș - Černjachov de la Mihălășeni (jud. Botoșani)*, Târgoviște, 2009.

Turcu 1992 - Turcu, M., *Descoperiri arheologice la Militari - Câmpul Boja (București). Secolele II-III și VI e.n.*, in *CAB* IV, 1992, p. 37-56.

1

2

Pl. I. Amprenta la sol a locuinței (1); cuptorul după curățare (2)

Pl. II. Umplutura bordeiului (Cpl. 1), vizibilă în grund la -0,30 m

96. Căldărușani, com. Gruiu, jud. Ilfov**Punct: Șos. Mănăstirea Căldărușani, nr. 119****Tip de sit:** 133 (biserică)**Încadrare cronologică:** 15 (epoca bronzului), 43 (Epoca medievală) 5 (Epoca modernă)**Cod LMI:** IF-II-a-A-15293.**Autorizație nr.** 281/14.05.2021**Colectiv:** Andrei Mircea Măgureanu – responsabil de șantier (IAB); Adina Elena Boroneanț – responsabil de sector, Meda Toderaș – responsabil de sector (IAB)**Perioada desfășurării cercetării:** 15.05.2021 – 30.08.2022

Ansamblul de monumente istorice cunoscut drept *Mănăstirea Căldărușani* (comuna Gruiu, județul Ilfov, LMI IF-II-a-A-15293) este format din următoarele monumente:

1. Biserica „Sf. Dimitrie” (LMI IF-II-m-A-15293.01) (Fig. 1)
2. Biserica „Sf. Ioan Evanghelistul”, în cimitir (LMI IF-II-m-A-15293.02) (Fig. 1)
3. Pinacotecă (LMI IF-II-m-A-15293.03)
4. Biserica „Sf. Varvara” și „Duminica Tuturor Sfinților” - Cocioc (LMI IF-II-m-A-15293.04)

Cu ocazia unui proiect de restaurare a acestui ansamblu de monumente au fost efectuate cercetări arheologice legate de monumentele 1 și 2.

Biserica „Sf. Dimitrie”

Existența unei sihăstirii la Căldărușani înainte de 1637 este menționată într-un hrisov din 1615, emis în cancelaria voievodului Radu Mihnea. Conform istoriografiei lui Casian Monahul (1870) mănăstirea Căldărușani a fost ctitorită în 1638 de Matei Basarab. Biserica mare a mănăstirii, în plan treflat, cu trei turle, cu hramul Sf. Dimitrie Izvorătorul de Mir, poartă aceeași amprentă arhitecturală ca și biserica Mănăstirii Dealu și cea a Mănăstirii domnești de la Curtea de Argeș. La 1653 este menționată de Paul de Alep, însoțitorul Patriarhului Macarie al Antiohiei în Țările Române. Între 1950 și 1958 biserica mănăstirii a fost restaurată de patriarhul Justinian Marina. Începând cu 1992 se ridică o nouă stăreție. În anii 2010 au avut loc ample lucrări de restaurare la clădirile aflate în afara cetății.

Cercetarea arheologică s-a dezvoltat în etape succesive. A fost cercetat mai întâi interiorul bisericii, prin deschiderea de secțiuni în stânga și dreapta pronaosului, și în stânga și dreapta în naos, în zona absidelor. În a treia etapă, au fost practicate sondaje de mici dimensiuni în stânga și dreapta altarului, urmărindu-se relația între îmbinarea pereților acestuia cu cei ai naosului. Au fost deschise două secțiuni și în stânga și în dreapta pridvorului, în interiorul acestuia.

Secțiunea din partea stânga a pronaosului a dus la identificarea a două morminte cu criptă boltită (Fig. 2, sus) și o a treia cu tavan plat. În partea dinspre naos a acestei secțiuni a fost identificată o altă criptă de formă rectangulară ce conținea re-înmormântări (Fig. 2 jos). O înmormântare nederanjată (Fig. 3 sus) a fost sesizată în apropierea celor două cripte cu boltă menționate mai sus, conținând și piese de inventar – câțiva bumbi verzi rotunzi, de la îmbrăcăminte, mătănii și un pieptene.

În secțiunile deschise în zona naosului au fost puse în evidență patru complexe atribuite epocii bronzului (un șanț și trei gropi (Fig. 3 jos). Materialul arheologic rezultat din aceste complexe este reprezentat de fragmente ceramice (un număr considerabil decorate), piese de corn (măciuci perforate) și industrie litică cioplită (fragmente de lame și un vârf de săgeată) și șlefuită (fragmente de topoare). Pe baza ceramicii aceste complexe au fost atribuite culturii Glina.

Cercetarea secțiunii deschise în partea stângă a altarului și un sondaj lângă perețele de nord al altarului au pus în evidență caracteristici interesante ale fundației, care la bază se retrage spre exterior. În zona pronaosului, cercetările noastre au pus în evidență urme ale vechii picturii a pereților din zona respectivă.

În fundația absidei de nord, într-o nișă de mici dimensiuni s-a găsit un recipient din sticlă, legat de momentul fondării bisericii.

În exteriorul mănăstirii a fost executat un sondaj cu scopul de a identifica prezența șanțului Glina observat în interior, confirmat și în pereții sondajului.

Supravegherea arheologică care a avut loc cu prilejul executării drenurilor de scurgere din interiorul curții mănăstirii a pus în evidență doar existența șanțului Glina, ce avea o direcție SE-NV dar nici un alt complex arheologic. Sporadic au fost observate resturi osteologice umane de mici dimensiuni și lipsite de context, probabil umane dar fără a se identifica un cimitir în exteriorul bisericii. În dreptul porții de acces în mănăstire a fost identificat un pavaj din bolovani de râu, reprezentând un pasaj probabil din sec. XVIII. Tot în această zonă au fost identificate și elemente ale vechii canalizări din mănăstire.

A avut loc o intervenție arheologică și în exteriorul zidului chiliilor, pe latura de nord, între zona cimitirului și zidul mai sus menționat (Fig. 5). Au fost identificate structuri de zid (foste pivnițe boltite) cu adâncime de peste 2 m, extrem de bine păstrate. Materialul arheologic colectat consta din ceramică și piese de porțelan și sticlă datate la finalul secolului XIX. Nu au fost documentate resturi osteologice umane.

Biserica din cimitir (Sf. Ioan Evanghelistul)

Biserica a fost începută în 1804, fiind ctitorită de frații Toma și Constantin Crețulescu și terminată la 1817. Este situată la mica distanță de corpul nordic de chilii.

Cunoscută drept bolnița din cimitirul Mănăstirii Căldărușani, ea este zidită în forma de cruce, având o singură turlă, așezată pe naos. Intrarea în biserică se face printr-un pridvor deschis, sprijinit pe coloane de cărămidă, închis astăzi cu geamuri. Chiar dacă este de mici dimensiuni, bolnița prezintă cele trei spații tradiționale, și anume: pronaos, naos și altar.

În exteriorul bisericii (Fig. 4 sus) au fost cercetate 9 sondaje de mici dimensiuni, orientate perpendicular pe pereții bisericii denumite S1-S8, respectiv S12. Șapte au fost astfel amplasate încât să surprindă relațiile dintre zidurile pronaosului/naosului, respectiv naosului/altarului. Două dintre ele (S7, S8) au fost amplasate în fața pridvorului. Cercetarea arheologică a dus la descoperirea unor fragmente ceramice atribuite epocii bronzului (cultura

Tei) și a unui complex tip groapă cu chirpici și ceramic în secțiunea S2 (Fig. 4 sus), respectiv S6. Au fost clarificate diverse aspect legate de relația dintre zidurile celor trei compartimente ale bisericii. Dat fiind faptul că biserica are criptă, nu a fost atinsă baza fundației în secțiunile din exterior.

Stratigrafia observată în exteriorul bisericii a fost următoarea: 0-0,20 m strat vegetal (sau centura de beton), 0,20-0,60/0,70 m strat brun în care au fost sesizate artefactele, 0,60/0,70 m - 1,90 m (adâncimea maxima atinsă) – sol galben lutos steril.

În interiorul criptei s-au practicat trei secțiuni arheologice și în toate trei au fost descoperite resturi osteologice umane. În zona criptei de sub naos a fost identificată o groapă cu resturile a cel puțin patru indivizi (foști călugării), fapt ce este sugerat și de cărămizile cu inscripție recuperate din acest complex (Fig. 4 jos). Nu este vorba de înmormântări primare, ci probabil de re-înmormântări care au avut loc la re-organizarea cimitirului. O situație asemănătoare a fost sesizată și în zona altarului pe partea stângă. Nu există descoperiri preistorice în interiorul criptei.

Abstract

The archaeological excavations developed in successive stages. The interior of the church was first investigated, first in the nave and then in the nave, in the apse area. Subsequently, small-size surveys were carried out to the left and right of the altar. Two trenches were located in the porch.

Two vaulted crypts (Fig. 2, top) and one with a flat ceiling were uncovered in the pronave. Given their more recent date, they have not been opened. In the nave was a fourth (rectangular) crypt containing re-burials (Fig. 2 bottom). A primary burial was noticed near the two vaulted crypts mentioned above, with a few grave goods - round green balls, from clothing.

Also in the nave, four features attributed to the Bronze Age were investigated (a trench and three pits - Fig. 3). The artifacts consisted of pottery, fragmented antler items, and lithic industry (flint flakes and axe fragments). Based on the pottery, these features were attributed to the Early Bronze Age (Glina culture).

The excavations carried out in the courtyard of the monastery confirmed the presence of the Glina trench observed inside. Sporadically, small and isolated human osteological remains have been observed. Next to the entrance gate of the monastery, an 18th century pavement made of river boulders was identified as well as a few elements of the old drainage system.

A small intervention between the cemetery area and the precinct (Fig. 5) uncovered well preserved vaulted cellars walls. The resulted material consisted of pottery and pieces of porcelain and glass.

The cemetery church (St John the Evangelist)

On the exterior of the church (Fig. 4 below), nine small trenches were carried out perpendicular to the church walls. They yielded pottery dated to the Bronze Age (Tei

culture) and a single pit-type feature of the same period (Fig. 4 top).

The inside of the crypt yielded human osteological remains. A pit with the remains of at least four individuals (secondary burial of the remains of former monks, as indicated by the inscribed bricks uncovered) was identified in the area under the nave (Fig. 4 bottom). A similar situation occurred on the left side of the altar.

Illustrations list

Fig.1. The Main Church (up); The Church in the cemetery (down).

Fig. 2. Main Church. Vaulted crypts on the left of the pronave (up); Rectangular crypt on the left of the nave.

Fig. 3. Main Church. Burial on the left side of the pronave (up); Glina pit feature in the southern apse (down).

Fig. 4. Church in the cemetery. Trench S2 that yielded Tei pottery; Bricks marking the re-inhumation burial in the crypt (down).

Fig. 5. Main Church. Vaulted cellars on the outside of the precinct, northern side.

Fig. 1. Biserica Mare (sus). Biserica din cimitir la începutul cercetării arheologice (jos)

Fig. 2. Biserica Mare. Cripte cu boltă din partea stângă a pronaosului (sus); Cripă dreptunghiulară din partea stângă a naosului

Fig. 3. Biserica Mare.
Mormântul din partea stângă a pronaosului (sus);
Un complex Glina din absida de sud (jos)

Fig. 4. Biserica din cimitir.
Secțiunea S2 din exterior cu ceramica Tei (sus);
Cărămizile care marcau reînhumarea din criptă (jos)

Fig. 5. Biserica Mare. Pivnițele de pe latura de nord, exteriorul incintei

97. Chișoda, com. Giroc, jud. Timiș**Puncte: Valul Roman, Livezi****Tip de sit:** 125 (fortificații), 117 (tell)**Încadrare cronologică:** 133 (Neolitic târziu), 14 (Eneolitic), 322 (Epoca romană târzie), 33 (Epoca postromană)**Coduri RAN:** 155332.02, 155332.01**Autorizațiile nr.** 164/22.03.2021 și nr. 410/22.06.2022**Colectiv:** dr. Andrei Georgescu – responsabil științific (MNB Timișoara); dr. Dragoș Diaconescu (MNB Timișoara) Ionuț Marteniuc (UV Timișoara), Adriana Sărășan, Adrian C. Ardelean, Dan L. Ciobotaru, Rareș Muntean, Bogdan Calotă, Ștefan Popa, Andrei Bălărie (MNB Timișoara)**Perioada desfășurării cercetării:** aprilie 2021 - aprilie 2022

Cercetarea arheologică preventivă de la Chișoda-Rossini Sleeve, a vizat două obiective arheologice, ambele incluse în Lista Monumentelor Istorice: Chișoda-Valul Roman (TM-I-s-B-06058) și Chișoda-Livezi (TM-I-s-B-06057).

Valul Roman

Pentru acest obiectiv istorico-arheologic a fost efectuat, ca primă formă de cercetare un model digital de elevație pentru o suprafață de cca. 35 hectare. În acest model a fost inclus și arealul ocupat de așezarea neolitică de tip tell din punctul Livezi.

Prospecția magnetometrică efectuată pentru suprafața vizată de proiect, dar și cea suplimentară întreprinsă pentru delimitarea întinderii și structurii sitului neolitic, a relevat pentru zona de N-V a întregului areal acoperit de cercetările non-invasive, o structură liniară formată din trei șanțuri paralele (conform prospecției magnetometrice) și urma ușor vizibilă a unui mic val/rest de val cu o elevație de maxim 0,50 m (conform modelului digital de elevație), dispusă între șanțul de est și cel median. Direcția de dispunere a acestui sistem șanțuri este, în tronsonul cercetat, pe axa NNV-SSE.

Cercetarea arheologică propriu-zisă a confirmat în cea mai mare măsură observațiile obținute prin investigațiile non-invasive. Au existat într-adevăr trei șanțuri paralele, iar între cel median și cel estic a existat baza unui val de pământ, val complet demantelat la acest moment. Din punct de vedere al modului de amenajare al celor trei șanțuri putem spune că șanțul vestic (C.7) avea o formă trapezoidală în secțiune, iar cel median (C.19) și cel estic (C.9) erau în forma literei V. Forma trapezoidală a șanțului vestic este fără dubii, câtă vreme pe fundul acestuia au fost observate ducturile șanțurilor neolitice C.11, C.14, C.32 și C.22. Șanțurile de vest și de est aveau deschiderile la coronament sensibil egale (cca. 7,1 m), iar cel median de cca. 4 m. Șanțul median era și cel mai puțin adânc, cel mai adânc fiind cel estic cu o cotă ce trece cu circa 0,60 m de partea superioară a pânzei de apă freatică.

Tronsoanele cercetate din cele trei șanțuri, dinspre vest spre est (C.7, C.19 și C.9) au avut lungimile de, corespunzător, 53 m, 52,4 m și respectiv 56,5 m. Între șanțul median (C.19) și cel estic (C.9) a existat cu siguranță un val de pământ din a cărui structură în elevație s-a păstrat doar resturile unei lentile galbene la culoare, de sorginte coluvială,

tasată în partea superioară a umpluturii șanțurilor ce flancau acest val, mai precis în partea estică a șanțului median și în cea vestică a celui estic. Elevația pe care restul de val o mai prezintă, sesizabilă pe modelul digital de elevație, poate fi legată de o eventuală preparare a bazei valului din solul aflat în partea superioară a ceea ce vor deveni viitoarele șanțuri de flancare ale acestuia, peste acesta fiind construit valul din lut galben, bătut (vezi Borza 1942).

Chiar dacă cele trei șanțuri sunt paralele și par a fi parte ale aceluiași sistem de fortificare, putem afirma că în sectorul cercetat, între șanțul vestic și median nu a fost observată, prin nici o metodă (DEM, magnetometrie sau săpătură arheologică) urma vreunui val de pământ. Șanțul estic și cel median flancau în mod clar un val de pământ. Șanțul estic este cel mai lat și cel mai adânc. Luând în calcul principiul cel mai elementar de fortificare de tip val-șanț, putem presupune că această linie de fortificare/delimitare graniță proteja spațiul aflat la vest de această linie împotriva eventualelor pericole sau evenimente ce își aveau sorgintea la est de aceasta. Șanțul median are, prin dimensiunile sale, cel mai probabil rolul de rigolă pentru captarea apei pluviale (vezi și Bozu, Bozu 2017, 139) ce se putea acumula la baza valului, pe latura sa vestică, împiedicând astfel fragilizarea vremelnică a bazei acestuia. Astfel singurele argumente privind eventuala contemporaneitate între șanțul de vest și celelalte două șanțuri sunt orientarea identică, având ducturi paralele, precum și umplutura extrem de asemănătoare a celor trei structuri adâncite, neagră cu aspect dens, lutos, în care se puteau discerne două momente de umplere ale acestor șanțuri.

Așezarea neolitică de tip tell din punctul Livezi

Cercetarea arheologică preventivă din cadrul acestei lucrări a fost demarată în primul rând datorită faptului că suprafața proiectată pentru construirea halei suprapunea ductul Valului Roman și doar în al doilea rând pentru că se afla în aria de protecție a sitului neolitic din punctul Livezi. Prospecția magnetometrică a suprafeței de cercetat precum și demararea săpăturii arheologice au demonstrat că situl neolitic era mai mare decât fusese delimitat anterior. Prospecția magnetometrică la scară mare (22 ha măsurate) au demonstrat că suprafața așezării neolitice era mai mult decât dublă comparativ cu estimările precedente.

Astfel, suprafața cercetată este amplasată VNV comparativ cu cea a sitului neolitic surprinzând în totalitate sistemul de împrejmuire/fortificare al acestuia. Toate cele 6 șanțuri ale acestui sistem (cinci vizibile pe planul magnetometric) au fost identificate și cercetate prin săpătură arheologică. Acestea au fost numerotate, dinspre exterior spre interior C.11, C.14, C.32, C.22, C.180 și C.500.

Relațiile stratigrafice observate între diferitele categorii de complexe și șanțurile sistemului defensiv au putut să ne ofere câteva repere solide în ceea ce privește evoluția teritorială a așezării preistorice. Astfel cel mai timpuriu dintre aceste șanțuri este cel dispus mai aproape de zona centrală a așezării, în speță C.500. Urmează apoi o redimensionare importantă a așezării marcată de

amenajarea șanțului C.32, urmată de o înlocuire a acestuia, în mod clar pe aceeași parametri spațiali de șanțul C.14.

Se derulează apoi o primă etapă de constrângere a suprafeței sitului dată de ductul șanțului C.22, șanț care taie în mod evident gropile de stâlpi ale structurilor de locuit cele mai apropiate de gardul menționat mai sus. O altă etapă, ultimă de reorganizare teritorială a așezării neolitice este dată de elaborarea șanțului C.180, de departe cel mai impunător din această categorie de complexe arheologice. Acesta era vizibil, din perspectivă arheologică, de la același nivel (-0,40 m) ca și șanțurile valului roman. Cel mai probabil locuința de suprafață C.4 este parte din etapa contemporană cu momentul în care șanțul C.180 era în funcțiune.

Putem propune o dezvoltare a așezării neolitice în mai multe etape, pe baza evoluției sistemului defensiv/de împrejmuire:

1. etapa marcată de șanțul C.500, cu cea mai mică dezvoltare spațială
2. etapa marcată de șanțul C.11, când situl are cea mai mare suprafață (?)
3. prima etapă de constrângere cu două sub-etape, marcate în ordine cronologică de la vechi la nou de șanțurile C.32, C.14.
4. o a doua etapă de constrângere marcată de șanțul C.22
5. ultima etapă de configurare a arealului așezării marcată prin șanțul C.180.

Esențiale în cadrul observațiilor făcute sunt și aspecte care țin de un model comportamental extrem de interesant al comunității neolitice de la Chișoda care amenajează/sapă un număr mare de gropi de împrumut lut în această zonă, pe care mai apoi, cel mai probabil din rațiuni care pot fi legate și de securitatea fizică a membrilor săi, le transformă în gropi de depozitare deșeurilor menajere. Relațiile stratigrafice între gropile mari cu cele de stâlp și cu șanțurile neolitice, ne arată că acest comportament a fost o permanență în viața comunității neolitice de aici. Același lucru se poate spune și despre cele mai multe așa-zise structuri de chirpici, care erau în fapt redepozități ale unor resturi constructive incendiate, undeva înspre marginea așezării.

Un alineat este imperios necesar să fie dedicat descoperirilor funerare făcute cu ocazia cercetărilor de la Chișoda. În număr de trei, toate aparțin în mod cert epocii neolitice. Prima dintre ele face parte din categoria depunerii defunctului într-un complex adâncit folosit în mod special la depozitarea resturilor menajere, mai precis complexul C.100. Cea de-a doua descoperire cu caracter funerar este un mormânt de inhumație a unui copil depus într-o groapă (C.376) de formă rectangulară cu colțurile rotunjite. Groapa mormântului a fost tăiată/suprapusă de o groapă de stâlp (C.377), aspect care a dus la deranjarea ușoară a poziției anatomice a scheletului, în mod special în zona pieptului. Orientarea scheletului este NE-SV, în poziție chircită depus pe partea stângă. În zona pieptului și a oaselor mâinii au fost descoperite mărgelile cilindrice manufacturate din cochilie de scoică din specia *Spondylus Gaederopus*. La picioarele defunctului, a fost depus un vas de tip

amforetă cu două toarte plasate diametral opus, pe linia de demarcație a corpului vasului de gâtul de formă tronconică. Ultima descoperire din această categorie a fost etichetată cu codul C.789, fiind tot un mormânt/depunere funerară de inhumație. Acesta a fost înhumat/ poziționat în solul cenușiu dens ce constituia pe tot arealul investigat de noi partea superioară a solului steril din punct de vedere arheologic ce are, probabil, origine aluvială, eveniment petrecut înainte de stabilirea aici a locuirii neolitice. Scheletul avea orientarea NE-SV, fiind depus în decubit dorsal cu brațele flexate puternic din cot astfel că mâinile ajung să își atingă umerii.

Este clar însă că o mare problemă deja prezentă după mai bine de 100 de ani de cercetări ce au vizat cultura Vinča nu a putut fi rezolvată nici la Chișoda chiar și prin cercetarea unei suprafețe destul de consistente de 4800 m², mai exact lipsa (cu două mici excepții) necropolelor ce pot fi arondate acestei culturi arheologice. Descoperirile funerare de la Chișoda nu sunt contemporane între ele, iar elementele ce țin de ritualul de înmormântare sunt diferite de la caz la caz.

Abstract

The rescue archaeological excavation project from Chișoda-Rossini Sleeve targeted the so-called Roman Ditch (line II), a linear fortification which is presumed to be built either by the Romans, Sarmatians populations or by the Avars and the outskirts of the Late Neolithic tell-like settlement (Vinča culture, phase C) from Livezi area. The Roman Ditch was composed from two parallel ditches (C.19 and C.9), in between being observed the base of an earthen wall. Nearby, to the west, a third ditch (C.7, with the same linear orientation like the other two was also excavated. Regarding the Neolithic tell-like settlement, the main focus of the excavations was the enclosing/fortifying system composed from six different ditches. The stratigraphic relations between these ditches and other type of archaeological features like clay-pits (transformed in refuse pits eventually), post-holes, wells or graves has offered the possibility to propose five main stages of evolution for the Late Neolithic/Eneolithic settlement.

Bibliografie:

- Borza 1942 - Borza, A., *Valul roman dela Timișoara*, in *Revista Institutului Social Banat-Crișana*, X (Mai-August), 1942, p. 373-380.
- Bozu, Bozu 2017 - Bozu, P. F., Bozu, O., *Cercetări arheologice pe valul median din hotarul comunei Gearmata, județul Timiș, Tibiscum*, in *Arheologie* 7, 2017, p. 135-152.

98. Ciuperceni, jud. Teleorman**Punct: Mănăstirea „Sf. Ioan Valahul”****Tip de sit:** 133 (biserică)**Încadrare cronologică:** 5 (Epoca modernă)**Autorizație nr.** 191 din 03.05.2022**Colectiv:** Pavel Mirea - responsabil științific, Ion Torcică (MJ Teleorman)**Perioada desfășurării cercetării:** 23.05-13.10.2022

Cercetările arheologice preventive s-au desfășurat în cadrul proiectului „Consolidare și renovare biserică, construire clopotniță, chilii, stăreție, trapeză, spații tehnice, anexe gospodărești, utilități și împrejurimi”, com. Ciuperceni, jud. Teleorman ce prevede consolidarea bisericii existente și construirea a trei corpuri de clădire: chilii, stăreție, trapeză, spații tehnice; anexă gospodărească; clopotniță.

Biserica, în jurul căreia a fost înființată, la 8 mai 2019, Mănăstirea „Sf. Ioan Valahul”, a fost ridicată între 1880-1882 ca biserică de mir a satului Ciuperceni. Satul a fost mutat pe actualul amplasament după inundația catastrofală din primăvara anului 1942 când a fost distrus. Doar biserica nu a avut de suferit, fiind aflată pe un grind mai înalt din lunca Dunării. Biserica a continuat să fie frecventată de comunitatea din Ciuperceni până în anul 1975, când a fost sfințită biserica ridicată pe noul amplasament al satului. Prin părăsirea ei s-a degradat continuu, ajungând ruină. Anterior bisericii de zid, la Ciuperceni era semnalată existența unei biserici de lemn cu hramul „Sf. Dumitru”.

Deoarece zona se află pe raza de protecție a sitului arheologic Ciuperceni („La Vii”/ „La Carieră”) dar și faptul că biserica ce urmează a fi consolidată a fost biserica de mir a comunității locale și locul din jurul ei folosit pentru înmormântări, precum și posibilitatea existenței unor construcții anterioare, legate de vechiul amplasament al satului Ciuperceni s-au impus ca argumente pentru o cercetare arheologică preventivă.

Pornind de la această premiză s-a verificat existența unor construcții vechi, o biserică anterioară anului 1880, a prezenței înmormântărilor, precum și a oricăror alte elemente care să ateste urme de locuire sau activitate umană.

Au fost cercetate următoarele suprafețe: S.I (14,40 x 17,60 m), S.II, împărțită în trei sectoare - de V (6,5 x 7 m), central, împărțit ulterior în două sectoare - S.II N (21 x 3,25 m) și S.II S (21 x 5,25 m) și de E (4 x 7 m), S.III (3 x 1,5 m), S.IV (3 x 1,5 m), S.VI, cu două sectoare - S.VI E (4 x 1,50 m) și S.VI V (4 x 3 m).

Mormintele identificate aparțin cimitirului modern din incinta bisericii și vin să confirme practica vremii, existență cel puțin anterior anului 1864, anul apariției cadrului legal pentru înființarea cimitirelor publice, dar extinsă la Ciuperceni, conform elementelor de cronologie absolută, până la sfârșitul sec. al XIX-lea.

Au fost identificate 150 de morminte, 127 înhumări și 23 reînhumări. Materialul arheologic descoperit, pe departe de a fi bogat și diversificat, cuprinde monede de ort și mai rar piese de port și podoabă sau vase funerare. De semnalat și lipsa monedelor de ofrandă. Materialul osteologic uman a fost reînhumat în incinta bisericii, în cadrul unei ceremonii

specifice, nefiind supus unei analize antropologice, excepție făcând două schelete cu urme vizibile de patologie osoasă (un adult și un copil), prelevate pentru a fi analizate.

Pe baza analizei cronologice a mormintelor, s-a observat și o evoluție spațială a înmormântărilor. Astfel, partea de N a cimitirului, cu unele excepții, cuprinde morminte din prima jumătate a sec. XVIII. La E de biserică, în S.I, majoritatea înmormântărilor pot fi datate în prima jumătate a sec. XIX, concentrarea lor mai mare fiind în sectorul de S al S.I, unde se află și majoritatea reînhumărilor.

În cadrul secțiunilor practicate au fost identificate următoarele complexe arheologice:

Complexul 1 (S.I) - biserică bordei cu lungimea evidențiată (axul E-V) de 7,60 m și lățimea maximă de 5,45 m. Intrarea se făcea pe latura de S, în apropierea colțului de SV, printr-un gârlici de 1,72 x 1,40 m și adâncimea de -0,75 m. Pe laturile lungi, de S și N, au fost identificate câte un șanț de fundație, cu lățimea cuprinsă între 0,40-0,60 m și adâncimea de 0,22-0,32 m, cu unele alveolări de până la 0,40 m. Pe axul central, la limita cu profilul de E, se afla o groapă adâncă de 0,33 m, alta similară, la profilul de V, avea adâncimea de 0,50 m, ambele fiind interpretate ca gropi ale stâlpilor ce susțineau coama acoperișului. Similar, o a treia groapă de par, cu adâncimea de 0,90 m, se găsea la cca. 0,75 m de cea de la profilul de E, având aceeași funcție. De-o parte și de cealaltă a cesteia, dispuse colinier, la distanțe aproape egale (0,60 m) se găseau alte două gropi de par, adânci de aproximativ 0,20 m, ansamblu putând delimita spațiul destinat altarului de restul încăperii. Alte gropi de par, cu adâncimi între 0,20-0,40 m, fac trimitere la stâlpi ce susțineau structura bisericii. Nu au fost identificate resturi lemnoase, această absență sugerând faptul că la un moment dat vechea biserică de lemn a fost dezafectată, fiind fie vândută sau dată de pomană altei comunități, fie materialul lemnos fiind recuperat spre a fi refolosit.

Pe lângă dimensiunile mari ale structurii cercetate și lipsa unor amenajări specifice unei locuințe, câteva elemente de inventar vin în sprijinul afirmației că avem de-a face cu o biserică:

- o iconiță de metal comun placată cu staniu, reprezentând pe Fecioara Maria ținând în brațe pe Mântuitor („Maica Domnului Hodighitria”), databilă, în linii mari, la sfârșitul sec. XVIII-începutul sec. XIX;
- un fragment dintr-o rocă de formă rectangulară, ce are incizat semnul crucii, aflat pe podeaua bisericii, pe axul longitudinal, către sfertul de E al suprafeței acesteia;
- fragmente de sticlă de la candelă, printre care o ansă și un fragment de bază.

Pe lângă cele menționate, în umplutura și pe podeaua complexului au fost descoperite fragmente ceramice de castroane și străchini, baza unui vas de mari dimensiuni, fragmente de oale sau de urcioare. Câteva cuie și piroane de fier, printre care unul de mari dimensiuni sugerează folosirea lui la o construcție masivă de lemn.

Toate aspectele enumerate, legate atât de structură cercetată, cât și de inventar, ne îndreptătesc să afirmăm că ne aflăm în fața bisericii „de lemn” cu hramul „Sf. Dumitru”, pomenită la Ciuperceni în Catagrafia de la 1832. Faptul că avem în imediata vecinătate a colțului de NE o înmormântare

datată cu monedă la 1873, reprezintă un *terminus post quem* la care biserica bordei era în uz, fapt ce a continuat până la edificarea celei de zid (1882).

Alte două morminte (adult și copil), primul suprapunând parțial intrarea-gârlici, al doilea pe partea centrală, spre E, sunt singurele ulterioare dezafectării biserici-bordei. Pe suprafața fostei biserici nu au mai fost efectuate alte înmormântări, spre sfârșitul sec. al XIX-lea cimitirul mutându-se la cca. 400 m SV, pe noul teren alocat în urma Reformei Agrare din 1864.

Complexul 6 (S.I), bordei identificat la adâncimea de 0,80/0,85 m, pe o lungime de 4,75 m (axul E-V) și o lățime vizibilă de 0,50 m (axul N-S). Intrarea se făcea în zona colțului de NV, printr-un gârlici cu lățimea de 1,03 m, mărginit la V de o groapă cu diametrul de 0,70 m și adâncimea de 0,75 m. Adâncimea maximă la care a fost săpată groapa bordeiului, în zona evidențiată, a fost de 1,20 m. Zona cercetată a complexului a fost suprapusă de trei morminte, unul deranjând vatra. Nu au fost descoperite alte elemente de inventar.

Complexul 2 (S.II V), cuptor identificat la adâncimea de 0,70 m, parțial deranjat de două morminte. Diametrul cuptorului a fost aproximat la 1,30 m, grosimea vetrei era de 3-4 cm iar înălțimea maximă a bolții de 0,55 m. Nu a putut fi legat de nici o locuință, fiind, probabil, amenajat într-o anexă realizată dintr-o structură ușoară.

Complexul 3 (S.II V), groapă menajeră identificată la adâncimea de 0,76 m, adâncimea maximă la care a fost săpată fiind de 1,53 m. Dimensiunile evidențiate au fost de 2,52x0,92 m (axe N-S/ E-V), o parte aflându-se în profilul de V al S.II V.

Complexul 4 Cpl.4 (S.II V, S.II N), un șanț a fost identificat la adâncimi cuprinse între 0,50-0,70 m având o lățime cuprinsă între 0,35-0,50 m și o adâncime maximă la care a fost săpat de 1,28 m. Lungimea evidențiată a șanțului a fost de aproape 20 m. Umplutura, relativ omogenă, consta dintr-un sol cenușiu, slab compactat, amestecat cu cenușă, ce conținea o serie de materiale arheologice, predominant ceramică, dar și obiecte de fier și oase de animale. Este complexul care a furnizat cele mai multe materiale arheologice, fragmentate, de aici rezultând faptul că a fost folosit, la un moment dat, ca zonă menajeră. În ceea ce privește funcția inițială a acestui șanț, considerăm că acesta a fost săpat pentru a delimita partea de N a unei zone locuite în perioada medievală târzie.

Complexul 5 (S.II S), groapa unui bordei identificată la adâncimea de 1,05 m, adâncimea maximă la care a fost săpată fiind de 1,90 m. Dimensiunile evidențiate au fost de 2,10 x 4,10 m (axe N-S/ E-V), o parte aflându-se în profilul de S al secțiunii.

Complexul 7 (S.VI V), bordei aflat la adâncimea de -1,23 m, adâncimea maximă la care a fost săpat fiind de -1,87 m. Groapa bordeiului s-a conturat pe o lungime vizibilă de 2,90 m (axul E-V) și o lățime vizibilă de 1,20 m (axul N-S). La colțul de NE se afla un cuptor, identificat la adâncimea de 1,05 m. Diametrul cuptorului a fost aproximat la 0,96 x 0,90 m, grosimea vetrei era de 4-6 cm iar înălțimea maximă a bolții de 0,28 m. Au fost vizibile și două gropi de par, una la colțul de NE, cu diametrul de 0,18 x 0,16 m și adâncimea de 0,18 m, iar cealaltă, de dimensiuni mai mari, ocupând probabil

axul principal al bordeiului, avea diametrul de 0,24 x 0,22 m și adâncimea de 0,32 m. Pe porțiunea cercetată a laturii de est a fost identificat și un șanț de fundație, cu lățime de maxim 0,20 m și adâncimea de 0,10-0,12 m. Deasupra laturii de E a bordeiului, se afla un mormânt, posterior acestuia.

Complexul 8 (S.VI E, profil V), groapă de provizii de formă tronconică, identificată în partea central-vestică a S.VI E, la adâncimea de 1,12 m. A fost parțial cercetată, fiind evidențiate dimensiunile de 1,24 x 0,51 m (axe N-S/ E-V) și adâncimea maximă la care a fost cercetată de 1,00 m. Cel mai probabil poate fi pusă în legătură cu Cpl.7.

Complexul 9 (S.VI E, profil E), groapă de provizii de formă tronconică, spre colțul de NE a, la adâncimea de 1,19 m. A fost parțial cercetată, fiind evidențiate dimensiunile de 1,62 x 0,41 m (axe N-S/ E-V) și adâncimea maximă la care a fost cercetată de 0,80 m. Cel mai probabil poate fi pusă tot în legătură cu Cpl.7.

Cercetarea arheologică realizată în incinta vechii biserici din Ciuperceni a adus unele elemente de noutate în ceea ce privește istoria unui sat relocalat datorită unor condiții de mediu și a ansamblului său de cult:

- a confirmat existența vechii așezări a Ciupercenilor prin vestigii ce se pot încadra cronologic în perioada sec. XVIII-XX, unele materiale sugerând și o locuire mai timpurie, probabil în sec. XVII.

- a fost confirmată existența unei biserici bordei, cu certitudine fiind cea semnalată în Catagrafia de la 1832 ca „biserică de lemn”.

- a fost confirmată existența unui cimitir ce a deservit comunitatea locală până spre sfârșitul sec. al XIX-lea, delimitându-se și laturile de N și V;

- au fost evidențiate date minime privind structura fundației bisericii de zid edificată între anii 1880-1882.

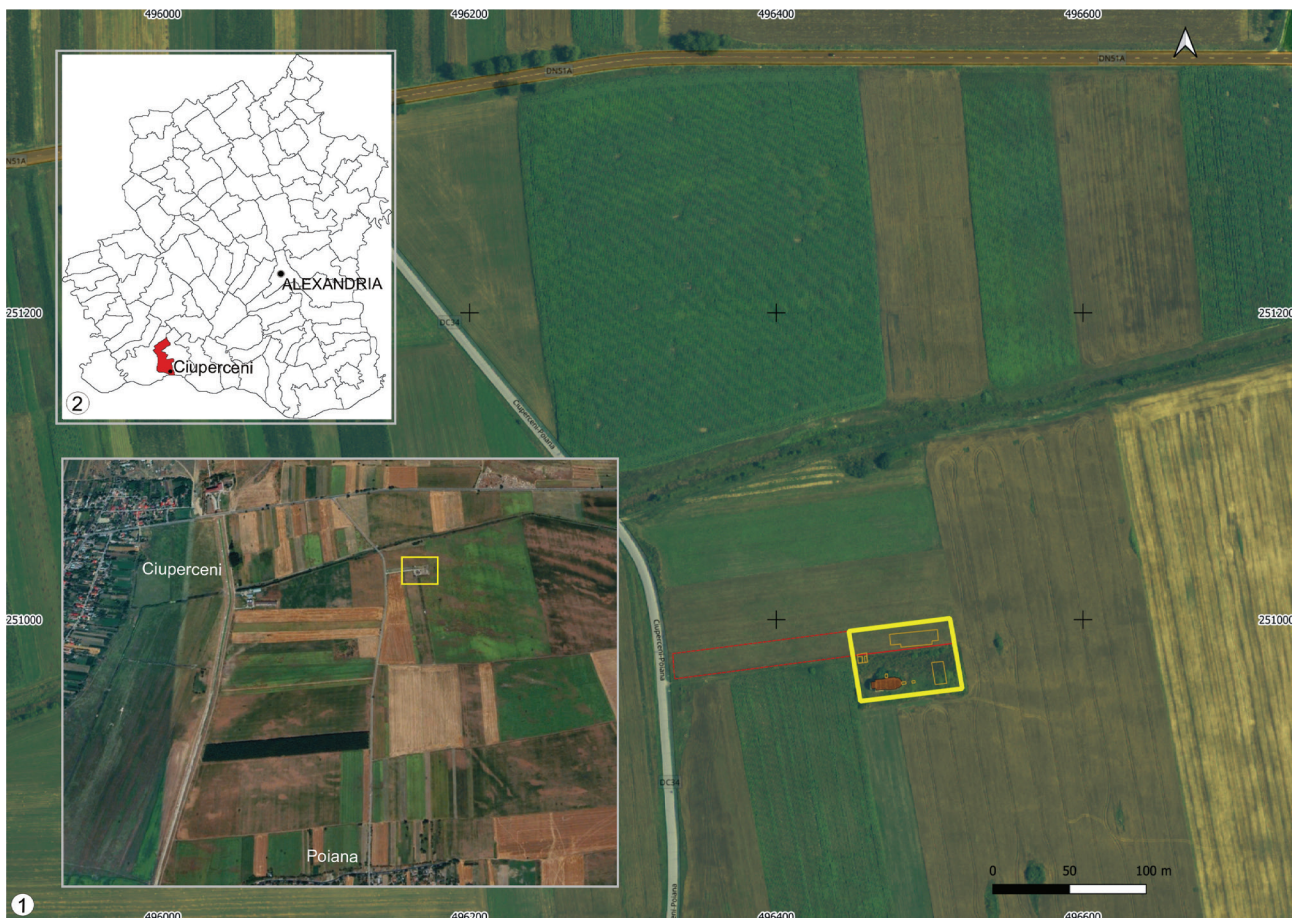
- elementele de cultură materială, în special cele catalogate ca inventar funerar, dovedesc existența unei comunități rurale sărace, în contextul în care până la sfârșitul deceniului al treilea al sec. XIX s-a aflat sub administrație directă a Porții Otomane, zona făcând parte din fosta Kaza Turnu.

- vestigiile preistorice identificate, cu precădere materialele litice databile în paleolitic și neolitic, dar și cele antice, deși reduse numeric, dovedesc existența în zonă a locuirilor umane anterioare perioadei medievale târzii, respectiv moderne, eventualele complexe arheologice fiind distruse de acestea din urmă.

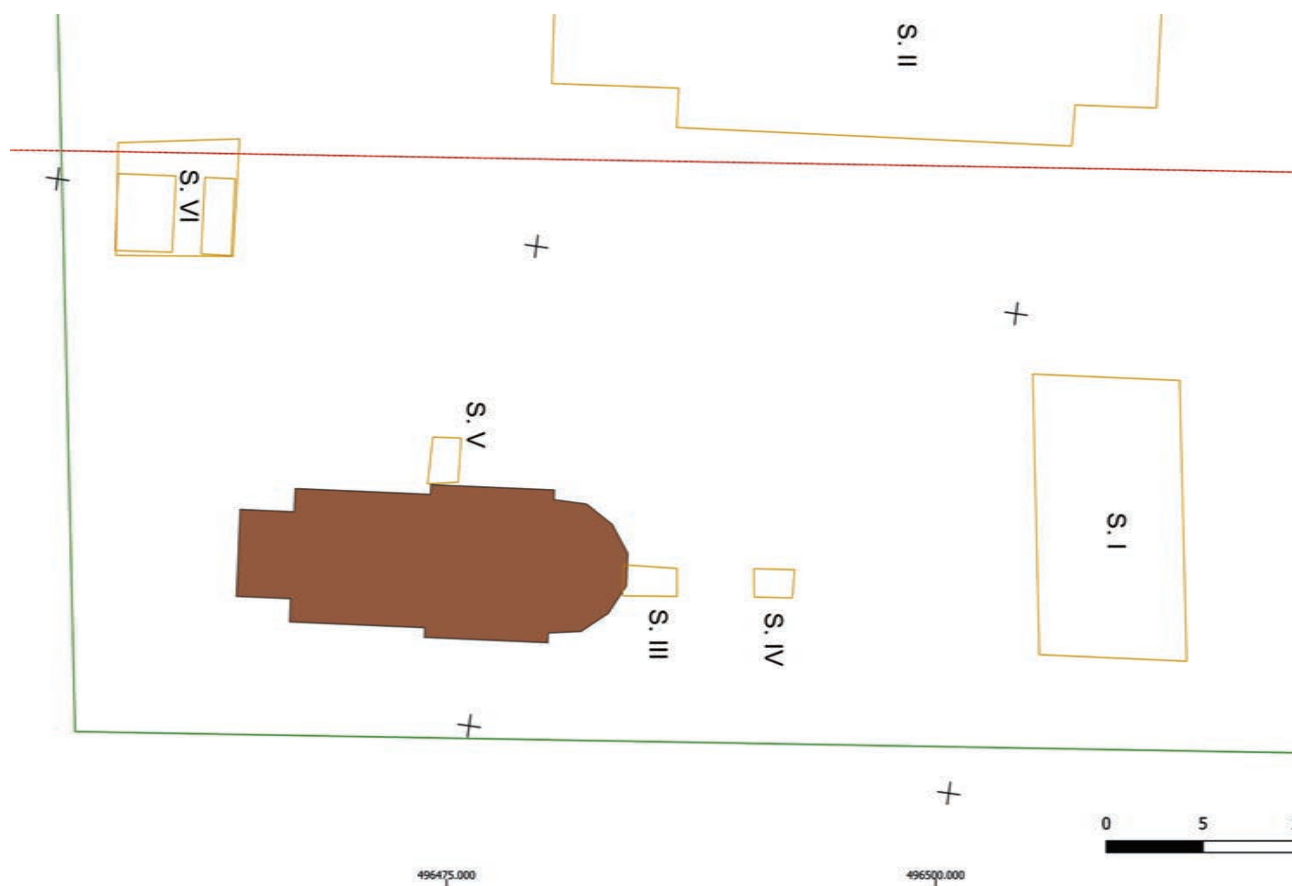
Abstract:

Archaeological excavations carried out for the the consolidation, restoration and enhancement project of the church of the former Balteni hermitage, based on the results of the historical, archival and non-invasive investigations and on the results of archaeological surveys of 2002. They had the altar area and the connection between the portico and the nave, on the south side of the church. The archaeological investigation carried out during 2021 aimed to to understand the phases of construction of the various components of the building, establishing their foundation levels, the identification of the levels of the builders of the building and transformation stages. In order to achieve

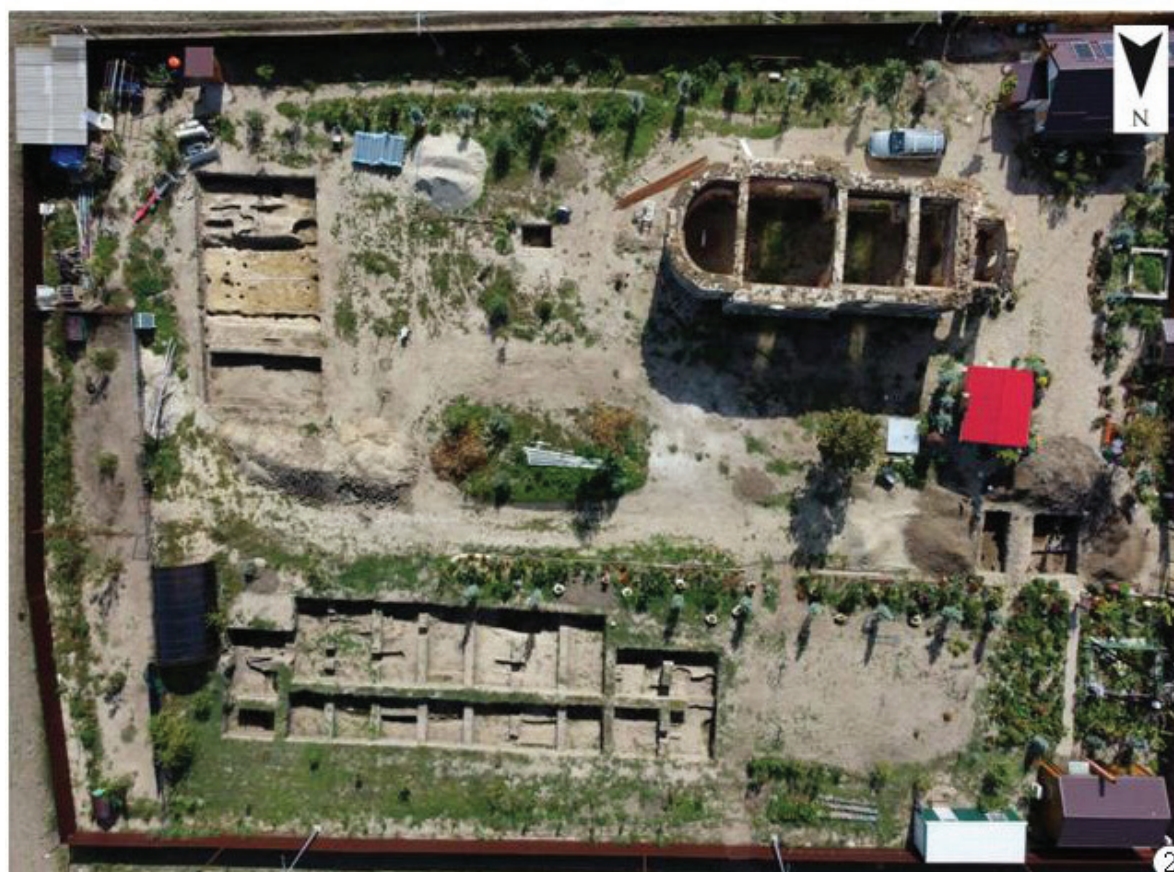
these goals, the following objectives have been outlined
trenches S I and S II perpendicular to the north side of
church, S IV inside the portico/ porch, on the north side
of the south side, and S III, in the churchyard, west of the
church, in order to capture the foundations
of one of the two enclosure walls, which were said to be still
standing. still preserved in the early 20th century.

Pl. I. Ciuperceni, Mănăstirea „Sf. Ioan Valahul”. Amplasarea geografică (1) și administrativă (2).

Pl. II. Planul general al săpăturilor arheologice preventive cu evidențierea suprafețelor/ secțiunilor excavate

Pl. III. Imagini aeriene la finalizarea cercetărilor arheologice preventive

99. Cluj-Napoca, jud. Cluj

Punct: *Str. M. Kogălniceanu cu străzile adiacente (Gaál Gábor, Hermann Oberth, Emmanuel de Martonne)*

Tip de sit: 1 (locuire)

Cod epocă: 1 (preistorie), 32 (Epoca romană), 4 (Epoca medievală), 5 (Epoca modernă)

Cod RAN: 54984.21, 54984.82, 54984.208, 54984.224

Autorizație nr. 429/12.07.2021

Colectiv: Zsolt Csók – responsabil științific (MNIT Cluj-Napoca); Oana Toda, Florin Mărginean, László Keve, Szabolcs Nagy (MNIT Cluj-Napoca), Radu Lupescu (Universitatea Sapiența Cluj-Napoca) – membrii în colectivul de cercetare.

Perioada desfășurării cercetării: 2021-2022

Ritmul accelerat de dezvoltare al centrelor urbane cu vechime istorică din Transilvania a determinat, în ultimele două decenii, o frecvență tot mai mare a intervențiilor arheologice preventive, fenomen documentat și în Cluj-Napoca. Cadrul legislativ și atitudinea factorilor decizionali rămân însă deficitare cu privire la protejarea și punerea în valoare a patrimoniului istoric construit și a vestigiilor arheologice din zona urbană. Lipsa unor programe de cercetare complexă a mediilor urbane transilvănene a determinat și ignorarea pe scară largă a descoperirilor databile în perioada modernă și a inhibat dezvoltarea unui întreg domeniu de studiu: arheologia istorică urbană.

Localizare geografică: Zona supusă atenției se situează în colțul de sud-est al incintei fortificate a orașului medieval târziu,¹ astăzi str. Mihail Kogălniceanu (pe numele său medieval *Platea Luporum intra muros*, denumită până în modernitate *Farkas utca*), alături de trei străzi adiacente, rezultat al dezvoltărilor ulterioare ale infrastructurii urbane, Gaál Gábor, Hermann Oberth, Emmanuel de Martonne. Zona cercetată se află pe domeniul public al Municipiului Cluj-Napoca.

Obiectivele cercetării

Ca o consecință directă a executării proiectului *Lucrări de amenajare urbană strada Mihail Kogălniceanu, cu străzile adiacente*, au fost dezvelite urme arheologice în mai multe puncte ale centrului istoric al Clujului. Acest lucru a determinat în mod firesc organizarea unui amplu șantier de cercetare arheologică preventivă de către Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei.

S-a avut în vedere derularea următoarelor tipuri de intervenții ale colectivului arheologic:

- Supravegherea arheologică a lucrărilor de asanare efectuate la fundațiile construcțiilor perimetrale suprafețelor stradale, precum și a săpăturilor mecanice de decapare superficială ori de adâncime în condițiile modernizării rețelelor de utilități;
- Cercetarea arheologică preventivă a unor posibile structuri apărute în urma săpăturilor realizate pentru implementarea

proiectului de amenajare urbană.

Activitățile concrete prevăzute pentru studierea și documentarea posibilelor descoperiri au fost:

- Înregistrarea datelor privind situația structurilor, complexe- lor, artefactelor sau ecofactelor din zona afectată de lucrările de construire și cercetarea lor arheologică;
- Distribuția spațială a acestora, stratigrafia zonei, caracterul și starea lor de conservare;
- Evaluarea riscurilor patrimoniului construit în relație cu implementarea proiectului de construire;
- Salvarea, prelucrarea, conservarea/restaurarea, evidența și clasarea patrimoniului arheologic mobil descoperit cu această ocazie.

Principalele rezultate și interpretarea lor

Patrimoniul urban al străzii Mihail Kogălniceanu este eclectic în ceea ce privește datarea și funcționalitățile sale. De mai bine de un secol, zona a atras interesul științific al istoricilor și arheologilor deopotrivă.² Clădirile care flanchează actualmente strada compun unul dintre cele mai diversificate peisaje urbane ale Clujului istoric, cu elemente databile din epoca medievală târzie și până la începutul secolului al XX-lea.³ Din vara anului 2021 și până spre finalul anului 2022 au fost documentate și pe cale arheologică unele dintre evoluțiile constructive și spațiale survenite pe această arteră majoră a Clujului și pe străzile sale adiacente⁴ (Gaál Gábor, Hermann Oberth, Emmanuel de Martonne), în epocile medievală și modernă. Totodată, punctual, s-a ales sondarea coloanei stratigrafice și investigarea patrimoniului arheologic al epocilor vechi (Fig. 1).

În marea lor majoritate, recuperările arheologice de până la această oră sunt încadrabile cronologic perioadelor istorice mai târzii, mai exact, secolelor XV/ XVI–XIX. Ele confirmă sau completează datele arhivistice și cartografice vechi referitoare la trama stradală, lotizările istorice, mutațiile topografiei urbane din zonă și contribuie definitoriu la reconstituirea peisajului istoric al străzii *Lupilor*, consemnată documentar încă din anul 1436.⁵

În cursul săpăturilor din vara anului 2021, descoperiri importante au fost realizate pe str. Gaál Gábor. Identificarea și cercetarea gardului de secol XIX care delimita lotul vechii case parohiale reformate (str. Mihail Kogălniceanu nr. 23⁶) a confirmat traseul de odinioară al străzii,⁷ prezent pe hărți din secolele XVIII și XIX. Strada Gaál Gábor (fostă *Főiskola utca*) a evoluat în veacurile XVIII și XIX ca o potecă obscură, cu un traseu parțial diferit de cel actual. Rezultate valoroase a furnizat și cercetarea unei fântâni de mari dimensiuni (diametrul interior de 2,5 m; adâncime de la nivelul de săpare de circa 5 m) cu material arheologic bogat. Construită după 1600 și abandonată în jur de 1750, ea se afla în perioada de utilizare în curtea vechii case

² Vezi, de exemplu: Crișan et alii 1992, p. 133–136; Marcu et alii 2008, p. 131; Ursuțiu et alii 2009, p. 287–288; Cociș et alii 2019, p. 269–270; Vincze 2014, p. 412, 422–424.

³ Asztalos 2009.

⁴ O analiză detaliată a descoperirilor de pe cele trei străzi adiacente, vezi în Toda et alii 2022.

⁵ Asztalos 2009, p. 82.

⁶ Weisz 2018.

⁷ Pentru unele aspect ale vechii configurații, vezi și Herepei 1993; Herepei 2004.

¹ O tratare recentă a fortificațiilor orașului din perioada medievală târzie, la Lupescu 2021.

parohiale și nu în mijlocul străzii, cum apare astăzi (Fig. 2).

În zona de est a str. Mihail Kogălniceanu (Fig. 3), mai exact în piațeta care se dezvoltă în fața bisericii reformate (fosta biserică a mănăstirii franciscane), arheologii au identificat în cursul anului 2022 fundațiile masive ale unui proiect de construcție abandonat. Pe baza informațiilor cronistice din secolul al XVII-lea,⁸ confirmate și de rezultatele preliminare ale săpăturii, a fost identificat aici turnul-clopotniță, de plan aproximativ pătrat, cu contraforți și scară laterală, la a cărui ridicare s-a renunțat în anul 1648 datorită problemelor tehnice de execuție. Respectiva structură (dimensiuni exterioare de circa 13 x 12 m; adâncime fundație de 4,40 m) a deranjat parțial latura de nord a incintei cimiteriale din prima jumătate a secolului al XVI-lea.

Cercetarea parțială a cimitirului (34 morminte) a furnizat și primele date în legătură cu perioada sa de funcționare: între cumpăna secolelor XV–XVI și prima jumătate a secolului al XVII-lea. Gardul cimitirului, reprezentat și pe planul de situație elaborat în 1584 de către arhitectul iezuit Massimo Milanese, fusese străpuns, pe latura nordică, de către o gură de dren care direcționa apele pluviale de la interiorul vechiului claustrului franciscan direct pe suprafața pavată a străzii Lupilor. Astfel, a fost documentată simultan și una dintre cele mai timpurii amenajări stradale ale Clujului medieval târziu și a fost stabilit, pentru întâia oară, nivelul de secol XV al faimoasei platea Luporum. Un alt segment al canalului din piatră care deversa în stradă a fost surprins în colțul de sud-est al piațetei (Fig. 4) și sub fostul portic de nord al mănăstirii. Pe baza relațiilor stratigrafice din zonă, amenajarea suprafeței stradale a putut fi datată anterior construcției bisericii de către călugării Franciscani (circa 1490–1503). Totodată, un sondaj de adâncime a permis, înregistrarea unui segment din stratigrafia acestei zone, intens locuite încă din neolitic, cu acumulări stratigrafice din epoca romană și amenajări din perioada secolelor XIII/XIV–XV.

Structuri constructive au fost documentate în zona de vest a str. Mihail Kogălniceanu, la intersecția cu str. Emmanuel de Martonne (fostă *Szinház* utca), cu începere din vara anului 2021. Sondajele arheologice au vizat fundațiile teatrului vechi al Clujului, construit în prima parte a secolului al XIX-lea, alături de modeste locuințe ale epocii moderne târzii (secolele XVIII–XIX), și gardul lotului de secol XIX al fostului colegiu iezuit (ulterior sediu al Guberniului Transilvaniei și al universității Franz Joseph). Din cercetarea arheologică și de arhivă a celor trei străzi de legătură dintre str. Ion I. C. Brătianu (*platea Regis*) și str. Mihail Kogălniceanu (*platea Luporum*), s-a concluzionat că ele prezintă datări diferite și nu au făcut parte dintr-un proiect urbanistic unitar, fapt confirmat și de către săpăturile arheologice. Astfel, str. Emmanuel de Martonne a fost deschisă după mijlocul veacului al XIX-lea în spațiul fostei grădini a Colegiului iezuit de secol XVIII. Aceasta s-a dovedit a fi cea mai târzie dintre cele trei străzi secundare cercetate, în vreme ce, str. Hermann Oberth (fostă *Minorita Teleki utca*) a apărut cel târziu în secolul al XVII-lea.

Lucrările de amenajare a carosabilului au permis în vara anului 2022 dezvelirea, în fața clădirii actuale a

Universității „Babeș-Bolyai”, a fundațiilor vechilor corpuri de clădire ale Universității Franz Joseph, demolate la finalul secolului al XIX-lea (Fig. 5).⁹ Edificarea construcțiilor cercetate este produsul activității Ordinului Iezuit din primele șase decenii ale veacului al XVIII-lea. Astfel, a fost ridicat un ansamblu arhitectural ce a găzduit și *Academia Claudiopolitana Societatis Jesu*, mai târziu *Universitatis Claudiopolitana*. O simplă comparație a planimetriilor recuperate arheologic cu planul de situație din 1803,¹⁰ permite identificarea corpurilor de clădire excavate. În extrema de vest a străzii a fost dezvelit un fragment al celei mai vechi aripi a colegiului („aripa călugărilor” sau *das alte Collegium*), construcție amintită ca funcțională în anul 1734. În fața intrării principale a universității actuale a fost cercetată o parte din corpul numit *das neue Collegium*, clădire masivă cu subsol, parter și două etaje ridicate, potrivit lui Elek Jakab, între anii 1752 și 1765. Totodată, decapările în suprafață din toamna anului 2022 au permis documentarea unei suite de clădiri-anexă cu rol economic situate la est de corpurile principale.

La capătul vestic al străzii M. Kogălniceanu, la intersecția cu strada Universității un mic sondaj a dus la dezvelirea soclului coloanei Maria Immaculata, edificată după anul 1744, unul din cele mai importante monumente ale sculpturii baroce din Transilvania și *întâiul* monument public cunoscut al Clujului,¹¹ care de altfel, urmează să fie reamplasată aici o dată cu reamanejarea acestui perimetru (Fig. 6).

Abstract

Monitoring work and rescue excavations were carried out in the second half of 2021, and 2022 on the Mihail Kogălniceanu St. (formerly called Platea Luporum intra muros/Farkas utca) and three of its secondary streets, namely, Gaál Gábor St., Hermann Oberth St., and Emmanuel de Martonne St. The contextualization of the discoveries has facilitated the analysis of urban planning efforts throughout the modern age.

The research has highlighted different situations for each street in question, the configuration of the old urban lots, several modern-period household amenities (e.g., a stone well), and part of their iconic built heritage (that has completely disappeared). Emmanuel de Martonne St. emerged in the second half of the nineteenth century, Hermann Oberth St. was documented since the seventeenth century, and Gaál Gábor St. was originally an obscure footpath from the first half of the eighteenth century, with a partially different trajectory.

Furthermore, in the small square vest of the Calvinist Church, the main research objectives were directed at the late medieval and early modern cemetery and the foundation of an abandoned building project (1647–1648), namely, a stone belfry. Also, the cemetery precinct wall and the late medieval drainage (originating in the courtyard of the former Franciscan friary) appeared.

At the western end of the Mihail Kogălniceanu St.,

⁹ Biró 1945.

¹⁰ MNL OL, S 105, No. 2.

¹¹ Kovács 2010.

⁸ Szalárdi 1853, p. 237.

the most notable traces were fragments of the two building wings of the 18th Century Jesuit College, two annexes with economical use, and the 19th Century fence of the lot. Finally, the archaeological team researched the foundations of the Baroque column of the Holy Virgin (mid-18th Century) at the intersection of Mihail Kogălniceanu and Univeristății Sts.

Bibliografie:

Asztalos 2009 - Asztalos, L., *A kolozsvári Farkas utca*, in *Magiszter*, 7/2, 2009, p. 82–95.

Biró 1945 - Biró, V., *A kolozsvári jezsuita egyetem szervezete és építkezései a XVIII. Században*, in *Erdélyi Múzeum*, 50/1–2, 1945, p. 1–13.

Cociș et alii 2019 - Cociș, S., Lăzărescu, V., Ferencz, Sz., Ursuțiu, A., Urák, M., Bărcă, V. Sava, V., Mărginean, Fl., *Cluj-Napoca, jud., str. Avram Iancu Nr. 23–25*, in *CCAR. Campania 2018*, București, 2019, p. 269–270.

Crișan et alii 1992 - Crișan, I. H., Bărbulescu, M., Chirilă, E., Vasiliev, V., Winkler, I., *Repertoriul arheologic al județului Cluj*, Cluj-Napoca, 1992.

Herepei 1993 - Herepei, J., *A Farkas utcai harangláb és haranglábkert*, in *Művelődés*, XLII/10, Oct. 1993, p. 36–41.

Herepei 2004 - Herepei, J., *A régi papilak*, in P. Sas (ed.) *Kolozsvár történeti helyrajza*, Kolozsvár, 2004, p. 545–555.

Kovács 2010 - Kovács, Zs., *Coloana Mariei Immaculata din Cluj. Un monument central-european în Transilvania barocă*, in *Studia Universitatis Babeș Bolyai. Historiae Artium*, LV, 2010, p. 7–24.

Lupescu 2021 - Lupescu, R., *Kolozsvár második középkori erősítése az írott források tükrében*, in Zs. Bogdándi, V. Dáné, M. Lupescu Makó (eds.), *Album amicorum: Tanulmányok Sipos Gábor születésének 70. évfordulójára*, Kolozsvár 2021, p. 433–456.

Marcu et alii 2008 - Marcu, D. V., Csók, Zs., Lupescu, R., Rusu, C., *Cluj-Napoca, jud. Cluj, Biserica reformată centrală*, in *CCAR. Campania 2007*, București, 2008, p. 131.

MNL OL, S 105, No. 2, Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest, Térképtár, Kormányhatósági fondokból kiemelt térképek (17. sz.–20. sz.), Erdélyi kormányhatósági levéltárból kiemelt térképek (1798–1868), S 105, No. 2 (*Situations Plan von den ehemaligen Jesuiten Collegio zu Klausenburg samt den dazu gehörigen Gebäuden*, 1803), <https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/31952/?list=eyJxdWVyeSI6ICJrb2xvenN2YXlzMjYxMTgwMyJ9>.

RAN, Repertoriul Arheologic Național database, CIMEC, Institutul Național al Patrimoniului, <http://ran.cimec.ro>.

Szalárdi 1853, J. Szalárdi, *Síralmas magyar krónika*, 9, Pest 1853.

Toda et alii 2022 - Toda, O., László, K., Mărginean, Fl., Csók, Zs., *Urban Planning and Urban Lots in Cluj during The Modern Period. A Historical-Archaeological Perspective on the Emmanuel de Martonne, Hermann Oberth and Gaál Gábor Streets*, in *AMN*, 59/II, 2022, p. 101–146.

Ursuțiu et alii 2009 - Ursuțiu, A., Dima, C., Mustață, S., Ferencz, Sz., Rusu, C., *Cluj-Napoca, jud. Cluj, str. M.*

Kogălniceanu Nr. 12–14, in *CCAR. Campania 2007*, Valahica XXI, 2009, p. 287–288.

Vincze 2014 - Vincze, Z., *A kolozsvári régészeti iskola a Pósta Béla-korszakban (1899–1919)*, Kolozsvár, 2014.

Weisz 2018 - Weisz, A., B: A: 1.6.5.1, in M. Lupescu Makó, I. Costea, O. Ghitta, G. Sipos, E. Rűsz-Fogarasi (eds.), *Cluj – Kolozsvár – Klausenburg 700. Vároštörténeti tanulmányok. Studii de istorie urbană*, Kolozsvár, 2018, p. 163–171.

Fig. 1. Planul general al zonei supravegheate și al suprafețelor de săpătură

Fig. 2. Fântâna din secolele XVII–XVIII cercetată pe Strada Gaál Gábor și localizarea sa

Fig. 3. Fundația turnului-clopotniță, din fața portalului vestic al bisericii reformate (Str. Mihail Kogălniceanu, Piațeta Jean Calvin)

Fig. 4. Segment al canalului de scurgere a apei din curtea fostei mănăstiri franciscane (astăzi biserica reformată)

Fig. 5. Extrema de sud a corpului nou al colegiului iezuit (mijlocul secolului XVIII)

Fig. 6. Fundația soclului Coloanei Mariei Immaculata (mijlocul secolului XVIII)

100. Constanța, jud. Constanța**Punct: Bd. Aurel Vlaicu, nr. 158 (centrul comercial Hornbach)****Tip de sit:** 111 (așezare deschisă), 21 (necropolă)**Încadrare cronologică:** 15 (epoca bronzului), 32 (Epoca romană)**Autorizație nr.** 709 /21.12.2021**Colectiv:** Ana Georgescu-Hamat - responsabil științific, Ștefan Georgescu, Constantin Băjenaru, Radu Petcu, Cătălin Nopcea, Ingrid Petcu-Levei, Manuela Măiță, Laura Gheorghiu, Petre Colțeanu, Dan Vasilescu, Marius Lascu, Ioana Costina Rusu, Laurențiu Clianțe, Adrian Irimia (MINAC).**Perioada desfășurării cercetării:** dec. 2021 – mai 2022

Perimetrul studiat se află intravilanul municipiului Constanta, la intersecția dintre bulevardul Aurel Vlaicu și strada Nicolae Filimon, fiind situat într-o zonă destinată construcțiilor cu rol industrial sau comercial. Pe amplasament s-au documentat resturile unor fundații de beton masive, destul de adânci, construite în perioada anilor 1960-1980 (fostul Siloz Traian).

La începutul lunii noiembrie 2021, terenul a fost supus unui diagnostic intruziv, fiind excavate 31 de secțiuni. În urma studiului de arhivă¹, a periegezelor și a diagnosticului intruziv a rezultat faptul că terenul cercetat are un potențial arheologic important, marcat prin prezența unor complexe de locuire și de existența unei necropole. În urma acestor rezultate, s-a dispus cercetarea preventivă pentru două zone cu încărcătură arheologică (suprafețele S1 și S2), având în total 17270 mp. Având în vedere faptul că pe teren au existat construcții, solul fiind în mare parte răscolit, cercetarea a avut drept obiectiv examinarea patrimoniului arheologic identificat prin diagnosticul din noiembrie 2021, cu scopul de a documenta distribuția spațială și cronologică a acestuia și a elibera terenul de sarcină arheologică.

Datorită demolării în totalitate a clădirilor silozului, terenul studiat a suferit ample intervenții de suprafață, dar și în adâncime, straturile superioare fiind deranjate pe aproape întreaga suprafață cercetată. În majoritatea secțiunilor au apărut gropile fundațiilor de la silozuri, umplute cu piatră și beton concasat, până la adâncimea de 3-8 m, conducte și bazine de apă.

Sucesiunea stratigrafică rezultată în urma cercetării este următoarea: strat de amenajări moderne cu mult pietriș și fragmente de beton concasat (grosime medie de 1,10 m); strat antic de cultură, de culoare neagră (grosime medie de 0,10-0,60 m), consistență lutoasă cu intruziuni ceramice sporadice, uneori piatră și pigmentație cărămidă; strat brun, curat, de contact cu sterilul; pământ galben viu (loess), surprins la adâncimi cuprinse între -0,20 și -1,20 m sub nivelul actual.

Lucrările de cercetare arheologică preventivă s-au desfășurat ținând seama de programul și ritmul dictat de către beneficiar. Suprafețele au fost decoperite mecanizat pe straturile de umplutură moderne, urmând ca straturile cu

depuneri arheologice să fie excavate manual. Toate cele 117 complexe arheologice identificate au fost excavate manual, înregistrate și documentate prin desen, scanare, fotografie (conturare, profil și final), situația arheologică fiind ridicată topografic. În toate secțiunile s-a ajuns cu cercetarea până pe steril. S-a întocmit o documentație scriptică, fotografică și topografică a lucrărilor, iar materialele arheologice rezultate vor fi înregistrate și vor urma cursul stabilit pentru restaurare și expunere.

Cercetările au condus la identificarea următoarele tipuri de complexe: construcții de tip locuință semi-îngropată sau de suprafață cu zid de piatră și acoperiș de tegule, fântână, cuptoare de ars varul, gropi menajere, șanțuri de delimitare a proprietăților sau de irigație, precum și două arii funerare - o necropolă formată din 10 morminte datate în epoca romană și un perimetru cu 8 morminte datate în epoca bronzului.

Complexele romane aparțin unei locuiri dezvoltate pe parcursul a patru etape cronologice distincte:

- faza I: se documentează prin structuri de locuire databile în a doua jumătate a sec. II p.Chr., dar și prin mica necropolă situată în proximitatea așezării; locuirea este întreruptă, probabil, în timpul sau după dinastia Severilor;

- faza II: locuire de scurtă durată, concentrată la sfârșitul sec. III și în primul sfert al sec. IV, reprezentată în primul rând de resturile slab conservate ale unor construcții cu ziduri de piatră legată cu pământ, dar și printr-o serie de gropi de provizii;

- faza III: după un hiatus care ar putea fi valabil doar pentru zona cercetată și nu pentru întreaga așezare, activitățile antropice se reiau în a doua parte a domniei lui Constantius II (post 348), cu o evoluție probabil fără întrerupere până spre finalul aceluiași secol (*terminus ante quem* 395?); locuirea este probată prin gropi de provizii, locuințe semi-adâncite și șanțuri de delimitare a proprietăților agricole, precum și prin amenajarea a două cuptoare pentru topit varul;

- faza IV: o locuire sporadică, datată la sfârșitul sec. VI - începutul sec. VII, aflată în legătură cu o fântână și cu o rețea de galerii subterane, alături de care s-au înregistrat câteva gropi de provizii și o locuință semi-îngropată.

Inventarul zonei locuite este unul tipic unor așezări cu caracter dual, agricol și meșteșugăresc, aflate în imediata apropiere a unui mare centru urban, așa cum este Tomisul. Au fost descoperite fragmente ceramice și tegulare, fragmente de amfore, obiecte de metal și os, fragmente sculpturale și arhitectonice. Inventarul mormintelor este compus din ceramică (opaițe, castroane, cănițe), unguentarii din sticlă, piese de metal (aplici) și în unele cazuri monede.

În partea de NE a suprafeței S1 (convențional notată S1A) a fost descoperită și o mică necropolă datată în epoca bronzului. Această necropolă poate fi pusă în legătură cu cele câteva complexe (gropi) cercetate în suprafața S2 și încadrate acestei epoci.

Din punct de vedere topografic, situl arheologic nou descoperit este situat în teritoriul agricol al Tomisului, la o distanță de aproximativ 4 km spre Vest de zidurile orașului roman și în apropiere de un drum antic orientat pe direcția E-V. Situl nou cercetat a fost propus pentru introducere în RAN, iar pe viitor întreaga zonă va fi în atenția specialiștilor, având în vedere potențialul arheologic foarte ridicat al zonei.

¹ Potențialul arheologic al zonei Siloz Traian a fost evidențiat și în jurnalele de teren ale arheologului Constantin Chera, care menționează material ceramic roman descoperit în urma unor săpături efectuate în incinta complexului în anul 1984.

Abstract

The studied perimeter is located in the urban area of Constanța, at the intersection of Aurel Vlaicu Boulevard and Nicolae Filimon Street, being situated in an industrial and commercial zone. On the site were documented the remains of massive concrete foundations, quite deep, built in the period 1960-1980 (former Traian Silo). The excavations led to the identification of the following types of features: semi-buried or surface dwellings with stone walls and tile roofs, wells, lime-burning kilns, domestic pits, property boundary or irrigation ditches, as well as two burial areas - a necropolis consisting of 10 tombs dating to the Roman period and a perimeter with 8 Bronze Age burials.

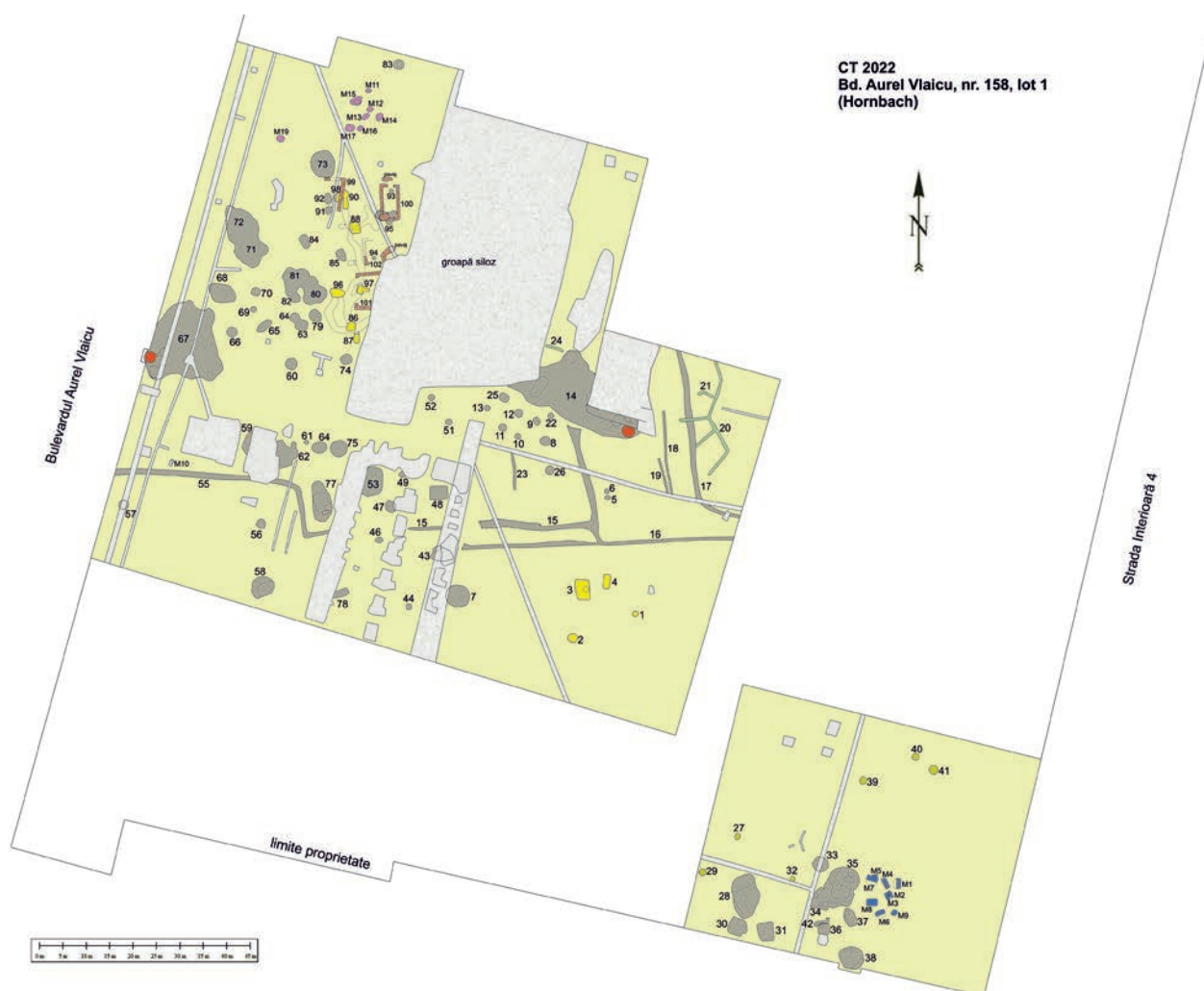

Fig. 1. Plan general al săpăturii

Fig. 2. Ortofotografie aeriană cu zona cercetată

Fig. 3. Complex Cx14 - cuptor de ars varul. Fotografie cu drona

Fig. 4. Complex Cx14 - detaliu. Fotografie cu drona

Fig. 5. Complexele Cx34-35. Fotografie cu drona

Fig. 6. Complex Cx96 - fântână. Detaliu cu partea superioară

Fig. 7. Detaliu cu rețeaua de galerii subterane de la sfârșitul sec. VI – începutul sec. VII.

Fig. 8. Mormânt M7

Fig. 9. Mormânt M15

Fig. 10. Material ceramic descoperit în complexe romane și romano-bizantine.

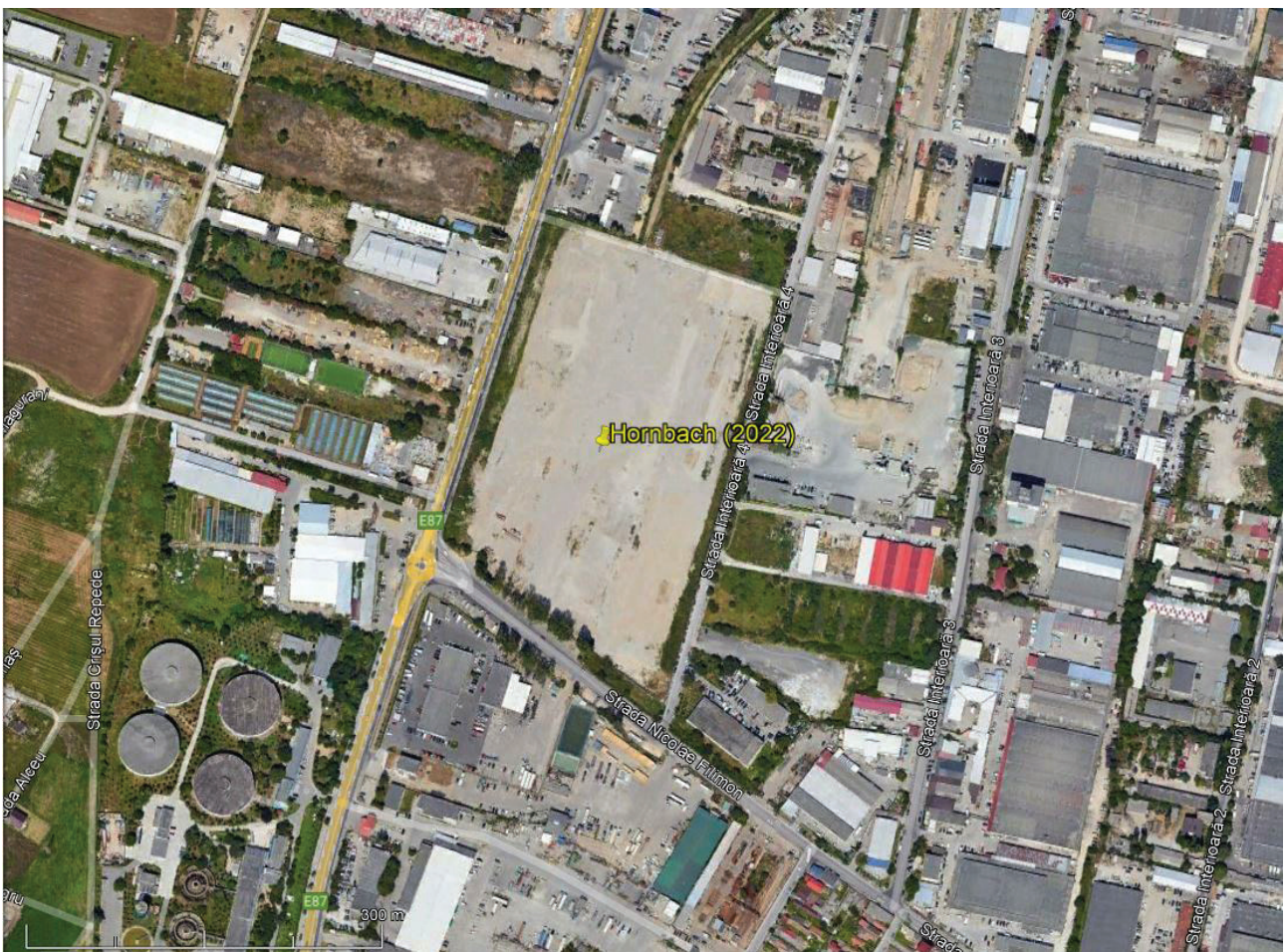

Fig. 11. Localizarea perimetrului cercetat (imagine Google Earth)

101. Constanța, jud. Constanța**[Tomis] - necropola orașului antic****Punct: Str. Vasile Pârvan, nr. 18-18A****Tip de sit:** 21 (necropolă)**Încadrare cronologică:** 313 (Epoca elenistică), 32 (Epoca romană)**Cod RAN:** 60428.16**Autorizație nr.** 40/09.03.2022**Colectiv:** Viorel Ștefan Georgescu – responsabil științific, Radu Petcu, Dan Vasilescu, Ingrid Petcu Levei, Oana Grigoruță, Manuela Măiță, Constantin Băjenaru, Cătălin Nopcea (MINAC).**Perioada desfășurării cercetării:** aprilie – mai 2022

Cercetarea preventivă a avut drept scop descărcarea arheologică a perimetrului pe care se realizează ridicarea unui imobil de locuit. Terenul este situat în centrul Constanței, în apropierea falezii Mării Negre, într-o zonă unde se găsesc descoperirile arheologice funerare. Perimetrul străzilor Smârdan, Vasile Pârvan, Mihai Eminescu, Eroilor și Decebal este cunoscut pentru intensitatea complexelor funerare. De-a lungul a peste 50 de ani de săpături prilejuite de activități edilitare au fost consemnate în special morminte de inhumatie (fie în firide – laterale sau longitudinale, fie în gropi simple). Cu toate acestea, nu există până în prezent o cartare sistematică a descoperirilor și nici date cu privire la succesiunea în timp a acestora (eventuale suprapuneri de complexe sau lotizări antice). Cele mai recente descoperiri (C. Chera, cercetări prilejuite de ridicarea actualelor sedii ale Bibliotecii Județene și Parchetului) par a indica o concentrare destul de însemnată a mormintelor din sec. V-VI p. Chr., care aparțin populației creștine a Tomisului și în general nu prezintă inventar. De asemenea, în zona străzii Smârdan și în Parcul Teatrului s-au descoperit complexe funerare din perioada elenistică, morminte consemnate și în cercetarea de față.

Cercetarea s-a efectuat în suprafață, prin decapare mecanizată și răzuiri manuale succesive, până la adâncimi care au permis identificarea complexelor arheologice. Aceasta a vizat amplasamentul construcțiilor prevăzute în planul de situație. Chiar dacă intervențiile moderne acopereau toată suprafața, majoritatea complexelor antice nu au fost afectate. Succesiunea stratigrafică generală, rezultată în urma cercetării, este următoarea:

- straturi succesive de umpluturi și nivelări din epoca modernă, de grosimi variabile între 0,60 și 1,00 m;

- strat de pământ vegetal brun-negricios (între 0,50 și 0,80 m grosime), cu rare fragmente ceramice antice, suprapus în colțul de N-V al suprafeței cercetate, chiar în preajma liniei formată de mormintele M1-M3, de o depunere de nuanță brun-gălbui (vizibilă și în profilul de V), care indică existența unui tumul aplatizat;

- pământ brun-gălbui steril (cca. 0,20 m grosime);

- pământ galben viu (loess), aflat la adâncimi cuprinse între -1,50 m (jumătate E) și -1,80 m (jumătate V) sub nivelul actual al terenului.

Nivelul de călcare antic a fost surprins în profilurile de N și S, la adâncimile de -0,85/1,05 m sub nivelul actual.

În urma decapării mecanizate a suprafeței s-au identificat șase complexe moderne din sec. XX (marcate în planul general prin notațiile CM 1-6) și 13 complexe antice (C 1-4, M 1-9):

C1 – șanț de mari dimensiuni, identificat în jumătatea de E a suprafeței excavate, cu adâncimea de conturare înregistrată la -1,50/1,80 m sub nivelul actual. Orientat pe direcția NNW-SSE, acesta a fost surprins pe o lungime de cca. 13 m și o lățime maximă de aproximativ 8 m (la conturare). Adâncimea propriu-zisă oscilează între -2,65/2,80 m (treapta) și -2,80/3,00 m (mijloc șanț). Materialul arheologic recuperat din primele două straturi de umplere este redus cantitativ. De pe fundul șanțului au fost extrase atât fragmente ceramice romane timpurii, cât și romane târzii (sec. IV p. Chr.). Este posibil ca șanțul să fi fost inițial realizat cu scopul de a delimita două arii funerare majore. Cea timpurie se afla la V, cu mormintele orientate aproximativ E-V, iar cea târzie la E, cu mormintele orientate pe direcția N-S. Date: epoca romană (sec. I-IV p. Chr.).

C2 – șanț orientat aproximativ N-S, identificat lângă limita de E a perimetrului afectat de viitoarea construcție. Lat de 0,70 m, a fost surprins parțial. Umplutura era alcătuită dintr-un pământ brun-gălbui destul de compact. Prezența șanțului ar putea fi pusă în legătură cu mormintele identificate la V, fiind realizat pentru a delimita ariile funerare. Nu s-au recuperat materiale arheologice. Date: epoca romană.

C3 – groapă de formă ovală (1,20 x 0,80 m), cu funcționalitate incertă, identificată la E de complexul C2. S-a conturat la -1,50 m sub nivelul actual și se adâncea până la -2,10 m. Prezenta o umplutură formată dintr-un pământ brun amestecat cu mult galben, din care s-a extras un singur fragment ceramic lucrat la roată. Date: epoca romană.

C4 – mormânt de inhumatie în groapă simplă, acoperit cu țigle? Complexul nu a putut fi cercetat integral, deoarece depășea cu mult limita de N a proprietății, fiind surprins în preajma complexelor C2 și C3, pe o suprafață de doar 1,40 x 0,25 m. De asemenea, în lipsa oricăror materiale arheologice relevante, este dificil de apreciat dacă acesta reprezintă un mormânt. Singurele indicii sunt legate de prezența unor țigle fragmentare în umplutură, aflate în poziție verticală, care se continuă în profil. Complexul s-a conturat la -1,50 m și se adâncea până la -1,65 m sub nivelul actual. Date: epoca romană.

M1 – inhumatie (groapă simplă). Dimensiuni = 2,10 x 1,10 m. Ad. conturare = -1,80 m. Ad. finală = -2,15 m. Orientare: E (cap) – V. Inventar: fibulă din bronz fragmentară, de tip Paukenfibel, plasată lângă umărul drept; trei mărgelile din sticlă grupate lângă brațul stâng, aproape de bazin; fragmente din unul sau mai multe obiecte din bronz, împrăștiate în zona centrală a scheletului; un obiect din fier fragmentar, găsit în zona bazinului; șapte ținte din fier, recuperate de lângă picioare. Date: epoca elenistică (sec. III-II a. Chr.).

M2 – inhumatie (firidă longitudinală spre V-SV). Dimensiuni = 2,00 x 1,00 m. Ad.

conturare = -1,80 m. Ad. finală = -2,90 m. Orientare: N – S. Fără inventar. Date: epoca elenistică (sec. III-II a.

Chr.) sau romană (sec. III-IV p. Chr.).

M3 – inhumăție (firidă laterală spre N). Camera de acces: 2,05 x 0,90 m, adâncime conturare la -1,80, adâncimea finală la -2,60 m; firida: 2,15 x 0,80 m, adâncime finală firidă: -3,20 m. Orientare: E (cap) – V. Inventar: vas cu o singură toartă, ulcior de mici dimensiuni cu gura trilobată, bol și opaiț, monedă din bronz, cană cu o singură toartă și un bol. Date: epoca elenistică (sec. II a. Chr.).

M4 – inhumăție (firidă laterală spre S). Camera de acces: 1,70 x 1,00 m, adâncime conturare: -1,80 m, adâncimea finală la -2,00 m; firida: 1,65 x 0,60 m, adâncime finală: -2,30 m. Orientare: E (cap) – V. Inventar: vas de tip lekythos, fusaiolă din lut și o verigă din bronz. Date: epoca elenistică (sec. III-II a. Chr.).

M5 – inhumăție (firidă laterală spre S). Camera de acces: 2,00 x 1,00 m, adâncime conturare -1,80 m. Aceasta a fost secționată parțial de M9. Camera de acces avea o treaptă (2,00 x 0,35 m) și adâncimea finală la -2,40 m. Firida: 1,90 x 0,55 m cu adâncime finală de -2,55 m. Orientare: E (cap) – V. Inventar: cană, bol, un opaiț și un kantharos. Date: epoca elenistică (sec. II a. Chr.).

M6 – inhumăție (groapă simplă). Mormântul a fost cercetat parțial, deoarece depășea limita de N a proprietății. Acesta avea forma unei gropi dreptunghiulare (1,20 x 0,50 m), surprinsă la -1,50 m, cu adâncimea finală înregistrată la -1,60 m. Orientare: aproximativ N (cap) – S. Nu au fost identificate elemente de inventar. Date: epoca romană (sec. III-IV p. Chr.).

M7 – inhumăție (firidă laterală spre E). Camera de acces: 1,90 x 1,20 m, adâncime conturare: -1,50 m, adâncimea finală la -1,85 m; firida: 2,00 x 0,60 m, adâncime finală: -1,95 m. Orientare: SSE (cap) – NNV. Defunctul a fost depus într-un sicriu, din care s-au mai păstrat doar cuiele (două lângă cap și trei la picioare). Fără inventar. Date: epoca romană (sec. III-IV p. Chr.).

M8 – inhumăție (groapă simplă, cu trepte). Complexul a fost cercetat parțial, pe o suprafață restrânsă (1,00 x 1,00 m), deoarece depășea cu mult limita de N a proprietății. Groapa s-a conturat la -1,50 m sub nivelul actual, săpătura fiind oprită la -3,40 m, din cauza pânzei freatice și instabilității malului, care nu au permis continuarea. Mormântul prezenta trepte laterale, surprinse la adâncimea de -2,65 m. Orientare: NNV – SSE. În porțiunea cercetată, nu au fost evidențiate nici oase, nici elemente de inventar. Date: epoca romană.

M9 – inhumăție (firidă laterală spre N). Camera de acces: 2,25 x 2,00 m, adâncime conturare: -1,80 m față de nivelul actual. Camera de acces avea o treaptă lată de 0,20 m și adâncimea finală la -2,45 m. Firida: 2,15 x 0,75 m, adâncime finală: -2,70 m. Mormântul a suprapus parțial M5 și a cauzat prăbușirea unei părți din firida lui M4. Orientare: E (cap) – V. Inventar: opaiț, monedă din bronz de mici dimensiuni, nouă mărgelă de sticlă, oglindă din bronz fragmentară, ulcior, kantharos, cinci ținte din fier. Date: perioada romană timpurie (sec. I p. Chr.).

Cercetarea preventivă din strada Vasile Pârvan, nr. 18-18A a permis identificarea a două arii funerare distincte, situate la cca. 1 km distanță de orașul Tomis, dispuse de o parte și de alta a șanțului **C1**. Acestea se diferențiază

atât din punct de vedere cronologic, cât și prin orientarea mormintelor. Cele mai timpurii se datează în epoca elenistică și romană timpurie (sec. III-II a. Chr. – sec. I p. Chr.), fiind amplasate la V de șanț și, destul de probabil, erau marcate printr-un tumul. Ulterior, în secolele III-IV p. Chr. necropola s-a extins către E și NE.

Abstract:

The preventive excavation at Vasile Pârvan Street, no. 18-18A allowed the identification of two distinct burial areas, located at approx. 1 km away from ancient Tomis, laid out by on either side of ditch C1. They are differentiated both chronologically and in terms of orientation of the burials. The earliest date from the Hellenistic and early Roman (1st century AD). 3rd-2nd century BC - 2nd century AD. 1th BC. BC), being located at the V of the ditch and, quite probably, were marked by a mound.

Fig. 1. Localizarea terenului cercetat

Fig. 2. Fotografie din dronă a suprafeței cercetate

Fig. 3. Aspecte din timpul cercetării

Fig. 4. Mormântul M7 – Firidă laterală, sec. III-IV p. Chr.

Fig. 5. Imagine de ansamblu a mormintelor M4 (sec. III-II p Chr.) - M9 (sec. I p. Chr.)

102. Coșeu, jud. Sălaj**Punct: Biserica Reformată - Clopotniță****Tip de sit:** 1 (locuire), 133 (biserică)**Încadrare cronologică:** 13 (Neolitic), 21 (La Tène), 4 (Epoca medievală)**cod RAN:** 140592.01, 140592.02, 140592.03**Autorizație nr.** 49/2022**Colectiv:** Horea Pop - responsabil științific (MJIA Zalău)**Finanțare:** 3.850 lei**Perioada desfășurării cercetării:** 31.10-11.11.2022**Scurtă prezentare a sitului**

Biserica reformată din comuna Coșeu se ridică pe un promontoriu al localității, pe parcela parohiei reformate. Promontoriul este aflat la confluența a două cursuri de apă cu debit fluctuant. Siturile arheologice, identificate prin material arheologic în anul 2007 la cercetarea bisericii, sunt foarte probabil amplasate pe platoul superior al promontoriului (cf. PUG comună), nu pe pantele acestuia unde a fost efectuată cercetarea preventivă pe suprafața afectată de proiectul investițional din anul 2020 (Sală Ceremonii Funerare). Prima cercetare arheologică sistematică în Coșeu, la acest obiectiv ecleziastic a avut loc în anul 2007. În perioada 23 aprilie-12 mai 2007 au fost realizate 9 sondaje arheologice la Biserica Reformată din Coșeu, județul Sălaj. Obiectivul cercetării a fost acela de a identifica structurile zidite ale construcțiilor de sub actualul nivel de călcare, demolate anterior, dar și urmărirea stratigrafiei din interiorul și din jurul acestora, a datelor tehnice legate de acestea și de biserica actuală și a informațiilor privind habitatul uman și al acțiunilor antropice din spațiul pe care a fost amplasat edificiul. Cercetările au fost organizate de Asociația Culturală Hieronimus din Brașov.

Cercetarea bisericii reformate din Coșeu, deși de anvergură redusă, a adus importante noi informații despre acest monument medieval de arhitectură din județul Sălaj. Pe baza acestora poate fi reconstituită evoluția generală a construcțiilor vechii mănăstiri și a habitatului din preajma acestora. Deși, în absența unor elemente clare de datare, nu se poate oferi o cronologie absolută descoperirilor făcute, și în corelație cu structurile zidite o datare a acestora din urmă, totuși putem propune o cronologie relativă internă a monumentului.

Obiectivele cercetării

Obiectivul principal al cercetării preventive de la Coșeu din punctul în care se afla clopotnița Bisericii Reformate, mutată la 1 m vest de locul originar, l-a constituit eliberarea terenului de sarcină arheologică în vederea predării amplasamentului pentru realizarea/materializarea proiectului de reabilitare. O prioritate a constituit-o evidențierea eventualelor complexe arheologice, sau ziduri susceptibile să apară în săpătură.

Rezultate și interpretarea lor

Majoritatea materialelor arheologice descoperite în săpătura de la clopotnița Bisericii Reformate din Coșeu s-au aflat în poziție secundară, fiind rulate cu prilejul amenajării soclului clopotniței din lemn. După toate informațiile scrise, clopotnița a fost ridicată la sfârșitul secolului XIX. Singurele

materiale, care țin de funcționarea acesteia, se datează pe parcursul sec. XX, mai probabil în perioada postbelică. Materialele descoperite, în straturile de umplutură a soclului clopotniței, puține la număr, pot sugera eventual faptul că unele din corpurile bisericii monument erau parțial în picioare (ne referim la cor și capela laterală, care acum nu mai există la suprafață), fiind astfel posibilă spolierea pietrei și a elementelor profilate găsite în săpătură.

Dar totodată poate fi speculată și posibilitatea ca aceste spolieri să se fi regăsit în clădirea din perioada modernă (prima jumătate a sec. XIX), poate școala veche, demolată la amenajarea clopotniței.

Cercetările de la Coșeu, deși de mică anvergură, desfășurate într-un timp relativ scurt, au evidențiat faptul că spațiul supus cercetării este unul extrem de sărac în vestigii arheologice. Parcela investigată se află în proprietatea Bisericii Reformate Coșeu și în perimetrul siturilor identificate prin codurile RAN 140592.01, 140592.02, 140592.03. Campania anului 2022 a relevat faptul siturile invocate în Avizul cu condiții emis de DJPC Sălaj, pentru desfășurarea lucrărilor, au fost eventual afectate la amenajarea clopotniței. Atât în suprafața cercetată, pentru care se va cere descărcare de sarcină arheologică, cât și în profilele casetei trasate nu au fost observate structuri, complexe arheologice, doar amenajări ale terenului în vederea realizării obiectivului propus.

Scurtă descriere a descoperirilor

Din punct de vedere stratigrafic situația sitului este destul de simplă. În suprafața excavată, pe profilul median, se observă o simplificare considerabilă a succesiunilor de straturi antropice.

- Stratul 1: -0,00-0,20 m: resturi organice pe podeaua clopotniței (podeaua clopotniței se află la -0,8 m față de cota wagriss)
- Stratul 2: -0,20-0,80 m: piatră și cărămidă în mortar slab
- Stratul 4: -0,80-1,20 m: moloz cu multă cărămidă și mortar, dar și pietre profilate spolierte
- Stratul 5: -1,20-2,00 m: umplutură de piatră din cea excavată la săparea gropii de realizare a fundației/soclu clopotniței care se adâncește în roca locală (calcar) 0,6-0,7 m.

Vârful stâlpilor se mai adânceau încă 0,20 m pentru stabilitatea acestora.

În ceea ce privește profilele laterale, acestea diferă oarecum între ele, configurația terenului de la vremea amenajării, determinând adaptări și umpluturi suplimentare.

- Profilul Est: se constată o succesiune de doar un strat (stratul 2) peste stânca nativă, nivelare realizată probabil odată cu amenajarea soclului clopotniței.
- Profil Vest: Se observă, peste stânca locală, în zona nordică a unui strat de moloz, iar spre sud pământ cu materiale moderne.
- Profil Sud: același strat de pământ, ca la profilul vestic, e constatat și în capătul vestic al profilului de sud. În rest, peste roca nativă sfărâcioasă, a fost tasat un amestec de lut galben cu pământ negru probabil pentru stabilizarea terenului care cunoaște o cădere în sectorul sudic al clopotniței.
- Profil Nord: Acest profil a surprins periferic gropile de stâlpi de pe această latură, astfel că este sesizată umplutura din jurul acestora din moloz și piatră. Dar de asemenea

deasupra rocii native sterile este sesizat același strat 2 cu moloz și pământ nivelat.

Complexele arheologice nu au fost descoperite. Toată amenajarea fundației clopotniței cu săpăturile și amenajările interioare și exterioare fac din aceasta un veritabil complex arheologic databil la finalul secolului XIX, după toate informațiile furnizate de părintele paroh Lugosi Daniel. Caseta trasată pentru abordarea fundației acestui monument, de 4,5 x 4,5 m are exact dimensiunile gropii săpate în urmă cu aprox. 130 ani pentru amenajarea și ridicarea clopotniței care face obiectul restaurării.

În cercetarea noastră au fost descoperite atât materiale ceramice (fragmente de recipiente, țigle, cărămizi), litice (pietre profilate), sticlă (fragmente recipiente) cât și feroase (cuie, feronerie) și materiale organice (frânghie, piele, șindrilă).

Pe podeaua clopotniței au fost descoperite fragmente ceramice provenind de la un recipient de mari dimensiuni (vas de făcut unt-putinei) din păcate fragmentar, emailat cu verde. Tot pe podeaua clopotniței, în stratul 1, au mai fost descoperite fragmente de sticlă de la recipiente, sau chiar o lentilă de ochelari. De asemenea, în același context, printre rezidurile de talaș, rumeguș, pe lângă fragmente de frânghie de la tras clopotul și o bucată de piele prelucrată, au fost descoperite fragmente de șindrilă, ceea ce nu sugerează neapărat că acesta a fost materialul cu care era acoperită clopotnița, dar nu trebuie exclus din ecuație.

Scoabele și tiranții din fier cu filet și piuliță, care se fixau în cei 9 stâlpi din lemn și ancorau talpa clopotniței de aceștia au fost descoperiți cu prilejul ridicării și mutării lateral a edificiului.

În parapetul soclului clopotniței, realizat din piatră locală, cărămidă, prinse cu un mortar extrem de slab, amenajat deasupra nivelului de călcare, au fost prezente și pietre profilate medievale spolierte din demolările corpurilor lipsă din biserica gotică. Fragmentele salvate provin cu precădere de la arce realizate dintr-un calcar bun.

Cărămizile întregi descoperite nu sunt multe la număr, majoritatea provenind sparte din stratul 2 de moloz de umplutură în soclul clopotniței. Dimensiunile care au putut și luate la cărămizi sunt următoarele: 5 x 14 x ? cm; 5,5 x 29,5 x 14 cm; 6 x 31 x 14 cm; 6 x 29 x 14 cm; 5,5 x 30 x 15 cm. Doar prima dintre acestea pare să fie specifică evului mediu. În molozul care constituie umplutură în soclul clopotniței, au fost descoperite și cărămizi cu urme lăsate de câini și pisici. Molozul putea proveni dintr-o construcție modernă (școala veche) ridicată în prima jumătate a sec. XIX, dar demolată în preajma finalului de secol când a fost amenajată clopotnița existentă. Informația a fost furnizată de preotul paroh Lugosi Daniel.

Din stratul 2 de moloz mai provine și un material tegular destul de evoluat. Pe lângă fragmente de țigle solz și olane (cupe) au apărut numeroase țigle fragmentare cu nervuri longitudinale. Totodată au fost descoperite și fragmente ceramice medievale și moderne, dar în număr mic.

Datorită stării de degradare accentuată a stâlpilor din lemn din fundația clopotniței, rozătoarele și-au făcut cotloane, galerii până la baza păstrată a acestora și chiar mai jos, până la groapa de fixare a bazei stâlpilor. Astfel

la baza acestora au fost descoperite chiar piroane din fier, fragmente de recipiente din sticlă și ceramică medievală și modernă, dar chiar și mici fragmente de oase umane rulate.

Tehnici de cercetare utilizate

În urma cercetării bibliografice, a cercetărilor arheologice de suprafață și la monument (2007, 2020), s-a constatat existența unui sit atribuit în principal perioadei neolitice, epocii Latene și evului mediu cu descoperiri sporadice. Analiza pe plan și istoricul cercetărilor ne-a indicat faptul că zona care urmează a fi cercetată a putut fi deja afectată de lucrări de construcții sau alte amenajări (amplasarea clopotniței din lemn). Cercetarea a fost efectuată manual iar abordarea precum la un complex arheologic prin secționare pe jumătate. Prin această tehnică s-a căutat realizarea unui profil median care să ajute la abordarea celeilalte jumătăți. Totodată s-au căutat mijloace de înțelegere a modului prin care, la finalul sec. XIX, s-a realizat amenajarea fundației clopotniței.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: face obiectul proiectului de restaurare aflat în derulare.

Abstract

The area of Sălaj is rich in buildings with heritage value, among which medieval village churches occupy a special place. The Reformed Church of Coșeu, a former Minorite Franciscan monastery founded by the Jakcs de Coșeu noble family, built in two stages (1420^s and 1480^s), due to its age, the rarity of the design and the pretentiousness of the artistic components, is one of the most prominent buildings of this area, representing through the language of architecture the belonging of this region to the culture of Central Europe. In order to highlight these values, certain investigative activities were essential, especially those belonging to the historical disciplines. The buildings of the former cloister, the side chapel, the closing choir, the profiled stones from these disappeared buildings, the different treading levels, the material culture of the monastery, etc., were very vaguely known in 2007. In this regard, archaeological research was carried out outside the building. For a better knowledge of the existing buildings, facade studies were carried out to identify some closed gaps, cesses, traces of demolished attached buildings, traces of reconstructions and different stages of construction. According to the historiographical data, there was no archeological or parament research at that monument, of first importance. The archival material related to the monastery or church is also little known, in this sense, there is a need to expand research in this specialty. On the occasion of the research, also carried out in 2020, a few Neolithic ceramics, lithic items, and La Tène artifacts, but also a rich medieval ceramics from the Arpadian period.

The excavations at Coșeu, from the year 2022, although small-scale, carried out in a short time, highlighted the fact that the area under investigation is extremely poor in archaeological remains. The development of the belfry at the end of the 19th century, by digging the foundation for an articulated plinth in solid wood, destroyed any previous archaeological trace. The absence of walled elements or

graves in the profiles of the investigated space makes us believe that the erection of the belfry did not affect any archaeological remains.

Bibliografie:

Pascu, Pop, Culic 2008 - Pascu, I. F., Pop, H., Culic, D., *Coșeiu, com. Coșeiu, jud. Sălaj, Biserica Reformată*, in CCAR. *Campania 2007*, Târgoviște, 2009, p. 116-123.

103. Cuca, jud. Galați

Punct: Tumul 1

Tip de sit: 221 (mormânt tumular)

Încadrare cronologică: 151 (Epoca bronzului timpuriu)

Autorizație nr. 411/19.10.2022

Colectiv: Gabriel Jugănar - responsabil științific, Valentin Aurel Parnic, Adrian-Ionuț Adamescu. Instituția organizatoare a cercetării arheologice: MIPP Galați

Perioada desfășurării cercetării: oct. - noiembrie 2022

Introducere

Tumulul nr. 1 se află la circa 1900 m sud de localitatea Cuca, fiind afectat pe latura vestică de un drum de exploatare ce urmează să fie amenajat și lărgit în cadrul lucrărilor de construire a investiției „Construire centrală electrică compusă din turbine eoliene, drumuri de acces, platforme montaj/întreținere, stație electrică de transformare (proprie), conductori electrici (LES) pentru interconectarea acestora la stația electrică de transformare (proprie) și LES 110 kv pe raza comunelor Frumușița, Cuca, Smârdan, jud. Galați”. Tumulul a fost delimitat prin diagnostic arheologic la faza PUZ a investiției fiind propusă cercetarea arheologică preventivă a acestuia.

Descrierea cercetărilor din campania 2022

Pentru cercetarea integrală a Tumulului nr. 1 ce avea un diametru de 69 m și o înălțime de 1,10 m, au fost trasate patru secțiuni delimitate de doi martori stratigrafici dispuși în cruce cu o grosime de 1 m, orientați nord-sud/est-vest. Au fost astfel delimitate patru suprafețe de cercetare: S1 suprafața nord – vestică; S2 suprafața nord – estică; S3 suprafața sud – estică; S4 suprafața sud – vestică, însumând o suprafață cercetată de 3574 mp.

Stratigrafie:

Tumulul a fost amenajat pe stratul nr. 4 cu o grosime de 0,40/0,45 m, acest strat fiind nivelat, având o ușoară pantă către extremități. În acest strat a fost practicat mormântul principal M1, mormântul secundar M2 având nivelul de sigilare în stratul 3 (mantaua tumulului) în timp ce mormântul secundar M3 pare a fi amenajat în același strat. Mantaua tumulului (stratul nr. 3) cu o grosime de 0,30/0,35 m nu depășește conturul stratului anterior.

Descrierea structurilor arheologice

În decursul cercetărilor au fost identificate și cercetate mai multe structuri arheologice:

Cx1_M1 – Mormânt primar - epoca bronzului timpuriu (cultura lamnaia). Identificat în Suprafața 1, în c. XI – XII/6 – 8, la adâncimea de -0,40 m. Complexul se prezenta sub o formă relativ rectangulară cu pământ de culoare galbuie, cu dimensiunile de 3,50 x 3,15 m. Pe acest strat s-au găsit urmele de la patru bârne, trei dintre ele dispuse longitudinal (cu dimensiunile de 1,30/ 0,20 cm, 2,35 m/0,20 m și 1,49/0,13 m) și una transversal (1/0,15 m) precum și urmele unei rogojini vegetale (pete albicioase). Sub acest nivel de sigilare, în zona de vest a de vest a complexului a apărut o groapă ovală orientată nord-sud, cu dimensiunile de 1,30 x 1,10 m ce conținea un pământ de umplutură de culoare gri. În pământul de umplutură al gropii s-au găsit resturi de lemn, iar la adâncimea de -1,95 m au apărut primele fragmente de oseminte umane. Defunctul era

parțial în conexiune anatomică, într-o stare de conservare precară. Era orientat nord-sud, cu craniul către nord. A fost depus în groapă ovală în poziție decubit lateral, chircit pe partea stângă. Resturile de la mâna stângă par să indice că brațul era îndoit din cot și adus către piept. Membrile inferioare (femurele) erau așezate pe partea stângă și formau un unghi aproape drept cu vertebrele din zona lombară. Tibiile se află în unghi ascuțit față de femure. Lipsește parte din coloana vertebrală, partea stângă a bazinului și antebrațul mâinii stângi. Baza a fost atinsă la adâncimea de -2,25 m. Fără inventar.

Cx2 – Cuptor (complex contemporan). Descoperit în suprafața 3, în c.XV/14, la adâncimea de -0,30 m. De formă ovală în plan, cuptorul are o lungime de 1,20 m. În interiorul cuptorului au fost găsite mai multe cuie. Complexul poate fi datat în perioada contemporană.

Cx3_M2 – Mormânt secundar -epoca bronzului timpuriu (cultura lamnaia). Deși se află relativ în zona centrală a tumulului mormântul este unul secundar, acesta având nivelul de sigilare în stratul nr. 3 (manta). A fost descoperit, la adâncimea de -0,50 m, în suprafețele 3 și 4 în c.11-12/XV-XVI. Complexul a apărut sub forma unei pete galbui de formă rectangulară, în centrul acesteia aflându-se groapa mormântului suprapusă de martorii stratigrafici. Nivelul de sigilare al gropii mormântului a fost amenajat cu un capac de bârne, din acestea păstrându-se doar fragmente de mici dimensiuni. După demontarea martorilor stratigrafici, groapa propriu-zisă a mormântului a putut fi conturată la adâncimea de -1,20 m.

Era de formă ovală cu dimensiunile de 2,00 x 1,70 m orientată nord-sud. Defunctul era depus la adâncimea de -1,75 m, aflându-se în conexiune anatomică, cu o stare

de conservare precară, în poziție decubit lateral, chircit pe partea stângă. Brațul drept era ușor îndoit în dreptul abdomenului, în timp ce brațul stâng era îndoit în dreptul pieptului. Tibiile se aflau în unghi ascuțit față de femure. Baza mormântului a fost atinsă la adâncimea de -2,00 m. Inventar: la vest de abdomen se afla un vas bitronconic cu buza ușor evazată, corpul bombat și baza plată, lucrat la mână, cu urme de ardere secundară; vasul are analogii în mormântul tumular cercetat la Taraclia.

Cx4_M3 – Mormânt secundar - epoca bronzului mijlociu. A fost descoperit la adâncimea de -1,20 m față de nivelul actual în suprafața 4, c.XVII-XVIII/14-15. Forma gropii este ovală cu dimensiunile de 1,30 x 1,10 m și este orientată nord-sud. Defunctul a fost găsit la adâncimea de -1,30 m și era într-o stare de conservare foarte precară. Practic, o parte din craniu a fost găsit în partea de nord-est a gropii, iar pe mijlocul gropii au fost găsite mai multe oase care par a fi de la braț, bazin și parte din membrele inferioare. Oasele umane descoperite par să sugereze o poziție puternic chircită a defunctului. Baza mormântului a fost atinsă la -1,30 m. Inventar: în zona resturilor bazinului au fost găsite și câteva fragmente din partea superioară a unui vas de mici dimensiuni cu pereții drepți.

Abstract:

In the autumn of 2022, a team from Galați History Museum, performed an archaeological excavation in the burial mound no. 1 in Cuca village, Galați county. During the excavation, three graves were discovered, all dated in the Bronze Age.

Fig. 1. Aspect de șantier

Fig. 2. Cx1 M1

Fig. 3. Cx3 M2

Fig. 4. Cx4 M3

104. Dej, jud. Cluj**Ansamblul urban „Centrul Istoric, Dej”****Punct: Parcul Mic (Piața Bobâlna, str. Bobâlna)**

Tip de sit: 113 (așezare urbană), 11 (locuire civilă), 125 (fortificație)

Încadrare cronologică: 4 (Epoca medievală), 5 (Epoca modernă)

Cod LMI: CJ-II-a-A-07597

Autorizație: 359/17.06.2021

Colectiv: Mariana-Cristina Popescu - responsabil științific; Zsolt Csok (responsabil contract), (MNIT Cluj-Napoca); Vlad-Cătălin Bologa (UBB Cluj-Napoca).

Perioada desfășurării cercetării: 02.08.2021 - 20.05.2022

Cercetarea arheologică preventivă care face subiectul acestui raport s-a desfășurat în Parcul Mic din localitatea Dej, jud. Cluj. Ea a fost prilejuită de derularea proiectului de „Amenajare a zonei pietonale centrale în vederea reducerii emisiilor de carbon din zona centrală a Municipiului Dej, jud. Cluj, situat în Ansamblul urban - Centrul istoric Dej -, monument istoric cod LMI CJ-II-a-A-07597”.

Parcul Mic este amplasat în zona centrală a orașului Dej, perimetrul său fiind jalonat spre vest de zidul de incintă al bisericii calvine (cod LMI CJ-II-m-A-07598), iar spre est de mănăstirea franciscană (cod LMI CJ-II-A-07600). El acoperă o parte importantă a țesutului urban dezvoltat în perioadele medievală târzie și modernă în jurul bisericii calvine. Din păcate topografia vechii zone centrale a orașului (perioadele medievală târzie și modernă) nu este cunoscută cu precizie, iar informațiile furnizate de sursele istorice disponibile nu pot fi întotdeauna corelate cu vestigiile identificate în săpătura arheologică.

Obiective și metodă de cercetare

Cercetarea a avut ca scop documentarea și recuperarea exhaustivă patrimoniului arheologic din suprafețele unde au fost identificate urme arheologice. Metodele de cercetare folosite au avut potențial distructiv variabil. Contextele identificate (structuri construite) au fost înregistrate pe plan în coordonate S70 (MN1975) și a fost întocmită documentația grafică (planuri, profile și secții) și fotografică. Materialul arheologic identificat (ceramică – vase întregi și fragmente -, sticlă -vase întregi și fragmente-, cahle - întregi și fragmentare, pipe – întregi și fragmentare; obiecte de fier și de bronz, etc.) a fost înregistrat corespunzător și supus intervențiilor de conservare primară (curățare, spălare, uscare). Piesele întregi sau care pot fi reîntregite au fost predate laboratorului de restaurare al Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei, pentru operațiuni specifice de conservare curativă și/sau restaurare. De asemenea, au fost prezeravate probe din structurile de lemn identificate care au fost investigate dendrocronologic.

Suprafețe cercetate și rezultate

Au fost deschise două suprafețe principale: Suprafața 1 și Suprafața 2 - iar terenul dintre ele (denumit convențional Suprafața 3), a fost curățat până la adâncimea de 0.60 m, pentru a putea pune în evidență zidul de incintă (?) din perioadă modernă a centrului orașului Dej (Fig. 1).

Suprafața 1 (amplasată în partea de SSE-S a Parcului Mic; suprafața finală 5 x 10 m) (Fig. 1, 4/1, 3).

Săpătura a început de la cota absolută de 239,52 m și s-a ajuns, pe toată suprafața ei, până la dâncimea de aproximativ 1,80 m. Din cauza infiltrațiilor de apă care au făcut anevoioasă cercetarea arheologică (Fig. 9), am continuat înregistrarea stratigrafiei suprafeței, până la adâncimea de aproximativ 2,50 m, într-un sondaj (Suprafața 1, S1 - 0,80 m x 3,80 m), trasat în interiorul Clădirii 1, de-a lungul zidului fundației din partea de sud a clădiri (F4) (Fig. 4/2). În cuprinsul Suprafeței 1 au fost identificate fundațiile și parte din elevațiile de piatră a două clădiri - Clădire 1 și Clădire 2 -, o structură construită din piatră, posibil parte a unei fundații (SC 1) și mai multe structuri de lemn (Fig. 2, 3, 4/3, 5). Materialul arheologic identificat în nivelurile corespunzătoare Clădirii 1 sugerează că ea a avut două faze de construcție și de utilizare, de pe parcursul secolului al XVI-lea și până spre jumătatea secolului al XIX-lea (Fig. 3/1). În ce privește relația cronologică cu Clădirea 2, după datele identificate, cele două clădiri au fost contemporane, cel puțin în prima jumătate a secolului al XIX-lea (Fig. 3).

Pe toată Suprafața 1 - sub Clădire 1 și Clădire 2 și sub SC1 - au apărut structuri de lemn, resturi ale unor construcții, în stare de conservare relativ bună, a căror rosturi nu se lasă ușor citite. Cele mai spectaculoase sunt cele identificate sub Clădirea 1, de la cota 238,45 m (Fig. 2, 5). Aceste structuri sugerează anexele unei gospodării cuprinse, spații destinate unor activități specifice, care la un moment dat au fost dezafectate, pe locul lor fiind construită o clădire, a cărei fundație de piatră ajunge sub nivelul lor (Fig. 3/2). Materialul arheologic recoltat din stratul în care au fost identificate aceste structuri de lemn și rezultatele analizelor dendrocronologice (laborator Anno Domini Dendrolab) arată că ele au fost construite pe parcursul secolului XV.

Suprafața 2, cu suprafața finală de 47 mp, a fost trasată în partea S-SSV a Parcului Mic (Fig. 1). Săpătura a început de la cota absolută de 240,41 m și a ajuns, pe toată suprafața, până la dâncimea de aproximativ 1,70 m (Fig. 6). Din cauza infiltrațiilor de apă care au făcut anevoioasă cercetarea arheologică, am continuat înregistrarea stratigrafiei Suprafeței 2, până la adâncimea de aproximativ 2,90 m (de la cota 240,41 m), într-un sondaj (Suprafața 2, S1) de 1,50 x 2,50 m (Fig. 7/1, 9/1).

A fost identificată fundația și elevația de piatră a unei clădiri - Clădire 1 - a cărei spațiu funcțional a fost refăcut de câteva ori (Fig. 6, 7/1). Materialul arheologic recoltat - pipe, recipiente de sticlă, vase ceramice, cahle - întregi s-au fragmentare - este caracteristic secolelor XVIII și XIX. Practic, Clădirea 1 din Suprafața 2 a funcționat până spre mijlocul secolului XIX, ea fiind demolată odată cu Clădirile 1 și 2 din Suprafața 1.

Structuri de lemn au fost identificate și în Suprafața 2 începând de la cota 239,13 m, cele mai complexe fiind cele din carourile 4 și 5 (Fig. 7). Asemeni structurilor de lemn descoperite în Suprafața 1, sub Clădirea 1 și acestea par să fi făcut parte din anexele unei gospodării cuprinse, spații destinate unor activități specifice, care, la un moment dat, au fost dezafectate. Analizele dendrocronologice (Laborator Anno Domini Dendrolab) arată că structurile de lemn descrise au fost construite după a doua jumătate a secolului XVI.

Suprafața 3 a fost denumit convențional spațiul dintre suprafața 1 și suprafața 2, ce a fost decapat mecanic până la adâncimea de aproximativ 0,60 m. În partea de sud, de la cota 240 m, a apărut o structură de zid continuă (zidul de incintă), ce se prindea de zidul (Z1) Clădirii 1 din Suprafața 2 și de zidul (Z4) Clădirii 1 din Suprafața 1 (Fig. 1, 8). În restul suprafeței au fost identificate varii șanțuri pentru utilități (dezafectate ani mulți înainte de începerea lucrărilor actuale de remodelare a centrului orașului). Practic a fost excavat un pământ de umplutură. Acest lucru și iminența infiltrațiilor de apă ne-au motivat să nu continuăm săpătura în adâncime.

Zid de incintă al unei fortificații (?)

În partea de sud a suprafeței cercetate (Suprafața 1 – Suprafața 3) au fost identificate segmente de zid (fundatii și elevații) care ar putea fi atribuite zidului de incintă (fortificație?) al centrului orașului Dej, a cărui edificare, după toate informațiile disponibile până la momentul elaborării acestui raport, pare să fi început în jurul anului 1682, după incendierea zonei centrale a orașului de turcii lui Ali Pașa. Concret sunt trei fragmente de zid construite preponderent din tuf de Dej, cu lățime de 0,90 - 1,10 m și adâncime variabilă, ce se țin din zidurile Clădirii 1/Suprafața 2 și ale Clădirii 1/Suprafața 1 (Fig. 1, 2, 6, 8).

Problema care rămâne spre rezolvare viitoarelor cercetări este aceea a atribuirii corecte a acestor fragmente de zid. Este tentant să fie asociate cu zidului fortificației (?) centrului orașului, mai ales că sursele istorice amintesc de faptul că dejeni hotărâsc să fortifice orașul cu ziduri de piatră după jumătatea secolului XVII. Dar, precis unde și cum au fost construite aceste ziduri nu se cunoaște, iar informațiile istorice disponibile și cercetările arheologice făcute până acum în zona centrală a orașului, nu sunt lămuritoare în acest sens.

Concluzii

Lucrările de remodelare urbană a centrului orașului Dej - Centru Istoric cod LMI CJ-II-a-A-07597 - au permis investigarea unui segment al țesutului urban din perioadele medievală târzie și modernă, din spatele bisericii calvine, acoperit de Parcul Mic. Au fost identificate fundațiile și elevațiile de piatră a trei clădiri construite și folosite din secolul al XVI-lea și până la mijlocul secolului al XIX-lea și structuri de lemn, urme ale unor clădiri mai vechi și a unor spații de depozitare care, după materialul arheologic prezervat din cuprinsul lor și conform buletinului de analize dendrocronologice, pot fi datate, cel mai devreme, în secolul XV. Au fost identificate, de asemenea și trei segmente de zid care ar putea fi părți ale zidului de incintă a centrului orașului, a cărui construcție pare să fi debutat cândva după a doua jumătate a secolului XVII.

Abstract

The urban remodelling works of the Dej city centre, initiated in the spring of the last year have given the archaeologists with the National Museum of Transylvanian History the possibility to investigate a segment of the urban fabric behind the Calvinist Church, nowadays overlapped by Parcul Mic (the Small Park). These archaeological investigations yielded stone foundations of three buildings

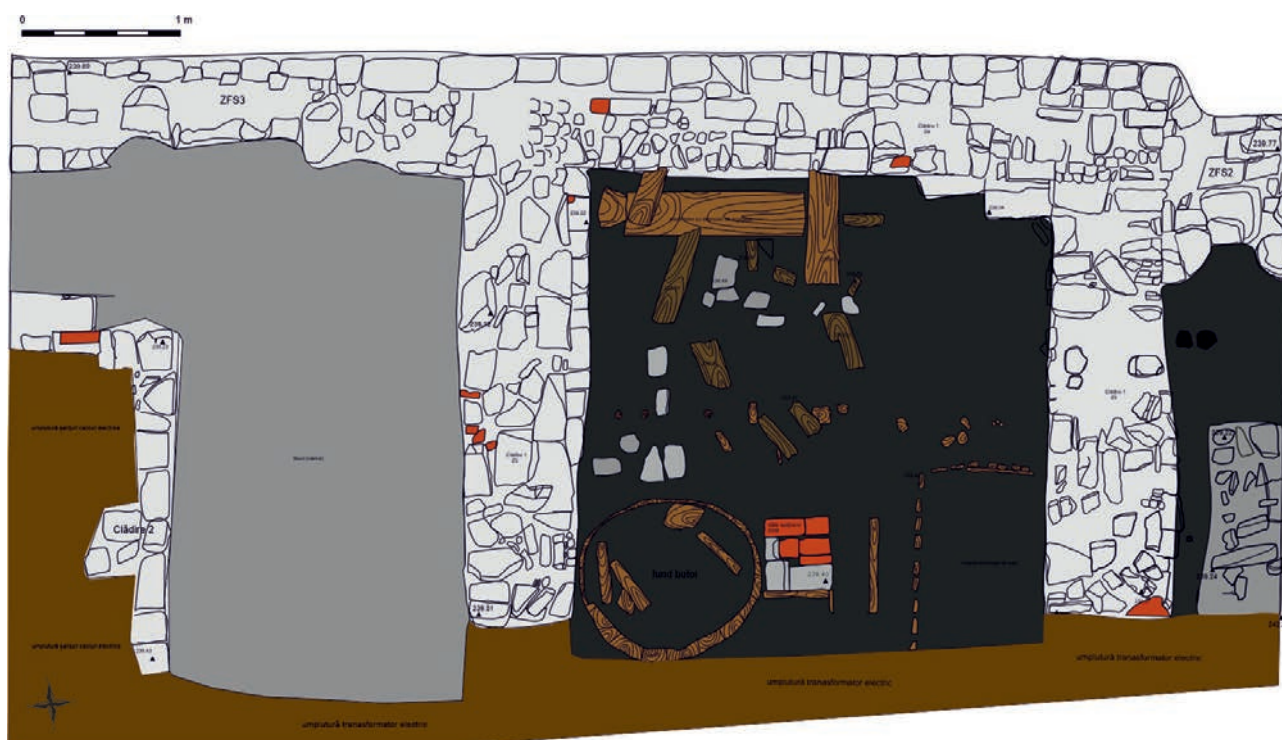
that may be dated between the 16th Century – mid 19th Century, timber structures, remains of older buildings and storage areas, which, according to the surviving archaeological material and the results of the dendrochronological analyses may be dated earliest to the 15th century. Stretches of the town's fortification wall (?), very likely built after mid 17th century, have also been identified.

Bibliografie:

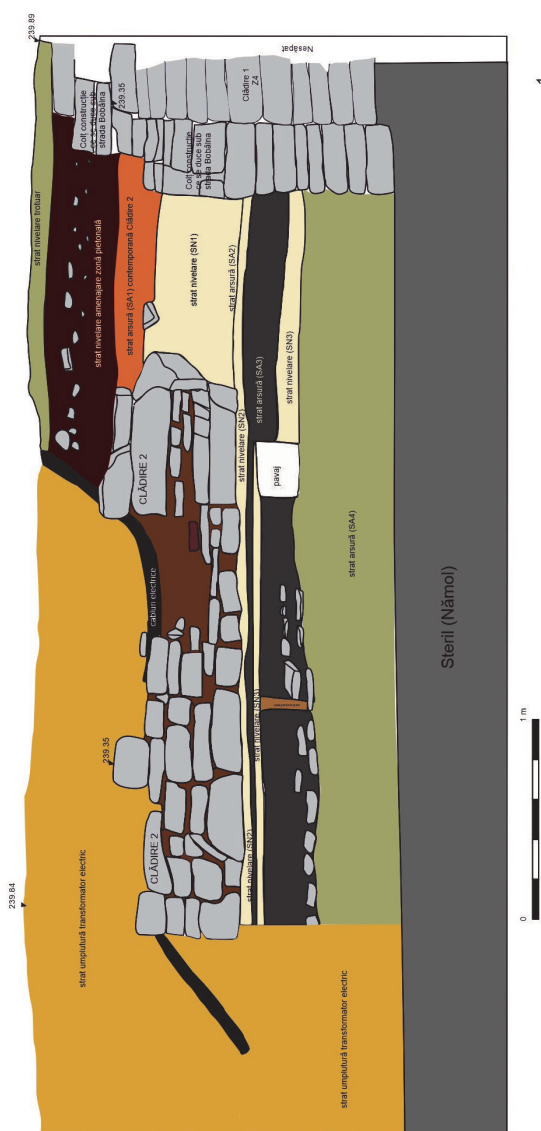
- Călători străini în Țările române*, vol I-III, ed. îngrijită de M. Holban, București 1968, 1970, 1971.
- Documente privind istoria României*, veacul XIII, C. Transilvania, vol I, II, București 1952, 1953.
- Plan urbanistic general al Municipiului Dej. Memoriu general*, ISCG&T CREATOR SRL (Arh. Valentina Turcu), Dej, 2009.
- Bob, Vesa, Kiss 2007 - Bob, A., Vesa, N., Kiss, F., *Omagiul Colegiului Național „Andrei Mureșanu” Dej*, Dej, 2007.
- Bunta 1966 - Bunta, M., *Sigilii de breaslă în colecția muzeului de istorie Cluj*, in AMN, 3, 1966, p. 213-228.
- Ciube 1926 - Ciube, I., *Monografia școlii primare de stat pentru băieți din orașul Dej*, Dej 1926.
- Draskóczy 2012 - Draskóczy, I., *A Dési sókamara gazdálkodása a 16. Század közepén*, in M. Baráth, A. Molnar (eds.), *A történettudomány szolgálatában tanulmányok a 70 éves gecsényi Lajos tiszteletére*, Budapest, Győr, 2012.
- Entz 1943 - Entz, G., *Szolnok-Doboka Középkori művészeti emlékei*, (Erdélyi Tudományos Füzetek). Erdélyi Múzeum Egyesület, Cluj-Napoca, 1943.
- Horvat 2017 - Horvat, M., *Bresle și dezvoltarea meșteșugurilor din Dej (a doua jumătate a secolului XV - sec. al XVI-lea)*, in R. Gavrilă, E. M. Dobrescu (eds.), *Economie și istorie la confluența Someșurilor*, Dej, 2017, p. 313 -326.
- Horvat 2018a - Horvat, M., *Considerații privind elita urbană a Dejului în a doua jumătate a secolului al XV-lea*, in *Philohistoriss*, IV.6, 2018, p. 34-48.
- Horvat 2018b - Horvat, M., *Prima consemnare a dejului cu statutul juridic de oraș (civitas) în anul 1320*, in M. Dobrescu, I. M. Balog (coords.) *Marea Unire- Fundamente economice și istoricosociale*, Dej, 2018.
- Kádár 1905 - Kádár, J., *Károly Tatányi, L Réthy, Szolnok-Dobokavármegye monographiája. I-VII*, Dej 1900-1905.
- Kovács 2013 - Kovács, Z., *Beata Virgo Nostra Deésiensis”. Despre cultul imaginilor miraculoase ale Maici Domnului în biserica franciscană din Dej*, in V. Țoca et alii (coord.) *Studii de istoria artei. Volum omagial dedicat Profesorului Nicolae Sabău*, Cluj Napoca, 2013.
- Kiss 1999 - Kiss, F., *Târguri și târgoveți la Dej*, in SAMVS, 4, 1999, p. 82-97.
- Mânzat 1926 - Mânzat, G., *Monografia orașului Dej. Din cele mai vechi timpuri până în zilele de azi*, Bistrița 1926.
- Rüsz-Fogarasi 2003 - Rüsz-Fogarasi, E., *Dejul medieval, între oraș și târg*, in N. Bocșan, O. Ghitta, D. Radosav (coord), *Tentația istoriei*, Cluj-Napoca, 2003, p. 313-319.
- Szőke 2012 - Szőke, B., *A dési református templom. Kísérlet a gótikus boltozatok rekonstrukciójára*, in *Arhitectura religioasă medievală din Transilvania*, V, 2012, p. 215-236.

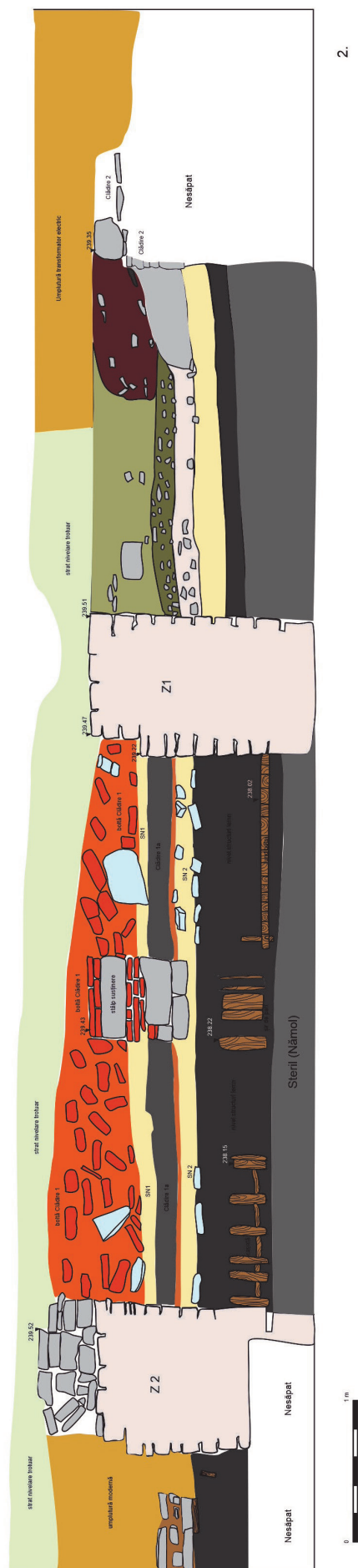
Pl. I. Parcul mic. Suprafețele 1 – 3. Vedere aeriană

Pl. II. Parcul mic. Suprafața 1. Plan general

1.

2.

Pl. III. Parcul mic. Suprafață 1: 1. Profi E; 2. Profi N

1

2

3

Pl. IV. Suprafața 1: 1, 3 vedere generală; 2. sondaj 1

1

2

3

Pl. V. Suprafața 1. 1-3 structuri de lemn sub Clădirile 1, 1a

Pl. VI. Parcul Mic. Suprafața 2, plan general

1

2

3

4

Pl. VII. Suprafața 2. Structuri din lemn din carourile 4 și 5: 1. ansamblu; 2-4 detalii

Pl. VIII. Suprafața 1: 1. vedere din timpul decapării; 2. vedere aeriană

1

2

3

Pl. IX. Parcul mic. 1 – 3 aspecte din timpul lucrului (2021, 2022)

105. Platoul Dumbravă, comunele Bârsești, Vrâncioaia, Negrilești și Tulnici, jud. Vrancea

Punct: Necropole tumulare de incinerare „Lacul Dumbrăvii” - Tumul 46

Tip de sit: 221 (mormânt tumul)

Încadrare cronologică: 163 (Hallstatt târziu)

Cod RAN: 175233.01; **cod LMI:** VN-I-s-A-06351

Autorizația nr. 124/20.06.2022

Colectiv: Emilian Teleaga (IAB), Torsten Riese (Posselt & Zickgraf Prospektionen, Marburg), studenți: Jakob Nienaber (Seminarul de Arheologie Preistorică, Universitatea Liberă, Berlin), Remus Geo Vasiliu (Facultatea de Istorie U București)

Finanțare: Fundația Alexander von Humboldt 13309,2 euro, Muzeul Vrancei, Focșani 35000 lei

Perioadă desfășurare cercetare: 14-16.07; 8.08-26.11.2022

Noile cercetări arheologice privind necropolele tumulare de pe platoul Dumbravă începute în 2014 au fost impuse în 2022 printr-un proiect de parteneriat instituțional dintre IAB și Seminarul de Arheologie Preistorică al Universității Libere din Berlin, finanțat de fundația Alexander von Humboldt. În primul rând a fost achiziționată o dronă profesională care permite cartografierea suprafețelor funerare extinse. Astfel s-a putut stabili faptul că necropolele tumulare de pe platoul Dumbravă, din partea sa sud-estică (pe teritoriul comunelor Bârsești și Vrâncioaia) se extind prin tumuli izolați, situați pe partea centrală a platoului până în marginea lui nord-vestică (comune Negrilești și Tulnici).

Dintre acești tumuli izolați au fost selectate patru movile, situate în partea centrală (trei) și nord-vestică a platoului (una), regimul lor de proprietate permițând efectuarea săpăturilor arheologice. Acestea au fost defrișate și ulterior au fost efectuate prospecțiuni geomagnetice și scanări cu echipament GPR; prin evaluarea rapidă a rezultatelor acestor cercetări s-a stabilit că movilele au aceeași structură constructivă ca și tumuli hallstattieni târzii săpați anterior (inele sau învelișuri masive de bolovani), deci probabil au fost înălțate în aceeași perioadă. Movila numerotată 46 a ieșit totuși în evidență prin diametrul ei foarte mare, de 16 m; doar tumulul 17 din perioada hallstattiană târzie avea un diametru la fel de mare¹. Prospecțiunile geofizice au relevat structuri constructivă unice din piatră, anume un inel de piatră, superficial, și o șaibă de pietre mai adâncă, masivă, cu o anomalie în partea ei centrală (fig. 1). Această movilă părea neafectată, astfel încât a fost aleasă pentru săpături arheologice în 2022. Movila era situată pe un promontoriu orientat VNV-ESE, întinzându-se la poalele crestei mărginind platoul pe latura sa sud-vestică, devenind astfel mai vizibilă atât de pe Dumbravă, cât și de pe dealurile înconjurătoare.

Movila a fost împărțită în patru sectoare triunghiulare, între care s-au cruțat martori lați de 0,6 m. Ulterior săpătura a fost extinsă spre nord-vest și spre nord-est cu câte un metru, pentru a putea cerceta marginile movilei. Cercetarea arheologică s-a efectuat prin dezvelirea succesivă a straturilor de piatră și pământ și documentarea planurilor

rezultate (până la nouă planuri), secționarea mormintelor, documentarea profilelor martorilor și, ulterior, demontarea acestora. Seceta prelungită a determinat uscarea excesivă a martorilor și planurilor, îngreunând săparea și documentarea lor, mai ales în lunile octombrie și noiembrie ale cercetărilor arheologice.

Învelișul superficial de bolovani al movilei a fost parțial afectat în marginea lui nord-vestică prin îngrămădirea pietrelor care împiedicau arătura de-a lungul hatului orientat N-S, despărțind două proprietăți, și de rădăcinile unui păducel, crescut pe hotar. O groapă de jefuire care nu se observă la suprafață, tronconică, cu diametrul superior de circa 2,2 m iar cel inferior de circa 1,8 m, a străpuns învelișul central de bolovani și baza de pământ a movilei, adâncindu-se în stratul steril până la 1,74 m; ea este situată la nord-vest de gruparea de vase a mormântului central și l-a răvășit complet, resturile incinerăției (situate probabil într-o groapă adâncită, pornind de la nivelul grupului de vase) fiind găsite atât în humusul actual, cât și mai jos, până la fundul gropii (fig. 2).

Inelul superficial de piatră, realizat cu ajutorul compasului, avea un diametru exterior de 15,5-15,8 m, pe marginea lui fiind așezați bolovani mari, sau pietre mici pe două straturi. Lățimea inelului varia considerabil, între 2,10 m și până la 5,40 m, suprapunând la un interval de 20-40 cm de pământ învelișul central de bolovani al tumulului (fig. 2-3).

Tumulul 46 a fost înălțat deasupra unui strat central de pământ argilos (adus, îngrămădit din împrejurimi sau rezultat din decaparea humusului antic), curat, cu puține fragmente ceramice, cu urme de arsură, peste acesta construindu-se șaiba centrală de pietre. Pământul argilos continua și în afara stratului de piatră. Urmele de arsură disperate și superficiale, dărele de cărbuni, pietrele parțial arse și lipsa pământului ars arată că nu este vorba de un rug funerar, ci de mai multe focuri care ardeau în momentul depunerii grupului de vase și săpării gropii cu resturile incinerăției mormântului principal (notat nr. 5); aceste focuri au fost stinse și apoi s-a continuat înălțarea tumulului (fig. 2). Un alt mormânt (notat nr. 6) consta din câteva fragmente incinerate și cărbuni depuse între pietrele șaibei centrale. După înălțarea șaibei centrale de pietre s-a depus mormântul nr. 4 constând dintr-o grupare de vase și o groapă cu resturile incinerăției și cărbuni, respectiv o mărgea cu ochi (fig. 4). Mormântul nr. 3 de la marginea vestică a grupului de bolovani consta din cioburi și oase incinerate împrăștiat într-o adâncitură. Mormântul nr. 2 de incinerare este nesigur, iar mormântul nr. 1 de incinerare în urnă era superficial, fiind amenajat după înălțarea inelului periferic.

Până la valorificarea tuturor datelor cercetării, tumulul pare să fi fost înălțat într-o singură etapă pentru mormântul principal nr. 5; lipsește stratul intermediar de humus antic care să dovedească construirea ulterioară a inelului de bolovani periferic. În tumul au fost amenajate mai multe morminte secundare. Efortul constructiv necesar înălțării movilei este deosebit, fiind necesari 42,35 m³ de piatră.

Abstract:

New archaeological excavations on the Dumbravă Plateau necropolis started in 2014 and continued in 2022 through an institutional partnership project between the IAB and the Seminar for Prehistoric Archaeology of the Free University of Berlin, funded by the Alexander von Humboldt Foundation. Firstly a professional drone was purchased to map extensive burial areas. It was possible to establish that the burial mounds on the Dumbravă plateau in its south-eastern part (in the territory of the communes of Bârsești and Vrâncioaia) extend through isolated burial mounds located on the central part of the plateau to its north-western edge (communes of Negrilești and Tulnici). Four of these isolated tumuli have been selected mounds, located in the central (three) and north-western part of the plateau (one), their ownership regime allowing archaeological excavations. These were cleared and subsequently geomagnetic prospecting and GPR scanning were carried out; a rapid assessment of the results of these investigations established that the mounds have the same constructional structures as the previously excavated Late Hallstattian mounds (massive boulder rings or shells), and were therefore probably erected in the same period.

Illustrations list

Fig. 1. Geomagnetic and georadar survey of Mound 46. Scale 1:200

Fig. 2. Fig. 2. East profile of the NS witness of mound 46. Scale 1:60

Fig. 3. Mound 46, peripheral ring documented by primers 2 and 3. Scale 1:100

Fig. 4. Tomb no. 4, the grouping of vessels and the pit with the cremation remains. Scale 1:10

Bibliografie:

Teleagă 2020 - Teleagă, E., *Catalogue of the Late Hallstatt Tumuli excavated by Sebastian Morintz at Bârsești*, in E. Teleaga (ed.), *Funeralkultur der Thraker und Skythen des 7. Bis 5. Jahrhunderts v. Chr. an der unteren Donau*, SEAT 5, Rhaden 2020, p. 125-192

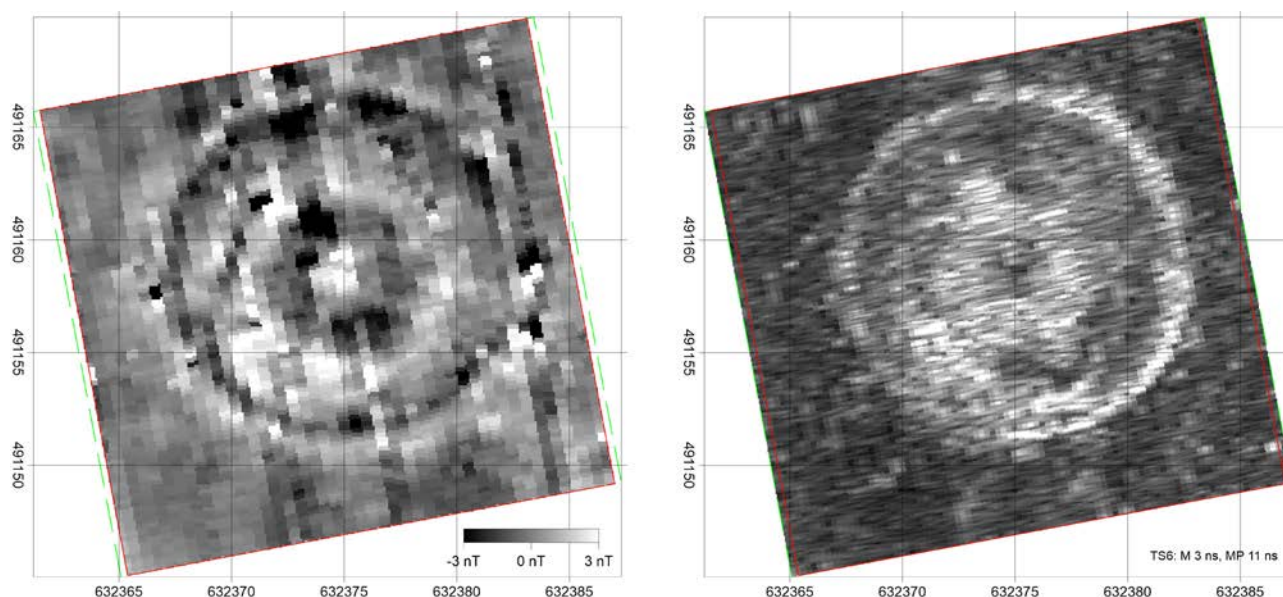

Fig. 1. Prospekțiune geomagnetică și georadar a tumulului 46. Scara 1:200

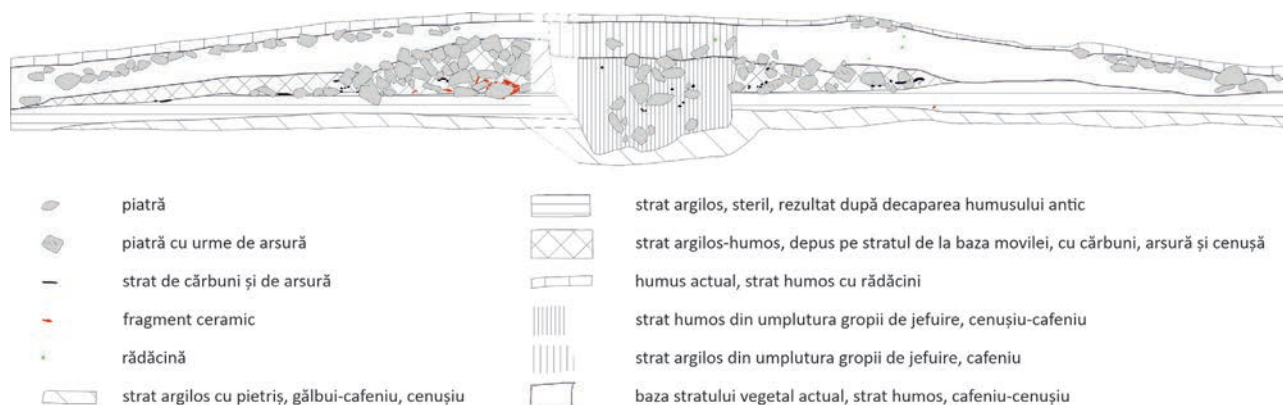

Fig. 2. Profilul de est al martorului NS al tumulului 46. Scara 1:60

Fig. 4. Mormântul nr. 4, gruparea de vase și groapa cu resturile incinerăției. Scara 1:10

Fig. 3. Tumulul 46, inelul periferic documentat prin grundurile 2 și 3. Scara 1:100

106. Fetești, com. Adâncata, jud. Suceava**Punct: La Schit****Tip de sit:** 112 (așezare fortificată)**Încadrare cronologică:** 142 (Eneolitic mijlociu), 143 (Eneolitic târziu), 211 (La Tène timpuriu), 5 (Epoca modernă)**Cod RAN:** 146842.01**Autorizație nr.** 287/18.07.2022**Colectiv:** Bogdan - Petru Niculică (MB Suceava), Dumitru Boghian, Sorin Ignătescu, Irina Rusu (USM Suceava)**Perioada desfășurării cercetării:** 15 – 26.08.2022

Situl arheologic Fetești „La Schit” se află pe un platou structural din nord-estul satului cu același nume, în curtea bisericii „Sf. Nicolae” și în pădurea de la sud și est de aceasta, până la cantonul silvic și mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului”. Stațiunea a fost locuită în eneoliticul mijlociu și târziu, a doua epocă a fierului și epoca modernă (schitul Fetești). Situl a fost cercetat prin săpături sistematice în anii 2000-2006, fiind investigată o suprafață de 373 m² de către un colectiv alcătuit din Dumitru Boghian, Sorin Ignătescu (Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava), Ion Mareș și Bogdan Petru Niculică (Muzeul Național al Bucovinei Suceava).

Cercetările preventive desfășurate în anul 2022 au avut ca obiectiv investigarea a două suprafețe, de 3 x 7 m (S. IX) și 3 x 4 m (S. X), situate în curtea bisericii, care au fost repartizate de către preot și consiliul parohial unor familii din Fetești, pentru construirea unor monumente funerare și practicarea unor viitoare înmormântări. Săpăturile arheologice au fost realizate cu sprijinul studenților de la programul de studiu Istorie, anii I și II, care au desfășurat practica de specialitate pe acest șantier.

Din păcate, secțiunea IX nu a putut fi cercetată decât până la adâncimea de circa -0,90 - 1,00 m. Din cei 3 x 7 m ai șanțului, o suprafață de 1 x 7 m a fost exploatată parțial în campaniile anterioare (S VII) și urmează a fi descoperită într-o etapă viitoare, când cercetările vor ajunge la stratul Cucuteni A.

În zona investigată, la adâncimea de -0,20 - 0,40 m au fost descoperite materiale specifice epocii moderne: fragmente de vase, unelte de fier, bucăți de tablă și sticlă, precum și un număr mare de gresii plate care formau un aliniament nord-vest – sud-est, despre care credem că a constituit baza unei construcții ușoare din lemn sau o cărare către una din ieșirile din curtea schitului.

La partea inferioară a acestei depuneri au fost identificate și obiecte aparținând celei de-a doua epoci a fierului, care nu alcătuiau un strat propriu-zis. Dintre ele, menționăm fragmentele unui vas de tip castron, un vârf de săgeată de bronz, cu trei aripioare, de tip scitic, și două fusaiole.

Stratul arheologic al culturii Horodiștea, surprins la adâncimea de -0,40 - 0,60 m, nu conținea urmele unor complexe de locuire sau menajere, ci doar fragmente de vase din pastă cenușie sau brună, decorate cu șnurul sau împunsături, câteva vârfuri de săgeată din silex, fusaiole etc.

Materialele arheologice specifice culturii Cucuteni, faza B, ocupă intervalul stratigrafic -0,60 – 1,00 m. În partea vestică a secțiunii, pe o suprafață ce ocupă cel puțin 2

m² au fost identificate resturi consistente de lut ars, provenind de la pereții și podeaua locuinței 8, cercetată parțial în perioada 2004-2006 în secțiunea VII. Printre resturile acestea au fost găsite fragmentele unui capac. În restul secțiunii materialele arheologice par a se afla în afara acestui complex. Printre ele am remarcat două vase bitronconice fragmentare, corodate. Din lipsa timpului, acest strat nu a fost exploatat în întregime, cercetarea sa urmând a fi reluată în campania anului viitor.

Secțiunea X, aflată în proximitatea primului șanț al stațiunii, săpat în faza Cucuteni A, a surprins straturile arheologice înclinate vizibil de la nord-vest la sud-est, cu o cădere de circa 0,50 – 0,60 m de la un capăt la celălalt al șanțului. Cu toate acestea, suprafața solului în această zonă a sitului este relativ orizontală, ca urmare a depunerii intenționate a unor materiale contemporane. Acest strat avea o grosime de 0,30 m în nordul secțiunii și 1,10 m în sudul acesteia și conținea cuie, tablă, sticlă spartă, provenind de la reparații făcute bisericii și anexelor sale, amestecate cu fragmente de vase și alte obiecte preistorice.

Sub acest strat, în colțul sud-vestic al secțiunii, a fost descoperită o parte a unui bordei din epoca modernă, desemnat ca B9. Porțiunea interceptată de săpătura noastră avea o lungime de 1,70 de metri nord-vest – sud-est și o lățime de 0,85 de metri nord-est – sud-vest. Grosimea umpluturii era în sudul secțiunii de circa 70 de cm între -1,20 - 1,90 m și consta din fragmente de vase, pietre și cărămizi. În proximitatea complexului, stratul modern era alcătuit din materiale contemporane acestuia, dar și anterioare, scoase din context la săparea locuinței adâncite și aruncate în afara acesteia.

Straturile aparținând culturilor Horodiștea și Cucuteni (fazele A și B) intersectate în secțiunea X nu conțineau complexe arheologice, ci doar fragmente de vase, unelte de silex și bucăți de lut de la locuințe dezafectate.

În campania viitoare intenționăm să continuăm investigarea secțiunii IX și să cercetăm zona aflată în afara curții bisericii, în special fortificația cu val și șanț, care ar putea aparține așezării din a doua epocă a fierului.

În încheiere am dori să mulțumim pentru sprijinul acordat Înaltpreasfinției Sale Calinic, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, preotului paroh Ovidiu Căuneac, Consiliului parohial Fetești, domnului primar Viorel Cucu, Consiliului Local Adâncata, precum și domnului profesor Marius Muntianu, directorul școlii din Fetești.

Abstract

The archaeological site is situated on a structural plateau north-east from the village of Fetești. The fortified settlement was inhabited in the Eneolithic, Iron Age and in the 18th - 19th centuries, and excavated from 2000 to 2006. Due to the extension of the cemetery in the last years, we decided to organize a rescue excavation in two sectors that will be affected by graves in the future.

The first of the two trenches, S IX, revealed a modern layer with stones, oriented north-west – south-east, iron objects, glass, pottery, from the 18th - 19th centuries, when the site was occupied by a small monastery. Few

discoveries: a bowl, a bronze arrowhead, two spindle-wheels can be assigned to the Second Iron Age. Some other artefacts belong to the Horodiștea civilization: flint arrowheads, pottery. In the same section was discovered the edge of the dwelling 8, from Cucuteni B phase, excavated partially in S VII in the years 2004-2006. Unfortunately, the research of this section could not be continued this year, but it will be resuming in 2023.

In the other trench, S X, situated close to the ditch from Cucuteni A phase, was discovered a part of a modern pit house, P9. The portion that has been excavated shows that the feature was at least 1,70 x 0,85 m. in size, and had a maximum depth of 0,70 m. Probably it also had walls above the ground. Inside we discovered pottery, iron objects, stones and bricks, from the walls or from a kiln, like the one that we found in the pit house 4, excavated in 2002. All the other layers discovered in this section, belonging to Horodiștea, Cucuteni B and Cucuteni A civilizations were tilted towards the Eneolithic ditch, situated in the proximity and contained only objects that were not found in the archaeological features.

107. Galați, jud. Galați

Punct: Sîtul arheologic Bărboși-Tirighina

Galați - S.C. DEMCAR 200 S.R.L.

Tip de sit: 21 (necropolă)

Încadrare cronologică: 32 (Epoca romană)

Cod RAN: 75105.05; **Cod LMI:** GL-I-s-B-02972

Autorizație nr. 327/19.08.2022

Colectiv: Gabriel Jugănar - responsabil științific, Adrian-Ionuț Adamescu; Instituția organizatoare a cercetării arheologice: MIPP Galați

Perioada desfășurării cercetării: 1– 25.09.2022

Terenul este amplasat în partea de sud-vest a intravilanului municipiului Galați, în situl arheologic Tirighina-Barboși – Necropolă romană – amplasat la vest și la nord de Castrum și Castellum.

Descrierea cercetărilor din campania 2022

Suprafața afectată de investiție este de 2793,3 mp. Au fost trasate două suprafețe de cercetare: SI de formă rectangulară cu suprafața de 2596 mp și SII de formă poligonală cu o suprafață de 197,3 mp, configurate pe baza amprentei la sol a viitoarelor clădiri.

Stratigrafie:

În urma cercetărilor arheologice am putut identifica următoarea situație stratigrafică (de sus în jos). Primul strat este un strat de pământ amestecat cu pietriș și resturi de materiale de construcție, rezultat în urma amenajării terenului (cu o grosime cuprinsă între 0,15- 0,20 m); cel de-al doilea strat este un strat alcătuit dintr-un sediment siltic negricios, compact și omogen, în amestec cu materii organice și pigmenți de calcar, reprezintă, cel mai probabil o nivelare, nivelare întâlnită și în celelalte campanii cu o grosime cuprinsă între 0, 30 – 0, 40 m; următorul nivel, de culoare gri, compact și omogen, în amestec cu fragmente ceramice, oase, materii organice, urme materiale aparținând perioadei romane (cu o grosime cuprinsă între 0, 25 – 0,40 m). În acest nivel au fost descoperite toate complexele arheologice; penultimul nivel, galben – verzui, compact și omogen, cu foarte puține resturi materiale, posibil nivel anterior perioadei romane (cu o grosime cuprinsă între 0, 10 – 0, 20 m); Ultimul strat, galben, steril din punct de vedere arheologic.

Descrierea structurilor arheologice

În decursul cercetărilor au fost identificate și cercetate mai multe structuri arheologice:

Cx1 – Incintă funerară fragmentară I (nr. 1) descoperită în SI la adâncimea de -0,60 m. În plan, incinta se prezintă precum un șanț cu o lățime de maxim 0,80 din care s-au păstrat două laturi, cea de NV-SVE cu o lungime de 7,30 m, respectiv latura de NE-SV cu lungimea de 6 m. Baza a fost atinsă la – 1,00 m.

Inventar: În pământul de umplutură, au fost descoperite câteva fragmente ceramice

romane remarcându-se un mâner fragmentar de amforă.

Cx 2 – Incintă funerară fragmentară (nr. 2) descoperită în SI, la nord de incinta descrisă mai sus, la adâncimea de -0,80 m. Incinta pare să aibă o formă rectangulară, păstrându-se trei laturi: prima orientată NE/SV cu o lungime de 10 m, aceasta intrând în profilul de V al SI, cea de-a

doua latură, păstrată integral, orientată NV/SE, cu lungimea de 18 m, în timp ce a treia latură, fragmentară, paralelă cu prima, are o lungime păstrată de 4,5 m. Lățimea laturii principale păstrate integral este de circa 0,80 m în timp ce prima și cea de-a treia latură au o lățime de aproximativ 2 m. Baza a fost atinsă la -1,30 m.

Cx3 - M1 - Mormânt de incinerare. Identificat în SI, la adâncimea de -0,60 m. Groapa mormântului era de formă rectangulară cu dimensiunile de 1,92 × 0,70 m și orientat NE-SV. Laturile gropii erau arse, groase de aproximativ 4 cm. Pământul de umplutură al gropii de culoare neagră era tasat. Baza a fost atinsă la adâncimea de -0,70 m.

Inventar: Din pământul de umplutură al gropii au fost recuperate oase calcinate și fragmente ceramice aparținând unui ulcior cu gura trilobată -oenochoe.

Cx4 - Groapă menajeră. Descoperit în SI, la adâncimea de -0,60 m față de nivelul actual al solului. Groapa este de formă circulară cu diametrul de 1,20. Pământul de umplutură conținea urme de cărbune și chirpic. Baza a fost atinsă la adâncimea de -1,40 m. Fără inventar. Complexul pare să fi avut destinația de groapă menajeră.

Cx5 - M2 - Mormânt de înhumare cu firidă. Descoperit în SI la adâncimea de -0,70 m. Groapa mormântului este de formă rectangulară cu dimensiunile de 2,00 × 0,90 m, orientat NE-SV. La adâncimea de -1,30, mormântul prezintă o treaptă lată de 5 – 8 cm. Pe latura de NE, mormântul a avut o firidă.

Inventar: Din pământul de umplutură al gropii au fost recuperate fragmente ceramice atipice romane și un fragment dintr-un cui. Baza a fost atinsă la adâncimea de -1,90 m.

Cx6 - M3 - Mormânt de înhumare descoperit în SI la adâncimea de -0,70 m. Complexul are dimensiunile de 1,80 × 1,60 m și este orientat NV-SE. La adâncimea de -1,10 a fost descoperită o treaptă, iar baza a fost atinsă la -1,30 m.

Cx7 - Complex contemporan. Complex descoperit în SI la adâncimea de -0,70 m față de nivelul actual. Forma gropii este ovală cu dimensiunile de 1,60 × 1,40 m. Baza a fost atinsă la -1 m. Fără inventar.

Cx8 - Fragment de incintă funerară (nr. 3). Complex descoperit în SI, la -0,70 m, cu lungimea de 2,5 m și o lățime de 0,80 m, orientat NE/SV, ce intră în peretele de est al secțiunii. Face parte probabil din incinta funerară descoperită în 2020 pe amplasamentul actualei hale, aflată la est de zona ce face obiectul cercetării arheologice preventive. După descrierea autorilor cercetărilor din 2020 această incintă funerară (căreia îi lipsea colțul de SV) avea o suprafață estimată de 122,76 mp și conținea trei morminte romane, două de incinerare și unul de înhumare

Cx9 - M4 - Mormânt de incinerare Complexul a fost descoperit în SII la adâncimea de -1,20 m de la nivelul actual al solului. Are o formă rectangulară, cu dimensiunile de 2,00 × 0,50 m fiind orientat NE-SV.

Complexul a fost identificat printr-un sol galben amestecat cu negru delimitat de un pământ de culoare ciocolatie. Laturile gropii mormântului prezentau urme de arsură. Baza mormântului a fost atinsă la adâncimea de -1,55 m.

Inventar: Din pământul de umplutură au fost recuperate câteva oase calcinate, un fragment ceramic roman atipic și un fragment dintr-un inel de argint din care s-a păstrat

chatonul de formă conică (?), deformat de ardere și o parte a verigii acestuia.

Abstract

In the autumn of 2022, a team from Galați History Museum performed an archaeological excavation at the Roman necropolis from Tirighina-Barboși, located west and north of Castrum and Castellum.

Fig. 1. Demcar 2022 - aspect de șantier

Fig. 2. Cx1 – Incintă funerară fragmentară I (nr. 1)

Fig. 3. Cx1 - M1

108. Gherghița, com Gherghița, jud. Prahova Punct: Biserica Domnească: „Sf. Procopie” - 1641. „La Târg” (Orașul medieval)

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 111 (așezare deschisă), 119 (așezare civilă)

Încadrare cronologică: 43 (Epocă medievală); 432 (Epoca medievală târzie); 5 (Epoca modernă)

Cod RAN: 133438.01; Cod LMI: PH-I-s-A-16179

Autorizație nr. 131/13.04.2022

Colectiv: Bogdan Ciupercă – responsabil științific, Alin Anton, Cătălin Dîscă, Tudor Hila (MJIA Prahova)

Perioada desfășurării cercetării: 18.04 - 17.06.2022

Localitatea Gherghița, situată în partea de sud-est a județului Prahova este atestată documentar din anul 1431. După ce în perioada medievală așezarea se afirmă ca unul dintre târgurile importante ale Valahiei, pe parcursul epocii moderne rolurile economice și administrative ale acesteia se restrâng semnificativ, ajungând treptat un sat ca oricare altul.

Între 1999 și 2014 în zonă au fost întreprinse, cu unele intermitențe, mai multe campanii de cercetări arheologice, principalele puncte investigate fiind „Velcovici”, „Bebe Nicolescu”, „La Târg”, și „La Școală”. Descoperirile făcute pe parcursul acestor campanii se datează, cu precădere, între secolul al XV-lea și al XVII-lea, interval cronologic care, așa cum reiese din documentele istorice, coincide cu apogeul târgului medieval Gherghița.

Cercetările preventive realizate pe parcursul anului 2022 au avut ca scop descărcarea de sarcină arheologică a unui teren pe care urma să se construiască o locuință și două structuri anexe întrucât acestea erau amplasate în zona de protecție a Bisericii Domnești „Sf. Procopie” (Cod RAN: 133438.06 Cod LMI: PH-II-m-A-16503) și în perimetrul sitului arheologic „La Târg” (Cod RAN: 133438.01, Cod LMI: PH-I-s-A-16179). Acest teren era amplasat la vest de intersecția dintre strada care trece pe la nord de biserica „Sf. Procopie” și un drum care duce în câmp (Fig. 1). Anterior terenul a avut destinație agricolă, pe suprafața solului nefiind vizibile urmele vreunei construcții la data începerii cercetărilor.

Pornind de la planul și amplasamentul viitoarei locuințe și a anexelor acesteia în prima etapă au fost trasate două secțiuni arheologice de control dispuse în „cruce” pentru a obține o serie de profile stratigrafice care să ofere informații cu privire la structura internă a sitului. În cea de-a doua etapă au fost cercetate cele trei suprafețe în care sunt proiectate a fi construite o locuință, un garaj și un foisor.

Dimensiunile și dispunerea secțiunilor și suprafețelor cercetate au fost următoarele:

Secțiunea S I - orientată nord-vest – sud-est; a fost amplasată la 5,5 m est de suprafața 1, la o distanță de 5 m de drumul care trece pe la nord de biserica Sf. Procopie și 37,5 m nord-vest de biserică, în jumătatea sudică a proprietății, aproximativ în zona centrală acesteia pe axa est vest; dimensiuni: 53 m x 1,5 m;

Secțiunea S II - orientată sud-vest – nord est;

poziționată la 32,5 m nord de drumul care trece pe la nord de biserica Sf. Procopie și la 59 m nord-vest de biserică; intersecția S I în unghi de 90°; dimensiuni: 42 x 1,5 m;

Suprafața 1 (A) – trasată spre limita de sud-vest a proprietății, la 6,5 m nord de drumul care trece pe la nord de biserica Sf. Procopie și la 45 m nord-vest de biserică; dimensiuni: 10,5 x 7,5 m (78,75 mp);

Suprafața 2 (B) – amplasată în cea mai mare parte la sud de intersecția dintre S I și S II, de o parte și de alta a secțiunii S I; limita de sud a acestei suprafețe se găsește la 18,5 m nord de drumul care trece pe la nord de biserica Sf. Procopie, iar cea de est la 24 m de drumul care iese din sat din înaintând spre nord, spre câmpurile și terenurile agricole aflate dincolo de vatra satului; dimensiuni: L. max.: sud-vest – nord-est = 21,50 m; l. max.: nord-vest – sud-est = 19,5 m (275 mp);

Suprafața 3 (C) – trasată în zona centrală a proprietății, la 5 m vest de secțiunea S I și 12,5 m nord de Secțiunea S II; dimensiuni: 8,5 x 6,5 m (55,25 mp).

În secțiunile și suprafețele prezentate au fost identificate și cercetate un număr de 82 de complexe arheologice dintre care: 9 podini din lipitură de lut (Cpl. 9, 26, 45, 48, 58, 59, 60, 64, 70), 5 cuptoare de mari dimensiuni (Cpl. 8A, 57, 63, 77 și 78), 2 gropi de var (Cpl. 1 și 73), 2 posibile instalații cu rol meșteșugăresc (Cpl. 39 și 6, 7, 28, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 44, 46, 67, 79, 80; Fig. 4), o structură constructivă cu ziduri de cărămidă legată cu mortar de var (Cpl. 11, 12, 13 și 69), o alta cu ziduri de cărămidă legată cu lipitură de lut (Cpl. 53 și 54; Fig. 2), o pivniță (Cpl. 3, 4 și 68; Fig. 3) și un posibil puț de apă (Cpl. 2).

Din punct de vedere stratigrafic cea mai complexă situație a fost înregistrată în Suprafața 2 (B) unde în pereții casetei realizate pentru cercetarea Cpl. 48 precum și pe marmorul stratigrafic din zona centrală a suprafeței 2 au fost surprinse 5 nivele de incendiere după cum urmează: 1) – spre partea inferioară; alcătuit din lipitură de lut și cărbune; 2) – se găsește la o distanță de aprox. 0,20 m deasupra nivelului 1 și este format în special din cărbune; 3) – nivel foarte consistent format în principal din lătuială care ca urmare a temperaturilor foarte ridicate la care a fost expusă a căpătat o culoare și consistență asemănătoare cărămizii; în acest nivel se regăsesc și Cpl. 48 și 60; 4) – amplasat spre partea superioară a profilelor menționate; alcătuit dintr-un strat de culoare gri-deschis, cu o compoziție și consistență foarte apropiată de cea a cenușii; acest nivel este reprezentat de Cpl. 74; 5) – acest al 5-lea nivel care corespunde Cpl. 6, 7, 28, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 44, 46 și 67 este format dintr-un pământ roșiatic rezultat din expunerea la temperaturi foarte ridicate. Fiecare nivel de incendiere este suprapus de un nou nivel de amenajare, ultimul nivel de incendiere de pe profilul stratigrafic din zona centrală a suprafeței 2 fiind suprapus de un al 6-lea nivel de amenajare reprezentat printr-un strat uniform de lătuială cu o grosime de 0,10 m, amplasat la -0,45 m de actualul nivel de călcare.

Inventarul arheologic recuperat în cursul cercetărilor din 2022 este reprezentat, în special, de fragmente ceramice și osteologice în cantități însemnate, numeroase unelte din fier și bronz (topoare, lanțuri, balamale, lăcăte, recipiente, ș.a.), cahle, vase de sticlă și porțelan.

Din punct de vedere cronologic complexele arheologice cercetate se datează, la o primă evaluare a inventarului

lui, cu precădere între secolele al XV-lea și al XIX-lea. Cele mai recente descoperiri provin din cele 2 gropi de var (Cpl. 1 și 73, care pe baza numeroaselor fragmente de ceramică, sticlă și porțelan, a vaselor de gătit și uneltelor gospodărești găsite în umplutura lor pot fi puse în legătură cu lucrările de refacere a bisericii „Sf. Procopie” din anul 1895) și din structura constructivă cu ziduri de cărămidă legată cu mortar de var (Cpl. 11, 12, 13 și 69, care a fost dezafectată cândva pe parcursul secolului trecut, după cum indică numeroasele fragmente de ceramică, sticlă și porțelan, vase de gătit, unelte gospodărești și proiectile de calibrul 14,5 m recuperate din umplutura acesteia).

Abstract

Gherghița settlement, located in the south-east of Prahova county, was an important fair of Wallachia during the medieval period, being documented in 1431.

The preventive archaeological investigations carried in the year 2022 had the aim of researching a land located in the perimeter of the archaeological site „La Târg” (RAN Code: 133438.01, LMI Code: PH-I-s-A-16179) and in the protection area of the Court Church „St. Procopie” (RAN Code: 133438.06 LMI Code: PH-II-m-A-16503).

82 archaeological features were identified and researched, among which nine floors made of clay, five large ovens, two lime pits, two possible installations with a craft

roll, a constructive structure with brick walls bound with lime mortar and a constructive structure with brick walls bound with clay, a cellar and a possible water well. From a stratigraphic point of view, five levels of burning were recorded in surface 2 (B), each of these levels being overlapped by a redevelopment level. The archaeological inventory recovered during the research in 2022 is represented, in particular, by ceramic and osteological fragments in significant quantities, numerous iron and bronze tools (axes, chains, hinges, locks, etc.), tiles, vessels of glass and porcelain.

From a chronological point of view, the archaeological features researched date, at a first assessment of the inventory, mainly between the 15th and 19th Centuries. The most recent discoveries come from a lime pit that could be linked to the restoration works of the St. Procopius church from 1895, and from the constructive structure with walls bound with lime mortar, which worked until the 20th Century (as indicated by the fragments of ceramics, glass, porcelain, cooking utensils, household tools and 14.5 caliber projectiles recovered from its filling).

Bibliografie:

Olteanu, Grigore 2016 - Olteanu Ș., Grigore N., *Orașul medieval Gherghița, județul Prahova (secolele XIV-XVII), în lumina cercetărilor istorice și arheologice*, București, 2016.

Fig. 1. Localizarea cercetărilor

Fig. 2. Structură constructivă cu ziduri de cărămidă legată cu lipitură de lut (Cpl. 53 și 54)

Fig. 3. Pivnița (Cpl. 3, 4 și 68)

Fig. 4. În prim plan: o posibilă amenajare cu rol meșteșugăresc (Cpl. 6, 7, 28, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 44, 46)

109. Hotărani, com. Fărcașele, jud. Olt**Punct: str. Recunoștinței. Sector: „La Turn”****Tip de sit:** 1 (locuire), 22 (mormânt izolat)**Încadrare cronologică:** 14 (Eneolitic), 21 (La Tène), 32 (Epoca romană), 432 (Epoca medievală târzie)**Cod RAN:** 127055.01**Autorizația nr.** 26/04.02.2022**Colectiv:** dr. Florin Ciulavu - responsabil științific; dr. Mihaela Bleoancă - membru colectiv (MJ Olt)**Total finanțare:** conform contractului cu Beneficiarul**Perioada desfășurării cercetării:** 15-22.03.2022

În perioada 15-22 martie 2022, Muzeul Județean Olt a organizat o cercetare arheologică preventivă, având ca obiectiv descărcarea de sarcină arheologică a terenului afectat de o investiție care vizează alimentarea cu apă a satului Hotărani, com. Fărcașele, jud. Olt, pe str. Recunoștinței, în perimetrul sitului arheologic Hotărani - „La Turn”.

Scurt istoric al cercetărilor în zonă

Așezarea preistorică de la Hotărani - „La Turn” a fost cercetată prin periegeze, sondaje și săpături sistematice de către Dumitru Berciu (1963), Marin Nica (periegeză în 1960, sondaj în 1966, cercetare sistematică în 1966-1969), Dumitru Berciu și Marin Nica (sondaj în 1964) și Raluca Iosipescu și Sergiu Iosipescu (cercetare sistematică în 2000)¹. Este cea mai mare așezare cunoscută până în prezent, aparținând culturii Vădastra².

Analiza realizată, în principal asupra unor loturi ceramice descoperite de către Marin Nica la Hotărani - Fărcașele³, pare a contura o periodizare a culturii Vădastra în două faze de evoluție, situație asemănătoare cu cea din Bulgaria de Nord și parțial cu cea de pe valea Teleormanului. Cercetările lui Marin Nica⁴ în așezările de la Hotărani și Fărcașele reprezintă un aport consistent la studierea culturii Vădastra. Materiale din situl de la Turn au mai fost publicate de Marin Nica⁵, Sabin Popovici (un capac decorat⁶ și idoli antropomorfi⁷), Sabin Popovici și Simona Lazăr⁸ și Iohana Nichita⁹. Din același sit sunt cunoscute și materiale aparținând culturii Dudești¹⁰. Așezarea este menționată și în repertoriile dedicate neo-eneoliticului în Oltenia¹¹, respectiv așezărilor și descoperirilor culturii Vădastra¹².

¹ <http://ran.cimec.ro/sel.asp?descript=hotarani-farcasele-olt-asezarea-neolitica-de-la-hotarani-cod-sit-ran-127055.01>, accesat la 08.01.2022. Sondajul din 1966 a fost realizat de Petre Roman (inedit; jurnalul de șantier se păstrează la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române; mulțumim colegului Sabin Popovici pentru informație). Pentru informații privind istoricul cercetărilor, a se vedea Popovici, Lazăr 2020a.

² Pătroi 2013, p. 109.

³ Nica 1971, p. 5-33. Pentru periodizarea culturii Vădastra a se vedea Popovici, Lazăr 2020a.

⁴ Nica 1970, p. 31-51; Nica 1971, p. 5-33.

⁵ Nica 1980.

⁶ Popovici 2010, p. 65-70.

⁷ Popovici 2015, p. 47, nr. 1-3; p. 38, nr. 5-6; p. 39, nr. 8; p. 41, nr. 15-16, p. 42, nr. 21.

⁸ Popovici, Lazăr 2020a, p. 88-104; Lazăr, Popovici 2021, p. 215-227.

⁹ Nichita 2021.

¹⁰ Popovici, Lazăr 2020b, p. 10.

¹¹ Pătroi 2013, p. 109.

¹² Neagoe 2007, p. 8-9.

Cadrul geografic

Așezarea de la Hotărani - „La Turn” este poziționată în partea de nord-vest a localității, pe terasa înaltă a râului Teslui.

Prezentarea cercetării

Zona cercetată este poziționată în perimetrul sitului arheologic eneolitic Hotărani - „La Turn” și în apropierea sitului roman Romula, fiind afectată de o locuire preistorică, una La Tène, una romană și una medievală târzie; de asemenea, a fost descoperit și un mormânt izolat. Cercetarea s-a realizat relativ dificil din cauza faptului că zona afectată de investiție este foarte îngustă, fiind vorba despre un șanț cu lățimea maximă de 0,60 m și câteva cămine de racorduri de aproximativ 2 mp. Acolo unde situația arheologică a impus, membrii colectivului de cercetare au luat decizia de a extinde săpătura arheologică, fiind realizate casete, cu scopul de a surprinde și de a înțelege complexele descoperite.

Din eneolitic a fost descoperit un complex arheologic (groapă) și foarte multă ceramică de factură Vădastra în stratul de cultură. Au fost surprinse două niveluri de locuire atribuite culturii Vădastra¹³. La Tène-ul este reprezentat printr-o groapă care conține o cantitate relativ mare de ceramică dacică, iar din epoca romană au fost descoperite puține fragmente ceramice izolate. Din Evul Mediu târziu a fost descoperit un schlet uman și ceramică.

Concluzii

Descoperirile realizate vin să confirme informațiile cunoscute despre situl de la Hotărani - „La Turn”. Noutatea acestei cercetări este reprezentată de descoperirea mormântului medieval târziu în perimetrul sitului eneolitic.

Cercetarea noastră ajută la completarea informațiilor existente referitoare la perioada preistorică și la cea antică, iar mormântul descoperit indică faptul că în acea zonă ar putea exista o necropolă medievală târzie și/sau modernă.

Abstract

Between March 15th - 22nd, 2022, the Olt County Museum organized a preventive archaeological excavation in the Hotărani - „La Turn” archaeological site (Hotărani village, Fărcașele commune, Olt county). Discoveries have been made that can be dated to the Eneolithic (Vădastra culture), La Tène, the Roman age (end of the 2nd century - first half of the 3rd century) and the late Middle Ages.

Bibliografie:

Lazăr, Popovici 2021 - Lazăr, S., Popovici, S., *Aspects on Vădastra culture. The pottery discovered at „La Turn” Station*, in *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”*, XXII, 2021, p. 215-227.

Neagoe 2007 - Neagoe, M. I., *Repertoriul așezărilor și descoperirilor culturii Vădastra din sud-estul Olteniei și vestul Munteniei*, in *Drobeta, Arheologie-Istorie*, XVII, 2007, p. 5-16.

Nica 1970 - Nica, M., *Asupra originii și dezvoltării culturii Vădastra de la Fărcașele (jud. Olt)*, in *Historica*, I, 1970, p. 31-51.

Nica 1971 - Nica, M., *Evoluția culturii Vădastra pe baza*

descoperirilor de la Hotărani-Fărcașele (Jud. Olt), in *Historica*, II, 1971, p. 5-33.

Nica 1980 - Nica, M., *Reprezentări antropomorfe în cultura Vădastra descoperite în așezările neolitice de la Hotărani și Fărcașele, județul Olt*, in *Oltenia*, 2, 1980, p. 27-57.

Nichita 2021 - Nichita, I., *Plastica neolitică și eneolitică în Oltenia-catalog*, Sibiu, 2021.

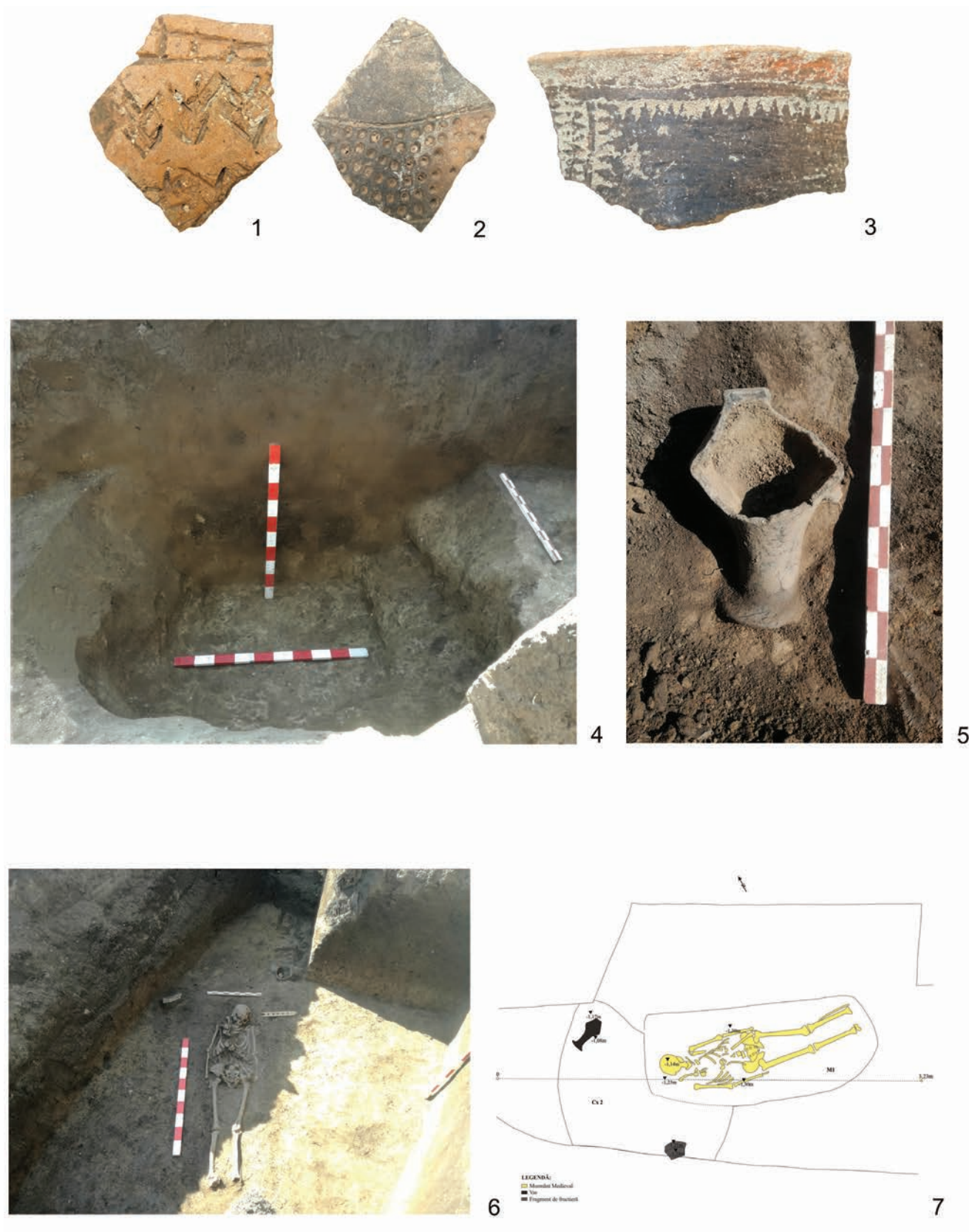
Pătroi 2013 - Pătroi, C. N., *Neo-eneoliticul în Oltenia. Repertoriu de așezări și descoperiri*, Craiova, 2013.

Popovici 2010 - Popovici, S., *O piesă inedită descoperită la Hotărani La Turn, jud. Olt*, in *Studii de Preistorie*, 7, 2010, p. 65-70.

Popovici 2015 - Popovici, S., *Plastica culturii Vădastra de pe Valea Oltului Inferior*, in *Muzeul Oltului*, 4, 2015, p. 25-54.

Popovici, Lazăr 2020a - Popovici, S., Lazăr, S., *Despre periodizarea culturii Vădastra. Considerații (I)*, in *Oltenia*, XXVII, 2020, p. 88-104.

Popovici, Lazăr 2020b - Popovici, S., Lazăr, S., *Considerații cu privire la ceramica culturii Dudești din Oltenia*, in *Arhivele Olteniei*, 34, 2020, p. 7-22.

Pl. 1. Aspecte din timpul cercetării: 1-3. fragmente ceramice Vădastra; 4. groapa La Tène; 5. vas dacic in situ; 6-7. mormântul medieval târziu

110. Iași, jud. Iași**Punct: Situl Centrul istoric – Curtea Domnească Iași – Casa Ghica-Daniel/Hotel Petersburg****Tip de sit:** 1 (locuire), 22 (mormânt izolat)**Încadrare cronologică:** 14 (Eneolitic); 4 (Epoca medievală), 432 (Epoca medievală târzie), 5 (Epoca modernă)**Cod RAN:** 95079.04: **Cod LMI:** IS-I-s-A-03504**Autorizație nr.** 232/26.04.2021**Colectiv:** George-Aurelian Bilavschi - responsabil științific; Marian-Adrian Lie, Ludmila Pîrnău-Bacumenco, Cristina-Elena Cordoș, Dan Aparaschivei, Cătălin Hriban, Andrei Baltag, Daniel Malaxa (IA Iași); Instituția organizatoare: Institutul de Arheologie, Academia Română - Filiala Iași.**Perioada desfășurării cercetării:** aprilie 2021 - martie 2022

Terenul supus cercetărilor arheologice preventive se află pe terasa superioară a Bahluiului, chiar în fața fostelor Curți Domnești și a Palatului Administrativ de la Iași, de unde târgul medieval și s-a dezvoltat pe cele două axe fundamentale.

În documentele cartografice din secolele XVIII-XIX sunt indicate în capătul bulevardului „Ștefan cel Mare” (chiar în fața Palatului Administrativ din Iași, Palatul Culturii de astăzi), corpurile de clădiri Ghica/Daniel/Hotel St. Petersburg (Pl. I). Istoricii au stabilit că în primăvara anului 1848, firma „St. Petersburg” se instalase în casele bancherului Michael Daniel din apropierea Palatului Administrativ¹. Casa din Ulița Mare, de pe locul aflat astăzi în fața Palatului Culturii, fuseseră construite de boierul Grigore Ghica (marele logofăt Grigore Ghica de la Herța, întemeietorul ramurii Ghica-Budești, care era căsătorit cu Caterina Cantacuzino-Pășcanu). La 1847, fiul acestuia, vornicul Vasile Ghica, le-a vândut bancherului Strul Heim Daniel, care le-a închiriat, din anul următor, Hotelului Petersburg².

Cercetările arheologice preventive sau de salvare, derulate începând cu anii '50 ai secolului trecut în jurul acestei locații au dovedit o locuire continuă încă din perioada culturii Cucuteni. Principalele categorii de artefacte descoperite în acest areal sunt: materialul ceramic abundent, autohton (secolele XIV, XV-XVI, XVII, XVIII-XIX), dar și importuri (ceramică otomană, orientală, chinezească și de factură vest-europeană; secolele XVI, XVII, XVIII și XIX), sticlă, obiecte din fier și monede cu emitenți locali și străini (Regatul Ungariei, al Poloniei, Sfântul Imperiu Romano-German etc.). Alături de materialul arheologic menționăm complexele de locuire civile, administrative, laice, religioase și princiare din perioadele menționate (a se vedea cercetările arheologilor N. Pușcașu, V. Pușcașu, Al. Andronic, Eug. Neamțu, St. Cheptea, C. Asăvoaie, R. Popovici, C. Hriban, B. Apăvăloaie, G. Bilavschi etc.).

Se știa că pe terenul supus investigațiilor arheologice preventive se aflau fundațiile din piatră ale caselor Ghica-Daniel și ale Hotelului Petersburg. De asemenea, ne așteptam ca în această zonă să apară vestigii arheologice importante pentru istoria orașului Iași.

Astfel, perimetrul avut în vedere a fost cercetat exhaustiv prin deschiderea a 12 unități de cercetare arheo-

logică, denumite Cas. 1-12, între ele păstrându-se martori stratigrafici (de 1,0 m – martorii dintre casetele de pe linia nordică și sudică a sitului; de 1,50 m – martorul magistral de 66 m, care împarte situl în două zone distincte după cum se va vedea mai departe), o parte dintre ei fiind demontați la epuizarea cercetărilor arheologice și la finalizarea documentării în casetele respective. Dimensiunile unităților de cercetare arheologică sunt următoarele: Cas. 1 – 5 x 8,5 m; Cas. 2-8 – 7 x 10 m; Cas. 9 a avut inițial 5 x 7 m; Cas. 10 a avut inițial 8 x 15; Cas. 11 a avut inițial 8 x 14 m. După înregistrarea celor două stratigrafii generale au fost desființați martorii dintre Cas. 9 și 10, respectiv, dintre Cas. 10 și 11 și s-a extins perimetrul cercetărilor pentru a acoperi întreaga suprafață contractată; Cas. 12 are 14 x 15 m și a fost săpată în marginea terasei, spre lunca Bahluiului, zonă care a fost extinsă prin depuneri succesive de umpluturi, astfel încât, săpătura noastră a ajuns la circa -6,20 m într-un strat de sol gri închis, foarte umed (caseta s-a umplut imediat cu apă, care provine din acumulările subterane din spatele zidului de susținere a pantei) (Pl. II-III).

Prezentarea principalelor descoperiri

Cele mai importante complexe arheologice:

Cas. 1. cu dimensiunile de 5 x 8,5 m (Pl. III). Intervențiile utilitare din perioada contemporană au afectat partea superioară a unor ziduri clădite din blochete din piatră de calcar. Pe toată lungimea casei (pe axa E-V), în zona mediană a acestora au fost surprinse zidurile capătului estic al corpului nordic al Hotelului Petersburg, dar și elemente din structura de rezistență a fundațiilor corpului principal al hotelului (fosta casă Ghica). Lățimea acestor fundații varia între 0,75 și 1,25 m. Talpa de fundare a acestora a fost interceptată la -2,35 m, în timp ce fața superioară a fost identificată imediat sub stratul vegetal. Zidurile de fundație ale hotelului suprapun și distrug o pivniță, care a funcționat cel mai probabil în veacul al XVIII-lea. Acest rest de beci are bolțile prăbușite, la fel și cea mai mare parte a pereților laterali. Grosimea zidurilor era de circa 0,75-0,82 m. Adâncimea de interceptare a resturilor bolților (a coronamentului și a unor părți din extradosul beciului) este de -1,75 m, în timp ce podeaua pivniței a fost surprinsă la -3,86 m. Din umplutura pivniței a fost extras material ceramic, din sticlă, din fier și osteologic specific secolelor XVII și XVIII-XIX.

Cas. 2. cu dimensiunile de 7 x 10 m. Imediat sub stratul vegetal au fost dezvelite zidurile de fundație ale Hotelului Petersburg, dar și rămășițele din subsol ale zidului de incintă care împrejmua complexul Trei Ierarhi (Pl. III). Structura din piatră a fost consolidată prin montarea unor grinzi din stejar, de formă rectangulară în secțiune (dimensiuni de 0,10 x 0,12 m), prin intermediul unor canale realizate în zidărie (zidărie cu tiranți). Zidul a fost surprins pe o lungime totală de circa 23 m (cas. 2, 3 și 4, apoi intră în malul nordic al casei 4 și continuă cel mai probabil în subteranul proprietății Școlii Primare „Gh. Asachi”), are orientarea E-V, având adosat zidul fundației corpului nordic al hotelului de pe latura sa nordică.

La sud de fundația de pe latura nordică a fost descoperit un complex de locuire care poate reprezenta și subsolul unei locuințe supraterane și care conținea un bogat material arheologic (Pl. IV). Latura estică a casei

a fost suprapusă și distrusă parțial de săparea șanțului pentru ridicarea fundațiilor hotelului. În jumătatea inferioară a gropii locuinței, între -0,90/1,10 și -2,35 m, a fost surprins un strat consistent de bulgări de chirpici arși de culoare roșietică provenind de la lipiturile pereților casei, de pe structurile din lemn ale acesteia, alături de fragmente de bârne și scânduri din lemn de stejar carbonizate. Mulți astfel de bulgări de chirpici poartă amprente grinzilor, a bârnelor, a parilor sau a nuielilor pe care au fost aplicați. Pe podeaua locuinței au fost depistate urme de la scândurile și grinzile carbonizate ale tălpilor și podelelor acestui complex. La circa 1,80 m față de malul sudic al casei, pe latura vestică, a fost surprins și gârliciul de acces în locuință (sau subsolul unui complex de locuire suprateran). La circa 0,85 m spre nord de intrare a fost cercetată o anexă a acestei amenajări construită tot din bârne și scânduri din lemn (Pl. IV). Gârliciul a fost placat cu dulapi (scânduri groase) de stejar. Anexa a fost construită pe o structură din bârne, cu pereți din scânduri, pe laturile de est, sud și nord conservându-se tălpile din lemn ale acesteia (bârne de circa 0,16-0,18 m grosime, lățime = 0,18-0,22 m, lungimi de circa 1,25-1,45 m). Dimensiuni complex: 2,05 m / 4,4 m x aprox. 5,20 m. În umplutura cu dărâmtură cu lipituri din lut ars dar și de pe podeaua complexului au fost depistate numeroase artefacte deosebit de variate și valoroase cum ar fi: un ducat venețian din aur datat la începutul secolului al XV-lea (descoperit pe podeaua locuinței), un tezaur de monede genovezo-tătare din argint, datând din secolul al XV-lea (aproape 130 de piese emise de Hanatul Crimeii, Cetatea Albă și colonia genoveză Tana, dintr-un vâscior din lut-puşculiță de culoare cenușiu închisă, ascunsă între cele două grinzi ale podelei din lemn ale casei și ale anexei acesteia), alți cinci groși și dublu/groși de la Iliș/Alexandru cel Bun și de la Ștefan cel Mare, denari ungurești din secolele XV-XVI, iar în partea de sus, doi aspri turcești din secolul al XVII-lea; ceramică roșietică nesmălțuită datând în secolele XIV-XV și XVI (oale cu toartă, câni înalte cu gură trilobată și toartă de susținere, opaițe, pușculițe, câni de băut etc.), ceramică neagră și cenușiu-închis cu decor incizat cu linii drepte și vâlvurite, cu buzele decorate cu creștături oblice sau decor spiralat, câteva fragmente de cahlă cu picior de montare și capace decorative de sobă; fragmente ale unor obiecte din bronz (verigi, un inel, câteva plăcuțe, o cruce) și fier (o sapă, un lacăt, piroane, cuie, o balama, alte mici fragmente de la diverse obiecte sau unelte); oase de animale. Locuința poate fi datată pe baza materialului numismatic la sfârșitul secolului al XV-lea – începutul veacului următor.

Cas. 3., cu dimensiunile de 7 x 10 m (Pl. III). La sud de zidul fundației hotelului a fost cercetată o suprafață de circa 12 mp. (Cx. 85), în care a fost depistată o îngrămădire de chirpici arși de culoare roșietică conținând și numeroase fragmente ceramice datând din orizontul B al culturii Cucuteni, precum și o cantitate apreciabilă de oase, provenind de la mamifere domestice și sălbatic. Cel mai probabil este vorba de un complex distrus încă din vechime datând din perioada culturii Cucuteni. Între zidul canalizării interioare a hotelului și fundațiile hotelului a fost surprins un strat consistent de pământ maroniu

amestecat cu dărâmtură de bulgări din lut ars de culoare roșietică și intruziuni de cărbune din lemn ars. Acest strat de circa 1,55 m grosime suprapune o groapă de formă rectangulară, având colțurile rotunjite (Cx. 102). Groapa, de formă dreptunghiulară, a fost umplută cu pământ negricios, care conținea mult cărbune în compoziție și cenușă. Din umplutura ei au fost extrase cahle cu picior de montare, cahle semi-tubulare și cahle-oală sub formă de bulbi, cu vârf ținut (material ceramic specific secolului al XV-lea).

Cas. 4., cu dimensiunile de 7 x 10 m (Pl. III). Fundațiile de compartimentare interioară suprapun și distrug două complexe de locuire și o groapă din cultura Cucuteni (cu fragmente osteologice de natură animală depuse intenționat – coarne de bovid, o mandibulă, oasele membrelor posterioare cu tot cu copită și alte oase; și pe fundul gropii un castron poziționat cu gura în jos, precum și multe alte fragmente specifice aceluiași orizont cultural). Astfel, chiar din martorul vestic al Cas. 4 a fost identificată groapa unei posibile locuințe medievale (Cx. 60), de formă dreptunghiulară. Din umplutura ei a fost recuperat material ceramic datând din faza B a culturii Cucuteni, dar și artefacte specifice culturilor Sântana de Mureș-Cerneahov, din evul mediu și perioada pre-modernă (secolele XV-XVI, XVII și XVIII-XIX). Laturile au fost placate cu scânduri din lemn de esență moale (brad, molid sau pin), care au ars și a căror amprente se mai păstrează pe rămășițele pereților locuinței. Pe latura estică au fost cercetate și două gropi de par, una dintre ele mai conservând fragmente de lemn carbonizat de la stâlful de susținere a etajului sau a acoperișului. Dimensiunile acestui complex sunt 4,80 x 5,0 m. Spre vest (chiar lângă profilul vestic al Cas. 4 suprapune și distruge partea superioară a unei gropi din cultura Cucuteni B (Cx. 97), iar spre est, complexul suprapune și distruge partea superioară a unei alte locuințe medievale (Cx. 103). În partea inferioară a complexului au fost descoperite fragmente ceramice specifice culturii Cucuteni B, fiind antrenate cel mai probabil din complexul suprapus de Cx. 60, fiind amestecat cu părți ale unor recipiente din secolele XV-XVI și XVII (oale cu toartă din pastă albă denumită pseudo-caolin cu smalt verzui, farfurii, străchini, sfeșnice smălțuite cu smalt verde și galben-maroniu), cu bucăți de cahle cu fața traforată având reprezentări de lujeri și crini, fragmente ale unor obiecte din fier (potcoave, piroane, balamale, încuietori, un lacăt etc.), oase de animale și sticlă de la geamuri și recipiente din sticlă. Acest complex se poate data pe baza stratigrafiei și a materialului arheologic (în special, a monedelor) în secolele XVII-XVIII. Cx. 60 distruge partea superioară a unei gropi (Cx. 97) de formă ovală cu marginile ușor neregulate, cu funcționalitate incertă, umplută cu pământ cenușiu închis, din care au fost prelevate fragmente ceramice tipice pentru orizontul cultural B al culturii Cucuteni.

Cas. 9., inițial avea dimensiunile de 5 x 7 m (Pl. III). După extinderea spre est și sud a casei 9 s-a obținut o suprafață de cercetare de circa 80 mp. Cel mai interesant complex este Cx. 73 (o posibilă locuință medievală). În grund se prezenta sub forma unei suprafețe de formă dreptunghiulară, destul de bine evidențiată. Pe podeaua locuinței (care cunoaște cel puțin două faze de funcționare)

a fost surprins un strat consistent de dărâmatură cu mulți bulgări de lut ars de culoare roșietică și părți carbonizate ale unor scânduri/bârne. Din umplutura ei a fost recuperat material ceramic datând din faza B a culturii Cucuteni, dar și artefacte specifice culturilor Sântana de Mureș-Cerneahov, din evul mediu (secolele XI-XIII, XIV, XV-XVI, XVII). În colțul de sud-est al locuinței (chiar la îmbinarea celor doi pereți) a fost descoperit un vas ceramic de tip oală fără toartă de culoare neagră (sec. XVII), depus cu gura în jos. Pe latura estică au fost cercetate și două posibile gropi de par, una dintre ele mai conservând fragmente de lemn carbonizat de la stâlpul de susținere a etajului sau a acoperișului. Spre vest, molozul pereților și podeaua s-a lăsat într-o groapă (Cx. 75) care, ori a fost săpată anterior sau a funcționat în aceeași perioadă cu Cx.73 (posibil să fie beciul acestei locuințe. Dimensiunile aproximative ale locuinței în faza sa inițială sunt de 3,80 x 4,20 m, acest complex fiind interceptat între -0,50 și -1,45/1,55 m.

Cas. 11, inițial, avea dimensiunile de 8,0 x 14,0 m (Pl. III). După finalizarea cercetărilor în Cas. 11, această unitate de cercetare s-a extins spre sud cu încă o suprafață cu laturile de 10,5 x 14,0 m. Cel mai interesant complex este nr. 166, reprezentând groapa unei locuințe medievale de formă dreptunghiulară. Complexul era umplut cu pământ afânat de culoare gri deschis amestecat cu lentile de lut galben, cu cărbune din lemn ars (provenit de la scândurile podului locuinței precum și de la stâlpii de susținere a acoperișului și a pereților casei), precum și cu lipituri de lut ars de culoare roșietică. Pe latura estică au fost surprinse două gropi de par, de la stâlpii de susținere a acoperișului, pe latura nordică alte două, iar pe latura sudică încă două gropi. Dimensiuni locuință: 1,70 (latura vestică)/3,0 (latura estică) x 6,40 m. Din umplutura locuinței și de pe podeaua acesteia au fost recuperate părți ale unor recipiente din secolele XV-XVI (multă ceramică neagră și cenușie provenind de la oale cu toartă, farfurii, străchini, căni de băut, cahle cu fața traforată având reprezentări de lujeri și crini), fragmente ale unor obiecte din fier, precum și o cantitate impresionantă de oase de păsări și animale.

Considerații preliminare asupra materialului numismatic

Cu prilejul cercetărilor arheologice preventive desfășurate în zona Palat 4 – Anastasie Panu (Hotel Petersburg), au fost descoperite un număr de aproximativ 170 de monede medievale și moderne.

Cea mai timpurie piesă este o emisiune de tip venețian având numele dogelui Antonio Venier (1382-1400) (Pl. IV). De asemenea, secolul al XV-lea este cel mai bine reprezentat de monedele emise în cadrul Principatului Moldovei, în timpul lui Alexandru cel Bun și din vremea lui Ștefan cel Mare. Monedele Hoardei de Aur ocupă un loc aparte în cadrul materialului numismatic prelucrat (**peste 130 de piese**).

În concluzie a fost cercetată arheologic o suprafață de circa 2710 m², în interiorul căreia au fost identificate și investigate 199 de complexe și contexte arheologice, date în Eneolitic, Evul Mediu și epoca modernă. Clădirea de pe latura nordică a complexului Hotel Petersburg măsoară circa 10,50/11,0 m x 68,0 m. Sub această clădire au fost descoperite și cercetate două canalizări din piatră,

care deversau conținuturile într-o canalizare magistrală din piatră (Cx. 81), cu o lungime păstrată de 48,60 m. În timpul cercetărilor arheologice au fost identificate nu mai puțin de 14 complexe de locuire (Cx. 60, 63, 73/87, 77, 79, 90, 94/96/108, 103, 104, 128, 147, 150, 166 și 180). Dintre acestea, complexe 60, 63, 73/87, 77, 79, 94/96/108 și 166 pot fi datate în secolele XV-XVI și XVII. În plus, au fost cercetate un număr de cinci gropi folosite pentru stinsul varului (Cx. 98, 99, 100, 159 și 163), folosit ca material de construcție la edificarea imobilelor din secolele XVIII-XIX.

Abstract

During the archaeological rescue excavations from "Ghica-Daniel House/ Petersburg Hotel", from the archaeological site Old Town Center-Princely Court in Iasi, an area of about 2710 sq.m. was investigated. Inside it were identified and investigated 199 complexes and archaeological contexts, dated in the Eneolithic, Middle Ages and Modern era. Thus, in this perimeter were found the stone structures corresponding to the fencing wall of Trei Ierarhi monastery, most likely dated to the 17th century, to which was added the foundation of the northern wall of the secondary building belonging to the complex "Casa Ghica-Daniel/Hotel Petersburg" (19th century). These structures overlap and incorporate foundations and walls from the Ghica Houses, which in turn overlap medieval complexes from the 15th-17th centuries, as well as some remains of Cucutenian complexes. The building on the northern side of the Petersburg Hotel measured about 10.50 / 11.0 m x 68.0 m. Under this building were discovered and investigated two stone sewers, which discharged their contents into a stone main sewer (Cx. 81), with a length of 48.60 m. These architectural elements, as well as the pits for clay exploitation or those for lime quenching, completely or partially destroyed the habitation complexes (dwellings, pits with uncertain functionality) of the Eneolithic period, but also from the 14th-15th, 15th-16th, 17th and 18th centuries.

During the archaeological excavations, no less than 14 habitation features have been identified. Among them, the complexes 60, 63, 73/87, 77, 79, 94/96/108 and 166 can be dated on the basis of particularly rich archaeological material in the 15th-16th and 17th centuries.

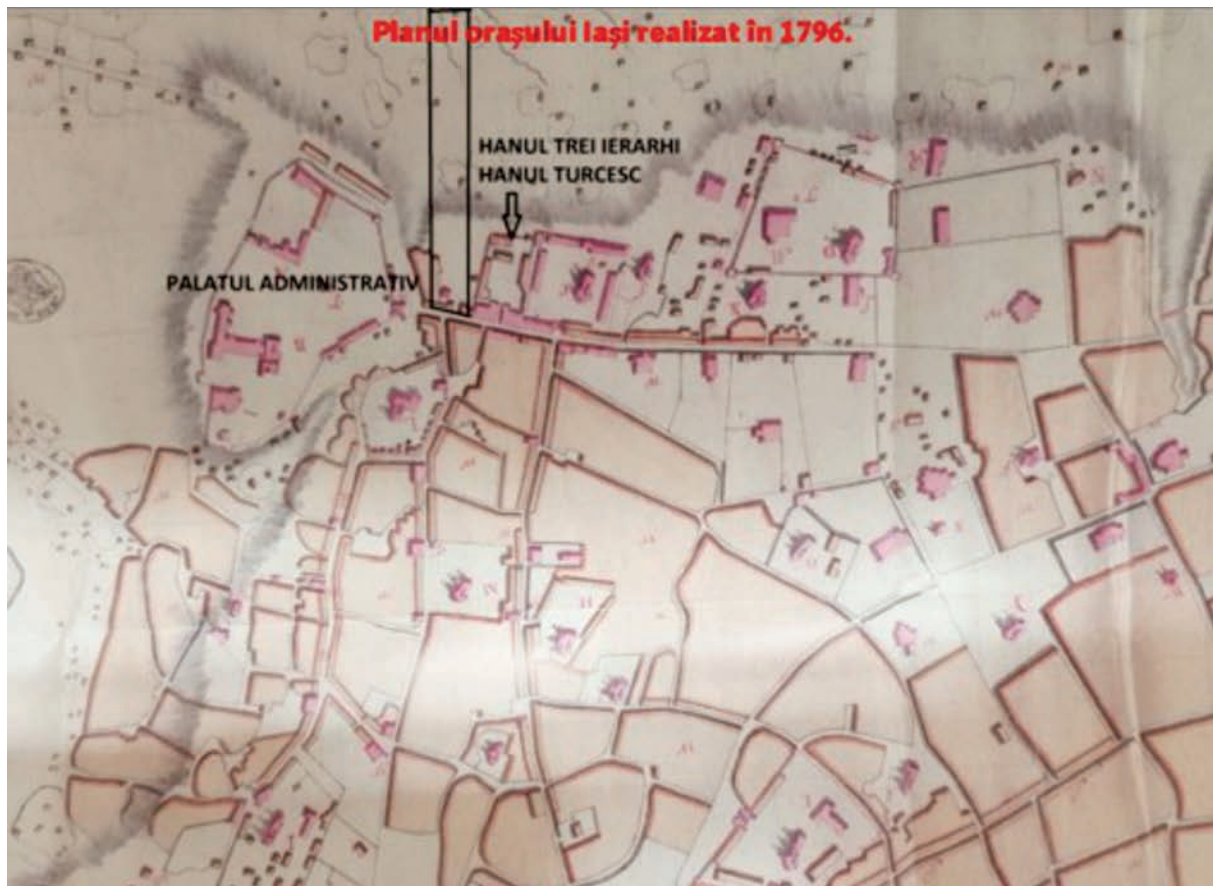
Bibliografie:

Botez, Pricop 1989 - Botez, C., Pricop, A., *Tradiții ale ospitalității românești. Prin hanurile Iașilor*, București, 1989, p. 34-36.

Leon 1968 – Leon, A., *Martie 1848. Iașii în revoluție*, in *Cronica*, 23 martie 1968.

Ungureanu 1968 - Ungureanu, Gh., *Acum 120 de ani la Otetul „Petersburg” din Iași*, in *Magazin istoric*, an. II, nr. 4 (53), aprilie 1968, p. 53-55.

Sibechi 1980 - Sibechi, Sibechi, „*Otelul*” *Sant Petersburg din Iași*, in *Cercetări istorice*, S.N., XI, 1980, Iași, p. 397-402.

1

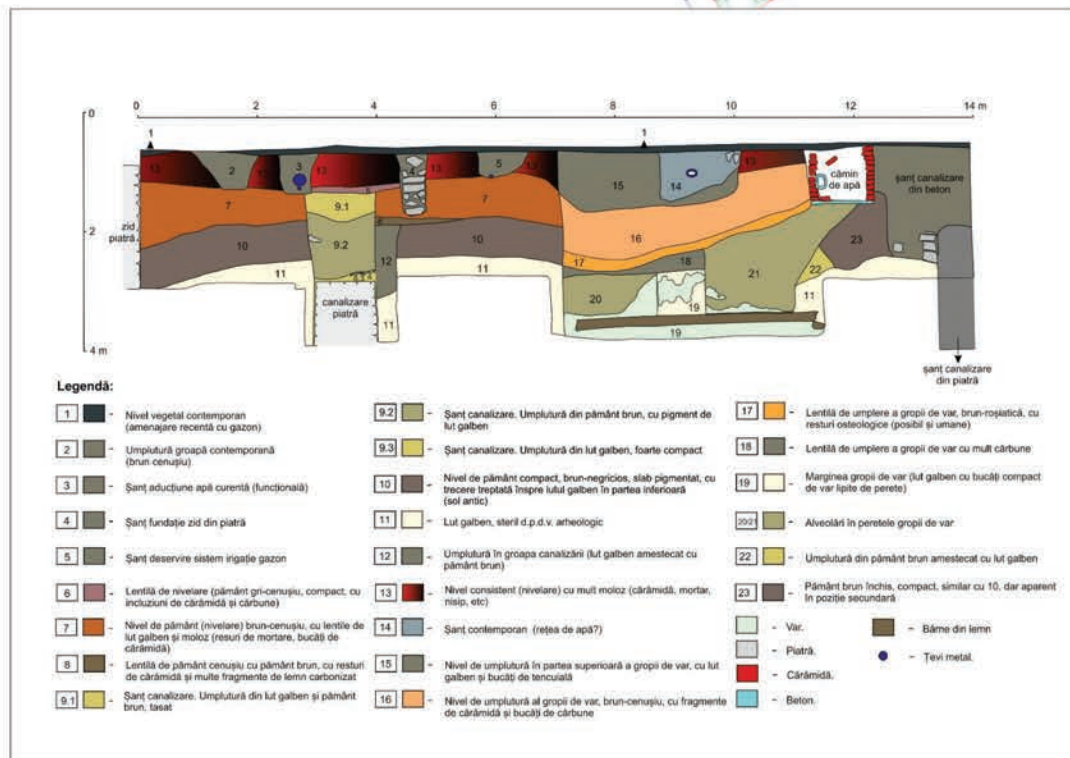
2

Pl. I. 1. Indicarea obiectivelor de interes pe o hartă rusească (sf. sec. XVIII);
2. Indicarea obiectivelor de interes pe Harta orașului Iași, realizată în 1844

1

2

Pl. II. 1. Planul topografic al cercetărilor arheologice din punctul „Casa Ghica/Daniel/Hotel Petersburg”, Municipiul Iași, jud. Iași; 2. Stratigrafia generală a sitului „Casa Ghica/Daniel/Hotel Petersburg”

Pl. III. Imagine aeriană cu situl „Casa Ghica/Daniel/Hotel Petersburg”

P. IV. 1-2. Cas. 2, Cx. 94-108: imagine aeriană cu locuința medievală (sec. XV-XVI) și detaliu cu moneda din aur venețiană (începutul sec. XV) descoperită pe podeaua locuinței

111. Iași, jud. Iași**Punct: Sîtul Centrul istoric – Curtea Domnească Iași – stradela Sf. Atanasie, 1A**

Încadrare cronologică: 4 (Epoca medievală), 432 (Epoca medievală târzie), 5 (Epoca modernă)

Cod RAN: 95079.04: **Cod LMI:** IS-I-s-A-03504

Autorizație nr. 636/06.11.2019 (141/19.04.2022)

Colectiv: George-Aurelian Bilavski - responsabil științific; Marian-Adrian Lie, Ludmila Pîrnău-Bacumenco, Cristina-Elena Cordoș, Sever-Petru Boțan, Dan Aparaschivei, Andrei Baltag, Daniel Malaxa (IA Iași); Instituția organizatoare: Institutul de Arheologie, Academia Română - Filiala Iași

Perioada desfășurării cercetării: noiembrie 2019 - noiembrie 2022

Proprietatea de la adresa stradela Sf. Atanasie nr. 1A se află în zona istorică a orașului medieval și modern cunoscută sub denumirea de Mahalaua Muntenimii, care s-a dezvoltat spre nord de nucleul târgului medieval, pe pantele Dealului Copou. Terenul vizat de cercetarea arheologică preventivă se află la circa 45 m spre est de biserica Sfinții Atanasie și Chiril (cod LMI IS-II-m-B-04041) și la circa 30 m spre vest de Biserica Vulpe (cod LMI – IS-II-m-B-04025), pe culmile (limitele nordice) ale fostului drum al sării¹.

Documentele din veacul al XIX-lea ne informează despre prezența pe partea nordică a orașului medieval târziu și premodern a unui șanț („hindichi”), care separa locuirea centrală de mahalalele Muntenimea de Jos și Muntenimea de Mijloc². Se pare că pe latura apuseană a străzii Sărărie, între bisericile Vulpe, Sf. Teodori și Sf. Atanasie și Chiril erau „Mormintele turcilor”³.

Acest areal a fost afectat de intervenții antropice începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea, în vreme ce dinaintea de acest veac nu dispunem de informații documentare despre locuiri consistente în zonă. Cercetările arheologice preventive sau de salvare, derulate în anii 2000-2018, au dovedit însă că în zona străzii Sărărie a existat totuși o locuire continuă în secolele XVII-XVIII, fiind descoperite complexe și materiale arheologice specifice acestei perioade.

Strategia de cercetare a fost adaptată realităților din teren, proiectului investițional și a fost condiționată de existența în imediata apropiere a acestei proprietăți a unor imobile înscrise în Lista Monumentelor Istorice (LMI) din Iași, aflate în diferite stări de conservare. Încă de la început se știa că pe terenul supus investigațiilor arheologice preventive se aflau fundațiile din piatră a trei corpuri de clădire (C1-C3), demolate în 2019 sub supraveghere arheologică, trei beciuri (C4, considerat monument istoric) și o magazie (C5, considerat monument istoric).

Astfel, după operațiunile de curățire și îndepărtare a vegetației și a deșeurilor menajere, adunate în cantități impresionante la suprafața terenului, perimetrul avut în vede-

re a fost cercetat exhaustiv prin deschiderea a șapte unități planimetrice și stratigrafice, între ele păstrându-se martori de circa 1,0/1,50 m, după cum urmează: S1 = 4 x 40 m; S2 = 5 x 16,50 m; S3 = 6 x 16,50 m; S4 = 11 x 23,50 m; S5 = 5 x 21 m, S6 = 12 x 17 m și S7 = 22 x 45 m (Pl. V, VI)⁴. După cercetarea, documentarea și înregistrarea tuturor datelor, martorii au fost îndepărtați pentru investigarea și recuperarea integrală a complexelor arheologice, precum și a artefactelor identificate.

În timpul lucrărilor de excavare s-a constatat că sub stratul vegetal actual și cel de depunere antropică contemporană se află complexe arheologice, în special, gropi sepulcrale care conțineau oseminte umane, aflate în conexiune anatomică firească sau în poziție secundară.

În afara complexelor funerare au mai fost cercetate gropi-lutării (de formă neregulată) transformate în gropi menajere, precum și câteva gropi de formă rectangulară cu colțurile rotunjite din categoria fântânilor/foselor, beciurilor moderne/a gropilor de provizie și/sau a bordeielor/anexelor gospodărești, din care au fost prelevate fragmente ceramice specifice secolelor XVII-XVIII și XIX-XX.

Scopul principal al investigațiilor a fost acela de a corobora datele de ordin arheologic cu informațiile obținute din sursele cartografice și narative, publicate sau inedite, demers care ar augmenta baza informațională a istoriei acestei zone din cuprinsul târgului medieval și modern.

Prezentarea principalelor descoperiri**Complexele funerare**

Cercetarea arheologică sistematică a relevat faptul că circa 15% din complexele funerare cercetate au fost deteriorate de săparea șanțurilor pentru fundațiile clădirilor construite în secolele XIX-XX în acest perimetru. Alte circa 35% reprezintă complexe deranjate de alte morminte sau intervenții ulterioare, în timp ce doar 50% au fost gropi sepulcrale conținând defuncții nederanjate. Până în prezent au fost cercetate un număr de aproximativ 600 de complexe funerare, care se datează *in extenso*, în funcție de inventarul săracios al acestora, în prima parte a secolului al XVII-lea și prima jumătate a veacului al XIX-lea. Inventarul acestora este constituit din 21 monede (Pl. XX), câțiva nasturi globulari din metal și os (Pl. XXII), câteva cheutori metalice, un inel, trei brățări constituite prin înșirarea pe un fir din piele sau textil a unor nasturi sferici din bronz (Pl. XXII), precum și câteva fragmente ceramice din secolele XVII-XIX, antrenate în umplutura gropilor. Din interiorul mormintelor au mai fost prelevate cuie, două întăritoare decorative de capac din fier, având forma florii de crin (Pl. XII), precum și resturi putrezite ale scândurilor sicriilor.

Alte complexe arheologice:

1. *Gropile-bordei sau gropile de provizii/beci.* O categorie aparte de complexe arheologice o reprezintă gropile-bordei sau beciurile/gropile-depozit, săpate în solul argilos, acestea fiind surprinse la circa 1,0 m adâncime față de nivelul actual de călcare. La ieșirea acestora din uz, gropile au fost umplute cu pământ amestecat cu moloz și deșeuri menajere, acesta conținând și materiale arheologice din veacurile XVII, XVIII-XIX, dar și resturi antropice din

¹ Bogdan 2008, p. 232.

² Pavlescu 1939, p. 274; Cihodaru, Platon 1980, p. 103; Andronic 1986, p. 38. Sursele documentare menționează săparea hindi-chiului pe la 1739: Camarino, Camarino-Cioran 1965, p. 455.

³ Ghibănescu 1901, p. 76; Cihodaru 1980, p. 96.

⁴ Acronime utilizate: S = secțiune; Cx. = complex.

secolul al XX-lea. Din pământul de umplutură al acestora au fost recuperate în cazul a trei complexe (Cx.53 din S6, Cx.107 și Cx.127 din S5) fragmente ceramice din secolul al XVII-lea. Inventarul arheologic se compune din fragmente ceramice de culoare roșietică, cenușie și neagră (cu decor lustruit), smălțuită și nesmălțuită, unele exemplare fiind decorate cu vopsea albă sau roșie (secolele XVII, XVIII-XIX și XX); părți ale unor recipiente din sticlă (flacoane, călimări pentru cerneală sau tuș, diverse forme de recipiente – sticle de șampanie, bere, coniac/lichior, apă minerală; borcane de muștar franțuzesc etc. –, sticlă de la geamuri etc.) (Pl. XXII); părți de la diferite obiecte din fier, cuie, piroane, scoabe, balamale, întăritoare de uși și porți, ușițe de sobe și altele; fragmente osteologice de origine animală.

2. *Complexele cu funcționalitate diversă:*

Cx.478 - groapă de formă rectangulară, cu colțurile rotunjite, care ar putea fi un puț/fosă/fântână, având dimensiuni și adâncimi apreciabile. La baza gropii au fost descoperite mai multe lespezi de calcar, care suprapuneau un strat firav constituit din resturi putrezite de la scânduri din lemn, ceea ce ne-a determinat să credem că pereții și/sau baza acestui puț au fost pietruși și/sau căptușiți cu dulapi din lemn. Din partea de jos a gropii au fost recuperate fragmente ceramice, sticlă și fier specifice secolelor XVII-XVIII, precum și două monede (secolul al XIX-lea, emise de regele Carol I al României). De asemenea, acest puț/fosă/fântână a tăiat colțul sud-estic al lui Cx.14/15/475 (șanțuri/rigole de scurgere de la un posibil havuz menționat în documente). Dimensiuni: 1,60 x 1,80 m; -0,55-3,10 m; localizare: S4, capătul sudic.

Cx.475 – șanțuri/rigole, cu capetele unite între ele, care formează în plan o amenajare de formă rectangulară (un patruleter) cu laturile aproape egale (11,0 x 11,50 m) (Pl. XIV). Laturi sau porțiuni ale acestor șanțuri au fost descoperite în S3 și S4, fiind înregistrate în acel moment ca Cx.14 și Cx.15. Șanțurile au aspectul literei „V” în secțiunea verticală. Deschiderea maximă a acestora este de circa 0,50-0,60 m, adâncimea variind între -0,50 și -0,80 m. Așa cum am menționat, documentele cartografice și izvoarele scrise menționează pe acest amplasament atât „havuzul” dar și „mecetul turcilor”. Această amenajare de formă patruleteră a fost secționată de toate complexele funerare din această zonă, ceea ce ne determină s-o încadrăm cronologic în secolul al XVII-lea.

Considerații preliminare privind materialul arheologic

Materialul arheologic descoperit în timpul cercetărilor arheologice preventive de la adresa stradela Sf. Atanasie, nr. 1A, municipiul Iași, este alcătuit din monede, piese vestimentare, accesorii cu rol de podoabă, fragmente ceramice, din sticlă, părți sau obiecte întregi din fier (Pl. XX-XXII), oseminte umane și resturi faunistice. Artefactele se încadrează în două categorii în funcție de contextul arheologic al descoperirii acestora: 1. material arheologic rulat, aflat în poziție secundară, fiind antrenat în straturile de pământ de nivelare sau depunere antropică; 2. artefacte descoperite în context arheologic evident – în complexe închise.

1. Materialul arheologic rulat este reprezentat de

fragmente ceramice de culoare roșietică (smălțuită și nesmălțuită) sau cenușie, fiind decorate cu vopsea albă, galbenă, maronie, verde sau roșie, cu motive florale și geometrice (secolele XVII, XVIII-XIX și XX); părți ale unor vase din sticlă; părți de la diferite obiecte din fier, (cuie, piroane, scoabe, uși de la sobe, zăvoare, întăritoare de porți și uși și multe altele altele); resturi faunistice; oseminte umane.

2. În complexele arheologice au fost identificate artefacte specifice secolelor XVII-XVIII și XIX. Printre cele mai reprezentative materiale sunt cele 21 de piese numismatice din argint, bronz/cupru, descrise mai jos, cei 12 nasturi globulari din os și bronz, inelul cu șaton și mărgelile cu piese sferice din bronz, descoperite preponderent în complexe funerare. De asemenea, din gropile mormintelor au mai fost prelevate mici fragmente ceramice (ceramică comună, locală, de culoare roșietică și cenușie; cele mai multe piese fiind smălțuite cu smalt galben și verde-deschis – la exterior, dar și la interior). Din gropile-bordei și/sau beciurile/gropile de depozitare, au fost recuperate câteva pipe de factură turcească (secolele XVIII-XIX) (Pl. XX), dar și faianță occidentală (porțelan englezesc frumos decorat cu scene de viață cotidiană, manufacturiat în Birmingham) și porțelan chinezesc și chiar două fragmente de ceramică turcească de Iznik (secolul XVIII) (Pl. XXI). Aceste piese se datează în intervalele de timp secolele XVII-XVIII și XIX-XX. Din categoria artefactelor din sticlă, din complexele închise (ex. Cx.53, Cx.55, Cx.107, Cx.108, Cx.127 și Cx.475) au fost recuperate recipiente întregi sau părți ale unor vase din sticlă (sticle de muștar cu marca producătorului Moutarde Diaphane Louit Frères, produs la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul veacului următor la Bordeaux; câteva capace de la cutii de pudră și fard din porțelan fabricate sub denumirea „Maison Dorin – 27 R. Grenier St. Lazare PARIS” – secolele XIX-XX; câteva flaconașe de la parfum având marca H. & W. Harris Frère de Londres-Chemist, anul de producție 1925) etc.

În concluzie, investigațiile arheologice din arealul „cimitirului turcesc” au confirmat existența unei necropole de inhumatie, care a funcționat în secolele XVII-XIX. Analizele paleoantropologice, coroborate cu informațiile din sursele documentare și datele arheologice, vor oferi informații importante despre indicele demografic al zonei, statutul social și profesional al locuitorilor Muntenimii, despre starea de sănătate, igienă, alimentație și despre bolile care au bântuit comunitățile Iașilor în perioada evului mediu târziu și în epoca modernă.

Abstract

The preventive archaeological excavation in the Historical center - Princely Court Iași, 1A St. Athanasius Alley, (the city of Iași) was carried out between November 2019 and November 2020, by a team of archaeologists from the Institute of Archeology in Iași. During the excavations, it was found that under the current vegetation layer and the contemporary anthropogenic deposits (household waste, rubble with crushed stone, pieces of brick, plaster, rebar, iron pipes, plastic and cement, etc.) there are archaeo-

logical features, grave pits in particular, which contained human bones in a natural anatomical connection or in a secondary position. Apart from the burial features, several household waste pits were investigated, as well as several pits of rectangular shape, with rounded corners, from the category of modern cellars / supply pits and dugout houses / household outbuildings, from which ceramic fragments specific to the 17th-18th and 19th-20th centuries were recovered. The archaeological investigations have revealed that about 15% of the burial features investigated were damaged by the digging of trenches for the foundations of the 20th century buildings raised in this perimeter. Another 35% represent features disturbed by other graves or subsequent interventions, while only 50% were burial pits containing undisturbed human remains. In total, a number of approximately 450 funerary features were investigated, which are largely dated, due to their poor inventory, as early as the first half of 17th century and as late as the first half of 19th century. The grave inventory consists of 25 coins, several globular metal and bone buttons, several metal shirt fasteners, a ring, three bracelets made by stringing spherical bronze buttons on a leather or textile thread, as well as several ceramic fragments from the 17th-19th centuries, included in the grave filling. Nails, two iron lid decorations in the shape of a lily, as well as rotten remains of the coffin boards were also recovered from inside the graves. Thus, one would ascertain the following: some of the deceased were placed in wooden coffins, while others were placed in grave pits wrapped only in shrouds. Documentary sources mention the "Turkish cemetery" in this area of the medieval and modern town of Iași.

Bibliografie:

- Andronic 1986 - Andronic, Al., *Iașii până la mijlocul secolului al XVII-lea. Geneză și evoluție*, Iași, 1986
- Bogdan 2008 - Bogdan, N. A., *Orașul Iași*, C. Turliuc (ed.), Iași, 2008.
- Camarino, Camarino-Cioran 1965 - Camarino, N. Camarino-Cioran, A., (eds.), *Istoria Moldovei între anii 1695-1754*, București, 1965.
- Cihodaru, Platon 1980 - Cihodaru, C., Platon, Gh., *Istoria orașului Iași*, 1980.
- Cihodaru, Platon 1986 - Cihodaru, C., Platon, Gh., (red. resp.), *Istoria orașului Iași*, vol. I, Iași, 1980.
- Ghibănescu 1901 - Ghibănescu, Gh., *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, vol. IV, Tipografia „Dacia”, Iliescu, Grossu & Co., Iași, 1901, p. 76;
- Pavlescu 1939 - Pavlescu, E., *Economia breslelor în Moldova*, București, 1939.

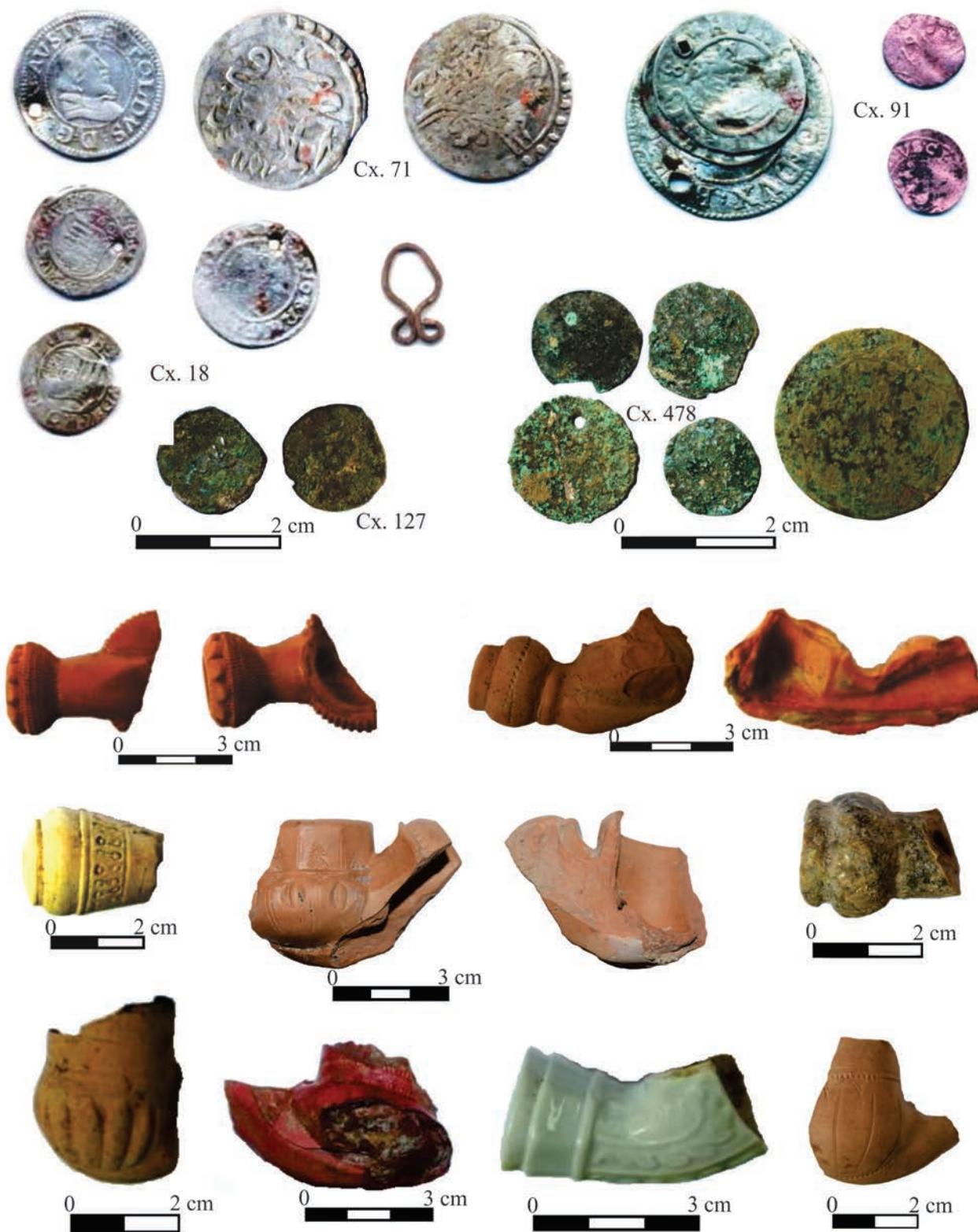
Pl. I. 1. „Mecetul turcesc” (nr. 68) și „havuzul” reprezentate pe Planul orașului Iași, întocmit de arhitectul J. Rașek (1844); 2. zona vizată de cercetarea arheologică preventivă din strada Sf. Atanasie, nr. 1A (amplasament marcat cu culoare verde) pe planul orașului Iași din 1975

Pl. II. Ridicarea topografică a complexelor arheologice cercetate în anii 2019-2022

Pl. III. Imagine aeriană cu indicarea complexelor 14/15/475 (șanțurile/rigolele posibilului „havuz”); 107-108-127 (beciuri/gropi depozitare alimentare); 478 (puț/fântână/fosă)

Pl. IV. Materiale arheologice descoperite în complexe arheologice

112. Iași, jud. Iași**Punct: str. Trei Ierarhi, nr. 7B - Centrul istoric și Curtea Domnească Iași****Tip de sit:** 1 (locuire)**Încadrare cronologică:** 14 (Eneolitic), 432 (Epoca medievală târzie), 5 (Epoca modernă)**Cod LMI:** IS-I-S-A-03504**Autorizație nr.** 421/29.06.2021**Colectiv:** Dan Aparaschivei (IA Iași), responsabil științific, Ștefan Honcu, George Bilavski, Marian-Adrian Lie, Lavinia Grumeza, Cristina Cordoș, Cătălin Hriban, Lucian Munteanu, Sever-Petru Boțan, Andrei Baltag, Ludmila Pîrnău (IA Iași), Adela Kovacs (MJ Botoșani).**Perioada desfășurării cercetării:** 09.07.2021 - 22.01.2022

În cadrul unui amplu proiect de revitalizare a unei zone generoase din orașul Iași, cuprinsă între străzile Sf. Andrei, Trei Ierarhi, A. Panu, Palat, Trantomir, zonă cuprinsă în totalitatea sa în situl arheologic Centrul istoric-Curtea Domnească Iași, cod LMI IS-I-S-A-03504, au avut loc între anii 2020-2022 ample cercetări arheologice preventive executate de către Institutul de Arheologie din Iași. Rezultatele obținute s-au suprapus, în mare, cu informațiile din izvoarele cartografice și istorice existente, în sensul că partea „de jos” a zonei - cu străzile Sf. Andrei, Trei Ierarhi, Trantomir, Buznea, Iancu Bacalu, Tănăsescu - corespunde unei arii inundabile situată în proximitatea râului Bahlui, situație constatată cel puțin până la finele secolului al XIX-lea, când au loc lucrări de regularizare. Înainte de acest moment, nu existau informații pentru o locuire consistentă în această parte a Iașilor. În schimb, „în partea de sus”, în zona străzilor Palat și Anastasie Panu, situate în apropierea Curții domnești medievale, erau preconizate descoperiri numeroase, încă din perioada eneolitică. De altfel, în apropiere este documentat un amplu sit cucutenian (Așezarea Cucuteni de la Iași, punct „Splaiul Bahluiului” – cod RAN 41783.06.01, cod LMI: IS-I-s-B-03506), precum și numeroase puncte în marele sit arheologic Centrul istoric și Curtea Domnească Iași unde, sub nivelurile medievale, au fost scoase la iveală complexe și artefacte mai ales din faza B a culturii Cucuteni.

Prin urmare, în cadrul proiectului „Modernizare străzi în municipiul Iași, în arealul dintre str. Sf. Andrei, B-dul A. Panu, str. Palat, str. Sf. trei Ierarhi, str. Trantomir” derulat de grupul de firme Iulius, dezvoltatorul care a finanțat lucrările de revitalizare a zonei amintite, au fost desfășurate lucrări de demolare a construcțiilor existente în acest areal, sub supraveghere arheologică, iar apoi cercetări arheologice preventive pe terenurile eliberate.

În acest raport succint ne vom opri doar la punctul de pe strada Trei Ierarhi, nr. 7B (Pl. I.1), alte obiective identificate fiind prezentate în alte rapoarte.

Arealul asupra căruia s-a intervenit se situează la circa 350 de m de Ansamblul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei din Iași (cod LMI IS-II-a-A-04069 – sec. XVIII, la circa 300 de metri de Complexul Muzeal Palatul Culturii Iași (cod LMI S-II-m-A-03957.01), cam la aceeași distanță de Mănăstirea „Sf. Trei Ierarhi” (cod LMI IS-II-a-A-04076

– 1637-1639) și de Catedrala romano-catolică „Adormirea Maicii Domnului” (cod LMI IS-II-m-A-04074 – 1789).

Cercetările arheologice din zona străzilor Sf. Andrei-Trei Ierarhi s-au concentrat pe traseul viitoarei străzi, care va lega zona de jos (str. Sf. Andrei) de partea superioară a terasei (intersecția dintre str. Palat-b-dul Anastasie Panu-b-dul Ștefan cel Mare și Sfânt). Astfel, în perimetrul ocupat până la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul veacului următor de lunca inundabilă a Bahluiului au fost deschise două suprafețe denumite SI și SII pentru a acoperi fâșia relativ îngustă a acestui segment de stradă. Astfel, SI are capătul perpendicular pe strada Sf. Andrei și se întinde paralel cu str. Trei Ierarhi, în timp ce SII a fost deschisă spre est de SI, în continuarea traseului viitoarei străzi, și continuă până la aproximativ 7,30 m vest de picioarele (contraforții) zidului de susținere de secol XIX-XX, pentru a nu periclita structura de rezistență a acestui element arhitectonic. Dimensiunile acestor suprafețe de lucru au fost: SI - 10,00 x 40,00 m, săpăturile desfășurându-se până la sterilul arheologic, situat la circa -2,40-2,55 m; caseta A a avut, în final, dimensiunile de 14,00 x 18,00 m, săpătura ajungând la -2,80 m; SII - 8,00 x 24,0 m, adâncimea fiind de -2,35-3,20 m.

SII este unitatea de cercetare care ne interesează în mod special în acest raport. Aici au fost identificate fundațiile laturii lungi ale unui atelier de confecții ridicat în zonă la jumătatea secolului trecut (denumite convențional L3). Zidurile sale aveau o lungime de circa 43,0 m până spre capătul vestic, unde se îmbinau cu peretele vestic al clădirii, cu orientarea sud-nord. Acest corp de clădire a fost compartimentat pe camere, fiind cercetate cel puțin cinci camere pe acest segment.

Talpa de fundare a acestor ziduri a fost interceptată la -1,70-2,05 m în profunzime, în funcție de zona în care au fost investigate. Din umplutura dintre ziduri au fost recuperate părți ale unor recipiente din lut ars specifice secolelor XVIII-XIX (printre fragmentele de la vase de bucătărie, au fost descoperite și câteva tuburi ceramice de la un sistem de aducțiune apă din secolul al XIX-lea.

În urma unor sondaje realizate la baza zidurilor de fundație de lângă profilul nordic al S II, având ca scop identificarea stratului de lut galben sau cenușiu închis la culoare, care corespunde nivelului steril din punct de vedere arheologic, spre capătul vestic al acesteia, a fost interceptat mai întâi un strat de pământ maroniu închis la culoare, care conținea intruziuni de bucăți mici de chirpici arși de culoare roșietică și câteva fragmente ceramice. Acest strat a fost surprins între -2,00 m (spre vest) și -3,20 m (spre est), cu o diferență de nivel destul de considerabilă pe o lungime de numai 4,0 m, urmând practic curgerile pantei sau declivitatea acesteia. Acest strat părea, încă de la primele semne, să reprezinte stratul de cernoziom arhaic. Dezvoltarea cercetării a arătat că peste acest strat a fost amenajată o platformă de sol maroniu deschis la culoare amestecat cu lut galben cu o grosime de circa 0,32-0,40 m peste care s-au construit fundațiile clădirii Atelierului de confecții. Sub acest strat a fost identificat un nivel de locuire datat pe baza materialului ceramic abundent în faza B a culturii Cucuteni. De fapt, este vorba despre

două platforme de mari dimensiuni, care păstrează *in situ* dărâmătura pereților din lut ars de culoare roșietică (sub forma de bulgări de lipituri de perete și acoperiș) precum și o cantitate impresionantă de material ceramic (unele vase au fost sparte pe loc, fiind, deci, întregibile) provenind de la recipiente de bucătărie (unele sunt fragmente de la vase mari de provizii).

Locuința Cucuteni B2

În urma cercetărilor arheologice din S II desfășurate în camerele 2,3 și 4 ale laturii lungi ale clădirii atelierului de confecții (latura nordică), la adâncimea de -2,40-3,20 m față de nivelul actual de călcare și la adâncimea de -0,65-1,05 m față de partea inferioară a fundației fabricii ale cărei substructii le-am identificat în teren au fost efectuate două sondaje, tocmai pentru surprinderea și verificarea stratigrafiei complete pe latura nordică a S II. Aceste două unități de cercetare, de 1,00 x 1,00 m, au scos la iveală resturile unei locuințe cucuteniene care, încă din primele zile de la descoperire, pe baza materialului ceramic, am putut să o încadrăm în faza B2 a acestei culturi. După documentarea fundațiilor clădirii din secolul al XX-lea, am luat decizia înlăturării acelor ruine pentru a deschide o suprafață suficient de relevantă în vederea cercetării complexului cucutenian.

Trebuie subliniat că starea de conservare a acestei locuințe a devenit precară mai ales pentru că zona a fost puternic afectată de proiectele edilitare ulterioare. Chiar înainte de înlăturarea ruinelor clădirii din perioada contemporană am remarcat că platforma locuinței se păstra doar pe alocuri. Respectiv, complexul a fost surprinsă pe latura de nord a secțiunii S2 și continuă paralel cu strada Sf. Trei Ierarhi pe o lungime apreciată de noi ca fiind de aproximativ 15 metri (cu intermitențe) și o lățime de până la 2,50 m. Chiar dacă, la o primă vedere, această locuință poate părea de dimensiuni considerabile, totuși, platforma și pereții acesteia nu au fost surprinși pe întreaga suprafață de lucru, ci doar pe anumite porțiuni, în funcție intervențiile ulterioare care au avut loc în sol. Am putut delimita două zone principale, denumite de noi platforma 1 și platforma 2.

Prima zonă compactă de lut ars (platforma 1 a locuinței) (Pl. I.2, Pl. II.2) a fost surprinsă pe o suprafață de circa 1,70 x 1,90 m (aprox. 3,23 mp), între 0,80 m și 2,70 m din S II (sub camerele 2 și 3 ale clădirii), cu notația de la vest la est. În această zonă nu a fost descoperită foarte multă ceramică (Pl. II.1.), ci doar câteva fragmente disperate de la un bol carenat și mici fragmente de oale (ceramică de tip Cucuteni C).

Cea de-a doua zonă compactă de lut ars (platforma nr. 2) (Pl. II.3, Pl. III.1), a cărei stare de conservare este bună, a fost identificată între metrii 6,70 și 8,80 (camerele 3 și 4 ale clădirii), suprafața platformei fiind de 2,10 x 2,35 m (aprox. 5,00 mp). În această arie au fost identificate mai multe elemente arhitecturale ale locuinței cum ar fi: resturi de lut de la perețele despărțitor al complexului (Pl. I.3), cât și resturi de lut cu impresiuni de la plafonul ei și de la pereții exteriori. Perețele despărțitor al acesteia a fost identificat în partea de SSV, iar fragmentele de lut ars, cu impresiuni, de la pereții și plafonul locuinței se concentrează cu precădere în camera a doua, în colțurile de NV și SV ale camerei 2.

În interiorul acesteia au fost aflate mai multe fragmente ceramice, de la vase mari cu precădere, dar și un vas întregibil surprins în partea de SV. Bârnela platformei au, în medie, 0, 20-0,25 m, iar nuiielele folosite pentru fixarea lutului pereților au doi centimetri cele rotunde și 5 centimetri cele în formă literei „U” (Pl. III.2).

Ceramica din cea de-a doua cameră a fost descoperită în nivelul de incendiere a locuinței și foarte puțină în nivelul de funcționare a casei. Materialul ceramic, pictat bicrom, cu alb și roșu, este confecționat dintr-o pastă de bună calitate de culoare cărămidă cu calcar și mica argintie în compoziție (Pl. IV). Printre aceste fragmente se remarcă câteva forme pictate cu lupi și „ochi de bufniță”, cu bune analogii în așezarea de la Valea Lupului – Fabrica de Antibiotice, jud. Iași, Cucuteni B. Din nefericire, nu au fost identificate piese din silex sau statuete din lut.

Din punct de vedere al temperaturilor de ardere a locuinței, bazându-ne exclusiv pe cartarea lutului ars, am putea opina că temperatura maxima atinsă a fost în zona de mijloc a platformei, lângă profilul de nord, cu precădere în camera doi. În această zonă se întâlnește cel mai mult lut ars până la vitrificare. O dată cu depărtarea de această zonă constatăm că temperatura de ardere a casei scade.

Din nivelul de distrugere al locuinței au fost recuperate mai multe fragmente ceramice ce provin de la vase mari, o greutate de la războiul de țesut în formă de trunchi de piramidă (Pl. II.5) dar și fragmente osteologice de origine animală. Remarcăm mai multe vase sparte *in situ*, probabil odată cu incendierea locuinței. Din nivelul de funcționare al locuinței au fost recuperate fragmente ceramice, oase dar și un fragment de silex.

Sub platforma locuinței a fost identificată o groapă cu resturi menajere, Gr.1, cu formă ovală în plan – lungimea de 1,28 m și lățimea de 1,20 m, cu adâncimea finală de 0,60 m, pereții drepecți și baza concave. Umplutura acesteia constă din trei straturi unitare de pământ. Primul strat păstrează în partea superioară, aproximativ în mijlocul acesteia, resturi de lut ars și cenușă. Culoarea stratului este brun-cenușie, amestecat cu lut ars, oase de origine animală și ceramică. Sub acesta se poate observa un strat subțire de lut galben compact. Ultimul strat constă dintr-un pământ brun-gălbui, compact, fără materiale arheologice. Din punct de vedere arheologic, groapa a fost cercetată integral, însă nu a putut fi curățată foarte bine din cauza pânzei freatice care este la suprafață, în raport cu nivelul atribuit culturii Cucuteni.

Stratigrafia generală în SII, care cuprinde și nivelul de funcționare al complexului/complexelor cucuteniene se prezintă astfel (Pl. III.3):

0-0,35/-0,45 m – un strat consistent de dărâmătură cu moloz cu multă cărămidă întreagă și fragmentară provenind cel mai probabil de la demolarea structurilor cu fundații superficiale care au funcționat până prin anii 2000 în această zonă;

-0,35/-0,45 m -0,75/-0,82 m – un strat de pământ de culoare maroniu deschis amestecat cu sol cenușiu deschis și cu lentile subțiri de lut dar și cu intruziuni de cărămidă spartă, mărunță;

-0,75/-0,82 m -1,55/-1,68 m – un strat de pământ de

culoare cenușiu deschis amestecat cu lentile subțiri de lut, dar și cu intruziuni de cărămidă spartă, mărunță, chirpici arși și cărbune (acest strat a fost străpuns pe alocuri de niște gropi moderne);

-1,55/-1,68 m -2,05 m – un strat de pământ compact galben-marونیu destul de curat (și acest strat a fost intersectat de gropi moderne);

-1,70/-2,05 m – 2,45/-2,50 m – un strat de pământ compact marونیu deschis amestecat cu lut galben și pigmenți de spărtură de cărămidă; pe acest strat s-au amenajat fundațiile clădirii Atelierului de Confecții (și acest strat a fost străpuns de gropi moderne);

-2,45/-2,50 m -2,50 (spre vest)/-3,05 m – un strat de pământ marونیu închis cu intruziuni de chirpici arși de mici dimensiuni și bucăți mărunte de ceramică;

-2,50/-3,05 m -2,80 (spre vest)/-3,15 m – nivelul de cultură Cucuteni cu cele două complexe cercetate;

sub acest nivel se află solul steril, cu aspect compact, de culoare neagră vineție, care se transformă treptat în galben.

Concluziile desprinse din cercetarea complexului cucutenian ar fi următoarele:

- Locuința cucuteniană din str. Trei Ierarhi din Iași este una de dimensiuni destul de mari; singura rețineră este dată de întreruperile frecvente înregistrate între cele două potențiale camere, datorate intervențiilor ulterioare. Este totuși, aproape sigur că avem de-a face cu un complex cu cel puțin două camere.

- Funcționalitatea camerelor, desprinsă pe baza dispunerii artefactelor, ar fi astfel: camera doi funcționa, probabil, ca depozit (poate de cereale (?)), aici fiind concentrat un număr mare de fragmente de la vase ceramice de depozitare; prima cameră ar fi putut fi folosită drept cameră pentru desfășurarea activităților cotidiene (gătit, practicarea meșteșugurilor casnice (țesut), dormit – dacă vom ajunge la concluzia că dispunem aici de o așezare permanentă și nu de una temporară sau sezonieră)

- Temperaturile de ardere surprinse în locuință arată că aceasta a ars constant mai degrabă între 700-900 grade Celsius și foarte puțin între 900 și 1000 grade Celsius.

- Pereții locuinței, cel mai probabil, nu erau foarte groși, ținând cont de dimensiunile bănelor utilizate pentru construirea acestora și care au căzut dinspre sud spre nord în momentul distrugerii locuinței.

- Groapa identificată sub platforma 2 probabil că a funcționat contemporan cu locuința, fiind utilizată ca groapă de provizii, iar ulterior fiind transformată în groapă menajeră.

- Pentru confecționarea podelei locuinței s-a utilizat lemn sub formă de scândură, dar și cu profiluri rotund și semicircular.

- Având în vedere că arderea este susținută de circulația curenților de aer, credem că locuința a ars într-un anotimp calduros (primăvară sau vară) lucru care va fi, eventual, dovedit de analiza fitolitelor descoperite în probele de sol recoltate odată cu recuperarea unor vase descoperite *in situ*.

- Având în vedere dispunerea acestui complex în raport cu celelalte astfel de locuințe sau complexe din centrul Iașilor, estimăm că avem de-a face cu limita vestică

a așezării cucuteniene care se întinde cu mult spre strada Elena Doamna; interesul crescut pentru acest complex cercetat stă și în dispunerea sa foarte aproape de albia Bahluiului din perioada eneolitică, așa cum o dovedesc studiile geologice efectuate în zonă;

- Publicarea cât mai grabnică a acestui complex, cu tot materialul recoltat, fie el ceramică sau fragmente osteologice, va avea o importanță deosebită pentru completarea tabloului locuirii cucuteniene din zona centrală a Iașilor.

Abstract

The preventive archaeological research carried out at the point at No. 7B, Trei Ierarhi St., within the archaeological site "Centrul istoric și Curtea Domnească Iași" (Historical Center and Princely Court) of Iași, uncovered a dwelling pertaining to the Cucuteni culture, phase B2, according to the artefacts discovered *in situ*. This archaeological feature is located, most likely, at the western limit of a larger settlement, which covered the land on which the remains of the medieval princely of Iași are located, as well on the neighboring areas, close to the banks of the Bahlui River.

The importance of this discovery lies precisely in its location in an area of repeated floods of the Bahlui River, unlike the vast majority of similar sites, located on higher landforms.

This dwelling consisted of two rooms, only partially preserved, due to modern building interventions in the area. It was possible to recover significant fragments of adobe walls, with impressions of sticks and beams, painted pottery specific to this culture, of various shapes. Based on the dimensions of the excavated house-platforms, one could infer that the building was quite large. One can assume that at least one of the rooms in the house was used for storage.

Bibliografie:

Apăvăloaei 2010 - Apăvăloaei B., *Amenajarea râului Bahlui în secolul al XVII-lea la Iași*, in *Carpica*, XXXIX, 2010, p. 141-153.

Apăvăloaei 2010 - Apăvăloaei B., *Încercări de sistematizare a orașului Iași în perioada domniilor fanariote*, in *Cercetări istorice*, XXXVI, 2017, p. 155-188.

Băcăuanu et alii 1980 - Băcăuanu V., Barbu N., Pantazică M., Ungureanu Al., Chiriac D., *Podișul Moldovei. Natură, om, economie*, București, 1980.

Bădăraș, Caproșu 2004 - Bădăraș D., Caproșu I., *Iași vechilor zidiri până la 1821*, Iași, 2004.

Bodi, Solcanu, Bejenaru 2018 - Bodi, G, Solcanu, L., Bejenaru, L., *Considerații asupra reprezentărilor de bovine în decorul pictat al ceramicii Cucuteni-Tripolie*, in *Cercetări istorice (serie nouă)*, XXXVII, Iași, 2018, p. 61-84.

Bogdan 1997 - Bogdan N. A., *Orașul Iași. Monografie istorică și socială, ilustrată*, Iași, 1997.

Chirica V., Tanasachi 1984-1985, Chirica V., Tanasachi M. (eds.), *Repertoriul arheologic al județului Iași*, Iași, 1984 (I), 1985 (II).

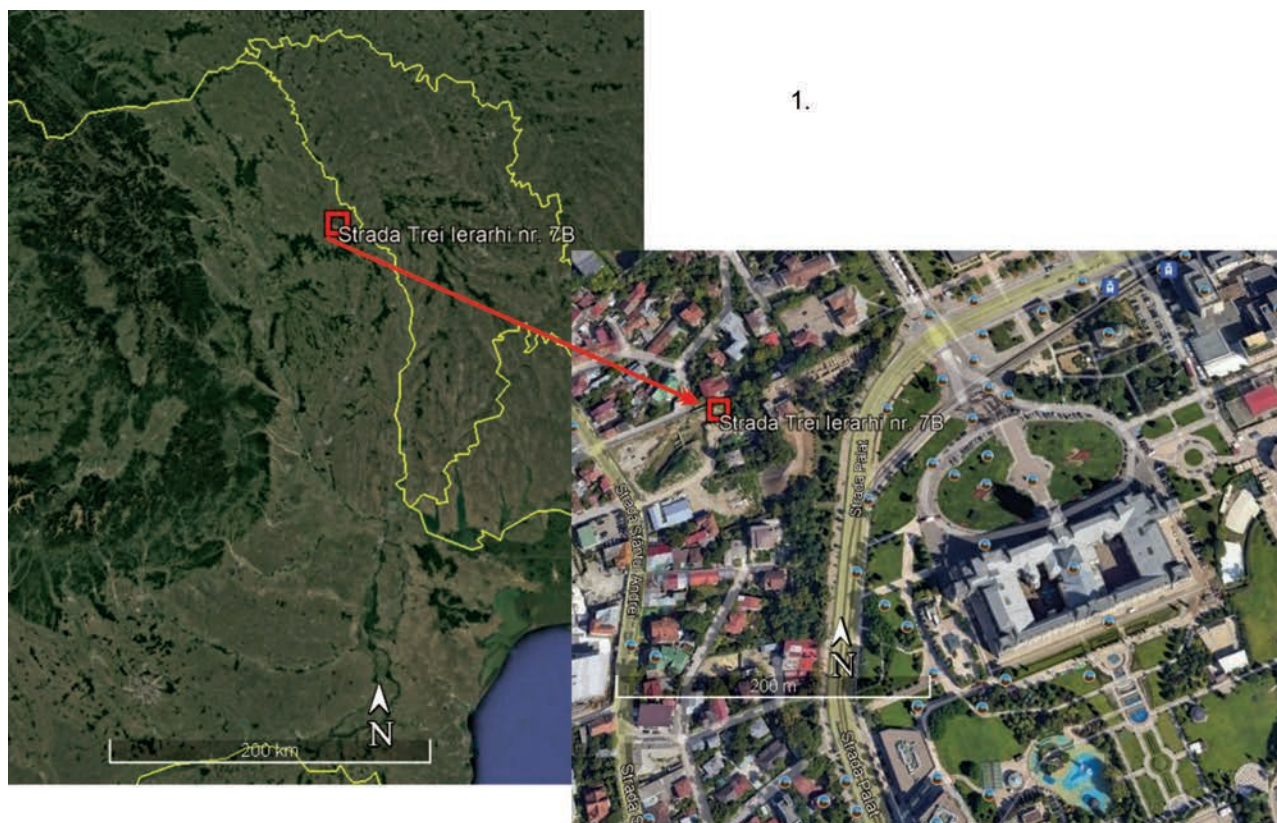
Cihodaru, Platon 1980 - Cihodaru C., Platon Gh. (red. resp.), *Istoria oraşului Iaşi*, vol. I, Iaşi, 1980.

Ciucă 2008 - Ciucă V., *Iaşii între medieval şi modern*, Iaşi, 2008.

Cucoş 1999 - Cucoş, Ş., *Faza Cucuteni B în zona subcarpatică a Moldovei*, Piatra-Neamţ, 1999.

Stratulat, Ţurcanu, Solcan 2013 - Stratulat, L., Ţurcanu, S., Solcan, L., *Cultura Cucuteni. Valori regăsite ale Preistoriei europene*, Catalog de expoziţie, Iaşi, 2013.

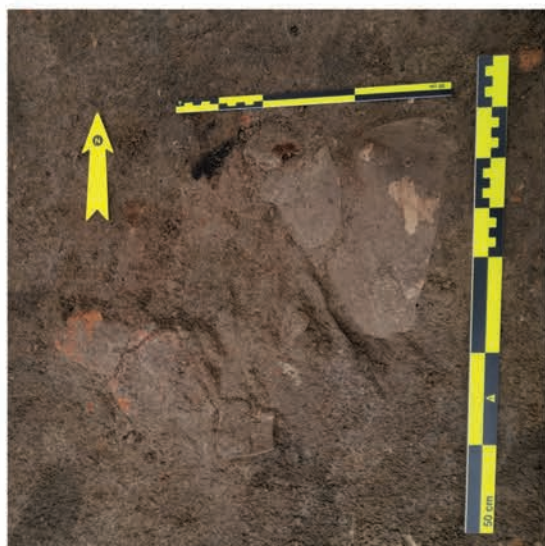
Zaharia, Petrescu-Dîmboviţa, Zaharia 1970 - Zaharia, N., Petrescu-Dîmboviţa, M., Zaharia, Em., *Aşezări din Moldova. De la paleolitic până în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti 1970.

2.

3.

Pl. I. 1. Localizarea locuinței ce aparține culturii Cucuteni, faza B, în municipiul Iași, jud. Iași; 2. Platforma 1 – vedere aeriană; 3. Detalii cu vas descoperit in situ și peretele despărțitor dintre cele două camere ale locuinței

1.

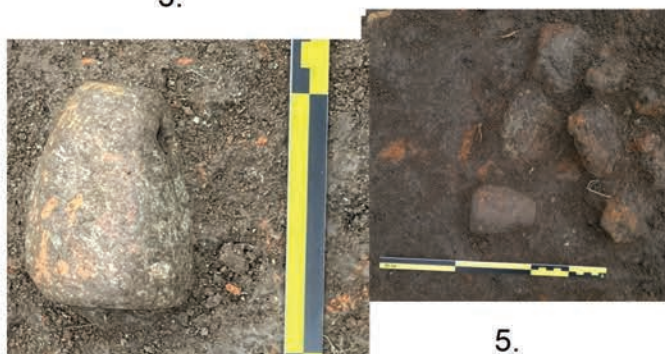
2.

3.

4.

5.

Pl. II. 1. Vas descoperit sub platforma 1 – camera 2; 2. Platforma 1 – camera 1, reconstituire „în oglindă”;
3. Platforma 2 - vedere aeriană; 4. Detalii cu vas spart in situ în afara locuinței, (în nivelul de funcționare;
5. Greutate pentru războiul de țesut descoperită in situ – platforma 2

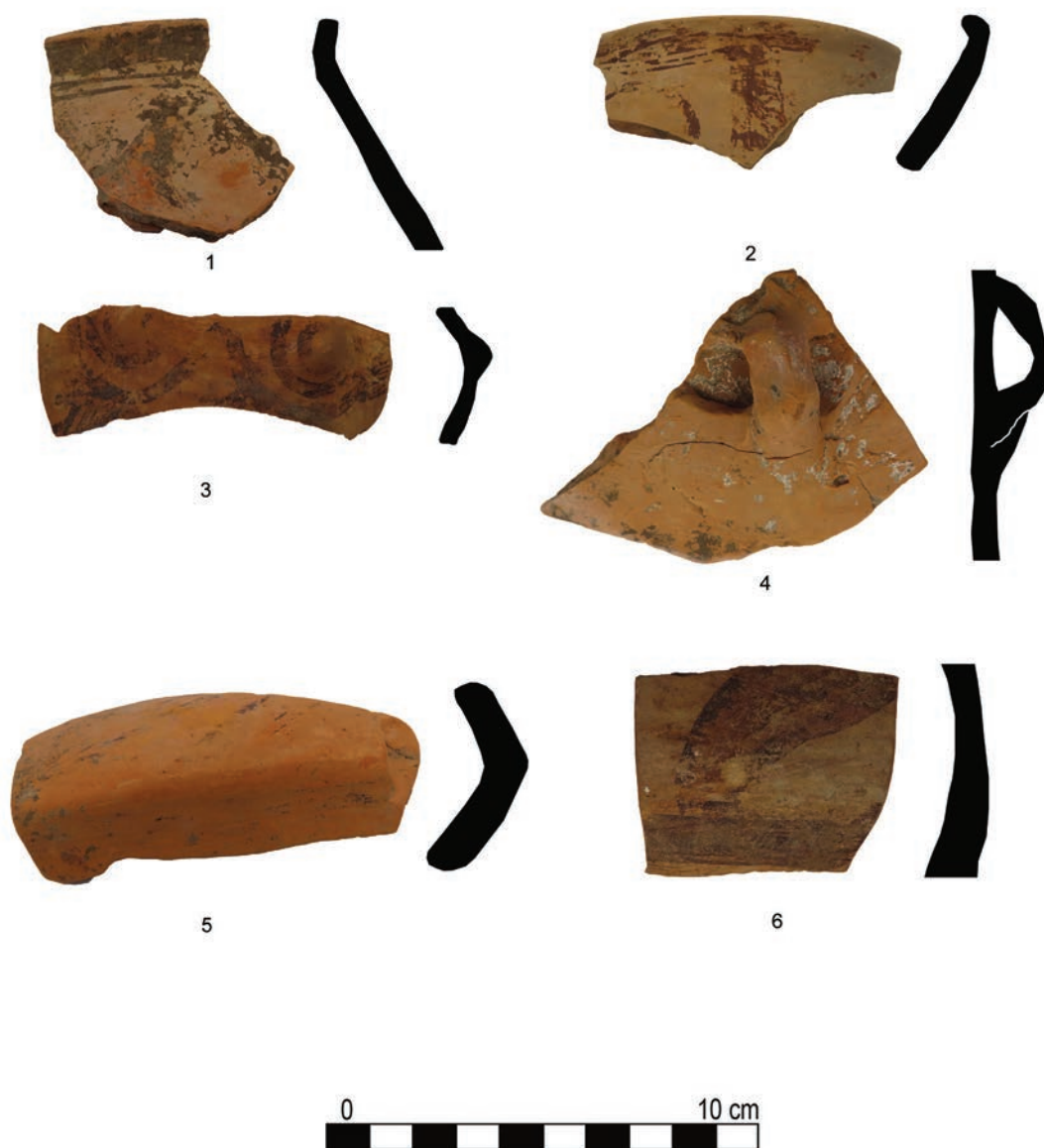
1.

2.

3.

Pl. III. 1. Platforma 2 – reconstituire „în oglindă”; 2. Detalii cu impresiuni de bârnă și nuiiele; 3. Foto final și profilul de Nord

Pl. IV. Ceramică aparținând culturii Cucuteni identificată în situl din str. Trei Ierarhi, nr. 7B, municipiul Iași

113. Mangalia, jud. Constanța [Callatis]**Punct: str. Negru Vodă, nr. 41****Tip sit:** 113 (așezare urbană)**Încadrare cronologică:** 313 (Epoca elenistică)**Cod RAN:** 60491**Autorizație nr.** 72/31.03.2022**Colectiv:** dr. Nicolaie Alexandru - responsabil, dr. Robert Constantin, dr. Mihai Ionescu (Muzeul de Arheologie Callatis)**Perioada desfășurării cercetării:** aprilie 2022

Conform contractului de cercetare arheologică preventivă încheiat între Muzeul de Arheologie Callatis din cadrul D.C.S. Mangalia și Primăria Mangalia, s-au executat cercetări arheologice pe terenul situat în municipiul Mangalia, str. Negru Vodă, nr. 41. Pe amplasamentul respectiv se propune construirea unei baze sportive și a unei piscine acoperite - Clubul Sportiv Recreativ Callatis. Terenul are o suprafață totală 5583 mp, suprafața ocupată de viitorul vestiar este de 1441 mp. Cercetarea a fost efectuată pe o suprafață de cca 1440 mp.

Pe amplasamentul propus noii construcții, de 65,5 x 22 m, funcționa o bază sportivă cu terenuri de joc pe platformă betonată. A fost îndepărtată mecanic platforma betonată și substrucția acesteia. A fost trasată o secțiune pe latura de vest, de 65,5 x 2 m, orientată nord-sud, S1. După un strat de umplutură modernă de cca 0,50/0,70 m, pe partea centrală a secțiunii a fost descoperit un strat brun-galben, cu materiale antice, de 0,20 – 0,30 m grosime. În acest strat au fost descoperite mai multe intervenții moderne, care au ajuns până la -1,60 m, la metrii: 12-15, 19, 22-23, 26. Sub stratul cu material antice, la -1,50/1,60 m, a fost descoperit nivelul galben steril. Între metrii 45-47, la - 1,60 m a fost descoperit traseul unui apeduct de tip *canalis structilis*, de epocă romană. Traseu de apeduct cu lățimea de 0,70 m și orientat SV-NE.

În capetele de nord și de sud al secțiunii a fost descoperit un strat de pământ brun-negru, cu materiale moderne și rare materiale ceramice antice, în poziție secundară. La -1,50/1,60 m au apărut puternice infiltrații cu apă.

Cercetarea a continuat în suprafață, delimitată în carouri de 5 x 5 m. În părțile de sud și nord ale perimetrului cercetat, liniile carourilor 1-4 și 9-13, au fost descoperite depuneri/gropi moderne, care au afectat integral aceste suprafețe. La - 1,70 m au apărut puternice infiltrații cu apă. Aceeași situație, legată de infiltrațiile cu apă la -1.70 m, a fost constatată pentru întreaga suprafață cercetată. Secțiunile de sondaj făcute la -1,70/1,80 m, cum e cazul secțiunii de pe linia carourilor 3 sau capetele de nord și sud ale S1, s-au umplut cu apă din pânza freatică. Din acest motiv cercetarea a mers până la -1,60, cu 10 cm peste nivelul infiltrațiilor cu apă. Și la această adâncime, pământul mălos a îngreunat cercetarea arheologică.

Pe liniile carourilor 5-9, între - 1,20 -1,50 m a fost descoperit un strat brun-galben cu material ceramic de epocă elenistică, marea majoritate secolele IV-III a.Chr.

Concentrarea materialelor ceramice a fost mai ales în carourile A₆₋₈ și B₆₋₈. Pe liniile carourilor 5-9 cercetarea a mers până la nivelul galben steril, aflat la -1,60 m.

Apeductul descoperit a fost cercetat pe o lungime de 32,50 m. Începe din profilul de vest, de la metru 46 al S1 - caroul A10, și intră în profilul de est în caroul E5. În carourile B8 și C7 capacul apeductului a fost afectat de intervenții moderne. În acest loc am putut cerceta mai bine construcția apeductului. Are lățimea de 0,70 m, cu pereți turnați din blochete de calcar și mortar, cu praf de cărămidă (*opus caementicium*), în grosime de 0,25 m. Cuveta are dimensiunile de 0,21 lățime și 0,30 m înălțime, fundul albiat. Este tencuită la interior cu un mortar hidrofug (*opus signinum*), mortar care continuă 5-6 cm la exterior. Blocajul la partea superioară, capacul, a fost construit din dale de calcar. Dalele capacului sunt de cca 0,30 x 0,30 m, în grosime de 0,12/0,15 m, rostuite între ele cu același mortar cu praf de cărămidă. Pe părțile laterale ale capacului a fost depus mortar egalizator, pentru a face legătura cu pereții apeductului și pentru etanșare. Fapt ce demonstrează că apeductul, prin derivație gravitațională, transporta apă sub presiune. În sondajul făcut în caroul C7, măsurat prin apa infiltrată, înălțimea blocajului este de 0,55 m, cu tot cu capac ajunge la cca 0,70 m. În profil, apeductul are dimensiunile la exterior de 0,70 x 0,70 m. Apeductul are un volum maxim de 63 de litri pe metru linier.

Traseul apeductului a fost distrus în caroul A9 de construcția unei fântâni moderne (cu diametrul exterior de 1,25 m), în carourile B8 și C7 dalele capacului au fost afectate de intervenții moderne. În caroul C7 o fundație modernă doar a atins capacul acestuia, la fel și fundația modernă din carourile E 5-6, fundație descoperită de-a lungul profilului de est.

Stratigrafia. În decursul ultimului secol suprafața cercetată în strada Negru Voda nr. 41 a suferit numeroase transformări care au perturbat semnificativ stratigrafia terenului. În carourile C-E3-9 au fost surprinse până la adâncimea de -1,20 m fundații moderne realizate din piatră legată cu pământ precum și o fântână modernă caroul A9. În perioada comunistă a fost amenajat în zonă un parc, ocazie cu care au fost demolate toate construcțiile. După 1995 terenul a suferit o nouă reamenajare prin construcția unei baze sportive. A fost orizontalizată suprafața terenurilor de joc prin rectificări de pantă (substrucția din piatră sfărâmată -0.10/-0,45 m). În acest punct este posibil să fi existat o depresiune bruscă, pentru că pe terenurile imediat vecine la nord, vest și sud, nivelul de călcare este cu cca +2 m. Diferența dintre terase a fost susținută prin construcția unor ziduri de beton.

Materiale arheologice descoperite. Cele mai vechi materiale arheologice descoperite aparțin secolelor IV-III a.Chr. În marea majoritate material amforic fragmentar: mai ales picioare de amforă și toarte – din care unele ștamplate. În linii mari, datarea toartelor de amforă ștamplate se încadrează între sfârșitul sec IV și al treilea sfert al sec. III a. Chr., aparțin centrelor: Hera-clea Pontică, Sinope, Thasos, Rhodos, Samotraki (de re-

marcat singura ștampilă de Samothraki cunoscută până acum pe litoralul vest pontic și în nordul Mării Negre).

Pe lângă acestea și obiecte ceramic de uz cotidian: *mortarium*, *kantharos* fragmentar, un opaiț, un ulcioraș pentru stabilit volume, fragmente de castroane și boluri. A fost descoperită și o tegulă de Sinope care are un tipar, probabil pentru turnat lamele din metale sau aliaje ușoare, plumb sau bronz. Toate acestea încadrate în secolele IV-III a.Chr. Materialul ceramic a fost concentrat în carourile B6-8, descoperit la -1,40 – 1,60 m, într-un strat de pământ brun-galben. Materialele ceramice de epocă romană au fost foarte rare, două fragmente atipice. În intervențiile moderne au fost descoperite fragmente ceramice de la sfârșitul secolului XIX – început de sec. XX.

Concluzii. În ceea ce privește materialul ceramic descoperit, de epocă elenistică, ținând cont că nu au fost descoperite locuințe, posibil ca zona să fi fost dedicată operațiunilor portuare. Cum, probabil, portul principal al orașului antic era la sud, folosind lacul ca zonă de ancorare și descărcare a vaselor de transport.

Tronsonul de apeduct identificat în prezenta cercetare arheologică pare să confirme traseul de pantă constantă schițat pentru o aducțiune gravitațională ce străbate malul nordic al lacului Mangalia¹.

Apeductul care era alimentat de la izvoarele din Bașpunar cobora pe Valea Limanu spre Mangalia intrând prin sudul orașului Callatis. Fiind deja la o cotă apropiată nivelului Mării Negre (între curbele de nivel +1 m respectiv +2 m) apeductul pare să nu aibă energia potențială (nu se poate calcula *mensura declivitatis*) să ducă apa potabilă până în perimetrul cetății romano-bizantine.

Menționăm că proiectul a primit aviz favorabil din partea Ministerului Culturii, cu condiția conservării apeductului descoperit sub viitorul imobil.

Abstract:

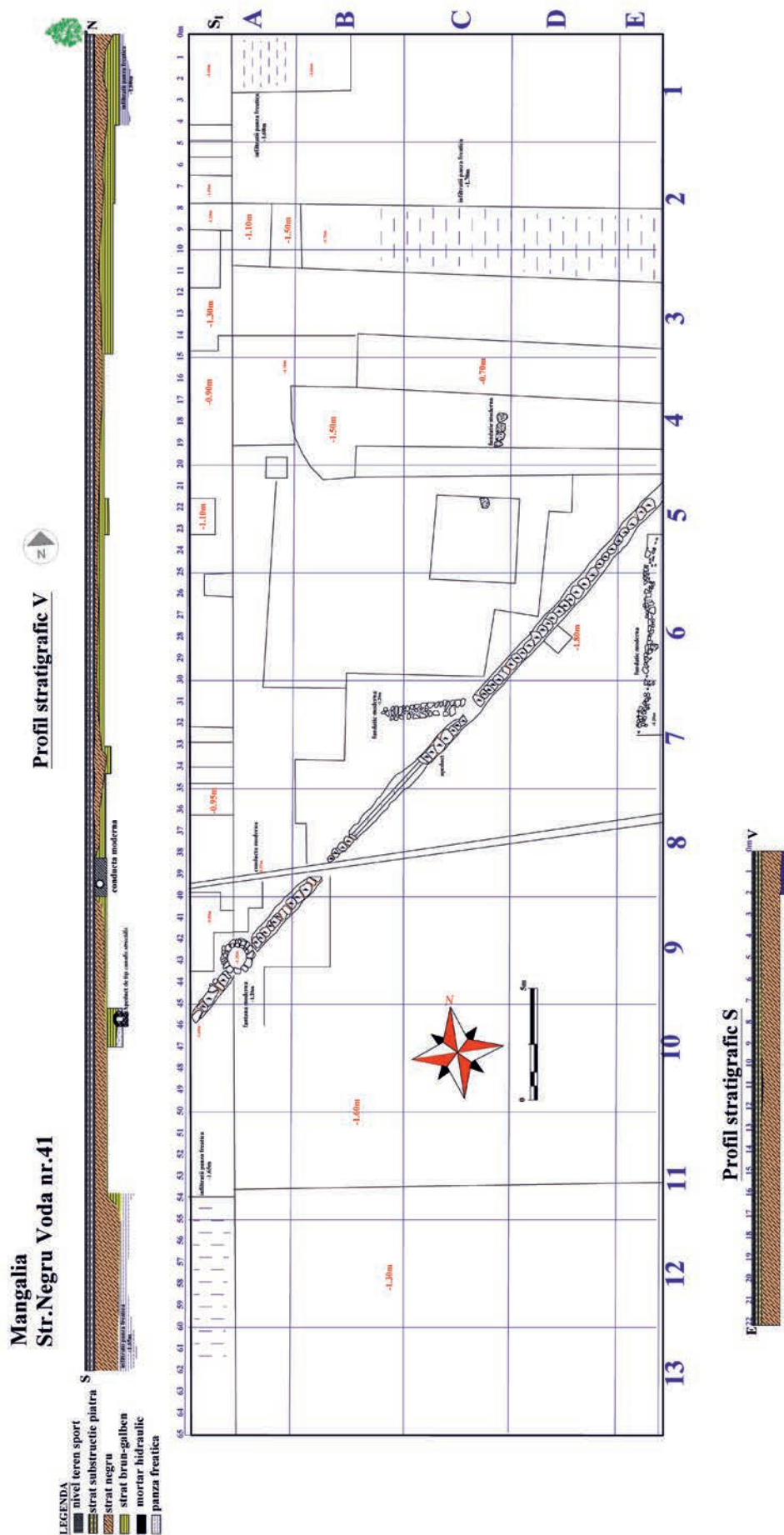
As for the ceramics found, dating from the Hellenistic period, given that no dwellings were discovered, it is possible that the area was dedicated to harbour operations. As, probably, the main harbour of the ancient city was to the south, using the lake as an area for anchoring and unloading transport vessels. The section of aqueduct identified in the present archaeological excavation seems to confirm the outlined constant slope route for a gravity adduction crossing the northern shore of Lake Mangalia. The aqueduct, which was fed from the springs of Bașpunar, ran down the Limanu Valley towards Mangalia, entering through the south of Callatis. Being already at a height close to the Black Sea level (between the +1 m and +2 m contour lines) the aqueduct seems to lack the potential energy (it is not possible to calculate the slope) to carry drinking water up to the perimeter of the Romano-Byzantine fortress.

Bibliografie:

Papuc 2007 – Papuc, Gh., *Despre aprovizionarea cu apă a cetății Callatis în epoca romană*, în *Pontica*, 40, 2007, p. 351-358.

¹ Papuc 2007, p. 358.

Pl. II. Plan cercetare și profile stratigrafice

traseu apeduct

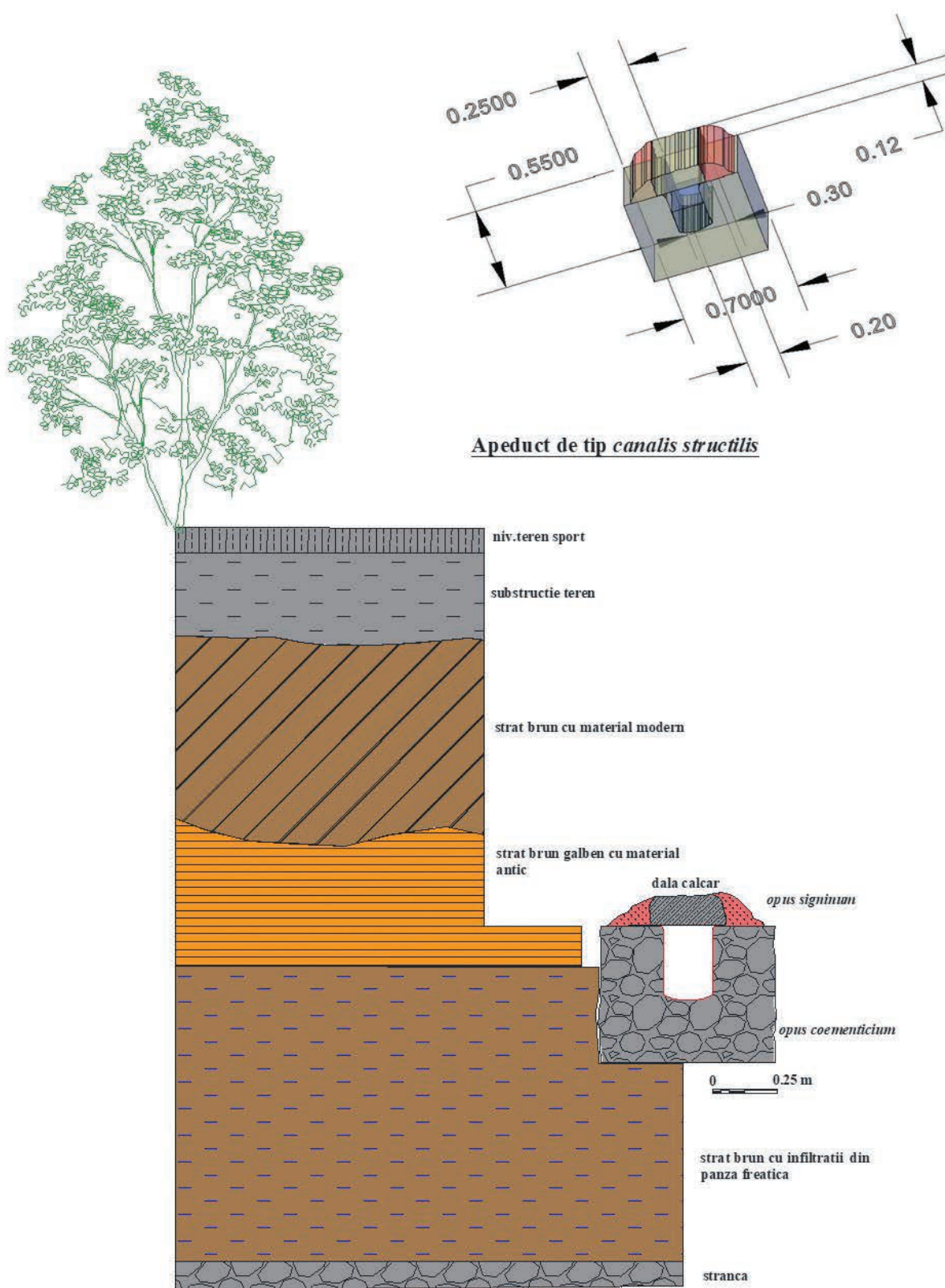
Pl. III. Foto, traseu apeduct

Pl. IV. Foto, imagini generale

Pl. V. Fotografii cu detalii apeduct

Apeduct de tip *canalis structilis*

Pl. VI. Profil stratigrafic, detaliu apeduct și reconstrucție 3D apeduct (reconstrucție 3D de R. Constantin)

114. Măgureni, com. Măgureni, jud. Prahova**Punct: „Malul Proviței”****Tip de sit:** 1 (locuire); 11 (locuire civilă)**Încadrare cronologică:** 432 (Epoca medievală târzie)**Cod RAN:** 134069.03**Autorizație nr.** 542/01.09.2021**Colectiv:** Bogdan Ciupercă – responsabil științific, Cătălin Discă, Tudor Hila, Octav Negrea (MJIA Prahova)**Perioada desfășurării cercetării:** 23.03 - 01.04.2022

La vest de Prahova, în zona de contact dintre Subcarpații Curburii și Subcarpații Getici, chiar la ieșirea pârâului Provița în zona de câmpie, se găsește satul Măgureni (Fig. 1). Beneficiind de faptul că, pe de o parte este ușor accesibilă, iar pe de altă parte, în caz de nevoie te puteai pune ușor la adăpost, în perioada de trecere de la evul mediu la epoca modernă așezarea a fost aleasă ca una dintre reședințele boierilor Cantacuzini.

În a doua jumătate a secolului al XVII-lea Drăghici Cantacuzino ridică la Măgureni un conac somptuos. Realizat din ziduri de cărămidă, cu pivnițe, parter, etaj și bolți semicilindrice susținute pe mijloc de stâlpi, acesta era la momentul respectiv unul dintre cele mai impunătoare monumente arhitectonice din Țara Românească.

În vecinătatea conacului, între 1671-1674, Păuna, soția lui Drăghici Cantacuzino, alături de fiii Pârveu, Șerban, Constantin și Grigorașcu, ridică biserica de curte.

Dacă biserica (cod LMI: PH-II-m-A-16531, cod RAN: 134069.02), refăcută în secolul al XIX-lea, este folosită în continuare, conacul (cod LMI: PH-II-m-A-16532; cod RAN: 134069.01), distrus de un cutremur în 1839, este astăzi o ruină. Mai mult decât atât, o bună parte a domeniului Cantacuzino de la Măgureni, inclusiv zidurile clădirii centrale a conacului, sunt afectate în prezent de extinderea gospodăriilor, caselor și clădirilor anexe din zonă.

În 1916 V. Drăghiceanu întreprinde o campanie de cercetări arheologice prilej cu care a fost eliberată de moloz și dărâmături clădirea centrală a conacului. În urma acestui demers au fost puse în evidență nu doar dimensiunile și somptuozitatea acestui monument, ci și racordarea acestei mari familii boierești la principalele tendințe economice, politice și culturale ale vremii. Aceste aspecte sunt ilustrate, atât de caracteristicile planimetrice, decorațiunile arhitectonice și piesele de mobilier ale conacului de la Măgureni, cât și de celelalte piese recuperate în timpul cercetărilor, printre care se numără monede moldovenești, rusești și austriece, ceramică otomană și orientală, sticlă de Murano sau porțelan de Sèvres.

Cercetările arheologice întreprinse în anul 2022 s-au desfășurat într-un punct amplasat pe malul stâng al Proviței, în albia minoră a râului, la aproximativ 580 m NV de ruinele conacului Drăghici Cantacuzino. Demersurile au fost determinate de faptul că în cursul lucrărilor de punere în siguranță a unei conducte de gaze, la vest de punctul de reglare-măsurare a gazelor naturale (SRM) de la Măgureni, au fost sesizate urmele unei construcții de zid realizată din cărămidă îngustă legată cu mortar de var de bună calitate.

Investigațiile arheologice au urmărit delimitarea

construcției menționate, determinarea funcționalității acesteia și cercetarea amănunțită a eventualului patrimoniu arheologic.

În acest scop într-o prima etapă au fost trasate trei secțiuni arheologice de control (notate S1, S2, S3). Secțiunea S 1 a fost amplasată de-a lungul șanțului prevăzut pentru conducta de gaze naturale (dimensiuni 10 × 2,1 m); Secțiunea S 2 a fost poziționată pe traseul conductei de gaze dezafectate (dimensiuni 11,4 × 1,3 m); iar S 3, orientată pe direcția nord-sud, a fost dispusă perpendicular pe S1 și S2 (dimensiuni 21,3 × 3 m).

În cea de-a doua etapă au fost trasate și investigate suprafețele din jurul secțiunilor de control, cu scopul de a delimita și cerceta în întregime această structură. Demersurile au fost îngreunate de prezența pânzei freatice la numai 1 m față de la nivelul actual de călcare.

Din punct de vedere stratigrafic situația se prezintă relativ unitar pe întreaga suprafață cercetată. Astfel, după stratul vegetal, care are o grosime medie de 0,15 cm, până la cca. -0,40 m urmează un strat aluvionar format din nisip, pietriș, măr și moloz aduse de râul Provița în ultimele decenii; în continuare se succed o serie de straturi, formate în principal din pietriș aluvionar, datorate revărsărilor râului Provița de-a lungul secolelor.

În urma cercetărilor arheologice din 2022 a fost investigată o suprafață de aproximativ 450 m² (Fig. 2), fiind identificate 14 fragmente ziduri căzute sau dărâmate și 1 fragment de zid aflat încă pe aliniamentul inițial. Multe dintre aceste fragmente de ziduri aveau încă dimensiuni considerabile. În cazurile în care au putut fi determinate, dimensiunile zidurilor variau între: 0,70 și 5,10 m lungime, 0,45 și 2,65 m înălțime și între 1 și 1,20 m grosime. Pe lângă zidul Z10 (Fig. 3), singurul identificat pe aliniamentul inițial, o mențione aparte merită zidul Z5 care se compune de fapt din două ziduri care se îmbină în unghi de 90° și zidul Z2 care, atât cât se poate spune pe baza a ceea ce s-a păstrat, făcea parte dintr-o structură boltită (Fig. 3).

Materialele arheologice descoperite au fost în număr foarte restrâns, constând în câteva fragmente ceramice și obiecte de fier, toate provenind din stratul de pietriș aluvionar în care s-au conturat fragmentele de zidărie.

Pe baza tehnicii de construcție, a materialelor folosite și a contextului istoric se poate propune o datare preliminară a construcției între secolele XVII-XVIII. Merită amintit aici că pe a doua ridicare topografică austriacă a Valahiei, realizată la jumătatea a sec. XIX, în zona cercetată este ilustrată o clădire care nu se mai regăsește redată pe hărțile ulterioare (Fig. 4).

Având în vedere amplasamentul și caracteristicile zidurilor cercetate cea mai plauzibilă ipoteză este că acestea făceau parte dintr-o clădire în care funcționa o instalație hidraulică, poate chiar o moară de apă a conacului Drăghici Cantacuzino.

Abstract:

The village of Magureni is located to the west of the Prahova river, at the exit of the Provița stream in the plain. In the second half of the 17th century, a sumptuous mansion was built here by the nobleman Drăghici Cantacuzino.

In 2022, archaeological excavations were carried out on the left bank of the Provița, approximately 580 m northwest of the ruins of the Cantacuzino mansion. The excavations were determined by the detection of traces of a brick wall construction, during the work of securing a gas pipeline. Through the archaeological research carried out in 2022, the area of the respective construction was delimited, but it could not be researched in its entirety due to the water table, which is approximately 0.8-1.0 m depth.

Above the water table, several compact, large fragments of fallen and/or displaced walls were identified; the gravel above the water table is entirely alluvial, brought by Provița in the last century; only one wall was captured in its original position, in elevation, the rest of the foundations are currently below the water table level

The artifacts discovered were in very small amounts, consisting of a few ceramic fragments and iron items, all discovered the layer of alluvial gravel in which the masonry fragments were outlined.

Based on the construction technique, the materials used and the historical context, a preliminary dating of the construction between the 17th and 18th centuries can be proposed. It is worth mentioning here that on the second Austrian topographic survey of Wallachia, carried out during the middle of 19th century, in the researched area a building is illustrated which is no longer found on subsequent maps.

Considering the location and characteristics of the investigated walls, the most plausible hypothesis is that are part of a building in which a hydraulic installation worked, perhaps even a water mill of the Drăghici Cantacuzino mansion.

Bibliografie:

Drăghiceanu 1924 – Drăghiceanu, V., *Casa Cantacuzinilor din Măgureni*, in *BCMI*, an XVII, fasc. 39 (ian-martie), 1924, p. 12-45.

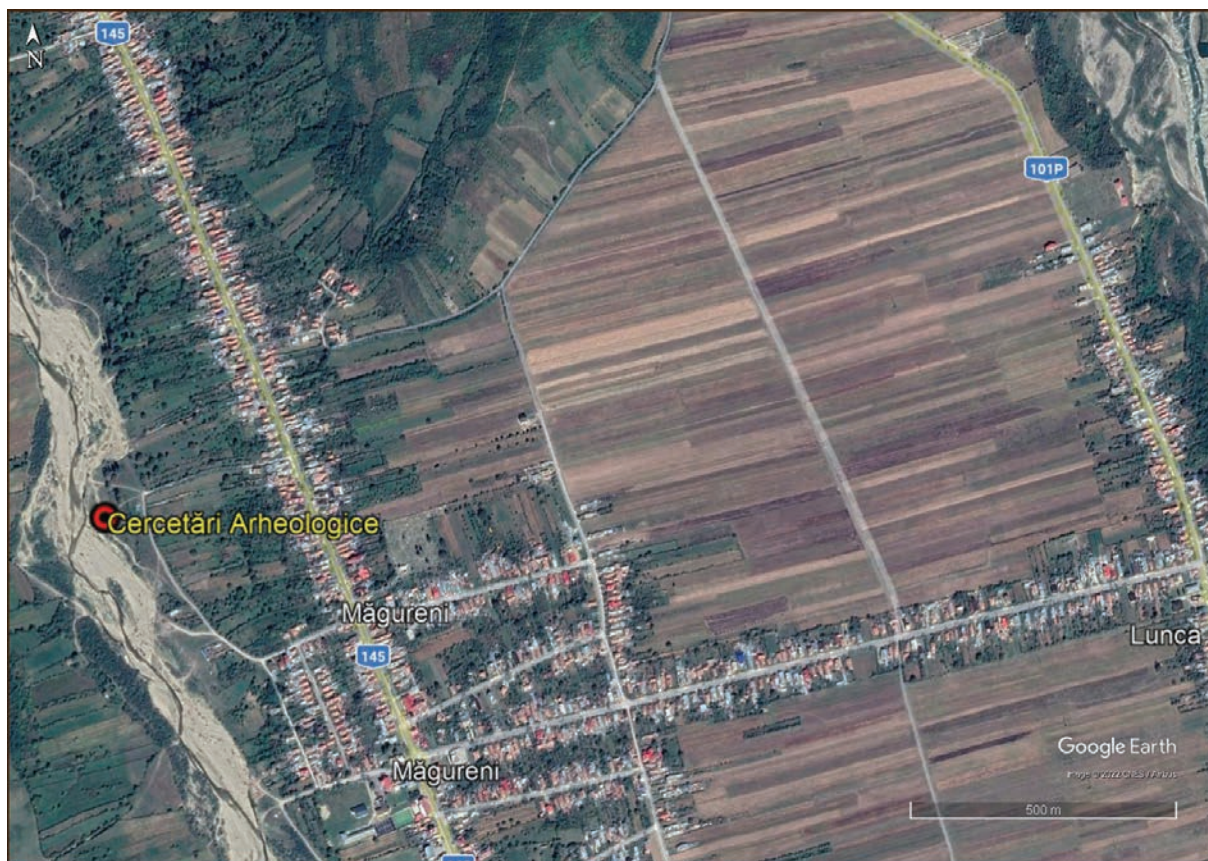

Fig. 1. Măgureni, jud. Prahova, malul Proviței - localizarea cercetărilor

Fig. 2. Măgureni, jud. Prahova, malul Proviței – imagine de ansamblu

Fig. 3. Măgureni, jud. Prahova, malul Proviței. 1 – în prim plan: zidurile Z10 și Z2

Fig. 4. Zona cercetată pe a doua ridicare topografică austriacă

115. Nufăru, com. Nufăru, jud. Tulcea**Punct: Curtea școlii**

Tip de sit: 112 (așezare fortificată), 113 (așezare urbană), 122 (cetate), 21 (necropolă)

Încadrare cronologică: 41 (Epoca bizantină), 43 (Epoca medievală)

Cod RAN: 161062.01

Autorizație nr. 82/2022

Colectivul: Oana Damian - responsabil științific (IAB), Adela Băltăc, Paul Damian, Irina Ene, Eugen Paraschiv-Grigore, Andra Samson, Mihai Vasile (MNIR)

Finanțare: fonduri Primăria comunei Nufăru

Perioada desfășurării cercetării: aprilie – noiembrie 2022

Investigațiile arheologice, desfășurate începând cu anul 1978, au pus în evidență pe linia Dunării, pe malul drept al brațului Sf. Gheorghe, la circa 12 km aval de Tulcea, în intravilanul localității Nufăru, un important centru de tip urban din secolele X–XIV, elemente ale unei fortificații bizantine ridicate *a fundamentis* în ultima parte a secolului al X-lea, viețuirea și necropolele din secolele XI–XIII, precum și vestigii aparținând epocilor getică, romano-bizantină și modernă.

Cercetările arheologice preventive derulate în campania 2022 s-au desfășurat în curtea școlii gimnaziale din localitate, fiind determinate de un proiect investițional al Primăriei comunei Nufăru, destinat extinderii clădirii (la N de construcția existentă) și amenajării unei săli precum și a unui teren de sport (la S de construcția existentă).

Investigația arheologică, desfășurată într-o zonă aflată la circa 50 m est față de curtea cetății bizantine, a vizat o suprafață de aproximativ 2000 mp, cercetată prin intermediul a două unități de săpătură, una amplasată la S de clădirea școlii (Suprafața 1, poligonală, 1785 mp), cealaltă amplasată la N de aceeași clădire (Suprafața 2, rectangulară, 213 mp). Suprafețele au fost împărțite în carouri cu dimensiunile de 4 × 4 m. După o decapare mecanică inițială, în special a depunerii vegetale, săpătura a fost executată manual, cu depozitarea și evacuarea periodică a pământului excavat.

În perimetrul cercetat, a fost identificată o densă arie ocupațională *extra muros*, definită prin complexe de locuire, meșteșugărești, menajere și funerare, acoperind, de o manieră discontinuă, întreaga zonă, într-un interval cronologic cuprins între a doua jumătate a secolului al X-lea și prima jumătate a secolului al XIII-lea.

Stratigrafia zonei a putut fi cercetată până la adâncimea maximă de 3,20 m, înregistrându-se următoarea situație: depunerea modernă, de tip vegetal; depunerea medio-bizantină, încadrabilă în secolele XII–XIII, reprezentată de un pământ cenușiu prăfos, cu numeroși pigmenți de cărbune și chirpici și material osteologic; depunerea medio-bizantină, încadrabilă în secolul al XI-lea, reprezentată de un pământ cenușiu gălbui, cu pigmenți de chirpici și mortar, perforată de complexe menajere aparținând nivelului arheologic ulterior și de complexe funerare; depunerea de pământ brun cafeniu, mălos, tasat, din care apar sporadic fragmente ceramice, inclusiv aparținând secolelor IV–III a. Chr.; pământ galben (steril din punct de vedere arheologic).

Au fost cercetate 145 de complexe de locuire,

constând în locuințe, gropi menajere, gropi pentru extragerea lutului, cuptoare de uz casnic și meșteșugăresc, precum și 191 de morminte de înhumare, o parte a acestora fiind supuse unei analize preliminare.

La S de clădirea școlii, în Suprafața 1, au fost identificate: un „șanț de drenaj” (rezultatul amenajării și utilizării antropice a unui șanț natural, datorat, probabil, acțiunii inițiale a apei pluviale), un „șanț de apărare”, un zid distrus, o platformă de mortar, 10 complexe de locuire, dintre care cinci cu cuptoare de piatră, trei cuptoare izolate, cu destinație casnică, un cuptor meșteșugăresc (de mici dimensiuni), un cuptor de var, două cuptoare pentru ars ceramică, 85 de gropi și mai multe zone cu destinație menajeră. Menționăm caracterul special al unor gropi (41), destinate extragerii lutului, devenite spații de înhumare a oamenilor și/sau animalelor ori menajere. Complexele de locuire sunt identificabile prin podelele de pământ galben, prin gropile de par, prin urmele de chirpici, cărbune, structuri de lemn arse, cenușă, provenite de la suprastructura incendiată, prin instalațiile de încălzit-gătit, reprezentate fie de cuptoare de piatră, fie de vetre, unele cu paturi ceramice amenajate din fragmente ceramice provenind de la oale din categoria nisipoasă și de la amfore.

La N de clădirea școlii, în Suprafața 2, au fost identificate: un nivel de călcare, sub forma unui pavaj, amenajat din piatră mărunță acoperită cu pământ galben, patru complexe de locuire, unele cu cuptoare de piatră, trei instalații de combustie de tipul vetrelor de uz casnic comunitar, 10 gropi menajere, una conținând animale înhumate. Zona cercetată în cadrul Suprafeței 2 a fost, cu excepția identificării unui complex funerar în partea sa estică și a unui craniu izolat apărut în malul vestic, destinată viețuirii, identificându-se, în secolele XI–XIII, o zonă menajeră, materializată prin gropi, care suprapune locuințe și amenajări gospodărești, de tipul hambarelor, uneori aliniate, dar și suprapuse, cele mai noi fiind amenajate prin nivelarea suprastructurii incendiate a celor mai vechi. Documentate prin niveluri de călcare exterioare, constituite de pavaje de mortar friabil, baze de piatră, podele de pământ galben, gropi de par, urme de chirpici, cărbune, lemn ars, cenușă, de la suprastructura incendiată, instalații de încălzit-gătit (cuptoare de piatră, vetre, unele cu pat de fragmente ceramice, provenind de la oale din categoria nisipoasă și de la amfore, vetre cu gardină), complexele de locuire aparțin, după toate probabilitățile, secolului al XI-lea, pe baza materialelor ceramice și monetare descoperite (emisiuni din vremea împăraților Theodora, 1055/1056 și Mihail al VI-lea Stratotikos, 1056/1057). În această zonă a fost identificat, pe o suprafață de 70 mp (în partea estică a unității de săpătură cercetate), dar și cu porțiuni bine conservate, atât spre V, cât și spre N, un nivel de călcare, constituit de un pavaj amenajat din piatră mărunță acoperită cu pământ galben, încadrabil, probabil, la sfârșitul secolului al X-lea – începutul secolului al XI-lea, afectat parțial de complexe de locuire ulterioare, case sau gropi, prin secționare sau doar prin suprapunere. Prezența acestui pavaj pe o suprafață mare (precizăm că a fost identificat inclusiv în suprafața cercetată în 2015, punctul *Centrul de informare turistică*, la NV de cea investigată în 2022) ne determină să avansăm ipoteza că reprezenta nivelul de călcare în perioada începuturilor cetății

și așezării bizantine, cel puțin pentru zona *extra muros*, extins spre N, spre Dunăre, analog cu situația înregistrată în punctul *Trecere bac*.

Evoluția spațială a viețuirii este influențată în întreaga perioadă de existența unui șanț natural, utilizat și amenajat în sens antropic sub forma unui șanț de drenaj, care străbate zona de la S spre N, cu orientarea SE–NV, identificat pe lungimea de 55 m, cu lățimea variind între 1,60 m în partea inferioară și 4,5/6 m în partea superioară, cu o adâncime maximă de 2,90 m. Precizăm că în Suprafața 2 nu a fost înregistrată prezența acestui șanț de drenaj, amenajarea locuirii cercetate fiind amplasată exclusiv la E de acesta. Acest șanț a fost, de altfel, înregistrat și la NV de aria cercetată în 2022, în cadrul campaniei din anul 2015, efectuată în suprafața săpată pentru amenajarea Centrului de informare turistică, ca și la S, cu ocazia unei săpături pe o proprietate privată (derulată tot în anul 2022). Viețuirea *extra muros* pe latura de E a cetății se organizează la E și la V de acest șanț. Dacă, în cazul necropolei, se poate afirma faptul că aceasta a utilizat șanțul, în sensul amenajării de complexe funerare pe traseul, probabil colmatat, al acestuia, în cazul locuirii – fie că este vorba de locuințe, ateliere, magazine, fie că este vorba de zone menajere – se respectă dispunerea de o parte și de cealaltă a acestui spațiu. Au fost înregistrate complexe de tipul gropilor menajere (șase încadrabile în secolele XII–XIII) de ambele părți ale șanțului de drenaj. De asemenea, au fost identificate complexe de locuire și spații menajere încadrabile în secolul al XI-lea (13 la E față de șanțul de drenaj și 10 la V față de acesta). Cât privește complexele databile în secolul al X-lea, respectiv cuptoarele de olărie, acestea sunt amenajate atât la E de respectivul șanț, cât și la baza acestuia. Șanțul a fost funcțional pe toată durata ocupării zonei *extra muros* est, fapt sugerat atât de descoperirile de artefacte variate (ceramică, obiecte mărunte), cât și de descoperirile monetare, din secolele XI–XII, dobândind în timp o conotație menajeră (preponderent „meșteșugărească”, în ceea ce privește zona sa sudică – ținând cont de descoperirile de zgură de fier și de sticlă, de obiecte metalice, precum și de marea cantitate de cenușă – și preponderent „casnică”, în ceea ce privește zona sa nordică – ținând cont de descoperirile de material osteologic animal, mai ales oase și solzi de pește).

Se poate considera, prin raportare la Suprafața 1, că, în perioada de funcționare a cetății, zona sud-vestică a arealului *extra muros* est era destinată inițial, probabil în ultima parte a secolului al X-lea, pregătirii condițiilor pentru edificarea zidurilor cetății (vezi cuptorul de var) și extragerii de pământ galben pentru amenajări constructive diverse, aceste gropi fiind folosite ulterior (secolele XII–XIII) drept spații menajere sau pentru înhumarea oamenilor (foarte rar) sau a animalelor (mai frecvent). În aceeași perioadă, a începuturii așezării, partea de nord-vest a suprafeței adăpostește o zonă meșteșugărească, destinată producerii de ceramică de uz comun (cuptoarele pentru ars oale, din categoria cu două încăperi suprapuse și platformă perforată). În secolul al XI-lea, spațiul în discuție este în mai mare măsură locuit (fapt sugerat de existența unor amenajări casnice, cu instalații de foc), poate în regim sezonier, determinat, eventual, de exploatarea agricolă a

zonei (un complex cu unelte agricole și cu rezerve de provizii cerealiere). În secolul următor, o necropolă de înhumăție acoperă zona, inclusiv arealul șanțului de drenaj, pentru ca, în prima jumătate a secolului al XIII-lea, spațiul să capete o conotație menajeră, sugerată de gropile și de zonele cu această destinație.

Materialul arheologic descoperit, în cantitate foarte mare, dată fiind suprafața investigată, dar și caracterul preponderent menajer al zonei, este specific epocii bizantine, fiind cu precădere ceramic, aparținând categoriilor, locale și de import, înregistrate deja în situl de la Nufăru (oale nisipoase incizate și cenușii lustruite; urcioare, din pastă roșie, acoperite cu angobă aurie sau cu smalt oliv; vase smălțuite pictate sau decorate în tehnica *sgraffito*; amfore, sferoidale și piriforme, atât cu guler, cât și cu gura îngropată și foarte supraînălțate; vase de provizii; căldări de lut; vase sferoconice ș.a.). Descoperirilor ceramice li se adaugă cele de obiecte din fier, bronz, lut, os, corn, sticlă, piatră, reprezentând unelte și ustensile, obiecte de podoabă și de port, cele de zgură de fier și de sticlă, precum și descoperirile monetare. O foarte mare cantitate de faună, provenind din complexe menajere, ca și din gropi destinate înhumării animalelor, precum și identificarea de grâne și structuri lemnoase carbonizate, completează seria descoperirilor.

Cu ocazia lucrărilor din 2022, au fost cercetate 191 de complexe funerare, 190 la S de clădirea școlii, în Suprafața 1, și unul la nord de clădirea școlii, în Suprafața 2. Acestora li se adaugă și material osteologic uman descoperit în cadrul altor complexe, de tip menajer sau reprezentat doar de cranii identificate parțial în malurile unităților de săpătură cercetate. În porțiunea de necropolă cercetată în perimetrul afectat de viitoarea investiție, se constată prezența mai puțin densă a complexelor funerare în zona sudică și o îndesire a acestora spre N, pe o suprafață de circa 1000 mp, cu o maximă concentrare în zona nord-vestică. Perimetrul săpat nu a permis identificarea limitelor necropolei, aceasta depășind, spre toate punctele cardinale, suprafața destinată cercetării.

Densitatea relativ mică a înmormântărilor, în partea de SSV a Suprafeței 1, poate fi pusă, pe seama existenței aici a unui nucleu de locuire/exploatare a zonei, pentru extragerea lutului în diverse scopuri casnice, unele dintre gropile respective devenind ulterior spații menajere sau destinate înhumării unor animale. În ceea ce privește ritul și ritualul, au fost identificate numai morminte de înhumăție, orientate fără excepție V–E, cu unele deviații determinate de anotimpul în care s-a efectuat înmormântarea, organizate în șiruri paralele (cu distanțe de 1,50–1,80 m între acestea).

Defuncții au fost înhumați în decubit dorsal, cu două excepții (în decubit lateral dreapta). În general s-a practicat înhumarea individuală, într-un caz fiind vorba de un mormânt triplu. În cinci cazuri au fost sesizate reînhumări. Distanța între șirurile și grupările de morminte variază (0,70 m, 0,95 m, 1,10 m, 1,30 m, 1,50 m, 1,70 m, 1,80 m, 2,10 m). Au fost înregistrate și zone cu un grad mai mare de grupare a mormintelor, în care distanța dintre acestea este mai mică, de circa 0,45–0,60 m, și se înregistrează suprapuneri, uneori cu reînhumări, sugestie pentru existența unor locuri de înhumare de tip familial. Defuncții au fost înhumați în

nivelul cenușiu prăfos, inclusiv în zona șanțului de drenaj, în depunerea menajeră aparținând acestui nivel, în nivelul cenușiu gălbui, ca și într-o nivelare, cu pământ galben tasat, cu urme de chirpici, material tegular, pigmenti de mortar și fragmente de tencuială, inclusiv pictată.

Densitatea mare a complexelor funerare în colțul nord-vestic al Suprafeței 1 (în sens planimetric, dar și prin înregistrarea de suprapuneri de morminte/niveluri de înhumare) poate fi explicată, eventual, și prin apropierea, fie și simbolică, de un eventual locaș de cult dezafectat (sugerat de existența unei depuneri, cu grosimea de 0,70 m, identificată pe o suprafață cu dimensiunile de 6,35 m (N-S) × 3,50 m (V-E), cu aspect de nivelare, deja menționată mai sus). Un argument în plus pentru existența unui locaș de cult ieșit din uz pare, în afara mării cantități de olane și a resturilor de pictură murală, și descoperirea, la limita sudică a acestei depuneri, a unui zid de piatră păstrat la nivelul primei asize, pe lungimea de 3,90 m și lățimea de 0,90 m, precum și a unui fragment dintr-o cruce procesională de bronz.

Defuncții au fost depuși în gropi simple, al căror contur nu a putut fi distins decât în câteva cazuri, având formă fie oval-alungită, fie rectangulară. Au fost identificate resturi de lemn provenind de la sicriu în puține cazuri, dar prezența masivă a cuielor, a piroanelor și a scoabelor din fier sugerează existența coșciugelor în mai multe situații. S-a înregistrat delimitarea/protecția înhumaților prin dispunerea de pietre fie în zona craniului, fie a picioarelor, fie lateral, fie în colțurile gropii. A mai putut fi sesizată depunerea înhumaților pe un pat de pietre mici sau de olane. În câteva cazuri, s-a constatat asocierea scheletului uman cu depunerea de părți de schelete sau de oase animale.

Din eșantionul de complexe funerare analizat preliminar, 112 conțin schelete integral conservate, în restul cazurilor fiind vorba fie de distrugerii din vechime (suprapuneri de complexe, fie de complexe funerare, fie de complexe menajere peste cele funerare), fie de deranjamente provocate de intervenții naturale (rădăcini de copaci) sau antropice recente (decaparea mecanică a suprafeței cercetate sau chiar săpătura manuală), fie de pătrunderea scheletelor în maluri, pentru care s-au putut practica necesarele casete doar în cinci cazuri.

În ceea ce privește repartitia pe grupe de vârstă și pe sexe, se poate avansa ipoteza prezenței în eșantionul analizat atât a mormintelor de copii și/sau de adolescenți, cât și a celor de adulți, de ambele sexe. Scheletele au craniile, în cazul în care acestea sunt bine conservate și nu au fost deranjate, așezate în poziție normală, cu bărbia în piept ori îndreptate spre spate, așezate fie pe partea dreaptă, fie pe cea stângă sau deplasate față de scheletul postcranian.

Pentru o serie de schelete nu au fost găsite craniile. Au fost înregistrate și situații în care mormintele sunt reprezentate doar de craniile, ca și cazuri în care complexele funerare nu au putut fi documentate decât prin intermediul craniilor, restul scheletului rămânând în malurile suprafeței excavate. Brațele, întinse pe lângă corp sau mai mult sau mai puțin depărtate de trunchi, au antebrațele așezate în diverse poziții.

Observațiile au permis stabilirea poziției ambelor brațe/antebrațe pentru 118 morminte și doar a unuia dintre

antebrațe în cazul a 33 de morminte, în restul situațiilor oasele fiind distruse, deranjate sau nereperate în săpătură. Au fost înregistrate mai multe variante, cu nenumăratele combinații posibile, dezvoltate din cele cinci tipuri principale: cu brațele îndoite din coate și cu palmele așezate pe umeri, încrucișate pe piept, pe abdomen, pe bazin, întinse pe lângă corp. Picioarele, în situația săpării/conservării integrale sunt, de obicei, întinse, paralele, uneori ușor flexate, arcuite ori cu călcâiele apropiate.

Remarcăm prezența a 27 de morminte cu inventar, adică 14% din cele 191 de complexe funerare documentate, ceea ce înscrie necropola analizată în datele obișnuite pentru situl de la Nufăru, ca și pentru epoca medio-bizantină. Inventarele funerare conțin: piese de podoabă (pentru cap: cercei și inele de buclă/de tâmplă din bronz; pentru gât: mărgelile de sticlă, chihlimbar, os, melci *Cypraea* SP, un pandantiv de bronz, un lăntșor de bronz; pentru brațe: brățări de sticlă și bronz, inele de bronz, de tip verigă simplă, torsadată sau cu șaton applatizat), piese de port (năsturași/bumbi globulari de bronz, o psalie de corn) și ustensile (cute).

În ceea ce privește încadrarea cronologică a acestei necropole, în linii mari în secolul al XII-lea, cu posibilitatea extinderii perioadei între sfârșitul secolului al XI-lea și începutul secolului al XIII-lea, a putut fi realizată atât pe baza inventarului funerar, cât și a poziției stratigrafice și a relațiilor dintre complexele funerare și cele de locuire înregistrate în câteva cazuri. Astfel, cinci dintre complexele funerare au fost secționare de complexe de locuire de tip menajer (gropi), databile în secolele XII-XIII, în timp ce alte patru morminte au suprapus complexe de locuire, încadrabile în secolul al XI-lea.

O analiză preliminară, bazată pe combinarea informațiilor obținute prin cercetarea, în 2022, a celor două suprafețe, situate la S, respectiv la N de clădirea școlii gimnaziale din localitatea Nufăru, susținută și de descoperirile din campania 2015, prilejuite de proiectul investițional *Centrul de informare turistică*, sugerează o ocupare a zonei în secolele IV-III a. Chr. (materializată prin descoperiri ceramice, preponderent amforice, sporadice, rareori grupate, și un nivel identificat stratigrafic, dar sărac în materiale).

Ulterior, în perioada medio-bizantină (a doua jumătate a secolului al X-lea), zona devine locuibilă, partea sa sudică fiind dedicată extragerii lutului pentru amenajări gospodărești și pregătirii mortarelor pentru edificarea cetății. Această zonă, precum și cea centrală, cunoaște și întrebuințări meșteșugărești (fapt sugerat de descoperirea unui cuptoraș, folosit probabil pentru confecționarea de piese metalice, și a cuptoarelor pentru ars ceramică). Locuirea, discontinuă și destul de rară în aceste zone, capătă, în secolul al XI-lea, un caracter mai coerent în partea nordică, înregistrându-se amenajarea unor niveluri de călcare pe spații largi (asociate cu monede bizantine emise în vremea împăraților Vasile al II-lea – Constantin al VIII-lea), suprapuse de locuințe aliniate și grupate, uneori cu refaceri și/sau suprapuneri ale celor distruse prin incendiere.

Spațiul funerar, acoperind în linii mari secolul al XII-lea (cu posibilitatea extinderii perioadei între sfârșitul secolului al XI-lea și începutul secolului al XIII-lea), cu o organizare

coerentă și densă în partea sudică a zonei cercetate, pare să se restrângă spre V în zona nordică investigată (ținând cont de dispunerea mormintelor în Suprafața 1, de identificarea doar a unui mormânt *in situ* în Suprafața 2 și de cele șase morminte din cadrul suprafeței de sub actualul Centru de informare turistică). Complexele funerare sunt încadrate stratigrafic, spațial și cronologic între două niveluri de locuire, documentate unul (cel mai târziu) prin complexe menajere, celălalt (cel mai timpuriu) prin complexe de locuire și meșteșugărești. Caracterul menajer, chiar dacă discontinuu, al utilizării zonei în secolul al XIII-lea, mai precis în prima jumătate a acestuia, pare generalizat, în cadrul șanțului de drenaj și/sau prin gropi dispuse atât la E, cât și la V față de acesta, un fenomen specific perioadei părăd și înhumările de animale, cu precădere de câini, în complexe menajere sau special amenajate (în cel puțin trei cazuri).

Evoluția prezentată a utilizării spațiului, în limitele cronologice ale funcționării cetății, așezării și cimitirelor aparținând epocii bizantine, pare să fie specifică sitului de la Nufăru, fiind identificată, la scară redusă, tot în zona *extra muros* est, cu ocazia săpăturilor în punctul *Centrul de informare turistică* (campania 2015) și, pe scară largă, în zona *extra muros* nord, în punctul *Trecere bac* în (campaniile 1999–2021).

Abstract:

Archaeological investigations, carried out since 1978, have brought to light on the Danube line, on the right bank of the Sf. Gheorghe arm, about 12 km downstream from Tulcea, in the village of Nufăru, an important urban centre from the 10th-14th centuries, elements of a Byzantine fortification built in the last part of the 10th century, the settlement and necropolis from the 11th-13th centuries, as well as vestiges belonging to the Getic, Roman-Byzantine and modern eras. The preventive archaeological excavations carried out in the 2022 campaign were carried out in the courtyard of the local secondary school and were determined by an investment project of the Nufăru Municipality, aimed at the extension of the building (to the N of the existing construction) and the installation of a hall and a sports field (to the S of the existing construction).

116. Oradea, jud. Bihor

Punct: „Sit VI – Drum de legătură Km. 12+850 – 12+950”

Tip de sit: 111 (locuire)

Încadrare cronologică: 13 (Epocă neolitică)

Autorizație nr. 77 / 21.03.2022

Colectiv: Gruia Fazecaș – responsabil de șantier, Fechet-Porsztner Kitti (MTC Oradea), Robert Gindele (MJ Satu Mare)

Finanțare: Muzeul Țării Crișurilor, Oradea

Perioada desfășurării cercetării: aprilie – mai 2022

Cercetarea arheologică preventivă a sitului de la Oradea „Sit VI – Drum de legătură Km. 12+850 – 12+950” a fost realizată ca urmare a diagnosticului arheologic pentru proiectul de construirea a drumului de legătură „Drum de legătură între Girația Sântandrei – Autostrada A3 Biharea” care a condus la identificarea în 2021 a unui sit neolitic în acest perimetru.

Situl se află situat la circa 10,5 km NNV de centru orașului Oradea, în zona de contact a Câmpiei Crișurilor cu Dealurile Oradiei, un relief caracterizat de lunci inundabile, și terasa înaltă a Crișul Mic, azi canalizat. S-a putut observa că așezarea neolitică se întinde pe un grind, care se ridică puțin din lunca mlăștinoasă a Crișului Mic.

Pe zona ce urma să fie afectată lucrările necesare construirii șoselei s-a deschis o singură unitate de cercetare (4000 m²). Decopertarea s-a realizat cu ajutorul unui excavator cu cupă dreaptă, prin benzi de decopertă. Decopertarea a fost realizată pe mai multe benzi și mai multe niveluri de adâncime. Primul nivel de decopertare până la adâncimea de 0,4-0,5 m a fost realizat în stratul de arătură, pentru a surprinde limita nivelului distrus de arătură și pentru a contura eventualele dărâmături de chirpici. Având în vedere arătura adâncă de 50-55 cm și nivelarea terenului nu am surprins asemenea fenomene. Al doilea strat de decopertare a urmărit conturarea complexelor în pământul brun-cenușiu, la un nivel cât se poate mai sus, în părțile nordice și sudice a suprafeței acestea au fost în jur de 70 de cm, în zona de mijloc, unde a existat o băltire de apă - la 80-85 de cm. În urma decopertării au fost conturate 48 de complexe reprezentând 4 locuințe, 3 morminte de înhumăție, două fântâni, gropi și anexe. Acestea au fost săpate manual, prin sistem de casetare.

Două dintre morminte au fost descoperite în spațiul liber dintre complexele Cx. 46 și Cx. 48 și un defunct a fost surprins pe podeaua locuinței Cx. 25B. Toate scheletele sunt chircite cu craniul orientat spre est, ele sunt culcate pe partea stângă și mâinile adunate în fața craniului.

Prima fântână (Cx. 14) s-a conturat la mijlocul suprafeței, aproape de zona de băltire, la adâncimea de 80 de cm. Are o formă circulară, cu diametrul de 170 cm, pereții coboară aproape vertical până la adâncimea de 140 cm, unde, pe partea sudică s-a lăsat o treaptă cu lățimea de 50-55 cm. În partea nordică a fost introdus un trunchi de copac scobit cu scopul de filtrare a apei freatică. Umplutura complexului pe partea superioară este cenușie, compactă, până la adâncimea de 40 de cm, după care un

pământ lutos, cenușiu-negricios, cu lentile de lut galben. De la adâncimea de 108 cm complexul se adâncește în lutul cenușiu, umed (marnă). Nu conținea material arheologic. Cea de-a doua fântână (Cx. 28) s-a conturat lângă profilul vestic al suprafeței cercetate, la adâncimea de 85 de cm., sub forma unei gropi cu lățime de 300 cm, fund plat, cu o adâncime de 110 cm de la nivelul actual de călcare. În acest complex se adâncește fântâna cu diametrul de 100-105 cm, adâncimea unde apare apa freatică fiind de 250 cm de la nivelul actual de călcare. Umplutura complexului este uniformă, cenușiu-negricioasă, lutoasă, cu pete de lut galben căzuți de pe pereți în care au fost găsite fragmente de chirpic, oase de animale și fragmente ceramice.

Ceramica de uz comun este ornamentată relativ sărăcăcios, apar rânduri duble de ciupituri, ornamente plastice, butoane, buze cu alveole, incizii în zig-zag, torți perforate sau semiperforate. Multe fragmente ceramice au urme de pictură (negricioasă, maroniu-roșiată sau alb), care însă din cauza coroziunii nu sunt foarte clare. În unele cazuri, unde avem ornament pictat negricios aceasta se distinge foarte bine pe ceramica fină. Acestea pot fi linii în cruce pe fundul vasului și verticale pe exterior (Cx. 11), verticale pe exterior (Cx. 25A), arcuite pe exterior (Cx. 32), linii incizate umplute cu pictură negricioasă (Cx. 35). Se remarcă câteva fragmente din Cx. 45A, cu motive compuse din linii, șiruri de puncte, pictură neagră pe fond roșiată.

Materialul litic este destul de sărăcăcios. Au fost descoperite câteva lame sau deșeuri de obsidian în Cx. 7, 15, 25A, 31, 32, 34, și 40. Lipsesc topoarele, sau alte unelte din piatră.

Pe baza ceramicii descoperite așezarea se poate data în epoca neolitică mijlocie, grupul Pișcolt, foarte probabil din faza târzie.

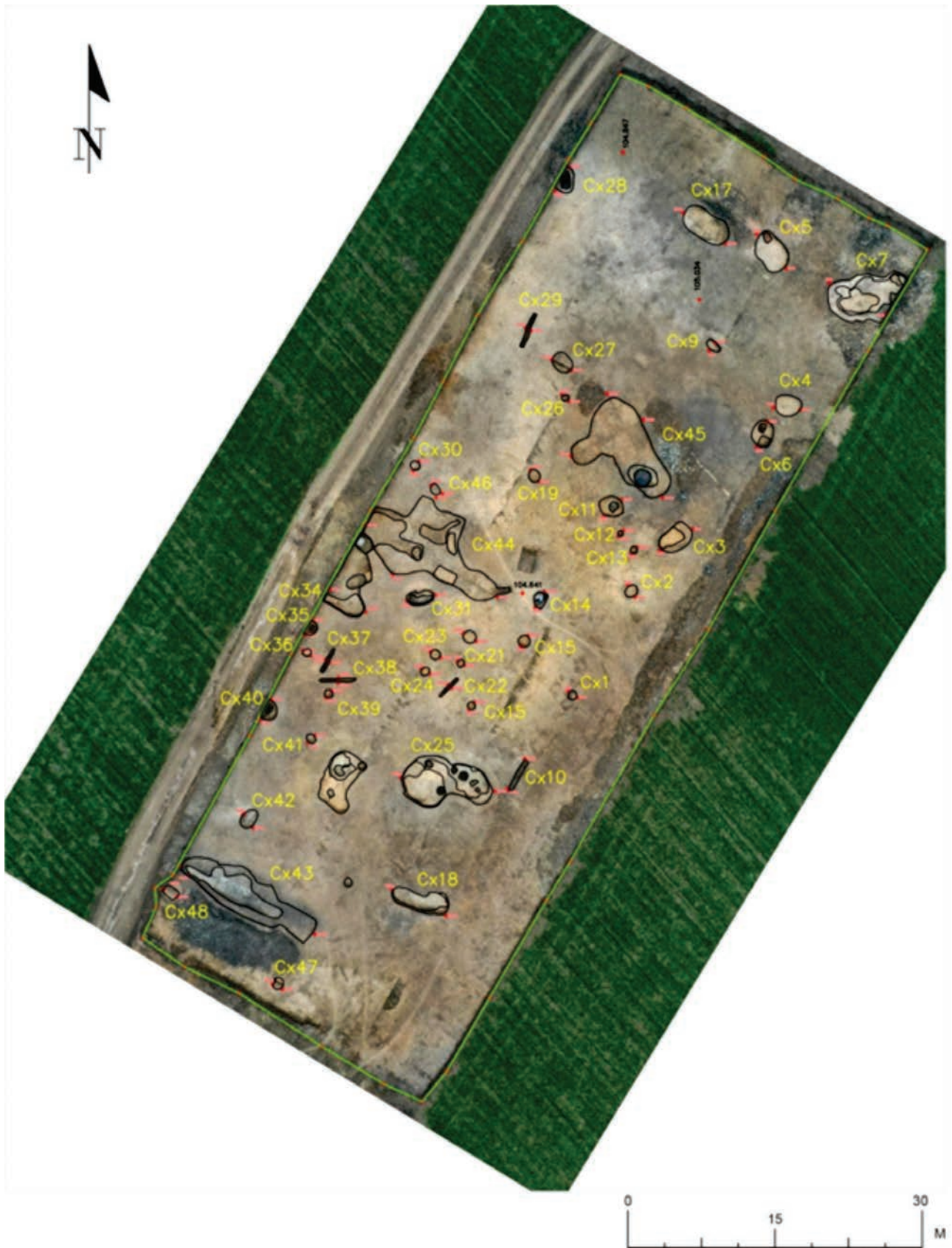
Abstract:

The preventive archaeological excavations of the Oradea site "Site VI-Link Road Km. 12+850 - 12+950" was carried out following the trial trenching for the construction project of the link road "Link Road between Girația Sântandrei - Biharea A3 motorway" which led to the identification in 2021 of a Neolithic site in this perimeter.

The site is located about 10.5 km NNV from the centre of Oradea, in the contact area of the Crișurilor Plain with the Hills of Oradea, a relief characterized by flood plains, and the high terrace of the Crișul Mic, today canalized. It could be observed that the Neolithic settlement stretches over a ridge, which rises slightly from the marshy meadow of the Crișul Mic.

Following the excavation, 48 complexes were outlined, representing 4 dwellings, 3 burial tombs, two wells, pits, and annexes.

On the basis of the pottery found, the settlement can be dated to the Middle Neolithic period, the Pișcolt group, most probably from the late phase.

Plan general al săpăturilor arheologice pe suport ortofotografic

117. Palazu Mare, Constanța, jud. Constanța

Punct: „Malul Alb” str. Prelungirea Viilor - str. Fuiorului

Încadrare cronologică: 13 (Neolitic), 313 (epoca elenistică), 32 (epoca romană)

Cod RAN: 60446.04

Autorizații nr.: 180 / 03.05.2022, 229 / 02.06.2022, 432 / 01.11.2022

Colectiv: Constantin Băjenaru – responsabil științific, Cătălin Nopcea, Marius Lascu (MINAC), Adrian Irimia masterand, (UO Constanța)

Perioada desfășurării cercetării: 6-9.05, 9-10.06, 4-7.11.2022

Conform contractelor încheiate între MINAC și beneficiarii Tekinturhan Rian, Pîrvulescu Sergiu Nicolae și Sali Șeila, în lunile mai, iunie și noiembrie 2022 s-au efectuat cercetări arheologice preventive pe trei terenuri situate în municipiul Constanța, cartierul Palazu Mare, în apropiere de intersecția dintre străzile Prelungirea Viilor și Fuiorului. Loturile studiate, pe care s-au demarat proiecte de construire a unor locuințe individuale, se află în perimetrul și în zona de protecție a noului sit reperat și delimitat din punctul „Malul Alb”, poziționat în zona de extindere spre NV a cartierului Palazu Mare, o zonă care urmează o tendință de urbanizare accentuată datorită noilor investiții imobiliare.

Lotul Tekinturhan este situat pe latura de E a străzii Prelungirea Viilor (la nr. 14), la circa 40 m spre S de intersecția cu strada Fuiorului. Săpăturile s-au executat pe amprenta fundațiilor propuse pentru construirea unei locuințe (dimensiuni 15,5 x 13 m) și a unei piscine exterioare (6,5 x 3,5 m), acoperind o suprafață totală de 215 mp. Succesiunea stratigrafică rezultată în urma cercetării este următoarea: depuneri moderne, strat vegetal, strat brun steril, pământ galben viu (loess), surprins la -0,70/-0,80 m sub nivelul actual. S-au descoperit câteva intervenții moderne (gropi cu reziduuri menajere din sec. XX) și două complexe de epocă romană (sec. II-III p.Chr.):

C1 – groapă de mici dimensiuni, formă rectangulară cu colțuri rotunjite (dimensiuni 0,95 x 0,60 m). Ad. conturare -0,80 m, ad. finală -0,90 m sub nivelul actual. Umplutură cu pământ brun și două fragmente de cărămizi romane.

C2 – șanț de lotizare orientat pe direcția NV-SE, identificat pe o lungime de aproximativ 12 m, având la conturare o lățime de 0,30 m. Se adâncește foarte puțin în loess, până la -0,90 m sub nivelul actual. Umplutură cu pământ brun-cenușiu și rare materiale arheologice (fragmente ceramice atipice, de mici dimensiuni).

Lotul Pîrvulescu (parceta A 404/3, lot 2) este amplasat la NE de intersecția străzilor Prelungirea Viilor și Fuiorului. Cercetarea s-a efectuat pe limitele gropii pentru fundațiile viitorului imobil (dimensiuni aproximative 15 x 12 m, suprafață 176 mp). Succesiunea stratigrafică se compune dintr-un strat de pământ galben depus recent, provenit de la excavații din apropiere (0,10/0,20 m, îndeosebi în partea de E a terenului, apoi stratul vegetal și stratul brun steril. Stratul de loess galben a fost surprins la adâncimea de -0,70/-0,80 m sub nivelul actual. Cercetarea a condus la descoperirea a două complexe arheologice:

C1 – șanț de lotizare identificat în partea de S a suprafeței

cercetate pe o lungime de aproximativ 14 m; orientat pe direcția E-V, are o lățime la conturare de 1,10 / 1,20 m. Profilul în secțiune indică modalitatea tipică de realizare a pereților în pantă și fundul restrâns, drept sau ușor alveolat; adâncimea finală este de aproximativ -1,20 m sub nivelul actual. Umplutură cu pământ brun-negricios și lentile de galben, cu rare materiale ceramice de epocă romană (sec. II p.Chr.). Șanțul este paralel cu traseul apeductului roman în galerie subterană, aflat la circa 20 m către S și cercetat parțial în cursul anului 2021 pe strada Fuiorului.

M1 – mormânt de înhumatie în groapă simplă de formă rectangulară cu colțuri rotunjite (1,10 x 0,50 m), slab conturat imediat sub vegetalul antic. Oasele defunctului (copil) se păstrează în stare precară de conservare, lipsind aproape complet partea inferioară a scheletului. Orientare SV (cap) – NE. Lipsa inventarului arheologic face ca și datarea complexului să rămână incertă.

Lotul Sali (parceta A 401/3, lot 1) se află la SV de intersecția dintre străzile amintite și a beneficiat de aceeași cercetare în suprafață, acoperind o suprafață de 205 mp (dimensiuni în plan 25 x 8 m). Cu acordul proprietarului, s-a executat totodată un sondaj pe direcția N-S în partea de NE a proprietății, cu intenția de a identifica urmele apeductului. Stratigrafia este destul de simplă, constând în strat vegetalul, stratul brun steril și stratul de loess galben, atins la cota de -0,60/-0,70 m sub nivelul actual. Pe proprietatea Sali s-au descoperit o intervenție modernă (șanțuri de fundații ale unei construcții din sec. XX) și trei complexe arheologice:

C1 – șanț de lotizare orientat pe direcția NV-SE, identificat pe o lungime de aproximativ 14,5 m, având la conturare o lățime de 0,45 m și puțin adâncit în loess (până la -0,75/0,80 m sub nivelul actual). Din umplutura cu pământ brun-cenușiu s-au extras rare fragmente ceramice romane (între care un gât de amforă de Heraclea). Datare: sec. II-III p.Chr.

C2 – alveolare puțin adâncită în loess (până la -0,90/0,95 m sub nivelul actual), documentată pe o suprafață de aproximativ 25 mp (6 x 4,5 m) în partea de N a suprafeței cercetate. Umplutură cu pământ întărit, fragmente ceramice și oase de animale. Datare: perioada neolitică (cultura Hamangia).

C3 – groapă de implantare a unui cămin de vizitare pentru apeductul roman documentat în apropiere în cursul cercetărilor din anul 2021 de pe strada Fuiorului (beneficiar RAJA SA). Dimensiunile surprinse în sondaj sunt de 2,05 x 1,15 m. La adâncimea de -1,80 m sub nivelul actual se observă o îngrămădire de pietre și mortar abundent, provenite de la zidăria căminului, care a fost parțial demantelat în perioada post-antică. În profilul sondajului se observă de asemenea stratul de cultură format în urma amplelor lucrări de construire ale apeductului, format în principal din piatră sfărâmată provenită de la puțurile de acces săpate în stânca naturală. Datarea apeductului este asigurată de cercetările mai vechi sau mai noi în prima jumătate a sec. II p.Chr.

Săpăturile efectuate pe cele trei proprietăți au condus la identificarea de complexe arheologice aflate la marginea de Sud a sitului reperat în punctul Malul Alb și în apropierea apeductului subteran recent documentat în zonă. Noul cămin al apeductului, documentat pe lotul Sali,

se află la o distanță de 87 m de căminul cercetat în anul 2021 pe traseul conductelor RAJA de pe strada Fuiorului și indică o succesiune densă de astfel de puțuri de vizitare, care asigurau întreținerea și securitatea instalației subterane.

Cercetările au permis localizarea a două șanțuri de lotizare romane. Primul șanț este complexul C1 de pe proprietatea Pîrvulescu, care urmează o direcție V-E, paralelă cu traseul apeductului (la aproximativ 15 m distanță spre N de acesta). Cel de-al doilea șanț a fost identificat în trei puncte distincte și indică o lotizare pe direcția NV-SE. Astfel, traseul șanțului de lotizare C1 de pe proprietatea Sali este pe aceeași direcție cu complexul C2 de pe proprietatea învecinată Tekinturhan și cu șanțul C1 identificat în cursul cercetării din anul 2021 de pe strada Fuiorului (beneficiar RAJA). Lungimea totală rezultată din poziționarea topografică a celor trei segmente cercetate este de 75 m. Prezența șanțurilor indică lotizări importante pe promontoriul Malul Alb, aflate în legătură cu zona de protecție a apeductului, dar și cu eventuale loturi agricole sau funerare.

În ceea ce privește mormântul identificat pe proprietatea Pîrvulescu, acesta ar putea aparține necropolei dezvoltate pe Dealul Palazului (zona de Vest a cartierului Palazu Mare), sit aflat imediat la S de așezarea de pe promontoriul Malul Alb. Această necropolă își are începuturile încă din epoca bronzului și prezintă orizonturi funerare importante datate în perioada elenistică și romană. Până la analize antropologice și o eventuală datare C14, nu excludem totuși o eventuală încadrare în epoca neolitică, data fiind apropierea de complexe de locuire documentate în imediata apropiere.

Abstract

According to the contracts concluded between MINAC and the beneficiaries Tekinturhan Rian, Pîrvulescu Sergiu Nicolae and Sali Șeila, preventive archaeological excavations were carried out in May, June and November 2022 on three plots of land located in Constanța municipality, Palazu Mare district, near the intersection of Prelungirea Viilor and Fuiorului streets. The plots studied, on which projects for the construction of individual dwellings have been started, are located within the perimeter and the protection zone of the new site identified and delimited from the point "Malul Alb", located in the area of expansion towards the north-west of the Palazu Mare district, an area which is following a marked urbanisation trend due to new real estate investments. Excavations carried out on the three properties led to the identification of archaeological features at the southern edge of the site located at the Malul Alb point and near the recently documented underground aqueduct in the area. The excavations have located two Roman subdivision ditches. As for the tomb identified on the Pîrvulescu property, it could belong to the necropolis developed on the Dealul Palazului (western area of the Palazu Mare district), a site located immediately to the S of the settlement on the Malul Alb promontory. This necropolis dates back to the Bronze Age and has important burial horizons dating from the Hellenistic and Roman periods.

Fig. 1. Localizarea perimetrelor cercetate (imagine Google Earth)

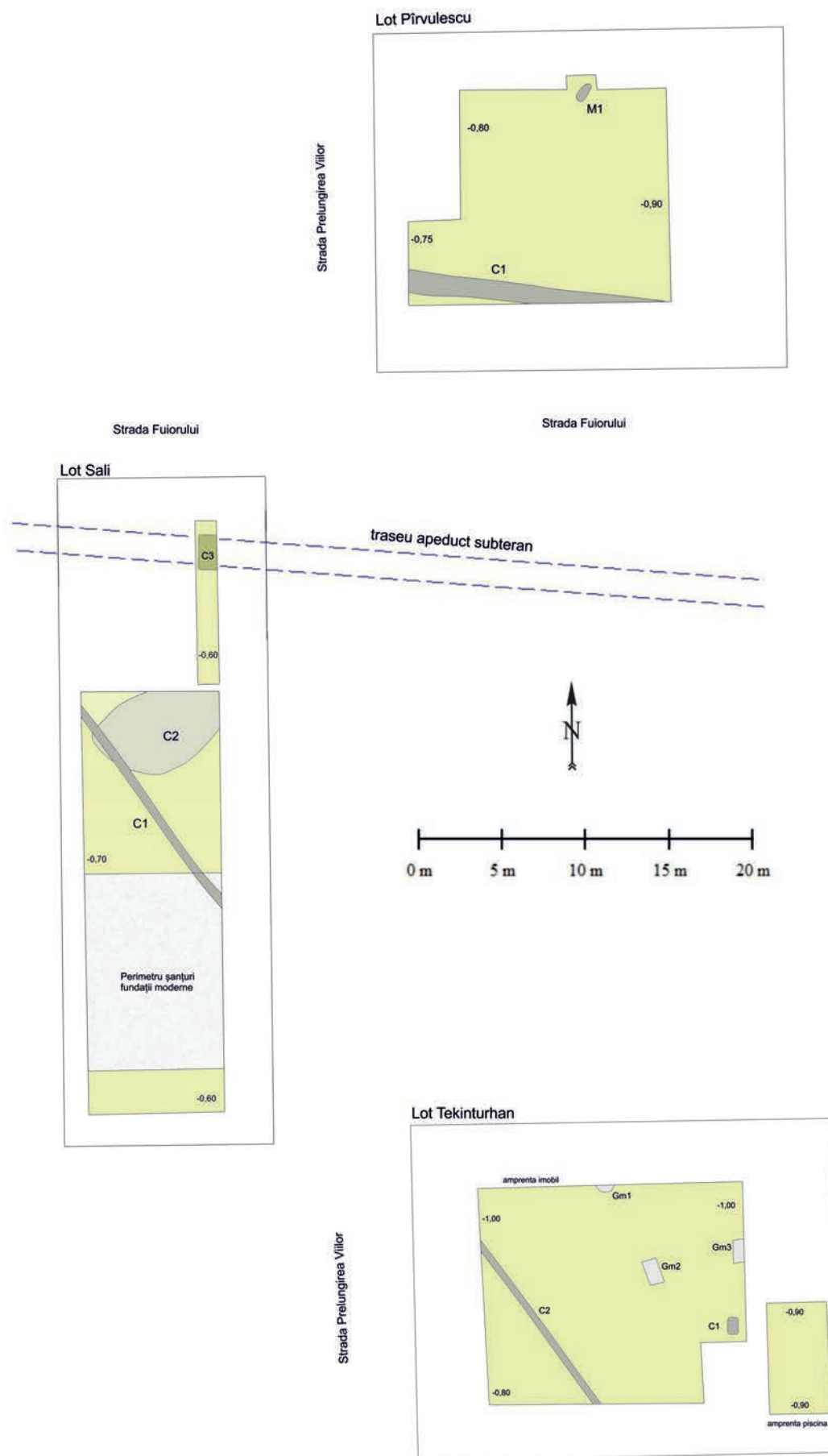

Fig. 2. Plan general al cercetărilor

a

b

c

Fig. 3. Imagini generale cu suprafețele cercetate: a - lotul Tekinturhan, vedere către N; b – lotul Pîrvulescu, vedere către V; c – lotul Sali, vedere către NV

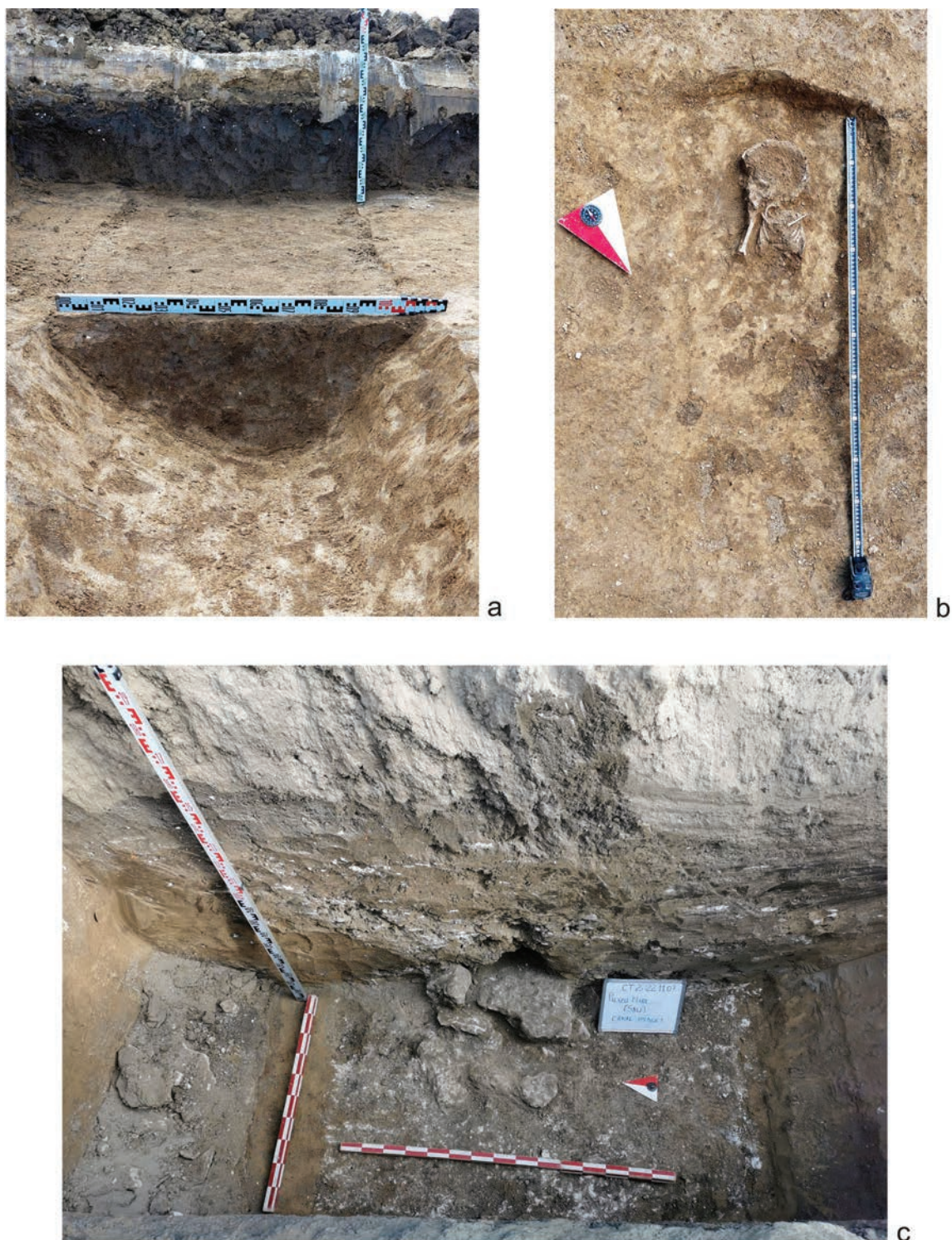

Fig. 4. Complexe arheologice: a - lot Pîrvulescu, profil complex C1 – șanț de lotizare roman; b - lot Pîrvulescu, mormânt M1; c - lot Sali, complex C3 - groapa de implantare a unui cămin de vizitare pentru apeductul subteran

118. Pericei, com Pericei, jud. Sălaj**Punct: Keller tag**

Tip de sit: 1 (locuire), 111 (așezare deschisă), 2 (descoperire funerară)

Încadrare cronologică: 13 (Neolitic), 15 (Epoca bronzului), 16 (Hallstatt), 32 (Epoca romană), 4 (Epoca medievală)

Cod RAN: 142293.01

Autorizație nr. 220/02 06 2022

Colectiv: Sanda Băcuet-Crișan - responsabil științific, Dan Băcuet-Crișan, Ioan Bejinariu – membri; Instituția organizatoare a cercetării arheologice: MJIA Zalău

Perioada desfășurării cercetării: 6 – 24.06.2022

Scurtă prezentare a sitului: Partea de hotar denumită „Keller tag” este amplasată pe terasa din partea stângă a văii Crasnei. Cunoscut încă din anii 80, situl a beneficiat de 4 campanii de cercetare arheologică sistematică (1988, 1999, 2000, 2001) și una preventivă – 2004. Au fost identificate complexe atribuite grupului Pișcolt, descoperiri de tip Suplac, Coțofeni, grup Cehăluț, cultura Gava, epocă romană și ev mediu timpuriu.

Obiectivele cercetării

Cercetarea arheologică a avut un pronunțat caracter de salvare. Dintr-o eroare administrativă, beneficiarului nu i-au fost impuse sarcini prin certificatul de urbanism, astfel încât a derulat activități de excavare. În acest context o mare parte din suprafață a fost afectată de lucrări, scopul principal al cercetării fiind acela al salvării complexelor afectate.

Descrierea cercetărilor

Pentru cercetarea complexelor afectate de amenajarea terenului, după îndreptarea profilelor, s-a trecut la decopertarea mecanizată (aproximativ -0,20 m) pe complexele identificate în profil până la limita de V a proprietății și o suprafață de aproximativ 3 m lățime pentru zona de S a proprietății. În suprafața cercetată S. I (53 x 1-1,20 m) au fost cercetate 14 complexe arheologice – majoritatea gropi de provizii, o parte a unei locuințe adâncite neolitice și un mormânt de înhumatie atribuit epocii bronzului. Pe baza materialului complexe au fost atribuite neoliticului - grup Pișcolt și descoperirilor de tip Suplac, epocii bronzului - grup Cehăluț și Gava timpuriu. S. II (26 x 3 m) - au fost cercetate 12 complexe arheologice, majoritatea gropi de provizii și un mormânt de înhumatie neolitic (afectat de lucrările de excavare anterioare). La acestea complexe se adaugă trei complexe înregistrate în zona afectată.

Cx 5 - groapă de mari dimensiuni, formă ovală, identificată în S1/2022, la -0,30 m (fund la -1,00), afectată parțial de lucrările de excavare. Din umplutură au fost recoltate numeroase fragmente ceramice, resturi osteologice, utilaj litic din silex și obsidian. Materialul ceramic prezintă caracteristici atât pentru Pișcolt târziu cât și caracteristici de tip Suplac II.

Cx 10 - groapă de formă circulară, tronconică în secțiune, conturată în S1/2022 la -0,10 m (fund la -1,50 m). Afectată în mică măsură de lucrările de excavare. Pe fundul complexului la -1,30 m a fost identificat scheletul bine păstrat al unui individ. Nu au fost identificate elemente de

inventar altele decât fragmentele ceramice din umplutură. Date: epoca bronzului-grup Cehăluț (Fig. 1)

Cx 11 - locuință adâncită?, cercetată parțial, afectată de lucrările de excavare, se continuă dincolo de limita de proprietate. Pe marginea de N a fost identificată o groapă de stâlp. Contur la -0, 20 m fund la -1,30 m. Din umplutură a fost recoltat numeros material ceramic (inclusiv ceramică pictată și incizată), osteologic, două dălți, nuclee și așchii de silex și obsidian, un vas miniatural. Materialul ceramic prezintă caracteristici de tip Suplac II.

Cx 19 - groapă de mari dimensiuni sau parte dintr-o locuință adâncită, identificată parțial în secțiune, intră în profilul limitei de proprietate. A fost recoltat numeros material ceramic și osteologic, așchii și lame din silex și obsidian. Material ceramic este caracteristic descoperirilor de tip Suplac II.

Cx 30 - mormânt de înhumatie afectat de lucrările de excavare. Au fost observate în profilul sudic fragmentele unui vas cu picior iar la prepararea vasului a mai fost identificată o cupă. Între cele două vase au fost observate resturi scheletice. Au fost recuperate fragmente de mandibulă și dinți. După tipul de vas mormântul poate fi atribuit descoperirilor de tip Suplac (Fig. 2)

Deși a fost cercetată o suprafață restrânsă, au fost identificate parțial sau integral 29 de complexe arheologice diverse ca tip și date. Pentru perioada neoliticului, cel mai interesant complex pare a fi cel denumit Cx. 5, unde materialul ceramic indică pe de o parte caracteristici Pișcolt târziu iar pe de altă parte caracteristici de tip Suplac (II). Complexele epocii bronzului, deși destul de sărace în materiale au relevat două situații interesante: două schelete (uman și animal).

Majoritatea complexelor cercetate au avut un inventar compus din fragmente ceramice. Pe baza caracteristicilor formale ale ceramicii și a tipului de decor, pictat și incizat, acolo unde apare, acestea pot fi atribuite grupului Pișcolt și descoperirilor de tip Suplac. Relevante pentru cronologia descoperirilor sunt materialele provenite din mormântul de înhumatie dar și din trei complexe Cx 5, Cx 11, Cx 19 care au fost extrem de bogate în material arheologic. Situația era deja cunoscută din cercetările anterioare, așezarea fiind arondată ariei de răspândire a grupului Pișcolt și descoperirilor de tip Suplac¹, cunoscute și ca parte a nou numitei culturi Zau.² Complexul Cx. 10 poate fi atribuit pe baza inventarului ceramic din umplutura gropii evoluției grupului cultural Cehăluț-Hajdúbagos. Interpretarea sa nu este foarte simplă din mai multe motive. Avem de-a face cu o înhumatie la comunități care practică exclusiv incinerarea cu depunerea resturilor cinerare în urne, depuse apoi în spații funerare consacrate. În al doilea rând avem de-a face, aparent cu o înmormântare cu caracter special, o „înmormântare în așezare”.

Au fost recoltate și transmise probe pentru C14.

Abstract

In the rescue excavations carried out during 2022 in a limited area, 29 archaeological features, dating to Late Neolithic and Bronze Age were partially or fully identified.

¹ Băcuet 2008.

² Lazarovici 2009, p. 179-217.

For the Neolithic period, the most interesting feature seems to be the one labeled Cx. 5, where the ceramic material indicates on the one hand late Pișcolt characteristics and on the other Suplac type characteristics (II). The Bronze Age features, although quite poor in materials, revealed two interesting situations: two skeletons (human and animal).

Bibliografie:

Băcuet Crișan 2008 - Băcuet Crișan, S., *Neoliticul și eneoliticul timpuriu în Depresiunea Șimelului, Sibiu*, 2008.

Lazarovici 2009 - Lazarovici, Gh., *The Zau culture*, in F. Drașovean, D. L. Ciobotaru, M. Maddison (eds.), *Ten years after: the Neolithic of the Balkans, as uncovered by the last decade of research*, Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica, XLIX, Timișoara, 2009, p. 179-217.

Fig. 1. Cx 10 - descoperire funerară din epoca bronzului - grup Cehăluț

Fig. 2. Cx 30 - mormânt de înhumăție neolitic târziu

119. Pitești, jud. Argeș**Punct: Biserica „Sfinții Îngeri” a fostului schit Buliga, Str. Armand Călinescu nr. 44**

Tip de sit: 13 (structură de cult/religioasă), 21 (necropolă), 133 (biserică)

Încadrare cronologică: 432 (Epoca medievală târzie), 5 (epoca modernă)

Cod RAN: 13178.27

Autorizație nr. 706/21.12.2021

Colectiv: Marius Păduraru (responsabil de șantier), Ion Dumitrescu, Andi Ioan Pițigoi, Cornel Popescu (MJ Argeș), Claudiu Lăzărică (Univ. Pitești)

Perioada desfășurării cercetării: 19.01 – 06.07.2022

Cercetarea arheologică preventivă a fost determinată de lucrările de restaurare și consolidare a clădirii fostei Prefecturi a județului Argeș (construcție utilizată pentru expozițiile de bază *Istorie* și *Științele Naturii* ale Muzeului Județean Argeș).

Potrivit fișei de sit, altarul și absidele bisericii fostului schit Buliga se aflau în suprafața dintre aripile clădirii Prefecturii¹. În această suprafață, constructorul S.C. RBS AG CONSTRUCT S.R.L. intenționa să edifice un bloc de lumini, o rețea de canalizare și racordurile la rețeaua electrică și de apă. În jurul bisericii edificate în secolul al XVIII-lea, descoperirile făcute în perioada 1970-2012 documentează și prezența unei necropole din perioadele medievală și modernă.

Data fiind situația expusă, în vederea asigurării asistenței arheologice, societatea mai sus amintită a contractat ca antreprenor de specialitate Muzeul Județean Argeș. Costurile cercetării arheologice preventive au fost suportate în proporție de 80% de către Consiliul Județean Argeș, UAT Argeș fiind beneficiară a proiectului de restaurare cu tema: *Restaurarea Muzeului Județean Argeș - consolidarea, protejarea și valorificarea patrimoniului cultural*, proiect finanțat prin Fondul de dezvoltare regională (REGIO), Axa Prioritară 5 – Îmbunătățirea mediului urban și conservarea, protecția și valorificarea durabilă a patrimoniului cultural / Prioritatea de Investiții 5.1 – Conservarea, protejarea, promovarea și dezvoltarea patrimoniului natural și cultural.

Biserica fostului schit a fost înălțată la 1 septembrie 1745, dar s-a definitivat abia în intervalul 7 februarie - 26 mai 1751 de negustorul piteștean Martin Buliga. Deoarece nu avea moștenitori direcți care să se ocupe de acest lăcaș, dar și din cauza stării precare de sănătate, ctitorul l-a închinat Mitropoliei din București².

Din fericire, anterior demolării, schitul a fost descris de Dimitrie Butculescu³ și de Grigore Tocilescu⁴, iar la Arhivele Naționale ale României, în fondul Ministerului Culturii și Instrucțiunii Publice se păstrează corespondența

privind demolarea sa. Între aceste documente se remarcă un relevu și o schiță de plan cu amplasamentul schitului în raport cu clădirea Palatului Administrativ al Prefecturii. Astfel, din aceste surse aflăm că biserica era de plan triconc, se compunea din pridvor, pronaos, naos și altar și avea o lungime de circa 21 m și o lățime de circa 10 m.

Lăcașul a fost demolat în intervalul 1900-1901, în baza Înaltului Decret Regal nr. 1114/9 martie 1900, în care se preciza că demolarea bisericii Buliga din Pitești fusese încredințată către doi meșteri italieni.

Suprapunerea planurilor alcătuite în anul 1900 peste ortofotoplanurile actuale a permis identificarea cu destul de multă probabilitate a amplasamentului fostei bisericii a schitului Buliga. Tot urmare a acestor suprapuneri de plan se constată că pronaosul bisericii este în totalitate acoperit de clădirea care adăpostește în prezent sediul ARGIF. În colțul de SV al clădirii fostului Palat administrativ, și respectiv la 10 m sud de biserică, în anul 2012, cu ocazia efectuării unui sondaj geodezic, a fost descoperit un mormânt, lipsit de inventar. Desigur, mormântul aparținea necropolei dezvoltate în jurul schitului.

Având în vedere că în lunile ianuarie – martie 2022, vremea a fost nefavorabilă, au fost situații când lucrările au fost stopate temporar. În total, au fost lucrate 45 de zile.

Localizarea și înscrierea sitului în Repertoriul Arheologic Național a fost făcută în anul 2020, grație identificării în Arhivele Naționale ale României a planurilor și releveelor alcătuite cu ocazia demolării bisericii fostului schit⁵. Din suprafața totală a sitului, proiectul de investiție afectează circa 285 mp (Fig. 1).

Obiectivele cercetării

Obiectivul principal al cercetării preventive din acest sit l-a constituit înregistrarea dispersiei contextelor arheologice și cercetarea acestora pe suprafața care urmează să fie afectată de lucrările de restaurare a clădirii fostei Prefecturi a Județului Argeș, actualmente sediul Muzeului Județean Argeș. Descoperirea, înregistrarea și studierea prin metode specifice a structurilor, complexelor, artefactelor sau ecofactelor din perimetrul proiectului, distribuția lor spațială, caracterul și starea lor de conservare au reprezentat de asemenea, obiective prioritare ale cercetării. O atenție deosebită a fost acordată indiciilor care pot ajuta la determinarea caracterului sitului și a cadrului cronologic în care se desfășoară evoluția sa.

Nu în ultimul rând, ne-am propus să precizăm succesiunea fazelor evolutive și relația cu alte descoperiri similare din zonă, contribuind astfel la îmbogățirea imaginii evoluției comunităților umane din perioadele istorice cercetate aici.

Rezultatele cercetării arheologice

În cercetările arheologice preventive efectuate în situl arheologic „Biserica «Sfinții Îngeri» a fostului Schit Buliga din Pitești” (Fig. 2) au fost identificate 48 de morminte, trei gropi, trei complexe reprezentând stâlpi dispuși în rețea (piloți de fundație) și zidurile absidei altarului bisericii construite la mijlocul secolului al XVII-lea de Pătru Buliga.

Mormintele fac parte dintr-o necropolă medievală

¹ Disponibil pe: ran.cimec.ro/sel.asp?descript=pitesti-municipiul-pitesti-argh-es-biserica--sfinții-ingeri--a-fostului-schit-buliga-din-pitesti-cod-sit-ran-13178.27, consultat la 15 septembrie 2022.

² Păduraru, Radu 2009, p. 184-185.

³ Cristoce, Măndescu 2004, p. 337-338.

⁴ Tocilescu 1887, p. 5-6 (153-154).

⁵ DANIC, fond Ministerul Culturii și Instrucțiunii Publice, dosar 280/1898.

(Fig. 3, 4, 5). Prezența ei în jurul fostului schit Buliga era indicată, anterior efectuării cercetărilor arheologice preventive, de descoperirea a două morminte, unul dintre ele putând fi și datat pe bază de inventar. Temporal, acesta se plasează la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Cercetările arheologice preventive au arătat că necropola a fost folosită vreme îndelungată, cel mai vechi mormânt, M14, fiind datat la mijlocul secolului al XVI-lea, iar cel mai recent, M17, în al treilea deceniu al secolului al XIX-lea. Din punct de vedere cronologic, toate cele 48 de morminte se datează în perioadele medieval târzie (secolele XVI-XVIII) și modernă (secolele XVIII-XIX).

Folosirea îndelungată a necropolei este întărită și de nivelurile de înmormântări surprinse în cercetarea arheologică. Ele au fost mai bine observate în spațiul dintre zidul absidei altarului și traseul canalului C17. În acest spațiu, mai puțin deranjat de intervențiile din secolul al XX-lea, au fost constatate patru niveluri de înmormântări. Astfel, un prim nivel de morminte s-a conturat la adâncimi cuprinse între -0,86 m și -1,14 m, și este reprezentat de mormintele M47, M48, M45 și M46. Aceste morminte sunt anterioare bisericii din secolul al XVIII-lea. Mormântul M47 este cel mai bine conservat, în cazul său s-a constatat că nu era orientat perfect V-E, ci VSV-ENE. Deasupra mormintelor M46 și M47, la -0,75 m, a fost identificat cel de-al doilea nivel de înmormântări. Acesta este reprezentat de mormintele M44 și M43. M44 are aceeași orientare cu a mormântului M47, VSV-ENE. M44 este suprapus de M42, acesta făcând parte din cel de-al treilea nivel de înmormântări. M42 este orientat V-E. Toate cele trei niveluri sunt anterioare bisericii de la mijlocul secolului al XVIII-lea, fundațiile ei suprapunând sau tăind mormintele enumerate. Peste M44 și M42 se suprapun M25 și M26. Acestea fac parte din cel de-al patrulea nivel de înmormântări. Acest nivel de înmormântări este conturat la adâncimi cuprinse între -0,63 m și -0,73 m.

Cel puțin două niveluri de înmormântări sunt constatate pe suprafața ocupată de absidă și în zona din jurul ei. Aici, M33 suprapune M32, M18 suprapune M13, M28 suprapune M38, M36 suprapune M36, iar M10 suprapune M11. Totodată, în cazul acestor morminte, se constată că au și o orientare diferită. Defuncții din mormintele suprapuse sunt orientați V-E, iar cei din mormintele care le suprapun, au orientare VSV-ENE.

Concentrarea mormintelor către jumătatea estică a perimetrului cercetat reprezintă o imagine deformată a distribuției mormintelor, deoarece spre colțul de vest al perimetrului sunt constatate mai multe intervenții din secolul XX, care, desigur, au dus la distrugerea complexelor funerare.

În privința distribuției în plan a mormintelor, se constată o ordonare a acestora pe șiruri care respectă axa nord-sud. Această situație a fost bine observată în cazul mormintelor M35, M38, M37, M28, M36 și posibil M32 și M33. M35, M38, M37 și posibil M32, având orientare V-E, formează un șir de morminte. Ele sunt suprapuse de mormintele M33, M28 și M36, care sunt orientate VSV-ENE și rândul lor formează un șir pe direcția N-S. Având în vedere orientarea și dispunerea M22, este posibil ca

acesta să fie contemporan cu grupul de morminte M33, M28 și M36. Dintre mormintele care fac parte din cele două grupuri, doar M37 și M28 au avut inventar. M37 conținea un inel cu veriga torsadată, tip datat în general în secolul al XVI-lea⁶, iar inventarul mormântului M28 este reprezentat de o monedă otomană, un aspru din secolul al XVII-lea. Desigur, dat fiind faptul că șirurile de morminte se suprapun, este de presupus că între înmormântări a existat un interval de timp mai mare.

Din totalul de 48 de morminte, 43 au reprezentat morminte de inhumație și cinci au fost identificate ca reînhumări: M15, M17, M24, M26 și M39.

În privința orientării mormintelor de inhumație:

- 22 sunt orientate V-E (M1, M2, M3, M5, M8, M12, M13, M14, M16, M18, M20, M27, M29, M30, M31, M34, M35, M37, M38, M41, M42, M46);
- 11 sunt orientate VSV-ENE (M6, M7, M9, M11, M19, M22, M23, M25, M36, M44, M47);
- 4 sunt orientate VNV-ESE (M10, M28, M32, M33);
- 6 schelete erau păstrate în stare fragmentară, de aceea nu s-a putut preciza orientare corpului (M4, M21, M40, M43, M45, M48);
- 5 schelete au fost reînhumate (M15, M17, M24, M26 și M39)

Defuncții au fost depuși în mormânt în poziție decubit dorsal, cu picioarele întinse. Excepție a făcut M38, așezat ușor pe partea stângă.

Poziția mâinilor pe corp a putut fi observată numai în cazul a 13 defuncții, această situație datorându-se stării precare de conservare a scheletelor. În cazul celor 13 defuncții au fost constatate următoarele situații:

- M18, M29 și M5 aveau mâinile împreunate pe piept;
- M12, M28, M44 și M47 aveau membrele superioare îndoit din cot și așezate în zona pelviană;
- M10, M38 și M42 au membrele superioare flexate din cot și așezate petrecut peste abdomen, cu antebrațele paralele; M38 avea corpul ușor aplecat spre stânga;
- M36 avea brațul stâng, sigurul păstrat, așezat pe piept;
- M37 avea brațul drept flexat și așezat pe piept, iar brațul stâng era flexat și așezat pe umăr;
- M42 avea brațul drept îndoit din cot și așezat pe abdomen, iar brațul stâng așezat pe pelvis.

Dintre cele 48 de morminte, numai 10 au avut inventar. Acesta era reprezentat de piese de port și podoabă, respectiv: cercei – M25; inel – M17, M28, M37; nasturi – M19; copci – M28; mătănii – M12; monede: M14 – (AR, Solyman Magnificul, 1520); M17 – (4 monede de 10 bani, Carol I, 1867); M28 – (AR, aspru, sec. XVII); M34 – (AR, dinar unguresc, Ferdinand I); M47 – (AR, sec. XVI); ținte, provenind, probabil, de la coșciug – M30.

La vest de M12 (Fig. 6), au apărut, în poziție secundară, o cărămidă cu textul „Simeon monah / Amin. Simeon monah” și o oală-borcan spartă. Având în vedere că la M12 craniul a fost dislocat din vechime, cărămida ar putea proveni de la acest mormânt. Prezența mătăniilor la mână dreaptă permite identificarea lui cu un mormânt care a aparținut unui călugăr.

Podoabele din mormintele M25, M28 și M37 se

⁶ Pentru analogii, a se vedea: Popescu, Rosetti 1959, p. 713.

datează, pe bază de analogii în secolele XVI – XVII.

Cerceii din M25, în formă de floare, își găsesc analogii la București – Biserica Grecilor. În M28, aparținând necropolei bisericii bucureștene, a apărut un cercel de formă similară cu acela găsit de noi în M25, care a fost datat în prima jumătate a secolului al XVII-lea⁷. Inelul cu veriga torsadată și chaton-ul simplu, de formă romboidală, din M37 își găsește analogii la Retevoiești⁸. Datarea inelului din M37 este asigurată de moneda otomană, aspru din secolul al XVII-lea.

Descoperirile monetare se jalonează din secolul al XVI-lea până în secolul al XIX-lea, ele constituind un indicator cronologic bun pentru datarea cimitirului. Primele înhumări au fost făcute către mijlocul secolului al XVI-lea.

Având în vedere prezența podoabelor, dar și a monedelor, cimitirul a fost utilizat cu certitudine și de laici. Singurul mormânt care poate fi atribuit unui călugăr este M12. El face parte din nivelurile de înmormântare anterioare ridicării bisericii din secolul al XVIII-lea.

Zidurile identificate aparțin bisericii de la mijlocul secolului al XVIII-lea, ctitoria lui Martin Buliga. Poziția ei în teren se suprapune peste planul alcătuit în jurul anului 1900. Totodată, cercetările arheologice au confirmat faptul că biserica a fost construită pe un plan înclinat, așa cum se observă și în releveul alcătuit anterior demolării lăcașului.

Rețelele de gropi de stâlpi denumite de noi complexe cx. 1, cx. 4 și cx. 6 reprezintă piloți utilizați pentru susținerea fundațiilor. Un sistem similar a fost identificat și la biserica mănăstirii Tutana, astăzi în satul omonim, comuna Băiculești, județul Argeș. În acest caz, stâlpii au fost utilizați la biserica din faza a doua, de la 1582, cu scopul de a consolida solul puternic afectat de umiditatea excesivă și, prin urmare, instabil. Stâlpii aveau lungimi care variau între 0,56–0,70 m, lățimile fiind cuprinse între 0,07–0,09 cm și erau dispuși la distanțe de 0,18–0,20 m, întocmai ca în cazul bisericii Buliga⁹.

Concluzii

Datarea unora dintre morminte în secolul al XVI-lea, precum și prezența unui mormânt de călugăr, care a fost înhumat anterior mijlocului secolului al XVIII-lea, constituie elemente importante pentru a susține că biserica „Sfinții Îngeri” a schitului Buliga, ctitorie a cupețului piteștean Martin a fost edificată pe locul unei biserici mai vechi, construită, cel mai probabil, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Urmele acestui edificiu nu au fost surprinse în cercetarea arheologică. Mormântul de călugăr, deși singular, indică faptul că și fundația anterioară secolului al XVIII-lea a fost un schit sau o mănăstire.

Résumé

Les recherches archéologiques préventives faites à l'église «Saints Anges» de l'ancien ermitage Buliga de Pitești, réalisées dans l'intervalle 19.01. – 06.07.2022, a conduit à l'identification de 48 tombes à inhumation datables entre le milieu du siècle XVIe – seconde moitié du siècle le XIXe.

Des fondations de l'église de l'ancien ermitage, construites au milieu du XVIIIe siècle, seule l'abside de l'autel a été conservée, un élément important étant les poutres en bois servant à soutenir les murs. L'aspect le plus important de la recherche archéologique est la constatation, faite à partir des tombes et de leurs inventaires, qu'avant l'église fondée par Martin Buliga, il y en avait une autre, construite vers le milieu du XVIe siècle.

Bibliografie:

DANIC – Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Culturii și Instrucțiunii Publice, dosar 280/1898.

Adameșteanu et alii 2009 – Mănușu-Adameșteanu, Gh., Măgureanu, A., Boroneanț, A., Gavrilă, E., Popescu, R., Toderaș, M., *Cercetările arheologice din centrul istoric al Bucureștilor. Cimitirul „Bisericii lui Ghiorma Banul – Biserica Grecilor*, in CAB, VIII, 2009, p. 265-312.

Cristoceia, Măndescu 2004 - Cristoceia, S., Măndescu, C., *Prima monografie a Piteștiului*, in Argeșis. Studii și Comunicări. Seria Istorie, XIII, 2004, p. 323-340.

Cristoceia, Oprescu 1988 - Cristoceia, S., Oprescu, C., *Cercetările arheologice de la Mănăstirea Tutana (jud. Argeș) și problema încadrării tipologice a unui nou triconc de la cumpăna veacurilor XIV-XV*, in Revista Muzeelor și Monumentelor, XIX, 1988, p. 45-58.

Păduraru, Radu 2009 - Păduraru, M., Radu, A., *Martin Buliga, exponent al elitei negustorești din Țara Românească în prima jumătate a secolului al XVIII-lea*, in C. Luca (ed.), *Negustorie în Țările Române, între Societas Mercatorum și individualitatea mercantilă, în secolele XVI-XVIII*, Galați, 2009, p. 169-205.

Popescu, Rosetti 1959 - Popescu, D., Rosetti, D. V., *Săpăturile arheologice de la Retevoiești (r. Curtea De Argeș, reg. Pitești)*, in MCA, 6, 1959, p. 703-717.

Tocilescu 1887 - Tocilescu, G., *Raporturi asupra cătoru-va mănăstiri, schituri și biserici din țară prezentate Ministeriului Cultelor și alu învețământului publicu*, București, 1887.

⁷ Mănușu et alii 2009, p. 280-285.

⁸ Popescu, Rosetti 1959, p. 712.

⁹ Cristoceia, Oprescu 1988, p. 47-49, fig. 5.

Fig. 1. Suprafețele cercetate – ruinele și necropola schitului Buliga: a) vedere de ansamblu (fotografie realizată cu drona, autor Dan Răcășanu)

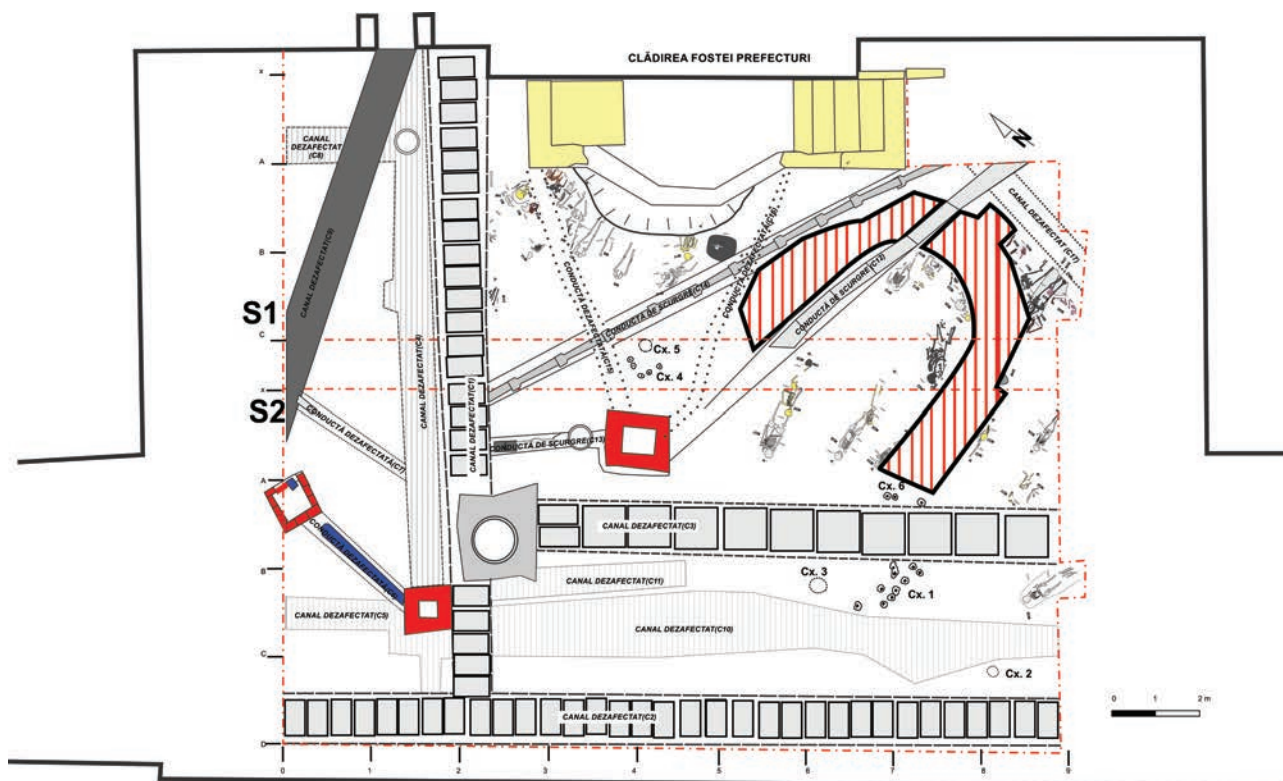

Fig. 2. Planul general al cercetărilor arheologice efectuate la biserica fostului schit Buliga (complexele, structurile arheologice și intervențiile recente identificate)

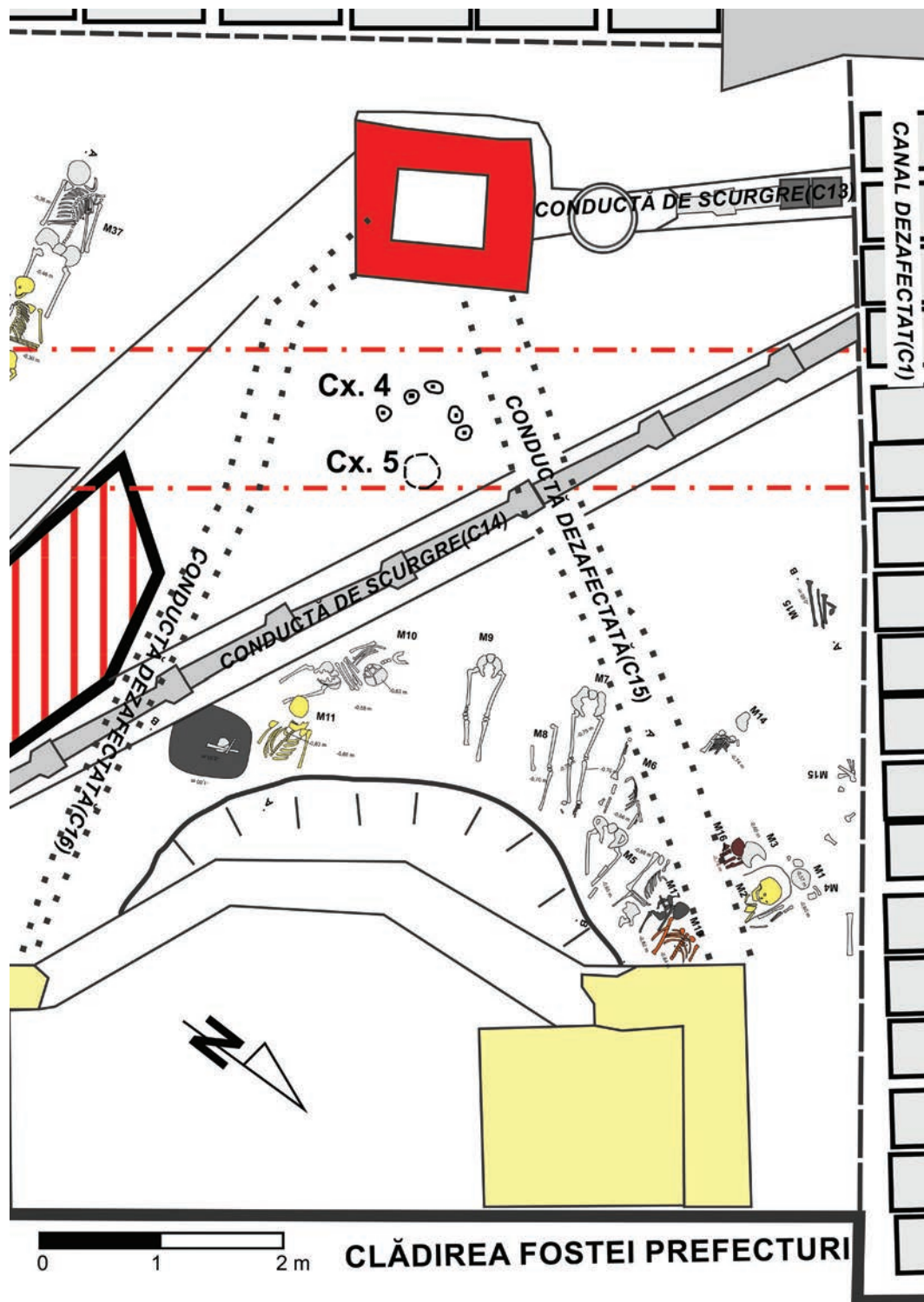

Fig. 3. Dispunerea mormintelor, complexelor și structurilor arheologice în plan – detaliu 1

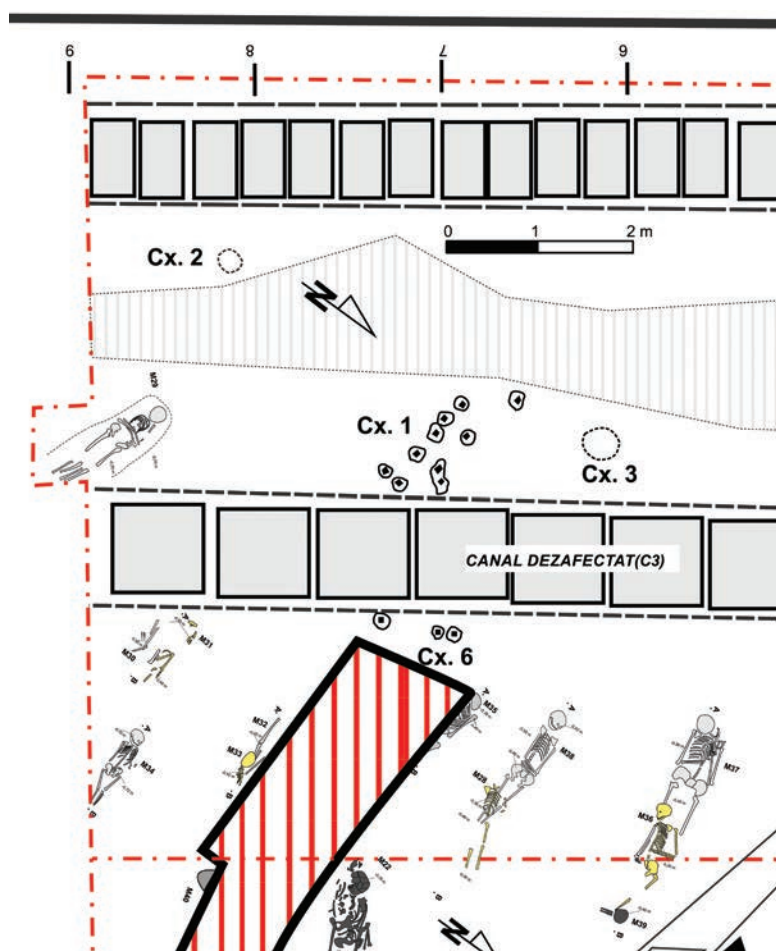

Fig. 4. Dispunerea mormintelor, complexelor și structurilor arheologice în plan – detaliu 2

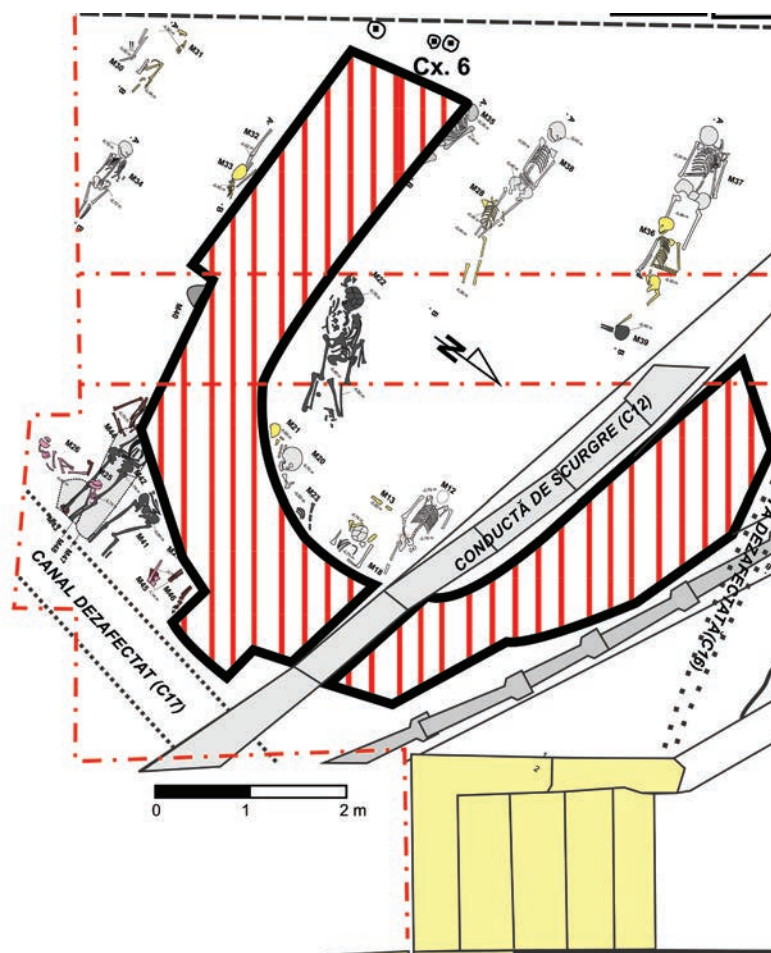

Fig. 5. Dispunerea mormintelor, complexelor și structurilor arheologice în plan – detaliu 3

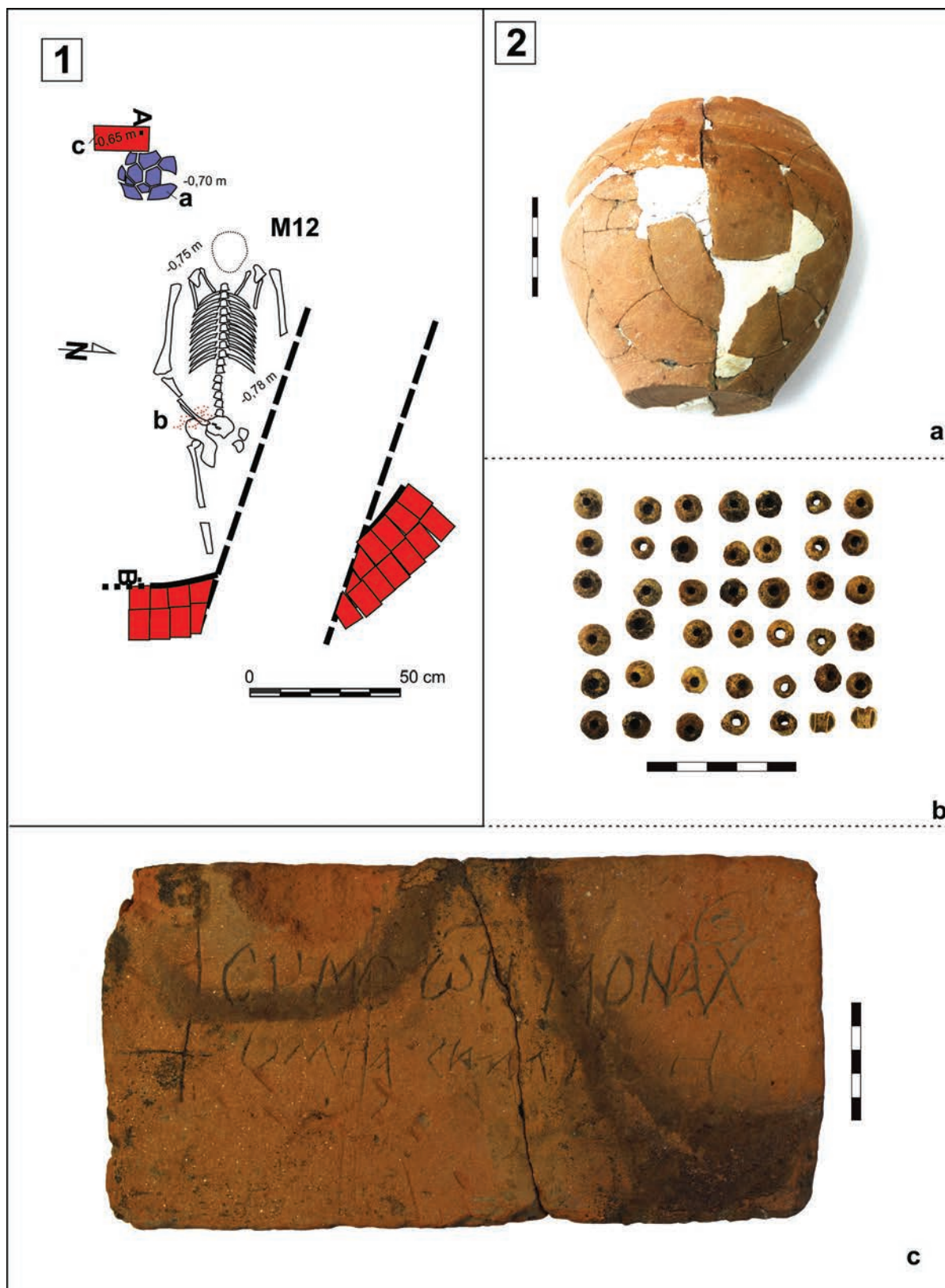

Fig. 6. Mormântul M12: 1. Dispunerea în plan a mormântului M12; 2. Inventarul mormântului: a) oală-borcan, b) mățăanii de os, c) cărămidă cu graffito, având textul „† Simeon monah / † Amin, Simenon monah”

120. Popești, oraș Mihăilești, jud. Giurgiu**Punct: la nord de DJ 412 A**

Tip de sit: 12 (așezare fortificată), 111 (așezare deschisă), 114 (așezare rurală), 113 (așezare urbană)

Încadrare cronologică: 152 (Epoca bronzului mijlociu), 161 (Hallstatt timpuriu), 153 (Hallstatt mijlociu), 211 (La Tène timpuriu), 213 (La Tène târziu), 432 (Epoca medievală târzie), 5 (Epoca modernă)

Cod RAN: 104172.01; **Cod LMI:** GR-I-s-A-14816

Autorizație nr. 317/20.05.2021 pentru Sectorul B (v. *infra*); autorizație pentru supraveghere arheologică nr. 799/08.20.2021; autorizație de cercetare arheologică preventivă nr. 575/16.09.2021; autorizație de diagnostic arheologic nr. 300/03.05.2022 pentru Sectorul C (v. *infra*).

Colectiv: Nona Palincaș – responsabilă științific; Silviu Ene, membru în colectiv; Alexandru Ciornei, membru în colectiv (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”).

Finanțare: Pentru lucrările din Sectorul B, respectiv cele din aria cimitirului satului, deoarece proprietarul terenului, care este parohia locală, nu are fonduri, s-a recurs la soluția de compromis a împărțirii cheltuielilor între beneficiarii direcți (cei care au nevoie de gropi de morminte și de cavouri), responsabilă științific și Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”. Pentru supravegherea și cercetarea preventivă din Sectorul C, finanțarea a fost asigurată de Primăria orașului Mihăilești, jud. Giurgiu, ca parte adițională la costurile proiectului „Extindere sistem distribuție gaze naturale în satele Popești și Novaci aparținătoare orașului Mihăilești, jud. Giurgiu”, realizat de S.C. I.R.I.G.C. Impex S.R.L. Diagnosticul de teren a fost finanțat de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”.

Perioada desfășurării cercetării: 2022

Descrierea lucrărilor

Situl se află la nord de DJ 412 A, pe un promontoriu de formă triunghiulară, care a fost divizat, în pre- și protoistorie, în trei sectoare – A, B și C –, numite și așezări, prin construirea de șanțuri de apărare paralele. Lucrările de arheologie s-au făcut în Sectoarele B și C.

În Sectorul B s-au continuat săpăturile din aria cimitirului satului, în abordarea „mormânt cu mormânt” instituită în 2019 (Palincaș 2021). S-au cercetat astfel 13 gropi de morminte și patru cavouri, totalizând aprox. 30 de zile de lucru.

În Sectorul C s-au făcut lucrări de supraveghere și de cercetare preventivă cerute de extinderea sistemului de distribuție de gaze naturale în jumătatea de nord a satului, deoarece aceasta suprapune situl. Limita de sud a lucrărilor de supraveghere este la DJ 412 A. Cercetarea preventivă s-a făcut cu începere de la intersecția străzilor Cetății și Nucetului spre nord și de la str. Iasomei nr. 10 spre nord și continuând cu str. Alunișului. Fiind un proiect de investiție publică cu amplasare în satul contemporan, lucrările de arheologie s-au restrâns la suprafața afectată de proiect, respectiv un șanț de cca. 50 cm lățime și 1,10 m adâncime, situat de-a lungul marginii părții asfaltate a străzilor menționate. Pe cea mai mare parte a traseului acestor șanțuri, depunerea arheologică fusese distrusă de

șanțurile pentru instalarea de conducte de alimentare cu apă, făcute fără asistență arheologică și pentru amplasarea cărora nu aveam nici o documentație.

Totodată, în Sectorul C am făcut și un diagnostic de teren (periegheză) pentru a marca mai precis ce resturi arheologice se mai văd la suprafață terenului și a vedea raportul dintre acestea și observațiile făcute cu ocazia instalării conductelor de gaze.

Rezultatele cercetării**Sectorul B****Epoca La Tène**

S-au putut observa, în funcție de zona din cimitir, existența a minimum trei și maximum șase nivele de călcare de epocă La Tène, imaginea obținută fiind similară cu cea din campaniile anterioare (fig. 1).

Hallstatt-ul mijlociu

Dintre diversele resturi ale locuirii Basarabi (Hallstatt C) cea mai remarcabilă este vatra de la adâncimea de -1,70 m, cu amprentă termică de cca. 10 cm, găsită în partea de sud-vest a cimitirului, la mai puțin de 10 m de zona în care, în 2020, s-a găsit un strat și o groapă cu mult material ceramic. Aceasta completează imaginea locuirii Basarabi, dar arată și amploarea distrugerii provocate de cimitirul contemporan, deoarece depunerea de deasupra gropii fusese aproape complet distrusă de un mormânt din ultimele decenii.

Epoca bronzului

Materiale din Bronzul târziu s-au găsit numai sporadic, în poziție secundară, de regulă în umplutura mormintelor recente.

Sectorul C

De-a lungul șanțurilor s-a obținut următorul profil: cu excepția capătului de nord al str. Nucetului și, în continuare, a porțiunii din str. Cetății de după intersecția cu str. Nucetului, peste tot sub substrucția drumului de asfalt există un strat de 20-45 cm grosime sau uneori mai mult, negru sau negru-gri, cu material organic. Spre capătul de nord al str. Nucetului, în locul său este o depunere de materiale de la construcții recente, puse ca umplutură a unei albieri mari a drumului mai vechi, pe vremea când acesta nu era încă asfaltat. Dedesubt se află un strat loessoid, argilos, brun-roșcat, pe alocuri brun-gălbui. În capătul de nord al str. Cetății, acesta apare direct sub substrucția drumului asfaltat. S-au luat probe de pământ pentru că acesta ar putea proveni de la lucrări agricole antice. În unele locuri, acest strat brun roșcat suprapune unul similar, dar cu nuanță de brun gălbui, care în Sectoarele A și C este steril arheologic.

În general, materialele arheologice au fost foarte puține, cele mai multe de epocă modernă, cu câteva cioburi foarte mici (unele friabile, care s-au fărâmițat la manevrare) ce păreau să fie preistorice. La str. Nucetului, nr. 30 s-a intersectat un bordei cu instalație de încălzire (fig. 2), iar la str. Nucetului, nr. 34, care avea și o refacere. Traversate de șanțul săpat pentru conducta de apă, niciunul dintre bordeie nu avea elemente de datare. Nu pot fi totuși mai recente de sec. XIX, deoarece nici cei mai vârstnici locuitori ai satului nu au auzit vreodată de existența vreunui bordei în sat.

Cu ocazia perieghezei, s-au marcat locurile în care

materiale arheologice mai apar la suprafața solului. S-au identificat asemenea locuri în grădinile curților caselor. Cu excepția câtorva cioburi ce ar putea fi protoistorice, ceramica recuperată este medieval târzie / premodernă. Cum cele mai multe dintre curți au suprafața pavată cu diferite tipuri de dale, observațiile noastre constituie doar limita inferioară a posibilei distribuții a resturilor de locuire anterioare satului contemporan.

Arhiva documentară și materialele sunt la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, în curs de prelucrare.

Concluzii

Cercetările din Sectorul B, din aria cimitirului, confirmă și completează observațiile făcute în campaniile din 2019-2021. Pentru Sectorul C, lucrările din 2022 au livrat primele date despre ce se află în pământ. Totuși, profilele obținute sunt foarte diferite de rezultatele periegezei, ceea ce înseamnă că ele nu sunt reprezentative pentru tot restul sitului.

Subliniem din nou că alocarea de fonduri pentru cercetări sistematice în aria cimitirului este imperios necesară, deoarece depunerea arheologică de aici este prea consistentă (minim 1,60 m grosime) pentru a putea fi cercetată cu limitele materiale și de timp pe care le avem în regimul actual de lucru (de regulă 1 – 1,5 zi-lumină între anunțul unui deces și înmormântare).

Abstract

In Sector B of the settlement, preventive excavations carried out in the area of the contemporary village cemetery, on a grave-by-grave basis, yielded results similar to those from the previous campaigns (Palincaș 2021): three to six Late La Tène living floors (fig. 1), depending on the location of the new graves and vaults, a Basarabi (Hallstatt C) hearth, close to an area with abundant sherds and one pit excavated in 2020, as well as dislocated Late Bronze Age artefacts.

In Sector C, the archaeological works were occasioned by the installation of gas pipelines in the part of the village superimposing the archaeological site and were limited to the pipeline trenches: ca. 1.10 m deep and 0.50 m wide. Despite much of the archaeological deposit being previously destroyed by trenches dug to install water pipelines with no archaeological assistance, it was still possible to obtain a profile of the previous habitation remains in the area: underneath the asphalt and the supporting layer of cobble and sand, there was a black or greyish-black, 20-45 cm thick or more, layer of organic material; this superimposed a reddish brown clayish loessic deposit, possibly resulted from agricultural activities (pedological analysis pending); among the few tiny sherds recovered, some might be prehistoric; underneath the reddish brown layer and sometimes in its stead there was a yellowish brown layer, similar in texture with the reddish brown one and known from Sectors A and B of the settlement to be archaeologically sterile. Two dugouts were identified (fig. 2). Neither of them had any datable content, but they cannot be more recent than the 19th century. These are the first profiles through Sector C, but their relevance is limited

since during a field survey from the same year we identified archaeological materials – primarily late mediaeval and early modern - on the surface of the gardens of various houses of the village, mainly towards the margins of the promontory, and no corresponding habitation remains appeared in the profiles of the gas pipelines.

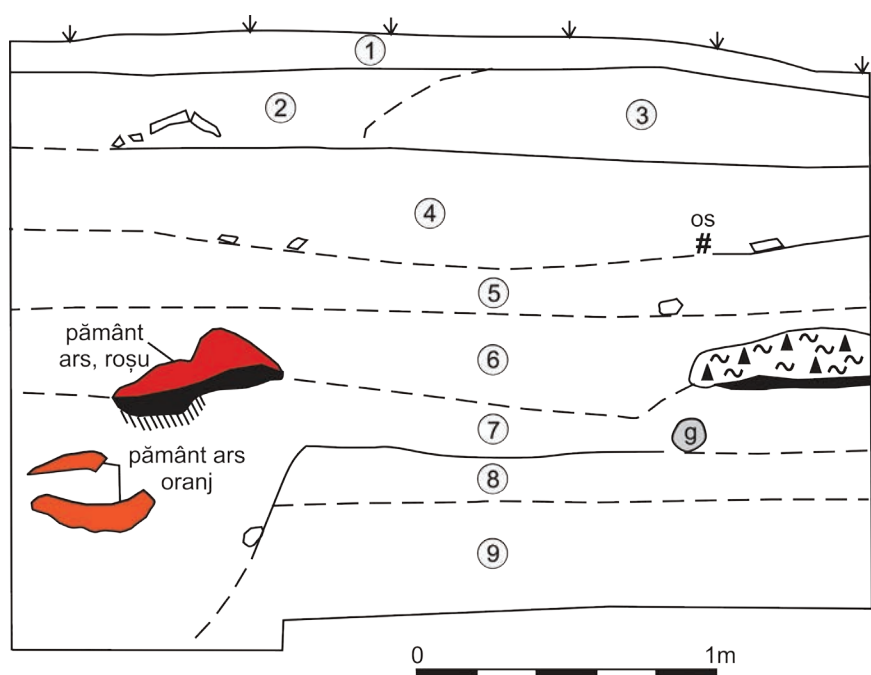
Illustrations list

Fig. 1. Popești. Northern profile of the Maria Avram's grave: 1. topsoil; 2. brownish-greyish yellow clay with whitish orange and black pigments, all minute; 3. brownish yellow clay like no. 2, but without the grey shade; possibly adobe wall; 4. light brown earth with rare and small orange pigments; 5. approximately like no. 4, but of a darker brown shade; 6. yellowish brown earth with numerous very small yellow (clay) and white (calcareous concretion and/or bone) pigments; 7. greyish brown earth with rare and very small red and black pigments; 8. brown earth with very rare red pigments; 9. archaeologically sterile layer.

Fig. 2. Popești. 30 Nucetului St.: Western (a.) and eastern (b.) profiles of the dugout: 1. asphalt; 2. earth with abundant cobble and sand / road substructure; 3. brown earth with patches of yellowish brown clay and with small, burnt, red, white and black pigments; 4. reddish brown earth with small patches of brown earth; 5. brown earth with rare patches of yellowish brown clay and very, very rare, burnt, red and black pigments; 6. yellowish brown, loessic, clayish deposit, also with black pigments on the eastern profile; 7. brownish red burnt layer, brick red at the exterior and lower ends / area of firing with thermal print. Cenușă = ashes; arsură roșie = burned to red; cărbune = charcoal; șanț de apă = trench for water pipes.

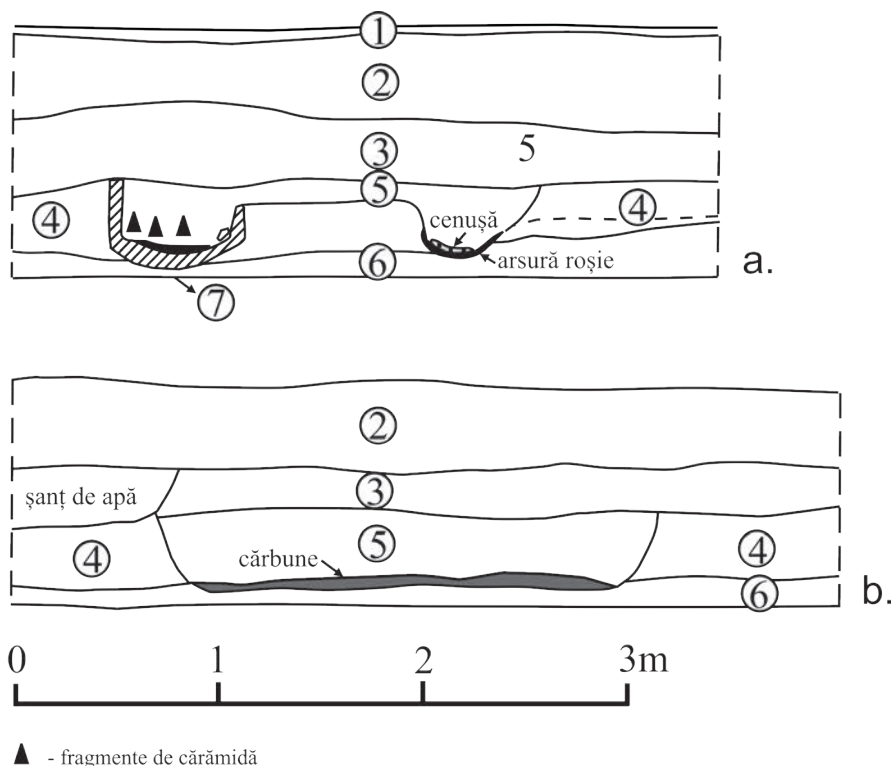
Bibliografie:

Palincaș 2021 - Palincaș, N., *The new structure of of the dava at Popești (Giurgiu Co., Southeastern Romania, 2nd Century BC – c.AD 6), based on the 2019-2020 preventive excavations. The first data*, in MCA. NS, 17, 2021, p. 49-70.

▲ ciob / sherd; ~ chirpic / adobe; # os / bone; CaO concrețiune calcaroasă / calcareous concretion; (orange) strat de arsură oranj / orange burnt layer; (red) strat de arsură roșie / red burnt layer; (black) strat de arsură neagră / black burnt layer.

Fig. 1. Popești. Profilul de nord al mormântului Mariei Avram: 1. vegetal actual; 2. lut galben-brun-cenușiu cu pigmenți oranj-albi și negri, toți minusculi; 3. lut galben-brun ca nr. 2, dar fără nuanța cenușie; posibil perete de chirpic; 4. pământ brun deschis cu rari și mici pigmenți oranj; 5. cam ca nr. 4, dar brun mai închis; 6. pământ brun gălbui cu numeroși pigmenți galbeni foarte mici (lut) și albi (concrețiuni calcaroase și/sau oase); 7. pământ bun-gri cu rari pigmenți roșii și negri, foarte mici; 8. pământ brun cu foarte rari pigmenți roșii; 9. steril arheologic.

▲ - fragmente de cărămidă

Fig. 2. Popești. Str. Nucetului, nr. 30: Profilele de vest (a.) și de est (b.) ale bordeiului: 1. asfalt; 2. pământ cu mult pietriș și nisip/ substrucția drumului; 3. pământ brun cu pete de lut brun-gălbui și cu mici pigmenți roșii, albi și negri, arși; 4. pământ brun cu tentă roșcată, cu mici lentile de pământ brun; 5. pământ brun cu rare lentile de lut brun gălbui și foarte, foarte rari pigmenți roșii, arși, și negri, arși; 6. depozit loessoid argilos, brun gălbui, care pe profilul de nord-est conține și pigmenți negri; 7. arsură roșie-brună, cărămizie spre exterior și jos/zonă de ardere cu amprentă termică.

121. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula]

Punct: str. Caracal. Sector: Sectorul de Sud-Est

Tip de sit: 1 (locuire), 111 (așezare deschisă)

Încadrare cronologică: 14 (Eneolitic), 32 (Epoca romană), 431 (Epoca medievală timpurie)

Cod RAN: 126754.04

Autorizația nr. 26/04.02.2022

Colectiv: dr. Florin Ciulavu - responsabil științific; dr. Mihaela Bleoancă - membru colectiv (MJ Olt)

Total finanțare: conform contractului cu Beneficiarul

Perioada desfășurării cercetării: 23.03 – 30.06.2022

În perioada 23 martie - 30 iunie 2022, Muzeul Județean Olt a organizat o cercetare arheologică preventivă, având ca obiectiv descărcarea de sarcină arheologică a terenului afectat de o investiție care vizează alimentarea cu apă a satului Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt, începându-se cu str. Caracal.

Scurt istoric al cercetărilor în zonă

Din punct de vedere cronologic, cele mai timpurii descoperiri de la Reșca datează din neolitic și eneolitic¹.

Despre Romula s-a scris începând din secolul al XVIII-lea. Orașul antic este amintit în scrierile lui Dimitrie Cantemir, Fernando de Marsigli, August Treboniu Laurian și Dimitrie A. Sturdza. Primele investigații arheologice s-au realizat în anul 1869, fiind conduse de Cezar Bolliac. Mai sunt cunoscute săpături conduse de V. A. Urechia (1870), Pamfil Polonic (1900) și Alexandru T. Dumitrescu (1911). Cercetările arheologice sistematice au debutat în anul 1965, sub coordonarea lui Dumitru Tudor. La Romula au mai săpat Mircea Babeș (1965-1969), Valeriu Leahu (1969 și 1972) și Gheorghe Popilian (1968-1998). Prima delimitare a sitului arheologic Romula s-a realizat în anul 2007, sub coordonarea lui Mircea Negru, stabilindu-se o suprafață ce depășește 304 hectare. În intervalul 2013-2022, sub coordonarea lui Mircea Negru, au fost efectuate cercetări arheologice sistematice în fortificația centrală și în sectorul de nord².

Cadrul geografic

Satul Reșca (com. Dobrosloveni, jud. Olt) se află pe malul drept al Oltului, fiind traversat de pârâurile Teslui și Potopin, fiind situat în Câmpia Caracalului, subdiviziune a Câmpiei Române. Pe teritoriul său există aproximativ 10 izvoare. Clima temperat continentală și rețeaua hidrografică (râu, pârâuri și izvoare), coroborate cu solul fertil din zonă, au creat un mediu propice pentru dezvoltarea comunităților umane din Preistorie și până în prezent. Strada Caracal este poziționată în partea de sud-est a localității.

Prezentarea cercetării

Zona cercetată se află pe teritoriul anticului Romula, în apropierea curiei orașului roman (edificiul administrativ), fiind afectată și de locuiri preistorice și medievale. Cercetarea a fost una greu de realizat din cauza faptului că zona afectată de investiție este foarte îngustă, fiind vorba despre un șanț cu lățimea maximă de 0,50 m. Acolo unde situația arheologică a impus, membrii colectivului de

cercetare au luat decizia de a extinde săpătura arheologică, fiind realizate câteva casete, cu scopul de a surprinde și de a înțelege complexele descoperite (în special ziduri și podele din *cocciopesto*).

Au fost cercetate complexe arheologice din preistorie, epoca romană și Evul Mediu timpuriu. Dintre complexele cercetate majoritatea datează din epoca romană (sec. II-III) – gropi, fudații de ziduri, ziduri și podele de locuințe și două sunt databile în Evul Mediu timpuriu (gropi din sec. X).

În cercetarea noastră, de pe strada Caracal, din epoca romană au fost surprinse trei faze de locuire, delimitate în funcție de nivelurile de călcare. Merită amintită aici o podea realizată din *cocciopesto*, a unei clădiri de la începutul sec. III, ziduri din cărămizi cu fundații realizate din cărămizi sparte sau din pietriș, monede, aplici, fibule, obiecte din os, tuburi ceramice de la instalație de încălzire, fragmente de conducte și o cantitate mare de ceramică. Unele fundații sunt impresionante, fiind cercetate în adâncime până la -1,80 m de la nivelul de călcare din epoca romană.

Concluzii

Din preistorie (eneolitic) a fost descoperit un singur complex arheologic (groapă) atribuit culturii Vădastra și au fost înregistrate câteva descoperiri izolate de ceramică și material litic. Complexele arheologice datate în epoca romană (în special zidurile) au permis identificarea a trei faze de locuire, una de la finalul secolului II și două faze din prima jumătate a secolului III.

Cercetarea noastră ajută la completarea informațiilor existente referitoare la vestigiile din epoca romană, dar și referitoare la cele din Evul Mediu timpuriu (sec. X), care sunt puțin cunoscute în acea zonă, completând harta descoperirilor din Reșca.

Abstract

Between March 15th and June 30th, 2022, the Olt County Museum organized a preventive archaeological excavation in Reșca, Dobrosloveni commune, Olt county. Discoveries have been made that can be dated to the Eneolithic (Vădastra culture), the Roman age (the end of the 2nd century - first half of the 3rd century) and the Early Middle Ages.

Bibliografie:

Mărgărit Tătulea 1994 - Mărgărit Tătulea, C., *Romula-Malva*, București, 1994.

Negru 2022 - Negru, M., *Introducere*, in M. Negru (coord.), Ș.-E. Gămureac, P. Gherghe, L. Amon, C. E. Ștefan, V. Petac, S. Ene, *Romula: Seria Rapoarte Arheologice. II. Raport privind cercetările arheologice din anul 2013 / Series of Archaeological Reports. II. Report on the Archaeological Research from 2013*, Cluj-Napoca, 2022, p. 13-14.

Negru, Schuster 2016 - Negru, M., Schuster, C., (eds.), *Romula. Seria Rapoarte Arheologice. I. Raport privind cercetările arheologice sistematice din anul 2015*, Târgoviște, 2016.

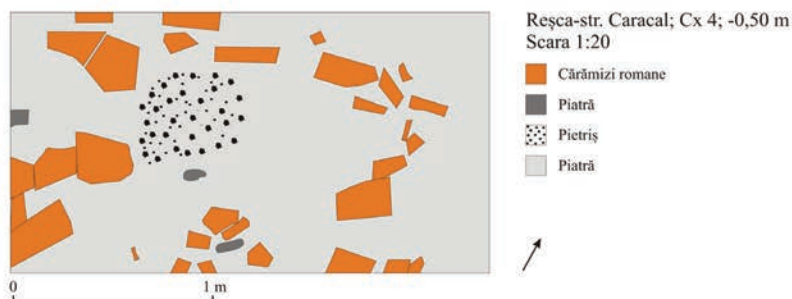
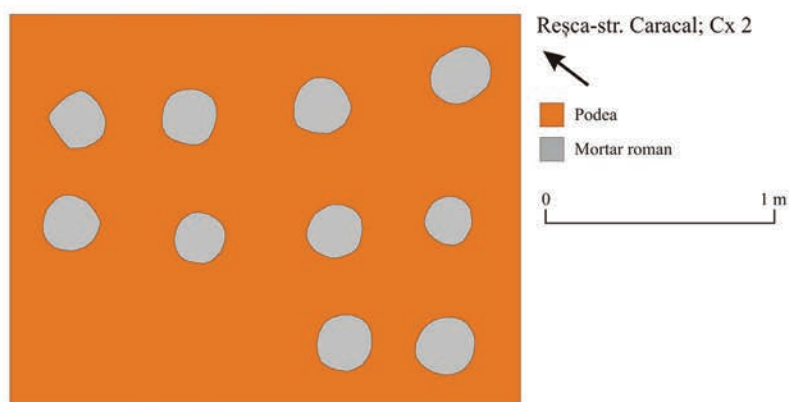
Negru, Schuster 2022 - Negru, M., Schuster, C., *Romula*.

Scurt istoric, in M. Negru, C. Schuster, F. Ciulavu, M. Bleoancă (eds.), *Romula. Expoziția „Rezultatele cercetărilor arheologice din perioada 2013-2018” / The Exhibiton “The archaeological research results from 2013-2018”*, Cluj-Napoca, 2022, p. 5-13.

Ștefan 2018a - Ștefan, C. E., *Notă asupra unui capac zoomorf neolitic de la Romula (Reșca, jud. Olt)*, in *Studii de Preistorie*, 15, 2018, p. 143-150.

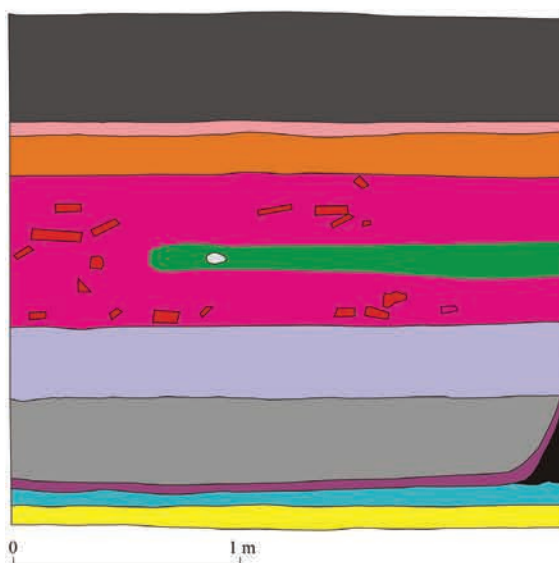
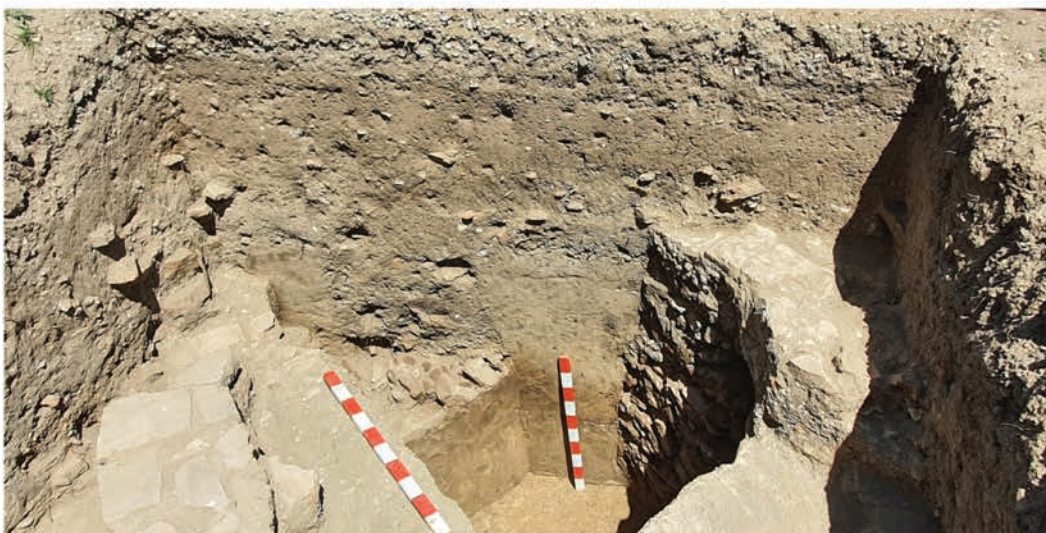
Ștefan 2018b - Ștefan, C. E., *Notă asupra unor materiale preistorice de la Romula (Reșca, județul Olt)*, in *Buletinul Muzeului Județean Teleorman*, 10, 2018, p. 109-130.

Ștefan 2019 - Ștefan, C. E., *Noi descoperiri de tip Vădastra la Romula (Reșca, jud. Olt), România*, in *Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare*, 1, 2019, p. 19-42.

Cx 16

Pl. 1. Aspecte din timpul cercetării

Reșca-str. Caracal, profil NE (Cx 1 și Cx 12)
Scara 1:20

- Strat negru cu balastru (contemporan)
- Strat de balastru (contemporan)
- Strat brun-gălbui cu ceramică romană
- Nivelare de pietriș
- Sol brun cu fragmente de tegule, ceramică și mortar (Cx 1)
- Strat brun-gălbui fără materiale arheologice
- Sol negru pigmentat, cu multă ceramică Vădastra (Cx 12)
- Marginea arsă a gropii Cx 12 (cărămiziu)
- Sol negru fără materiale arheologice
- Sol brun-gălbui cu puține materiale arheologice Vădastra
- Sol galben (steril din punct de vedere arheologic)
- Mortar roman
- Cărămidă romană

Pl. 2. Aspecte din timpul cercetării

122. Sântandrei, com. Sântandrei, jud. Bihor

Punct: Sit II - Șanțul Inginerilor

Tip de sit: 1 (locuire), 116 (locuire sezonieră)

Încadrare cronologică: 431 (Epoca medievală timpurie), 43 (Epoca medievală)

Autorizație nr. 74/31.03.2022

Colectiv: Gruia Traian Fazecaș – responsabil de șantier; Fechete-Porsztner Kitti (MTC Oradea), Vajna Éva-Eunika, Nagy Zsolt-Szabolcs, Tasnádi Csaba (UBB Cluj-Napoca)

Finanțare: SC STRABAG SRL

Perioada desfășurării cercetărilor: 04.04-13.05.2022

În cadrul proiectului de investiție: „Drum de legătură între Girația Sântandrei – Autostrada A3 Biharea”, a avut loc o cercetare arheologică preventivă, la punctul Sit II, între km. 3+850 – 3+950, com. Sântandrei, jud. Bihor.

Comuna Sântandrei este situată în partea de vest a județului, la o distanță de 5 km. față de municipiul Oradea, pe DJ 797. Situl II se află pe latura nord-estică a comunei Sântandrei, pe partea stânga a Crișului Repede și la cca 400 m față de pâraul Peța, afluent al Crișului Repede. Din punct de vedere geografic se află în Câmpia Crișurilor, pe prima terasă, având o altitudine de 115 m.

La partea nordică a comunei, pe malul Crișului au fost descoperite mai multe materiale arheologice de la sfârșitul secolului al XIX-lea. La vest de Oradea, în hotarul dintre oraș și Sântandrei a fost găsit întâmplător în anul 1911 un vas din secolele VIII-XI¹. În urma cercetărilor arheologice de suprafață din anii 2014-2017, în imediata apropiere a malului stâng al Crișului Repede au fost detectate mai multe puncte cu potențial arheologic mai ridicat².

Cercetarea arheologică preventivă a avut ca obiectiv principal eliberarea de sarcină arheologică a terenului afectat de viitorul drum expres.

S-a deschis o singură suprafață (5570,58 m²), clar delimitată topografic prin decopertare mecanizată a suprafeței cercetate. Complexele arheologice au fost cercetate manual, fotografiate individual și marcate cu un număr. Au fost secționare și apoi golite, fiecare etapă fiind documentată – desenate și fotografiate.

În urma efectuării cercetărilor arheologice preventive, pe toată suprafața au fost cercetate 50 de complexe arheologice, datate în perioada secolelor VII-IX și a secolelor XI-XIII. Printre complexe au fost descoperite: locuințe semi-adâncite, locuințe adâncite, cuptoare amenajate în aer liber, gropi menajare și de provizii de diferite dimensiuni. Șanțul de drenaj conturat în zona de vest a suprafeței apare pe Harta Iosefina I și pe Planurile directe de tragere din anul 1954-1959.

Materialele arheologice descoperite constau din numeroase fragmente ceramice, fragmente de țest, piese de metal și oase de animale.

Materialele arheologice descoperite în timpul cercetării au intrat în colecția Muzeul Țării Crișurilor – Complex Muzeal, Oradea.

Abstract

The preventive archaeological excavations carried out on the future express road from the point Sit II – Șanțul Inginerilor, km. 3+850 – 3+950, Sântandrei, Bihor county included an area of 5570.58 m², located on the first terrace of Crișul Repede river. At the end of the researches 50 archaeological objects were discovered, belonging to the 7th-9th and 11th-13th centuries. The archaeological material recovered as a result of the excavations consists of ifire installations, household pits of various shapes were discovered.

Bibliografie:

Bulzan 2018 – Bulzan, S., *Locuirile dintre ape. Noi cercetări de suprafață în teritoriul comunei Sântandrei. [New archaeological Survey in the Sântandrei Commune Bihor County, Romania]*, in *Crisia*, XLVIII. Oradea, 2018, p. 91-103.

Dumitrașcu 1974 - Dumitrașcu, S. (ed), *Repertoriul Monumentelor naturii, arheologice, istorice, etnografice, de arhitectură și artă din județul Bihor*, Oradea, 1974.

123. Sântion, com. Borș, jud. Bihor**Punct: „Dealul Mănăstirii”****Tip de sit:** 117 (tell), 134 (mănăstire),**Încadrare cronologică:** 152 (Epoca bronzului mijlociu), 43 (Epoca medievală).**Cod RAN:** 27677.01**Autorizație nr.** 727 / 14.11.2022**Colectiv:** Gruia Fazecaș – responsabil de șantier (MTC Oradea), Florin Gogâltan (IAIA Cluj-Napoca), Katócz Zoltán, Doru Marta, Fehete-Porsztner Kitti (MTC Oradea), Georgiana Teodora Pop (masterand UBB Cluj-Napoca).**Finanțare:** 10.000 lei Muzeul Țării Crișurilor, Oradea**Perioada desfășurării cercetării:** 15.11 – 03.12.2022

Evaluarea arheologică a *tell*-ului din epoca bronzului mijlociu și a mănăstirii medievale de la Sântion – *Dealul Mănăstirii* [Szentjános – *Kolostordomb*], s-a desfășurat pe parcursul a două campanii scurte în anul 2015 și 2016, cu scopul de a verifica coloana stratigrafică a sitului și a surprinde eventuale complexe (G. Fazecaș, A. Ignat, F. Gogâltan, Demjén A., *Sat Sântion, com. Borș, jud. Bihor, Punct: Dealul Mănăstirii = Klastrom domb*, în *Cronica cercetărilor arheologice. Campania 2015. A L-a sesiune națională de rapoarte arheologice Târgu-Jiu*, 26 – 28 mai 2016, București, 2016, 183-184, 572; G. Fazecaș, A. Ignat, F. Gogâltan, *Sântion, com. Borș, jud. Bihor, Punct: Dealul Mănăstirii = Klastrom domb*, în *Cronica cercetărilor arheologice. Campania 2016. A LI-a sesiune națională de rapoarte arheologice Muzeul Național de Istorie al României, București 24 – 27 mai 2017*, București, 2017, 118-119). Datorită lipsei fondurilor, cercetarea a fost oprită timp de șase ani, rămânând a fi investigate nivelurile inferioare ale *tell*-ului, atribuite unei comunități ce folosea ceramica stilului Otomani.

La mijlocul lunii noiembrie a anului 2022, în cadrul unui proiect de cercetare finanțat de Muzeul Țării Crișurilor Oradea, au fost reluate săpăturile arheologice. Pe parcursul acestei scurte campanii de evaluare de teren a fost documentată o locuință de suprafață (Cxt.39) care prezenta o structură de grinzi ce susțineau podeaua realizată din scânduri late de lemn. Grinzile aveau o lățimea de 8–11 cm și au fost așezate în forma literei „V”, cu vârful spre nord. Această structură de lemn a fost așezată pe un nivel de umplutură de culoare maroniu cu mult cărbune, care era amestecat cu material arheologic (fragmente ceramice, oase de animale și foarte multe scoici). Tot în această umplutură am descoperit mai multe unelte de os. Sub acest nivel s-a conturat un strat mai compact de lut galben, deschis la culoare, ușor nisipos, amestecat cu pietre de râu de mărime medie (Cxt.40). Considerăm că această amenajare poate să fie o refacerea a podelei unei locuințe mai vechi, sau un pat simplu de lut care delimitează două podele. Nivelul următor a apărut ca un strat de lut de culoare maroniu-gălbui și de consistență ușor afânată (Cxt.41), peste care se găsea, în apropierea profilului estic, o pată de cenușă albă cu dimensiunile de 1,20 x 0,90 m. Foarte probabil este vorba despre urmele incendiate ale acoperișului realizat din materiale vegetale.

Obiectivele cercetărilor din anul 2022 au fost, în primul rând, urmărirea modului în care se schimbă caracterul și aspectul materialului ceramic în raport cu vechimea nivelelor arheologice. În al doilea rând ne-am propus să recoltăm probe din oase de animale în vederea datării absolute ale celor mai vechi urme de locuire ale *tell*-ului de la Sântion – *Dealul Mănăstirii*. Cele opt probe au fost trimise pentru datare la laboratorul din Debrecen.

Abstract

Following the archaeological research resumed in 2022, three layers were revealed, further noted after the previous archaeological research from 2015-2016. The first level (Cxt.39) consists of a brown soil mixed with small fragments of coal, over which wooden beams were placed. Below this level with wood impressions a more compact light yellowish leveling layer (Cxt.40) was discovered, after which it was followed by a yellowish-brown floor (Cxt.41) with a large patch of white ash. The objective of the research in 2022 was to follow the possible changes of the ceramic material in the lower layers of the settlement. And secondly, to collect fragments of animal bones for radiocarbon analysis, to provide new chronological considerations related to the life of the Bronze Age communities in the Crișului Repede Valley.

Fig. 1. Fotografie aeriană asupra așezării Sântion – Dealul Mănăstirii, în timpul cercetărilor arheologice campania 2022

124. Sebeșul de Jos, com. Turnu Roșu, jud. Sibiu

Punct: Biserica Ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului”

Tip de sit: 13 (structură de cult/religioasă), 21 (necropolă)

Încadrare cronologică: 43 (epoca medievală)

Autorizație nr. 218/02.06.2022

Colectiv: dr. Ioan Marian Țiplic - responsabil științific (ULB Sibiu), dr. Alexandru-Florin Cioltei (ULB Sibiu)

Perioada desfășurării cercetării: 16.05 - 30.06.2022

Sebeșul de Jos este o localitate din județul Sibiu, care alături de Turnu Roșu formează comuna Turnu Roșu. Localitatea Sebeșul de Jos se află la poalele munților Carpați, vârful Suru, pe versantul stâng al râului Olt. În apropiere este trecătoarea Turnu Roșu-Câineni. Prin drumul comunal 59 localitatea se leagă de drumul județean 105G. Biserica Ortodoxă din Sebeșul de Jos se află pe o înălțime în estul localității.

Prima menționare a localității este la 1733 sub numele de Also-Sebes (Coriolan Suciu, 1966, p. 112). Despre biserică se cunosc date istorice, în principal, din două studii monografice (Nicolae Sasu, *Sebeșul de Jos: monografie*, Editura Armanis, Sibiu 2016 și Matei Eugen Stoean, *Ctitorii ale oamenilor liberi – arhitectura bisericilor de zid ale românilor din zonele de graniță dintre Oltenia, Muntenia și Transilvania 1700-1850*, 2021), dintre care primul adună mai multe date istorice, dar fără o atenție sporită acordată cercetării de arhivă. În lucrarea sa, Nicolae Sasu prezintă o serie de informații utile cu privire la istoria lăcașelor de cult din Sebeșul de Jos, menționând existența, de-a lungul timpului, a nu mai puțin de 4 biserici parohiale: două din lemn pe alt amplasament și alte două din piatră pe amplasamentul actual.

Biserica actuală (biserica nr. 4) se știe că a fost construită în anii 1829-1830 deoarece vechea biserică (biserica nr. 3) devenise neîncăpătoare și s-a impus realizarea uneia care să permită participarea comunității la slujbele religioase. Din datele istorice preluate după lucrări mai vechi rezultă că biserica actuală a fost construită în jurul celei vechi fără a fi demolată decât la momentul când a fost finalizat și acoperișul noii biserici (biserica nr. 4). Planimetric, biserica actuală are un plan clasic de biserică sală cu naos, pronaos și altar semicircular, având pereții din piatră legată cu mortar și având pe latura de vest un turn-clopotniță.

În ceea ce privește biserica nr. 3 știm că era funcțională în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, deoarece pe harta localității din prima ridicare Iosefină a Transilvaniei (1769-1773) este prezentată imaginea unei biserici de zid pe locul pe care se află și astăzi biserica parohială. Coroborând acest izvor cartografic cu informația din pisanie ce se află pe bolta parterului turnului de vest ([*Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvârșirea Sf. Duh amin, făcutu-s-a această sf. biserică cu hramul Sf. Adormire la leat 1741 iar turnul la leat 1770*]) putem spune, cu privire la cronologia monumentelor de cult din zid, că biserica nr. 3 datează din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, fiind una dintre cele mai vechi biserici ortodoxe

de zid din zona Sibiului. Conform acestei pisanii (re-pictată în 1989) biserica nr. 3 a fost ctitorită la 1741, iar la 1769-1773 exista cu certitudine. Turnul a fost adăugat ulterior, conform pisaniei la 1770.

Istoricul cercetării

Conform istoriografiei în comună au fost două biserici din lemn și două din piatră. Acestea sunt numerotate biserica 1 și 2, iar Biserica 3 și 4 de piatră. Bisericile de piatră, printre care ultima cea din prezent, se află pe același amplasament, în timp ce bisericile din lemn au fost pe alt amplasament în localitate.

Cercetarea a început la data de 16.05.2022 și s-a încheiat la 30.06.2022. Au fost trasate trei casete C1, C2 și C3. Casetele C1 și C2 au fost trasate în naos. În C2, aflată în fața altarului spre peretele de nord, a fost descoperit un mormânt ce ține de biserica 3, cea de dinainte de actuala biserică și o groapă cu oseminte redepuse (M2). Ambele morminte țin de faza bisericii nr. 3. C1 a fost trasată în sud-vestul naosului și imediat sub zgura de umplutură a ieșit o fundație din piatră. Adâncirea a continuat la nord de această fundație în perimetrul trasat al casetei. Fundația era din piatră de munte lipită cu mortar din var. Aceasta a fost curățată și evidențiată. C3 a fost trasată în pronaos la colțul de sud-est. Și aici, imediat sub zgură a ieșit fundația, care continuă pe cea din C1 și unde e „cotul” naos-pronaos a bisericii nr. 3. În C3 adâncirea s-a făcut între fundația bisericii nr. 3 și fundația bisericii actuale până când s-a ajuns la talpa fundației bisericii nr. 3.

Ulterior a fost deschisă și C4 în pronaosul bisericii actuale paralel cu C3. De asemenea a fost evidențiată fundația veche. Adâncirea s-a făcut doar în așa măsură încât să se contureze fundația. Fiind clar că a fost descoperită vechea biserică a fost deschisă o a cincea casetă (C5) în fața altarului actualei biserici pe axul bisericii spre sud pentru a evidenția planimetria absidei altarului bisericii nr. 3. Situația a fost aceeași, sub zgură a ieșit fundația și după extinderea casetei a fost evidențiată latura de sud a altarului vechii biserici. În același timp au fost deschise alte două casete (C6 și C7) în colțurile pronaosului actualei biserici pentru a avea o viziune clară a pronaosului vechii biserici. De asemenea este clar că fațada de vest a vechii biserici a fost refolosită și doar extinsă spre nord și sud în planimetria actualei biserici. Pentru a avea informații privind latura de nord a naosului vechii biserici a fost trasată o casetă (C8), care a evidențiat umărul dintre naos și altar.

Stratigrafia generală

În privința stratigrafiei situația nu prezintă date complexe. Avem stratul de umplutură și nivelare compus din zgură neagră sub care se află o argilă galbenă (steril arheologic), iar în gropile fundațiilor a fost turnat pietriș. Peste pietriș și peste fundațiile vechii biserici a fost pus un strat subțire de nivelare din argilă afânată. Peste zgura neagră a fost o pardoseală din lemn peste care în 1989 a fost pusă o alta tot din lemn.

În continuare situația pe casete:

1.1 C1

Caseta are dimensiunile 2,10 x 1,50 m și a fost trasată pe latura de sud a naosului cuprinzând coloana care sprijină cupola. Trasarea acestei casete a avut scopul surprinderii unor elemente ale vechii biserici dacă e cazul.

Cercetarea arheologică a dezvelit imediat sub stratul de zgură fundația vechii biserici. Aceasta este lată de aproximativ 74-76 cm și este legată de fundația coloanei actuale a cupolei bisericii. Adâncirea a continuat la nord de această fundație până la talpa vechii fundații în perimetrul casei.

Zidul fundației este între -0,08 și +0,02 m față de punctul vagris luat la un metru față de pragul intrării în pronaosul actual al bisericii (din care apoi a fost scăzut acest 1 metru pentru fiecare adâncime luată). Talpa fundației este la aproximativ -0,63 cm vagris.

Între fundație și zidul actualei biserici în colțul de sud-est al casei a fost găsit un vas ceramic depus cu gura în jos, iar lângă acest vas o salbă din 7 monede găurite și prinse într-o sfoară păstrată parțial (monedele sunt medievale târzii) și o scoică (simbolul pelerinului creștin), de asemenea găurită, ce fuseseră prinse ca un șirag.

Profilele arată o stratigrafie compusă dintr-un strat de zgură de câțiva centimetri (restul a fost scos de muncitori), o argilă nisipoasă (steril arheologic) și în umplutura gropilor fundațiilor pietriș și pietre.

1.2 C2

Caseta are dimensiunile 1,50 x 1,50 m și a fost trasată în naos în fața altarului la peretele de nord al actualei biserici. Trasarea ei a urmărit stratigrafia suprafeței, fundația bisericii actuale și a coloanei de susținere a cupolei.

Cercetarea a dezvăluit existența unui mormânt întreg (M1) de copil, orientat V-E și a unor oseminte redepuse (M2). În ceea ce privește M1 groapa acestuia era umplută cu argilă care conținea bucăți de cărămidă, urme de cărbune, cuie de sicriu. Relația acestuia cu biserica actuală nu este directă, mormântul fiind înafara bisericii vechi la nord-vest de absida altarului, iar la momentul construcției actualei biserici a fost inclus între zidurile acesteia, neștiindu-se de el la momentul construcției. M1 se afla la -0,52 m vagris.

În privința lui M2 acesta are osemintele redepuse într-o groapă amestecată cu argilă și pietriș. Mormântul a fost deranjat de săparea fundației bisericii vechi, ceea ce sugerează existența unui posibil lăcaș de cult înainte de biserica veche (biserica 3).

Stratigrafia este compusă din stratul de zgură, apoi un strat de pietriș și pietre turnat în groapa fundației actualei biserici. În final stratul de argilă nisipoasă (steril arheologic).

1.3 C3

Caseta are dimensiunile 2,10 x 2 m și a fost trasată în pronaosul actualei biserici în colțul de sud-est unde este și fundația coloanei de susținere a cupolei și a zidului ce desparte naosul de pronaos. Scopul acestei case a fost surprinderea unor elemente ale bisericii vechi.

Rezultatul a fost pe măsură. Imediat sub zgură a ieșit fundația bisericii nr. 3. Mai mult aici face cotul care închidea naosul și se făcea trecerea la pronaos. Se observă o puternică lățire a zidului la închidere la cot (joncțiunea naos-pronaos) sugerând existența cel mai probabil a unei coloane ce susținea cupola bisericii nr. 3. Între acest zid de fundație și peretele actualei biserici s-a continuat cu adâncirea până la talpa fundației vechi aflată la aproximativ -0,64 m vagris. Vechea fundație a ieșit la +0,01 m vagris.

Întrucât caseta arată că un zid de fundație pornește spre

vest și un altul spre nord a fost deschis C4, paralel cu aceasta.

În privința stratigrafiei aceasta nu a fost surprinsă, dar între fundația veche și peretele actualei biserici a fost o umplutură de pietriș și pietre mari, iar între fundațiile bisericii nr. 3 este un strat subțire de nivelare format dintr-o argilă afânată după care vin stratul de argilă nisipoasă (sterilul arheologic).

1.4 C4

Caseta are dimensiunile 2,00 x 2,16 m. Scopul acesteia a fost de a surprinde cotul de nord și fundația de zid care despărțea naosul de pronaos. După îndepărtarea a ceea ce mai rămăsese din stratul de zgură, a venit o argilă afânată de nivelare. Fundația vechii biserici a fost curățată cât să fie evidențiată, iar adâncirea nu a mai continuat. Înspre interiorul bisericii sub stratul de argilă afânată cu rol de nivelare vine argila nisipoasă (sterilul arheologic). Vechea fundație se afla la același nivel cu punctul vagris, pragul ușii.

1.5 C5

Caseta are dimensiunile 1,50 x 2,00 x 1,50 x 2,50 m. Inițial trasarea ei pe axul bisericii actuale înspre sud a urmărit surprinderea altarului vechii biserici, ca apoi să fie extinsă pentru a fi surprinsă toată latura de sud a absidei și umărul cu latura de sud a naosului. Adâncirea a fost atât cât să se contureze fundația absidei. Din punct de vedere stratigrafic s-a observat că sub stratul de zgură, vine un lut afânat depus pentru nivelare și apoi argila nisipoasă (sterilul arheologic).

Absida este la +0,25 m față de vagris. De asemenea nu are o formă semicirculară și pentagonală. Descoperirea acestei abside a determinat pe cei implicați printre care și comunitatea locală ca pământul rezultat de la săpături din celelalte case să fie scos afară din biserică și să fie evidențiată toată biserica pe toate laturile sale.

1.6 C6

Caseta are dimensiunile 1,50 x 1,44 m. Trasarea ei a urmărit evidențierea fundația zidului vechii biserici la joncțiunea cu fațada vestică pe latura de sud a bisericii. Fațada vestică a fost refolosită și inclusă în fațada de vest a actualei biserici. Fundația se afla la +0,03m față de vagris. Adâncirea s-a făcut doar cât să fie evidențiată fundația.

1.7 C7

Caseta are dimensiunile 1,50 x 1,60 m. Ca și în cazul C6 trasarea ei a urmărit evidențierea fundației vechii biserici la joncțiunea cu fațada vestică, pe latura de nord a bisericii. Adâncirea s-a făcut în așa măsură încât să se evidențieze această fundație. Se observă și parte a fundației de pe fațada de vest, umărul care-l face cu latura de nord. Adâncimea la care era această fundație e +0,13 m vagris.

1.8 C8

Caseta are dimensiunile 2,10 x 2,50 m. Deschiderea acestei case în naos a fost determinată de lămurirea privind umărul vechii biserici care face joncțiunea absidei altarului cu latura de nord a naosului. La un moment dat pe latura de nord s-a luat hotărârea să fie dezvelită toată latura de sud a absidei. Adâncirea s-a făcut doar cât să se evidențieze fundația. De asemenea a fost observată pornirea unei laturi longitudinale care unea latura de nord de cea de sud, dar aceasta nu este în fapt o fundație fiind turnat un mortar

pe pietre așa încât să existe stabilitate pentru iconostas și pentru catapeteasmă. De asemenea situația a arătat că umărul este mai lat decât fundațiile laterale și fundația absidei ceea ce arată că susținea stâlpii cupolei vechii biserici. Fundația veche se afla la +0,075 m față de vagris.

În final după terminarea casetelor s-a luat decizia scoaterii pământului extra, rezultat de la săpăturile casetelor. Casetele C2 și C1 au fost umplute și aduse la aceeași nivel cu restul suprafeței, dar au rămas evidențiate fundațiile. Toată fundația vechii biserici a fost dezvelită conturându-se planimetria acesteia.

Concluzii

Cercetarea arheologică a pus în evidență fundațiile vechii biserici de zid (biserica nr. 3), două morminte din cimitirul ce a funcționat în jurul acesteia, morminte ce sunt în prezent în fața catapetesmei pe latura de sud a naosului, precum și o serie de obiecte, printre care fragmente de cărămizi de paviment, de țigle din acoperișul vechii biserici și un vas ceramic cu 4 monede și o scoică de mare ce au făcut parte dintr-o salbă.

Biserica veche (biserica nr. 3) a fost și ea o biserică sală cu pronaos, naos și altar poligonal și cu un turn pe latura de vest, fiind cu circa 6 m mai scurtă și cu cca. 2 m mai îngustă decât biserica actuală (biserica nr. 4). Fundațiile vechii biserici sunt păstrate în condiții foarte bune, fiind demolată cu mare grijă doar în partea ei de elevație.

Coroborând datele cercetării arheologice cu pisană din turn și cu reprezentarea pe harta Iosefină, în ceea ce privește cronologia monumentelor de cult din zid, putem spune că biserica nr. 3 datează din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, fiind una dintre cele mai vechi biserici ortodoxe de zid din zona Sibiului.

În ceea ce privește nivelul la care au ieșit fundațiile bisericii nr. 3 acestea sunt la suprafață fiind acoperite cu un strat subțire de argilă afânată (refolosită) și o zgură ce a fost adăugată înainte de 1989 când peste pardoseala de lemn a fost adăugată o altă pardoseală de lemn. Adăncimile la care sunt fundațiile față de punctul wagriss fix luat față de pragul intrării în pronaosul situația este următoarea:

- Fundațiile absidei poligonale sunt la +0,25 m.
- Fundațiile laturii de nord a naosului sunt la +0,075 m.
- Fundațiile laturii de sud sunt între -0,08 m și +0,02 m.
- Fundațiile laturii de nord a pronaosului sunt între 0 m spre est și +0,13 m spre vest.
- Fundațiile laturii de sud a pronaosului sunt între +0,01 și +0,03 m.

Cea mai veche biserică ortodoxă românească din Sibiu este Biserica „Sfântul Apostol și Evanghelist Luca” din așa zisă a zonă a „Maierii Sibiului” (str. Lungă) construită în anul 1791, iar cea mai veche biserică ortodoxă din Sibiu este Biserica „Buna Vestire”, cunoscută și ca Biserica din Groapă, care a fost construită în anul 1789 și refăcută în anii 1802-1803. Alte biserici ortodoxe de zid din zona Mărginimii Sibiului au fost construite tot spre sfârșitul secolului al XVIII-lea: Biserica „Înălțarea Domnului”, din Săliște a fost construită între anii 1761-1785, Biserica „Bunavestire” din Cristian este datată din anul 1790 ș.a. Un alt exemplu care ilustrează importanța bisericii nr. 3 din Sebeșul de Jos este cel al Bisericii „Adormirea Maicii

Domnului” din Sebeș, construită în anul 1776, deci cca. 40 de ani mai târziu decât cea din Sebeșul de Jos. Pe de altă parte, înlocuirea bisericilor de lemn cu biserici de zid a reprezentat un fenomen specific pentru comunitățile românești bine poziționate economic abia la mijlocul secolului al XIX-lea, iar majoritatea comunităților ortodoxe din zona de nord a județului Sibiu au trecut la biserici de zid abia după anul 1918.

Abstract

Archaeological excavation revealed the foundations of the old wall church (church no. 3), two graves from the cemetery that functioned around it, graves that are now in front of the catapet on the south side of the nave, as well as a number of objects, including fragments of floor bricks, tiles from the roof of the old church and a ceramic vessel with 4 coins and a seashell that were part of a saltire. Corroborating the archaeological excavation data with the pisană in the tower and with the representation on the Josephine map, in terms of the chronology of the monuments of worship in the wall, we can say that church no. 3 dates back to the first half of the 18th century, being one of the oldest Orthodox wall churches in the Sibiu area.

Bibliografie:

- Sasu 2016 - Sasu, N., *Sebeșul de Jos: monografie*, Sibiu 2016.
- Stoean 2021 - Stoean, M. E., *Ctitorii ale oamenilor liberi – arhitectura bisericilor de zid ale românilor din zonele de graniță dintre Oltenia, Muntenia și Transilvania (1700-1850)*, București, 2021.
- Suciu 1966 - Suciu, C., *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. II, 1966.
- <https://www.tribuna.ro/stiri/eveniment/sebesu-de-jos-redescoperirea-urmelor-vechii-biserici-cercetari-arheologice-la-biserica-ortodoxa-adormirea-maicii-domnului-164717.html>

Harta 1. Sebeșul de Jos pe prima hartă austriacă (1769-1773) (<https://maps.arcanum.com/en/browse/composite/>)

Fig. 1. Latura de nord a Bisericii Ortodoxe de la Sebeșul de Jos.
(foto I.M. Țiplic)

Fig. 2. C1 – fundația bisericii nr. 3 pe latura de sud
(vedere spre sud)

Fig. 3. C1 – fundația bisericii nr. 3 pe latura de sud
(vedere spre vest)

Fig. 4. C1 – vedere dinspre nord spre pe latura de sud
a fundației bisericii nr. 3

Fig. 5. C1 – Detalii cu privire la vasul deșus la fundație

Fig. 6. C1 - cele 7 monede și scoica ce alcătuiesc salba.
Simboluri ale prosperității și pelerinului

Fig. 7. C2 – a) imagine de ansamblu; b) mormintele M1 (întreg, de copil) și M2 (oseminte reînhumate)

Fig. 8. C3 – detalii privind fundația „cotului” naosului și fundația bisericii nr. 3 pe latura de sud

Fig. 9. a) C5 – fundația absidei altarului bisericii nr. 3 - vedere spre est; b) C5 – fundația absidei altarului bisericii nr. 3 - vedere spre est

Fig. 10. a) Monedă de 1 kreutzer austriac (1790) găsit pe fundația laturii de nord a bisericii nr. 3 - avers: Legenda: IOS·II·D·G·R·I·S·A·GE·HV·BO·REX·A·A· (Iosephus II. Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex, archidux Austriae); b) Monedă de 1 kreutzer austriac (1790) găsit pe fundația laturii de nord a bisericii nr. 3 - revers

Fig. 11. Biserica nr. 3 – naosul și absida poligonală a altarului

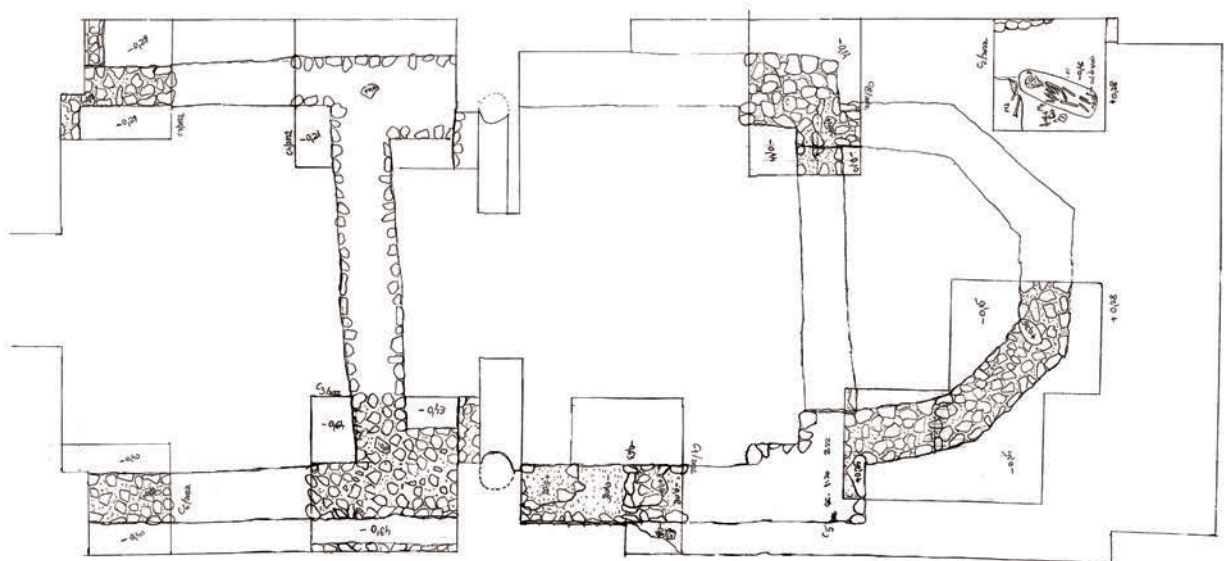

Fig. 12. Planul bisericii nr. 3

125. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj**Punct: strada Oașului nr. 9****Tip de sit:** 1 (locuire)**Încadrare cronologică:** 13 (Neolitic), 153 (Epoca bronzului târziu), 32 (Epoca romană), 4 (Epoca medievală), 5 (Epoca modernă)**Cod RAN:** 139893.14**Autorizație nr.** 221/2.06.2022**Colectiv:** Horea Pop - responsabil științific, Horațiu Cociș (MJIA Zalău)**Finanțare:** 1511,31 lei**Perioada desfășurării cercetării:** 3-4.06.2022**Scurtă prezentare a sitului**

Situl se află amplasat pe terasa a doua neîndabilă a râului Crasna, la circa 100 m sud de cursul acestuia. Terasa este la o altitudine de 205-208 m față de nivelul mării, pe malul stâng al văii. Zona este plată, întinsă, ușor de amenajat în vederea ridicării unor construcții de locuit. Aspectul geomorfologic face din această terasă cel mai favorabil loc pentru amenajarea unor astfel de construcții. Peste valea Crasnei, la nord, se ridică impozanta Măgură a Șimleului unde locuitorii din toate epocile găseau refugiu în fortificațiile ridicate pe vârfuri, sau în pădurile din jur. Adresa sectorului de cercetare se află la 234 m sud de culoarul râului Crasna.

Situl a fost identificat în urma unor cercetări de teren (1996), dar a fost cercetat ocazional prin periegeze repetate (1998, 2000-2003, 2005-2007) și cercetări arheologice preventive (2009, 2011, 2016, 2019, 2020) ocazionate de construcția unei pensiuni și a unor anexe gospodărești sau construcții și extinderi de locuințe, prilej cu care s-a constatat complexitatea stratigrafiei sitului. *Străzile Oașului, T. Vladimirescu, G. Coșbuc, G. Barițiu, Horea* (139893.14): Situl este delimitat de cele 5 străzi, la nord chiar de râul Crasna. Acest spațiu, de pe terasa a 2-a neîndabilă a Crasnei, este locul ideal pentru habitatul uman din arealul Șimleului.

Strada Oașului: Periegeze efectuate pe parcursul mai multor ani (1996-1998, 2000, 2001, 2005) și o supraveghere arheologică în anul 2007 și o cercetare preventivă de anvergură redusă în anul 2019. Amintim cele mai importante din punctul de vedere al recoltării materialului, din 13. 02 1997 și cea mai bogată din 8.05 2001. Au fost recoltate numeroase materiale ceramice aparținând perioadei neolitice târzii-eneolitice timpurii, reprezentând fragmente de vase de provizii, strachini tronconice, cupe cu sau fără picior înalt, în general vase de culoare roșie portocalie având în pastă nisip și cioburi pisate. Materialul ceramic reprezentativ din punctul de vedere al formelor întregibile se află în expoziția permanentă a Complexului Social Cultural Ortodox din Șimleu Silvaniei. Au fost descoperite și materiale din sec. II - IV d.Chr.

Strada G. Coșbuc nr. 7: Cu prilejul unei periegeze din anul 2000 au fost descoperite fragmente ceramice din epoca bronzului, din epoca romană și medievale.

Strada Tudor Vladimirescu, așezare cu mai multe niveluri de locuire (cercetare preventivă 2009, H Pop, D.

Culic, I. Marchiș. Au fost identificate 3 orizonturi de locuire neolitică, locuințe, gropi, morminte. În date absolute așezarea poate fi atribuită între 5150-4800 î.Chr. Cu același prilej, dar și în altă cercetare preventivă (2011) au fost descoperite și dovezi de locuire umană și materiale arheologice din perioada Bronzului Mijlociu și a celui Târziu dar și aparținând epocii romane (sec. II - III), evului mediu și epocii premoderne.

Strada Barițiu, nr. 8. Observații stratigrafice 2001, Csok Zsolt cu ocazia săpării unei pivnițe, intervenție de salvare 2002 H. Pop, complexe aparținând epocii romane, epocii bronzului și perioadei eneoliticului dezvoltat. Au fost puse în evidență două niveluri neolitice. Din păcate la data intervenției groapa pentru beci era săpată nefiind posibilă decât recoltarea materialului din pământul excavat. Pe baza materialului ceramic nivelul superior poate fi atribuit culturii Bodrogkeresztur. O parte din materialul recoltat indică un moment cronologic mai vechi decât cel Bodrogkeresztur, cu clare analogii în așezările de pe terasa văii Crasnei din zona Pericei, mai exact cu materialul din nivelul neolitic superior din așezarea de la Pericei-Keller Tag. Pentru eneoliticul dezvoltat această descoperire este deosebit de importantă fiind una dintre extrem de puținele descoperiri din județul Sălaj care pot fi atribuite acestei perioade, în speță cultura Bodrogkeresztur. Dat fiind faptul că nu au fost descoperite urme care să indice existența unor morminte, este posibil ca acest punct să fie singura așezare din județul Sălaj care să poată fi atribuită culturii Bodrogkeresztur. *Strada Horea:* situl arheologic este suprapun de stradă doar pe segmentul care leagă strada Oașului de strada T. Vladimirescu. În anul 2007, cu prilejul îngropării unui cablu electric au fost descoperite urmele unui posibil cuptor de olar medieval (sec. XIV - XV).

Obiectivele cercetării

Obiectivul principal al cercetării preventive de la Șimleu Silvaniei din punctul *Strada Oașului nr. 9*, l-a constituit eliberarea terenului de sarcină arheologică în vederea predării amplasamentului pentru materializarea obiectivului *Construire locuință familială*.

Stratigrafia stațiunii arheologice de la Șimleu, în acest sector, precizarea cadrului cronologic în care se desfășoară evoluția sa, stabilirea caracterului sitului, a etapelor evolutive, toate au reprezentat obiective prioritare ale cercetării. Nu în ultimul rând ne-am propus, precizarea relației și succesiunii fazelor evolutive și componentelor stațiunii arheologice, întrucât în apropiere aveam mai multe etape de locuire și o necropolă de înhumatie cu morminte neolitice. Toate aceste aspecte sunt dificil de sesizat, mai ales datorită faptului că straturile de cultură au fost afectate de-alungul timpului de eroziunea naturală, construcțiile edilitare și lucrările agricole.

Rezultate și interpretarea lor

În suprafața cercetată, din punct de vedere stratigrafic, a fost constatată următoarea situație generală: -0,00-0,50 m, umplutură de piatră cu moloz și sol maroniu deschis
-0,50-1,50 m, sol negru cu maroniu cu pigmenti din perioada modernă și materiale arheologice amestecate
-1,50-1,75 m sol maroniu deschis (nivel de cultură neolitic)

-1,75-... argilă maronie sterilă

În contextul cercetărilor efectuate putem concluziona că la Șimleu Silvaniei, la nord de strada Oașului și în jur, exista o așezare neortificată neolitică cu două faze de locuire și o a treia fază caracterizată prin înmormântări cu depunerea defuncțiilor chircoți pe o parte, și cu inventar funerar compus din vase cu ofrande. Următoarea locuire civilă, din spațiul investigat, se datează în epoca bronzului, care pare să se dividă în două etape principale: locuirea din Bronzul Mijlociu (cultura Wiettenberg) și următoarea din Bronzul Târziu (grupul Cehăluț).

Până în epoca romană nu mai sunt sesizate elemente de locuire, acestea fiind cunoscute în imediata apropiere a Măgurii Șimleului și pe înălțimile acesteia. În epoca romană, datorită controlului militar exercitat de către romani dinspre limesul meseșan, așezările dacilor liberi și ai altor „barbari” (vandali) au fost amplasate în zonele de șes, mai ușor de supravegheat. Este și cazul așezării dacice din epoca romană de la Șimleu Silvaniei, amplasată între străzile T. Vladimirescu - Oașului - G. Coșbuc - Horea - G. Barițiu, pe malul văii râului Crasna.

Fragmentele ceramice medievale târzii (sec. XIV - XVI) descoperite în campaniile anterioare sugerează că târgul medieval, corespondent curții nobiliare fortificate a familiei Bathory din centrul orașului, era amplasat de-o parte și de alta a râului Crasna, pe actualele străzi T. Vladimirescu (de pe malul stâng) și S. Bărnăuțiu (de pe malul drept), în amonte de conul de dejecție pe care a fost ridicat castelul fortificat. Aceiași organizare a existat și în perioada de sfârșit a evului mediu, la finalul perioadei de funcționare a castelului fortificat. Nu întâmplător au fost descoperite, în anul 2009, urmele incendiate ale unei gospodării din sec. XVII în perimetrul cercetat, foarte probabil amplasată deja pe o tramă stradală pastrată până azi. O dovadă în plus sunt urmele de construcții din sec. XIX, cu un bogat inventar arheologic descoperite în cercetarea din anul 2011.

Terasa a doua a Crasnei, mai precis spațiul delimitat de străzile T. Vladimirescu - Oașului - G. Coșbuc - Horea și G. Barițiu constituie zona optimă de locuire umană deschisă, din perimetrul Șimleului, iar stratigrafia complexă și profundă este pe deplin explicabilă. Cei peste 2m de stratigrafie impresionantă oferă sitului un potențial arheologic și istoric deosebit care pot completa în mod fericit imaginea deja conturată privind habitatul uman din arealul Măgurii Șimleului.

Scurtă descriere a descoperirilor:

Complexul Cx1: Tip complex: Bază de vas mare neolitic spart pe loc. Locație: sector NE, conturat la adâncimea -1,70-1,75 m. Datarea complexului: neolitic. Elemente de inventar: ceramică.

Complexul Cx2: Tip complex: groapă de provizii, transformată în groapă menajeră. Locație: sector SV, conturat la adâncimea -1,55-1,75 m. Dimensiuni diametru 0,90 m, adâncă de 0,20 m. Datarea complexului: neolitic. Elemente de inventar: pietre de râu, ceramică fragmentară și cenușă.

Cercetările de la Șimleu de pe strada Oașului nr. 9, deși de mică anvergură, desfășurate într-un timp scurt, au evidențiat, încă o dată, faptul că spațiul cuprins între

străzile T. Vladimirescu și Oașului este unul cu un potențial arheologic. Campania anului 2022 a relevat faptul că nivelele de cultură se simplifică spre sud, fiind identificat doar cel neolitic și cel modern.

Materialul neolitic recoltat indică un moment cronologic cu clare analogii în așezările de pe terasa văii Crasnei din zona Pericei (mai exact cu materialul din nivelul neolitic superior din așezarea de la Pericei - *Keller Tag*) și cea de la Porț/Suplac de pe valea Barcăului.

Tehnici de cercetare utilizate

Campania anului 2022 a constatat în decaparea mecanică și manuală care a acoperit întreaga zona afectată de proiect. Au fost desenate profilul vestic și planul suprafeței excavate cu poziționarea complexelor arheologice identificate.

Materiale arheologice au apărut amestecate în stratul gros care suprapune nivelul neolitic. De asemenea materiale neolitice au fost descoperite în complexul C1 și Cx2 neolitic identificate. S-a optat pentru decapare mecanică datorită stratigrafiei cu depuneri masive sterile identificată în campania 2019 și 2020 din vecinătate. Săpătura manuală a venit în completarea celei mecanice în momentul identificării complexelor arheologice. Pentru o mai bună maverabilitate a utilajului s-a recurs la acoperirea succesivă a segmentelor de săpătură excavate, după documentarea acestora.

Obiectivele cercetărilor viitoare: Realizarea unui studiu monografic privind descoperirile preventive din acest sit.

Abstract

The research at Șimleu Silvaniei on Oașului street no. 9, although small-scale, carried out in a short time, highlighted once again the fact that the space between T. Vladimirescu and Oașului streets is one with archaeological potential. The 2022 campaign revealed that the habitation layers simplify towards the south, with only the Neolithic and the modern ones being identified.

The collected Neolithic artifacts indicates a chronological moment with clear analogies in the settlements on the terrace of the Crasnei valley in the Pericei area (more precisely with the material from the upper Neolithic level from the Pericei - *Keller Tag settlement*) and that of Porț/Suplac in the Barcăului valley.

In the context of the excavations carried out, we can conclude that in Șimleu Silvaniei, north of Oașului street and around, there was an unfortified Neolithic settlement with two phases of habitation and a third phase characterized by burials with the deposition of the deceased buried on one side, and with a composite funerary inventory from vessels with offerings. The next habitation, from the investigated space, dates back to the Bronze Age, which seems to be divided into two main stages: the Middle Bronze Age habitation (Wittenberg culture) and the next one dated in the Late Bronze (Cehăluț group).

Until the Roman era, no more residential elements are noticed, these being known in the immediate vicinity of Măgura Șimleului and at its heights. In the Roman era, due to the military control exercised by the Romans from the

Meseș limes, the settlements of the free Dacians and other „barbarians” (Vandals) were located in the lowlands, easier to supervise. This is also the case of the Dacian settlement from the Roman era at Șimleu Silvaniei, located between the streets T. Vladimirescu - Oașului - G. Coșbuc - Horea - G. Barițiu, on the banks of the Crasna river valley.

The late medieval ceramic fragments (14th-16th centuries) discovered in previous campaigns suggest that the medieval fair, corresponding to the fortified noble court of the Bathory family in the city center, was located on both sides of the Crasna river, on the current T. Vladimirescu streets (from the left bank) and S. Bărnuțiu (from the right bank), upstream of the cone of discharge on which the fortified castle was built. The same organization existed at the end of the Middle Ages, at the end of the functioning period of the fortified castle. It is not by chance that in 2009, the burned traces of a household from the 17th century were discovered in the excavated perimeter, very probably already located on a street track preserved until today. An additional proof is the traces of constructions from the 19th century with a rich archaeological inventory discovered in the 2011 research.

The second terrace of Crasna, more precisely the space bounded by the streets T. Vladimirescu - Oașului - G. Coșbuc - Horea and G. Barițiu constitute the optimal area for open human habitation, from the perimeter of Șimleu, the complex and deep stratigraphy being fully explainable. The more than 2 m of impressive stratigraphy gives the site a special archaeological and historical potential that can complete the already outlined picture of the human habitat in the area of Măguri Șimleului.

Bibliografie:

Pop et alii 2006 - Pop, H., Bejinariu, I., Băcuet-Crișan, S., Băcuet-Crișan, D., Sana, D., Csok, Zs., *Șimleu Silvaniei. Monografie Arheologică. Istoricul Cercetărilor*, Cluj-Napoca, 2006.

126. Sitaru, com. Grădiștea, jud. Ilfov

Punct: Mănăstirea „Sfântul Nicolae”

Tip de sit: 134 (mănăstire), 21 (necropolă)

Încadrare cronologică: 4 (Epoca medievală)

Cod LMI: IF-II-a-A-15263.

Autorizație nr. 282/14.05.2021

Colectiv: Adina Elena Boroneanț – responsabil de șantier (IAB); Andrei Mircea Măgureanu – responsabil de sector, Meda Toderaș – responsabil de sector (IAB)

Perioada desfășurării cercetării: 15.05.2021 – 30.08.2022

Mănăstirea Sfântul Nicolae/Sitaru (Fig. 1 sus) este situată în partea de nord-est a județului Ilfov, în pădurea din apropierea satului Sitaru din comuna Grădiștea.

Primul document referitor la mănăstirea Sfântul Nicolae datează din 15 aprilie 1631 fiind emis de Voievodului Leon Tomșa. Între anii 1653 și 1656, Patriarhul Antiohiei Macarie însoțit de diaconul său Paul de Alep, trece prin Țările Române ajungând la Galați, în drum spre Rusia. La întoarcere, în 1656 rămâne aproximativ 2 ani în Țările Române lăsând o descriere a locului în care se afla mănăstirea. Locașul este menționat de câteva ori în documente de secol XVIII și XIX, dar fără prea multe detalii. La cutremurul din 1940, cupola cea mare a Bisericii s-a fisurat. În 1960, prin decizia Direcției Generale a Monumentelor Istorice s-au executat lucrări de restaurare.

Cercetarea arheologică a fost prilejuită de lucrările de restaurare asupra ansamblului istoric demarate în 2021. În interiorul bisericii principale, în jurul ei și în parcul exterior au fost executate secțiuni și sondaje arheologice.

Cele două sondaje din parcul mănăstirii nu au produs materiale sau complexe arheologice. Întreaga zonă, de fapt, fusese mult ridicată prin aducerea de pământ pentru organizarea grădinii.

În biserică, primele două sondaje au fost localizate în interiorul pridvorului. În primul sondaj, chiar pe fundul acestuia, la cota bazei fundației a fost documentat un mormânt (Fig. 1 jos). În secțiunea de pe partea de sud a pridvorului, în profilul de vest se observa prezența altei gropi de mormânt. Profilul de est al acestei secțiuni este semnificativ pentru modul de construcție al fundației (Fig. 2 sus).

În interior, caseta deschisă în partea de sud a pronaosului a pus în evidență existența unei cripte rectangulare de piatră, cu o înmormântare nederanjată și câteva re-însmormântări (Fig. 2 jos). Cripta avea pereții și fundul realizate din cărămizi legate cu mortar cu nisip. Grosimea pereților era de cca 24 cm (Fig. 3 sus).

În cazul mormântului nederanjat se observau încă urmele coșciugului de lemn (Fig. 3 jos) dar starea de conservare a scheletului a fost extrem de proastă. Nu au existat obiecte de inventar. Majoritatea resturilor osteologice aparțineau unor re-însmormântările (grupări de oase) localizate deasupra și dedesubtul acestui schelet.

În partea stângă, în colțul de NV al secțiunii din partea de nord a pronaosului a fost observată o construcție neobișnuită (Fig. 4 sus) legată probabil de elemente de ritual religios. În aceeași zonă a fost observat și un pavaj

cu cărămizi, probabil o fostă podea a bisericii (Fig. 4 sus), mai târziu înălțată.

Alte două secțiuni au fost localizate în absidele naosului. În cea din absida de sud a fost observată o groapă de formă rectangulară cu dimensiuni aproximative de 2 x 3 m, orientată N-S, având pereții arși. Grosimea arsurii era variabilă, de la 1-2 la cca 5 cm și se observa pe pereții gropii până la o înălțime de cca 45 cm. Fundul gropii era și el ars. Pe fundul complexului erau 6-7 vase ceramice reîntregibile, bârne de lemn ars și cenușă. (Fig. 4 jos). Pe baza ceramicii a fost atribuită secolului VII.

Sondajele din exterior au pus în evidență existența înmormântărilor (Fig. 5 sus) și a resturilor osteologice umane dezarticulate în zona din jurul bisericii, indicând utilizarea interiorului incintei bisericii drept cimitir. Într-un sondaj localizat pe partea de sud, lângă zidul pronaosului/naosului au fost documentate trei astfel de înmormântări care suprapuneau un cuptor de dimensiuni medii, de epoca probabil medievală (Fig. 5 jos).

Abstract

The monastery of Sfântul Nicolae/Sitaru (Fig. 1 top) is located in the northeastern part of Ilfov County, in the forest near the village of Sitaru, Grădiștea commune. The first document relating to the monastery dates from April 15th, 1631, issued by Voivode Leon Tomșa. Between 1653 and 1656, Paul of Aleppo passed through the Romanian Countries reaching Galați, on his way to Russia. On his return, in 1656, he stayed in Romania for about 2 years, leaving a description of the place where the monastery was located. The place is mentioned a few times in 18th and 19th century documents but without much detail. In the earthquake of 1940, the large dome of the Church cracked. In 1960, by the decision of the General Directorate of Historical Monuments, restoration works were carried out.

Present archaeological excavations were occasioned by the restoration works on the historical ensemble started in 2021. Archaeological trenches and surveys were carried out inside the main church, around it and in the surrounding garden. Two trenches in the monastery park did not uncover any finds or features. Two trenches were located inside the porch. In the first at the base of the foundation, a grave was documented (Fig. 1 bottom). In the trench on the southern side of the porch, in the western profile, the presence of another grave was noted. The eastern profile of this trench is significant for the way the foundation was constructed (Fig. 2 top).

On the southern part of the pronave the presence of a rectangular stone crypt, with a primary burial and several re-burials (Fig. 2 bottom) was noted. The crypt had the side-walls and floor made of bricks bound with sand mortar. The walls were ca 24 cm thick (Fig. 3 top).

In the case of the primary burial, the traces of the wooden coffin were still visible (Fig. 3 bottom) but the state of preservation of the skeleton was extremely bad. There were no grave goods. Most of the osteological remains belonged to re-burials (groups of bones) located above and below this skeleton.

In the NW corner of the pronave, an unusual construction was noticed (Fig. 4 above) probably related to the time of the foundation of the church. A brick pavement, probably the former church floor (Fig. 4 top), was also observed in the same area.

Two other sections were located in the apses of the nave. In the southern apse, a rectangular pit with approximate dimensions of 2 x 3 m, oriented N-S, with burnt walls was observed. The thickness of the burn was variable, from 1-2 to approx. 5 cm and was preset on the walls of the pit up to a height of approx. 45 cm. The bottom of the pit was also burnt. On its floor were 6-7 refitting ceramic vessels, burnt wooden beams and ashes. (Fig. 4 bottom). Based on the pottery, the feature was assigned to the 7th century.

Investigations outside the church revealed the existence of graves (Fig. 5 top) and disarticulated human remains, indicating the use of the exterior as a cemetery. In a trench located on the south side, near the pronave/nave wall, three such burials were documented overlying a medium-sized oven, probably of medieval age (Fig. 5 bottom).

Illustrations list

Fig. 1. Main church at Sitaru prior to restauration – top; Foundation of the porch and the burial on the northern side of the porch – bottom.

Fig. 2. Foundation of the porch wall on the southern side. The crypt on the southern part of the pronave- bottom.

Fig. 3. Main burial in the rectangular crypt – top; the crypt at the end of the excavation – bottom.

Fig. 4. The structure on the NW corner of the pronave, the remains of a former floor and postholes left by a previous restauration – top; The Early Medieval feature on the southern part of the pronave - bottom

Fig. 5. Burials outside the church, nearby the southern wall – top; Medieval oven underlying the above mentioned burials – bottom.

Fig. 1. Mănăstirea Sitaru înainte de începerea restaurării - sus; Fundația pridvorului și mormântul din secțiunea de pe partea de nord - jos

Fig. 2. Fundația pridvorului în secțiunea de pe partea de S, profil est - sus;
Cripa din partea de sud a pronaosului la cota de surprindere - jos

Fig. 3. Mormântul principal din cripta rectangulară - sus; Cripta după golire - jos

Fig. 4. Structura din colțul de NV al pronaosului, resturile unei foste podele a bisericii din pronaos și urme de par, de la montarea unor schele la restaurări anterioare - sus; Complexul medieval timpuriu din partea de sud a pronaosului - jos

Fig. 5. Mormintele din exteriorul bisericii, pe partea de sud - sus; Cuptorul medieval suprapus de mormintele de mai sus - jos

127. Sutor, com. Zimbor, jud. Sălaj**Punct: Valea Căpușului****Tip de sit:** 111 (așezare deschisă), 121 (castru)**Încadrare cronologică:** 15 (Epoca bronzului), 32 (Epoca romană), 42 (Epoca migrațiilor)**Cod RAN:** 143183.1**Autorizație nr.** 253/20.06.202**Colectiv:** dr. Sorin Cociș - responsabil științific (IAIA Cluj-Napoca), dr. Vlad-Andrei Lăzărescu - responsabil de sector, (IAIA Cluj-Napoca); membri în colectiv: acad., Mihai Bărbulescu (Academia Română) dr. Coriolan Horațiu Opreanu, dr. Vitalie Bărcă, Szabolcs Ferencz (IAIA Cluj-Napoca), Sergiu Socaciu, Răzvan George Postos, Ákos Gerszon Kövecsi, Alina Piticar, Gelu Copos, Katalin Vágó, (UBB Cluj-Napoca)**Perioada desfășurării cercetării:** 20.06– 15.11.2022

În contextul continuării lucrărilor de construcție pentru Autostrada Transilvani, în perioada 20 iunie – 20 noiembrie 2022, sunt reluate cercetările arheologice preventive din zona sitului arheologic de la Sutor. În urma acestor cercetări au putut fi identificate și documentate 4130 de contexte arheologice care datează din diferite perioade preistorice și istorice. Un prim orizont cronologic prezent este cel al epocii bronzului, caracterizat printr-o locuire de slabă intensitate, în teren fiind identificate relativ puține structuri, dintre acestea din urmă cele mai numeroase fiind gropi menajere. Perioada medievală timpurie a produs o cantitate relativ însemnată de material arheologic, în special ceramică lucrată la roată cu decor în valuri incizat realizat cu pieptenul, dar și o serie de structuri constructive tipice perioadei, respectiv locuințe ce aveau amenajate instalații de încălzire de tip pietrar. Putem presupune o locuire concentrată cu precădere în zona central-nordică a suprafețelor investigate, compusă atât din locuințe de suprafață (delimitate pe baza dispersiei materialului arheologic), dar și locuințe adâncite în sol. De departe însă, cea mai consistentă locuire în zonă este locuirea civilă aparținând epocii romane, respectiv *vicus*-ul militar dezvoltat în jurul castrului auxiliar de aici.

Întreaga strategie de cercetare propusă pentru campania din anul 2022 a avut la bază un model de predicție GIS a impactului lucrărilor de infrastructură rutieră asupra patrimoniului cultural din zona sitului de la Sutor, elaborat încă de la finalul campaniei din anul 2021 pe baza datelor culese în teren cu acea ocazie (Pl. I). Pe baza acestui model au fost planificate unitățile de excavare a căror realizare s-a desfășurat în două etape. În prima etapă a cercetărilor au fost planificate 4 secțiuni de control amplasate în așa fel încât să putem verifica acuratețea modelului de predicție GIS, dar și pentru a surprinde potențiale limite ale locuirii romane de aici. Rezultatele cercetării au ilustrat faptul că într-adevăr adâncimile estimate pe baza modelului de predicție au fost corecte, marja de eroare fiind de aprox. 5%. În același timp, săpătura arheologică a reliefat faptul că există urme ale locuirii din epoca romană în toate secțiunile. În ceea ce privește extinderea așezării, s-a putut observa o scădere a densității complexelor arheologice

înspre zona de est. Din nefericire, secțiunea S3/2022, ce avea rolul de a verifica densitatea locuirii în extremitatea estică a zonei afectate, nu a putut fi realizată, deoarece în arealul respectiv era deja amplasată, încă de la începutul campaniei arheologice, stația de betoane UMB, împiedicând astfel accesul arheologilor în zonă. Chiar și fără această secțiune, am putut observa că structurile romane continuă și în acea zonă, fiind compuse din construcții de lemn aliniate la drumul ce lega castrul de la Bologa de cel de la Porolissum.

În cea de-a doua etapă a lucrărilor s-a trecut la cercetarea în suprafață, prin suprafețele convențional numite Sup2, Supt2A și Sup2B, ce cuprindeau porțiuni din zonele de „urcare – coborâre” pe autostrada Transilvania, precum și o porțiune a tronsonului de autostradă propriu-zisă (Pl. II). Dinamica cercetărilor a presupus începerea lucrărilor de la est către vest în ideea de a observa concentrarea complexelor arheologice către zona de maximă aglomerație. Așadar, prima suprafață excavată a fost Sup2B, observându-se o creștere a densității complexelor arheologice de la est spre vest. Marea majoritate a complexelor arheologice descoperite în cele trei sectoare constau în gropi menajere aflate în diferite relații de superpoziție cu elementele unor structuri mari de lemn, dar și cu fântâni. Structurile identificate în acest an cuprind o serie de structuri de lemn de mari dimensiuni, similare cu cele identificate în 2021 și care îndeplineau probabil rolul unor spații de depozitare.

Cele mai importante structuri identificate în acest an sunt reprezentate de trei structuri de piatră. Prima dintre ele, amplasată în cadrul Sup2B, reprezintă o structură rectangulară de piatră, cu o compartimentare interioară incertă, înconjurată de o incintă pătrată cu o bază de piatră și fundație din piatră. Incinta mai prezintă la interior două structuri anexe amplasate în colțul sudic, respectiv colțul nordic al acesteia (Pl. III/1). Structura în sine pare să reprezinte o reamenajare a unei structuri de lemn mai timpurii, ale cărei urme au putut fi surprinse arheologic. Cea de-a doua clădire identificată în 2022 este amplasată mai la vest de prima, spre limita vestică a Sup2, și constă tot dintr-o clădire rectangulară. Și în acest caz compartimentarea interioară a clădirii este dificil de determinat, având cel puțin două încăperi (Pl. III/2). Starea de conservare a acestei clădiri este mult mai precară, zidurile păstrându-se doar la nivelul fundației, iar unele dintre ele fiind scoase cu totul, observându-se doar urma gropii de scoatere. În ambele cazuri, nici planimetria, nici materialul arheologic recuperat din interiorul acestor clădiri nu au permis stabilirea unei funcționalități certe. A treia clădire identificată este mult mai bine păstrată, prezentând și o structură mai complexă (Pl. IV). Ea prezintă un număr de 10 încăperi la care pare să se mai adauge și unele structuri anexe (camera XI?). Clădirea era prevăzută cu sistem de *hypocaust* dispus de-a lungul unor canale ce au putut fi identificate în camerele II și VIII. Nivelul de călcare al încăperii a putut fi stabilit cu certitudine în camerele VII și VIII, unde a fost identificată o podea de *coccio pesto*. În fața laturii de sud-vest, clădirea pare să fi fost prevăzută cu un portic, în dreptul acestei laturi fiind identificat un aliniament de 6 baze rectangulare de piatră.

Până în momentul de față funcționalitatea clădirii nu a putut fi determinată. Cert este că atât ea, cât și celelalte două clădiri amintite mai sus, fac parte din faza a doua de locuire a așezării, ele suprapunând în repetate rânduri urmele unor structuri mai vechi din lemn.

Tot în cadrul campaniei din anul 2022 a mai putut fi cercetat în suprafață un segment lung de 166,4 m din drumul roman Bologa – Sutor ce tranzitează *vicus*-ul militar de la Sutor (Pl. V). Din punct de vedere structural drumul are o lățime de 6,1 m fiind amenajat din piatră amestecată provenind din 4 cariere diferite, două dintre acestea fiind situate în imediata apropiere a sitului. De-o parte și de alta a drumului sunt 2 rigole, care iau forma unor șanțuri, menite să dreneze apa pluvială, drumul în sine fiind bombat către centrul său. Este amenajat dintr-un singur rând de pietre, dar care au fost dispuse pe cant și oblic în așa fel încât să asigure o mai mare rezistență a acestuia. Extremitatea sa vestică a fost în schimb distrusă de un braț mort al râului Almaș, cândva în perioada post-romană. Pe baza observațiilor stratigrafice și a descoperirilor arheologice, printre care o serie de monede emise de Antoninus Pius (recoltate de pe suprafața drumului), putem data construcția drumul cândva în cea de-a doua treime a sec. II p. Chr.

Un ultim aspect semnificativ al campaniei din 2022 din cadrul *vicus*-ului de la Sutor, îl constituie identificarea și cercetarea unui areal meșteșugăresc ce cuprindea ateliere de producție a ceramicii. Aceste ateliere constau în cuptoare de ars ceramică de formă circulară, prevăzute cu un grătar sprijinit pe un pilon de susținere. Din punct de vedere structural / tipologic, cuptoarele ceramice identificate la Sutor nu își găsesc analogii numeroase în provincia Dacia. Avem de-a face cu o situație oarecum ciudată în care aproape fiecare cuptor se poate identifica structural unor tipuri diferite, cu câteva excepții, aproape fiecare cuptor reprezintă un tip constructiv diferit. Însă cele mai curioase elemente sunt reprezentate de cele câteva cuptoare cu picior median de formă rectangulară realizate din „cămășuirea” cu lut a unor oale rebutate, situație întâlnită în 4 cazuri distincte o situație ce poate fi interpretată drept un element local specific sitului de aici (Pl. VI).

Abstract

The rescue excavations within the Sutor archaeological site (Sălaj county) were carried out between June 20th and November 20th. As a result of these research, 4130 archaeological contexts were identified and documented within a wide chronological range, starting with the Bronze Age and going up to the Early Middle Ages. Of these, the most numerous contexts, totaling approximately 95%, belong to the civil settlement of the Roman era developed in the vicinity of the Roman fort. The entire research strategy proposed for the 2022 campaign was based on a GIS prediction model of the impact of construction works on the archaeological heritage, developed since the end of the 2021 campaign. In the first phase of the research, 3 control trenches are excavated to verify the stratigraphy and the accuracy of the GIS model. Then surface research was carried out through

three areas conventionally named Sup2, Sup2A and Sup2B. Within these surfaces, it was possible to identify structural elements that fit into the two housing stages of the settlement already known from previous research. Important are three structures with uncertain functionality dating from the stone phase of the settlement. It is a stone structure with an uncertain internal compartmentation surrounded by a stone-soled enclosure, another rectangular structure in a very poor state of preservation and a third building with a much more complex structure. The latter is much better preserved, showing a number of 10 rooms inside, to which some annexed structures may have been added. Some of these rooms were equipped with a *hypocaust* heating system, and in some places the treading level could be identified, represented by the remains of a *coccio pesto* floor. In front of the southwest side, the building seems to have been provided with a portico, next to this side, an alignment of 6 rectangular stone bases has been identified. On the occasion of this year's research, a new segment of the Romanian road Bologa - Sutor with a length of 166.4 m was also researched. It is arranged from a single row of stones, arranged on the edge and diagonally in such a way as to ensure its greater resistance. A last significant aspect of the 2022 campaign within the *vicus* is the identification and research of a craft area that included ceramic production workshops. These workshops consist of several ceramic kilns whose structure presents various particularities.

Bibliografie:

- Cociș 2021 - Cociș, S., *Un nou signaculum din Dacia romană*, in CA, 28, 2, 2021, p. 439-446.
- Cociș, Zăgreanu, Tamba 2009 – Cociș, S., Zăgreanu, R., Tamba, D., *Piese sculpturale din castrul roman de la Sutoru*, in *Revista Bistriței* 23, 2009, p. 53-68.
- Cociș et alii 2014 – Cociș, S., Blaga, D., Opreanu, C. H., Lăzărescu, V.-A., Tamba, D., Onofrei, C., Mihai, A., Ferencz, Sz., Zolya, L., *Castrul roman de la Sutoru*, in *CCAR. Campania 2013*, București, 2014, p. 144.
- Cociș et alii 2015 - Cociș, S., Opreanu, C. H., Lăzărescu, V.-A., Tamba, D., Onofrei, C., Blaga, D., *Castrul roman de la Sutoru*, in *CCAR. Campania 2014*, Pitești – București, 2015, p. 134-137.
- Cociș, Onofrei 2019 – Cociș, S., Onofrei, C., *Cohors I Brittonum on a tile stamp found at Sutoru*, in I. G. Farkas, R. Neményi, M. Szabó (eds.), *Artificem commendat opus. Studia in honorem Zsolt Visy*, Pécs 2019, p. 29-36.
- Cociș, Lăzărescu, Socaciu 2021 – Cociș, Lăzărescu, V.-A., Socaciu, S. T., *An Overview of the Archaeological research in the Roman fort and vicus at Sutor*, in *Ephemeris Napocensis*, XXXI, 2021, p. 223-258.
- Cociș, Lăzărescu, Socaciu 2022 – Cociș, Lăzărescu, V.-A., Socaciu, S. T., *Cercetările arheologice din castrul și vicus-ul de la Sutor (2001-2021)*, in CA, 29, 1, 2022, p. 83-130.
- Cociș et alii 2022 – Cociș, S., Lăzărescu, V.-A., Opreanu, C. H., Ursuțiu, A., Ferencz, Sz., Socaciu, S. T., Taloș, T., Mărincean, A., Brândușan, L. M., Nagy, N., *Sutor, com. Zimbor, jud. Sălaj Punct: „Valea Căpușului”*, in *CCAR*.

Campania 2021, Oradea – București, 2022, p. 719-726.

Găzdac et alii 2021 - Găzdac, C., Lăzărescu, V. A., Cociș, S., Socaciu, S. T., *Coins in archaeological context (I). The civilian bath of the auxiliary fort from Sutor (Romania, Sălajcounty)*, in *JAHA*, 8.3, 2021, p. 74-101.

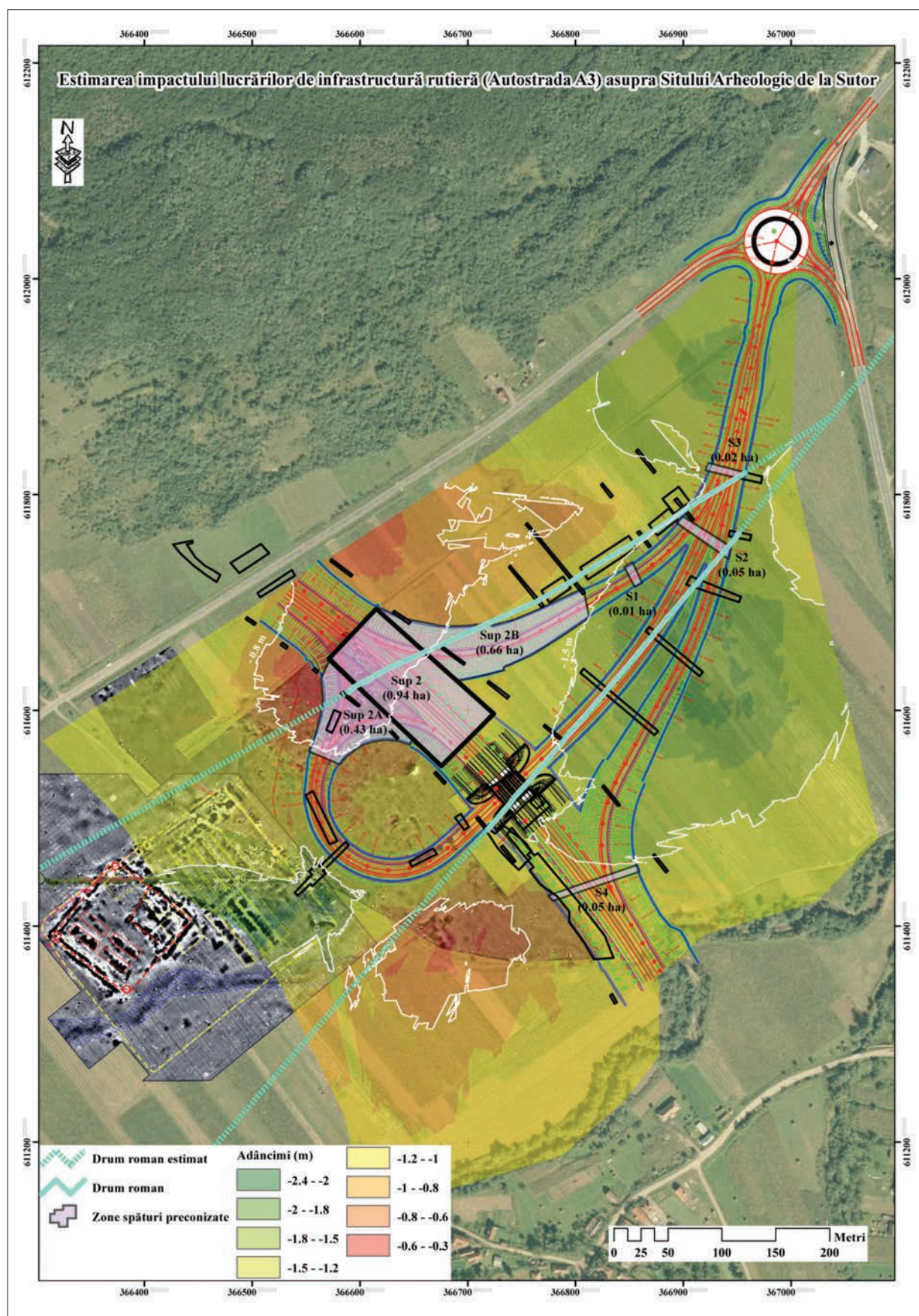
Găzdac et alii 2022 - Găzdac, C., Lăzărescu, V. A., Cociș, S., *Coins in archaeological context (II). The vicus of the auxiliary fort from Sutor (Romania, Sălaj County)*, in *JAHA*, 9.4, 2022, p. 27-80.

Ilieș et alii 2002a – Ilieș, C., Cociș, C., Marcu, F., Tamba, D., Matei, A., *Raport privind cercetările arheologice de la Sutor*, in *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Theologia GrecoCatholica Varadiensis* 47, 1, 2002, p. 131-151.

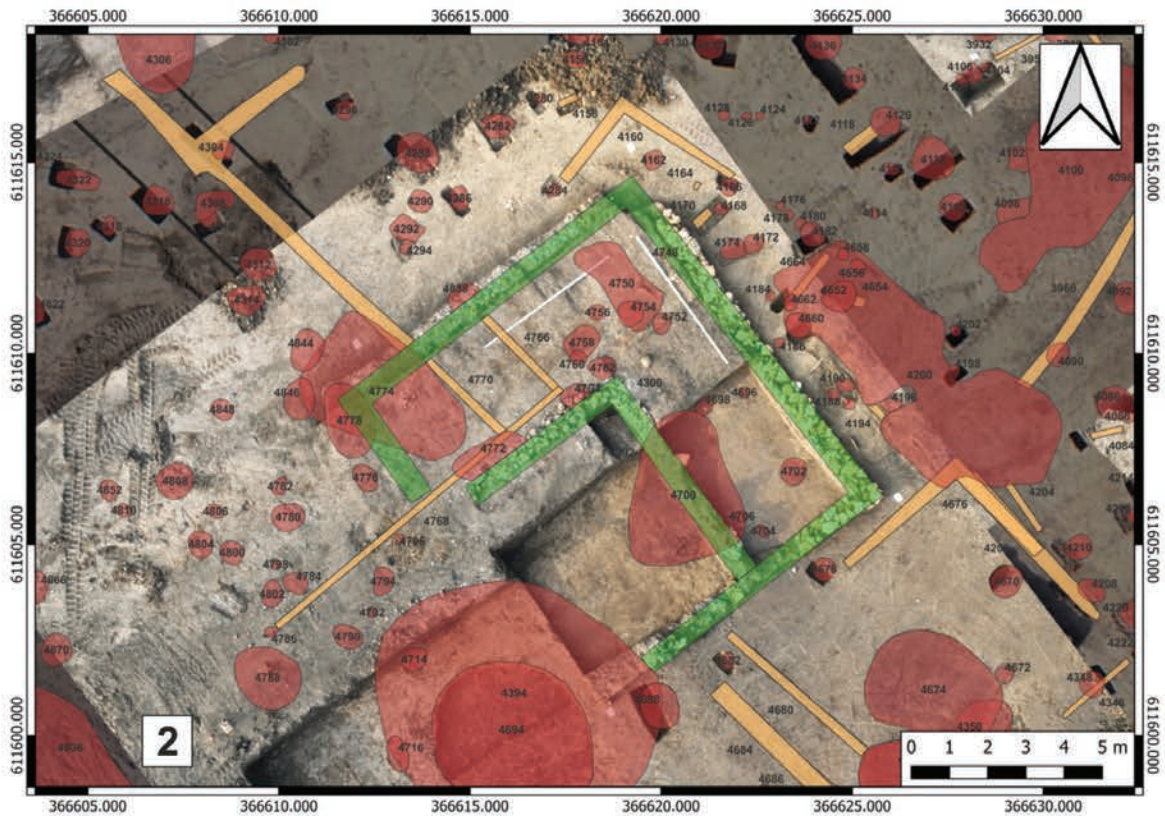
Ilieș et alii 2002b – Ilieș, C., Cociș, C., Marcu, F., Tamba, D., Matei, A., *Săpăturile de la Sutor din 2001*, in *CCAR. Campania 2001*, București 2002, p. 302-304.

Ilieș et alii 2007 – Ilieș, C., Cociș, S., Mustață, S., Tamba, D., Matei, A. V., Marcu, F., Ștefan, D., Duțescu, M., *Săpăturile de la Sutoru, com. Zimbor, jud. Sălaj, Punct: La Cetate*, in *CCAR. Campania 2006*, București 2007, p. 355-356.

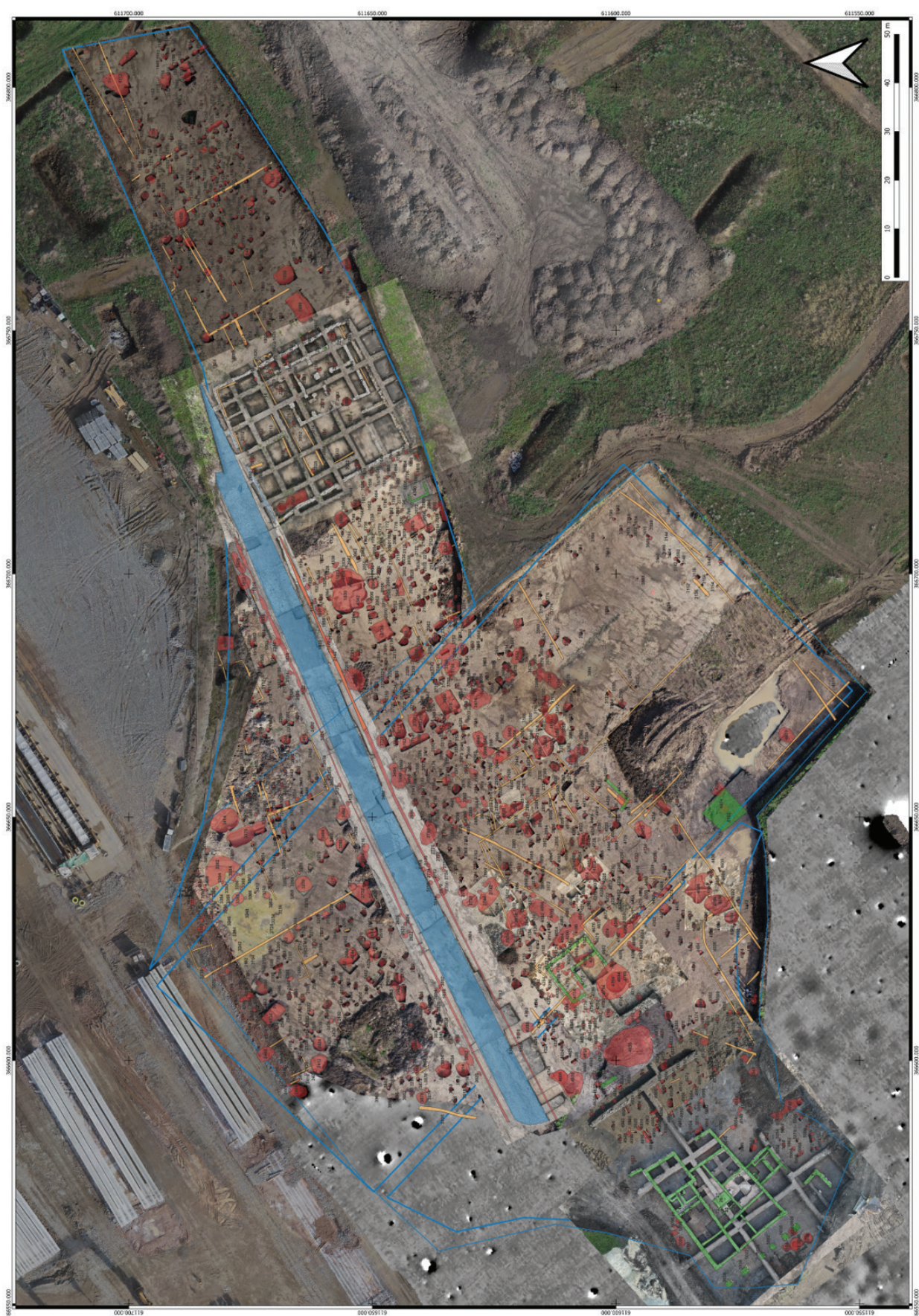
Ilieș et alii 2009 – Ilieș, C., Cociș, S., Mustață, S., Tamba, D., Matei, A. V., Marcu, F., Cupcea, G., Petiș, I., *Sutoru, com. Zimbor, jud. Sălaj*, in *CCAR. Campania 2008*, Valachica, Târgoviște 2009, p. 208-209.

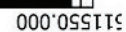
Pl. I. Modelul de predicție GIS suprapus de planul autostrăzii și planificarea cercetărilor arheologice

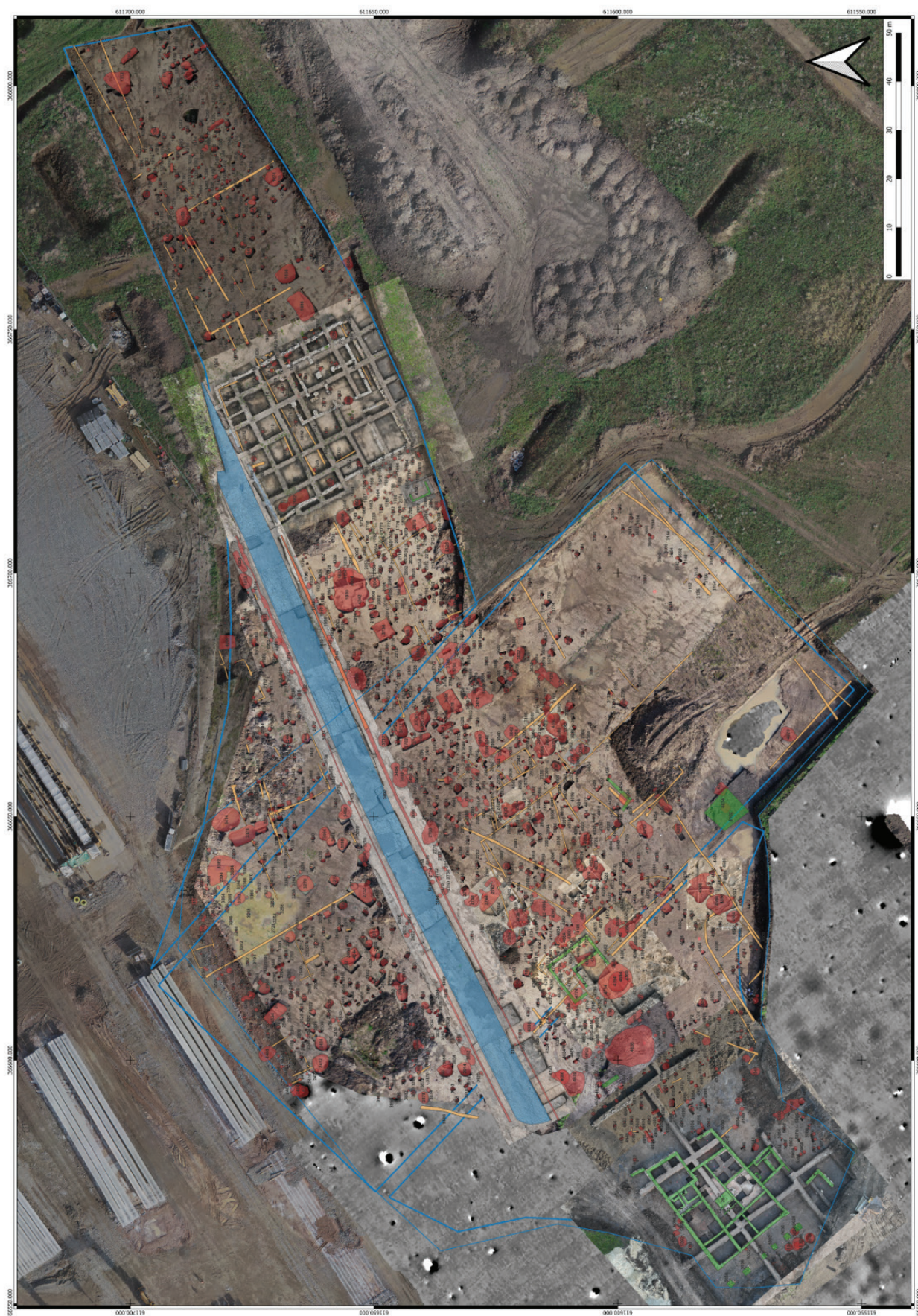
Pl. II. Suprafețele Sup2 (mijloc), Sup2A (vest) și Sup2B (est)

Pl. III. Structuri de piatră identificate în campania 2022 în Sup2B (1) și Sup2 (2)

Pl. IV. Structură de piatră identificată în Sup2A

Pl. V. Drumul roman Bologa – Sutor – Porolissum cercetat în timpul campaniei din 2022

Pl. VI. Cuptoare de ars ceramică cu pilonul central confecționat din vase umplute cu lut

128. Tâncăbești, com. Snagov, jud. Ilfov**Punct: situl Tâncăbești - Cf. PUG – 42 A 117****Tip de sit:** 111 (așezare)**Încadrare cronologică:** 153 (Epoca bronzului târziu), 431 (Epoca medievală timpurie), 432 (Epoca medievală târzie)**Autorizații nr.** 621/04.11.2021 și 31/08.03.2022**Colectiv:** Andrei Mircea Măgureanu - responsabil științific (IAB); Adina Elena Boroneanț – responsabil de sector, Meda Toderaș – responsabil de sector, Florentin Munteanu – membru în colectiv (IAB)**Perioada desfășurării cercetării:** 07.11.2021 – 31.03.2022

Cercetarea arheologică preventivă a fost solicitată de proprietarii a două terenuri adiacente în vederea dezvoltării viitoare a unui proiect imobiliar. Terenurile se află în aria unui sit arheologic cunoscut identificat drept 42 A 117 în PUG comuna Snagov¹ dar nu figurează în RAN sau lista LMI. Zona sitului se află pe malul nordic al lacului Snagov, în satul Tâncăbești, comuna Snagov, jud. Ilfov, pe o peninsulă delimitată la sud și est de lacul Snagov, iar la Nord de un canal natural (reamenajat antropoc modern) – Fig. 1. Nu se cunosc cercetări anterioare, identificarea sa fiind datorată periegezei efectuate de membrii colectivului anterior cercetării intruzive. Starea de conservare a sitului era bună la începutul cercetării: zona respectivă fusese defrișată relativ recent și avusese ulterior o utilizare agricolă intensivă până de curând (2020) – ultimele recolte, după spusele locuitorilor și resturile de plante din teren fiind grâu, porumb și floarea soarelui. Este de presupus astfel că s-a arat până la o adâncime de doar cca. 30 cm, lucru confirmat de observațiile stratigrafice efectuate în secțiunile de control.

În zona satului Tâncăbești fuseseră însă efectuate cercetări arheologice în anii 2006-2007 de către un colectiv coordonat de Gh. Mănucu-Adameșteanu (MMB) identificându-se o așezare atribuită culturii Glina (bronz timpuriu), fără a fi fost cercetate complexe arheologice². Pe malul sudic al Snagovului, pe teritoriul comunei Cioflăceni există un alt sit, cu locuri atribuite finalului epocii bronzului/început de Hallstatt și epocii medievale timpurie (sec. V-VI)³.

Cercetarea arheologică preventivă

Au fost trasate 130 astfel de secțiuni, mai întâi localizate de-a lungul malului (în majoritate perpendicular pe curbele de nivel) și mai apoi în interiorul peninsulei, în zona mai înaltă. Aceste secțiuni (Fig. 2) au pus în evidență existența a 150 de complexe arheologice atribuite epocii bronzului/început de Hallstatt, 13 atribuite epocii medievale timpurii (sec. VI-VII) și două epocii medievale târzii (sec. XVIII-XIX).

Stratigrafia generală a zonei era următoarea: strat vegetal (cca. 25-30 cm), strat brun în unele locuri cu material arheologic (strat de cultură) cu grosime variabilă

de 20-30 cm, strat galben lutos în care au fost săpate complexe arheologice ce atingeau grosimi de până la 1 m, strat galben prăfos cu concrețiuni calcaroase (atins de fundul unora dintre complexe).

Descoperirile atribuite epocii bronzului

Au fost identificate două tipuri de complexe: de tip groapă cu secțiune circulară sau ovală (143) și șanțuri cu secțiune trapezoidală (7).

Gropile (Fig. 3) cu deschidere circulară/ovală reprezintă tipul de complex predominant. În secțiune, ele se prezentau diferit, având fie o formă rectangulară cu colțurile bazei ușor rotunjite, fie o formă de sac, uneori chiar de pânză. Cca. 20% dintre ele aveau adâncimi extrem de mici (calculate de la nivelul de decapare) de cca 10-15 cm și inventar extrem de sărac (câteva fragmente de chirpic de mici dimensiuni, cărbune și rare fragmente ceramice). Majoritatea aveau adâncimi de cca 1-1,20 m și conțineau ca material frecvent fragmente ceramice, fragmente de chirpic cu urme de pari și fragmente de tăvi/vetre portabile. Descoperiri mai rare au fost piesele litice (câteva așchii și lame de silex, fragmentare), râșnițe (două întregi, de mari dimensiuni și câteva mici alte fragmente), frecătoare, un fragment mic de topor perforat. Și mai redus este numărul fusaiolilor și al unor piese cu caracter miniatural (două toporașe din lut) și al pieselor de metal – un cuțit din bronz și un străpunător, ambele întregi. Materialul faunistic a fost extrem de rar și constă majoritar în resturi dentare sau fragmente de os neidentificabile, dar care urmează a fi determinate. Între complexe de tip groapă se evidențiază Cx 87 care avea pe fund depuse două schelete umane. O altă descoperire singulară o reprezintă un vas de dimensiuni mari, îngropat întreg (Cx 68).

Șanțurile (Fig. 4) aveau lungimi de cca 7 m, cu fundul și pereții arși până la cca 20 - 30 cm înălțime. Adâncimea acestor complexe era de cca. 70 cm, lățimea maximă de cca. 1,20 m. Umplutura lor era un sol gri-cenușiu, mai închis la culoare spre bază și mai ales la cele două extremități ale sale. Crusta roșie rezultat al arsurii nu avea aceeași grosime pe toată lungimea fundului șanțului (variază între 2-5 cm), pe alocuri chiar dispărând. Ea suprapunea uneori un strat de 2-3 cm de cărbune. Chiar deasupra acestei cruste, spre marginile șanțurilor (în secțiune) a fost observată o pigmentație alburiu-cenușie, posibil cenușă. Foarte rar, în umplutură au apărut fragmente ceramice atribuite epocii bronzului. Apartenența culturală a acestor complexe a fost stabilită clar în cazul complexului 159-201 care fusese tăiat și la rândul său tăia o groapă de epoca bronzului, Cx 201 bis și respectiv Cx 201 A. Disponibilitatea lor în teren pare accidentală, ele fiind observate atât pe malul canalului dinspre nord-vest cât și în zona de maximă aglomerare a sitului, în centrul peninsulei. Orientările celor șapte complexe sunt diferite.

Descoperirile atribuite evului mediu timpuriu (sec. VI-VII) sunt reprezentate de cuptoare (unul dintre ele fiind un cuptor de topit minereu), bordeie cu sau fără cuptor (într-un caz chiar două cuptoare) și o groapă cu caracter menajer.

Descoperiri atribuite perioadei medievale târzii (secolele XVI-XVII) sunt reprezentate de două bordeie, dintre

¹ <https://www.primaria-snagov.ro/wp-content/uploads/2016/04/tancabestivladiceasa.pdf>.

² <http://ran.cimec.ro/sel.asp?descript=tancabesti-snagov-ilfov-asezarea-glina-de-latancabesti-cod-sit-ran-105204.01>.

³ <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=4629>.

care unul cu cuptor (Fig. 5), situat pe latura de vest. Inventarele acestora au fost extrem de sărace – câteva fragmente ceramice. Pe latura de sud a bordeiului cu cuptor a fost observată o groapă de par și o adâncitură sub nivelul bordeiului, probabil pentru colectarea cenușii.

Materialele rezultate (arheologic, faunistic, resturi osteologice umane) se află în studiu. Cercetarea arheologică preventivă a pus în evidență, pe trei laturi, limitele locuirilor de epoca bronzului/început de Hallstatt și medieval timpuriu, urmând ca eventuale cercetări viitoare să clarifice situația în zona necercetată, mai înaltă, dinspre sat a sitului.

Abstract

The investigated site is located on the northern shore of Lake Snagov, nearby the village of Tâncăbești, Snagov commune, Ilfov County, on a peninsula bordered to the south and east by Lake Snagov, and to the north by a anthropically modified channel (Fig. 1). Archaeological investigations uncovered 150 archaeological features attributed to the Bronze Age/beginning of the Hallstatt period, 13 attributed to the Early Medieval period (6th-7th centuries) and two to the Late Medieval period (18th-19th centuries).

Two types of Late Bronze Age/Early Hallstatt features have been identified: pits of circular or oval section (143) and ditches of trapezoidal section (7). One of the pit features contained the remains of two inhumed human individuals. The pit-features frequently contained ceramic fragments, wattle and daub wall fragments as well as fragments of trays/portable hearths. Lithic pieces were scarce (a few fragmented flint flakes and blades), large grinding stones (two whole, large and a few other smaller fragments), grinders and a small fragment of a perforated axe. Even fewer are the number of whirl spindles and miniature artefacts (two small clay axes) and metal artefacts – a bronze knife and an awl, both complete. Faunal material was extremely rare.

The ditch-like features (Fig. 4) were ca. 7 m long, with the base and walls burned up to about 20 - 30 cm high. The depth was approx. 70 cm and the maximum width of approx. 1.20 m. Their infill consisted of black- greyish soil, darker towards the base and especially at the extremities. A red crust resulting from burning showed variable thickness on the base of the trench (2-5 cm), and at times was not present at all. Based on stratigraphic evidence they were attributed to the Late Bronze/Early Iron Age.

The features attributed to the early Middle Ages (6th-7th centuries) are represented by ovens (in one case an ore smelting furnace), semi-subterranean dwellings with or without ovens (in one case even two) and a waste pit.

The finds attributed to the Late Medieval period (16th-17th centuries) are represented by two semi-subterranean dwellings, one with an oven (Fig. 5), located on the west side. Their inventories were extremely poor and consisted of a very few pottery sherds.

Illustrations list

Fig. 1. Plan of the site and the area investigated.

Fig. 2. Plan of the archaeological features identified.

Fig. 3. Examples of pit-features investigated (Late Bronze Age/Early Hallstatt).

Fig. 4. Ditch-like feature Cx 201 (Late Bronze Age/Early Hallstatt).

Fig. 5. Early Medieval semi-subterranean dwelling (up) and Late Medieval semi-subterranean dwelling.

Fig. 1. Localizarea sitului și a zonei cercetate

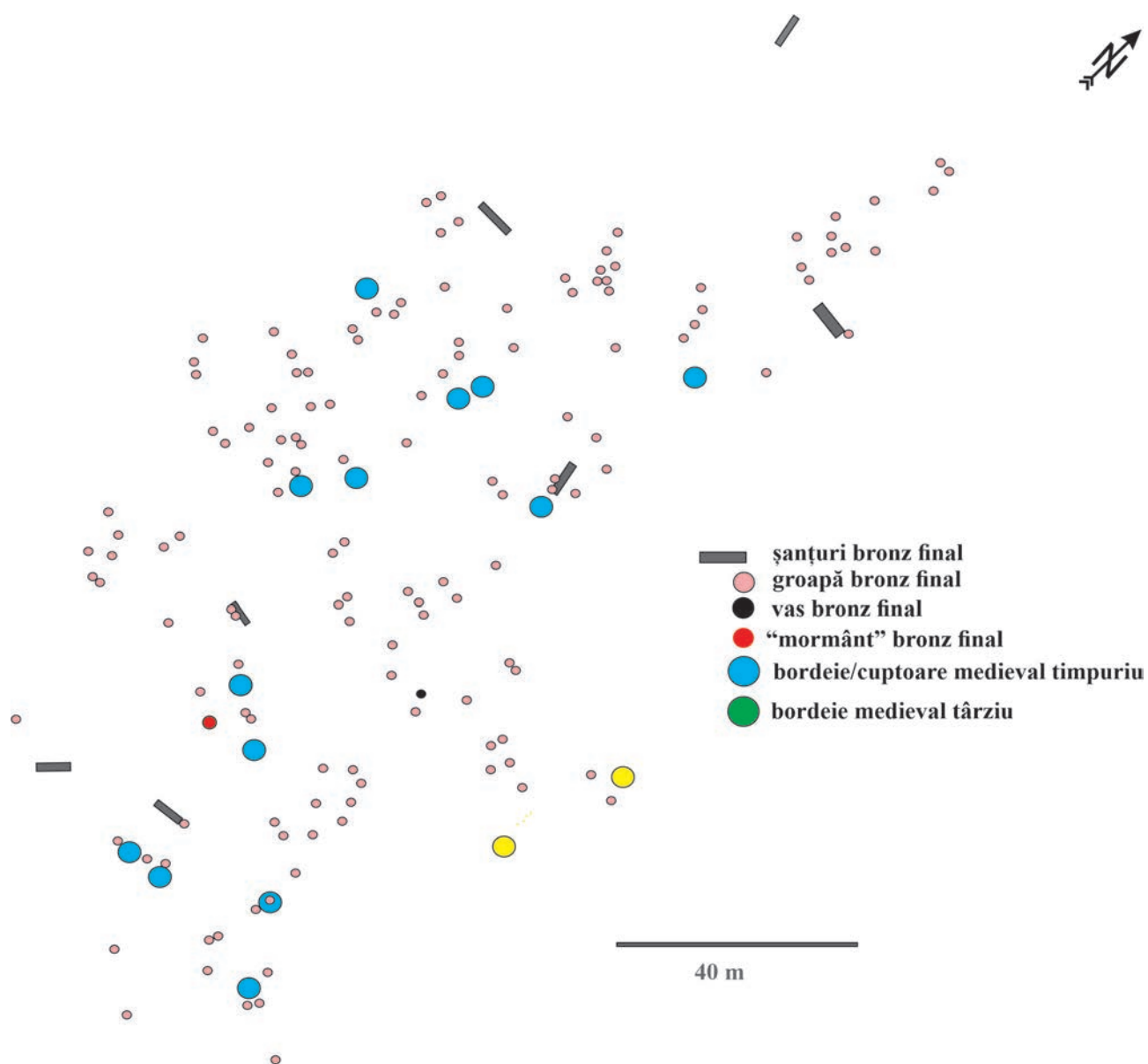
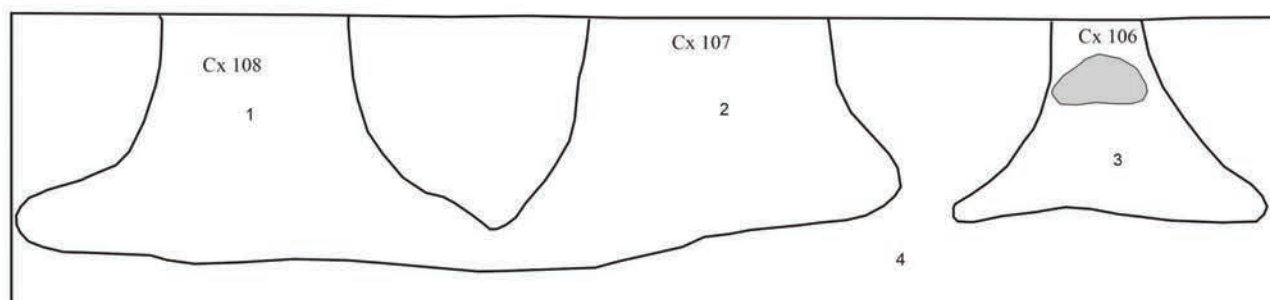
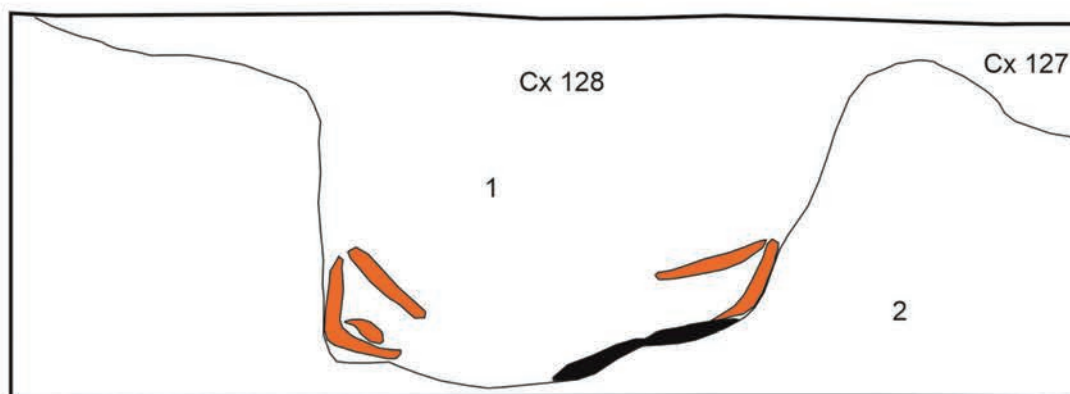

Fig. 2. Distribuția complexelor arheologice

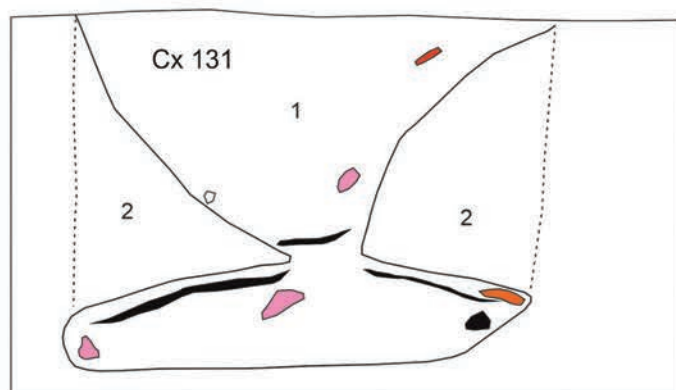
0 1 m

- 1 - sol brun mai deschis
- 2 - sol brun gri mai închis
- 3 - sol brun-negricios cu pigment
- 4 - sol galben, lutos
- - rășniță din piatră

0 1 m

- 1 - sol gri, lutos, pigmentat
- 2 - sol galben, lutos
- - dungă de arsură
- - cărbune

0 1 m

- 1 - sol gri, lutos, pigmentat
- 2 - sol galben, lutos
- - fragment ceramic
- - os
- - cărbune
- - lut ars
- - chirpici

Fig. 3. Exemple de complexe tip groapă cercetate (bronz final - început de Hallstatt)

Fig. 4. Complexul de tip șanț Cx 201 (bronz final - început de Hallstatt)

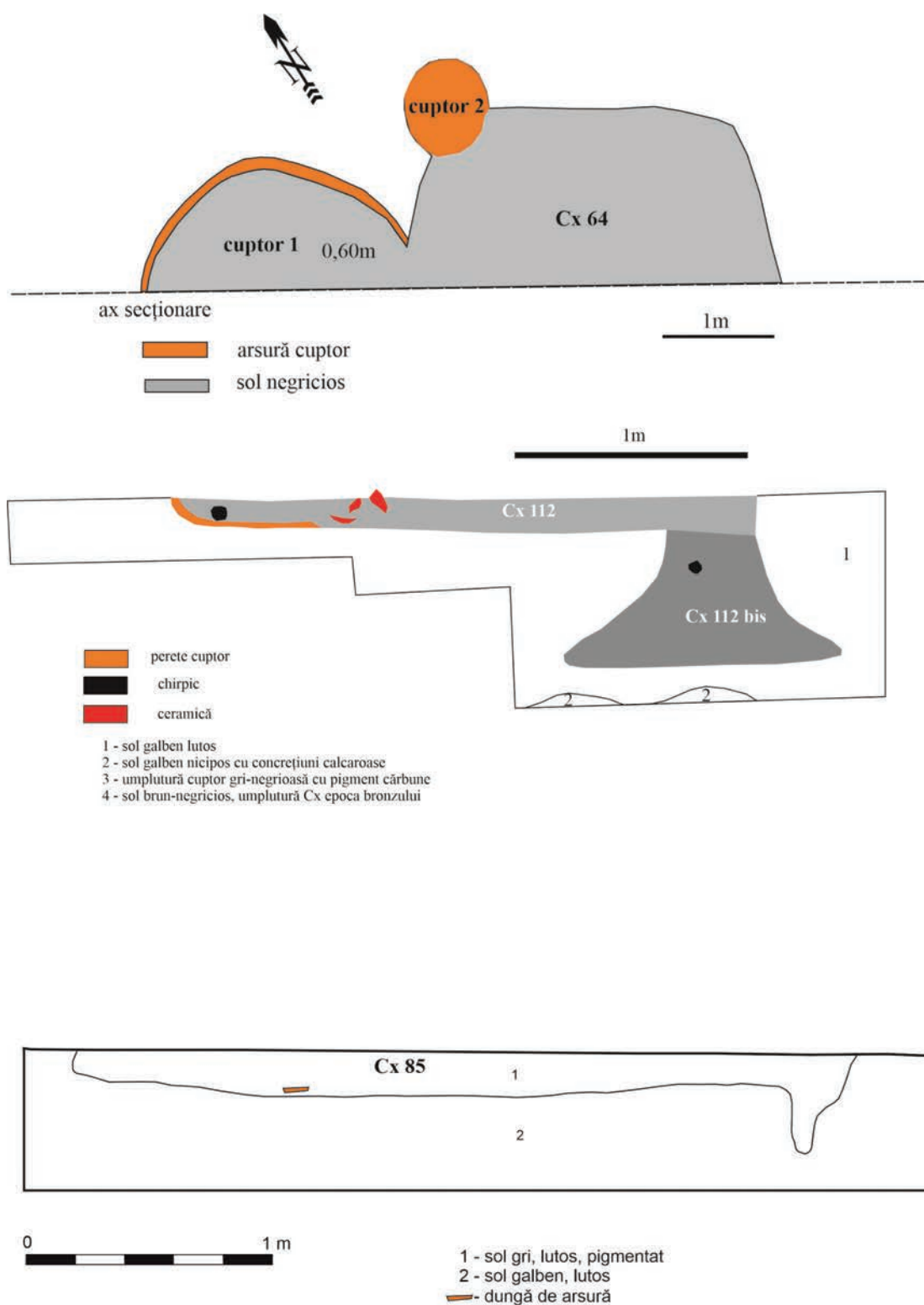

Fig. 5. Bordei medieval timpuriu (sus) și târziu (jos)

129. Târgșoru Vechi, com. Târgșoru Vechi, jud. Prahova

Punct: Balastiera Holcim

Tip de sit: 1 (locuire), 11 (locuire civilă), 111 (așezare deschisă), 114 (așezare rurală), 111 (așezare civilă)

Încadrare cronologică: 15 (Epoca bronzului), 16 (Hallstatt), 21 (La Tène), 41 (Epoca bizantină), 42 (Epoca migrațiilor), 432 (Epoca medievală timpurie), 43 (Epoca medievală)

Cod RAN: 130927.31

Autorizație nr. 159/27.04.2022

Colectiv: Bogdan Ciupercă – responsabil științific, Cătălin Dîscă, Tudor Hila (MJIA Prahova), Nicolae Adrian Ionescu

Perioada desfășurării cercetării: 12.07 - 18.11.2022

În apropierea malului stâng al râului Prahova, la 1 km vest de satul Târgșoru Vechi, în punctul „Balastiera Holcim”, se găsește un sit arheologic de mari dimensiuni pe care au fost descoperite materiale din mai multe epoci, începând din preistorie, până în perioada modernă.

Pe situl a cărui cercetare a început în 2019 a fost identificată una dintre cele mai mari așezări din Muntenia din perioada secolelor VIII-X p. Chr., comparabilă cu cele de la Bucov „Tioca”, Bucov „Rotari”, Dridu sau cu cea din perimetrul Rezervației Arheologice Târgșoru Vechi. În cele două campanii precedente de săpături preventive desfășurate în punctul „Balastiera Holcim”, au fost investigate deja 167 complexe de arheologice.

Cercetările din anul 2022 au fost demarate întrucât se intenționa exploatarea de agregate naturale, atât în perimetrul sitului în discuție, cât și în zona protecție a acestuia. Săpăturile arheologice s-au desfășurat în două zone distincte. Prima dintre acestea, reprezentată de suprafețele D și E delimitate în campaniile precedente măsoară 0,90 ha. Cea de-a doua, reprezentată de o nouă suprafață delimitată la vest de suprafața C și etichetată cu litera „G”, măsoară 1,95 ha (Fig. 1).

După delimitarea suprafețelor care urmau a fi investigate s-a trecut la îndepărtarea mecanică a stratului vegetal afectat de-a lungul timpului de fenomene naturale și lucrări agricole. Stratul vegetal, cu o grosime care oscila între 0,40 și 0,60 m, era urmat de un strat de argilă care de regulă cobora încă 0,40, 0,50 m, dar în anumite puncte ajungea și până la 1,50 m. În acest strat s-au conturat cea mai mare parte a complexelor arheologice. Ca și în campaniile precedente situația arheologică s-a dovedit a fi relativ simplă, întretăierile de complexe fiind rare. În fine, stratul de argilă era succedat de unul de pietriș, nisip și alte agregate naturale care fac practic obiectul de activitate al companiei Holcim.

În suprafețele prezentate au fost identificate și cercetate un număr de 75 de complexe arheologice dintre care: 30 de gropi de diferite dimensiuni, unele având funcționalitate încă nedeterminată, 18 locuințe din perioada secolelor VIII-X p. Chr. (Cpl. 165, 166, 167, 168, 169, 173, 174, 176, 196, 197, 200, 203, 206, 207, 208, 213, 218, 225; Fig. 2), zece posibile construcții anexe (Cpl. 181, 183, 192, 193, 222, 234, 235, 236, 237, 239); patru cuptoare de ars ceramică din perioada secolelor VIII-X p.

Chr. (Cpl. 195, 215, 216, 217; Fig. 3); trei șanțuri (Cpl. 201, 209, 216), două cuptoare puțin adâncite / instalații de foc independente (Cpl. 194, 204), o structură constructivă cu rol meșteșugăresc (Cpl. 199), un posibil puț de apă (Cpl. 227) și 1 urnă hallstattiană (Cpl. 233 Fig. 4).

Inventarul arheologic recuperat în cursul cercetărilor din 2022 este reprezentat, în special, de fragmente ceramice și osteologice prezente în cantități foarte însemnate. Pe lângă acestea au mai fost descoperite câteva piese de metal (2 plăcuțe de bronz, un cuțitaș de fier, un vârf de săgeată, un lanț de fier, ș.a.), o serie de obiecte din os (din această categorie cele mai numeroase fiind străpungătoare), olane și cărămizi.

În ceea ce privește cronologia complexelor investigate, ca și în campaniile precedente epoca cel mai bine reprezentată este perioada secolelor VIII-X p. Chr. Pe lângă cele 18 locuințe investigate în această campanie (care numărul total la aproximativ 50 astfel de structuri investigate în punctul „Balastiera Holcim”), o bună parte dintre posibile construcții anexe ca și cuptoarele de ars ceramică datează din aceeași perioadă. Alături de descoperirile din perioada migrațiilor s-au mai recuperat piese din epoca bronzului, prima și a doua vârstă a fierului, epoca medievală și perioada contemporană.

Dintre descoperirile de epoca bronzului merită amintită o groapă de mari dimensiuni (Cpl. 210) din care au fost recuperate numeroase materiale ceramice și fragmente osteologice.

Din perioada hallstattiană datează probabil 2 dintre posibilele construcții anexe cercetate și o urnă ceramică bi-tronconică pântecoasă cu patru apucători (Cpl. 233; Fig. 4), în vreme ce din epoca La Tène au fost identificate mai multe fragmente ceramice în 2 gropi cu funcționalitate încă nedeterminată (Cpl. 212 și 223).

Mai multe fragmente ceramice, cărămizi și obiecte de fier din perioada medievală au fost descoperite în șanțul Cpl. 209. Funcționalitate acestui complex pare să fi fost în legătură cu acea albie de râu colmatată care apare pe Planurile directoare de tragere ca „Pârâul Bularul” și care fost identificată încă din prima campanie de cercetări.

Cele două șanuri perfect aliniate care se intersectează în unghi de 90° în colțul de nord-vest al suprafeței G (Cpl. 201, 216) datează din perioada contemporană după cum indică materialele recuperate, printre care și un proiectil din Al Doilea Război Mondial.

Abstract

Near the left bank of the Prahova river, 1 km west of the village of Târgșoru Vechi, at the “Balastiera Holcim” point, there is a large archaeological site where materials from several eras have been discovered, starting from prehistory to the contemporan period.

The research in 2022 was started because the exploitation of natural aggregates was intended, both in the perimeter of the site in question and in its protection zone.

A number of 75 archaeological features were identified and researched, among which: 30 pits of various sizes, 18 dwellings from the 8th-10th centuries AD, ten possible outbuildings, four pottery furnaces from the 8th-10th centuries AD, three trenches, two independent fire

installations, a constructive structure with a craft role, a possible water well and a Hallstatt urn.

The archaeological inventory is represented by ceramic and osteological fragments present in large quantities, some metal pieces (two bronze plates, an iron knife, an arrowhead, an iron chain, etc.), a series of objects from bones, pantiles and bricks.

Regarding the chronology, as in the previous campaigns, the best represented is the period of the 8th-10th centuries AD. Along with the discoveries from the period of migrations, are also artefacts from the Bronze Age, Hallstatt period, Latene period, the medieval era and the contemporary period.

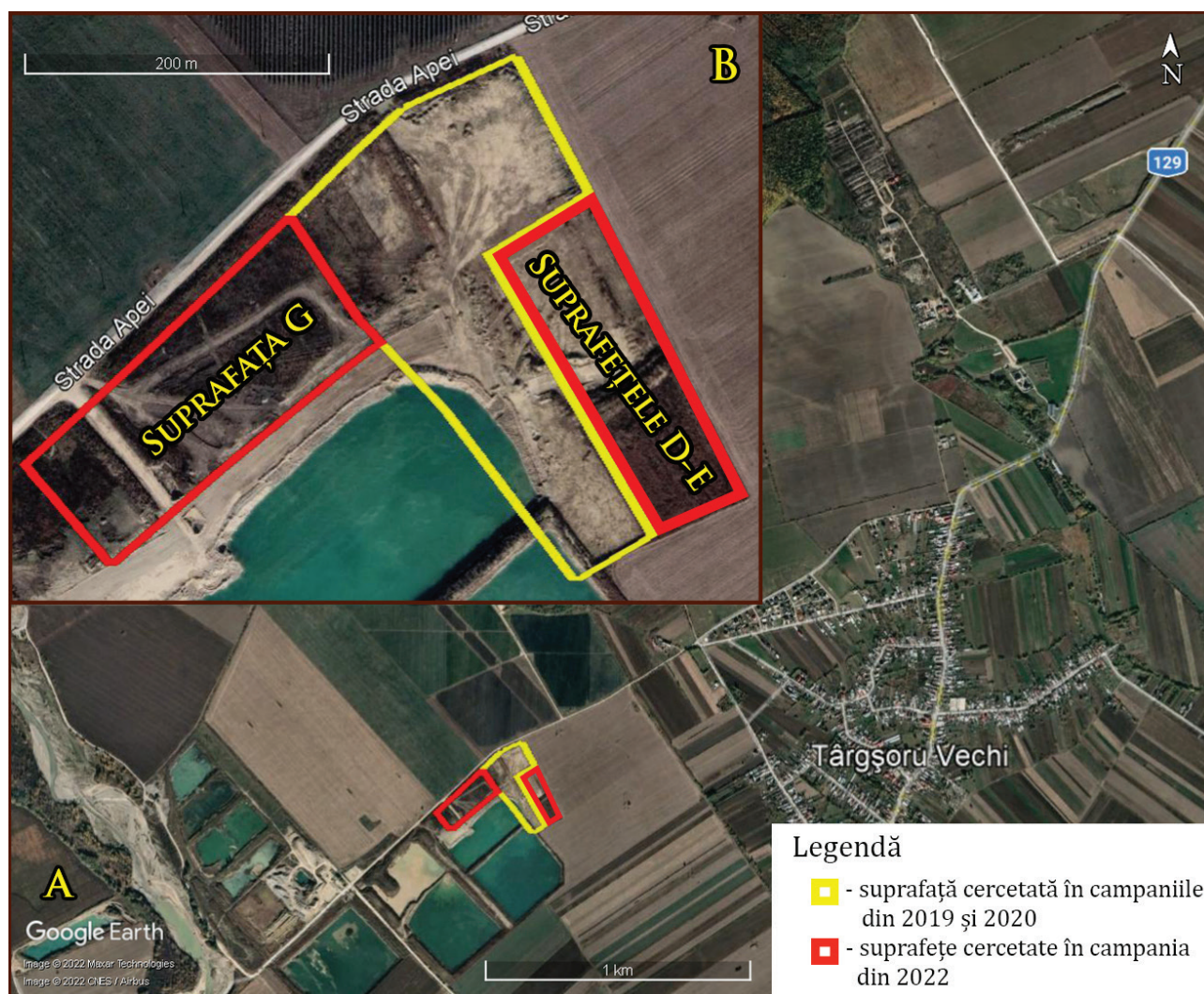

Fig. 1. Târgșoru Vechi, jud. Prahova – „Balastiera Holcim” - localizarea cercetărilor

Fig. 2. Târgșoru Vechi, jud. Prahova – „Balastiera Holcim” – locuința Cpl. 206 în plan

Fig. 3. Târgșoru Vechi, jud. Prahova – „Balastiera Holcim” – cuptoare de ars ceramică din perioada secolelor VIII-X p. Chr. (Cpl. 215, 216)

Fig. 4. Târgșoru Vechi, jud. Prahova – „Balastiera Holcim” – urnă bitronconică pântecoasă.

130. Tecuci, jud. Galați**Punct: Necropola medievală a vechii Biserici Sfântul Gheorghe, Tecuci, strada 13 Septembrie****Tip de sit:** 11 (locuire civilă), 211 (necropolă plană), 313 (tezaur monetar)**Încadrare cronologică:** 432 (Epoca medievală târzie), 5 (Epoca modernă)**Autorizație:** 272/2022**Colectiv:** Paul Ciobotaru – responsabil de șantier; membri: Daniel Dojan, Daniela Alecsă (Muzeul de Istorie „Teodor Cincu” Tecuci)**Perioada desfășurării cercetării:** 07 – 10.12.2022

Lucrările de renovare și anvelopare, executate de către firma S. C. Massimo Alex Edil S. R. L., la obiectivul Sala Popular (actualmente Sala Ion Petrovici), pentru beneficiar UAT Tecuci, au prevăzut, pe lângă lucrările specifice proiectului, și realizarea unei instalații de alimentare cu apă a unor pompe care deserveșc hidranții, ce se vor activa în caz de incendiu.

În timpul lucrărilor de branșare a pompelor, care deserveșc hidranții, la rețeaua publică de apă, săpându-se șanțul pentru îngroparea țevii de alimentare, la adâncimea de 0,60 m a fost descoperită o oală cu o toartă care era plină cu monede de alamă și care a fost spartă în timpul excavării.

A fost anunțat Muzeul de Istorie „Teodor Cincu” care s-a deplasat la locul descoperirii și a recuperat vasul și monedele împrăștiat în timpul săpăturilor mecanizate. A fost anunțată Direcția Județeană pentru Cultură Galați, care a sistat lucrările specifice proiectului investițional și a recomandat realizarea unei cercetări arheologice preventive pentru a surprinde contextul în care a fost îngropat acest tezaur.

Obiectivul general al cercetării arheologice preventive a fost cercetarea zonei în care a fost descoperit tezaurul monetar medieval și aflarea contextului arheologic privind îngroparea lui.

Cercetarea arheologică preventivă s-a desfășurat în strada 13 Septembrie, în spațiul dintre clădirea Sălii Popular (actuală Ion Petrovici) și clădirea Bibliotecii Municipale „Ștefan Petică”, pe spațiul care are funcțiunea de trotuar și parte din carosabil.

Pentru a degreva de sarcină arheologică suprafața afectată de racordarea la rețeaua publică de apă, am ales să deschidem o singură suprafață (4 x 4 m), notată Cs 1, pe care am decopertat-o mecanic până la 0,60 m. Până la această adâncime s-a aflat terasamentul trotuarului și al carosabilului.

Suprafața cercetată, Cs 1/2022, a fost împărțită în carouri de 2 x 2 m, numerotarea acestora începând din colțul de NE, cu cifre de la est la vest și litere de la nord spre sud.

În Cs 1, în jumătatea de vest, la – 0,60 m, am dat peste o grindă din beton armat, cu dimensiunile de 2,50 m x 0,30 m, orientată aproximativ NS și peste traseul a patru cabluri de energie electrică de mare putere, care traversau caseta de la nord spre sud. Acest fapt a făcut ca jumătatea

de vest a Cs 1 (carourile 2 A-B) să fie imposibilă de cercetat, din acest motiv acea parte a fost abandonată la adâncimea de – 0,60 m. În această casetă, au fost descoperite 4 morminte de înhumatie și numeroase resturi osteologice provenind de la diferite animale și fragmente ceramice.

Stratigrafia generală a acestei casete a fost surprinsă atât pe profilul de sud, care are o lungime de 2 m, cât și pe cel de est, lung de 4 m. Astfel, s-a putut constata că solul viu, aflat la -2,10 m, este suprapus de un sol de culoare galben cu negru, gros de circa 0,40 m - 0,50 m, în care a fost descoperit mormântul 4 (M 4). Acestui nivel i se suprapune un strat de pământ cafeniu, de circa 0,40 m cu fragmente ceramice și resturi osteologice, în caroul 1A. Urmează un nivel format dintr-un sol negru compact, gros de circa 0,40 m - 0,60 m, cu resturi osteologice și fragmente ceramice, mai frecvente în caroul 1A și mai rare în caroul 1B și în care au fost descoperite trei morminte (M 1, M 2, M 3) și apoi un strat gros de microprundișuri care a constituit terasamentul trotuarului și al șoselei.

M.1 Este un complex funerar descoperit în caroul 1 B, la adâncimea de – 1,30 m. Datorită faptului că atunci când s-a efectuat cercetarea preventivă a fost o vreme ploioasă, nu s-a putut observa conturul gropii. Defunctul era depus pe direcția VE, întins pe spate, cu brațele îndoite de la cot și aduse pe abdomen. Capul era aplecat spre stânga, iar picioarele (labele) îi lipseau, de la osul astragalian care unește piciorul cu oasele gambei (fibula și tibia), iar bazinul este ușor înclinat NNE-SSV. Lungimea scheletului este de 0,95 m și aparține unui copil. Nu s-au constatat urme ale existenței siciului, iar în zona abdomenului și pe partea stângă a gropii au fost observați cărbuni. Nu a avut inventar.

M.2 Este un complex funerar descoperit în caroul 1 B, la adâncimea de – 1,30 m, la SV de M 1. Nu s-a putut observa conturul gropii, în carou au apărut oasele scheletului doar de la jumătatea femurului în jos. Restul scheletului se află în caroul 2 B, care însă nu poate fi cercetat datorită existenței cablurilor electrice și a grinzii de beton. Defunctul era depus pe direcția VE, întins pe spate, lungimea scheletului este de 0,72 m și aparține unui adult. Nu s-au constatat urme ale existenței siciului. Acest mormânt se află pe traseul șanțului săpat pentru realizarea branșării la rețeaua publică de apă și în care a fost descoperită cana cu monede. Nu a avut inventar.

M.3 Este un complex funerar descoperit în caroul 1 B, la adâncimea de – 1,30 m, la sud de M 2. Nu s-a putut observa conturul gropii. Defunctul era depus pe direcția VE, întins pe spate, cu picioarele alăturate și cu brațele îndoite de la cot, cel drept așezat pe abdomen, iar cel stâng adus pe umărul stâng. Jumătate din craniu intră sub profilul de vest al caroului 2 B, care a fost abandonat și nu s-a putut cerceta. Lungimea scheletului este de 1,47 m (până la umăr, fără craniu) și aparține unui adult. Nu s-au constatat urme ale existenței siciului, oasele din partea dreaptă a toracelui, precum și coloana vertebrală erau foarte friabile, măcinându-se la recoltarea lor, datorită umidității solului. La picioare, groapa a fost tăiată de șanțul unei conducte de fier, care se îndreaptă spre clădirea Bibliotecii Municipale, afectând metatarsienele și falangele piciorului drept. Nu a avut inventar.

M.4 Este un complex funerar descoperit în caroul 1 B, la adâncimea de – 1,80 m, aflat la NV de M 1. Nu s-a putut observa conturul gropii, în carou au apărut oasele scheletului doar de la bazin în jos. Defunctul era depus pe direcția VE, întins pe spate, cu picioarele întinse, iar piciorul drept era îndoit din articulația genunchiului și alăturat de cel stâng. Fibula piciorului drept era depărtată de tibie în zona genunchiului. Lungimea scheletului este de 1,08 m (de la bazin și până la picioare) și aparține unui adult. Nu s-au constatat urme ale existenței sicriului. Nu a avut inventar.

Datorită faptului că mormintele nu au prezentat inventar funerar, este imposibilă încadrarea cronologică a acestora. Mormintele fac parte dintr-o necropolă, care a existat pe lângă o biserică, în perioada secolelor XVI-XVII. Orașul Tecuci, atestat documentar la 1 septembrie 1435, găzduiește la 20 iunie 1587 căsătoria lui Vlad Vodă (fiul lui Miloș Vodă) cu Velica (fiica logofătului Ioan Noroceja)¹. Cu siguranță că trebuie să fi existat preoți în acea perioadă la Tecuci, nu este exclus ca la această nuntă domnească să fi slujit „*popa Teofilie*”, care, la 1 iunie 1603, este martor la întocmirea unui zapis pentru stăpânirea satului Medeleni². La Tecuci viețuia, la 15 mai 1612, preotul Apostol³, iar la 1620 este pomenit „*popa Pridtie*”⁴.

Pe strada 13 Septembrie este pomenită biserica Sfântul Gheorghe, fostă catedrală, construită în anul 1813 din zid, pe locul unei biserici mai vechi „*din lemn și în pacianturi, îngrădită cu nuiete, lipită cu lut și acoperită cu scânduri*”, despre care nu se cunosc alte informații⁵. Este posibil ca această necropolă să fi aparținut de Biserica Sf. Gheorghe. Mărturie despre vechimea acestei biserici de lemn și existența unui cimitir în preajma ei, stă afirmația Sachelarului Stratulat Decuseară care, în prima monografie dedicată Bisericii Sf. Gheorghe, din anul 1893, pomenește despre descoperirea „*mai multor oase de oameni, în pământul fost vechiu*” cu prilejul construirii Hotelului Bogdan⁶. Hotelul Bogdan a fost construit în anul 1878 de către Bogdan Mosisovici, iar în locul acestuia a fost construit, în al doilea deceniu al secolului XX, actualul corp cu etaj al Bibliotecii Municipale. Descoperirea osemintelor umane pe locul unde a fost construit hotelul demonstrează că ograda bisericii (care includea și cimitirul) era mult mai întinsă, ajungând până la strada Republicii.

Având în vedere că tezaurul a fost ascuns într-un mormânt (la 0,70 m deasupra scheletului), dar nu făcea parte din inventarul funerar al mormântului, demonstrează că mormintele sunt mai vechi decât tezaurul. Pe acest principiu, dacă tezaurul este de secol XVII, încadrarea cronologică a mormintelor poate fi coborâtă până în secolul XVI. Este posibil, ca în momentul ascunderii, cimitirul să nu mai fi fost funcțional sau era funcțional și vasul cu monede a fost îngropat intenționat într-un mormânt, pentru a fi protejat.

În secolul XVII, hoardele turcilor și tătarilor calcă Moldova, pradă și ard toată Țara de Jos⁷, pustiind târgul Tecuci, obligându-i pe localnici să se refugieze prin pădurile din zona Nicorești⁸. Cu acest prilej trebuie să fi fost îngropat și acest tezaur monetar.

Material arheologic

Vasul în care a fost adăpostit tezaurul monetar este inclus în categoria oalelor cu o toartă, de dimensiuni mari, confecționate dintr-o pastă cenușie ce se întâlnesc în așezări spre sfârșitul secolului al XVII-lea⁹. Pasta vasului este fină, de culoare cenușie cu mica argintie în compoziție. Buza este ușor răsfrântă, rotunjită cu șanțuire la interior pentru fixarea capacului, pe partea exterioară prezintă deasemenea șanțuire. Corpul este canelat, bombat în zona diametrului maxim se subțiază spre bază care este plană. Toarta ce se prinde de buză și de zona diametrului maxim este lamelară în secțiune. Din punct de vedere cronologic vasul poate fi plasat în segmentul cuprins între sfârșitul veacului al XVII-lea și începutul celui următor.

Cana a fost plină cu monede din alamă care au oxidat, sudându-se între ele. În momentul săpării, recipientul a fost spart, o parte dintre monede împrăștiindu-se pe pământ. Din monedele recoltate s-au putut determina următoarele tipuri monetare:

1. Imitații după monedele suedeze: emisiuni ale reginei Christina Vasa (1622-1654) pentru orașele Riga și Livonia; emisiuni ale regelui Carol X Gustav (1654-1660) pentru orașul Riga; emisiuni ale regelui Carol XI (1660-1697) pentru orașul Riga; emisiuni ale regelui Gustav II Adolf (1611-1632).
2. Imitații după monedele poloneze: emisiuni ale regelui Ioan II Cazimir (1648-1668).
3. Imitații după monedele statului german Brandenburg - Prusia: emisiuni ale lui Friedrich Wilhelm de Brandenburg (1648-1688).

Monedele au fost bătute în monetăria de la Suceava în timpul domnitorului Moldovei Eust(r)atie Dabija (1661-1665).

Materialul arheologic specific sfârșitului de secol XVII se completează cu fragmentele ceramice descoperite între – 0,50 – 1,00 m, cu precădere în caroul 1A și mai rar în caroul 1B. Acestea provin de la vase de uz comun și sunt realizate din pastă de foarte bună calitate, de culoare cărămizie, lucrate la roată

Formele ceramice sunt reprezentate prin fragmente ceramice ce provin de la oale, farfurii, sfeșnice?. Decorul aplicat ceramicii este reprezentat de benzi de caneluri circulare sau vălurite, dispuse sub gura vasului sau pe umăr și vopsea de culoare albă sau verde.

Abstract

The preventive archaeological research of “The medieval necropolis of the old Church of Saint George, Tecuci – 13 September Street” site was carried out in 2022 having the objective of discharging the archaeological planning condition of an area proposed to be crossed by a public water pipeline. Only 8 sqm were investigated from

¹ Ureche (ed. Giurescu) 1916, p. 256; Iorga 1931, p. 27-33.

² DIR, XVII, A, I, p. 102.

³ DIR, XVII, A, III, p. 84-85.

⁴ Iorga 1925, p. 164.

⁵ Decuseară 1893, p. 188.

⁶ Burlacu 2015, p. 20.

⁷ Arhiva Istorică a României, tom II, p. 14.

⁸ Burlacu 2015, p. 5.

⁹ Neamțu, Neamțu, Cheptea 1984, p. 228.

the entire area (named Cassette 1). Four archaeological features (burial tombs) dated from the Middle Ages (16th-17th centuries) and a monetary hoard deposited in a ceramic pot, dated in the 17th century were discovered during the site investigation.

Bibliografie:

Arhiva Istorică a României, tom II (1867-1868).

Burlacu 2015 - Burlacu, V., *Catedrala Sfântul Gheorghe – Tecuci, note, schițe, documente*, Iași, 2015.

Decuseară 1893 - Decuseară, S., *Notiții istorice a Bisericii catedrale cu patronul Sf. martir Gheorghe din urbea Tecuciu*, Tecuci, 1893.

DIR, XVII, A, I, p. 102.

DIR, XVII, A, III, p. 84-85.

Iorga 1931 - Iorga, N., *Un pact de familie și o nuntă domnească în 1587*, în *Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice*, s. III, tom XII, 1931, p. 27-33.

Iorga 1925 - Iorga, N., *Documente tecucene și birlădene*, în *Buletinul Comisiei Istorice a României*, IV, 1925.

Neamțu, Neamțu, Cheptea 1984 - Neamțu, E., Neamțu, V., Cheptea, S., *Orașul medieval Baia în secolele XIV-XVII. Cercetările arheologice din anii 1977-1980*, Iași, 1984.

Ureche (ed. Giurescu) 1916 - Giurescu, C. (ed.), Gr. Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei până la Aron Vodă (1359 – 1599)*, București, 1916.

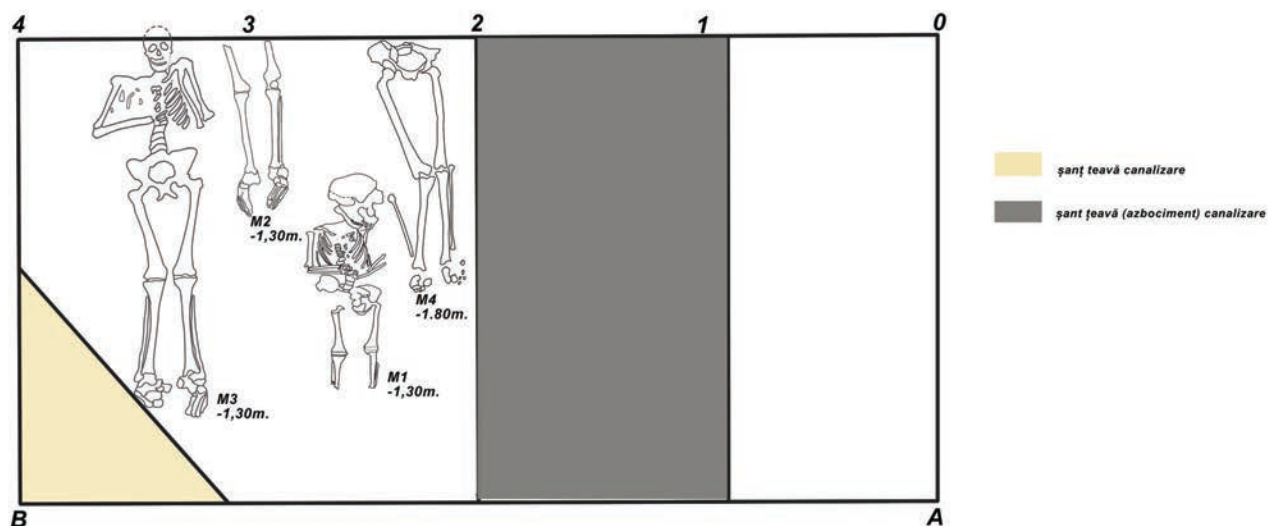
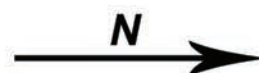
Pl. I. Necropola medievală a vechii Biserici Sf. Gheorghe. Caseta 1

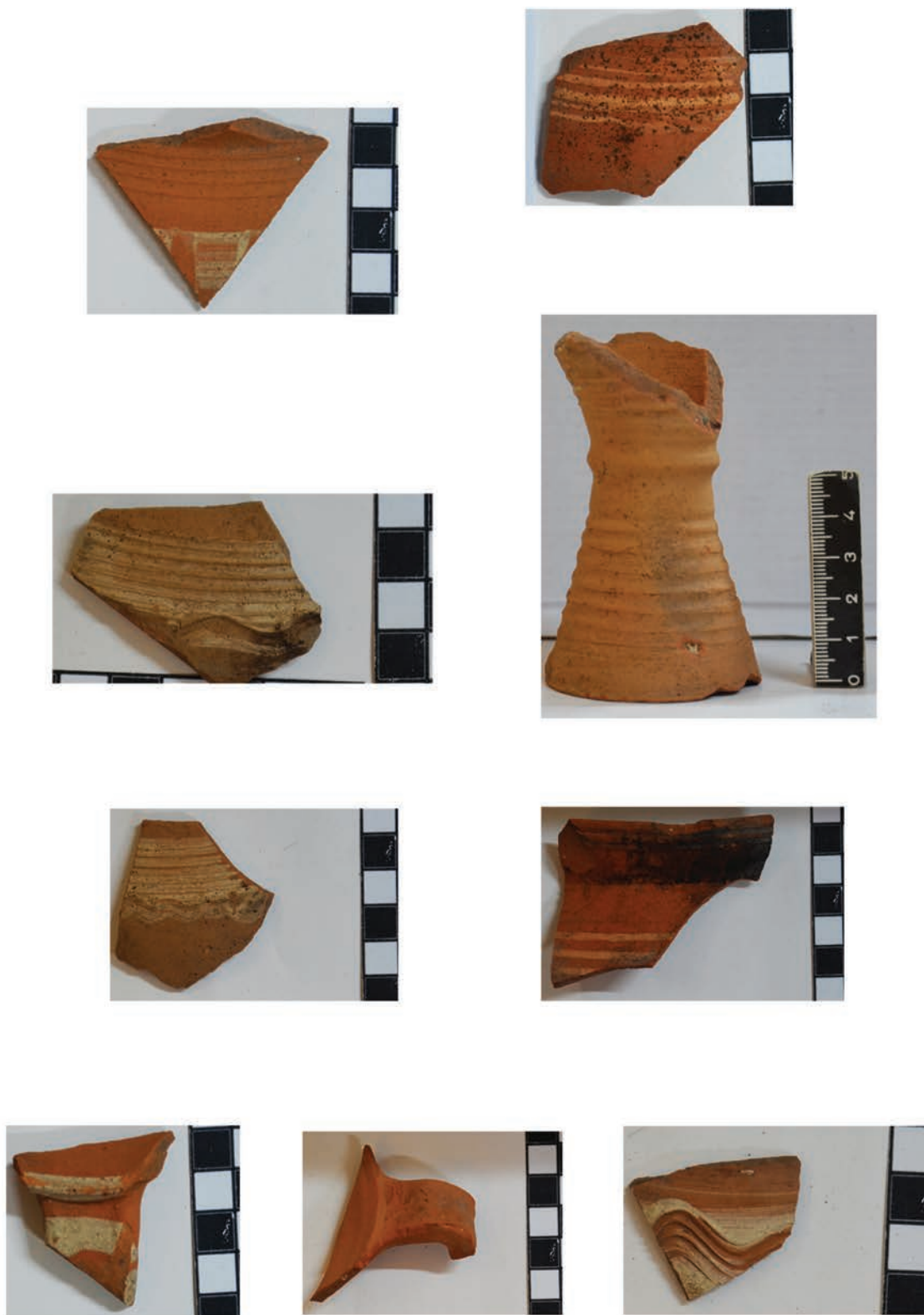
Pl. II. Tezaurul monetar medieval (secol XVII)

SALA ION PETROVICI (fostă Sala Popular)
str. 13 septembrie, Tecuci

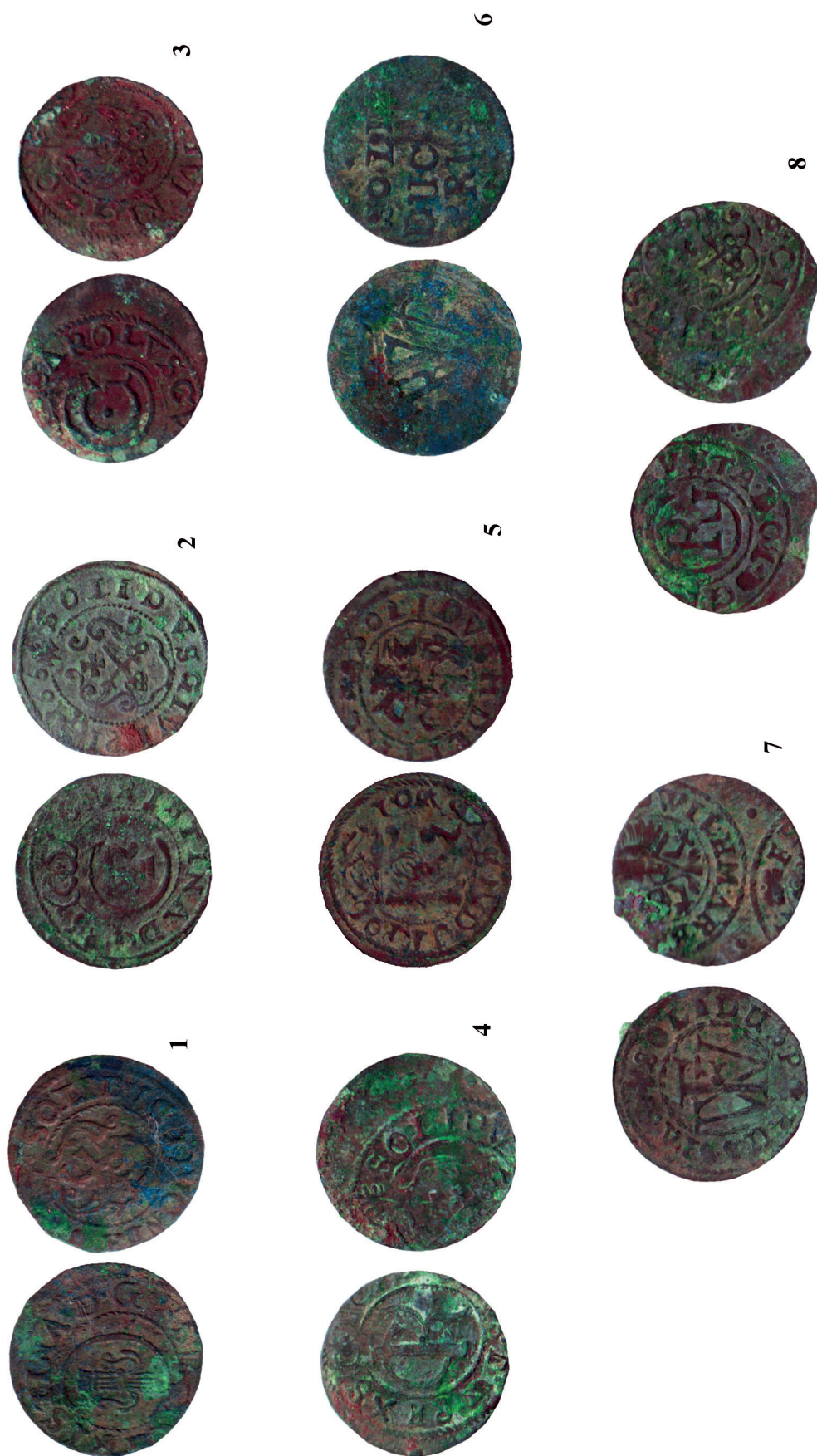
Plan general
CS1; Sc. 1/20

Pl. III. Necropola medievală a vechii Biserici Sf. Gheorghe. Plan general Caseta 1

Pl. IV. Fragmente ceramice specifice secolelor XVII-XVIII

Pl. V. Tipuri monetare identificate în tezaur: 1-2. Christina; 3. Carol X; 4. Carol XI; 5. Ioan II Cazimir; 6-7. Friedrich Wilhelm; 8. Gustav II Adolf

131. Zalău, jud. Sălaj**Punct: Strada Unirii 13, curtea/parcarea****Colegiului Național Sylvania****Tip de sit:** 11 (locuire civilă)**Încadrare cronologică:** 4 (Epoca medievală)**cod RAN:** 139713.22**Autorizații nr.** 134/01.04.2022 - supraveghere și**nr.** 373/19.09.2022 - preventivă**Colectiv:** Horea Pop - responsabil științific (MJIA Zalău), Dan Băcuet-Crișan, Timea Keresztes, Horațiu Cociș (MJIA Zalău)**Finanțare:** 3.850 lei**Perioada desfășurării cercetării:** 20-23.09.2022

Scurtă prezentare a sitului: Spațiul supus cercetărilor arheologice preventive se află în zona *sitului medieval - Zalău „str. Unirii, nr. 13”*, în centrul orașului Zalău, în Piața Centrală Agroalimentară, pe partea dreaptă a văii Zalăului, pe terasa a doua a văii.

Beneficiarul lucrării, Primăria municipiului Zalău intenționează, prin proiectul *Pietonizare strada Unirii*, să ofere o altă față zonei centrale vechi a orașului. O parte din suprafața afectată de proiect suprapune și situl *Zalău str. Unirii, nr. 13*. Această suprafață era ocupată de parcarea Colegiului Național Sylvania. Proiectul prevede o adâncire de maximum 0,3-0,4 m, urmată de realizare de umpluturi și pavaje. În cadrul proiectului mai sunt prevăzute racordări la canalizare și rețea electrică. Pe toată suprafața cercetată arheologic s-a efectuat decopertare mecanizată sub dirijarea și supravegherea arheologică, urmată de o etapă de conturări ale complexelor arheologice care au apărut ulterior. Adâncirea, în vederea conturării complexelor a atins cota -0,60 m. Toate complexele arheologice, care urmau să fie afectate de proiectul investițional au fost cercetate manual. Zona în care urmează să se realizeze investiția este amplasată între mai multe clădiri: Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău și curtea sa, Colegiul Național Sylvania și strada Unirii. De asemenea, aproape toată zona a fost „brăzdată” de șanțuri pentru cabluri electrice și de canale din dale de beton și cărămidă care aparțineau rețelei de termoficare a orașului din anii 80. După decopertarea straturilor moderne de moloz și umpluturi, la adâncimea de 0,30-0,60 m au apărut vestigiile arheologice și totodată complexele arheologice printre care am inclus și clădirile moderne de sec. XX, demolate încă în anii comunismului, prin anii '70-'80. Toate complexele arheologice descoperite au fost conturate la nivelul sterilului arheologic (lut gălbui și cenușiu) și se prezentau sub forma unor pete de culoare negricioasă, sau maronie. Cu toate că zona suprafeței investiționale era deranjată de fundațiile și structurile de beton anterioare au putut fi conturate o serie de complexe mai mult sau mai puțin arheologice. În total au fost identificate și cercetate 22 complexe arheologice, reprezentând: locuințe, anexe gospodărești, gropi menajere, cuptoare menajere, gropi de stâlp, fântâni, gropi de var ș.a. Inventarul arheologic descoperit atribuie aceste complexe următoarelor etape istorice: sec. XIV-XV, sec. XVI-XVIII și din sec. XIX-XX. Suprafața afectată de proiect: 769,38 m².

Obiectivele cercetării

Cauza cercetării a constituit-o lucrările de decapare în vederea pietonizării străzii Unirii în zona centrală a municipiului Zalău, mai precis zona parării între curtea Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău și Colegiul Național Sylvania. Cercetarea arheologică preventivă efectuată în perioada 20.09.2022 – 23.09. 2022 a avut ca scop salvarea vestigiilor arheologice din zona afectată de proiectul *Pietonizare strada Unirii* în zona centrală a municipiului Zalău (Beneficiar: Primăria municipiului Zalău). Cercetarea a avut drept obiectiv principal salvarea vestigiilor arheologice și cercetarea complexelor arheologice afectate de proiect, stabilirea stratigrafiei sitului și colectarea cât mai multor informații despre tipul de habitat. Nu au fost cercetate fundațiile clădirilor din final de sec. XIX-XX, a unei gropi de var și fântâni din aceeași perioadă, neafectate de proiect. Acestea au fost protejate cu geotextil peste care a fost depus un strat consistent de nisip.

Rezultate și interpretarea lor

La momentul începerii cercetărilor situația zonei care urmează să facă obiectul investiției era următoarea:

- Zona a fost amenajată ca parcare și era acoperită cu asfalt
- Zona este amplasată între mai multe clădiri (Muzeul Județean de Istorie și Artă-Zalău, Colegiul Național Sylvania) și strada Unirii.
- De asemenea, toată zona a fost „brăzdată” de șanțuri pentru cabluri electrice și de canale din dale de beton și cărămidă care aparțineau rețelei de termoficare a orașului în anii 80.

În total au fost identificate și cercetate 22 complexe arheologice, reprezentând: locuințe, anexe gospodărești, gropi menajere, cuptoare menajere, gropi de stâlp, fântâni ș.a. Inventarul arheologic descoperit atribuie aceste complexe următoarelor etape istorice: sec. XIV-XV, sec. XVI-XVIII și din sec. XIX-XX.

Scurtă descriere a descoperirilor

La adâncimea de 0,30 m – 0,40 m au apărut vestigiile arheologice. Toate complexele arheologice descoperite au fost conturate la nivelul sterilului arheologic (lut gălbui și cenușiu) între -0,40-0,60 m și se prezentau sub forma unor pete de culoare negricioasă sau maronie. În total au fost identificate și cercetate 22 complexe arheologice, reprezentând: locuințe, anexe gospodărești, gropi menajere, cuptoare menajere, gropi de stâlp, fântâni ș.a. Inventarul arheologic bogat descoperit atribuie aceste complexe următoarelor etape istorice: sec. XIV-XV, sec. XVI-XVIII, sec. XIX-XX.

A. Complexele arheologice

Pe suprafața cercetată arheologic au fost identificate și cercetate 22 de complexe arheologice, complexe dispuse în suprafețele de cercetare arheologică preventivă după cum urmează:

Complex Cx 1: fundație de clădire de sec. XIX-XX. Orientată E-V, surprinsă pe o lungime de 8 m și o lățime de 3 m. Prevăzută cu un coridor lung cât clădirea și lat de 1 m. Zidurile surprinse au cca. 1m grosime și sunt realizate din micășist legat cu mortar.

Complex Cx 2: fundație de clădire de sec. XIX-XX.

Orientată E-V, surprinsă pe o lungime de 7 m și o lățime de 6,3 m. Descrie un dreptunghi. Zidurile surprinse sunt din cărămidă și sunt legate cu mortar. Pare să taie complexul Cx1 și să fie o anexă a complexului Cx 3.

Complex Cx 3: fundație de clădire de sec. XIX-XX cu posibilă baie/latrină interioară cu dimensiunile de 2 x 2 m. Orientată E-V, surprinsă pe o lungime de 21 m și o lățime de 10 m (cu coridor cu tot). Prevăzută cu un coridor mai lung decât clădirea (23 m) și lat de 2 m. Zidurile surprinse au cca. 1 m grosime și sunt realizate din micașist legat cu mortar.

Complex Cx 3/1: fundație de clădire de sec. XX adosată la Cx 3 la strada actuală pe latura de est a Cx 3. Surprinsă pe o lungime de 10 m front la stradă și o lățime de 7 m. Prevăzută cu un coridor pe latura sudică lat de 2 m. Zidurile surprinse au cca. 1 m grosime și sunt realizate din micașist legat cu mortar și beton armat.

Complex Cx 4: s-a conturat ca un strat de lut galben cu urme de arsură roșie pe o suprafață neregulată lungă de 5 m și cu lățimea maximă de 2 m. Este mai degrabă o nivelare târzie a terenului care a antrenat materiale anterioare. Nu este complex arheologic.

Complex Cx 5: groapă de stâlp de proprietate târziu care are diametrul de aprox. 0,8 m și adâncimea de 0,3 m cu umplutură de sol galben amestecat cu sol negru și materiale antrenate la săparea gropii. Conturată la -0,7 m adâncime.

Complex Cx 6: groapă de stâlp târziu de proprietate conturat ca o pată gălbuie în stratul negricios/cenușiu. Diametrul este de 0,7 m, conturată la -0,7 m. Baza complexului este la -1,10 m. Umplutura sa este un sol argilos maroniu amestecat cu sol cenușiu și negru cu fragmente de cărămidă și pietre. Este mai adâncită pe centru unde era poziționat stâlpul. Formă lenticulară în profil.

Complex Cx 7: apare ca o pată cenușie de sol amestecat cu arsură neagră și resturi menajere și moloz. Diametrul gropii ovale este de 1,30-1,20 m. La golire s-a dovedit a fi o groapă de stâlp umplută cu sol argilos galben și multă ceramică modernă spartă. Fundul complexului a fost săpat inegal. A fost conturat la -0,7 m, iar fundul detectat la -1,3 m. Complexul a fost tăiat de o groapă de var foarte aproape de calcanul unui corp de clădire a Colegiului Național Silvania.

Complex Cx 8: nu este complex

Complex Cx 9: Groapă de stâlp cu diametrul de 0,70 m, conturată la -0,70 m și cu baza la -1,20 m. S-a conturat ca o pată de culoare galbenă cu negru și cenușiu antrenat din stratul în care a fost săpată. Forma fundului gropii este alveolată. În umplutură a fost descoperit doar un fragment ceramic cenușiu ornamentat cu pieptenele.

Complex Cx 10: masă de arsură roșie care suprapune complexele Cx 10/1, Cx 10/2 și Cx 10/3. Este tăiată de complexele Cx 13-15 și o groapă de var modernă. Cx 10 este rezultatul nivelării celor trei complexe Cx 10/1-3. De asemenea suprafața de arsură nivelată este tăiată de o groapă recentă pentru implantarea unui cămin de vizitare canalizare (2,3 x 1,8 m). Dimensiunile „complexului” sunt de 5 x 3,5 m și este orientat S-N. A fost conturat la -0,60 m și dispare la -0,75 m. Inventar: multă ceramică grosieră,

fragmente de cahle oală și ornamente de coronament, ceramică fină cenușie, oase de animale, printre care două bucăți de corn de căprior arse. Date: sec. XIV-XV,

Complex Cx 10/1: cuptor menajer cu pereți păstrați pe 0,25 m înălțime. Tăiat pe jumătate de o groapă de implantare cămin de vizitare canalizare. Diametrul păstrat este de 1,4 m și 0,6 m. A fost tăiat pe axul S-N. Amenajat ca și celelalte două cuptoare într-un lut galben adus special pentru amenajarea lor cu o grosime de 0,05 - 0,10 m. Patul cuptorului este de 0,15 m de lut ars la roșu cu pietricele și ceramică medievală (ceramică fină cenușie arsă la roșu). Crusta cuptorului este groasă de 0,05 - 0,10 m. Inventar: chirpici prăbușit din boltă, ceramică cenușie fină și grosieră. Date: sec. XIV-XV.

Complex Cx 10/2: cuptor menajer cu pereți păstrați pe 0,25 m înălțime. Tăiat de o groapă de implantare stâlp modern, Cx 15. Diametrul este de 1,60 x 1,90 m. A fost conturat la -0,70 m. Crusta a fost surprinsă la -0,80m. Amenajat ca și celelalte două cuptoare într-un lut galben adus special pentru amenajarea lor cu o grosime de 0,05-0,10 m. Patul cuptorului este de 0,15 m de lut ars la roșu cu pietricele și ceramică medievală. Crusta cuptorului este groasă de 0,05-0,10 m. Inventar: chirpici prăbușit din boltă, multă ceramică grosieră. Date: sec XIV-XV.

Complex Cx 10/3: cuptor menajer cu pereți păstrați pe 0,10 m înălțime. Diametrul este de 2,60 x 2,10 m. A fost conturat la -0,70 m. Crusta groasă de 0,05 m peste care strat de lemn ars și chirpici cu lentile de lemn ars (0,05 m). Amenajat ca și celelalte două cuptoare într-un lut galben adus special pentru amenajarea lor cu o grosime de 0,05-0,20 m. Patul cuptorului este de 0,15 m de lut ars la roșu cu pietricele și ceramică medievală și corn de căprior. Inventar: chirpici prăbușit din boltă, ceramică grosieră. Date: sec XIV-XV.

Complex Cx 11: Groapă de stâlp modernă, cu formă dreptunghiulară (0,70 x 1,00 m), între -0,70-1,00 m. Inventar: ceramică medievală rulată și modernă și oase de animale.

Complex Cx 12: Groapă de stâlp modernă, cu formă dreptunghiulară (0,90 x 1,00 m), între -0,70-1,00 m. Inventar: ceramică medievală rulată și modernă și oase de animale.

Complex Cx 13: Groapă de stâlp modernă, cu formă dreptunghiulară (1,00 x 1,15 m), între -0,75-1,05 m. Taie complexul 10/3. Inventar: ceramică medievală rulată și modernă și oase de animale.

Complex Cx 14: Groapă de stâlp modernă, cu formă pătrată (0,70 x 0,70 m), între -0,70-0,95 m. Taie complexul Cx 10. Inventar: ceramică medievală rulată și modernă și oase de animale.

Complex Cx 15: Groapă de stâlp modernă, cu formă dreptunghiulară (0,80 x 1,25 m), între -0,70-0,95 m. Taie complexul 10/2. Inventar: ceramică medievală rulată și modernă și oase de animale.

Complex Cx 16: „complexul” se caracterizează printr-o arsură roșie cu chirpici amestecată cu sol cenușiu cu materiale medievale ceramice (cenușie fină și grosieră) identificată la trasarea unui șanț de pozare cablu electric, în zona nord-estică a suprafeței afectate de proiect. Arsu-

ra este amplasată la periferia unei zone care nu va fi deranjată de lucrările de amenajare și pare a proveni de la o construcție medievală din sec. XIV-XV suprapusă acum de trei castani bătrâni.

Complex 17: Groapă de var care taie Cx 10. Dimensiunile sale sunt de 3,5 x 6,3 m. La rândul ei este tăiată de Cx 18. Nu a fost cercetată nefiind afectată de proiectul investițional. Dată: probabil început sec. XX.

Complex 18: Fântână care taie complexul Cx 17. Diametrul interior este de 1 m, iar cel exterior de 2 m. Grosimea zidurilor sale este de 0,5 m. Probabil ține de locuințele identificate prin fundații (Cx 1-3). Nu a fost cercetată nefiind afectată de proiectul investițional. Dată: sec. XX.

Toate complexele au fost conturate în stilul arheologic (lut gălbui) la adâncimea de 0,60-0,70 m sub forma unor pete de culoare negricioasă sau deschisă la culoare. Inventarul arheologic descoperit atribuie aceste complexe următoarelor etape istorice: sec. XIV-XV, sec. XIX-XX.

B. Elemente de inventar

În cercetarea noastră a fost descoperit un bogat material arheologic eșalonat pe perioada cuprinsă între sec. XIV-XX. Materialul arheologic este preponderent ceramic, dar au fost descoperite și piese din piatră, sticlă, metal (fier, bronz, plumb, cositor, argint) și o serie de 25 monede din bronz, argint și aur. Obiectele au fost descoperite în timpul operațiunilor de conturare a complexelor arheologice și din acestea din urmă.

Obiecte din sticlă: fragmentele provin de la recipiente și pot fi date general începând cu evul mediu târziu până în sec. XX.

Obiecte din piatră: cele mai răspândite sunt culele de ascuțit, dar a fost descoperit și un fragment de rășniță din Cx 16.

Obiecte din plumb: numeroase sunt topiturile din plumb, gloanțele de pistol sau muschetă sau de la armele din contemporaneitate. De asemenea interesante sunt sigiliile premoderne și cele din sec. XX.

Obiecte din bronz: majoritatea pieselor speciale din metal sunt cele din bronz. Domină cele de vestimentație: nasturi, cataramă, încuieri de haine cunoscute sub numele de „Babă”, aplici, cercei și verighetă, pandantivi. De asemenea nu lipsesc ustensilele precum degetarele. Cu siguranță zona a avut și ateliere în preajmă, dovadă fiind deșeurile de tablă din bronz descoperite.

Obiecte din fier: Numeroase sunt și piesele din fier printre care se remarcă și cataramele, elementele de încuieri, lacătele, piesele provenind de la uși, clanțe, ferecături. Nu lipsesc ustensilele precum o foarfecă fragmentară, un briceag cu plăsele din cupru și un segment provenind de la un fier de călcat. Au fost descoperite și fragmente de recipiente din fier probabil din inventarul armatelor din primul război mondial și elemente din categoria materialelor de construcții: cuie, verigi, scoabe, nituri, colțare) din fier.

Obiecte din ceramică

Ceramica recoltată poate fi împărțită cronologic în două categorii, cea medievală (sec. XIV-XV), zgrumțuroasă semifină și cea fină, cenușie lustruită. Ea provine de la oale, capace, străchini, pahare, cahle, căni, urcioare și a fost descoperită în complexele medievale Cx 10, 10/1, 10/2,

10/3 și rulată în contexte anterioare: ceramică medievală din Cx 14; ceramică medievală din Cx 15, ceramică medievală descoperită la conturarea complexelor.

Cea de-a doua categorie de ceramică se datează larg în sec. XVII-XIX și provine din complexele moderne: ceramică din Cx 1, ceramică din Cx 2, ceramică din Cx 7, ceramică medievală și modernă din Cx 11, ceramică din Cx 12, ceramică modernă din Cx 13) și din nivelul de conturare al complexelor (cahle medievale și moderne descoperite la conturarea complexelor, ceramică modernă descoperită la conturarea complexelor). Aceasta este o ceramică fragmentată masiv și doar în complexul Cx 7 au apărut recipiente întregibile „etnografice”. Au fost descoperite și câteva pipe din lut provenind probabil din perioada premodernă.

Monede: în timpul operațiunilor de conturare a complexelor au fost descoperite și 25 de monede dintre care una din bronz nu a putut fi determinată datorită stării extreme de precare de conservare (nr. 1). Celelalte se eșalonează între final de sec. XIII - mijloc de sec. XX.

Tehnici de cercetare utilizate

După decopertarea straturilor moderne/contemporane, la adâncimea de 0,30 m - 0,60 m au apărut vestigiile și complexele arheologice. Toate complexele arheologice descoperite au fost conturate la nivelul sterilului arheologic (lut gălbui și cenușiu) și se prezentau sub forma unor pete de culoare negricioasă sau maronie.

Obiectivele cercetărilor viitoare: publicarea rezultatelor cercetării în Acta Musei Porolissensis.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: complexele necercetate, neafectate de proiect, au fost protejate cu geotextil și un strat consistent de nisip.

Abstract

This excavation was carried out due to the Zalău Townhall's intention to change the aspect of downtown Zalău through the project *Pietonizare strada Unirii*. Part of the excavation area superposes the archaeological site known as *Zalău Unirii street no. 13*. The current researched area is located beneath the former parking lot of the Sylvania National College. Through the above mentioned project the municipality plans to transform the location into a park, affecting the surface at a depth of -0.3 – 0.4 m. The topsoil was removed mechanically being archaeologically supervised, followed by outlining the archaeological features which later emerged at a depth of -0.6 m. All the archaeological features were investigated manually after their outlining. The investigated area is located between several modern buildings such as: Sylvania National College the Zalău History and Art County Museum and its courtyard and the Unirii street. Almost the entire surface was affected by ditches made for the electric grid and concrete canals belonging to the heating infrastructure made in the 1980's. After removing the modern filling layers, between the depths of -0.3 and -0.6 m the archaeological vestiges and features emerged, including the buildings from the 20th century which had been demolished during the Communist regime, during the 1970's and 1980's. All of the archaeological features

were identified on the surface of the yellowish greyish clay layer (representing the archaeological "sterile" surface) through brownish-blackish spots. Moreover, although excavated area was affected by modern structures and their concrete foundations some features were outlined, which may or may not have had an archaeological value. In total, 22 archaeological features were identified and excavated interpreted as dwellings, annexes of dwellings, waste pits, dwelling kilns, post-holes, wells, etc. The artifacts discovered during this archaeological campaign date to the following historical sequences: 14th to 15th centuries, 16th to 18th centuries and 19th to 20th centuries.

Bibliografie:

- Băcuet-Crișan, Pripon 2009 - Băcuet-Crișan, D., Pripon, E., *Șantierul arheologic Zalău „str. Unirii, nr. 13”*, în CCAR. *Campania 2008*, Târgoviște 2009, p. 360-361.
- Băcuet-Crișan, Băcuet - Crișan 2003 - Băcuet-Crișan, S., Băcuet - Crișan, D., *Cercetări arheologice pe teritoriul orașului Zalău*, Zalău, 2003.
- Băcuet-Crișan et alii 2009 - Băcuet-Crișan, D., Băcuet-Crișan, S., Bejinariu, I., Pop, H., Matei, Al. V., *Cercetări arheologice preventive pe traseul șoselei ocolitoare a municipiului Zalău*, Cluj-Napoca, 2009.
- Marcu Istrate 2004 - Marcu Istrate, D., *Cahle din Transilvania și Banat de la începuturi până la 1700*, Cluj-Napoca, 2004.

132. Zăuan, com. Ip, jud. Sălaj

Punct: „Dâmbul cimitirului” - Biserica Reformată

Tip de sit: 111 (așezare deschisă), 21 (necropolă)

Încadrare cronologică: 131 (Neolitic timpuriu), 152 (Epoca bronzului mijlociu), 21 (La Tène), 432 (Epoca medievală târzie)

Cod RAN: 141768.02

Autorizație nr. 362/10.07/2019

Colectiv: dr. Sanda Băcuet-Crișan – responsabil științific (MJIA Zalău), Timea Keresztes - membru în colectiv, dr. Dan Băcuet-Crișan – membru în colectiv (MJIZ Zalău)

Perioada desfășurării cercetării: 19-31.05.2022

Cadrul geografic. Istoricul cercetărilor

Situl arheologic de la Zăuan „Dâmbul cimitirului/ Biserica Reformată” este situat în partea de est a localității Zăuan, pe un bot de deal, pe partea dreaptă a șoselei Zalău – Oradea (Fig. 1).

La Zăuan, pe „Dâmbul cimitirului” există un sit arheologic preistoric cu mai multe nivele de locuire. Cercetările arheologice sistematice conduse de Eva Lako și mai apoi Gheorghe Lazarovici (inițiate în anul 1975) au vizat vestigiile neolitice din acest punct. Biserica Reformată (de zid) de la Zăuan (Fig. 2) s-a construit în anul 1680 pe locul unei biserici mai vechi din lemn. În anul 1774 s-au efectuat lucrări de extindere (portic), iar turnul bisericii a fost construit între anii 1792-1794. În secolul XIX, biserica a suferit mai multe modificări și lucrări de restaurare, iar în anul 1950 a fost adosată camera centralei. Biserica reformată de la Zăuan nu a fost cercetată arheologic până la momentul acestei săpături arheologice preventive.

Modul de derulare a săpăturii arheologice

Cercetarea efectuată la Biserica Reformată din Zăuan a avut drept obiectiv principal salvarea eventualelor vestigii arheologice și eliberarea terenului de sarcină arheologică pe suprafața ce urmează să fie afectată de lucrările de reabilitare a instalațiilor de încălzire.

Rezultatele cercetărilor. Concluzii

Săpăturile preventive de la Zăuan „Dâmbul cimitirului/Biserica Reformată” s-au soldat cu descoperirea a patru complexe arheologice (Fig. 3) și a unei cantități semnificative de material arheologic care oferă o serie de informații noi despre evoluția zonei respective și a construcției ecleziastice. Noile cercetări au clarificat locuirea zonei menționate pe parcursul Bronzului Mijlociu de către comunități ale culturii Wietenberg (Faza III) (complexul C. 1/2022).

În schimb, complexul C. 2/2022 (talpă fundație construcție din lemn), împreună cu moneda din Perioada Arpadiană și fragmentele ceramice medievale timpurii, contribuie la cunoașterea evoluției bisericii medievale de la Zăuan „Dâmbul cimitirului”. Descoperirile aparținând evului mediu timpuriu coroborate cu documentele medievale sugerează faptul că, în săpătura arheologică preventivă efectuată în anul 2022 au fost surprinse urmele vechii mănăstiri din lemn (care ar fi existat aici în sec. XII), în locul căreia s-a clădit (în anul 1680) biserica de zid actuală. Complexele C. 3/2022 și C. 4/2022 sunt morminte din sec. XIX.

Abstract

The preventive excavations at Zăuan „Dâmbul cimitirului/Biserica Reformată” led to the discovery of a four features and a significant amount of artifacts that provides a series of new information about the evolution of the respective area and the ecclesiastical construction. New research has clarified the habitation of the mentioned area during the Middle Bronze Age by communities of the Wietenberg culture (Phase III) (feature C. 1/2022). Instead, the feature C. 2/2022 (foundation sole made of wood), together with the coin from the Arpadian Age and the early medieval ceramic fragments, contribute to the knowledge of the evolution of the medieval church from this place. The early medieval discoveries corroborated with the medieval documents suggest that, in the preventive archaeological excavation carried out in 2022, traces of the old wooden monastery (which would have existed here in the 12th century) were discovered, in the place of which it was built (in 1680) the current church.

Fig. 1. Localitatea Zăuan cu amplasamentul zonei studiate

Fig. 2. Biseria reformată (de zid) din Zăuan

Fig. 3. Aspect din timpul săpăturilor

Lista rapoartelor cercetărilor arheologice de evaluare și diagnostic

133. Arad, jud. Arad <i>Punct: Centura-Est</i>	682
134. Băiceni, com. Cucuteni, jud. Iași <i>Punct: Cucuteni – Cetățuie - platoul Laiu</i>	690
135. Borș, jud. Bihor <i>Punct: Situri 1 - 16</i>	692
136. Breazu, com. Reditu, jud. Iași	693
137. Celei, oraș Corabia, jud. Olt [<i>Sucidava</i>] <i>Punct: Cetatea romano-bizantină</i>	696
138. Coțușca, jud. Botoșani <i>Punct: Cotu Miculinți-Gârla Mare</i>	700
139. Drăgușeni, jud. Botoșani <i>Punct: La Căldare - Dealul Chițanca</i>	703
140. Drăgușeni, jud. Botoșani <i>Punct: Mălaia de la Saivane, Tumul 1</i>	706
141. Dumbrăvița, com. Ruginoasa, jud. Iași <i>Punct: Tarlaia lezerul</i>	714
142. Gârcina, com. Gârcina, jud. Neamț <i>Punct: Dealul Balaurul</i>	717
143. Lungani, com. Lungani, jud. Iași <i>Punct: După Vie</i>	722
144. Poarta Albă, mun. Medgidia, jud. Constanța <i>Punct: Cariera Romcim S.A. Medgidia</i>	731
145. Morunglav, com. Morunglav, jud. Olt <i>Punct: Pădurea Morunglav – Drumul Dealului Sector: Gura Iașului</i>	734
146. Nușfalău, com. Nușfalău, jud. Sălaj <i>Punct: Barătrét</i>	738
147. Oradea, jud. Bihor <i>Punct: Cănepiște II</i>	740
148. Pericei, com. Pericei, jud. Sălaj <i>Punct: „La vest de Kálló”</i>	740
149. Pericei, jud. Sălaj <i>Punct: Pădurea Gozuri</i>	742

150. Pericei, com. Pericei, jud. Sălaj <i>Punct: Str. Gócs, Nr. 668</i>	744
151. Predeluț, com. Bran, jud. Brașov <i>Punct: Măguricea Branului (toponimul se află la 1 km vest de sit) sectoare: cetățile de vest; cetatea de est</i>	747
152. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara <i>Punct: Șeghi</i>	749
153. Sântion, com. Borș, jud. Bihor <i>Punct: Cimitirul vechi</i>	752
154. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj <i>Punct: Observator</i>	752
155. Stârciu, com. Horoatu Crasnei, jud. Sălaj <i>Punct: Dealul lui Bențan</i>	754
156. Târgu Neamț, jud. Neamț <i>Punct: Islaz/Aerodrom</i>	755
157. Topolița, com. Grumăzești, jud. Neamț <i>Punct: La Izvor</i>	758
158. Zimbru, jud. Arad <i>Punct: Jumelț</i>	762

133. Arad, jud. Arad**Punct: Centura Est****Tip de sit:** 111 (așezare deschisă)**Încadrare cronologică:** 33 (Epoca postromană); 43 (Epoca medievală)**Autorizație** nr. 743/17.11.2022**Colectiv:** Victor Sava, Ioan Cristian Cireap, Daniel Preda, Roberto Tănăsache (CM Arad)**Perioada desfășurării cercetării:** 21.11. - 06.12.2022

Cercetarea a fost determinată de necesitatea efectuării unui diagnostic arheologic intruziv, care să evalueze potențialul arheologic al viitoarei variante ocolitoare Arad - Est. Începutul proiectului se află la intersecția drumului DN 69 cu breteaua nordică a nodului rutier Arad-Sud. Calea ferată va fi traversată printr-un pasaj, ulterior traseul va traversa pe un pod râul Mureș, pe la sud de comuna Vladimirescu și se va intersecta cu DN 7, la est de localitate (Fig. 1).

Amplasamentul Variantei ocolitoare Arad - Est se desfășoară pe UAT-urile Arad, Fântânele și Vladimirescu, urmând zona sud-estică a municipiului Arad. Lungimea traseului este de aprox. 11 km, iar lățimea afectată este de 9 m.

Traseul se desfășoară spre sud pe o terasă înaltă a Mureșului, iar spre nord, după traversarea Mureșului, pe o zona mai joasă (Fig. 2).

Diagnosticul arheologic intruziv a fost efectuat prin trasarea, săparea și documentarea a 228 secțiuni de 1,3 x 6/8 m (Fig. 3). Acestea au fost dispuse pe cei aprox. 11 km ai viitorului tronson de șosea. Lățimea platformei construite, parte carosabilă, acostamente și benzi de încadrare însumează lățimea de 9 m. Cu toate acestea lățimea expropriată variază între 20 și 30 m.

Având în vedere faptul că zona supusă diagnosticului arheologic intruziv se află în apropierea unor situri arheologice, pentru atingerea obiectivelor diagnosticului au fost implementate două metodologii de cercetare. În primul rând perimetrul investigat a fost supus unor cercetări non-invasive. Acestea au constatat în strângerea informațiilor bibliografice existente asupra zonei propuse diagnosticării intruzive, cercetare dublată de o perieghetă. După finalizarea acestei prime etape a cercetării am recurs la efectuarea sondajelor arheologice.

Prin realizarea diagnosticului arheologic intruziv au fost identificate trei situri. Cele două situri identificate în UAT Arad, AR051 și AR052, fiind necunoscute până la realizarea diagnosticului au fost denumite în continuarea celor deja cunoscute. În cazul sitului VLD012, acesta a fost deja cunoscut încă de pe parcursul anului 2013, fiind inclus în PUG-ul localității Vladimirescu.

Cele două situri din UAT Arad, AR051 și AR052, au fost identificate pe terasa estică a unui paleocanal, care se desprinde din albia Mureșului și brăzdează câmpia înaltă de la nord la sud. Cele două situri, aflate la mică distanță unul față de celălalt (Fig. 4), sunt bine amplasate din punct de vedere geografic. Se află în imediata apropiere a unei surse de apă, fiind totodată ferite de inundațiile periodice ale Mureșului.

Situl AR051 a fost identificat între km 1,475 și 1,625 ai variantei ocolitoare Arad - Est. Acest sit se desfășoară pe 150 m liniari ai menționatului proiect. Cercetările perieghetice prealabile au indicat posibilitatea existenței în această locație a unui sit arheologic. Pe o suprafață de aprox. 3,5 ha au fost observate fragmente ceramice de culoare cenușie, lucrate cu roata rapidă, care pot fi atribuite cronologic secolelor II-IV d.Chr. Diagnosticul arheologic întreprins a condus la confirmarea existenței acestui sit. În perimetrul acestuia au fost realizate 6 secțiuni arheologice (Fig. 5). În secțiunea S24 a fost identificată, în profilul sud estic, o groapă. Aceasta s-a conturat ca o pată de culoare neagră, pigmentată cu puțin chirpici și cărbune. În umplutura acesteia au fost descoperite o serie de fragmente ceramice (Fig. 6-7), similare cu cele identificate prin cercetările de suprafață. Pe lângă groapa identificată în S24, în secțiunile S23 și S25 au fost descoperite bucăți de chirpici și fragmente ceramice, care nu au provenit dintr-un context anume. Analizând stratigrafia din zona sitului, se poate preciza că nivelul de cultură, dacă a existat, a fost puternic deranjat de lucrările agricole.

Cercetările de suprafață și studierea datelor arheologice provenite din secțiunile S23-S28 indică faptul că situl AR051 reprezintă o așezare tipică secolelor II-IV d.Chr. Astfel de așezări pot fi întâlnite în toată zona de câmpie cuprinsă între râul Tisa și Munții Apuseni.

La fel ca în cazul AR051, situl AR052 a fost identificat ca urmare a cercetărilor prealabile desfășurării diagnosticului arheologic intruziv. Ceramica strânsă la suprafață indică existența unei așezări din secolele II-IV d.Chr. Fragmentele ceramice identificate în arătură au fost răspândite pe o suprafață de aprox. 1-1,5 ha. Acestea au păstrat culoarea cenușie, fiind modelate la roata rapidă. Diagnosticul arheologic a confirmat existența așezării. Aceasta a putut fi detectată pe 100 m liniari din traseul variantei ocolitoare Arad - Est (Fig. 8). În secțiunea S15 a fost identificată o groapă, din a cărei umpluturi au fost prelevate fragmente ceramice cenușii lucrate la roată, altele mai grosiere (Fig. 9-10), dar și oase de animale și bucăți de chirpici. Într-o altă secțiune, S17, au fost descoperite tronsoane a două șanțuri de mai mici dimensiuni (Fig. 11), care fac parte tot din așezarea AR052.

Cele două așezări, AR051 și AR052, se află la mică distanță, una față de cealaltă, iar o parte a fragmentelor ceramice aparțin aceluiași tipuri databile pe parcursul secolelor II - IV d.Chr. În același timp, trebuie să ținem cont de faptul că în S15, cx. 1 au fost descoperite fragmente ceramice grosiere care probabil provin de la un vas borcan decorat cu un brâu alveolat. Acest tip ceramic este destul de restrâns în Câmpia Aradului, fiind datat pe parcursul secolelor II-III d.Chr.

Al treilea sit identificat pe traseul viitoarei variante ocolitoare, este VLD012. Acesta a fost identificat ca urmare a altor cercetări de suprafață desfășurate în UAT Vladimirescu. Situl se desfășoară spre sudul localității Vladimirescu, pe un platou/grind mai înalt, care este vizibil în peisaj. Cercetări de suprafață desfășurate pe parcursul anului 2013 au dus la identificarea inițială a așezării din secolele XI-XIII d.Chr., care probabil își continuă existența și pe parcursul secolelor XIV-XVI d.Chr. Artefactele deranjate

de lucrările agricole au fost răspândite pe o suprafață de aprox. 40 ha, urmând, în mare parte, conturul grindului care se reliefează în teren.

Traseul variantei ocolitoare taie acest grind în capătul sudic al acesteia, astfel afecând marginea acestei întinse așezări medievale. În cadrul diagnosticului arheologic a fost surprinsă pe lungimea de 150 m (Fig. 12). În secțiunea S127 a fost descoperită, în profilul nordic, o groapă (Fig. 13), în a cărei umplutură s-au păstrat fragmente ceramice din secolele XI-XIII d.Chr. (Fig. 14) și oase de animale.

După cum s-a putut constata în rândurile de mai sus, diagnosticul arheologi intruziv a dus la descoperirea pe viitorul traseu al variantei ocolitoare a trei situri arheologice: AR051, AR052 și VLD012 (vezi tabelul 1).

Abstract

The trial trenching was due to the need to carry out to assess the archaeological potential of the future Arad East bypass. The start of the future bypass is located at the intersection of the DN 69 road with the northern ramp of the Arad-South road junction. The railway will be crossed by a passage, then the route will cross on a bridge the Mures river, south of Vladimirescu commune and will intersect with DN 7, east of the locality. Three sites have been identified through the trial trenching. The two sites identified in Arad, AR051 and AR052, were unknown prior to our investigations. These two sites can be dated to the 3rd-4th century. In the case of site VLD012 (dated to the 11th-13th century), it was already known during 2013.

Nr. Crt.	Numele siturilor arheologice	Kilometri între care se desfășoară siturile arheologice	Lungime sit	Secțiunile unde au fost descoperite contexte arheologice certe
1	Situl AR051	Km 1.475-1.625	150 m	S24
2	Situl AR052	Km 1.800-1.900	100 m	S15+S17
3	Situl VLD012	Km 8.900-9.050	150 m	S127

Tabelul 1. Tabel centralizator al siturilor identificate pe traseul viitoarei variante de ocolire Arad - Est

Fig. 1. Imagine satelitară cu indicarea traseului variantei ocolitoare (cu roșu)

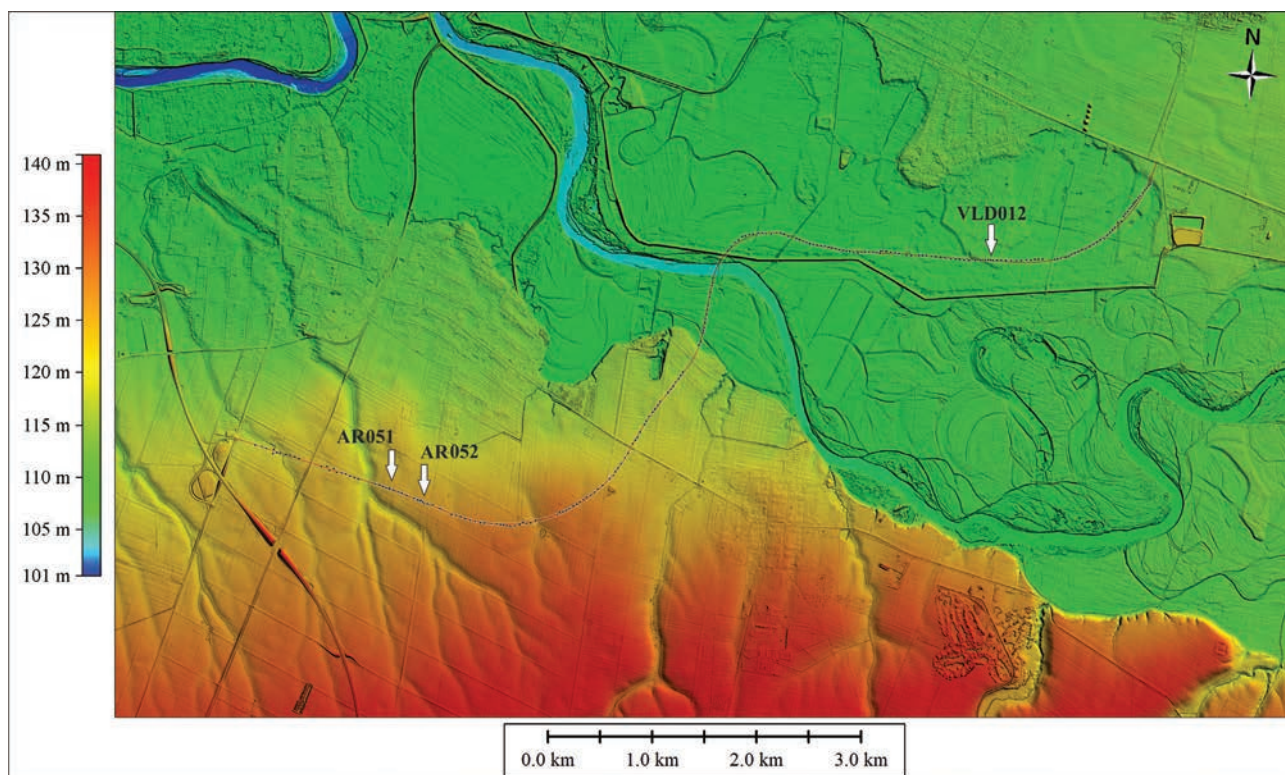

Fig. 2. Model digital de elevație, cu indicarea traseului viitoarei variante ocolitoare Arad - Est și a siturilor arheologice identificate

Fig. 3. Fotografie generală cu indicarea unor sondaje de pe traseul viitoarei variante ocolitoare Arad - Est

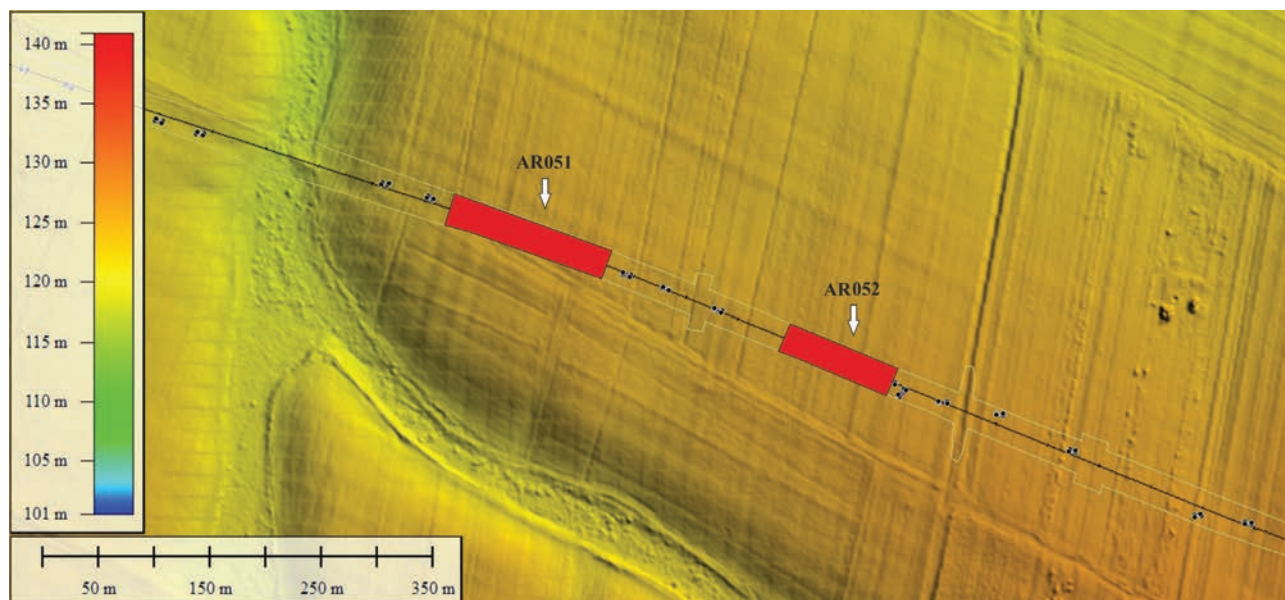

Fig. 4. Model digital de elevație, cu indicarea traseului viitoarei variante ocolitoare Arad - Est și a siturilor arheologice AR051 și AR052

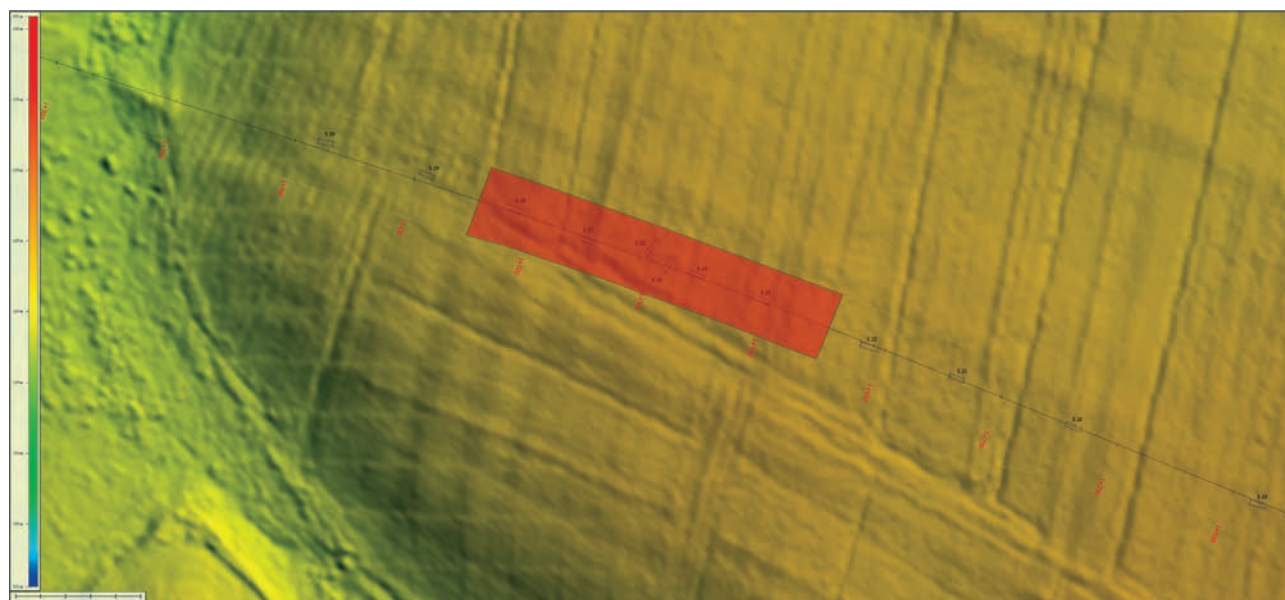

Fig. 5. Model digital de elevație, cu indicarea traseului viitoarei variante ocolitoare Arad - Est, a secțiunilor arheologice întreprinse și a sitului AR051

Fig. 6. Fragmente ceramice din secolele II-IV d.Chr. descoperite în secțiunea S24, cx. 1, situl AR051

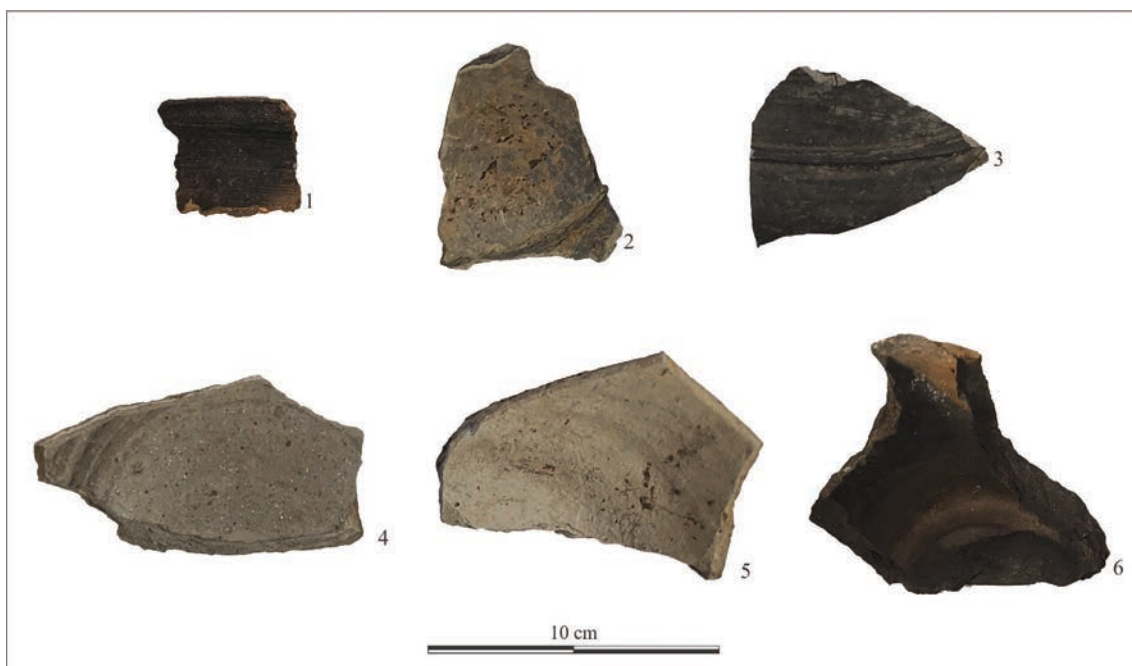

Fig. 7. Fragmente ceramice din secolele II-IVd.Chr. descoperite în secțiunea S24, cx. 1, situl AR051

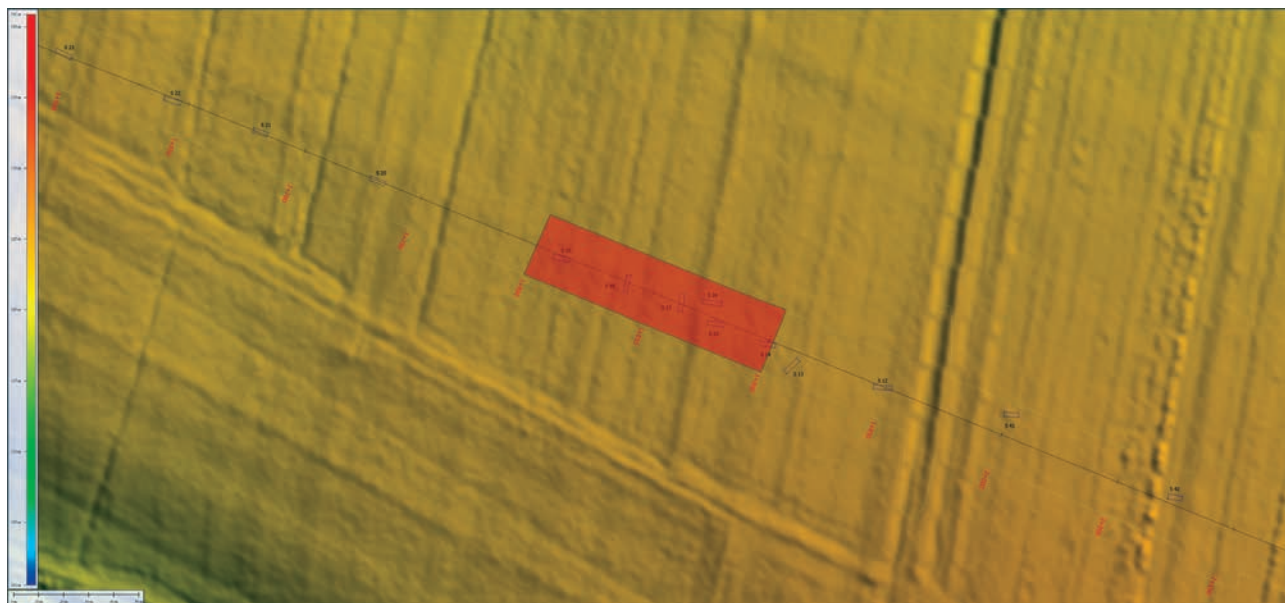

Fig. 8. Model digital de elevație, cu indicarea traseului viitoarei variante ocolitoare Arad-Est, a secțiunilor arheologice întreprinse și a sitului AR052

Fig. 9. Fragmente ceramice din secolele II-IV d.Chr. descoperite în secțiunea S15, cx. 1, situl AR052

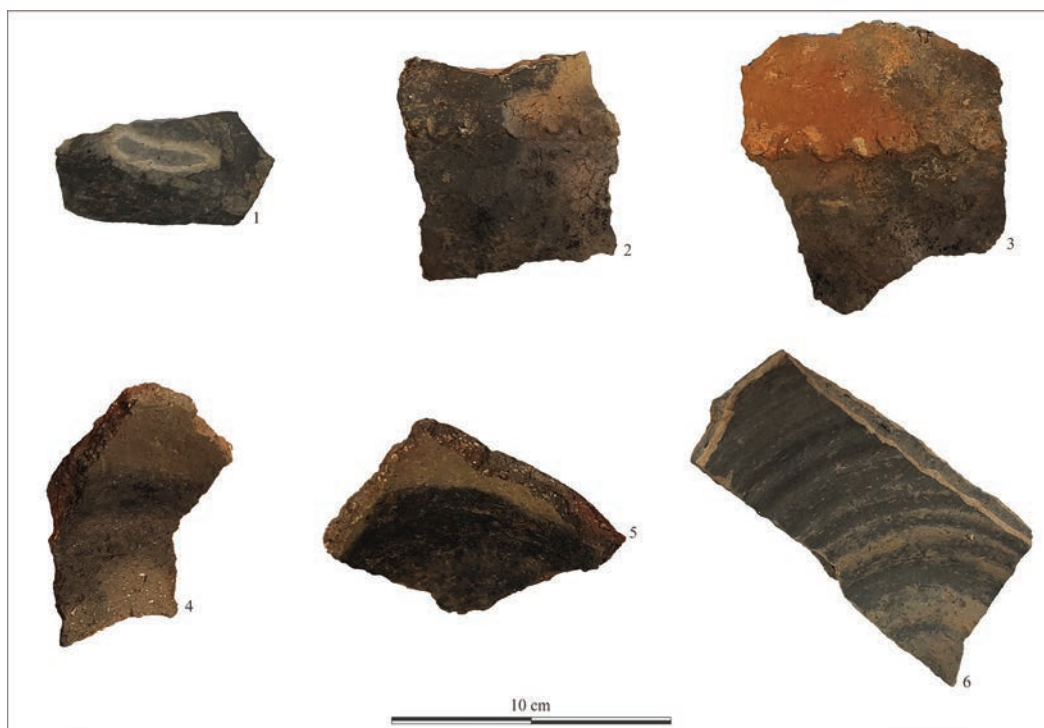

Fig. 10. Fragmente ceramice din secolele II-IV d.Chr. descoperite în secțiunea S15, cx. 1, situl AR052

Fig. 11. Fotografie a secțiunii S24 și a complexelor cx. 2 și cx. 3, din cadrul sitului AR052

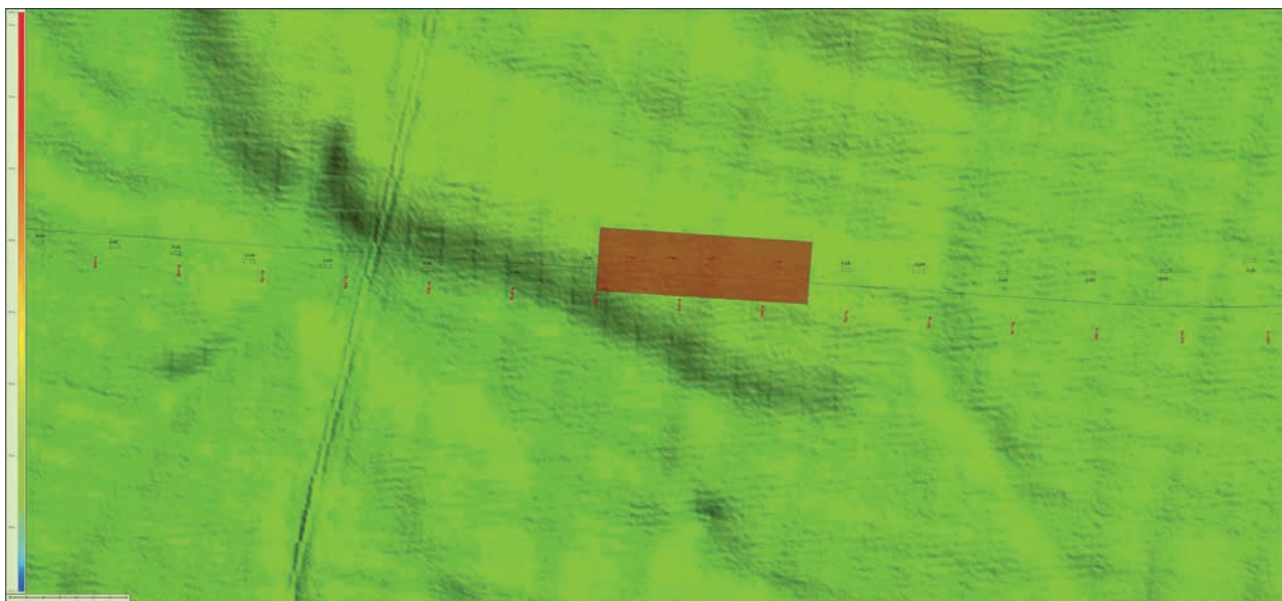

Fig. 12. Model digital de elevație, cu indicarea traseului viitoarei variante ocolitoare Arad-Est, a secțiunilor arheologice întreprinse și a sitului VLD012

Fig. 13. Fotografie a secțiunii S126 și a complexului 1, din cadrul sitului VLD012

Fig. 14. Fragmente ceramice din secolele 11-13 d.Chr. descoperite în secțiunea S127, cx. 1, situl VLD12

134. Băiceni, com. Cucuteni, jud. Iași**Punct: Cucuteni – Cetățuie - platoul Laiu****Autorizație nr. 219/21.04.2022**

Colectiv: Felix-Adrian Tencariu - responsabil științific (UAIC Iași), Andrei Asăndulesei (UAIC Iași), Vasile Cotiugă (UAIC Iași), George Bodi (IA Iași), Casandra Brașoveanu, Ana Drob, drd. Radu Brunchi (UAIC Iași), dr. Sergiu-Constantin Enea (Liceul Teoretic „Ion Neculce” Târgu Frumos), Radu Balaur (UAIC Iași), Maria-Cristina Ciobanu, Ioana-Cosmina Hriniciuc, Serina-Daniela Bobe, Viorel-Daniel Cioată, Ana Harhăță, Analisa Ariton, Adina Amărieuței, Alina Patriche (Facultatea de Istorie, UAIC Iași)

Perioada desfășurării cercetării: iulie 2022

Situl eponim al culturii Cucuteni se află la intersecția dintre Podișul Sucevei și Câmpia Moldovei, la nivelul depresiunii Dealul Mare Hârlău, pe un platou structural suspendat față de văile care îl înconjoară, numit Broscăria-Laiu. Mai exact, este amplasat pe un promontoriu (martor de eroziune), mărginit pe trei laturi de pante râpoase și continuă spre vest în prelungirea acestuia.

Așezarea a fost descoperită în anul 1884, de către Theodor Burada, în urma unei informații primite în legătură cu unele vestigii, ce par a fi vechi, găsite în timpul săpării la o carieră de piatră la Cucuteni. Stopate în 1896, săpăturile de la Cucuteni se reiau în 1909 și în 1910, datorită interesului arheologului german Hubert Schmidt pentru această civilizație. După o perioadă în care săpăturile de la Cucuteni au stagnat, mai exact după o jumătate de secol, ele reîncep sub egida Universității ieșene, sub supravegherea lui Mircea Petrescu-Dâmbovița (responsabil) și a lui Marin Dinu (responsabil adjunct), în colaborare cu alți cunoscuți arheologi ai perioadei (1961-1966).

După o altă jumătate de secol în care nu s-au mai întreprins săpături de mare amploare la renumita stațiunea eponimă a culturii Cucuteni, ele reîncep tot sub egida Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, la inițiativa arheologilor Centrului Arheoinvest și ai Facultății de Istorie. În anul 2017 s-au demarat periegeze și prospecțiuni non-invasive, care au avut ca scop confirmarea sau infirmarea unei ipoteze ce privea extinderea locuirii spre sud-vest, după cel de-al doilea șanț de apărare. Prospecțiunile magnetometrice care s-au realizat pe o suprafață de două hectare, au demonstrat o extindere a locuirii de pe Cetățuie sub forma a cel puțin două șiruri de locuințe, delimitate la vest de două șanțuri sub forma unui arc de cerc. Șirurile sunt distanțate între ele, fapt ce poate sugera prezența unor căi de acces către zona apărată natural dinspre vârful promontoriului.

Sondajele din iulie 2022 au avut ca obiectiv testarea, printr-o primă secțiune, a unor anomalii magnetice care sugerau un șanț de apărare și o locuință, și a unei anomalii de tip groapă sau cuptor prin o a doua secțiune. Presupunerile inițiale au fost confirmate prin săpătură, în secțiunea II fiind intersectate vestigiile unei locuințe cucuteniene (faza B), ale unui șanț și câteva gropi. Sporadic, deasupra locuinței au fost identificate relativ numeroase fragmente ceramice aparținând culturii

Horodiștea-Erbiceni (faza a II-a), în asociere cu fragmente de gresie locală, din placa sarmațiană; cu toate acestea, nu a putut fi delimitat un complex de locuire, niciun nivel stratigrafic corespunzător acestei locuiri post-Cucuteni. Locuința nu a fost dezvelită integral, motiv pentru care nu a fost demontată, ci conservată pentru viitoare cercetări. Extrapolând informațiile obținute din porțiunea curățată, putem presupune că avea dimensiunile de ~7-8 m x 4 m, fiind orientată aproximativ N - S. Șanțul de apărare (fig. 2), fiind identificat imediat din marginea locuinței, are aproximativ 2,35 m deschidere la partea superioară și 1 m adâncime, fiind săpat în formă de U, mai abrupt spre interiorul așezării și mai lin spre exterior. Cei care l-au amenajat au spart placa naturală de gresie sarmațiană, adâncindu-se cu încă aproximativ 0,3 m, ceea ce reprezintă un indiciu al efortului depus de comunitate în îndeplinirea acestei lucrări de fortificare.

În S III, deși presupunerea inițială (cu privire la anomalia magnetică) preconiza o groapă menajeră, cu material ars în umplutură, am avut parte de o surpriză, în sensul descoperirii unui cuptor de ardere a ceramicii (fig. 3), databil în faza B a culturii Cucuteni. Este vorba despre o instalație bicamerală, cu două incinte dispuse vertical. Camera inferioară s-a păstrat mai bine, fiind săpată foarte puțin (~ 0,2 m) în solul antic, sub forma a două canale de foc (lungi de aproximativ 1,10m, late de 0,5 m), care comunicau între ele prin intermediul a alte două canale mici, paralelipipedice. Alimentarea cu combustibil a cuptorului se făcea din lateral prin intermediul unei guri de foc prelungite circa 0,5 m către SE, care comunica cu un singur canal. Partea superioară a cuptorului (camera vaselor) nu s-a păstrat, cu excepția câtorva fragmente de lutuiei de boltă, cu amprente de nulele.

Abstract

The non-invasive research based on archaeological topography, cartography, aerial photography and geophysical prospecting and the stratigraphic surveys conducted by a team of the Arheoinvest Platform on the Laiu Plateau, in the immediate vicinity of the Cucuteni Cetățuie settlement revealed an extension of this settlement to the southwest. Several dwellings and new fortification elements have been identified. The test trenches excavated in 2022 had as their objective the verification of other magnetic anomalies; a dwelling belonging to the Cucuteni B1 sub-phase, a previously unknown defensive trench (probably from the Cucuteni A-B phase) and a two-chamber pottery kiln (Cucuteni B) were partially investigated.

Fig. 1. Imagine de ansamblu asupra complexelor investigate în S II (2022)

Fig. 2. Imagine a șanțului de apărare investigat în S II (2022)

Fig. 3. Imagine de ansamblu asupra cuptorului de ardere a ceramicii investigat în S III (2022)

135. Borș, jud. Bihor**Punct: Situri 1–16**

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 111 (așezare deschisă), 114 (așezare rurală), 117 (tell), 134).

Încadrare cronologică: 14 (Eneolitic), 141 (Eneolitic timpuriu), 143 (Eneolitic târziu), 15 (Epoca bronzului), 151 (Epoca bronzului timpuriu), 152 (Epoca bronzului mijlociu), 153 (Epoca bronzului târziu), 161 (Hallstatt timpuriu), 21 (La Tène), 213 (La Tène târziu), 322 (Epoca romană târzie), 43 (Epoca medievală), 431 (Epoca medievală timpurie), 432 (Epoca medievală târzie), 5 (Epoca modernă)

Autorizație nr. 728 / 14.11.2022

Colectiv: Katócz Zoltán – responsabil științific, Fecete-Porsztner Kitti (MTC Oradea).

Finanțare: Primăria Comunei Borș

Perioada desfășurării cercetării: 5–10.12.2022

Pe teritoriul comunei Borș au fost efectuate în mai multe rânduri cercetări arheologice începând cu anii șaizeci-șaptezeci ai secolului trecut. Din acest motiv în literatura de specialitate sunt amintite mai multe situri arheologice, cum ar fi cele de la Sântion – *Dealul Mănăstirii*, Sântion – *teren al lui Lukács Antal*, Sântion – *Cânepiște*, Sântăul Mare – *Nagy Zomlin* și mai multe puncte neprecizate pe raza satelor Sântăul Mic și Borș.¹ În vederea actualizării Planului Urbanistic General (PUG) al comunei Borș, județul Bihor au fost efectuate cercetări de teren non-invasive în perimetrul unității administrative respective. Scopul cercetărilor noastre era de a delimita noi situri arheologice și de a identifica pe teren siturile deja cunoscute în literatura de specialitate. Prin urmare au fost identificate în total 16 situri arheologice dintre care trei au fost deja menționate în literatura de specialitate:

(Sit.1.): Sântăul Mare – *Lacul Curtuiuş* [Nagyszántó – *Körtélytő*] au fost colectate fragmente ceramice aparținând eneoliticului târziu, epoca bronzului (atipic), ceramică gri specifică sarmaților; (Sit.2.): Sântăul Mare – *Dealul Cireșii* [Nagyszántó – *Cseresznye-domb*], au fost descoperite cioburi de epoca bronzului timpuriu, daci clasici și epoca medievală târzie, din secolele XVI–XVIII; (Sit.3.): Sântăul Mare – *Sighetu Mare /Râtul Zomlinul mare* [Nagyszántó – *Nagysziget / Nagy Zomli-pusztá*], au fost descoperite câteva cioburi neolitice atipice; (Sit.4.): Sântăul Mic – *Dealul Manei* [Nagyszántó – *Lovarda-domb*], pe o ridicătură mai înaltă am cules fragmente ceramice Tiszapolgár, Gava și sarmatice; (Sit.5.): Sântăul Mic – *Câmpul Cimitirului* [Nagyszántó – *Temető-ré*], terenul este amplasat lângă o fostă zonă mlăștinoasă, de unde provin fragmente ceramice sarmatice și de epoca medievală târzie din secolele XVII–XVIII; (Sit.6.): Sântăul Mic – *Movila lui Pal* [Nagyszántó – *Pál-halom*], se află în imediată apropiere a unei balastiere, de unde au fost colectate fragmente ceramice de pe suprafața solului din epoca bronzului mijlociu și târziu și câteva oase umane, alături de ceramică de epocă modernă; (Sit.7.): Sântăul Mic – *Câmpul Viorelei* [Nagyszántó – *Ibolyás ré*], în apropierea unui pârâu mic, de unde provin câteva fragmente ceramice Coțofeni; (Sit.8.): Borș – *Dealul Viilor* [Bors – *Szőlő-hegy*], se află în vecinătatea unei albie vechi a Crișului Repede,

unde au fost identificate fragmente ceramice de epoca bronzului târziu și epoca modernă; (Sit.9.): Sântion – *Dealul Mănăstirii* [Szentjános – *Kolostor-domb*], se află pe malul drept al Crișului Repede. Aici se află o așezare multi-stratigrafică de epoca bronzului mijlociu și ruinele unei mănăstiri medievale; (Sit.10.): Sântion – *Cânepiște* [Szentjános – *Kenderföld*], în urma cercetărilor arheologice preventive din toamna anului 2007, a fost descoperit un mormânt scitic, datat în mijlocul epocii Hallstatt-ului, sec. VIII. î.Hr; (Sit.11.): Borș – *Logitrax* [Bors – *Logitrax*], au fost descoperite cioburi care pot fi încadrate în epoca bronzului; (Sit.12.): Borș – *Lacul de pescuit Borș 1*. [Bors – *Borsi horgásztó 1.*], au fost colectate fragmente ceramice din epoca modernă; (Sit.13.): Borș – *Lacul de pescuit Borș 2*. [Bors – *Borsi horgásztó 2.*], cunoaștem fragmente ceramice aparținând secolelor XVII–XVIII; (Sit.14.): Borș – *Lacul de pescuit Borș 3*. [Bors – *Borsi horgásztó 3.*], se cunoaște un sit arheologic cu materiale ceramice de epoca bronzului și epoca modernă; (Sit.15.): Borș – *Geobara*. [Bors – *Geobara.*], au fost colectate fragmente ceramice ale culturii Gava din epoca bronzului târziu, alături de alte fragmente ceramice din perioada La Tène Dacic; (Sit.16.): Sântion – *Pădurița* [Szentjános – *Erdő.*], de la acest punct provin câteva fragmente ceramice medievale.

Reperarea acestor situri atestă faptul că spațiul respectiv a fost preferat pentru locuire începând încă din epoca neolitică și până în prezent, ceea ce oferă noi contribuții arheologice importante pentru cunoașterea habitatului comunităților preistorice și istorice locale. În vederea continuării cercetărilor viitoare am realizat o hartă marcând zonele care nu ne-au fost accesibile cu această ocazie din diferite motive (pășune, culturi agricole cu vegetație crescută, construcții, terenuri abandonate-pârloagă, etc.) cu speranța că în viitor vom avea posibilitatea de a verifica și aceste zone.

Abstract

Surface surveys carried out in the perimeter of Borș commune (Bihor county) at the beginning of December 2022, have resulted an important archaeological data about the prehistory and history of this region. The main purpose of our research was to identify and delimit new archaeological sites in this area to achieve the General Urban Plan of the mentioned commune. Following these field investigations, we managed to identify 13 archaeological sites unknown until now, to which are added 3 settlements that are already mentioned in the specialized literature. The 16 settlements fall on a broad chronological period, starting from the Neolithic until to the Late Medieval Age.

136. Breazu, com. Rediu, jud. Iași**Autorizație nr. 661/18.10.2022****Colektiv:** Diana-Măriuca Vornicu - responsabil științific, Sever-Petru Boțan, Daniel Malaxa (IA Iași), Andrei Asănuđulesei, Felix Adrian Tencariu (Centrul Arheoinvest, Departamentul Științe Exacte și Științe ale Naturii, Institutul de Cercetări Interdisciplinare, UAIC Iași)**Perioada desfășurării cercetării:** oct. – noiembrie 2022

Diagnosticul arheologic desfășurat pe teritoriul satului Breazu (comuna Rediu, județul Iași) a fost efectuat în perioada octombrie-noiembrie 2022 și a avut ca scop identificarea de noi situri arheologice (cu precădere eneolitice) și reperarea, pe teren, a celor deja cunoscute. Aceasta în contextul în care satul Breazu, aflat în proximitatea municipiului Iași, a cunoscut în ultimii ani o dezvoltare de excepție, mărindu-și teritoriul prin construirea de locuințe, în zone care, până nu demult, erau folosite cu precădere în scop agricol (teren arabil și pășune). Această continuă extindere pune în pericolul de a suferi distrugerii iremediabile siturile arheologice care nu sunt introduse în Repertoriul Arheologic Național. Așadar, ne-am propus o repertoriere a siturilor arheologice eneolitice de pe teritoriul actualului sat Breazu cu scopul introducerii lor în Repertoriul Arheologic Național. Ca urmare a demersului nostru am identificat cinci situri (Pl. I. 1), dintre care două nu au fost menționate anterior în literatura de specialitate. Deoarece geografia antropică a locului este mult modificată de cea existentă la începutul anilor '80 ai secolului trecut, atunci când au fost realizate cercetările de teren incluse în *Repertoriul Arheologic al județului Iași* (RAJI de acum înainte), munca de identificare a siturilor menționate în RAJI s-a dovedit greoaie, uneori imposibilă.

În RAJI sunt menționate 30 de situri arheologice pe teritoriul actual al comunei Rediu, dintre care doar unul se afla pe teritoriul satului Breazu, o așezare dintr-o etapă târzie a culturii Horodiștea-Erbiceni (pag. 241-242, punct LXII.2.A, cartat cu numărul 17 pe harta LXII). Nu am reușit identificarea, în teren, a respectivului sit. De asemenea, nu am reușit să identificăm în teren nici alte două așezări eneolitice menționate în RAJI (II, LXII.1.A. – așezare Cucuteni și LXII. 1. H: așezare Horodiștea-Erbiceni) aflate acum în zona de intravilan Breazu (în trecut pe terenul agricol al satului Rediu).

În schimb, am identificat alte două situri nerepertori-ate până în prezent:

Partea de sud-vest a Platoului Mârzești (administrativ: strada Busuiocului din satul Breazu). Cu ocazia unor lucrări de construcție din anul 2021, a fost distrusă o groapă menajeră cu materiale arheologice aparținând eneoliticului, mai precis culturii Cucuteni, faza B (localizare GPS: 47°13'36.49"N, 27°29'29.86"E). Din acest motiv primul punct cu potențial arheologic verificat în cadrul acestui diagnostic a fost respectiva locație. Aceasta se află lângă un teren arabil, cultivat la momentul realizării diagnosticului. Astfel, am întreprins o perieghieză la sud, nord și est de acest punct, pe o suprafață de cca 1 ha (Pl. I. 1) (suprafața de la vest de acest punct este acoperită de drumul comu-

nal și de alte construcții, nefiind astfel accesibilă pentru o perieghieză). În urma cercetării de teren au fost identificate foarte puține artefacte la suprafața solului: fragmente ceramice, fragmente de oase de animale și un nucleu amorf din silex (Pl. II. B/1-3) specific depozitelor Cenomaniene de pe malul râului Prut. Preliminar, estimăm, în funcție de răspândirea materialului arheologic de la suprafața solului, că este posibil ca situl arheologic să se întindă pe o suprafață de cca 1 ha la est de complexul arheologic distrus în anul 2021. Cu această ocazie am realizat și prospecțiuni magnetometrice pe terenul respectiv. Magnetometria este una dintre cele mai productive metode aplicate în arheologie datorită combinației dintre rata deosebit de rapidă de achiziție a datelor, în perioade relativ scurte de timp, și rezoluția spațială foarte bună a rezultatelor obținute, ce depășesc cu mult orice altă metodă de cercetare geofizică terestră. Pentru cazul de față s-a utilizat un magnetometru fluxgate, marca Sensys, cu cinci probe, măsurându-se câteva suprafețe apropiate, dar nu în legătură (însumând cca. un hectar), pentru a se surprinde eventuale complexe arheologice, limite ale așezării etc. Din păcate, măsurătorile nu au surprins anomalii specifice unei așezări cucuteniene (locuințe incendiate, cuptoare, șanțuri de apărare/delimitare), acestea fiind într-o bună măsură afectate și de amenajările antropice recente din zonă (locuințe, garduri metalice etc.). Singurele elemente de interes arheologic ar putea fi un grup de anomalii pozitive, de intensitate medie și formă cvasi-ovală, situate în relativă apropiere groapa cu materiale Cucuteni. Și acestea ar putea indica gropi cu conținut ars relativ puternic (ceramică, lipituri arse) (Pl. II. A). Din păcate, din cauza faptului că terenul pe care se află situl nu a fost curățat de resturile agricole, nu am reușit să scanăm toată suprafața, ci doar unele porțiuni care au fost curățate în prealabil.

În partea de nord a platoului Mârzești (la 1 km de situl anterior menționat), la sud-est de pădurea Mârzești, pe partea dreaptă a DJ282 Iași-Rădăuți Prut (Pl. I. 2). Pe porțiunea de platou drept, înainte ca acesta să se transforme într-o vale lină am găsit o așchie din silex specific depozitelor Cenomaniene de pe malul râului Prut (Pl. II. B/4). Așchia a fost debitată pentru a corecta o platformă a unui nucleu. Găsirea acestui artefact în respectiva locație (localizare GPS: 47°14'00.84"N, 27°29'56.43"E) indică posibilitatea existenței unui sit preistoric. Din păcate, fâșia de pământ (lată de 60 m) pe care am găsit acest artefact este flancată pe de o parte de pădurea Mârzești, iar pe de alta de locuințe individuale, ceea ce ne-a împiedicat extinderea perieghiezei pe o suprafață mult mai mare.

Pe lângă cele două situri inedite pomenite mai sus, în cadrul diagnosticului am reușit reperarea unor situri deja cunoscute în literatura de specialitate. Ne referim în primul rând la așezarea de secol IV de la Rediu – *La Zarzăr* (RAJI, II, p. 341, punct LXII.1.O) (Pl. I. 3). Aceasta se află pe panta lină, cu expunere estică a unui deal, pe malul unui mic afluent al pârâului Lupu. Au fost descoperite, în cadrul diagnosticului de teren fragmente ceramice specifice secolului IV d. Chr., lutuală arsă și fragmente osteologice care se întind pe o suprafață de mai bine de jumătate de hectar (limita sudică la care au apărut materialele

arheologice GPS: 47013'23.91"N, 27029'07.68"E).

În al doilea rând, am identificat pe teren și am înregistrat poziția GPS a două movile (probabil tumuli) aflate pe partea stângă a DJ282 Iași-Rădăuți Prut, înainte de panoul indicativ de intrare în satul Horlești. Una dintre movile este vizibilă și astăzi (localizare GPS: 47014'50.34"N, 27028'41.25"E), având un diametru de cca 35 m și este menționată în *RAJI*, II, pag. 347, LXII.7.B (cartat cu numărul 31 pe harta LXII). Cea de-a doua movilă, puternic aplatizată de lucrările agricole se află la 30 m sud-est de prima, având un diametru de cca 20 m (Pl. I. 4).

Deoarece starea terenului a permis-o, am întreprins cercetări și pe alte loturi de pământ agricol proaspăt arate, fără a descoperi însă artefacte arheologice (Pl. I. 6). De menționat este faptul că în cercetarea realizată în vatra actualului sat Breazu, pe partea stângă a DJ282 Iași-Rădăuți Prut, în dreptul bornei care indică 4 km până la Horlești am găsit foarte multe fragmente provenind de la armamentul folosit de armata română în timpul celui de-al doilea Război Mondial, aici aflându-se linia frontului (Pl. I. 5). În *RAJI* este menționat faptul că din acest loc ar proveni un fragment de amforă din secolele II-IV d. Chr. (*RAJI*, II, pag. 341, punct LXII.1.M), dar, din păcate, în timpul cercetării noastre nu am găsit materiale mai vechi de secolul XX.

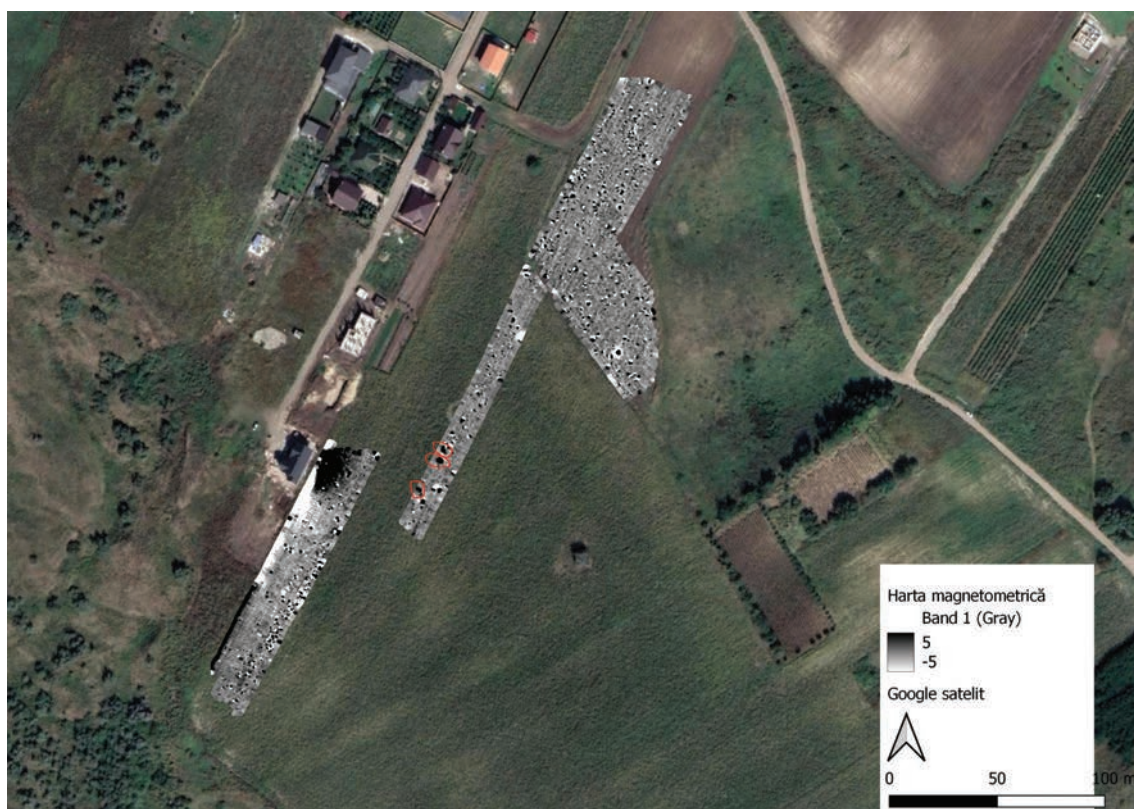
Așadar, cercetările întreprinse în toamna anului 2022 în satul Breazu au dus la repertorierea și localizarea GPS a unor situri, unele inedite, altele deja cunoscute. Totodată, ne-am aflat în imposibilitatea de a recunoaște pe teren siturile eneolitice pomenite în *RAJI* deoarece multe dintre acestea, care la momentul redactării *RAJI* se aflau pe teren arabil sunt acum acoperite de construcții sau parcelate și împrejmuite cu garduri. Considerăm că în anii următori se impun noi evaluări de teren, în aceeași zonă pentru a acoperi tot teritoriul satului Breazu și comunei Rediu.

Bibliografie:

Chirica, Tanasachi 1985 (*RAJI*) - Chirica, V., Tanasachi, M., *Repertoriul Arheologic al Județului Iași*, volum II, Iași, 1985.

Pl. I. Puncte cercetate în timpul diagnosticului arheologic: 1. sit preistoric din partea de sud-vest a platoului Mârzești; 2. sit preistoric din partea de nord a platoului Mârzești; 3. așezare din secolul IV d. Chr.; 4. movile de pământ; 5. sit din al Doilea Război Mondial; 6. zone fără potențial arheologic (imagine Google Earth)

A

B

Pl. II. Rezultatele cercetărilor de diagnostic arheologic: A. Scanarea magnetometrică a unei porțiuni din situl preistoric din partea de sud-vest a platoului Mârzești (încercuite cu roșu sunt anomalile magnetice cu potențial arheologic), B. Materiale arheologice descoperite în timpul periegezelor (1- silex, 2-3, ceramică din situl preistoric din partea de sud-vest a platoului Mârzești, 4 – așchie de silex din situl preistoric din nordul Platoului Mârzești)

137. Celei, oraș Corabia, jud. Olt [Sucidava]

Punct: Cetatea romano-bizantină

Tip de sit: 113 (așezare urbană)

Încadrare cronologică: 322 (Epoca romană târzie); 34 (Epoca romano-bizantină); 43 (Epoca medievală)

Cod RAN: 125551.01

Autorizație nr. 01/17.03.2022

Colectiv: Mircea Negru – responsabil științific (U Craiova, Univ. „Spiru Haret”), Petre Gherghe (Craiova), Lucian Amon (Craiova), Dan Bălțeanu (DJC Dolj), Mirela Trandafir (MAE Corabia)

Perioada desfășurării cercetării: 27.06-08.07.2022

Situl arheologic Cetatea romano-bizantină de la Celei - Sucidava este amplasat pe malul stâng al Dunării, între km 634-635, pe teritoriul cartierului Celei, al orașului Corabia din județul Olt.

În vederea deschiderii unui nou sector de cercetare arheologică, a fost analizat istoricul săpăturilor arheologice în acest sit, pentru care s-au păstrat planuri, începând cu anul 1917 și până în anul 2019. În această perioadă cercetările arheologice au fost efectuate sub coordonarea lui Grigore Tocilescu (1917-1918), Dumitru Tudor (1936-1981), Octavian Toropu (1982-1995), Petre Gherghe (1996-2014) și Lucian Amon (2015-2019).

Campania din anul 2022

În urma corelării planurilor elaborate de colectivele de cercetare de-a lungul timpului, au fost identificate două zone compacte unde pot fi inițiate noi cercetări arheologice sistematice. Acestea sunt în partea de sud-est, la vest de basilica bizantină, respectiv, în partea de nord-vest. Având în vedere forma rectangulară și relevanța ca dimensiuni a celei de a doua suprafețe în ansamblul sitului arheologic, s-a optat pentru prima suprafață, în vederea inițierii unui nou sector de cercetare.

În același scop, pentru o mai bună delimitare a structurilor arheologice deja existente, a fost efectuată o ridicare topografică cu ajutorul dronei, fiind realizat un nou ortofotoplan și o hartă de tip lidar a sitului arheologic.

De asemenea, în cursul anului 2022, au fost efectuate investigații geofizice prin metoda electromagnetă, pentru identificarea non-invazivă a posibilelor structuri arheologice în zona propusă de cercetare. Rezultatele acestor investigații sunt în curs de procesare și vor fi publicate ulterior apariției acestui articol.

Metodologia cercetării

În campania din anul 2022, a fost deschis un nou sector de cercetare arheologică, numit Sectorul de Sud-Est, amplasat în partea de sud-est a cetății romano-bizantine, la vest de clădirea cu hypocaust și la sud-vest de basilica bizantină. Proiectul multianual de cercetare cuprinde un număr de 10 suprafețe rectangulare, orientate S-N, numerotate de la C1 la C10, de la sud la nord, cu dimensiunile de 6,00x6,00 m.

Cercetările arheologice în acest sector au început cu practicarea a două casete în partea de sud a sectorului delimitat (C1 și C2). Acestea au laturile de 6,00 x 6,00 m, având între ele un martor de 2,00 m, pentru evacuarea

pământului rezultat din săpăturile arheologice, iar în partea de sud cu un martor de 1,00 m, față de suprafața rectangulară delimitată a sectorului. Caseta C1 este pe colțul de SV al suprafeței sectorului, iar C2 pe colțul de sud-est. Casetele 1, 3, 5, 7, 9 sunt în partea de vest a sectorului, pe când casetele 2, 4, 6, 8, 10 sunt în jumătatea de est a acestuia.

Stratigrafia.

De la nivelul actual al solului până la adâncimea de -0,10/-0,15 m a fost identificat un strat de pământ de culoare cenușiu-negricioasă, provenit de la săpăturile efectuate anterior în această arie. Sub acest strat, de la adâncimea de 0,10/-0,15 m, la adâncimea de -0,40 m, a fost identificat un strat de pământ de culoare cenușie, cu rare lentile de pământ de culoare gălbuie, acesta fiind stratul vegetal.

Materialele arheologice descoperite se află în poziție secundară, în stratul vegetal de la suprafața sitului arheologic. În cadrul casetei C1, c. B1-B2 au fost găsite un număr mare de fragmente de vase ceramice, cărămizi și țigle provenite din săpături mai vechi

Materialul arheologic descoperit cuprinde fragmente de vase ceramice din perioada romană târzie, bizantină și medievală (secolele XIII-XIV). Dintre acestea semnalăm câteva fragmente de vase ceramice modelate cu mâna, databile în perioada finală de locuire din secolele VI-VII.

Abstract

Following the correlation of the plans developed by the research groups over time, two compact areas were identified where new systematic archaeological research can be initiated. They are in the southeast part, west of the Byzantine Basilica, respectively, in the northwest part. Considering the rectangular shape and the relevance of the area in terms of dimensions in the whole archaeological site, the first area was chosen in order to initiate a new research sector.

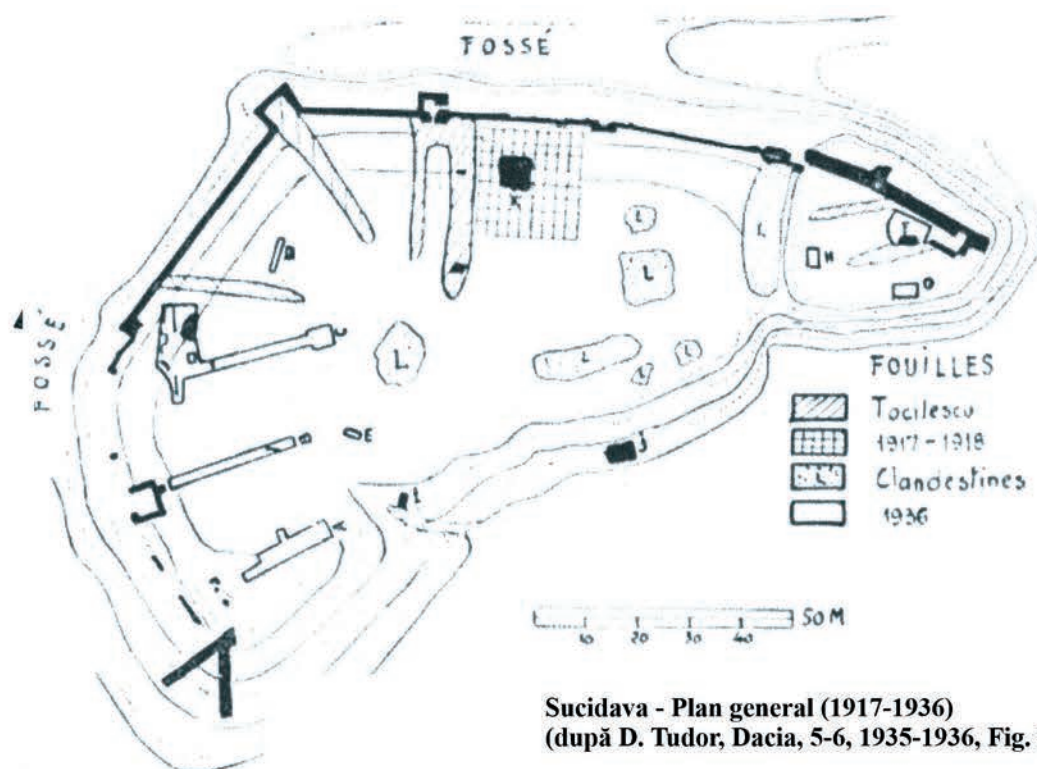
In the archaeological campaign of 2022, two boxes were drilled in the southern part of the new research sector. During the research, the plant layer was discovered, in which archaeological materials from the Late Roman, Byzantine and Medieval periods were discovered.

Illustrations list

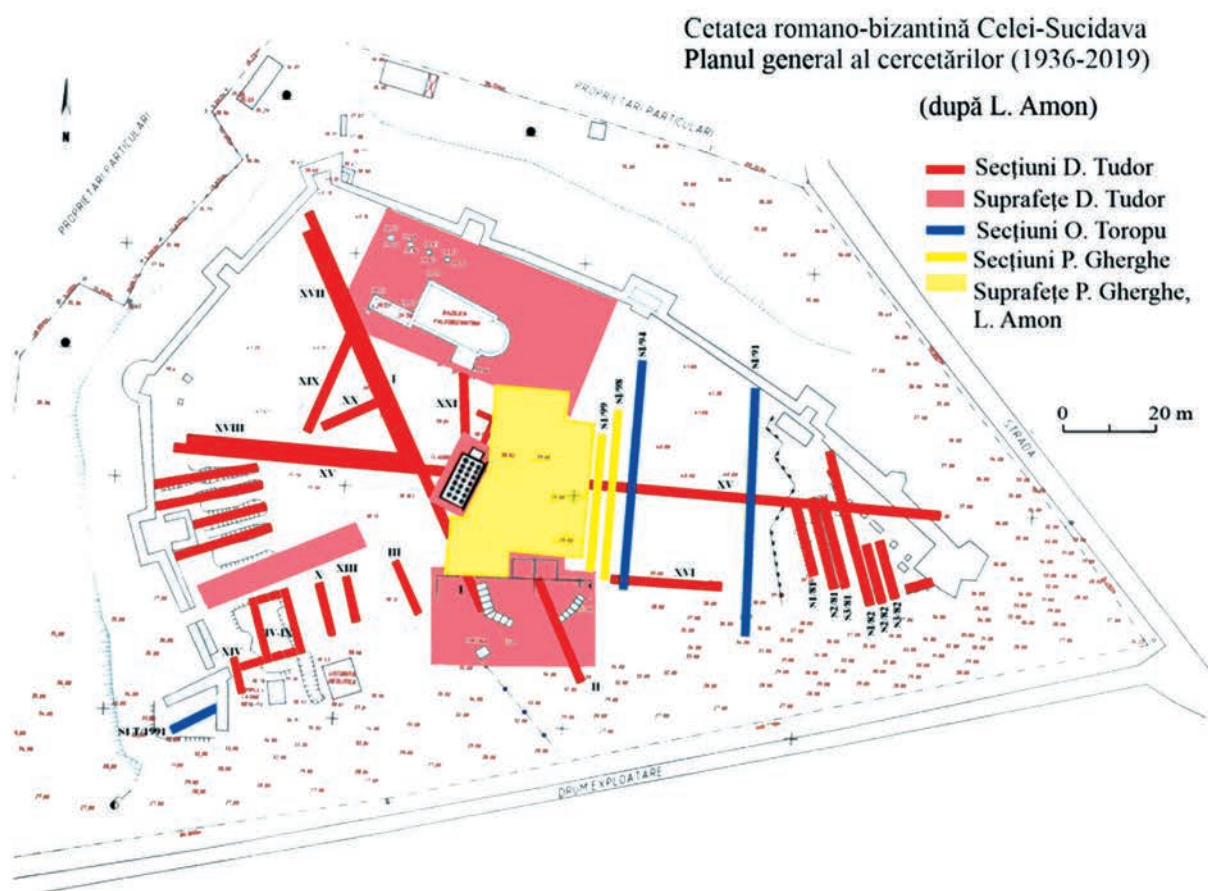
Pl. I. 1. Sucidava. The general plan of the researches up to 1936 (after Tudor, 1936). 2. The general plan of the researches from 1936-2019 (according to Assoc. Prof. Lucian Amon)

Pl. II. 1. Sucidava. Orthophotoplan (after Lecturer Florian Nache, 2020). 2. The general plan of the surfaces of the Southeast Sector

Pl. III. 1-2. Sucidava. Cassettes C1 and C2. Image from the north. 2. Image from the east

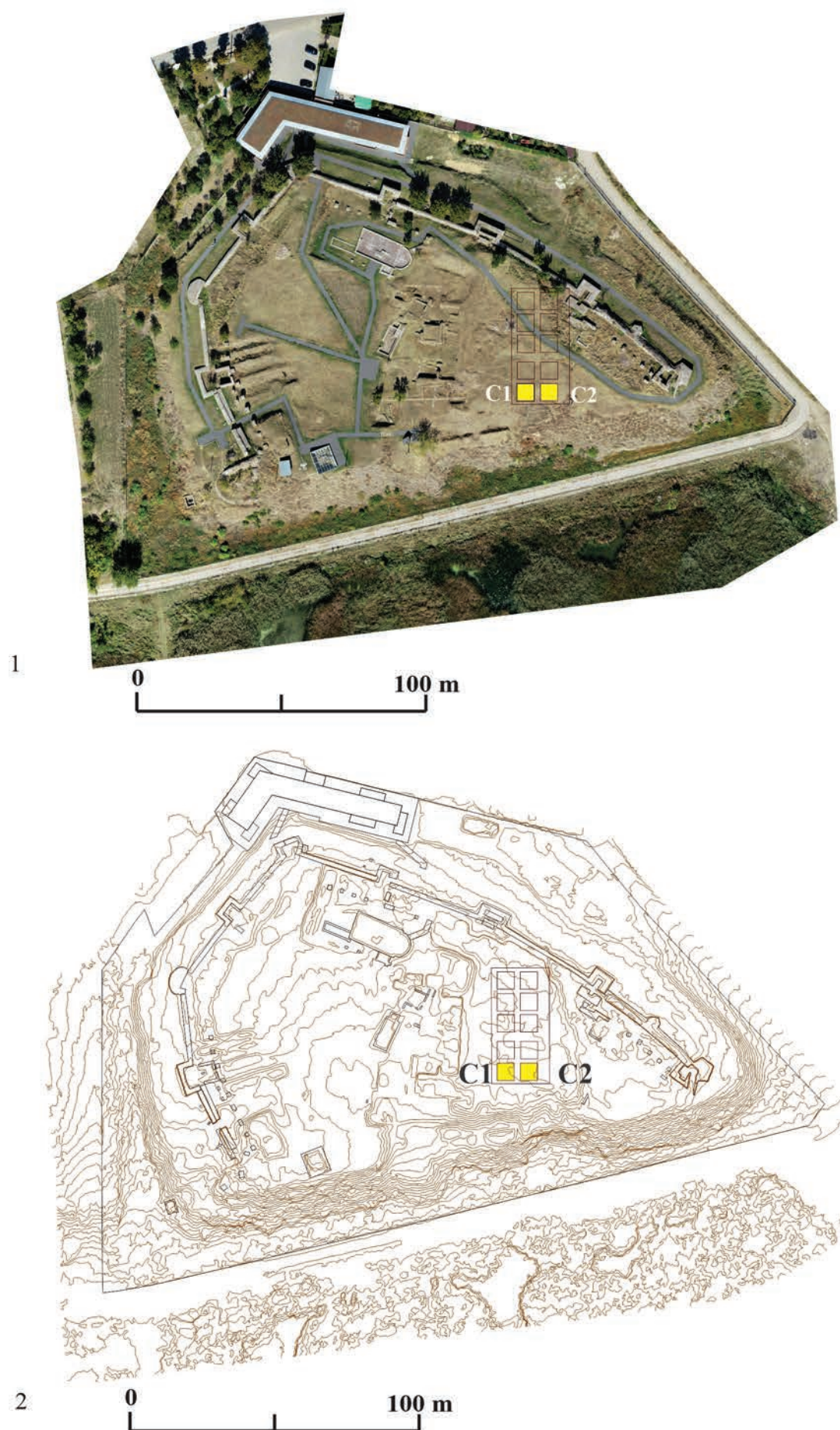

1

2

Pl. I. 1. Sucidava. Planul general al cercetărilor până în anul 1936 (după Dumitru Tudor 1936). 2. Planul general al cercetărilor din perioada 1936-2019 (după conf. dr. Lucian Amon)

Pl. II. 1. Sucidava. Ortofotoplan (după Lector dr. Florian Nache, 2020). 2. Planul general al suprafețelor Sectorului de sud-est

1

2

Pl. III. 1-2. Sucidava. Casetele C. 1 și C. 2. Imagine dinspre nord. 2. Imagine dinspre est.

138. Coțușca, jud. Botoșani**Punct: Cotu Miculinți - Gârla Mare****Cod RAN:** 36836.02

Colectiv: Mircea Anghelinu - responsabil științific (UV Târgoviște); Marc Händel (ÖAI Viena); Loredana Niță (UV Târgoviște); Cristina Cordoș (IA Iași); Alexandru Ciornei (IAB); Daniel Veres (Institutul de Speologie *Emil Racoviță*, Cluj); Mădălina Stănescu (Muzeul Vrancei), Adela Kovacs (MJ Botoșani)

Perioada desfășurării cercetării: octombrie 2022

Situl arheologic de la *Cotu Miculinți - Gârla Mare* este localizat la nord-vest de satul Crasnaleuca și la sud-vest de satul Cotu Miculinți, pe partea stângă a Văii lui Carpăn, aproape de confluența acesteia cu Prutul (Fig. 1a). Situl a fost descoperit în anul 1976 de M. Brudiu, care a efectuat aici mai multe campanii de cercetare sistematică între anii 1977-1985, fiind investigată o suprafață de peste 200 mp (caseta A-126 mp, caseta B-50 mp, alte mici sondaje). Rezultatele acestor cercetări au fost publicate succint. Conform lui M. Brudiu, au fost identificate aici șapte niveluri de locuire, caracterizate prin prezența unor colecții bogate de artefacte (piese litice, resturi faunistice și în special unelte din os și corn), precum și structuri de combustie. Doar două datări absolute sunt disponibile, provenite din nivelele 5 (aprox. 22 ka calBP) și 7 (aprox. 24 ka calBP), sugerând existența unor locuiri recurente atribuite Epigravettianului timpuriu/Epigravettianului (Brudiu 1979, Brudiu 1980, Păunescu 1999).

În toamna anului 2021, în cadrul proiectului de cercetare *Last foragers of the Ice Age. Reassessing the Late Upper Paleolithic in Eastern Romania* (CNCS – UEFISCDI, grant PN-III-P4-ID-PCE-2020-0653), a fost efectuată o campanie de teren în zona Prutului Mijlociu, ce a avut ca scop reidentificarea în teren a siturilor paleolitice din zonă, precum și evaluarea gradului de conservare și a potențialului arheologic. În urma acestei cercetări de teren, situl de la *Cotu Miculinți - Gârla Mare* a fost desemnat ca cel mai potrivit candidat pentru o reevaluare mai amplă, menită să ofere o imagine mai robustă asupra succesunii arheologice, a cronologiei, a cadrului paleo-climatic și a proceselor de formare ale sitului. În acest sens, în octombrie 2022 a fost efectuat un sondaj (denumită convențional T1 /2022) de aproximativ 3,3 m² (1,5 x 2,2 m) în partea estică a sitului, în continuarea a ceea ce pare să fie o veche unitate de cercetare efectuată de M. Brudiu (Fig. 1b). Identificarea vechilor sondaje efectuate la sfârșitul anilor '70 și începutul anilor '80 a fost mult îngreunată de vegetația abundentă ce a acoperit între timp malul Prutului (inclusiv o pădure de salcâmi plantată ulterior), ca și de erodarea considerabilă a profilelor vechilor secțiuni.

Metodologia de cercetare a presupus excavarea sedimentului în pase mecanice de 2 - 5 cm grosime. Artefactele au fost măsurate *in situ*, cu precizări legate de tip, poziție și orientare. Documentarea obiectivelor arheologice (artefacte, niveluri, structuri, etc) s-a realizat prin măsurători de precizie (stație totală, în sistem de proiecție oficial), descrieri amănunțite și fotogrametrie (ortofotoplanuri și mo-

dele tridimensionale georeferențiate). Informațiile culese au fost introduse într-o bază de date de teren.

Sondajul a fost efectuat până la o adâncime de maximă de 2,5 m (în partea vestică), fără ca secvența geologică să fie însă integral epuizată (deziderat al campaniei viitoare). Din punct de vedere geologic, trei mari unități au fost desemnate provizoriu: G1 – solul Holocen actual, brun negricios (cernoziom), de grosime variabilă între 25 – 45 cm; G2 – cambisol brun-gălbui, circa 50 cm grosime; G3 – depunere de loess, gri-gălbui, compact, cu multiple benzi orizontale de carbonat și episoade de pedogeneză discrete, slab marcate, în partea inferioară. Distingerea acestora din urmă este mult îngreunată de impactul antropic (e.g., formarea de „antroposoluri”) și conținutul ridicat de carbonați. Până la adâncimea atinsă, secvența prezintă numeroase crotovine, ce se răresc progresiv spre partea inferioară. Stratigrafia geologică identificată corespunde în linii generale cu cea descrisă în urma primelor cercetări, deși grosimea orizonturilor pedologice diferă în relație cu topografia terasei.

Situația arheologică s-a dovedit una extrem de complexă, cu artefacte descoperite în toate cele trei unități majore (Fig. 2). Convențional, au fost desemnate opt niveluri arheologice, deși în anumite cazuri aglomerările de artefacte nu sunt clar conturate și segregate. Așa cum era de așteptat, partea superioară (AH 1, atribuit unității G1 și parțial G2) a fost cea mai expusă proceselor post-depoziționale (pedogeneză, eroziune, intervenții antropice ulterioare). Mai mult, fragmente răzlețe de ceramică și chirpici au fost întâlnite până la aproximativ 40 cm adâncime, dar și la adâncimi mai mari, ca urmare a depășirii lor în crotovine. Resturi arheologice aparținând culturii Cucuteni au fost, de altfel, menționate și în decursul cercetărilor anterioare.

O aglomerare mai compactă (definită provizoriu ca AH 2), ce urmează panta spre Valea lui Carpăn (circa 110), a fost identificată la baza G2, între aproximativ 0,7 și 1 m adâncime. Se observă o densitate mai mare în partea vestică a sondajului.

Următorul nivel (AH 3) apare la o adâncime de aprox. 1,25 m și constă din piese litice și resturi faunistice. O potențială unealtă din corn (percutor fragmentat) a fost recuperată de aici. Distribuția spațială a artefactelor sugerează o conservare mai bună față de partea superioară a secvenței. De asemenea, spre deosebire de cele precedente, AH 3 nu pare să fie infuențat de panta spre Valea lui Carpăn.

Cel mai dens și bine conturat nivel descoperit în noile cercetări de la Cotu Miculinți este AH 4 (între aprox. 1,65 m și 1,76 m adâncime), fiind recuperată de aici o colecție bogată de piese litice și resturi faunistice, alături de un vârf de suliță din corn de ren, fragmentat post-depozițional, dar reîntregit. Modul de dispunere a artefactelor sugerează posibilitatea a cel puțin două episoade separate de ocupare. O posibilă amenajare din pietre a fost documentată în partea inferioară a nivelului.

Existența unui alt potențial nivel (AH 5) este sugerată de prezența unor artefacte dispersate la circa 7 cm sub AH 4, asociate unei matrice sedimentare mai închise la culoare (posibil un paleosol incipient).

O nouă concentrare foarte bine delimitată, denumită provizoriu AH 6, a fost întâlnită între 1,95 m și 2,10 m adâncime. Pe lângă numeroase artefacte, în acest nivel a fost expusă parțial o structură extrem de interesantă, cu bucăți de calcar puternic degradate termic, acoperite de o lentilă consistentă de cenușă (Cx 5) (Fig. 3).

În partea inferioară a sondajului au fost descoperite mai multe piese litice, osteologice și fragmente de cărbune ce par să sugereze existența a încă două niveluri arheologice (AH 7, respectiv AH 8).

Concluziile preliminare ale cercetărilor din 2022 de la *Cotu Miculinți – Gârla Mare* confirmă potențialul deosebit al sitului. Deși partea superioară a secvenței este puternic bulversată de crotovine, nivelurile mai vechi par să fie bine conservate, păstrând inclusiv amenajări antropice. Colecția de artefacte recuperate este și ea importantă, având în vedere dimensiunile limitate ale sondajului. În toate nivelurile investigate momentan, piesele litice sunt lucrate integral din silex cretac de proveniență locală. Resturile faunistice, abundente în special în AH 4 și AH 6, sunt conservate satisfăcător, fiind posibilă determinarea speciilor (ren, cal,

marmotă) în multe cazuri. Surprinzător, prezența fragmentelor compacte de cărbune (potrivite pentru datare absolută sau analize de antracologie) este destul de slabă, sugerând un regim de sedimentare relativ lent, în special în partea superioară a secvenței. Cu toate acestea, au fost colectate 21 de probe de cărbune, majoritatea din orizonturile arheologice AH4-AH8. De asemenea, trei mostre pentru analize de micromorfologie au fost prelevate din Cx 5, pentru a evalua natura antropogenică a acestei structuri.

În acest stadiu al cercetărilor, o corelare între nivelurile definite de M. Brudiu și cele identificate recent nu este posibilă. Rezultatele analizelor de laborator, studierea colecțiilor litice și faunistice, dar mai ales extinderea și adâncirea suprafeței cercetate, împreună cu implementarea unor metodologii actuale de cercetare, va oferi o imagine mult mai clară asupra sitului de la *Cotu Miculinți – Gârla Mare*.

Bibliografie:

Brudiu 1979 - Brudiu, M., *Rezultatele cercetărilor arheologice din stațiunea paleolitică de la Cotu Miculinți, com. Coțușca (jud. Botoșani)*, în MCA, a XIII-a Sesiune anuală de rapoarte arheologice, Oradea, 1979, 1979, p. 7-16.

Brudiu 1980 - Brudiu, M., *Cercetări arheologice în stațiunea paleolitică de la Cotu Miculinți, județul Botoșani*, în MCA, a XIV-a Sesiune anuală de rapoarte arheologice, Tulcea, 1980, p. 5-12.

Păunescu 1999 - Păunescu, Al., *Paleoliticul și mezoliticul de pe teritoriul Moldovei cuprins între Siret și Prut. Studiu monografic*, vol I/2, București, 1999.

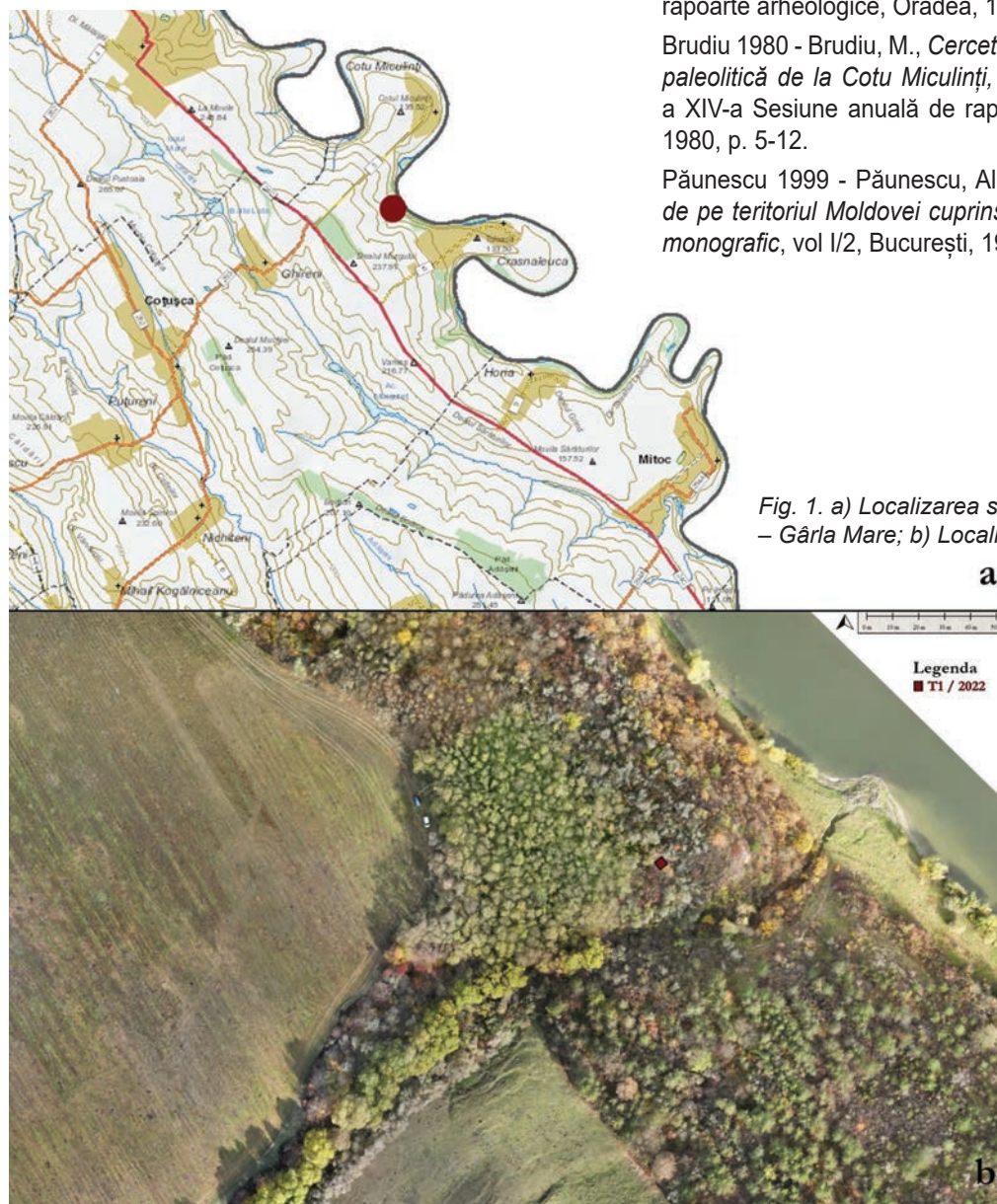
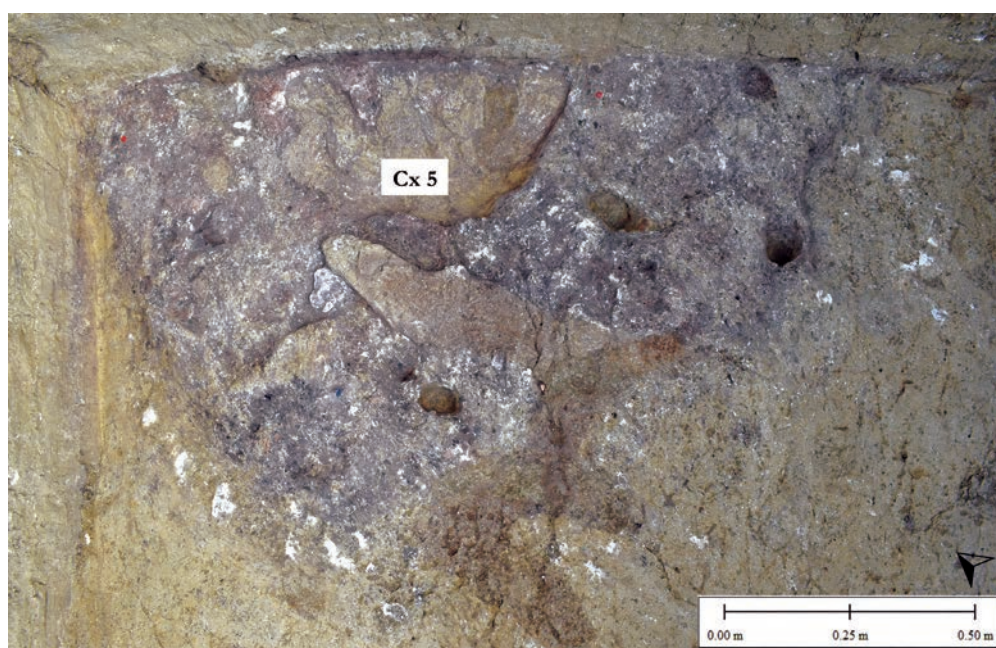
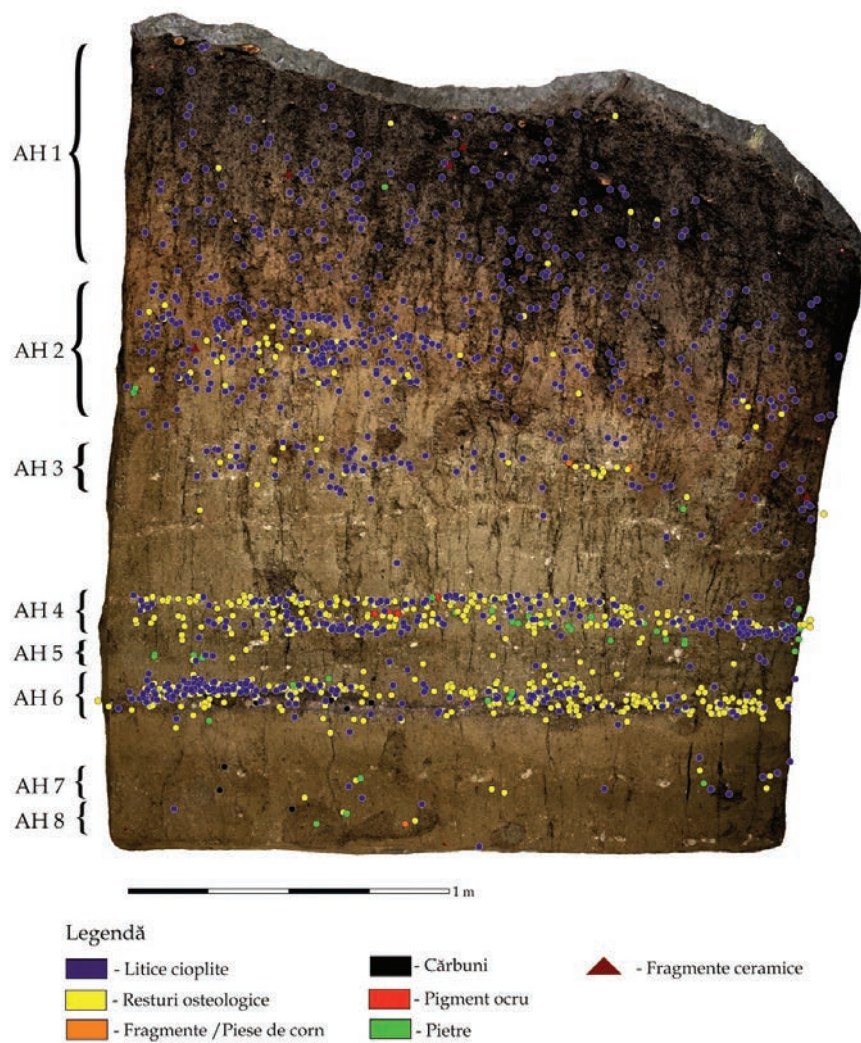

Fig. 1. a) Localizarea sitului de la Cotu Miculinți – Gârla Mare; b) Localizarea T1/2022

139. Drăgușeni, jud. Botoșani**Punct: La Căldare - Dealul Chițanca****Tip de sit:** 112 (așezare fortificată)**Încadrare cronologică:** 153 (Epoca bronzului târziu)**Cod RAN:** 37182.01**Autorizație nr.** 613/21.09.2022**Colectiv:** Adela Kovács - responsabil de șantier (MJ Botoșani), Marian Lie, Lavinia Grumeza (IA Iași) - membri în colectiv, Carsten Mischka (Friedrich - Alexander - Universität Erlangen - Nürnberg), Denis Mereuță, Mihnea Negoescu, Miruna Ana Oana - studenți (UBB Cluj-Napoca)**Total finanțare:** 11.520 lei**Perioada desfășurării cercetării:** 23.10.2022 - 5.11.2022.

Comuna Drăgușeni situată la aproximativ 44 de km de municipiul Botoșani este formată din satele Drăgușeni, Podriga și Sărata-Drăgușeni. Situl arheologic *La Căldare - Dealul Chițanca* este amplasat la aproximativ 2,9 km Nord-Vest de sat și 200 m Nord-Est de drumul județean 293 care leagă municipiul Dorohoi de satul Ghireni. La 500 m Sud-Vest situl este mărginit de râul Podriga, afluent al râului Bașeu. Situl a fost localizat pentru prima dată de un colectiv format din N. Zaharia, Em. Zaharia și F. Aprotosoia în anul 1963 și este compus din 25 de cenușare încadrate cronologic în Epoca Târzie a Bronzului¹. Zona de interes din cadrul acestui sit se află la Nord-Vest în imediata vecinătate a cenușarelor. Aici, în toamna anului 2020, cu ajutorul imaginilor satelitare, a fost identificat un posibil șanț de apărare circular cu diametrul de aproximativ 150 m, necunoscut până atunci. În perioada imediat următoare un colectiv format din angajați ai Muzeului Județean Botoșani și ai Institutului de Arheologie din Iași s-au deplasat în acest punct pentru a confirma sau infirma existența posibilei fortificații prin cercetări de suprafață. Rezultatele acestei deplasări au fost cu totul nesatisfăcătoare deoarece nu s-au putut observa diferențe de elevație în teren care ar fi marcat posibilele șanțuri și valuri și nici material arheologic (resturi osteologice, fragmente ceramice) la suprafața solului. Acest fapt contrasta cu cenușarele din vecinătate unde material arheologic specific culturii Noua se regăsea din abundență. În primăvara lui 2021 s-a revenit în teren împreună cu o echipă formată din specialiști și studenți de la Universitatea Friedrich Alexander din Erlangen condusă de Carsten Mishka și a fost efectuată o scanare geomagnetică pe perimetrul presupusei fortificații. Rezultatele scanării au confirmat existența fortificației de formă circulară cu un diametru de 160 m. Lățimea șanțului de apărare este de aproximativ 12-13 m. De asemenea, în interiorul suprafeței marcate de șanțul de apărare pot fi observate resturile a cel puțin două structuri de formă rectangulară (denumite în continuare Clădirea 1 și Clădirea 2) marcate de anomalii geomagnetice ce reprezintă pereții arși. Clădirea 1 are o lungime de aproximativ 22 m și o lățime de aproximativ 14 m și este orientată pe direcția NNE-SSV. Spre partea nordică a structurii se poate observa un posibil perete interior ce delimitează o suprafață de aproximativ 60 de m² dintr-un total de 308 m². Clădirea 2 urmează aceeași orientare ca în

cazul primei clădiri (sunt dispuse paralel), iar dimensiunile sunt aproximativ aceleași. Totuși semnalul geomagnetic este mai slab spre deosebire de prima clădire. Alte cinci aglomerări de anomalii geomagnetice pot fi observate în proximitatea celor două posibile clădiri, două dintre acestea având forme regulate celelalte trei având forme neregulate.

În toamna anului 2021 s-a desfășurat o primă campanie de săpături arheologice² care a avut ca scop cercetarea Clădirii 1. În acest sens a fost concepută o strategie de cercetare pe griduri. Suprafața clădirii și zona imediat adiacentă acesteia a fost împărțită în 24 de griduri cu dimensiunile de 5 x 5 m conform Fig.1, iar colțurile casetelor (cu roșu numerotate de la 1 la 35) au fost trasate mai întâi într-un program GIS iar apoi în teren cu ajutorul unui GPS UniStrong G970II. Denumirea unităților de cercetare arheologică păstrează numerotarea gridurilor (Fig. 1), astfel, prima casetă deschisă în 2021 a fost în gridul 12. După decaparea mecanică a nivelului de arătură, s-a conturat un nivel de culoare brun închis cu o concentrație mare de chirpici cu impresii de nuiete și pari pe direcția NNE-SSV ce suprapune exact anomalia geomagnetică. După înlăturarea acestui nivel și a fragmentelor de chirpici s-a ajuns pe nivelul geologic de culoare galbenă (silt-lutos) în care s-au conturat fundul gropilor unui aliniament de stâlpi în zona mediană a casetei. Material ceramic nu a fost identificat în această cercetare arheologică iar materialul osteologic a fost de asemenea foarte sărăcăcios fiind compus din două fragmente. Fragmentele osteologice au fost trimise pentru datare la laboratorul de la Poznań. Deși ambele probe au fost recoltate din același nivel acestea arată date total diferite (Tab. 1). Proba nr. 2 ar putea corespunde cronologic cu cenușarele aparținând culturii Noua din vecinătate, dar faptul că artefactele sunt amestecate în nivelul amintit anterior (cel mai probabil din cauza unor procese post-depoziționale), îndeamnă la prudență.

În toamna acestui an am deschis o nouă unitate de cercetare și anume Caseta 15 (5 x 5 m) pentru a putea evalua mai bine interiorul structurii. La fel ca în anul precedent un nivel brun închis cu o concentrație mare de chirpici s-a conturat sub nivelul de arătură. Chirpicul se concentrează pe latura estică a secțiunii și confirmă încă odată verosimilitatea scanării geomagnetice. În colțul de sud-vest vizibil și în scanarea geomagnetică ca anomalie de formă circulară, s-a identificat în săpătura arheologică o vatră amenajată cu lipitură de lut, parțial dezafectată. Aceasta s-a conturat la o adâncime de 30 cm imediat sub nivelul de arătură, fiind parțial afectată de talpa plugului. Acest fapt ne îndeamnă să credem că nivelul de călcare antic care ar corespunde acestei structuri ar fi fost aproximativ la această adâncime dar a fost cel mai probabil distrus de lucrările agricole. Restul descoperirilor arheologice, în principal fragmentele de chirpici se regăsesc începând de la această adâncime în întreg nivelul vegetal antic la adâncimi variate. Acest fapt pare să ne indice că așa numitul nivel cultural nu mai există acesta fiind îndepărtat în totalitate în urma lucrărilor agricole, iar descoperirea chirpicului în nivelul de vegetal antic se datorează unor procese

¹ Conform fișei RAN; Zaharia, Zaharia 1974, p. 137.² Kovács et alii 2022, p. 820-825.

post-depoziționale (Fig. 2). În această campanie au fost descoperite șapte fragmente ceramice de dimensiuni mici, dar acestea sunt atipice și rulate, așadar nu ne putem pronunța din acest punct vedere asupra unei încadrări cronologice sau culturale.

Abstract

The Drăgușeni commune, located approximately 44 km from Botoșani, includes the villages Drăgușeni, Podriga and Sărata-Drăgușeni. The archaeological site La Caldare-Dealul Chițanca is located approximately 2.9 km North-West of the Drăgușeni village and 200 m North-East of the county road 293 that connects the municipality of Dorohoi with Ghireni village. The archaeological site from Drăgușeni - La Caldare-Dealul Chițanca was identified for the first time by a group of researchers, formed by N. Zaharia, Em. Zaharia and F. Aprotosoiaie in 1963 and is composed of 25 ashmounds chronologically placed in the Late Bronze Age.

In the autumn of 2020, with the help of satellite images, a possible circular defense ditch with a diameter of about 150 meters, unknown until then, was identified. In the immediate following period, a team made up of employees of the Botoșani County Museum and the Institute of Archeology in Iași made a survey to this site in order to verify the existence of the possible fortification through surface research. The results of this survey were completely unsatisfactory because no elevation differences could be observed in the terrain that would have marked the possible ditches and ramparts, nor any archaeological material (osteological remains, ceramic fragments) on the surface. This fact contrasted with the ash pits in the vicinity where archaeological material specific to the Noua culture was found in abundance.

In the spring of 2021, a team of specialists and students from the Friedrich Alexander University of Erlangen led by Carsten Mishka returned to the field and conducted a geomagnetic scan of the perimeter of the supposed fortification. The results of the scan confirmed the existence of the fortification with a circular shape and a diameter of 160 m. The width of the defense ditch is approximately 12-13 m. In the autumn of 2021, a first archaeological excavation campaign took place, which aimed to investigate Building 1. In this sense, a research strategy on grids was designed. The surface of the building and the area immediately adjacent to it was divided into 24 grids with dimensions of 5 x 5 m, they were drawn first in a GIS program and then in the field with the help of a UniStrong G970II GPS.

In the autumn of this year we opened a new research unit, namely Casette 15 (5 x 5 m) in order to better evaluate the interior of the structure (Fig.1). As in the previous year, a dark-brown level with a high concentration of adobe was outlined below the plowing level. The chip is centered on the eastern side of the section and once again confirms the reality identified of the geomagnetic scan.

In the south-west corner visible and in the geomagnetic scan as a circular shaped anomaly, a hearth constructed of clay paste, partially destroyed, was identified in the archaeological excavation. This was visible already at a depth of 30 cm immediately below the plowing level, being partially affected by the plow sole. This fact prompts us to believe that the ancient tread level that would correspond to this structure would have been approximately at this depth but was most likely destroyed by agricultural works. The rest of the archaeological finds, mainly the adobe fragments are found starting from this depth in the entire ancient level at various depths. This fact seems to indicate that the so-called cultural level no longer exists, having been completely removed following agricultural works, and the discovery of adobe in the ancient vegetable level is due to some post-depositional processes. Seven small ceramic fragments were discovered in this campaign, but they are atypical and rolled, so we cannot pronounce on a chronological or cultural framing from this point of view.

Illustrations list

Tab.1. AMS results

Fig. 1. Building 1 geomagnetic plan and archaeological survey strategy

Fig. 2. The western profile of Casette 15

Bibliografie:

Dascălu 2007 - Dascălu, L., *Bronzul mijlociu și târziu în Câmpia Moldovei*, Iași, 2007.

Kovács et alii 2022 - *Drăgușeni, jud. Botoșani Punct: La Caldare - Dealul Chițanca*, in CCCAR. *Campania 2021*, Oradea-București, 2022, p. 820-825.

Păunescu, Șadurschi, Chirica 1976 - Păunescu, A., Șadurschi, P., Chirica, V., *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, 1, București, 1976.

Zaharia, Zaharia 1974 - Zaharia, N., Zaharia, Em., *Contribuții privind rezultatele unor cercetări arheologice în Câmpia Jijiei Superioare din jud. Botoșani*, in *Din trecutul județului Botoșani*, I, Botoșani, 1974.

Nr.	Nr.Lab.	Caseta	Plan	Cx	Vârsta C14 (BP)	Eroare Lab.	Cal BC $\sigma 2$
1	Poz-149351	12	3	4	1080	+30	892-1023 AD
2	Poz-149352	12	3	4	2965	+30	1271-1024 BC

Tab. 1. Rezultate AMS

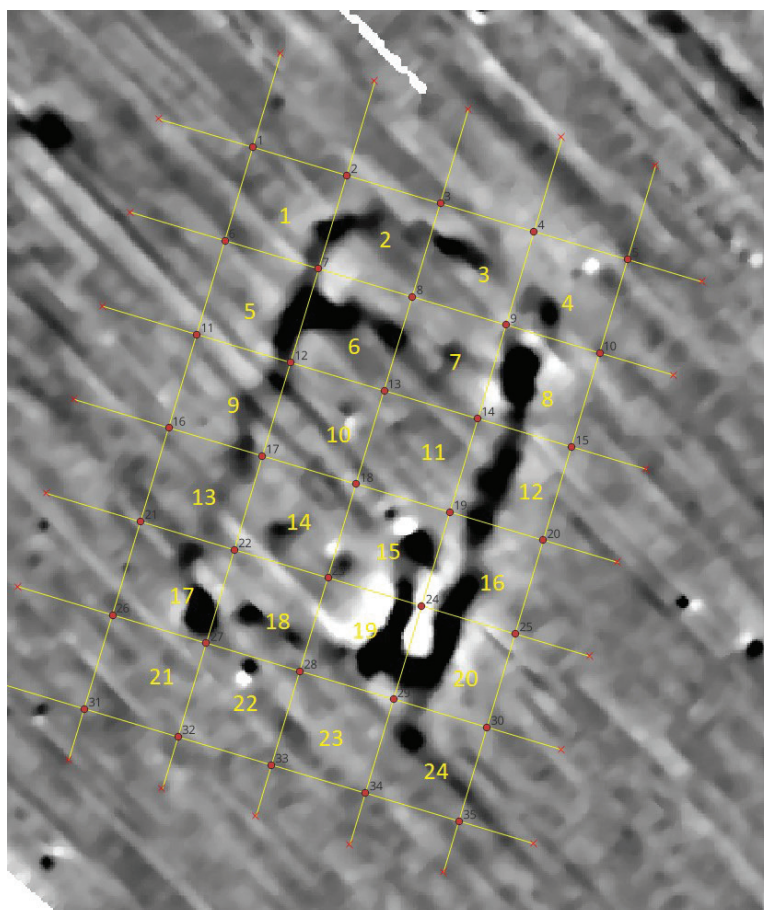

Fig. 1. Planul geomagnetic al Clădirii 1 și strategia de cercetare arheologică

Fig. 2. Profilul vestic al Casetei 15

140. Drăgușeni, jud. Botoșani**Punct: Movila de la Saivane, Tumul 1****Tip de sit:** 221 (mormânt tumular)**Încadrare cronologică:** 151 (Epoca bronzului timpuriu)**Cod RAN:** 37182.16**Autorizație nr.** 801/19.12.2022

Colectiv: Adela Kovács - responsabil de șantier (MJ Botoșani), Alexandru Nechifor - conservator (MJ Botoșani), Lavinia Grumeza (IAI Iași), Constantin Aparaschivei (MB Suceava) - restaurator, Angela Simalcsik (Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov”), Rober Simalcsik (Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov” - antropologi, Marian Lie (IA Iași), Ion Ciobanu (Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale), Alexandru Ciobanu (MJ Botoșani) - arheologi, Ondřej Klápa, Tomáš Petr, Marek Pietoň, Michael Hanšut - arheologi voluntari (Muzeului Silesiei, Opava, Republica Cehă)

Total finanțare: 5.800 lei**Perioada desfășurării cercetării:** 3.01 - 10.01.2022**Date generale despre sit**

Movila de la Drăgușeni – la Saivane (Cod RAN 37182.16) se află în extravilan, la 2950 m nord – vest de biserica din Drăgușeni și la 1800 m sud – sud-vest de Movila din Dealul Scutari. A fost repertoriată pentru prima dată de către Aristotel Crîșmaru în anul 1974, iar în 2011 a fost inclusă în baza de date CIMEC, cu mențiunea: „Agricultură intensivă (4/15.11.2011); movila este aplatizată deoarece terenul pe care se află este utilizat pentru lucrări agricole„ (<http://ran.cimec.ro/sel.asp?lang=EN&descript=draguseni-draguseni-botosani-movila-de-la-draguseni-la-saivane-cod-sit-ran-37182.16>)¹.

În anul 2019 un colectiv format din arheologi de la Muzeul Județean Botoșani (Dr. Adela Kovács) și Institutul de Arheologie din Iași (Dr. Lavinia Grumeza și Drd. Marian Lie) au constatat că în situl Drăgușeni – Movila de la Saivane erau vizibile două movile și nu una cum apare în bibliografia inițială, ambele puternic afectate de lucrările agricole și de eroziunea terenului. Cei doi tumuli erau cu greu sesizabili în peisaj, aveau aspectul unor movile foarte aplatizate, aflate pe marginea unei curbe de nivel, la nord de drumul Drăgușeni – Scutari.

Metodele de cercetarea arheologică din anul 2022

În anul 2022 un colectiv internațional format din Adela Kovács (Muzeul Județean Botoșani - responsabil de șantier), Alexandru Nechifor (Muzeul Județean Botoșani - conservator), Dr. Lavinia Grumeza (Institutul de Arheologie Iași-membru în colectiv), Constantin Aparaschivei (Muzeul Național al Bucovinei-restaurator, membru în colectiv), Angela Simalcsik (Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov” - antropolog), Rober Simalcsik (Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov”-antropolog), Marian Lie (Institutul de Arheologie Iași - membru în colectiv), Ion Ciobanu (Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale-arheolog), Alexandru Ciobanu (Muzeul Județean Botoșani-arheolog) Ondřej Klápa, Tomáš Petr, Marek Pietoň, Michael Hanšut (arheologi voluntari don

cadrul Muzeului Silesiei, Opava, Republica Cehă) au inițiat un prim proiect de salvare a acestui sit. În prezenta campanie a fost realizat un sondaj pentru verificarea situației stratigrafice și a gradului de afectare a Movilei de la Drăgușeni – la Saivane, Tumul 1.

Săpătura arheologică a fost realizată în condiții impropriet, atât sub presiunea proprietarilor (intervenția noastră putea avea loc într-un timp limitat și doar după recoltarea culturilor agricole), dar și a condițiilor meteorologice, respectiv începutul anului 2023.

Săpătura mecanizată s-a desfășurat prin deschiderea unor secțiuni dispuse paralel, atât pentru a permite accesul utilajului, dar și pentru obținerea unor observații concludente privind etapele amenajării tumulului, precum și alte detalii privind stratigrafia internă și dimensiunile reale ale acestuia (puternic afectate de agricultura intensivă din zonă). Astfel, au fost trasat două secțiuni paralele pe direcția NV – SE, numite convențional Secțiunea 1 (S 1) și Secțiunea 2 (S 2), cu următoarele dimensiuni: 21,60 x 5,60 m, respectiv 21,60 x 4,40 m și au fost documentate trei profile stratigrafice, dintre care unul central. Menționăm că strategia de săpătură a fost adaptată terenului – greu accesibil, condițiilor de meteo și de logistică.

Etapele cercetării au fost:

- consultarea bibliografiei, a hărților satelitare și de tip LIDAR;
- fotografierea tumulilor înaintea derulării cercetărilor arheologice (atât cu aparate de fotografiat clasice, cât și cu drona);
- caroiera Tumului 1 și trasarea secțiunilor;
- cu ajutorul unui utilaj mecanizat secțiunile a fost săpat în plan orizontal, și în ordinea numerotării de la Secțiunea 1 la Secțiunea 2 – nivelul de pământ vegetal;
- numeroase lucrări manuale: răzuiri succesive (necesare înregistrărilor și corelărilor stratigrafice), șpăcluire și curățare, golirea complexelor arheologice;
- înregistrarea grafică a stratigrafiei, a planimetriei și desenarea complexelor arheologice;
- înregistrarea fotografică a stratigrafiei și a complexelor arheologice;
- măsurători și relevee pentru racordarea secțiunilor și a complexelor arheologice descoperite;
- măsurători cu GPS;
- demontarea, colectarea și ambalarea artefactelor și a materialului osteologic animal și uman;
- prelevarea de probe pentru analize radiocarbon;
- prelevarea pământului din interiorul mormântului pentru flotare;
- trimiterea materialului osteologic (uman și animal) pentru analiza antropologică și zooarheologică;
- conservarea și acoperirea săpăturii.

Stratigrafia Tumulului 1

Stratigrafia tumulului cercetat nu a fost una complexă și a fost similară cu situația stratigrafică întâlnită de cele mai multe ori în asemenea construcții funerare de pământ:

- Strat arabil / vegetal de culoare brună, cu grosimi variabile de la 0,10 m la 0,60 m
- Mantaua tumulului, de culoare brun-închis, pământ

¹ Crâșmaru 1977, p. 127.

compact, foarte bine tasat, cu numeroase incluziuni / lentile (vezi mai jos); grosime maximă 0,95 m.

3. Mantaua prezintă numeroase lentile: de lut, de arsură-cenușă și de lemn.

4. Strat antic, pământ brun-gălbui, compact-lutos; grosime maximă 0,50 m.

5. Steril din punct de vedere arheologic.

Descrierea complexelor arheologice

Secțiunea 1. În Secțiunea 1 au fost identificate două complexe arheologice, numite convențional Groapa 1 și Groapa 2. Acestea erau dispuse simetric aproximativ în limita nord-vestică, respectiv sud-estică a Tumului 1, Secțiunea 1.

Groapa 1: formă ovală la conturare, ușor neregulată după golire (umplutura era afectată de numeroase canale realizate de rozătoare); dimensiuni: 1,15 m (diametrul maxim) x 0,20 m (adâncime). Groapa a fost săpată în steril și umplutura ei consta din pământ brun-cenușiu, afânat, fără inventar arheologic.

Groapa 2: formă ovală, dimensiuni: 0,80 m x 0,55 m (diametru) x 0,10 m (adâncime). Groapa a fost săpată în steril și umplutura ei consta din pământ brun-cenușiu, afânat, fără inventar arheologic. Posibil ambele gropi au avut un rol funerar.

Secțiunea 2. În momentul curățării profilului central al săpăturii arheologice s-a observat aproximativ în centrul profilului o groapă. După documentarea minuțioasă a profilului s-a hotărât demontarea lui și trasarea unei noi secțiuni, numită convențional Secțiunea 2.

Mormântul 1. După îndepărtarea mecanizată a stratului vegetal s-a continuat raderea manuală a mantalei. La adâncimea de 0,45 m s-a conturat o bârnă de lemn. În urma curățării succesive și sistematice am constatat că avem de-a face cu o amenajare din lemn de formă aproximativ rectangulară formată din 9 bârne de lemn care erau dispuse ca un cadru exterior și superior al mormântului (dimensiuni: 3,10 x 2,00 m). Parțial acestea prezentau urme de arsură, erau orientate est – vest și lipsesc în zona vestică. Doar în zona sudică s-a constatat că avem de-a face cu două asemenea rânduri de bârne, dispuse unele peste altele. La vest de acest cadru de lemn, dar pe același nivel s-a documentat o platformă de pământ de aproximativ 4 x 1,5 m de unde au fost recoltate numeroase oase de animale, posibil resturi ale banchetului funerar.

Cadru de lemn a fost păstrat și s-a continuat cercetarea complexului arheologic prin săparea gropii rectangulare încadrată de acest cadru / de bârnele de lemn. La adâncimea de 0,85 m (de la nivelul bârnelor de lemn) s-a conturat scheletul uman. Acesta era dispus vest – est (cu capul la vest), în poziție chirchit-laterală, cu genunchii îndoiți și încrucișați. Scheletul era *in situ* (cu excepția falangelor degetelor și a unei vertebre care au fost deplasate de animale) și se afla într-o stare de conservare foarte bună. Scheletul a fost depus pe o rogojină (vizibilă în special în zona capului) și pe un pat de ocră (vizibil în special în zona picioarelor, picioare care erau și ele acoperite cu ocră). În zona capului s-a descoperit un silex, un fragment ceramic și o bucată compactă de ocră. După îndepărtarea

scheletului, pe fundul gropii (în colțuri și în lateral pe mijloc) au fost documentate 6 gropi mici de stâlp, care probabil susțineau un acoperiș vegetal al mormântului. Acest fund al gropii avea dimensiunile de 1,90 x 1,10 m (lungime x lățime), era de formă dreptunghiulară și era săpat în steril.

Concluzii și perspective ale cercetărilor viitoare

Prin urmare, primele cercetări arheologice în punctul Drăgușeni – Movila de la Saivane (Cod RAN 37182.16) confirmă faptul că avem de-a face cu un tumul antropic, cu funcționalitate funerară, dar profund afectat de agricultura intensivă din zonă și de fenomenele de eroziune. Din cauza condițiilor nefavorabile din această toamnă târzie, am putut cerceta din punct de vedere arheologic doar jumătate din Tumulul 1, însă am putut confirma funcționalitatea, stratigrafia și cronologia sa. Mormântul descoperit de noi era unul primar (principal), amplasat în centrul tumului, peste care a fost ridicată mantaua.

Până la obținerea unei datări absolute oferite de probele AMS – putem propune o cronologie relativă a tumului, corelată cu poziția chirchit-laterală a defunctului și cu ritualurile funerare documentate în mormânt (depunerea de ocră, structuri de lemn, inventarul funerar, etc.), toate indicând încadrarea Tumului 1 de la Drăgușeni – La Saivane în aria Culturii Yamnaya. Considerăm absolut necesară finalizarea în anul 2023 a săpăturii arheologice în Tumulul 1, cercetarea arheologică a Tumului 2 și protejarea întregului sit.

Abstract

The Mound from Drăgușeni - la Saivane (RAN Code 37182.16) is located outside the village, 2950 m north-west from the church in Drăgușeni and 1800 m south-southwest from the Mound from Dealul Scutari. It was identified for the first time by Aristotel Crîșmaru in 1974, and in 2011 it was included in the CIMEC database.

In 2019, a team formed by archaeologists from the Botoșani County Museum and the Institute of Archeology in Iași found out that in the Drăgușeni - Movila de la Saivane site, are actually two mounds, and not one as it appears in the initial bibliography, both heavily affected by agricultural works and from soil erosion. The two mounds were hardly noticeable in the landscape, they had the appearance of very flattened mounds, located on the edge of a level curve, north of the Drăgușeni - Scutari road. The archaeological excavation was carried out in improper conditions, both under the pressure of the owners (our intervention could take place in a limited time and only after the harvest of the agricultural crops), but also of the meteorological conditions (winter season).

The mechanized excavation was carried out by opening two trenches, arranged in parallel, both to allow the access of the machine, but also to obtain conclusive observations regarding the stages of the development of the tumulus, as well as other details regarding the internal stratigraphy and its actual dimensions (strongly affected by intensive agriculture in the area). Thus, two parallel trenches were drawn in the NW – SE direction, conventionally called Trench 1 (S 1) and Trench 2 (S 2),

with the following dimensions: 21.60 x 5.60 m, respectively 21.60 x 4.40 m, and three stratigraphic profiles were documented, one of which is central. We note that the excavation strategy was adapted to the terrain - difficult to access, weather conditions and logistics.

After the mechanized removal of the vegetation layer, the manual scraping of the mantle continued. At the depth of 0.45 m, a wooden beam was noticed. After the successive and systematic cleaning, we found that we are dealing with a roughly rectangular wooden structure consisting of 9 wooden beams that were arranged as an outer and upper frame of the tomb (dimensions: 3.10 x 2.00 m). Partially these showed traces of burning, were oriented east-west and are missing in the western area. Only in the southern area was it found that we are dealing with two such rows of beams, arranged one above the other. To the west of this wooden frame, but on the same level, a platform of approximately 4 x 1.5 m was documented where numerous animal bones were collected, possibly remains of the funeral banquet.

The wooden frame was preserved and the research of the archaeological feature was continued by digging the rectangular pit framed by this frame / wooden beams. At the depth of 0.85 m (from the level of the wooden beams) the human skeleton was noticed. He was facing west-east (with his head to the west), in a crouched-side position, with his knees bent and crossed. The skeleton was in situ (except for the phalanges of the fingers and one vertebra which were displaced by the animals) and was in a very good state of preservation. The skeleton was laid on a mattress (especially visible in the area of the head) and on a bed of ocher (visible especially in the area of the feet, which were also covered with ocher). A flint, a ceramic fragment and a compact piece of ocher were discovered in the head area. After the skeleton was removed, 6 small post pits were documented on the bottom of the pit (in the corners and on the sides in the middle), which probably supported a vegetable roof of the tomb. This pit bottom measured 1.90 x 1.10 m (length x width), was rectangular in shape and was dug into the tailings. The first archaeological investigations at the point Drăgușeni - Movila de la Saivane (RAN Code 37182.16) confirmed the fact that we are dealing with an anthropic burial mound, with a funerary function, but deeply affected by intensive agriculture in the area and erosion phenomena. Due to unfavorable conditions this late fall, we were only able to archaeologically survey half of Mound 1, but we were able to confirm its functionality, stratigraphy, and chronology. The grave we discovered was a primary (main) one, located in the center of the mound, over which the mantle was raised.

Until we obtain an absolute dating provided by the AMS samples – we can propose a relative chronology of the tumulus, correlated with the lateral position of the deceased and with the funerary rituals documented in the tomb (ocher deposition, wooden structures, funerary inventory, etc.), all indicating the inclusion of Mound 1 from Drăgușeni – La Saivane in the area of the Yamnaya Culture. We consider it absolutely necessary to complete the archaeological excavation in Mound 1, the archaeological research of

Mound 2 and the protection of the entire site.

Illustrations list

Fig. 1. Burial mound burial-according to Lidar and plan of georeferenced trenches in GIS

Fig. 2. Pit 1: plan, profile and contour level images

Fig. 3 Pit 2: plan, profile and contour level images

Fig. 4. Grave 1: burial pit delimited by wood; the skeleton in situ

Fig. 5. Detail images of the funeral banquet.

Bibliografie:

Crîșmaru 1977 - Crâșmaru, A., *Drăgușeni, contribuții la o monografie arheologică*, Bacău, 1977.

Fig. 1. Amplasarea movilei funerare-conform Lidar și planul secțiunilor georeferențiate în GIS

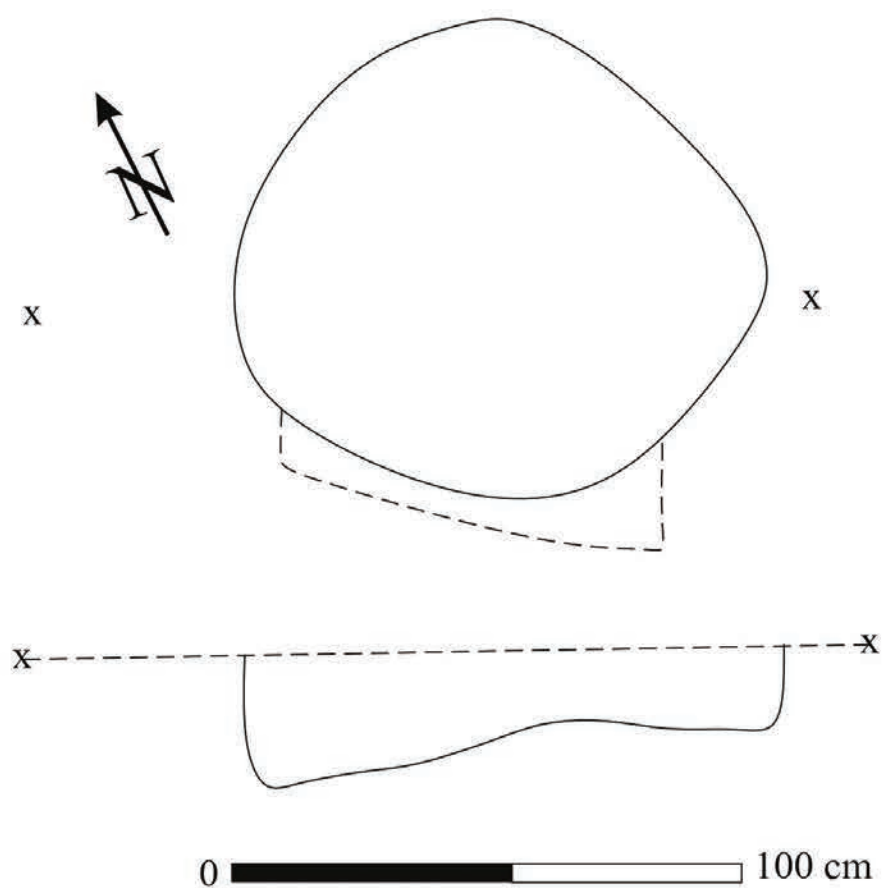

Fig. 2. Groapa 1: plan, profil și imagini de pe nivelul de conturare

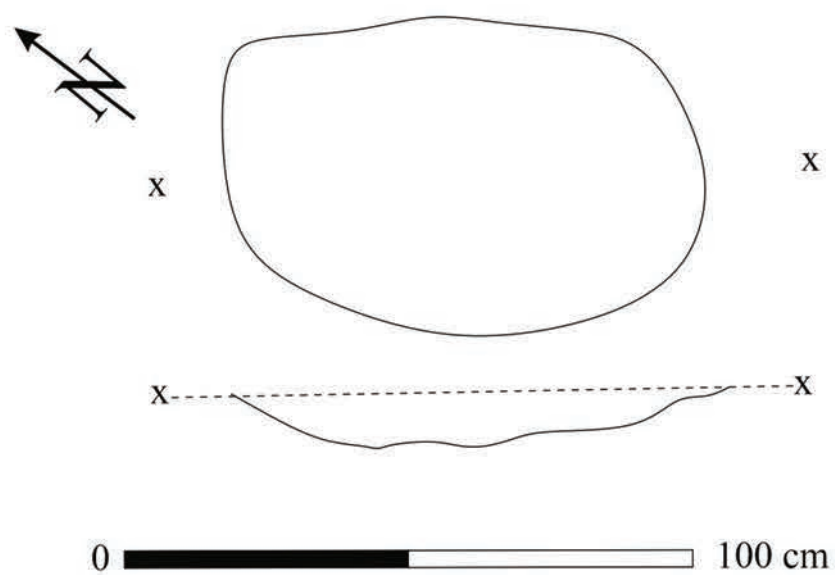
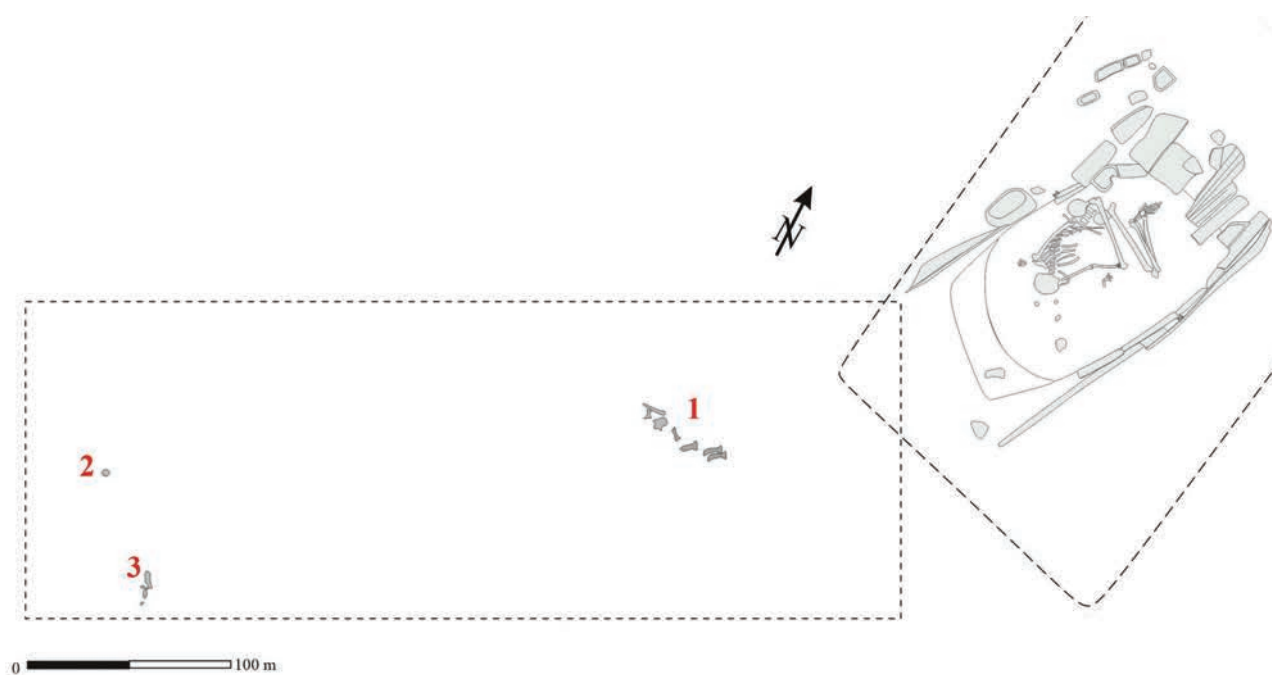

Fig. 3. Groapa 2: plan, profil și imagini de pe nivelul de conturare

Fig. 4. Mormântul 1: groapa funerară delimitată de lemn; scheletul in situ

1

2

3

Fig. 5. Imagini de detaliu cu banchetul funerar

141. Dumbrăvița, com. Ruginoasa, jud. Iași**Punct: Tarlaua lezerul****Autorizație nr. 221/21.04.2022**

Colectiv: Andrei Asăndulesei - responsabil științific (UAIC Iași), Felix-Adrian Tencariu (UAIC Iași), Vasile Cotiugă (UAIC Iași – Facultatea de Istorie), cerc. dr. Radu Pîrnău (Academia Română, Filiala Iași – Centrul de Cercetări Geografice), cerc. dr. Bogdan Roșca (Academia Română, Filiala Iași – Centrul de Cercetări Geografice), lect. univ. dr. Ionuț Vasiliniuc (UAIC Iași – Facultatea de Geografie și Geologie, Academia Română, Filiala Iași – Centrul de Cercetări Geografice), cerc. dr. Casandra Brașoveanu (UAIC Iași), cerc. dr. Ana Drob (UAIC Iași), drd. Radu Brunchi (UAIC Iași – Facultatea de Istorie), dr. Sergiu-Constantin Enea (Liceul teoretic „Ioan Necule” Târgu Frumos), cerc. drd. Radu Balaur (UAIC Iași), masteranzi: Daniel Cuculescu (UAIC Iași – Facultatea de Istorie), Cristin Groapă, Maria-Cristina Ciobanu, studenții: Viorel-Daniel Cioată, Ioana-Cosmina Hrinciuc, Serina-Daniela Bobe, Ana-Elena Harhăță, Robert Gabriel Simalcsik, Ionuț-Alin Liciu (UAIC Iași – Facultatea de Istorie)

Perioada desfășurării cercetării: iunie 2022

Zona care a făcut obiectul investigațiilor de teren este situată la aproximativ 2000 m NNE de satul Dumbrăvița din comuna Ruginoasa, județul Iași (Lat.: 47°17'14.61"N; Long.: 26°50'49.17"E; Alt.: 375 m altitudine absolută) pe un platou înalt aflat la limita vestică a bazinului hidrografic Bahluiet (Fig. 1). Stațiunea este afectată de procese de ravenare și alunecări de teren înspre vest și NV, iar latura de est este mărginită de un mic lac natural ce pare să fi afectat integritatea sitului în această zonă. Studiul de caz face parte dintr-un grup mai mare de așezări cucuteniene ce se găsesc în zona supusă cercetării. Așezarea este puternic afectată de lucrările agricole. Din punct de vedere al încadrării în unitățile fizico-geografice ale României, zona sitului se găsește în cadrul unității Podișului Moldovei, în proximitatea limitei dintre Câmpia Moldovei și Podișul Sucevei, partea de sud a Masivului Dealul Mare-Hârău, la contactul cu Șaua Ruginoasa-Strunga (Băcăuanu et alii 1980).

Începând cu primăvara anului 2021, în cadrul unui proiect de cercetare TE¹ stațiunea a fost vizitată în mod repetat de către o echipă formată din cercetători din Centrul Arheoinvest (UAIC) și de la Centrul de Cercetări Geografice al Academiei Române – Filiala Iași, în vederea realizării unor prospecțiuni non-invasive (fotografie aeriană clasică și spectrală, măsurători magnetometrice) și minim invazive (sondaje pedologice) pentru a determina anvergura și planimetria sitului, precum și caracteristicile pedologice specifice zonei. Rezultatele geofizice au relevat prezența unei ample locuiri cucuteniene (15 ha) cu numeroase structuri arheologice (locuințe, gropi, cuptoare, șanțuri) bine evidențiate. Au fost identificate mai mult de 200 de structuri de locuire organizate, în general pe șiruri, dar și în

grupuri, împrejmuite de șanțuri.

Săpătura arheologică întreprinsă în iunie 2022 a avut ca obiectiv verificarea unei anomalii magnetice de dimensiuni mari, care sugera o locuință cu suprafața în jur de 200 mp. Secțiunea a fost amplasată transversal pe anomalia cvasi-dreptunghiulară, surprinzând, după cum ne așteptam, resturile incendiate ale unei locuințe cucuteniene de dimensiuni foarte mari față de media cunoscută (Fig. 2). De remarcat faptul că această locuință a avut, foarte probabil, o platformă destul de solidă suspendată pe piloni sau amenajată ca un etaj locuibil. Presupunem aceasta pentru că pe o suprafață destul de mare, aceasta suprapune direct vase sparte pe loc și alte artefacte aflate pe nivelul de călcare antic (Fig. 3). Ceramica este materialul arheologic cu ponderea cea mai ridicată, fiind descoperite și câteva vase întregibile, de diferite dimensiuni. Pictura apare sporadic, pe doar câteva fragmente ceramice, indicând subfaza B1 a culturii Cucuteni. Se remarcă un vas întregibil, de dimensiuni mari, a cărui bază păstrează destul de bine amprenta unei țesături folosite ca suport pe parcursul modelării. Pentru o încadrare cronologică mai exactă, s-au prelevat și câteva probe de material osos pentru datare absolută.

O particularitate a așezării de la Dumbrăvița este amplasarea acesteia în proximitatea unei microdepresiuni lacustre cu o suprafață de circa 10 ha, care marchează practic limita estică a așezării. Astfel de microunități hidrologice situate pe interfluvii și suprafețe structurale, denumite popular „bahne”, „iezere”, „lacuri” sau „iazuri ale lui Dumnezeu” sunt destul de rar întâlnite, iar geneza și evoluția lor comportă încă numeroase discuții. Formațiuni lacustre de acest tip, au fost semnalate cu mult timp în urmă, cu precădere în Podișul Central Moldovenesc (Ploscaru 1974).

În ceea ce privește solurile din arealul sitului de la Dumbrăvița, investigațiile de teren desfășurate în cadrul proiectului au constatat în realizarea a două profile de sol, care au fost amplasate pe profilul nordic al secțiunii arheologice, primul profil fiind deschis în proximitatea locuinței cercetate, în timp ce al doilea a intersectat partea centrală a acesteia, de la nivelul actual de călcare până la adâncimea de 130 cm. În cazul ambelor profile s-a constatat prezența unui orizont profund humifer, având culori foarte închise (10YR 2/1), de la suprafață până la nivelul de locuire preistoric, inclusiv, care trece brusc de la adâncimea de circa 75 cm într-un material argilo-marnos carbonatic și cu o textură foarte fină (Fig. 4).

Solurile din perimetrul așezării s-au format pe materiale eluviale argilo-marnoase basarabiene, cu un conținut foarte mare de carbonați de calciu, care apar sub forma unei cuverturi subțiri de 2-3 m dispusă peste gresiile oolitice de Crivești. Orizonturile superioare ale acestor soluri conțin cantități însemnate de materie organică, iar în orizonturile intermediare și bazale sunt prezente crotovine foarte frecvente, ceea ce denotă o activitate faunistică intensă. Deși impactul antropic a fost determinant în evoluția acestor soluri, astfel că în prezent, din punct de vedere taxonomic, acestea îndeplinesc criteriile pentru încadrarea la tipurile Antrosol și Tehnosol, caracteristicile

¹ This work was supported by a grant of the Romanian Ministry of Education and Research, CNCS - UEFISCDI, project number PN-III-P1-1.1-TE-2019-2232, within PNCDI III.

morfologice și fizico-chimice indică evoluția lor pe seama unor Pseudorendzine tipice (cf. SRCS, 1980) inițiale, încadrate în prezent la Faeozioni calcarici pararendzini (SRTS, 2012), care formau învelișul de sol corespunzător nivelului eneolitic.

Textura argilooasă și conținutul excesiv de carbonați de calciu constituie factori care limitează major, până la excludere, instalarea în mod natural a vegetației forestiere pe astfel de soluri. Astfel, putem presupune că existența unui teren deschis, cu un sol bogat în materie organică în orizontul de suprafață, care permitea prelucrarea superficială caracteristică unei agriculturi extensive, a constituit una dintre premisele amplasării aici a acestei așezări.

Abstract

The non-invasive research based on archaeological topography, cartography, aerial photography, geophysical prospecting and the stratigraphic surveys conducted by a team of the Arheoinvest Centre (UAIC) in the plateau area located approximately 2000 m NNE of Dumbrăvița village in Ruginoasa commune, Iasi County, highlighted an important Cucutenian settlement, so far documented only through surface research. Numerous dwelling structures and fortification/boundary elements have been identified. The test trench carried out in 2022 had as its objective the verification of a large magnetic anomaly, a house belonging to the Cucuteni B1 phase being partially investigated. In this context, two pedological profile were also carried out, which

revealed for this period the existence of an open land in the area, with soil rich in organic matter in the upper horizon.

Bibliografie:

Băcăuanu et alii 1980 - Băcăuanu, V., Barbu, N., Pantazică, M., Ungureanu, Al., Chiriac, D., *Podișul Moldovei. Natură, om, economie*, București, 1980.

Conea, Florea, Puiu 1980 - Conea, A., Florea, N., Puiu, St. (eds.), *Sistemul român de clasificare a solurilor (SRCS)*. ICPA, București, 1980.

Florea, Munteanu 2012 - Florea, N., Munteanu, I. (eds.), *Sistemul român de taxonomie a solurilor (SRTS)*, București, 2012.

Ploscaru 1974 - Ploscaru, D., *Câteva observații geomorfologice asupra depresiunilor lacustre interfluviale din Podișul Central Moldovenesc*, in *Analele Științifice ale Universității „A.I. Cuza” Iași*, secțiunea II-c, Geografie, tom. XVI.

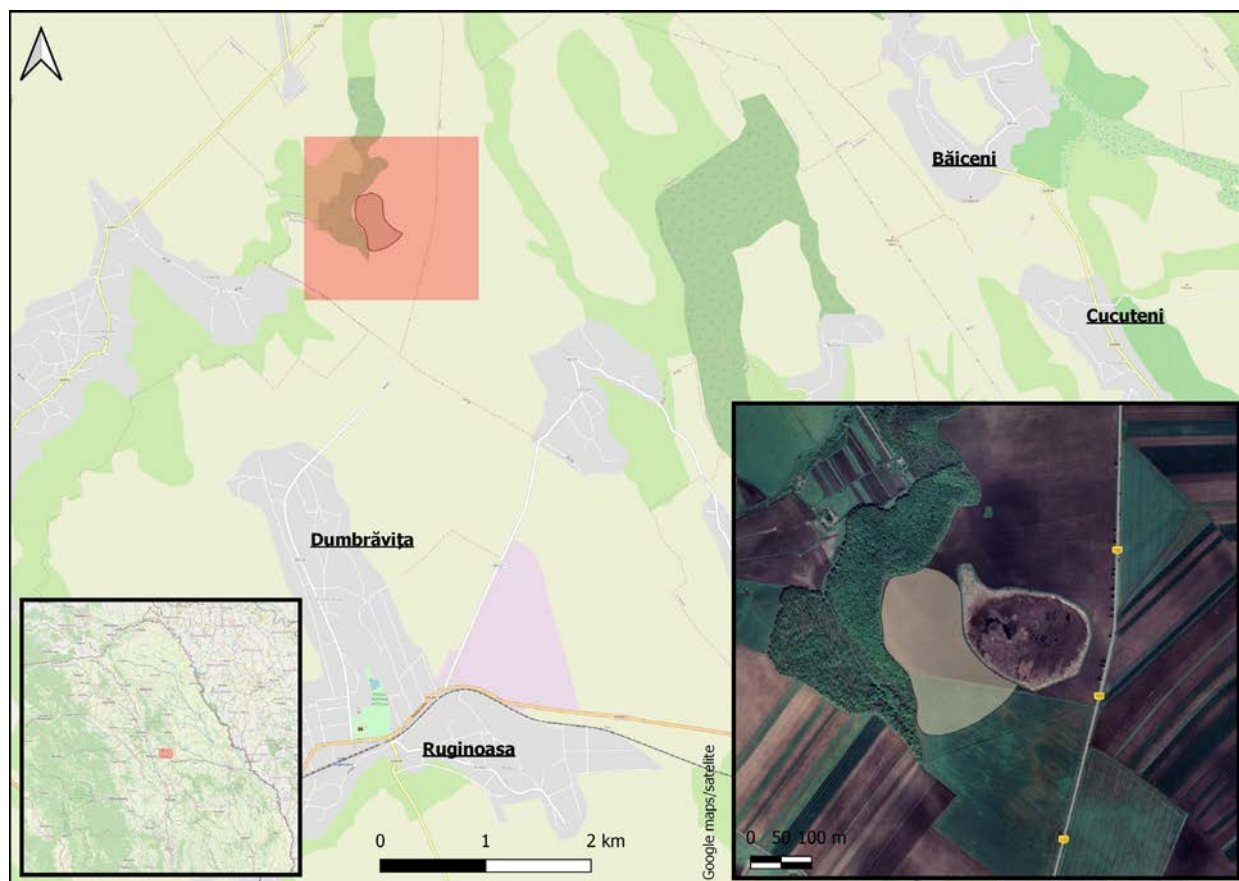

Fig. 1. Localizarea sitului Dumbrăvița – Tarlaua lezer

Fig. 2. Dumbrăvița – Tarlaua lezer. Fragment de locuință investigată în SI

Fig. 3. Dumbrăvița – Tarlaua lezer. Locuința investigată în SI; detaliu

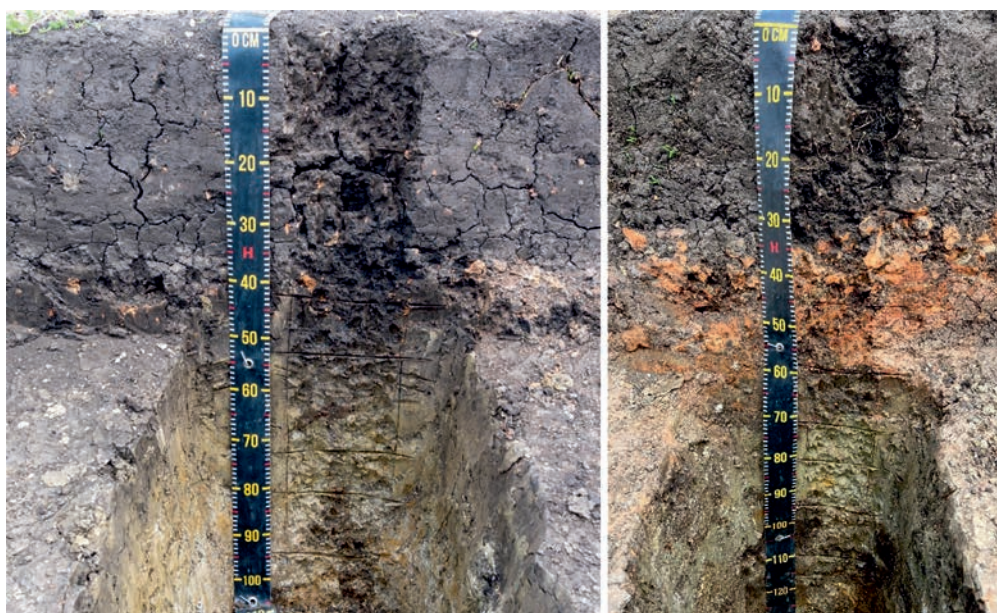

Fig. 4. Profile de sol în secțiunea arheologică: lângă locuință (stânga), în locuință (dreapta)

142. Gârcina, com. Gârcina, jud. Neamț**Punct: Dealul Balaurul**

Tip de sit: 2 (descoperire funerară), 121 (necropolă tumulară), 221 (mormânt tumular)

Încadrare cronologică: 1 (Preistorie), 15 (Epoca bronzului), 151 (Epoca bronzului timpuriu), 16 (Hallstatt), 163 (Hallstatt târziu), 2 (Protoistorie), 21 (La Tène)

Colectiv: Vasile Diaconu - responsabil științific (MIE Târgu Neamț - CMN), Alexandru Gafincu, Dumitru-Ionuț Stigleț, MIE Târgu Neamț - CMN)

Perioada desfășurării cercetării: 1.10 - 15.10.2022

Cercetările de suprafață efectuate recent în zona localităților Gârcina și Dobreni, din județul Neamț, au permis identificarea unor posibili tumuli, amplasați pe culmea Dealului Balaurul, aflat la aproximativ 5 km nord-est față de orașul Piatra Neamț. Cele 8 movile se află atât în zona împădurită, cât și pe islazul comunal, fiind dispuse în două grupuri distincte. La toate acestea se mai adaugă încă o movilă izolată, de dimensiuni mai mari, aflată în marginea satului Cășăria (com. Dobreni), la aproximativ 500 m față de grupul tumular menționat anterior (Pl. I. 2).

Una dintre movile a fost distrusă parțial de un șanț de delimitare a zonei forestiere, iar o altă movilă era afectată de un drum de țară. Pentru a afla originea acestor formațiuni a fost realizat un diagnostic intruziv în cazul uneia dintre movile, denumită de noi T.1, aflată în zona împădurită. Fiindcă în jumătatea estică a acesteia se afla un arbore pentru care nu a existat o aprobare să fie tăiat, săpătura a afectat doar o parte a tumulului (Pl. II. 1).

Tumulul T.1 avea un diametru de 9 m și înălțimea păstrată era de 0,6 m. Din punct de vedere stratigrafic, sub solul vegetal, cu o grosime de 0,05 m, se află mantaua, cu o grosime maximă de 0,85 m. Urmează apoi nivelul steril arheologic, constituit din argile amestecate cu pietrișuri (Pl. II. 2).

În zona centrală a movilei, la adâncimea de -0,40 m, au fost identificate urmele unui posibil rug funerar. În mantaua tumulului a fost descoperită o toartă de la un vas amforoidal, care poate fi atribuit bronzului timpuriu.

La adâncimea de -0,80 m s-a observat conturul cvasirectangular al unui complex, care s-a dovedit a fi o groapă (Fig. 2/3). În colțul de nord-vest al acesteia s-a descoperit un vas de dimensiuni mici, de tip borcan, prevăzut cu un brâu alveolar. Din păcate, starea de conservare a recipientului ceramic era extrem de precară (Pl. IV. 1).

În partea sudică a complexului adâncit, pe o suprafață foarte restrânsă, au fost observate resturi osteologice calcinate, foarte slab conservate, în asociere cu câteva piese de bronz și sticlă (Pl. IV. 2). Este vorba de două capete de ace, elicoidale, realizate din bronz, trei mărgelă din sticlă, de culoare maronie, dar păstrate deficitar, precum și o fibulă cu placă triunghiulară, tot din bronz, extrem de rău conservată (Pl. IV. 3). Pe baza cronologiei stabilite pentru capetele de ace elicoidale, mormântul de incinerare poate fi atribuit sec. VI-V a. Chr.

Un alt sondaj intruziv a fost realizat și în cazul tumulului afectat de drumul de țară, denumit T.2 (Pl. III. 1). Dimensiunile mici ale movilei (diametrul - 6 m; înălțime

- 0,5 m) au făcut ca aceasta să fie destul de afectată de eroziune, motiv pentru care au fost realizate două secțiuni paralele, pentru a se obține date stratigrafice, dar și pentru a avea o încadrare cronologică a construcției funerare (Pl. III. 2).

Stratigrafia acestui tumul este destul de simplă, în sensul că stratul vegetal este foarte subțire (maxim 10 cm), după care urmează mantaua, constituită din pietrișuri, cu o grosime de maxim 0,7 m. Urmează apoi stratul steril, argilos, foarte compact (Pl. III. 3). La partea superioară a mantalei au fost identificate câteva fragmente ceramice, care după morfologie și factura pastei aparțin epocii bronzului, dar și unele ce sunt datate în epoca fierului.

În secțiunea I, în □1, la adâncimea de - 0,70 m, a fost identificat un mormânt de incinerare (Pl. IV. 4, 5), reprezentat de o urnă de culoare neagră, specifică mediului Poieniști-Lucașeuca, lucrată la roată, în interiorul căreia se aflau numeroase oase calcinate, acoperite cu jumătatea inferioară a unui vas lucrat cu mâna. Din punct de vedere cronologic acest complex funerar poate fi atribuit sec. II-I a. Chr.

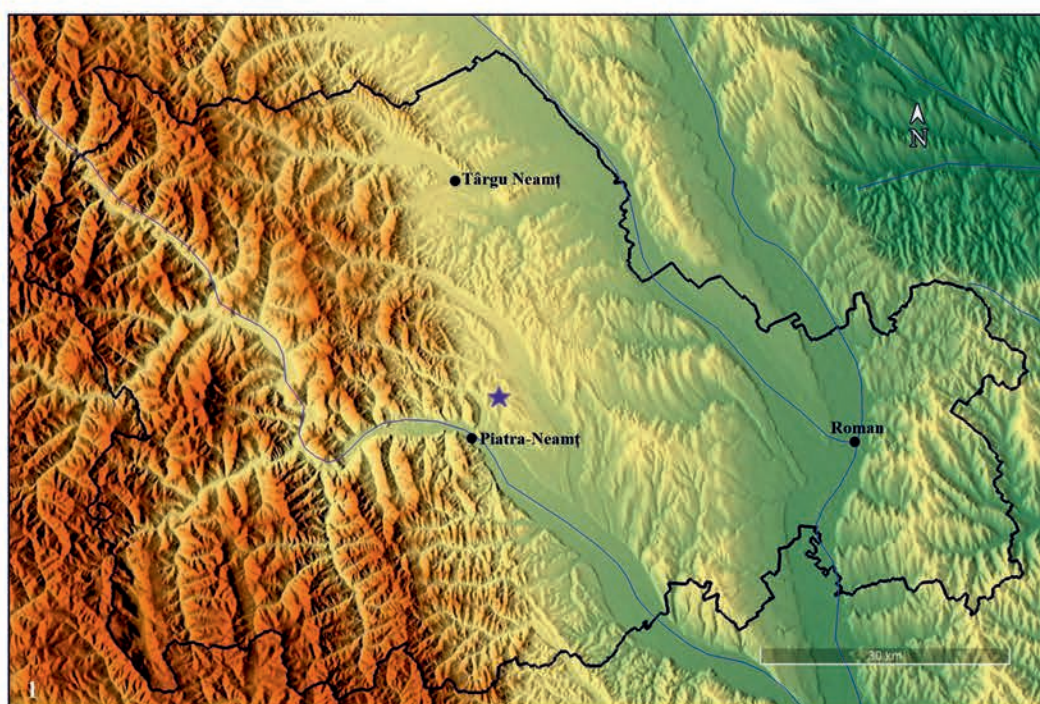
Prezența resturilor ceramice atribuite epocii bronzului pot fi puse în legătură, cel mult, cu o locuire sporadică a acestei zone, iar pământul excavat pentru ridicarea tumulilor a angrenat și aceste vestigii.

Resturile scheletice din ambele contexte funerare vor face obiectul determinărilor antropologice. Materialul ceramic și piesele de bronz sunt în curs de restaurare în laboratoarele Complexului Muzeal Național Neamț.

Abstract

On the territory of the Dobreni and Gârcina communes, in the Neamț County, there is a group of tumuli, which was not known until recently. In order to obtain a series of data on the chronological and cultural setting of these mounds, surveys were carried out in the case for two of them. A cremation grave, in the pit, was identified in the T.1 tumulus. A small vessel, some bronze ornaments and three glass beads can be mentioned as funerary inventory. Based on the bronze pieces, the funerary complex can be dated to the 6th - 5th century BC.

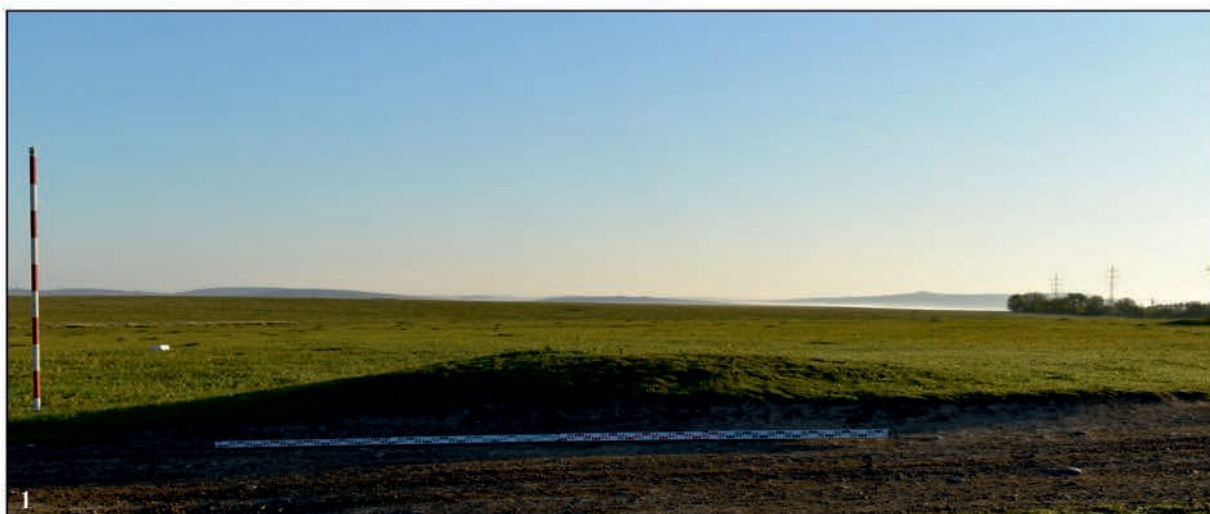
The mound T. 2, partially affected by a earth road, was investigated through two parallel sections (S.I and S.II). In the case of this funerary monument, we mention the discovery of a single cremation grave, placed peripherally. It is about a vessel in which cremated bones were deposited, covered with fragments from another vessel. Based on the characteristics of the ceramics, the archaeological complex can be assigned to the 2nd - 1st century BC.

Pl. I.. Gârcina - Dealul Balaurul: 1, amplasamentul grupului tumular; 2, dispunerea tumurilor cu marcarea celor cercetați

Pl. II. Gârcina - Dealul Balaurul: 1-3, aspecte din timpul cercetării tumulului T.1

Pl. III. Gârcina - Dealul Balaurul: 1-3, aspecte din timpul cercetării tumulului T.2

Pl. IV. Gârcina - Dealul Balaurul: 1, vas in situ, din T.1; 2, oase calcinate din T.1; 3, piesă de bronz in situ, din T.1; 4, 5, urnă funerară in situ, din T.2

143. Lungani, com. Lungani, jud. Iași¹**Punct: După Vie**

Tip sit: 2 (descoperire funerară), 21 (necropolă), 212 (necropolă tumulară)

Încadrare cronologică: 151 (epoca bronzului timpuriu, Cultura Yamnaya (3200-2800 î. Chr.)

Autorizație nr. 220/21.04.2022

Colectiv: Felix-Adrian Tencariu - responsabil științific (UAIC Iași), Sergiu-Constantin Enea - responsabil de sector (Liceul Teoretic „Ioan Neculce” Târgu Frumos), Andrei Asăndulesei, Casandra Brașoveanu, Radu-Alexandru Brunchi (UAIC Iași), Serghei Popovici (Agenția Națională Arheologică Chișinău), Serghei Agulnikov (Agenția Națională Arheologică Chișinău), Ion Ciobanu, Dumitru Boghian (USM Suceava), Angela Simalsik (Academia Română, Iași). Au participat studenții: Serina-Daniela Bobe, Maria-Cristina Ciobanu, Viorel-Daniel Cioată, Ioana-Cosmina Hrinciuc (Facultatea de Istorie, UAIC Iași)

Perioada desfășurării cercetării: 09-14 mai 2022

În continuarea proiectului de cercetare științifică care vizează investigarea multi- și interdisciplinară a necropolelor și tumulilor izolați din zona Târgului Frumos, în special celor edificați la sfârșitul eneoliticului și în Bronzul timpuriu și mijlociu², a fost cercetat, între 09-14 mai 2022, tumulul T1 de la Lungani - *După Vie*, comuna omonimă, din jud. Iași³. După repertorierea și cartarea acestuia, au fost realizate investigații geofizice (magnetometrice și geo-electrice între 06-08 mai 2022), urmate de săpătura arheologică, uzitându-se proceduri mecanice și manuale.

Obiectivul arheologic la care ne referim se afla în partea de nord-nord-vest a localității Lungani, pe prelungirea nordică a Dealului Viei (coordonate: 47°12'03.5" N; 27°07'45.6" E; alt. abs. ≈ 163 m), către valea Bahluietului, parte a sectorului sud-vestic al Câmpiei vălurite a Moldovei (Fig. 1-2). Fiind în mijlocul unor tarlale, într-un peisaj puternic antropizat, a fost afectat de arăturile adânci continue și drumurile agricole.

Ca metodologie de cercetare, am îmbinat, și în acest caz, procedurile clasice cu metodele moderne de investigare, iar săpătura arheologică s-a bazat pe împărțirea suprafeței movilei, prin martori centrali (I = 1 m), dispuși cruciform, cardinal, în patru sectoare (sferturi), care au permis obținerea profilurilor stratigrafice longitudinale, depunerile fiind decapate mecanic (niveluri orizontale de 10 cm grosime), iar complexele funerare au fost individualizate manual, de antropolog și arheologi, materialele scheletice fiind în studiu.

Așa cum lăsam să se înțeleagă profilurile ERT și harta magnetometrică (Fig. 8.1-3), în corpul movilei T 1/2022 de la Lungani au fost descoperite patru morminte

de inhumatie⁴ și o serie de deranjamente contemporane (punct de observație/ tragere și tranșeele aferente WW2). De asemenea, s-au putut preciza dimensiunile tumulului (Diam. max. E-V/N-S = 35 x 38 m; Î. ≈ 1,5 m). Deranjamentele contemporane au distrus unele complexe funerare (M3 și, parțial, M 4, posibil și altele).

Din punct de vedere planimetric și stratigrafic, tumulul T1 a avut două faze de construcție și funcționare, dovedite de cele două mantale și amplasarea mormintelor (fig. 3). Prima manta (Diam. max. ≈ 20 m; Î ≈ 1,20 m, de la nivelul antic de călcare), compusă din sol brun-negru (faeoziom), a fost ridicată pentru și deasupra mormântului principal M4 și era afectată parțial, spre S și E-SE, de amenajările genistice WW2. Cea de-a doua manta (Diam. max. ≈ 35 x 38 m), compusă din sol brun închis, compact, a fost ridicată pentru/deasupra M5 (principal în acesta), spre marginile de E și SE găsindu-se mormintele secundare în această mantă – M1 și M2. La rândul său, și aceasta a suferit deranjamentele menționate, lipsind la partea superioară a tumulului. Ulterior, de-a lungul timpului, în partea de nord a tumulului, către baza acestuia, s-a depus, probabil natural, un strat aluvionat, acumulat prin purtarea solului prin arături și spălarea movilei. În ceea ce privește complexele funerare, precizăm că cele patru morminte au fost descoperite în jumătatea sudică a tumulului.

Mormântul M3/M4/2022 (principal în mantaua 1; eneolitic final/Yamnaya, faza timpurie ?) era puternic deranjat, posibil din vechime (jefuire ?) și bioperturbații, fără a exclude și o afectare WW2. **M4** (Fig. 4.2) se afla aproximativ în centrul tumulului și a primei mantale, la 2 m sud de RC și la -1,47 m de la axa 0. Groapa acestuia era rectangulară, cu colțurile rotunjite (axul longitudinal E-V; 1,80 x 1,10 x -0,51 m, de la nivelul de identificare), pe fundul acesteia fiind surprinse urmele unei rogojini, iar ca inventar, un fragment ceramic negru-cenușiu. În partea sudică a acesteia erau depuse resturile scheletice incomplete ale unui bărbat adult (45-50 de ani), robust, conservat satisfăcător, depuse, ipotetic, chircit pe partea stângă și direcția V (craniul) – E (picioarele), fără conexiune anatomică, cu numeroase stigmatе degenerative și traumatisme *antemortem*, cu clare urme de ocră portocaliu, mai ales pe oasele craniului, diafizele femurelor și rotule.

În apropierea acestuia, spre nord, la 1 m de RC și la -0,80 m, se găseau resturile scheletice, fără a putea identifica o groapă și defini conexiunea anatomică, a ceea ce inițial am desemnat **M3** (Fig. 4.1), considerând că este vorba de un mormânt distrus. În aceste condiții, consideram că aceste resturi scheletice reprezintă o „purtare”/„mutare” a unor oase din **M4**, fapt pentru care le tratăm ca un mormânt unitar, susținut și de studiul antropologic. Așa cum arătăm și altă dată, nu putem exclude, până la obținerea unor date radiocarbon, posibilitatea ca **M3** să fi fost un mormânt de sine stătător, care să fi avut o ipotetică orientare N-S, afectat de bordeiul-adăpost din ultimul război mondial.

M5/2022 (principal în mantaua 2; Yamnaya, faza mijlocie/clasică ?) a fost descoperit la 10 m sud față de RC

¹ O parte dintre datele arheologice și ilustrațiile din acest raport au mai fost publicate și în studiul Enea et alii 2022b, p. 103-130.

² Boghian, Enea 2018, p. 137-144; Boghian, Enea, Asăndulesei 2019 p. 332-333; Boghian et alii 2020, p. 545-553; D. Boghian et alii 2021, p. 626-633; Enea et alii 2021, p. 579-607; Tencariu et alii 2022, p. 802-813.

³ Enea et alii 2021, p. 580-581; Tencariu et alii 2022, p. 802-813.

⁴ Inițial considerasem că ar fi vorba de cinci morminte (Enea et alii 2020a, p. 78-80), dar, ulterior, în directă legătură cu datele antropologice, am arătat că M3 și M4 ar face parte din același complex funerar remaniat/deranjat (Enea et alii 2020b, p. 103-130).

și -1,34 m adâncime, față de axa 0 (Fig. 5). Construcția funerară prezenta o groapă rectangulară cu colțurile rotunjite, orientată E–V (1,85 x 1,20 m x -0,85 m, de la nivelul de identificare, cu o treaptă largă, având aceeași orientare (2,85 x 2,20 m). În interiorul gropii, au fost identificate mici fragmente de lemn și câteva fragmente ceramice roșiatice, iar pe o rogojină, de la care se mai păstrau doar urmele, se afla depus, în conexiune anatomică, chirchit pe spate, cu brațele pe lângă trunchi și cu orientarea V (craniul)–E (picioarele, cu genunchii spre stânga), defunctul, un bărbat adult (40–45 ani), robust, cu musculatură puternică. Scheletul s-a păstrat relativ bine, complet, prezentând evidente urme degenerative osteo-articulare. Urmele de ocră erau vizibile pe întregul schelet, mai evidente pe oasele craniului și brațe. Întreaga amenajare a M5 a fost deranjată parțial de bordeiul-adăpost și tranșeul dinspre SSV (0,25–0,30 m adâncime).

Mormântul M1/2022 (secundar în mantaua a doua; Yamnaya, faza târzie) a fost descoperit la 10 m E de RC și -1,73 m de axa 0 (Fig. 6), aproape de limita estică a movilei și suprafața actuală a tumulului, fapt pentru care nu a putut fi definit conturul gropii sale. Scheletul unui bărbat adult (40–45 ani), robust, în conexiune anatomică parțială, era depus chirchit (decubit lateral stânga), cu orientare N (craniul) – S (picioarele). Prezenta inserții musculare accentuate și modificări osteo-artrite. Nu a fost acoperit cu ocră.

Mormântul M2/2022 (secundar în mantaua a doua; Yamnaya, faza târzie) (Fig. 7) se afla la 11,60 m ESE de RC și adâncimea de -1,89 m, față de axa 0. În groapa cvasi-dreptunghiulară (1,25 x 0,85 m; -0,25 m de la nivelul individualizării) era înhumat un copil, sex nedeterminabil, cca. 4 ani (*infans I*). Scheletul, în conexiune anatomică, era depus în decubit lateral stânga, orientat N (craniul)–S (picioarele chirchite). Urme de ocră roșu intens se observă pe schelet, mai pronunțate pe craniu și humerusul stâng, unde se găsea o pată păstrată pe sol. Ca elemente de inventar, menționăm câteva fragmente ceramice atipice, semifine, roșiatice, cu incluziuni calcaroase pisate și suprafața striată, descoperite lângă cap.

Dintre **celelalte complexe** descoperite, menționăm amenajările genistice contemporane, legate de cel de-al doilea război mondial (1944): **bordeiul-adăpost/punct de observație și tragere**, amplasat cvasi-central în tumul, orientat NE–SV, cu pereții întăriți cu trunchiuri de arbori și stâlpi, și **tranșeele** de acces, cu aceeași direcție, săpate în partea mai ferită a tumulului, care au afectat semnificativ complexele funerare. Primul dintre complexele contemporane a fost umplut, în deceniul postbelic, cu pietriș, îngreunând cercetările interdisciplinare.

Cu toate acestea, prospecțiunile geofizice (scanele magnetometrice, tomografia electrică/ERT și măsurarea rezistivității) au avut o contribuție deosebită la precizarea existenței complexelor funerare protoistorice și a deranjamentelor din vremea ultimului război mondial (fig. 8), care au fost evidențiate/verificate prin săpătura arheologică propriu-zisă.

Abstract

Between 6 and 14 May 2022, the T1 tumulus from the Lungani-După Vie site (homonymous commune, Iași County) was investigated, by non-invasive methods (magnetometric scanning, electrical resistivity/ERT) and archaeological excavation. Four inhumation graves were exhaustively investigated: G3/4/2022 (Late Eneolithic/Early Yamnaya?), G5/2022 (Middle Yamnaya), G1 and G2/2022 (Late Yamnaya), as well as military complexes from the WWII (a shelter/firing point and trench segments).

Illustrations list

Fig. 1. Location of the Lungani commune/locality in national, county and local context (gadm.org and Google Earth map supports; graphic processing D. Boghian).

Fig. 2. Lungani. 1. Location of archaeologically researched mounds of the commune area (1. Lungani-După Vie; 2. Crucea-Lutărie/E of the village); 2. Location of the tumulus T1 Lungani-După Vie in the LiDAR map; 3. Overview of the tumulus T1 Lungani-După Vie (1. From the north; 2. From the south); (cartographic supports Topo maps 1984–1985⁵; Bârlad-Prut Basin Agency; photo D. Boghian, S. C. Enea; graphic processing D. Boghian).

Fig. 3. Lungani-După Vie. The general plan of the tumulus T1 (drawing S. Popovici).

Fig. 4. Lungani-După Vie. 1–2. Grave G3/G4/2022 (photo S.-C. Enea; drawing S. Popovici).

Fig. 5. Lungani-După Vie. 1–2. Grave G5/2022 (photo S.-C. Enea; drawing S. Popovici).

Fig. 6. Lungani-După Vie. 1–2. Grave G1/2022 (photo S.-C. Enea; drawing S. Popovici).

Fig. 7. Lungani-După Vie. 1–2. Grave G2/2022 (photo S.-C. Enea; drawing S. Popovici).

Fig. 8. Lungani-După Vie. 1. Magnetometric scan of the tumulus T1; 2–3. Electrical resistivity sections with the highlighting of some graves (graphic processing by A. Asăndulesci, Casandra Brașoveanu).

Bibliografie:

Boghian, Enea 2018 - Boghian, D., Enea, S.-C., *Habitatul uman din zona Târgului Frumos în Epoca Bronzului*, in D. Boghian, S.-C. Enea, M. Chelcu, I. Minea, *Monografia orașului Târgu Frumos*, Iași, 2018, p. 137–144.

Boghian, Enea, Asăndulesci 2019 - Boghian, D., Enea, S.-C., Asăndulesci, A., *Târgu Frumos, jud. Iași. Punct: Vest de oraș*, in CCAR. *Campania 2018*, Sibiu-București, 2019, p. 332–333.

Boghian et alii 2020 - *Târgu Frumos, jud. Iași, Punct: Vest de oraș*, in CCAR. *Campania 2019*, București, 2020, p. 545–553.

Boghian et alii 2021 - *Târgu Frumos, jud. Iași, Punct: Vest de oraș*, in CCAR. *Campania 2020*, București-Sibiu, 2021, p. 626–633.

Enea et alii 2021 - *Considerații preliminare referitoare la cercetarea tumulului T1/2021 de la Crucea (com. Lungani, jud. Iași, România)*, in *ArheoVest*, Nr. IX, *In Honorem Valeriu Sirbu: Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie*, Vol. 2 *Metode Interdisciplinare și Istorie*, Timișoara, 2021,

⁵ Ministerul Apărării Naționale, Direcția Topografică Militară, Harta Topografică a României, Scara 1:25000, Ediții 1984/1985, filele L35031Ac, L35031Ad, L35031Ca și L35031Cb.

p. 579-607.

Enea et alii 2022a - Cercetările arheologice din tumulul nr. 1 de la Lungani-După vie (com. Lungani, jud. Iași, România, in *Arheologie interdisciplinară: Metode, studii, rezultate, Conferință științifică internațională, Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale*, Chișinău, 2022, p. 78-80. Enea et alii 2022b – Enea, S.-C., Boghian, D., Tencariu, F.-A. Popovici, S., Asăndulesei, A., Brașoveanu, C., Brunchi, R.-Al., Ciobanu, I., Agulnikov, S., Simalcik, A., Bobe, S. D., *Considerații preliminare privitoare la rezultatele cercetărilor arheologice din tumulul nr. 1 de la Lungani - După Vie (com. Lungani, jud. Iași)*, in *Arheovest X. In Memoriam Felix Milleker (1858-1942) Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie*, vol. I, Timișoara, 2022, p. 103-130.

Tencariu et alii 2022 - *Crucea, com. Lungani, jud. Iași, Punct: Lutărie / Est de sat*, in *CCAR. Campania 2021*, Oradea- București, 2022, p. 802-813.

Abrevieri / Abbreviations

alt. abs. = altitudine absolută

G = grave

I = lățime

M = mormânt

RC = Reper Central / Central Landmark

T = tumul / tumulus

Fig. 1. Localizarea comunei/localității Lungani în context național, județean și local (suporturi cartografice gadm.org și Google Earth; prelucrare grafică D. Boghian)

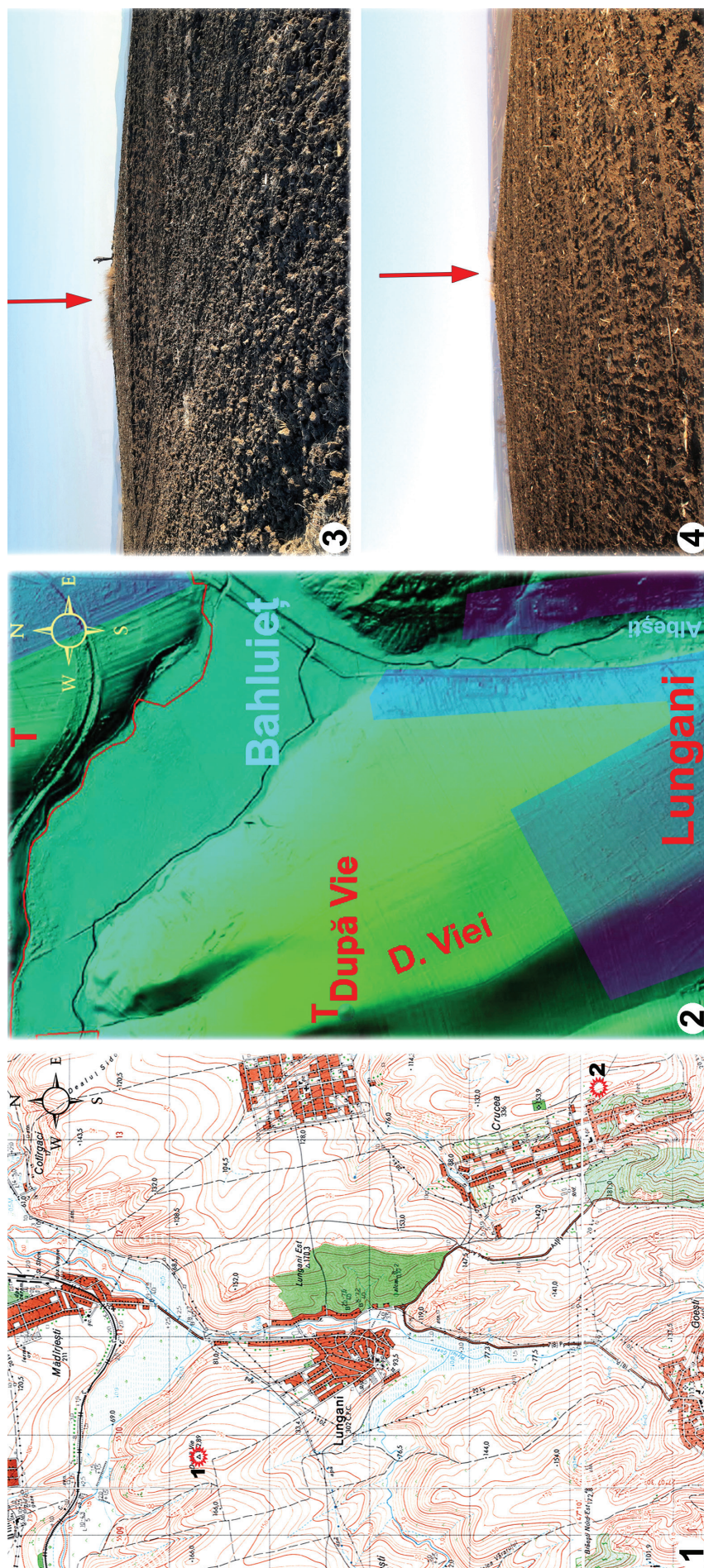

Fig. 2. Lungani. 1. Localizarea tumurilor cercetați arheologic în zona comunei (1. Lungani-După Vie; 2. Crucea-Lutărie/E de sat); 2. Localizare T1 Lungani-După Vie pe harta LiDAR; 3. Vederea de ansamblu ale tumulului T1 Lungani-După Vie (1. Dinspre nord; 2. Dinspre sud); (suporturi cartografice Harți topo 1984-1985; Agenția Bazinală Bârlad-Prut; foto D. Boghian, S. C. Enea; prelucrare grafică D. Boghian)

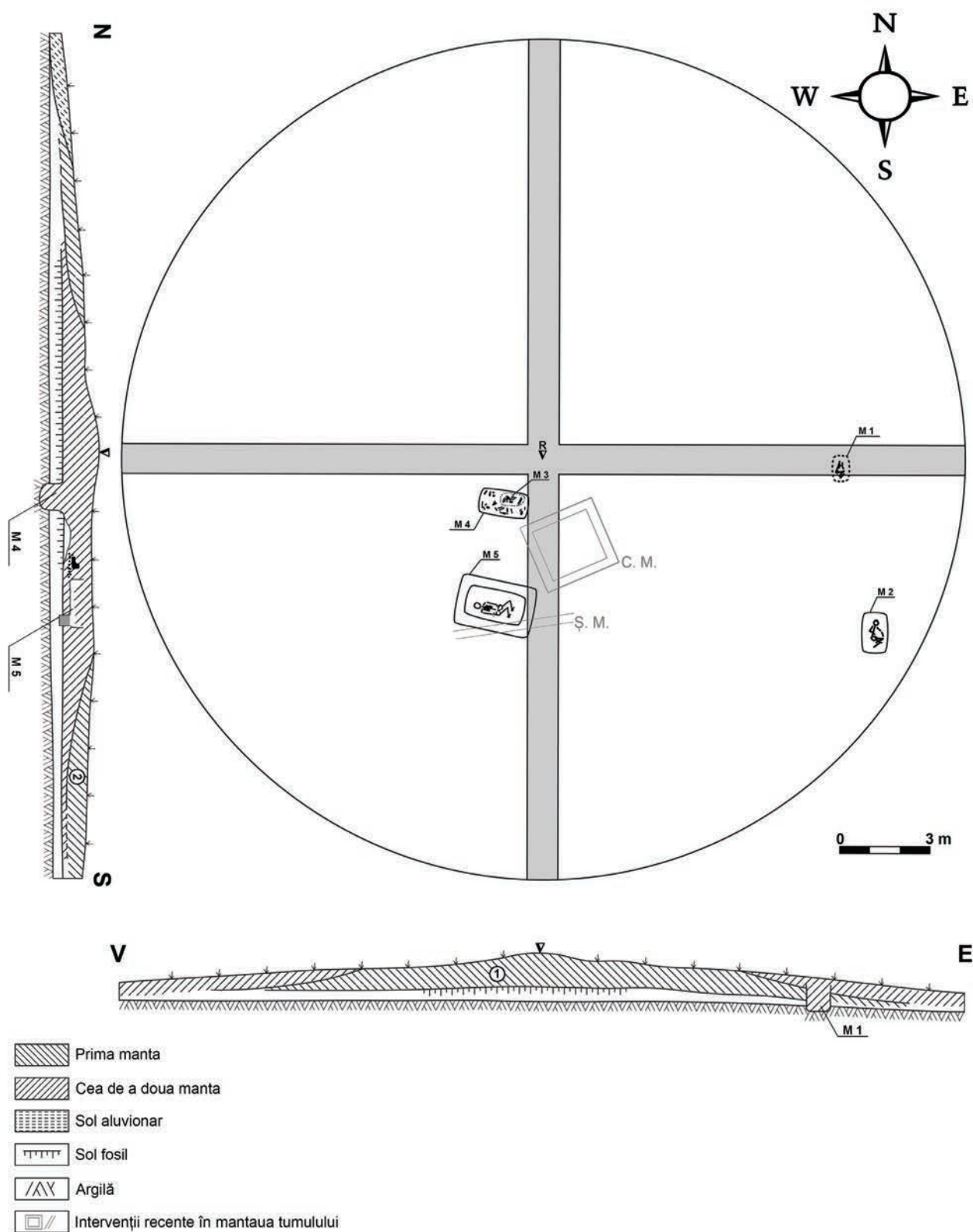

Fig. 3. Planul general al tumulului T1 (Desen S. Popovici)

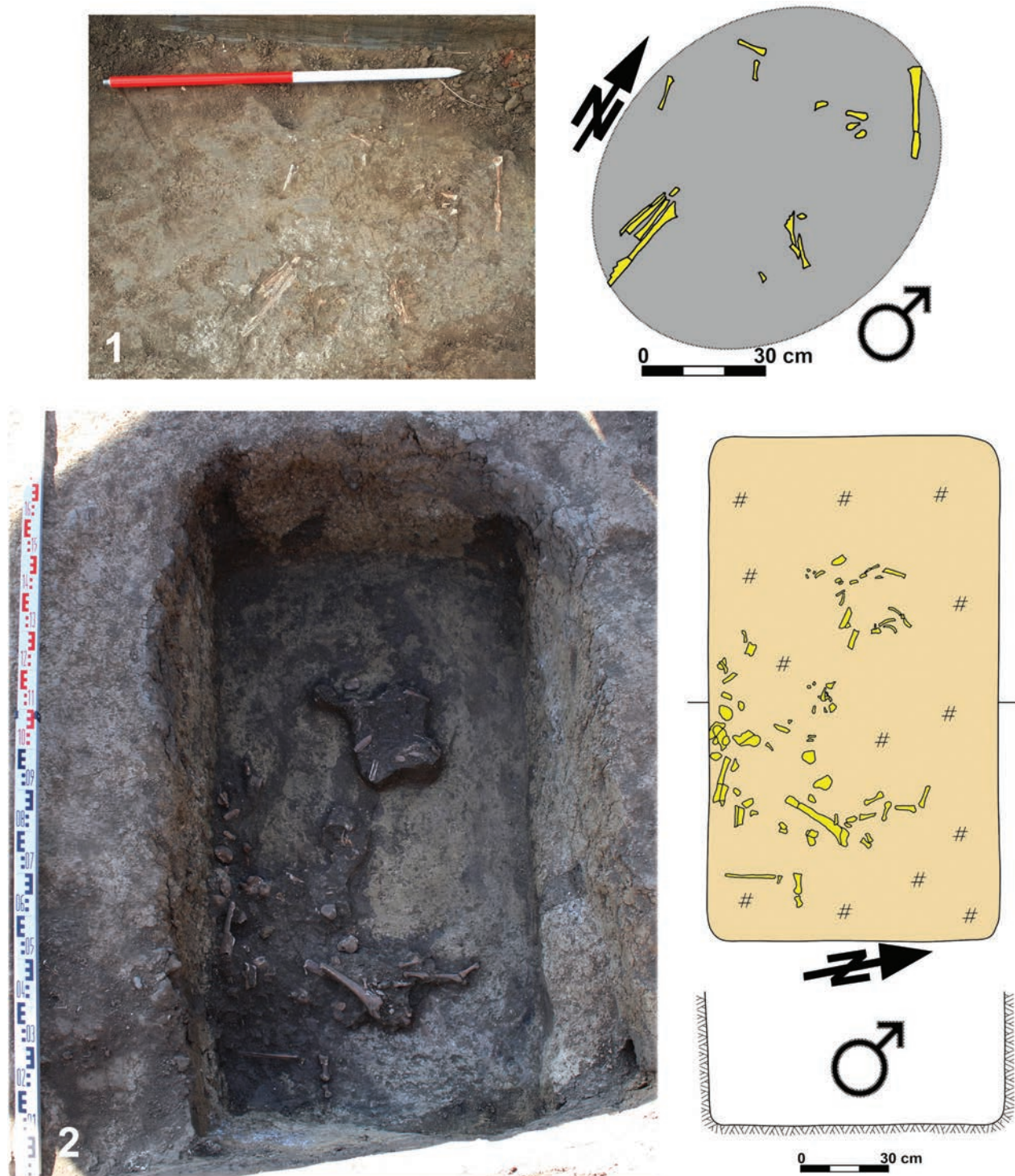

Fig. 4. 1-2. Mormântul M3/M4/2022 (foto S.-C. Enea; desen S. Popovici)

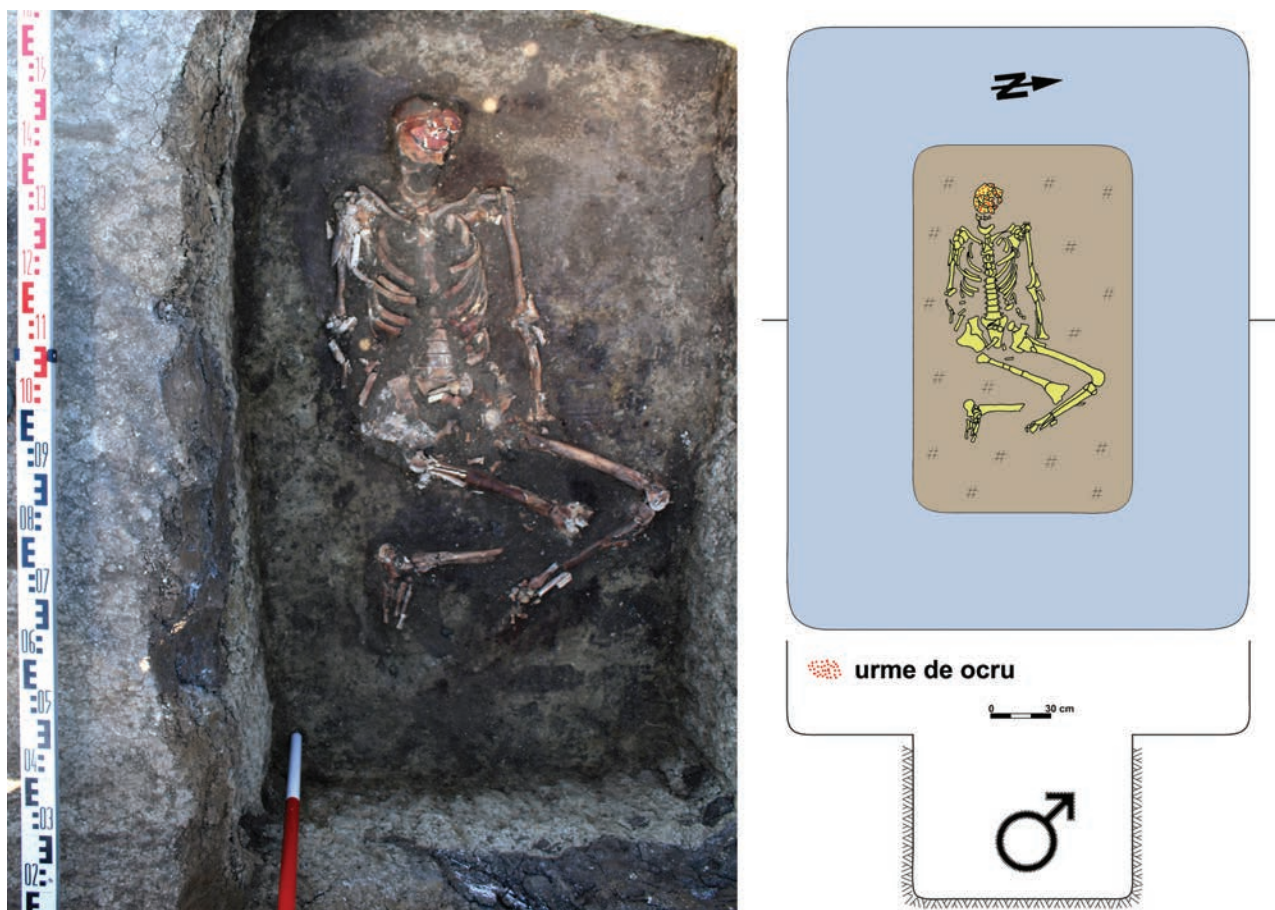

Fig. 5. Mormântul M5/2022 (foto S.-C. Enea; desen S. Popovici).

Fig. 6. Mormântul M1/2022 (foto S.-C. Enea; desen S. Popovici)

Fig. 7. Mormântul M2/2022 (foto S.-C. Enea; desen S. Popovici)

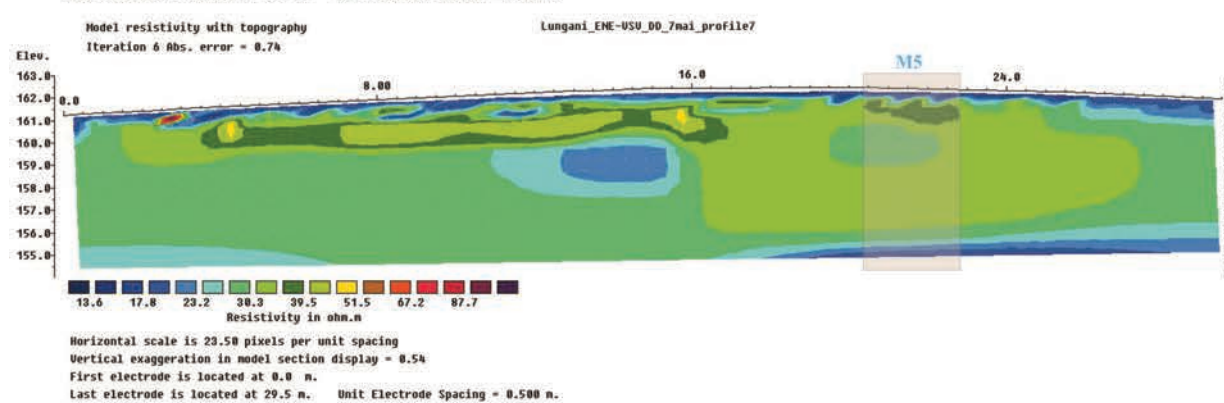
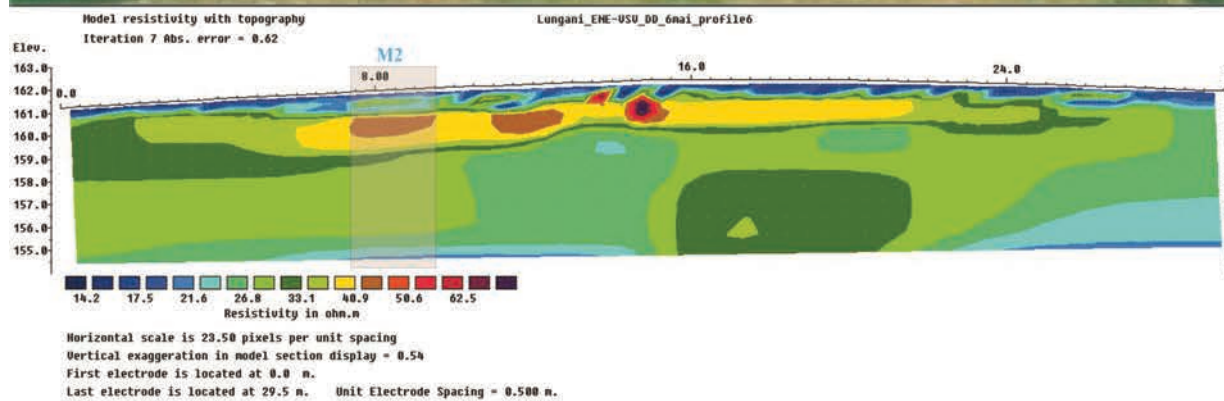

Fig. 8. 1. Scanarea magnetometrică a tumulului T1; 2-3. Profilele de rezistivitate electrică cu evidențierea unor morminte (prelucrare grafică A. Asăndulesei, Casandra Brașoveanu).

144. Poarta Albă, mun. Medgidia, jud. Constanța

Punct: Cariera Romcim S.A. Medgidia

Autorizații nr. 382/ 02.06.2022 Extindere Carieră și nr. 726/03.11.2022 Relocare Conductă Magistrală Transport Gaze Naturale

Colectiv: dr. Petre Colțeanu - responsabil științific, Radu Petcu, Manuela Măiță (MINAC), Laura Gheorghiu, doctorand (UAIC Iași), Codrut Ionel Florea (S.C. Top RMR SRL TIMIȘOARA), Adrian Irimia, masterand (UO Constanța)

Obiectivul celor două diagnostice arheologice intruzive a fost identificarea, delimitarea și evaluarea siturilor arheologice care urmau să fie afectate de cele două proiecte de investiție.

Extindere Carieră Exploatare Romcim S.A.

Diagnosticul arheologic a fost realizat pe suprafața de 54 de ha, suprafața care urmează să fie afectată de această etapă a extinderii de carieră pentru fabrica de ciment de la Medgidia.

Principalele rezultate al diagnosticului arheologic intruziv, pentru proiectul de investiție

„Extindere perimetru de exploatare carieră Medgidia și relocare conductă gaze naturale DN 1000 T 1 Isaccea-Negru Vodă”, a fost delimitarea sitului arheologic Medgidia Elenistic 1 și identificarea unui sit inedit, Sit Medgidia Elenistic 2 9 (Figura 1.).

Situl Medgidia Elenistic 1 era cunoscut încă din anul 2007, fiind vorba de o așezare de epocă elenistică situată în marginea de Sud a exploatării de calcar din acel moment. În urma transformării în cercetare arheologică preventivă au fost cercetate 40 de complexe arheologice, gropi de provizii și 2 locuințe adâncite, toate databile în perioada elenistică. Diagnosticul a confirmat extinderea acesteia dincolo de limitele actuale ale carierei, pe zona de SE a dealului. Suprafața delimitată a sitului este de aproximativ 2 hectare.

Din punct de vedere al cronologiei sitului, materialele arheologice identificate pot fi atribuite epocii elenistice, sec. IV-II a. Chr și se constituie din resturi de amfore și puține fragmente ceramice lucrate cu mâna. În plus au mai fost recuperate și resturi de chirpici cu amprentă dar și resturi de zgură. Acestea confirmă rezultatele cercetărilor din anul 2007.

Stratigrafia sitului este relativ simplă. Sub un nivel de vegetal arabil, în care apar fragmente ceramice purtate de plug, se regăsește nivelul arheologic apoi sterilul.

Stratigrafie:

0-0,40/0,50- Vegetal Arabil.

-0,40/ 0,50- 0,70/-1,10 nivel de cultură, brun deschis, cenușos în care apar fragmente ceramice, pigmenți de lut ars, fragmente de chirpici cu amprentă.

- 0,70/1,10- steril arheologic, brun deschis, lutos.

Adâncimea de conturare a complexelor variază în funcție de grosimea nivelului de cultură dar în general acestea pot fi conturate la -0,60/-0,70.

Situl Medgidia Elenistic 2 este o așezare cu dimensiunea de aproximativ 3 hectare, databilă prin

materialele arheologice descoperite în secolele IV-III a.Chr. Dintre elementele cu valoare cronologică și datare care au putut fi identificate remarcăm fragmente de amfore de tip Heraclea Pontică și Sinope. Nivelul arheologic clar a fost individualizat doar în secțiunile 92 și 93, în celelalte acesta a fost distrus de arăturile adânci. În schimb, în toată zona pe care fost delimitat situl, se găsesc la nivelul solului fragmente ceramice, atât grecești cât și autohtone.

Stratigrafia generală a sitului:

0-0,30/0,50- Vegetal Arabil. 0,30-0,70 nivel de cultură.

0,30/0,50- 1 steril arheologic, brun deschis, lutos.

Relocare Conductă Magistrală Transport Gaze Naturale

Diagnosticul arheologic a acoperit o suprafață de aproximativ 8 ha (3,7 km liniari). Pentru aproximativ 1200 m diagnosticul nu a putut fi realizat deoarece culoarul conductei traversează zona carierei actuale și buza unui deal care urmează să fie terasat. Aceste zone au fost documentate fotografic iar pentru zona dealului au fost realizate periegeze.

Principalele rezultate ale diagnosticului arheologic intruziv pentru proiectul de investiție

„Relocare conductă gaze naturale DN 1000 T 1 Isaccea-Negru Vodă”, etapa I-a, a fost delimitarea unui sit arheologic inedit, Medgidia Elenistic 3 dar și evaluarea stării de conservare a complexului arheologic Valul Mare de Pământ-Valul de Piatră.

Situl arheologic Medgidia Elenistic 3 (Figura 2.) este un sit cu dimensiuni de aproximativ 20 de ha (delimitat prin secțiuni pe ambele variante de culoar și periegeze pe zonele adiacente). El va fi afectat de proiectul de investiție, în funcție de varianta finală a proiectul pe o suprafață cuprinsă între 1 și 1,5 ha. Pentru această zonă se propune efectuarea cercetării arheologice preventive înaintea începerii investiției (pe zona care urmează să fie aleasă pentru relocarea conductei de gaze naturale).

Reprezintă o așezare de epocă elenistică, ale cărei vestigii au fost identificate în secțiunile 7-17 și 32-35. Au fost identificate mai multe complexe: locuințe adâncite, gropi menajere și un posibil șanț de delimitare a unui tumul aplatizat.

Din punct de vedere al cronologiei sitului materialele arheologice identificate pot fi atribuite epocii elenistice, sec. IV-II a. Chr și se constituie din resturi de amfore (fragmente tipice de amfore de Chios și Heraclea) și puține fragmente ceramice lucrate cu mâna. În plus au mai fost recuperate și resturi de chirpici cu amprentă dar și resturi de zgură.

Stratigrafia sitului este relativ simplă. Sub un nivel de vegetal agricol, în care apar fragmente ceramice purtate de plug, se regăsește nivelul arheologic apoi sterilul.

Stratigrafie:

0-0,30/0,40- Vegetal Arabil.

-0,40-0,50 nivel de cultură, brun deschis, cenușos în care apar fragmente ceramice, pigmenți de lut ars, fragmente de chirpici cu amprentă. Puternic afectat de arătură.

-0,50/0,60- 0,90- steril arheologic, brun deschis.

Adâncimea de conturare a complexelor variază în funcție de grosimea nivelului de cultură dar în general acestea pot fi conturate la -0,30/-0,50.

Încadrare culturală și cronologică: Epocă Elenistică, sec IV-II a.Chr.

Situl arheologic numărul 2 (Figura 3.) reprezintă complexul de situri Valul Mare de Pământ și Valul de Piatră. Ambele monumente se află înscrise în LMI sau RAN (Valul Mare de Pământ Cod LMI CT-I-m-A-02559.03 și Valul de Piatră Cod RAN 60856.05). Ambele monumente au fost grav afectate de lucrările de terasare întreprinse de plantarea viței de vie, de lucrările de extindere a a carierei din anii 80 ai secolului XX sau de construirea căii ferate pentru deservirea fabricii de ciment. Cu toate că elevația acestora nu mai poate fi surprinsă în totalitate în S22 a putut fi surprins șanțul Valului de Piatră dar și complexe arheologice. Situl a fost delimitat prin 3 secțiuni de sondaj (S22-S24). Pe lângă valuri și șanțurile acestora sau conturat și complexe de tip groapă menajeră, exterioare, pe latura de nord valurilor.

Stratigrafie: 0-0,20/0,40- Vegetal.

-0,40-0,80 nivel de cultură, brun închis, afânat- puternic afectat de intervenții

contemporane (nivelări, construcție rambleu cale ferată, drum servitute, gropi de gunoi, terasări viță de vie).

-0,70- 1,20 m- steril arheologic, brun deschis, . Adâncimea de conturare a complexelor variază în funcție de grosimea nivelului de cultură și gradul de afectare antropică contemporană a zonei, dar în general acestea pot fi conturate la -0,50 - 1 m.

Ca o concluzie generală nu putem să nu remarcă faptul că în cele 500 de hectare care constituie zona de dezvoltare a fabricii de ciment există o densitate apreciabilă de situri arheologice sau descoperiri întâmplătoare. Cea mai bine reprezentată epocă este cea elenistică, numai în urma evaluărilor efectuate în acest an fiind identificate 3 situri, așezări, inedite care aparțin acestei perioade, toate aflate la mai puțin de 1 km distanță unul de celălalt.

Abstract

The two presented intrusive archaeological diagnoses had as their main result the identification of three new Hellenistic sites in the territory of the city of Medgidia and the commune of Poarta Albă in Constanța county.

Bibliografie:

Colțeanu 2022 - Colțeanu, P., *Raport Parțial de Diagnostic Arheologic Intruziv Extindere Cariera Romcim*, 2022, mss.

Irimia 1980 – Irimia, M., *Date noi privind așezările getice din Dobrogea în a doua epocă a fierului*, în *Pontica* 13, 1980, p. 66-118.

Papuc, Colțeanu 2007 - Papuc, Gh. Colțeanu, P., *Cercetările arheologice preventive „Cariera de Calcar Lafarge Medgidia”*, 2007, mss.

Fig. 1. Siturile arheologice Medgidia Elenistic 1 și Medgidia Elenistic 2 identificate în urma diagnosticul arheologic pentru proiectul extindere cariera exploatare

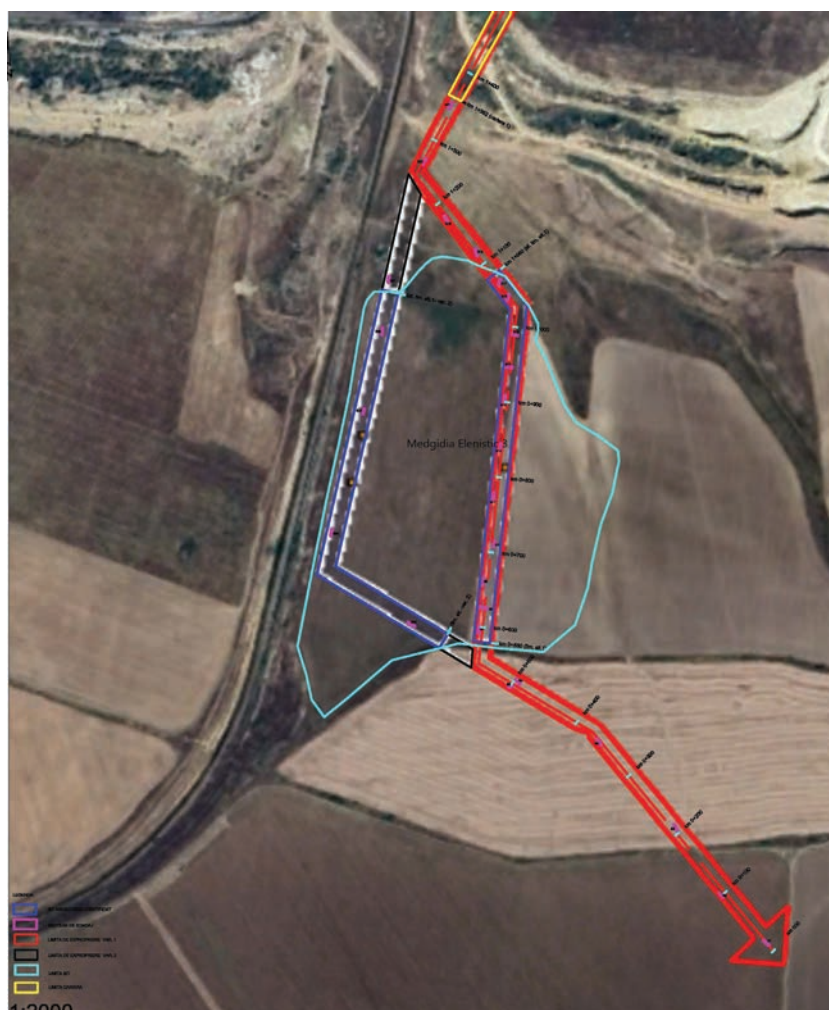

Fig. 2. Situl arheologic Medgidia 3 identificat în urma diagnosticului arheologic „Relocare Conductă Magistrală Transport Gaze Naturale”

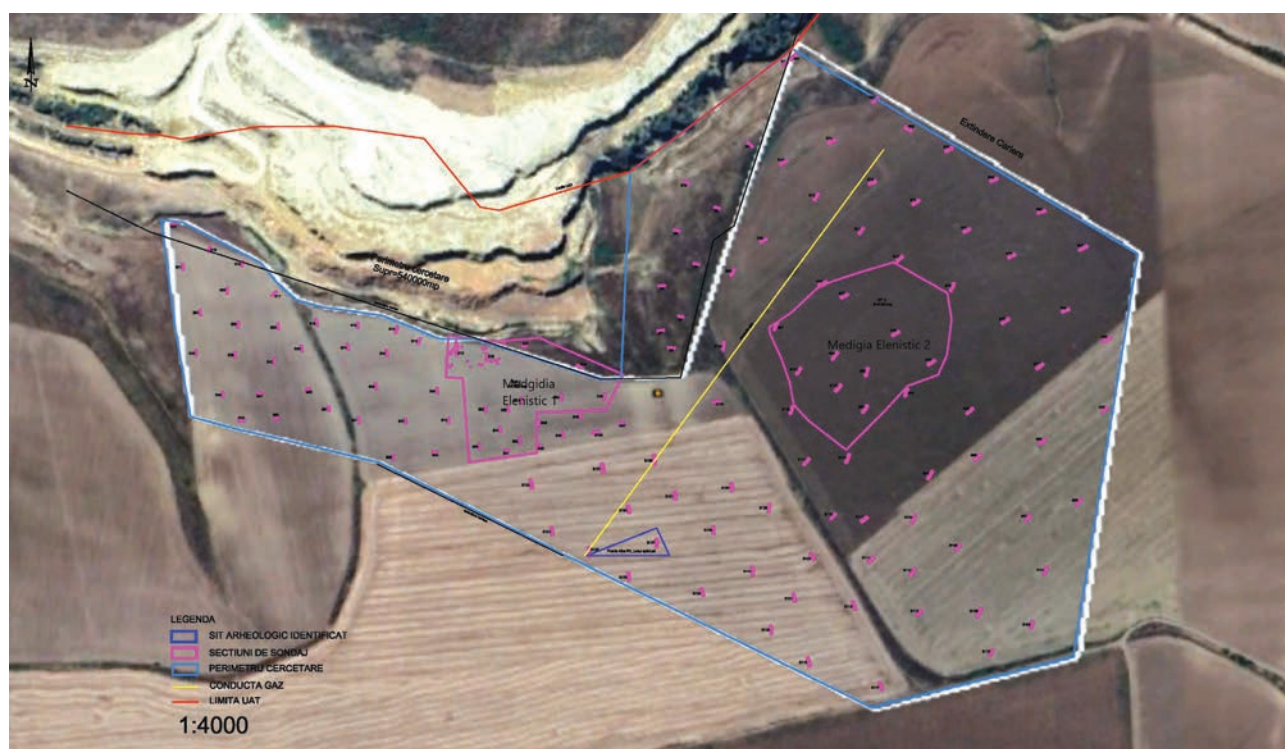

Fig. 3. Situl arheologic numărul 2 - Valuri

145. Morunglav, com. Morunglav, jud. Olt

Punct: Pădurea Morunglav – Drumul Dealului

Sector: Gura Iașului

Tip de sit: 1 (locuire), 313 (tezaur monetar)

Încadrare cronologică: 151 (Epoca bronzului timpuriu), 3 (Epoca antică), 32 (Epoca romană)

Autorizația nr. 34/18.02.2022

Colectiv: dr. Florin Ciulavu - responsabil științific; dr. Mihaela Bleoancă - membru colectiv (MJ Olt).

Total finanțare: 2.000 lei (MJ Olt)

Perioada desfășurării cercetării: 21-23.02.2022

În perioada 21-23 februarie 2022, Muzeul Județean Olt a organizat un diagnostic arheologic intruziv pe teritoriul comunei Morunglav, având ca obiectiv sondarea locului de descoperire a două monede cu ajutorul unui detector de metale și recuperarea tuturor informațiilor arheologice din acel punct.

Scurt istoric al cercetărilor în zonă

Din zona în care au fost descoperite materialele menționate nu sunt cunoscute alte descoperiri arheologice. Tot din descoperiri realizate cu detectorul de metale, în aceeași pădure, provin un inel roman de argint cu gemă, o faleră de bronz și două aplici.

În apropiere, de pe raza localității Morunglav, au mai fost semnalate descoperiri. Din a doua epocă a fierului este cunoscută o cetate dacică, identificată în urma unor cercetări de suprafață realizate de Octavian Toropu¹, fiind situată pe un promontoriu cu două laturi abrupte, care era fortificat în partea de nord-est cu șanț și val². Un sondaj arheologic a fost realizat în acel punct de Constantin Preda în anul 1973, fiind doar menționate descoperirile³. Situl mai este menționat și de alți arheologi⁴. Tot de pe raza localității sunt cunoscute două tezaure monetare medievale, descoperite în 1955⁵ și în 1977⁶.

Cadrul geografic

Descoperirea s-a făcut pe terasa înaltă de pe partea stângă a râului Olteț, într-o zonă împădurită (pădure de stejar), aproape de marginea terasei. Zona este foarte bună pentru locuiri, existând și un izvor la baza terasei.

Prezentarea cercetării

Diagnosticul arheologic intruziv s-a concentrat în zona în care a sunat detectorul de metale, având dimensiunile de 5 x 2 m (10 mp). Au fost descoperite materiale din epoca timpurie a bronzului (ceramică), antichitate (tezaur monetar și fibulă) și Evul Mediu timpuriu (pandantiv de la un cerce).

Sondajul prezintă următoarea stratigrafie: 0-0,16/0,19 m – strat brun-gălbui (vegetal) cu ceramică, monede și fibulă; 0,16/0,19-0,32/0,34 m – strat galben cu puține materiale

ceramice și monede; 0,32/0,34-0,50/0,54 m – strat galben lutos (steril din punct de vedere arheologic).

În cursul realizării diagnosticului arheologic au fost descoperite fragmente ceramice atipice, care pe baza compoziției pastei pot fi atribuite epocii timpurii a bronzului, un lustritor realizat din piatră și o cute realizată dintr-o gresie, care, probabil, aparțin aceleiași perioade. Materialul ceramic identificat este în stare fragmentară, îi lipsește decorul, iar mare parte din ceea ce s-a păstrat face parte din corpul unor vase. Însă prezența unor buze și baze ne permite identificarea unor forme de vase (castroane, vase tronconice, vase bitronconice). Au putut fi identificate fragmente ceramice care se încadrează în categoria ceramicii fine și a celei grosiere.

Monedele descoperite sunt imitații după tetradrahme de tipul Filip a II-lea, realizate probabil în perioada sec. III a.Chr. În total, au fost descoperite 15 astfel de piese, din care cinci în afara sondajului și 10 piese în interiorul sondajului. Fiind vorba despre un diagnostic, nu se putea realiza pe o suprafață foarte mare, motiv pentru care a fost cercetată zona în care erau concentrate majoritatea monedelor. În cadrul aceluiași diagnostic arheologic a fost descoperită, la adâncimea de 5 cm, o fibulă romană, din tipul cu piciorul întors pe dedesubt⁷. Piciorul este scurt, fragmentar și nu mai are portagrafa. Din punct de vedere cronologic, piesa poate fi încadrată în ultimele decenii ale sec. II-sec. III p.Chr.⁸.

Concluzii

Având în vedere materialele arheologice și numismatice descoperite, este cert faptul că zona cercetată este foarte bogată și se impune ca după includerea sitului în Repertoriul Arheologic Național, să fie continuate demersurile în vederea cercetării întregii terase, unde, pe baza datelor arheologice cunoscute până în prezent, presupunem că ar exista mai multe situri din preistorie și din antichitate.

Abstract

Between February 21-23, 2022, the Olt County Museum organized an archaeological diagnosis on the territory of Morunglav commune, with the objective of carrying out a survey on the place where two coins was discovered. Objects have been discovered that can be dated to the Early Bronze Age, Antiquity and the Early Middle Ages.

Bibliografie:

Borangic 2017 - Borangic, C., *Seniorii războiului în lumea dacică. Elite militare din secolele II a. Chr. - II p. Chr. în spațiul carpato-dunărean*, Brăila, 2017.

Cărăbiși 2015 - Cărăbiși, V., *Considerații privind centrul de putere din bazinul Jiului (sec. IV-III a. Chr.)*, in *Buridava*, 12, 2015, p. 322-338.

Cociș 2004 - Cociș, S., *Fibulele din Dacia romană / The Brooches from Roman Dacia*, Cluj-Napoca, 2004.

Gherghe 1980 - Gherghe, P., *Repertoriul informațiilor și*

¹ Toropu 1969-1970, p. 5-7.

² Cărăbiși 2015, p. 332-333.

³ Preda 1986, p. 114.

⁴ Preda 1980, p. 61; Gherghe 2001, p. 81; Gherghe 2012, p. 16; Măndescu 2010, p. 110-111; Borangic 2017, p. 103; Pătroi 2020, p. 212.

⁵ Rădulescu 2013, p. 107-111.

⁶ Ionescu 2013, p. 213.

⁷ Cociș 2004, p. 142-143, tip 37a; pl. CXXXVII/1882-1889.

⁸ Expertizarea piesei a fost făcută de către dr. Sorin Cociș, căruia îi mulțumim.

descoperirilor arheologice din Oltenia. Epoca Latene, Craiova, 1980.

Gherghe 2012 - Gherghe, P., *Repertoriul arheologic al județului Olt: Epoca geto-dacă*, în *Muzeul Oltului*, 2, 2012, p. 9-20.

Ionescu 2013 - Ionescu, V., *Conservarea tezaurilor monetare. Tezaurul de la Morunglav-Olt*, în *Muzeul Oltului*, 3, 2013, p. 213-218.

Măndescu 2010 - Măndescu, D., *Cronologia perioadei timpurii a celei de a doua epoci a fierului (sec. V-III a. Chr.)*, Brăila, 2010.

Pătroi 2020 - Pătroi, C. N., *Toponimul „Jidov” și derivatele sale în raport cu stațiunile arheologice din Oltenia*, în *Litua*, XXII, 2020, p. 193-221.

Preda 1980 - Preda, F., *Tipuri de așezări getodacice din Oltenia*, în *Drobeta*, IV, 1980, p. 59-72.

Preda 1986 - Preda, C., *Geto-dacii din bazinul Oltului Inferior: dava de la Sprâncenata*, București, 1986.

Rădulescu 2013 - Rădulescu, T., *Tezaurul monetar de la Morunglav-Olt (sec. XVI-XVII)*, în *Muzeul Oltului*, 3, 2013, p. 107-111.

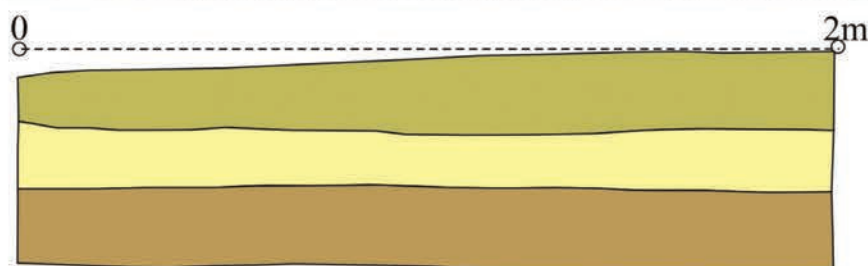
Toropu 1969-1970 - Toropu, O., *O așezare fortificată și arme din epoca La Tène descoperite în Oltenia*, în *Studii și materiale de muzeografie și istorie militară*, 2-3, 1969-1970, p. 5-7.

1

2

LEGENDĂ:

- Strat brun-gălbui (vegetal) cu ceramică, monede și fibulă
- Strat galben cu puține materiale (ceramică)
- Strat galben lutos (steril)

3

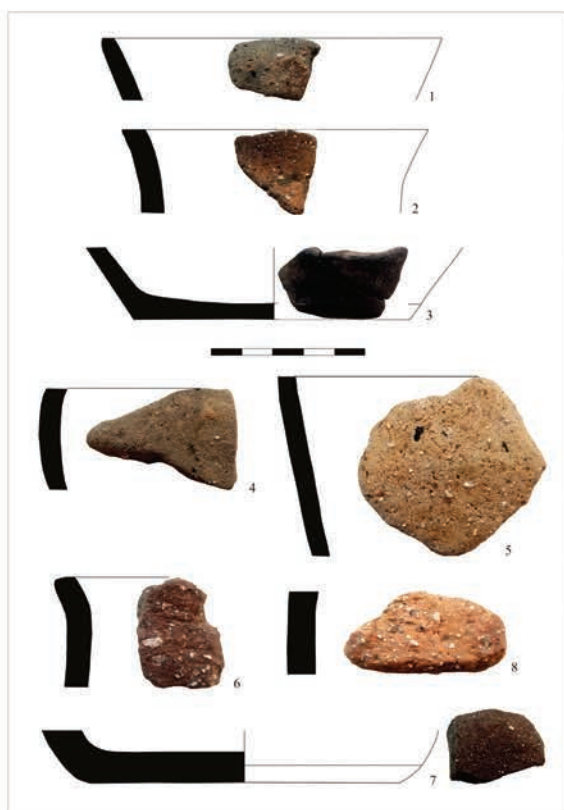
Pl. 1. Detalii privind diagnosticul arheologic de la Morunglav, jud. Olt: 1. locul de descoperire; 2. sondajul arheologic; 3. stratigrafia

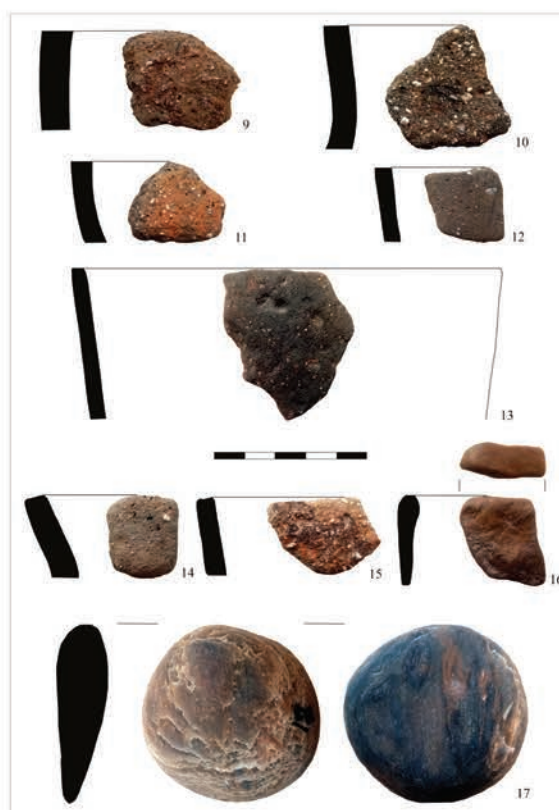
1

2

3

4

Pl. 2. Materiale descoperite: 1. fibulă in situ; 2. monede in situ; 3-4. ceramică și utilaj litic.

146. Nușfalău, com. Nușfalău, jud. Sălaj

Punct: „Barátrét”

Tip de sit: 1 (locuire), 134 (mănăstire)

Încadrare cronologică: 3 (Epoca antică), 4 (Epoca medievală), 21 (La Tene), 432 (Epoca medievală târzie)

Autorizație nr. 302/03.05.2022

Colectiv: dr. Dan Băcșeț-Crișan – responsabil științific (MJIA Zalău), Tímea Keresztes - membru în colectiv (MJIA Zalău). La cercetări a participat și studentul Trif Mihai (U București)

Perioada desfășurării cercetării: 5 - 7.06.2022

Cadrul geografic. Istoricul cercetărilor

Zona supusă diagnosticului arheologic este dispusă la sud de localitatea Nușfalău, pe o terasă înaltă de pe malul drept al râului Barcău (Fig. 1). Terenul respectiv (cu toponimul Barátrét) este utilizat în prezent pentru lucrări agricole care scot la suprafața terenului numeroase artefacte și material de construcție (pietre, cărămizi, țigle) din perioada medievală.

Modul de derulare a săpăturii arheologice

Diagnosticul arheologic a constat în trasarea unei secțiuni (S. 1/2022) cu dimensiunile de 2,5 m x 20 m. Secțiunea a fost amplasată peste o zonă în care la suprafața solului se aflau (grupate) o serie de materiale de construcție (pietre și cărămizi), scoase la suprafață de lucrările agricole (Fig. 2). Diagnosticul a avut ca scop verificarea existenței unor ziduri și structuri arheologice, componente ale unei mănăstiri (Ordinul Paulinilor) ridicată în această locație, înainte de anul 1413.

Rezultatele cercetărilor. Concluzii

În anul 2021 a fost efectuat un prim diagnostic arheologic pe o zonă înaltă, unde, la suprafața solului se aflau materiale de construcție medievale, răvășite de lucrările agricole. Diagnosticul arheologic din anul 2022 a vizat o altă zonă, în care, de asemenea, la suprafață

existau materiale de construcție medievale.

În secțiunea respectivă, la adâncimea de 0,30 m față de nivelul actual de călcare au fost descoperite traseele fundațiilor mai multor ziduri, scoliate total din vechime. Acestea au aparținut edificiului medieval, fapt susținut de arefactele descoperite: veselă ceramic, artefacte din bronz și fier, monede din argint. Unul dintre zidurile medievale a suprapus o locuință de suprafață care, prin inventarul arheologic descoperit, poate fi atribuită cronologic antichității dacice (Fig. 3). Locuința respectivă indică posibila existență a unei așezări antice (dacică) pe terasa pe care a fost amplasată mănăstirea medievală.

Mănăstirea Paulină din această locație se afla în ruină, în anul 1563. Precizări mai concrete referitoare la funcționalitatea construcției/construcțiilor a cărei/căror urme au fost descoperite în anii 2021-2022 se vor putea face numai după extinderea investigațiilor arheologice.

Abstract:

In the archeological diagnosis made at Nușfalău Barátrét were found the traces of the foundations of an medieval destroyed/plundered construction. The chronological attribution being indicated by the discovered artifacts: fragments of medieval ceramic vessels, bronze and iron medieval artifacts, medieval silver coins. One of the medieval walls overlapped a Dacian dwelling.

Fig. 1. Zona cercetată Barátrét

Fig. 2. Zona cercetată Barátrét

Fig. 3. Secțiune în timpul cercetării

147. Oradea, jud. Bihor**Punct: „Cânepiște II”****Tip de sit:** 111 (așezare deschisă); 114 (așezare rurală);**Încadrare cronologică:** 13 (Neolitic), 213 (La Tène târziu); 322 (Epoca romană târzie)**Autorizație nr.** 76 / 31.03.2022**Colectiv:** Katócz Zoltán, Călin Ghemiș – responsabil de șantier, Dumitru Moșincat (MTC Oradea); Sorin Felea (Univ. Alba Iulia), Balog Apollónia, Bálint Arnold (UBB Cluj-Napoca).**Finanțare:** Muzeul Țării Crișurilor, Oradea**Perioada desfășurării cercetării:** 29.03 – 18.04.2022

Situl arheologic Oradea – *Cânepiște II* [Nagyvárad – *Kenderföld II*] se află la limita vestică a orașului Oradea, în imediata apropiere a satului Sântion, la sud de Calea Borșului și la cca. 1,3 Km distanță spre nord față de malul drept (nordic) al Crișului Repede. Acest teren face parte din intravilanul municipiului Oradea. Săpăturile arheologice au fost derulate în cadrul proiectului investițional „*Construcție Drum de legătură dintre Oradea Girația Calea Sântandrei – Autostrada A3/ Biharea, jud. Bihor*”, pe aliniamentul viitorului drum expres între Km 7+350 – 7+450 (Sit.III). Suprafața totală ocupată de lucrările proiectului a fost de 3.258 mp (0,32 hectar), iar suprafața totală a sitului cercetat arheologic este de 3.620,577 mp, prin extindere spre direcția nordică. După decaparea stratului vegetal s-au conturat complexe arheologice în pământul brun-gălbui, sau în unele locuri negru-marونی (mlăștinos din cauza prezenței apei pluviale). Au fost cercetate și documentate în total 9 complexe arheologice, locuințe și gropi menajere. Materialele ceramice recoltate din aceste complexe se încadrează în două epoci diferite. Într-unul dintre complexe (Cx.6) nu au fost descoperite fragmente ceramice, probabil este vorba de o groapă de extras lut; complexul Cx.9 datat din neoliticul timpuriu (?), o încadrare cronologică mai precisă nu se poate realiza din cauza stării foarte fragmentare a ceramicii descoperite aici. Restul complexelor (Cx.1–5, 7–8) se datează în secolele II î.Hr. – II. d.Hr., din care două complexe (Cx.4–5) au fost locuințe (bordeie) semiîngropate în pământ. Sporadic au fost descoperite și fragmente ceramice sarmatice. Numărul mic al complexelor arheologice se leagă de faptul că situl arheologic este puternic deranjat, pe alocuri chiar distrus în urma construirii fundațiilor și canalizărilor serelor în anii optzeci ai secolului trecut.

Abstract

The archaeological site is located right at the western border of Oradea, in the immediate vicinity of the village of Sântion, south of the national road E60, between Borș and Oradea. After stripping the upper layer, 9 archaeological objects, dwellings and household pits were documented. In one of the objects (Cx.6) no ceramic fragments were discovered; atypical early Neolithic (?) fragments were discovered in object Cx.9. The rest of the objects (Cx.1–5, 7–8) date back to the 2nd century BC. – 2nd. AD, of which two objects (Cx.4–5) were dwellings.

148. Pericei, com. Pericei, jud. Sălaj**Punct: „La vest de Kálló”****Autorizație nr.** 114/01.04.2022**Colectivul:** Ioan Bejinariu – responsabil științific; Horațiu V. Cociș, Dan A. Deac (membri în colectiv) (MJIA Zalău)**Perioada desfășurării cercetării:** aprilie 2022

Localitatea Pericei se află în jumătatea de vest a Sălajului, pe cursul superior al văii Crasnei. Potențialul arheologic al zonei apare menționat încă de la începutul sec. al XX-lea grație unor descoperiri întâmplătoare ajunse în colecțiile unor muzee din Austro-Ungaria. Comuna este una dintre cele cu o dinamică economică superioară din cuprinsul județului Sălaj, iar acest aspect a creat premise favorabile derulării unor ample proiecte de cercetare arheologică preventivă care au precedat realizarea unor investiții publice sau private. Mai ales în ultimele două decenii o serie de cercetări în acest sens au vizat situri arheologice atribuite Bronzului târziu și anume segmente ale unor așezări.

Diagnosticul arheologic întreprins în luna aprilie 2022 a avut rostul de a lămuri contextul apariției unui pumnal de bronz, descoperit cu detectorul de metale într-o zonă unde nu se cunoșteau vestigii arheologice. Totodată am urmărit să realizăm și observații de suprafață asupra locului descoperirii și zonei învecinate, precum și să deschidem o secțiune de control pe locul unde a apărut piesa de metal. Nu în ultimă instanță s-a dorit și localizarea precisă a sitului, cu coordonate GPS pentru a completa PUG-ul com. Pericei și a preveni viitoare agresiuni la adresa sitului, inclusiv prin includerea pe LMI, jud. Sălaj, secțiunea situri arheologice.

Diagnosticul arheologic a dovedit existența unui grup de movile artificiale din perioada târzie a epocii bronzului, localizat în pădurea de la sud-vest de satul Pericei. Deși acestea sunt deosebit de aplatizate, am putut identifica în zona unde a fost descoperit pumnalul o grupare de cel puțin 5-6 movile.

S-a stabilit că pumnalul provine dintr-una dintre movilele identificate, denumită provizoriu **T 1**. A fost realizată o secțiune de sondaj de 10,00 x 1,00 m, orientată vest-est, care a permis surpinderea contextului din care provenea pumnalul, dar și obținerea unei imagini stratigrafice prin tumulul vizat de diagnostic. Diagnosticul ne-a permis să stabilim că este vorba despre o movilă care actualmente măsoară circa 10 m în diametru (pe latura vestică este afectată de un vechi drum forestier). Peste solul virgin a fost așezat un nivel brun-lutos, foarte compact, cu mult pigment de cărbune. Grosimea maximă a acestuia măsoară 0,30 / 0,35 m și se subțiază spre extremități. Peste acesta urmează un strat maro-gălbui, dar mult mai puțin consistent. Grosimea acestui este discontinuă, pornind de la un minim de 0,20 m până la un maxim de 0,35 / 0,40 m. Nivelul superior este reprezentat de un strat maro-gălbui, afânat, reprezentând humusul format în decursul vremii. Mormântul de incinerare descoperit apare între - 0,50 m și - 0,67 m și constă dintr-o urnă și un capac. Urna a fost „îngropată” parțial în stratul brun-lutos, foarte compact însă nu am putut sesiza conturul unei gropi. În nivelul următor,

aproximativ în partea superioară (-0,35 m) a depunerilor ce formează stratul nr. 2, deasupra mormântului a apărut pumnalul de bronz, iar spre vest de acesta, aproximativ la aceeași adâncime cu pumnalul (-0,35 m) a apărut o grupare de fragmente ceramice, provenind de la un singur vas. Nu au fost depuse însă toate fragmentele recipientului respectiv.

Descrierea inventarului arheologic

Drept urnă a fost folosit un vas bitronconic, cu un gât conic relativ bine delimitat de un "umăr" de partea superioară a vasului. Recipientul a fost lucrat dintr-o pastă insuficient omogenizată, în amestec cu cioburi de mici dimensiuni. Arderea este de slabă calitate. Pe unele mici porțiuni se mai păstrează un slip de culoare brun-închis, dar și aici se observă slaba aderență a slipului. Buza vasului este lățită și evazată. Vasul era prevăzut cu două torți care unesc buza vasului cu partea superioară a gâtului, iar la zona unde se unesc cele două jumătăți tronconice apar patru mici proeminențe conice. Suprafața vasului este sumar netezită. Vasul este evident o realizare tehnică de slabă calitate, iar miile de ani în care a zăcut în pământ au produs o degradare suplimentară ceea ce a făcut imposibilă restaurarea integrală. Urna fusese acoperită cu un capac. Este vorba despre un capac rotund, plat cu diametrul de 19 cm. Capacul are o margine bine reliefată, ușor înălțată și o toartă triunghiulară, plasată în centru. Capacul este lucrat dintr-o pastă mai dură, mai bine omogenizată decât în cazul urnei, iar arderea este mai profundă. Slipul cu același aspect brun-închis s-a păstrat mult mai bine decât în cazul urnei.

Gruparea de fragmente ceramice surprinse pe același nivel cu pumnalul de bronz, deasupra urnei cu capac în care se aflau resturile incinerate constă din fragmente de la un singur recipient. Au fost depuse preponderent fragmente de la partea superioară a unui vas, probabil tot de formă bitronconică, cu buza amplu evazată și lățită. Pe unele fragmente apare un decor compus din proeminențe conice modelate prin împingerea spre exterior a peretelui vasului, iar deasupra acestora apare o bandă orizontală compusă din patru caneluri fine, înguste dispuse aproximativ în zig-zag. Fragmentele ceramice au un aspect săpunos și sunt lucrate dintr-o pastă cu un grad de omogenizare redus. Drept degresant apar cioburi pisate ca și la celelalte vase. Arderea este insuficientă. Am remarcat însă că toate fragmentele ce provin de la acest vas au un colorit dublu, negru la exterior, respectiv cărămiziu la interior. Printre aceste fragmente ceramice care provin de la un singur recipient au fost identificate și două fragmente ceramice de culoare cărămizie ce provin de la o ceașcă, probabil.

Întregul ansamblu compus din urna funerară și capac au fost ridicate și transportate la laboratorul de restaurare și conservare al muzeului din Zalău. Aici s-a procedat la desfacerea cu grijă a resturilor ceramice și la recuperarea integrală a inventarului osteologic. A fost recuperată o cantitate de aproape 1,00 kg oase arse (circa 980 g). Resturile arse nu sunt excesiv de fragmentate, iar o viitoare analiză ar putea aduce date complementare despre defunctul / defuncții care au fost incinerați și apoi depuși în urnă.

Pumnalul descoperit aparține tipului cu placă trapezoidală la mâner. Are lungimea de 17,50 cm. Pe jumătatea superioară a plăcii de prindere a mânerului se păstrează cinci nituri de bronz. După curățare, în laborator am observat că placa de prindere a mânerului are un aspect de arcadă și este ceva mai groasă în zona niturilor, inovație necesară consolidării acestei zone supuse unor tensiuni mai mari. Mai jos de placa de prindere a mânerului piesa se îngustează ușor, apoi lama pumnalului devine mai lată (2,80 cm) și se îngustează iar spre vârf care este ușor deteriorat. Cu această excepție starea de conservare a piesei este foarte bună, aspect sesizat cel mai bine după curățarea ei. În estul Bazinului Carpatic și mai concret la est de Tisa pumnalele de acest tip sunt apariții rare. Majoritatea autorilor leagă apariția acestui tip de pumnale de mediul HGK din zona central-europeană într-o perioadă de timp corespunzătoare metalurgiei de tip Koszider (Bronz mijlociu III), iar presupunerea că pumnalele de acest tip își prelungească evoluția și în perioada corespunzătoare începutului Bronzului târziu dobândește deja o bază mai fermă odată cu descoperirea de la Pericei.

Descoperirea cu caracter funerar de la Pericei constând dintr-un mormânt de incinerare în urnă și o depunere ulterioară compusă din resturile unui vas și un pumnal de bronz aparține perioadei Bronzului târziu. Vasele ceramice descoperite aparțin stilului ceramic Cehăluț – Hajdúbagos cu descoperiri documentate în nord-vestul României, respectiv nord-estul Ungariei în primele două etape ale Bronzului târziu. Cunoașterea comportamentului funerar al acestor populații pornea de la foarte puține descoperiri (necropole și câteva morminte izolate), majoritatea cercetări mai vechi și nesatisfăcătoare publicate. Foarte recent (2020) a fost cercetat un grup de morminte dintr-o necropolă de la Zalău „Dealul lupului / MICHELIN” (jud. Sălaj), iar descoperirea este în curs de publicare. Este vorba despre morminte de incinerare plane, cu depunerea resturilor funerare în urne acoperite cu un alt recipient și cel mai adesea acompaniate de alte vase. Descoperirea de la Pericei atestă, în premieră pentru comunitățile de tip Cehăluț – Hajdúbagos ridicarea unor tumuli peste mormintele de incinerare și evident existența unor depuneri ulterioare în mormântări în movilele cu caracter funerar. O cercetare arheologică viitoare, cu caracter sistematic a movilei / movilelor va preciza dacă este vorba despre o înmormântare singulară sau despre multiple morminte sub același tumul și care ar fi succesiunea lor în acest caz. Atât practica ridicării unei movile peste mormânt / morminte cât și prezența unei piese de origine central-europeană aduce noi argumente pentru rolul componentei HGK în geneza grupului cultural Cehăluț – Hajdúbagos din Bronzul târziu din regiunea superioară și mijlocie a Tisei. Descoperirea în sine constituie un posibil indiciu pentru atribuirea, măcar a unei părți din movilele antropice identificate în decursul timpului pe culmile deluroase de la sud-est de Șimleu Silvaniei.

Abstract

In the spring of last year, an archaeological diagnosis was carried out in Pericei village, located in the western part of Sălaj county, in the upper course of the Crasna river at the site of the discovery of a bronze dagger. In a forest located to the southeast of the village, a group of 5-6 small barrows (tumuli), extremely flattened was discovered. The archaeological survey consisted of a 10 x 1 m section oriented west - east. It allowed the investigation of a cremation grave in an urn covered with a flat lid. It also proved that the bronze dagger had been deposited, along with the remains of another vessel, on top of the grave, after the burial. The burial inventory belongs to the Late Period of the Bronze Age, respectively the cultural group Cehăluț – Hajdúbagos documented by numerous discoveries (especially settlements) in northwestern Romania, respectively northeastern Hungary.

Bibliografie:

Bejinariu 2022 - Bejinariu, I., *Contribuții arheologice la cunoașterea epocii bronzului în Depresiunea Șimleului [II.]. Descoperirile de tip Cehăluț – Hajdúbagos din Bronzul târziu*, Cluj-Napoca, 2022.

149. Pericei, jud. Sălaj

Punct: „Pădurea Gozuri”

Tip de sit: 221 (mormânt tumular)

Încadrare cronologică: 15 (Epoca bronzului)

Autorizație nr. 633/30.09.2022

Colectiv: Horea Pop - responsabil științific (MJIA Zalău)

Finanțare: 1.606 lei

Perioada desfășurării cercetării: 24, 26-28.10.2022

Scurtă prezentare a sitului

Tumulii de pe teritoriul comunei Pericei, au fost descoperiți și cartăți în mai multe etape, fiind răspândiți pe o creastă de dealuri semicirculară lungă de 3 km. Nici nu este încă sigur că au fost descoperite toate aceste tipuri de amenajări funerare.

Prima deplasare în teren la gruparea de tumuli din hotarul comunei Pericei a avut loc la 10.05.2015. Apoi din inițiativa unui utilizator de detector de metale, care a semnalat existența acestora, s-a realizat deplasarea în teren la Periceiul Mic în data de 8.11.2015 (periegheză H. Pop). Cu această ocazie s-a constatat că movila avea amenajat un cuib de mitralieră în partea sa superioară iar la bază sper culoarul râului Crasna un tranșeu care continua pe culmea dealurilor până în dreptul Dealului Bădăcinului.

La 11.08.2016 s-a realizat prima cercetare de teren sistematică la tumuli de la Pericei/Bădăcin fiind inventariați cei dinspre Bădăcin spre drumul de acces spre Siciu. În datele de 11.09 și 24.09 2016 a fost cercetat spațiul dintre Periceiul Mic și drumul de acces spre Siciu.

Toate movilele se află amplasate în extremitatea sud estică a complexului de dealuri cunoscut sub numele de *Măgura Șimleului*. În sectorul Bădăcin-Drum de acces spre Siciu au fost descoperite 18 movile, dimensiunile lor variind de la 10 m în diametru până la 20 m cu înălțimi variabile, de la 0,5 m la 2,5 m. Restul până la 24 de movile tumulare au fost cartate dinspre drumul spre Siciu către Periceiul Mic. Unele au fost tăiate de un tranșeu săpat în primul război mondial, altele de drumuri de culme sau baterii de artilerie ori cuiburi de mitralieră. Pe majoritatea au crescut copaci groși, doar movila, care face obiectul diagnosticului, nu prezintă astfel de caracteristici. La cum arăta nu era nici sigur că este un monument funerar. Numeroasele așezări din epoci diferite, amplasate în proximitate, la baza dealurilor, pot fi conectate la movilele descoperite, dar numai un diagnostic putea aduce argumente arheologice în acest sens.

În proximitatea zonei, în care a fost efectuată descoperirea, sunt cunoscute vestigii arheologice datate în epoca bronzului, epoca fierului, epocă dacică, epoca romană și ev mediu timpuriu și târziu. Așezările sunt amplasate la baza dealurilor pe care au fost amenajate movilele, la distanțe variabile.

Obiectivele cercetării

Situl, compus dintr-o serie de movile tumulare, este cunoscut datorită cercetărilor arheologice de suprafață realizate în ultimii ani. O serie de piese arheologice au fost descoperite în preajma tumulilor, prin teledetecție, dar nu asigurau neapărat încadrarea lor cronologică. Astfel au fost descoperite o fibulă și un pinten din epoca romană, ambele din bronz. Apoi au mai fost descoperit un vârf de lance din

fier, care poate fi încadrat în mai multe perioade istorice. Mai mult, un tranșeu, realizat foarte probabil în timpul Primului Război Mondial a "tăiat" mai multe astfel de movile. Unele dintre acestea au săpate și cuiburi de mitralieră pe culmea lor, realizate probabil în timpul aceluiași război. La inițiativa Primăriei comunei Pericei s-a solicitat realizarea unui diagnostic arheologic la una dintre cele 18 movile cartate pe culmea ce separă localitatea Pericei și Periceul Mic de satele aparținătoare Siciu și Bădăcin. S-a optat pentru o movilă cu dimensiuni reduse pentru vremea avansată și potențial nefavorabilă.

Rezultate și interpretarea lor

În cadrul cercetărilor întreprinse în comuna Pericei, în pădurea *Gozuri*, la tumului nr. 15 s-a constatat că amenajarea nu este una naturală. Mai mult zona cea mai înaltă a movilei este de fapt o fostă bornă de pădure colapsată, realizată inițial din pământ galben nisipos și gard circular din nuiele împletite, actualmente putrezite.

A fost cruțat un martor lat de 0,5 m cu două axe orientate N-S lungă de 11 m, respectiv E-V lungă de 12,5 m, intersecția lor având loc la 3 m pe prima axă, respectiv 6 m pe cea de-a doua. Cadranele rezultate, 4 la număr, au fost numerotate de la 1 la 4 și au fost excavate diferențiat, în funcție de observațiile concrete din timpul săpăturii. Cadrul 1 (nord-vestic) a fost excavat doar printr-o casetă de 1,5 x 2,5 m orientată E-V. Cadrul 2 (nord-estic) a fost excavat printr-o casetă cu dimensiunile de 2,75 x 2,50 m orientată S-N. Cadrul nr. 3 a fost excavat prin două suprafețe poligonale care însumează 20,375 mp. Săpătura din acest cadran a căutat să surprindă cât mai complet profilele martorilor și totodată zona centrală reală a movilei tumulare. Cadrul nr. 4 a fost investigat prin două suprafețe care au căutat să surprindă pe toată lungimea, profilele corespunzătoare acestui segment. Suprafața investigată în cadran a totalizat 23 mp. Excavarea a fost proiectată inițial ținând cont de copacii perimetrali existenți la această amenajare funerară, toți ceilalți tumuli fiind încălecați de vegetație, de copaci masivi. În cazul nostru copacii principali sunt amplasați la capetele de N, de E și de V ale martorilor. Extinderea săpăturii la suprafețe mai mari nu s-a putut realiza datorită existenței altor copaci, dar nu s-a mai justificat pentru că zona principală, centrală a movilei a fost surprinsă și investigată în cadrul nr. 3. Per total pentru diagnosticarea tumulului de la Pericei, cu suprafața de 44 mp au fost excavați 53,25 mp cu care s-a atins în jur de 80% din suprafața movilei, doar anumite periferii ale acestuia rămânând neinvestigate.

La finalul cercetărilor s-a constatat că diametrul movilei era de 7,5 m, jumătate din cât fusese estimat prin cercetările de suprafață. Înălțimea tumului a fost de doar 0,50-0,65 m. El a fost amenajat direct pe lutul maroniu tasat, dar steril. Stratul adus special, probabil din așezarea în care a locuit defunctul, gros de 0,20-0,35 m, este unul amestecat din sol cenușiu, maroniu și negru pigmentat cu fragmente mici ceramice și de lemn ars. La rândul său acest strat este suprapus de un altul maroniu cu cenușiu granulos de pădure, gros de 0,05-0,25 m.

Pe lângă ușoarele prejudicii produse de borna de pădure identificată, care a indus în eroare și ne-a determinat să trasăm intersecția martorilor la 2,5 m NV față de centrul

real al movilei, tranșeul amintit a deranjat movila funerară la periferia sa sud-vestică.

În zona intersecției martorilor excavația a atins adâncimea maximă de 1,5 m. Adâncimea minimă periferică atinsă a fost de 0,6 m.

Scurtă descriere a descoperirilor

Movilele funerare din Pădurea *Gozuri* de pe teritoriul comunei Pericei, se încadrează în tiparul necropolelor tumulare satelit din jurul *Măgurii Șimleului*.

Aceste necropole pot fi datate, după puținele cercetări arheologice sistematice și pe baza unor observații de teren, în epoca bronzului, dar pot exista și înmormântări sau depuneri ritual secundare, ulterioare ridicării movilei propriu-zise.

Grupul de la Pericei totalizează deocamdată maxim 24 movile tumulare.

Tumulii de la Pericei au dimensiunile variind de la 7 m în diametru până la 20 m cu înălțimi variabile, de la 0,5 m la 2,5 m.

Movila diagnosticată, în toamna anului 2022 în *Pădurea Gozuri*, nu are depunere funerară.

În consecință, luând în calcul depunerea de sol cu pigmenți ceramic și lemn ars, putem concluziona că tumulul nr. 15 de la Pericei este o amenajare antropică cu semnificație rituală.

Amenajarea circulară din pământ, denumită convențional tumul 15 avea acum 0,60 m înălțime și diametrul de 7,5 m. A fost realizată din pământ bătut.

Movila nr. 15 putea constitui mormântul simbolic al unui defunct care nu a putut fi depus la locul respectiv din varii motive (deces într-o zonă îndepărtată, interdicții de ordin religios, statut social special).

În absența unui inventar depus intenționat, cu excepția unui fragment ceramic atipic (probabil epoca bronzului) din pământul adus special pentru amenajarea movilei, nu se pot emite teorii solide privind funcționalitatea acesteia. Cu siguranță excavarea unei alte movile, mai generoase, prin diametru și înălțime și prin depuneri intenționate, va răspunde întrebărilor noastre de acum.

Tehnici de cercetare utilizate

Evaluarea și dimensiunile movilei tumulare au fost stabilite anterior la 14 m diametru și înălțimi de 0,5-0,7 m față de terenul din jur. S-a recurs la decapare și conturare mecanică prin excavarea pe patru cadrane cu cruțarea unui martor (lat de 0,5 m) în cruce cu intersecția în punctul cel mai înalt al movilei. Movile cu astfel de dimensiuni au mai apărut în zona *Măgurii Șimleului*. Îndreptarea și răzuirea terenului cât și a profilelor martorilor rezultați prin excavare s-a realizat doar manual.

Obiectivele cercetărilor viitoare: Publicarea rezultatelor cercetării în *Acta Musei Porolissensis*. Totodată beneficiarul dorește investigarea unei alte movile funerare, de mai mari dimensiuni, care să ofere informații concrete despre comportamentul funerar materializat prin ridicarea tumulilor la Pericei.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: Primăria comunei Pericei intenționează valorificarea turistică a zonei prin amenajarea unei piste de biciclete și panouri informative.

Abstract:

The site is composed of a series of mounds (*tumuli*) and is known due to field research carried out in the area in the last years. A series of archaeological discoveries made around the *tumuli*, through metal detecting, were made, but this did not necessarily give us the dating of the mounds. Accordingly, a bronze spur and a bronze brooch (*fibula*) dating to the Roman period were found. Subsequently, an iron lance tip was found which could date to various historical periods. Moreover, a trench, most likely dating to the First World War, cut several such mounds. Some of these were deteriorated by the placement of machine-gun outposts, probably during the same period. The Pericei Townhall initiated and solicited an archaeological investigation, made through a test trench, to one of these 18 known mounds on the high ground which separates Pericei and Periceiul Mic from the villages of Siciu and Bădăcin. We have opted for a smaller scale mound. The research was carried out on the 24th and between the 26th and 28th October 2022. The results have yielded that the researched mound (*tumulus*) is much smaller than previously thought and does not contain human burial remains or any other ritual deposition. The conclusion of the research that the test trench revealed is that the mound was made with earth carried from another location, which contain small ceramic pigments and charcoal, on top of which soil from the forest near-by was put.

Bibliografie:

- Bejinariu, Pop 2008 - Bejinariu, I., Pop, H., *Funerary Discoveries Dated at the End of the First Iron Age from South-Eastern Region of the Upper Tisa Basin (Sălaj County, Romania)*, in *Funerary Practices of the Bronze and Iron Ages in Central and South-Eastern Europe, Bistrița, Romania, May 9th-11th, 2008*, Cluj Napoca, 2008, p. 35-46.
- Brudiu 1993 - Brudiu, M., *Cercetări arheologice în zona Boghiș-Șimleu Silvaniei*, in *AMP*, XVII, 1993, p. 191- 198.
- Pop 2003 - Pop, H., *Șantierul de cercetare arheologică preventivă Pericei (jud. Sălaj), str. Gouț nr. 767. Campania 2002*, in *Silvania. Cultură. Culte. Patrimoniu*, SN, II, nr. 3-4 (7-8), decembrie 2003, p. 136-137.
- Pop, Csók 2012 - Pop, H., Csók. Zs., *The Tumuli Necropolis from Șimleu Silvaniei*, in S. Berecki (ed.), *Iron Rites and Rituals in the Carpathian Basin. Proceedings of the International colloquium from Târgu Mureș, 7-9 October 2011*, Tg. Mureș 2012, p. 493-502.
- Pop, R. Gindele 2015 - Pop, H., Gindele, R., *Un pinten din bronz, din epoca romană, descoperit la Bădăcin, județul Sălaj*, in *AMP*, XXXV, 2015, p. 273-278.
- H. Pop, E. Pripon, Csók Zs., *Dacians at the North Western Frontier of Dacia 2-nd Century A.D.*, in L. Ruscu, C. Ciongradi, R. Ardevan, C. Roman, C. Găzdac (eds.), *Orbis Antiquus. Studia in honorem Ioannis Pisonis*, Cluj Napoca 2004, p. 687-703.

150. Pericei, com. Pericei, jud. Sălaj**Punct: Str. Gócs, Nr. 668**

Tip de sit: 21 (necropolă), 133 (biserică)

Încadrare cronologică: 43 (Epoca medievală), 432 (Epoca medievală târzie)

Cod RAN: 142293.08.

Autorizație nr. 303/03.05.2022

Colectiv: dr. Dan Băcuet-Crișan – responsabil științific (MJIA Zalău), Timea Keresztes - membru în colectiv (MJIA Zalău). La cercetări a participat și studentul Trif Mihai (U București).

Perioada desfășurării cercetării: 13 - 21.07.2022

Cadrul geografic. Istoricul cercetărilor

Localitatea Pericei (com. Pericei) este amplasată în Depresiunea Silvaniei, pe cursul râului Crasna. Situl arheologic din punctul „Str. Gócs, nr. 668” este cunoscut în literatura de specialitate românească prin cercetările arheologice cu caracter preventiv (efectuate aici în anii 2017 și 2020-2021) care au dus la descoperirea urmelor unei biserici medievale dispărută în anul 1660. Obiectivul cercetat este dispus pe un deal aflat la nord de râul Crasna (partea dreaptă a râului), la ieșirea din localitatea Pericei, pe partea stângă a drumului ce duce spre localitatea Periceiul Mic. Cercetările din anul 2022 au fost derulate la baza dealului respectiv, pe un teren privat, situat în vecinătatea șoselei actuale ce duce spre Periceiul Mic.

Modul de derulare a săpăturii arheologice

Obiectivul principal al cercetării a constat în identificarea existenței vestigiilor medievale (urmele bisericii medievale dispărute) pe un teren privat situat la sud-vest de suprafața investigată prin săpături arheologice preventive în anii anteriori (2017, 2020-2021). Prin urmare, în anul 2022, pe acest teren au fost trasate două unități de diagnostic arheologic (orientate N-S) care au avut ca scop identificarea laturilor zidurilor bisericii medievale dispărută la 1660, biserică ale cărei urme au fost identificate în anul 2020.

Rezultatele cercetărilor. Concluzii

Diagnosticul arheologic din anul 2022 a avut ca scop identificarea și în acest teren a zidurilor (laturile lungi ale navei) bisericii medievale dispărute. Au fost trasate două secțiuni (S. 1/2022 și S. 2/2022), dispuse paralel, orientate N-S, cu dimensiunile de 1,20 m x 17 m fiecare. În ambele secțiuni, la adâncimea de 0,60/0,70 m față de nivelul actual de călcare au fost identificate traseele fundațiilor unor ziduri din piatră (spoliate în totalitate din vechime). Cele două ziduri identificate („tăiate” perpendicular de cele două secțiuni arheologice) reprezintă laturile de N și de S ale navei vechii biserici medievale. De asemenea, a mai fost identificat un mormânt de înhumatie (C. 1/2022) și oseminte umane răvășite (în vechime) în urma activităților de spoliere a pietrei din fundațiile bisericii. Din straturile arheologice provin o serie de artefacte medievale: fragmente ceramice, pietre profilate, monede.

Abstract

The archaeological site from Pericei „Str. Góç, no. 668“ is known through preventive archaeological research (carried out here in 2017 and 2020-2021) which led to the discovery of traces of a medieval church that disappeared in 1660. The main objective of the research was to identify the existence of medieval vestiges (medieval church) on a private land located southwest of the investigated surface through preventive archaeological excavations in the previous years (2017, 2020-2021). The archaeological diagnosis in 2022 aimed to identify the walls (long sides of the nave) of the disappeared medieval church in this area as well. Two sections were drawn (S. 1/2022 and S. 2/2022), arranged parallel, oriented N-S, with dimensions of 1,20 m x 17 m each. Were identified the paths of the foundations of some stone walls (completely stripped from antiquity). The two identified walls (“cut” perpendicularly by the two archaeological sections) represent the N and S sides of the nave of the old disappeared medieval church. Also, an inhumation grave (C. 1/2022) and scattered (in ancient times) human bones were identified as a result of stone spoliation activities. From the archaeological layers come a series of medieval artifacts: ceramic fragments, architectural stone fragments, coins.

Pl. I. Pericea, Str. Góe, Nr. 668

151. Predeluț, com. Bran, jud. Brașov**Punct: Măguricea Branului**

(toponimul se află la 1 km vest de sit). sectoare: cetățile de vest; cetatea de est

Tip de sit: 122 (cetate)

Încadrare cronologică: 4 (Epoca medievală)

Cod RAN: (complexul de vest) 40642.05; (cetatea de est) 40642.06

Colectiv: Eugen Silviu Teodor - responsabil științific (IAB), Ștefan Dan (MNCR), Popescu Toader (Universitatea de Arhitectură București), Bolba Răzvan (U București) - membrii

Finanțare: HiLands Project (UEFISCDI, prin IAB): cca. 100000 lei

Perioada desfășurării cercetării: 2021-2022

Localizarea sitului

Măguricea Branului se află în localitatea Predeluț, com. Bran, jud. Brașov, la 1 km vest de sit.

Coordonate Stereo 70: complexul fortificat de vest (pe centru): 527699.659, 446565.469; cetatea de est (pe centru): 527883.881, 446530.329

Coordonate geografice: complexul fortificat de vest (pe centru): 45.51858107° N, 25.35459938° E; cetatea de est (pe centru): 45.51825746° N, 25.35695567° E

Scopul fundamental al proiectului HiLands a fost identificarea unor situri arheologice aflate în zona montană, mai ales în zonele împădurite, pentru care fotografia aeriană nu poate produce rezultate. Instrumentul fundamental a fost tehnologia LiDAR, care permite observarea unor anomalii (antropice sau nu) sub coroana copacilor. Măguricea Branului este un caz tipic.

Modelele-teren produse din norul de puncte LiDAR a permis sesizarea unor anomalii foarte interesante, pe culmea aflată la doar un kilometru vest de Castelul Bran, pe coama montană care duce spre Piatra Craiului, la 300 m deasupra castelului. În virtutea Autorizației pentru diagnostic arheologic nr. 252 din 20.05.2021, acolo s-au desfășurat două campanii arheologice scurte, cu personal restrâns (și ceva voluntari), prima între 13-25 sept. 2021, a doua între 10-22 iulie 2022.

Având în vedere că raportul de detaliu este în curs de redactare, urmând a fi transmis spre publicare în primăvara anului 2023, nu vom da aici detalii tehnice (secțiuni, dimensiuni, etc.), făcând doar o descriere sumară a unui sistem de fortificații destul de complex, însă ilustrația atașată conține poziționarea și dimensiunea secțiunilor. / Maguricea.jpg/

Situl este parte a Parcului Național Piatra Craiului, ceea ce a presupus o autorizație specială din partea Consiliului Științific al Parcului. Muchia montană se învecinează cu satul Predeluț (a comunei Bran) spre nord, și cu teritoriul administrativ al comunei Moeciul, spre sud. Singurul acces utilizabil, dar dificil, este dinspre Predeluț. Organizarea de șantier a fost complicată, cu o bază arheologică la baza muntelui și o tabără de corturi pentru platoane de noapte, pe creastă.

Expunerea de mai jos nu urmează ordinea operațională arheologică, ci ordinea edificării fortificațiilor. Prima a

fost ridicată cea din extremitatea de vest (numită, de aceea, „cetatea de vest”), pe cota cea mai mare (1070 m), închizând un platou sub-rectangular cu două palisade separate de un șanț adânc și o intrare pe latura de est. Într-o perioadă subsecventă, dar foarte probabil apropiată, s-a ridicat „fortificația centrală”, de formă dreptunghiulară, pe coama aflată imediat la răsărit. Apărarea este constituită tot de două palisade complete, separate de un șanț mare. Platforma interioară este separată în trei zone delimitate de ziduri. Diferența, în comparație cu cetatea de vest, este că defensiva cetății patrolate este consolidată cu parapeti din piatră seacă. Diferența a apărut datorită conjuncturii că, în acest punct, substratul geologic (argilos) era mai puțin ferm, fiind necesare lucrări de terasare cu ziduri de piatră. Piatra necesară a fost adusă de la cca 100 m est, din ceea ce, mai jos, numim „cetatea de est”.

Analiza planimetrică a celor două incinte fortificate (sau „complexul de vest”) arată că ele au un sector comun al apărării externe (palisada externă), dar și o zonă comună de acces, respectiv un drum care urcă aici, dinspre nord, ajungând la intersecția celor două obiective. Acel drum dinspre nord este protejat de o palisadă, cu apărare spre est. Palisada a fost construită inițial fără calcar de carieră, dar a fost consolidată ulterior cu astfel de material de construcție. Palisada a fost deci construită imediat după cetatea de vest și probabil înainte de cetatea centrală.

Complexul de fortificații de la vest este închis, suplimentar, de o palisadă care închide întreg complexul, pe o suprafață de 1,7 ha. Această palisadă nu a fost cercetată prin săpătură, dar pare o instalație modestă, de apărare avansată.

Din nefericire, pe sit nu există aproape nici un fel de artefacte contemporane fortificațiilor, cu excepția unor cuie de lemn, și a câtorva piroane de fier mici, cu secțiune rectangulară, altminteri ne-specifice. Cu excepția unor fragmente moderne, nu am găsit ceramică contemporană complexului fortificat.

Cetatea de est a servit, inițial, la extragerea de bolovani de calcar. Cariera a fost organizată pe partea de sud a unui perete de stâncă, singura parte a crestei pe care această rocă apare la suprafață. După abandonarea carierei, locul a rămas în părăsire câteva generații, suficient pentru formarea unui humus nou. Cei care au amenajat noua fortăreață au folosit, spre nord, stânca înaltă (practic verticală), închizând spre sud, la marginea fostei cariere, cu un zid continuu, tot de piatră seacă, în spatele căruia a fost instalată o palisadă masivă (trunchiuri cu diametrele de 60-70 cm). Suplimentar, pe pantele de nord-est și nord s-a făcut o altă palisadă masivă (la nord-vest nu era necesară), care închidea accesul dinspre Țara Bârsei. Pe panta dinspre sud (Moeciul) s-a ridicat un zid sec, care nu se vede clar decât pentru câteva zeci de metri, restul fiind acoperit de bolovani căzuți de pe fortificație.

Din nefericire, nici acest obiectiv nu conține artefacte databile.

Uitându-ne pe harta iosefină, pe acest sector de creastă ar fi trebuit să găsim un post de grăniceri austrieci, care s-au aflat în zonă până la 1840. Din nefericire, nu au fost găsite nici un fel de dovezi în acest sens, cu excepția

unei bile de arceubuză (găsită însă mai departe, spre nord). Zona a fost în schimb ocupată, pentru scurt timp, de trupele românești aflate în retragere, la începutul lui octombrie 1916. Cele câteva schije de obuz și cartușe trase (aproape toate românești) nu indică lupte intense. Locul a fost folosit ca bivouac pentru rezerva armatei române, fiind descoperit un bordei militar, dar și indicii ale existenței în zonă a mai multor construcții similare.

După cum se observă, nu există elemente de datare ferme, în absența artefactelor de epocă; din fericire, în epoca noastră există datările C14. Rezultatele preliminare, din prima campanie, indică însă suficient de clar datarea fortificațiilor: complexul de vest datează din timpul teutonilor, iar cetatea de est urmează la câteva generații mai târziu, probabil la finalul sec. XIII sau începutul secolului următor.

Cât despre motivul pentru care, în epocă, s-a simțit nevoia unei garnizoane aici, pe vârful de munte, el este foarte clar: de pe coama Măguricii se vede ca în palmă, spre nord până în pasul Branului (1250 m, dar la 10 km distanță), iar în sud – cât permite vremea, Râșnovul părănd, în

zilele frumoase, mult mai aproape decât este. Locul este un excelent post de observație pentru cei care doreau să controleze mișcările de trupe și de bunuri pe un coridor strategic.

Lipsa exasperantă de artefacte ne-a determinat să apelăm la voluntari pentru inspectarea zonei (lărgite) cu detectoarele de metale. Concluziile de mai sus, referitoare la epoca modernă, au în vedere rezultatele astfel obținute. Cât despre artefactele medievale databile – ele pur și simplu lipsesc.

Siturile au fost înregistrate în RAN în august 2022.

Descoperirile de pe Măguricea Branului sunt interesante, datorită ocupării crestei într-o epocă cu destule incertitudini, respectiv sec. XIII-XIV, adică înainte de construcția „castelului” Bran. Ar fi necesară continuarea cercetărilor, din motive științifice (dacă nu și patrimoniale), însă acest lucru este acum destul de puțin probabil. Șantierul este foarte dur și costisitor (forță de muncă disponibilă nu există la Bran) și rămâne de văzut dacă vor exista instituții care doresc să-și asume o sarcină atât de ingrată.

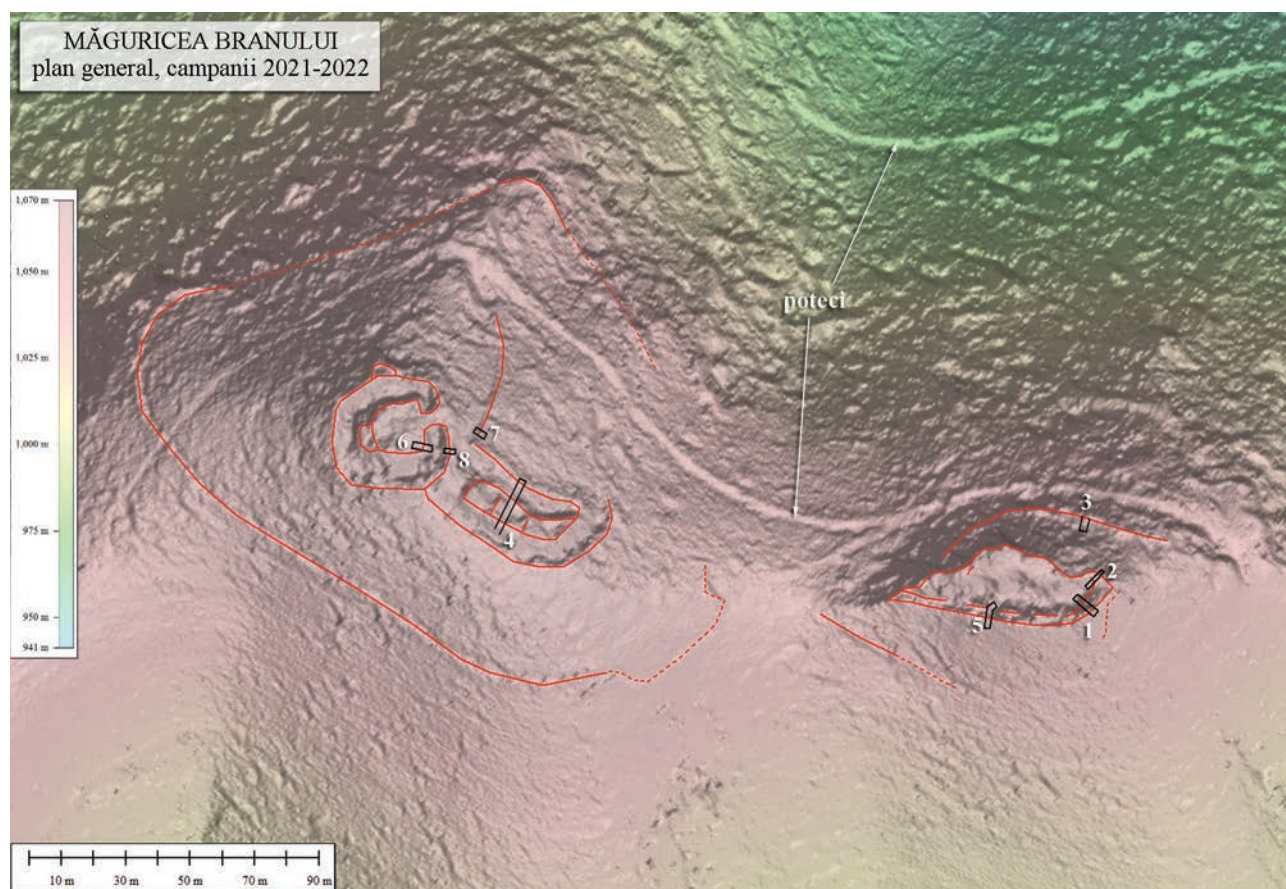

Fig. 1. Măguricea

152. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara

Punct: Șeghi

Tip sit: 1 (locuire), 111 (așezare deschisă), 21 (necropolă)

Cod RAN: 90672.09

Autorizația nr. 202/13.04.2022

Colectiv: Ioan Alexandru Bărbat – responsabil de șantier, Ioana Lucia Barbu, Antoniu Tudor Marc, Marius Gheorghe Barbu, Romică Pavel, Costin-Daniel Țuțuianu (MCDR Deva)

Perioada desfășurării cercetării: 23-24.04.2022

Situl arheologic „Șeghi”, cunoscut și prin toponimele „Sedi” sau „Siediu”, se găsește la circa 3 km NE de orașul Simeria și la aproximativ 1 km SV de satul Rapoltu Mare¹ (Fig. 1). Față de albia Mureșului, terasa pe care este amplasat situl se află pe partea dreaptă, altitudinea acesteia variind între 4-11 m deasupra luncii râului.

Obiectivul arheologic Rapoltu Mare - „Șeghi” a intrat în literatura de specialitate în anii '60 ai secolului trecut². La acea dată se considera că punctul arheologic este reprezentativ pentru culturile Wietenberg, Otomani III, Pecica și Basarabi³. Spre finalul secolului XX, Ioan Andrițoiu întreprinde săpături de mică amploare în punctul „Șeghi”, însă rezultatele, din păcate, sunt foarte puțin cunoscute⁴.

În ultimele trei decenii au fost întreprinse, cu intermitențe, cercetări de teren pe suprafața sitului Rapoltu Mare - „Șeghi”, realizate în special de echipe de arheologi ale muzeelor din Deva și Hunedoara. Rezultatele periegezelor au arătat o intensă activitate antropică în cadrul punctului „Șeghi”, din neoliticul timpuriu și până în zorii evului mediu⁵.

În acest context, cu scopul evaluării potențialului arheologic, în perioada 23-24.04.2022 s-a efectuat un diagnostic intruziv în partea de sud-est a sitului (Fig. 2). Diagnosticul arheologic a ținut cont și de rezultatele cercetărilor de teren anterioare, unde împreună cu un bogat material arheologic preistoric, în arăturile de toamnă sau primăvară au fost sesizate și piese osteologice umane.

Ca urmare a lucrărilor agricole care se desfășurau pe suprafața sitului Rapoltu Mare - „Șeghi”, la momentul efectuării diagnosticului intruziv, timpul alocat pentru realizarea cercetărilor a fost unul scurt⁶. În aceste condiții au fost deschise doar două suprafețe de cercetare arheologică pe marginea de sud-est a terasei, inițial de 2 x 2 m, ulterior extinse în funcție de rezultatele obținute în timpul cercetării (Fig. 2).

S.1 (2,20x2,50 m, orientare N-S). Sondajul arheologic a fost deschis pe amprenta unei concentrări de materiale osteologice umane (fragmente de tibie și calotă craniană) observate în arătură. Încă de la primii centimetri săpați, lângă resturile de calotă craniană a fost identificat un inel de păr din bronz, cu o extremitate în formă de „s”. Ulterior, pe măsură ce a fost decopertată suprafața, la circa -0,20 cm s-a conturat un schelet uman (se păstrau vertebre și membrele inferioare), puternic deranjat de lucrările agricole, care ar sugera orientarea inițială NE-SV(?). Descoperirea a primit denumirea de M.1 (fig. 3A). După degajarea primului „nivel” de materiale osteologice, între -0,20-0,30 m au fost sesizate alte părți ale persoanei inhumate, cum sunt fragmente ale pelvisului, brațele și antebrățele, la rândul lor orientate NE-SV. Din punct de vedere al inventarului M.1, împreună cu piesa de podoabă anterioară au mai fost identificate următoarele obiecte din bronz: două inele pentru deget, din care unul păstrat fragmentar, și două brățări, din care una era plasată pe antebrăț. Cercetarea în S.1 s-a oprit pe un sediment gălbui, nisipos, de vârstă pleistocenă, la -0,38 m.

S.2 (2,40 x 2,60 m, orientare N-S). Asemenea lui S.1, unitatea de cercetare arheologică a fost amplasată în zona unei mici aglomerări de resturi osteologice umane (în special fragmente din cutia toracică), aflate la aproximativ 4,50 m N de M.1. Degajarea a circa -0,10 m din nivelul arabil a condus la constatarea că ne aflăm în fața unui alt mormânt de înhumatie, denumit M.2 (fig. 3B), puternic afectat de lucrările agricole. Pe primul nivel de săpare al S.2 a fost identificată o brățară din bronz, dispusă pe un antebrăț, dislocat. Ca urmare a dezvelirii unui femur și a unor falange pe colțul de sud-est a lui S.2, la -0,10-0,20 m, suprafața a fost extinsă în aceea direcție, unde alte materiale osteologice umane, posibil în legătură cu cele din primul nivel de săpare, lăsa impresia unui schelet depus inițial NV-SE(?). Alături de brățara din bronz, în inventarul lui M.2 au mai fost prezente următoarele categorii de piese din fier: șapte vârfuri de săgeată (probabil dintr-o tolbă), găsite în zona unui femur, și un topor, descoperit lângă profilul de N al suprafeței. În S.2, cercetarea s-a oprit pe același tip de sediment ca în S.1, însă la -0,42 m.

Diagnosticul arheologic a pus în evidență prezența unei necropole de înhumatie la sud-estul sitului Rapoltu Mare - „Șeghi”. Gropile mormintelor au fost distruse în totalitate de lucrările agricole, fapt pentru care nu putem oferi alte detalii despre orientarea, forma sau adâncimea acestora. În aproximativ aceeași situație este și inventarul mormintelor, incomplet, amestecat pe aproape toată suprafața sondajelor arheologice. Pe baza analizei preliminare a artefactelor asociate cu M.1 și M.2, necropola de la Rapoltu Mare - „Șeghi” aparține evului mediu timpuriu, cronologia acesteia situându-se între a doua jumătate a secolului X p.Chr. și prima jumătate a secolului XI p.Chr.

¹ Bălos 2001, p. 8-9; Luca 2008, p. 137; Stanc et alii 2020, p. 209-210.

² Stanc et alii 2020, p. 210.

³ Berciu 1960, p. 152; Rusu 1966, p. 18, nota 18; Bassa 1968, p. 31.

⁴ Popa, Totoianu 2010, p. 230, nota 1392.

⁵ Bălos 2001, p. 16-17; Popa, Totoianu 2010, p. 167, 229-230; Stanc et alii 2020, p. 210-212.

⁶ Mulțumim și pe această cale proprietarului terenului, Florin Ștef (sat Uroi, oraș Simeria), care și-a dat acordul pentru efectuarea sondajelor de diagnostic arheologic.

Abstract

In April 23th and 24th, 2022, after several years of field surveys at the site Rapoltu Mare - „Şeghi” (Rapoltu Mare Commune, Hunedoara County), realized by the archaeologists from Museum of Dacian and Roman Civilisation (Deva), we excavated two testing pits in the south-eastern side of the place called „Şeghi”. The choosing of this side of the site, for archaeological excavations, was supported by the presence on the top of the site, in the plough layer, of human bones.

The excavation of S.1, the first testing pit, revealed the presence of a tomb, named M.1, unfortunately strongly affected by the plough. The skeleton, together with the inventory, represented by bronze adornments (one earring, two fingerings and two bracelets), it was disturbed.

The excavation of S.2, the second testing pit, at 4.50 N from M.1, revealed the presence of a second burial, named M.2. The second grave, as the previous one, was destroyed in the past by plough. Together with different human bones belonging to M.2, they were discovered a bronze bracelet, seven iron arrows and an iron axe.

Until not too long ago, the archaeological point „Şeghi” was known especially through prehistoric artifacts, but the excavation from 2022 confirmed the presence of an Early Medieval graveyard in the south-eastern part of the site, which could be dated during the second half of the 10th – the first half of the 11th century.

Bibliografie:

Bassa 1968 - Bassa, B., *Depozitul de obiecte de bronz de la Rapoltu Mare*, in *Sargetia. Acta Musei Devensis*, V, 1968, p. 31-47.

Bălos 2001 – Bălos, A., *Descoperiri arheologice pe raza comunei Rapoltu Mare. Preistorie*, in D. Ursuț, A. Bălos (coord.), *Comuna Rapoltu Mare, schiță monografică*, Deva, 2001, p. 8-16.

Berciu, 1960 - Berciu, D., *Perioada mijlocie a Hallstattului (faza C)*, in C. Daicoviciu, E. Condurachi, I. Nestor, Gh. Ștefan (eds.), *Istoria României*, I, București, 1960, p. 152-153.

Luca 2008 - Luca, S.A., (coord.), *Repertoriul arheologic al județului Hunedoara*, ediția a II-a, Bibliotheca Brukenthal, XXVI, Sibiu, 2008.

Popa, Totoianu 2010 - Popa, C. I., Totoianu, R., *Aspecte ale epocii bronzului în Transilvania (între vechile și noile cercetări)*, Bibliotheca Musei Sabasiensis, I, Sebeș, 2010.

Rusu 1966 - Rusu, M., *Depozitul de bronzuri de la Balșa*, in *Sargetia. Acta Musei Devensis*, IV, 1966, p. 17-24.

Stanc et alii 2020 - Stanc, M. S., Stanc, Bărbat, I. A., Bejenaru, L., Danu, M., *Bioarcheological Evaluation of the Early Neolithic Site of Rapoltu Mare-Seghi (Hunedoara County, Romania)*, in *International Journal of Conservation Science*, 11/1, 2020, p. 209-218.

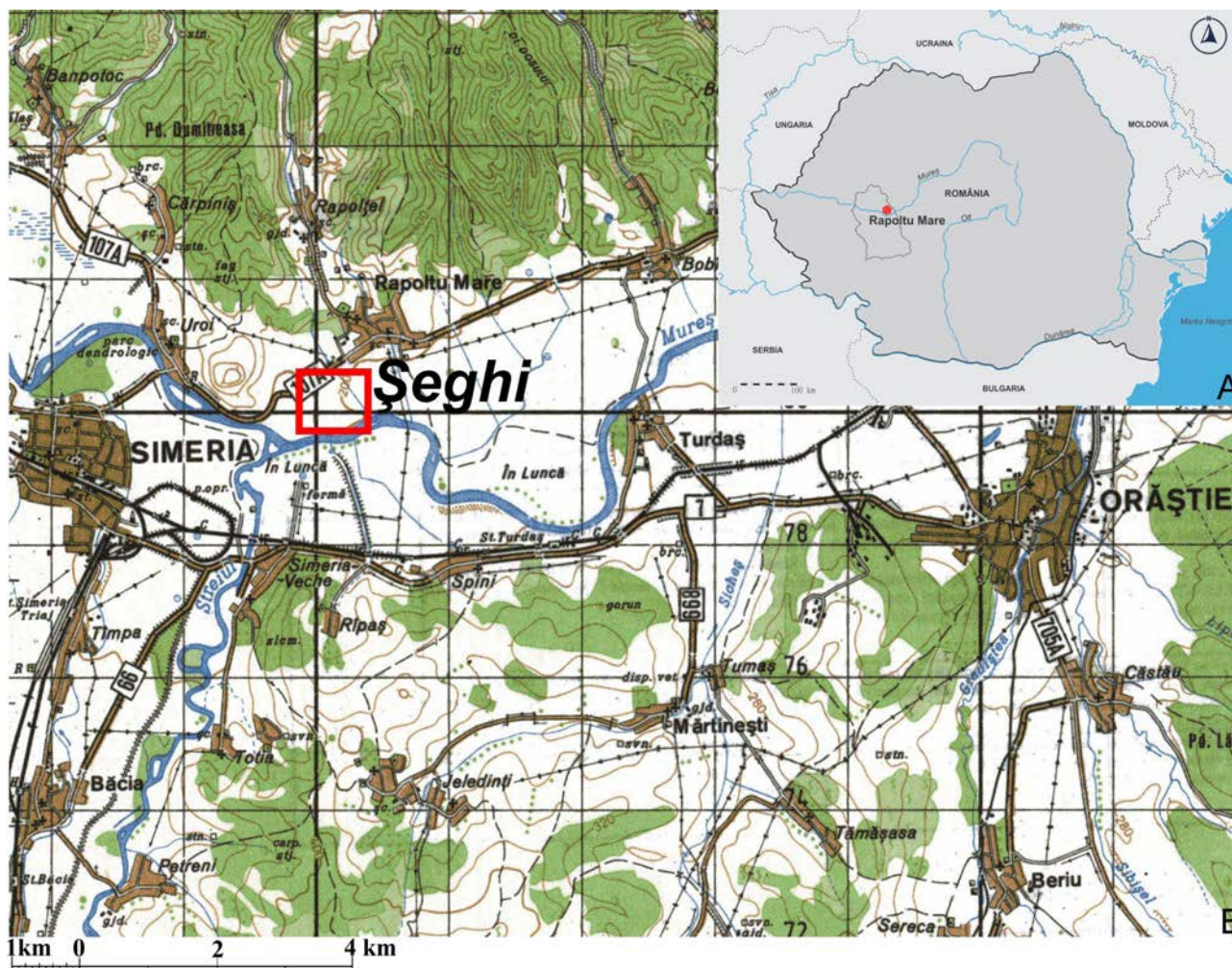

Fig. 1. Localizarea sitului Rapoltu Mare-„Şeghi” pe teritoriul României (A) și pe harta topografică militară din 1996 (B)

Fig. 2. Fotografie cu drona a zonei de sud-est a sitului Rapoltu Mare „Seghi”. În prim-plan se pot observa sondajele de diagnostic arheologic: S.1 și S.2

Fig. 3. Detalii cu mormintele de înhumare M.1 (A) și M.2 (B) în timpul cercetărilor arheologice

153. Sântion, com. Borș, jud. Bihor**Punct: Cimitirul vechi****Tip de sit:** 11 (locuire civilă), 21 (necropolă),**Încadrare cronologică:** 141 (Eneolitic timpuriu), 322 (Epoca romană târzie), 432 (Epoca medievală târzie), 5 (Epoca modernă)**Autorizație nr.** 78 / 31.03.2022**Colectiv:** Doru Marta – responsabil de șantier (MTC Oradea), Fecete-Porsztner Kitti, Katócz Zoltán, Oana Băican-Georgescu, Dumitru Moșincat, Csokmai József, Csokmai Gergő (MTC Oradea), Süket Mátyás Levente, Balog Apollónia, Bálint Arnold (UBB Cluj-Napoca), Sorin Felea (Univ. Alba Iulia).**Finanțare:** SC. STRABAG SRL**Perioada desfășurării cercetării:** 29.03 – 25.06.2022

Situl arheologic Sântion – *Cimitirul vechi* [Szentjános – Ótmető] se află chiar la limita vestică a orașului Oradea, în imediata apropiere a satului Sântion, la sud de Calea Borșului. Săpăturile arheologice au fost derulate în cadrul proiectului investițional „*Construcție Drum de legătură dintre Oradea Girația Calea Sântandrei – Autostrada A3/Biharea, jud. Bihor*”, pe aliniamentul viitorului drum expres între Km 8+900 – 8+950. Inițial suprafața supusă cercetării arheologice a fost de 1.700 mp, însă în timpul decapării straturilor superioare cu utilaje mecanice aceasta s-a extins în direcția sudică și estică, suprafața totală cercetată atingând 1.832,80 m². Al doilea strat de decopertare (- 0,70 – 1,60 m) a urmărit conturarea complexelor în lutul brun - gălbui și galben puternic nisipos. Au fost cercetate și documentate în total 18 complexe arheologice (gropi menajere și un cuptor) aparținând culturii Tiszapolgár și de perioadă sarmatică. La acestea se adaugă un număr de 290 de gropi de morminte aparținând cimitirului vechi din localitatea Sântion (sfârșitul secolului al XVIII-lea – prima treime a secolului XX). Mormintele medievale târzii / moderne în general au fost depuse într-o gropă cu pereți drepecți și colțuri rotunjite, foarte rar s-a păstrat și amprenta de lemn de la sicriu. În unele cazuri groapa mormântului au avut nișe laterale cu schelete de copii. Inventar funerar extrem de puțin, care constă din câteva catrame simple și șiruri de mărgel.

Abstract:

The archaeological site is located at the western border of Oradea, in the immediate vicinity of Sântion village. The objective of the archaeological excavations was to fully investigate the land on the footprint of the future expressway connecting Oradea with the A3 highway near Biharea. As a result, 18 archaeological objects (household pits and an oven) belonging to the Tiszapolgár culture and the Sarmatian period were discovered and documented, and a number of 290 grave pits belonging to the old cemetery in the town of Sântion (17th-20th century).

154. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj**Punct: Observator****Tip de sit:** 112 (așezare fortificată), 21 (necropolă)**Încadrare cronologică:** 152 (Epoca bronzului mijlociu), 153 (Epoca bronzului târziu), 16 (Hallstatt), 213 (La Tène târziu), 431 (Epoca medievală timpurie)**Cod RAN:** 139893.01**Autorizație nr.** 632/2022**Colectiv:** Horea Pop - responsabil științific (MJIA Zalău), Aurora Peșan (Fundatia Dacica), Teodor Taloș**Finanțare:** 8.550 lei**Perioada desfășurării cercetării:** 3 - 7.10.2022**Scurtă prezentare a sitului**

Punctul se află amplasat la nord de orașul Șimleu Silvaniei, pe „*Măgura Șimleului*”, la cota maximă a acesteia (597 m). În 1978 Al. V. Matei execută, pe platoul central al „*Măgurii*”, o secțiune de verificare și o serie de periegeze în zona întregului masiv, descoperind „fragmente ceramice lucrate cu mâna și la roată” atribuite de autor, epocii dacice. Începând cu anul 1994, vor fi demarate în acest punct, primele săpături arheologice sistematice, de către un colectiv coordonat de regretatul dr. Mircea Rusu, de la Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj Napoca. Până în prezent au fost efectuate 15 campanii de săpături, iar suprafața cercetată este de peste 2000 mp. Pe parcursul acestor campanii au fost descoperite materiale ceramice din neolitic, complexul cultural Criș și eneolitic final, cult. Coțofeni, un complex arheologic aparținând perioadei timpurii a epocii bronzului (mormânt de incinerare), ceramică cu decor de tip Wietenberg atribuită perioadei mijlocii a epocii bronzului, toate acestea destul de reduse ca pondere în comparație cu materialul și complexele etapelor superioare de locuire din perioada târzie a epocii bronzului, prima epocă a fierului și perioadei dacice.

Obiectivele cercetării

În acest an am încheiat cercetările la Șimleu Silvaniei - *Observator* cu cea de-a 15-a campanie arheologică, la 28 de ani de la debutul acestora în anul 1994. Pentru acest an ne-am propus cercetarea, prin sondaj, în partea cea mai înaltă a incintei nr. 5, în ideea verificării situației arheologice din acest sector neinvestigat deocamdată. Diagnosticul din anul precedent a oferit concluziile potrivit cărora incinta 5 ar fi depozitara necropolei dacice aferente locuirii fortificate (incintele 1-4).

Rezultate și interpretarea lor

În S1 a fost surprins un singur complex arheologic (Cx2) care este o groapă de provizii din epoca fierului și urme de la o posibilă locuință din aceeași perioadă, nivelată însă secole mai târziu în epoca dacică. A fost golit și un sfer din groapa de căutători de comori (Cx3), cât a fost surprins în cercetarea noastră, fiind descoperite fragmente ceramice rulate preistorice și un toporaș din bronz de tip celt în solul excavat acum 100 de ani. Descoperirea de senzație provine din suprafața S2 unde a fost identificat și conturat un mormânt dacic de incinerare cu dimensiunile de 1,4 x 1,0 m depus pe o amenajare patrulateră, din sol gălbui tasat, cu colțurile rotunjite de 0,8 x 1,0 m.

Scurtă descriere a descoperirilor

Depunerea funerară conținea oase incinerate, fragmente de piese din fier (paftale?, coif?, armură?), bronz (verigi) și argint (podoabe?) puternic arse secundar. Totodată au fost descoperite și piese netrecute prin foc, dar mai puține. Picuri din argint, provenind, foarte probabil, de la podoabe arse secundar pe rugul funerar, au fost descoperite în număr mare între 7 - 8,5 m ai suprafeței S1, sugerând prezența unui alt mormânt în proximitate. Elemente privind comportamentul funerar la daci au mai fost descoperite în siturile dacice din Sălaj, dar cercetările nu s-au concretizat prin identificarea unor morminte intacte. Acestea fie au fost jefuite, răscolite sau nivelate de-a lungul timpului.

Tehnici de cercetare utilizate

Au fost săpați aproape 36 mp în 2 suprafețe (S1 = 20 x 1,5 m și S2 = 2,5 x 2,5 m) care au surprins pe orientarea de aprox. N-S mamelonul din incinta 5. În intenția noastră a fost și investigarea unei masive gropi de căutători de comori care a răscolit profund în stâncă, acum peste 100 de ani, partea superioară a mamelonului. În cercetarea noastră a fost constată o amenajare dacică a dealului pentru realizarea suprafețelor destinate depunerilor funerare.

Obiectivele cercetărilor viitoare: Extinderea cercetării la alte suprafețe pentru identificarea altor complexe funerare dacice și publicarea rezultatelor prin studiu monografic

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: Parteneriat cu Primăria Șimleu, Poliția Locală și Ocolul Silvic și administratorul fondului de vânătoare privind monitorizarea tranzitului de persoane în sit în vederea descurajării braconajului arheologic.

Abstract

This year we finished the research at Șimleu Silvaniei - *Observator*, with the 15th archaeological campaign, 28 years after their beginning, in 1994. For this year, we proposed research, by test trenches, in the highest part of enclosure no. 5, with the main goal of verifying the archaeological situation in this uninvestigated sector for now. The diagnosis from the previous year provided the conclusions according to which enclosure 5 would be the repository of the Dacian necropolis related to the fortified habitation (enclosures 1-4). Almost 36 square meters were excavated in 2 surfaces (S1 = 20 x 1.5 m and S2 = 2.5 x 2.5 m) which captured the orientation (approx. N-S) of the mound in enclosure 5. Our intention was also to investigate a massive treasure hunter's pit that burrowed deep into the rock, over 100 years ago, the upper part of the mound. In our research, a Dacian arrangement of the hill was found for the creation of the surfaces intended for burials. A single archaeological complex (Cx2) was captured in S1, which is an Iron Age provision pit and traces of a possible dwelling from the same period but leveled centuries later in the Dacian era. A quarter of the treasure hunter's pit (Cx3) was also emptied, which was surprising in our research, with prehistoric rolled pottery fragments and a Celtic bronze ax being discovered in the soil excavated 100 years ago. The sensational discovery comes from surface S2, where a Dacian cremation grave with dimensions of 1.4 x 1.0 m

was identified and outlined, deposited on a quadrangular arrangement, made of compacted yellowish soil, with rounded corners of 0.8 x 1.0 m. The burial contained cremated bones, fragments of heavily secondarily burnt iron (buckle?, helmet?, armor?), bronze (rings), and silver (ornaments?). At the same time, pieces that did not pass through the fire were also discovered, but fewer. Silver spikes, most probably coming from secondary burnt ornaments on the funeral pyre, were discovered in large numbers between m. 7-8.5 of the S1 surface, suggesting the presence of another tomb in the vicinity. Elements regarding the funerary behavior of the Dacians were also discovered in the Dacian sites in Sălaj, but the research did not result in the identification of intact graves. These have either been looted, uprooted, or leveled over time. The research, carried out by the County Museum of History and Art in Zalău, as part of the Unknown Fortresses of Sălaj/ Sacred and Profane among the Dacians of Northwestern Romania, funded by the Sălaj County Council.

Bibliografie:

Pop 2006 - Pop, H., *Fortificațiile dacice din vestul și nord-vestul României*, Cluj-Napoca, 2006, p. 39-43.
Pop 2009 - Pop, H., *Așezări dacice din vestul și nord-vestul României (sec. II î.Chr. - I d.Chr.) - cu specială privire la Depresiunea Șimleului*, Cluj-Napoca, 2009, p. 98-99.

155. Stârciu, com. Horoatu Crasnei, jud. Sălaj**Punct: „Dealul lui Bențan”****Tip de sit:** 313 (tezaur monetar)**Încadrare cronologică:** 213 (La Tène târziu)**Cod RAN:** 141.562.06**Autorizație nr.** 96/30.03.2022**Colectiv:** Horea Pop - responsabil științific (MJIA Zalău), Horațiu Cocîș - responsabil sector (MJIA Zalău), Dinu Bereteu - responsabil sector (MNIT)**Finanțare:** voluntariat**Perioada desfășurării cercetării:** 20 – 29.04.2022**Scurtă prezentare a sitului**

Cetatea de la Stârciu este situată la cca. 3 km S-S-E de sat, aproape de *Munții Meseș*, pe un deal, cunoscut de localnici sub numele de „*Cetățuie*” (cod RAN 141.562.06, cod LMI SJ-I-s-B-20250). Aceasta a apărut în literatura de specialitate încă la începutul sec. XX și mai apoi, la mijlocul secolului, în repertoriul preistoricului maghiar M. Roska. Mamelonul, locuit în spoca dacică, este prevăzut cu două căi de acces prin șei de legătură. Fortificația este de tip promontoriu barat din două sensuri. Înspre valea *Ragului* șaua a fost tăiată de două șanțuri cu valuri puternice în spate, iar în partea opusă, unde accesul se făcea dinspre culmile mai înalte ale munților, șaua a fost secționată de 4 șanțuri cu valuri în spate. Spațiul protejat de fortificație (cele 3 terase artificiale) are o suprafață de cca. 0,36 ha. Alte două terase cu o suprafață de cca. 0,5 ha se află dispuse extra valum înspre trecătoarea prin *Munții Meseș*, dar deocamdată nu există dovezi de locuire în epoca dacică. Amplasarea cetății în fața trecătorii prin *Meseș* creată de *Valea Ragului* sugerează o folosire frecventă a acestei căi de legătură între bazinul *Crasnei* și cel al *Agrijului*, cale care trebuia controlată și supravegheată prin ridicarea unei fortificații ca și cea de la Stârciu. Sondajele arheologice, executate în anul 1969, au surprins elemente de palisadă în valul secționat. Materialele arheologice descoperite încadrează fortificația în intervalul sf. sec. II a.Chr - I p.Chr. În anul 1996 au existat preocupări privind reluarea cercetărilor pe *Cetățuie* în colaborare dintre Al. V. Matei cu regretatul arheolog Gheorghe Lăzin de la Muzeul Județean Satu Mare, ocazie cu care s-a realizat o schiță a ansamblului fortificat.

Din nefericire, probabil în anul 2011, cetatea a fost grav afectată de amenajarea ilegală a unui drum forestier.

Diagnosticul de suprafață, realizat în anul 2015, de către Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău, a dus la descoperirea unui frumos torques (colan) dacic din argint și a numeroase piese din fier (cuțite, piroane, vârfuri de săgeți și lănci, etc.).

Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău a efectuat de asemenea și în anul 2021, un diagnostic arheologic pentru a stabili contextul unei descoperiri monetare în preajma dealului *Cetățuiei*. Ajuțați de voluntari, arheologii muzeului zălăuan, Horea Pop și Emanoil Pripon, au mai descoperit 37 de monede romane pe lângă cele 5 recoltate de către un pasionat de istorie. La începutul anului 2021 un pasionat de istorie din Zalău, a descoperit 5

monede romane republicane și imperiale pe versantul unui deal alăturat celui pe care se află urmele cetății dacice de la Stârciu. Cel care a efectuat descoperirea cu ajutorul unui detector de metale, a predat monedele Direcției Județene pentru Cultură Sălaj. Întregul tezaur (37 monede) a fost recuperat cu prilejul diagnosticului realizat în anul 2021.

Obiectivele cercetării

Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău a efectuat, la fața locului un diagnostic arheologic pentru a verifica situația arheologică a teraselor extra valum dinspre nord

Rezultate și interpretarea lor

Diagnosticul din anul 2022 a avut ca scop verificarea situației arheologice pe terasele extra și intra valum pentru a lămurii chestiuni privind cronologia și dispersia elementelor de locuire dacică din arealul cetății de la Stârciu - „*Cetățuie*”.

Diagnosticul din acest an s-a derulat în datele de 20-21 și 29 aprilie în cadrul programului Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău: *Cetățile necunoscute ale Sălajului* finanțat de către Consiliul Județean Sălaj. Au fost efectuate 10 sondaje, majoritatea pe terasele exterioare elementelor defensive ale cetății. Pe acestea, în sec. I a.Chr., dacii efectuau depuneri cu caracter funerar. În sec. I p.Chr. însă, terasele au fost nivelate și mormintele au fost deranjate cu această ocazie. Ceea ce am descoperit noi în acest an sunt piese spectaculoase și contexte cu caracter funerar răvășite cu prilejul amenajărilor de anvergură amintite.

Scurtă descriere a descoperirilor

Au fost descoperite piese de la scuturi, lănci, fibule (broșe), verigi din bronz, pandantive, cuțite, piroane. O parte din piese erau trecute prin foc. A fost descoperită și ceramică dacică fragmentară.

O surpriză extrem de plăcută a constituit-o descoperirea celui de-al doilea tezaur dacic de 35 monede romane din argint, pe una din terasele care au făcut obiectul cercetării noastre. Și acesta are ca ultimă monedă emisă de împăratul Tiberius (14-37 p.Chr.).

Această descoperire se înscrie în seria de 25 tezaure descoperite în ultimii 115 ani pe teritoriul județului Sălaj și probabil că a fost îngropat la asediul roman, asupra cetății dacice, de către un locuitor sau apărător al acesteia, care a fugit din calea cuceritorilor.

Tehnici de cercetare utilizate

Poziționarea monedelor în teren cu stația totală în vederea observării dispersiei acestora pe panta lină a terasei. Aceiași tehnică a guvernat și cele 10 sondaje trasate și piesele descoperite cu această ocazie.

Obiectivele cercetărilor viitoare: publicarea rezultatelor cercetării în *Acta Musei Porolissensis*. Ne propunem însă, pe viitor, o diagnosticare a elementelor defensive și de habitat intern al cetății dacice din apropiere și de verificare a teraselor din afara ariei fortificate, urmate apoi de un studiu monografic.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: Discuțiile, la fața locului, avute cu primarul comunei Horoatu Crasnei, domnul Marian Mirișan, au deschis calea unei colaborări privind conservarea, protejarea și valorificarea turistică a cetății dacice din hotarul comunei prin defrișarea vegetației parazitare și asigurarea unei informări la fața locului cu date despre cetate.

Abstract

The History and Art County Museum of Zalău has conducted an 10 test trenches on April 20-21st and 29th 2022 in order to identify the archaeological context of the terraces outside of the fortification. The excavation team was made up by volunteers: Ciprian Vanci, Daniel Crețu, Mihai Trif, Dan Bărbântă, Cristian Marinceaș who helped archaeologists Horea Pop, Horațiu Cociș and Dinu Bereteu in the excavation. It was discovered the second Dacian hoard from Stârciu composed by 35 roman denarii.

This finding has to be added to the 25 other coin hoards discovered in the last 115 years on the Territory of Sălaj County. The hoard is made up of 35 *denarii*, finishing with a coin minted during the reign of the emperor Tiberius (14 – 37 CE). Most likely, it has been buried during the Roman siege of the fortification by a local defender who escaped from the attackers.

The fortification from Stârciu is situated approximately 3 km S-S-E from the village, close to the Meseș Mountains, on a hill known by the locals as *Cetățuie* (RAN code 141.562.06, LMI code SJ-I-s-B-20250). It is known in the scientific literature since the beginning of the 20th century and included in M. Roska's repertoire published at the middle of the century. The top of the hill which was inhabited in the Dacian period has two access ways. The fortification is defended from two sides. In the direction of the Ragului valley the access way was cut by two trenches and *vallum*-type structures. On the opposite side, where the access to the fortification was made from the higher area facing the mountains, there are four trenches and adjacent *vallum*-type structures.

The space protected by the fortification (the three artificial terraces) has a surface of 0.36 ha. Two other terraces with a surface of approximately 0.5 ha are located *extra vallum* towards to Meseș Mountains pass, but so far no Dacian inhabitancy was detected on them. The location of this fortification in front of the pass through the Meseș Mountains created by the Ragului valley suggests the fact that this pass was frequently used in between the basins of the Agrij and Crasna valleys which had to be controlled and protected. In 1969 some test trenches were dug which identified elements of the palisade in the sectioned *vallum*. The archaeological finds dates the fortification to the 2nd – 1st c. BCE. Unfortunately, in 2011 the fortification was heavily damaged by the illegal building of a forest road. However, we have planned in the future to further survey this fortification by test-trenching the fortifications and its elements, both inside and outside of it.

Bibliografie:

Pop 2006 - Pop, H., *Fortificațiile dacice din vestul și nord-vestul României*, Cluj-Napoca, 2006, p. 34-35.

Pop, Pripon 2022 - Pop, H., Pripon, E., *Stârciu, com. Horoatu Crasnei, jud. Sălaj. Punct Dealul lui Bențan*, in CCAR. *Campania 2021*, București-Oradea, 2022, p. 864.

156. Târgu Neamț, jud. Neamț**Punct: Islaz/Aerodrom**

Tip sit: 2 (descoperire funerară); 212 (necropolă tumulară)

Încadrare cronologică: 1 (preistorie); 2 (protoistorie)

Cod RAN: 121064.08 și 121064.09

Colectiv: Vasile Diaconu - responsabil științific (MIE Târgu Neamț - CMN); Carsten Mischka, F. Wanka, A. Botsch, A. Dittes, M. Trodler (Universitatea „Friedrich-Alexander” din Erlangen-Nürnberg).

Perioada desfășurării cercetării: 15 - 30.03.2022.

În partea de nord-est a orașului Târgu Neamț, la limita cu comuna Răucești și la 1 km față de cartierul Pârâul Ursului, pe culmea unui deal aflat între șanțul anticar și un mic torent, se află doi tumuli, identificați în anul 2016. Cele două movile fac parte dintr-un grup de patru, alți doi tumuli fiind situați mai la nord, pe aceeași culme de deal, dar pe teritoriul localității vecine – Oglinzi (Fig. 1/1).

Beneficiind de sprijinul colegilor germani de la Universitatea „Friedrich-Alexander” din Erlangen-Nürnberg, în primăvara acestui an au fost realizate investigații neinvazive pentru cei doi tumuli aflați pe teritoriul administrativ al orașului Târgu Neamț, denumiți convențional T. 1 și T. 2 (Fig. 1/2, 3).

În urma cercetărilor neintruzive s-a constatat că cele două movile sunt antropice, însă interpretarea datelor geofizice a fost limitată de numeroase anomalii de dată recentă (Fig. 2/2, 3), perturbațiile fiind puse pe seama unor elemente metalice (cel mai probabil resturi de muniție), având în vedere faptul că tumulii se aflau chiar pe linia frontului în perioada celui de-al doilea Război Mondial.

Până în momentul de față cei doi tumuli sunt singurii investigați geofizic pe teritoriul județului Neamț, dar și în întreaga zona subcarpatică a Moldovei.

Abstract

In the spring of 2022, with the support of a German team from the “Friedrich-Alexander” University of Erlangen-Nürnberg, two burial mounds located in the Northeastern part of the Târgu Neamț town were investigated, using non-invasive methods. Research has confirmed that the two mounds are anthropogenic and numerous anomalies have been observed, most of them very recent.

Fig. 1. Târgu Neamț - Islaz/Aerodrom: 1, 2, amplasarea tumulilor; 3, scanarea geofizică a tumului T. 2

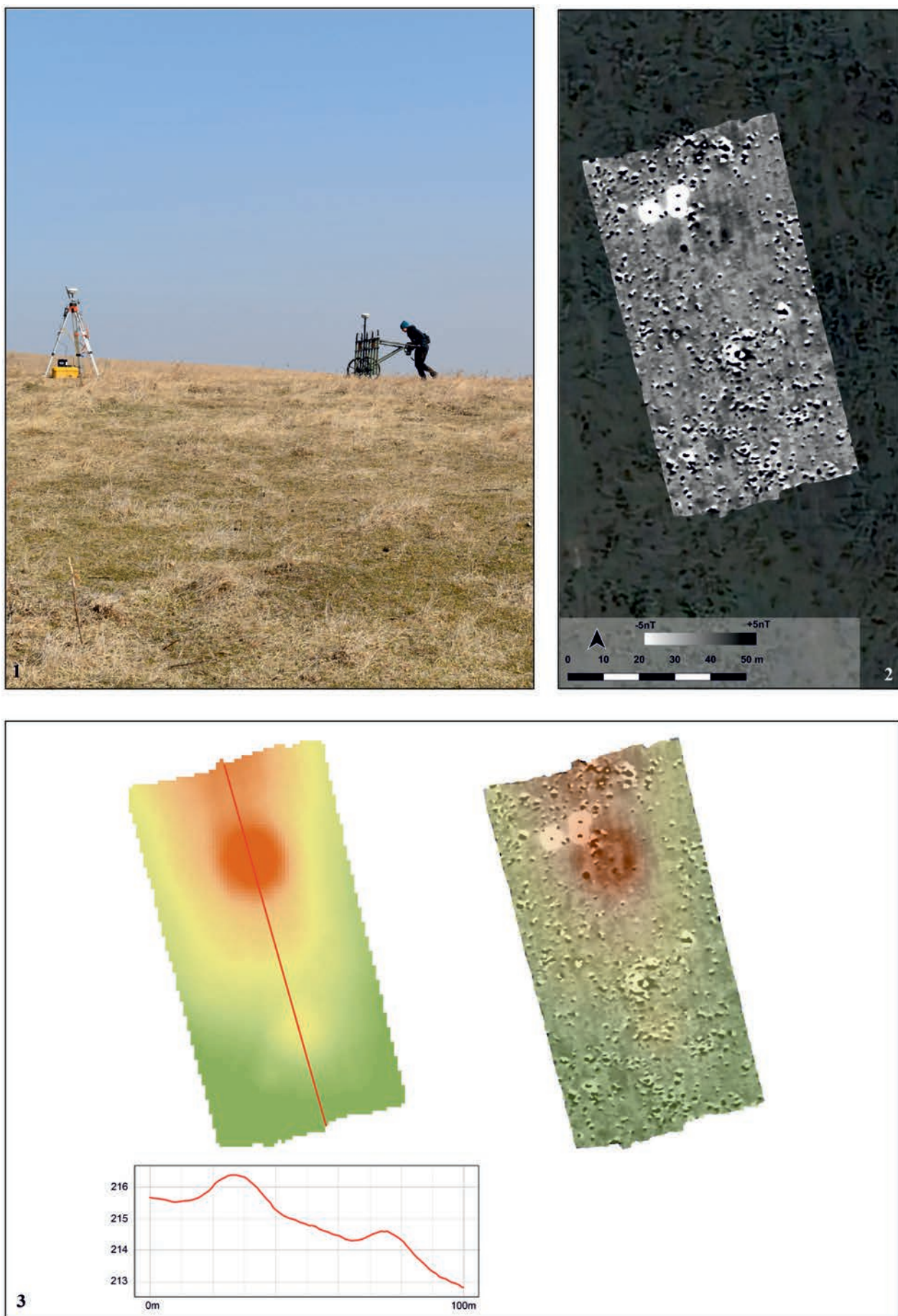

Fig. 2. Târgu Neamț - Islaz/Aerodrom: 1, scanarea geofizică a tumului T.1;
2-4, harta geofizică a zonei investigate (2-4, după C. Mishcka, 2022)

157. Topolița, com. Grumăzești, jud. Neamț**Punct: La Izvor**

Tip sit: 1 (locuire); 11 (locuire civilă); 111 (așezare deschisă); 114 (așezare rurală)

Încadrare cronologică: 1 (preistorie); 13 (neolitic); 15 (epoca bronzului); 42 (epoca migrațiilor)

Cod RAN: 122944.03

Colectiv: Vasile Diaconu - responsabil științific (MIE Târgu Neamț - CMN), Carsten Mischka (Universitatea „Friedrich-Alexander” din Erlangen-Nürnberg), Dumitru-Ionuț Stigleț, Alexandru Gafincu (MIE Târgu Neamț - CMN), Radu Pîrnău (Academia Română - Filiala Iași, Centrul de Cercetări Geografice).

Perioada desfășurării cercetării: 1.11 - 9.11.2022

Situl arheologic de la Topolița - *La Izvor* este cunoscut încă din anul 2006, fiind identificat prin cercetări de suprafață care au indicat prezența în acest loc a unei intense locuiri de la sfârșitul epocii bronzului (cultura Noua)¹.

Așezarea ocupă o terasă joasă de pe partea stângă a râului Topolița, la ieșirea din satul cu același nume, pe partea dreaptă a șoselei care duce spre Petricani. O parte din sit este suprapusă de construcții actuale, iar lucrările agricole intensive scot în mod constant la suprafață vestigii arheologice.

Pentru a verifica existența unor vechi structuri antropice, situl a fost scanat geofizic, în primăvara anului 2022, de către o echipă a universității din Erlangen-Nürnberg, condusă de Carsten Mischka². Cu acest prilej s-a constatat existența urmelor unor posibile construcții, dar și a unui șanț (?) de mici dimensiuni.

Deoarece rezultatele investigațiilor neinvazive indică existența unor vechi structuri antropice, în toamna acestui an am realizat un diagnostic arheologic în cadrul acestui sit. Principalul obiectiv a fost acela de a obține repere stratigrafice, dar și pentru prelevarea unor probe de sol necesare analizelor pedologice, precum și colectarea de materiale organice necesare pentru datări absolute.

Pentru realizarea diagnosticului au fost deschise două suprafețe de mici dimensiuni, pe terenul arabil al lui Vasile Cofas, în zona centrală a sitului.

Primul sondaj, cu dimensiunile de 5 × 2 m a facilitat descoperirea unui complex arheologic constituit dintr-o aglomerare de pietre arse, care ocupă o suprafață de aproximativ 1,5 mp. De asemenea, în apropiere a fost identificată o groapă de mici dimensiuni, de formă ovală, puțin adâncă, ce avea în umplutură câteva bucăți de piatră arsă, cenușă, dar și un fragment ceramic atipic. După demontarea aglomerării de pietre s-a constatat că acestea proveneau de la structura unui cuptor cu vatra alveolată, realizată din lut. Printre pietre au fost descoperite și o serie de fragmente ceramice provenite de la vase-borcan, lucrate cu mâna. După trăsăturile tehnologice și tipologice ale ceramicii, dar și pe baza modului de construcție e instalației de foc, atribuim complexul respectiv perioadei sec. VI-VII p. Chr.

¹ Diaconu 2007, p. 103; Diaconu 2009, p. 171-183; Diaconu 2012, p. 39; Diaconu 2016, p. 69..

² Mischka et alii 2022, p. 133.

Cercetarea a permis și identificarea unui număr important de resturi ceramice atribuite epocii târzii a bronzului, dar și resturi osteologice animale. Au fost recuperate și câteva piese de os, cu evidente urme de prelucrare și utilizare.

Între -0,70 m și -0,90 m a fost identificat un nivel arheologic brun-argilos, în structura căruia au fost descoperite fragmente de vase, din pastă grosieră, dar și fină, atribuite, pe baza unor elemente decorative, culturii Ceramicii Liniare.

Sondajul 2 (Sdj. 2), amplasat la 10 m sud față de Sdj. 1, a avut dimensiunile de 3 × 2 m. Din punct de vedere stratigrafic, situația se prezenta astfel: sub stratul vegetal, cu o grosime de aproximativ 0,25 m, se afla un nivel brun-deschis, care ajungea până la

-0,60 m, în structura căruia au fost identificate resturi ale unor recipiente ceramice specifice bronzului târziu. Între -0,60 și -0,80 m se află un strat brun-argilos, compact, care conținea fragmente ceramice de culoare cenușie sau maronie, din pastă fină și grosieră, atribuite culturii Ceramicii Liniare.

Din Sdj. 1 au fost prelevate eşantioane de sol pentru analize pedologice, iar materialul osteologic a fost recoltat exhaustiv pentru o analiză arheozoologică.

Observații pedologice (Radu Pîrnău)

Caracteristica principală a învelișului de sol din sectorul central-estic al depresiunii Ozana-Topolița este dată de prezența aproape exclusivă a faeoziomurilor cambice și argice, care se asociază în arealele cu drenaj deficitar cu faeoziomuri gleice și gleiosoluri cernice/molice.

Din punct de vedere morfologic, solul investigat în sondajul arheologic prezintă un orizont molic cu o grosime de circa 0,6 m, format dintr-un suborizont A molic, brun închis (10YR 3/2), urmat de un suborizont cu aspect greic, mai deschis la culoare (10 YR 4/1-4/2) la 0,2 - 0,4 m adâncime și de un suborizont humifer secundar, molic (10YR 3/1-3/3), la 0,5 - 0,6 m adâncime. Prezența suborizontului molic-greic în partea superioară a profilului de sol sugerează o evoluție a acestor soluri într-un climat mai rece și mai umed, specific Holocenului târziu. Orizontul molic superior trece gradual într-un orizont cernic îngropat la circa 0,6-0,8 m adâncime, care prezintă o culoare mai închisă, comparativ cu orizonturile humifere superioare (10 YR 2/1-2/2). Prezența acestui orizont indică o bioacumulare intensă în partea superioară a solului neolitic și evoluția acestuia în condiții mai umede, luând în considerare și caracteristicile terenului din acest areal. Orizontul B argic subiacent prezintă o culoare foarte închisă în partea superioară (10 YR 2/2 - 10YR 2/1), o creștere a conținutului de argilă și numeroase peliculele argilo-humice pe fețele agregatelor structurale, până la adâncimea de 1,3-1,4 m, față de nivelul actual de călcare.

Variația în adâncime a caracteristicilor morfologice ale solului investigat indică o evoluție polifazică și totodată caracterul relict al orizonturilor inferioare specifice solului pre-neolitic. Prezența caracterelor greice slab conturate în orizonturile de suprafață, concomitent cu creșterea conținutului de argilă în orizontul subiacent, sugerează

tendința acestor soluri de a evolua spre solurile zonale, care însă nu s-a realizat din cauza impactului recent al factorului antropic, ce a împiedicat manifestarea în adâncime a proceselor recente de levigare, astfel că solul neolitic și-a păstrat în bună măsură proprietățile inițiale. Trebuie remarcat faptul că cernoziomurile/faeoziomurile cu orizonturi cambice și argice relict, caracteristice compartimentului central și central estic al depresiunii Ozana-Topolița, sunt întâlnite insular, în principal în arealele cu o densitate mare a așezărilor multifazice. Prezența acestor soluri a constituit, cel mai probabil, premisa pentru debutul activităților agricole, fapt atestat indirect și prin prezența unui nivel aparținând culturii Ceramicii Liniare (LBK), având în vedere corelația stabilită în numeroase studii între distribuția siturilor Ceramicii Liniare și cea a cernoziomurilor/faeoziomurilor³.

Abstract

In the autumn of 2022, two archaeological surveys were carried out in the Topolița - *La izvor* site, located on a low terrace on the left side of the river of the same name. The site has been known since 2006, and only Late Bronze ceramic materials were collected from its surface.

In the spring of 2022, the site was geophysically scanned by a German team from the "Friedrich-Alexander" University of Erlangen-Nürnberg and several residential structures being highlighted.

The two surveys carried out within the site indicated that there were several stages of habitation here: the oldest vestiges belong to the Linear Pottery Culture, followed by a consistent habitation attributed to the Late Bronze Age, but archaeological complexes attributed to the 6th-7th century AD there were discovered.

For a more complete picture of the anthropic presence of the area, pedological observations were also made.

Bibliografie:

Diaconu 2007 - Diaconu, V., *Recunoașteri arheologice de suprafață pe teritoriul orașului Târgu Neamț*, in *MemAntiq*, XXIV, 2007.

Diaconu 2009 - Diaconu, V., Așezarea culturii Noua de la Topolița (com. Grumăzești), în Suceava, XXXIV-XXXV-XXXVI (2007-2008-2009), 2009, p. 171-183.

V. Diaconu, *Depresiunea Neamț. Contribuții arheologice*, BMA, XXVIII, Piatra-Neamț, 2012.

Diaconu 2016 - Diaconu, V., *Repertoriul descoperirilor atribuite epocii bronzului din județul Neamț*, BMA, XXXVI, Piatra-Neamț, 2016.

Mischka et alii 2022 - Mischka, C., Diaconu, V., Wanka, F., Botsch, A., Dittes, A., Trodler, M., *Investigații geofizice în situri atribuite epocii bronzului din zona subcarpatică a Neamțului*, in C. D. Nicola et alii (red.), *Simpozionul Național Petrodava. Ediția a III-a. Program și rezumate*, Piatra Neamț, 2022, p. 133.

Larina 2020 - O. V. Larina, *The extreme eastern periphery of the Linearbandkeramik: the landscape and geographical contexts*, in D. Hofmann, P. Bickle (eds.), *Creating Communities. New Advances in Central European Neolithic*

Research, Oxford, 2009.

Saile 2020 - Saile, T., *On the Bandkeramik to the east of the Vistula River: At the limits of the possible*, in *Quaternary International*, 560-561, 2020, p. 208-227.

Fig. 1. Situl de la Topolița – La izvor: 1, amplasamentul sitului; 2, imagini din timpul investigațiilor neinvazive; 3, scanarea geofizică; 4, imagine aeriană asupra sitului (3, după C. Mischka, 2022; 4, foto - I. Stigleț)

Fig. 2. Situl de la Topolița – La Izvor: 1, sondajul 1; 2-5, resturile cuptorului din piatră; 6, groapa nr. 1

158. Zimbru, jud. Arad**Punct: Jumelț****Tip sit:** 412 (exploatare, carieră)**Încadrare cronologică:** 5 (epoca modernă)**Cod LMI:** AR-II-m-B-00661**Autorizație nr.** 433/21.07.2021**Colectiv:** Victor Sava, Ioan Cristian Cireap, Daniel Preda (CM Arad), Adrian Cristian Ardelean, Adriana Sărășan (MNB Timișoara).**Perioada desfășurării cercetării:** 23 - 24.06.2022

Pe parcursul anului 2019 cuptorul de redus mine-reu de fier/furnal situat la nordul localității Zimbru, com. Gurahonț, jud. Arad a fost trecut în patrimoniul Consiliului Județean Arad. Trebuie precizat faptul că acest obiectiv inclus în lista monumentelor istorice ale României, actualizată pe parcursul anului 2015, aprobată prin OMC 2828/2015, având codul AR-II-m-B-00661, a fost construit la jumătatea secolului al XIX-lea. Ca urmare a demersului mai sus amintit, furnalul a fost pus în siguranță pe parcursul anului 2021. Având în vedere potențialul istoric al monumentului, Complexul Muzeal Arad, instituție care-l administrează, a demarat întocmirea unei documentații pe baza căreia monumentul în cauză va putea fi restaurat și introdus în circuitul turistic al zonei.

Furnalul folosit la reducerea minereului din fier se află în teritoriul administrativ al comunei Gurahonț, jud. Arad. Aceasta se află la aprox. 1,3 km nord de satul Zimbru. Satul Zimbru este amplasat pe rama sudică a Munților Codru Moma, la aprox. 100 km nord-est de municipiul Arad.

Cercetarea arheologică întreprinsă pe parcursul lunii iunie a anului 2022 a avut ca scop limitat identificarea unor eventuale clădiri ce se aflau în jurul furnalului. În același timp s-a avut în vedere evaluarea potențialului istorico-arheologic al zonei limitrofe monumentului în sine.

Pe lângă săpăturile arheologice, care fac obiectul acestui raport, necesitatea obținerii unor date concrete prealabile s-a materializat prin desfășurarea unor cercetări de natură non-invazivă. Acestea au constat din realizarea unui model digital de elevație, un ortofotoplan și măsurători geofizice, acolo unde terenul a permis. În consecință, săpătura arheologică a fost întreprinsă cu un consistent aport adus prin studiile enumerate mai sus.

Diagnosticul arheologic intruziv realizat în zona imediată a furnalului, a constat în săparea a două secțiuni. Cele două unități arheologice au fost trasate astfel încât să surprindă eventualele clădiri ilustrate pe Ridicarea topografică franciscană (Fig. 1). Astfel au fost obținute unele informații privitoare la datare, modalitate de construcție și compartimentarea acesteia.

În privința furnalului denumit Jumelț nu cunoaștem, până în prezent, date istorice prea numeroase. Denumirea Jumelț reprezintă o coruptelă a termenului german *Schmelze*, care înseamnă a topi (*Schmelzwerke* = topitorie). Probabil acest cuptor a fost ridicat pe la mijlocul secolului al XIX-lea. Actualul monument istoric a fost construit din piatră la exterior, interiorul fiind ridicat din cărămidă. Baza construită din blocuri fasonate are formă rectangulară, iar

partea superioară este prevăzută cu un coș tronconic.

În privința dispunerii în teritoriu al monumentului am obținut unele date prin studierea modelului digital al elevației (Fig. 2). Se poate lesne observa că acesta a fost construit în triunghiul format prin confluența a două văi active, fiind dispus la baza dealului denumit Kapatu (Fig. 3-4), așa cum este el denumit pe ridicarea topografică franciscană. De asemenea se află pe partea stângă a drumului ce leagă satele Zimbru și Brusturescu. Terenul este ușor mai ridicat față de zona imediată. La aprox. 30 m sud de cuptor se află dispusă o ridicătură cu diametru de aprox. 20 x 14 m, care se evidențiază atât pe scanările mai sus amintite, cât și cu ochiul liber.

În vederea îndeplinirii obiectivelor propuse, au fost întreprinse două secțiuni arheologice (S1 și S2). Dimensiunile acestora au fost de 5 x 1 m. Secțiunea S1 a fost dispusă pe latura sus-estică a unei presupuse clădiri, la sud de furnal și drumul ce duce de la Zimbru la Brusturescu. Rămășițele clădirii investigate sunt vizibile atât pe modelul digital de elevație, cât și cu ochiul liber. Astfel, secțiunea S1 a fost menită să surprindă o parte a interiorului clădirii, zidul, cât și partea exterioară a acesteia. Secțiunea S2 a fost amplasată spre sud-vestul furnalului, în triunghiul format de cele două drumuri și latura sudică a dealului Kapatu (denumire preluată de pe Ridicarea topografică franciscană) (Fig. 5).

După îndepărtarea solului vegetal, în secțiunea S1 au fost identificate urmele clare ale unei clădiri. În zona centrală și vestică a secțiunii a fost identificată o aglomerare formată dintr-o lespede mare din piatră prelucrată prin fasonare, alte pietre dispuse aproximativ pe aliniamentul nord-sud, lut galben, bucăți de cărămidă și resturi de arsură. În exteriorul clădirii au fost conturate urme evidente de arsură: cărbune, cenușă, pietre și cărămizi arse (Fig. 6). În dărâmătura exterioară au fost identificate bucăți de țiglă de tip solzi de pește, iar în interiorul clădirii câteva fragmente ceramice moderne și cuie din fier. Totodată în interiorul clădirii a fost identificat un strat consistent de zgură de fier. În colțul vestic al secțiunii s-a evidențiat o parte a unui zid despărțitor, indiciu concludent al faptului că această clădire a fost compartimentată. După îndepărtarea dărâmăturii a fost conturat traseul zidului exterior, nord-estic (Fig. 7). Zidul din piatră și probabil cărămidă s-a ridicat pe o fundație solidă construită din piatră de codru, groasă de 0,5 m. Spre exterior au fost surprinse două lespezi de piatră, care au constituit treptele prin care se făcea accesul în interiorul clădirii (Fig. 8).

În cea de-a doua secțiune, trasată în apropierea furnalului, a fost descoperit un strat consistent de resturi rezultate în urma utilizării monumentului. Acestea au constat din bucăți de zgură de fier, arsură, cenușă, mici bucăți de cărămidă, lut de culoare galbenă.

Furnalul de la Zimbru, deși interesant prin modalitatea de construcție, dar și prin arealul pitoresc unde a fost construit, nu reprezintă un monument unic în peisajul secolului al XIX-lea din partea de vest a României. Astfel de instalații tehnice se păstrează spre exemplu și la Moneasa (jud. Arad), localitate aflată la aprox. 15 km nord-vest de Zimbru.

Prin săparea celor două secțiuni arheologice dispuse în apropierea furnalului de la Zimbru au fost obținute date suplimentare privitoare la monumentul pus în discuție și zona adiacentă. Date interesate au fost obținute cu precădere în secțiunea S1, care a vizat rămășițele unei clădiri, care a funcționat pe parcursul secolului al XIX-lea. Clădirea identificată, situată la sud de furnal, a fost construită din piatră și cărămidă, la fel cum a fost ilustrată și pe Ridicarea topografică franciscană. În interiorul acesteia, pe lângă inventarul obișnuit, a fost descoperită o cantitate impresionantă de zgură de fier.

Deși prin diagnosticul arheologic intruziv întreprins au fost îndeplinite obiectivele pentru care am demarat investigațiile, caracterul restrâns al săpăturii nu a putut duce la formularea unor răspunsuri privitoare la dimensiunile și compartimentarea clădirii, ori utilitatea acesteia. Pentru a oferi date suplimentare legate de aceste noi deziderate în cercetarea furnalului de la Zimbru și zona înconjurătoare, sunt necesare extinderea, atât a măsurătorilor geofizice, cât și a săpăturilor arheologice.

Abstract:

The technical documentation for the restoration of the 19th century furnace at Zimbru required trial trenching. During 2022, two small trenches were excavated, targeting the buildings near the monument. The trenches were located according to geophysical measurements, digital elevation model and on site observations. The investigations had the limited aim of identifying some of the buildings in the immediate vicinity of the furnace, which are also illustrated on the Franciscan Topographical Survey. Only in one trench, S1, was the stated objective achieved, locating a building with stone foundations and walls built of stone and brick.

Fig. 1. Detaliu asupra furnalului și a zonei limitrofe așa cum sunt ilustrate pe Ridicarea topografică franciscană (sursa DVD Die Hochauflösenden Fardigen Kartenprofilen des Königreichs Ungarn und Banat von Temes)

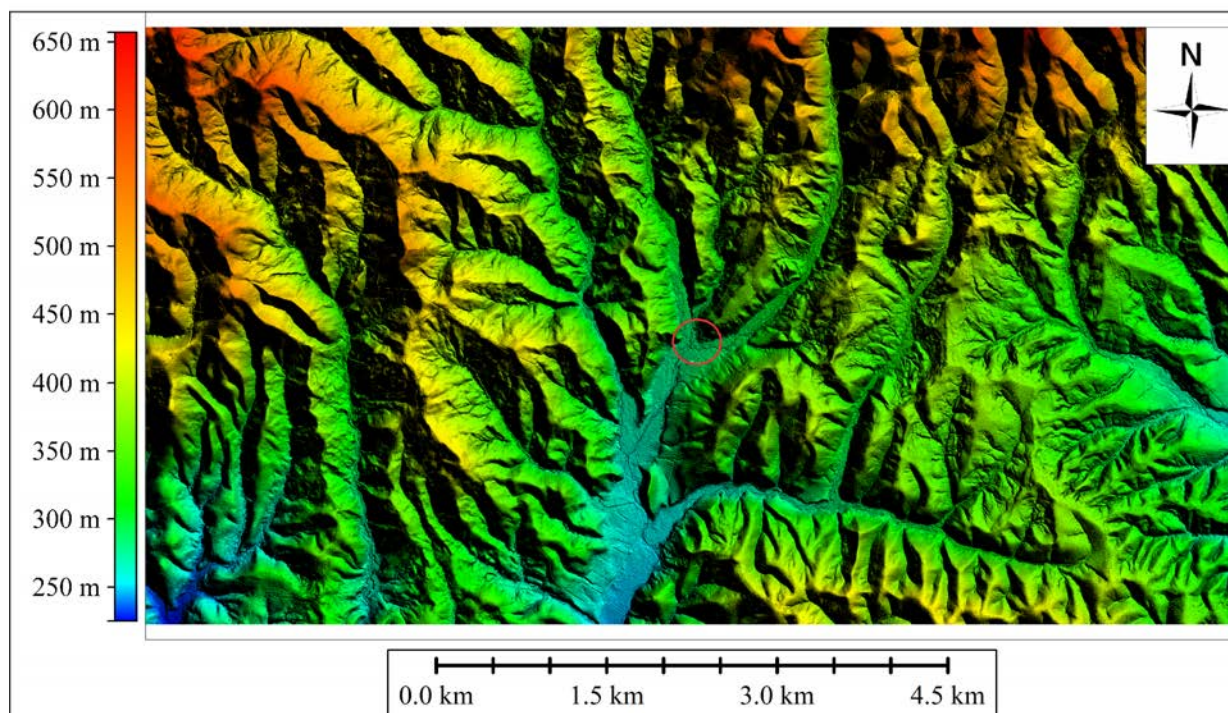

Fig. 2. Model digital de elevație a zonei, cu indicarea amplasamentului furnalului (cerc roșu) (întocmit de autori)

Fig. 3. Fotografie aeriană a furnalului și amplasarea sondajelor arheologice (fotografie autori)

Fig. 4. Fotografie aeriană a furnalului și amplasarea sondajelor arheologice (fotografie autorii)

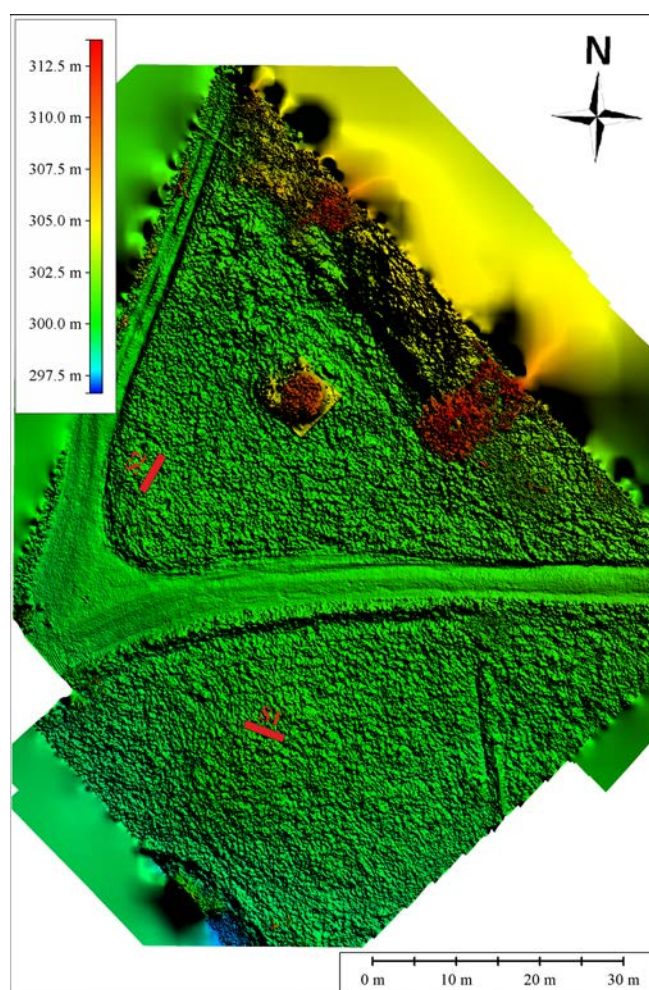

Fig. 5. Modelul digital de elevație din jurul furnalului, cu indicarea celor două secțiuni arheologice (cu roșu) (DEM întocmit de autori, ridicare topografică de Robert Ilie)

Fig. 6. Fotografie a planului 1 din secțiunea S1, cu reliefarea dărâmurii clădirii (fotografie autorii)

Fig. 7. Fotografie a planului 2 din secțiunea S1, cu reliefarea zidului sud-estic și a treptelor clădirii (fotografie autorii)

Fig. 8. Fotografie a planului 2 din secțiunea S1, cu reliefarea zidului sud-estic și a treptelor clădirii (fotografie autorii)

Lista rapoartelor cercetărilor arheologice din campaniile precedente

159. Bălteni, com. Periș, jud. Ilfov <i>Punct: str. Sf. Nicolae nr. 12, Biserica „Sfântul Ierarh Nicolae”</i>	769
160. București <i>Punct: Biserica „Sf. Dumitru” - Biserica de jurământ</i>	776
161. București <i>Punct: Sit Dealul Piscului - Parcul Tineretului</i>	784
162. București <i>Punct: Curtea Veche. Palatul Voievodal</i>	790
163. Ceplenița, com. Ceplenița, jud. Iași <i>Punct: Conacul Cantacuzino-Pașcanu</i>	797
164. Gura Viteioarei, jud. Prahova <i>Punct: Movila</i>	805
165. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum] <i>Punct: Necropolă - „Marele Dese”</i>	810
166. Ruja, oraș Agnita, jud. Sibiu <i>Punct: Biserica evanghelică</i>	817
167. Șaroș pe Târnava, oraș Dumbrăveni, jud. Sibiu <i>Punct: Biserica Fortificată Șaroș pe Târnava</i>	825
168. Șeica Mică, com. Șeica Mică, jud. Sibiu <i>Punct: Biserica Fortificată Șeica Mică</i>	835
169. Tâncăbești, com. Snagov, jud. Ilfov <i>Punct: Tâncăbești - Benzinărie</i>	849

159. Bălteni, com. Periș, jud. Ilfov**Punct: str. Sf. Nicolae nr. 12, Biserica „Sfântul Ierarh Nicolae”****Cod tip de sit, 133, (biserică)****Cod de epocă, 432 (Epoca medievală târzie)****Cod LMI: IF-II-m-A-15265****Autorizație nr. 576/17.09.2021****Colectiv: Raluca Iosipescu - responsabil științific, Sergiu Iosipescu, Mihai Duca; Instituție organizatoare: INP****Perioada desfășurării cercetării: sept. – noiembrie 2021**

Cercetarea arheologică efectuată în vederea realizării proiectului de consolidare, restaurare și punere în valoare a bisericii fostului schit Bălteni, întemeiată pe cercetările istorice, de arhivă, noninvazive și pe rezultatele sondajelor arheologice exterioare din anul 2002. Ele au avut în vedere zona altarului și legătura dintre portic și naos, pe latura de sud a bisericii.

Cercetarea arheologică din anul 2021 a urmărit cunoașterea etapelor de construcție a diferitelor componente ale edificiului, stabilirea cotelor de fundare ale acestora, identificarea nivelelor de călcare ale constructorilor din etapele de edificare și transformare.

Pentru realizarea acestor obiective au fost trasate secțiunile S I și S II perpendiculare pe latura de nord a bisericii, S IV în interiorul porticului/pridvorului, pe latura de sud a acestuia, și S III, în curtea bisericii, la vest de aceasta, în vederea surprinderii fundațiilor unuia dintre cele două ziduri de incintă, despre care s-a afirmat că se mai păstrau încă la începutul secolului XX.

S I - Secțiunea a fost amplasată la joncțiunea absidei de nord a naosului cu zidul naosului și zidul de est al pridvorului. Cota zero la care sunt raportate nivelurile arheologice și de fundare a fost stabilită pe pavajul de cărămidă de la colțul de NE al pridvorului/porticului. Fundația semicirculară a absidei naosului, realizată din cărămidă cu piatră, are o adâncime de 1,45 m de la nivelul crepidei care iese în afara verticalei zidului cu circa 0,30 m. În plan vertical, fundația este ușor oblică, retragerea la talpă fiind de cca. 18 cm. De la nivelul crepidei în sus, elevația este realizată din cărămidă pe o înălțime de 0,95 m, până la nivelul pavajului exterior al bisericii.

Pe fragmentul de naos dintre absidă și portic, de la nivelul crepidei a fost observată o zidărie de cărămidă, adosată absidei naosului și care umple spațiul dintre aceasta și portic permițând astfel racordarea acestuia la corpul bisericii.

La -0,80 m, zidul adosat naosului a fost spart în profunzime, obținându-se un canal care are un traseu ascendent oblic, de la exterior spre interior. Canalul, cu secțiunea aproximativ circulară, poate fi pus în legătură cu scurgerea apei sfințite utilizate la botez. Ieșirea canalului nu a putut fi verificată la interiorul bisericii unde pavajul din lespezi de piatră acoperă întreaga zonă. O astfel de scurgere, funcțională încă, se află și în partea de nord-vest a pronaosului. Zidăria adosată naosului se sprijină la E pe marginea crepidei absidei, la V pe o fundație din cărămidă, mortar și rare pietre de râu, care coboară la -1,63 m. Peste

crepida absidei a fost păstrată o porțiune de pământ lutos, foarte compact, de culoare gălbuie. Spărtura pentru canalul de scurgere distruge în mare parte și această fundație care se păstrează pe profilul de V al S I și depășește peretele naosului cu cca. 0,5 m. Pe această fundație se sprijină și colțul dinspre naos al zidului porticului.

Zidul pridvorului/porticului are o fundație compusă din cca. 6 asize de cărămidă cu mortar, așezate peste un nivel gros de cca. 0,30 m de dărâmtură. Sub stâlpul exterior al porticului, la -0,77 m, se află un alt masiv de fundație care coboară până la -1,30 m adâncime. Acesta se păstrează pe o lățime de cca. 0,90 m, fiind realizat din cărămidă, mortar și bolovani de râu.

Stratigrafic se constată existența unui nivel gros de dărâmtură care coboară până la -1,90 m sub fragmentele celor două fundații păstrate în profilul de V. În spațiul dintre masivul de fundație de sub pilonul exterior al porticului și marginea de N a secțiunii, nivelul de dărâmtură este mai subțire, între 0,40 și 0,90 m, sub care se poate observa următoarea succesiune: strat de mortar cu cărămizi întregi sau fragmentate, strat de pământ de culoare roșatică, compact, cu grosimea de cca. 0,26 m, strat de arsură gros de 0,14 m, sub care se află un pământ de culoare cenușiu închis, cu urme de arsură. Sub aceste straturi antropice se află un nivel de pământ de culoare roșatică, lutos, compact și un nivel de pământ de culoare maro-roșcat cu fragmente de calcar, acesta din urmă reprezentând solul viu.

Stratul de arsură este identificat spre capătul de N al S I, fiind vizibil pe profilul de E. Pe acesta s-a conturat profilul unei gropi cu dărâmtură care coboară până la -1,70 m. Groapa cu dărâmtură taie stratul de pământ de culoare roșatică, lutos, compact, păstrat doar deasupra crepidei.

S II - Secțiunea a fost amplasată perpendicular pe latura de nord a altarului, la joncțiunea cu masivul de zidărie care întărește la est absida de nord a naosului. Pentru lămurirea situației stratigrafice și a nivelurilor de fundare, S II a fost extinsă spre vest cu 2,50 m pentru cuprinderea absidei de nord a naosului. A fost dezvelită fundația altarului a cărui talpă coboară la -2,59 m. Nivelul de călcare al constructorilor fundației absidei altarului este foarte bine evidențiat de existența unui strat de mortar. De la acest nivel de călcare, fundația realizată din bolovani de râu cu rare fragmente de cărămidă spre partea superioară, cu lățime de 4-5 cm, are o înălțime de 1,17 m. În elevația absidei altarului, deasupra acestui nivel de călcare, cărămizile au dimensiunile 26 x 13,5 x 4 cm.

De peretele absidei se leagă un bloc de zidărie din cărămidă, cu dimensiunile 27,5 x 13,5 x 4,5 cm, care pare a fi țesut cu zidăria altarului. Acest element de construcție se înalță peste nivelul de călcare al constructorilor absidei altarului.

Între absida altarului și absida de N a naosului s-a făcut o cămășuire a zidurilor pentru consolidarea construcției. Nivelul de călcare al constructorilor acestui element adăugat se află la +0,65 m deasupra nivelului de călcare al constructorilor absidei altarului. Fundația cămășuirii este realizată din bolovani de piatră înecați în mortar și cărămidă la partea superioară și are colțurile rotunjite. Ea prezintă o plintă de cca. 20 cm la E și cca. 35

cm la N, formată din 2 asize de cărămidă, care se află la -0,93 m față de cota 0. Deasupra plintei se înalță elevația din cărămidă a cămășuirii absidei naosului. Din dreptul plintei a fost surprinsă o nivelare cu mortar și fragmente de cărămidă, întinsă pe întreaga suprafață a secțiunii, cu excepția unei zone situate la E, unde era tăiată de o groapă. Prin întinderea sa, nivelarea cu mortar pare să depășească funcțiunea de trotuar perimetral al bisericii. Trebuie remarcat că în umplutura acestei gropi, la -0,40 m, au fost trase platbande pentru instalația de paratrăznet și conductori electrici.

În partea vestică a S II a fost dezvelită elevația absidei naosului și parțial fundația acesteia. La nivelul de călcare al fundației absidei naosului s-a descoperit un mic zid, păstrat pe 1-3 asize de cărămidă legată cu mortar, al cărui traseu prezintă o curbă către absida naosului, iar la capătul său, traseul se modifică într-un unghi de 90° spre N. Zidul închidea între plinta absidei altarului și fundația cămășuirii un spațiu cu o destinație necunoscută. După desfacerea acestui zid, au apărut urmele unei grinzi carbonizate. Spre capătul acestui zid dinspre fundația cămășuirii s-a descoperit lăcașul unei bărne, cu lățimea de 11 cm, înălțimea 10 cm, adâncimea de 15 cm. Unghiul dintre începutul elevației absidei naosului și începutul elevației elementului de consolidare a fost închis prin introducerea unui picior de zidărie din cărămidă.

Grinzii carbonizate îi corespunde un nivel de arsură vizibil pe profile. Acest nivel de arsură este tăiat de fundația cămășuirii absidei naosului. Pe profilul de V, sub pavajul de cărămidă se află un strat de dărâmatură cu cărămizi și mortar, urmat de un strat de nivelare din mortar de 4-10 cm, sub care se află un strat de pământ de culoare roșietică, lutos, compact. Sub acesta se află un strat de arsură cu fragmente de cărbune, urmat de un nivel de pământ cenușiu cu urme de arsură.

Profilul de E. Sub pavajul de cărămidă modern se observă un strat de dărâmatură cu cărămizi întregi și fragmentare, o nivelare cu mortar și cărămizi, un strat de pământ de culoare roșietică, lutos, compact, un strat de arsură cu fragmente de cărbune, urmat de un nivel de pământ cenușiu cu urme de arsură.

S III – Secțiunea a fost trasată în curtea bisericii, tăind un dâmb care traversează zona de la est către vest, cu scopul de a surprinde una din cele două incinte figurate pe planul publicat de J. Popescu-Băjenaru în monografia *Schitul Bălteni din Codrul Vlăsiei*, 1912. Săpătura nu a relevat existența nici unei structuri care să confirme prezența zidului de incintă sau a fostelor chilii.

S IV – 4 x 2,10 m, orientare E-V, amplasată în partea de sud a porticului/pridvorului, a cuprins colțul de sud-vest al pronaosului bisericii, atingând adâncimea maximă -2,40 m, sub pavajul actual din pridvor/portic aflat la -0,50 față de cota 0.

Sub pavajul actual de 8 cm grosime, din cărămizi așezate pe un strat suport de nisip de 4-5 cm și un strat de mortar de 3 cm grosime, a fost descoperită amprenta în mortar a unui pavaj anterior (-0,22 m sub nivelul de călcare al pragului de S al porticului). Sub acesta au fost puse în evidență un pat de pământ cu nisip de culoare

închisă (neagră), gros de 8-10 cm și un strat compact de pământ negru cu pigmenți de mortar, cărbune, fragmente de cărămidă. Un al treilea pavaj a fost descoperit la -0,32 m sub nivelul de călcare al pragului de S al porticului, din care se păstrează un fragment cu cărămizile (dimensiuni 28 x 14 x 4 cm) dispuse oblic. Pavajul s-a păstrat pe latura de sud a secțiunii, în dreptul stâlpului de est al intrării în portic.

În colțul de nord-vest al secțiunii, la adâncimea de -0,95 sub pavajul actual au fost descoperite fragmente de oase umane din zona toracelui și a picioarelor (M1). Alte fragmente de oase (M2) – omoplat, radius, craniu – au fost descoperite la -1,10 m sub pavajul actual, în colțul de nord-est al secțiunii, în apropierea fundației pronaosului.

Sub nivelurile de pavare succesive, se constată pe profilele de V și N existența unui strat de pământ de culoare roșcată cu fragmente de cărămidă și mortar, un nivel de pământ maro cenușiu, afânat, cu pigmenți de cărbune, fragmente de cărămidă și mortar, un nivel de pământ maro-roșcat, lutos, compact și un ultim nivel de pământ maro-roșcat, cu fragmente de calcar, steril.

Fundația pronaosului este realizată dintr-o zidărie cuprinzând fragmente de cărămidă și bolovani de râu înecați în mortar, cu adâncimea de -1,36 m sub nivelul de refacere a pronaosului reprezentat de asizele de cărămidă dispuse ușor în consolă și așezate mai puțin îngrijit. Față de pavajul actual din portic/pridvor, nivelul primei asize de cărămidă se află la -0,52 m. Nivelul de refacere este prezent pe toate profilele secțiunii ca un strat de pământ cenușiu, afânat, cu fragmente de cărămidă și mortar. Trebuie precizat că la acest nivel, pe paramentul fundației de piatră de râu se observă urme de arsură.

Sub acest nivel se găsește un strat de pământ cenușiu compact, cu fragmente de cărbuni și mortar, în care au fost săpate două gropi de înmormântare (M1 și M2), vizibile pe profilele de N și V, respectiv E și S.

În privința celor două înmormântări, descoperite în portic/pridvor, se poate avansa ideea că ele sunt contemporane constructorilor fundației pronaosului bisericii. Prezența unei cărămizi pe fundul gropii M2 poate fi în legătură cu o amenajare a mormântului, fapt ce va putea fi verificat doar în urma extinderii cercetării arheologice. Cu această ocazie se va putea preciza dacă ne aflăm în fața unei reînhumări sau a două morminte ale căror gropi s-au suprapus.

Cât despre M1, fragmentele de femur păstrate în profil indică înmormântarea sau reînhumarea în aceeași groapă a două persoane.

Materialul arheologic este foarte puțin numeros, constând din fragmente ceramice, resturi osteologice animale, fragmente de cărămizi, obiecte metalice (cuie, piroane).

Măsurătorile georadar efectuate în interiorul bisericii au condus la identificarea unor posibile fundații aparținând unei faze anterioare de construcție.

Cercetarea arheologică realizată la exteriorul bisericii, prin descoperirea fundațiilor și analiza stratigrafică înfățișează următoarele rezultate:

- Nivelul de călcare al constructorilor absidei altarului este diferit față de acela al constructorilor absidei naosului și ai cămășuiei (elementului de consolidare) acestuia.

- Pe profilele stratigrafice s-a putut identifica un strat consistent de arsură între -1,30 și -1,40 m sub cota pavajului perimetral actual, în care se păstrase și grinda carbonizată. Acest strat este tăiat de fundațiile absidei naosului și a cămășuielii acestuia. Stratul de arsură se regăsește și în S IV, în interiorul pridvorului/porticului, la aceeași adâncime cu începutul elevației pronaosului.

Numeroasele intervenții constructive constatate la nivelul fundațiilor sugerează ca ipoteză de lucru posibilitatea existenței într-o primă fază a unei biserici sală, careia i s-au adăugat ulterior absida la naos. Spre această concluzie par să conducă și rezultatele scanării georadar din interiorul bisericii care au surprins prezența unor trasee de zid corespunzând unei biserici sală. Altă ipoteză ar fi posibilitatea prezenței fundațiilor unei biserici anterioare, mai mici, peste care a fost construită biserica actuală.

Aceste noi rezultate deschid o perspectivă pentru cercetarea arheologică în interiorul bisericii și lămurirea unor faze esențiale din evoluția arhitecturii din Țara Românească.

Abstract

The archaeological research carried out in 2021 sought to know the stages of construction of the various components of the edifice, the establishment of their foundation elevations, the identification of the stepping levels of the builders during the construction and transformation stages. The numerous constructive interventions found at the level of the foundations suggest several working hypotheses to be verified by continuing the archaeological research inside the church.

Illustrations list

- Fig. 1. Plan of the Bălteni Ilfov Hermitage, Ilie Teodorescu, 1928, INP archive
- Fig. 2. Situation plan on which the archaeological excavations are marked
- Fig. 3. SI profile
- Fig. 4. SII plan
- Fig. 5. SIV plan and profiles
- Fig. 6. SI, detail of the connection of the North apse of the nave with the nave
- Fig. 7. SII, general view
- Fig. 8. SII, East profile
- Fig. 9. SII, detail of the North apse of the nave
- Fig. 10. SIV, porch paving
- Fig. 11. SIV, narthex foundation
- Fig. 12. SIII, general view

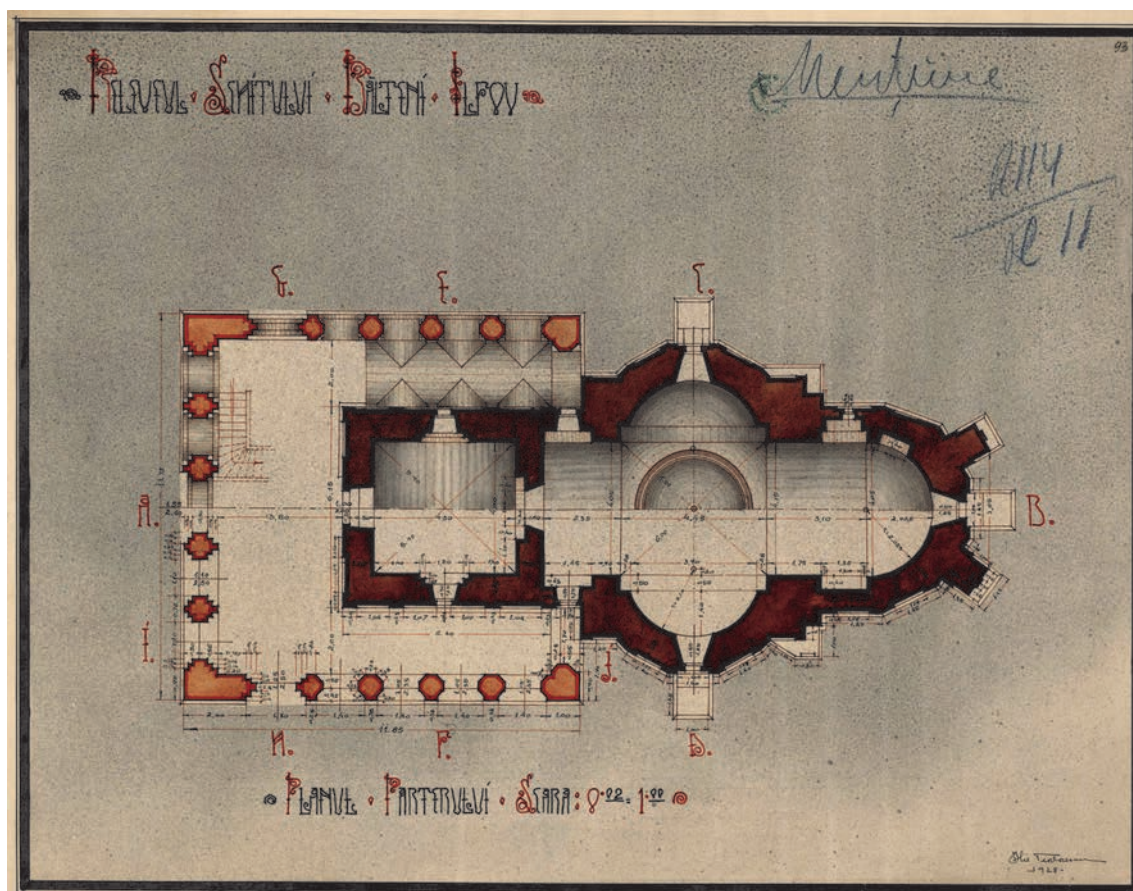

Fig. 1. Planul Schitului Bălteni Ilfov, Ilie Teodorescu, 1928, arhiva INP

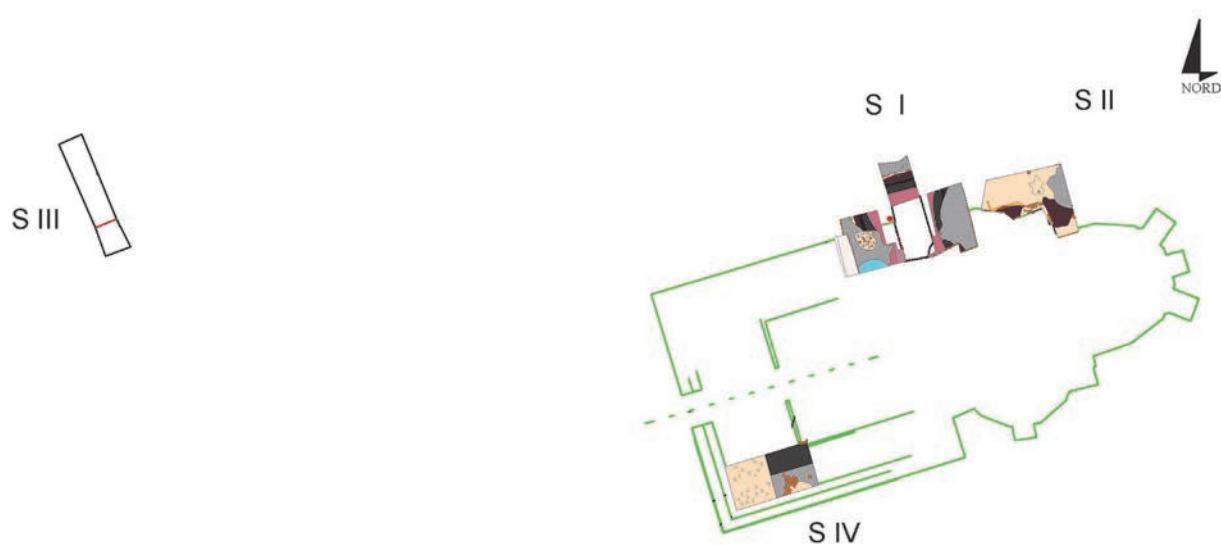
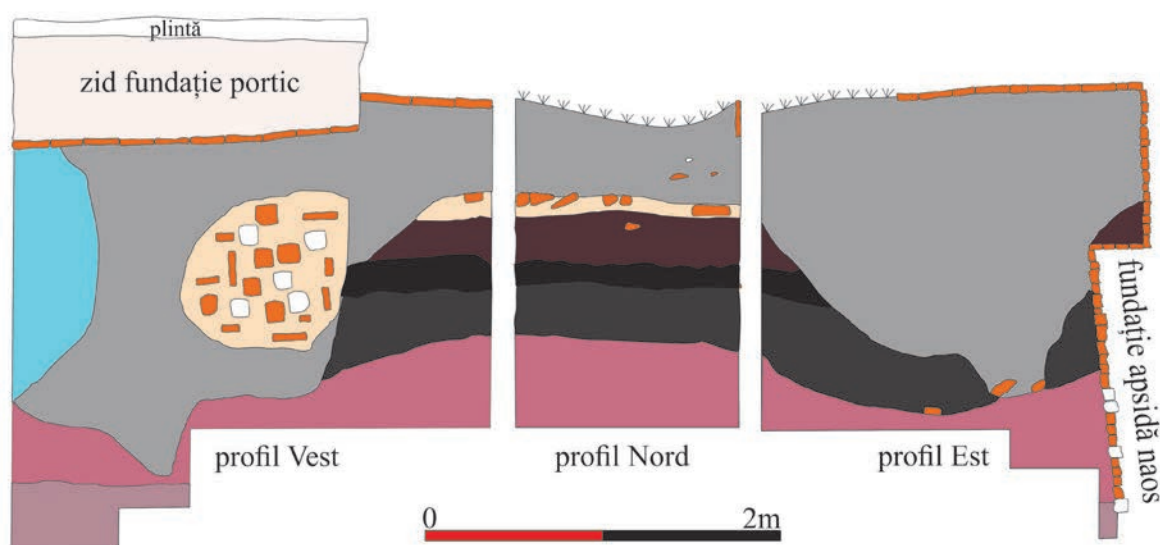

Fig. 2. Plan de situație cu marcarea secțiunilor arheologice

Profile S I

Legendă

- cărămidă
- mortar (mortar amestecat cu cărămizi întregi sau fragmente)
- pământ de culoare roșiatică - lutos, compact
- arsură/fragmente de lemn ars
- pământ de culoare închisă, cenușie cu urme de arsură (prezent sub stratul de arsură)
- pământ de culoare roșiatic, curat, lutos, compact
- pământ roșcat-maron cu fragmente de calcar (piatra în formare) - steril
- dărâmatură/ groapă cu dărâmatură
- piatră
- zidărie de cărămidă/ refacere/ întărire cu beton modern

Fig. 3. Profile S I

Plan S II + extindere S II (II)

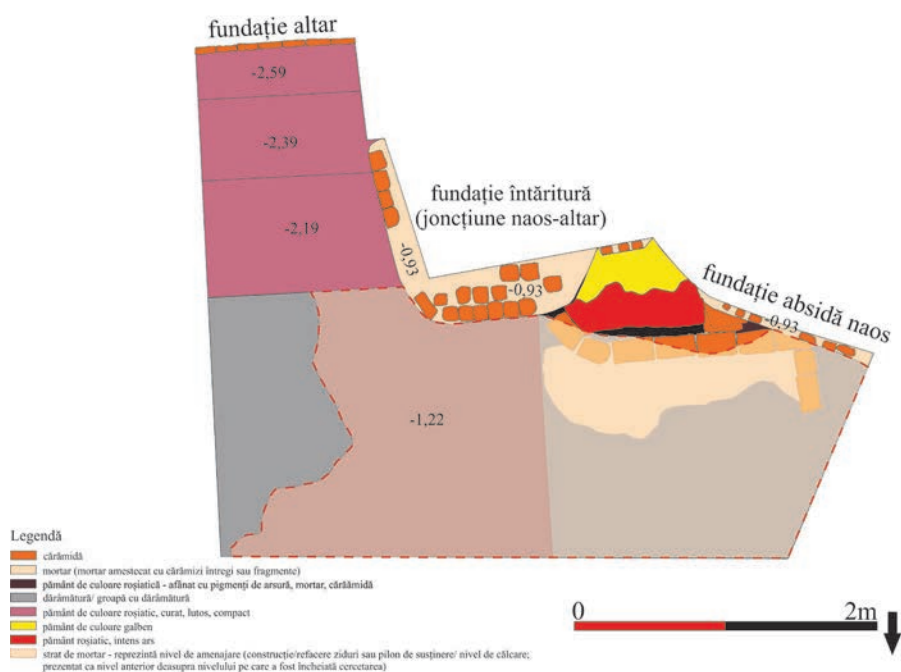

Fig. 4. Plan SII

Plan S IV și profile S IV

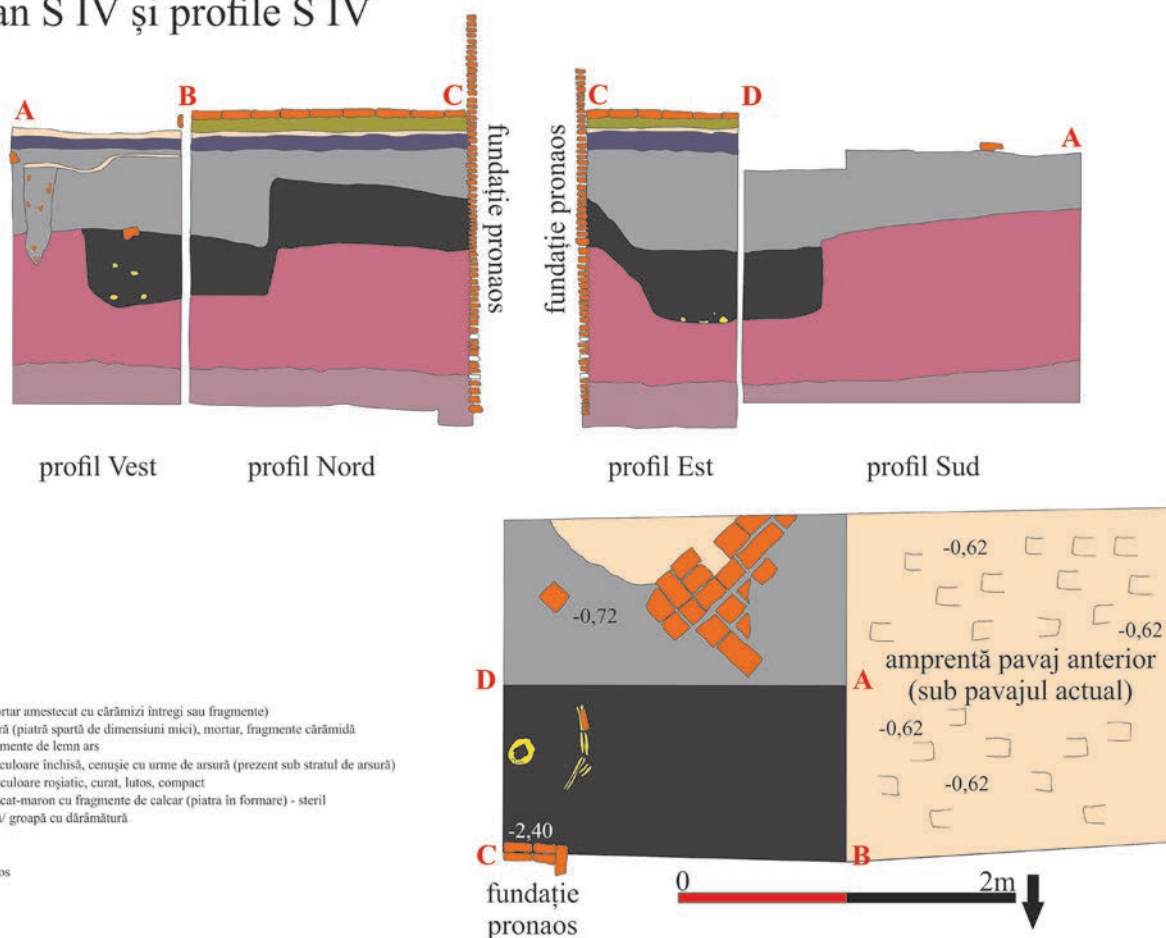

Fig. 5. Plan și profile SIV

Fig. 6 .SI, detaliu racord absida de N a naosului cu naosul

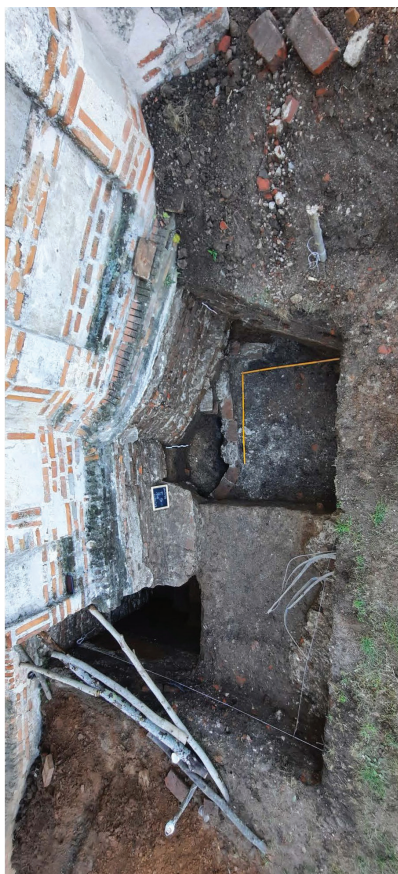

Fig. 7. SII, vedere generală

Fig. 8. SII, profil E

Fig. 9. SII, detaliu absida de N a naosului

Fig. 10. SIV, pavaje pridvor

Fig. 11. SIV, fundație pronaos

Fig. 12. SIII, vedere generală

160. București**Punct: Biserica „Sf. Dumitru” - Biserica de jurământ****Tip de sit:** Biserică (cu cimitir)**Încadrare cronologică:** 432 (Epoca medievală târzie), 5 (epoca modernă)**Cod RAN:** 179132.162**Autorizație nr.** 74/24.02.2021, nr. 337/03.06.2021**Colectiv:** dr. Theodor-Aurelian Ignat – responsabil științific, dr. Adelina-Elena Darie, dr. Ioana Iulia Manea, drd. Diana Sonu (MM București)**Perioada desfășurării cercetării:** aprilie – septembrie 2021

În anul 2021, colectivul Muzeului Municipiului București a derulat cercetări arheologice preventive în curtea bisericii „Sf. Dumitru”, în vederea realizării proiectului de construire a unui centru social și amenajarea curții. Astfel, a putut fi completată cercetarea cimitirului bisericii și a structurilor de zid, care au fost identificate anterior.

Cercetările anterioare¹ (anii 1950, 2007 - 2008², 2013³, 2015⁴) au condus la descoperirea unui număr de 258 de morminte plus a fundațiilor a două dintre bisericile anterioare (1745 și 1819).

În cadrul săpăturilor arheologice din curtea Bisericii „Sfântul Dumitru-Postă”, derulate în perioada aprilie-septembrie 2021 au fost identificate o parte a cimitirului bisericii Sf. Dumitru; trei structuri de zid și 20 de complexe.

Pentru documentarea stratigrafiei, au fost păstrați martori stratigrafici, dispuși „în cruce”. Aceștia au fost orientați nord-sud (martor stratigrafic I) și est-vest (martor stratigrafic II). Astfel, au fost obținute 4 suprafețe, denumite **S 1:** suprafața nord-vestică; **S 2:** suprafața sud-vestică; **S 3:** suprafața sud-estică; **S 4:** suprafața nord-estică.

Au fost identificate 111 grupări de resturi osteologice umane, care au primit denumiri convenționale de la M1 la M111, care includ morminte simple, cu schelete în conexiune anatomică. 31 de morminte au asociate grupări de oase dezarticulate, reprezentând reînhumări. În cadrul săpăturilor arheologice au mai fost cercetate alte 31 de reînhumări care nu au putut fi asociate niciunei mormânt.

Forma gropilor mormintelor a fost în general greu de determinat în nivelurile superioare altimetric, acest fapt fiind posibil în cazuri rare la nivelul inferior al mormintelor, a

căror groapă a pătruns în nivelul galben, steril arheologic. În majoritatea cazurilor, materialul de la sicrie nu s-a păstrat, ci doar cuie, dar și urme de lemn (M109). Scheletele au fost depuse în poziție decubit dorsal, cu membrele superioare depuse în zona pieptului, a abdomenului sau un membru superior surprins la nivelul gâtului, iar celălalt flexat până la nivelul capului. Membrele inferioare sunt întinse. Starea de conservare a oaselor umane variază de la bună la precară.

Unul dintre complexe (C15) este anterior cel puțin a unei părți a cimitirului bisericii. M94 suprapune C15. De asemenea, C15 a afectat gropile mai multor morminte (M67, M75, M85, M86). Au fost identificate și intervenții posterioare, din epoca modernă (C16 plus mai multe cămine din beton). De asemenea, au fost identificate două gropi de var (C3, C4), care au suprapus nivelul superior al scheletelor. Cele două gropi de var ar putea fi puse în conexiune cu una dintre etapele de refacere a Bisericii. Cea mai mare parte a complexelor se pot încadra pe baza materialului ceramic în secolele XVIII-XIX.

Zidurile descoperite în urma cercetărilor arheologice coincid cu traseele unora dintre zidurile identificate pe strada Tonitza în urma cercetărilor din anii 2007-2008 conduse de Gheorghe Mănușu Adameșteanu. Identificarea s-a putut face prin georeferențierea planurilor de săpătură executate la acea vreme de arh. Virgil Apostol. Astfel, Zidul nr. 1 corespunde traseului zidurilor 46 și 47, iar Zidul nr. 2 corespunde zidului de incintă al bisericii identificat chiar și pe planul cadastral de la 1895-1896, fiind prin urmare anterior acestei date.

Inventarul funerar descoperit este sărăcăcios; au fost descoperite monede și podoabe de tipul inelelor, copci, bumbi, mărgelile din sticlă și ace de păr. Doar 10 dintre morminte au monedă sau monede (M 1, M7, M13, M 22, M60, M62, M90, M95, și M100, M101). Pe lângă inventarul numismatic, au mai fost identificate în morminte 4 inele, ace de păr, copci, bumbi, un pandantiv și mărgelile din sticlă.

O altă descoperire interesantă a fost făcută în S2, în apropierea complexului 10 și a zidului nr. 1. Este vorba despre un chiup de dimensiuni foarte mari decorat cu două brăie de tip șnur. Acest chiup a fost fixat cu baza într-o groapă (C8), iar deasupra a avut o amenajare circulară din cărămidă care copia diametrul gurii. Stratigrafic, este contemporan cu perioada de utilizare a zidului nr. 1, iar încadrarea cronologică a acestui tip de vas (sfârșit de sec. XVIII - început de sec. XIX) concurează cu realitatea din teren. Astfel de vase au fost descoperite și cu ocazia săpăturilor de la Hanul lui Manuc, unde un depozit de astfel de chiupuri pentru ulei au fost îngropate într-o pivniță. Interesant este că pe buza lată a chiupului este scris numărul 285, probabil capacitatea în litri a acestuia.

Cea mai mare parte a materialului ceramic a fost descoperită în complexe și poate fi încadrată în perioada secolelor XVIII-XIX. Predomină formele deschise: farfurii, castroane, tigăi și ligheane mai mult sau mai puțin decorate cu motive florale, liniare și geometrice. Pentru această categorie tipologică, majoritatea exemplarelor sunt smălțuite.

Având în vedere cele menționate mai sus, cercetările arheologice preventive derulate în curtea bisericii Sf. Dumitru în anul 2021, pe o suprafață de aproximativ 250 mp, a permis

¹ Pe strada Franceză de către un colectiv de la Institutul Național al Patrimoniului format din D. Mihai, E. Lupu, R. Iosipescu și C. Sandu (2007), iar pe str. Sf. Dumitru, Nicolae Tonitza și Poștei de un colectiv de la Muzeul Municipiului București și Institutul de Arheologie Vasile Pârvan format din Gh. Mănușu-Adameșteanu (Responsabil științific), A. Măgureanu, A. Boroneanț, M. Toderaș, R. Popescu, E. Gavrilă și Th. Ignat.

² Structurile de lemn sau zid au fost documentate de o echipă de arhitecți coordonată de dr. M. Mărgineanu-Cârstoiu (IAB), din care fac parte V. Apostol (MNIR), Șt. Bălici (UAIM București) și Claudia Apostol (<http://simpara.ro/Structuri-arheologice-din-Centrul-istoric-al-Bucurestilor-172.htm>).

³ Colectiv din cadrul Muzeului Municipiului București, format din Gh. Mănușu-Adameșteanu (Responsabil științific) și R. Popescu.

⁴ Colectiv din cadrul Muzeului Municipiului București și a Institutului de Arheologie Vasile Pârvan format din Gh. Mănușu-Adameșteanu (Responsabil științific), A. Măgureanu, A. Boroneanț, M. Toderaș.

completarea datelor privind extinderea necropolei medievale asociate bisericii.

De asemenea, a fost completată documentația existentă privind structurile arheologice de pe străzile Tonitza și Franceză.

Planul cercetărilor arheologice a fost produsul executării unor ortofotoplanuri succesive și a măsurătorilor cu stația totală. Această strategie ne-a permis pe de o parte o gestionare mai rapidă a datelor, iar pe de altă parte ne-a ajutat în întocmirea unui plan al dispunerii mormintelor extrem de precis.

Observațiile stratigrafice din teren, plus suprapunerea planurilor succesive ne-a permis efectuarea diagramei stratigrafice a cimitirului compusă în soft-ul Harris Matrix. La acest moment diagrama stratigrafică sugerează existența a 6 niveluri de înmormântare. Această informație va fi verificată și rafinată după restaurarea inventarului funerar.

Materialele osteologice antropologice sunt în curs de prelucrare în cadrul Muzeului Municipiului București. Materialele ceramice și numismatice vor fi restaurate în cadrul Laboratorului de Restaurare al Muzeului Municipiului București.

Abstract

During the archaeological excavations performed in the area of Sf. Dumitru church in 2021, approximately 111 graves, three walls and 20 archaeological features were investigated.

The deceased were found in a supine position, heads to the east, legs to the west. The funerary inventory is poor: only ten graves have coins (Graves no. 1, 7, 13, 22, 60, 62, 90, 95, 100, 101). Personal items were identified such as: rings, hair pins, pendants or colored glass beads.

Regarding the materials found in the archaeological features, the pottery dated from the 18th-19th century.

Bibliografie:

Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Cernovodeanu 1976 - Alexandrescu-Dersca Bulgaru, M. M., Cernovodeanu, P., *Călători străini despre Țările Române* VI, București 1976.

Documenta Romaniae Historica, B., Țara Românească, vol. XXI (1626-1627), București, 1965.

Dumitrescu 1899 – 1907 - Dumitrescu, M., *Istoricul a 40 de biserici din Romania*, vol. I-III, București, 1899-1907.

Filitti 1932 - Filitti, I. C., *Biserica Sf. Dumitru din Bucuresti*, București, 1932.

Ionașcu 1941 - Ionașcu, I., *Documente bucureștene privitoare la proprietățile mănăstirii Colțea*, București 1941.

Ionașcu 1959 - Ionașcu, I., *București de odinioară în lumina săpăturilor arheologice*, București 1959.

Mănucu-Adameșteanu et alii 2011 - Mănucu-Adameșteanu, Gh., Boroneanț, A., Măgureanu, A., Popescu, R. I., *Arheologia credinței. Cercetări arheologice la biserici bucureștene*, vol. I, București 2011.

Năsturel 1906 - Năsturel, P. V., *Biserica Stavropoleos*, București 1906.

Nicolaescu 1935 - Nicolaescu, Șt., *Istoricul străvechei bisericii Sf. Dumitru din București*, GM, IV, 1935, nr. 193, p. I-II.

Olteanu 2009 - Olteanu, R., *Bucureștii în date și întâmplări*, ediția a II-a, București.

Memoria Bucureștilor II, *Istoria fondării orașului București*, Fundația culturală Gh. Marin Speteanu, București.

Alexandrescu-Urechia 1894 - Alexandrescu-Urechia, V., *Istoria Românilor, seria 1774-1800*, tomul VII, București, 1894.

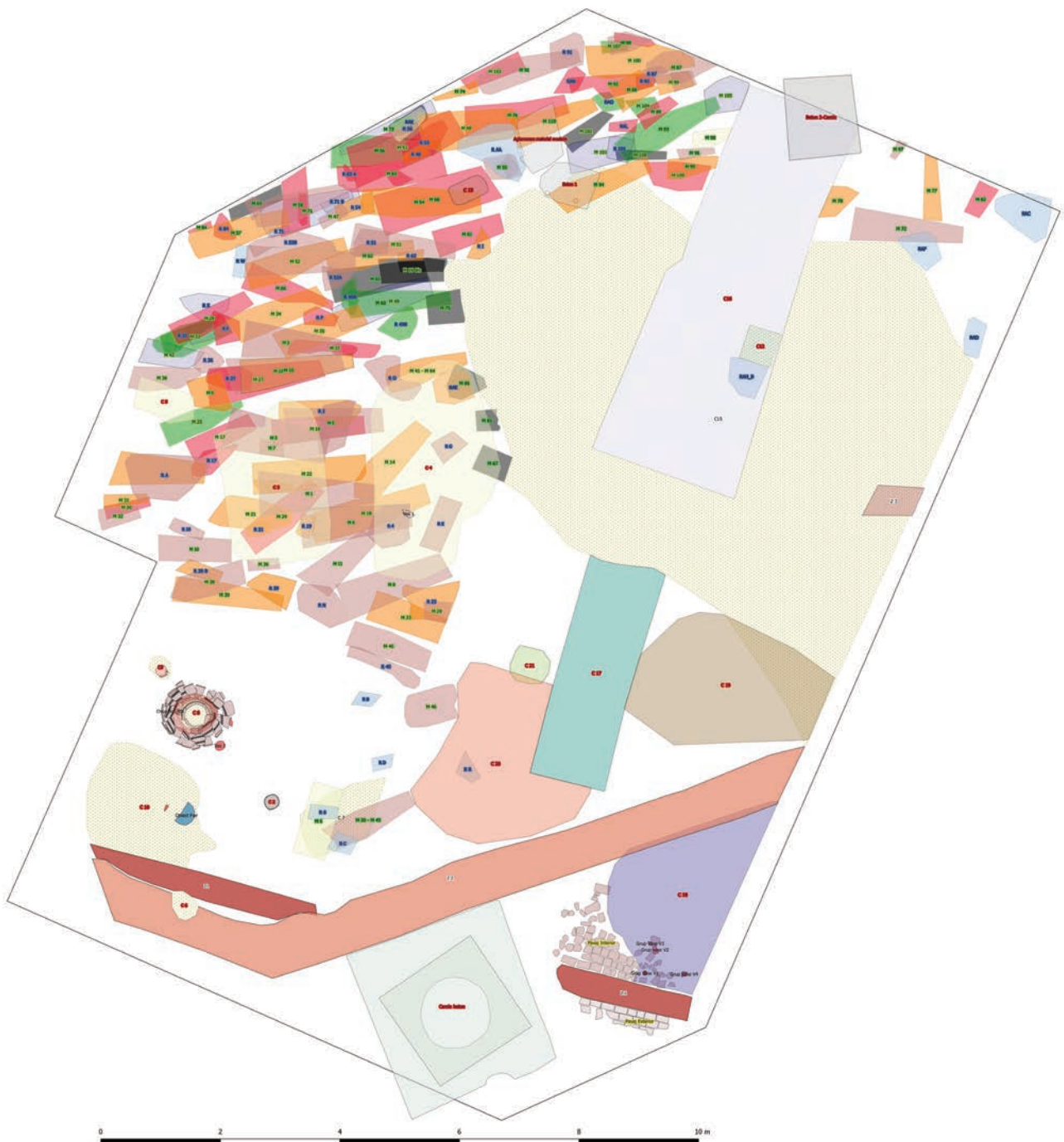
Stoica et alii – Stoica, L., Ionescu-Ghinea, N., Ionescu, D. D., Iliescu, P., Luminea, C., Georgescu, M., *Atlas-ghid. Istoria și arhitectura lăcașurilor de cult din București din cele mai vechi timpuri până în anul 2000*, volumul II, Biserici ortodoxe, București, 2000.

Stoicescu 1971 - Stoicescu, N., *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, București, 1971.

Potra 1961 - Potra, G., *Documente privind istoria orașului București (1594-1821)*, București, 1961.

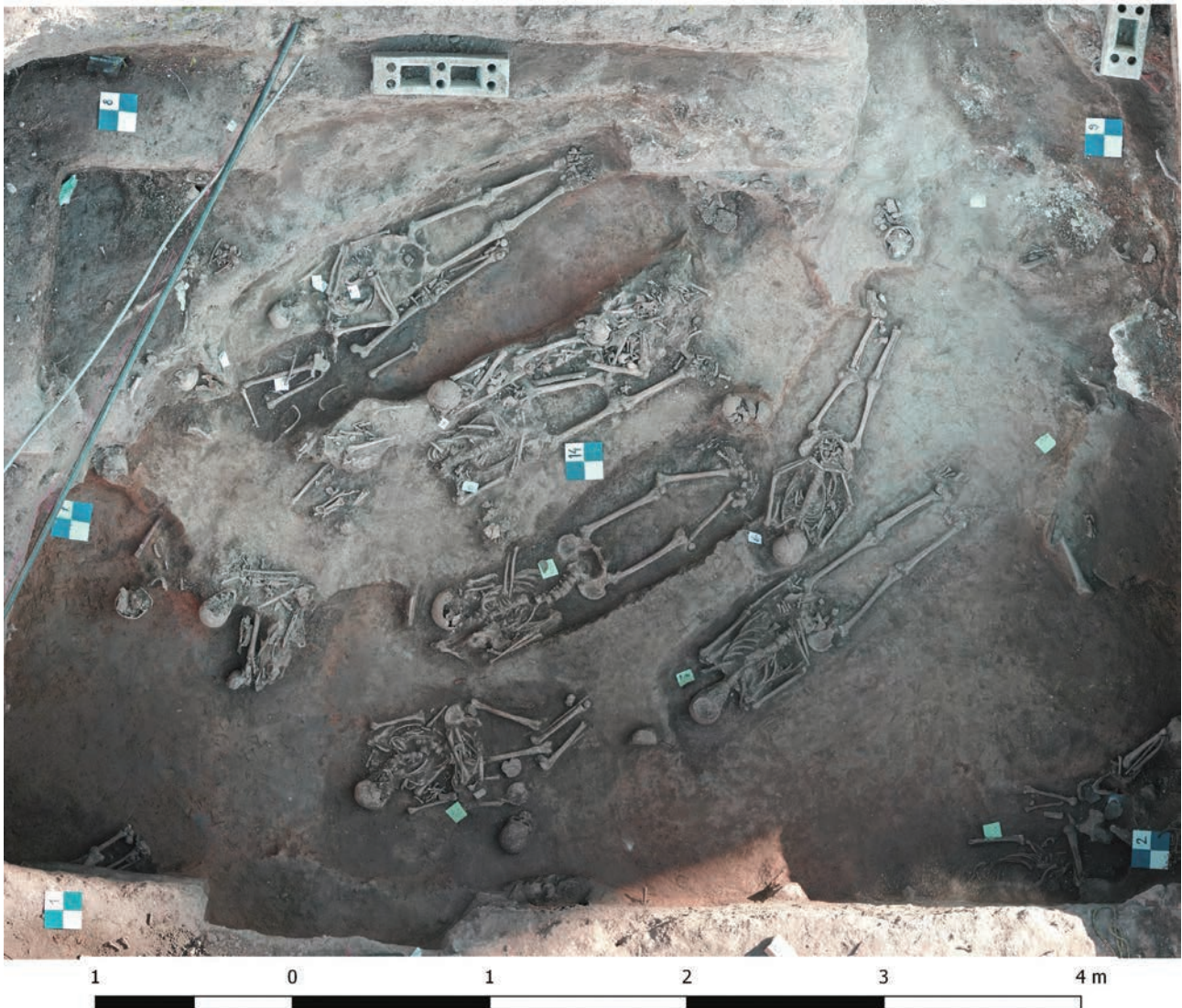
Pl. I. Cercetările arheologice realizate la Biserica „Sfântul Dumitru-Poștă” 2021. Planul general suprapus peste cercetările realizate în 2007 și planul Bucureștiului de la 1895-1899.

Pl. II. Planul general al cercetărilor arheologice realizate la Biserica „Sfântul Dumitru-Poștă” în anul 2021.

Pl. III. Cercetările arheologice realizate la Biserica „Sfântul Dumitru - Poștă” 2021. Fotogrametrie realizată cu drona, zbor 1, 5, 13. Nivel complexe, ziduri și morminte.

Pl. IV. Ortofotoplan cu morminte identificate în anul 2021, în S1.

Pl. V. Chiupul identificat în timpul cercetărilor arheologice de la Biserica „Sfântul Dumitru - Poștă” 2021.

Pl. VI. Cercetările arheologice realizate la Biserica „Sfântul Dumitru - Poștă” 2021. Structuri de zid și complexe identificate; detaliu suprapunere C3-R5-M5.

161. București

Punct: Dealul Piscului - Parcul Tineretului

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 21 (necropolă)

Încadrare cronologică: 13 (Neolitic), 15 (Epoca bronzului), 161 (Hallstatt timpuriu), 163 (Hallstatt târziu), 42 (Epoca migrațiilor), 431 (Epoca medievală timpurie), 432 (Epoca medievală târzie)

Cod RAN: 179132.45 / **LMI 2015:** B-I-s-A-17904

Autorizație nr. 572/26.10.2020

Colectiv: Theodor Ignat - responsabil științific, Adelina Darie, Ioana Manea, Toma Bucuroiu, Radu Nicolae (MM București)

Perioada desfășurării cercetării: 29.10 - 20.11.2020

Situl arheologic București - Dealul Piscului este situat în zona centrală a orașului București, suprapunând Parcului Tineretului, pe malul sud-estic al Lacului Tineretului.

Situl prezintă o succesiune de locuire complexă, cu descoperiri izolate de fragmente ceramice neolitice, plus materiale din epoca bronzului (Cultura Tei), epoca fierului (atât Hallstatt cât și La Tène), Sec. IX-XI, Sec. XVII-XIX, precum și o necropolă de sec. III-IV.

În urma campaniei de cercetare arheologică preventivă din anul 2020, desfășurată pe o suprafață de 608 mp, au fost identificate și cercetate 6 complexe arheologice, anume patru gropi menajere, un cuptor și o groapă dreptunghiulară cu pereții arși. De asemenea, în nivelul de cultură au fost descoperite materiale arheologice și fragmente ceramice amestecate din epoca bronzului (cultura Glina), epoca fierului (La Tène), perioada migrațiilor (cultura Dridu – sec. VII-XI) epoca medievală.

Gropile menajere identificate conțin materiale ceramice fragmentare specifice culturii Cernavodă II (complexul 6), La Tène (complexele 1 și 4) respectiv evul mediu târziu (complexul 2).

Complexul 3 este o groapă de formă ușor trapezoidală, orientată NV-SE cu dimensiuni de 2,80 m x 0,93/0,97 m x 0,51/0,62 m. Pereții și baza acestei gropi au fost lutuiți și arși. Lutuiala aplicată pe pereți are circa 1-3 cm grosime și prezintă urme de refacere. Pe fundul gropii este un strat de cărbune în bucăți cu dimensiuni centimetrice. Materialul ceramic, specific sec. VII-XI, este relativ abundent (123 fragmente; 14 buze, 8 baze, 1 buton). În urma datării cu radiocarbon a unui fragment osos, complexul a fost încadrat cronologic între mijlocul secolului VII și sfârșitul secolului VIII.

Complexul 5 este un cuptor unicameral de formă circulară, construit într-un calup de pământ cruțat. Nici gura cuptorului, nici o eventuală groapă de acces sau alte structuri asociate nu au putut fi identificate din cauza intervențiilor moderne.

În umplutura cuptorului, dar și pe vatră au fost descoperite fragmente ceramice specifice culturii Dridu, plus un fragment La Tène, în partea superioară a umpluturii.

Concluzii

Cercetarea arheologică preventivă desfășurată în situl arheologic de la Dealul Piscului confirmă existența mai multor etape de locuire umană, completând rezultatele

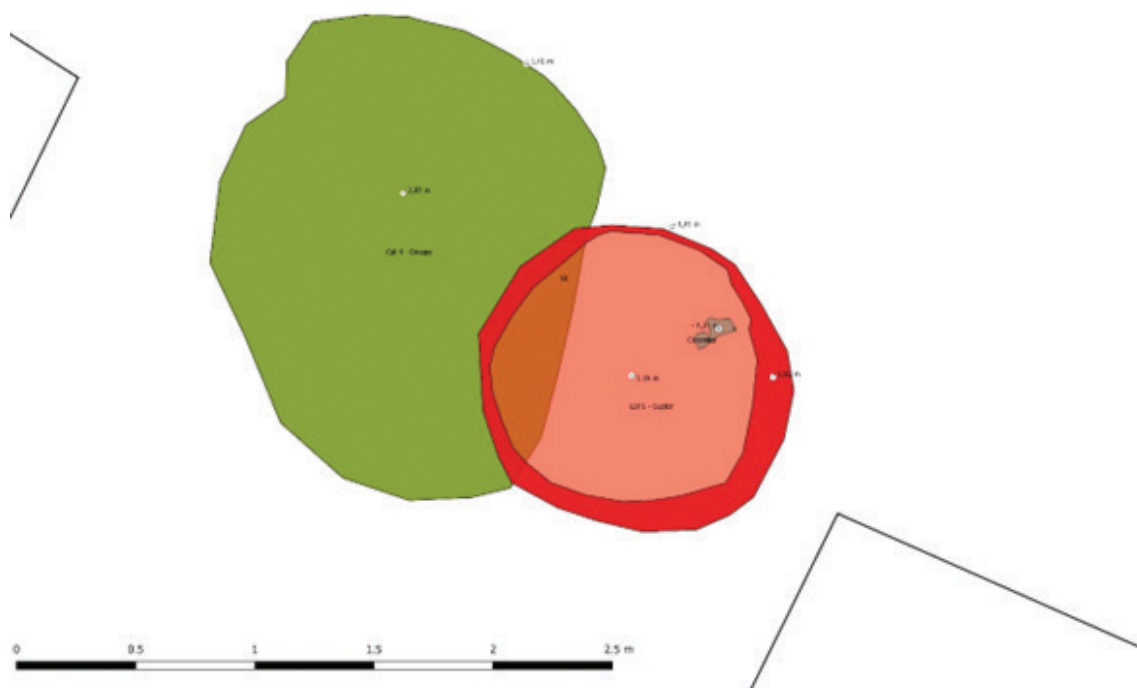
cercetărilor anterioare. În baza descoperirilor, considerăm că cercetarea noastră a interceptat marginea unei așezări din sec. VII-VIII și hinterlandul sau locuirile sporadice ale unor comunități din epoca bronzului, epoca fierului, și perioada medievală.

Abstract

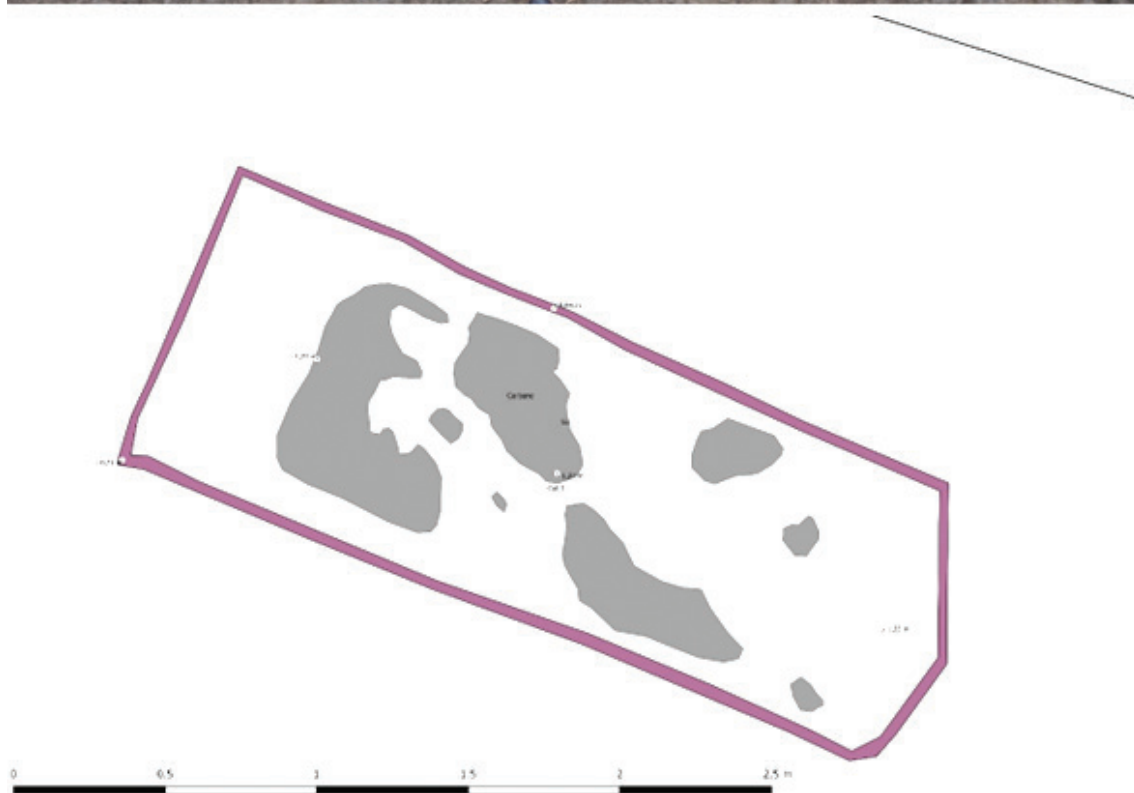
The excavation campaign of 2020 has led to the discovery of six new archaeological features, namely four waste pits dated to the late copper age – early bronze age (C6), late iron age (C1, C4) and late medieval period (C2) respectively, one rectangular pit with clay-plastered walls dated around the 7th-8th centuries AD (C3) and an earthen oven dating to the early medieval period (C5). Based on the low density of archaeological features and artefacts, we can conclude that the excavation has identified the outskirts of an early medieval settlement, as well as signs of irregular human activity from the early bronze age, late Iron Age and late Middle Ages.

Bibliografie:

- Ciuceanu 1992 - Ciuceanu, R., *Cercetări arheologice medievale de pe Dealul Piscului*, in CAB, IV, 1992, p. 205-210.
- Comșa 1978 - Comșa, M., *Cultura materială veche românească. Așezările din secolele VIII-X de la Bucov-Ploiești*, 1978.
- Corbu 2013 - Corbu, E., *Vlădeni-Popina Blagodeasca, Vol. I, Așezarea medieval-timpurie - Early Middle-Age Settlement (9-11 AD)*, Brăila, 2013.
- Georgescu 1992 - Georgescu, L., *Necropola medievală din Dealul Piscului*, in CAB, IV, 1992, p. 211-214.
- Mănucu Adameșteanu 2005 - Mănucu Adameșteanu, Gh., *Cronica Cercetărilor Arheologice din București (1999-2004)*, in CAB, VI, 2005.
- Morintz, Rosetti 1959 - Morintz, S., Rosetti, D.V., *Bucureștii de odinioară, Cap. I. Din cele mai vechi timpuri și până la formarea Bucureștilor*, 1959.
- Turcu 1979 - Turcu, M., *Geto-dacii în Câmpia Munteniei*, 1979.
- Turcu, Mănucu – Adameșteanu 1996 - Turcu, M., Mănucu – Adameșteanu, Gh., *București I. Parcul Tineretului*, in *Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992*, Brăila, 1996.

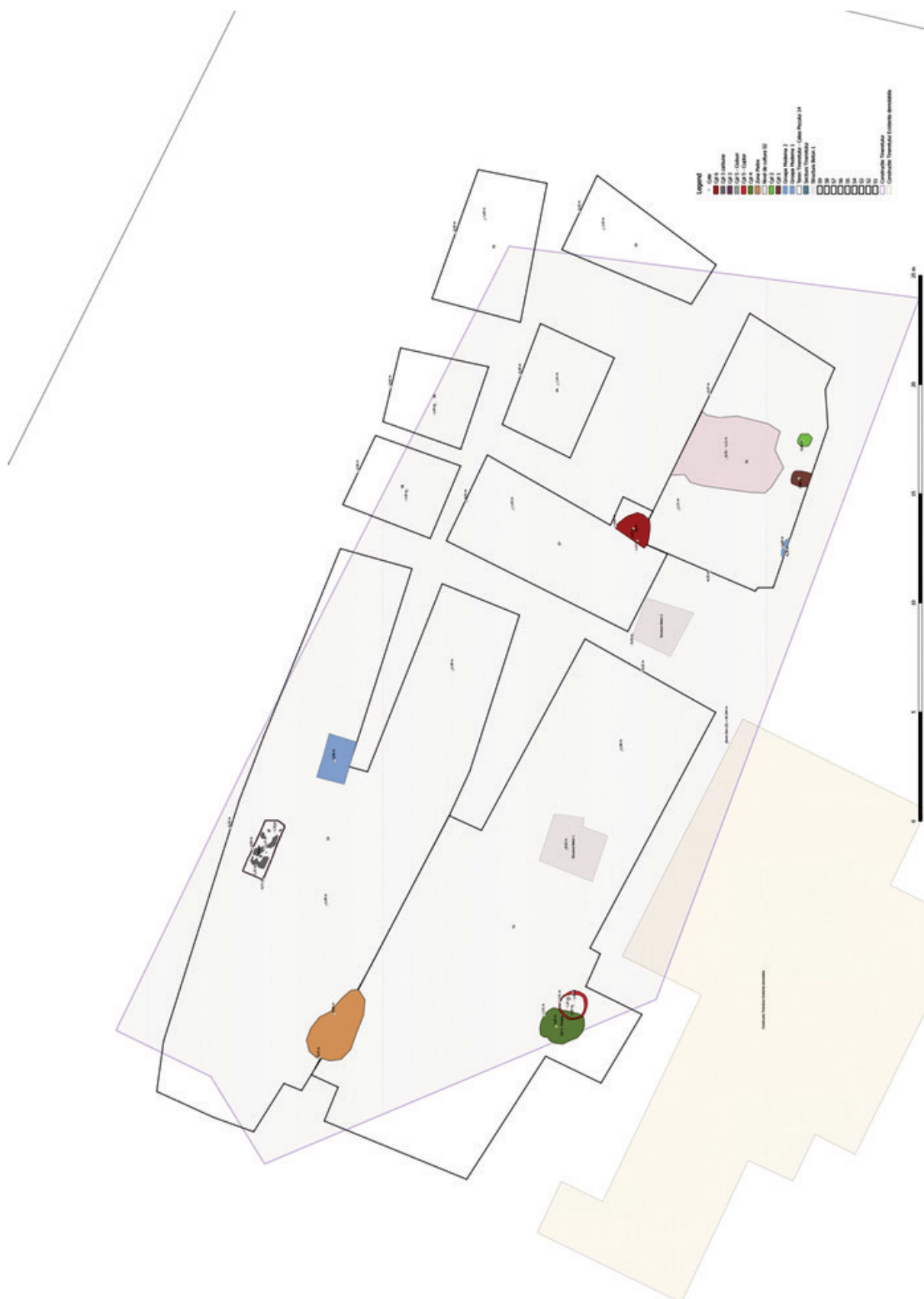
Pl. I. Complexul 5 – cuptor unicameral amenajat prin cotlonire în pământ, datat în perioada medievală timpurie

Pl. II. Groapă rectangulară cu pereții lutuiți și arși, datată între secolele VII-VIII d. Hr.

Pl. III. Inventar ceramic recuperat în campania din 2020

PI. IV. Planul cercetărilor arheologice

Pl. V. Încadrare în zonă a cercetărilor arheologice din Parcul Tineretului

162. București

Punct: Curtea Veche. Palatul Voievodal

Tip de sit: 11 (locuire civilă), 112 (așezare fortificată), 113 (așezare urbană); 122 (cetate)

Încadrare cronologică: 322 (Epoca romană târzie), 42 (Epoca migrațiilor), 321 (Epoca medievală timpurie), 43 (Epoca medievală), 432 (Epoca medievală târzie), 5 (Epoca modernă)

Cod RAN: 179132.37; **LMi 2015:** B-I-s-A-17896

Autorizație nr. 483/08.10.2018

Colectiv: Theodor Aurelian Ignat (MM București), Sorin Cleșiu, Raluca Iuliana Moței, Andrei Măgureanu, Dan Părvulescu, Vasile Opreș (MM București)

Perioada desfășurării cercetărilor: 2018-2020

Primele cercetări arheologice preventive au fost realizate între anii 1953-1954 sub conducerea lui D.V. Rosetti, apoi au fost continuate de un colectiv al MMB condus de Panait I. Panait și Aristide Ștefănescu între anii 1967-1973. Scopul principal al proiectului din acei ani a fost de punere în valoare a ruinelor medievale suprapuse de clădiri construite în secolul XIX.

Așadar, printr-o dispoziție de stat, au fost sacrificate mai multe clădiri aflate în străzile Soarelui, Șelari și Franceză pentru a face loc actualului ansamblu muzeal dedicat vestigiilor de la Curtea Veche. O parte din zidurile acestor clădiri au fost identificate la sud de palat cu ocazia cercetărilor arheologice începute în 2018 în cadrul proiectului de Restaurare și punere în valoare a Palatului Voievodal Curtea Veche

Cercetările arheologice din anii '70 nu au epuizat în totalitate terenul de aproximativ 3600 de mp în care se desfășoară ruinele monumentelor medievale. Aceste cercetări au fost continuate în 2006, urmărind punctual cercetarea fundațiilor de pe laturile de est și de vest ale Palatului, dar și în zona de nord-vest unde se află construcțiile din timpul lui Gheorghe Duca.

Au fost puse în evidență faze constructive datate în secolele XVI și XVII, dar și a unui contrafort descoperit pe latura de vest a Palatului. Cercetările au confirmat nivelul datat în secolele IX-X, prin descoperirea resturilor unui bordei (colțul de NV), a unui rest de vatră, și a unei gropi, pe limita de nord a palatului, suprapus de construcțiile din timpul lui Gheorghe Duca din care se mai păstrează fundații pe câteva asize de cărămidă.

Pentru perioada anilor 1967-1973 nu există un plan general clar al săpăturilor arheologice în afara celui publicat de Vasilica Sandu-Cuculea cu ocazia unui succint raport dedicat cercetărilor din 2006. Numărul exact al secțiunilor și casetelor trasate pentru cercetare nu se cunoaște cu exactitate, iar pe planul deja amintit pot fi identificate doar o parte dintre acestea (zona subsolurilor și cele de la est și la sud de Palat).

Cercetările realizate de MMB în perioada 2018-2020 s-au realizat prin deschiderea unor sectoare arheologice (cu cercetare tip *open area*), având ca principal deziderat lămurirea și completarea datelor istorice cunoscute insuficient sau deloc. Majoritatea suprafețelor arheologice cercetate au identificat parțial și secțiunile sau sondajele

realizate în timpul campaniilor din 1967-1973 sau 2006.

Principalele rezultate ale cercetării

A fost cercetat subsolul Palatului construit în secolul XVI în vremea lui Mircea Ciobanu. Cu o suprafață de aproximativ 650 mp acesta este alcătuit din patru nave (travee) acoperite cu bolți semicilindrice și arce dublouri care se sprijină pe pile masive de zidărie. Au fost realizate sondaje pentru cercetarea fundațiilor zidurilor perimetrice și au fost cercetate succesiv toate pilele de zidărie pentru identificarea tehnicii de construcție și a cotelor de fundare.

De asemenea, au fost puse în evidență și cercetate zidurile de cărămidă a două clădiri cu planimetrie rectangulară și alte faze constructive anterioare palatului voievodal construit în secolul XVI. Recentele cercetări arheologice începute la finalul anului 2018 au adus câteva date noi despre această construcție ale cărei ziduri au fost refolosite și integrate fundațiilor palatului construit în timpul lui Mircea Ciobanu. Decizia radicală de a construi o reședință domnească a dus la sacrificarea vechilor construcții existente și a planimetriei moștenite din perioada lui Vlad Țepeș. Vechile ziduri din bolovani sunt integrate structural noului palat, iar subsolurile au fost transformate într-o pivniță dreptunghiulară împărțită, așa cum încă putem vedea, în patru nave acoperite cu bolți semicilindrice sprijinite pe arce dublou și stâlpi cruciformi.

Fundațiile construcției trapezoidale din cărămidă intră de asemenea în noua reconfigurare, fiind suprapuse parțial sau integral de noile fundații ale palatului. Astfel, dacă laturile de nord și de sud ale clădirii sunt cvasi-suprapuse de fundațiile beciurilor, cele de la est și vest au putut fi cercetate complet observându-se un mod de construcție mixt alcătuit din cărămidă și bolovani de râu (identificați numai pe latura de vest, cea mai bine păstrată). În câteva locuri au fost descoperite rămășițele unor contraforturi care consolidau suplimentar zidurile clădirii cu formă trapezoidală.

La mică distanță de latura de vest a clădirii descrise de noi și paralel cu aceasta, a fost descoperit un zid de fundație care făcea parte dintr-o construcție asemănătoare, de formă patrulateră, dar având dimensiuni mai reduse.

Așadar, în planimetria subsolurilor sunt integrate ruinele a două clădiri patrulatere peste care a fost construit palatul voievodal în forma pe care o putem vedea și astăzi.

De asemenea, cu ocazia cercetării pereților perimetrali ai subsolului și a fundațiilor stâlpilor cruciformi ai arcelor pe care se sprijină bolțile, au fost identificate părți de zidărie aparținând unei planimetrie anterioare fazei constructive din vremea lui Mircea Ciobanu care îmbină cărămida, bolovanii de râu, dale de piatră albă sau cenușie și piatră de talie) într-o simetrie și formă estetică deosebită.

Aceste detalii se observă foarte bine pe zidul perimetral de la nord păstrat parțial în forma sa originală. Pornind de la soclul fundației, zidul de sec. XVI este compus din trei registre constructive îmbinate armonios: primul este alcătuit din rânduri de bolovani separați de rânduri de cărămidă, al doilea este format din șiruri de bolovani de data aceasta încasetați între cărămizi, iar ultimul este compus din șiruri de cărămidă suprapuse pe un ultim rând de blocuri de piatră fațetate și încasetați uniform. Se mai păstrează și două din „ferestrele” semicirculare amenajate

cu deschideri largi la interior și restrânse, sub forma unor geamlăcuri dreptunghiulare, la exterior.

Acest zid, cel mai bine păstrat din construcția palatului, a încorporat și picioarele unor arce din cărămidă care făceau parte din subsolurile unei clădiri cu o planimetrie greu de stabilit. Aceste picioare de arc se mai păstrează pe aproximativ patru, respectiv unsprezece asize, au aproximativ 1 m lățime și sunt construite cu o cărămidă subțire cu muchiile insuficient finisate.

Etape constructive și tehnici de construcție aplicate fundațiilor unor ziduri și arce din sec. XVII-XVIII au fost identificate și pe latura de est și de nord a subsolului. Este vorba de arce de cărămidă care dublează pe cele realizate în secolul XVI și ziduri cu fundații sprijinite pe piloți de lemn având rol în consolidarea structurii de rezistență.

O asemenea etapă constructivă este documentată în perioada lui Grigore Ghica când pe colțul de nord-vest al palatului este construit un paraclis cu hramul „Sf. Ioan Botezătorul”. Realizat peste bolta nordică a subsolurilor, constructorii au ales să dubleze zidurile de nord și de vest și o parte din arcele de la interior. Astfel, noile arce le dublează pe cele construite în timpul lui Mircea Ciobanu, sunt construite exclusiv din cărămidă și au fundații cu piloni de lemn.

Acest sistem constructiv a fost ales pentru solul nisipos aflat la suprafață, instabil din punct de vedere structural. În acest sens, au fost bătuți piloni de lemn până la adâncimea unde solul devenea compact, stabil, astfel încât greutatea construcției era transferată pe șiruri sau grupuri de piloni, măbind stabilitatea fundației.

În timpul recentelor cercetări arheologice au fost identificate 11 gropi de pari săpate vertical sau oblic care formau un fel de rețea de întărire a fundației picioarelor noilor arce.

Același sistem de construcție a fost identificat și pe latura de est a subsolurilor. Aici zidul perimetral construit în sec. XV-XVI din bolovani a fost dublat în sec. XVIII de un zid de cărămidă. Fundația acestuia reprezintă un amestec eterogen de cărămidă spartă, pietre de râu și mortar de var, susținut de piloni de lemn dispuși vertical la distanțe variabile unul față de celălalt.

Au fost identificați 13 piloni de lemn pătrați în secțiune (10 x 10 cm), lungi de aproximativ 80 de cm, ascuțiți la vârf și fixați în solul nisipos.

Construcții din timpul lui Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu au fost identificate la est de corpul principal al palatului. Ele au fost evidențiate și în perioada cercetărilor mai vechi, însă redeschiderea în suprafață a întregului spațiu a adus date suplimentare. Spațiul unde aceste structuri de zidărie au fost identificate a fost integrat în structura unei clădiri construite cândva la mijlocul secolului XIX. Este vorba de o sală compusă din șase bolți mănăstirești, sprijinite pe patru coloane masive compuse din tamburi și capitel patrulater cu ornamentație în relief și profil pronunțat.

Două dintre coloanele centrale ca și o parte din zidurile medievale au fost refolosite într-o construcție de secol XIX, probabil casa Tănase D. Crețulescu după cum o arată un detaliu din planul pentru alinierea și nivelmentul „stradei” Carol la 1888, actuala strada Franceză. Pardoseala

acestei case ascundea ziduri din cărămidă construite cu tiranți orizontali și fundații sprijinite pe stâlpi verticali de lemn. De asemenea, sub acest „labirint” de ziduri care reunește mai multe etape constructive aparținând secolelor XVII-XVIII a fost descoperit traseul unui canal boltit care făcea parte dintr-un sistem ingenios de aducere și evacuare a apei ce lega mai multe bazine, diverse conducte, canale și un cuptor pentru încălzirea apei.

Reunind informațiile arheologice obținute până în acest moment, o parte din zidurile cercetate ar putea face parte dintr-o construcție de tip turn cu foișor, dar și alte camere construite cel mai probabil în timpul lui Constantin Brâncoveanu care delimitau partea estică a Palatului Voievodal.

Radu Greceanu, cronicarul oficial al lui Constantin Brâncoveanu, povestește de construcția casei domnești „ce iaste pre stâlpi de piatră și iaste cu trei cafasuri (foișoare) și cu toate ce se văd într-însa, care iaste dinspre biserica cea mare și două rânduri de case din temelie”.

În zona de nord-est a corpului cu coloane au fost realizate sondaje punctuale unde s-a putut observa lipsa fundațiilor pentru unele din zidurile datate în secolele XVII-XVIII care aparțin unor faze constructive distincte. Materialul arheologic rezultat din această zonă este unul consistent și este compus din oale întregi, cești, pahare și pipe. Aici se păstrează bolta uneia din camerele parterului construită în sec. XVIII și perforată de locașul pentru o sobă ce făcea parte dintr-o clădire de secolul XIX care încorporează și ziduri mai vechi. Zidul de la est păstrează părți tencuite, straturi de var afumate ca urmare a unor incendii din sec. XVIII (?), diverse intervenții mai vechi sau mai noi.

Importante descoperiri arheologice au fost puse în evidență și la nord de zidul perimetral al palatului unde se află ziduri care făceau parte din ansamblul de băi (întâlnite în literatura mai veche sub denumirea convențională de „băi turcești”) construite în timpul lui Constantin Brâncoveanu sau zidurile de fundație ale caselor construite în timpul lui Gheorghe Duca.

În proximitatea băilor suprapuse în mare parte de clădiri de secol XIX și poziționată la est de acestea, a fost descoperită o locuință construită în secolul XVI din chirpici pe pari de lemn. Într-una dintre gropile în care au fost fixați parii de susținere au fost descoperite resturi de lemn, pietriș și cioburi cu rolul de liant în materialul de fixare. Gropile din exteriorul locuinței sunt ceea ce a rămas din spațiul domestic. Au fost recuperate fragmente de oale cu toartă, străchini și farfurii de producție locală și două fragmente de ceramică otomană.

Construcția de secol XVI suprapune un nivel datat în sec. IX-XI. În acest nivel a fost descoperită latura de nord a unei locuințe din care se mai păstrează două gropi de par și o masă consistentă de chirpici rezultați din pereții prăbușiți ai construcției.

Dimensiunile aproximative ale complexului de secol XVI, deoarece este tăiat la est de unul din zidurile subsolului, sunt de 2,20 x 3,00 m. În primă etapă a fost identificat conturul pereților din chirpici (partea superioară a pereților prăbușiți în interiorul construcției) cu dimensiuni aproximative de 0,20 m lățime. Umplutura gropii construcției era inițial un amestec eterogen format din fragmente de chirpici, ceramică, cărbune, puține oase, pământ galben

și un singur fragment ceramic otoman. Intervenții moderne sub forma unor mici gropi puțin adâncite, cu dimensiuni modeste de 0,10 - 0,15 m au fost identificate pe latura de nord a amenajării și în colțul de sud-vest (probabil amenajări de lemn sau schele).

Două gropi, săpate la un moment posterior incendiului și distrugerii primare, una plasată în zona peretelui de nord (cu diametrul de 0,80 x 0,85 și adâncimea de 0,90 m de la cota identificării) și a doua în zona peretelui de sud (cu diametrul de 0,60 x 0,65 m și adâncimea de 0,60 m), „sparg” parțial umplutura și dărâmătura din chirpici.

Umplutura celor două gropi este compusă din sedimente amestecate de culoare galbenă sau brun - cenușii, conține fragmente de chirpici, puține oase și pigmenți de cărbune.

Pe latura de vest a fost identificată o groapă de formă rotundă (cu dimensiunile de 0,40 x 0,50 și adâncimea aflată la cota 0,27 m față de nivelul de surprindere). Plasată în zona de mijloc spre interiorul peretelui de vest, această groapă este parte integrantă a construcției. Puțin adâncită cu o umplutură constituită dintr-un sediment nisipos amestecat cu pietricele, măruntele fragmente ceramice și de zgură metalică indică un scop menajer.

La exteriorul peretelui de sud se află o altă groapă (de formă circulară 0,40 x 0,35 m, albiată în secțiunea profilului, cu adâncimea de -0,53 m). Umplutura gropii este compusă dintr-un sediment brun-cenușiu și conține numeroase fragmente de chirpici.

După extragerea umpluturii post distrugere și a diverselor intervenții și gropi, a fost scoasă în evidență masa compactă compusă din fragmentele pereților prăbușiți printre care au fost identificate câteva fragmente ceramice de producție locală și fragmente dintr-o cană otomană.

Fragmente de pereți păstrează urme de bârne și un fel de tencuială (muruială) realizată dintr-un lut amestecat cu apă și nisip.

Secționarea și demontarea unei părți din nivelul cu pereți prăbușiți, a dus la identificarea unui strat de arsură ce conține fragmente de bârne arse, cărbune, oase de animale calcinate, fragmente ceramice, zgură metalică și caiele pentru potcovit caii. În acest moment considerăm că acest nivel este cel al podelei amenajate cu lemn peste care s-au prăbușit bârnele și pereții construcției.

În mod excepțional, la exteriorul laturii de sud a construcției din paiantă a fost identificată o aglomerare de chirpici și mai multe fragmente ceramice din secolele IX-X. Secționarea și demontarea distrugerii de chirpici a evidențiat două gropi circulare (0,40 x 0,45 m; 0,45 x 0,50 m) cu pereții drepți și baza albiată. Umplutura acestor gropi conține cărbunele și chirpicul vitrifiat al unor pari cu diametrul de 0,20/0,25 x 0,20, care erau dispuși pe latura unei locuințe, tăiată și distrusă de amenajarea zidului de sud al camerei aparținând clădirii de secol XIX.

Cercetarea a fost extinsă și la nord-vest de palat unde a fost identificat un zid păstrat la nivelul fundației care dubla zidul perimetral de nord al palatului. Dublarea zidurilor perimetrale pe laturile de nord și de vest a fost realizată în secolul XVII când peste bolta navei nordice a subsolului a fost construit un paraclis din care se mai pot vedea partea inferioară a conturului dreptunghiular, absida

estică și un fragment de zid de pe latura sa de nord.

Zidul de pe latura de nord al palatului dublează pe cel construit din bolovani în timpul lui Vlad Țepeș și refacerea din timpul lui Mircea Ciobanul. Zidul în sine reprezintă singurul martor al felului în care arăta fațada exterioară a palatului pe latura sa de nord. Acesta păstrează și două „ferestre” boltite (asemenea unor ocnite) care aveau rolul de aerisire a beciurilor domnești.

Acest zid se află în singura zonă care mai păstrează elemente constructive originale din vechiul palat, iar structural este o construcție în care asizele de cărămidă alternează cu asize de bolovani de râu separați uneori printr-o cărămidă dispusă vertical. La construcție au fost folosite două tipuri de cărămidă: 28 x 14 x 4; 29 x 14 x 4,5 cm, iar liantul care leagă materialul de construcție este mortar de var care are în componență ca agregate – pietricele, pleavă, urme vegetale și „cuiburi” de var nestins. De culoare galben-șters, mortarul de var este unul omogen, friabil în zonele degradate puternic.

Perpendicular pe acest zid este adosat un zid construit din cărămidă și care face parte din casele construite în sec. XVIII în perioada lui Gheorghe Duca. Acest zid suprapune și taie colțul de nord est al unui bordei datat în sec. VI-VII.

Groapa de amenajare a bordeiului (2,75 x 3,30 m cu o suprafață calculată de 6,9 mp) a fost săpată într-un pământ galben conferind în acest fel o mai bună rezistență a pereților. Gropile stâlpilor de lemn dintr-o posibilă structură de lemn care susținea un acoperiș sprijinit probabil pe pământ, nu au fost identificate. Vorbim, așadar, de o încăpere modestă, cu spațiul „locativ” destul de restrâns, unde elementul esențial este cuptorul construit pe colțul de nord-est pentru a încălzi peretele cel mai expus la frig. Putem doar bănui că pereții erau fățuiți la interior cu lut sau că erau, mai puțin probabil însă, întăriți cu scânduri din lemn.

Pentru menținerea confortului termic în perioadele friguroase sau pe timpul nopții, pe plita cuptorului se încingeau vâlătuci din lut de formă prismatică sau tronconică.

Cuptorul, cu deschiderea gurii spre sud-vest, a fost construit prin simpla scobire într-un calup de lut cruțat (1,20 x 0,70 m) atunci când a fost săpată groapa bordeiului, iar cupola obținută a fost întărită la interior cu nuiele lipite cu lut. Rezumând în date tehnice, construcția are lățimea de 0,50 m, lungimea de 0,56-0,60 m și o înălțime 0,60 m de la bolta păstrată până pe nivelul unde au fost depuși vâlătucii.

Zona centrală a bordeiului cu „podeaua” constituită dintr-un strat de lut bătătorit, este mai adâncită, sugerând poate prezența unor banchete amenajate pentru odihnă.

După „golirea” umpluturii care conținea foarte puține fragmente ceramice, oase și pigmenți de cărbune, a fost descoperit pe podea un vas ceramic aflat la aproximativ 0,40-0,50 m de cuptor, la vest de acesta.

De asemenea, pe lângă vâlătucii fragmentari dispersați pe podea, a puținelor fragmente ceramice și a oaselor animale, a fost descoperită și o groapă circulară cu diametrul de 0,40 x 0,40 m, poziționată la aproximativ 1,20 m sud de cuptor reprezentând o groapă de par. Având dimensiunile de 0,40 x 0,44 m și adâncimea de 0,50 m de la nivelul podelei, umplutura sa este formată dintr-un sediment galben-cenușiu conținând mult cărbune (lemn

ars), cenușă și fragmente mici de ceramică.

În exteriorul bordeiului la aproximativ 1 m distanță nord de acesta, a mai fost descoperită o groapă de par cu diametrul 0,75 x 0,70 m. Cu formă conică în profil și o adâncime de 0,95 m, păstrează urmele unui pilon de susținere cu dimensiuni aproximative de 0,30 x 0,35 m. În umplutura gropii de culoare brun-cenușie, a fost descoperit un singur fragment ceramic parte a unui vas de dimensiuni mari, cărbone și chirpici ars.

La est de locuința încadrată în sec. VI-VII, în partea de nord-vest a palatului și la sud-vest de ruinele palatului Gheorghe Duca a fost descoperită amenajarea unui cuptor datat în secolele IX-XI. Amenajarea și construcția cuptorului au fost identificate doar parțial. Complexul arheologic a fost afectat de fundația unei construcții moderne (actuala Cramă Domnească), iar groapa sa de amenajare a fost tăiată la nord de un zid de terasare cu rigolă de scurgere construit în anii '70.

Cuptorul care a fost folosit probabil la prepararea mâncărurilor și la „coacerea” vaselor pentru uz casnic are formă cvasi-rectangulară, fără cupolă identificată, cu marginea pereților lutuiți și neteziți înălțată deasupra plitei. Cuptorul identificat parțial cu dimensiunile de 1,03 -1,05 x 0,60 m și grosimea pereților de 0,10 x 0,12 m se continuă sub fundația clădirii Cramei Domnești probabil distrus de aceasta. Cuptorul este bicameral, interiorul fiind amenajat în două zone despărțite printr-un perete median. Una din camere, utilizată probabil pentru foc și tiraj, are pereții înclinați și forma ovală (0,12-0,14 m lățime: 0,30 x 0,60 m la exterior; 0,20 x 0,40 la interior), în cea de-a doua, mai largă (0,51 x 0,41 m), au fost depuse mai multe oale făcute la roată, ornamentate cu incizii fine ce formează benzi orizontale și ondulate.

În aceeași zonă, la aproximativ 13 m spre est, a fost descoperită amenajarea unui al doilea cuptor încadrat cronologic în aceeași perioadă. Săpat în lut având formă cvasi-circulară cu diametrul de aproximativ 1 m, are o cupolă elipsoidală, acum aplatizată și distrusă de trecerea timpului.

Cuptorul a fost afectat de sondaje mai vechi, unele recente, care au distrus o parte din structura acestuia. Cupola elipsoidală a cuptorului are o grosime aproximativă de 5-6 cm, iar plita (vatra) compusă dintr-o masă amorfă vitrificată păstrează indiciile unei lutuiei cu grosimea de 2-3 cm.

Construcția descoperită de noi intră în categoria cuptoarelor în aer liber și cel mai probabil este un cuptor folosit la coacerea pâinii. Realizat prin scobire în lut, starea de conservare surprinzător de bună (în ciuda intervențiilor moderne care l-au afectat) indică abandonul acestuia după o perioadă relativ scurtă de folosire sau o întreținere regulată. Gura cuptorului nu a fost identificată, orientarea acesteia o presupunem a fi spre sud-vest unde construcția e afectată de o secțiune modernă. De asemenea, nu au fost identificate alte amenajări, iar materialul arheologic identificat s-a redus la un singur fragment ceramic descoperit pe plita vetrei.

Din perspectivă muzeală, se fac demersuri pentru ca resturile acestei construcții să fie conservate *in situ*, iar atunci când muzeul de la Curtea Veche va fi redeschis pentru public, să fie una dintre multele atracții cu care va fi

întâmpinat publicul iubitor de istorie.

De asemenea, în colaborare cu Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei” (IFIN-HH) au fost prelevate, înregistrate și analizate mai multe probe de mortar din structuri de zidărie din cadrul subsolurilor, pentru obținerea datărilor radiocarbon care să lămurească sau să completeze datele legate de cronologia vestigiilor de la Curtea Veche.

Abstract

During 2018-2020, having as main goal the clarification and completion of historical data insufficiently researched in areas from Old Medieval Court Palace, we started extensive archaeological excavations. From a museographic and historical point of view, the remains of these constructions are extremely important, not only for the fact that they were discovered inside the ruins of Old Court Palace, but also for the fact that they document important phases in the historical evolution of the city.

In the first stage, the archaeological excavations were carried out gradually in a basement with an area of approximately 650 square meters, as follows:

- The research started with investigation of the perimeter walls foundations and of all masonry pillars in the Old Court Palace basements. Also, we investigated two buildings with a rectangular plan and other constructive phases prior to the Old Court Palace built in the 16th century during the time of Mircea Ciobanu. Therefore, the ruins of two rectangular buildings over which the fortification from river boulders was built during the time of Vlad the Impaler, are integrated into the actual Old Court basements plan.

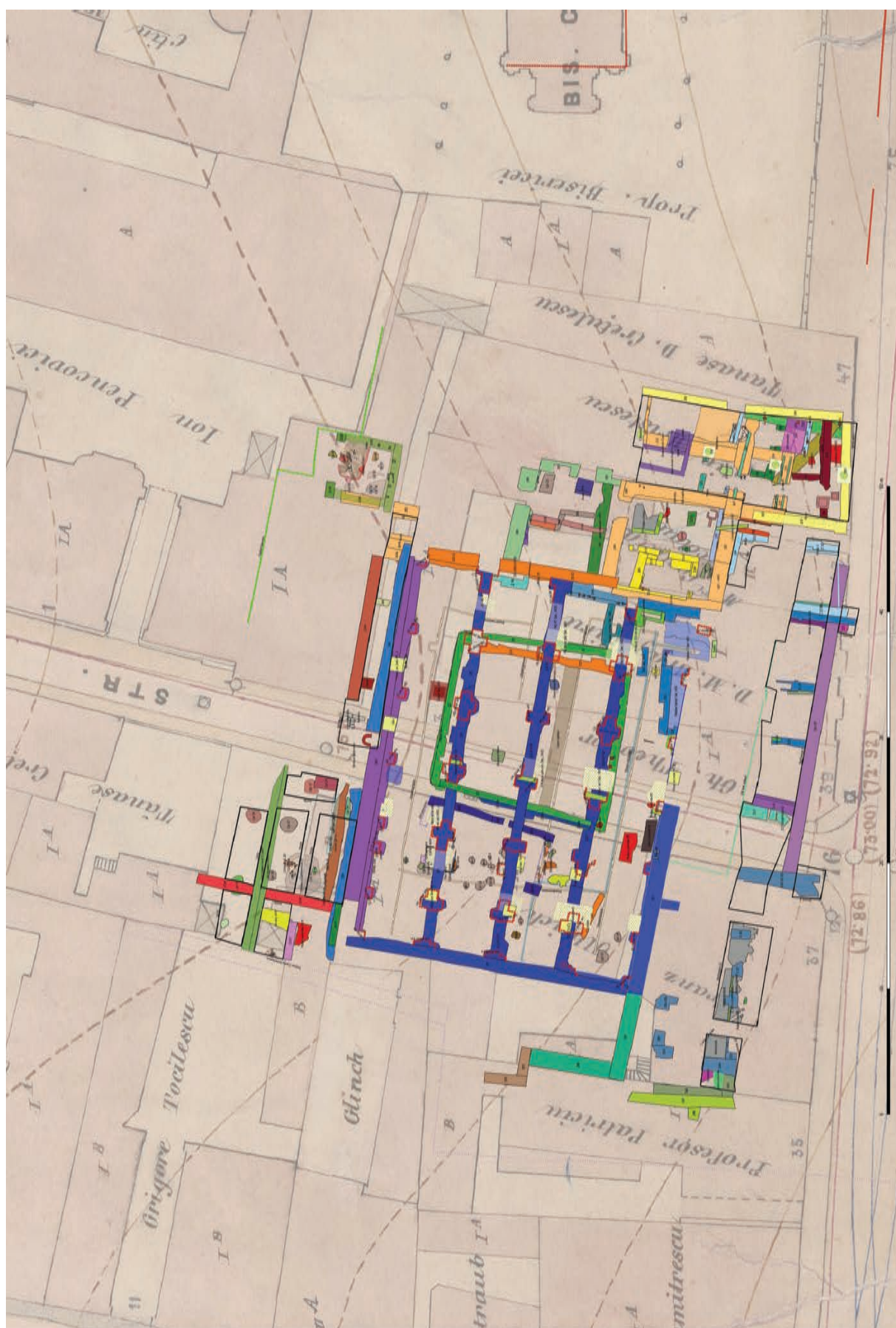
- The research of the various constructive phases carried out during the 17th - 18th century. These are brick arches that duplicate those made in the 16th century with foundations supported on wooden piles with the role in strengthening the resistance structure.

- The preserved walls of the basements from the 19th century buildings which incorporated in their structure most of the medieval masonry were also investigated. These include basement access stairs, a cement floor and partition walls.

The second stage of the archaeological excavations revealed in north-eastern area of the Palace a construction with adobe walls. Afterwards, in 2020, this time in the north-west, two oven and a rectangular shape dwelling were discovered near the houses built by Gheorghe Duca in 18th century.

- Therefore, the excavations revealed a dwelling on the north-east corner of the Palace (6th-7th century) and two ovens, one being a pottery kiln and the other a bread oven (9th-10th centuries). Also, the discovery of the adobe structure dated at the end of 16th century and the beginning of the 17th century, based on two Ottoman pottery fragments, certify the presence of annex buildings in the area outside the palace walls.

The archaeological features described and explained in this study were not destructively excavations, they were documented through plans, drawings and photographs made for each stage of the archaeological work.

Pl. I. Planul general al cercetărilor de la Curtea Veche (2018 - 2020) suprapus pe un plan cadastral de la 1895

Pl. II. Imagini ale Cercetării arheologice realizate la nord de palat, cu descoperiri din secolele VI-VII, IX-X și XVI

Pl. III. Cercetarea arheologică la est de corpul principal al palatului cu descoperiri din secolele XVII-XVIII

163. Ceplenița, com. Ceplenița, jud. Iași**Punct: Conacul Cantacuzino-Pășcanu****Tip de sit :** 123,**Încadrare cronologică :** 432**Cod LMI :** IS-II-a-B-04119**Autorizație nr.** 469/21.07.2021**Colectiv:** Sergiu Iosipescu - responsabil științific, Raluca Iosipescu, Mihaela Ciornei. Instituție organizatoare: INP**Perioadă cercetare:** august 2021

Un prim obiectiv a constat în identificarea fundațiilor și a elementelor constructive ce aparțineau primei etape de funcționare a conacului, determinarea caracteristicilor tehnice ale acestora și stabilirea planimetriei construcției din sec. XVII (faza Nestor și Grigore Ureche).

Un al doilea obiectiv a fost precizarea etapelor constructive ulterioare, punerea în evidență a planimetriei conacului din sec. XIX-XX, cu modificările eventuale realizate în acest interval de timp (fazele Mihalache Cantacuzino-Pășcanu și Zarifopol).

Astfel, în campania din anul 2021, s-a continuat degajarea cu mijloace mecanizate a straturilor groase de dărâmtură din zona de est a conacului.

Secțiunea SI, orientată SE-NV, a fost trasată în anul 2020 începând din fața încăperii boltite, spre turnul de apă, trecând peste zona centrală a conacului cu concentrație maximă de dărâmturi. În campania din anul 2020, în SI s-a descoperit peretele estic al clădirii și încăperile care se succedau spre partea centrală a acesteia.

În campania 2021 s-a continuat lucrul în porțiunea nord-estică a secțiunii SI (10 m x 2,00 m), pornind de la peretele ultimelor încăperi ale conacului Zarifopol descoperit în 2020. A fost degajat molozul din încăperea conacului punându-se în evidență peretele de V, realizat preponderent din piatră și puțină cărămidă, tencuit, cu urma unei deschideri, acum astupată de dărâmtură, precum și un fragment din peretele sudic, de asemenea cu o deschidere către încăperea alăturată spre sud. Zidul de E a fost demantelat până la cota pardoselii din ciment. Se observă că fragmentul de temelie a acestui zid este acoperit cu un strat de mortar, nivelul de la care acesta a fost aplicat pe zidărie fiind evident. El reprezintă nivelul de călcare al refacerii conacului, faza Zarifopol. Nu a fost degajată de sub dărâmturi partea de N a încăperii. Este de notat stratul gros de tencuială prezent pe toate fragmentele de zidărie dezvelite, rezultat al unor refaceri succesive.

În SI se constată că temeliile laturii de E ale casei moderne, faza Zarifopol, încalecă un zid perpendicular (Z1), din piatră, aparținând desigur unei faze anterioare, pe care o atribuim curților lui Grigore Ureche (cca. 1630). Zidul Z1, dezvelit în secțiune, are lungimea de 5,60 m, grosimea de cca 1,15 m. Zidăria din blocuri de piatră, cu una sau mai multe asize, care apar, ieșind din loc în loc, în afara laturii nordice a acestui zid de fundație a curților din secolul al XVII-lea, puteau avea menirea de a susține bârnele unei podele de lemn pentru încăperea alăturată, situată între acest zid și turn. Identificarea începutului unei scări, care era amenajată urmărind latura vestică a turnului, poate

sugera că această scară pornea din încăperea amintită. Implicit, această interpretare conduce la ideea că etapa de piatră a turnului aparține fazei secolului al XVII-lea a curților.

În SI a fost surprins, de asemenea, colțul încăperii și o porțiune din latura de est a fundației curților din secolul al XVII-lea (Z2). Latura de E era formată dintr-un zid de piatră cu lățimea de c. 2,20 m. În grosimea acestui zid de fundație se observă un canal longitudinal, de c. 0,40 m, reprezentând cu siguranță urma lăcașului unei bârne de lemn, azi putrezit, cu rol de consolidare și egalizare a zidăriei.

Zidăria fundațiilor curților din secolul al XVII-lea era realizată din blocuri de piatră nefasonate, de dimensiuni relativ mari, c. 0,70 x 0,40 x 0,10 m/0,75 x 0,50 x 0,15 m, legate cu mortar de var. Colțul format de Z1 și Z2 se păstrează pe o înălțime de aproximativ 1 m. Continuarea cercetării este necesară pentru a se ajunge la talpa fundației zidurilor de sec. XVII.

Totodată, se constată că temeliile casei moderne, faza Zarifopol, au la bază câteva asize neregulate din piatră, poate contemporane unor construcții mai vechi sau refozite.

SI a mai dezvelit, spre capătul estic, câteva fragmente de zidărie de piatră care ar putea fi resturile unui zid de legătură din etapa constructivă din sec. XVII și turn, care prezintă pe toată circumferința sa sudică, pe o înălțime variabilă, doar asize de piatră.

S-au colectat câteva fragmente de cahle smălțuite, de culoare verde, cu decor hexagonal sau amintind de forma unei insecte.

Din punct de vedere stratigrafic, se observă, sub stratul vegetal superficial, existența unui nivel de dărâmtură cu fragmente de piatră, cărămidă, tencuială și mult moloz de var la bază, care urmează panta naturală a terenului. Acesta suprapune un nivel gros de arsură de cca. 10-20 cm, foarte vizibil pe profilul de sud al SI, straturi care corespund incendierii și demantelării conacului Zarifopol. Sub arsură se află un alt strat de dărâmtură ce conține fragmente de piatră și cărămidă, mortar de var. Acesta pare să corespundă nivelului de demantelare a conacului din sec. XVII. Sub acest ultim strat se află pământul viu, o argilă de culoare galben-cenușiu, compactă, în care sunt fundate Z1 și Z2.

SII a fost trasat cu direcția SE-NV, cu dimensiunile de 10 m x 2,00 m, paralel cu SI, la sud de aceasta, pornind din ultimele încăperi ale conacului Zarifopol, către ruina casei Ureche. Și în aceste secțiuni s-a început prin degajarea molozului rezultat din dărâmarea conacului Zarifopol, punându-se în evidență astfel încăperile de pe latura estică a clădirii.

În SII, perpendiculară pe latura estică a conacului modern, a fost evacuat molozul din încăperea corespunzătoare a conacului Zarifopol, scoțându-se la iveală zidul de V cu o deschidere spre interior, resturile zidurilor de N și S, precum și temelia laturii de E a conacului.

Distrugerea progresivă de la V la E a acestei laturi a conacului Zarifopol se datorează proximității unui drum perimetral, accesibil oricărui mijloc de transport, pe unde se puteau evacua cu mai mare ușurință materialele de

construcție pentru a fi refolosite.

Mai departe, secțiunea a surprins zidul laturii de est a fundației curților din secolul al XVII-lea (Z2), cu o grosime de c. 2,20 m. Grosimea mai mare se explică atât prin înclinația terenului din marginea platoului pe care s-au construit curțile, cât și prin faptul că zidul era unul de exterior. Ca și în S I, zidul are spre partea centrală un canal lat de circa 0,40 m, cu probabilitate lăcașul unei grinzi de lemn cu rol de consolidare și stabilizare a zidăriei laturii de est a curților din secolul al XVII-lea.

Totodată au fost puse în evidență și unele fragmente de ziduri ale unor construcții interioare. Aici a fost aflat un fragment de cahlă din pastă gălbuie, cu decorație din elemente vegetale stilizate.

SIII s-a trasat perpendicular pe latura sudică a conacului Zarifopol, cu dimensiunile de 5,50 x 1,75 m. Imediat sub stratul vegetal au apărut, la capătul de N al secțiunii, temeliile colțului de SE al conacului Zarifopol, primele două asize fiind realizate din blocuri de piatră fasonate (Z3). Secțiunea s-a adâncit până la nivelul stratului viu, deasupra căruia se constată un strat continuu de dărâmătură.

Caseta C1 a fost trasată în încăperea de sub fosta loggie a conacului, bazele stâlpilor de susținere fiind descoperiți în campania din anul 2020.

Caseta C2 s-a realizat în exteriorul încăperii boltite, la colțul de V al acesteia, acolo unde în nivelul vegetal păreau a se contura urmele unui zid. Caseta C2 reia secțiunea SIII (2020), dimensiunile casetei fiind de 6 x 2 m. Săpătura a fost oprită în anul 2020 pe o placă de beton de mari dimensiuni, aflată sub stratul vegetal, care în anul 2021 a fost extrasă cu mijloace mecanizate. Prin continuarea cercetării s-a descoperit talpa fundației încăperii boltite și a fost pus în evidență zidul ce închidea incinta curții pe latura de sud. Fundația încăperii boltite se află la c. 2 m sub nivelul de călcare actual, fiind săpată într-un strat de argilă de culoare galbenă-cenușie care reprezintă solul viu. În săpătură s-a descoperit ceramică smălțuită și nesmălțuită din sec. XVII, iar la nivelul superficial, numeroase fragmente de sticlă provenind din geamurile ferestrelor.

Caseta C3 a fost practică la limita de S a intrării în beci, având ca obiectiv verificarea raportului dintre extradossul gârlicului beciului, podeaua acestei încăperi și podeaua camerei pe unde se intra în gârlici. Se descoperă o grindă arsă cu secțiunea de 25x25 cm, care corespunde orificiilor grinzilor de susținere ale dușumelelor primului etaj de deasupra acestei încăperi. După îndepărtarea treptată a molozului și ruinelor existente s-a conturat aici o încăpere cu lățimea de 5,30 m, cu o podea de ciment. Se constată că accesul către încăperea de deasupra beciului se făcea printr-o deschidere în ambrazură cu lățimea către exterior de 1,05m, la interior de 1,40 m, situată la + 0,75 m față de platforma de beton din fața gârlicului beciului. Pentru a ajunge la această intrare se amenajase, între două picioare de zidărie, o scară, astăzi aproape complet distrusă.

Deși până la finalul campaniei 2021 caseta C3 nu a putut fi terminată datorită cantității mari de dărâmătură, se poate spune că peste extradossul beciului s-a adăugat o umplutură de nivelare pentru amenajarea podelelor

încăperilor situate la nivelul de deasupra.

Una dintre componentele necesare ale cercetării arheologice pentru Școala de vară din anul 2021 a fost aceea de arheologie a peisajului și cu deosebire a grădinilor istorice. Curțile, înconjurate de incinta patruleteră din piatră cuprindeau, după informațiile localnicilor mai în vârstă, plantații de arbori exotici sau locali, nuci, salcâmi, tei și o specie rară de liliac. Rondul dinaintea intrării principale a conacului fusese plantat cu copaci, dintre care unul central și, poate, în preajma sa o statuie.

În vederea cercetării peisajului istoric a fost trasată secțiunea SIV, cu dimensiunile de 19 m x 1,5 m, începând de la marginea peronului pentru trăsuri vizibil încă pe teren. Peronul pentru trăsuri avea o lățime de c. 5 m. La c. 8 m distanță de limita peronului pentru trăsuri se conturează o grupare din pietre de mici dimensiuni ce formează aleea rondului central, alee de c. 1 m lățime. În interiorul rondului s-a descoperit o parte din rădăcina unui arbore, preluată pentru analize.

Concluzii

Cercetarea arheologică și de parament a fazei Grigore Ureche, remarcabilă prin loggia de pe latura vestică, inclusă în conacul Zarifopol, este obligatorie atât din punct de vedere istoric cât și al istoriei arhitecturii din Moldova în secolul al XVII-lea. De asemenea trebuie verificată arheologic apartenența părții din piatră a turnului de apă și al umblătorilor la faza Grigore Ureche a Curților de la Ceplenița

În ceea ce privește incinta curților lipsesc cu totul cercetările de pe latura vestică și nordică, unde existau construcții adosate zidurilor. Îndeosebi trebuie descoperite fundațiile clădirii din stânga porții de intrare în conac.

Nu mai puțin importantă pentru documentarea și apoi reconstituirea grădinilor și plantațiilor din interiorul incintei și continuarea cercetărilor de arheologie ale peisajului.

Din nefericire, timpul scurt și mijloacele mai mult decât modeste puse la dispoziția școlilor de vară din 2020 și 2021, nu au permis finalizarea cercetărilor nici pentru faza Grigore Ureche a curților de la Ceplenița și nici pentru parcul din partea nordică a incintei conacului.

Abstract

Originally intended to provide an archaeological diagnosis necessary for the realization of the conservation project, the archaeological research at the Cantacuzino-Paşcanu-Zarifopol mansion had to turn into a preventive archaeological research due to the complexity of the situation of the ruins, which, due to the short working time within summer school, was a challenge for the team of archaeologists.

The objective of the preventive archaeological research consisted in specifying the age of the constructions prior to the last stage of operation, especially of the cellars under the central part of the mansion, specifying and marking on the plan the constructive stages and determining their technical characteristics in order to substantiate the project of conservation and restoration of the ruins the mansion.

Illustrations list

- Fig. 1. Situation plan
- Fig. 2. Plan of archaeological excavations, 2021
- Fig. 3. Overview of the ruins of the Cantacuzino-Paşcanu mansion
- Fig. 4. SI – general view
- Fig. 5. SI – plan and photogrammetric profile
- Fig. 6. SI – plan and profile
- Fig. 7. SII – overview
- Fig. 8. SII – overview
- Fig. 9. SII – plan
- Fig. 10. SIII – general view
- Fig. 11. SIII – plan and profile
- Fig. 12. C2 – plan and photogrammetric profile

Fig. 1. Plan de situație

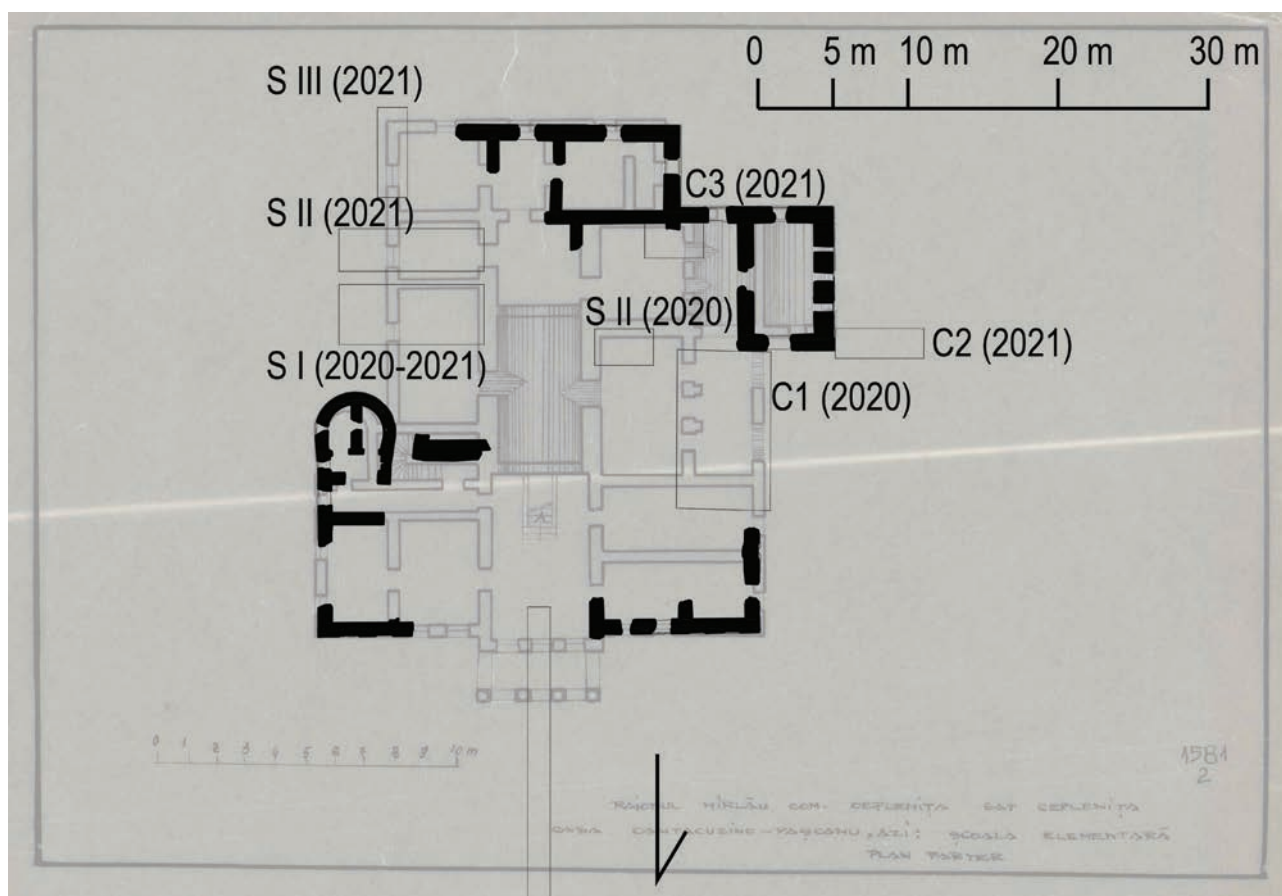

Fig. 2. Plan secțiuni arheologice, 2021

Fig. 3. Imagine de ansamblu a ruinelor conacului Cantacuzino-Paşcanu

Fig. 4. SI – vedere generală

Fig. 5. SI – plan și profil fotogrammetric

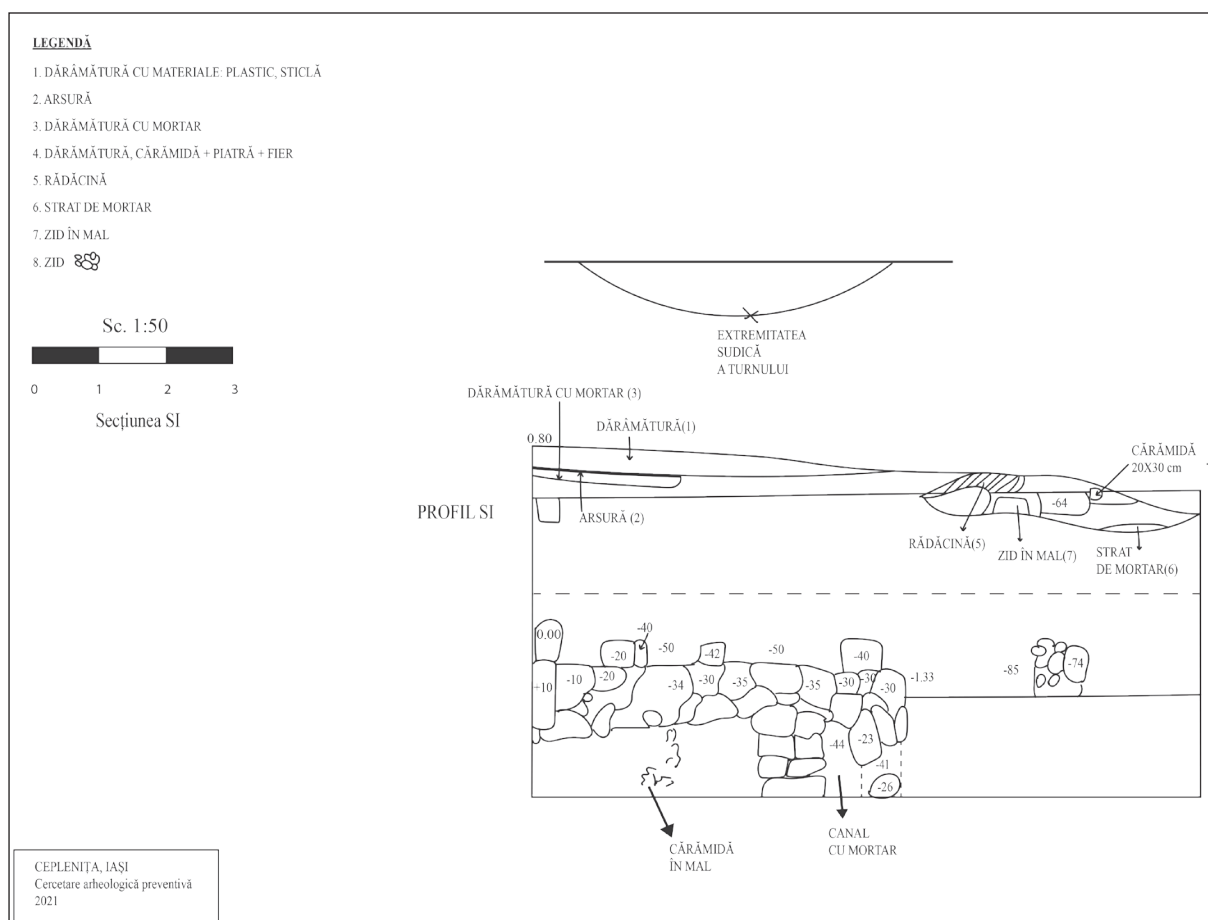

Fig. 6. SI – plan și profil

Fig. 7. SII – vedere generală

Fig. 8. SII – vedere generală

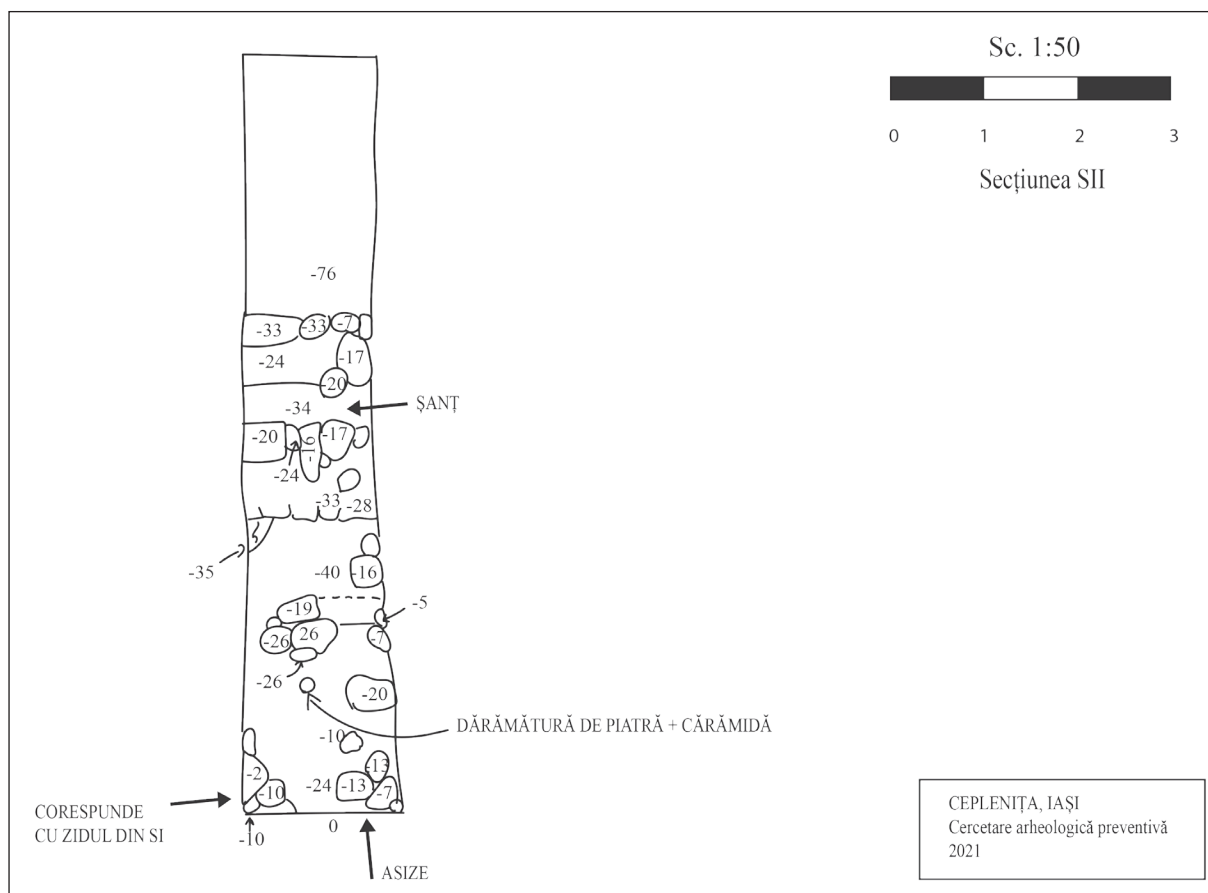

Fig. 9. SII – plan

Fig. 10. SIII – vedere generală

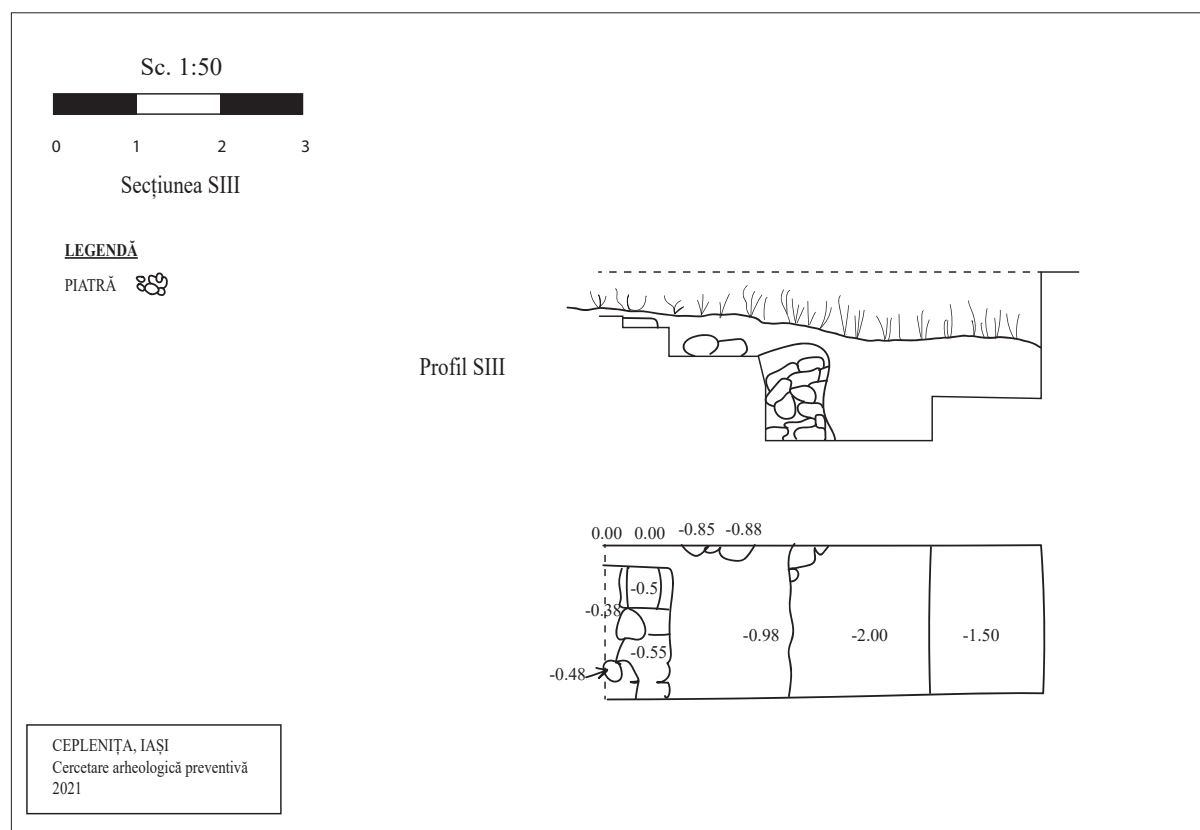

Fig. 11. SIII – plan și profil

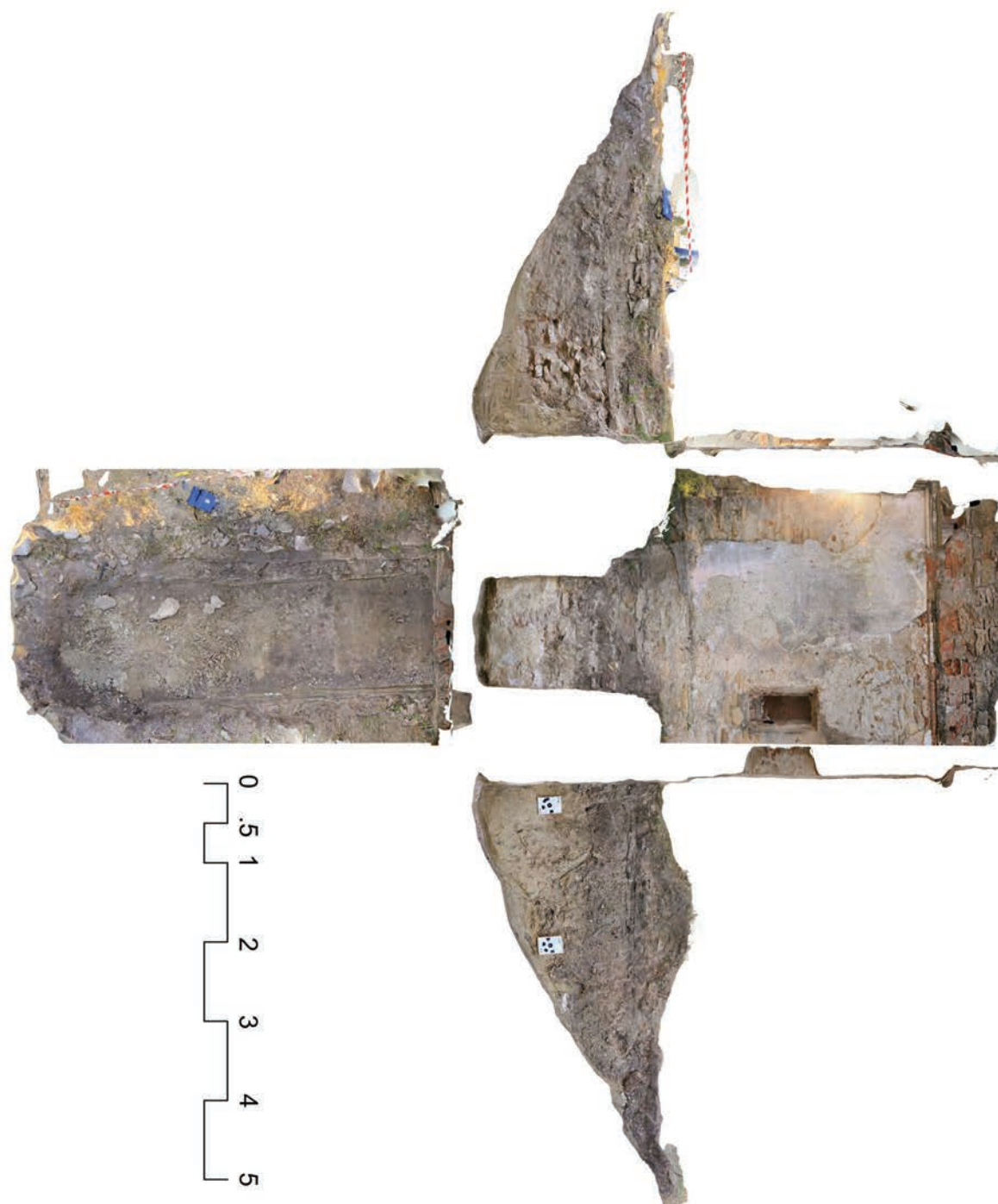

Fig. 12. C2 – plan și profil fotogrammetric

164. Gura Vitioarei, jud. Prahova**Punct: Movila****Cod RAN:** 131844.01**Autorizația nr.** 209/4.05.2021**Colectiv:** Bogdan Ciupercă – responsabil științific (MJIA Prahova), Valeriu Sîrbu (IAB), Sebastian Matei (MJ Buzău), Dragoș Măndescu (MJ Argeș), Tudor Hila, Cătălin Dăscă (MJIA Prahova)

Situl de la Gura Vitioarei se află pe partea superioară a unui deal dominant, puternic împădurit, de forma unui trunchi de con, plasat pe malul stâng al Teleajenului, la confluența cu valea Danciului. Din punct de vedere morfologic așezarea se compune dintr-un platou cu dimensiunile de cca 60 x 35 m și două terase situate la est. Platoul este ușor înclinat pe direcția vest-est, iar în partea de sud prezintă o ridicătură aproximativ circulară, naturală. Terasa 1 are o formă alungită, ușor curbată cu dimensiunile de aproximativ 35 x 10 m, în timp ce Terasa 2, situată mai jos, are o formă rectangulară, cu dimensiunile de aproximativ 50 x 25 m. Analiza datelor Lidar arată existența spre est și nord-est a unei mici fâșii relativ plane, care pleacă din Terasa 1 și merge spre capătul de nord al platoului, care ar putea reprezenta, fie un drum de acces spre platou, fie un rest dintr-o terasă prăbușită în trecut.

Până în prezent nu s-au efectuat săpături arheologice, ci doar periegeze. Așezarea este menționată succint de Gh. Petrescu Sava și Ion Nestor în anii 40, și apoi de E. Comșa și V. Georgescu în anii 80 ai secolului trecut. Pe lângă numeroase materiale de epocă geto-dacică, autorii amintiți prezintă și o serie de materiale neolitice și din epoca bronzului, descoperite tot în acest sit. În colecțiile Muzeului Județean Prahova se află mai multe vase întregi descoperite întâmplător. Este vorba de o amforă de PseudoCos, un bol cu decor în relief, un borcan, un vas globular și o stecurătoare, materiale care se pot data în sec. II-I a. Chr.

Cercetarea acestui sit s-a făcut în cadrul proiectului *Peisaje ascunse: explorarea prin teledetecție și LIDAR a drumurilor, granițelor și câmpurilor de luptă din Carpații de Sud-Est*, (HiLands) cod PN-III-P4-ID-PCCF-2016-0090. Cercetările au avut ca obiectiv verificarea unor informații mai vechi obținute din literatura de specialitate, în contextul în care situl este situat pe o importantă cale de comunicație antică, care leagă Transilvania de Muntenia. Săpăturile arheologice au debutat în anul 2021 și au continuat în anul 2022.

Au fost trasate 4 secțiuni, două pe Platou (S1 și S4) și două pe Terasa 1 și 2 (S2 și S3). Prima secțiune a avut lungimea de 42 m și lățimea de 1m, traversând Platoul de sud la nord. S2 cu dimensiunile de 8 x 1 m a fost trasată pe Terasa 1, iar S3 cu dimensiunile de 10 x 1 m a fost trasată pe Terasa 2. S4, plasată aproximativ perpendicular pe S1, are dimensiunile de 16 x 2 m.

În 2022 a fost finalizată cercetarea integrală a secțiunii S1 și au fost săpate parțial două carouri din secțiunea S4 (carou 1 și 7). Secțiunile S2 și S3, nu au fost finalizate datorită timpului limitat. În S4 - carou 7 – plasat spre marginea de est, unde platoul cade cu câțiva metri, săpătura s-a oprit la cota de -1,20 m, fără a fi atins sterilul

arheologic. La această cotă s-au conturat 3 complexe observate clar în contrast cu stratul de cultură din jur care, pe baza materialului ceramic descoperit, se încadrează în eneolitic.

S-au identificat și cercetat în total 42 de complexe arheologice din care doar 22 au fost finalizate. Marea lor majoritate reprezintă gropi menajere (33), unele de mari dimensiuni, cu formă tronconică și mai rar cilindrică. În cea mai mare parte umplutura acestora este relativ afânată, constituită din diverse straturi de pământ cu consistențe și texturi diferite, amestecate cu cenușă, pigment de cărbune, bucăți de lipitură arsă, oase de animale și numeroase fragmente ceramice de factură dacică.

Remarcăm groapa cpl. 19 care are următoarele dimensiuni: Dguri – 1,90 m, Dmax la bază – 2,80 m și adâncimea de -2,20 m și groapa cpl. 17A cu dimensiunile: Dg – 1,10 m, D bazei – 2,40 m și adâncimea de -1,74 m.

Au fost cercetate două complexe de mari dimensiuni care ar putea reprezenta locuințe. Este vorba de Cpl 17, complex adâncit de mari dimensiuni, cu pereții aproape verticali. A fost observat pe o lungime de 2,70 m, intrând în cea mai mare parte în malul de est. Adâncimea acestui complex este de 0,70 m și conține o umplutură cenușiu-gălbui, relativ afânată, cu aspect nisipos și rari pigmenti de lipitură arsă și cărbune. Având în vedere forma și adâncimea, nu este exclus ca acest complex să reprezinte o locuință adâncită. Un alt complex de mari dimensiuni a fost cercetat în carourile 4-6 al S1. Cpl 13 – a fost observat pe o lungime de 3,20 m, intrând în ambele maluri ale secțiunii. Terenul ușor înclinat pe direcția N-S a presupus orizontalizarea bazei, astfel că adâncimea maximă era de aproximativ 0,50 m spre sud și cca 25 spre nord. Pereții verticali, prezența a cel puțin două gropi de stâlpi în marginile acestuia, precum și o serie de amenajări ale bazei (podinei) constituie elemente pentru a putea atribui acestui complex funcția de locuință/construcție.

În afara acestor două tipuri de complexe, au mai fost descoperite și cercetate: o vatră în situ (cpl. 20), un șanț (cpl. 23), o aglomerare de pietre și material arheologic (cpl. 19) precum și 4 gropi de stâlp.

Din punct de vedere stratigrafic s-a constatat că pe platou dinamica locuirii a fost una complexă afectând diferit diverse zone ale acestuia. Astfel, în jumătatea de vest a platoului stratigrafia este foarte subțire, cca 10-15 cm de strat arheologic și complexe (gropi) exclusiv de epocă dacică, pe când în jumătatea de est stratul de cultură este mult mai consistent, depășind 1,30 m (în actualul stadiu al cercetării). Această situație a fost constatată în S4, carou 7, foarte aproape de marginea de est a platoului. Aici au fost descoperite numeroase fragmente ceramice datate în sec. I a. Chr. – I p. Chr. dar și fragmente ceramice preistorice (eneolitice).

Materialul arheologic este destul de bogat, predominând fragmentele ceramice. Materialul ceramic este puternic fragmentat în strat și mai bine păstrat în umplutura gropilor. Nu au fost descoperite vase întregi. Fragmentele ceramice provin în principal de la borcane, fructiere și cești opaiț lucrate la mână, dar și de la numeroase căni, fructiere, pithoi, castroane, boluri, kantharoi, lucrate la roată. Surprin-

zător este faptul că nu au fost descoperite obiecte metalice relevante, ci doar câteva piese din fier de mici dimensiuni, atipice. Din punct de vedere cronologic majoritatea materialului ceramic se datează în sec. II-I a. Chr. dar există și fragmente de vase locale precum și importuri care pot fi dateate în sec. I p. Chr.

În 2022 au fost analizate 1035 de resturi faunistice provenind din 12 complexe. Marea majoritate a acestora reprezintă resturi de bovine (45,4%), urmate de ovicaprine (26,4%) și porcine (21,8%).

În campania viitoare colectivul de cercetare își propune finalizarea secțiunilor S2-S4, dar și realizarea unor cercetări de suprafață mai amănunțite în proximitatea sitului.

Abstract

The Gura Vitioarei site is located on the upper part of a hill, in the shape of a truncated cone, placed on the left bank of the Teleajen, at the confluence with the Danciu valley. From a morphological point of view, the settlement consists of a plateau with dimensions of approx. 60 x 35 m and two terraces located to the east. 4 sections were excavated, two on the Plateau (S1 and S4) and two on Terraces 1 and 2 (S2 and S3). The first section was 42 m long and 1 m wide, crossing the Plateau from south to north. S2 with dimensions of 8 x 1m was placed on Terrace 1, and S3 with dimensions of 10 x 1m was placed on Terrace 2. S4, placed roughly perpendicular to S1, has dimensions of 16 x 2m. 41 archaeological complexes have been identified and excavated of which only 22 have been completed. The great majority of them represent pits (33), some of them large, with a truncated and rarely cylindrical shape. Apart from these types of complexes, the following were also discovered and investigated: an in-situ fire place (cpl. 20), a ditch (cpl. 23), an agglomeration of stones and archaeological materials (cpl. 19) as well as 4 pillar pits.

From a chronological point of view, most of the ceramic material dates in the 2nd-1st centuries BC, but there are also fragments of local vessels as well as imports dating to the 1st century AD.

Bibliografie:

Petrescu-Sava, Nestor 1940 - Petrescu-Sava, Gh., Nestor, I., *Două localități preistorice pe Teleajen: Cetățuia de la Homorici și Movila dela Gura-Vitioarei (jud. Prahova)*, in *Revista de Preistorie și Antichități Naționale*, 1940, p. 71-88.

Comșa, V. Georgescu 1981 - Comșa, E., Georgescu, V., *Cetățuia geto-dacică de pe Dealul Movila de la Gura Vitioarei*, in *SCIVA*, 2, 1981, p. 271-282.

Baciu, Bălășescu 2022 - Baciu, D., Bălășescu, A., *Fauna geto-dacică de la Gura Vitioarei (jud. Prahova)*, in *Mousaios*, XXV, 2022, p. 179-208.

1

2

Pl. I. 1. Vedere dinspre nord-vest; 2. Vedere din dronă cu Platoul

1

2

Pl. II. Secțiunea 1 – 1. Vedere spre sud; 2. Vedere spre nord

Pl. III. Fragmente ceramice descoperite in cursul cercetărilor (1-8. Lucrate la mână; 9-16. Lucrate la roată)

165. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum]**Punct: Necropolă - „Movilele Dese”****Tip de sit:** 21 (necropolă)**Încadrare cronologică:** 32 (Epoca romană)**Cod RAN:** 159696.06; **Cod LMI:** TL-I-s-A-05804**Autorizație nr.** 282/28.05.2020**Colectiv:** Aurel-Daniel Stănică - responsabil șantier (ICEM Tulcea), Radu Stănescu, Răzvan Cernamoriți, Gabriel Grumăzescu, Radu Gabriela, Vera Rusu, Liliana Marcu, (ICEM Tulcea), Alina Streinu (MM București), voluntari (Asociația Pro Noviodunum).**Perioada desfășurării cercetării:** 2020

Prezentul raport a fost întocmită pe baza cercetării arheologice preventive desfășurate în extravilanul localității Isaccea (F12 extravilan, De1190, De1210, De1337, De1231/1, De1244/1, de658, de1249, De650/1, De1265, De1278, De1272), în siturile arheologice – TL-I-m-A-05804.01, TL-I-m-A-05804.03, TL-I-m-A-05804.04 și în zona de protecție a acestora, TL-I-m-A-05804.04 - în conformitate cu Lista Monumentelor Istorice din România, M. Of. al României, Partea I, nr. 113bis / 15.02.2016, vol. II, p. 2508-2563, jud. Tulcea, poziția 182, în vederea realizării investiției „Îmbunătățirea infrastructurii de acces la exploatarea agricole în zona Saon”, beneficiar UAT oraș Isaccea.

UAT oraș Isaccea intenționează să reabiliteze infrastructura existentă, cea de drumuri agricole (De1190, De1210, De1337, De1231/1, De1244/1, De658, De1249, De650/1, De1265, De1278, De1272), care face legătura între DJ22T - Str. Câmpia Libertății (prin drumul agricol De1272 și drumul național DN22 - prin drumul agricol De1190).

În cazul intersecției drum agricol De 1190 cu drumul național DN22, segmentul de drum traversează situl arheologic Movilele Dese (TL-I-m-A-05804.06), unde a fost realizată o cercetare arheologică preventivă.

Contextul arheologic

Zona denumită Necropolă, este cunoscută în literatura de specialitate pentru complexele de cripte, aliniamentele de tumuli, necropolele plane sau de incinerare, drumurile antice și locuirea rurală.

Necropola tumulară a cetății Noviodunum a fost investigată de Gavrilă Simion, între anii 1958 și 1992. Au fost cercetate 30 de movile¹, reprezentând jumătate din numărul celor existente. Informațiile desprinse din cercetarea necropolei se referă la perioada cuprinsă între sfârșitul secolului I și sfârșitul secolului II p. Chr. și scot în evidență riturile și ritualurile funerare practicate la Noviodunum în epoca romană timpurie.

Din punctul de vedere al numărului de morminte cercetate, necropola *municipiului Noviodunum* oferă una dintre cele mai importante secvențe de complexe funerare din provincia Moesia Inferior. Mare parte a cercetărilor din necropola au fost publicate, fie în articole al căror obiectiv era cel de a pune în circulație complexele funerare descoperite, fie studii de sinteză asupra ritualurilor funerare, ori discuții

asupra anumitor tipuri de piese sau complexe funerare.

Un segment din necropola tumulară, este localizat în punctul Movilele Dese, fiind constituit din 14 movile, situate de o parte și de cealaltă a drumului roman care făcea legătura cu cetatea de pe malul Dunării². Cercetările de teren realizate de colectivul Șantierului Arheologic Cetatea Noviodunum, au condus la cartarea și altor complexe funerare, care vin să completeze aliniamentul de tumuli cunoscut din punctul Movilele Dese³.

Movilele Dese – De1190

Cercetarea arheologică preventivă din anul 2021, a avut ca obiectiv segmentul de drum agricol De1190. În prima etapă s-a realizat o delimitare din 10 în 10 m a traseului, apoi o decapare mecanică până la 0,30-0,50 m, fiind îndepărtat solul arabil (traseul este diferit de drumul agricol utilizat la acel moment). Zona decapată are o lungime de 330 m și o lățime de 12,40 m.

Punctele de interes arheologic sunt reprezentate de șase complexe arheologice: un complex presupus a fi o zonă de banchet – CX 1; două complexe funerare cu groapă arsă – CX 2 și CX 4; două complexe funerare de incinerare pe loc – CX 3 și CX 5; un complex funerar de inhumare. Acestea sunt localizate pe un segment al De1190, cu lungimea de 100 m, la est de terenul care a găzduit instalațiile unei societăți comerciale cu activități conexe STG Isaccea.

Descrierea complexelor**CX 1**

Localizare: la S de CX 5 și la SV de CX 6.

Descriere: Reprezintă o suprafață propusă ca loc de banchet funerar, caracterizată de multiple vase ceramice sparte pe loc (un ulcior cu buză discoidală, o oală cu o toartă, trei căni cu o toartă), precum și fragmente de oase arse și cărbuni. Notația cu litere este aferentă fiecărui vas identificat în suprafață.

Date: epocă romană, secolele II – III p. Chr., după materialul ceramic identificat.

CX 2

Tip: structură funerară cu groapă singulară arsă.

Dimensiuni: 1,76 m lungime/0,6 m lățime maximă/0,27 m adâncime maximă.

Localizare: la SE de CX 4 și la N de CX 3.

Descriere: Orientarea aproximativă a complexului este SE-NV. Groapa are formă elipsoidal-asimetrică, partea sudică fiind mai lată decât cea nordică. În profil, groapa are o formă concav-asimetrică. Adâncimea maximă se observă în partea de sud, la -0,27 m, în timp ce în jumătatea nordică

² Baumann 2010, 14, 15, 228.

³ Baumann 2010, p. 14, 17, 228. În anul 1997, V. H. Baumann a realizat documentația pentru înscrierea sitului în Lista Monumentelor. Astfel, au fost constituite două rezervații arheologice. Una cuprindea cetatea și așezarea civilă cu valul I, într-o rezervație de 60 ha. Această delimitare a fost extinsă în anul 2015 la 600 ha în urma cercetărilor de teren efectuate de colectivul coordonat de dr. A. D. Stănică. A doua rezervație includea un segment din necropola tumulară a cetății, în punctul „Movilele Dese”, alcătuit din 14 movile, situate de o parte și de cealaltă a drumului roman care venea dinspre Niculițel spre cetate pe la SE, în total 15 ha, din care, rezervația - 9 ha, zona protejată - 6 hectare.

¹ În literatura de specialitate nu există date decât pentru 23 dintre ei.

este de -0,20 m. S-au putut observa intervenții moderate de galerii de rozătoare, care au deranjat pe alocuri stratigrafia.

Se constată arderea defunctului pe loc, arsura de pe pereții gropii prezentând trei niveluri diferite (galben, roșu, gri-albăstrui) corespunzătoare evoluției temperaturilor. Intensitatea maximă este surprinsă în partea de SV.

Pământul de umplutură prezintă o culoare galbenă-cenușie, fragmente ceramice, oase calcinate, cuie/piroane din fier.

Stratul de pământ ars amestecat cu cenușă și oase calcinate este dispus neuniform pe suprafața gropii, cu o concentrare mai mare în jumătatea nordică, și variază în grosime între 0,02 și 0,06 m. În compoziția sa se mai află un număr însemnat de cuie/ținte și piroane din fier, un fragment de podoabă din bronz, o fibulă fragmentară din fier, o cană cu o toartă, fragmente ceramice de la o oală și un ulcior, iar pe fundul stratului, în zona centrală, 3 fragmente de plumb topit.

Observații: Se observă aglomerarea cuielor/țintelor în treimea nord-vestică.

Fragmentele ceramice aparțin unei oale cu două toarte, precum și unui ulcior de tip *oinochoe*, ambele vase fiind sparte ritualic, iar apoi măturate în groapă. O cană cu o toartă a fost depusă cu gura în jos, în stratul de cenușă, descoperită *in situ*, alături de o fibulă din fier fragmentară.

Plumbul topit provine de la unul sau mai multe obiecte și s-a putut observa, la unul dintre fragmente, cum s-a topit și s-a scurs până pe fundul stratului cu cenușă, în zona aproximativ centrală a gropii. În total au fost descoperite 3 fragmente mai mari și altele mai mici.

În treimea sud-estică, în partea superioară a nivelului cu cenușă, a fost descoperit fragmentul din bronz, cel mai probabil o cataramă.

Date: epocă romană, secolele II – III p. Chr., după materialul ceramic identificat.

CX 3

Tip: structură funerară de incinerare pe loc, compusă din trei gropi arse și o structură (elevație) din materiale de construcție. Jefuită în Antichitate.

Dimensiuni: 3,43 x 1,78 x 3,60 x 1,80 m – conturul primei gropi; 2,95 x 1,30 x 3,00 x 1,22 m – conturul celei de-a doua gropi; 2,65 x 0,94 x 2,62 x 0,80 m – conturul celei de-a treia gropi; 2,10 x 0,35 x 2,10 x 0,27 m – fundul mormântului. Măsurătorile urmează orientarea E-S-V-N.

Localizare: la S de CX 2 și la NV de CX 5.

Descriere: Orientarea aproximativă a complexului este SV-NE. Prezintă o succesiune de trei gropi cu pereții arși:

Prima groapă are formă paralelipipedică cu colțurile rotunjite, prezentând urme de ardere la roșu. Lățimea treptei este de 0,18±0,04 m și adâncimea de 0,12 ± 0,02 m de la nivelul de călcare/de la care s-a putut observa complexul.

Cea de-a doua groapă are formă paralelipipedică, cu urme de ardere până la roșu și ocazional gri, în special în zona de intersecție cu a treia groapă, având o lățime a treptei de 0,17±0,01 m și o adâncime de 0,16±0,02 m.

Cea de-a treia groapă are formă rectangulară în suprafață, dar trapezoidală cu baza mare sus în profil, iar înclinația aproximativă a pereților este de 60°. Adâncimea maximă este de 0,40 m de la treapta a doua. Se remarcă

arderea pereților până la culoarea gri, iar a fundului gropii până la roșu.

Structura din materiale de construcții din ceramică avea forma unui acoperiș în două ape, așezat pe marginea interioară a celei de-a doua gropi, de unde începe a treia groapă. Este compusă din *tegulae* romane de tip „corintic” și *imbrices* (olane) de tip „laconic”, unele dintre acestea prezentând defecte de fabricație (arse neuniform sau insuficient, deformate), așezate în triunghi, asemănător situației din CX 5. Nu a putut fi observată prezența mortarului.

Dintre obiectele găsite în poziție secundară și în stare fragmentară enumerăm veselă de masă (boluri de tip Atlante Sigillata Pontica Forma V), un unguentariu din ceramică, *turibula*, opaițe, piroane din fier, părți ale unor obiecte din bronz.

Observații: Se remarcă concentrarea tegulelor și olanelor fragmentare în jumătatea nord-vestică. Singurele elemente *in situ* se găsesc în capătul sudic al celei de-a doua gropi. Deducem că demantelarea structurii s-a făcut dinspre capătul nordic, primele *tegulae* fiind aruncate în laterala vestică (acestea sunt cele mai de sus elemente, observabile de la primii centimetri ai primei gropi). Obiectele din ceramică au fost descoperite în stare fragmentară, împrăștiate în toate cele trei gropi. Pe treapta primei gropi, pe laturile lungi în apropierea colțurilor, se remarcă o depunere de obiecte (opaițe și *turibula*), însă nu poate fi determinat momentul depunerii acestora, înainte de jefuire sau în timpul.

Cele nouă lămpi descoperite în inventarele funerare aparțin tipurilor Loeschcke IV/V, VIII și o variantă a tipului Deneuve V G/Iconomu XIII/Bailey G, fără canal pe cioc. Acest din urmă tip se diferențiază prin apucăturile laterale, iar cele două piese atribuite par să fi fost realizate în același tipar sau cel puțin în același atelier, marcate cu câte un cerc pe baze, singura diferență fiind angoba roșcată păstrată pe una dintre lămpi. Alte trei lămpi, cu volute, de tip Loeschcke IV/V se remarcă și prin pasta fină, foarte deschisă la culoare și angoba ușor glazurată, foarte probabil produse în același atelier încă incert. Două ultime observații generale țin de stare neconformă a unora dintre piese, ele prezentând deformări morfologice și niciuna dintre lămpi nu prezintă urme de folosire. Din punct de vedere cronologic, lămpile aparținând tipurilor Loeschcke IV/V și Deneuve V G/Iconomu XIII/Bailey G se datează în perioada secolelor I – II, iar cele din tipul Loeschcke VIII au o continuitate până în secolul al III-lea.

Date: epocă romană, secolul al II-lea p. Chr., după materialul ceramic identificat.

CX 4

Tip: structură funerară compusă din două gropi arse.

Dimensiuni: 2,30 x 1,00 x 2,20 x 0,80 m – conturul primei gropi; 1,64 x 0,42 x 1,67 x 0,45 m – conturul celei de-a doua gropi. Măsurătorile urmează orientarea N-E-S-V.

Localizare: la NV de CX 2.

Descriere: Orientarea aproximativă a complexului este NE-SV. Prezintă o succesiune de două gropi cu pereții arși la roșu:

Prima groapă are o formă paralelipipedică cu colțurile rotunjite. Lățimea treptei este de 0,18±0,02 m,

iar adâncimea de $0,17 \pm 0,03$ m. Adâncimea maximă este în capătul de SV. Prezintă două niveluri de temperatură a arderii (portocaliu și roșu) și urme ale materialului de combustie în partea de NV.

Cea de-a doua groapă are formă ovoidă în suprafață, în profil concavă și o adâncime de $0,17 \pm 0,02$ m. Adâncimea maximă este în capătul de SV.

Dintre materialele găsite în umplutura mormântului enumerăm: o monedă din bronz de secol II p. Chr. (Hadrianus, 132-134 p. Chr.), fragmente de oase calcinate, fragmente de lemn ars, cuie din fier și fragmente ceramice. Observații: Remarcăm intervenția galeriilor de rozătoare în stratigrafia complexului.

Datare: epocă romană, secolul al II-lea p. Chr., după materialul ceramic și moneda din bronz descoperită.

CX 5

Tip: structură funerară de incinerare, compusă din două gropi arse și o structură (elevație) din materiale de construcție. Descoperit *in situ.*, structura fiind slab afectată de greutatea pământului și de utilajele agricole.

Dimensiuni: $2,80 \times 1,67 \times 2,76 \times 1,62$ m – conturul primei gropi; $2,44 \times 1,41 \times 2,50 \times 1,40$ m – conturul patului de ardere; $1,72 \times 0,46 \times 1,72 \times 0,50$ m – conturul celei de-a doua gropi. Măsurătorile urmează orientarea E-S-V-N.

Localizare: la N de CX 1, la S de CX 2 și la NV de CX 6.

Descriere: Orientarea aproximativă a complexului este NE-SV. Prezintă o succesiune de două gropi arse, cu formă paralelipipedică, cea din urmă fiind acoperită de o structură din materiale de construcție din ceramică, afectată de greutatea solului și intervenția utilajelor agricole.

Prima groapă are o adâncime de $0,57 \pm 0,02$ m și dimensiunile pragului sunt $0,60 \times 0,53 \times 0,60 \times 0,49$ m. Au fost documentate și urmele de ardere ale patului rugului funerar cu dimensiunile $0,50 \times 0,35 \times 0,50 \times 0,42$ m. În cele patru colțuri și la mijlocul lateralelor lungi ale gropii au fost descoperite depuneri funerare compuse din opaițe așezate în *turibula* sau lângă, precum și un ulcior cu buza trilobată. Pe laterala sud-estică, în jumătatea sudică, au putut fi observate fragmente din bronz (mânere, verigi, aplice, tăblițe, încuietori, cheie) și din os provenind de la o casetă din lemn decorată, care a fost arsă în timpul incinerării. În rest, au putut fi recuperate fragmente din sticlă, o toartă de amforă sud-pontică de vin și alte fragmente ceramice.

Cea de-a doua groapă are o adâncime de $0,45 \pm 0,02$ m și prezintă pereții arși la roșu și negru-gri. Aici a fost descoperită o oglindă din bronz cu mâner din fier, două mărgelile din sticlă, un flacon/unguentarium din sticlă topit, o monedă din bronz (Domitianus Caesar, 69-81 p. Chr.), două unguentarii ceramice, o cataramă din bronz fără ac și o pixidă din os.

Structura din materiale de construcție are forma unui acoperiș în două ape (triunghiular), așezat pe marginea celei de-a doua gropi, și este compus din *tegulae* romane de tip „corintic” și olane de tip „laconic” legate cu mortar de culoare roz pal, indicând prezența materialului ceramic pisat alături de var. Cele două capete ale structurii sunt mărginite de câte o *tegula* așezată pe cant, asemenea unui capac. În total au fost recuperate 15 *imbrices* și 12 *tegulae*, unele materiale prezentând defecte de ardere. Sub cel de-al doilea rând de *tegulae*, începând din nord,

a fost descoperită o monedă din bronz (Antoninus Pius, provincială).

Observații: Urmele rectangulare de arsură pe pragul primei gropi și pe pereții celei de-a doua gropi confirmă ipoteza rugului funerar și a arderii defunctului pe loc. Gradul de dispersie a părților componente ale decorului casetei din lemn, care nu s-a păstrat, indică faptul că a fost arsă alături de defunct, iar resturile au fost ori măturate, ori au căzut astfel în timpul arderii.

Datare: epocă romană, secol II p. Chr., după materialul ceramic și moneda.

CX 6

Tip: mormânt de inhumare.

Dimensiuni: $1,10 \times 0,26$ m.

Localizare: la N de CX 1, la SE de CX 2 și la E de CX 5.

Descriere: Orientarea aproximativă a complexului este NE-SV. Conturul gropii este greu observabil. Scheletul este depus în decubit dorsal, deși doar o parte dintre oase au putut fi observate și documentate. Se păstrează un humerus, cele două femururi în poziție anatomică, oasele picioarelor fiind puternic deteriorate. Alte fragmente osoase deteriorate au fost recuperate din sol, alături de câteva fragmente ceramice lângă oasele piciorului drept.

Observații: Lipsa unei părți consistente a scheletului uman indică intervenții postume.

Datare: epocă romană, secolele II – III p. Chr., după stratigrafie și proximitatea față de celelalte structuri funerare.

Observații și concluzii

Cercetarea realizată în anul 2021, în punctul „Marele Dese”, vine cu o serie de informații noi privind necropolele anticului Noviodunum. Materialul arheologic se află în acest moment în cadrul laboratorului de restaurare, urmând ca în următoarea etapă să fie prelucrat și publicat într-un studiu mai amplu.

La acest moment se pot face câteva observații privitoare la cronologia structurilor funerare nou-descoperite, raportat la ceea ce se cunoaște deja. În primul rând, situația celor două complexe de incinerare pe loc, care au o structură de tip capac, CX 3 și CX 5, este singulară în cazul spațiului funerar plan, analogii existând la Noviodunum (Tumulul XXX și „La două movile”) doar în cazul mormintelor cercetate în tumuli. În timpul cercetării de la De 1190 nu am găsit indicii care să ne trimită cu gândul la un tumul aplatizat, care ar fi conținut aceste morminte descoperite.

Toate aceste puncte se află la distanțe considerabile unul față de celelalte. Din câte cunoaștem până în acest moment, fac parte din aceeași secvență cronologică – secolul al II-lea p. Chr. Acest tip de structură funerară, numit și mormânt „en étage”/„stepped burnt-pit” care are un „capac” din materiale de construcție, este răspândit pe un teritoriu semnificativ al Imperiului roman, din nordul peninsulei Italice până la Gurile Dunării, mai des întâlnit (publicat) la Dunărea Mijlocie, în perioada secolelor II – III p. Chr.

În al doilea rând, în urma analizei primare a materialului se observă similitudini în ceea ce înseamnă preferința pentru obiecte specifice depuse în morminte: elementele din bronz descoperite în CX 5, provenite de la cel puțin o cutie din lemn, au analogii atât la Noviodunum (în mormântul cu sarcofag din Tumulul XXX), cât și la Callatis

(într-un mormânt de înhumăție datat în secolul al II-lea, în prezent se află în colecția MINAC); asocierea unei căni cu o toartă și oală în același mormânt este prezentă atât în descoperirile funerare din Tumulul XXX, cât și într-una din descoperirile funerare din 2020, în sectorul „Livadă”.

Nu în ultimul rând, au fost realizate și două sondaje pentru verificarea drumului antic, cu traseul estimat a fi între cele două aliniamente de tumuli, care însă nu au furnizat rezultatele dorite. De asemenea, la 80 m Vest de segmentul de necropolă cercetat, pe traseul viitorului drum, a fost identificată la suprafața solului, o bază de stea funerară.

Bibliografie:

Baumann 2010 – Baumann, V. H., Noviodunum. Șantier arheologic 1995-2009, Tulcea.

Abstract:

The survey carried out in 2021, in the point “Movilele Dese”, comes with a series of new information on necropolis of ancient Noviodunum. The archaeological material is currently in the restoration laboratory and will be processed and published in a larger study in the next stage. At this stage, some observations can be made about the chronology of the newly discovered burial structures in relation to what is already known. First of all, the situation of the two on-site cremation burials, which have a cap-like structure, CX 3 and CX 5, is unique in the case of the flat burial space, analogues existing at Noviodunum (Mound XXX and “Two Mounds”) only in the case of the tombs investigated in the tumuli. During the research at De 1190 we found no clues that would point to a flattened mound containing these discovered tombs.

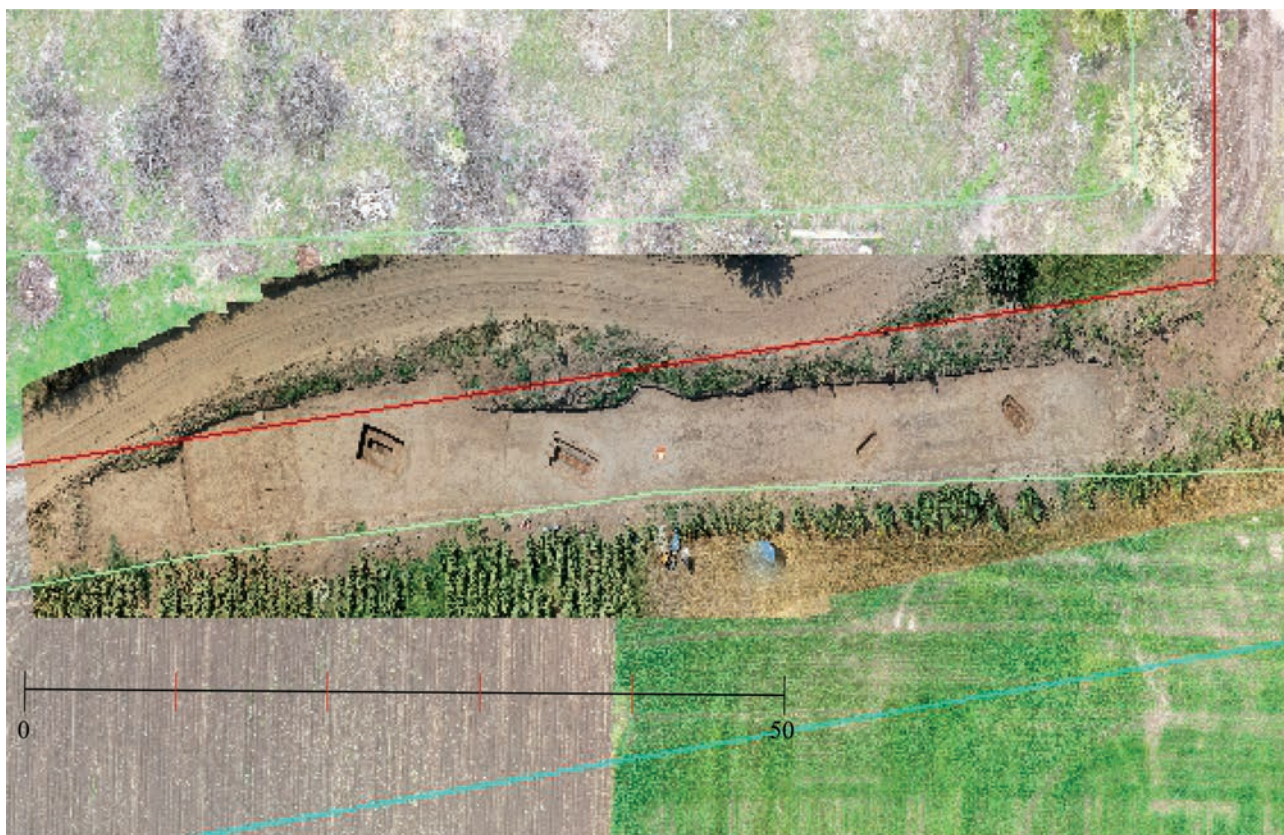

a.

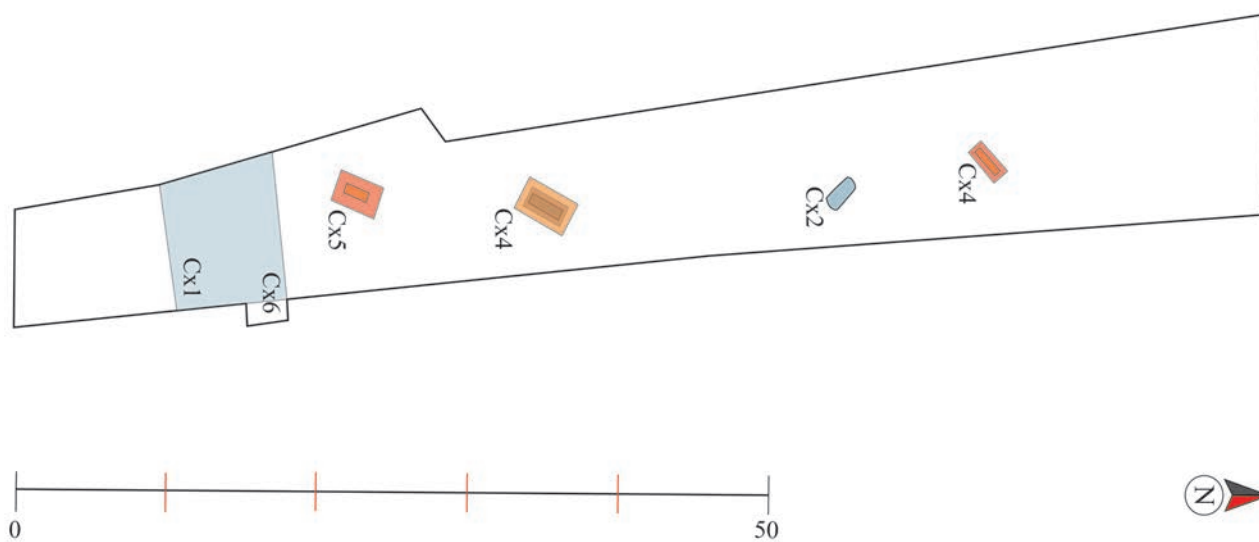

b.

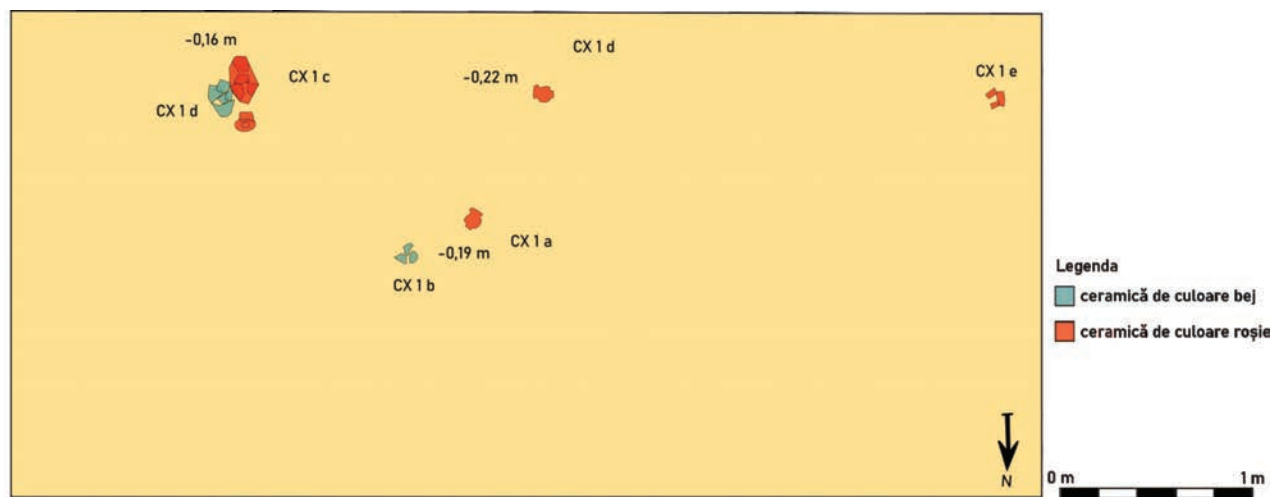
Pl. I. Isaccea 2021, Movilele Dese. De 1190 (imagine aeriană)

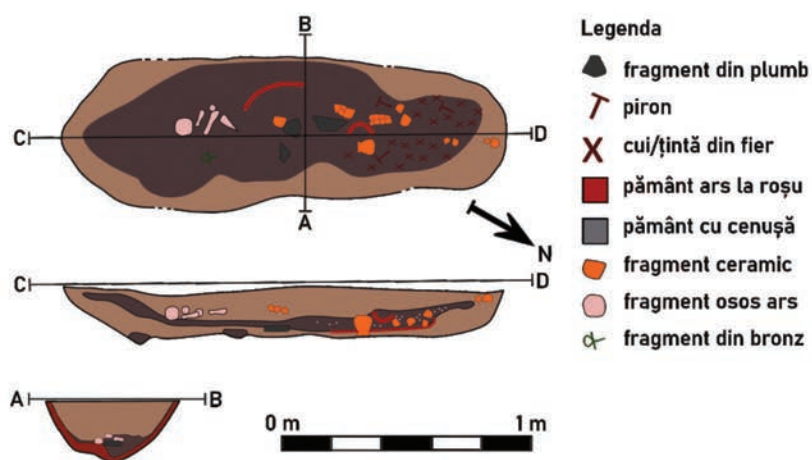
Pl. II. Isaccea 2021, Movilele Dese. De 1190 (imagine aeriană)

Pl. III. Isaccea 2021, Movilele Dese. De 1190 - plan de săpătură

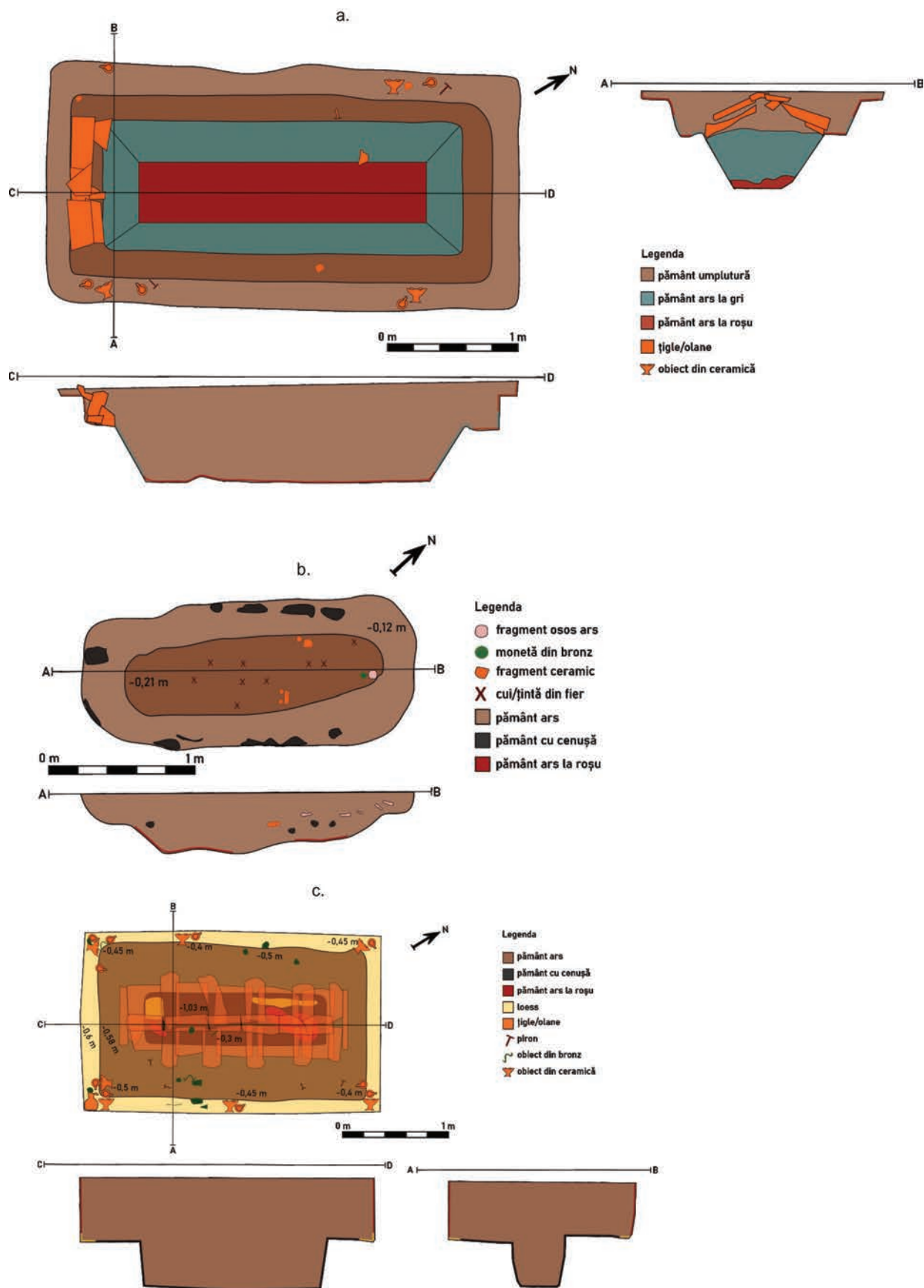

a.

b.

Pl. IV. Isaccea 2021, Movilele Dese. De 1190 a. Cx 1; b. Cx 2

Pl. V. Isaccea 2021, Movilele Dese. De 1190: a. Cx1; b. Cx4; c. Cx5

166. Ruja, oraș Agnita, jud. Sibiu**Punct: Biserica evanghelică****Tip de sit:** 13 (structură de cult/religioasă), 21 (necropolă)**Încadrare cronologică:** 43 (Epoca medievală)**Cod RAN:** 143717.01**Autorizație nr.** 341/29.06.2020**Colectiv:** Ioan Marin Țiplic - responsabil științific (ULB Sibiu), Alexandru-Florin Cioltei și Adrian Nicolae Șovrea - membrii colectiv de cercetare**Perioada desfășurării cercetării:** iulie-august 2021

Biserica evanghelică se află în centrul localității pe un promontoriu. Săpăturile preventive s-au derulat cu ocazia renovării bisericii în cadrul unui proiect de restaurare și cu această ocazie, dat fiind că biserica e monument istoric categoria „A”, s-a cerut cercetare arheologică preventivă. Este a doua campanie, prima fiind cea din septembrie 2020.

În acest an au fost trasate 3 secțiuni (S9, S10 și S11) în jurul corului în exteriorul bisericii pe toate cele trei laturi anume: S9 pe latura de E cu dimensiunile de 2 x 4 m, S10 pe latura de nord de 1,5 x 4,5 m și S11 pe latura de sud de 1,5 x 4 m.

Herman Fabinni susține că biserica a avut și o fază romanică din secolul al XIII-lea. Biserica actuală se compune dintr-o navă dreptunghiulară alungită (fosta navă centrală a unei bazilici), un cor dezvoltat încheiat cu o absidă pentagonală, iar în partea de vest a bisericii se află un turn masiv. Corul actual se păstrează din secolul al XV-lea având și un nivel fortificat care se sprijină pe arce deasupra contraforturilor și este prevăzut cu guri de tragere și mașculiuri. Turnul de pe latura de vest este masiv, cu trepte în grosimea zidului și un drum de strajă căptușit cu scânduri. Acoperișul bisericii este de tipul piramidă.

Primele cercetări arheologice la biserica evanghelică din Ruja au avut loc în aprilie 2002 de către colectivul Zeno-Karl Pinter, Ioan Marian Țiplic și Maria Emilia Țiplic, fiind trasate două casete: C1 (4 x 4 m) și C2 (2 x 1,5 m). C1 a fost trasată pe latura de sud a bisericii și a turnului (2,5 m pe turn și 1,5 m pe zidul bisericii), iar C2 în interiorul turnului în colțul de SV. Cercetarea din 2002 a urmărit surprinderea fundației navei și a turnului, a îmbinării acestuia cu nava și stabilirea vechimii turnului și a bisericii. În urma cercetării, în C1 au fost descoperite 21 de morminte păstrate parțial sau întregi, M15 cu o monedă de la lancu de Hunedoara. Cel mai vechi nivel de înmormântare este reprezentat de M23, suprapus parțial de fundația navei bisericii și tăiat în zona capului de fundația turnului. În C2 au ieșit două morminte M16 (nou născut) aflat la 50 cm față de nivelul actual și M17 la 120 cm față de nivelul actual de călcare și păstrat parțial fiind deranjat de fundația turnului.

Rezultatele campaniei din 2021

Nivelul de călcare din jurul bisericii este diferit, cu o pantă mult mai înaltă pe latura de sud a bisericii față de nivelul de pe latura de nord. Astfel s-a luat un punct zero fix. Acesta este +64 cm de pragul ușii de pe latura de sud.

Cercetarea arheologică din anul 2021 a început la data de 26.07.2021 și s-a încheiat la 12.08.2021. Au fost trasate trei secțiuni: S9 pe latura de est, S10 pe latura de

nord, S11 pe latura de sud. În prima zi săpăturile au început în S9. Datorită lucrărilor pe exterior la biserică unde a fost dat jos vechea tencuială, înspre cor a fost depunere de mult moloz din tencuială, mortar, var ș.a. După îndepărtarea acestora s-a intrat în straturile arheologice. Adâncirea în S9 s-a derulat pe parcursul întregii campanii (26 - 12.08.2021) fiind descoperite 16 morminte și s-a atins talpa fundațiilor corului și a contrafortului. Secțiunea S10 a fost trasată pe latura de nord în prima săptămână, joi 29.08.2021, în paralel cu S9, unde curățarea mormintelor a necesitat timp. În aceeași zi au fost descoperite două fundații, una din pietre lipite cu lut din pământ negru și cealaltă din piatră lipită cu mortar. Secțiunea a fost terminată luni, 2.08.2021. S11 a fost deschisă marți 3.08.2021. În aceeași zi a ieșit o fundație, care e lipită de actuala fundație a corului. S-a continuat cu săpătura de la nivelul fundației, aceasta fiind curățată pentru a putea fi evidențiată. În zilele următoare au fost descoperite 6 morminte. Secțiunea s-a încheiat pe 12.08.2021.

Detalii privind rezultatele pe secțiuni:

S9: dimensiuni 2 x 4 m; trasată pe latura de est a corului. Trasarea ei a urmărit evidențierea fundației corului, a contrafortului de sud-est, stratigrafia și eventualele morminte, raportul acestora cu stratigrafia și cu corul bisericii și crearea unei cronologii. Adâncirea s-a produs până la steril, un lut galben aflat la -110 cm față de nivelul actual (-310 cm față de punctul zero).

Au fost descoperite 16 morminte din care 4 sunt cranii (M5, M9, M18, M19). Dintre acestea M5, M9 și M18 sunt deranjate, iar M19 este cel mai probabil orientat S-N, însă a fost surprins parțial *in situ* doar cu craniul care era în profilul nordic.

În urma săpăturii arheologice a fost observată fundația contrafortului și a corului. În S9 avem mai multe nivele de înmormântări. Cel mai vechi este al unor morminte orientate V-E aflate sub corul actual al bisericii (M14, M15). Cu aceeași orientare V-E și la aceeași adâncime (-308 cm față de punctul zero) sunt M12 și M13. Un alt mormânt orientat V-E este M11, tăiat de fundația corului actual și aflat în pământ negru fără materiale de construcții. Următoarele nivele de înmormântări sunt orientate S-N (M9, M16, M17, M20) și un mormânt (M6) orientat N-S unde M6 a deranjat pe M5, M8 și M9.

Descrierea mormintelor din S9:

M5: umplutura gropii era din pământ afânat negru cu pietre, urme de cărbune, urme de mortar și cărămidă. În jurul craniului s-au observat urme de lemn de la ladă și cuie de ladă. Pare a fi deranjat de M6. Orientarea cea mai probabilă era S-N. Adâncimea este de -107 cm față de nivelul actual (-280 cm față de punctul zero).

M6: umplutura gropii era din pământ afânat negru cu pietre, urme de mortar și pigment de cărămidă/țiglă. La picioare s-au observat cuie de ladă. Îi lipsesc oasele gambei și a piciorului drept, iar partea superioară începând de la claviculă rămas în profilul nordic. Lângă oasele gambei stângi era depus un al craniu (M8), indicând că a deranjat un mormânt mai vechi. Antebrațele erau așezate deasupra bazinului paralel una față de cealaltă. Orientarea lui M6 era N-S. A deranjat pe M5. Adâncimea este de -107 cm față de

nivelul actual (-280 cm față de punctul zero).

M7: umplutura gropii era din pământ brun cu bucăți de cărămidă, urme de var și pietre. O mare parte din schelet a rămas în profilul sudic, iar în săpătură au fost surprinse doar femurul stâng, oasele gambelor și a picioarelor; femurul drept a fost scos din greșeală de muncitori. Orientarea a fost S-N. Adâncimea era de -102 cm față de nivelul actual (-275 cm față de punctul zero).

M8: mormânt deranjat și redepus; a mai rămas un craniu aflat la oasele gambei stângi a mormântului M6. Pământul din jurul lui era același cu al M8, adică pământ afânat negru cu pietre, urme de mortar și pigment de cărămidă/țiglă. Adâncimea -110 cm față de nivelul actual (-280 cm față de punctul zero).

M9: umplutura gropii este din pământ brun afânat cu pietre și urme de mortar și urme de pigment de cărămidă/țiglă. Scheletul a fost deranjat încă din vechime, cel mai probabil la momentul efectuării gropii pentru M6. Scheletul este aproape întreg, partea stângă fiindu-i deranjată; lipsesc ambele brațe în starea lor naturală sau deloc, unul era depus pe diagonală dinspre zona claviculei drepte spre stânga; lipsesc și oasele antebrăului stâng, iar vertebrele nu sunt în poziția lor naturală; oasele antebrăului drept duc spre bazin arătând că avea mâinile împreunate pe bazin. Orientarea era S-N. Adâncimea era de -93 cm față de nivelul actual (-283 cm față de punctul zero).

M11: este un mormânt dublu, mamă și copil. Scheletul nu a rămas întreg, partea inferioară, oasele picioarelor fiind deranjate de groapa lui M6, iar partea de la gât în sus este tăiată de fundația corului. Copilul se afla depus pe bazin însă și acesta era deja deranjat din vechime. Dimensiunea totală a scheletului, ce se mai vede, este de 61 cm. Dimensiunea bazinului era de aprox. 24 cm. Antebratele erau așezate paralel una de cealaltă și deasupra bazinului. Nu au fost descoperite materiale arheologice. Umplutura gropii era un pământ negru cu urme de galben. Adâncimea era de -96 cm față de nivelul actual de călcare (-286 cm față de nivelul zero).

M12: mormânt de copil până în 6-7 ani. Orientat aprox. V-E (o ușoară deviere VS-EN). Scheletul e întreg, dar partea dreaptă, cu bazinul și piciorul drept au fost deranjate din vechime. Dimensiunea totală era de 67 de cm. Craniul e turtit de aceea dimensiunile sunt inexacte rezultând 18x16 cm (18 cm de la vârful craniului la mandibulă). Dimensiunea bazinului era de 18 cm, din ce se vede (partea dreaptă a bazinului nu e întreagă). Femurul avea o lungime de 12 cm. Antebratele erau duse spre bazin. Umplutura gropii conținea un pământ negru cu urme de galben. Adâncimea totală era de -118 cm față de nivelul actual (-308 cm față de punctul zero).

M13: mormânt de adult. Orientat V-E. Scheletul nu a fost surprins între în săpătură, jumătatea dreaptă rămânând în profilul sudic. Dimensiunea totală a scheletului e de 140 cm. Dimensiunea craniului era de 20 x 16 cm (20 cm fiind de la vârful craniului la mandibulă). Dimensiunea bazinului din ce se vede e de 21 cm (partea dreaptă a bazinului a rămas în profil). Lungimea femurului e de 38 cm. Antebratele erau duse spre bazin și încrucișate. Umplutura gropii era de pământ negru cu galben, cu bucățele de pietre de deal

și urme de var; au fost găsite și cuie în jurul craniului. Adâncimea totală era de -118 cm față de nivelul actual (-308 cm față de punctul zero).

M14: scheletul nu e întreg fiind tăiat în zona tibiei de M26, iar partea superioară se afla sub fundația corului. Orientarea era V-E. Era un adult. Dimensiunea totală, din ce se vede, era de 112 cm. Mormântul intră sub talpa fundației, unde se observă un pământ negru amestecat cu galben. Dimensiunea femurului era de 38 cm. Umplutura gropii era un pământ negru cu galben. Stratigrafic, M14, ca și M15, sunt sub M11. Adâncimea era de -118 cm față de nivelul actual (-308 cm față de punctul zero).

M15: scheletul s-a păstrat în stare slabă, rămânând doar părți din femur. Așezat lângă M14, orientat V-E și intra cel mai probabil sub talpa fundației corului. Umplutura gropii era un pământ negru cu galben. Adâncimea era de -118 cm față de nivelul actual (-308 cm față de punctul zero).

M16: mormânt deranjat de M26. S-au păstrat fragmente din schelet. Era un adult. Dimensiunea totală, așa cum se vede, era de 106 cm, dar piciorul intră în profilul nordic. Craniul nu s-a păstrat, iar partea stângă a fost distrusă total. Din partea dreaptă s-a păstrat un braț și parțial femurul și tibia. Umplutura gropii era un pământ negru cu urme de galben și urme de var. Adâncimea era de 106 cm față de nivelul actual (296 cm față de nivelul zero).

M17: peste schelet se află M20, un mormânt de copil. Inițial părea mamă cu copil, însă între cele două schelete este pământ, de aceea avem două numerotări și nu un mormânt dublu. Din M17 se văd craniul, brațul și antebrăul stâng, coastele, vertebrele și partea stângă a bazinului. Restul de oase, brațul drept a rămas în profilul estic, iar restul bazinului și oasele piciorului sunt sub M20, dar și în profilul nordic. M20 este așezat din zona pieptului până în profilul estic. Orientarea este S-N. Dimensiunea totală a scheletului, atât cât se vede este de 80 cm. Dimensiunea craniu este 20 x 16 cm (20 cm fiind de la vârful calotei până la mandibulă). Dimensiunea bazinului este aproximativ 20 cm, dar nu se vede tot. Femurul drept sau stâng nu se văd. Antebrăul stâng era dus spre bazin, iar antebrăul drept nu se vede. Umplutura gropii era un pământ brun cu urme de materiale (bucăți de cărămidă, de mortar, pietre). Adâncimea era de -110 cm față de nivelul actual (-310 cm față de punctul zero).

M18: este un craniu redepus surprins în profilul nordic în zona lui M11. Era cu fața spre est. Adâncimea era de -100 cm față de nivelul actual (-286 cm față de punctul zero).

M20: mormânt de copil; din schelet doar calota se vede, restul e sub profilul nordic. Orientat S-N. Adâncimea -90 cm față de nivelul actual (-290 cm față de punctul zero). Vezi detalii la M17.

M26: este un mormânt târziu. Groapa sa a tăiat M14, M15, M16. Orientat S-N. Dimensiunea totală, cât se vede, era de 130 cm. Oasele gambelor și labei piciorului au rămas în profilul nordic. Dimensiunea craniului e de aprox. 16 x 14 cm, dar îi lipsește mandibula. Bazinul era de aprox. 30 cm. Femurul era de 38 cm. Antebratele erau așezate paralel pe bazin. Umplutura gropii era de un pământ galben cu negru, dar conținea bucăți mai rar de țiglă și cărămidă, pietre, alte oase, cuie. Adâncimea era de -158 cm față de nivelul actual

(-348 cm față de punctul zero).

Stratigrafia profilului nordic arată stratul vegetal întrerupt și distrus spre cor de lucrările actuale la biserică cu materiale de construcții (tencuială, mortar, var) într-un strat de câțiva centimetri. Apoi un strat de pământ afânat cu pietre, bucăți de țiglă, fragmente de cărămidă și urme de mortar (stratul 2). Urmează un nivel de înmormântări târzii începute după reforma din 1540. Avem gropile mormintelor M6, M9, M26, M16, un mormânt târziu (din aceeași fază cu M26), M19, M17/M20. Umplutura gropilor acestora conține un pământ negru spre bun afânat cu pietre, urme de mortar, pigment de cărămidă/de țiglă (stratul 3). Materialele sunt în special în partea de sus a gropii. Un alt strat (4) este al mormintelor M11, M18 care este format din pământ lutos negru cu galben. Acesta se observă și sub M19. Un al treilea nivel de înmormântări este cel al mormintelor M14-M15 al căror stratigrafie nu se vede în profilul nordic ci sub M11, fiind un pământ negru cu galben (5). Sub aceste morminte este sterilul galben (6).

Stratigrafia profilului sudic conține nivelul actual (1) format din stratul vegetal întrerupt și distrus spre contrafort de lucrările actuale la biserică fiind în loc materiale de construcții (mortar, var) într-un strat de câțiva centimetri. Apoi un strat de pământ afânat cu pietre, bucăți de țiglă, fragmente de cărămidă și urme de mortar (2). Acest strat este întrerupt de groapă cu pământ, mortar, pietre și bucăți de cărămidă/țiglă. Un alt strat (3) arată o intervenție la biserică fiind din pământ cu urme de var, de cărbune, de cărămidă și mortar, alcătuire pe care o avem și în groapa de mormânt a lui M7 (pământ, cu bucăți de cărămidă, urme de var și pietre); înspre contrafort această alcătuire nu mai este și avem un pământ brun cu pietre. Groapa lui M13 este un pământ galben cu negru cu urme de var și pigment de cărămidă. Stratul (4) dinaintea sterilului era un pământ lutos galben cu negru.

Profilul estic arată nivelul de vegetație și cel de călcare actual (1) urmat de un strat din pământ afânat cu pietre și bucăți de țiglă, fragmente de cărămidă și urme de mortar (2). Un alt strat ce se vede doar în partea dreaptă a profilului deasupra lui M17/M20 fiind o umplutură de multă țiglă și cu pietre printre, ce se vede și în partea de final al profilului nordic tot deasupra lui M17/M20 (18). Un strat pe același nivel 3 este din pământ afânat cu o îndesire de pietre, bucăți de țiglă, fragmente ceramice și urme de mortar (23). Stratul următor conține gropile lui M17 și M20 care au un pământ negru cu galben, urme de cărămidă și urme de var (24) și un pământ negru afânat cu piatră (25). Înspre profilul sudic avem un pământ afânat cu urme de cărămidă, var și cărbune (26), iar în colțul de sud-est sub piatră este un pământ lutos negru cu galben (5).

Talpa fundației corului era la -110 cm față de nivelul actual (-300 cm față de punctul zero). Talpa taie M11 și sub aceasta este un nivel de morminte (M14 și M15) ce sunt sub ea unde avem și un pământ lutos galben cu negru.

S10 - dimensiuni 1,5 x 4,5 m; secțiunea a fost trasată pe latura de nord a corului începând de la joncțiunea cu nava (unde avem două contraforturi, unul de navă altul de cor). Trasarea ei a urmărit evidențierea fundației corului, a contrafortului de vest, identificarea fundației sacristiei,

stratigrafia și eventualele morminte. Adâncirea s-a produs până la steril, un lut galben aflat la -170 cm față de nivelul actual (-324 cm față de punctul zero).

În urma săpăturii au fost descoperite două fundații și un mormânt deranjat (M10). Fundația corului este cu mult mai mică (-158 cm față de punctul zero) decât s-a observat în S9 (-300 cm față de punctul zero).

Una din fundațiile descoperite este din piatră lipită cu pământ-lutos negru. În secțiune a fost surprins cotul acestei fundații, a cărei latură sudică face joncțiune cu corul, iar talpa actualului cor a fost pusă peste această fundație. Talpa acestei fundații descoperite este la -106 cm față de nivelul actual (-241 cm față de punctul zero). Latura cealaltă care pornește din cotul fundației spre vest continuă în profilul vestic, iar fundația contrafortului de cor stă peste această fundație. Lățimea acestei laturi este de -100-110 cm.

A doua fundație descoperită este mult adâncită și piatra este prinsă cu mortar galben. Lățimea este de -110-120 cm. Talpa fundației este la -160 cm față de nivelul actual (-312 cm față de punctul zero).

Descrierea mormântului M10: este o groapă cu oase redepuse aflată la -150 cm față de nivelul actual (-302 cm față de punctul zero). Umplutura gropii este din pământ negru cu urme de mortar și piatră.

Stratigrafia profilelor. Profilul estic arată un strat vegetal (stratul 1), urmat de un strat de pământ negru afânat cu urme de mortar, bucăți de cărămidă și fragmente ceramice (2), întâlnit și în stratigrafia din S9. Avem apoi un strat de pământ negru cu piatră, urme de cărămidă de aprox. 10 cm. Tot un pământ negru avem deasupra fundației din piatră prinsă cu pământ lutos negru, dar care are bucăți mai mari de piatră. În schimb în dreapta la a doua fundație (pietre prinse cu mortar) avem un pământ brun închis cu urme de mortar și bucăți de cărămidă. De asemenea la dreapta și la stânga acestei fundații sunt două gropi cu mult mortar alb amestecat cu pământ negru (3). Stratigrafia continuă în stânga fundației cu mortar unde avem un strat de pământ cu lutos negru cu urme de mortar, urme de cărămidă și piatră. Sub acest strat avem pământ lutos brun cu bucăți de piatră și urme de cărămidă. Apoi vine sterilul dintr-un pământ lutos galben.

Profilul vestic surprinde fundația contrafortului care s-a adâncit până la aprox. -50 cm față de nivelul actual (-185 cm față de punctul zero). Sub această fundație avem un pământ negru cu urme de mortar și bucăți de țiglă. Straturile de pământ ale profilului sunt cel vegetal (1) întrerupt de lucrările moderne (mortar și var), urmat de un strat de pământ negru afânat cu urme de mortar, bucăți de cărămidă și fragmente ceramice (2). Deasupra fundației lipită cu lut negru avem pământ brun închis cu bucăți de piatră, iar deasupra la fundația cu mortar pământ brun afânat cu bucăți de piatră și urme de cărămidă. În stânga la fundația cu mortar avem o groapă cu mult mortar alb amestecat cu pământ negru (3). Între cele două fundații este un pământ lutos brun închis (negru) cu urme de galben. În partea dreaptă a fundației cu mortar stratigrafia continuă. Sub al doilea strat este un pământ brun afânat cu piatră și urme de cărămidă (4), apoi un strat de umplutură cu pământ cu multă cărămidă, mortar și

pietre. Urmează o lentilă din mortar sfărâmițat și bucățele de cărămidă (8). Groapa lui M10 are trei straturi: pământ brun lutos cu urme de mortar, de cărămidă și piatră (10) și o lentilă de pământ brun închis și mai rar mortar (15); un strat din pământ negru cu urme de mortar, pietre și oase (14). Între această groapă a lui M10 și fundația cu piatră cu mortar avem astfel stratigrafia: sub lentilă (8) urmează un pământ brun închis cu urme de mortar și bucăți de țiglă (17), apoi o lentilă (15), urmat de un pământ negru lutos (16), un pământ lutos brun (negru cu urme de galben) (13) și sterilul (11).

Profilul nordic arată un strat vegetal (1), un strat de pământ negru afânat cu urme de mortar, bucăți de cărămidă, fragmente ceramice (2). Apoi un strat de pământ brun afânat cu bucăți mici de piatră de deal și urme de cărămidă (4). Un strat de umplutură de pământ cu multe bucăți de cărămidă, mortar și pietricele (12). O lentilă de mortar fărâmițat cu bucățele de cărămidă (8). Sub aceasta un nivel de pământ brun închis cu urme de mortar, de cărămidă, piatră (10). Lentila (15) din profilul vestic se mărește aici (pământ brun închis cu urme de mortar), care se oprește spre centrul profilului. Sub aceasta e groapa lui M10 (pământ negru cu urme de mortar, piatră, oase) (14). În centru secțiunii avem păstrat un pământ negru lutos (16) rupt de stratul (10). Sub aceste straturi avem un pământ lutos brun (negru cu galben) (13) și sterilul un galben lutos (11).

S11 – dimensiuni 1,5 x 4 m. Secțiunea a fost amplasată pe latura de sud a corului de la contrafort spre navă. Trasarea ei a urmărit evidențierea fundației corului, a contrafortului și verificarea unei posibile fundații cum este cea descoperită în S10 pe latura de nord, anume a doua fundație, cea cu piatra lipită cu mortar. De asemenea verificarea stratigrafiei și obținerea de noi informații în urma observațiilor asupra posibilelor morminte. Adâncirea s-a efectuat până la sterilul galben, care e la aprox. -120 cm față de nivelul actual (-235 cm față de punctul zero), excepție fiind M27, care era la -160 cm față de nivelul actual (-272 cm față de punctul zero).

În urma săpăturii a fost descoperită o fundație din piatră lipită cu lut negru ce pare lipită de fundația corului, a cărei adâncime nu a putu fi determinată. Însă adâncimea fundației descoperite este la aprox. -140 cm față de nivelul actual (-252 cm față de punctul zero). De asemenea peste această fundație descoperită a fost ridicat contrafortul. Fundația contrafortului e până la -140 cm față de nivelul actual (-252 cm față de punctul zero).

Stratigrafia profilelor

Profilul estic arată un strat vegetal întrerupt spre contrafort de o lentilă de mortar care se termină într-o groapă lângă contrafort. Groapa conține pământ amestecat cu mult mortar. Un al strat care se oprește în această groapă și care se află sub vegetal și lentila de mortar este un pământ amestecat cu mortar, fragmente de cărămidă și pietre arătând un nivel de construcții. Sub acest strat se observă înspre contrafort un pământ amestecat cu mortar și pigment cărămidă, continuat spre sud de un pământ ce conține pietre mari și bucăți de cărămidă (stratul 7) și apoi un pământ cu pigment de var și

cărămidă (11). Înspre profilul sudic avem un pământ brun cu var, bucăți de cărămidă, țiglă, piatră și oase (18). Înspre fundul secțiunii lângă fundația contrafortului avem o groapă de mormânt cu pământ negru cu galben și piatră (10). Înspre sud se conturează groapa lui M21, pământ negru (9), iar deasupra acesteia este o groapă cu pământ și mult var (8). În continuare chiar deasupra fundului secțiunii se vede pământ galben cu negru (13), întrerupt de groapa lui M24, care are un pământ negru (14) și spre profilul sudic un pământ negru cu galben (12). Lângă contrafort avem groapa lui M27 în pământ galben cu negru (13). În profil lângă contrafort se observă foarte bine și sterilul galben (21), care se află și sub M27.

Profilul vestic arată lipsa stratului vegetal, surprins doar 20 cm înspre profilul sudic. Stratul superior este o umplutură de mortar, tencuială, țiglă, piatră (15). Urmează un strat de pământ cu mortar, fragmente de cărămidă și piatră. Stratul următor este un pământ brun cu var, bucăți de cărămidă, țiglă, piatră și oase. În acest strat este o groapă de mormânt deranjat cu oase, var, pigment cărămidă și bucăți de piatră. Stratul cu morminte este la un nivel ce conține pământ negru și fie are urme de var și urme de cărămidă (20), fie este amestecat cu lut galben din steril (16). Pământul galben amestecat cu negru este sub acest nivel (13), iar înspre fundația de zid descoperită înspre cor avem un mormânt a cărui groapă a fost săpată în steril. Pentru restul secțiunii sterilul este la -110-120 cm față de nivelul actual, în timp ce groapa lui M27 a coborât sterilul la aprox. -190 cm față de nivelul actual.

Stratigrafia profilului sudic este format din stratul vegetal (1). Apoi un strat cu pământ amestecat cu mortar, fragmente cărămidă, pietre (3). În stratul cu pământ brun amestecat cu var, bucăți de cărămidă, țiglă, piatră și oase (18) se află o groapă de mormânt surprinsă și în profilul estic (5). Un alt nivelul de înmormântări este sub acesta unde avem groapa lui M25, orientat V-E cu pământ negru amestecat cu galben și urme de cărbune. De asemenea avem groapa lui M23, orientat nord-sud, a cărei groapă conține pământ negru cu urme de var și urme de cărămidă. Sterilul nu a fost surprins în profil deoarece, așa cum se vede pe grund, este o fâșie de pământ negru de 8-10 cm ce continuă în profil.

În **S11** au fost ieșit 6 morminte. Descrierea mormintelor este următoarea:

M21: scheletul nu e întreg, începând de deasupra bazinului oasele au rămas în profilul estic; craniul și brațul drept lipsesc, iar din antebraț s-a păstrat parțial. Orientat V-E. Era mormânt de copil. Dimensiunea totală, cât se vede, era de 80 cm. Antebrațele erau duse paralel spre bazin. Umplutura gropii era un pământ negru cu galben. Fără materiale de construcții. Adâncimea totală era de -94 cm de la nivelul actual.

M22: scheletul a fost surprins doar cu partea inferioară a tibiei și laba piciorului; s-a păstrat stângul, dreptul fiind scos la hârleț din greșeală, dar se vede în profilul vestic. Orientat V-E. Dimensiunea totală din ce se vede era de 24 cm. Umplutura gropii era un pământ negru cu galben, cu pietre și urme de cărbune. Adâncimea totală era de -120 cm față de nivelul actual.

M23: scheletul a fost surprins de deasupra bazinului spre craniu; nu e clar dacă restul oaselor începând cu bazinul sunt în profilul sudic. Orientat N-S. Craniul a fost spart în momentul adâncirii, din greșeală. Pe grundul dinspre profil se vede o fâșie de pământ negru de 8-10 cm ce continuă în profil ce pare a fi a unui mormânt ce a distrus M24 și parțial M23. Dimensiunea totală, cât se vede, era de 62 cm. Dimensiunea craniului era 16 x 16 cm. S-a păstrat doar brațul stâng. Umplutura gropii era un pământ afânat brun cu var, mortar, urme de cărămidă și avea cuie sugerând că a avut ladă. Adâncimea totală era de -120 față de nivelul actual.

M24: mormânt orientat V-E, dar din el s-au păstrat un femur și oasele gambelor. Femurul are 22 cm. Umplutura gropii era un pământ negru cu galben. Adâncimea -136 cm față de nivelul actual.

M25: orientat V-E este printre cele mai vechi morminte. A fost tăiat de M23 astfel încât în sit a mai rămas partea din zona pieptului spre laba piciorului. La picioarele lui este un craniu și nu poate fi exclus ca acesta să fie al lui. Dimensiunea totală, cât a rămas, e de 127 cm. Dimensiunea bazinului este de 40 cm. Femurul are 48 cm. Antebrațele sunt încrucișate pe bazin. Umplutura gropii este în pământ negru cu galben. Mormântul a fost săpat în steril galben, iar groapa era un pământ negru-galben. Adâncimea era de -96 cm.

M27: cel mai probabil unul din cele mai vechi morminte din cele trei secțiuni fiind un *mormânt cu nișă și cu treaptă la cap*. Este orientat V-E, găsit întreg, doar etichetele picioarelor rămânând în profilul estic. Dimensiunea totală, cât se vede, este de 115 cm. Dimensiunea craniului este de 20 x 14 cm. Dimensiunea bazinului este de 30 cm. Dimensiunea femurului e de 44 cm. Antebrațele întinse pe lângă corp, iar mâna dreaptă îndepărtată de corp. La picioarele lui M27 erau depuse oseminte. Umplutura gropii era un pământ galben cu negru. Mormântul a fost săpat în pământ galben. Adâncimea era de -160 cm față de nivelul actual (-268 cm față de punctul zero). De asemenea mormântul este anterior zidului descoperit fiind sub nivelul acestuia.

Concluzii

Cercetarea arheologică de la Ruja a evidențiat în campania din 2021 existența mai multor nivele de înmormântări. În S9 avem înmormântări timpurii care nu sunt în relație cu corul actual al bisericii. M11 este un mormânt tăiat de cor, iar M14 și M15 sunt morminte aflate sub corul actual al bisericii. De asemenea corul în zona acestor două morminte are talpa pe pământ negru cu galben, ca și umplutura gropii a celor două morminte, în timp ce înspre contrafort, fundația stă pe galben steril, ca și fundația contrafortului.

Contrafortul are trei faze de construcție, prima fiind contemporană cu corul deoarece se țes, ca apoi să aibă două intervenții, o reconstrucție și o prelungire. Stratigrafia profilului sud de lângă cor arată o aglomerare de mortar, pietre, cărămidă (stratul 27) peste un strat de pământ brun cu pietre naturale fiind în corelație cu una dintre cele două intervenții la contrafort, cel mai probabil a doua intervenție, o reconstrucție a contrafortului. Groapa lui M13 are două nivele: cel de deasupra scheletului este un pământ negru cu galben peste care se află un pământ negru cu galben

cu urme de var și pigment de cărămidă. Aceasta arată că intervenția la contrafort a fost după ce M13 a fost înmormântat, prin urmare se poate deduce și o legătură cu a doua intervenție la cor.

Stratigrafia arată o intervenție la biserică apropiată de zilele noastre prin stratul (2) cu pământ afânat, pietre, țiglă, cărămidă, mortar, în cantități mai reduse. Apoi un alt nivel în care au avut loc și înmormântări târzii, cu morminte orientate S-N sau N-S, cu umplutura gropilor cu pământ brun afânat cu pietre, urme de mortar și pigment de cărămidă. M11 este un mormânt anterior corului actual, orientat V-E și tăiat de fundația corului și suprapus de M6 orientat S-N. Este un mormânt timpuriu, dar nu mai timpuriu decât M14 și M15, iar M14 este sub groapa lui M11 (mamă și copil). După adâncime (-308 cm față de punctul zero) și umplutura gropii (pământ negru cu galben imediat deasupra scheletului, dar și urme de var la aprox. 20 cm de acesta), M13 (adult) și posibil M12 (copil) ar putea, orientați V-E, să facă parte din nivelul mormintelor timpurii.

Cel mai târziu mormânt din S9 este M26 care străpunge straturile de sub stratul (2), și taie mormintele M14 și M15, dar și pe M16 (orientat S-N). În umplutura lui M26 au fost găsite oase de la alte morminte.

Pe latura de nord secțiunea S10 a dezvelit două fundații. Una dintre fundații este din piatră de deal (un fel de gresie locală) lipită cu lut. În secțiune a fost surprins cotul acestei fundații, a cărei latură de sud intră sub fundația corului actual. A doua fundație descoperită este mult mai bine construită, adânc turnată și cu o grosime de peste 1 m. Rolul acestei fundații era de a susține un corp al bisericii și nu doar o sacristie. Rămâne de investigat lungimile acestor două fundații.

În S11 avem descoperiri interesante. A ieșit o fundație din piatră lipită cu lut la nivelul tălpii și mortar deasupra. Aceasta face parte din fundația contrafortului actual și nu pare a fi țesut cu fundația actuală a corului, însă informația nu este clară. Au ieșit morminte atât târzii, orientate N-S, cât și timpurii. Cel mai vechi este totuși M27 un mormânt cu nișă cefalică și treaptă, cu groapa săpată în pământ galben, caracteristici rituale de înmormântare întâlnite la coloniștii din secolele XII-XIII.

Abstract

The archaeological excavations at Ruja highlighted during the 2021 campaign the existence of several levels of burials. In S9 we have early burials unrelated to the present chancel of the church. M11 is a choir-cut tomb, and M14 and M15 are tombs below the present chancel of the church. On the north side trench S10 revealed two foundations. One of the foundations is made of hillstone (a kind of local sandstone) bonded with clay. In the trench, the bend of this foundation was captured, the south side of which goes under the foundation of the present choir. The second foundation discovered is much better built, deeply cast and more than 1 m thick. The role of this foundation was to support a body of the church and not just a sacristy. The lengths of these two foundations remain to be investigated. In S11 a foundation of stone stuck with clay on the sole and

mortar on top emerged. This is part of the foundation of the present buttress and does not appear to be woven with the present foundation of the chancel, but the information is not clear. Both late, N-S oriented and early graves emerged. The oldest, however, is M27, a tomb with a cephalic niche and a step, with the pit dug in yellow earth, ritualistic burial features found in the settlers of the 12th-13th centuries.

Bibliografie:

Crîngaci-Țiplic 2011 - Crîngaci-Țiplic, M., „Oaspeții germani” în sudul Transilvaniei. Istorie, arheologie și arhitectură (secolele XII–XIII), București, 2011.

Fabini 2012 - Fabini, H., *Universul cetăților bisericești din Transilvania*, Sibiu, 2012.

Horvath 1940 - Horvath, W., *Siebenburgish-sachsische Kirchenburgen baugeschichtlich untersucht und dargestellt*, Sibiu, 1940.

Luca, Pinter, Georgescu 2003 - Luca, S. A., Pinter, Z. K., Georgescu, A., *Repertoriul arheologic al Județului Sibiu*, Sibiu, 2003.

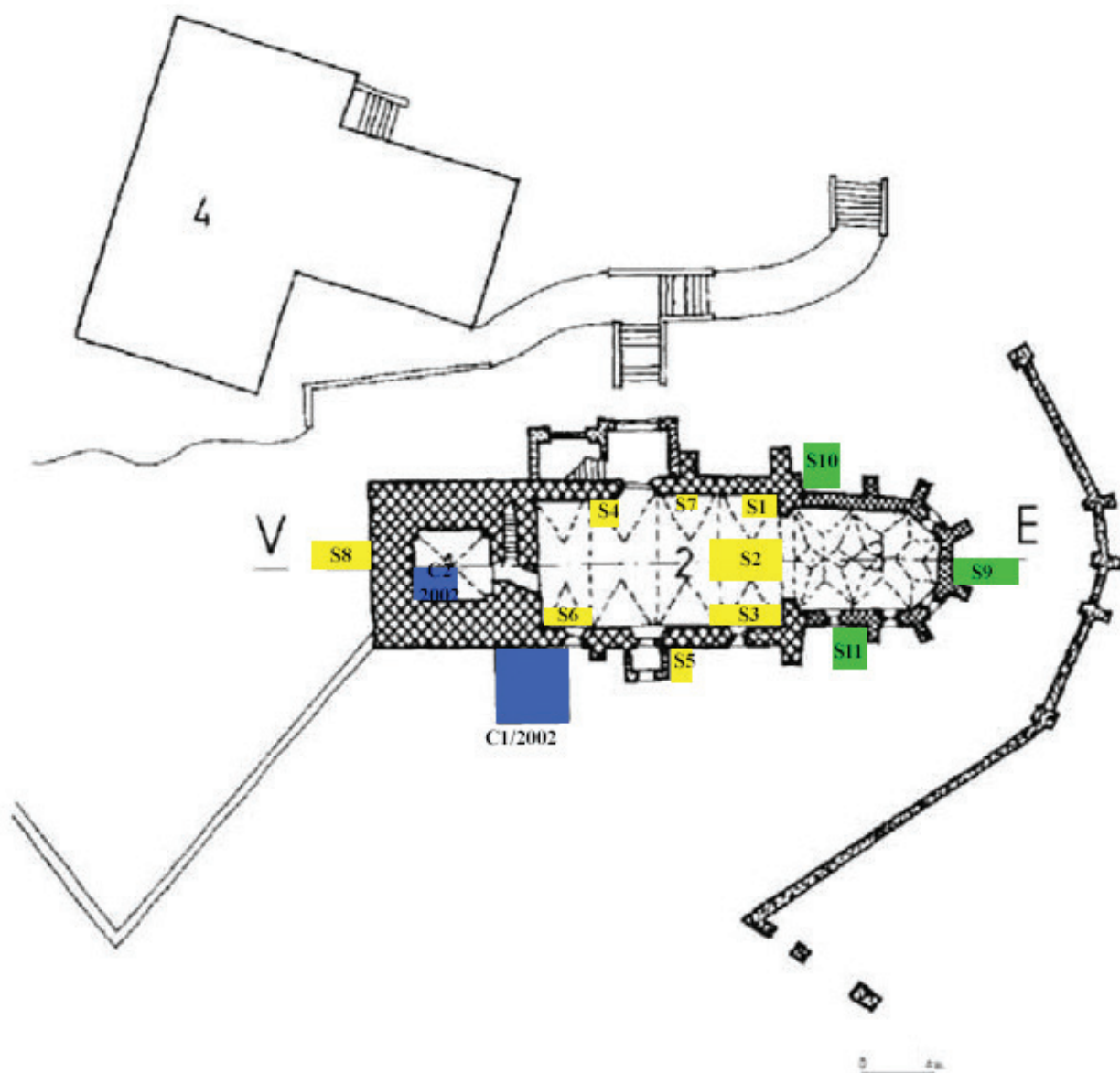

Fig. 1. Plan al bisericii din Ruja și a casetelor/secțiunilor din 2002 (cu albastru), 2020 (cu galben) și 2021 (cu verde)

Fig. 2. Secțiunea S9. Profil sud

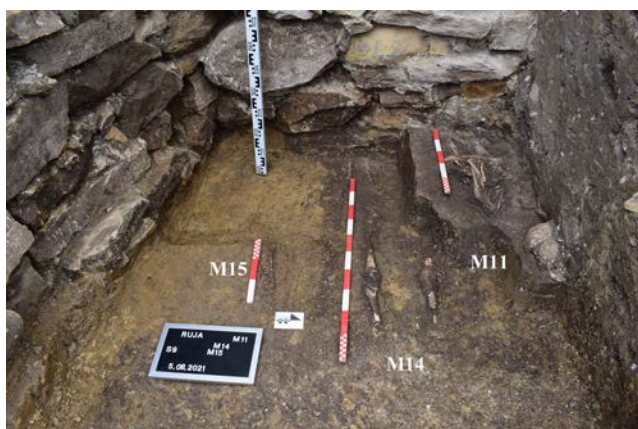

Fig. 3. Secțiunea S9. Detaliu cu mormintele M11, M14 și M15

Fig. 4. Secțiunea S9 - Mormintele M11, M14 și M15, vedere dinspre sud

Fig. 5. Secțiunea S9. Detaliu – contrafortul se țese cu corul și cele trei faze de construcție / intervenții

Fig. 6. Secțiunea S10. Imagine de ansamblu cu cele două fundații

Fig. 7. Secțiunea S10. Fundație de piatră lipită cu pământ

Fig. 8. Secțiunea S10 – fundație din piatră lipită cu mortar galben

Fig. 9. Secțiunea S10 – detaliu privind stratigrafia în dreptul fundației de piatră lipită cu mortar

Fig. 10. Secțiunea S11. Mormântul M27 cu nișă

Fig. 11. Secțiunea S11. Detaliu al mormântului M27

167. Șaroș pe Târnava, oraș Dumbrăveni, jud. Sibiu

Punct: Biserica Fortificată Șaroș pe Târnava

Tip de sit: 13 (structură de cult/religioasă), 21 (necropolă)

Încadrare cronologică: 43 (Epoca medievală)

Cod RAN: 143833.01

Autorizație nr. 334/25.05.2021

Colectiv: Ioan Marin Țiplic - responsabil științific (ULB Sibiu), Maria Emilia Țiplic - responsabil de sector, Alexandru-Florin Cioltei, Adrian Nicolae Șovrea - membrii colectiv de cercetare (ULB Sibiu)

Perioada desfășurării cercetării: iunie-iulie 2021

Biserica evanghelică se află în centrul localității pe un promontoriu. Săpăturile preventive s-au derulat cu ocazia renovării bisericii în cadrul unui proiect cu fonduri europene. Fiind monument de importanță s-a cerut cercetare arheologică preventivă. Este a doua campanie, prima fiind cea din 2018.

În acest an au fost trasate 6 secțiuni (S1, S2, S3, S4, S5, S6) astfel: S1 pe latura de sud a corului între contrafortul de pe latura de sud și gardul din prezent aflat între acest contrafort și cel de colț; S2 pe latura de sud la joncțiunea transeptului cu corul bisericii; S3 pe latura de sud a navei la joncțiunea cu o doua anexă la est de transept pe poziția unei travee; S4 pe latura de nord a navei la vest de contrafortul primul de la transept; S5 pe latura de nord a bisericii pe colțul navei între contrafortul de pe colțul navei și un alt contrafort; S6 în interior pe latura de sud a corului începând de la arcul de triumf.

Dimensiunile secțiunilor: S1 (2,60 x 2,20 m), S2 (2 x 1,50 m), S3 (2 x 4 m), S4 (1,50 x 4,50 m), S5 (2 x 5 m), S6 (2,90 x 3 m).

Rezultatele cercetărilor arheologice

Biserica are pe latura de nord a navei patru contraforturi. Primul contrafort se află pe colțul navei la joncțiunea navei cu turnul bisericii. Numerotarea contraforturilor se face dinspre turn spre transept de la 1 la 4. Aceeași numerotare este și pentru contrafortii de pe latura de sud, doar că aici sunt doar doi. Corul are doi contraforti pe latura de sud, doi pe latura de est și unul pe latura de nord unde este și sacristia. Numerotarea o încep dinspre contrafortul de pe latura de sud cel mai apropiat de transept de la 1 la 5. Precizez acestea pentru a înțelege unde au fost trasate secțiunile pe latura de nord.

S1 – dimensiuni 2,20 x 2,60 m, pe latura de sud a corului, între contrafortul 1 și un gard care desparte curtea bisericii de o grădină. Trasarea ei a urmărit evidențierea fundațiilor corului și a contrafortului pentru a observa dacă acestea se țin sau contrafortul este adosat fundației corului. De asemenea s-a observat stratigrafia. La mormintele cercetate s-a avut în vedere raportul acestora cu stratigrafia și cu fundațiile bisericii. Adâncirea s-a produs până la steril, un pământ argilos galben aflat la -126 cm față de nivelul actual.

Au fost descoperite 3 morminte (M14, M15, M16) și 4 gropi cu oase umane rezultate în urma deranjării altor morminte de către cele trei descoperite. M15 era un mormânt dublu de tipul „mamă și copil”. Mormintele sunt

orientate V-E, cu groapa conținând pământ nisipos brun amestecat cu fragmente ceramice moderne și cuie de sicriu. Cercetarea arată că fundațiile contrafortului și a corului se țin fiind contemporane. Talpa fundației corului și a contrafortului era la -100 cm față de nivelul actual.

Descrierea mormintelor:

M14: umplutura gropii era un pământ nisipos brun, cu fragmente ceramice moderne, cuie de sicriu și rar materiale de construcție moderne (mortar, fragmente de cărămidă, pietre). Orientarea V-E. *In situ* a mai rămas craniul brațele, coastele. Lipsesc restul de oase de la bazin inclusiv și picioarele. Adâncime -92 cm de la nivelul actual de călcare. A fost deranjat de alt mormânt, la est de acesta fiind o groapă cu oase (groapa 2). Fără inventar.

M15: este un mormânt dublu, mamă și copil. Umplutura gropii era un pământ nisipos brun, cu fragmente ceramice moderne, cuie de sicriu și rar materiale de construcție moderne (mortar, fragmente de cărămidă, pietre). Orientarea V-E. Copilul era așezat pe bazinul mamei. Poziția copilului nu a putut duce la identificarea *in situ* a oaselor mamei din zona bazinului și poziționarea și dimensiunile acesteia. De asemenea mâna dreaptă a scheletului mamei a fost scos la săpare. Adâncimea -106 cm față de nivelul actual. A deranjat alte morminte fiind găsite oase în jurul acestui mormânt, anume în groapa 1 și groapa 2. Fără inventar.

M16: în sit a fost surprins craniul și oasele din partea superioară a pieptului. Scheletul intră în profilul de est. Orientarea V-E. Umplutura gropii era un pământ nisipos brun, cu fragmente ceramice moderne, cuie de sicriu și rar materiale de construcție moderne (mortar, fragmente de cărămidă, pietre). Adâncimea -104 cm față de nivelul actual. Fără inventar.

Descrierea stratigrafiei:

Stratigrafia profilului estic este formată din stratul vegetal, apoi un nivel de înmormântări ce conține pământ brun amestecat cu oase umane, mortar, fragmente de cărămidă, pietre; în final un nivel de pământ galben nisipos. Înspre fundația bisericii situația stratigrafică arată că sub stratul vegetal este un nivel cu un pământ brun nisipos cu bucăți de țiglă și cărămidă, urme de mortar și rar pietricele, urmat de un nivel cu pământ galben nisipos.

Stratigrafia profilului vestic surprinde fundația contrafortului, care se ține cu fundația corului. Contrafortul, așa cum arată fundația acestuia, a fost mai lung decât este în prezent cu aprox. 50 cm. Talpa fundației contrafortului și cea a corului este la aprox. -120 cm față de tencuiala actuală. Sub tălpile acestor fundații este sterilul din pământ galben nisipos.

S2 – dimensiuni 1,50 x 2 m. S2 a fost trasată pe latura de sud a bisericii începând de la joncțiunea transeptului cu corul bisericii. Trasarea și săparea secțiunii S2 a fost greoaie deoarece de la colțul exterior de la joncțiunea transeptului cu corul la 2 m spre E este o intrare laterală în cor pentru preot. De aceea trasarea pe lățime a secțiunii este de 1,5 m. De asemenea lungimea de 2 m a fost limitată de elemente de decor al curții interioare. Adâncirea s-a făcut până la talpa fundațiilor: -150 cm pentru fundația ce ține de zidul corului în partea de sud și la -200 cm pentru fundația transeptului. Astfel înspre peretele transeptului adâncirea a pătruns în steril, pământ galben, nisipos.

Trasarea acestei secțiuni a urmărit evidențierea fundației corului și relația dintre această fundație și cea a transeptului, dacă acestea se țin sau fundația transeptului este adosată fundației corului, stratigrafia și eventualele morminte, raportul acestora cu stratigrafia și cu corul bisericii. Adâncirea s-a produs până la steril, un lut galben aflat la -200 cm față de nivelul actual, dar nu pe toată suprafața. De asemenea s-a evidențiat existența unei fundații mai vechi, care a fost inclusă în fundația actuală a corului. Fundația descoperită este lată de aprox. 90 cm. Rezultatele cercetării arată că fundația veche descoperită, cea a transeptului și fundația corului actual sunt adosate, nu se țin niciuna, arătând astfel diferite etape de construcție.

Au fost descoperite 3 morminte (M8, M9, M10) și 1 groapă cu oase ce par a fi fost deranjate din vechime de M10. Mormântul M9 este de copil. M10 a fost deranjat de vechime de o altă groapă de mormânt, care nu a mai fost surprinsă *in situ*.

Descrierea mormintelor:

M8: mormânt de adult; umplutura gropii era un pământ afânat cenușiu, amestecat cu alte oase, urme de mortar, pietre și bucăți de cărămidă. Orientarea V-E. *In situ* au mai rămas craniul, brațele, coastele, partea superioară a bazinului. Oasele picioarelor intră în profilul de est. Antebrațele întinse pe lângă corp. Adâncime -102 cm de la nivelul tencuielii actuale. Fără inventar.

M9: mormânt de copil; umplutura gropii era un pământ afânat cenușiu, amestecat cu alte oase, urme de mortar, pietre și bucăți de cărămidă. Orientarea V-E. Oasele greu vizibile și friabile. S-au păstrat majoritatea oaselor. Groapa a deranjat M10. Nu se poate stabili poziția brațelor. Adâncimea -108 cm. Fără inventar.

M10: mormânt de adult, deranjat din vechime. Umplutura este din pământ brun cu rar pietricele. Orientarea V-E. Deranjat din vechime. *In situ* s-au păstrat bazinul, femurul drept. La vest de M10 au fost găsite alte oase ce par a fi fost a lui M10. Intră în profilele de est și de nord. Deranjat parțial de M9 care i-a atins oasele piciorului stâng. Adâncimea -144 cm. Fără inventar.

Stratigrafia profilului estic arată două umpluturi: prima, apropiată de zidul corului este umplutură de piatră, cărămidă, pământ, pietriș și se află deasupra fundației descoperite; aceasta este completată spre sud de pământ cu fragmente de țiglă și pietre aflate sub vegetalul actual. Sub umplutura dinspre perete se află fundația veche lată de aprox. 90 cm. Sub umplutura cu țiglă avem un nivel de înmormântări cu un pământ cenușiu cu fragmente de oase, pietre, cărămidă, cu urme de mortar. Următorul nivel este un pământ brun și rar cu pietricele, unde avem de asemenea înmormântări. Talpa fundației descoperite este la -140 cm adâncime.

Stratigrafia profilului nordic arată un nivel vegetal, urmat de un nivel din pământ amestecat cu fragmente de țiglă și pietre. Următorul nivel arată un nivel de construcție fiind întâlnită o lentilă de mortar alb lungă de 40 cm dinspre perete, sub care se află o umplutură de pietriș pentru nivelare. Acestea străpung un nivel de pământ cu pietre. Sub nivelul de construcție urmează un pământ brun cu rar pietricele, tăiat de o groapă de mormânt care are ca umplutură pământ, fragmente cărămidă, urme de mortar,

pietre și oase umane. Înspre peretele transeptului a avut loc adâncirea pentru a vedea talpa fundației, care se află în steril galben nisipos. Talpa transeptului este la -160 cm față de tencuiala actuală. Fundația transeptului are un decroș care începe la -46 cm adâncime și care e adâncă de -90 cm, talpa nu se termină aici, intră 14 cm și se mai adâncește 30 cm.

Stratigrafia profilului vestic surprinde fundația descoperită. Aceasta este lată de aprox. 90 cm, din pietre mari și late. Decroșul transeptului se țeșe cu această fundație mai veche în timp ce deasupra acestei fundații și a acestui decroș observăm o completare a fundației transeptului, dar și a corului peste acestea. Peretele ridicat peste decroș și peretele corului nu se țin. Astfel observăm aici diferite etape de construcție: întâi fundația și decroșul transeptului, apoi corul și în final elevația transeptului. Ultima etapă este elevația transeptului deoarece un gol între peretele acestuia și cor a fost umplut cu cărămidă.

În peretele corului se observă o umplutură ce pare a fi fost o intrare în cor, umplută cu piatră și cărămidă.

S3 – dimensiuni 2 x 4 m. S3 pe latura de sud a navei la joncțiunea cu o anexă la est de transept pe poziția unor travee. Aceasta are intrare din curtea bisericii și din interiorul bisericii. Cercetarea arheologică a arătat că fundația navei și a acestei anexe nu se țin. În urma cercetării nu a putut fi identificată fundația colateralei de sud din cauza unei plăci de beton. În colțul de nord-vest al secțiunii în peretele navei, pe ceea ce a fost cândva o coloană de susținere a colateralei s-a observat o pictură, care la un moment dat a fost în interiorul bisericii.

A fost descoperit un mormânt (M11), iar o placă de beton care prezenta și o spărtură ca pentru un mormânt se afla la -152 cm adâncime față de tencuiala din prezent (nivelul de călcare actual). Din această cauză adâncirea nu s-a putut continua pe toată suprafața ci doar înspre peretele navei.

Fundația bisericii are un decroș lat de 40 cm și adânc de -136 cm de la stratul cinci, un pământ brun cu urme de mortar, de cărămidă și cărbune. Adâncimea fundației ce a reieșit în urma săpăturii este la -280 cm.

Descrierea mormântului:

M11: orientat N-S. era un mormânt deranjat din vechime. De la brâu în jos oasele erau adunate la un loc. Se afla la -94 cm față de tencuială. Umplutura gropii era pământ amestecat cu moloz și materiale de construcții. Fără inventar.

Stratigrafia profilului vestic arată un nivel vegetal, urmat de un strat de umplutură de pământ cu nisip, pietre, bucăți de cărămidă. În acest strat se vede o groapă umplută cu pământ, mortar, pietre și bolovani. De la jumătatea secțiunii spre profilul sud avem o placă de beton aflată la -100 cm față de nivelul vegetal. Înspre peretele bisericii sub nivelul de umplutură se conturează o altă umplutură cu mortar, tencuială, bucăți de cărămidă și pietre ce țin de o etapă de construcție a bisericii. Sub acest strat avem pământ brun cu urme de mortar, urme de cărămidă și urme de cărbune. Urmează apoi un strat de pământ brun cu urme de var, urme de mortar și pietricele. Apoi un pământ brun, tare, cu urme de cărbune și pigment de cărămidă. În final începând cu adâncimea de -210 cm față de vegetal e

steril arheologic din pământ argilos nisipos galben.

S4 – dimensiuni: 1,50 x 4,50 m. Secțiunea a fost trasată pe latura de nord a navei la vest de contrafortul aflat înspre transept. Rezultatele săpăturii au dezvelit două morminte (M17 și M21) și amprenta fundației colateralei de nord, piatra care forma fundația a fost scoasă. Adâncirea a fost până la pământul steril, un galben nisipos, aflat la -172 cm față de tencuiala actuală (nivelul de călcare actual). Contrafortul este adosat navei.

Descrierea mormintelor:

M17 – orientare V-E. Adult. Scheletul este tăiat de fundația contrafortului, *in situ* fiind doar craniul. Din nefericire a fost atins cu hârlețul în momentul descoperirii. De aceea nu este clar dacă a avut sau nu nișă cefalică, la prima vedere părând a fi un mormânt cu nișă. M17 se afla în pământ negru, dar în jurul gropii capului se poate vedea pământul brun, nivelul de steril arheologic. Nu a avut inventar. Adâncime -170 cm de la nivelul tencuielii actuale.

M21 – orientare V-E. Adult. Scheletul aproape întreg, parte din craniu în profilul vest. A fost depus într-un sicriu, în pământ păstrându-se bucăți din lemnul sicriului și cuie. Umplutura gropii era un pământ brun (negru amestecat cu galben) cu pietre, fără materiale de construcții. Mormântul este suprapus de un nivel de pământ negru lutos cu bucăți de cărămidă sfărâmate. Nu a avut inventar. Adâncimea -170 cm.

Stratigrafia profilului vestic arată nivelul vegetal, urmat de un nivel format din pământ, piatră și mortar, care se oprește înspre ceea ce fusese fundația colateralei de nord și pe alocuri cu gropi de cărămidă, lângă elevația navei sau de țiglă. Acest strat arată existența unor ample intervenții la biserică. Sub acest strat este un nivel de pământ lutos cu cărămidă sfărâmată și rarefiată. Urmează un nivel de pământ negru cu fragmente ceramice. Aici, înspre fundația navei este un pământ lutos negru amestecat cu lut galben și cărămidă sfărâmită ca o pastă. Un alt nivel este de pământ negru-gălbui (brun) cu fragmente ceramice. Sub acest nivel vine sterilul arheologic, un pământ nisipos galben. M21 taie aceste ultime trei nivele stratigrafice.

O stratigrafie diferită avem înspre profilul nordic sub pământul vegetal și deasupra fundației, o zonă de aproximativ 1 m de la profilul nordic. Aici sub stratul vegetal avem un strat cu pământ negru amestecat cu pietricele și cu urme de cărămidă și în continuarea acestui strat o groapă de pământ cu bucăți de țiglă. Între acest strat și fosta fundație a colateralei de nord avem o umplutură de fragmente țiglă, cu mortar și pietriș.

Stratigrafia profilului estic arată un nivel vegetal consistent de aprox. 26 cm, sub care avem pământ negru cu pietricele și urme de cărămidă lângă contrafort, apoi umplutură de mortar și pietriș, sub care sunt bucăți de gresie cu urme de mortar. Sub aceasta este mortar cu pietre și cărămidă, după care urmează un strat de pământ negru lutos cu urme de mortar, pigment cărămidă și fragmente ceramice. Se poate observa în acest strat o lentilă de 20 cm de pământ lutos galben. Urmează un strat de pământ negru lutos cu fragmente ceramice și până la steril mai este un strat de pământ negru-gălbui cu fragmente ceramice.

Înspre profilul nordic deasupra a ceea ce a fost fundația colateralei de nord s-au păstrat bucăți de piatră

din fosta fundație, ca apoi să avem un strat de umplutură din fragmente de țiglă, cu mortar și pietriș. Deasupra un strat consistent de umplutură de pământ cu pietre, țiglă și cărămidă, după care urmează vegetalul.

Talpa navei bisericii are un prim decroș de aprox. 20 cm aflat la adâncimea de -120 cm față de tencuiala actuală. Un al doilea decroș se poate observa la adâncimea de -170 cm, iar talpa reiasă la -180 cm.

Talpa contrafortului este la -200 cm și este adosat fundației navei. La nivelul elevației se observă același lucru (ceea ce e diferit în C2 din 2018). Fundația contrafortului are un decroș la aprox. -84 cm adâncime, din alt tip de piatră, mai mare și mai lată, arătând o intervenție asupra contrafortului.

S5 – dimensiuni 2 x 5m. S5 a fost trasată pe latura de nord a bisericii de la colțul navei între contraforturile 2 și 1 de pe colțul navei. Scopul trasării acestei secțiuni a fost aceea de a detecta închiderea colateralei de nord în dreptul colțului navei actuale datorită descoperirii fundației acestei colaterale în S4. Astfel a fost trasată o secțiune lungă de 5 m fiind surprins cotul colateralei și latura de vest, aflată într-o stare bună. Au fost surprinse 4 morminte târzii, două orientate ușor SV-NE (M12, M13), unul orientat V-E (M20) și altul orientat sud-nord (M19). Mormintele M12 și M13 aveau capul așezat pe decroșul acestei fundații a colateralei. M19 a fost înmormântat după ce latura de nord a colateralei a fost scoasă. M20 a fost așezat lângă fundația colateralei fără să o distrugă și s-a aflat sub o dărâmatură. La vest de fundația colateralei a fost găsit un craniu la -190 cm. Fundația colateralei cu fundația navei se țes, iar contrafortul a fost așezat pe fundația fostei colaterale de nord. Elevațiile navei și ale contrafortului de asemenea se țes.

Descrierea mormintelor:

M12: orientarea V-E (o ușoară deviere SV-NE). Adult. Umplutura gropii era din pământ cu pietriș. S-au găsit cuie ce țineau de coșciug. Surprinse *in situ* oasele de la bazin în sus. Restul oaselor au rămas în profilul estic. Capul așezat pe decroșul fundației colateralei fiind înmormântat într-o perioadă târzie când totuși colaterala nu mai exista în picioare. Nu a avut inventar. Adâncime -100 cm față de tencuiala actuală.

M13 prezintă aceleași caracteristici ca și M12.

M19: orientarea S-N. Adult. Depus peste ceea ce a fost latura de nord a colateralei. Mormânt târziu de după reformă. Umplutura gropii era pământ cu pietriș. Nu a avut inventar. Adâncimea -143 cm.

M20: orientare V-E. Adult. Umplutura gropii era pământ cu pietriș. Peste acest mormânt era o dărâmatură de cărămidă. Așezat lângă fundația colateralei de nord, fără să spargă fundația. Fără inventar. Adâncime -153 cm.

Gr. 5: prezintă un craniu în pământ negru cu urme de galben. Adâncimea -184 cm.

Stratigrafia profilului vestic arată un nivel vegetal, urmat de un strat de pământ cenușiu cu bucăți de cărămidă și piatră. În acest strat este o groapă cu pietre și altă groapă cu pământ, mortar și pietre. Ambele sunt înspre contrafort. La nivelul fundației contrafortului avem un strat din pământ brun închis la culoare cu fragmente de cărămidă și fragmente ceramice. Nivelul merge până la profilul nordic. Sub acest nivel avem o lentilă de cărămidă sfărâmată tăiată

de umplutura gropii 5 unde este un craniu. Această groapă taie și stratul de pământ lutos negru cu fragmente ceramice, aflat sub lentila de cărămidă sfărâmiată. Se observă două gropi cu pământ negru și bucăți de cărămidă, pietricele și fragmente ceramice și o groapă de pământ lutos negru cu bucăți cărămidă. Sterilul este un pământ galben, nisipos.

Talpa fundației colateralei era la -200 cm adâncime, în pământ steril galben, nisipos.

Contrafortul 1 a fost ridicat peste această fundație a colateralei de nord și este adosată navei la nivelul fundației, dar nu și în elevație, unde se observă o intervenție cu cărămidă ca material de construcție.

S6 – a fost trasată în interiorul bisericii pe latura de sud a corului începând de la arcul de triumf. Dimensiuni: 2,90 x 3m. Nisipul și nivelul de umplutură de sub acesta au fost trecute prin sită. Au ieșit bucăți de tencuială cu pictură pe ele și o monedă medievală. În urma cercetării se observă că fundația navei are un decroș. De asemenea stâlpul arcului de triumf prezintă în fundație un decroș. Cele două fundații se țin. Aceeași situație și la nivelul elevației, observăm că peretele corului și stâlpul arcului de triumf se țin. Nu ne-am adâncit pe toată suprafața, deoarece în zona centrală s-au conturat gropi de morminte târzii, de asemenea în profilul estic apărând o criptă. Adâncirea s-a făcut pe o suprafața de 1 m lățime dinspre zidul bisericii. Acolo ne-am adâncit până la steril. Talpa fundațiilor era mai adâncă, adâncirea făcându-se într-o casetă pentru a ajunge până sub talpă. Astfel talpa navei și a stâlpului arcului de triumf este la -198 cm față de tencuiala actuală. A fost descoperit un mormânt de copil (M18) ce a fost așezat lângă peretele corului în paralel cu acesta.

Descrierea mormintelor:

M18 - copil. Orientare V-E. Oasele erau foarte friabile. S-au păstrat oasele gambei, femurul stâng, parte din bazin, coaste. Dimensiune totală (ce a mai rămas): 76 cm. Lungimea femurului: 18 cm. Umplutura gropii era de un pământ brun fără materiale de construcții. Groapa a fost săpată în steril. Fără inventar.

Fundația de pe interior este în decroș față de elevație și se țese cu fundația arcului de triumf. Dacă în S2, secțiunea de pe exterior, se observă o umplere, aici nu putem vedea acest lucru din cauza tencuielii.

Concluzii

Cele 6 secțiuni trasate în urma cercetării arheologice din anul 2021 oferă date privind planimetria bisericii, ritualul de înmormântare și relația dintre acestea cu istoria și arhitectura bisericii.

Pe latura de nord în S4 și S5 au fost identificate fundațiile colateralei de nord. În S5 avem cotul și latura de vest a colateralei. Fundația colateralei de nord în S5 arată că se țese cu fundația actuală a navei bisericii. De asemenea, la nivelul fundațiilor contrafortii sunt adosați navei bisericii actuale.

Corul a avut două faze de construcție așa cum arată elevația care stă pe fundații mai vechi. Pe latura de sud a corului în S1 observăm că fundațiile contrafortului și a corului se țin fiind ridicați în faza gotică a bisericii (sec. XV). Secțiunea S2 de pe latura de sud arată existența unei fundații mai vechi, care probabil ține de faza ridicării bazilicii cu trei nave (sec. XIII-XIV). Ambele secțiuni (S1 și S2) arată că de la nivelul elevației pereții sunt mai înguști

decât fundațiile și sunt construiți din alt tip de piatră și mortar. Corul, fie a avut o perioadă de stagnare și înălțat ulterior cu alte materiale și după alt plan, fie a avut parte de o reconstrucție totală.

Pe interior în S6 situația arată existența unei fundații mai vechi peste care a fost ridicată o elevație mai îngustă din altfel de piatră și mortar.

Colaterala de sud nu a putut fi identificată în S2 din motive obiective deoarece înspre sudul secțiunii a apărut o placă din ciment ce ținea de un mormânt orientat NS sau SN. Colaterala de sud poate fi dedusă după: coloana cu urme de pictură încadrată în elevația actuală a bisericii apărută în S3; fundația din S2 din profilul de vest care arată că se țese cu fundația din profilul nord; elevația actualului transept, care e realizată din piatră și mortar diferit.

În secțiunile de pe latura de sud au ieșit 7 morminte. M10/S2 este cel mai timpuriu dintre ele fiind descoperit la nivelul vechii fundații a corului și deranjat de alte intervenții. Grupul de morminte M8, M9 din S2 și M14, M15, M16 din S1 sunt dintr-o fază în care biserica a suferit modificări importante, iar aceste înmormântări au avut loc într-un pământ ce conținea mult material de construcție. Mormântul M11/S3 este dintr-o fază târzie, orientat N-S cu umplutura ce conținea materiale de construcții.

Pe latura de nord au ieșit 6 morminte. În S4 sunt două morminte M17 și M21, ambele aflate în pământul unde a fost colaterala de nord. În ceea ce-l privește pe M17, acesta se află sub contrafort, groapa a fost săpată într-un sol argilos brun și pare a avea formă antropomorfă (vezi și M4/C4 din 2018). M21 este mai târziu groapa sa conținând și urme slabe de cărămidă.

În S5 avem 4 morminte târzii dintre care două orientate ușor NV-SE (M12 și M13). Craniile erau așezate pe decroșul fundației colateralei de nord pe latura de vest. Groapa lor era cu materiale de construcții. Sunt două morminte târzii post-reformă. Celelalte două morminte cercetate au fost depuse în funcție de fundația fetei colaterale de nord. M19 era depus în paralel cu latura de vest a fundației colateralei de nord peste latura de nord care pornea din cotul colateralei. M19 era orientat S-N, iar groapa avea un pământ amestecat cu materiale de construcții în ea. M20 era depus la nord de colaterală și orientat V-E. Se afla sub o dărâmtură de cărămidă, iar groapa sa conținea pământ amestecat cu material de construcție. Aceste două morminte sunt post-reformă, dar mai timpurii ca M12 și M13.

Pe latura de sud la cor în S1 avem un grup de morminte (M14, M15, M16) și gropi cu oase umane ce au rezultat în urma deranjării gropilor altor morminte mai vechi în timpul săpării acestor trei morminte. Cele găsite întregi sau aproape întregi conțineau în groapa lor pământ cu ale oase umane, ceramică modernă, cuie de sicriu și mai rar materiale de construcție (fragmente de cărămidă, pietre, mortar). Aici a apărut un mormânt „mama cu copilul” (M16) ce arată prezența și ritualului înmormântării copilului aproape de biserică sub streșină, ca apa de pe acoperiș când plouă să cadă peste mormântul acestora. Morminte de copii sunt și în S2 (M8 și M9) înmormântați aproape de biserică sub streșină; aici sub nivelul acestor morminte, cu groapa în pământ argilos galben a ieșit un mormânt deranjat (M10).

Abstract

On the north side in S4 and S5, northern collateral foundations were identified. In S5 we have the elbow and the west side of the collateral. The foundation of the north side in S5 shows that it weaves with the foundation of the present nave of the church. Also, at the level of the foundations, the buttresses are attached to the nave of the current church.

The chancel had two phases of construction as shown by the elevation standing on older foundations. On the south side of the choir in S1 we notice that the foundations of the buttress and the choir are woven together, having been raised in the Gothic phase of the church (XVth century). Trench S2 on the south side shows the existence of an older foundation, which probably belongs to the construction phase of the basilica with three naves (XIIIth-XIVth centuries). Both sections (S1 and S2) show that from the elevation the walls are narrower than the foundations and are constructed of a different type of stone and mortar. The choir either had a period of stagnation and was later raised with other materials and according to a different plan, or it underwent a total reconstruction.

Bibliografie:

Crîngaci-Țiplic 2011 - Crîngaci-Țiplic, M., „Oaspeții germani” în sudul Transilvaniei. Istorie, arheologie și arhitectură (secolele XII–XIII), București, 2011.

Fabini 2012 - Fabini, H., *Universul cetăților bisericești din Transilvania*, Sibiu, 2012.

Horvath 1940 - Horvath, W., *Siebenburgish-sachsische Kirchenburgen baugeschichtlich untersucht und dargestellt*, Sibiu, 1940.

Luca, Pinter, Georgescu 2003 - Luca, S. A., Pinter, Z. K., Georgescu, A., *Repertoriul arheologic al Județului Sibiu*, Sibiu, 2003.

Sinigalia 2012 - Sinigalia, T., *Două biserici gotice din zona Mediașului*, in S. P. Levente (ed.), *Arhitectura religioasă medieval din Transilvania / Középkori egyházi építészet Erdélyben / Medieval Ecclesiastical Architecture of Transylvania*, V, Satu Mare, 2012.

Țiplic 2020 - Țiplic, I. M., *Biserica fortificată din Șaroș pe Târnăvă / jud. Sibiu. Cercetări arheologice. I*, in *Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica*, XVII, Sibiu, 2020.

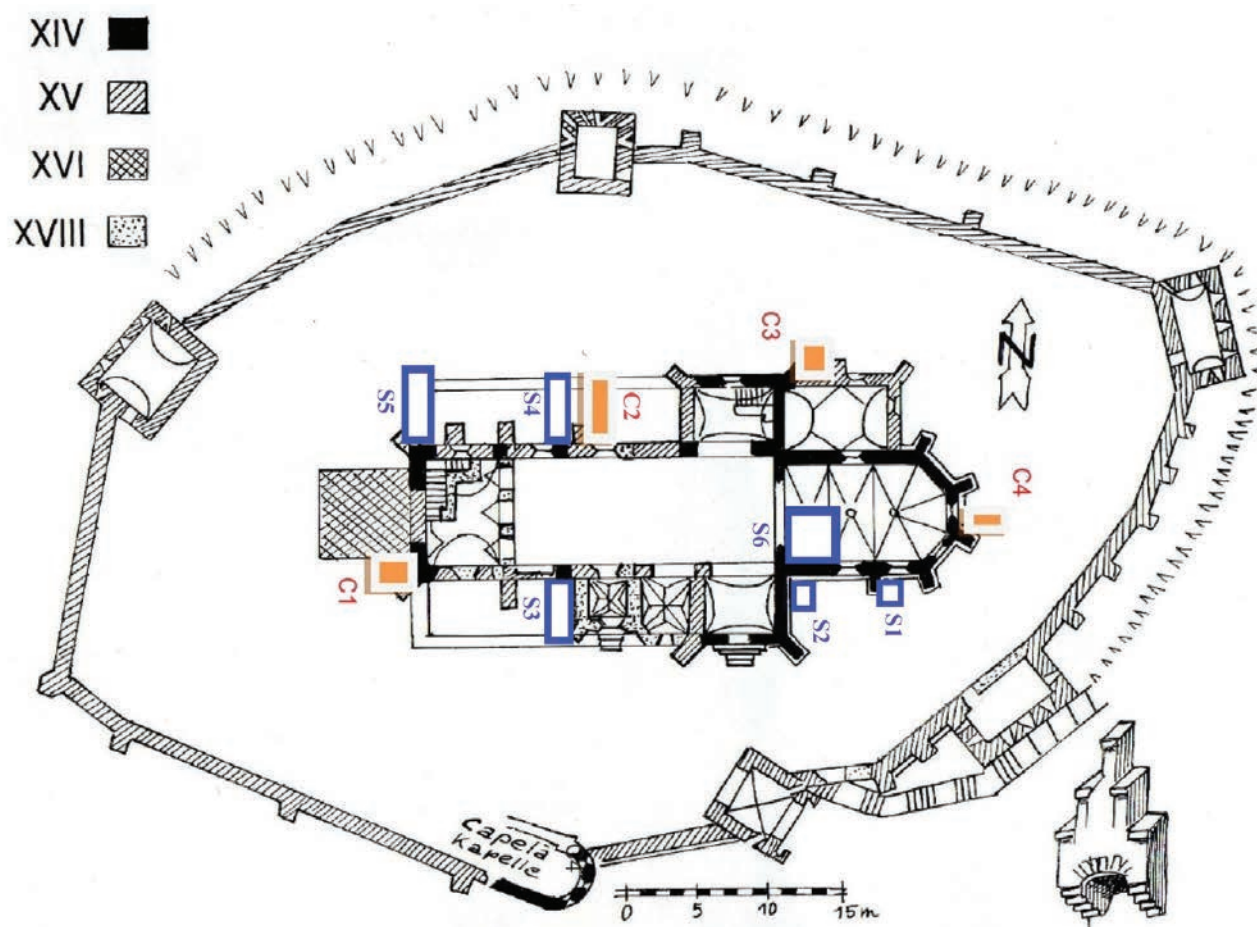

Fig. 1. Șaroș pe Târnăvă. Planul bisericii și a ansamblului de fortificații de la Șaroș pe Târnăve. Poziționarea casetelor din 2018 (cu portocaliu) și a secțiunilor din 2021 (cu albastru)

Fig. 2. Secțiunea S1/2021. Vedere generală

Fig. 3. Secțiunea S1/2021. Fundațiile corului și a contrafortului

Fig. 4. Secțiunea S2/2021. Vedere generală dinspre sud

Fig. 5. Secțiunea S2/2021. Fundația transeptului

Fig. 6. Secțiunea S2/2021. Detaliu privind fundația transeptului și a fundației descoperite in situ

Fig. 7. Secțiunea S2/2021. Profilul de est

Fig. 8. Secțiunea S3/2021. Mormântul M11 și situația în ansamblu a secțiunii.

Fig. 9. Secțiunea S3/2021. Detaliu ce arată o coloană pictată de susținere a unei travee de la vechea planimetrie a bisericii

Fig. 10. Secțiunea S3/2021. Imagine în ansamblu a secțiunii la final

Fig. 11. Secțiunea S3/2021. Fundația navei cu decroș pe care stă și o coloană ce ținea de interiorul bisericii

Fig. 12. Secțiunea S3/2021. Adâncimea fundației navei

Fig. 13. Secțiunea S4/2021. Fundația navei

Fig. 14. Secțiunea S4/2021. Fundația contrafortului

Fig. 15. Secțiunea S4/2021. Imagine care arată că fundația contrafortului este adosată navei

Fig. 16. Secțiunea S4/ 2021. In situ a fost surprinsă fundația fostei colaterale de nord a bisericii

Fig. 17. Secțiunea S4/2021. Detaliu cu fundația fostei colaterale de nord

Fig. 18. Secțiunea S4/2021. Detaliu cu adâncimea și situația in situ a fundației fostei colaterale de nord

Fig. 19. S5/2021. Fundația colateralei de nord, latura de vest

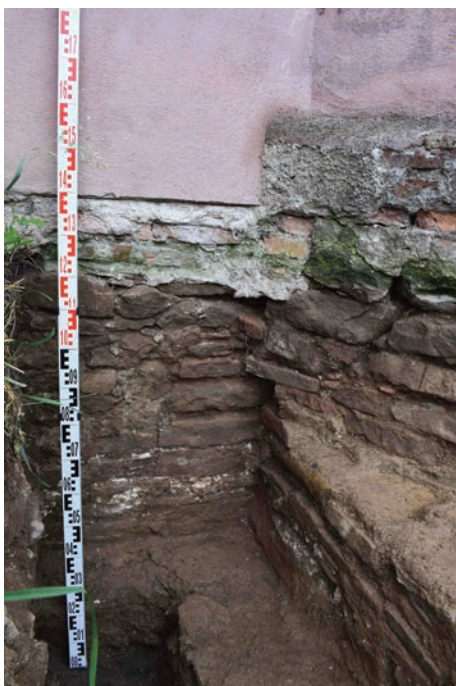

Fig. 20. S5/2021. Fundațiile colateralei de nord și a navei se Țes

Fig. 21. S5/2021. Elevația contrafortului este așezată peste fundația fostei colaterale de nord

Fig. 22. Șaroș pe Târnavă. S6/2021. M18, mormânt de copil

Fig. 23. S6/2021. Detaliu cu M18

168. Șeica Mică, com. Șeica Mică, jud. Sibiu**Punct: Biserica Fortificată Șeica Mică****Tip de sit:** 13 (structură de cult/religioasă), 21 (necropolă)**Încadrare cronologică:** 43 (Epoca medievală)**Cod RAN:** 145747.09**Autorizație nr.** 501/17.10.2018**Colectiv:** Ioan Marin Țiplic - responsabil științific (ULB Sibiu), Maria Emilia Țiplic - responsabil de sector, Alexandru-Florin Cioltei, Corina Hopârtean - membrii colectiv de cercetare (ULB Sibiu)**Perioada desfășurării cercetării:** sept.-oct. 2021

Biserica evanghelică se află în centrul localității. Săpăturile preventive s-au derulat cu ocazia restaurării bisericii în cadrul unui proiect cu fonduri europene. Fiind monument de categoria A s-a cerut cercetare arheologică preventivă. Este a doua campanie, prima fiind cea din anul 2018.

În 2021 au fost trasate 5 casete (C6, C6A, C7, C8, C9) astfel: C6 pe latura de nord a navei la joncțiunea corului cu nava; C6A în prelungirea C6 la 6 metri nord de aceasta; C7 pe latura de sud între contraforții 4 și 5 de pe latura de sud, începând numerotarea contraforților de la vest spre est; C8 pe latura de sud a corului între contraforții 2 și 3 începând numerotarea de la vest la est; C9 pe latura de nord la 5 m vest de C6.

Dimensiunile secțiunilor sunt: C6 (2 x 4 m), C6A (2 x 2,5 m) C7 (2 x 4 m), C8 (1,5 x 3 m), C9 (1,50 x 1,50 m).

Rezultatele cercetării

În această etapă s-a urmărit obținerea de informații cu privire la planimetria bisericii și a unor eventuale etape de construcție, identificarea zidului primei incinte, adâncimile fundațiilor navei și a contrafortului, relația dintre fundația navei bisericii cu contraforturile, relația dintre eventualele morminte descoperite cu etapele de construcție a bisericii.

Secțiunea de pe latura de sud a corului a avut scopul de a observa fundația corului și relația acestuia cu contrafortul. În continuare descrierea rezultatelor pe casete.

C6

Dimensiuni: 2 x 4 m. Caseta a fost trasată pe latura de nord a bisericii la intersecția peretelui ridicat pentru scara care urcă la amvon cu nava. Pe latura de nord biserica nu are contraforți, caseta fiind trasată la 92 cm vest de sacristie. Trasarea ei a urmărit etapele de construcție a acestui perete și relația cu nava bisericii, de asemenea adâncimea fundației, stratigrafia și raportul eventualelor morminte cu etapele de construcție a bisericii.

În urma cercetării arheologice, la adâncimea de -46 cm față de nivelul actual a ieșit o fundație lată de 80 cm ce intră sub elevația actuală. Adâncirea s-a făcut până sub talpa acestei fundații la -172 cm față de nivelul actual.

În timpul adâncirii la -30-40 cm față de nivelul actual au ieșit o țevă de gaz și o țevă de plastic de drenaj ceea ce a îngreunat adâncirea.

Au fost descoperite 30 de morminte (M16, M17, M27, M28, M29, M30, M31, M32, M33, M34, M38+M39, M40, M41, M42, M43, M44, M45, M46, M47, M54, M55, M58, M59, M60, M61, M62, M69, M70, M71, M72), din perioade diferite, atât târzii cât și timpurii, însă fără inventar.

Mormintele M38-M39 sunt mamă și copil.

La adâncimea de -140-150 cm față de nivelul actual sub nivelele de înmormântări au ieșit două cuptoare, ce țin de o perioadă anterioară bisericii.

Inventarul arheologic din C6 constă în ceramică din două perioade istorice total diferite: din preistorie și din evul mediu.

Descrierea mormintelor:

M16: orientare E-V; tip mormânt: individual; gen: copil (infant); starea scheletului: craniul sfărâmat, brațul/antebrațul stâng lipsesc, la fel și pe partea dreaptă, iar piciorul stâng lipsește de asemenea, în timp ce din piciorul drept s-a păstrat doar femurul; dimensiunea totală (ce a mai rămas) este de 58 cm; dimensiuni craniu: 14 x 14 cm; dimensiune bazin: - ; lungime femur: 16.5 cm; brațele par a fi fost depuse pe bazin (degetele mâinii drepte sunt pe bazin); umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă și țiglă, mortar, piatră, alte oase, ceramică; adâncimea: -70 cm; încadrare: perioadă târzie post reformă. Fără inventar.

M17: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: copil (infant); starea scheletului: s-au păstrat părți din craniu și coaste, restul de oase în profilul estic; dimensiunea totală (ce se vede): 28 cm; dimensiuni craniu: 12 x 12 cm; lungime femur: - ; brațele - ; umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă și țiglă, mortar, piatră, alte oase, ceramică; adâncimea: -70 cm; încadrare: perioadă târzie post reformă. Fără inventar.

M27: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult; starea scheletului: partea dreaptă lipsește, craniul distrus, lipsesc coaste, iar scheletul de la jumătatea femurului intră în profil; dimensiunea totală (ce se vede): 80 cm; dimensiuni craniu: - dimensiune bazin: - ; lungime femur: - ; brațele: - ; umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă și țiglă, mortar, piatră, cuie de sicriu, alte oase, ceramică; adâncimea: -97 cm; încadrare: perioadă târzie post reformă. Fără inventar.

M28: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult; starea scheletului: s-au păstrat părți din craniu și coaste, brațul drept (tăiat de M27); dimensiunea totală (ce a mai rămas): 48 cm; dimensiuni craniu: - ; lungime femur: - ; brațele - ; umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă și țiglă, mortar, piatră, alte oase, cuie, ceramică; adâncimea: -97 cm; încadrare: perioadă târzie post reformă. Obs.: tăiat de M27, care la rândul lui a fost tăiat de M16. Fără inventar.

M29: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: lipsește craniul, partea dreaptă a scheletului cu coaste și braț lipsesc, iar partea stângă a scheletului a rămas în profilul nordic. Dimensiunea totală (fără craniu): 134 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: - ; lungime femur: 41 cm ; brațele: antebrațele par a fi fost depuse paralel deasupra bazinului. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă și țiglă, mortar, alte oase, cuie, ceramică. Adâncimea: -108 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă. Obs.: tăiat de M33. Fără inventar.

M30: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: tăiat de M33 și M34 din schelet s-au păstrat părți din brațe, antebrațe, câteva coaste și

vertebre. Dimensiunea totală (ce s-a mai păstrat): 29 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: - ; lungime femur: - ; brațele: antebrațele erau duse spre bazin și încrucișate. Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, mortar, alte oase, cuie, ceramică. Adâncimea: -114 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă. Obs.: tăiat de M31 în zona capului și de un alt mormânt, M34, în zona bazinului și picioarelor. Fără inventar.

M31: orientare V-E; tip mormânt: dublu; gen: adult. Starea scheletului: două morminte suprapuse din aceeași groapă; zona craniului în profil vestic. Dimensiunea totală (ce se vede): 140 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: 27 cm ; lungime femur: 33 cm; brațele: antebrațele aduse paralele deasupra bazinului. Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, piatră, mortar, alte oase, cuie, ceramică. Adâncimea: -120 cm. Încadrare: perioadă târzie sec. XVII-XVIII. Obs.: taie mormintele M30, M32, M33. Fără inventar.

M32: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: s-au păstrat femurul drept și oasele gambei, atât de pe dreapta cât și de pe stânga; intră în profil vestic. Dimensiunea totală (ce se vede): 86 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: - ; lungime femur: 40 cm; brațele: - . Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, urme de mortar, cuie de sicriu, alte oase. Adâncimea: -120 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă. Obs.: partea stângă tăiat în zona femurului de M31. Fără inventar.

M33: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: s-au păstrat oasele de pe partea stângă a scheletului, în timp ce oasele de pe partea dreaptă au fost tăiate de M33 și de la bazin în sus intră în profilul vestic. Dimensiunea totală (ce se vede): 102 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: - ; lungime femur: 41 cm; brațele: antebrațele erau încrucișate deasupra bazinului . Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, urme de mortar și ceramică. Adâncimea: -120 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă. Obs.: partea dreaptă a scheletului tăiată de M31. Fără inventar.

M34: orientare V-E. Stare: *in situ* s-a surprins doar partea superioară a craniului, restul scheletului fiind în profilul estic. Obs.: taie pe M30. Adâncime -114 cm. Fără inventar.

M38 și M39: orientare V-E; tip mormânt: dublu (mamă și copil). Fără inventar.

○ M38: gen: adult (F). Starea scheletului: craniul spart în timpul săpăturii; de la bazin este suprapus de M39; intră în profilul estic de la genunchi în jos; ambele schelete erau poziționate între fundațiile descoperite în secțiune. Dimensiunea totală (ce se vede): 100 cm; dimensiuni craniu: aprox. 12 cm în diametru ; dimensiune bazin: 26 cm; lungime femur: aprox. 40 cm; brațele: antebrațele par a fi fost duse pe bazin și încrucișate. Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, urme de mortar. Adâncimea: -102 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă.

○ M39: gen copil. Starea scheletului: a fost atins de muncitori în timpul săpăturii; s-au păstrat femurele, parte din bazin, câteva coaste, antebrațele, brațul stâng.

Dimensiunea totală (ce se vede): 40 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: 20 cm; lungime femur: - ; brațele: întinse pe lângă bazin. Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, urme de mortar. Adâncimea: -102 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă.

M40: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adolescent. Starea scheletului: distrus parțial în timpul săpăturii; lipsește partea stângă a scheletului tăiată de gropile lui M27 și M28; de la nivelul femurului intră în profilul estic. Dimensiunea totală (ce se vede): 64 cm; dimensiuni craniu: 18x14 cm; dimensiune bazin: 20 cm; lungime femur: - ; brațele: ?. Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți mici de cărămidă, piatră, urme de mortar, ceramică. Adâncimea: -102 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă. Obs.: partea stângă a scheletului tăiată de M27 și M28. Fără inventar.

M41: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: craniul tăiat de fundația descoperită cu cărămidă; nu are bazinul și femurul, care ar fi putut fi scoase la săparea gropilor lui M38 și M39; intră în profilul estic de la nivelul gambelor. Dimensiunea totală (ce se vede): 102 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: - ; lungime femur: - ; brațele: - . Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți mici de cărămidă, urme de mortar și ceramică. Adâncimea: -110 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă. Obs.: posibil atins de groapa lui M38 și M39. Fără inventar.

M42: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: lipsește craniul; nu are brațul stâng; intră în profilul estic de la nivelul femurelor. Dimensiunea totală (ce se vede): 57 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: 33 cm; lungime femur: - ; brațele: antebrațele erau aduse și așezate paralele deasupra bazinului. Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți mici de cărămidă, urme de mortar, piatră. Adâncimea: -102 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă. Fără inventar.

M43: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: scheletul deranjat din vechime peste el fiind depuse la un loc alte oase deranjate de o săpătură veche (groapa 1); intră în profilul vestic. Dimensiunea totală (ce se vede): 120 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: - ; lungime femur: 40 cm; brațele: - . Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, urme de mortar, piatră, alte oase. Adâncimea: -100 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă. Obs.: deasupra acestui schelet este groapa 1 cu oase rededuse. Fără inventar.

M44: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: craniul tăiat, fără brațul stâng; bazinul nu e întreg; intră în profilul estic. Dimensiunea totală (ce se vede): 64 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: - ; lungime femur: - ; brațele: antebrațele erau aduse paralele deasupra bazinului . Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, urme de mortar. Adâncimea: -107 cm. Încadrare: perioadă târzie după anul 1500. Fără inventar.

M45: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult (M). Starea scheletului: lipsesc oasele picioarelor

(posibil scoase de groapa lui M54). Dimensiunea totală (ce se vede): 75 cm; dimensiuni craniu: 21x14 cm; dimensiune bazin: - ; lungime femur: -; brațele: antebrațele erau aduse paralel deasupra bazinului. Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, urme de mortar. Adâncimea: -116 cm. Încadrare: perioadă târzie după anul 1500. Fără inventar.

M46: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: copil. Starea scheletului: s-au păstrat o parte din bazin (partea dreaptă), oasele antebrațului, coaste, parte din femur; deranjat de M47. Dimensiunea totală (ce se vede): 53 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: - ; lungime femur: 22 cm; brațele: antebrațele erau aduse spre bazin și încrucișate. Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, urme de mortar. Adâncimea: -110 cm. Încadrare: perioadă târzie după anul 1500. Fără inventar.

M47: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: nu erau oasele gambei și partea stângă a scheletului (bazin, femur, oasele gambei). Dimensiunea totală (ce se vede): 67 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: - ; lungime femur: 40 cm; brațele: antebrațele erau aduse paralel deasupra bazinului. Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, urme de mortar. Adâncimea: -116 cm. Încadrare: perioadă târzie după anul 1500. Fără inventar.

M54: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: intră în profilul estic; e întreg cât se vede; se află sub M42. Dimensiunea totală (ce se vede): 86 cm; dimensiuni craniu: 16x32 cm; dimensiune bazin: 32 cm; lungime femur: - ; brațele: antebrațul drept era dus pe bazin, iar antebrațul stâng întins pe lângă bazin. Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, țiglă, urme de mortar și var. Adâncimea: -116 cm. Încadrare: perioadă târzie secolele XVII-XVIII. Fără inventar.

M55: orientare V-E. Stare: S-a păstrat doar piciorul drept (osul gambei) și oasele degetelor de la picioare; deranjat de M46. Dimensiunea totală: 50 cm. Adâncimea: -110 cm. Fără inventar.

M58: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: copil. Starea scheletului: *in situ* s-au păstrat partea dreaptă a scheletului cu braț, coaste, bazin, femur, oasele gambei; a fost tăiat de groapa lui M71; dinspre gât în sus intră în profil vest. Dimensiunea totală (ce se vede): 64 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: - ; lungime femur: 26 cm; brațele: antebrațul drept era dus pe bazin, mâna fiind așezată pe bazin. Umplutura gropii: pământ negru cu urme slabe de cărămidă și mortar. Adâncimea: -132 cm. Încadrare: înainte de anul 1500. Fără inventar.

M59: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* au fost surprinse doar oasele gambei; de la genunchi în sus intră în profil vest, suprapune pe M72. Dimensiunea totală (ce se vede): 30 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: - ; brațele: - . Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă și mortar. Adâncimea: -145 cm. Încadrare: înainte de anul 1500. Fără inventar.

M60: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* au mai rămas oasele gambei, femurul drept și mâinile cu degetele, dar nu și

antebraț sau braț; deranjat de groapa lui M45 din nivelul anterior. Dimensiunea totală (ce a mai rămas): 90 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: 42 cm; brațele: mâinile se aflau așezate sub nivelul bazinului. Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă. Adâncimea: -155 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

M61: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* a fost surprins doar craniul; restul corpului în profilul estic. Dimensiuni craniu: 16x22 cm. Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă și mortar. Adâncimea: -132 cm. Încadrare: înainte de anul 1500. Fără inventar.

M62: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* s-au păstrat doar femurul drept și coastele de pe partea stângă. Dimensiunea totală (ce se vede): 80 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: 42 cm; brațele: - . Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă. Adâncimea: -145 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

M69: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: copil. Starea scheletului: avea craniul teșit, iar picioarele au fost tăiate la săpare; mandibula arată că era la vârsta când schimba dinții. Dimensiunea totală (ce se vede): 45 cm; dimensiuni craniu: 12 x 14 cm; dimensiune bazin: 14 cm; lungime femur: - ; brațele: întinse pe lângă corp până în dreptul bazinului. Umplutura gropii: pământ negru cu urme slabe de cărămidă. Adâncimea: -136 cm. Încadrare: înainte de anul 1500. Fără inventar.

M70: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* au fost surprinse doar oasele picioarelor de la genunchi în jos; restul sunt în profilul vestic. Dimensiunea totală (ce se vede): 40 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: - ; brațele: - . Umplutura gropii: pământ negru cu urme de mortar. Adâncimea: -142 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

M71: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* au fost surprinse femurele și oasele gambei drepte; de la bazin în sus intră în profil vest; taie pe M58. Dimensiunea totală (ce se vede): 38 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: 18 cm; brațele: - . Umplutura gropii: pământ negru cu urme mortar. Adâncimea: -138 cm. Încadrare: înainte de anul 1500. Fără inventar.

M72: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* au fost surprinse doar oasele gambei; de la genunchi în sus intră în profil vest, suprapus de M59. Dimensiunea totală (ce se vede): 24 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: - ; brațele: - . Umplutura gropii: pământ negru cu urme de ceramică. Adâncimea: -145 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

Descrierea stratigrafiei:

Stratigrafia profilului estic este formată din patru straturi principale. Primul este stratul vegetal (stratul 1). Sub acest strat avem un nivel de pământ negru cu urme de mortar și cărămidă (stratul 2); acesta este întrerupt înspre profilul de nord de o groapă din pământ negru cu bucăți

mari de cărămidă, țiglă și mortar rezultate de la o renovare târzie a bisericii (8). Sub acest strat vine un nivel de înmormântare în care pământul este negru, dar cu cărămidă și mortar (3), de la modificările efectuate la biserică cel mai probabil în jurul anului 1500. Sub acest nivel avem un strat de pământ negru cu fragmente de ceramică și urme de mortar (4). Ultimul strat surprins este din pământ negru cu fragmente ceramică (6). În această stratigrafie surprindem de asemenea fundația descoperită înspre zidul colateralei de nord. Stratul vegetal este la nivelul acestuia.

Stratigrafia profilului vestic prezintă aceleași patru nivele. Avem stratul vegetal care se adâncește până la -20-35 cm (1). Urmează apoi stratul cu pământ negru cu urme de mortar și cărămidă (2), întrerupt înspre profilul nordic de groapa din pământ negru cu bucăți mari de cărămidă, țiglă și cu mortar (8); tot la acest nivel datorită introducerii drenajului o bună parte din strat este cu țeava și nisipul de drenaj. Sub aceste straturi avem nivelul de înmormântare în care pământul negru este amestecat cu mult mortar și cărămidă (3), de la modificările efectuate la biserică cel mai probabil în jurul anului 1500. Înspre fundația descoperită și pintelul care ține de această fundație, sub stratul trei avem un pământ negru cu urme de lut ars și cărbune (9), rezultate cel mai probabil de la cuptorul 2 descoperit pe fundul secțiunii și deranjat de săparea fundației descoperite dar și de alte înmormântări. Sub aceste nivele avem un strat format din pământ negru cu ceramică și urme de mortar (4), ultimul strat. Acesta conține de asemenea și cuptoarele descoperite.

C6A

Dimensiuni: 2 x 2,5 cm. C6A a fost trasată la 6 metri nord de C6, în prelungirea acesteia. Scopul trasării acestei casete a urmărit identificarea fundației zidului primei incinte a bisericii. Adâncirea s-a oprit la -90 cm atât cât să se observe această fundație.

În urma cercetării a rezultat identificarea în teren a unei părți a primei incinte fortificate. Profilul vestic arată un nivel de călcare actual format din vegetal. Apoi un strat de pământ afânat cu urme de cărămidă și mortar. Urmează un strat ce arată un nivel de dărâmatură format din mortar, cărămidă și piatră. Sub acest strat este un pământ negru cu ceramică.

Observând profilul sudic vedem că sub nivelul vegetal avem un strat de pământ afânat cu urme de cărămidă și mortar, apoi o lentilă de pământ cu bucăți mari de cărămidă. Sub acest strat este un nivel format din pământ negru cu urme de mortar și bucăți mici de cărămidă. Profilul surprinde o fundație a incintei fortificate alcătuită din cărămidă și piatră prinse cu mortar. Înspre vest această fundație nu continuă ci avem un pământ negru cu fragmente de ceramică.

Profilul de est oferă aceleași informații. Sub stratul vegetal actual avem înspre fundația incintei în pământ negru cu urme de mortar și bucăți mici de cărămidă, iar înspre nord pământ afânat cu urme de cărămidă și mortar, iar sub acest strat un pământ negru cu ceramică.

In situ au fost surprinse și alte aspecte. Printre acestea este un vas fragmentat, iar în jurul acestuia era o groapă cu oase de animale, în special de găină/pui. Frag-

mentele celui vas ceramic sunt de culoare cenușie, cu decor de bandă de linii în valuri și bandă de linii drepte, cu buza lată și țesută, iar pe interior se pot observa striările de la roata olarului.

C7

Dimensiuni: 2 x 4 m. C7 a fost trasată pe latura de sud a navei la al șaselea contrafort. Biserica are contraforti pe latura de sud a navei și la cor. Numerotarea contrafortilor de la navă este de la vest la est. Scopul trasării acestei secțiuni a urmărit relația dintre contrafort și fundația navei, adâncimea fundațiilor contrafortului și a navei, situația orizonturilor de înmormântare pe latura de sud.

În urma cercetării s-a constatat că fundațiilor contrafortului și a navei nu se ȧșes, iar adâncimea contrafortului este mult mai mică decât a navei. Există și pe latura de sud mai multe orizonturi de înmormântare. Au fost cercetate 24 de morminte (M18, M19, M20, M21, M22, M23, M24, M25, M26, M48, M49, M50, M51, M52, M53, M56, M57, M63, M64, M65, M66a+M66b, M67, M68), din păcate toate fără inventar arheologic. S-a mai observat un puternic orizont de cultură preistorică (sfârșitul epocii bronzului sau Hallstatt) existent sub nivelele ce țin de biserica din prezent. Mormintele M66a și M66b sunt mamă și copil.

Talpa fundației contrafortului este la aprox. -126 cm față de nivelul actual și nu ȧșese cu fundația navei. Talpa fundația navei este mult mai adâncită până la aprox. -220 cm.

Secțiunea a fost cercetată până la adâncimea de -220 cm unde a apărut un complex preistoric. Acesta prezenta o suprafață din pământ lutos galben, cu un amestec de cenușă la suprafață, iar pământul de deasupra era amestecat cu fragmente ceramice. Pentru verificarea situației sub acest complex a fost săpat un sondaj în partea de nord-vest înspre fundația navei. La adâncimea de -270 cm pământul era negru cu urme de galben (brun), tare, cu fragmente preistorice imediat sub complexul preistoric.

În privința mormintelor se pot observa mai multe orizonturi de înmormântare: timpuriu (sec. XIV-XV), târziu post anul 1500 și târziu din secolul al XVIII-lea.

Nivelul de înmormântare târziu din secolul al XVIII-lea prezintă gropi foarte adânci, pornite de la suprafața celui de al treilea strat, precum sunt M52 la -164 cm și M57 la -180 cm adâncime față de nivelul actual și a căror gropi au atins alte morminte mai vechi.

Mormintele târzii post anul 1500 sunt la -130-150 cm față de nivelul actual (M18, M19, M20, M21, M22).

Înmormântări de dinainte de anul 1500 sunt la -160-180 cm, din orizontul timpuriu, sunt mormintelor aflate la -166-180 cm.

Descrierea mormintelor:

M18: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: întreg. Dimensiunea totală: 142 cm; dimensiuni craniu: 14 x 16 cm; dimensiune bazin: 32 cm; lungime femur: 40 cm; brațele: antebrățele aduse deasupra bazinului și așezate paralel. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, țiglă și mortar. Adâncimea: -112 cm. Încadrare: post anul 1500. Fără inventar.

M19: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: lipsesc craniul și brațele, care

sunt în profilul vestic; femurul drept și oasele gambei lipsesc din vechime; brațul stâng, câteva coaste și parte din bazin au fost scoase la săpare. Dimensiunea totală (ce se vede): 65 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: 27 cm; lungime femur: aprox. 32 cm; brațele: antebrațele aduse deasupra bazinului și așezate paralel; mâna stângă atinge bazinul. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, țiglă și mortar. Adâncimea: -150 cm. Încadrare: post anul 1500. Fără inventar.

M20: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: *infant* (1-2 ani). Starea scheletului: *in situ* s-au păstrat un fragment din calota craniană, un femur, parte din bazin, câteva oscioare din zona pieptului. Dimensiunea totală (ce se vede): 38 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: partea stângă a bazinului (osul coxal stâng) avea 4 cm; lungime femur: 7 cm; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, țiglă și mortar. Adâncimea: -150 cm. Încadrare: post anul 1500. Fără inventar.

M21: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: copil (adolescent). Starea scheletului: întreg. Dimensiunea totală (ce se vede): 120 cm; dimensiuni craniu: 26 x 14 cm; dimensiune bazin: 22 cm; lungime femur: 30 cm; brațele: antebrațele nu s-au păstrat *in situ*. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, țiglă și mortar. Adâncimea: -130 cm. Încadrare: post anul 1500. Fără inventar.

M22: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* s-au păstrat parte din bazin, parte din femurul stâng, os al gambei partea stângă; de la bazin în sus intră în profilul vestic. Dimensiunea totală (ce se vede): 48 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: aprox. 30 cm; brațele: nu s-au păstrat antebrațele, dar degetele mâinilor sunt pe bazin. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, țiglă și mortar. Adâncimea: -133 cm. Încadrare: post anul 1500. Fără inventar. Obs.: M22 a fost deranjat din vechime de groapa lui M21.

M23: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* avem craniul și puțin din brațul drept și câteva coaste; mormântul intră în profilul estic. Dimensiunea totală (ce se vede): 28 cm; dimensiuni craniu: 15 x 20 cm; dimensiune bazin: -; lungime femur: -; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, țiglă și mortar. Adâncimea: -136 cm. Încadrare: post anul 1500. Fără inventar.

M24: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: copil. Starea scheletului: lipsesc craniul, brațul stâng, coastele de pe parte dreaptă. Dimensiunea totală (ce se vede): 60 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: 17 cm; lungime femur: 17 cm; brațele: antebrațele aduse deasupra bazinului și așezate paralel. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, țiglă, mortar, cuie de sicriu, alte oase. Adâncimea: -136 cm. Încadrare: post anul 1500. Fără inventar.

M25: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: lipsește craniul, iar partea inferioară a oaselor gambei intră sub M23. Dimensiunea totală (ce se vede): 134 cm (fără craniu și partea inferioară

a oaselor gambei); dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: 30 cm; lungime femur: 39 cm; brațele: antebrațele aduse deasupra bazinului și așezate paralel. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, țiglă, mortar, pietre, cuie de sicriu. Adâncimea: -146 cm. Încadrare: post anul 1500. Fără inventar.

M26: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* au fost surprinse oasele de la bazin în jos, în timp ce oasele de la bazin spre craniu au rămas în profilul estic. Dimensiunea totală (ce se vede): 97 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: 34 cm; lungime femur: 44 cm; brațele: antebrațele erau aduse pe bazin cu degetele mâinii așezate pe bazin. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, țiglă, mortar, cuie de sicriu. Adâncimea: -162 cm. Încadrare: post anul 1500. Fără inventar.

M48: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: lipsesc craniul și partea dreaptă din vechime; intră sub contrafort cu oasele gambei; la oasele gambei a ieșit un maxilar. Obs.: tăiat de groapa lui M49. Dimensiunea totală (ce se vede): 120 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: 41 cm; brațele: antebrațele întinse pe lângă corp. Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă și urme de mortar. Adâncimea: -170 cm. Încadrare: ante anul 1500. Fără inventar.

M49: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* surprinse oasele picioarelor. Obs.: a tăiat mormintele M48 și M50. Dimensiunea totală (ce se vede): 80 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: 37 cm; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă și urme de mortar. Adâncimea: -165 cm. Încadrare: ante anul 1500. Fără inventar.

M50: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: tăiat de M49; intră sub contrafort. Dimensiunea totală (ce se vede): -; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: -; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă și urme de mortar. Adâncimea: -170 cm. Încadrare: ante anul 1500. Fără inventar.

M51: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: partea dreaptă tăiată de groapa lui M26; partea inferioară a oaselor gambei intră în profilul estic. Obs.: tăiat de groapa lui M26. Dimensiunea totală (ce se vede): 146 cm; dimensiuni craniu: 16 x 12 cm; dimensiune bazin: aprox. 30 cm; lungime femur: 44 cm; brațele: antebrațele aduse spre bazin și mâinile încrucișate pe bazin. Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă și urme de mortar. Adâncimea: -168 cm. Încadrare: ante anul 1500. Fără inventar.

M52: orientare NV-SE; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: de la bazin în sus intră în profilul vestic; mormânt târziu. Obs. 1: groapa sa a tăiat M56. Obs. 2: groapa sa taie toate orizonturile de înmormântare. Dimensiunea totală (ce se vede): 98 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: 22 cm; lungime femur: 38 cm; brațele: antebrațele par a fi fost aduse spre bazin și încrucișate. Umplutura gropii: bucăți de cărămidă, mortar, var, cuie de sicriu, alte oase. Adâncimea: -174 cm. Încadrare: târzie. Fără inventar.

M53: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: craniul și partea dreaptă a scheletului sunt tăiate din vechime; de la bazin intră în profilul estic. Dimensiunea totală (ce a mai rămas): 60 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: 40 cm; lungime femur: -; brațele: antebrățele aduse deasupra bazinului și așezate paralel. Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă și urme de mortar. Adâncimea: -160 cm. Încadrare: ante anul 1500. Fără inventar.

M56: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: copil. Starea scheletului: tăiat de gropile mormintelor M52 și M57; s-au păstrat un fragment din calota craniană, brațul drept și câteva coaste. Obs.: tăiat de gropile lui M52 și M57. Dimensiunea totală (ce se vede): 34 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: -; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru fără materiale. Adâncimea: -164 cm. Încadrare: ante anul 1500. Fără inventar.

M57: orientare E-V; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* sunt surprinse oasele de la bazin în jos; restul oaselor intră în profilul estic. Obs.: partea inferioară a oaselor gambei drepte tăiată de M52. Dimensiunea totală (ce se vede): 106 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: 34; lungime femur: 45 cm; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, mortar, var, piatră, cuie de sicriu, alte oase. Adâncimea: -180 cm. Încadrare: târziu. Fără inventar.

M63: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: s-au mai păstrat 5 vertebre, antebrățul stâng, oase ale gambei stângi. Obs.: deasupra lui M56 este M49; posibil să fi fost atins de groapa lui M49. Dimensiunea totală (ce se vede): ?; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: -; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru cu urme slabe de cărămidă. Adâncimea: -167 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

M64: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: craniul tăiat din vechime; brațul drept scos la săpat; intră în profilul estic din zona genunchiului. Dimensiunea totală (ce se vede): 85 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: 28; lungime femur: aprox. 27 cm (nu este întreg *in situ*); brațele: întinse pe lângă corp; mâna stângă are degetele pe femurul stâng sub bazin; mâna dreaptă la fel are degetele pe femurul drept sub bazin. Umplutura gropii: pământ negru cu urme slabe de cărămidă și mortar. Adâncimea: -184 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

M65: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: copil (2-4 ani). Starea scheletului: aproape întreg, craniul se află în profil vestic. Obs.: se află sub M66. Dimensiunea totală (ce se vede): 82 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: 24 cm; brațele: întinse pe lângă corp. Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă și mortar. Adâncimea: -172 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

M66: orientare V-E; tip mormânt: dublu (mamă-M66a și copil-M66b); gen: adult (F) și bebeluș.

- o M66a: adult. Starea scheletului: intră în profilul vestic de la bazin în sus. Obs.: tăiat de gropile lui M52 și M57. Dimensiunea totală (ce se vede): 100 cm;

dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: 32; lungime femur: 40 cm; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru cu urme slabe de cărămidă și mortar. Adâncimea: -168 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

- o M66b: copil (bebeluș). Starea scheletului: întreg. Obs.: oase mici și friabile. Dimensiunea totală (întreg): 50 cm; dimensiuni craniu: 12x11 (craniul e turtit); dimensiune bazin: aprox. 6 cm; lungime femur: 8 cm; brațele: încrucișate pe bazin. Umplutura gropii: pământ negru cu urme slabe de cărămidă și mortar. Adâncimea: -168 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

M67: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: tăiat de groapa lui M26; se află sub M66; a tăiat mormântul M68; lipsesc oasele gambei, care au fost scoase de muncitori. Dimensiunea totală (ce se vede): 140 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: 40; brațele: întinse pe lângă corp; degetele de la mâna stângă ating femurul stâng sub bazin. Umplutura gropii: pământ negru cu urme slabe de cărămidă și mortar, cuie de sicriu și urme de lemn de la sicriu. Adâncimea: -164 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

M68: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: tăiat de la bazin în sus de M67; intră în profilul estic. Dimensiunea totală (ce se vede): 43 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: aprox. 32 cm; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru cu urme slabe de cărămidă și mortar. Adâncimea: -164 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

Stratigrafia profilului estic este compusă din vegetal, urmat de un nivel format din pământ negru-cenușiu cu bucăți de cărămidă, mortar, piatră și fragmente de țiglă. Sub acesta vine nivelul de înmormântări în care umplutura gropilor este din pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă și urme de mortar. Urmează un alt nivel de înmormântări, timpuriu, în care umplutura gropilor este din pământ negru cu urme de mortar alb, pigment de cărămidă și fragmente ceramice (din nivelul preistoric); acest nivel de înmormântare a atins stratul preistoric prin urmare întâlnim numeroase fragmente din această perioadă. Ultimul strat este nivelul preistoric unde avem pământ brun afânat cu ceramică preistorică și urme de cărbune.

Tot în profilul estic observăm fundația contrafortului care se termină la -120-126 cm față de nivelul actual, iar sub talpa contrafortului, înspre fundația navei, avem un pământ negru cu fragmente de ceramică, la aprox. 60 cm față de fundația navei, înspre sud, pământul negru conține urme de mortar și avem gropi de morminte. Sub pământul negru și acest nivel de înmormântare pământul este brun afânat cu ceramică preistorică și urme de cărbune, nivel care continuă pe profilul estic înspre sud și prezentat în rândurile de mai sus, atins de înmormântări timpurii.

Complexul preistoric se observă în profil în ultimul nivel, fiind parte a nivelului cu pământ brun afânat, ceramică și cărbune. Nivelul complexului arată un lut galben cu urme de cenușă.

Stratigrafia profilului vestic nu diferă de cea a profilului estic. Sub nivelul vegetal (1) este un nivel de pământ negru-cenușiu cu bucăți de cărămidă, mortar, piatră și fragmente de țiglă (2). Înspre fundația navei

pământul conține o densitate de bucăți de cărămidă și mortar, densitate observată și înspre sud (3). Nivelul de înmormântare târziu conține în umplutura gropilor pământ cu bucăți de cărămidă și mortar (19), dar înspre fundația navei pământul este amestecat cu mult mortar alb și bucăți mici de cărămidă (6). Sub acest nivel urmează un strat de pământ negru cu urme de mortar alb, pigment de cărămidă și fragmente ceramice (7). Stratul preistoric (8) este un pământ brun afânat cu ceramică preistorică și urme de cărbune. Înspre fundația navei s-a făcut un mic sondaj pentru a verifica stratul de sub complexul preistoric, iar acest strat conține un pământ negru cu urme de galben și ceramică doar imediat sub complex.

C8

Dimensiuni 1,5 x 3 m. C8 a fost trasată pe latura de sud a corului, la al doilea contrafort, numerotând de la vest la est. Cercetarea a vizat relația dintre fundația contrafortului și a corului, adâncimile acestora și dacă au avut alte faze de construcție.

În urma investigației s-a constatat că cele două fundații se țin și sunt la aceeași adâncime în sol, conțin piatră de diferite dimensiuni având ca liant mortar. Tălpile ambelor fundații sunt la -200-204 cm adâncime față de nivelul actual. Fundațiile au un ușor decroș (de 10 cm). Fundația contrafortului a suferit o modificare fiind supraînălțată. De la acest decroș al fundației a fost adăugat încă un nivel de pietre prinse cu mortar, printre care și bolovani fasonați, nivel înalt de 60-64 cm, peste care vine elevația. Aceeași situație se observă și la fundația corului care se încheie într-un brâu din piatră fasonată. Fundațiile corului și a contrafortului se țin în ambele etape, îmbinarea fiind precisă.

În urma cercetării au fost dezvelite trei morminte: M35, M36, M37. Acestea fac parte dintr-un orizont târziu și sunt fără inventar.

Descrierea mormintelor:

M35: orientare E-V; tip mormânt: individual; gen: copil (3 ani). Starea scheletului: s-au păstrat doar femurele și urmele de la sicriu. Dimensiunea totală (ce se vede): 40 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: aprox. 20 cm; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă și mortar. Adâncimea: -122 cm. Încadrare: târzie. Fără inventar.

M36: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: craniul a fost atins în timpul săpăturii; de la bazin în jos intră în profilul estic. Dimensiunea totală (ce se vede): 62 cm; dimensiuni craniu: 22 x 16 cm; dimensiune bazin: 20 cm; lungime femur: aprox. 32 cm; brațele: antebrațele par a fi fost întinse pe lângă corp. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, piatră și mortar. Adâncimea: -138 cm. Încadrare: târzie. Fără inventar.

M37: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: copil (7-10 ani). Starea scheletului: tăiat de M36; craniul era turtit; oasele gambei intră în profilul estic. Obs.: craniul era orientat spre stânga. Dimensiunea totală (ce se vede): 72 cm; dimensiuni craniu: 16 x 20 cm; dimensiune bazin: 18 cm; lungime femur: aprox. 32 cm; brațele: antebrațele par a fi fost întinse pe lângă corp. Umplutura gropii: pământ negru

afânat cu bucăți de cărămidă, piatră și mortar. Adâncimea: -138 cm. Încadrare: târzie. Fără inventar.

Stratigrafia profilului estic arată un nivel vegetal (1), urmat de un strat compus din pământ cu bucăți de cărămidă și mortar (2), apoi un nivel de înmormântare care străpunge două straturi: unul de pământ cu bucăți de țiglă și mortar (3) și celălalt din pământ cu bucăți de cărămidă și țiglă, mortar și oase umane (4).

Stratigrafia surprinde fundația contrafortului și a navei, care au talpa la aproximativ aceeași adâncime față de nivelul actual de călcare: -200-204 cm. De asemenea stratigrafia arată că fundația contrafortului are două etape de construcție, așa cum arată și decroșul. Etapa mai târzie (probabil rezultată în urma modificărilor la cor) este la nivelul celui de al doilea strat (pământ cu bucăți de cărămidă și mortar). Aceleași două etape de construcții se văd și pe fundația navei, unde etapa timpurie formează un decroș, peste care a fost ridicată apoi elevația. Ambele fundații (ale navei și a contrafortului) se țin, în ambele etape.

Stratigrafia profilului vestic arată sub nivelul vegetal (1) un strat de pământ cu bucăți de cărămidă și mult mortar (2). Apoi un strat de pământ cu bucăți de țiglă și mortar (3). Nivelul de înmormântare este sub acest strat, iar umplutura gropilor mormintelor conține pământ cu bucăți de cărămidă și țiglă, mortar și oase umane (4). Sub nivelul de înmormântare este un pământ negru cu urme de mortar (5), iar sub acesta un pământ negru cu ceramică preistorică (6).

C9

Dimensiuni: 1,5 x 1,5 cm. Caseta a fost trasată doar pentru a verifica dacă fundația descoperită în C6 continuă spre vest, ceea ce nu a reieșit până la adâncimea de -60 cm (fundația descoperită în C6 a reieșit la -46 cm). Caseta este la 5 m vest de C6.

Concluzii

Rezultatele săpăturilor din anul 2021 arată că planimetria bisericii nu a suferit modificări importante. Pe latura de sud, talpa fundația navei este la aprox. -220 cm față de nivelul actual, iar talpa corului la aprox. -204 cm față de nivelul actual. Diferența de adâncime poate rezulta din diferența de nivel a stratului vegetal actual. Dar în privința contraforturilor situația este alta. Fundația contrafortului de la cor se țin cu fundația corului, iar tălpile ambelor fundații sunt la aceeași adâncime (aprox. -204 cm). Însă la navă situația este diferită. Fundația contrafortului nu se țin cu cea a navei și adâncimile sunt diferite: talpa fundației navei este la aprox. -220 cm, iar cea a contrafortului la aprox. -124 cm. Contrafortul a fost adăugat mai târziu. De asemenea trebuie reținut că biserica are contraforturi la navă doar pe latura de sud, nu și pe cea de nord.

Corul și contrafortul cercetat în C8 prezintă un decroș, lat de aproximativ 10 cm, ceea ce arată o modificare ulterioară a acestora. Istoriografia arată că la începutul sec. al XVI-lea corul a fost supraînălțat cu un nivel fortificat format din guri de tragere, iar contraforturile au fost prelunghite (Fabini 2012, p. 130). Acest fapt rezultă în urma săpăturii din C8.

Literatura de specialitate consideră că biserica a fost ridicată în secolul al XIV-lea, a suferit modificări

la începutul secolului al XVI-lea, iar în secolul al XVIII-lea au fost modificate colateralele bisericii, tribunele fiind adăugate peste acestea, ceea ce a rezultat în faptul că nava principală și colateralele sunt sub același acoperiș.

Stratigrafia arată sub nivelul vegetal trei straturi cu cărămidă, mortar și țiglă. Un strat aflat imediat sub cel vegetal, urmat apoi de un strat în care sunt și înmormântări și un strat format din pământ negru fără cărămidă, dar cu urme de mortar. Corelând cu informația istorică rezultă că ultimul strat, cel cu pământ negru și urme de mortar este de la construcția bisericii în secolul al XV-lea, ridicată probabil în prima jumătate a acestui secol. Stratul cu pământ amestecat cu cărămidă, țiglă și mortar este de după anul 1500, iar stratul de sub cel vegetal de la modificările din secolul al XVIII-lea, fiind un strat cu cărămidă și mortar.

În privința înmormântărilor situația este următoarea:

1. Cel mai vechi orizont de înmormântare, din secolele XIV-XV, cu umplutura gropii din pământul negru cu urme de mortar și de cărămidă (pigment de mortar și cărămidă), aflat la -160-180 cm față de nivelul actual.

2. Un orizont de înmormântare târziu post- anul 1500 cu morminte aflate la -130-150 cm față de nivelul actual și cu umplutura gropii din pământ cu bucăți de cărămidă, țiglă și mortar.

3. Nivelul de înmormântare târziu din secolul al XVIII-lea prezintă gropi foarte adânci, pornite de la suprafața celui de al treilea strat și a căror gropi au atins alte morminte mai vechi, cu umplutura gropii din pământ cu cărămidă și mortar.

4. Se observă opt moduri de așezarea a mâinilor defuncților:

- Cu antebrățele așezat paralel undă de alta și depuse deasupra bazinului: C6 – M29, M31, M42, M44, M45, M47; în C7 – M18, M19, M24, M25, M53.
- Cu antebrățele încrucișate deasupra bazinului: C6 – M33, M46.
- Cu brațele întinse pe lângă corp: C6 – M39, M69; în C7 – M48, M64, M65, M67; în C8 – M36, M37.
- Cu brațele așezate pe bazin: C6 – M16, M58; în C7 – M22, M26.
- Cu brațele așezate pe bazin și mâinile încrucișate: C7 – M51, M52.
- Cu antebrățele încrucișate pe bazin: C6 – M30, M38; în C7 – M66b.
- Cu antebratul drept dus pe bazin și antebratul stâng întins pe lângă bazin: C6 – M54.
- Cu mâinile așezate sub bazin: C6 - M60.

Cronologia relativă arată o primă etapă de construcție, inițială, când a fost ridicată biserica și de care ține orizontul de înmormântare timpuriu din secolele XIV-XV. O a doua etapă cu modificări la corul bisericii de care ține al doilea orizont de înmormântare. Putem vorbi și de a treia etapă care grupează modificări a navei bisericii prin renunțarea la colaterale și de care se leagă înmormântările târzii cu gropi foarte adânci.

Aceste cercetări arheologice au relevat și alte descoperiri ce nu țin de biserică, fiind vorba de artefacte din preistorie și posibil din evul mediu timpuriu (ceramica încă nu a fost analizată), și anume în C6 sub nivelele de

în mormântări au ieșit două cuptoare, ce țin de o perioadă anterioară bisericii. De asemenea în C7 tot sub nivelul de înmormântări a ieșit ceea ce pare o locuință din preistorie, cel mai probabil din epoca timpurie a epocii fierului.

Abstract

The results of the excavations in 2021 show that the planimetry of the church has not undergone important changes. The foundation of the chancel buttress is woven with the foundation of the choir, and the soles of both foundations are at the same depth (approx. -204 cm). But on the nave the situation is different. The foundation of the buttress is not woven with that of the nave. The buttress was added later. It should also be noted that the church has buttresses to the nave only on the south side, not on the north side. The chancel and buttress investigated in C8 show an overhang, about 10 cm wide, which shows their later modification. Historiography shows that at the beginning of the century the 16th century, the choir was raised with a fortified level formed by loopholes, and the buttresses were extended (Fabini 2012, p. 130). This fact results from the excavation in C8. The relative chronology shows a first construction stage, initial, when the church was built and to which the early burial horizon from the 14th-15th centuries belongs. A second stage with changes to the church choir to which the second burial horizon belongs. We can also speak of the third stage which groups modifications of the nave of the church by giving up the collaterals and to which the late burials with very deep pits are connected.

These archaeological investigations also revealed other discoveries that do not belong to the church from prehistory and possibly from the early Middle Ages (ceramics, however, were not analyzed), namely in C6 below the levels of burials two ovens came out, belonging to a period before the church. Also in C7, also below the burial level, what appears to be a prehistoric dwelling, most likely from the early Iron Age, emerged.

Bibliografie:

Ub - *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenburgen*.

DIR – *Documente privind Istoria Românilor*.

Crîngaci-Țiplic 2011 - Crîngaci-Țiplic, M., „*Oaspeții germani în sudul Transilvaniei. Istorie, arheologie și arhitectură (secolele XII–XIII)*”, București, 2011.

Fabini 1998 - Fabini, H., *Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen*, Bde. I-II, Heidelberg, Hermannstadt, 1998.

Fabini 2012 - Fabini, H., *Universul cetăților bisericesti din Transilvania*, Sibiu, 2012.

Fabrițius Dancu 1983 - Fabrițius Dancu, J., *Sachsische Kirchenburgen in Siebenburgen*, Zeitschrift Transilvania, Sibiu, 1983

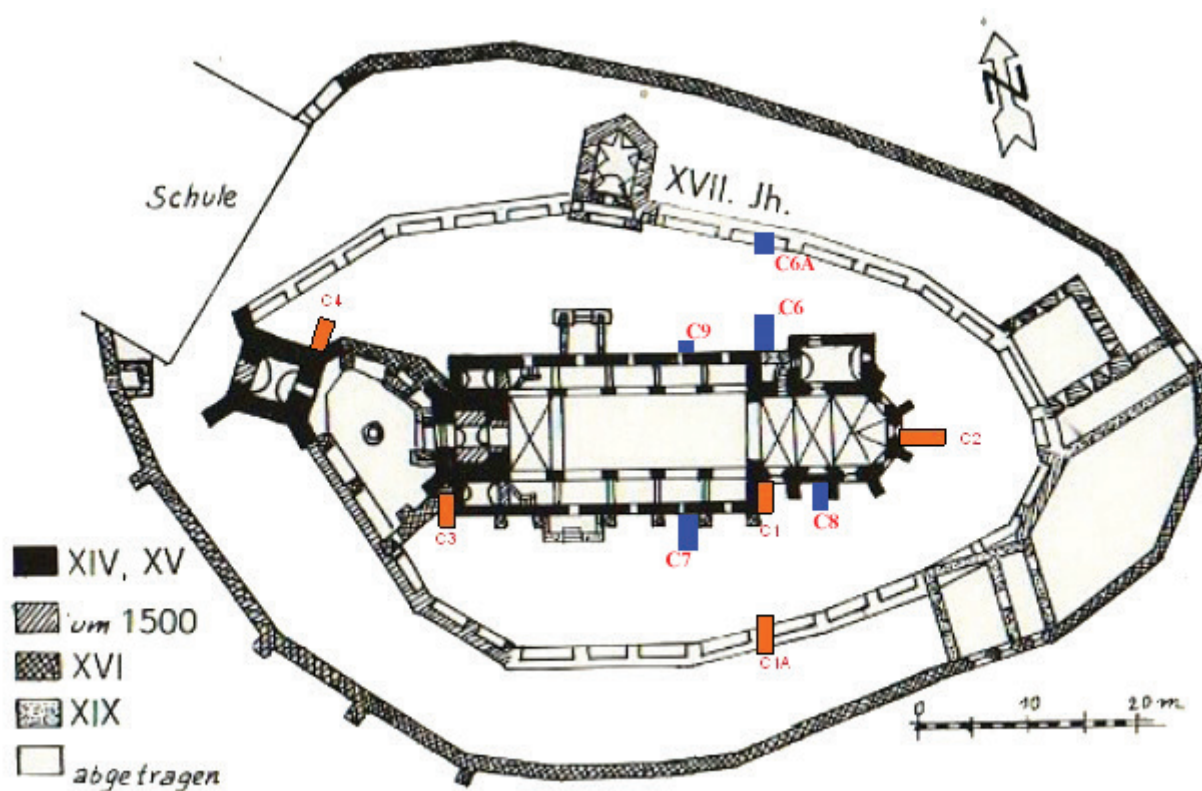

Fig. 1. Plan de situație cu amplasarea unităților arheologice. Cu portocaliu casetele din 2018, cu albastru casetele din 2021

Fig. 2. Caseta C6. Fundație veche (posibil de sacristie) descoperită la -45 cm adâncime. Vedere dinspre est

Fig. 3. Caseta C6. Fundație veche (posibil de sacristie) descoperită la -45 cm adâncime. Vedere dinspre vest

Fig. 4. Caseta C6. Mormintele M27-M33

Fig. 5. Caseta C6. Mormintele M38-M40

Fig. 6. Șeica Mică. Caseta C6. Detaliu cu M41 (-110 cm) aflat sub M38-M39 (-100 cm)

Fig. 7. Șeica Mică. Caseta C6. Mormintele M45-M47

Fig. 8. Șeica Mică. Caseta C6. Cele două cuptoare ieșite sub ultimul nivel de înmormântări

Fig. 9. Șeica Mică. Caseta C6. Detaliu profil cuptor 2.

Fig. 10. Șeica Mică. Caseta C6A. Vedere dinspre nord cu ceramica și cărbunele din jurul ei

Fig. 11. Șeica Mică. Caseta C6A. Detaliu cu ceramica in situ

Fig. 12. Șeica Mică. Caseta C6A. Câteva din fragmentele de ceramică după curățare

Fig. 13. Caseta C6A. Câteva din fragmentele de ceramică după curățare. Adâncirea finală - vedere dinspre nord

Fig. 14. Caseta C7. Mormintele M18-M21

Fig. 15. Caseta C7. Mormintele M23-M25

Fig. 16. Caseta C7. Mormintele M48-M53 și M56-M57

Fig. 17. Șeica Mică. Caseta C7. Mormintele M63-M68

Fig. 18. Șeica Mică. Caseta C7. Complexul din preistorie

169. Tâncăbești, com. Snagov, jud. Ilfov**Punct: Tâncăbești - Benzinărie****Tip de sit:** 11 (locuire civilă); 111 (așezare civilă)**Încadrare cronologică:** 213 (La Tène târziu), 42 (Epoca migrațiilor - sec. VI-VII)**Cod RAN:** 105213.03; **Cod LMI 2015:** IF-I-s-B-20263**Autorizație nr.** 5854/11.11.2021**Colectiv:** Theodor Aurelian Ignat, Sorin Cleșiu (MM București)**Perioada desfășurării cercetării:** 2021

Cercetarea s-a realizat în spațiul terenului cu o suprafață construită de 263.8 mp, destinat construirii unei viitoarei locuințe. Terenul supus cercetării se află pe terasa de sud a lacului Tâncăbești, parcela fiind mărginită la sud de un drum betonat de acces într-o zonă rezidențială de case.

Conform Repertoriului Arheologic Național pe teritoriul comunei Snagov sunt înregistrate 11¹ situri arheologice, iar în LMI apar 37² de monumente istorice înregistrate.

Terenul din T 246, P 950, NC/CF 109695, sat Tâncăbești, com. Snagov, jud. Ilfov se află, conform adresei Direcției Județene pentru Cultură Ilfov nr. 1141/28.09.2021, în perimetrul sitului arheologic Tâncăbești - Benzinărie, cod LMI IF-I-s-B-20263, cod RAN 105213.03.

Multe dintre situri au fost identificate în urma cercetărilor de teren neintruzive, majoritatea lor având loc în perioada 1986-1987, întreprinse de Vasilica Sandu³. Acțiunea a fost demarată în vederea avizării unor proiecte de îmbunătățiri funciare, piscicole sau hidroameliorative⁴. În urma cercetărilor s-au identificat un număr de 82 de puncte de interes, dintre care 20 dintre acestea se află în comuna Snagov, de asemenea 22 dintre ele sunt dispuse pe valea Vlăsiei⁵.

Autoarea marchează în zona Lacului Tâncăbești mai multe puncte de interes arheologic, dintre care 4 (23-26) sunt în apropierea terenului vizat. În urma investigațiilor de suprafață s-au găsit mai multe așezări ce datează din epoca bronzului (23, 24⁶), secolele II - I a.Chr. (23⁷), secolele II - III p.Chr. (24, 25, 26⁸), secolele IV-V (25⁹), secolele V-VI (23¹⁰) sau epoca feudală (26¹¹). Toate aceste puncte identificate au fost susținute de descoperiri de ceramică caracteristice culturilor respective.

Suprafețele (locuință și garaj) au fost decopertate și excavate integral conform trasării topografice realizate de beneficiar pe o suprafață de 263 mp, adâncimea decopertării până pe nivelul de loess al terasei lacului Tâncăbești fiind cuprinsă între 0,50 - 0,70 m.

Principalele rezultate ale cercetării

Stratigrafia generală nu este una complicată fiind alcătuită din solul vegetal de la cota zero până la adâncimea de 0,50 m, urmat de niveluri constituite din sedimente argiloase, compacte, dure, nisipoase, de culoare gălbuie până la adâncimea de 0,80-1,20 m.

Complexele arheologice identificate constau în gropi aparținând celei de-a doua epoci a fierului (Latène) și a unui singur complex aparținând cel mai probabil perioadei secolelor VI-VII.

Acestea au fost identificate după decopertarea stratului vegetal, într-un sediment de culoare galbenă care apare la adâncimea cuprinsă între 0,50-0,70 m.

Primul complex (Cpl 1) este o groapă circulară având un diametru de 0,90 m, cu fragmente ceramice identificate la suprafață. Complexul este localizat în partea de nord a suprafeței cercetate, spre marmorul de vest, la aproximativ 0,50 m de acesta. În umplutura gropii au fost identificate fragmente de vatră (partea activă a acesteia) și fragmente ceramice aparținând vaselor borcan.

Al doilea complex (Cpl 2) este de asemenea o groapă cvasi-circulară având diametrul de 1,70 - 1,90 m, identificată la 0,54 m de la nivelul actual de călcare. Localizată spre nordul suprafeței cercetate pe limita de est a proprietății are o adâncime maximă de 1,20 m, baza dreaptă cu marginile largite, în secțiune având formă de clopot.

Materialul ceramic descoperit în umplutura gropii este unul fragmentar aparținând mai multor vase ceramice - borcane, fructiere, *phitoi*, castroane. Pe lângă aceste fragmente a fost descoperit și un vas miniatural, modelat din lut, ars incomplet, care imită vasul fosilă directoare cunoscută în literatura de specialitate cu denumirea de „cățuie” - vas afumătoare descoperit frecvent în cadrul descoperirilor Latène.

În suprafața de aproximativ 40 de mp destinată construirii unui garaj, a fost identificată o a treia groapă (Cpl 3) cu formă rotundă, având diametrul 1,00-1,10 m, localizată la sud-vest (la aproximativ 3,80 m față de profilul de vest și 2,30 m față de cel de sud) de suprafața viitoarei construcții.

Groapa a fost identificată la 0,70 - 0,75 m de la actualul nivel de călcare, iar adâncimea maximă este de 1,20 m. Asemeni gropii Cpl 2 și aceasta are în secțiune o formă clopoțită, cu baza dreaptă.

Umplutura este formată din sedimente succesive (umpleri în timp), în acest sens „biografia” gropii este formată din materiale ceramice și vetre fragmentare aruncate la suprafață ca ultim moment al umplerii. Fragmentele ceramice aparținând vaselor borcan și fructierelor, amestecate cu oase de animale marchează restul altor umpleri succesive. În cadrul acestor sedimente a fost descoperit un fluieraș fragmentar din os.

Sub un nivel cu cenușă, cărbune și chirpici au fost descoperite fragmentele unor vase mari, fructiere și vase pentru depozitare și o amforă, toate identificate spre baza gropii.

Complexul 4 (Cpl 4) conturat inițial ca amprentă în negativ a umpluturii unei gropi, s-a dovedit a fi o parte din șanțul modern săpat pentru montarea unei țevi de gaz.

Complexul (Cpl 5) este singurul complex de locuire

¹ <http://ran.cimec.ro/sel.asp>, accesat în data de 5.10.2021.

² <https://patrimoniu.ro/images/lmi-2015/LMI-IF.pdf> accesat în data de 5.10.2021.

³ Sandu 1992.

⁴ Sandu 1992, p. 289.

⁵ Sandu 1992, p. 301-309.

⁶ Sandu 1992, p. 296.

⁷ Sandu 1992, p. 296.

⁸ Sandu 1992, p. 296-297.

⁹ Sandu 1992, p. 297.

¹⁰ Sandu 1992, p. 296.

¹¹ Sandu 1992, p. 297.

identificat și care conform materialului a fost încadrat cronologic în secolele VI-VII p.Chr.

Locuința este una simplă, foarte puțin adâncită, amprenta locuinței identificată în pământ galben având adâncimea de 0,15-0,20 m. Cuptorul de mici dimensiuni, cu diametrul de 0,32 m (Cpl 6) a fost dispus atipic pe limita de sud-est. În suprafață, unde a fost identificat un amestec de mai multe fragmente ceramice împrăștiate și un vas fragmentar, limitele bordeiului se prezintă discontinuu. Adâncimea la care a fost identificată locuința este de 0,40-0,50 m, iar orientarea pare a fi NV-SE.

De asemenea, aparținând spațiului domestic, la nord-est de amprentei locuinței, a fost identificată o groapă circulară (Cpl 7) cu diametrul de 0,45 m.

Spre NV a mai fost identificată o groapă (Cpl 8), puțin adâncită (0,20-0,25 m) cu un diametru de 0,60 m.

Construcția cuptorului are dimensiunile de 0,31-0,32 m și o adâncime până pe plită de aproximativ 0,18 m de la nivelul său de surprindere. În interior au fost identificate fragmente ceramice și vâlățuci.

Locuința suprapune o groapă circulară Latène (Cpl 9), cu un diametru de 1,20 m și o adâncime de 2,20 m, având o umplutură alcătuită din fragmente din pereții de chirpici, fragmente ceramice aparținând unor vase de mari dimensiuni (*pithoi*), vase borcan și fructiere. La acestea se adaugă mai multe greutateți de formă piramidală „aruncate” spre marginile clopoțite ale gropii.

Ceramica

Fragmentele ceramice identificate aparțin perioadei geto-dacice clasice (secolele II-I a.Chr.)¹², majoritatea lor fiind părți ale unor vase de tip borcan, decorate pe corp cu brâu dispus vertical, orizontal sau în ghirlandă.

În general este vorba de borcane înalte cu pereții ușor arcuiți și buza răsfrântă, cu baza dreaptă, arse oxidant. Pasta este neglijent prelucrată, în degresant folosindu-se nisip, cioburi pisate, pietricele, fragmente vegetale, aspectul fiind unul grosier. Suprafețele la interior și la exterior sunt relativ bine netezite și prezintă urme de ardere secundară.

Într-un număr mai mic și realizate dintr-o pastă gri sau alb-gălbuie au fost identificate (majoritatea în gropi) fragmente din partea superioară a unor fructiere, castron și un singur vas strecurătoare.

Partea superioară a acestor vase fructieră (cu picior cilindric sau bază dreaptă sau inelară) se caracterizează printr-o gură largă ce poate ajunge la un diametru de 30-40 cm. Buza este acestor vase este orizontală, arcuită orizontal sau fațetată. Corpul este de formă tronconic, semisferic la partea inferioară.

Strecurătoarea (singurul vas fragmentar descoperit) are gura largă, cu buza rotunjită și răsfrântă oblic în exterior, iar corpul este de formă conică cu pereții și fundul perforați.

Pe lângă multitudinea de fragmente ceramice aparținând vaselor borcan și fructierelor, au fost identificate în gropi mai multe fragmente aparținând unor vase mari (*dolia* sau *pithoi*) lucrate cu mâna, unele având aplicată la exterior o barbotină grosieră.

În general, materialul ceramic este unul fragmentar alcătuit în majoritate din corpul vaselor. Într-una din gropi, pe fundul acesteia a fost descoperită o amforă fragmentară și alte câteva fragmente aparținând unor posibile amfore de masă cu baza inelară.

Într-unul din complexele cercetate (Cpl 9) au fost descoperite 10 greutateți de lut într-un amestec de fragmente de chirpici care păstrează amprente de nuiiele și pari din structura unei locuințe incendiate.

Adăugăm și descoperirea unei cățui miniaturale modelate cu mâna și a unui fluier fragmentar din os.

În complexul de locuire au fost descoperite pe plita cuptorului mai multe fragmente aparținând unei oale cu pereții globulari și buza arcuită în „S”.

Fragmentele ceramice descoperite în suprafață sunt puțin numeroase, cu grad de fragmentare mare. În afara materialului ceramic provenit din gropi și acesta foarte fragmentar, restul ceramicii și a fragmentelor de chirpici provin din zona superioară a pantei și de pe platoul terasei unde cel mai probabil densitatea locuirii era mai mare.

Abstract

The excavation was carried out in the location of the constructed area of 263.8 square meters, intended for the construction of a future building. The area under investigation is located on the southern terrace of Tâncăbești Lake located in Snagov Commune, north of Bucharest in Ilfov County.

The archaeological features identified consist of pits belonging to the Second Iron Age (Latène) and a single feature belonging most probably to the period of the VIth-VIIth Centuries.

The ceramic fragments identified belong to the classic Geto-Dacian period (2nd-1st centuries BC), most of them being parts of jar-type vessels, decorated on the body with a girdle placed vertically or horizontally on the pot surface.

In general, these are tall jars with slightly arched walls and an upturned rim, with a straight base.

In a smaller number and made of a grey or yellowish-white paste were identified (mostly in pits) fragments of the upper part of some fruit bowls and a single conical strainer.

In addition to the multitude of ceramic fragments belonging to jar vessels and fruit bowls, several fragments belonging to large vessels (*dolia* or *pithoi*) made by hand, some with a coarse slip applied on the surface.

In general, the ceramic material is a fragmentary one. In one of the pits, a fragmentary amphora and several other fragments belonging to possible table amphorae were discovered at the base of the filling.

In one of the investigated complexes 10 clay weights were discovered in a mixture of adobe fragments which preserves the imprint of sticks and wooden poles from the structure of a burnt house.

From the 6th-7th century dwelling were recovered several fragments belonging to a pot with globular shaped walls discovered on the hearth oven.

¹² Trohani 2000, p. 371-405; Sandu 2017, 169-172.

Bibliografie:

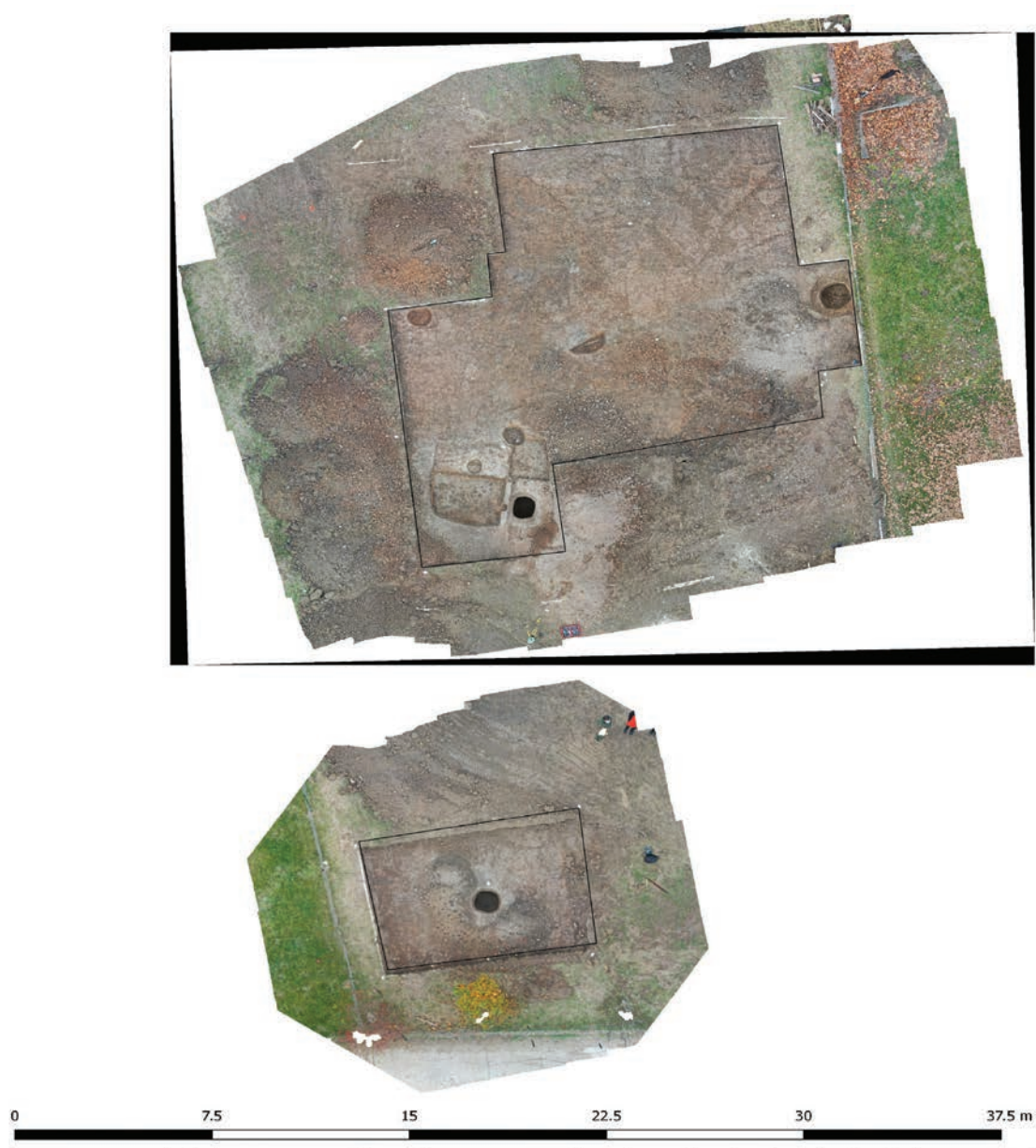
Lista Monumentelor Istorice, MO nr. 646 bis/16/07/2004, Ordinul ministrului culturii și cultelor nr. 2.314/2004, vol. II, București, 2004, p.1600, poz.335 [Ordin MCC] (sursa fișei de sit).

DMAI, Proiectul Listei Monumentelor Istorice, 1991 [Proiect LMI] (sursa fișei de sit).

Sandu 1992 - Sandu, V., *Cercetările arheologice de suprafață din nordul Sectorului Agricol Ilfov*, in CAB, IV, 1992, p. 289-324.

Sandu 2017 - Sandu, V., *Descoperiri arheologice în situl Vlădiceasca, Punctul La Merii Barbului*, in *Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice*, 2017, p. 164-196.

Trohani 2000 - Trohani, G., *Obiecte din lut ars și piatră, precum și vase ceramice descoperite în așezarea getică de la Vadu Anii, comuna Brănești (jud. Ilfov)*, in CA, 11, p. 371-405.

Pl. I. Imagine aeriană a terenului decopertat și localizarea complexelor arheologice la finalul cercetării

Pl. II. Fragmente ceramice aparținând celei de-a doua epoci a fierului, descoperite în complexe arheologice cercetate

Tiberiu Ioan Muscă (1951-2022)

Născut la Miercurea Ciuc la data de 6 septembrie 1951, absolvent al Facultății de Istorie și Filozofie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Secția Istorie, promoția 1976, Tiberiu Ioan Muscă și-a început cariera ca muzeograf în cadrul Muzeului Județean Harghita, unde a profesat vreme de doi ani (1976-1978). După îndeplinirea serviciului militar (Școala de Ofițeri de rezervă, 1977), se angajează, începând cu iunie 1978, ca arheolog la Muzeul Județean Dâmbovița, devenit Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște, unde și-a desfășurat activitatea până la pensionare, în anul 2016.

În anul mutării la Târgoviște, 1978, se căsătorește cu doamna Luciana Oancea, și ea arheoloagă a muzeului târgoviștean, și împreună derulează o intensă activitate de cercetare atât în Târgoviște, dar mai ales în județ, pe șantierele arheologice de la Bucșani, Băleni-Români, Comișani, Gorgota etc., consacrandu-se studiului Epocii Bronzului. Obține atestatul de muzeograf (Muzeologie generală, 1978; Preistorie, 1986) și pe cel de arheolog specialist (2008).

Afectat profund de pierderea unicului copil la vârsta adolescenței, arheologul târgoviștean nu are șansa valorificării științifice a cercetărilor întreprinse. Totuși, debutul profesional a fost marcat de participarea la numeroase manifestări științifice naționale, de întocmirea unui *Repertoriu al descoperirilor preistorice din județul Harghita*, de participarea activă în interiorul breslei. Debutează în revista „Apulum”, (XVII, 1979), și susține existența unui fenomen cultural Ciomortan, de sine stătător, în SE Transilvaniei (*Unele observații pe marginea fenomenului cultural Ciomortan*), ipoteză parțial invalidată astăzi. În aceeași perioadă, efectuează cercetări de teren în incinta cetății Mikó (Miercurea Ciuc), apoi pe malul drept al Oltului, între Miercurea Ciuc și Sâncrăieni, în Casinul Nou și în Plăieșii de Jos (*Pumnalul de bronz de la Casinul Nou*, rămas în mss.), contribuie la redactarea monografiei județului Harghita și redactează capitolul de preistorie.

Ajuns la Târgoviște, își orientează cercetările către zona Munteniei și publică un material despre *Vârfurile de săgeți halstattiene târzii de la Valea Voievozilor* („Valahica”, IX, 1977). Într-un memoriu de activitate, aflat în arhiva muzeului, își propunea elaborarea unui ciclu de articole dedicat „descoperirilor tracogetice de pe teritoriul județului Dâmbovița”, pentru care avea în vedere cercetările recente de la Bucșani, Băleni-Români etc. Reușește, alături de soția sa, Luciana Muscă, să publice doar *Săpăturile arheologice de la Băleni-Români Jud. Dâmbovița* („Materiale și Cercetări Arheologice”, 1980). În aceeași perioadă, sunt întreprinse și cercetările din cartierul de la nord de curtea domnească din Târgoviște, Suseni, materializate în două studii, ambele publicate în revista muzeului (Tiberiu Muscă, Luciana Muscă, *Complexele de locuire din secolul al XVI-lea din Târgoviște-Suseni* și *Descoperiri feudale timpurii în Târgoviște, cartierul Suseni*, „Valahica”, nr. 12-13, 1980-1981).

Poate cea mai cunoscută cercetare a sa rămâne cea de la Gorgota, comuna Răzvad, unde arheologul Tiberiu Muscă a coordonat săpăturile arheologice din punctele „La Cazan” și „Pădurea Câmpenilor”, în campaniile din anii 1991, 1995, 1997, 1998 și 2000. Au fost descoperite ateliere de cioplire, dar și complexe de locuire în punctul „La Cazan”. Tot în 1995, în „Pădurea Câmpenilor” a fost investigată o movilă funerară și a fost dezvelit un mormânt în cutie de piatră cu scheletul în poziție chircită. Ca inventar, reține atenția un șirag de mărgel, realizat probabil din cuarț aventurin, aflate la gâtul celui decedat, dar și un vas, ars la negru, depus la picioarele defunctului.

Ulterior, îi regăsim activitatea în colective multidisciplinare (Marian Cosac*, Tiberiu Muscă**, et alii, *O nouă așezare preistorică în Subcarpații de Curbură (sat Adâncă, com. Gura Ocnitei, jud. Dâmbovița)*, în Sargeția, Acta Musei Devensis, XXXIII, Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva, 2009; *Utilizarea bitumului la fixarea în suport a unor utilaje litice din perioada timpurie a Epocii Bronzului în Subcarpații de Curbură*, Angvstia, 14, 2010).

În primele zile de februarie ale anului 2022, cei doi soți arheologi, Tiberiu și Luciana Muscă, s-au regăsit în lumea dreptilor, alături de fiul mult iubit, Tiberiu Sever.

dr. Irina Cîrstina

